32 01

SUPPLEMENTUM

AD

HISTORICA RUSSIÆ MONUMENTA.

SUPPLEMENTUM

AD

HISTORICA RUSSIÆ MONUMENTA,

EX ARCHIVIS AC BIBLIOTHECIS EXTRANEIS

DEPROMPTA,

ET

A COLLEGIO ARCHÆOGRAPHICO

EDITA.

PETROPOLI.

TYPIS EDUARDI PRATZI.

1848.

32 01/42

3/2 01/37

ДОПОЛНЕНІЯ

къ

АКТАМЪ ИСТОРИЧЕСКИМЪ,

ОТНОСЯЩИМСЯ КЪ РОССІИ.

СОБРАНЫ

ВЪ ИНОСТРАННЫХЪ АРХИВАХЪ И БИБЛІОТЕКАХЪ

И ИЗДАНЫ

АРХЕОГРАФИЧЕСКОЮ КОММИССІЕЮ.

С. ПЕТЕРБУРГЪ.

ВЪ ТИПОГРАФІИ ЭДУАРДА ПРАЦА.

1848.

Инвент. № 423821

PRÆFATIO.

Supplemento hoc ad Historica Russiae Monumenta, quod nunc demum in lucem prodit, conjunguntur varia diplomata, quae Russorum res gestas spectant, et Collegii Archaeographici studiis e bibliothecis et archivis nationum exterarum deprompta, diversis earum linguis, Graecè, Latinè, Italicè, Germanicè et Polonicè conscripta erant.

Prima quidem hujus libri fundamenta ipse illustrissimus Comes S. S. Uwarow, publicae educationis Minister, ponere dignatus est. Cum enim Romam adiisset an. 1844, contigit ei, ut forte fortuna et urbanissima humanitate eminentissimi Praclati Comitis Marino-Marini, qui archivo secretiori Vaticano praeest, adjutus, inibi inveniret non mediocrem litterarum diplomaticarum copiam inter autographa Possevini, qui legatus olim fuit a latere Pontificis Romani Gregorii XIII, ad Magnum Principem nostrum Joannem Basilidem, an. 1581—1582 Mosquam missus. Quem thesaurum, cùm complecteretur documenta maximae auctoritatis et magna ex parte nondum edita, Uwarow Comes illustrissimus oculis Augustissimi Imperatoris ea, qua par erat, pietate subjicere non dubitavit. Unde factum est, ut summo Imperatoris jussu, tota haec collectio Posseviniana Collegio Archaeographico imprimenda traderetur. Veritas et integritas singulorum Possevini apographorum comparata cum authenticis Vaticanis exemplis, ipsius Comitis manu et sigillo archivi confirmata est.

Ad supplendam Possevinianam collectionem, Archaeographicum Collegium conquisivit e duabus bibliothecis Imperatoriis, Publicâ et Aulicâ Palatii alia

Антикварная книжная торговля В. Клочкова Спб. Литейный 55

ПРЕДИСЛОВІЕ.

Въ Дополненіяхъ къ Актамъ, относящимся къ Россіи и писаннымъ на иностранныхъ языкахъ, содержатся историческіе памятники на Греческомъ, Латинскомъ, Италіянскомъ, Нѣмецкомъ и Польскомъ языкахъ, собранные Археографическою Коммиссіею въ заграничныхъ библіотекахъ и архивахъ.

Первоначальное основаніе этому изданію положено Его Сіятельствомъ, Господиномъ Министромъ Народнаго Просвѣщенія, Графомъ С. С. Уваровымъ. Во время пребыванія своего въ Римѣ, въ 1844 году, онъ, при содѣйствіи Начальника Ватиканскаго архива, Прелата, Графа Марино-Марини, пріобрѣлъ списки съ хранящихся тамъ собственноручныхъ дипломатическихъ бумагъ Поссевина, бывшаго посланникомъ Папы Григорія XIII въ Москвѣ, въ 1581 — 1582 г. Эти документы, составляющіе важный и отчасти новый матеріалъ для исторіи Царя Іоанна Васильевича, всеподданнѣйше поднесены были на Всемилостивѣйшее воззрѣніе Государя Императора, и по Высочайшему Его Императорскаго Величества повелѣнію доставлены въ Археографическую Коммиссію для напечатанія. Подлинность бумагъ Поссевина засвидѣтельствована собственноручною подписью Графа Марино-Марини, съ приложеніемъ печати тайнаго Ватиканскаго архива.

Въ дополненіе этой коллекціи, Археографическая Коммиссія извлекла изъ

insuper monumenta, quae ad eandem Possevini legationem pertinerent: quorum unum inde jam notatu dignissimum aestimare licet, quod oblatum fuit Imperatori Paulo I^{mo}, piae memoriae, dum Ille anno 1782 (tunc throni Rossici Haeres) Romam venisset (*). Imo, tempore procedente, idem Collegium congessit multiplicem diplomatum seriem ex archivis extraneis, Thorunensi, Vismariensi, Bremensi, Hamburgensi et arcano Regiomontano, itemque ex bibliotheca Comitis de la Gardie, quae in castello illius feudali, Leberede dicto, asservatur. Denique, qui commercio literario conjuncti cum Collegio, viri doctissimi, Varsoviensis A. W. Maciejowski, et Leopoliensis D. Zubrycki, ambo non parùm auxerunt collectanea nostra apographis suis veterum praecipuè monumentorum, quae ex nonnullis Galiciae Austriacae chartophylaciis depromere feciliter illis successit.

Collegium itaque Archaeographicum ut officio suo satisfaceret, ad imprimenda omnia ista actorum exempla, secundùm leges sibi praescriptas, ea, qua par est, diligentia et fide sese accinxit. Et primùm quidem: a) Omnia documenta accurate sunt recognita, secundùm archivorum collectiones distributa et in ordinem chronologicum digesta. b) Singulorum actorum inscriptiones Latino simul ac Russico idiomate redditae, exceptis monumentis Germanica lingua exaratis, in quibus vetustae archivariorum inscriptiones variaeque illorum notulae sine ulla mutatione relicta sunt; sed aequum visum est necessarias passim explicationes subjicere interpretationi Russicae. c) Ad calcem actorum accedunt palaeographicae descriptiones exemplorum authenticorum, et indices archivorum et bibliothecarum, ubi singula haec monumenta asservantur, vel unde in Collegium nostrum pervenerunt. d) Archaismi aliaque diversorum dialectorum indicia servata sunt intacta ac plane integra; sed ut ipse verborum contextus lecturis clarior et facilior fieret, aperta quaedam amanuensium errata pro virili emendata, signaque diacritica ubique sunt apposita, secundùm regulas nostro tempore usitatas. e) In annotationibus margini paginae subjectis commemorantur omissiones erroresque contextûs, item variantes, quas vocant, lectiones, emendationes et supplementa, si quando necessitas urgebat, ut alterum manuscriptum cum altero compararetur. f) Cùm quaedam documenta prorsus careant temporis notatione,

(*) Vid. in hoc tomo pag. 403.

Императорскихъ Эрмитажной и Публичной Библіотекѣ нѣкоторые акты, относящіеся къ посольской перепискѣ Поссевина, изъ которыхъ одинъ достопамятенъ тѣмъ, что поднесенъ былъ блаженныя памяти Императору Павлу Петровичу, когда Онъ, будучи Наслѣдникомъ Всероссійскаго Престола, въ 1782 году посѣтилъ Римъ (*). Сверхъ того, Коммиссія пріобрѣла значительное число документовъ изъ архивовъ, Торунскаго, Висмарскаго, Бременскаго, Гамбургскаго и Кенигсбергскаго, и изъ библіотеки Графа Делагарди, находящейся въ фамильномъ зáмкѣ его Лебередэ, близъ города Лунда. Наконецъ, Корреспонденты Коммиссіи, Варшавскій А. Мацѣевскій, и Лембергскій Д. Зубрыцкій доставили ей многіе памятники старинной письменности, найденные ими въ архивахъ Австрійской Галиціи.

Приготовляя къ изданію въ свѣтъ сіе собраніе актовъ, Археографическая Коммиссія руководствовалась слѣдующими правилами: а) Всѣ письменные документы, по тщательномъ ихъ разсмотрѣніи, расположены по отдѣламъ коллекцій и приведены въ хронологическій порядокъ. б) Заглавія къ актамъ составлены на Латинскомъ и Русскомъ языкахъ, исключая документы писанные по-Нѣмецки, при которыхъ сочтено нужнымъ оставить безъ измѣненія всѣ старинныя архивскія заглавія и отмѣтки, и ограничиться присовокупленіемъ къ нимъ необходимыхъ объясненій по-Русски. в) Къ актамъ присоединены палеографическія описанія подлинниковъ, также означены архивы и библіотеки, гдѣ они хранятся, или откуда поступили въ Коммиссію. г) Архаизмы и особенности нарѣчій, на которыхъ писаны акты, сохранены во всей точности; но для бóльшей ясности, очевидныя ошибки писцовъ и невѣрности текста исправлены и грамматическіе знаки препинанія разставлены по общепринятымъ правиламъ. д) Въ подстрочныхъ выноскахъ показаны пропуски и погрѣшности, замѣченные въ текстѣ, также разнорѣчія, поправки и объясненія, сдѣланныя при сличеніи однихъ и тѣхъ же статей по разнымъ манускриптамъ. е) Въ случаѣ недостатка годовъ

(*) См. въ семъ томѣ стр. 403.

quo data, necessarium nobis visum est, spatium temporis, quo illa viderentur conscripta, secundùm modum synchronisticum accuratius definire. g) Quoniam verò in antiquis praecipuè diplomatibus Latinis et Polonicis, partimque Germanicis, tempus designari solet dispari ratione, nimirum, secundùm Calendas, Idus et Nonas, itemque per septimanas ecclesiasticas, per septenarios dies hebdomadis seu ferias, nec non dies festorum Sanctorumque, ad normam Romanorum fastorum(*): propter hanc discrepantiam, et ut in disponendis diplomatibus constans ordo chronologicus retineatur, omnes hujusmodi peculiares temporis et annorum notationes ad recentioris chronologiae formulas inveniuntur reductae, congruentibus tamen canonibus Paschaliae ac indice Ecclesiae Occidentalis Calendario.

Ad numerum rarissimorum Historiae monumentorum, quae in hoc volumine impressa sunt, haec ferè pertinent:

1) Litterae Magni Ducis Moscoviae Joannis, et filii ejus ad Romanum Pontificem Gregorium XIII, an. 1581 ([a]).

2) Litterae ejusdem ad Romanum Imperatorem Rudolphum, an. eodem ([b]).

3) Litterae ejusdem ad Poloniae Regem Stephanum Bathorium, et Regis Stephani ad Principem Joannem Basilidem, bello inter illos flagrante, an. eod. ([c]).

4) Litterae Regis Stephani ad Pontificem Gregorium XIII, e castris ad urbem Plescoviam datae ([d]).

5) Schediasma litterarum diplomaticarum legati Antonii Possevini ad Magnum

(*) In antiquioribus documentis Latinis et Polonicis, partimque Germanicis, nimis saepe deprehendimus tempus et diem ita fere notatum, ex. gr. «actum et datum ferià sexta ante dominicam Oculi», vel «ferià tertia post dominicam Laetare», et quae sunt similia (vid. in libro Stronczynski, cui titulus: *Wzóry pism dawnych,* edit. Varsoviae, an. 1839, pag. 9, 11, 28, 35, 36, 45, 59, 63, 65, 75—78, 83, 86, 91, 96). Cujus generis exempla plurima et in hoc volumine inveniri possunt (pag. 127, 131, 132, 137, 138, 147, 169, 258, 290, 296, 302, 308, 318, 320, 337, 346, 353, 364—366, 454, 455, 475, 507), aeque ac in vetustis diplomatibus, quae scripta sunt idiomate in Russiae Occidentalis regionibus usitato. Vid. *Акты, относ. къ Ист. Западн. Россiи* I., 23, 26—30, 44, 57, 121, 189. Ad cognoscendam hanc chronologiam, quae nostro aevo prorsus obsoleta, adjuncta est seorsim ad calcem Praefationis tabula, in qua enotantur septimanae ecclesiasticae, sic dictae conceptivae, itemque festa et dies hebdomadis seu feriae, ad normam Calendarii Romani, veteris styli, additis, quae respondent, Russicis et Polonicis nominibus.

a) № 4 et 5.

b) № 13.

c) № 3 et 18.

d) № 8.

при нѣкоторыхъ актахъ, время написанія ихъ опредѣлено приблизительно, на основаніи историческихъ данныхъ. ж) Но какъ въ нѣкоторыхъ документахъ Латинскихъ, Польскихъ и отчасти Нѣмецкихъ, встрѣчается datum, по календамъ, идусамъ и нонамъ, также по седмицамъ, праздникамъ, недѣльнымъ днямъ и памятямъ Святыхъ Римскаго Календаря (*) : то для сохраненія въ расположеніи актовъ общаго хронологическаго порядка, всѣ такого рода лѣтосчислительныя данныя соглашены съ формою новѣйшей хронологіи, сообразно правиламъ Пасхаліи, по указаніямъ Календаря Римско-Католической Церкви.

Къ разряду важнѣйшихъ Историческихъ памятниковъ, напечатанныхъ въ этомъ томѣ, принадлежатъ :

1) Грамоты Царя Іоанна Васильевича, и сына его, Царевича Іоанна Іоанновича Папѣ Григорію XIII, 1581 г. (а).

2) Грамотаего же Римскому Императору Рудольфу (б).

3) Переписка его же съ Польскимъ Королемъ Стефаномъ Баторіемъ, во время военныхъ дѣйствій, 1581 г. (в).

4) Письмо Короля Стефана Баторія Папѣ Григорію XIII, изъ лагеря подъ Псковомъ (г).

5) Посольская переписка Папскаго легата Антонія Поссевина съ Государями

(*) Въ старинныхъ Латинскихъ, Польскихъ и отчасти Нѣмецкихъ актахъ встрѣчается на пр. datum: feria 6, ante dominicam Oculi, или feria 3, post dominicam Laetare (см. Стрончинскаго *Wzóry piśm dawnych*, изд. въ Варшавѣ, 1839 г., стр. 9; 11, 28, 35, 36, 45, 59, 63, 65, 75—78, 83, 86, 91, 96). Примѣры этого времясчисленія находятся также въ семъ томѣ, стр. 127, 131, 132, 137, 138, 147, 169, 258, 290, 296, 302, 308, 318, 320, 337, 346, 353, 364—366, 454, 455, 475, 507, и въ актахъ, писанныхъ на Западнорусскомъ нарѣчіи: См. *Акт. отн. къ Ист. Зап. Росс.* I., 23, 26—30, 44, 57, 121, 189. Для познанія сей хронологіи, нынѣ почти забытой, прилагается здѣсь особая таблица, въ которой показаны названія подвижныхъ церковныхъ седмицъ, праздниковъ и недѣльныхъ дней по старому Римскому Календарю, съ объясненіемъ этихъ названій по-Русски и по-Польски.

а) № 4 и 5.

б) № 13.

в) № 3 и 18.

г) № 8.

Ducem Moscoviae Regesque Poloniae et Sveciae, nec non ad alias personas ministeriales, an. 1581 — 1582 ([e]).

6) Itinerarium ejusdem, tempore legationis ipsius in Moscoviam, ad Generalem Ordinis Jesuitarum Claudium Aquaviva scriptum ([f]).

7) Bullae et Brevia Pontificum Romanorum: Clementis IV, an. 1285, Gregorii XI, an. 1378, Urbani VI, an. 1381, Bonifacii IX, an. 1390, Clementis VIII, script. ad Constantinum Ducem Ostrogiensem an. 1596 — 1598, cum illius Responso, et tres bullae pontificis Urbani VIII ad Poloniae Regem Sigismundum III, an. 1624 ([g]).

8) Conventus legatorum regni Poloniae et M. Ducatûs Lithvaniae cum bojaris Moscoviticis, spectantes ad epocham Interregni, an. 1608 et 1615 ([h]).

9) Pacta inter legatos Regis Poloniae Joannis Sobiescii, et bojaros Mosquenses, de sancita pace ([i]). Russicus hujus diplomatis textus impressus est in *Полн. Собр. Законовъ Росс. Имперiи*, T. II, pag. 168 — 174, sub № 730.

10) Collectio actorum ad Lithvaniae ac Poloniae Annales pertinentium, e XIV et XV seculis ([k]).

11) Diplomata et alia documenta, spectantia ad historiam Russiae Galiciensis atque Orthodoxae illius hierarchiae, inde a XIV usque ad XVIII seculum ([l]).

12) Diplomata et acta, in quibus explicantur jura ac privilegia Orthodoxorum Russiae Occidentalis, Poloniae Lithvaniaeque incolarum, nec non jurgia illorum cum zelotypis Catholicis et Unitis, an. 1632 — 1764 ([m]).

13) Acta de rebus bellicis Cosacorum Zaporogiensium cum Polonis, an. 1647 — 1649, 1655 et 1658 ([n]).

14) Collectaneum actorum ad historiam equitum Ordinis Teutonici in Livonia

---

e) № 1, 2, 6, 7, 9, 12, 14—17, 19—21, 23, 24, 28—30, 160, 161.
f) № 162.
g) № 39, 46, 64, 65, 106, 164, 193, 194, 196.
h) № 163.
i) № 205.
k) № 43, 44, 49, 210—212, 216, 217, 219.
l) № 38, 40—42, 45, 47—60, 63, 166, 167, 169—176, 178, 182—188, 207, 208.
m) № 66—72, 74, 76—79, 81, 82.
n) № 73, 75, 201, 202.

Московскимъ, Польскимъ и Шведскимъ и съ другими правительственными лицами, 1581 — 1582 г. (д).

6) Путевыя Записки его же, писанныя во время посольства въ Москву, къ начальнику Езуитскаго Ордена Клавдію Аквавива (е).

7) Буллы Римскихъ Папъ: Климента IV, 1285 г., Григорія XI, 1378 г., Урбана VI, 1381 г., Бонифатія IX, 1390 г., Климента VIII, писанная къ Князю Константину Острожскому 1596 — 1598 г. съ Отвѣтомъ его, и три буллы Папы Урбана VIII къ Польскому Королю Сигизмунду III, 1624 г. (ж).

8) Переговоры Литовско-Польскихъ пословъ съ Московскими Боярами, относящіеся къ періоду Междуцарствія, въ 1608 и 1615 г. (з).

9) Договорная грамота Польскаго Короля Іоанна Собѣскаго съ Царемъ Ѳеодоромъ Алексіевичемъ, 1678 г. (и). Русскій текстъ сего акта напечатанъ въ *Полн. Собр. Законовъ Росс. Имперіи*, т. II, стр. 168 — 174, подъ № 730.

10) Матеріалы для Исторіи Литвы и Польши XIV и XV вѣка (і).

11) Грамоты и акты, относящіеся къ исторіи Галицкой Руси и Православной ея Іерархіи, съ XIV по XVIII столѣтіе (к).

12) Грамоты и другіе документы о правахъ Православныхъ жителей Западной Руси, Литвы и Польши, и о борьбѣ ихъ съ Католиками и Уніятами, 1632 — 1764 г. (л).

13) Акты, относящіеся къ исторіи военныхъ дѣйствій Запорожскихъ Казаковъ съ Поляками, 1648 — 1649, 1655 и 1658 г. (м).

14) Матеріалы для исторіи Ордена Ливонскихъ и Прусскихъ Рыцарей, каса-

---

д) № 1, 2, 6, 7, 9, 12, 14 — 17, 19 — 21, 23, 24, 28 — 30, 160 и 161.
е) № 162.
ж) № 39, 46, 64, 65, 106, 164, 193, 194 и 196.
з) № 163.
и) № 205.
і) № 43, 44, 49, 210 — 212, 216, 217 и 219.
к) № 38, 40 — 42, 45, 47 — 60, 63, 166, 167, 169 — 176, 178, 182 — 188, 207 и 208.
л) № 66 — 72, 74, 76 — 79, 81 и 82.
м) № 73, 75, 201 и 202.

et Prussia spectantium, praecipuè quoad res bellicas et foedera illorum cum Magna Russia, Polonia Lithvaniaque, ab an. 1343 usque ad 1520 ([o]). Denique

15) Documenta historica respectu commercii foederatarum urbium Hanseaticarum in Russiae provinciis ([p]).

Volumini huic praeparando, ut in publicam lucem prodiret, typisque imprimendo operam navarunt Collegii Archaeographici redactores et collegae, Aulae Imperatoriae protopresbyter Joannes Grigorowicz, et Actualis Statûs Consiliarius B. Komowskj.

o) № 107—158 et 214.
p) № 83, 84, 87—105.

тельно военныхъ дѣйствій и мирныхъ сношеній ихъ съ Россіею, Литвою и Польшею, съ 1343 по 1520 г. (н).

15) Матеріалы для исторіи Ганзейской торговли съ Россіею (о).

Дополненія къ Актамъ Историческимъ на иностранныхъ языкахъ, приготовлены къ изданію и напечатаны подъ наблюденіемъ Главныхъ Редакторовъ и Членовъ Археографической Коммиссіи, Собственнаго Его Императорскаго Величества Дворца Протоіерея Іоанна Григоровича, и Дѣйствительнаго Статскаго Совѣтника Комовскаго.

н) № 107—158 и 214.
о) № 83, 84, 87—105.

TABULA,

indicans septimanas ecclesiasticas, sic dictas conceptivas, itemque festa ac dies hebdomadis seu ferias, ad normam Calendarii Romani, veteris styli, quibus nomina, quae respondent, secundùm Fastos Russicos et Polonicos accedunt.

Circumcisio Jesu Christi.	Nowy rok.	Обрѣзаніе Господне.
. . . .	niedziela po nowym roku.	. . . .
Epiphania Domini J. Christi.	Trzech królów.	Богоявленіе.
dominica 1ma post Epiphaniam.	niedz. 1^{a} po trzech królach.	недѣля $1^{я}$ по Просвѣщеніи.
Januar. 18. Cathedra s. Petri Romæ.	Katedra św. Piotra w Rzymie.	. . . .
dom. 2ª post Epiphaniam. festum ss. Nominis Jesu.	niedz. 2^{a} po trzech królach. Nayslodsze Imie Jezusa.	— $2^{я}$ по Просвѣщеніи.
Jan. 23. Sponsalia B. Virginis Mariae.	Zaślubienie nayśw. panny Maryi.	. . . .
— *25.* Conversio s. Pauli apostoli.	Nawrócenie św. Pawła apostoła.	. . . .
festum Purificationis B. V. Mariae.	Gromnicy nayśw. panny Maryi.	Срѣтеніе.
Septuagesima.	. . . .	нед. Мытаря (нач. постной Тріоди).
Sexagesima.	niedz. starozapustna, vel 1ª przedpopielniczna.	— о Блудномъ сынѣ.
Quinquagesima.	— mięsopustna, vel 2ª przedpopielniczna.	— Мясопустная.
Quadragesima.	— zapustna, vel 3^{a} przedpopielniczna.	— Сыропустная.
Febr. 22. Cathedra s. Petri Antiochiae.	Katedra św. Piotra w Antyochii.	. . . .
dies Cinerum.	Popielec, vel wstępna srzoda.	. . . .
dominica Invocavit.	niedz. wstępna.	нед. $1^{я}$ поста, или православія.
Reminiscere.	sucha.	$2^{я}$ поста.
Oculi.	głucha.	$3^{я}$ поста.
Laetare.	srzodopostna.	$4^{я}$ поста, или крестопоклонная.
Judica.	biała.	$5^{я}$ поста, или похвальная.
Ramispalmorum.	kwietnia.	$6^{я}$ поста, или вербная.
Mart. 19. festum s. Josephi, sponsi B. V. Mariae.	św. Jozefa, oblubienca nayśw. p. Maryi.	. . . .
— *25.* Annunciatio B. V. Mariae.	Zwiastowanie nayśw. panny Maryi.	Благовѣщеніе Богородицы.
Passio J. Christi:	Cierpienie pana Jez. Chrystusa.	нед. Страстная:
feriae hebdomadis: secunda.	wielki poniedziałek.	в. понедѣльникъ. Память св. Іосифа Обручника.
tertia.	wtórek.	вторникъ.
quarta.	wielka srzoda.	среда.
quinta.	wielki czwartek.	четвертокъ.
sexta.	piątek.	пятокъ.
septima, seu sabbatum.	wielka sobota, vel wilia wielkonocna.	суббота.
dominica Paschatos.	niedz. wielkonocna. Zmartwychwstanie pańskie.	нед. св. Пасхи.
Conductus paschae, seu in albis.	— przewodna.	— Ап. Ѳомы.
Misericordiae.	— 2^{a} po wielkonocy.	— Мνроносицъ.
Jubilate.	— 3^{a} po wielkonocy.	— разслабленнаго.
Cantate.	— 4^{a} po wielkonocy.	— Самарянины.

Maj. 3. festum Inventionis s. Crucis.	Znalezienie św. Kryża.	. . . .
— *8.* Apparitio s. Archang. Michaëlis.	. . . .	. . . .
dominica Rogate seu rogationum.	niedz. 5ª po wielkonocy.	нед. о Слѣпомъ.
. . . .	Krzyżowe dni (feriis 2, 3 et 4).	. . . .
fest. Ascensionis Dom. Christi.	Wniebowtąpienie pańskie.	Вознесеніе Господне.
dominica Exaudi.	niedz. 6ª po wielkonocy.	нед. св. Отецъ.
festum Pentecostes.	Zesłanie św. Ducha, vel zielone świątki.	Пятидесятница.
. . . .	Suche dni (feriis 4, 6 et 7).	. . . .
festum ss. Trinitatis.	Sw. Troycy.	нед. 1ª всѣхъ Святыхъ. Петровъ мясопустъ.
festum Corporis J. Christi (feria 5).	Boże ciało.	. . . .
dominica 1ᵐᵃ post festum Trinitatis.	niedz. 2ª po zielonych świątkach.	— 2ª и т. д. (безъ особыхъ названій).
festum s. Cordis J. Christi (fer. 6).	Serce p. Jezusa.	. . . .
Jul. 2. Visitatio B. V. Mariae.	Nawiedzenie nayśw. panny Maryi.	Положеніе ризы пресв. Богородицы.
— *16.* Scapulare B. V. Mariae.	Szkaplerzy nayśw. panny Maryi.	. . . .
. . . .	*Aug. 2.* świato nayśw. panny Maryi Anielskiey.	. . . .
Aug. 5. festum. S. Mariae ad Nives.	Nayśw. Maryj panny Snieżney.	. . . .
Sept. 14. festum Exaltationis s. Crucis.	Podwyszenie św. Krzyża.	Воздвиженіе Креста.
. . . .	Suche dni (feriis 4, 6 et 7).	. . . .
Oct. 2. festum s. Angelorum custodum.	swiato Aniołow strożow.	. . . .
— *5.* Rosarium B. V. Mariae.	Rożaniec nayśw. panny Maryi.	. . . .
Nov. 1. festum Sanctorum omnium.	Wszystkich świętych.	. . . .
— *2.* dies fidelium defunctorum.	dzień zaduszny, vel zaduszki.	. . . .
— *21.* fest. Praesentationis B. V. Mariae.	Ofiarowanie nayśw. panny Maryi.	Введеніе во храмъ Богородицы.
Adventûs dominicae 1 et 2ª.	Adwentu niedziela 1 i 2ª.	Постъ предъ Рожд. Хр.
Dec. 8. fest. Conceptionis B. V. Mariae.	Niepokalane poczęcie nayśw. p. Maryi.	. . . .
Adventûs dominica 3ª.	niedz. 3ª adwentu.	нед. св. Праотецъ.
. . . .	Suche dni (feriis 4, 6 et 7).	. . . .
Adventûs dominica 4ª.	niedz. 4ª adwentu.	нед. предъ рожд. Хр.
Dec. 24. dies Adami et Evae, seu vigilia Nativitatis J. Christi.	Adama i Ewy, vel wilia narodzenia p. Chrystusa.	Навечеріе рожд. Хр.
. . . .	niedz. przed Nowym rokiem.	нед. по рожд. Хр.

А) ИЗЪ ВАТИКАНСКАГО АРХИВА,

бумаги Антонія Поссевина,

1581—1582 г.

I.

Relatio A. Possevini, de subsidiis ab Turcarum Imperatore Regi Poloniae Stephano oblatis contra M. Ducem Moscoviae aliosque ipsius hostes.

Записка Поссевина, о пособіяхъ доставленныхъ Турецкимъ Султаномъ Польскому Королю Стефану, для продолженія войны съ Россіею и другими державами.

Imperator Turcarum nuper legatum apud Regem Poloniae habuit, per quem postulavit, ut bellum contra Moscoviae Ducem continuet, promisitque, se illi pecunia ac milite affuturum: quam in rem jam quinquaginta millia militum electorum progredi versus Poloniae fines jusserit, quibus Rex Poloniae pro arbitrio suo uti possit contra Moscum, Imperatorem Germanorum, ac quosvis, qualescumque esse possint, hostes suos. E contra vero petiit, ne regia Majestas Caesari Germanorum ullo tempore contra Turcas consilio, pecunia, aut milite adsit. Cui legato a regia Majestate Poloniae ita responsum est, quod continuationem belli contra Moscum attineret, in eam regiam Majestatem omnibus viribus incumbere. De auxiliis oblatis gratias agit, verum iis regiam Majestatem hoc tempore non egere: sua enim pecunia et suo milite adhuc gestum esse bellum, et deinceps etiam geri posse; petere autem Majestatem suam, ut illa quinquaginta millia hominum a finibus regni removeantur, cùm finitimis detrimento sint. Die 25 Aprilis, an. 1581.

Ex autographo Ant. Possevini (Tom. 1. No. 12), quod asservatur in arcano archivo Vaticano.

II.

Memoriale Possevini, in quo designat Hierarchiae Livoniensis fata, innuitque, praesto esse opportunam occasionem restaurandae inibi Catholicae religionis, praecipue, quod Rex Poloniae cupit etiam orthodoxos Lithuanos ac aliarum provinciarum Russiae incolas ad illam alligare.

Записка Поссевина, о состоянiи Ливонской Iерархiи и о предстоящей возможности возстановить въ томъ краѣ вѣру католическую, тѣмъ удобнѣе, что Польскiй король Стефанъ намѣренъ ввести ее и въ Русско-Литовскихъ областяхъ, ему подвластныхъ.

Riga, metropolis insignis Livonico mari adjacens, regno Poloniae subest; et postquam Magnus, Regis Daniae frater, a Sigismundo olim Poloniae Rege in archiepiscopum Rigensem nominatus, et apprehensa bonorum mensae archiepiscopalis possessione, haereticus factus, ad Moscum a Polonis desiit, caret Archiepiscopo. Habet undecim suffraganeas, ex quibus sola Culmensis Ecclesia pastore gaudet. Reliquae suffraganeae Ecclesiae in Livonia sunt bello, quod nunc inter Polonos et Moschos ardet, suppositae: sed dextera Domini Catholicissimo Regi assistente propitia, speratur, totam Livoniam Polonis brevi cessuram, et tunc non esset negligenda occasio restaurandae inibi Catholicae religionis, sub Rege optime animato, qui in maximis belli curis sanctissimas juvandae et propagandae Orthodoxae fidei cogitationes non deponit.

Praeterea in Russia, Podolia, Wolynia, Lituania et Samogitia, provinciis regno Poloniae adjunctis, incolae licet dominos habeant catholicos, Graecum schisma retinent obstinate. Senatus et Rex inprimis, qui eorum fidem suspectam habet, cupit eos catholicos fieri: etenim incolae ipsi in schismate Moschis adhaerentes comperti sunt, orationes publice habere pro victoriae eorum contra Polonos.

Ex manuscripto Vaticano Ant. Possevini, Tom. 1, No. 13. An. 1581.

III.

Litterae M. Ducis Moscoviae Joannis ad Regem Poloniae Stephanum: de captivis vicissim permutandis arcibusque restituendis, de pace feriunda, et de juribus pristinis dominii ipsius in Livoniam.

Посланiе Московскаго Царя Iоанна Васильевича къ Польскому Королю Стефану, о взаимномъ размѣнѣ плѣнниковъ, возвращенiи завоеванныхъ крѣпостей, заключенiи мира, и правахъ его на обладанiе Ливонiею.

In nomine Sanctissimae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti. Nos Joannes Basilii Magnus Dux totius Russiae, Vladimeriensis, Moscoviensis, Nowogrodiensis, Magnus Dux Casanensis, Astrakanensis etc., Stephano Poloniae Regi, Magno Duci Lituaniae etc. Superio-

ribus temporibus, per internuncium tuum Christophorum Diersek accepimus litteras, quibus nos certiores fecisti, nostras te legisse litteras: quod quidem nobis gratissimum fuit, dedimusque internunciis nostris in mandatis, ut tecum de communi pace totius Regni atque Ducatus nostri agerent. Quod autem concessisti senatores Regni nomine nostro tractare de quatuor arcibus in Magno Ducatu Livoniae, quae ad manus tuas praeterito anno devenerunt, infecto autem negotio ad nos redierunt: quod quidem nos moleste tulimus. Quod autem ad nos scripsisti de arce Siebież, ut eam tibi restitueremus, id nobis gratissimum accidit ob nostrum fraternum amorem et vicinitatem, qua conjuncti sumus; rogamus autem te, ut fraternum amorem erga nos semper retineas. Propter christianitatem nostram, subditos tuos, qui captivi apud nos hic sunt, libere tibi dimittemus: quod quidem a te vicissim enixe contendimus, ut christianum sanguinem affundere desistas. Vielissum autem, Usvjat et Jesioriscza arces tibi libenter concedimus, eam potissimum ob causam, ut bellum contra nos illatum praeteritis annis dimittas. Insuper 400 millia florenorum Ungaricorum pro expensis in milites, quas fecisti, tibi libenter elargiemur: tamen rogamus humiliter te, tamquam Principem christianum, ut arcem nostram Vielichi Łuchi et Zavołociam nobis dimittas. Nam praedecessores tui, ut Sigismundus Augustus, frater noster carissimus, pacem, non autem effusionem sanguinis cupiebant, sed magis publica commoda cum Magno Moscoviae Duce exoptabant; quod minime dubito, te eamdem erga nos benevolentiam et fraternum amorem exoptare. Internuncios tuos, palatinum Masoviae ad nos senatoresque meos misisti cum iis conditionibus, quas nos recepimus, misimusque obviam illis senatores nostros, ut ad conditiones responsum honestum et Regno Poloniae utile darent. Illud etiam non praetermittendum duxi, nos graviter tulisse, quod tu internuntium nostrum, quem nos secundo ad te misimus cum litteris de Magno Ducatu Lituaniae et senatoribus ejus, in custodiam dedisti, nec ipse quidquam conferre potuit de pace cum Lituanis, qui a nobis hoc in mandatis habuit, ut secreto cum ipsis communicaret: nam nos desiderabamus amicitiam propter christianum Principem Stephanum. Tertium autem internuntium Petrum Haraburdam ad nos misisti cum literis inhonestissimis, et adversus nos conduxisti maximum exercitum; et conditiones illas, quas per internuntios tuos ad nos dedisti, inanes omnino esse censuimus, et ad nostrum internuncium, qui tunc temporis in Lituania erat, literas scripsimus, et ipsi mandavimus iterum de communi Reipublicae commodo cum Lituanicis senatoribus seriò agere, praesertim autem de Ducatu Livoniae, qui nobis in propinquo adjacet. Certiores facti fuimus, te contra nos bellum moliri, ideo Andream Michalcovum cum literis nostris ad te expedivimus, in quibus a te petebamus, ut secundum juramentum, nostrum per internuncium praestitum servares: quod non modo non servasti, quin imo ex Magno Ducatu Lituaniae cum magna infamia meos expulisti, tamquam fures et latrones. Post illos autem misisti nuncium Wenceslaum Lopatinski ad nos cum literis, in quibus nos multis modis illusisti: verum nos aequo animo ea tulimus. Posteaquam ad nos Andream nostrum internuncium misisti cum literis satis superbe ad nos scriptis, et tu ipsemet cum maximo exercitu, ex variis nationibus collecto, in maximum nostrum contemptum, Polociam venisti, eamdemque injuste et indigne, nobis nescientibus, occupasti. Illud etiam moleste audivimus, quod literas ad nostros subditos dedisti, ut arces nostras et civitates tibi traderent, et quod nos detrimentum

Reipublicae nostrae a nostris perfidis accipere gaudebas, nixus non virtute militari, sed perfidia. Quod cùm praeter opinionem nostram accidisset tam inauditum facinus, adducti jurejurando legatorum tuorum, ivimus ad defendendam patriam nostram Livoniam. Plescoviae accepimus, te cum ingente exercitu ad oppugnandam patriam nostram Polociam advenisse. Nos veriti frangere patrium foedus, nec ipsi in aciem prodivimus, neque exercitum collectum nostrum misimus. Interea tamen ad Socolum arcem nostram numerosum exercitum miseramus, ad explorandum de tuo exercitu, cum tuus castellanus arcem nostram Socolum expugnavit. Nos nihilominus expectantes modum, misimus internuntios nostros, qui cum tuo senatu de pace communi agerent: tu neglexisti internuntios nostros, et exercitum praeparasti. Quod verò in literis tuis per Wenceslaum Lopatinski missis legatorum nostrorum barbariem accusas; id accidit propter tuam arrogantiam, cùm tibi divinum honorem velis exhiberi. Quoniam id nobis antea inauditum erat, debebas aequo animo ferre. Literas vero salvi conductûs legatis nostris, quasi mercatoribus misisti: quem nos contemptum cùm non possemus ferre, misimus iterum legatum nostrum, qui tecum ea de re tractaret; hujus tu literas ne legere quidem voluisti, sed progrediabaris viâ instituta ad expugnandum arces. Iterum misimus nuntios etiam in medios exercitus tuos: tu vero interea Vielisum et Usvjat, arces nostras cepisti. Dum nuntii nostri legatione fungerentur, tu Vielicolucum arcem oppugnasti; ita nihil erat reliquum legatis nostris, de quo tecum tractarent. Respondisti igitur nobis per litteras satis inhumaniter atque superbe, Vielicolucum te expugnasse, alias etiam expugnaturum, nisi tibi ultro offerremus. Volebas etiam a me vi extorquere 400000 aureorum Hungaricorum, et foedus perpetuum, iniquissimas conditiones non tam pacis, quam servitutis. Itaque etsi in animum induxeramus Livoniam tibi dare, tamen mutavimus sententiam, desperantes pacem, nihil etiam per internuntios nostros tecum acturi; quoniam in dies cogitas nova, nec quidquam accipis, quae a nostris proponuntur. Omnino falso existimas, Livoniam ad tuum Regnum pertinere, cùm non possis demonstrare, quemquam ante Casimirum praedecessorem tuum Livoniae imperasse; quod si aliquo scripto, aut exemplo veterum confirmare possis, aliquem Poloniae Regem regno suo adjunxisse Livoniam, de hoc aliàs agemus. Hoc unum respondebis: anno 7067, cùm Lutherana haeresis in his regionibus serperet, et nos Germaniae Duces defenderemus, eo tempore Sigismundum Augustum, antecessorem tuum, Nicolaum Radivil palatinum Vilnensem et alios senatores egisse nobiscum per literas et nuncios, ne aliqua ratione christianorum caedis auctores essemus, neve pacem publicam violaremus, dum Germanos Lutheranam doctrinam asserentes, et suum archiepiscopum Rigensem de sede archiepiscopali deturbantes defenderem. Sed id cupiebant apud me efficere magis propter Christianae religionis amorem, quàm quod existimarent, ad se pertinere Livoniae administrationem. Postea, septies millesimo sexagesimo octavo anno mundi, suum internuntium Martinum Wolochum ad nos miserat idem Sigismundus Augustus de repetenda Livonia, quod ea sibi suisque antecessoribus tradita fuisset ab Imperatoribus Christianis, et quod pertineret ad Magnum Ducatum Lituaniae. Ipse tu, Stephane Rex, judica, an conveniat ferre tantam levitatem verborum Imperatori tanto, qualis ego sum? Antea agebat mecum de Livonia, quod Christiana esset, postea quod ad suum Regnum pertineret. Vel me doce, an umquam ante Polonus, vel Lituanus aliquis Livoniam administraverit? Ego

vero his literis, quarum jam exemplum tibi misi, et aliis etiam possum confirmare, avum meum, divum Iwanum omnibus Ruthenis imperasse simul cum Livonibus. Quod vero scribis, Casimirum Regem Poloniae cum divo proavo meo Imperatore Basilio pacta quaedam fecisse in Magna Novogardia de Livonibus; hoc non potes docere, tuam esse Livoniam, cum Rutheni omnes cum Livonibus nostris Imperatoribus servierint. Neque idcirco tua est, quod nos cum antecessoribus tuis foedus servaverimus, et quod non Moschos, neque Ruthenos, sed Germanos habeat Livonia: nam nostri praedecessores imperarunt Livonibus, quemadmodum tu Prussis. Neque hoc mihi persuadebunt tui senatores, meam non esse Livoniam, quod ego nonnumquam confirmaverim, me eam defensurum, et quod Livonia non Graecam, quemadmodum Moschi omnes, sed Romanam Ecclesiam agnoscerent; nam duo reges non possunt feliciter imperare in uno regno. Graeca enim, et Romana Ecclesia non pugnant inter se. Nam anno mundi sexies millesimo nongentesimo quadragesimo septimo, cum esset Pontifex Romanus Eugenius, venerat ad eum Graecorum Imperator Carigroda Iwanus Manuilovitz, et cum eo Patriarcha Carigrodensis Josephus, ibique constituerunt, eamdem esse Graecam et Romanam doctrinam de fide. Neque vero tu probabis, Christianos tuos esse, cùm Christianos oppugnes, et tuorum clade gaudeas. Nec mirum erit, si perpetui hostes erimus, cùm ne juramento quidem tuo fides adhiberi possit. Neque id justum est, ut a me repetas arcem Siebiesium tu, qui advena sis in regno Poloniae, cum antecessor tuus Sigismundus a me puero repeteret, licet ejus haeres fuisset. Quod scribis, te fines nostros transiturum et regiones nostras populaturum, id jampridem scimus, te cupidissimum esse sanguinis christiani. Relinquerem ego tibi Siebiesium, sed minime hoc decet; potius tu, si veritatem amplecteris, acquiescere debes in iis, quibus erant contenti Sigismundus Primus et Sigismundus Augustus. Cum, Deo volente, inter nos pacem componemus, ego tibi captivos ipsos dimittam cum ipsorum possessionibus. Nuntium tuum Dziersceum dimissemus, si spes ulla pacis fuisset: sed tu es cupidus belli, ego non dimittam. Quod vero pecuniam postulas ad compensandos tuos sumptus, quos fecisti expediendis militibus, id iniquissimum est: nostras enim tu regiones, non vero nos tuas vastavimus; non est id christianum. Quid multis opus est? tu deditus es bello et populationi nostrarum regionum; gaudes caedibus, quasi Amalech et Senacherib, et Sarvar palatinus, qui dum oppugnaret Carogrodam, dicebat Carogrodensibus: «nolite tantum tribuere Deo vestro, cras vestram arcem capiemus.» Sed nos confidimus et spem nostram locamus in Deo supremo, et speramus in virtute Crucis vitam largientis. Et tu revoca in memoriam Maxentium Romanum, quanta vi Crucis vivificantis perierit; et omnes, quicumque sunt, arrogantes numquam interitum effugient, quemadmodum dicit Propheta: «vidi superbum efferentem et exaltantem se, quasi cedrum Libani, et praeterii et non erat, et quaesivi, et non inveni locum. Serva bonitatem et agnosce veritatem, qualis est finis hominis quieti». Et iterum idem Propheta dicit: «non salvabitur rex potentiâ sua, neque miles fortitudine sua. Dominus disperget congregationes gentium et dejiciet cogitationes hominum, lex autem Domini manet in aeternum. Nam non in fortitudine equi voluptatem habebit, neque in tibiis viri beneplacitum erit ei: beneplacitum est Domini super timentes eum, et in eum, qui sperat super misericordia ejus». Tu quandoquidem potens es, pugna: «Dominus mihi adjutor: non timebo, quid faciat mihi homo? bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homi-

ne; bonum est in Deo sperare, quàm sperare in Principibus. Omnes gentes reliquerunt me, Dominus autem suscepit me, et nomen Domini eis opposui; circumdederunt me tamquam apes» etc. Datum in arce nostra Moscovia, anno 7089 Junii 29, indictione nona, regni nostri quadragesimo sexto, Ducatuum nostrorum Rossiensis trigesimo quarto, Casanensis vigesimo octavo, Astrakanensis vigesimo septimo.

Ex manuscripto Vaticano Ant. Possevini, Tom. 1. No. 14. Conf. Acta M. Ducat. Lithvaniae (Посольск. кн. Литовск. Метрики), *vol. II, pag. 140 — 157, ubi Ruthenus harum litterarum textus admodum plenius expositus.*

IV.

Summa litterarum M. Ducis Moscoviae ad Pontificem Gregorium XIII, quibus nuntiat, legatum Romanum jam advenisse Mosquam, simulac queritur, regem Poloniae nolle a bello contra Moscovitas cessare.

Выписка изъ посланія Царя Іоанна Васильевича къ Папѣ Григорію, коимъ увѣдомляя его о пріѣздѣ въ Москву Римскаго посла, жалуется, что Польскій Король не хочетъ прекратить войны съ Русскими.

Magnus Dux significat, pergratas sibi fuisse summi Pontificis literas, seque ea, quae ejus Sanctitatis legatus oretenus attulerit, perlibenter cognovisse, ipsumque legatum omni benevolentia complexum fuisse, et quod ejus fieri voluerit, prima quaque occasione expediri jussisse. Pollicetur etiam, se cum summo Pontifice et Imperatore Romanorum amicitiam perlibenter culturum, et contra ethnicos, quantum per se steterit, opem auxiliumque laturum. Significat vero, si communibus Christianitatis malis succurri debeat, prima quaque occasione in id incumbendum esse, quo foedus aliquod ineatur contra Turcam, ut a profundendo in posterum christiano sanguine aliquando cohiberi possit. Conqueritur etiam, ejusdem sanguinis christiani a serenissimo Rege (Poloniae) permultum jam profundi et ecclesias catholicas devastari diruique, neque vero finem illis rebus aliquando imponere eum cogitare; et id quidem in praesentia domini legati facere, Plescoviamque summa vi et militbus ex omni nationum genere, praecipue vero Germanico, collectis oppugnare. Dicit igitur, se dominum legatum ad serenissimum Regem remisisse, ut serenissimum Regem admoneat, quo a proposito aliquando desistat. Praeterea significat, serenissimum Regem cum aliquibus Germaniae Principibus foedus adversus se iniisse, eosque summo profundendi christiani sanguinis desiderio teneri. Postremo pollicetur, si in reditu ejus Sanctitatis legati de pace inter se et serenissimum Regem sancienda aliquid certi sperare possit, eumdem dominum legatum quamprimum a se dimissurum esse. Datum anno mundi 7090, mense Septembri.

Ex manuscripto Vaticano Ant. Possevini, Tom. 1. No. 15.

V.

Synopsis litterarum filii M. Ducis Moscoviae ad Romanum Pontificem Gregorium, de foedere a M. Duce Moscoviae, parente ejus, cum ipso Pontifice, nec non Romanorum Imperatore feriundo.

Выписка изъ письма Московскаго Царевича къ Папѣ Григорію, о готовности Московскаго Государя, отца его, поступить въ союзъ съ самимъ Папою и съ Римскимъ Императоромъ.

Magnus Moscoviae Dux scribit, se in literis, quas summus Pontifex ad parentem dederat, uti etiam ab ejus Sanctitatis legato oretenùs amanter salutatum esse, dicitque, sibi salutationem eam fuisse gratissimam, praesertim vero ob pollicitam a summo Pontifice sibi a Deo Optimo Maximo salutis et prosperae valetudinis diuturnitatem impetrandam. Dicit etiam, se cognovisse, quod ejus Sanctitatis apud parentem suum per dominum legatum est actum, in eoque fuisse, ut quàm fieri citissime posset, praedictus legatus a parente, responso accepto, dimittere-tur. Significat etiam, parentem a foedere cum Pontifice maximo et Imperatore Romanorum ineundo animum non abhorrentem gerere, cupereque summam cum ipsis in posterum amicitiam colere, et contra ethnicos, quotiescumque opus fuerit, subsidium auxiliumque ferre. Postremo de ejus Sanctitatis bona diuturnaque valetudine sollicitum se esse ostendit, de eaque certi aliquid quamprimum audire cupit. Datum anno mundi 7090, mense Septembri.

Ex manuscripto Vaticano Ant. Possevini, Tom. 1. No. 16.

IV.

Relatio Possevini, M. Ducem Moscoviae paratum esse in foedus commercii cum Venetis ineundi, legatosque illorum expectare.

Записка Поссевина, о томъ, что Московскій Государь желаетъ заключить торговый союзъ съ Венеціянами, и ожидаетъ ихъ посольства.

Magnus Moscoviae Dux queritur, literas eas, quas Veneti legato suo Thomae Sefferigino tradidissent, ab eodem mercatori cuidam Lubecensi commendatas, qui cum in Moscoviam navigaret, interceptus sit, redditas non esse. Cumque Veneti Magnum Ducem per dominum legatum salutari petierint, seque Magnus Dux cum ipsis amicitiam cupere velle significaret, eorumque legatis et mercatoribus passûs literas concederet, significat, se easdem per commemoratum dominum Sefferiginum mittere, cumque ipsis amicitiam colere sese cupere; cùmque legatos suos ad se mittent, se eos libentissime auditurum pollicetur. Datum anno mundi 7090.

Ex manuscripto Vaticano Ant. Possevini, Tom. 1. No. 17.

VII.

Litterae M. Ducis Moscoviae legatis et mercatoribus Venetis, quibus salvus conductus in ipsius ditiones concessus.

Выписка изъ Царской опасной грамоты Венеціянскимъ посламъ и купцамъ, о свободномъ пріѣздѣ имъ въ Россійскія области.

Magnus Moscoviae Dux permittit et concedit his suis salvi conductûs literis serenissimo Venetorum Duci ipsique Reipublicae Venetiarum, ut legati ipsorum, quoscumque ad se mittere volent, libere tutoque venire, apud se commorari, et pro ipsorum libitu ex ditionibus ipsius ad suos commigrare rursus possint. Mercatoribus etiam, si qui cum legatis venturi fortasse sint, potestatem facit cum bonis et mercibus suis in ditionibus Mosci libere versandi, negotiandi, emendi, mercesque exportandi, eo modo, quo alii mercatores externi in illis suis regionibus utantur. Postremo pollicetur, se palatinis, nobilibus, et quibuscumque locorum praefectis mandata daturum, ut quicumque ex illis mercatoribus, qui cum legatis Venetis in Moscoviam pervenerint, ac in Persiam commeare instituerint, in ditionibus suis nusquam umquam detineantur; verùm ut quilibet eorum, tenore harum ipsarum salvi conductûs literarum, libere, tuto, et absque ullo detrimento molestiave, quocumque velit, tendere possit. Datum anno mundi 7090, mense Septembri.

Ex manuscripto Vaticano Ant. Possevini, Tom. 1. No. 18.

VIII.

Litterae Regis Poloniae Stephani ad pontificem Gregorium XIII, de Plescovia a Polonis oppuguata.

Писмо Польскаго Короля Стефана Баторія къ Папѣ Григорію, объ осадѣ Поляками Пскова.

Stephanus, Dei gratia Poloniae Rex etc. Cùm captâ Ostrovia, de qua superioribus proximis literis Sanctitati vestrae significavimus, Plescoviam movissemus, ad eam tertiis castris pervenimus, triduoque, postquam fieri potuit, proxime castra posuimus. Civitatem magnitudine ingentem, frequentem oppidanorum et e vicinia nobilium atque agrestium hominum multitudine, nec parvo militum praesidio firmam, situ vero loci ipsius aequabili, et ex parte una flumine Vielica, praeterea muris, propugnaculis, turribus lateritiis satis munitam, conspectu nostro comperimus. Munitiones, qua opportunissimum esse judicavimus, ex parte australi agi ad moenia jussimus, quae ingenti militum Polonorum atque Ungarorum labore, quinto tandem die ef-

fectae, et quo oportuit, perductae sunt. Ea enim, quae circa urbem planities est, maxima ex parte, non terra, sed contignis albi lapidis, quasi tabulis constat, ut non tam fodiendae, quam sarculis excidendae munitiones fuerint. Deinde ubi murum tribus ex partibus, biduo, summa vi tormentorum omnium verberassemus, proximis propugnaculis tribus perfractis et muro patefacto, visum nobis fuit, aliquem delectorum militum numerum intra ruinas immittere, qui diligenter explorarent, idoneane jam loca ad irruptionem effecta essent. Verum non tenuit se ardor ceterorum militum, qui non expectato eorúm, qui explorare loca debebant, indicio, unà sublatis lignis, irrumperent. Geri vero res ex sententia, ob loci intra moenia iniquitatem, et perruptum descensum non potuit; et tamen miles noster, illo suo ardore, locum ac propugnacula duo hostilia diutius tenuit et cum hoste acriter sclopetis depugnavit, tandemque imperio revocatus, sensim se intra munitiones nostras excepit. Ex captivo, qui postea e civitate a nostris exceptus est, facile cognovimus, rem majore cum hostium, quam nostrorum interitu ac detrimento gestam esse. Parvus enim pro acriore longioreque dimicatione numerus ex omnibus nationibus, minimus vero e Polonica desideratur. Nos, qui in civitate hac summam belli pacisque versari videmus, omne nostrum studium, curam, conatum, vires in eam expugnandam diligentissime conferemus. Ex castris ad Plescoviam, XIII Septembris 1581.

Scriptis hisce literis, Deus ad decimam septimam hujus mensis diem, res nostras feliciter secundavit. Nam, cum hostis certis cum copiis urbem irrumpere per flumen de nocte cogitaret, a nostris custodiis, quas eam in rem et in flumine et in terra collocaveramus, exceptus, partim demersus in flumine, partim cum in ripam concessisset, concisus est. Ex captivis et ex literis praesidiariorum constat, superiore proxima irruptione plurimos ex omni militum genere hostes cecidisse, magnamque cladem hostes Moscos in civitate accepisse.

Ex manuscripto P. Ant. Possevini, tom. 1. No 19.

IX.

Instructio patris Antónii Possevini ad patrem Stephanum Drenocium, dum ille Magni Moscoviæ Ducis nomine, ex oppido Staritia rediret Poloniæ Regem, Plescoviam civitatem oppugnantem, ut ageret jussu Pontificis Maximi Gregorii Papae XIII, de mutua inter eos Principes pace, pater vero Stephanus in Moscovia relinqueretur.

Наказъ Антонія Поссевина, данный Іезуиту Стефану Дреноцкому, при оставленіи его въ Москвѣ, въ то время, когда Поссевинъ, отъ имени Московскаго Государя, ѣздилъ изъ Старицы въ лагерь Польскаго короля Стефана, подъ Псковъ, чтобы въ слѣдствіе повелѣнія Папы Григорія, склонить его къ примиренію съ Царемъ Іоанномъ Васильевичемъ.

Cum ex his, quae hactenus in toto hoc itinere nostro, ad Divinam gloriam, Pontificis Maximi jussu et ex obedientia sancta suscepto, intelligere Vestra Reverentia potuerit, Divinam providentiam summa cum misericordia in omnibus periculis et magnis difficultatibus nobis affuisse;

speret, eamdem providentiam Divinam sibi in ista brevi commoratione non defuturam, si vitae sanctitate, orationibus, ac sanctis sacrificiis istam erga Deum spem foverit atque auxerit. Ad sanctitatem autem vitae bonumque Societatis nomen conservandum, nulla dies sit, qua aliquid regularum et constitutionum, quas ei relinquo, non perlegat, et statis horis meditetur attentius, statuens sibi ob oculos, praeter Christum Dominum ac Beatissimam Virginem, ipsum Pontificem Maximum, Christi vicarium in terris, ac felicis memoriae Patrem Ignatium, coelesti lumine praeventum. Ita enim sentiet Pontificis Maximi sollicitudinem, quam gerit omnium Ecclesiarum, et beati Patris nostri Ignatii, dum vixit, prudentiam unà cum ingenti illa fide atque labore conjunctam, quae animarum saluti procurandae adhibuit, hujus nostrae missionis semina fuisse, quibus uterque, hic in coelis, et Pontifex Maximus in terris, ardentibus desideriis aliquod non minimo huic negotio procuraturi sint in Christi sanguine pretiosissimo incrementum.

Quo in loco sacrum faciet, caveat hoc initio, ne Divinam rem alicui scandalo vel injuriae exponat. Cum enim Moschi consecrari Eucharistiam non videant, neque eam adorare consueverint, fieri posset (quod in itinere nobis contigit), ut minus decenter hoc sacrum mysterium, et quidem stantes ac tecto capite, quasi ad spectandum et obloquendum, intueri vellent. Itaque cum id timeretur, satius erit paulo ante diem facere sacrum, quam ad rem quae mihi facultas Romae concessa est, Vestrae Reverentiae impartio. Ubi vero in ipsa civitate Moscua fuerit, caveat per eam sine aliqua necessitate spatiari, ne insolitas nostras vestes sacerdotales Moschi admirantes, aut Germani et Angli haeretici, qui ibi commorantur, irridentes aliquam turbam excitent, qua Princeps nostris postea vel manendi, vel redeundi viam praecideret. Quare occasiones hujus incommodi fugiat diligenter, atque ut effugere possit, petat continenter lucem ac vires a Domino.

Tantisper autem, dum ego Deo miserante, a Poloniae Rege redibo, abstineat a catholicis libris disseminandis, ne quis inde apud Principem de nobis maledicendi ansam arriperet, cui si hoc tractandae pacis officio arctius devinciri poterit (quam quidem Reverentia Vestra singulis diebus Divinae bonitati commendabit), tum sperandum est fore, ut erga nos magis afficiatur, eoque tempore ut ista opportunius tentari queant.

Cum Moschis si quid de religione illorumque ritibus colloquii inciderit, videat primum, ut animo pacato id agat; deinde nisi solidam habeat rationem, quam eorum interrogationibus afferat, quaerat de illis, quinam sint ea in re aut ritus, aut causa, cur iidem suis secus, quam nostris utantur. Sic enim habebit, unde divertat sermonem, vel aliquid interim in memoriam revocet, quo rationem illis afferat piam. At quidem si acrius urgerent, nec tamen Reverentiae Vestrae ratio ulla veniret in mentem, rejiciat istius modi tractationem in aliud tempus, nempe cum hoc placiturum Principi cognoverit; sic enim honeste rixandi occasio declinabitur. Perlegat interdum Rationale divinorum officiorum, quod una cum aliis libris Vestrae Reverentiae relinquo.

Studeat autem in responsionibus suis revocare potius homines ad interiora, ut sensim ad haec ab illis externis caeremoniis, quibus nimis addicuntur, queant adduci, finemque in illis haud statuant, sed intelligant, eas ad evehendum ad invisibiles et altiores sensus animum inservire. Deinde quiddam potissimum de pulcritudine virtutum, deque humilitate ac plenitudine fidei, quam perfecit charitas, loquatur id semper unum, spectans, ne alieniore animo fiant a nobis, quin vero ad unitatem cum Ecclesia Catholica accedant. Ceterum moralia ad veritatem

audiendam facilius eos disponent, quam si de dogmatibus et controversiis agatur.

Si quid de Spiritus Sancti processione ex Filio nobis objecerint, respondeat, id nos credere ex Verbo Dei expresso, ex Patribus sanctissimis Graecis, quibus sub anathematis poena, ut crederemus, sexta et septima Synodus, quas illi admittunt, jusserunt; ex rationibus item theologicis, quibus omnibus Graeci convicti eamdem saepe nobiscum fidem testati sunt, cum et Isidorus ipsorum Metropolita synodo Florentinae interfuisset, eamque fuisset amplexus.

Praeterea Reverentia Vestra eas habeat in promptu rationes, quas propter ipsam breviore et faciliore serie ex Gennadio collegi. Et has quidem optime perceptas habeat, cum si debemus parati esse ad reddendam omnibus rationem de ea, quae in nobis est fide, aliquando etiam accidere posset, ut cum ejusmodi viro loqueretur, cui si quid ejusmodi persuaderet, id magnam haberet vim ad multas tenebras dispellendas, quibus isti homines involvuntur.

Quod si urgeant, prima in Synodo hac de re haud praecise fuisse tractatum, respondeat, si una in Synodo debuissent omnia declarari, ne Nicaenam quidem, quandoquidem Apostoli primam coëgerant, indicendam fuisse. Verum enimvero, cum variis temporibus varia oriantur, quae Ecclesiae indigeant explicatione, Spiritum Sanctum praesentibus morbis praesentem adhibere medicinam consuevisse. Et tamen in Nicaena Synodo, quantum eo tempore satis erat, scaturire, Spiritum Sanctum ex Filio fuisse indicatum; quod et postea praecipui Patres, qui ei Synodo interfuerunt, diserte exposuerunt.

Si quis vero dixerit, veritatem in Ecclesia Romana post septimam Synodum defecisse, respondeat: quanam alia in synodo Pontifices Maximi tradita sibi a Christo auctoritate privati sunt? Quod si privati sunt, quaerat, ad quosnam Petri Apostolorum Principis et Vicarii Christi potestas translata est? Num ejus successio, usque ad consummationem saeculi duratura, evanuit? Num incredulitas humana divinam fidem evacuavit? Num denique ipsum, qui veritas est, Christum Dominum mendacem faciant? qui dixit: *portae inferi non praevalebunt adversus eam.* Atqui cum Catholica fides, ubi Apostoli alii Evangelium praedicarunt, magna ex parte defecerit, ea vero non solum apud Pontifices Maximos permanserit, sed ab iis quaquaversus, per omnes terrarum orbis partes propagetur, quod etiam nunc in novo mundo fieri manifestissimum est, quam solida haec ratio sit ad istam objectionem diluendam. Praeterquam, quod nec peccatum Pontificis alicujus satis est, cur auctoritas ipsa ad publicum bonum instituta deficiat, cum neque a Ruthenis, si eorum Princeps aliquod peccatum committeret, is privari sua dignitate statim diceretur. Verumtamen cum ipsi Metropolitas non semper habuerint impeccabiles, an si ob eorum peccata hujusmodi argumentum illis opponeretur, id esse validum existimarent?

Sed et eo redigendi sunt, ut intelligant, quo tempore ipsi Rutheni ad fidem Christianam venerunt, Graeciam a recto tramite defecisse; cum vero Poppos, id est sacerdotes, tam imperitos habuerint, mirum non esse, si veras historias non agnoscant, vel Synodos incorruptas et integras non habeant, vel Graecorum Patrum scripta, vel Divinam Scripturam male versam et mutilatam perlegant.

Si dixerint, ut solent, Regem Volodimerum, qui primus apud illos Christi nomen ac fidem accepit, meliorem omnibus religionem delegisse; respondeat, non fuisse dictum Volodimero, sed Petro: *tibi dabo claves Regni cœlorum;* non illud: *confirma fratres tuos,* aut: *pasce oves meas, pasce agnos meos.* Nec denique in ethnici hujus opinione positum fuisse, ut quaenam vera esset aut illibata religio, decerneretur. Eam vero in Occidente, in Petri successoribus, multisque pro-

vinciis, ingentium populorum refertis, mansisse a Christo nato integram, milleque et centum annos, antequam ulla fidei fundamenta jacerentur in Moscovia, nostros fuisse Christianos, omnesque pietatis radices, concessione doctrinae, miraculis quamplurimis editis, vitae sanctitate atque probitate, successione Pontificum, altissime apud nos auctas fuisse.

Libellum igitur Gennadii Constantinopolitani Patriarchae, de Primatu Pontificis, perlegat attente; quoniam vere aureus est, ad cujus rationes hae quoque poterunt accedere. Nempe, Divinae providentiae immobile et constans esse signum, Pontificem Maximum omnibus aliis Episcopis praeesse, quod quantalibet haeresum et aliarum persecutionum mole, per sexdecim pene integra saecula, vexata sit Apostolica illa Sedes, incolumis tamen, Deo numquam mentiente, stetit; habuerit porro corpora Apostolorum Petri et Pauli, tamquam certa certae fidei pignora, apud quos extant adhuc Sanctorum Joannis Chrysostomi, et Gregorii Nazianzeni, et quasi innumerabilia Martyrum, Virginum, et Confessorum aliorumque corpora, sive reliquiae venerandae. Nec horum tantum, verum etiam Graecorum fere omnium Patrum Sanctorum, omniumque pene Apostolorum ossa, sicuti et Orientalium Doctorum integra scripta, et Synodos, a Graecis, tamquam a corpore Ecclesiae membris abscissis, ad Catholicos juste translata, sicuti et Imperio denique Orientis evenit. Interea vero, dum a Pontifice Maximo ad omnes orbis partes quam latissime operarii mittuntur, et passim regna convertuntur ad fidem, Patriarchatus Constantinopolitanus factus est sub Turca venalis, ita ut amplius Graeci non audeant hiscere. Quibus item ipsis Pentechostes diebus, Orientalis Imperii sedes, quae Byzantii erat, fuit ablata, quod a Patre ac Filio Spiritum Sanctum procedere negabant, quam quidem veritatem amplius negare non poterant, quod saepe antea, et non ita tum pridem, in Florentina Synodo sic eam agnoverant, ut cum eorum Imperatore, ac Patriarchis universis, tamquam in totius mundi theatro, constanter admiserint.

Jam si quid de caelibatu Catholicorum sacerdotum objecerint, quasi suorum sacerdotum uxorum ducentium potior ratio sit, quam nostra; respondeat, neminem Imperatori ministrare, nisi vestimentis claris et mundis indutum: quoniam vero Deus natura clarissimus est, ministros ejus anima magis, quam vestibus mundos esse oportere. Sic enim divus Augustinus adversus ejusmodi objectiones respondebat, qui et alibi diserte dixit: *Post resurrectionem praedicationemque Christi, quando jam ex omnibus gentibus filiorum spiritualiter gignendorum tanta suppetit copia, tale officium cesset ex carne filios propagare, quale primis temporibus fuit.* Haec ille. At et *cogitat*, inquit Apostolus, *virgo, ut sit sancta corpore et animo*, cum Deo se totam adjunxit. Sic igitur et illum facere decet, qui Christi vicem agit, quique quotidie debet aut orare pro populo, aut offerre, aut sacramenta ministrare, ac moribundis praesto esse, dieque ac nocte tamquam expeditus miles esse accinctus.

Si urserint, sacerdotes haud posse continere, quamobrem expedire, ut potius nubant, quam urantur; istis dicat, cur itaque tot monachi et sanctimoniales, qui apud eos sunt, addo item, eorum Episcopi, sive Wladicae, caelibes esse debent? an plusquam homines sunt? an singuli virginum Deo dicatarum sexu viri sunt inferiores? Praeterea cur Poppi ipsi, prima uxore demortua, alteram uxorem, ex eorum lege, ducere non possunt? Nonne porro certum est, eos castius et facilius hoc jugum laturos, si caelibes vixerint, et carnalibus amplexibus antea non assueverint?

Si adhuc pergant objicere, si desint uxores, a sacerdotibus patrari; respondeat, ob peccata

leges non esse infringendas, cum etiam propter innumeras humani generis fornicationes, nihil de praecepto suo adversus eas Deus numquam remiserit; quamobrem neque ipsius scriptum ob aliquorum peccata, sacerdotalis castitatis praescriptos terminos umquam voluisse perrumpi. Ac certe, si pensanda sit istorum Popporum uxorem ducentium vita, majores ad incontinentiam et adulteria pronitates, turpioresque foeditates eos committere solere, haud difficile inveniremus, ne dicam, Divinae rei tractandae admodum incommodam esse perpetuam eorum sollicitudinem, qua torquentur, dum filiis patrimonium, filiabus dotem comparare student. Quae quando verissima sunt omnia, non tamen omnia statim proferet; quandoquidem si Moschi in reliquis rebus cum Ecclesia Catholica consentirent, forsan perdifficile non esset, istam vivendi rationem tantisper illis relinqui, dum perfectionem illam saperent, quae perfectissimam Evangelii legem in sacerdotibus decet.

In festis diebus sanctificandis, si nobiles, ut solent, dixerint, satis esse, si ipsi ad sacrum audiendum adeant, diemque otiose traducant, dum tamen rustici et eorum subditi vel ipso Paschatis die laborant, ac quaelibet opera servilia iisdem diebus faciunt; dicat, non solum Vetere in lege divino praecepto istud caveri, verum etiam in Nova. Non enim solvit legem Dominus, sed adimplevit. Animas porro Christianorum esse tamquam agros, quae Dei verbo, sacramentis, et rerum coelestium contemplatione nisi excolantur, statim silvescant, sicque rudes fiant, ut appetente morte, vix ullum sensum pietatis retineant.

Quod si satius esse, dixerint, eos labori tempus impendere, quam otiari, et peccare, utique id verum esse, respondeat, si Ecclesia praeciperet, ut diebus festis peccarent, non autem Sacrificio, divinoque reliquo cultui, ac ceteris pietatis officiis interessent. At cum et laxando vel levando corpori, et menti imbuendae divinis praeceptis ii dies a ceteris secernantur, atque adeo assignati sint a Deo, qui communis est omnium Pater, optime Ecclesiam Catholicam facere, quae omnes convocet ad templum, indeque iis documenta salutis suppeditet.

Praeterea, si rusticos ad laborem impellunt, ne otientur, sane aut id faciunt, quoniam otium fugiendum est, aut ea se ratione existimant, suo magis dominatui Christianos homines subdere, ita ut neque audeant respirare. Verum sicut hoc Christianam non decet libertatem, quae spiritualium inprimis bonorum esse particeps debet, cum idem qui rustico est, nobili sit Baptismus, ac Dominus; ita neque otium in nobilibus esse deberet, qui vel ipsis considentibus, totos dies otiose traducunt, ac saepius potationi indulgentes, nec pauperibus tradunt quod ipsis ad ebrietatem superest, nec intelligunt, quanto magis expediret, si esset laborandum, ipsi ut potius id facerent, ut a nimio otio averterentur, illud autem Apostoli diligenter expenderent dicentis: *Quoniam ebriosi regnum Dei non possidebunt.*

Sed quoniam Rutheni de quibusdam Sanctorum suorum miraculis libenter gloriantur, propterea Reverentia Vestra libenter subterfugiat, quoad ejus fieri possit, ea colloquia, in quibus si vestram sententiam acrius exquirerent, respondeat, nos quidem habemus plurimorum Sanctorum hominum tum corpora, tum reliquias venerandas, quorum item memoriam celebrantes, opem apud Deum imploramus: verumtamen istorum vestrorum, quorum dicitis, integra habere corpora, vix adhuc ad nos ulla notitia pervenerat. Qui si vestro judicio sancti sunt, erit pietatis vestrae facere, ut vitas illorum perlegere, atque ad alios quoque Christianos transmittere possimus. Sic enim pacate posse rumoris occasio declinari, hoc initio videtur.

De Purgatorio igne multa habet Reverentia Vestra iis in libris, et in ipso Gennadio, quos ei relinquo, unde quidquid adversus illum solent effutire, facili negotio convincantur. Sed et unicum satis esset argumentum (nisi pertinaciae, aut inveteratae opinioni magis, quam veritati locum dare velint), cum ipsi quotidie ex liturgiis Joannis Chrysostomi et Sancti Basilii orent pro mortuis, ut Purgatorium esse credant. Quod si eo id fieri dixerint, ut qui decesserunt, minus injucundum locum ac statum assequantur, donec unà cum corporibus resurrecturi ad ipsam extremi judicii diem perveniant, ante quam diem haud putant, animas beatitudine frui; petat, cur litanias recitant, curque Sanctos existiment esse in coelis? Quod si respondeant, jam illi quidem in coelo sunt, quia hinc vel ob martyrium pro Dei gloria susceptum, vel ob vitam sancte in terris traductam sine macula, migrarunt ad coelum; ergo et plurimos pueros (dicat), qui baptismate Christi a macula peccati originalis liberi, ab hac vita discessere, complures item alii, qui a peccato, Deo juvante, declinaverunt, coelestem beatitudinem assequi potuerunt. Quinvero maximos quoque peccatores, quos peccatorum ex toto corde suo poeniteat, fieri statim Paradisi gloriae participes negare non poterunt, si boni latronis meminerint, cui in Cruce dictum est a Domino: *Hodie mecum eris in paradiso.* Reliqui vero, quibus poenitendi, ac fructus poenitentiae integros, id est dignos edendi spatium non fuit, si in Deum sperantes decesserunt, ad Purgatorium ignem descendant, cujus a divo Paulo mentio fit, ac de ipso disertissime Graeci Patres scripserunt.

Si quis quaerat, cur Catholici in baptismo pueros totos haud immergunt, vel oleo non inungunt, respondeat, non uno et eodem per omnia ritu atque caeremoniis in Ecclesiis Occidentis, atque Orientis illa adhiberi. Neque enim hoc necesse est; satis autem est, oleum unctionis ad baptismum adhiberi, qui in Ecclesia et ecclesiastice administratur, sive totum corpus ungatur, ut apud Cyrillum Hierosolymitanum, et sanctum Dionysium Areopagitam reperitur *πανσώμως*; sive partes corporis, sicut est apud sanctum Clementem Romanum in Constitutionibus Apostolicis. Qui quidem est Ecclesiae Romanae ritus, sicut pueri in aliis Ecclesiis toti merguntur, in aliis tantum caput aqua perfunditur.

Si quis negaverit, esse plusquam unam Chrismatis unctionem, aut affirmaverit, a privatis sacerdotibus, non autem ab Episcopis dandum esse Confirmationis Sacramentum, haec ex patre Francisco Turiano in suis Commentariis in Sanctum Clementem ac Constitutiones Apostolicas afferat. In tertio enim earum libro, capite X scriptum est: *postea ungat Episcopus τῷ μύρῳ id est, unguento baptizatos.* Et cap. XVII: *Est,* inquit, *τὸ μύρον βεβαίωσις τῆς ἐξομολογήσεως, id est, unguentum est confirmatio confessionis, scilicet fidei.* Usque in hodiernum diem remansit in consuetudine apud Catholicam Ecclesiam hoc verbum Confirmationis, quo mysterium hoc per universas Latinas Ecclesias appellant Christiani, quae est etiam Apostolicae hujus traditionis adstipulatio gravissima. Et libro 2, cap. XXIV, *hanc unctionem, qua baptizatus confirmatur*, ait, *esse sigillum promissionum.* Rursus in eodem libro 2, cap. XV, est precatio, quae adhibetur, cum jam baptizatus hac mystica unctione confirmatur. Sic Sanctus Dionysius Areopagita cap. 4. Eccl. Hierarchiae: *Ei qui baptizatus est, ipsa*, inquit, *perficiens donat adventum Spiritus Sancti.* Et sanctus Cyrillus Hierosolymytanus cum de hoc sacramento Confirmationis scribit quod a Sancti Apostolis Ecclesia Hierosolymitana acceperat, unde in secunda Catechesi de unctione ex oleo sancto, quae in baptismo fit, disseruit de ea, quae post baptismum ab Episcopo fit, ex eo quod Graeci vocant *μύρον*, ex

quo Chrisma sacramenti conficitur; sic in tertia Catechesi mystagogica ait: *Ut Christus postquam in Jordane baptizatus est, ascendit de aquis, et factus est super eum substantialis adventus Spiritus Sancti, simili super simile acquiescente; sic etiam nobis, postquam a sacro fonte ascendimus, datum est nobis chrisma illius, quo unctus est Christus, imago, qui est et Spiritus Sancti.* Haec igitur cum Reverentia Vestra dixerit, tum adjicere poterit aliquid eorum, quae divine Sanctus Melchiades de hoc mysterio Confirmationis scripsit. Sic enim in iis aliquod desiderium excitabitur, ad tantum donum aliquando per Catholicos Episcopos accipiendum. *Quia in hoc mundo*, ait, *tota aetate victuris, inter invisibiles hostes et pericula gradiendum est, in baptismo regeneramur ad vitam, post baptismum confirmamur ad pugnam; in baptismo abluimur, post baptismum roboramur. Callide ergo fecit serpens, cum persuasit, non induere post baptismum thoracem chrismatis, ne cum milite loricato decertaret. Sciebat ille, quae beatus Joannes de hac sancta unctione scriberet: Et vos, inquit, unctionem, quam accepistis ab eo, remaneat in vobis, et non necesse habetis, ut aliquis doceat vos, sed sicut unctio ejus docet vos de omnibus, et verum est, et non est mendacium.* Dum enim incorruptum est, et purum servatur Chrisma, tamdiu servatur in eo, qui Chrismate confirmatus est, spiritus intellectûs, qui est pars illius spiritus septiformis, quem Clemens et Melchiades dari dicunt in Chrismate; qui quidem spiritus, quamdiu in nobis manet, omnia, quae necessaria sunt, ut cuique convenit et sufficit, docet.

De azymo si nobis aliquid exprobraverint, quod eo utamur in conficiendo divino Sacramento; respondeat, hunc ritum non sine afflatu Spiritus Sancti ab Apostolis Petro et Paulo fuisse traditum Ecclesiae Occidentali, idque optima quidem ratione, sicut et laudabili ratione et Orientales in fermentato consecrant. Dum enim in consecratione Eucharistiae materia triticea, sacerdos, locus, intentio, et verba sint, quae instituit Christus, amplius quaerendum non esse. Nec porro debere nos credere, duos Christos, alterum, qui in azymo, alterum, qui in fermentato conficiatur. Porro ostendat Sanctum Gregorium Magnum, quem Graeci Dialogum vocant, et venerantur, quemque in magno habent honore Moschi, qui quidem Gregorius ante Ecclesiarum schismata vixit, cujus item commemorationem Ecclesia Graeca unoquoque anno cum laude facit, Occidentalem Ecclesiam azymum, Orientalem vero fermentatum antiquitus in usu habuisse, bonaque et laudabili ratione utramque ad id faciendum fuisse permotam. *Solet enim*, inquit in Registro, *multos deturbare, quam ob rem in Ecclesia quidam azymos, quidam offerant fermentatos. Romana Ecclesia offert azymos panes, propterea quod Dominus sine ulla commistione suscepit carnem. Sed ceterae Ecclesiae offerunt fermentatum, propterea quod Verbum Patris indutum est carnem, estque verus Deus et verus homo. Item et fermentum commiscetur farinae, et efficitur corpus Domini nostri Jesu Christi vivi; sed sive in azymo, sive in fermentato conficiatur, Domini corpus et Salvatoris nostri sumimus.*

Ceteras autem rationes de azymo, in quo Christus ipse Dominus consecravit, et in quo consecrat universa Occidentalis Ecclesia, quia non verebatur fore, ut in ea, ubi cultus Judaicus haud vigebat, aliquid putaretur praecipi legale, petat Reverentia Vestra ex Gennadio. Dicat autem, si alteruter ritus sincere perpendendus est, decentius, ac tutius in azymo confici Sacramentum. Neutrum vero ritum esse damnandum, quemadmodum reprehendendum non est, sive in albo, sive in rubro, sive in dulci, aut acri id ipsum conservetur.

At vero, si quod Hotorius unus ex Pristavis objecit, Vestrae Reverentiae objiceretur, Christum Dominum licet in azymo confecit, nobis tamen id haud esse faciendum, quoniam etsi ille circumcisus est, nos tamen haud circumcidimur; respondeat, Christum baptismum in circumcisionis locum, quia erat legale sacramentum, suffecisse. Qui quoniam dixit: *baptizate omnes gentes*, propterea relicta circumcisione, baptizari. Sed de azymis ad Eucharistiam consecrandam nihil prohibuit. Quin vero dixit: *hoc facite*, nempe, quod ille fecit; quamobrem potior quoque haec ratio videtur esse in azymo, quam in fermentato, praeterquam quod ipsa materia azymi non erat ex seipsa legalis, sicut neque aqua, quae ad varia Judaeorum baptismata adhibebatur, ita erat legalis, ut postea baptismo Christi Domini, ac nostro usui esse non posset. Legale igitur erat azymum, si ad Judaicum Pascha et Agnum edendum adhiberetur. Quod quidem cum abolitum sit, jam ad Christianorum Pascha faciendum sic concursum est, ut ne substantia quidem azymi remaneat post consecrationem, sed in corpus Christi transubstantiatur.

Ad id autem, quod Joannes Russiae quondam Metropolita in epistola sua ad Pontificem Maximum scripsit (quae extat in libro Baronis ab Herbestein), ex eo scilicet convinci, Christum in fermentato consecrasse, quod cum Agnum edebant, hunc Judaeos solitos fuisse stantes manducare ex lege, ipsos autem Apostolos cum Domino recubuisse, scriptum enim est: *et recumbentibus illis* etc.; respondeat, Christum in Coena typica Agnum, solito Judaeorum ritu, primum comedisse, postea se accinxisse ad suum Pascha faciendum, quod recumbens unà cum aliis fecit. Cum vero tempore Paschatis nullus panis alterius, quam azymi esset usus, Christum in eo absque dubio consecrasse, non autem in fermentato.

At quoniam Graeci calumniabantur, Catholicos facere contra tertium Apostolorum Canonem, quasi agnum in die Paschatis unà cum Eucharistia offeremus, cum Canon habeat: *Si quis Episcopus, aut Presbyter praeter dispositionem Domini, quam de sacrificio fecit, aliqua alia super altare offerat, aut mel, aut lac, aut pro vino siceram, aut artificio facta, aut aves, aut animalia, aut poma, aut legumina, praeter dispositionem Domini, deponatur, exceptis novis fructibus suo tempore, aut praeter oleum ad lucernam, et thus in tempus oblationis, nihil offere liceat.* Respondeat, si quidpiam tale contigerit, nos agnum umquam offerre cum Eucharistia. *Mentiuntur autem* (inquit Nicolaus I Pontifex Maximus ad Michaëlem et Basilium Imperatores), *nos agnum in pascha, more Judaeorum, super altare pariter cum Domini corpore benedicere et offerre; cibi autem interdum ad esum, non ad oblationem, aut sacrificium benedicuntur.*

Si quis de jejunio magno Catholicos abscindere hebdomadam objecerit, ac dixerit (id quod extat in epistola Joannis Metropolitae Ruthenorum), nos propter carnium voracitatem homines ad nos allicere; dicat, Catholicos ab Apostolis divis Petro et Paulo unam integram quadragesimam accepisse, quam jejunamus. Quae quidem vitae Christi imitationem habet, sicut Beatus Ignatius scribit ad Philippenses, scilicet: *quod ad Christi Domini exemplum, quicumque praestare id possumus, totidem dies jejunare debemus.* Quod si quis hebdomadam, et plures quoque dies quadragesimae velit adjicere, quibus se ad jejunium illud melius praeparet, id integrum cuilibet relinqui, sicut et laudabile est, quod complures faciunt religiosi apud nos viri, non unam tamen, sed plures quoque quadragesimas facere.

Si praeterea dixerint, habere praeter longiorem quadragesimam, adhuc plura, quam nos

jejunia; respondeat, nobis esse jejunia, quae pro ratione temporum ac regionum Apostoli, quique iis successerunt, Ecclesiae Spiritu Sancto dicente tradidere. Nec tamen improbare nos eorum jejunia, si recte fiant, quod sane haud semper faciunt, cum plerumque ac saepius eo ipso die jejunii comedant, potationibusque plus aequo indulgeant.

Deinde doceat, nos in pervigiliis Apostolorum aliorumque aliquot festorum dierum, uti Salvatoris nostri ac Beatissimae Virginis, jejunare solitos, quo diem insequentem vegetiores in orando, piisque operibus faciendis, visitandis carceribus et nosodochiis, consolandis afflictis, invisendis aegrotis impendamus. Duodecim praeterea dies esse, qui in quatuor anni tempora distribuantur, quibus juxta antiquissimum Apostolorum exemplum jejunamus, ut ea fiat ab Episcopis recta spiritualium operariorum ordinatio, quam ipsimet Apostoli jejunantes et orantes fecerunt, tum cum Paulum ac Barnabam, impositis eis manibus, sacerdotes crearunt.

Si objecerint ex Epistola divi Ignatii ad Philippenses, ex Concilio Gangrensi, et ex Apostolicis Canonibus, non esse sabbato ac die dominico jejunandum; respondeat, traditum esse eum ritum Ecclesiis Orientis, tum propter Simonianos inde ortos, qui mundum, a cujus creatione die sabbato Deus requievit, opus ejus esse negabant, tum quia divinitus afflati praenoscebant Apostoli futuros quoque haereticos in Oriente, Manichaeos, Eustachianos, Marchionistas, Lampetianos, et Messalianos, qui in Paphlagonia apparuerunt, qui quidem jejunabant sabbato simulate, in contumeliam resurrectionis Christi, cui resurrectioni a vespera sabbati, ut ait Magnus Leo Pontifex in Epist. 8. c. 1., initium constat adscribi. Porro jam fuisse caussam prohibendi jejunium sabbati, Synodus Gangrensis ipsa, et sanctus Athanasius Patriarcha Antiochenus exponunt, cum inquant, illos sabbato et dominico die jejunare διὰ νομιζομένην ἄσκησιν, id est, ob simulatam abstinentiae exercitationem. Porro quia in Occidente eadem caussa non erat, prohibitum non est, quin ipso die alium ad finem (de quo mox dicetur) jejunare, sive a carnibus abstinere laudabiliter possemus.

Si mirentur, quod quarta feriâ non jejunemus, aut a carnibus (ut ipsi Orientis Ecclesias imitantes faciunt) non abstineamus; respondeat, non deesse apud nos, qui diem illum religiosa abstinentia observant. Sed ut quaedam antiquitus fuere inducta in commune jejunia, quae Synodus Gangrensis appellat εἰς τὸ κοινὸν tradita; sic fuisse alia non in commune tradita, id est, ut diximus, pro ratione locorum, variis diebus ab Apostolis relicta: Orienti quidem jejunium quartae et sextae feriae, Occidenti autem feriae sextae, et sabbati; utrique vero Quadragesimam, sive jejunium magnum in commune. At vero ut Orientalis, sic Occidentalis abstinentiae consentanea rationi causa est, et decorus in Ecclesia Dei cultus. Apud Graecos quidem quarta et sexta feriis, quod ablatus iis fuerit Sponsus; feriâ enim quarta pactus est Judas Domini proditionem, sexta vero crucifixus est pro nobis benignissimus Dominus. Sed apud Occidentales feria sexta, ob eamdem quae dicta est caussam. Sabbato vero, quod et in sepulcro latuit, et quae dies quietis erat Judaeis, nobis adhuc fuit doloris; nec reliquias illorum sabbatismi jam christiani velle se indicarent, qui etiam diei insequentis dominici celebrandae festivitati, et communioni Eucharisticae plerumque se praeparabant, ac praeparant. Porro tantum abest, ut ob hanc caussam Ecclesia Catholica ritum illum Orientis damnaverit, ut etiam, quod quidem ad Ecclesias eas attinet, defenderit, sicut B. Augustinus contra Urbicum, et Tertullianus in Apologetico fecerunt. In quo ut Catholicae Ecclesiae benignitatem agnoscere possint, ita eos debere facere, si ab eodem Capite,

qui est Christus Dominus, eumdem Christi Spiritum velint accipere.

Praeterea quando Moschi ita mordicus suas abstinentias retinent, ut piaculum putent, si vel a moribundo solvantur; doceat eos, finem praecepti esse charitatem, exercitationemque istam corporalem, quae sic nudata charitate rigorem illum retinet, ad modicum certe, pietatem autem ad omnia valere; proinde Occidentis Ecclesiam aegrotantium et aliorum quorumdam rationem habere, ut iis vel abstinentiam, vel perfectum jejunium laxet, ne afflictis major detur afflictio.

Si obstrepant, quod adversus Apostolorum decretum, non abstinemus a suffocato et sanguine; respondeat, decretum illud fuisse latum adversus idolorum cultores, qui immolatum et idolothytum edebant, et calicem, quem Apostolus vocat daemoniorum, bibebant. Servandum autem esse, sicut et a Catholicis servatur, illud decretum; ubicumque inter gentes, quae idola adorant, immolatitia sunt. Porro eo decreto immolatitia fuisse prohibita, non autem reliqua, gravissimi testes sunt B. Cyrillus Hierosolymitanus in quarta Catechesi, Justinus Martyr in Quaest. 45, Gregorius Nazianzenus in Sermone in sanctum Pascha, Origenes libro 3. contra Celsum, et Magnetes antiquissimus auctor lib. 3. Apologiae pro Evangelio contra Theostenem Evangelia calumniantem. Qui omnes summae auctoritatis Patres in Oriente vixerunt, ne quid dicam de Tertulliano, qui fuit Africanus, id ipsum in Apologetico antiquissime comprobans.

De Crucis signo, quod illi ad laevam finiunt, quoniam ad Patris dexteram Filium considentem putant, ea consignatione, quam ad dexteram partem faciunt, designari, si vestrae Reverentiae negotium facessant; respondeat, nos quidem alteram piam, et mysterii plenam in nobis sanctae Crucis signo consignandis habere consuetudinem; qui ut illorum non improbamus sensum atque pietatem, sic non posse laudare, quod cum ad sinistram signo se Crucis muniunt, id propterea dicunt sese facere, quod Spiritus Sanctus ad sinistram Patris sedeat; esse vero aliud, quam pro humano captu de Sanctissimae Trinitatis mysterio credendum et judicandum. Ceterum nostrae consignationis hanc esse rationem, ut cum eam a capite inchoamus, inde Patrem caput, et fontem omnium bonorum, atque adeo primarium fontem reliquarum personarum Sanctissimae Trinitatis agnoscamus. Cum vero tres primos digitos dexterae dimittimus, nomen Filii nominantes, tum ejusdem in ventre Beatissimae Virginis incarnationem recordamur, qua recordatione testamur, mysterium illud, temporibus aeternis tacitum Angelis, et mundo, sicut testatur Apostolus, innotuisse, nobis autem summum omnium beneficium fuisse collatum. Ad laevam porro, ac dexteram pectoris partem Spiritus Sancti nomen adsciscimus, ut eum a Patre et Filio procedentem, contra impiam Eunomii haeresim aliosque haereticos confiteamur. Sic autem finire nos eam consignationem ad dexteram, quoniam dextera in divinis scripturis perfectionem significat. Semper vero nobis ad perfectionem esse tendendum, quippe quod id Deus potissimum velit, qui omnia, quantum in se est, perficit. Sicut in Missa quoque Evangelium, tamquam rem perfectiorem, in dextero cornu legimus, Missaeque sacrificium eodem in cornu absolvere solemus, tamquam omnium perfectissimum opus.

Si quis a Reverentia vestra quaerat, quemadmodum ex me solebant, num Caesar, et alii Crucem de collo pendentem ferant, quod quidem singuli ipsorum sic faciunt, ut quando non ferrent, haud christiani ab aliis censerentur; respondeat, et Caesar et alii Catholici vel ferunt, vel qui ob reverentiam sese indignos existimant, eam in loco decenti religiose asser-

vant, ac venerantur. Quin vero erga Crucem tanta Catholicorum religio est, ut in plateis, publicisque viis passim ea excitetur, atque in vexillis militum pingatur, et in nummis cudatur, ut nobis omnibus innotescat, unde rectum ad beatitudinem iter, et in militibus victoria, et in omnibus verae divitiae prodeant, sicque jugis memoria in christianorum cordibus haereat, ubi praecipue hoc signum ostensum est Constantino Imperatori. Lutherani vero et haeretici, quoniam Crucem non venerantur, ideo inimici Crucis Christi habentur a Catholicis, et anathemate feriuntur, et nisi resipiscant, comburuntur.

Si mirari se, dicant, quod cum oramus, versus templa, aut imagines pias faciem haud convertimus; dicat, orationem esse elevationem mentis ad Deum. Templa quidem, ubi divinus cultus administratur, et Sanctorum imagines nos venerari, ac si eae adsint, ante illas nos perlibenter orare, ut vel mens collectior sit, vel cum eos, quasi socios nostrarum precum, uti digniores adhibemus, simul inde meditandarum piarum rerum uberior occasio suppeditetur. At si desint imagines ac templa, ad quae nos commode conferre non possimus, scire nos, venisse tempus, sicut Samaritanae dixerat Dominus, cum Deum ubique colamus, Sanctosque invocantes, orationes omni in loco, sed potissimum in ecclesiis ad Deum fundamus. Vestra vero Reverentia ea occasione posset ostendere, aliam quoque esse rationem efformandi nobis rerum divinarum imagines, qualem in praeludiis exercitiorum nostrorum spiritualium Patris nostri Ignatii beatae memoriae scriptam habemus, si quem, scilicet, ad pietatem virum propensiorem, ac cordationem nancisceretur.

Si autem significent, mirari sese, quod piis imaginibus nomina eorum Sanctorum, quos repraesentant, non adscribamus, ut ipsi faciunt; respondeat, si nominum illorum adscriptio necessaria est, ut quos repraesentant ii agnoscantur, jam eam haud necessariam esse iis, qui illas cognoscunt. Catholicis autem primo adspectu innotescunt Christi Crucifixi, Beatissimae Virginis, et pleraeque aliae Sanctorum imagines. Praeterea, si nominis adscriptio necessaria sit, quid illa faciat idiotis legere nescientibus, quales plerumque omnes sunt Moschi, cum potius ipsaemet imagines loco literarum et scripti adhibeantur? Quod si dixerint, in ipsa nominis adscriptione virtutem aliquam consistere (id enim aliquando ex ipsis audivi), jam suaviter docendi erunt, in notis illis haud sitam esse vim, aut virtutem ullam, sed in sensu, ac viva fide. Laudare tamen nos, si quod ex pietate, non ex superstitione nomen imaginibus adscribatur, ut alii quod ignorant, intelligant, eaque ratione pias a profanis imaginibus dignoscant; quod quidem plerumque Catholici faciunt. Ergo haec, et alia ejusmodi sunt, quae ad manum habere vestra Reverentia poterit.

Si vero a Metropolita invitaretur, ut publice in templo, aut etiam alibi (quod a nobis extorquere cupiebat Smolenscensis Episcopus) vestra Reverentia manum illi deosculaFretur, benedictionem ab eo accepturus; caveat, ne id publice, ac ne private quidem faciat; satis vero erit, nisi congressum illius poterit declinare, quasi ex officio humano illius manum attingere, eumque amice salutare. Ceterum expediret, si hoc fieri commode posset, ne ante reditum nostrum ad eum accedat, excusans se, quod ea de re perspectam habere Magni Ducis cupiat mentem. Interea vero se paratum ostendat ad omne christianum officium ei exhibendum, quotiescumque poterit.

Porro quidquid novi interea eveniet, id in libello, tamquam in diario paucis adnotet, ut cum mihi redeunti eum monstrabit, uterque

ad divinam gloriam, simul uberiorem lucem haurire possimus.

Cum autem neminem interim alium sacerdotem vestrae Reverentiae possim relinquere, sic vivat, ut singulis diebus, tuta conscientia sacrum facere possit. Brevissime vero scribat ea singulis saltem octo diebus, quae ad conscientiae suae levationem referenda mihi, cum, Deo miserante, rediero, judicabit.

Michaëlem Morienum, fratrem nostrum, qui solidis virtutibus est praeditus, perhumaniter tractet in Domino, eumque interdum de spiritualibus rebus, ut solet ille percupere, alloquatur, cujus etiam consilio in rebus alicujus momenti, quae sese offerent, uti non dedignetur, illumque ab otio avertat.

Res vero omnes tamquam Christi Domini diligenter custodiat, ut earum omnium reddere rationem Deo, ac Superioribus nostris possimus.

Interea precatus vestrae Reverentiae plenissimam una cum ejus socio benedictionem, facultatem ei impertior absolvendi in foro conscientiae in omnibus casibus, etiam in bulla Coenae Domini, utque possit altaris paramenta, lapides, et calices, ad eumdem altaris usum benedicere; idque tantisper, dum Deo adjuvante revertemur, prout nobis Romae concessum est. Jesus sit cum vestra Reverentia ejusque socio, fratre nostro in Christo carissimo Michaële. Stariciae ad Volgam fluvium, die XIV Septembris 1581.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I. No. 1.

X.

De fontibus, e quibus Possevinus suum Commentarium hausit.

О матеріалахъ, которыми Поссевинъ пользовался при сочиненіи книги: Commentarius de rebus Moscoviticis.

Primo, antequam Roma discederet (Possevinus), legit quidquid Sigismundi Augusti Poloniae Regis Legati, in Moscoviam missi, ea de gente, moribusque Magni Ducis Moscoviae retulerant; quae D. Porticus Archiepiscopus Ragusarum legenda tradidit.

Deinde D. Cobenzelli Relationem, qui a Maximiliano Caesare ad Magnum Moscoviae Ducem missus, de toto suo itinere illo litteras uberes illustrissimo Cardinali Commendonio scripserat; has autem litteras dedit illustrissimus D. Cardinalis Comensis patri Possevino.

Praeterea litteras Leonis X, et Clementis VII ad Magnum Ducem Moscoviae; deinde quas Julius Pontifex Maximus una cum Instructione putabat esse mittendas, habita ea de re a Cardinalibus congregatione, sed eas non misit, Sigismundi Augusti Poloniae Regis permotus rationibus.

Deinde litteras, et Instructionem Pii V, missas D. Portico, Nuntio apud Sigismundum Au-

gustum, quem D. Porticum Pius V deliberaverat ad Magnum Moscoviae Ducem mittere, sed audito Magni Ducis ingenio, iisque rebus, quas illum patrasse retulerant Poloni, sententiam mutavit, eamque legationem revocavit.

Praeterea Instructionem ac Brevia Gregorii XIII missa ad illustrissimum Cardinalem Morenum, piae memoriae, qui Ratisbonae apud Maximilianum Caesarem cum esset Legatus a latere, Moschique Legatos invenisset, eam occasionem opportunam existimavit, qua ab ipso Pontifice Maximo aliquis ad Magnum Ducem nuntius allegaretur, quod et Maximilianus Caesar primo postulaverat. Itaque doctor Clenchen ei legationi destinatus est ab eodem Pontifice Maximo, sed a consiliariis Maximilianus Caesar admonitus, eam legationem, ac cum Mosco Pontificis Maximi conjunctionem in Sedis Apostolicae nimiam auctoritatem, vel amplitudinem cessuram, profectionem doctoris Clenchen impedivit.

In itinere postea idem pater Possevinus multa elicuit ex Thoma Severigeno, a Magno Moscoviae Duce ad Pontificem Maximum misso, et ex Vilelmo Poplero ejus interprete, atque ex Francisco Palavicino Mediolanensi, altero ex ejusdem Severigeni interprete.

Ex colloquio item sat longo Graeci in Stiria cum eodem domino Cobenzelio habito, qui, ut dictum est, a Maximiliano Caesare ad eumdem Magnum Moscoviae Ducem missus fuerat.

Ex libro Sigismundi baronis ab Herberstain Basileae impresso, qui a Ferdinando Caesare, cum tamen ille nondum esset electus in Imperatorem, vivente Carolo V, missus ad Basilium hujus Magni Ducis patrem fuerat. Ex Commentario Pauli Jovii eidem libro adjuncto, quem Jovius, relatu Demetrii Erasmi, ut ille scribit, Lascaris ante, ut mihi Moschi retulerunt, conscripsit; is enim Demetrius ad Clementem VII, a Basilio Magno Moscoviae Duce missus fuit una cum Paulo Centurione, mercatore Genuense: sed in eo Commentario non omnia vera fuisse invenimus, quae Demetrius retulerat, quemadmodum suo loco adnotavimus.

E Commentario Levendae de bellis per decem annos gestis a Mosco cum Lituanis ac Livonibus, qui liber eidem Sigismundi baronis libro adjunctus est; sed ut ille Levenda dicitur haereticus fuisse, caute legendus est, cum etiam in quibusdam falsus sit, quae ad historiam attinent.

Ex tribus longis colloquiis habitis Vilnae in Lituania, Dzisnae, et Pollociae in Alba Russia cum Serenissimo Stephano Poloniae Rege.

Ex trium dierum colloquio habito cum Joanne Thedalto, mercatore Florentino, septuaginta octo annos nato, qui decies in Moscoviam ierat, ibique aliquando tres annos haeserat, et inde literis commeatus, seu fidei publicae a Magno Duce acceptis, in Persiam per mare Caspium et Circassos iverat. Quorum colloquiorum summam, sicut et aliorum cum Poloniae Rege habitorum, pater Possevinus ad Summum Pontificem, et illustrissimum Cardinalem Comensem misit.

Ex libello Alberti Campensis ad Clementem VII de rebus Moscoviticis scripto, quem patri Possevino ipsemet Pontifex Maximus Gregorius XIII dederat.

Ex colloquio per sex dies interdum habito cum Basilio Heribun, nobili Rutheno ac Cassacorum centurione, quem Rex Poloniae patri Possevino ducem itineris Polocia usque Orsam tradidit; is enim sex annos in Moscovia captivus mansit, quique nobiscum, Deo miserante, ex Rutheno factus est Catholicus.

Ex relatione Christophori Dzierzek nobilis aulici Serenissimi Regis Poloniae, qui, antequam Polocia discederemus, retulit patri Joanni Paulo Campano, socio patris Possevini, quidquid ille observaverat in Moscovia, cum ad Magnum Moscoviae Ducem a Stephano Poloniae Rege missus fuisset. Porro ipsa relatio, scripta a patre Joanne

Paulo Campano, missa est ad illustrissimum Cardinalem Comensem a patre Possevino, cum esset Polociae.

Ex observatione earum rerum, quas vidimus ipsi in ecclesiis et monasteriis Moscorum.

Ex relatione interpretum et pristavorum, qui nostri curam habebant.

Ex colloquiis habitis non semel a patre Possevino cum senatoribus Magni Ducis, qui aliquando ad quinque horas protrahebantur.

Ex scriptis, quosque Magnus Dux ex ipsis archivis dari patri Possevino jussit, cum pacem inter ipsum, ac Poloniae Regem ageret, quae omnia Romam mittuntur. Ad haec omnia accedebant, quae patri Possevino relata saepe fuerant ab ipso Rege Sueciae Joanne III hujus nominis, cum ille veteres minutias in mentem revocaret, qui decennium gesserat bellum cum Mosco, et multa a Polonis de Magno Moscoviae Duce accepisset, quae identidem eidem patri narrabat.

Extat vero cujusdam Guagnini liber, qui editus jampridem in lucem, multa continet, quae commisisse Magnum Moscoviae Ducem scribit.

Ex manuscripto Ant. Possevini, Tom. I. No 2.

XI.

De rebus Moscoviticis, ad Religionem spectantibus Commentarius(*).

Записки о Московскихъ дѣлахъ, относительно Вѣры.

Magni Ducis Moscoviae ditio, cum longe lateque ad septentrionem atque ad ortum solis pateat, duodecim([1]) tantum habet episcopatus, quorum praecipuus est Moscuae, quem Metropolita, qui ceteris omnibus praeest, administrat; Rostovium autem, ac Magnam Novogardiam([2]) Archiepiscopi duo. Reliquas civitates, Cortizam([3]), Resaniam, Columnam, Susdaliam, Casanum, Volochdam, Tveriam, Smolenscium, Derpatum([4]) Episcopi administrant. Cum vero a Patriarcha Constantinopolitano Moscoviae Metropolita olim confirmaretur, nunquam hoc Principe confirmatus est amplius, licet plures eo munere sint functi, ac vel([5]) interfecti, vel ad monasteria ablegati. Ab ea vero confirmatione petenda cessatum esse putatur, postquam pater hujus Principis Basilius Graecum in vincula sacerdotem conjecit, quem a Constantinopolitano Patriarcha evocaverat. Sed sacerdos cum Moscos non solum a Graecis, verum etiam a Latinis in fidei dogmatibus, ac ritibus quibusdam dissidere comperisset, libere id Basilio objiciens, numquam (ne acriter quidem id urgente per literas Imperatore Turcarum) e custodia, in qua diem obiisse fertur, liberari potuit. Porro Metropolita deligitur jam ab ipso Principe, consecratur a duobus tribusve Episcopis; atque is ad duodeviginti millia talerorum, qui circiter tredecim aureorum nummûm millia faciunt, in redditibus annuis habere([6]) dicitur. Ab eo tamen, ut et a reliquis Episcopis, non illis quidem adeo opulentis, interdum tributum, sive subsidium, ut vocant,

(*) In editione Colon. Mylii, an. 1595, reperiuntur anomaliae textûs sequentes:
([1]) undecim. ([2]) *add.* quae Nouigrod dicitur. ([3]) *pro* Crutizam. ([4]) *haec vox deest.* ([5]) ac denique. ([6]) e redditibus percipere.

exigit Princeps; sine cujus scitu ac permissu, nihil, quod magni([1]) momenti sit, faciunt. Attamen, licet aliunde, hoc est([2]) a Constantinopolitano Patriarcha confirmatio Metropolitae haud petatur: ei, audio, quingentos aureos nummos in eleemosynam singulis annis a Principe numerari. Ceterum Episcopi omnes ex monachis, tamquam perfectioris vitae hominibus, deliguntur. Quare neque uxores habent, nec umquam carnes edunt, sicut nec ipse Metropolita, neque annulos gerunt in digitis; et sanctitatem prae se ferentes, apud omnes in veneratione habentur. Dioeceses suas, in quibus Archimandritas et Igumenos, seu Praepositos in monasteriis confirmant([3]), non solent, ut apud Catholicos fit, obire, aut invisere, fortasse quod Principi haec res foret suspiciosa. Verumtamen quibusdam in oppidis laicos aliquos, quasi vicarios foraneos, singulis annis statuunt, quibus vitam popporum (hi sacerdotes sunt)([4]) observandi cura cum demandetur, ii, si quis sacerdos crimen committit, pecunia fere mulctantur. Vocantur autem Episcopi Wladycae, a voce Ruthenica Wlodars, quae oeconomum ac dispensatorem designat. Parochi vero, ac reliqui poppi, Graecorum more sacerdotum, uxorem([5]) ducunt, qua demortua, si monasticam vitam agere velint, pergunt sacerdotio fungi; sin alteram ducunt, nullum jam sacerdotii munus obeunt, nec adeo sacerdotes vocantur([6]), cum et aliqui tamquam diaconi in ecclesiis inserviant, quasi character sacerdotalis ex primae uxoris vita penderet, ea mortua deleretur. In iis omnibus, sicut et in monachis (quorum plura([7]) ejusdem ordinis habitusque([8]) monasteria cernuntur) mira interiorum literarum ignoratio est, ita, ut nec quis sit sui auctor instituti, responderint([9]), cum id de iis quaereremus. Divi tamen Basilii quamdam esse speciem conjicitur. Monialium item non desunt monasteria, sive domicilia, sed quae longe absunt a cultu custodiaque nostrarum. Quibus autem in universum Moschi erroribus implicantur, ex eo intelligi potest, quod ante quingentos annos, Duce Moscorum Volodimero, christianam fidem a schismaticis Graecis([10]) acceperunt. Ea imbuti, ac proinde maximo beneficio sese devinctos putantes, facile crediderunt, quidquid de Latinis Graeci (Romanae gloriae atque pietatis aemuli) obloquebantur. In ea vero opinione alti, et a teneris educati, Chronicaque corrupta legentes, nec habentes, qui istas ex eorum animis calumnias serio possent abstergere, a Catholicis valde abhorruerunt, ita, ut([11]) cum ingens alicui malum imprecantur, «utinam te, inquiunt, Latinae fidei videam». Cum vero imaginem aliquam piam ex iis, quibus Catholici utuntur, a suis simplicioribus coli animadvertunt, «ne colas, ajunt, quia nostrae fidei non sunt».

Cum autem nobiscum, jubente Principe (officii ne, an observandi causa), nobiles quidam (pristavos nominant)([12]), assignati necessariis rebus procurandis, comedere soliti essent, nec assurgebant, cum mensae benediceremus, aut gratias Deo ageremus; nec item nostras imagines venerari, aut ullo in honore habere (cum suas tantum non adorent), nec alia id genus facere volebant. Quin vero Princeps, quotiescumque externos legatos alloquitur, iis recedentibus (sicut et nobis contigit), manus e deaurata pelvi, quae super scamno conspectui omnium patet, quasi ad expiationem, solet abluere. Quo facto, proceres ac ceteri nobiles, qui Bojarii vocantur([13]), quorum frequens solet esse consessus, sic in suo schismate, atque a nobis christianis aversione obfirmantur, ut nihil supra. Ego vero,

([1]) *add.* alicujus. ([2]) *hae tres voces omissae.* ([3]) collocant. ([4]) *add.* seu aliorum. ([5]) *add.* virginem, antequam sacerdotes sint. ([6]) censentur. ([7]) omnia. ([8]) et vestitûs. ([9]) aliqui respondere sciverint. ([10]) haereticis. ([11]) itaque. ([12]) *ambae voces desunt.* ([13]) *hae tres voces omissae.*

licet expectandum esse tempus, quo ingenia illa maturescant(1) ad pietatem, intelligebam, aegerrime tamen hoc ferebam, sperans quidem, non longius futurum, cum vel alii christiani Principes id Mosco objiciant, aut legatos sese ad eum non missuros amplius significent(2), nisi ab illa sordida ablutione desistat. Ita porro Moschi, tradito per manus a majoribus suis instituto, a teneris loqui ac sentire de suo Principe soliti sunt, ut interrogati saepius respondeant: «solus Deus, et magnus Dominus (ita enim Principem vocant (3)) hoc scit; ipse(4) novit omnia; is unico verbo omnes nodos ac difficultates potest solvere; nulla religio est, cujus ille ritus ac dogmata nesciat: quidquid habemus, aut cum recte equitamus, vel valemus, id clementia magni Domini obtinemus». Is vero hanc de se existimationem apud suos mira diligentia fovet, prorsus ut quasi Rex suorum(5), simulque Imperator videri velit. Pontificiam autem, ac plus quam regiam majestatem ipsis in vestibus, consessu, ac reliquis prae se ferat. A Graecis Patriarchis et Imperatoribus mutuata esse illi omnia, aliquis dixerit, atque ad sui honorem, quae ad Dei cultum referebantur, traduxisse. Tiaram enim unionibus ac gemmis ornatissimam, eamque non unam, tamquam (6) ostentandae amplitudini mutat identidem, cum ex Byzantio sibi delatam dicat, aut apud se habet, cum sedet in throno, aut gestat in capite. Pedum, seu pastorale in manu laeva, chrystalli sat magnis globis, tamquam nodis distinctum(7); talarem vestem, quali fere Pontifex Maximus uti solet, cum solemniter procedit ad sacrum, et manus plenas annulorum gerit cum praegrandibus gemmis. Imaginem item Salvatoris ad dexteram, ac Beatissimae Virginis supra cathedram, in qua sedet, binosque albis sagis indutos, atque bipennibus ad humeros munitos habet, utrinque stantes, quasi regii corporis stipatores. Ceterum subsellia interioris et anterioris cubiculi referta hominibus, qui vestibus aureis, quas (8) Princeps, legatis advenientibus, solet illis utendas dare, induti usque ad talos, referunt diaconos (9), cum sacerdotem sacra facturum prosequuntur. Hi autem miro silentio, ab ore nutuque Principis pendent; cujus ad sinistram major natu humiliore in loco filius sedet, tiaram et ipse, licet minorem, habens in scamno, oblongaque veste, et ea pretiosissima indutus. Atque hi duo, pater et filius, cum mensae accumbunt, pluribus crucis consignationibus se muniunt, antequam unum quodque ferculum, aut potum gustent, vel delibent. Ad sacrum autem, atque ad templum quotidie, nec semel eunt, in eoque(10) numquam sedent, nisi cum pars aliqua homeliae, vel Sancti alicujus apud eos viri vita recitatur. Quin vero ipsi quoque fronte humum ex religione percutiunt, jejuniaque sua sedulo observantes, eam, quam dixi, pietatis speciem(11) in subditorum animis defigunt(12), ac fovent. Principi vero ipsi confessarius laicus(13) sacerdos est proprius, qui eum quacumque comitatur, Moscua exeuntem; cui etiamsi Princeps singulis annis peccata confitetur, Eucharistiam tamen non sumit amplius, quod ei, qui plures, quam tres uxores duxerit, fas non sit, ex eorum legibus, Christi Domini corpori communicare. Nam Princeps, ut(14) ex Anastasia prima uxore, quae olim decessit, duos, qui adhuc superstites sunt, filios suscepit, sex alias uxores (sive quo nomine alio vocet quis) virgines duxit, quarum aliquas variis de causis in monasteria intrusit; cumque adhuc aliquae earum vivere dicantur, septimam tamen, quae vocatur Maria, filia Theodori Nagoj, quam superiore anno sibi in suo illo ma-

(1) maturescerent (2) significabunt. (3) hoc est, princeps. (4) *add.* noster magnus dominus. (5) sacrorum. (6) non unam tantum, quam *et cœt.* (7) interstinctum. (8) *add.* nisi ipsi habeant. (9) speciem diaconorum. (10) dumque id fit. (11) opinionem. (12) figunt. (13) *h. v. deest.* (14) ubi.

trimonii genere adjunxit, apud se habet. Johannes item major natu filius, non plus viginti licet annos natus, tertiam habet uxorem, primis duabus, sic patre jubente, filio autem dolente, inclusis (¹). At Theodoro alteri filio ea, quam primo duxit, adhuc est, adolescenti, ut ferunt, satis innocenti, nec a Catholicis abhorrenti. Quamquam ut statura corporis non aequat aetatem, et vero barbam habet, quae primogenito deest, non permittitur venire in conspectum eorum, qui a Principibus externis ad Magnum Moscoviae Ducem mittuntur. Porro Johannis primogeniti uxor (si ita vocanda sit) Helena vocatur, Johannis Scheremetoni nobilis Moschi filia; Theodori vero Hirene, cui Theodorus Godunen (²) est pater.

Jam vero Princeps cum suarum omnium provinciarum, quaeque in iis sunt, haeredem se agnoscat, et dicat, bona et praedia, quibus vult, tradit, quibus autem vult et quando libet, adimit. Quae res etiam facit, ut a suo schismate discedere non audeant, et in bella quisque sine stipendio prodeat. Pendent vero sic a Principis nutu, ut quocumque mittuntur, advolent, idque faciant, non tam sui causa, quam liberorum, quibus, si specimen aliquod praebeant, eorumque parentes recte se gesserint, aut omnia, aut partem bonorum Princeps concedit. Sic bonorum, et corporum, animarumque, ac quasi cogitationum vult esse integer Dominus. Cum autem velit omnia noscere, quae inter suos geruntur, fit, ut nemo pene audeat hiscere; aut si quid proferat, id ad gratiam aucupandam, vel ad supplicium declinandum spectet. Ad externos autem declinare (³), commigrare absque illius scitu, et adeo missu, non licet. Itaque etsi mercatores aliarum regionum in Moscoviam navigant, aut commeant: nemo tamen ex Moschis ad alienos transmigrat (⁴), nisi missus; ac ne naves quidem habere permittitur, ne ea ratione diffugiat, aut nimia cum externis consuetudine contracta, aliquid denique Principi incommodum afferri putetur. At vero ne iis quidem, quos ille interdum ad christianos Principes allegat, licet, ut eosdem, quos mutuo iidemmet Principes ad Magnum Moscoviae Ducem mittunt, alloquantur; quemadmodum nec Thomae Severigeno licuit nobiscum loqui, amicissime licet ac perhonorifice per Italiam, Pontifice maximo jubente (⁵), a nobis deducto. Quod tamen eo mirandum est minus, quod Legatis quamtumlibet magnis, etsi in civitate Moscovia datur amplum hospitium, sic tamen est praealtis molibus (⁶) circumseptum, ut inde nec domos aliquas intueri, nec cum ullo omnino loqui, ne educere quidem (ut et nostris aurigis accidit) ad aquandum equos possint. Sed nec ipsis medicis, quorum duo tantum in universa Principis ditione sunt, alteri Italo, Belgae alteri licet, aegrotum invisere, nisi id Princeps commiserit (⁷). Porro nec Collegia, nec Academiae ullae sunt, sed scholae dumtaxat aliquae, in quibus legere et scribere docentur pueri, idque ex Evangeliis, Apostolorum Actis, Chronico quod habent, et quibusdam vel sancti potissimum Joannis Chrysostomi homeliis, vel Sanctorum, vel quos existimant sanctos (⁸), historiis ac vitis. Quod si quis majorem in literis progressum facere velle intelligeretur (⁹), vel alias scientias imbibere, is nec suspicione careret, nec impune abiret. Eo enim spectasse videntur Magni Moscoviae Duces, ut non tam, quam inde oriri posse (¹⁰) haeresum occasionem putassent (¹¹), amoverent, quantum ipsam praeciderent viam, qua ipso Principe doctior, aut sapientior aliquis haberetur. Atque inde fit, ut

(¹) *add.* in monasteria. (²) Godonus. (³) *h. v. deest.* (⁴) solet transmigrare. (⁵) vestra beatitudine jubente. (⁶) sudibus. (⁷) concesserit. (⁸) habent pro sanctis. (⁹) videretur. (¹⁰) non tantum quae inde oriri posset. (¹¹) *h. v. deest.*

neque amanuenses et scribae (sic enim vocant, qui sunt a secretis), nec ipse cancellarius, qui eis praeest, vix quidquam scribat, vel respondeat iis, qui ab externis Principibus veniunt. Quin Magnus ipse Dux longa satis, neque necessaria vel titulorum et rerum propositarum repetitione dictet; dictatum deinde senatores nunciis, aut legatis sic ex scripto referant, ut partitis inter se schedis, omnes ordine suam [1] recitent. Quod mihi aliquando per quatuor integras horas contigit, cum responedisse ad omnia minus unius horae spatio potuissent. Antequam vero quisquam aliquid recitat, assurgentibus ad Principis nomen omnibus, dicit: Magnus Dominus totius Russiae jussit tibi legato, vel nuntio, talis et caet., haec referri; quae nec unus ipse pergit usque ad finem proferre, sed ab altero mox interceptus, ex scheda eidem proposita respondente, ut et aliqui alii faciunt [2], nectit consequentia.

Sed et tanta, quasi dixerim, religione in mensis assurgunt omnes, quotiescumque Princeps alicui propinat, vel cibum mittit, nihil ut antiquius videantur habere, quam ut ipsi continuum [3]; neque umquam intermissum omnibus in rebus tributum venerationis pendant, ac fere juge suorum animorum sacrificium offerant [4]. Quanta libet autem auctoritate polleat aliquis, is si grave, aut quod grave videatur, commiserit crimen, jubente, vel annuente Principe, extremo supplicio plectitur, ac plerumque in aquam demergitur, aut verberibus afficitur. Nec tamen id usque adeo dedecori ducitur, quin etiam verberibus affecti Principi gratias agant.

Porro ad haec, quae tractandis rebus et insinuandae religioni non minima videri possint incommoda, hoc accedit etiam, quod cum legati Principis Vilnam saepe aliasque ad Polonici regni provincias de pace induciisque inierint [5], varias etiam haereticorum sectas, quibus ea civitas scatet, acceperunt: quare et Lituanos [6], dicunt, «quod mane credunt, id a prandio pernegare»; et ejusmodi catholicos esse omnes, atque adeo ipsum serenissimum [7] Poloniae Regem Stephanum, sic gratis [8] affirmabant. Sed hoc illis, et senatoribus constanter exemimus. Cum autem Lutherani ex Germania, et Calviniani reliquaque faex [9] ex Anglia in Moscovia soleant habere commercia, hi jampridem [10] duo templa obtinuerant, nomine Romanae religionis, cui sese esse addictos, inter hanc gentem rerum istarum haud peritissimam, jactitarunt, non levi certe sathanae astu, qui ea ratione vel iis conciliare auctoritatem, quasi essent catholici, vel in catholicos dissensionis atque illorum improbitatis culpam conjicere poterat [11], ut sic [12] nostris ad ostium fidei pandendum aditus impediretur. Sed magna judicia et abyssus multiformis sapientiae Dei, non sinunt quidquam occultorum non revelari, ac tandem in eorum caput malitiae spicula retorqueri, quae in alios intorquent haeretici, vere semen maledictum. Princeps igitur ante biennium, sive quod aliquid inavdiverat ejusmodi, sive quod suis metueret, ne eo fermento inficerentur, variasque sectas introducerent, concessa illis duo templa comburi mandavit; sicque in hypocaustis [13] res suas agunt. Hanc autem de Romanis opinionem, quasi iidem essemus cum Lutheranis aliisque haereticis, necesse fuit ex Principis ac senatorum animis evellere: cum nobis pro aliquibus sacerdotibus, si qui venturi essent ex Italia, locum petentibus, primo negasset praecise Princeps, se ecclesiam concessurum; sed tamen postea dixerit, se per-

---

(1) sua. (2) respondente — faciunt, *hae voces omissae.* (3) continens. (4) *add.* ei. (5) iverint. (6) de iis. (7) *h. v. deest.* (8) satis. (9) reliquique. (10) jam diu. (11) conabatur. (12) videlicet. (13) *add.* secretò.

missurum, aliqua ut in domo religionem suam colerent, catholicique Romano cultu (1), sicut alii Germani, in campo ipsis assignato sepelirentur. Illum ergo de tota re liquidius docentes, fidem publicam pro ipsis catholicis sacerdotibus, ac mercatoribus, nec non alteram pro legatis ac nunciis Apostolicae Sedis sic obtinuimus, ut ingressuris in Moscoviam novas litteras commeatus, seu salvi conductus ea de re petere, non opus fore videatur. Quae quidem res a Clemente VII cum Basilio hujus Principis patre tentata, non potuit ad exitum perduci. Sed et transitum, atque itineris duces pro sua ditione Princeps pollicitus est tradere iis, quos Pontifex maximus ad Regem Persarum mittere judicaret, si quando in Asiam promovendum(2) esse fidei negotium per eas regiones, aut Turcam profligandum (3) censeret. Adversus quem se Pontificis maximi hortatu fore paratum, qui arma sumpturus sit, mihi dicto scriptoque Princeps recipit, si pax, de qua agimus, cum serenissimo Poloniae Rege sanciatur(4).

Jamvero quod attinet ad sacrum officiave divina, haec omnia Ruthenice, seu potius lingua Moscovitica recitantur, quae non omnino(5) eadem est, qua subditi Poloniae Regis Rutheni utuntur. Libros autem omnes ipsi describunt, nec typis cudunt, nisi cum pro ipso tantum Principe aliquid praelo subjicitur, in oppido, quod Sloboda Alexandrovska dicitur, ubi typographiam habet; idque oppidum viginti (6) Italicis milliaribus, quae ipsi verstas nominant, Moscua distat. Ceterum, quos ipsi libros fere lectitant, aut etiam peritiores monachi versant, eorum nomina, quantum hoc tempore assequi potuimus, erunt in calce hujus narrationis adscripta, una cum illorum Calendario, ex quo intelligi possit, quorum anniversarios dies Sanctorum celebrant, vel item aliorum, quorum sanctitas Latinis et Graecis nec dum innotuit.

Quod autem in suo de Moscovia Commentario scripserat Jovius, quatuor Latinae Ecclesiae doctorum et aliorum patrum scripta circumferri apud hanc gentem, in ejus linguam conversa, quam item Slavicam esse putabat, id modo resciri non potuit, licet (7) accurate perquisitum sit. Quin vero ne illorum quidem nomina, nisi divi Ambrosii huc pervenisse, satis verisimile est, quod ea neque in Calendario (in quo tamen quorumdam Pontificum Romanorum, Sylvestri, Gregorii Magni et aliorum mentio fit), non sunt inscripta; et apud aulicos ipsos, qui solent Principem comitari, fuisse videntur(8) hactenus inaudita. Nec vero Slavicam linguam norunt, nisi quantum haec cum Polonica, Ruthenica, et aliis ejusmodi sic habet affinitatem, ut quem Moscuam misi patrem Stephanum Drenocium, Societatis nostrae sacerdotem(9), natione Slavum, is pleraque jam multa Moscoviticae linguae(10) assequebatur, cum contra Moschi Slavicam difficilius percipere viderentur.

Cum ergo tantum Ruthenice noscant, fit, ut neque ulli commodo sit Graeca lingua, Synodusve Florentina edita Graece, quam in consessu procerum frequenti Principi illi, ejus Sanctitatis nomine(11), in arce Stariciae ad Volgam fluvium tradidi. Neminem enim habet, qui eam calleat linguam, nisi quod relatum est nobis, anno superiore venisse Byzantio quosdam Graecos, qui Principis mandato Moscum(12) docent, ut interpretis ea in lingua operam praestet; verum corrupta est(13), quali Graeci hoc tempore utuntur, eam potius esse credo, quam priscam, aut illam, qua Patres antiqui libros synodosque conscripsere. Itaque ne ipsa quidem (14) Unionis Bulla, seu diploma ab Eugenio IV latum, no-

(1) ritu. (2) *add.* eò. (3) *pericope haec desideratur.* (4) adversus — sanciatur, *tota haec periodus omissa.* (5) fere prorsus. (6) nonaginta. (7) *add.* a me. (8) *add.* illa. (9) misi sacerdotem, *reliquae voces desunt.* (10) *add.* statim. (11) vestraq beatitudinis nomine. (12) *add.* aliquem. (13) corruptam. (14) *add.* quae dicitur.

bisque ex ipso exemplari ab illustrissimo Cardinali S. Severinae traditum, usui esse potuit, quamvis Latine, Graece, ac Ruthenice scriptum fuerit. Qui enim bullam illam ([1]) Ruthenice scripserat([2]), eum nec characteres, nec linguam omnino Moscoviticam novisse, sed mixtam aliquam ex Bossinensi ac Croatica animadversum est ab iis, quos mecum ex Russia ([3]) et Austria adduxi, quique et ipsam, et fidei Professionem, a Pio IV editam, ut verterent in Ruthenicum idioma, quali hodie utuntur, curatum est, eo animo, ut ab aliquibus peritioribus in regiis castris, ad quae propero, ubi fuerit examinata, quamprimum Vilnae edatur in lucem; sicque utrique Russiae, Polonici regni ac Magni Ducatus Moscoviae consulatur, Deo adjuvante.

Nec vero nisi paucissimos habent, qui Latinam linguam calleant, qui quidem praeter medicos illos, de quibus dictum est supra, trium numerum haud excedunt, hique Poloni sunt omnes, Jacobus Taborovskj, Joannes Bucovskj, et Christophorus Cajevskj ([4]). Illi quidem duo multos ante annos ex Polonia ([5]), hic vero ante triennium, cum ad Bogdanum Alexandri, suum dominum et Valachiae Vojevodam, quem putabat([6]) esse superstitem, venisset, a Principe retentus est; quem etsi peritissimum Latinae linguae esse dixerunt, eum tamen nobiscum agere([7]) haud permissum fuit. Inde ergo factum est, ut laboratum sit vehementer, antequam ea, quae scripto (uti petierat Princeps) traderemus, vel quae cum senatoribus subinde agebantur, ad ipsorum plenam notitiam pervenirent. Inepte enim illi pleraque, neque ad rem saepe nostram vertebant, earum vero praecipue rerum maximam partem omiserant, quas Principi fore molestas, aut certe sibimet ipsis aliquid periculi creaturas ab eo timebant; cujusmodi erant, quae ad negotium de religione primarium spectabant. Quod eos aliis quoque in Principum litteris, licet Ruthenice ex Lithuania scriberentur, facere, quibus in rebus dictio non eadem est cum Moscovitica, valde mihi probabile est. Attamen divino beneficio, incommodum hoc quoque superatum est, insinuatione tandem nostrorum interpretum, quos antea nolebant admittere, scriptisque nostris omnibus ab iis integre versis, quae Principi ac senatoribus tradita fecere, ut responsionem nobis uberiorem non in colloquiis solum, verum etiam scripto tradiderint. Versionis autem illius, a nostris interpretibus factae, exemplum Ruthenicum, praeter Latinum exemplar, isthuc mittemus([8]), ut si quis aliquando huic operi successerit, eadem vel Principi huic, vel ejus filio, ac posteris revocari possint ad mentem.

Porro populus vix umquam ab opere vacat, nisi ipso die beatissimae Virginis Annunciatae; sicque dominicis diebus, ac reliquis omnibus diebus profestis (ne excepto quidem Paschatis die) operantur: ut sibi persuasum habeant, spectare tantum ad nobiles, ut ad sacra templaque([9]) proficiscantur, contenti autem([10]) sua supplicatione ([11]), plurimaque crucis consignatione, et reverentissimo erga pias imagines cultu, quas decentissime pingunt, et ad vivum exprimunt, nudas in eis corporis partes omnino exhorrentes. Jejuniorum autem, et a carne ac lacticiniis abstinentiae tenacissimi, ecclesias raro, nobiles vero mulieres ac virgines nunquam eas penè invisunt, nisi quo tempore (Paschatis nempe) Eucharistiam sumunt. Concionatores non habent; sed tantum, quas diximus, vitas Sanctorum, vel eorum, quos tamquam sanctos([12]) venerantur,

([1]) diploma illud. ([2]) verterat. ([3]) ex Russia regis Poloniae. ([4]) *pronomina haec ad idioma Latinum sic sonant:* Taborouius, Bucouius, Cajevius. ([5]) *add.* ex oppido Vredoco. ([6]) *add.* adhuc. ([7]) hactenus. ([8]) mittam. ([9]) *add.* tam saepe. ([10]) *add.* populares. ([11]) simplicitate, ([12]) pro sanctis.

atque homiliae partem ex divo praesertim Chrysostomo, a poppis suis audiunt. Orantes stant, interdumque fronte percutiunt terram, quod illis quoque in salutandis primariis viris, aliquando et in clementia (1) petenda solemne est. Quatuor candelae ad quatuor fontis partes accensae ponuntur, quibus deinde extinctis, baptisma adhibetur infantibus, trina totius corporis mersione. Aegroti vix ullum remedium habent (2), quam vel cremati vini potum (3), vel aquae a sacerdotibus orationibus sanctificatae aspersionem, vel nuncupationem votorum, quae plerumque beatissimae Virgini Mariae, iisque etiam, quos habent pro sanctis, offerunt. Restituta valetudine, imagines quoque argenteas iisdem affigunt, antiquissimae Ecclesiae morem servantes, nisi in sanctorum apud eos quorumdam existimatione errarent. Moribundis Eucharistiam afferunt (4), eosque extrema unctione inungunt, peccata sua in primis sacerdoti confitentes; quod et singulis annis, cum valent, atque aliquando saepius faciunt. Cum funus effertur, id poppi laicique, candelis quibusdam parvulis ardentibus, quas gerunt in manibus, prosequuntur, nulla praelata cruce, imagine tantum pia demortui pectori haerente, qui sic linteamine totus obvolvitur, sola ut facies cerni possit. Nihil aliud vero concinunt, praeter illud trisagion: Sancte Deus, Sancte fortis, Sancte et immortalis. Cum autem cadaver mandant sepulturae: recordare, inquiunt, Domine, animae hujus; ac quaedam in eum sensum, ex Graecorum liturgiis, aut ex divo Dionysio Areopagita verba proferunt; mortuum osculantur. Si quis autem nobilis (5) moritur, hunc Metropolita, quique alius adesset in civitate Episcopus, comitantur, quousque in sepulturam illatum sit cadaver. Ceterum divum Nicolaum, Myreae Episcopum, magnopere venerantur, quemque non depictum tantum, verum etiam pene totum exsculptum vidimus non procul a Novogardia Magna; cum (quo in loco religiose imago ne, an statua illa esset exposita) monachi nobis obviam venissent, in altera patina aquam benedictam et crucem afferentes (6), in altera vero panem ac sal, ut solent, offerentes. Vocant autem sanctum Nicolaum czudothvoretz, quasi *θαυματουργον*, id est, miraculorum patratorem, quem non adeo colunt, ut vel Christo Domino aequent, vel sanctorum maximum existiment, nisi quis, minus veritatem edoctus, in ea re erret. Obliquas deinde, ut ipsi dicunt, et curvas ferias sextas quasdam habent, Niedziela Wsiejedna nominatas, quibus designatur, totam hebdomadam esse quasi dominicam. Nam a Domini Nativitate usque ad Epiphaniam, et octo post Pascha dies, ac quibusdam aliis, qui jejunium, quod ipsi vocant Sancti Petri, antecedunt, ut et iis, qui magnam Quadragesimam praecessere, carnes edunt, lautiusque vivunt. Pervigilia vero, ut Catholici, non habent. Si quis profestus, vel anniversarius alterius celebrationis dies in Paschatis incidit diem, eum in alium haud transferunt. Bis in anno, semel in die Epiphaniae, iterum ante beatissimae Virginis Assumptionem, benedicit Metropolita flumini Moscuae, alii vero sacerdotes aliis fluminibus; et in eo multi mares faeminaeque, indusio tantum indutae, ceterum nudae (7), trina mersione toti immerguntur. Equi item, et imagines quoque baptizantur, ac propterea id Chresczenie (8), id est, baptizatio dicitur. Qui mos, sive ritus, licet non praeceptus sit omnibus, plures tamen ex religione eum sic servant, ut aegroti quoque, qui sibi ea ratione putant ad valetudinem consulere, summo in gelu effossa glacie,

(1) in eleemosyna. (2) adhibent. (3) *add.* vel aquae, in quam sanctorum reliquias imposuerint. (4) *add.* sine facibus. (5) nobilior. (6) *h. v. deest.* (7) *hae quinque voces omissae.* (8) *add.* eorum lingua.

per foramen in aquam demissi, eximantur. At et cum essem in Alba Russia, relatum est mihi, in ea, quae Rubra dicitur, quaeque item, ut Alba, Poloniae Regi subdita est, Drochobitii puteum esse aquae salsae, cui cum solemni supplicatione sacerdotes, ubi benedixerint, ea populum aspergunt. Inter sacerdotes autem sunt protopopi, qui archipresbyteri, et archidiaconi, quibus major, ut etiam apud nos fit, honor defertur. Ex his igitur, quae hactenus hoc in itinere vel ipsi vidimus, vel ex Moschis audivimus, intelligi potest, quanto Divini cultus et Ecclesiae bono fuissent, qui Europae atque Asiae fines attingunt, si Orthodoxam ab initio fidem hausissent, vel adeo haurirent; Catholici autem Principes, huic genti viciniores, eamdem (cum facile olim potuissent) in re Catholicae religionis, quam hi servant in schismate, constantiam([1]) servari procurassent. Quoniam vero Moschi aliis ritibus et erroribus impliciti sunt, ii partim ex Instructione patri Stephano Drenocio relicta, quae huic narrationi erit adjuncta, partim ex Epistola patris Pauli Campani, professi ex Societate nostra, quam ille de toto hoc itinere texit ac adscribit admodum R. P. Generali nostro, peti poterunt: cum si quid aliud erit adjiciendum, id vel in reditu nostro a Rege Poloniae ad Magnum Moscoviae Ducem fiet, vel ex iis libris ac scriptis colligi poterit, quae aut legi, aut isthuc ad illustrissimum Cardinalem Comensem misi, qui tituli ex sequentibus foliis cognoscentur([2]).

Difficultas, Spes, Ratio Catholicae religionis in Moscoviam provehendae.

Cum ex iis, quae dicta sunt, perdifficile videatur, fore negotium insinuandae in Moscoviam Catholicae fidei; tum eo difficilius videri posset, si cetera, quae dicenda sunt, brevi attigerimus. Primum, cum maxima populi pars ignoret, quid schisma sit, religionis autem ritus, et dogmata, quae credunt, numquam habuere, qui a recta fide aliena esse illis ostenderet: si quis catholicus sacerdos ad eos accesserit, vereri([3]) poterit (cum adhuc Evangelio et veritati praedicandae non omnino pateat ostium), an illis injicere debeat de illorum schismate scrupulum, ceteroquin in sua simplicitate, quibus aliud nihil innotuit, salvandis([4]).

Cum autem gravissime plecteretur, qui de Ruthenis ritibus, aut dogmatibus quidquam mutire([5]) auderet; concionandi autem omnis facultas tollatur, qua fere unica via inferendae Evangelii luci uti solita est divina sapientia; nec vero (sicut dictum est) magna pars accedat ad templa: res plena periculi videtur, si quis ejusmodi aliquid tentet, cum praesertim, nisi hoc ex voto succedat, majores posset facere([6]) difficultates.

Accedit, quod Aulici cum Principe, in quibus rei totius summa posita est, cum de Catholicis, atque adeo de Romanis, multa ex mercatoribus, qui pene omnes haeretici sunt, audiverint et continenter audiant, ea pervertunt in pejorem partem, numerum prope innumerabilem catholicorum, et plurima pietatis opera, consensumque in fide unanimem, ac Divini cultus majestatem, quae apud nos est, numquam audientes. Cum vero Antistites et sacerdotes nostros cum suis Episcopis et monachis conferunt, hos esse sanctiores, ac proinde sin-

---

([1]) *add.* a suis populis. ([2]) *orationis ultimae circuitus est brevior, aliterque legitur*: Quoniam vero Mosci aliis ritibus et erroribus impliciti sunt, propterea hi, cum a Poloniae rege ad Magnum Moscoviae Ducem reversus fuero, sic a me perscribentur, ut simul, quid iis refutandis responderi possit, Deo aspirante, adjiciam. ([3]) *add.* fortasse. ([4]) ceteroquin rudioribus, in sua simplicitate forsan salvandis. ([5]) obloqui. ([6]) parere.

ceriorem cultum, verioremque religionem habere sese putant (1).

Natura vero schismatis cum ea sit, ut pietatis speciem, remque ipsam magna ex parte retinens, his contenta sit (quo fuco etiam nostro tempore haeretici populos deceperunt); caput vero ministeriale non agnoscat (2), et proinde neque primarium habeat, unde spiritualis vitae sensum et motum accipiat; vixque rationis ullius vim admittat intrinsecus, aut si quid veritate cogente, admiserit, hoc vix retineat diu. Itaque operam et oleum inter hos, qui ex Scythis Tartarisque permisti sunt, viderentur ii perdere, qui alibi futuri essent utiliores. Nam et quam pervicaces fuerint D. Augustini tempore Donatistae, cum pleraque omnia retinerent, ab ipso Christi Vicario tamen (si tantummodo dicendum est, idque est maximum) sejuncti, Ecclesiae notum est. Atque etiam Graeci ipsi, unde hi schisma ebiberunt, cum summam charitatem, sumptus, et veritatem Sedis Apostolicae experti, se quaterdecies vel publica confessione nobis adjunxerint, ac tamen semper ab ea recesserint; ostendunt, quid de pullo mali ovi sperandum sit.

Sed et Magnus Moscoviae Dux, cum a suis legatis, qui de pace venerant Vilnam, cognovisset, me ad serenissimum (3) Poloniae Regem a summo Pontifice (4) venisse, scripserat per Christophorum Dzierzek (5) ipsi Regi, Moscos a synodi Florentinae tempore cum Ecclesia Catholica fuisse eadem religione conjunctos, seque sinere, ut Catholici in Moscovia suis ritibus uterentur. Verumtamen se nihil minus plane indicavit (6), cum ad rem ventum est, summique Pontificis monita ea de literis perscripta, et longiore a me scripto proposita, sicut mihi ejus Sanctitatis nomine, illustrissimus Cardinalis Comensis mandaverat, ei obtulissem (7). Quin vero cum Livoniae magna parte subacta, Catholicos inde ad unum ejecerit, cultumque Ruthenicum armis passim invexerit, ac diligentissime statuerit, avum, qui id ipsum Novogardiae fecerat, patremque secutus. Cumque longa cum ejus consiliariis colloquia habenti, deprompta mihi fuissent ex penitioribus archivis scripta, et formulae, quas ad res suas, adversus Poloniae Regem tuendas, Pontifici maximo cupiebat esse cognitas; satis inde (8) collegi, quidquid de amicitia continuanda cum Pontifice maximo, Caesareve (9), aut aliis Principibus, a tempore Leonis X et Clementis VII, ejus pater Basilius, vel hic ipse modo cum ejus Sanctitate (10) tentavit, id ad suae ditionis, ac schismatis terminos recuperandos (11) et propagandos, armaque ad hanc rem sibi comparanda spectasse. Non secus ac superioribus annis Turca fecerat, qui per quorumdam amicitiam christianorum Principum (12) in Europae viscera pervasit.

Nam quod ad Regios, et adeo Caesareos titulos attinet, nihil ille a Sede Apostolica (13) petit, qui sibi illos vindicavit, Caesarem vero ipsum (14) eo adduxit, ut se fratrem ipsius (15), Czar vero, id est, aut Regem Casani et Astracani, aut Imperatorem in literis vocet. Quibus nominibus cum a Pontifice maximo non appelletur; nec ipse ejus Sanctitatem alium, quam Pastorem et Doctorem Ecclesiae Romanae nominat: et quamvis aliquid de hac re ipsi proposuerim, non tamen suam mutavit ille inscriptionem, licet publice honorificentissimis titulis summum Pontificem Christi vicarium, et quaedam ejusmodi pronuntiauerit. Quin

(1) *add.* quod ab haereticis miras (uti hi solent) blasphemias audiant (2) non habeat. (3) *h. v. deest.* (4) a vestra beatitudine. (5) Dzerzecium. (6) *add.* hactenus cogitasse. (7) cum ad rem — obtulissem, *haec orationis continuatio e contextu exclusa.* (8) certò. (9) *in plur. num.* (10) cum vestra beatitudine. (11) *h. v. deest.* (12) quorumdam malis artibus aut quaesitam, aut oblatam christianorum amicitiam. (13) aliunde. (14) eminentes vero principes quosdam. (15) Caesaris.

vero aegerrime tulit, quod ab ejus Sanctitate nobilis tantum, et Magnus Moscoviae Dux solum appelletur([1]). Sed haec fortassis ejus Sanctitas([2]) perpendet, si quando ob vastitatem provinciarum istius Principis, spemque illum ad meliora alliciendi, aliquid addendum sit, ne calamus quassatus conteratur. Et vero sic ei scribatur, ut Dominus non totius Russiae, sed Russiae tantum, neque Livoniae haeres, aut simile aliquid, in alienum praejudicium, vocetur([3]).

Praeterea non minima difficultas est, quae Moscos in schismate detinet, quod([4]) corpora quorumdam, qui schismatici fuerunt, integra sese habere glorientur, eorum, per quos miracula frequenter edi, caecis visum restitui, aegrotos sanari, constantissime affirmant, ut plurimi periculi res esse videatur, si quis illorum corporum elevet sanctitatem([5]), aut dubius quaerat, num ii vere sancti martyresve fuerint. Inter alios autem numerantur Cleb et Boris, Petrus Metropolita, Alexius, quorum corpora exstare ajunt Moscoviae; Sergius item, quidam monachus, ante 190([6]) annos mortuus, qui in monasterio Trinitatis asservatur, procul ab ea civitate milliaribus Italicis sexaginta. Quo in monasterio ducenti fere monachi esse feruntur([7]). Eo vero ad diem ipsius Sergii anniversarium celebrandum, etiam Princeps ex arce Stariciae, triduo post discessum nostrum, cum nos quarta decima die Septembris([8]) inde versus Plescoviam in viam nos dedissemus, excurrit; inde in Slobodam Alexandri oppidum, mox ad suam Regiam, quae Moscuae est([9]), profecturus.

At et aliud magni momenti esse videtur, quod difficillime sacrum Ruthenicum Moschi relinquerent, ut Latino uterentur, aut etiam Graeco([10]). Quod quidem si ad tempus eis concederetur, jam sedulo esset examinandum, num quae ex Divina Scriptura([11]) et Evangeliis recitantur, recte sint versa; quae res numquam fortassis, ne a Graecis quidem, facta est. Nec vero fieri facile potest: cum qui Moscoviticam linguam proprietatesque harum phrasum una cum Graeca, seu Latina lingua intelligat, et simul in Theologia jecerit aliqua([12]) fundamenta, arbitror, esse neminem([13]).

At quidem Episcopos Ruthenorum, qui serenissimo Poloniae Regi subditi sunt, audio([14]), Graece facere sacrum, quam tamen linguam vix eorum ullus novit. Quamobrem neque ab iis, si quis ad Ecclesiam catholicam accederet, id sperari posset; cum etiamsi utramque linguam callerent, Theologiae prorsus sint ignarissimi. Uni vero, aut duobus ejusmodi tantam rem committere, judicium esto ejus Sanctitatis([15]), an expediat.

Spes, et Exempla.

Verum enimvero nos animat nonnihil([16]) ad meliora speranda is, apud quem non est impossibile omne verbum; quique ut quaerentibus serio Dei regnum multa solet adjicere,

([1]) *ambae ultimae periodi aliter leguntur:* Quibus nominibus cum a vestra beatitudine non appelletur in litteris, non adeo contentus est; quin vero aegre tulit, quod in iis alia saltem inscriptio non esset, adnumeratis aliquibus provinciis, quibus praeest. ([2]) vestra beatitudo. ([3]) appelletur. ([4]) *add.* licet res plane fabulosa sit. ([5]) *add.* praeceptam animis. ([6]) undeviginti. ([7]) *add.* universae Moscoviae primario, ac satis opulento. ([8]) XVIII Cal. Octobris, *quod impar non est.* ([9]) *tres voces desunt.* ([10]) Ruthenicum sacrum desererent et cum Latino permutarent; vel ipsi adeo Graeco uti nos permitterent. ([11]) ex divino vetere codice. ([12]) *add.* solida. ([13]) neminem hactenus cognoverim. ([14]) *add.* interdum. ([15]) vestrae beatitudinis. ([16]) *h. v. deest.*

ita hoc potissimum saeculo, in remotissimis Indiis, ad ortum, occasum, atque meridiem, deletis idolis, trophaeum Crucis(1) excitavit, eademque Latina lingua sacrum dici in diversissimis nationibus exiguo annorum spatio fecit. Cumque quarta haec mundi pars, quae vergit ad septemtrionem atque ad orientem, restare videatur, in qua necesse sit Evangelium recte annunciari: magnum in ea ostium aperiri posse Orthodoxae fidei, divina Providentia ostendit, si(2) his rationibus longanimique, ut ita dicam, diligentia, quibus tot(3) regna Christi jugo subjecta(4), negotium hoc promoveatur. Nam et aliquid est, nec sine divino Numine factum, quod aditus(5) in Moscoviam patuerit hoc Pontifice maximo(6), cum operarii coguntur, et ad excolendas vineas institui curantur. Quodque Deus id effici voluerit post Synodum Tridentinam, quae afflata divinitus, istud seminarium(7) unicum esse remedium ad propagandum Evangelium, ostendit. Rege item Poloniae Stephano, qui armis in Moscoviam ostium Catholicis patefecit, atque(8) in gratiam summi Pontificis(9), summo licet in bello fervore, concesserit, ut in Moscoviam ipsi tuto procederemus(10): quod ne in pace quidem alii Poloniae Reges cum pontificiis nunciis haud permisissent, haeresum interea flagello egregie afflicti sunt(11). Accedit ipsius Magni Ducis erga nos perhonorifica exceptio, qui nec omnia nobis negavit, et vexatione belli dante intellectum, fortasse mitior ad reliqua fiet, quam de ejus ingenio fama percrebuerat. Vix vero credibile est, ut minimus omnium sacerdos(12) eam libere loquendi et interiora pene omnia introspiciendi(13) occasionem nancisci alio tempore potuisset, nisi divina Providentia, aliquam hujus inchoandi negotii horam venisse, et ipsi demum negotio se adesse indicasset. Quin vero, cum oblata peropportuna occasione, Principi significassem, videt, num juste a Deo tanti belli moles ejus humeris incumberet, quod Christi Vicario de negotio religionis nihil responderet (nectebat enim moras, et dissimulabat hoc totum), se quidem eo verbo vehementer affici, ostendit. Verum(14) mitiora cogitare coepit, seque in reditum saltem meum responsum(15) daturum dixit; quod ut tunc saltem(16) faceret, illum rogaveram. Et quidem etiam aliqua dixisse eum, ferunt; unde se templum concessurum, atque adeo (si pax sequeretur) aedificaturum nostris, intelleximus: sed serio ne, an justa belli vexatione impulsus, cum egere Pontificis maximi opera videatur, haec dixerit, tempus declarabit. Quamvis ut nihil aliud esset, quam id, quod de catholicis mercatoribus et sacerdotibus(17) concessit, quodque de pace cum duobus, Poloniae atque Sueciae Regibus inceptum est agi; quod item de foedere(18) christianorum Principum jam ordiri velle, Deus ostendit(19). Haec non usquequaquae contemnenda esse videantur, iis praesertim, qui sciunt, aedificia non uno tempore fieri(20) integra, nec in fidei negotio solere Deum sine summis laboribus, atque perseverantia(21) vim suam exercere. Sic autem jam inchoata re, non una ansa praeberi poterit de religione agendi, variaque serendi cum consiliariis et aulicis de pietate colloquia; alii vero vel voce, vel saltem exemplo doceri poterunt: alumni interim institui, gentis lingua addisci, libelli eo idio-

(1) *add.* passim. (2) *add.* praesertim. (3) *add.* alia. (4) *add.* fuere. (5) *add.* nunc. (6) vestra beatitudine, clauum Ecclesiae regente. (7) seminariorum. (8) *add.* ac cum sapienter intellexisset, profectionem hanc nec suae dignitati, neque reipublicae incommodatum, in gratiam, *et caet.* (9) vestrae beatitudinis. (10) *in num. sing.* (11) *brevius:* quod ne in pace quidem aliis permissum est semper. (12) omnium hominum, qualis ego sum. (13) pene omnia, ac satis quidem cito sciendi. (14) quamobrem. (15) *add.* mihi hac de re. (16) certò. (17) *add.* modò. (18) de arctiore vinculo. (19) *add.* si serio publicum bonum ii plus, quam privatas res spectent. (20) non unico tempore extrui. (21) *add.* eorum, ad quos pertinet, de ovibus.

mate et caractere conscribi, atque in lucem edi(1). Quae omnia sane aliquam, ac sine multo strepitu, viam ad rem Dei bene gerendam solent complanare.

Quod vero ad schismatis naturam, Graecorumque ingenium pertinet, quod adeo frequenter ad vomitum rediit (2), ausim dicere, si cum primum absoluta fuerit synodus Florentina, libelli ea de re ad populi captum, et communem linguam per orientem iterum atque iterum sparsi fuissent, scholaeque alumnorum Graecorum institutae, qui veritatem illam in primis(3) hausissent, non satis fuisset unus Ephesius Marcus tam solido ac divino operi subvertendo. Et vero tum, si Ruthenis quoque convertendis eadem ratio fuisset adhibita, jam segetem foecundam haberet Ecclesia: quae, ut ita dicam, non potest consolari, quia non est. Sed et praeter Eugenium IV, si Innocentius III, Gregorius X, Alexander VI, Leo X, et Clemens VII hoc negotium aggressi, non ipsa synodorum confectione(4), aut unius hominis, atque epistolae missione contenti fuissent, sed variis illis modis, qui Christi legatorum et Apostolorum proprii semper fuere, sedulo rem saepeque ursissent; Russiam autem, quae ad Poloniae regnum attinet, Catholica (quod licebat) (5) religione imbui curassent, jam eam haberemus, tamquam validissimam machinam, quae Moscovitico schismati expugnando posset admoveri. Qua propiore provincia (6) praetermissa, et interiore negotio (7), ac forsan praepostere tentato, Deus, qui ordinate omnia dispensat, quique prius, quam mundi conversionem aggressus esset, triennium Apostolis et discipulis catechizandis insumpsit, neutrius negotii hactenus integrum exitum juste (8) permisit (9).

Jam cum Moschi ex Scythis et Tartaris permixti sunt, hoc nequaquam fido Christi operario negotium facessere debet: nam etiam his Dominus opus habet, qui eos ad imaginem et simulitudinem suam creatos, vult salvos fieri. Apostolicae(10) autem Sedi dictum est, ut doceat omnes gentes; quae sedes mirifice juvatur a Deo, cum quod hoc Apostolicae(11) nomine designatur, id praestat; nempe cum ad revocandas animas ex errorum baratro mittit operarios, qui pro Christo, non pro se, aut pro negotiis tantum humanis legatione fungantur. Quamquam (ut ad hoc redeam) si nonnulla, quae sunt in hac gente, cum nostris, jam antiquissime excultis (12) conferantur, (quae quidem ad simplicitatem, ad abstinentiam, ad blasphemiae ignorationem, aut declinationem spectant), est quod non minimam spem faciat, fore, ut pietatis aliquando et Catholicae religionis tenaciores evadant. Sed et coelestis gratiae virtus, tandem naturae depravatae et immaniores quoque attemperat mores: nec porro Christus bene valentibus, sed male habentibus venit, ut mederetur.

Porro si quis cogitaret, oleum se atque operam perdere, si huc missus, non haberet initio, cum quibus talentum expenderet; cogitet, quod Andreas Oviedus Societatis nostrae, in Aethiopiam cum aliquibus aliis sociis missus, vir quidem singularibus donis praeditus, triginta (13) totos annos fecerit; cui si

---

(1) *add.* praesertim, si Polociae ac Derpati (si Livonia restitueretur a Mosco) nostri esse potuerunt, qui tuto in loco Moscos eàdem opera possint excolere. (2) *add.* cum Rutheni, seu Mosci eorumdem vestigiis insistant, Graeci autem adeo frequenter ad vomitum redierint. (3) illico; *post haec add.* dum plerique adhuc ex synodo illa recentes in Graeciam transmiserant. (4) non autem sola - convocatione. (5) facile licuisset; *add.* cum ea conditione, Poloniae reges Graecis episcopis privilegia concessissent, si synodum Florentinam fuissent amplexi. (6) sed Russia illa, licet propiore *et caet.* (7) magis incerto Moscoviae negotio. (8) non solum integrum exitum, sed ne progressum quidem. (9) *add.* quoniam ad exemplar, quod nobis monstratum est in Christo, non omnia facta sunt. (10) *add.* ut autem Apostolis, sic apostolicae. (11) apostolico. (12) *add.* in ecclesia catholica. (13) *add.* hosce.

minus, quae spectabatur, Principis illius(1) conversio successit, suorum tamen laborum semen reliquit, quod aliquando, Deo numquam mentiente, laturum sit fructum. Qui etiamsi nihil fecisset omnino, passus est tamen multa, viamque trivit aliis exemplo patientiae, quam imitentur (2). Quod si alumnorum ex Aethiopia emittendorum, aut ratio, aut facultas ei sat pauperi constitisset, aliqua citius messis erupisset. Verum hoc forsan a summi Pontificis (3) caritate, ex iis reliquiis(4), quas bonus ille vir excitavit, a schismate procurari poterunt, cum ex Aethiopia Hierosolymam Abyssini vel mercatores, vel alii, religionis gratia singulis annis invisant (5).

Ergo non usque adeo levis momenti est(6), ascisci tamquam lapidem vivum, super quo Scythae, Tartari, gensque remotissima orientis extrui possit, quae peregrinatur a Domino. Cum item, quod saepe theologico, ac prius philosophico curriculo absolvendo, aut etiam linguis aliquibus, quae vix unquam in rem conferuntur(7), tempus impenditur; ei si biennium ad utiliores has linguas perdiscendas adjecerint, quibus nimirum vivi hominum libri ac corda perlegi possunt, numquam futurum sit, ut eos poeniteat. Sed et hoc ipso in Moscoviae solo id efficere, ubi doctrina, probitate, sanctissimis sacrificiis, eadem opera(8) vel haereticorum calumniae, vel malae de catholicis conceptae opiniones tollantur, acutum iis addere poterit calcar, quorum vocationis finis est salus animarum, quique norunt, bonae memoriae Franciscum Xaverium de Societate nostra cupivisse corpus ipsum, tamquam mancipium, ethnico alicui Indico vendere, ut ea ratione (quando alia non licebat externis) inter Sinas invectus, lucem inferret Evangelii; quam etiam ex vinculis Paulus Apostolus Romae intulit, ubi trecentos annos totos ipsi Pontifices maximi sanguinem fuderunt, unam ut urbem Christi jugo subderent (9).

Quod autem hic Princeps(10) in sui dumtaxat commodum, schismaque propagandum, amicitiam cum Pontifice maximo ceterisque Principibus christianis quaesiverit, et hinc quoque mirabiles esse divinae Providentiae vias cernimus, qui comprehendit astutos in astutia sua, sinitque, ut non quod spirituale, sed quod animale est, praecedat, ne glorietur omnis caro. Dicet autem, ut spero, aliquando Ecclesia: quam magna est misericordia Domini, qui Spiritu illo suo unico atque multiplici, de lapidibus potest excitare filios Abrahae! Quod si nullo alio stimulo urgeremur, quam ut, quod Princeps hic in schismate, nos idem in catholica unitate (11) promovenda faceremus, id judicio Dei declinando permultum prodesset, ne in eo surgens ille nos condemnaret; cum praeterea hoc christiani Pastoris (12) pietatem saperet, ac vere esset in odorem suavitatis acceptissimum holocaustum Domino (13).

Rationes promovendae in Moscovia Catholicae religionis.

Inprimis ergo Seminarium instituendum videtur, quod paternam Pontificis maximi (14) erga Ruthenos curam orbi terrarum ostendat; operarios autem, sine quibus nihil(15) solet hujusmodi

(1) *add.* qui Aethiopiae praeerat. (2) incedant. (3) vestrae beatitudinis, *et sic passim.* (4) seminibus. (5) adeant. (6) *add.* a Deo. (7) ad usum adhibentur. (8) *ambae voces desiderantur.* (9) *haec pericope aliter contexta*: et ex compedibus et crypt s pontifices maximi, non solum in urbem, verum etiam in totum orbem prioribus illis seculis invexerunt. (10) magnus Mo coviae dux. (11) fide. (12) pectoris. (13) *ordo verborum permutatus.* (14) vestrae beatitudinis. (15) *add.* unquam.

Deus efficere, suppeditet huic sanctissimo aedificio excitando. Cum vero hoc, si Romae institueretur, splendorem quidem Apostolicae Sedi, bonumque apud ceteras omnes, ac praecipue apud hanc gentem nomen conciliaret; ac quod cum Collegio Graeco isthic fit, id etiam forte Ruthenis magna ex parte prodesset. Cogitanda tamen videntur viatica, itineris longitudo, fastus, quem vel oculis ipsis haurire solent in urbe harum homines regionum septemtrionalium, putantes, id sibi deberi, quod ex caritate fit. Qui tamen, si quasi in probatione, tanquam pauperes, aliquamdiu solidam humilitatem(1) imbiberint, solertiores aliqui et pauci postea Romam mitti possent, eo magis, quod irritus esset labor ac sumptus, eos isthuc mittere, qui antequam Latinam(2) linguam norint, Italicam perdiscere debeant. Quam in rem temporis multum impendendum est, sicut adolescenti illi Mosco contigit, quem ante triennium Romam adduximus(3).

At Vilna quidem Lituaniae metropolis est, in qua Collegium et Universitas Societatis nostrae, ab hoc summo Pontifice(4) confirmata, bonum habet numerum scholasticorum. Ad eam vero cum Rutheni quoque nonnulli confluant, hi, si pauperes sunt, qui ferme plerique sunt, eo referunt studia(5), quae privatae rei procurandae judicant(6) esse commodiora: sin ditiores sint, hi aliud spectant, quam ut suos labores ad divinam rem promovendam referant. Accedit, quod cum Magnus Moscoviae Dux neminem adhuc permiserit e suis foras emigrare ad litteras addiscendas, id tanto minus facturus esse creditur, si apud Lituanos id esse faciendum audiret, quibuscum aut bellum, aut animi perennis aversio est. At vero utrique, ut genti Ruthenicae consulatur, si quaereretur, ubinam Seminarium istud esset instituendum, primum Vilnae(7), dicerem, pro Ruthenis Poloniae regni, proque iis, qui hujus triennii bello in Moscovia capti, minus difficultatis afferre negotio possent. Qui vero ex Moscovia adveherentur, hi vel Olomucium, vel Pragam mitterentur, ad pontificia Seminaria, in quibus ex ejus linguae affinitate cum Ruthenica, facilius, quantum satis esset doctrinae haurirent. Quod si fieret, demandanda videretur omnino alicui fido ac prudenti operario cura, ut illos ceterosque septemtrionales Sueciae, Gothiae, ac si qui sunt alii, interdum inviseret, per eosque et litteras et libros quaquaversum ad suos mitti curaret; jam vero satis instructos, ad diversa loca, tamquam in vineas emitteret, alios vero eorum in locum substitueret, ex toto hoc septemtrionis et orientali tractu. Quibus item omnibus is ipse procuraret, quoad ejus fieri posset, ut loci victusque ratio a Principibus ac Regibus, atque ab episcopis non deesset. Alioquin nec facile operarii ex Seminariis suppeditabuntur, quorum praefecti satis habent quod agant, si regulas observari ab iis, ac litteris operam dari studeant; nec ipsimet alumni, quibus non statim solet ardor convertendarum animarum exciri, iis potissimum disciplinis vacabunt, quae proposito huic scopo sunt necessariae.

Interea, quod Pontificis maximi(8) nomine coeperam agere cum serenissima Venetorum Republica, acrius urgendum est modò, ut unum alterumve mercatorem, privatos licet homines, sed probos in Moscoviam mittant, qui oblatam occasionem juvent, qua catholici sacerdotes in hac regione figant sedem(9). Quod cum prudentissimis illis viris, ad Divinam gratiam(10) uberius promerendam, magni momenti futurum sit,

(1) humanitatem. (2) *add.* aut Graecam. (3) *add.* cum Ruthenis nonnullis Romam rediens ex Suecia, ad vestram beatitudinem adduxi. (4) a vestra beatitudine. (5) ea amplectuntur studia. (6) videant. (7) *add.* aut Polociae. (8) vestrae beatitudinis. (9) pedem. (10) gloriam.

certe nec inutile aliquando foret, si foedus ipsum, de quo agitur, inter christianos Principes fuerit adversus Turcam sancitum[1]. Eam ob causam curatum est, ut Moscus ad eos litteras scribat amantes, quas isthuc ad eos per certum hominem mittam[2], simulque fidem publicam, qua tutus illis aditus atque exitus pateat. Hac vero in mercatorum missione non est, quod dubitent, aut ob itineris longitudinem, aut ob merces emendas vendendasve, maxima pecunia opus esse. Cum si tantum, ut quid hic mercium habeatur, venirent inspecturi, milleque tantum aureos nummos[3], siue in pelles, seu in ceram, mel, coria, et alia ejusmodi expenderent, nec ipsi jacturam ullam facerent; nec si terrestre iter per Poloniam instituerent, id multum pecuniae exhauriret: cum etiam acceptis a Poloniae Rege litteris, quas in summi Pontificis gratiam, spero nos esse consecuturos[4], vix quidquam periculi incommodive futurum sit in via. Quin vero, si ipsi sericum, et alia illa, quae vestibus ornandis ex oriente illuc advehuntur, aut illic parantur, in Moscoviam afferrent; uno curru multum per Poloniam mercium, sine gravibus illis vectigalibus, quae in Italia penduntur, in Moscoviam rectissima via posset importari. Quod si oblatae huic rei Respublica illa serenissima[5] cunctaretur manum admovere, tum fortassis expedire cogitaret ejus Sanctitas[6], ut quaecumque in hac mea profectione acta sunt cum hoc Principe, Venetis, tamquam filiis, paterne ac fidenter, sive eorum Oratori communicarentur, ut ea ratione jam, quo referenda sunt Reipublicae tam insignis studia, tanto suo cum bono altius perciperet, perceptum mandaret executioni. Ac quod est[7], optime ego acceptus ab ea Republica, non diffidebam fore, quin rediens, illi totam hanc rem, foederisque aliquid ulterioris texendi rationem, Deo adspirante, fortasse persuaderem[8]. Verum necessitas ad hunc Principem[9] revertendi, aliaque agendi, quae inchoata sunt, id non permisit, quod non ita post multos menses, si Divinae placitum fuerit voluntati, ac quidem maturiore cum occasione, per eos effici poterit, quos ejus Sanctitas[10] aptiores in Domino esse judicabit.

Interea tantum cogitare dignabitur ejus Sanctitas, num aliqui Roma, aliundeve cordati et pii mercatores huic itineri cum duobus sacerdotibus quamprimùm possent accingi: quandoquidem a Magno Moscoviae Duce patentes litteras alteras obtinui, quibus summo Pontifici concedit, ut quoscumque ille miserit, ii tuto venire, ac commorari in Moscovia possint. Mittam autem fortassis, unà cum P. Paulo Campano, Societatis nostrae professo (qui visitatis Seminariis in itinere, quamprimum poterit, isthuc perveniet), aliquem horum itinerum peritum, qui, si quis ad nos mittatur, eos sine mora deducere possit; nam de Campani valetudine vix spero, tam cito illum isthuc perventurum[11].

Quoniam vero sic suas litteras ejus Sanctitati Magnus Dux concessit, ut ab ea pares expectet[12], quibus libera in Italiam Moschis legatis et aliis commeatio sit; propterea dignabitur[13] eas pergamena papyro pulcherrime[14], et magna paterni amoris significatione conscriptas, cum additione item aliquorum titu-

(1) *lectio latius extenta:* si vel superstite hoc principe, vel altero mitiore, aut fortasse catholico succedente, id, de quo agitur, inter quosdam christianos reges constitueretur. (2) quas unà cum meis v. b. ad illos mittam, *posthac add.* cum primùm in regiis castris fuero. (3) mille — nummos, *haec phrasis omissa.* (4) quas (si pax inter istos principes coibit) difficile non erit assequi. (5) *h. v. deest.* (6) vestra beatitudo, (7) ac quidem. (8) *lectio brevius contexta:* rem, atque adeo aliquid aliud fortasse persuaderem. (9) ad Moscum. (10) ista sancta sedes. (11) Mittam — perventurum, *periodus haec tota desideratur.* (12) *haec protasis exquisitius expressa:* quoniam vero aequum esse videtur, ut cum Moscus vestrae beatitudini litteras istas concesserit, alteras ipse pares consequatur. (13) supplico beatitudini vestrae, ut eas, *et caet.* (14) *hae tres voces desunt.*

lorum, quos ipsos alii summi Pontifices Magno Duci adscribunt ([1]), jubere ita parari, ut advenientibus iis, quos ex castris Poloniae Regis isthuc mittam, possint ad me perferri. Gens enim haec his maxime externis officiis ducitur, praestatque hoc ansam ad redeundum, atque iis de rebus agendum, quas in primis ad eorum salutem procurandam ipse Deus exoptat.

Quoniam vero, ut dictum est ([2]), Moschi Russia ex ea, quae Poloniae Regi subjecta est, ita pendet ob eundem Ruthenium ritum ([3]), ut aliquando ([4]) Moscoviae episcopi a Metropolita ([5]) Chioviae, quae in Russia Regis est, confirmarentur; maximi vero ponderis futurum sit ad Moscoviam convertendam, si Episcopi, sive Vladycae regiae Russiae se Catholicae Ecclesiae aggregarent: propterea huc serio incumbendum videtur (quod facillime tentari posse, et quidem quatuor, sexve mensium spatio spem habeo, maximo cum fructu totius Lituaniae tractus) ([6]). Id vero est, si amantia Brevia summus Pontifex scribat iisdem Vladycis, qui octo sunt, adnumerato eorum Metropolita, Vilnae commorante; ad quos per suum ([7]) Theologum afferrentur, non expresso alicujus nomine, ut is, qui tum rectius et commodius praestare poterit hoc negotium, ad hoc ipsum proficisceretur. Eos autem Pontifex maximus ([8]) ad veritatem agnoscendam invitaret, eaque omnia ab Apostolica Sede expetenda, quae a Patre ac Pastore universalis Ecclesiae, tamquam filiis ([9]), conferri possent. Sperandum est enim, ut si iis cum Brevibus, cumque aliquibus Synodi Florentinae Graecis voluminibus, et adeo libellis, qui interim Vilnae eduntur, serenissimi Poloniae Regis litterae ad eos afferantur, quibus illis significet, cupere se, eumdem ut Theologum tamquam seipsum audiant, et Ecclesiae Catholicae adjungantur; fore, ut aliquid effici possit, quod aliquando ulterius fidei negotium promoveat: ac quidem eadem opera et itinere, Lituani, et quidam Duces Rutheni, aliis cum Brevibus ac litteris regiis possent adiri, qui cum rationes ac Pontificis maximi pietatem intelligerent, non esset desperandum, quin aliqui redirent ad cor ([10]). Nam cum in hoc itinere ([11]) nobiles aliqui, Rutheno addicti schismati ([12]), conversi sint, nobis autem dixerunt ([13]), si ea, quae a nostris audierunt, apud illos umquam dicerentur, maximum momentum ad eorum conversionem allatura. Habent enim ii Duces, quales sunt Ostrogiae et Slucensis, typographias et scholas, quibus longe lateque ([14]) schisma fovetur; cum etiam Leopoli, praeter archiepiscopum catholicum et wladycam Ruthenum, sit Armenus episcopus, cum suis Armenis, quibus quidquid Catholicae fidei accederet, id in Armeniam usque, Deo juvante, pervaderet.

Denique illud considerandum videtur, num ad tempus jam aliquid catholicis Ruthenis concedi posset, ut sacrum sive Ruthenice, sive Graece (sed Ruthenice imprimis) facere possent: ea enim magna videretur commoditas, sensim Ruthenos docendi et ad fidem Catholicam sic alliciendi, ut paulatim a ritibus minus bonis abducti, aut antiquas et legitimos Graecos amplecterentur, aut dein-

---

([1]) cum additione — adscribunt, *series haec linearum abolita.* ([2]) *hoc insertum deest.* ([3]) Moscovia, quod ad religionem pertinet, pendere quadantenus solita esset ex Russia, quae Poloniae regi subjecta est. ([4]) non ita pridem. ([5]) *add.* Rutheni ritus. ([6]) quod — tractus, *verborum ambitus, parenthesi cinctus, plane deficit.* ([7]) per unum, ([8]) vestra beatitudo. ([9]) erga filios. ([10]) *idem, sed multo secus:* Tum nam alterutrum sequeretur, ut his rationibus auditis, et piis ad eam rem libris acceptis, quos Vilnae edi Ruthenice curabo, melius sapere inciperent; aut certe, dum et in hoc pastoralis ista vestrae beatitudinis virga invigilaret, coram Deo justificaretur; atque eodem itinere reguli quidem Rutheni (quorum jam aliqui ad catholicam fidem conversi sunt) pietatem istius sanctae sedis obviis ulnis exciperent. ([11]) cum per Russiam regiam in Moscoviam veniremus. ([12]) qui schisma suum deseruerunt ([13]) *add.* fidenter. ([14]) *ambae voces desunt.*

de ad Latinum ritum accederent. Certe hoc facultatem praeberet, dogmata Synodi Florentinae insinuandi, et multa bona faciendi: cum praesertim ipsi Vladycae Rutheni, Poloniae regi subditi, uxorem non cognoscant, in eum gradum evecti; qui deinde aliis sacerdotibus aut idem essent persuasuri, aut si illis conjugium ritu Graeco esset permittendum, facilius ad eadem saltem credenda, quae Catholica credit Ecclesia, possent accedere (¹).

Quibus autem modis nostri aliive sacerdotes in Moscovia versari debeant, tum jejuniorum, quae plura Moschi habent, tum quorumdam festorum dierum tempore, quos in honorem eorum celebrant, quos habent pro sanctis (cum schismatici fuerint, ut dictum est), cumque praesertim iisdem diebus abstineant, atque aliquando jejunent; quid item agendum sit ante eorum imagines, alioquin pias, cum ipsi nostras non venerentur; quive honor ab eo, qui a summo Pontifice (²) mitteretur, exhibendus sit Metropolitae, aut ipsorum Vladycis; quidque agendum sit cum iis, qui simpliciores sunt, ne scrupulo de schismate injecto, fortassis postea non salvarentur: ejus Sanctitas (³) pro charitate, qua suos filios atque operarios prosequitur, dispicere, ac quam primum videre (⁴), ut respondeatur, contenta erit (⁵).

Rationes aliae, quibus Moscovia, Russiaque ad Regis Poloniae regnum pertinens possint juvari:

1. Ut quae per modum Interrogationum et Responsionum ex Gennadio collecta sunt, Vilnae statim imprimantur, Ruthenisque in Collegio studentibus dono dentur, tanto numero, ut ad affines, aut consanguineos, et amicos suos, qui ea possint capere, si qui linguam Latinam sciverint, ipsimet studiosi possint mittere; ad quod essent a suis praeceptoribus et confessariis animandi.

2. Ut ex quinque Gennadii Tractatibus, postremus de Primatu Pontificis maximi edatur. Sic enim minore sumptu disseminabitur, et libentius legetur. Propterea pecunia ea de re mittitur. Ubi hic erit impressus, tum erit distribuendus iismet, quos dixi, studiosis, parsque mittenda nostris Jaroslaviensibus, qui prope Leopolim Collegium habent; item D. Joanni Erbesto, in Russia verbum Dei serenti, ac Seminariis, Olomucensi, in quo sunt aliqui Rutheni, et Pragensi, ut Bohemi catholici iis utantur ad Hussiticum schisma tollendum.

3. Porro tam hi, quam Catechismus ordinarius Petri Canisii erunt Ruthenice vertendi et in lucem edendi; quam ad rem si pecunia deerit, spero in Deum, nos statim suppeditaturos.

4. Ad haec, tamquam Enchiridion breve esset edendum, per modum Interrogationum et Responsionum, aut simile illius, quod Echius utilissime scripsit adversus Lutherum, in quo facile solverentur, quae Rutheni catholicis objiciunt. Ea vero bona ex parte ex Instructione, quam Stephano Drenocio sacerdoti no-

(¹) denique illud — accedere, *sectio hoc tota omissa.* (²) ab ipsa sancta sede. (³) vestra beatitudo. (⁴) jubere. (⁵) *add.* Ex pago Bor ad Schocolnam (*legendum* Scholonam) fluvium, in ditione magni Moscoviae ducis, dum equitum aliquos turmas a Poloniae rege expectamus, qui nos in castra deducant; die sancto Michaëli Archangelo sacra, anno 1581. Distat autem hic pagus Novogardia Magna quinquaginta, Plescovia vero centum milliaribus Italicis.

stro reliquimus, peti possent, ac diligentius examinata Latine ac Ruthenice emitti.

5. Quae itèm Sanderus in sua Monarchia scripsit de schismate, ea duobus tribusve foliis curare, ut ederentur, ac per aulicos aliosque studiosos spargerentur. Per D. autem Jassinscium, secretarium linguae Ruthenicae apud Regem Poloniae, multa ejusmodi possent etiam inter alios scribas et amanuenses Ruthenos disseminari.

6. Item acceptis a reverendissimo et illustrissimo domino episcopo Vilnensi litteris, ad suos vicarios foraneos scriptis, quaquaversum per Lituaniam mitti; ut et ad archiepiscopum ac Capitulum Leopolitarum.

7. Libellus autem D. Thomae adversus Graecorum errores separatim esset cudendus: nam, ut inter magna illius volumina fertur insertus, vix pene unquam studiosi facultatem, aut otium habent eum perlegendi.

8. Pater autem Petrus Scarga si in epitomen redigeret, quae Polonice de schismate satis erudite scripsit, idque Ruthenice curaret edi; magnum momentum afferret ad animas schismaticorum convertendas. Nam ut longior liber ille est, quam ut facile legatur, utque jam ejusmodi non extant exemplaria, cumque aliena a Ruthenis lingua et caractere impressus sit; non ea fert commoda, quae alioquin ferret, cum praesertim Rutheni, non Poloni, schismatici sint: nisi quantum haeresis schisma quoque secum involvit, ea vero Poloni multi laborant.

9. Unionis Bulla, sub Eugenio IV edita, poterit Graece et Latine edi, ac Ruthenice; vera cum ea versione, quae Ruthenica hujus aetatis lingua est, procuratum est, ut fieret.

10. Professionis Fidei, a Pio IV editae, versio Ruthenica et Latina, quam mitto Vilnam: eam enim ut Magno Moscoviae Duci daremus, jusserat in sua mihi tradita Instructione illustrissimus Cardinalis Comensis, eis Sanctitatis nomine.

11. Vitae aliquae possent excipi ex libro Vitarum Sanctorum, quas pater Scarga Polonice scripsit, eaeque Ruthenice fieri, ut in Ruthenorum templa legendae insinuarentur, et in quibus praesertim aliquid esset, quod eos sensim abduceret a schismate. Tales vero libri, dono dati poppis, seu sacerdotibus Ruthenicis, libenter acciperentur: cum qui seminat de benedictionibus, de benedictionibus et metat.

12. Cum autem haec certe, si quis hanc posset suscipere curam, non adeo multorum mensium spatio perfici possent; tum deinde commodius Evangelia, Psalmi et Orationes Ruthenorum perspici possent et emendari, ubi eorum versio esset aliqua labe aspersa. Sic illorum Vitae, *μήνια*, id est ordo menstruus canendarum in ecclesia laudum, ac Chronica et caet., essent perpendenda, ut correctiora ederentur; sicque maximae tenebrae, quibus inde a pueris offunduntur, Ruthenorum genti dispelli possent.

13. Catechismi Romani versio in Ruthenicam linguam, et alia ejusmodi possent suo tempore succedere.

14. Inprimis autem caritas, qua subinde aliqui viva voce optime instituuntur, eoque spiritu, Deo afflante, imbuuntur, ut cognoscant, quam gratum sit Deo impendi et superimpendi, pro animabus Christo Domino lucrandis, summi erit momenti ad gloriam Dei.

Is vero, qui Romam ibit, ibi haec, quaeque in aliis foliis de ratione convertendorum Ruthenorum scripsi, reddat iis, quibus reddenda erunt, illustrissimo cardinali sanctae Severinae, cardinali Sirleto, patriqne Turriano es-

sent ostendenda, ut aliquid lucis, et auxilii, cum ipsi multa collegerint, huic negotio afferant.

Interea vero expectamus a reverendo domino Stanislao Socolovio, Praeposito Cracoviensi, librum, quem ille adversus Lutheranos scripsit, in quo dogmata Graecorum, quaeque Graeci illis responderunt, sic examinavit, ut ad Ruthenorum errores tollendos is valde pertineat(1).

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I. № 3. Conf. opus ejus, sub tit. Moscovia, *pag. 1–11.*

XII.

Possevini allocutio ad Magnum Moscoviae Ducem, de commercio inter Venetos et Moscovitas ditiones instituendo.

Записка, поданная Поссевиномъ Царю Іоанну Васильевичу, объ учрежденіи торговыхъ сношеній между Россіею и Венеціянскою республикою.

Quoniam Serenitas tua Pontifici maximo inter alia scripserat, ut a Venetis commercium cum tua ditione vellet procurare; propterea summus Pontifex ad eos me cum Thoma Severigeno, aulico tuo, misit. Qui cum utrumque nostrum perbenigne accepissent, illum quidem perpulchro dono, ut solent, in tui gratiam ornarunt, litterasque illi ad te salutationis amicissime dederunt; me vero, de tuis rebus atque potentia fusius tractantem, tertio in secretum suum ac primarium consilium admiserunt. Inprimis autem Pontificem maximum summis laudibus cumularunt, quod pacem inter Serenitatem tuam, ac Stephanum Poloniae Regem consiliari tam studiose procuraret. Se enim probe intelligere, dixerunt, si pax firma inter utrumque vestrum statuatur, et consentientibus animis, arma adversus Turcam convertantur, fore, ut vos duo soli Principes cornua immanis illius inimici contundere, atque in Asiam terminos imperii (quod caput est), ad divini nominis gloriam, latissime propagare possitis. Potentiam enim tuam ingentem, quam scimus, a Deo te agnoscere, sicuti illam majores tui a Deo acceperunt, ipsi illustrissimi Veneti cognoscunt. Quamobrem et me gravissime ac prudentissime cohortati sunt, ut in istam pacem conciliandam totis viribus incumberem: cum ipsi, qui res Orientis optime noverunt, numquam tam bene gerendae rei occasionem tantam fuisse, quanta nunc se offert, afflictis, scilicet, Turcicis rebus, intelligant, et ipsis pene oculis cernant. Ceterum, quod ad suorum mercatorum cum tuis provinciis commercium pertinet, responderunt, sibi quidem istam animi tui regii humanitatem valde placere, verum interea cupere sese intelligere, quibus rationibus et quanam via id, non solum inchoari, verum etiam continuari tuto posset. Nam cum ex altera parte Turca id posset habere suspectum, ex altera vero longissimi maris ambitus sint trajiciendi, si per mare Mediterraneum in Oceanum, atque inde in mare Balticum atque Livonicum trajiceretur: cogitandum est, num

---

(1) *Appendix ultima, inscripta* «Rationes aliae» *et cet., in edit. Colon. ex toto deficit.*

quid damni a classi Danica, vel Suetica essent passuri. Per Pontum vero Euxinum, atque inde per Maeotidem Paludem, in quam influit Tanais, aliquanto brevior fortassis esset navigatio. Verumtamen, quando per Turcicum imperium esset cursus instituendus, arcesque non desint, in quibus Tanais ostia Turcae observant, res suis difficultatibus non careret. Restat autem terrestris itineris ratio per Poloniam ac Lituaniam. De quo itinere, nunc, sine pacis inter te et Poloniae Regem conciliatione, nihil solidi videtur effici posse: ac propterea forsan, pro tua sapientia, indicabis expedire, ut cum Poloniae Rege de his rebus inter reliquas conditiones pacis agatur, nempe, ut aliis quibusdam nationibus, praesertim ob mercaturam faciendam, tutus ac liber aditus per regnum Poloniae ad tuam ditionem pateat. Praeterea intelligere debes, Venetos, quemadmodum Imperator et ceteri alii omnes Reges faciunt, fidem Romanam et Catholicam perpetuo retinuisse, proque ea constanter maxima bella gessisse, bonamque Graeciae partem suo imperio subjecisse, quam etiam nunc, ut Cretae regnum in maris Aegaei faucibus, ipsisque in oculis Turcae retinent. Quamobrem non solent eorum mercatores alicubi commorari, quin sacerdotes aliquos Latinos habeant, rituque catholico religionem colant. Id enim et Alexandriae in Syria, et Tripoli, atque Constantinopoli etiamnum faciunt. Itaque erit tuae Serenitati dispiciendum, quid hac de re statuas, quid ego primum Pontifici maximo, deinde illis respondere possim. Quod si hoc admiseris, atque judicaveris, pro Latinis mercatoribus externis aliquos Latinos sacerdotes libere posse in tuo imperio manere, templaque aliqua posse habere: magnopere tuo desiderio consules, illosque facilius allicies; intelligentque omnes christiani, te de hac re atque commercio serio cum Pontifice maximo egisse, sicut tam christianum ac pium Principem decet, sicut es tu. Ego vero, si volueris, a Pontifice maximo datum iri fidelissimos aliquos sacerdotes Latinos, ex iis, qui mecum ejusdem jussu venerunt, et eosdem praestantes et maxime pios tibi tradam, ea conditione, ut illis de secura commoratione, atque exitu libero, quandocumque eis placuerit, per publicum salvum conductum caveas. Mihi autem ea de re ad Pontificem maximum, atque Venetos alterum salvum conductum pro iisdem mercatoribus des, quo illis egregia erga christianos Principes, et potentissimam illam Venetorum rempublicam sinceritas tua et pietas constet. Certe hac commercii occasione, praeter eam utilitatem, quam ex illorum industria, mercibus, ingenio, navigandi arte, moribus humanissimis capies, non parum terroris, suo tempore, immani Turcarum tyranno incuties, cum te viderit animo, ac pietate, reque ipsa una cum Sancta Apostolica Sede, cumque illa serenissima Republica conjunctum; sicque arctius cum reliquis christianis vinculum, et animorum atque caritatis commercium, quod summopere exoptat Deus, eo juvante, a tua Serenitate cum ditionibus tuis contrahetur. Illud denique scito, si hoc commercium cupis utilius institui, expedire, ut declarari jubeas, quas potissimum merces in tuam ditionem importari cuperes, an vero aliquam tantum itineris spatium emensuris, immunitatem ad aliquos saltem annos concedendam esse, judicares.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I, No 4.

XIII.

Litterae Magni Moscoviae Ducis ad Imperatorem Rudolphum, de foedere contra Turcas, rogatu Pontificis, incundo.

Грамота Царя Іоанна Васильевича къ Императору Рудольфу, о союзѣ противъ Турковъ, въ слѣдствіе ходатайства Папы.

In nomine Sanctae Trinitatis. Deus recte credentium ac verorum christianorum, largitor omnis sapientiae et claritatis in excelsis, nos dirigat in veritate sua, ut secundum ejus voluntatem coram populo suo loquamur. Hunc nostrum Deum in Trinitate laudamus, et secundum ipsius voluntatem Ruthena tenemus sceptra. Nos Ioannes Basilii, Magnus Dominus, Imperator et Magnus Dux totius Russiae, Moscoviae, Novogardiae, et Magnus Dux Smolenscii, Dominus, haeres et rector Livoniae, Theutonici Ordinis, et multarum aliarum regionum Dominus; nostro caro et dilecto fratri Rudolpho, Dei gratia electo Romanorum Imperatori semper Augusto, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Slavoniae, etc. Regi, Archiduci Austriae, Duci Burgundiae, Brabantiae, Styriae, etc., Marchioni Moraviae, Duci Luxemburgensi, superioris ac inferioris Sylesiae, Wirtembergensi, Principi Sueciae, Comiti Habsburgensi, Landegravio Alsatiae, Monarchae Romani Imperii, etc.

Carissime frater! Reddidit nobis literas tuas Antonius Possevinus, Papae Gregorii, pastoris et doctoris Romanae Ecclesiae legatus, in quibus scribis, misisse Papam Gregorium ad Caesaream majestatem nostram suum illum legatum, ut nobis ac omnibus christianis rem ea ratione gratam faceret. A nobis ergo petis, ut in sui gratiam, ipsum Antonium Possevinum cum omnibus illis, qui cum eo ad nos venirent, benigne exciperemus. Nos fratris nostri carissimi literas cum voluptate audivimus. Papa Gregorius in suis literis scribit, suoque legato, ut ea de re nobiscum ageret, mandavit, ut cum ipso Papa, ac tecum fratre nostro, Imperatore Rudolpho, cumque aliis christianis Principibus in fraternitate, amicitia, necessitudine, ac bona pace permaneamus, contra Turcas et omnes infideles dominos. Nos Papae Gregorii legatum Antonium Possevinum libenter admisimus, estque nobis legatio ea grata. Fraternitatem, quae nobis cum Papa Gregorio, tecum fratre nostro Rodulpho Romanorum Imperatore, aliisque christianis Principibus intercedit, tuebimur adversus omnes hostes, ut in pace simus et tranquillitate, ne ipsi infideles aliquid contra nos possint, sanguinemque christianum effundant.

Misimus superiori tempore ad te, Imperator Rudolphe, frater carissime, cum literis nostris famulum nostrum Scheferiginum, ut per te omnes naves, quibuscumque oneratae mercibus, liberum haberent in nostras regiones transitum. Respondisti nobis quidem per eumdem illum nostrum hominem, verum non satis, quae scripsisti, conveniebant cum iis, quae inter antecessores nostros, et patrem tuum, piae memoriae Maximilianum, et Imperatores Ferdinandum et Carolum fuerunt constituta atque transacta. Antea, nimirum, omnes omnino merces, sine ulla exceptione, in nostras Ruthenas provincias importari poterant, uti hanc rem nova confirmavit constitutione Maximilianus pater tuus. Tu vero, Rudolphe Imperator, frater carissime, tormenta, bombardas, loricas,

pulveres, sulphur, aes, aliaque ad rem bellicam pertinentia, a Romani imperii regionibus ad nos evehi prohibes ac vetas; ea quidem, quae aliis temporibus inferre impune licebat.

Nos certe, ut a nobis contra veterem consuetudinem quidquam proficiscatur, quod tibi, frater noster carissime, grave esset, numquam patimur, memores eorum, quae Papa Gregorius, pater tuus Maximilianus, tuque ipse, Rudolphe Imperator, a nobis petivistis, nosque polliciti vobis sumus: e nostris regnis exportari ad vos inque Romanum Imperium possunt omnia. Ita enim existimamus, non debere nos n minimis (cujusmodi merces sunt) deesse ei, cui fidem in maximis rebus servamus. Contra infideles bellum gerendum esset: at tu, frater carissime, e regionibus tuis administrari ea non vis, quae vel maxime ad expeditionem necessaria forent. Abrogabis ergo, Rudolphe Imperator, tuum hoc prohibitorium edictum, et nos nullum omnino Romani Imperii, quascumque res habeat, mercatorem excludemus, ut sic in re hac omnis contentio prorsus tollatur. Datum in civitate nostra Grodtke, anno a creatione mundi 7090, mense Septembri, indictione 10, Rutheni imperii nostri trigesimo quarto.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I. No 5.

XIV.

Litterae Possevini Ioanni III Regi Sueciae, de pace ineunda cum Magno Moscoviae Duce. (*)

Письмо Поссевина Шведскому Королю Іоанну III, съ убѣжденіемъ его заключить миръ съ Московскимъ Государемъ.

Serenissimo et clementissimo Regi Antonius Possevinus.

Quod ex Magni Moscoviae Ducis ditione regiae([1]) Majestati vestrae me numquam potuisse litteras mittere existimassem, id cum faciam nunc([2]), eo mihi jucundius est, quod vestra Majestas intelliget, quacumque in regione sim, in ea me operam dare, ut benignitatis vestrae Majestatis erga me saepius collatae memoriam gratissimam servem. Nam et apud ipsum Magnum Ducem, cum Staricіae (quae ipsius arx est), Moscovia civitate([3]) triginta sex milliaribus germanicis distantis, egissem([4]), incidi peropportune in sermonem eum, qui mihi a summo Pontifice, atque adeo ab hoc serenissimo Poloniae Rege antea injunctus, spectabat

(*) In opere ejus, sub titulo «Moscovia», edito an. 1595 Coloniae, recitantur anomaliae textûs sequentes:
([1]) *haec vox deest.* ([2]) ac tamen nunc facio. ([3]) ipsius regia. ([4]) *add.* mensem commoratus fuissem, saepeque cum eo, ejusque consiliariis egissem.

ad pacem statuendam. Quam Princeps ille non tam cum serenissimo Rege, quam cum vestra Majestate cupere quidem visus est, sed ita, ut in proponendis huic rei pacis conditionibus vestra Majestas non adnumeraretur (1), ac tamen, si pacis aliqua inter vestram Majestatem et ipsum Principem tractatio esset futura, ea ut per legatos vestrae Majestatis cum illo ageretur; quibus fidem omnem publicam, tutique et honorifici commeatus, sive passus literas se traditurum pollicitus est. Ego vero, qui probe noram, quid ille vestrae Majestatis legatis intulerat, quidque saepe de eodem Principe vestra mihi Majestas referre dignata fuerat; respondi, mihi numquam credibile videri, ut prius vestra Majestas legatos ad illum suos allegaret, quin suos praemisisset isthuc, quos tuto et clementer acceptum iri, pro certo habebam. Quippe qui pro Pontifice maximo, Regis autem Catholici, et Rudolphi Caesaris rebus (qui sororem nuptui cupiebat vestrae Majestatis filio tradere), cum non semel legatione functus isthic fuissem, eram expertus, qua fide non ipsos tantum Pontificis aliorumque Principum legatos, verum etiam ipsos Tartaros Majestas vestra solebat excipere. Sed cum ille tum per consiliarios suos, tum per Michaëlem Andreae Beginum, senatorem inter praecipuos suum, hac de pace agi se velle, mihi quinquies indicasset; ac propterea de me quaereret, num ego jussu, vel impulsu vestrae regiae (2) Majestatis, pacis aliquas conditiones afferrem, respondi (id quod res erat), nihil prorsus a vestra Majestate regia(3) mihi mandatum fuisse: Pontificem tamen maximum, quicum summa vestrae Måjestati regiae(4) intercedit necessitudo, mandasse mihi, ut, cum mihi de pace inter serenissimum Poloniae Regem, atque ipsum Magnum Moscoviae Ducem esset agendum, vestra regia (5) Majestas ne praetermitteretur, sed ea, quae debet(6), dignitatis et quietis regnorum istorum ratio haberetur. Accessisse serenissimae Poloniae Reginae preces, serenissimo ejus conjugi Regi ea de re ex se ipsa oblatas, ne, si pax inter ejus Majestatem et Moscum sanciretur, vestra regia (7) Majestas excluderetur; sicque eadem pace, tres inter potentissimos Principes ac Reges stabilita, vestra Majestas pietatem latius restitueret: christiani autem reliqui Principes, ipsorum exemplo, adversus christiani nominis hostes arma converterent. Quod quidem a summo Pontifice rogaverat Moscus, ac postremo ejus Sanctitati id ipsum literis suis testatus est, se quamprimum, pace absoluta, confecturum. Ergo cum haec acta essent, quaesivit de me Moscus, ecquid ipse de tota re cogitarem: an vero, si quas cepisset vestra Majestas arces, easdem restituere vellet? Fore enim, ut ita cum vestra Majestate pacem perpetuam (8) coleret. Tum ego: quantum (9) mihi rationes serenissimi Sueciae Regis ignotae sunt, audio vero, eum sub signis copias habere victrices; si quid mihi, tu Princeps, proposueris, unde tractationem istam ordiar, id persequar, nec eum Regem abhorrentem a pace (10), si ad justas conditiones veniatur, spero. Ad haec idem ipse Michaël Andreae Beginus, Mosci consiliarius, ad me confestim a Principe remissus: «Vide, inquit, Antoni, quanam hoc ratione effici possit; nam ut Princeps meus ad Sueciae Regem mittat legatos, id nequaquam decet: soliti enim erant aliquando Sueciae Reges, aut ipsa Finlandia, Plescoviensibus, aut Novogardiensibus, qui sunt imperio nostri Principis subditi (11), tributum pendere». Ego vero, inquam, id nescio;

(1) sed ita — non adnumeraretur, *pericope haec delita.* (2) *h. v. deest.* (3) *item.* (4) *item.* (5) *item.* (6) decet. (7) *h. v. deest.* (8) veram. (9) quoniam. (10) pacem detrectaturum. (11) subjecti.

hoc tamen (1) scio, me duorum auctorum (2) historias legisse, quibus constat, regnum illud semper habuisse Reges, qui nemini subderentur; scio item, Catholicum Regem ac Caesarem, uti et summum Pontificem, non ita multo antea ad eum misisse legatos: praeterquam quod, si ratio habenda est serenissimi Regis Sueciae uxoris et filii, et illa regio ex stemmate orta est, et princeps jam grandis natu est, cui, qui inter christianos Principes primarii sunt, virgines suas non detrectant nuptui dare. Itaque, quando nec serenissimus Sueciae Rex fortassis huc missurus est legatos suos, nec tu videris ad id propendere, ut mittas tuos: scribam ego per me ipse eidem Regi, cui summus Pontifex non semel litteras misit, quibus eum rogabat (quod hactenus benignissime fecit), mihi ut omnem in omnibus fidem adhiberet. Quod cum ille (3) non solum non abnuisset, sed (ut animi sui propensionem ostenderet) addidisset, mihi, quidquid pro istiusmodi rebus tractandis, aut hominibus mittendis expendissem, se liberalissime repensurum: existimavi, mihi faciendum pro eo, ac debeo, ut vestram Majestatem quamprimum de omnibus certiorem facerem, tentaturus, quacumque ratione possem, ut hae litterae ad Majestatis vestrae manus, quam citissime hoc anni tempore fieri poterit, perveniant. Cum autem ipsius Moschi rogatu, ex Staricia ad hunc serenissimum Poloniae Regem in castra venissem, nuncius mihi allatus est, de Narva ab exercitu vestrae Majestatis capta, tum de Iwanogorod, Albo lapide, totaque Vica, quae fere Pernaviam cum aliis arcibus attingit, eadem felicitate in potestatem Majestatis vestrae redactis. Quae omnia, ad eam pacis tranquillitatem istis in Majestatis vestrae regnis comparandam, non mediocre allatura esse momentum, putantur: cum vel ipse Moscus ad aequiores conditiones descensurus sit. Et quod ad serenissimum Poloniae Regem attinet, facilius cum eo (qui nec Polonus est, si quid hoc dubitationis Majestati vestrae ingereret) (4), et vero summa animi in gerendis negotiis moderatione geratur (5), res illas veteres, vel forsan alia, quae nova tractatione egebunt, et si quae restant adhuc, quas mihi vestra Majestas olim referre dignata est, transigere poterit (6). Quod cum factum fuerit, videor, mihi intueri animo igniculos illos pietatis, qui a Spiritu Sancto in vestrae Majestatis corde non semel excitati sunt, in flammam ingentem erupturos, quae tenebras istas errorum dispellat, pietatique locum avitum, gratissimi erga Deum animi ergo, restituat; sicque regnum illud, quod est omnium maximum (nempe, sempiternum), vestra Majestas sibi ac populis (7) comparet. Ceterum, cum apud eumdem Magnum Moscoviae Ducem duos Ordinis nostri reliquissem, pollicitus (8) sum, me quamprimum (sicut Deo aspirante (9) faciam), ad eum rediturum, ut reliqua ad bonum commune, religionemque Catholicam spectantia, si non absolvam, saltem firmius insinuem. Nam et pro externis, atque pro iis, quos summus Pontifex Venetique mittent in Moscoviam, fidem publicam, sive literas salvi conductûs (10) mihi dedit, quibus in ejus ditione Catholicam religionem colere et sacerdotes catholicos habere possint. Dona item sebellinarum pellium summo Pontifici, per hominem e nostris misit; meque a finibus regionum suarum usque ad ejus aulam honorificentissime, in Pontificis maximi gratiam, accepit (11), convivioque exceptum (12) splendidissimo, omnibus officiis humanitatis tractavit (13). Quae uti vera sunt, ita nolui non

(1) unum. (2) duorum millium annorum. (3) Moscus. (4) qui nec — ingereret, *hae voces, parenthesi cinctae, desunt.* (5) fertur. (6) *ordo verborum confusus.* (7) *add.* suis. (8) *add.* ei. (9) volente. (10) *hae quatuor voces desunt.* (11) deduci jussit. (12) *h. v. omissa.* (13) accepit.

scribere ea vestrae Majestati, ut intelligat, potentem esse Deum, qui inflectere animos quamtumvis duros queat, quique soleat nos in multa patientia expectare, ut resipiscamus (1).

Quod autem ad hoc negotium spectat, dispicere vestra Majestas dignabitur (2), num quid mihi mandet (si quid aliud effici antea non potuit), quod sincerissime et fidelissime agam. Num vero aliquem, utriusque ditionis finitimum locum designari expediret (communicato, si vestrae Majestati videbitur, cum hoc Rege negotio), ut et legati Moschi, et qui a vestra Majestate mitterentur, sic convenirent, ut pax inter omnes statui posset. In qua, si quid Pontificis maximi auctoritas inservire (3) vestrae Majestatis commodis possit, video, non minimum pondus apud eum Principem hanc esse habituram. Quoniam vero credo, post duos menses fore, ut ad Regem Poloniae serenissimum ex Moscovia (4) revertar, summopere autem cupiam pro eo, quod mihi Pontifex maximus mandavit, toti huic negotio coronidem imponere: obsecro vestram Majestatem, ut mihi animum suum per litteras quamprimum aperiat. Ad eas vero litteras, quas per sacerdotem e nostris, a Pontifice maximo et a serenissimo Poloniae Rege, de mense Iunio, Vilnâ vestrae Majestati misi, non dubito, quin responderit, quinve paullò post de iis aliquid sim accepturus, quod ejus Sanctitati quamprimum mittere possim. Vestrae autem Majestati fausta et felicissima omnia a Dei bonitate precor (5). Ex castris regiis (6) ad Plescoviam, die XIX (7) Octobris, 1581.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I, No 7. Conf. opus ejus, sub tit. Moscovia, *pag. 63—65.*

XV.

Litterae Possevini ad Magnum Moscoviae Ducem, de aditu ad castra Regis Poloniae, et de impedimentis in ordiunda cum illo pacis tractatione (*).

Письмо Поссевина къ Московскому Государю, о пріѣздѣ его въ лагерь Польскаго Короля и о предстоящихъ затрудненіяхъ къ начатію мирныхъ съ нимъ переговоровъ.

Serenissime Magne Domine! (1)

Misi Serenitati tuae, cum primum ad Stephanum Regem perveni, Andream Apollonium, domesticum (2) meum (3), cum literis, quibus significabam, quantopere tuis rationibus consulturus esses, si quam citissime ad propiorem locum, quàm Moscua sit, legatos mitteres tuos; quem ad locum darem operam diligen-

---

(1) soleat — expectare etiam Moscos, ut resipiscant. (2) dispiciet. (3) usui esse. (4) *h. v. deest.* (5) vestrae — precor, *conclusio haec deest.* (6) *haec vox item omissa.* (7) die 20 Octobris.

(*) in «Moscovia» ejus, edita Coloniae, sequentes textûs anomaliae insunt:

(1) *prooemium hoc omissum.* (2) *h. v. deest.* (3) nostrum.

tem(1), ut suos item legatos Stephanus Rex mitteret, cum quibus omnibus ipse quoque, Deo juvante, ad pacis tractationem absolvendam convenirem. Verum, quoniam pollicebar etiam Serenitati tuae, me quamprimum aliquid responsi a Stephano Rege elicere potuissem, ad ea, quae mihi in itinere ad ejus epistolam rescripsisti, id ad te missurum; literarum autem earumdem alterum exemplar statuebam ad te mittere, quas per Andream Apollonium misi, ut, si quid illi vel inter militum excursiones, vel in reliquo itinere accidisset, ad te tamen meae pervenirent. Neutrum sane praestare potui, quamvis id sedulo curaverim. Nec enim Stephanus Rex respondere aliquid voluit rescriptioni tuae, inquiens, ista terendo tempori inservire: cum bellum re ipsa, non verbis, sit omnino continuandum; aut, si ad justas pacis conditiones descenderis, pacem ipse stabilem ac firmissimam, non ullam autem aliam amplecti velit. Interea vero, dum haec agerem, supervenit in haec castra novus miles(2), ac pulveris tormentarii et globorum ex civitate Riga(3) ingens vis; quibus in civitatem ipsam Plescoviam iterum summo conatu irrumpere statutum fuit. Quamobrem pro viribus egi, ne id hactenus fieret, summi primum Pontificis usus auctoritate, deinde sistens me quasi vadem ipsi Stephano Regi, te ea, quae mihi(4), tuo nomine, a senatoribus tuis promissa sunt, nulla arte, vel cunctatione, sed christiana sinceritate, sic esse praestiturum, ut reliquis omnibus christianis Principibus nullam umquam fidei, vel promissionum tuarum suspicio injici possit; mihi autem tabellarium meum cum celeri responso te remissurum. Qui quoniam ad hanc usque diem non venit (quae quidem dies isti itineri faciendo, homini praesertim currenti, satis ipsis esse futura putabatur), angor animi vehementer: quia cum me non satis veracem suspicari possint, fortassis jam minorem in ipsa pacis tractatione fidem adhibebunt, quae tamen non inutilis(5) futura videatur. Quod si tu ea respondisti, quae maxime ad tranquillitatem rerum tuarum comparandam respondisse te credo, ille vero(6) quamprimum redierit: enitar id, quod summo Pontifici, ac mihi optatissimum est, ne christianus sanguis amplius effundatur. Sin minus, video(7), non solum maximam stragem hominum futuram, verum etiam, quod antea tibi scripsi, hujus exercitus latissimam in tuas pacatas regionem excursionem(8), ex hacque viciniâ belli crudelioris nexum: quod jam exercitus in his regionibus sit hyematurus(9). Quod rursus praedictum tuae Serenitati volui, ne Pontificis maximi studium, aut operam meam tibi umquam defuisse, si quid secus acciderit, intelligas. Scito autem, me certe difficillime consequi potuisse, ut has tibi literas mitterem; misisse autem ad Sueciae Regem(10) alias literas, ut ordiri ex me pacis illam tractationem possem, quae dignitati et quieti tuae sit, ut spero, commodatura. Deus te sua gratia, et coelestibus donis uberrime cumulet. In castris Stephani Regis ad Plescoviam, die XXI(11) Octobris, 1581.

Serenitatis tuae addictissimus in Christo servitor Antonius Possevinus(12).

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I. No 6. Conf. Moscovia, *pag. 66.*

---

(1) diligenter. (2) *in num. plur.* (3) *ambae voces desunt.* (4) *add.* a te, et tuo *et cet.* (5) *add.* tuis rebus. (6) meus vero tabellarius. (7) audio, *posthac add.* vel nunc, vel primo vere. (8) *add.* ac vastationem. (9) ex hacque — hyematurus, *hae lineae deficiunt.* (10) in Sueciam. (11) 22 Oct. (12) *chirographum deest.*

XVI.

Litterae Magni Ducis Moscoviae ad Possevinum, de legatis suis missis ad conventum, ratione pacis, mediante illo, cum Poloniae Rege statuendae. (*)

Письмо Царя Іоанна Васильевича къ Поссевину, объ отправленіи уполномоченныхъ на съѣздъ, для заключенія мира съ ПольскимъКоролемъ, при его посредствѣ.

Misericordia et benigna clementia Dei nostri, qui nos in Oriente ex altissimis praefecit, quique dirigit gressus nostros in viam pacis, ejus Dei nostri in Trinitate benedicti gratiâ, a Magno Principe, Imperatore et Magno Duce Ioanne Basilii, Wlodimiriae, Moscoviae, Novogardiae Imperatore et cet. (1), Gregorii XIII Papae legato (2), Antonio Possevino. Scripsisti ad nos in literis tuis, per hominem tuum Andream, quod veneris ad castra Stephani Regis incolumis, et cum Stephano Rege et dominis (3) senatoribus, quae nostra Magnificentia (4), praescripsit, locutus sis, et privatim ab eis interrogatus, et auditus sis; ac Stephanus Rex responsum tibi dederit (5), et omnes domini (6) senatores libere (7) dixerint, quod aliter tibi faciendum non esset, primum, nisi ut famulum (8) tuum Andream Apollonium ad nos mitteres, qui nos de omnibus rebus sufficienter certiores faceret, quas tibi Rex Stephanus respondendo dixisset; et quod de legatis Lituanicis multum Regi Stephano suaseris (9), ut eos ad nos Stephanus Rex mitteret, vel tabellarium (10): quodque cum fieri non potuerit (11), Regem Stephanum, nomine Pontificis maximi Gregorii, adduxeris (12), ut nobis legatos suos ad aliquem locum (nobis id ipsum facientibus) mitteret. Quam ad rem nos quoque, ut tibi a Gregorio Pontifice maximo mandatum est, adduces (13), ut, scilicet, propter pacem christianam nostros legatos mittamus, non procul a nobis, in terram Novogardiensem, aut alibi (14), data illis plena instructione: Rex vero Stephanus ad eumdem locum mittat legatos suos, pacis statuendae gratia; tu autem ad eumdem locum, ad legatos nostros cum legatis regiis venias, et agas nobiscum de omni bono christiano, et de pace statuenda (15). Ac famulum tuum Andream Apollonium ut nos absque omni mora remittamus, tibique de his rebus respondeamus (16). Et nos literas tuas, quas per hominem tuum Andream misisti, audivimus et intelleximus (17). Ac nos, ut sumus Princeps christianus, semper optavimus, ut inter nos et Stephanum Regem sanguinis cessaret effusio, et initio id noluimus (18). Qua de re tibi, Antoni, omnia aperte explicavimus (19), cur, scilicet, inter nos et Stephanum sanguinis copiosior facta sit effusio. Propter pacem autem christianam, ob tuam admonitionem et injunctum tibi munus a Papa (20), et

(*) In «Moscovia» ejus, edit. Coloniae, textus sic variatur:

(1) *titulus regius plenius conscriptus.* (2) pontificis maximi nuncio. (3) *h. v deest.* (4) majestas. (5) *dictio haec tota connexa ad normam locutionis infinitivae.* (6) *h. v. iterum deest.* (7) *item.* (8) *item.* (9) *norma locutionis infinitivae continuatur.* (10) internuncium. (11) assequi non potuisses. (12) in gratiam Pontificis — tibi accessisse. (13) ad rem, tibi — mandatam, nos quoque hortaris. (14) aliò. (15) de pacis compositione. (16) *periodus haec aliter legitur:* quamobrem tuum Andream Apollonium misisti, ut eum audiamus. (17) *periodus haec ex toto omissa.* (18) voluimus. (19) diserte exposuimus, *posthac add.* ac postea uberrimas litteras dedimus. (20) a pontifice maximo.

nunc et postea id volumus, ut christiani sanguinis effusio inter nos et Stephanum Regem cesset, et consequenti tempore non fiat(1). Legatosque nostros ad conventum, via Velicolucensi ducente a Novogardia(2), inter Porcoviam et Zavolociam, ad Zapolscii pagum, dictum Jamum, mittimus, data illis plena instructione de illis omnibus rebus, de quibus ad nos in literis tuis(3) scripsisti, loquendi, ac loquendo et tractando confirmandi, ita ut(4) inter nos et Stephanum Regem aequum est res constituere. Tu vero, Antoni, Stephano Regi loquere et persuade, ut a Plescovia discedat, et exercitum in omnibus locis(5) sanguinem christianum effundere prohibeat. Nos etiam similiter(6) exercitum nostrum per omnia loca idem facere jubebimus, et ne praelium committatur ullum, praecipiemus, tamdiu(7), quamdiu nostri legati cum legatis Stephani Regis in conventu mutuo, in bonis negotiis(8) aliquid statuerint, ut ex utraque parte effusio sanguinis christiani quiescat(9). Et ante legatos praemisimus(10) ad Stephanum Regem nostri salvi conductûs literas(11), propter legatos Stephani Regis, per expeditum et celerem cursorem(12) Zachariam Boltinum. Tu itaque, Antoni, juxta praeceptum Pontificis maximi, cum legatis Stephani Regis venias ad eumdem locum, inter nos et Stephanum Regem, cum nostris legatis pacèm constituturus(13); et cogites, quomodo(14) tuis consiliis, effusio sanguinis christiani inter nos in christianitate cesset, resque ad pacem deducatur, et in posterum etiam immobilis fiat. Ac quamprimum noster prodromus, cum nostris salvi conductûs literis(15), ad Regem Stephanum venerit, Rex quoque Stephanus eumdem prodromum, cum salvi conductus literis(16) pro legatis nostris, quàm primum remittat, quas literas nostri sequentur legati: et cum Stephani Regis legatis, ac nostris, inter Porcoviam et Zavolociam, concurras, tractaturus et constituturus pacis negotia in eodem loco(17). Interim nostri legati cum nostra instructione et plena praeceptione, eunt celeriter per Novogardiam(18), et expectabunt(19) Novogardiae Stephani Regis salvi conductûs literas(20). Et literas fidei per legatos nostros mittemus(21), ut sciatur, ea, quae in conventu illo egerint legati nostri cum legatis Stephani Regis, esse res(22) voluntatis nostrae. Stephanus quoque Rex legatis suis similiter(23) fidei literas tradat, quibus liqueat, ea, quae egerint legati ejus cum legatis nostris, esse voluntatis Stephani Regis; ut et nostris et Stephani Regis legatis, tecum, qui legatus es Pontificis, in conventu illo, de omnibus negotiis statuere et confirmare liceat, quò inter nos in posterum firma, fraterna amicitia et societas cum Stephano Rege stabiliatur immobiliter. Scriptae in principatu(24) nostro, in Aula Slobodiensi, anno a creatione mundi 7090, mensis Octobris die 23.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I, No 8. Conf. Moscovia, *pag. 65 – 66.*

---

(1) *quatuor voces ultimae desiderantur.* (2) quà Velicolucum Nouogardia est iter. (3) *ambae voces omissae.* (4) ea, quae. (5) ubique. (6) *h. v. deest.* (7) *item.* (8) recte. (9) cessat. (10) antequam legatos nostros mitteremus. (11) fidei publicae literas. (12) *tres voces hae desunt.* (13) compositurus. (14) quanam ratione. (15) fidei publicae literis. (16) *item.* (17) ibidem. (18) *absque praepositione.* (19) expectaturi. (20) literas passûs. (21) mittimus. (22) *h. v. deest.* (23) similes. (24) in imperio.

XVII.

Litterae Possevini ad Cardinalem di Como, secretarium Statûs, de conatibus suis in pace, Principes inter Moscoviae, Poloniae ac Sveciæ constituenda.

Письмо Поссевина къ Папскому Статсъ-Секретарю, Кардиналу di Como, о посольскихъ его дѣйствіяхъ къ примиренію Московскаго, Польскаго и Шведскаго Государей.

Ieri avendo già scritto a V. S. illustrissima, comparve un corriere del Moscovito con lettere, et avviso, che il suo Principe mandava un internunzio coll' uomo, che già un mese io mandai, et che verrebbono a Novoguardia, quasi 200 miglia Italiane lungi di qui i grandi ambasciatori suoi (come avevo per le mie a lui proposto) acciochè o là, o qui si continuasse il trattato della pace. Cosi ora si manda da questa Maestà (il Re di Polonia) salva condotto, et persone pel detto internunzio, et si significa al palatino di Novoguardia che subito dia avviso dell' arrivo dei detti ambasciatori. Piacerà pertanto a V. S. illustrissima di supplicare a nostro Signore, che faccia raccomandare questo negotio a Dio Signor nostro, et la coda del negotio, che resterà a trattarsi col Re di Suetia, acciocché non sia seme di nuova guerra. Si prepara parimenti di mandare oggi quattro altri pezzi d'artiglieria al castello de Piegiari per espugnarlo, se si potrà. Gli heretici fra tanto, che sono in questo esercito, come stanchi della guerra, mostrano di non havere altra speranza, che nell' autorità data da Christo Signor nostro a sua Santità, la quale se con parole niegano, confessano in fatti, non senza mirabil giudicio di Dio, il quale conceda a V. S. illustrissima ogni bene. Dal campo sotto Plescovia, il di 9 di Novembre, 1581.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I, No 11.

XVIII.

Litterae Poloniae Regis Stephani ad Magnum Moscoviae Ducem, de legatis suis missis ad conventum, ratione pacis cum illo statuendae(*).

Письмо Польскаго Короля Стефана Баторія къ Царю Іоанну Васильевичу, объ отправленіи уполномоченныхъ своихъ на съѣздъ, для мирныхъ переговоровъ.

Serenissimo Moscoviae Duci Poloniae Rex (1).

Dedisti ad nos litteras tuas per prodromum tuum Zachariam Boltinum, significans, misisse ad te sanctissimum et maximum Pastorem Gregorium XIII, Pontificem Romanum, reverendum legatum (2) Antonium Possevinum, qui

(*) In Posseuini «Moscovia», ed. Coloniae, reperiuntur anomaliae textûs sequentes:

(1) *in hacce inscriptione notatum:* ex Rutheno idiomate, *subinde sequuntur regii tituli, iique plenius conscripti.* (2) nuncium suum.

certiorem te per litteras fecit de iis rebus, de quibus ratione constituendae pacis(1) nobiscum est locutus. Tu vero, pacis christianae gratia, tuos legatos expedis(2) ad conventum, inter Porchoviam et Zavolociam, via Vielicolucensi, in Jam Zapolscii, faciendum(3), data plena illis instructione, de omnibus rebus statuendi et confirmandi. Litteras quoque fidei per eosdem mittis, tuae voluntatis illa esse declarans, quae tui legati cum nostris egerint in illo conventu. Nos vero hortaris, ut ad eumdem locum cum similibus(4) litteris nostros mittamus legatos: quo et nostris, et tuis legatis cum legato sanctissimi et maximi Pastoris Pontificis Romani, reverendo patre(5) Antonio Possevino, in conventu illo de omnibus rebus loqui et eas confirmare liceat; utque nos a Plescovia discedamus, et exercitum nostrum ab effusione sanguinis christiani arceamus(6), id quod fieri non potest, antequam inter nos et te pacis confirmatio fraternae caritatis(7) et amicitiae sanciatur. Nos vero, ut semper, ita et nunc animum nostrum voluntate Dei omnia scientis firmamus(8), ut cum Principibus christianis, et simul tecum, ob bonum christianorum hominum(9), in bona amicitia et tranquilla vita(10) vivamus, et effusionem sanguinis christiani vitemus: nec ad eam rem umquam, sine justa causa, accedere voluimus, nec id optamus(11). Unde saepius aperte(12) tibi declaravimus et nunciavimus(13) propensionem nostram ad pacem, propter christianam tranquillitatem, modo ex parte tua sincera justitia accedat(14). Et hoc tempore(15), post tuam ad nos internuncii expeditionem(16), mittimus legatos nostros(17), data illis plena instructione ac facultate, de omnibus rebus, quomodo(18) in illo conventu(19) pacem statuere et omnia ordinare(20) ac decenti confirmatione stabilire(21), atque ad exitum perfectum deducere, ita, ut par erit, valeant. Addimus et litteras fidei, quibus potestatem facimus legatis nostris omnes actiones nostras perfecte constituendi(22). Litteras quoque salvi conductus(23), legatis tuis, per eumdem internuncium tuum Zachariam Boltinum, mittimus(24), quales habere voluisti; quarum virtute(25) licebit illis libere venire in illum locum(26) et inde redire(27), nihil omnino nostri exercitus impetum metuendo(28). Quod autem scripsisti, ut a Plescovia discedamus, et exercitum nostrum ab effusione sanguinis arceamus(29), quod etiam a nobis reverendus(30) pater Antonius Possevinus, nomine summi Pontificis, diligenter petiit, ut, scilicet, ad intercessionem(31) sanctissimi Pastoris, Romani Pontificis id faciamus: volentes nos secundum decentiam nostram Christianitatis rationem habere, et in pretio debito habentes intercessionem summi Pontificis(32), respondimus reverendo patri Possevino(33), et indicavimus, quid in hac re facere(34) possimus, et quid non possimus(35), illud(36) curantes, ne nobis ipsis et actionibus nostris detrimentum aliquod conciliemus. Tamen totum in hoc(37) situm est, ut tui legati quamprimum ad illum locum(38)

---

(1) ad pacem statuendam. (2) allegas. (3) habendum. (4) ejusmodi. (5) *ambae voces omissae.* (6) prohibeamus. (7) fraterni amoris. (8) obfirmamus. (9) reipublicae christianae. (10) amicè et tranquillè. (11) *finalis pericope deest.* (12) disertè. (13) *h. v. deest.* (14) siquidem tu, quod ad te attinet, sincerè ac justè accesseris. (15) jam vero. (16) allegationem, *posthac add.* eàdem erga pacem christianam propensione nostra. (17) *add.* eum ad locum, quem tu designasti, jamum Zapolscii, inter Porcoviam et Zauolociam, dedimus que *et cet., connexa tamen dictione ad normam indicativam.* (18) quibus. (19) *ambae voces desunt.* (20) reliqua omnia componere. (21) ac decenti — stabilire, *pericope haec deest* (22) Addimus — constituendi, *periodus haec ex toto desideratur.* (23) fidei publicae. (24) mittemus. (25) quibus. (26) eò. (27) *add.* unde voluerint. (28) nihil — metuendo, *corollarium hoc deest.* (29) prohibeamus. (30) *h. v. delita.* (31) in gratiam. (32) *idem, sed brevius:* nos id, quemadmodum decet, maximi facientes, *et cet.* (33) *hae tres voces desunt.* (34) praestare. (35) *negatiua phrasis omissa.* (36) *add.* interea. (37) tamen hoc in eo praecipuè. (38) ad locum a te designatum.

cum plena potestate[1] et instructione festinent[2], cum talibus rebus[3], quibus juste[4] acquiescere possimus: cum et nos, nulla mora interposita, legatos nostros in eumdem locum[5] mittamus; et hunc tuum conditionis minoris[6] internuncium dimittamus sine procrastinatione[7]. Scriptae in castris nostris sub Plescovia, anno a Christo nato 1581, die XIV mensis Novembris[8].

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I, No 10. Conf. Moscovia, *pag. 67—68.*

XIX.

Litterae Possevini ad Magnum Moscoviae Ducem responsoriae, de legatis ab ipso Duce mittendis, ad pacem cum Poloniae Rege statuendam[*].

Отвѣтное письмо Поссевина Московскому Государю, объ ожиданіи его пословъ, для открытія переговоровъ о мирѣ съ Польскимъ Королемъ.

Serenissimo Moscoviae Duci, Antonius Possevinus[1].

Andreas Apollonius, quem Serenitati tuae cum meis litteris miseram, heri cum Boltino internuncio tuo rediit; quorum uterque mihi litteras tuas, pietatis ac pacis desiderii plenas, reddidit, quae me in Christo Jesu magna laetitia affecerunt: cum tu, ob Dei honorem (sicuti christianum Principem decet), christianorum Pastoris Gregorii XIII auctoritatem magni facias, et ejus[2] consilium de pace ac foedere cum christianis Principibus ineundo libenter sequaris. Ego vero ipsas Serenitatis tuae litteras, statim perlegendas Stephano Regi curavi, quem antea pluribus rationibus, et ipsa Pontificis maximi auctoritate, a me[3] permotum, ne sanguinem amplius funderet, nec majore hominum caede expugnationem Plescoviae tentaret. Nunc, Boltini tui adventu, ac reditu ipsius Apollonii mei, facilius adduxi, ut se exercitum hinc paucos post dies omnino deducturum, mihi pollicitus sit[4]: quamvis nulla ei ratione persuaderi potuerit, ut eum[5] ex tua ditione prorsus[6] deducat, priusquam sincera et immobilis pax fiat. Saepe enim mihi pro certo affirmavit, nisi pax fiat, se hac hyeme, in provinciis istis, exercitum cum generali imperatore[7] Joanne Zamojscio, magno regni Poloniae cancellario, relicturum; Philonem autem Velicoluci cum magna militum manu, ceterosque praefectos aliis arcibus vicinis[8] impositurum; se vero, id est, ipsum Regem[9], excursurum in Lituaniam, ad majores copias comparandas, quas primo vere in tuas interiores

---

(1) facultate. (2) approperent. (3) cum iis conditionibus. (4) *h. v. deest.* (5) eòdem. (6) celerem. (7) illico. (8) Nov. d. XVI.

(*) In autoris «Moscovia», edit. Coloniae, textus sic variatur:

(1) *inscriptio haec verbis, non sensu differt.* (2) *h. v. deest.* (3) *item.* (4) ut ad omnia, quae aequissima futura sint, se attemperet. (5) exercitum. (6) *h. v. deest.* (7) ejus duce. (8) alias in arces vicinas. (9) *hae quatuor voces omissae.*

regiones inducat. Quamobrem, quanto maturius accedent legati tui magni ad locum, a te conventui legatorum et mihi assignatum, et ad proponendas eas, quae sperantur, pacis conditiones, tanto minus vastationis fiet, aut sanguinis fundetur; restituesque his omnibus regionibus tuis optatam ac certe necessariam tranquillitatem. Ut vero legati tui magni Zapolscium tutius veniant, curavi, ut statim Boltinus tuus unà cum Stephani Regis litteris salui conductus (1) remitteretur. Ego vero Nouogardiam unà cum Boltino mitto Basilium Zamoschium, domesticum meum fidelem(2), quem senatores tui noverunt, ut quam citissime(3) litteras a palatino Nouogardiensi, vel a legatis tuis magnis afferat, quibus certior fiam, quo die et loco eos in itinere convenire potero, ac cum jis agere de modo(4), quo Regis Stephani legati quoque, sine impedimento, aut damno, cum ipsis quamprimum conveniant; cum quibus ipse operam et officium meum, omnibus (ut mihi scribis) consiliis, ad pacificationem sedulo interponam. Quapropter, ubi Basilius meus redierit, statim me dabo in viam Porchoviam versùs, ulteriusque progrediar, ubicumque id pacis negotio celerius conficiendo magis expedire, intelligam. Interea tuam Serenitatem precor, ut sibi persuadeat, me nullum fidelissimae ac christianae sinceritatis officium praetermissurum, quod huic rei statuendae, et christianae paci confirmandae, conducere posse existimabo. Dominus Jesus Serenitatem tuam, cum omnibus tuis felicissimam reddat. Ex castris ad Plescouiam, die XVI Nouembris, 1581.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I. № 9. Conf. ejus Moscovia, *pag. 66 — 67, et* Hist. Russ. Monum. *I, 369 — 370.*

XX.

Litterae Possevini ad Cardinalem di Como, secretarium Statûs, de actionibus in munere legationis suae praestandis, de Peczara coenobio Moscovitico a Polonis oppugnato, et caet.

Письмо Поссевина къ Папскому Статсъ-Секретарю, Кардиналу di Como, о посольскихъ его дѣйствіяхъ, объ осадѣ Поляками Псково-Печерскаго монастыря и проч.

Sebbene sono soli due, o tre giorni che io scrissi a V. S. illustrissima, mandando con lettere di questo Re quelle, che sua Maestà (il Re di Polonia), ed io avevamo fatto in risposta al Moscovito, non dimeno quel che é seguito da poi, et l'occasione di un fedel portare della presente, che và con diligenza a Varsavia, mi fa scrivere ancora questa. Si risolse sua Maestà che io scrivessi al Re di Suetia nel modo, che vedrà dalla copia dell'

(1) cum fidei publicae litteris. (2) *tres voces desunt.* (3) *add.* ad me (4) de ratione, qua.

inclusa, la quale siccome serve per andar temperando i desideri in questo Re di nuova guerra, cosi aiuterà sempre (serbandosi costi) a mostrare il modo tenuto da cotesta Santa Sede, qualora che quel Re di Suetia pretendesse che colla pace da noi trattata fra questi due Principi gli si scaricasse sopra la guerra dal Moscovito.

Fu deliberato avant' hieri, che gli ambasciatori i quali manderebbe questo Re a Zapolscia pel trattato della pace sarebbero, quali ne avevo supplicato a sua Maestà, cioè cattolici et quegli stessi, che si proposero, cioè il signor cancelliere, potendo egli farlo per la cura, che ha dell' esercito. Et quando egli nol permettesse, il Palatino di Braslavia. Et oltre questo per conto della Lituania il signor Alberto Radzivilio fratello del Vescovo et secondo maresciallo nella Lituania; a questi si aggiungerà un segretario accorto con quella onorevole compagnia, che ricerca la dignità del negotio, et di questa Maestà.

Andarono i soldati di questo Re o Peczara monastero lungi di qui sette leghe per espugnarlo in due assalti, dove molti, et tutti eretici, furono con morte, et ferite di molti ribbattuti, non riusci l'impresa. Restò anche con tre, o quattro altri preso da Moscoviti il nepote del Duca di Curlandia, pure eretico, il quale sendosi gettato dentro una torre per penetrare nel luogo, ne potendo uscirne, ne risalire ad alto, privo del soccorso de suoi, rimase nelle mani de suoi nemici. I Moscoviti parimente insieme con quei monaci dimandati dai soldati del Re che si rendessero, risposero che quel luogo non era del Moscovito, ma di Dio et della Vergine Madre, a cui é consacrato. Et che essi erano prontissimi al morire, se cosi Dio, e la B. Vergine il volevano. Di più dissero, che avevano dato la benedizione alle loro mogli e figlioli, sicché già stavano preparati sino all' estremo per defendere il luogo. Una donnicciuola con una immagine di Sant' Anastasia venne all' incontro dé soldati eretici insino alla batteria, sperando patrocinio in quella santa per ributtarli. Cosi a quella breccia fatta qualora si sono presentati i soldati del Re, pare che da certo spavento sieno stati sempre respinti a dietro. Con tutto cio persiste il Re per rispetto della dignità in voler quel luogo, sebben già tre volte, atteso l'imminente trattato della pace, il poco guadagno, che si farà prendendosi, il molto danno et sangue, che ne seguirà con nuovo assalto, et il dubbio anco, che non si pigli, io ho usato ogni mezzo, perchè si sospendesse almeno con assedio quell' impresa.

Ma Dio é grande, qui aufert spiritum Principum; et con tutto che si persista in questo, non dimeno il signor cancelliere mi disse: Io so che se avessimo mandato cattolici ad espugnare quel luogo, già l'avessimo ottenuto. Simili, et altre cose mi danno a dubitare se la pace sia perseguire, ovvero se seguirà con tutti quei vantaggi, che sua Maestà pretende, giacchè sin hora mostra di non voler cedere alle prime dimande della Livonia.

Dopo pranzo io mando in Livonia per uomo espresso le lettere, che si dirizzano al Re di Suezia. Con che resto umilissimamente, raccomandandomi alle orationi di V. S. illustrissima, pregandole da Dio Signore nostro ogni vero bene. Dall' esercito del Re di Polonia sotto Plescovia, il 20 di Novembre, a mezzo giorno.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I, No 20.

XXI.

Litterae Possevini ad Cardinalem di Como, secretarium Statûs, de legatorum Magni Moscouiae Ducis ac Poloniae Regis congressu, ad pacem, ipso mediante, statuendam.

Письмо Поссевина къ Папскому Статсъ-Секретарю, Кардиналу di Como, о съѣздѣ Московскихъ и Польскихъ пословъ, для открытія, при его посредствѣ, мирныхъ переговоровъ.

Essendo io per partire colla divina gratia domane per andare ad abbocarmi cogli Ambasciatori del Moscovito, siccome potrà raccogliere dall' inclusa copia, scrivo più per debito mio, che per poterle dir altro, salvo che dopo l'ultime mie scritte a V. S. illustrissima, le quali furono il di 20 del presente, si è atteso a formar gli articoli et le instruttioni pertinenti al trattato della pace. Colla quale occasione le lunghe dimore et ragionamenti spesso avuti col Re (di Polonia) pare che possano svegliare nell' animo di questa Maestà altra cosa migliore. Gli Ambasciatori di sua Maestà hanno commissione di trattare col mezzo, come quasi d'arbitrio, il tutto. Si è procurato, che si metta negli articoli il riscatto, o permutatione distinta di tutti i prigionieri di Polonia, Lituania, e Moscovia. Il che da ogni parte, che vi ha qualche interesse, o persona, oltre quel, che m'incaricò per i suoi il Gran Duca di Moscovia, fa che eretici et cattolici ci vengono spesso a fare istanza. Et essendomi più volte venuto a parlar gli Ambasciatori di Livonia per ricoverare un gran numero dei loro (ancor che eretici) mostrando che a sua Santità resteranno obbligati, ha avuto carico dal Re di farlo. Il che tutto potrebbe spianar la strada (siccome anco pensa sua Maestà), a fare che i ministri di sua Santità avessero maggior facilità di restituir nella Livonia la religione. L'altre cose poi, come che restino sopra i medesimi fondamenti et conditioni, le quali et dal Re si proponevano, et dal Moscovito s'offerivano, hanno però diverse circumstanze nate pel successo della guerra di quest' anno, la quale può a Moscoviti dare qualche speranza per non essersi fin hora presa Plescovia, et dall' altra parte, paura, perché l'esercito tuttavia ci sta accampato. Et il Re di Svetia, cioè il P. Ponto, dopo la presa di Pietra Bianca, luogo assai importante, colla sua gente andava sopra Felino, fortezza della Livonia molto importante, et un privato gentiluomo, che fa del servitore, o confidente di questo Re, nominato Biringo, n'ha presa un altra. Et il Duca Magno fratello del Re di Dania due altre. Però come tutto questo negocio dipende dalla sola mano di Dio, cosi andiamo fra speranza, et paura, perciocchè sebbene sono assai evidenti la religione Cattolica, la prudenza et ottima intentione di questo Re, nondimeno Dio va forse allentandogli le vittorie, perchè o queste nel suo regno più si riconoscano da sua Maestà, o si abbiano migliori governatori et operai per pigliarne più certo possesso.

Oggi si pensava di poter dare il fuoco ad una mina fatta da soldati del Re sotto il castello di Piegiari, ma l'intendere in questo punto che quel presidio essendosene avvisto andava all' incontro con un altra, s'ha dubbio se l'espugnazione avrà luogo. Partirà poi di qui, se altro non avviene, questo Re

il giovedi S. Andrea, a piccole giornate per la Livonia a Vilna per andare odorando qualche cosa più vicinamente circa le cose della pace. Resterà anco qui il signor Cancelliere generale colla maggior parte dell' esercito, siccome la stagione di questo tempo ammollito al quanto da Sirocchi, et dubbioso per tirare l'artiglieria. Et oltre ció, quel che si va intendendo, che la cittá patisca di fame, pare che n'abbiano fatto fare nuova deliberazione. Con che humilissimamente raccomandandomi alle sue orationi, resto pregandole dal Signor Dio ogni bene. Dal campo del Re di Polonia sotto Plescovia, il di 28 di Novembre 1581.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I, No 21.

XXII.

Litterae Possevini ad Magnum Moscouiae Ducem, quibus de caussis Poloniae Rex a bello cum eo se abstinere nequit (*).

Письмо Поссевина къ Царю Іоанну Васильевичу, съ объясненіемъ, по какимъ причинамъ Польскій Король не хочетъ прекратить войны съ Русскими.

Magno Moscoviae Duci([1]) Antonius Possevinus.

Magni Serenitatis tuae legati, qui huc in pagum Biscovicium heri pervenerunt, in quo eos expectabam, tibi significabunt, quid satis longi inter nos colloquii hesterna die fuerit. Ego vero, ut debito missionis([2]) et officii erga te mei satisfacerem, antequam longius hinc discederem, existimavi mihi faciendum, ut non solum me tibi reverenter inclinarem, omniaque a Deo bona Serenitati tuae precarer, verum etiam instructionis ejus exemplum ad te mitterem, quam mihi Stephanus Rex suo chirographo signoque munitam tradidit, cum ab eo novissime discessissem ex castris. Ex hac enim, quinam fuerit ejusdem Regis de pace animus, propemodum intelliges, facileque cognosces, nihil a me praetermissum fuisse, quo illi suaderem, ut exercitum ex regione tua, pace quàmprimum absoluta([3]), deduceret. Verum enimvero, ut dubito, vel peccata hominum, diuturnius et gravius flagellum commerita, bellum producent; aut nisi pro ea, quae in pectore tuo residet pietas, deliberes de aliquibus rationibus tuis adhuc potius remittere, quàm ut christiani sanguinis plus effundatur; vel denique, nisi Deus ipse, multiformi sua sapientia, Stephano Regi liquidius declaret, nolle se, ut hoc bellum continuetur: erit mihi, ceterisque fidelibus tuis, multo([4]) plus, quam putabatur, laborandum; praesertim, si Stephanus Rex, primo vere exercitu aucto, Rege-

(*) In «Moscovia», ed. Coloniae, epistolae hujus textus sic variatur:
([1]) *add.* Joanni Basilii. ([2]) legationis. ([3]) composita. ([4]) *h. v. deest.*

que Sueciae altera ex parte eodem tempore bellum gerente, pergat in incoepto. In quo, si nihil aliud promoveretur, certe miserandum et horribile spectaculum erit, quodque ubique Novogardiam usque (ne dicam ulterius) cernitur. Templa enim diruta, vel in equorum stabula conversa sunt, ubi saltem Divini nominis laudes exaudiebantur. Imagines piae in ignem impie projectae, vel ludibrio(1) ab iis habitae, qui Coelites ipsos vix membra esse Christi agnoscunt. Hominum et puerorum cadavera passim jacent, et ab ipsis jam equis in itinere atteruntur. Nec desunt utriusque sexûs imbellium rusticorum caedes et raptus, ad quos rusticos in sylvis venandos, relicta ferarum venatione, avidissime discurritur. Virgines stuprantur, et turpius etiam violantur. Incendia vero latissime(2) visuntur, incredibili cum tuae ditionis vastatione, quae ubique agricolarum et jumentorum defectu jam sylvescit, nullo cum fructu, difficiliore autem ad multos annos advenarum commercio cum tuis. Quae quamvis ipsi Stephano Regi displiceant(3), nec propterea cum iis, quos copiis praefecit, desistat, his rebus omnia illa, quae potest, adhibere remedia: difficillimum tamen est, ejusmodi exercitum(4) in vastitatibus istis in officio continere. Sed et ego eadem, quae magni tui legati, nomine Serenitatis tuae, mihi narrarunt, ac multo quidem plura, voce ac scripto retuli. Verum quod ante triennium in Comitiis regni Varsaviae, de obtinenda Livonia decretum est, promissaeque a tuis legatis magnis postremae conditiones, Vilnae: sumptus quoque bellici, quos propterea hoc etiam anno fecisse, Stephanus mihi Rex obiecit: expugnatae vero a Sueciae Rege non paucae tuae arces(5), quam sibi victoriam, ut amici et affinis, Stephanus Rex putat esse non minus communem, quam ea fuit, qua, collatis cum Sueco viribus, Vendam a te cepit(6): copiis autem, quas(7) in castris ad Plescoviam reliquit, annuum stipendium assignatum(8) ad bellum continuandum: dubium porro, in quo animus Regis versatur, ne semper nova belli materia praebeatur, nisi Livonia in Principis unius potestate sit(9): jusjurandum ab eo, cum regno inauguraretur, praestitum de Livonibus liberandis(10), qui se in fidem Poloniae Lituaniaeque tradiderunt(11): quodque tu, ut dicunt, foederis tempore, antea quidem Sigismundo Augusto Rege Polociam, deinde Henrico Rege, Pernoviam invaseris; nec vero videatur futurum, ut data occasione, conquiescas et a bello abstineas: rationes illae sunt, quibus sibi in proposito persistendum(12) Stephanus Rex dixit, asserens, quamvis hactenus Plescovia a se capta non sit, obsidione tamen ita se illam pressurum, ut in suas manus veniat, nisi quamprimum pax componatur. Scire enim se, magnas civitates, ut sanguinis effusioni parcatur, hac ratione esse expugnandas: cum et felicis memoriae Avus tuus, ipso quidem (ut aiunt) foedere vigente, Novogardiam non unius anni, sed septennii obsidione redegerit in suam potestatem. Quamobrem, si post omnem diligentiam et fidelissimam certe sinceritatem a me adhibitam, Stephani Regis legati magni ad eas conditiones non poterunt descendere, quas tu cuperes; vel tui legati magni a te non attulerint ampliora mandata, quàm ex eorum sermone(13) mihi videor potuisse intelligere(14): ipse, tua cum

(1) *add.* scommatis. (2) latissima. (3) *add.* summopere. (4) tam ingentem exercitum; *posthac add.* ad quem plurimi concurrerunt externi ac voluntarii milites. (5) arces, quas tu obtinebas. (6) quam sibi — a te cepit, *insertum hoc deest.* (7) *add.* Stephanus Rex. (8) stipendium persolutum, et ad annum usque assignatum (9) nisi Livonia tota cesseris. (10) in libertatem asserendis. (11) qui se — tradiderunt, *haec appendicula deest.* (12) omnino perstandum. (13) *add.* hactenus. (14) colligere.

gratia et voluntate, Deo juvante, excurram ad te, ut si quid aliud iniri consilii queat ad reliqua absolvenda, id eodem volente Deo, fiat. Idcirco tuam Serenitatem rogo, ùt ubi apud nos actum de tota re fuerit inter legatos([1]), digneris jubere, mihi ut ad Serenitatem tuam redeunti benignus ac tutus ille aditus pateat, quem fidei publicae literis Pontificis maximi legatis ac nunciis pollicitus es. Jesus tuam Serenitatem omni gratia et benedictionibus cumulet. Ex Biscovicio pago, duobus milliaribus germanicis prope Porcoviam arcem([2]) tuam, die 7 Decembris, anno 1581.

Ex litteris autographis P. Ant. Possevini, Tom. I, No 24. Conf. Moscov. *pag. 68 — 69.*

XXIII.

Litterae Possevini ad Stephanum Poloniae Regem, de colloquio habito cum legatis Magni Ducis Moscoviae (*).

Письмо Поссевина къ Польскому Королю Стефану Баторію, о сношеніяхъ его съ Московскими послами.

Serenissimo Poloniae Regi, Antonius Possevinus.

Ex Corocinicio, ubi monasterium erat, nunc autem equitum alae regiae Majestatis vestrae statio est, prope Porcoviam([1]), scripsi ante quatriduum Majestati vestrae. Deinde in Biscovicium pagum, Mosci legatis et mihi assignatum, me contuli, cum ex itinere Porcovienses egregie nos ferreis globis ex turribus salutassent. Postridie vero, cum eò perveni, legati Mosci satis mature, ne expectato quidem Opocae regio Majestatis vestrae equitatu, supervenerunt. Qui me, Magni Ducis nomine, ut solent, consalutatum([2]), accurate interrogarunt, ecquid a Majestate vestra de pacis conditionibus deliberatum fuisset. Ad quae, cum id, quod res est, respondissem; ceterum, praeter Livoniae restitutionem ac quaedam alia, arces nempe captas esse retinendas ob bellicos sumptus, nescire me, si quid aliud vestrae Majestatis legati haberent in mandatis; interdum identidem unum illud verbum proferebant: weliki, weliki, magna, id est, sunt haec. Cum vero paullo post sese venisse ea cum potestate referrent, ut eadem, quae Majestati vestrae attuleram, firmarent et ad effectum adducerent: ego autem dixissem, nisi Livonia tradatur([3]), nulla me ratione intelligere, quorsum utrisque legatis, ac mihi conveniendum sit unum in locum([4]); illico Beginus([5]), secundus legatus, subdidit: «et est quiddam aliud, quod afferimus»; quod cum a

---

([1]) *haec dictio deest.* ([2]) *item.*

(*) In «Moscovia», ed. Coloniae, epistolae hujus textus sequentibus distinguitur varietatibus:

([1]) nunc — Porcoviam, *accessorium hoc desideratur.* ([2]) pluribus verbis consalutautes. ([3]) Livonia cederent. ([4]) aliquò. ([5]) *add.* Andreae Begini frater.

me petiissent, ut reticerem, nec vero prae illo, quod a Majestate vestra petitur, magni momenti sit, spero, Majestatem vestram in bonam partem accepturam, si tantisper illud reticuero, dum in conventu proponetur. Sic enim expedit, ut fidem meam illis praestem, quam illibatam vestrae quoque Majestati servabo. Praescriptos autem illis in proponendo gradus(1) fuisse, ex eo etiam intellexi, quod nonnumquam(2) iis excidere haec verba, suo more loquentibus: «Quandoquidem, Antoni, ajunt(3), Princeps noster demissior factus est, elatos autem deprimit Deus: aequum est, ut Stephanus Rex modum imponat suis petitionibus; tu vero, si qua in re videris haerere nos pertinacius, de ea nos admoneas. Sed ut prorsus Livoniâ Magnus Dux cedat, cui et commercia cum alienis gentibus, ac praecipue amicitia cum summo Pontifice et christianis Principibus colenda sit, fieri non potest. Sed Stephanus Rex contentus sit ea, quae tradetur, parte, ne, cum totum voluerit, ne partem quidem illam fortassis postea consequi possit.» Quid vero ad haec responderim, quidque consilii in re praesenti ceperim, cum illi tabellarium de suo in Biscovicium adventu, mandato Magni Ducis, esent missuri(4): cognoscet vestra Majestas ex adjuncto literarum exemplo, quas eidem Magno Duci misi, ut, si longior noster legatorum conventus haberetur, ipse adhuc ad alias conditiones legatis suis proponendas adigeretur, paxque, Deo juvante, quamprimum componeretur(5). Sequenti autem die(6), cum ad hunc pagum veniremus, male habebat illos, quod neque in Porcoviam arcem ingredi, neque inde(7) necessaria capere possent. Verum denique rationibus ac necessitati paruerunt: quod nec dum pax esset, nec fidei publicae literae, a vestra Majestate acceptae, quibus illi nitebantur, eò spectarent, ut eo praetextu obsessis aut opem, aut consilium aliquod afferrent. Cum vero de iis quaesivissem, num si paucorum dierum ipse inducias inter exercitum vestrae Majestatis, et obsessos tentassem, id ipsi Magni Ducis nomine ratum habere potuissent, sic quidem, ut interim nemo ex obsessis arcibus egredi, nemo in eas ingredi posset: se ejusmodi facultatem non habere, exposuerunt(8). Quamobrem postea nihil mihi negotii amplius facessiverunt, cum saepe viderentur antea mirari, cur vestrae Majestatis exercitus, tempore tractandae pacis, aliò non deduceretur. Sed et cum, occasione oblata, innuissem, inaudivisse me, a vestra Majestate propositum fuisse, ut Sueciae Rex(9) inter ipsas pacis conditiones admitteretur: quid, inquit, nonne Suecia Magni Domini est(10)? Quamobrem vix credo, illam rem habituram inter reliqua locum. Porro, hic biduum substitimus, quod legati vestrae Majestatis, antequam huc perveniremus, literas mihi scripsissent, quibus Jamum in Zapolscia combustum fuisse, monasterium(11) autem esse in ditione vestrae Majestatis, significabant, cui rustici illi jam jurejurando essent obstricti: in quo nisi Mosci nollent(12) convenire, Poderovicium saltem pagum deligerent; procul hinc tredicim passuum millibus; quem ad locum omnes venerint(13), licet octo, decemve tantum domus in eo extarent. Ei rei cum legati Mosci statim assensissent, qui in ditionem vestrae Majestatis se ingredi non posse affirmassent, admoniti a ducibus, seu praefectis quibusdam equitum Polonis, qui huc nos adduxerant, Bolginum(14) hinc quatuor werstis abesse, commodum et cujus in vicinia non rari sunt pagi, proposuere

(1) *add.* ne dicam, terminos. (2) nunquam, *paragramma videtur.* (3) *verbum hoc omissum.* (4) *add.* in Moscouiam. (5) fieret. (6) postridie autem ejus diei. (7) *h. v. deest.* (8) dixerunt. (9) *add.* serenissimus. (10) *aliter et brevius:* admitteretur, haud commode responderunt. (11) coenobium. (12) vellent. (13) conventuros dicerent. (14) Bolcinum.

legatis vestrae Majestatis locum illum: si vellent, eo se ituros, sin minus, Poderovicium ab illis propositum se petituros. Quorum dum responsum expectamus, quod hodie ad primas meas literas miserunt, immutata eorum consilii ratio est, ut, scilicet, in Jamum eamus; quo quidem licet statim Mosci, me audito, statuerint summo mane crastina die proficisci, non potui tamen non dolere, vel immature res provideri, vel aliis tribui, quod in eosdem aptius cadit. Mitto autem vestrae Majestati et eorum legatorum(1) schedam, et quidquid illis respondi. Quod si fortasse illi dubitarunt, locum legatis Mosci propiorem, quam par erat, esse Porcoviam(2), id prospectum (antequam ipsimet aliud proponerent) oportuit. Sed fortassis(3) ista melius noscent, et in rem conferent(4). Ex pago Crissenka(5), die XI Decembris, 1581.

Ex litteris autographis P. Ant. Possevini, Tom. I, No 26. Conf. Moscov. *pag, 69 – 70.*

XXIV.

Litterae Possevini ad Cardinalem di Como, Secretarium Status, de studiis suis in munere legationis praestandis.

Письмо Поссевина къ Папскому Статсъ-Секретарю, Кардиналу di Como, о посольскихъ его дѣйствіяхъ.

Al Cardinale di Como, Segretario di Stato, il P. Possevino.

La vigilia di S. Andrea, partii dal campo del Re per andarmene a trovare gli Ambasciatori del Moscovita. Il settimo giorno da poi ci incontrammó, et verso queste parti venimmo, dove fra due giorni vedremo coll' aiuto di Dio quel che sara, o di pace, della quale non sono affatto fuori di speranza, o di guerra. Quell' istruttione, che da me dettata (eccetto què titoli, che il Re mi da), procurai che il Re mi desse, et per avere attacco nelle altre cose

(1) *add.* vestrae majestatis. (2) istos magni ducis legatos, propius quam par erat, futuros esse Porcouiae. (3) *add.* posthac. (4) *add. articulus sequens:* Jam cum nobis crastina die, vel perendie cum legatis vestrae majestatis conveniendum sit, possimque vereri, Livonia universa Mosci non cessurum: obsecro vestram majestatem, ut me quam citissime certiorem faciat, num, si soluto conventu Livonia cedere noluerint, ego in Moscoviam rediens, ex me agere debeam, ut Moscus vel hos, vel alios legatos, comitiorum tempore, Varsaviam ad vestram majestatem remittat; an vero hinc id ipsum Mosco a me scribendum sit, ut hosce Nouogardiae tantisper detineri jubeat, dum tempus veniendi appetat. Negotium enim hoc, quod ad decretum Reipublicae de obtinenda Liuonia pertinet, priusquam arma deponantur, aut tum habebit liquidiorem declarationem, aut Moscos Varsaviae praesentes ad solidiorem deliberationem adiget, si Ordines regni in eodem perstantes viderint. Vestra porro majestas sapiens est, quae novit momenta temporum, quaeque cernit, quantam in regno suo molem habeat rerum aliarum explicandarum, quibus statuendis non minore jurejurando obstricta est, quam Livoniae obtinendae: quam tamen fortasse Deus jis tradere totam non vult, qui sese tradere totos in ejus obsequium nolunt. Ipse vestrae majestati uberrimam suam gratiam, ac denique coelestem gloriam impertiat, quae plus omnibus regnis, ac mundo ipso exoptanda est. (5) Czissenka.

maggiori col Gran Duca di Moscovia. Et quelle lettere le quali da me si sono scritte al Re, et al Gran Duca et al signor Cancelliere in questo mese, percioccbè contengono tutto l'indirizzo, et maneggio di questo negocio, si mandano conquesta a V. S. illustrissima, alla quale, se Dio Signore nostro ci darà vita si manderà l'ordinato compendio di tutta questa attione, poichè amendue, il Re et il Gran Duca mi hanno constituito arbitro delle loro pretensioni, come persona mandata da sua Santita.

Inanti la partita mia dal campo, il Re a mia requisitione havendo assignato al signor Cristoforo Varsevicio mille fiorini, lo mandà, siccome ne pregai sua Maestà, a questo trattato di pace, parendomi ch'essendo presente, non solo avrebbe maggior luce del negocio, ma più vivamente col Re di Suetia, a cui procurerò ch'esso poi si mandi, potrà rendere testimonio degli officii fatti in questo colloquio a favore di quel Re.... Piaccia a V. S. illustrissima di farci raccomandare sempre a Dio Signore nostro, il quale conceda a V. S. illustrissima ogni bene. Di Kiverova Horca, presso Zapolscia et lungi da Vielchiluco otto leghe, il di 12 di Decembre, innanzi giorno, dell' anno 1581.

P. S. Il rispetto la confidenza, et il sovvenirmi colla mia compagnia di cibo portato da Moscovia (senza il quale malamente vivremmo), le quali cose giornalmente per ordine del Gran Duca mi fanno i suoi Ambasciatori, sono tali che confondono questi signori Lituani et Polacchi, sebbene la Maestà del Re di Polonia non mancò d'assegnarmi persone, che ci provedessero. Ma in somma altra è l'obbedienza dé Moscoviti al loro Prencipe, che di questi altri al loro Re. Mi hanno anco condotto i Moscoviti i cavalli, et slete, o piccoli carri per trasferirmi al loro Prencipe, che in ció mostra oltre l'amore, una esatta cura, et providenza nelle cose ch'egli fa, passando il tutto con ordine, et minuti capi di scrittura, sino al modo come debbano cibarmi.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I, No. 25.

XXV.

Litterae Possevini ad Stephanum Poloniae Regem, de colloquio cum legatis Magni Moscoviae Ducis.

Письмо Поссевина къ Польскому Королю Стефану Баторію, о совѣщаніяхъ его съ Московскими послами.

Serenissimo(1) Poloniae Regi, Antonius Possevinus.

Secundas heri ante diem literas meas, postquam ex castris discesseram, misi Regiae Majestati vestrae, quibus quidquid vel Mosci legati mecum egissent, vel ipse Magno Duci Moscoviae rescripsissem, vel denique quod vestrae Majestatis legati subinde mihi signifi-

(1) Stephano.

cassent, continebatur. At cum heri quatuor ferme milliaria processissem, legati Mosci ad hospitium meum convenerunt, de tota ratione tractandae pacis quaesituri; cum quibus ad multam noctem colloquio producto, ejusdem capita summatim vestrae Majestati scribam, cum et eadem (uti quoque omnia alia) vestrae Majestatis legatis hodie sim ostenturus: sic enim paratiores erunt, ac breviore compendio tractatio absolvetur. Porro summa haec fuit, ut Deo se ex animo commendarent, in tanto negotio ad exitum promovendo: quod ut fieret, comitatui meo, praeter reliqua, orationes et sacramenta hodie indixi. Qui sincerius agerent, divinamque voluntatem rectius spectarent, jis tandem a Deo vel pacem, vel victoriam dixi adjudicatum iri. Me a vestra Majestate discedentem habuisse Instructionem quamdam, quam Ruthenice versam eis non minus ostendere volebam, quam feci cum vestra Majestate de literis iis, quas mihi Staricia profecto Magnus Dux in itinere misit: ex ea illos posse cognoscere (ne tempus frustra teratur), quorsum vestra Majestas spectet. Itaque et ipsi sua sic comparent, ut ne in disceptationibus vel altercationibus dies consumantur. Tum illi altius ordiri sua: Livoniam ab origine mundi pertinuisse ad Magnos Moscoviae Duces; Principem suum abstinuisse a committendo praelio his annis, atque adeo nunc abstinere, ne sanguine populi sui ac subditorum vestrae Majestatis fuso, Turca se ad Moscoviam Poloniamque accipiendam facile insinuaret; viginti annis non expugnaturum vestrae Majestatis arces, quas petit, si singulas copiis obeat suis. Vidisse vestram Majestatem aliam in ligneis (1) arcibus, et ubi non essent homines fortes, aut auctoritate praestantes (2); aliam in Plescovia et ejusmodi civitatibus expugnandis rationem esse: Plescoviae ad quindecim annos esse cibos (3) et commeatum; habere vestram Majestatem exercitum ex variis nationibus conflatum, qui cum stipendio, non voluntarie, serviat, Reipublicae istius hac ratione exhauriri aerarium; quod ubi prorsus exhaustum sit, scire Magnum Ducem, quam facile illi esset victorias suas cumulare (4). Ad extremum, rogare me (5), ut aequus velim esse judex, ac si cui rei pertinacius inhaeserint, eos ut dimoveam, paratos ad ea omnia, quae aequissima sint, dum vestra Majestas aequitate contenta sit; utque Mosco reliqua sint, quibus amicitiam cum Principibus christianis foveat. Respondi, autorem illis me esse, ne quid de Livonia (6) Moscis subjecta, legatis vestrae Majestatis dicerent: ne Moscorum quidem imperium fuisse ab origine mundi. Livoniam catholicam fuisse, ac proinde ad Principes catholicos initio semper attinuisse: ubi haeresibus discerpta est, discerpi (7) item justissimo Dei judicio, vt nemo hactenus gloriari potuerit, eam se totam obtinuisse; obtenturum denique eam totam, cui in oculis Dei curae (8) sit, illam serio ad avitam fidem redigere. Magnum Ducem rationes omnes mihi suas scripto, penitioresque formulas ex Regestis deprompsisse, quibus putabat, sibi summum in ea jus esse; sed revera vix aliquid solidi comperiri (9), quod validis rationibus vestra Majestas non evicerit. Quod a praelio abstineat, ut sanguini parcatur, id esse pium: sed secus Polonos eam abstinentiam interpretari. Tot enim Moscis caesis superioribus annis, arcibusque et captivis in vestrae Majestatis manus redactis, non restare Magno Duci, quibus vel exercitum audeat credere, vel adeo justum exercitum possit conscribere. Livoniam vero difficilem expugnatu non videri, cum Sueciae Rex (10), Dux item Magnus, vel unus nescio quis Buringus, arces illas quotidie capiant.

(1) in aliis. (2) et ubi — praestantes, *additamentum hoc deest.* (3) *in num. sing.* (4) *add.* nisi mallet fundendo sanguini parcere. (5) se. (6) *add.* ab origine mundi. (7) discerptam fuisse. (8) cor. (9) compertum fuisse. (10) *add.* serenissimus.

Quod si vestra Majestas Plescoviam caperet, quam reverà generali irruptione (1) non tentaverit quidem adhuc, futuram denique difficillimam omnem pacis tractationem. Ligneas (2), quas dicerent, arces esse captas: ejusmodi fuisse plerasque, ut fortissime dimicaverint Mosci milites; nec vero, ut dicebant, consederent, sed vel in mediis flammis (3), ad extremum usque spiritum, illas tuerentur. Quod Plescoviae tantus esset commeatus, aliud Plescovienses ipsos effari (4). Quod variarum nationum exercitum vestra Majestas comparaverit, id studio fecisse, ut regni sui vires semper integras retineret. Polonicum autem ac Lituanum equitatum, cum in Moscovia aestatem et hyemem ex hostico vivat, relinquere uberiores, et intactos agros suos, sicque nihil roboris ex hoc bello Reipublicae Polonicae decedere. Quod aerarium exhauriatur, id tota re perpensa secus accidere. Quod enim in otio Poloni nobiles in convivia vinumque (5) expendunt, id libentius utiliusque propagandis Reipublicae terminis velle eos impendere: cum etiam, qui in aula illa (6) sumptus fiunt, ii in mercatorum (7) cedant utilitatem; qui vero in ipsos milites, vel externos (8), vel Polonos ac Lituanos fiunt, hi pecuniam ipsam (9) in propriam domum et Reipublicae ipsius usum convertant (10). Quod de meo judicio requirunt, si liberrimus essem judex, facilius rem confici posse. Sed cum vestra Majestas victorem in hostico habeat exercitum, nolitque reliquias serendi belli remanere (11): nescio (12), quantum efficere mihi liceat, praeter ea, quae fortassis aliis in rebus quibusdam auctoritate Pontificis maximi complanari poterunt. Hoc unum scire me, neutri parti, nisi quaenam optima esse intellexero, si meo judicio standum sit (13), adjudicaturum. Denique Magnum Ducem per suos legatos Livoniam promisisse; quam si seriò promittebat, omne (14) cur promissum non praestat? quod nisi serio, sed arte ad tempus eximendum, pollicebatur: ne mirentur, si Deus, quae sincere non agunt, ea sincera justitia corrigat (15). Hic nocturni hujus colloquii exitus fuit, mirantibus legatis, in rationum istarum angustias sic sese conjectos, ut revera (16) vix responderent (17).... Jesus vestram Majestatem suis sanctissimis donis ditet, et ad sui gloriam diutissime incolumem servet (18). Ex pago Kiverova Horka, die 13 (19) Decembris, 1581.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I, No 27. Conf. Moscov. *pag. 72–73.*

---

(1) *add.* vel assultu. (2) alias. (3) *add.* vel a globis tormentorum frustillatim discerpti. (4) dicere. (5) *ambae voces desunt.* (6) in res alias. (7) *add.* externorum. (8) *h. v. deest.* (9) *ambae voces item desunt.* (10) *pass.* convertantur. (11) nec vult semina serendi belli restare. (12) *in modo infinit.* nescire me. (13) si — sit, *conditio haec desideratur.* (14) *h. v. deest.* (15) quod sincere non agitur, id sincera justitia puniat. (16) sane. (17) *add. continuatio epistolae sequens:* Interea, cum media nox appeteret, legati vestrae majestatis mihi scripserunt, num velim, ut huc ad nos, duobus milliaribus procul Zapolscia, venirent? cupere se ordiri hodie tractationem pacis. Qui litteras mihi attulerunt, dixere, in agris, si procedamus, utrisque legatis esse hoc tempore manendum. Quid ipsis legatis responderim, quos hoc diluculo expecto, cognoscet ex litterarum mearum exemplo, quas ad illos ea ipse hujus noctis hora misi. Reliquum quod agetur, accurate ac singulatim vestrae majestati significabo, sperans, eam mihi sensum animi sui exposituram, si quid erit aliud mihi in Moscovia tentandum, cum illuc, Deo dante, rediero. (18) *conclusio epistolae secus expressa:* Deus vestrae majestati omnia faustissima concedat. (19) *datum itemque aliter:* ex itinere versus Jamum Zapolsciae, die XII. Dec.

XXVI.

Litterae Possevini Zamojscio, supremo regni Poloniae Cancellario et Capitaneo generali, de colloquiis legatorum Magni Moscoviae Ducis cum Poloniae Regis legatis.

Письмо Поссевина Польскому Канцлеру и Гетману Замойскому, о совѣщаніяхъ Московскихъ и Польскихъ пословъ.

Domino Zamojscio, suprèmo regni Poloniae Cancellario et Capitaneo Generali, Antonius Possevinus (1).

Quae, antequam omnes una (2) legati convenerunt mecum, iterum egere, cognoscet vestra D. M. ex iis litteris, quas huic adjunctas fasciculo mitto serenissimo Regi. Quae vero postea sunt hoc biduo inter legatos, me praesente, consecuta, ea pertinent ad duo capita, quorum alterum spectat ad plenipotentiam utriusque legationis, alterum ad ea, quae utriusque partis legati (3) hodie proposuerunt.

Plenipotentia Moscorum simplicissima visa est, ac prae regia satis infirma, ne dicam, suspicionis plena. Haec enim verba continet: «misisse Magnum Ducem legatos suos ad conventum (4), pacis statuendae gratia cum legatis regiis loqui (5) in conventu, et illas res esse res Magni Ducis.» Auctor igitur fui, ut quas Regi, mihique per Boltinum Magnus Dux litteras scripserat, eae ipsis perlegerentur; quibus significabat, legatos mitti cum plenissima potestate ad omnia transigenda, conficienda et caet. Ubi res diu disceptata est, regiique legati haererent, quod super infirmo fundamento tractatio haec pacis nec niti, neque extrui deberet, dixi, restare duo, quae essent facienda, tum ut coram me de tota re protestarentur, tum ut mihi utraque pars legatorum exempla suarum plenipotentiarum traderet: noctem consequentem, re Deo commendanda et consultanda; denique legatis Mosci interrogandis accuratius, num aliquam alteram plenipotentiam solidiorem haberent, me insumpturum. Quod ubi factum est, praesentibusque regiis legatis, singillatim unumquemque Moscorum legatorum quaererem: num semper ejusmodi patentes solitae sint a Magno Duce tradi, idque vellent jurejurando affirmare? Zacharias Vicenotarius, se id facturum, inquit; qui cum Mosci Secretariae acta centum annorum legerit, alias numquam plenipotentiarum formulas se, quam istas, legisse, ostendit (6). Mikita autem Notarius, unus e legatis, idem asseruit: quod et postea Romanus Basilii, qui aliquando ante viginti annos, ad Sigismundum Augustum fuerat missus; ac denique Demetrius dux, princeps legationis, testatus est, addens, sese ut christianos legatos venire ad hoc negotium integerrime conficiendum: nihil opus fore ad Magnum Ducem aliorum internunciorum remissione: in litteris Magni Ducis ad Regem et ad me scriptis, extare suae plenipotentiae expositionem: visuros nos, si pax conficiatur, ad effectum omnia reduci (7). Ego, qui viderem, multum teri temporis, nec praesentius aliquod, ipsa protestatione legatorum, esse remedium; testatus etiam ipse Moscis, perpetuo illis dedecori hanc rem, si qua subesset calliditas, futuram, quippe quae innotescere omnibus christianis Principibus debebat, nisi ut ad rem veniretur. Nihil enim vel induciarum,

---

(1) *ambitus verborum strictior.* (2) *h. v. deest.* (3) utrique legati (4) *h. v. deest.* (5) ut colloquantur. (6) affirmauit. (7) deduci.

quae nondum essent, rationi, vel exercitus deductioni Regi(1) ex hac tractatione perire: quae alioquin, si bonum haberet exitum, multa bona parere posset; sin in irritum caderet, jus regium esset apud omnes roboratura. Sic regiis legatis fatentibus, se Pontificis maximi auctoritate, meoque consilio ita moveri, ut tamen vellent, antequam ab hac tractatione discederetur (2), certo sibi, quae de plenipotentia Mosci pollicebantur, in rem conferri.

Ad alterum, de quo dixi, caput ventum est. Id fuit de Livonia tota (3) petenda, de arcibus superioribus annis captis, de Rege Sueciae serenissimo inter conditiones pacis admittendo. Quae cum prudenter(4) D. Palatinus Braslaviensis ac cum dignitate proposuisset, multaque ultro citroque dicta fuissent; Moscis praesertim urgentibus, neque se posse tota Livonia cedere, nec vero, si possent, debere legatos regios ea reticere, quae ipsi contra vellent Magno Duci reddere, aut tradere: dies integra his colloquiis exempta est. Cum regii legati respondissent, arces, quae ad Plescoviam quatuor pertinerent, jam captas, se tradituros, si tota Livonia cederetur; tum in eo perstare Mosci, si regii legati dicerent, an reliquas omnes arces a Rege serenissimo superioribus annis captas reddere possent, se hac nocte cogitaturos, quid responsuri crastina die essent. Addidi ipse, serenissimum Regem non parum adhuc esse traditurum, qui Plescoviam et Novogardiam, non sine magna spe earum potiendi, libens(5) esset relicturus: qui una cum Plescoviensibus arcibus, triginta milliaria germanica ditionis Mosci, in quam hoc anno processum erat (ab exercitu regio finibus, usque pene Plescoviam propagatis), exercitus si deduceretur, restiturus esset. In qua ubere regione si Cosaccis varia loca distribueret, eorumque quasi coloniis deductis varias arces excitandas traderet; ab iis perpetuo omnem interiorem Mosci regionem turbatum iri. At, ut Velicolucum, Velizia et aliae arces traderentur, id esse pene plus, quam ipsum, quod Mosco (6) Livoniae restat in manibus. Cum ergo legati regii discederent (meque eos orante, ne discederent, quod ita factum oportuit), in diem crastinum ea lege huc redituri ad me, ut liquidissime, quid unaquaeque legatorum pars haberet in mandatis, exponeret: detinui Moscos apud me, re cum regiis legatis communicata, ut aliquid certi vestrae M. D. scriberem; quandoquidem nec Mosci regiis omnino sese volebant aperire, et regii Moscis testabantur, sibi non esse mandatum, arces ut captas superioribus annis ulla ratione redderent. Cum vero mihi dixissent, serenissimum Regem jam Vilnae fortassis esse, vestrae vero M. D. plenissimam esse relictam harum rerum deliberationem; scribendum de tota re liquidius mihi ad ipsam per certum tabellarium, unumque nobilem, quem habeo in meo comitatu, existimavi (7).

Sciat autem me ex ipsis Moscis, qui, regiis legatis abeuntibus, apud me fuerunt, haec cognovisse, summa difficultate, jureque jurando meo interposito, ne, scilicet, alicui, quam vestrae M. D., penes quam totam potestatem (ut dixi) a Rege serenissimo relictam fuisse, quae sequuntur, communicarem (8). Moscum (9), nempe, illis mandasse, ut nulla ratione arces, superioribus annis captas, Regi serenissimo relinquerent, si Livonia tota iis esset cedendum, id est, arcibus, quae in Mosci ditione sunt. Ac ne Neveliam quidem se regiae Majestati restituturos(10); de qua ego, difficillimum esse, dixi, ut umquam Rex ei restituendae assentiatur. Tum

(1) *add.* serenissimo. (2) discederent. (3) *add.* quae erat in manibus Mosci. (4) *in gradu superlat.* (5) *haec dictio deest.* (6) magno duci. (7) unumque — comitatu, *pericope haec deest.* (8) summa — communicarem, *haec linearum series item desideratur.* (9) magnum ducem. (10) relicturos.

vero me enixe identidemque rogarunt, ut quatuor, sexve arces saltem ad titulum in Livonia retinendum, omnino relinqui Magno Duci procurarem: tum enim me posse pacis spem serenissimo Regi dare, cum quo uno de pace, omisso omnino Sueciae Rege, velit agere; eidemque tum Sveciae Regi suam gratiam Moscum ostensurum, si juste ac pacate secum agere voluerit(1). Denique petierunt à me, ut eorum diligentiae, ac quanto studio rem sui Principis agant, Magno ipsorum Duci, non solum scripto, verum etiam ipso in reditu meo, velim testimonium reddere. Quae si serio dicunt, ut mihi (nescio, an fallor) verisimile est, obsecro vestram D. M., ut non minorem mihi, quam Mosci faciunt, adhibeat fidem, quó tota res àd Dei gloriam quamprimum confici possit.

De arcibus autem, quae superioribus annis captae sunt, si quae in Regis potestate possint remanere, summa id fide ac diligentia fiet(2). At vero nisi possent eae(3) omnino retineri, quaeso vestram M. D., per sanguinem Christi, ne nimium volendo cuncta amittamus, praeclarissimaque occasio elabatur e manibus, statuendae Reipublicae, Livoniaeque assèquendae(4), et alia meliora aggrediendi; exercitum vero non solum victorem, sed sapientis imperatoris exercitum in arces Livonicas sic deducendi, ut Divinum eò nomen, cultusque catholicus, duplici, cum regiae Majestatis, ac vestrae D. M. laude inferatur. Ceterum, quae arces a Moscis in Livonia petantur, ex schedulà, quam modo mihi Mosci legati per Vicenotarium Zachariam miserunt, nocte ad gallicinium inclinante, videbit; quam schedulam, ab eis Ruthenice scriptam, mitto ad vestram M. D.(5). Ad quae omnia celerrimo ac planissimo responso opus est, si cito in meliora hyberna exercitum suum cum gloria deduci velit.

Sed est quiddam non magni momenti, de quo vestram M. D. rogatam in Domino velim. Andreas Apollonius nunc, post reditum ex Moscovia suum, incidit in febrim, ex eaque isthic in castris, antequam discederem, sanctissimis omnibus Sacramentis expiatus, ad Christum post meum discessum abiit; adolescens optime de Republica meritus, proque ipsa et pro perhonorificae pacis tractatione, tanto itinere ter confecto, mortem adeptus(6). Quod igitur illi praemium a regia Majestate sperabam(7), id non dubito, opera et studio vestrae D. M., aliquibus, qui ad eum proxima consaguinitate pertinent(8), aliquando datum iri(9)..... Ex Kiverova Horca pago, prope Paderòvicium et Zapolsciam, nocte diei insequentis XV Decembris, 1581.

Ex litteris autographis P. Ant. Possevini, Tom. I, No 28. Conf. Moscovia, *pag. 73—75.*

---

(1) cum quo — voluerit, *ultima pars periodi e textu exclusa.* (2) *brevius*, ut aliquae in regis potestate maneant, curatur. (3) *h. v. deèst.* (4) ac tot Livoniae arcium assequendarum. (5) *verborum ordo permutatus.* (6) perfunctus. (7) ille — sperabat. (8) eum contingunt. (9) *add. epistolae continuatio sequens:* Id quod enixe vestram m. d. rogo. Quod si fidum alterum interpretem Ruthenum, ob reditum in Moscoviam meum, sicut antea scripsi, assequi potero: maximam habebo gratiam vestrae m. d., quae novit, haec me non nisi ad Dei gloriam propagandam, Remque istam publicam, si quo possim officio, cum diuina gratia demerendam expetere. Haec vero omnia uti serenissimo regi, scio, esse mittenda a vestra m. d., ita non dubito, quin me apud ipsam majestatem regiam excusatura sit, si minus alias meas ad has litteras adjunxero. Approperat enim tabellarius, et haec satis futura videntur. Deus vestram m. d. sua gratia coelesti impleat.

XXVII.

Litterae Possevini ad Stephanum Poloniae Regem, de mutuis in conventu controversiis legatos inter regios et Mosciviticos.

Письмо Поссевина Польскому Королю Стефану, о взаимныхъ прѣніяхъ между королевскими и Московскими послами на съѣздѣ.

Serenissimo (1) Poloniae Regi, Antonius Possevinus.

Hae sunt quartae litterae, quas post discessum meum e castris, scribo regiae Majestati vestrae, minus uberes futuras: quod aliis (2) omnia fere perscripserim, ac praesertim ante triduum iis, quas magnifico domino Cancellario scripsi. Quas omnes perventuras ad manum vestrae Majestatis puto, antequam hae reddantur. Colloquii porro legatorum, quod pene singulis diebus (3) apud me fuit (4), a die hujus mensis XIII usque in hanc diem (5), nondum is fuit exitus, quem optamus (6). Mosci enim perstant in eo, ut arces, a vestra Majestate superioribus annis captae (Polocensis, et quae ad eam attinent, non petuntur), omnino eorum Magno Duci reddantur. Reliquas omnes, quae in Livonia (7) sunt in potestate Magni Ducis, etsi ita se tradituros asserunt, ut aliquas sibi cupiant retinere: bona tamen spe sum, in potestatem vestrae Majestatis esse venturas (8). Sese autem, me quaerente, responderunt, in mandatis habere (9), ut illico (10), nulla interposita mora, reddant. De Nevelia quantumcumque difficultatis, ac deinceps de Velisio, Velicoluco et Zavolocia, privatim illis objecerim, quod nulla ratione restituendae sint (11): numquam tamen, aut colloquiis multis inter nos habitis (12), vel quantalibet industria uti potui, elicui, fore (13), ut eas vestrae Majestati relinquerent (14), si arcibus omnibus, quas habent in Livonia, cesserint. Haec res fecit, ut legati vestrae Majestatis alterum, alterum ego unà, tabellarios ad magnificum dominum Cancellarium miserimus, a quo planissime de vestrae Majestatis animo certiores fiamus. Quod autem absolutionem hujus tractationis urgeant Mosci legati, quodque nulla fore opus ad Magnum Ducem remissione, mihi (15) asseveraverint: non omnino circuitionis, aut calliditatis signa esse videntur. Sed crastina die, vel perendie, omnia erunt, Deo dante, liquidiora; quae forsan, priùsquam hae isthuc veniant, a domino Cancellario citatis equis mittentur. Ego huic aurigae discedenti nolui non dare nihil litterarum ad vestram Majestatem, quam Deus omnibus bonis et aeterna felicitate cumulet. Ex Kiverova Horca, prope Zapolsciam pago, die XVII Decembris, 1581.

Ex litteris autographis P. Ant. Possevini, Tom. I, No 29. Conf. Moscovia, *pag. 75.*

---

(1) Stephano. (2) *add.* litteris. (3) quotidie. (4) est habitum. (5) *ordo verborum perversus.* (6) *pass.* qui optandus est. (7) reliquas Livoniae omnes. (8) vestrae majestati deditum iri. (9) sibi — mandatum fuisse. (10) *h. v. deest.* (11) restituendas credam. (12) aut — habitis, *pericope haec omissa.* (13) industria usus, potui elicere *et cet.* (14) relicturos dicerent. (15) *add.* saepe.

XXVIII.

Litterae Possevini ad Stephanum Poloniae Regem, de conditionibus statuendae pacis cum Magno Moscoviae Duce, de consensu illius ad Livoniae arces cedendas, et caet.

Письмо Поссевина Польскому Королю Стефану, о постановленіи на посольскомъ съѣздѣ условій, для заключенія мира съ Московскимъ Государемъ, о готовности его къ уступкѣ Ливонскихъ городовъ и пр.

Serenissimo Poloniae Regi, Antonius Possevinus.

Quas mihi regia Majestas vestra Duneburgo litteras scripsit, eas heri accepi, cum non ita multò post, alias a Magno Moscoviae Duce accepissem; quas hac nocte, sicuti reliquas omnes (ternas enim hic accepi), legatis vestrae Majestatis legendas misi. Ex iis autem, quarum exemplum ad Majestatem vestram mitto, cognoscet, quantum mihi pergat Princeps ille calcar addere, ut pacis compositionem curem (1). Quae (nisi aliud latet, quod mihi ignotum sit) intra biduum triduumve, certis conditionibus statuetur, ita, ut Majestati vestrae Moscus totam, quam habet in manibus, Livoniam cedat; Velisium item relinquat; tormentorum partem iis in arcibus quondam de Polonis captorum restituat; intra octo hebdomadas, arces illas omnes Livonicas dedat, quae in ejus potestate sunt, ab ipsaque civitate Derpatensi incipiat. Vestra vero Majestas Lucum, Zavolociam, Neveliam, Chelmum, quasque Plescovienses arces superiore anno cepit, cum iis tormentis, quae erant Mosci, Mosco restituat; exercitum Plescovia deducat, novemque ad annos pax utrimque sit: quamvis, ut haec sit longior (cum, quas (2) dixi, a Magno Duce litteras acceperim), tentaturus sim. Restat nodus de captivis. Secus enim, quàm in castris statutum fuerat, nobisque vestra Majestas dictaverat, legati regii dicunt fieri, novo mandato accepto, oportere. Hodie vero altera in legatorum conventu plenipotentia lecta est, quam Moscus mihi (3) misit, admonitus, primam invalidam esse. Missum est enim hinc ad ipsum plenipotentiae vestrae Majestatis exemplum, quod ego tradideram Moscis. Cum vero ex aliarum litterarum exemplo, quas mihi Moscus paucos ante dies misit, sit adhuc vestra Majestas plenius (4) intellectura (quod ipsi ex Biscovicio scripseram); propterea non est opus (5), quod longius respondeam litteris Majestatis vestrae, quibus dignatur me urgere, ut curem a Mosco, quidquid habet in Livonia, ut libere tradat (6). Id enim, sic Deo juvante, curavi, ut etsi nobis fuerat scriptum ex castris, licere aliquas Livoniae arces Moscis offerre, legatique vestrae Majestatis eas parati erant offerre, si Zavolocia, Velisium etc. vestrae Majestati relinquerentur: fuerim tamen auctor, nihil ut earum offerretur, cum e Moscis interius, quae eatenus abdiderant, elicuissem (7). Exemplum vero novissimae plenipotentiae, quam Moscus misit, nisi magnifici domini Cancellarii puer, qui in castra approperat, poterit expectare, per alterum isthuc rectà venturum confestim, Deo juvante, mittam. Nunc, quod ad ipsam tantae victoriae absolutionem spectat, fortissimo et christiano Regi proponam (8). . . . Ex Kiverova Horca, die sanctissimae Epiphaniae advesperascente, 1582.

Ex litteris autographis P. Ant. Possevini, Tom. I. No 22. Conf. Moscovia, *pag. 80 – 81.*

---

(1) procurem. (2) *pronomen hoc mendose omissum.* (3) *h. v. deest.* (4) planius. (5) *dictio haec deest.* (6) *in modo infin.*, libere tradi. (7) Id enim — elicuissem, *tota haec periodus desideratur.* (8) *add.* fidenter. *In autoris* «Moscouia» *reperitur con-*

XXIX.

Litterae Possevini ad Cardinalem di Como, Statûs secretarium, de pace facienda Magnum inter Moscoviae Ducem et Regem Poloniae.

Письмо Поссевина Папскому Статсъ-Секретарю, Кардиналу di Como, о предстоящемъ мирѣ между Государями Московскимъ и Польскимъ.

Al Cardinale di Como Segretario di Stato, il P. Possevino.

Alli 18 del mese passato mandai a V. S. illustrissima tutto ciò, che passava fragli ambasciatori del Re di Polonia et del Moscovito, il quale maneggio tuttavia dura: sebbene dopo molti incontri pare che non sia lontano dal fine, siccome vedrà dalle alligate copie, le quali ho questi giorni scritte al signor Cancelliere, et hoggi al Re.

Gli atti di questo abboccamento di legati per ciò ch' è stato fatto sotto l'autorità et nome di sua Santità, deferendomi tutti essi il primo luogo, et l'arbitrio di varie controversie, manderò a V. S. illustrissima, come io spero, fra quattro giorni, se la pace seguirà. Fra questo mezzo come humilissimamente domando nel principio di questo nuovo anno la benedizione per me, et per quei, che sono meco da sua Beatitudine, cosi la supplico di dar quell' avviso di me al Padre Generale nostro, che giudicherà opportuno, perchè ei ci raccomandi alle orazioni della nostra Compagnia. Dio conceda ogni augumento di grazie a V. S. illustrissima coll' augumento di questo anno. Di Kiverova Horca nel paese del Moscovito, il santo giorno dell' Epiphania, 1582.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I, No 23.

---

tinuatio hujus epistolae sequens: Derpatum primaria ciuitatum episcopalium est, quam Deus v. m. tradidit, earum, inquam, quae nunquam in regum Poloniae potestate fuerunt. In ea jam intellexi, quodnam vestrae majestatis consilium fuit, quasque litteras ad pontificem maximum scripsit; quidque mihi identidem dicere dignata est, cum et episcopum catholicum, et collegium, atque ejus generis pleraque omnia, Derpati et alibi statuisset imponi. Id igitur erit eò facilius vestrae majestati, quod, e quibus reditibus wladyka, poppi atque archipoppi a Mosco attributis alebantur, ex iis, cum illi nunc revocentur in Moscouiam, divinus cultus rite restitui poterit. Verùm quoniam N. haeretico ad sua redeunte, nouit majestas vestra, quantum non alteri modo collegio nostro, sed universae catholicae religioni impedimenti illatum sit: obsecro vestram majestatem, per misericordiam Christi, per quem reges regnant, ut cùm sincerum, neque nutantem catholicum toti Livoniae praefecerit, tum arcibus eos praeficiat, a quibus nomen ecclesiaque Dei non blasphementur. At vero Derpati nemo (quod sciam) aptior videretur, quam dom. Zebridovius, qui sexennium, magno animo, magnis sumptibus, summa fide catholica vestrae majestati inserviuit, praeter ejus patris antiquiora erga Rempublicam merita. Quem Zebridouium etsi in castris noveram, quod Lublini collegium de Societate nostra cùm instituisset, in ipsa pene acie diligentissime me urgebat, ut in eam vineam, satis incultam, operarios quamprimum mitti curarem: interius tamen ejus pietatem cognovi, cùm mihi adhibitus est in hoc itinere comes et dux. Tempore autem hujus conventus, fidissimam Reipublicae ac vere christianam operam praestitit. Hunc ergo de christiana nota vestrae majestati commendo, testatus Deum, neminem hac de re mecum esse locutum; priusquam me rem Deo commendante, id mihi ipsi venisset in mentem. Quod si vestra majestas id effecerit, paxque haec videbitur non infirmis fundamentis niti, audebo in reditu ex Moscouia meo, rogare vestram majestatem, ut illustrissimum dom. Andream Batorium paret ad eam vel legationem, vel missionem, quam in castris vestrae majestati scripto ac voce proposui. Id enim quantae Dei gloriae, dignitatique illustrissimi illius principis, et Livoniae firmitati futurum sit, non dubito, quin optime vestra majestas intelligat. Quam, hoc noui anni initio, omnibus diuinae sapientiae donis augeri percupio atque a Deo contendo.

XXX.

Litterae Possevini ad Cardinalem di Como, Statûs secretarium, de pace inita ad decennium inter Magnum Moscoviae Ducem et Poloniae Regem; de Collegio Ruthenorum Romae fundando; de filii ejusdem Ducis obitu, et caet.

Письмо Поссевина Папскому Статсъ-Секретарю, Кардиналу di Como, о заключеніи мира между Государями Московскимъ и Польскимъ на десять лѣтъ; о предначертаніи учредить въ Римѣ Русскую Коллегію; о кончинѣ Царевича Іоанна Іоанновича и пр.

Del P. Possevino al Cardinale di Como, segretario di Stato.

Già sei giorni scrissi, in che stato erano le cose della pace; le quali dal 13 del passato si erano dagli ambasciatori di amendue questi Principi trattate alla presenza mia. Hora avendo la divina provvidenza, disposto che hoggi in questo luogo assignato alla conclusione di questo negozio si sia giurata et sottoscritta da tutte due le parti la detta pace, ho pensato darne avviso subito a nostro Signore, supplicandolo humilissimamente che coll' attioni di gratie a Sua Maestà Divina voglia colle orationi et suo, et altrui talmente ottenerne lo stabilimento, che possa riuscire a gloria di Dio Signor nostro, a cui solo sia ogni gloria. Amen.

Tutto quello poi che degno o di memoria, o d'istruttione per l'avvenire è paruto doversi tessere di questo negozio, vostra Signoria illustrissima lo vedrà negli atti alligati, che io le mando, i quali anco per giustificatione della Sede Apostolica penso che costi si conservino.

Hieri i Palatini (se i Moscoviti dicono il vero) si mandarono a chiamare di Novogardia, perchè venissero a restituire trentuna fortezze della Livonia, o per dir meglio a cederle in mano al Re di Polonia, fra le quali è Derpato città, a cui sarà necessario un Vescovo con lingua nota a quelle parti, se si rende.

Il Re parimenti, siccome scrissi, restituisce Vielikiluchi, Zavolocia, Nevelia, Chelma, et alcune piccole fortezze di legno, et alcune di muro, prese questa estate passata. La pace sarà per dieci anni. L'artiglierie, colle quali le fortezze si trovavano quando furono prese, si rendono da amendue le parti; l'esercito che era intorno a Plescovia, comincierà a marciare verso la Livonia; nella quale forse resterà Governatore un nipote del fratello del Signore Andrea, et il quale è Generale degli Ungheri. Gli ambasciatori del Re saranno i primi ad andare al Moscovito per la sottoscrittione, et giuramento, il che sarà il giorno della Santissima Trinita di questo anno. Quei del Moscovito verranno al Re all' Assunzione della Beatissima Vergine, pure di quest' anno. Nei quali viaggi forse non sarà importuno l'aver pensato a mezzi di lettere, et di persone, che con tali compagnie vadano tessendo la tela cominciata, o almeno tentandone l'orditura; sebbene quanto alla Religione questi Moscoviti mostrano in fatto una profonda alienatione dà cattolici. Sia tutto ciò detto a V. S. illustrissima per ogni evento, che in cosi lunghi viaggi, et con tal gente, di cui qui si è scoperta assai più la natura di quel che fatto si era, potesse venire nella mia persona. Penso però che ritornerò con questi ambasciatori al loro Principe, il quale suole spedire ognuno, che di fuori gli viene mandato, qualora è giunto al fine dè suoi disegni.

M'ingegnerò, se avrò persona fidata, di mandare parte in Latino, parte in Ruteno lettere

scrittemi, e datemi dal Gran Duca di Moscovia in Vilna al colloquio nostro, perchè quivi si serbino (se di me altro avvenisse), per quel, che giudicasse nostro Signore, che dovessero servire alla consequenza dè negozii.

Io scrivo al Re et alla Regina di Poloniá ciò, che dalle alligate vedrà V. S. illustrissima. Se si penserà per le cose di Suetia dare alcun ricordo a Monsignor reverendissimo il Nuntio in Polonia, quando costà fossero pervenuti avvisi, che a me sieno ignoti, forse V. S. illustrissima giudicherà di prevenirlo con mostrar confidenza di cotesta Santa Sede nella persona, che andrà in Suetia, la quale sarà forse il signor Christoforo Varsevicio, fratello del P. Varsevicio.

Et perchè se Dio Signor nostro disporra che io ritorni, desidererei trovare alcun mezzo per lasciar qualche fundamento al Seminario dè Ruteni, se a sua Beatitudine sarà piaciuta la mia proposta; però io humilissimamente la supplico di farmi dare qualche avviso, non potendo io negar, che come in questi eremi, et borghi della Scithia siamo senza alcun' humano conforto, così di non poca consolazione ci sarà, almeno nel ritorno, trovar che questi viaggi habbiano partorito qualche principio di què mezzi, che sono necessarissimi a chi vuol fabricare a suo tempo in queste parti, poichè Cristo Signor nostro non mandò la gratia in alcuna provincia prima che fussero formati strumenti idonei a portarla.

Così con ogni riverenza quanto posso efficacemente supplico nostro Signore, che pensi a mandare et del Collegio Germanico, et di dovunque giudicherà potersene avere, persone, le quali nella Livonia lavorino prima che altri nel luogo dè scismatici, che se ne partiranno, v'introduchino heresie et ateismo. In che dagli eretici non si dorme. Mando per questo la Livonia ritratta al vero con penna; et me stesso co' miei compagni raccomando humilissimamente alle orationi di V. S. illustrissima, alla quale Dio Signor nostro conceda questo, e molti felicissimi anni. Amen. Di Chiverova Horca, il XIII de Gennaio, 1582.

Gia sono alcuni giorni che si sparse romore della morte di Giovanni primogenito del Moscovito. Da poi me ne scrisse il Signor Cancelliere, et ultimamente essendosi presi tre Mosconiti della guardia di Novoguardia, attestano esser vero che morì, et si sepeli in Mosca. Era di 20 anni, nè resta altro figlio, che si sappia, a quel Principe, eccetto uno, delle cui qualità altre volte scrissi, siccome anco ultimamente feci al Commentario delle cose di Moscovia.

Aggiungono quei prigioni, che i popoli nominati Czeremissi, i quali nè Tartari sono, nè cristiani, si erano sollevati contro il Moscovita, a cui, come al restante di questa natione, forse queste vexationi daranno intendimento.

Di Plescovia ultimamente sendo usuti un buon numero di gente per scaramucciare, scrisse il Signor Cancelliere che furono uccisi 300, et 60 fatti prigionieri.

Il Re di Polonia andando a Vilna perdette da 500 carri, et gli furono uccisi alcuni per uscita fatta da Mosceviti fuori di un luogo, per dove si passava.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I, No 31.

XXXI.

Litterae Possevini ad Reginam Poloniae, de ratione, qua Svecorum Rex in tractatione pacis Principes inter Poloniae ac Moscoviae admitti possit.

Письмо Поссевина Польской Королевѣ, о мѣрахъ къ принятію Шведскаго Короля въ союзъ, при мирномъ договорѣ между Государями Московскимъ и Польскимъ.

Serenissimae(1) Reginae Poloniae, Antonius Possevinus.

Cum a serenissimo Rege (Poloniae) in Moscoviam proficiscerer, id quod mihi a summo Pontifice, atque ab ejus Majestate regia de serenissimo Sueciae Rege mandatum fuerat, ut inter pacis conditiones adnumeraretur, egi diligenter. Cùm vero ex castris ad Plescoviam, ad hunc legatorum conventum, qui hîc, me praesente (sicut uterque Princeps statuerat), habitus est, venissem, regiam Majestatem rogavi, ut dominum Christophorum Varsevicium huc mitteret, qui cùm huic ipsi conventui interesset, causam item serenissimi Regis Sueciae sic ageret, ut et ille et serenissima Sueciae Regina intelligerent, quantum ponderis habuerit vestrae Majestatis apud serenissimum Poloniae Regem commendatio, ut ne ille in hac tractatione pacis intermitteretur: sicut non semel (ac quidem accurate) a regiis legatis, atque a me ipso (sicut et antea in Moscovia tentaveram)(2) tentatum est. Verumtamen, quoniam serenissimus Poloniae Rex(3) neque ad summi Pontificis, Regisque nostri(4) litteras, ea de re quidquam in tempore(5) responderat(6); nec dominus Pontus à Guardia, ad quem e castris, Rege ipso serenissimo nostro(7) consentiente, litteras in Livoniam miseram, mihi quidquam rescripsit; nec vero haberemus, quid Mosci legatis responderemus, cùm nobis objicerent, neminem in conventu legatorum esse, qui pro serenissimo Sueciae Rege de pace aut ageret, aut plenipotentiam haberet: propterea nihil certi effici potuit, nisi quod idipsum mihi legati Mosci responderunt, quod Moscus ipse Stariciae responderat, nempe, si serenissimus Sueciae Rex legatos de pace in Moscoviam mitteret, eos honorifice acceptum iri. Ego vero, qui haec praenoveram, ac serenissimo Regi nostro(8) praedicens, proposueram, expedire, ut dominus ipse Varsevicius ad conventum veniens, primo vere in Sveciam mitteretur, testaturus hanc serenissimi Sueciae Regis diligentiam et reliqua procuraturus, quae ad totam rem cum ipso serenissimo Sueciae Rege tractandam pertinerent(9): existimavi mihi faciendum, ut etiam curarem (quemadmodum nunc facio), ut idem ipse dominus Varsevicius ad regiam(10) Majestatem allegaretur, quam de omnibus rebus faceret certiorem. Vestra autem Majestas regia(11) posset in tempore serenissimam Sueciae Reginam praemonere(12), ut serenissimum ejus conjugem permoveret ad ea, quibuscum regno

(1) Annae. (2) *verbum hoc omissum.* (3) *tres voces desunt.* (4) hujus serenissimi. (5) *h. v. deest.* (6) *impers.* responsum non est. (7) *h. v. deest.* (8) *h. v. iterum deest.* (9) et reliqua — pertinerent, *pericope haec desideratur.* (10) vestram. (11) *h. dictio deest.* (12) *add. in parenthesi:* et id quidem duobus itineribus.

Poloniae reliquae difficultates possent complanari, ne gravius in Livonia bellum inter duos Reges exardesceret. Quamobrem ipse quoque dominus Varsevicius, si in Sueciam trajecerit, erit a vestra regia Majestate iis de rebus docendus, quae ad tantum negotium[1] spectant. Neque enim dubito, iniri posse in Comitiis rationes, quibus ei, quod Regi[2] Sueciae debetur, satisfiat[3].... Ex Kiverova Horca, die XXIII Januarii[4], 1582.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini, Tom. I, No 30. Conf. Moscov. *pag. 107 — 108.*

XXXII.

(*) Acta in Conventu legatorum serenissimi Poloniae Regis Stephani Bathorii[1], et Ioannis Basilii, Magni Moscoviae Ducis, praesente Antonio Possevino de Societate Jesu, nomine Gregorii XIII, Pontificis maximi. Anno 1581, mense Decembri[2].

Дневникъ мирныхъ переговоровъ между Русскими и Польскими уполномоченными, происходившихъ, при содѣйствіи Папскаго легата Антонія Поссевина, въ Запольскомъ яму, въ Декабрѣ 1581 и въ Январѣ 1582 года.

I. Cùm Antonius Possevinus cum Magno Moscoviae Duce et Stephano Poloniae Rege egisset de mittendis aliquem ad locum legatis, de pace tractanda, delectus est a Magno Duce Jamus in Zapolscia pagus, Velicoluco viginti milliaribus germanicis, totidem a Plescovia distans. Qui pagus cùm a Cosacis militibus Regis fuisset antea combustus, alter pagus habendo Conventui delectus est, duobus inde milliaribus germanicis propior Porcoviam, inter Paderovicium atque Zapolsciam, vocatus ab incolis Kiverova Horca, quae postrema vox monticulum, sicut altera, id est, Kiverova, nobilis cujusdam familiam designat.

Ad eumdem locum, in hospitium Antonii Possevini, convenêre utriusque Principis legati, die XIII Decembris, anno MDLXXXI, qui dies beatae Luciae virgini et martyri est sacer.

Legatorum regiorum nomina fuere: Janusius Nicolai Zbaraskj, palatinus Braslaviensis,

---

(1) ad reliqua negotia. (2) *add.* serenissimo. (3) *In* Moscov. *reperitur continuatio epistolae sequens*: ut ille item se mitiorem reddat ad id concedendum, quod serenissimus rex ob Reipublicae bonum et commodum cupit. Quae ad comitia si venire potuero, fidelissimi hominis hac in re, uti summus pontifex jussit, operam praestabo, commendans me interim piis vestrae majestatis orationibus. Quam Deus omnibus bonis cumulet in aeternum. (4) *datum epistolae aliud*: die XIII Januar.

(*) In «Moscovia» ejus, edit. Coloniae, textus sic variatur:

(1) hujusnominis primi. (2) *add.* in Chiuerova Horca, ad jamum Zapolsciae, in Moscovia.

nomine regni Poloniae(1); Albertus Radivilius, dux in Olika et Nieswiz, Curiae Regis in Lituania marescalcus et capitaneus Caunnensis, nomine Magni Ducatus Lituaniae(2), uterque catholicus; praeterea Michaël Haraburda, Regius secretarius, Ruthenae fidei, si fides dicenda sit, quae a fide catholica aliena est. Hic autem saepe legatione ad Moscos, et nonnumquam ad Tartaros functus, valet(3) usu rerum, filiumque Collegio Societatis Jesu(4), quod est Vilnae, tradidit instituendum. Accedebat Christophorus Varsevicius, quem Antonius Possevinus procuraverat a Rege ad conventum mitti, tum, ut summo Pontifici satisfaceret(5), cupienti, ut in ea pacis tractatione Sveciae Regis ratio haberetur (cum tamen antea Rex ille ab Antonio Possevino, et adeo ab ejus Sanctitate praemonitus, nullum e suis legatum misisset vel ad Poloniae Regem, vel ad Moscum(6); tum, ut idem Christophorus, re tota cognita, si deinde, appetente vere, in Sueciam mitteretur, de Livonicis arcibus eo cum Rege, nomine Poloniae Regis acturus, non solùm ea componeret, quae inter Reges illos controvertuntur, verùm etiam Catholicae religionis negotium promoveret, vir(7) catholicus, ac tum ab Antonio Possevino de toto hoc Svetico(8) negotio diligenter edoctus, tum a Stanislao Varsevicio de Societate Jesu, apud Sveciae Reginam jam biennium commorante, ejusdem autem Christophori fratre, docendus.

Mosci autem legatorum nomina fuere: dux Demetrius Petri Jeletskj, praefectus Casinensis et aulicus Magni Ducis; Romanus Basilii Olferius, praefectus Coselnensis et aulicus Magni Ducis, ac frater Michaëlis Begini; Mikit Basenca, filius Nicephori Veresczahina, secretarius Mosci, quem illi notarium vocant; Zacharias Sviazeva, vicenotarius.

Fecerat sacrum Antonius Possevinus, atque aliquos de suo comitatu sanctissima Eucharistia parerat, cùm illicò utrique legati ad eum venêre; cujus ad dexteram in medio sederunt regii, ad sinistram Mosci legati consederunt. Stabat autem Basilius Zamaschius, Ruthenus, sed catholicus, ac Reipublicae fidus, alter e duobus interpretibus, quos secum Antonius Possevinus in Moscoviam adduxerat(9). Pauca praefatus Antonius de sinceritate, qua in tanto negotio esset agendum, quamque simplici oculo in ipsum Christum esset inspiciendum, qui est vera pax nostra, plenipotentiam utriusque legationis, sive mandata, quae vocant, procurationis depromi ac legi fecit. Primi Mosci suam legerunt, cujus verba sunt haec:

2. *Plenipotentia legatorum Mosci, quae Ruthenice, id est, Moscovitice fuit conscripta.*

Divina misericordia et clementia, qui(10) nos praefecit in Oriente ex altissimis, quique dirigit pedes nostros in viam pacis. Hujus ergo Dei nostri in Trinitate adorandi clementiâ, nos Magnus Dominus, Imperator ac Magnus Dux Joannes Basilii totius Russiae, Volodimeriae, Moscoviae, Novogardiae, Imperator Casani, et Imperator Astracani, Dominus Plescoviae, ac Magnus Dux Smolenscii, Tueriae, Permiae, Viatciae, Bulgariae et aliorum loco-

---

(1) *tres postremae dictiones desunt.* (2) *hae quatuor voces item desunt.* (3) valebat. (4) collegio nostrae societatis. (5) satisfieret. (6) cum tamen — ad Moscum, *haec sectio, parenthesi cincta, tota desideratur.* (7) *add.* nobilis. (8) *add.* religionis (9) *breuius:* cum illicò utrique legati ad eum venêre, quibus consedentibus, et altero e duobus interpretibus, quos secum ille in Moscoviam adduxerat, stante, pauca *et c.* (10) quae, *sic et alibi.*

rum, ac Dominus haereditarius terrae Livoniae, Stephano Dei gratia Regi Poloniae, ac Magno Duci Lituaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Masoviae, Principi Transsyluaniae et aliorum locorum. Misimus legatos nostros magnos, aulicum nostrum et praefectum Casinensem, ducem Demetrium Petri Jeletskj, aulicum nostrum et praefectum Coselnensem Romanum Basilii Olpherium, et notarium nostrum Mikitam Basenka, filium Nicephori Veresczahina, et vicenotarium nostrum Zachariam Sviazeva, ad conventum, pacis statuendae gratia, cum legatis tuis loqui. Et quaecumque illi incipient de rebus nostris dicere cum tuis legatis in conventu, eae res nostrae sunt. Scriptum in dominio nostro, in aula Slobodae arcis, anno a creato mundo septimo millesimo nongentesimo, mense Nouembri (1), dominii nostri quadragesimo septimo, et imperiorum nostrorum(2) trigesimo quinto, Casanensis vigesimo nono, Astracanensis vigesimo octavo.

Cum haec plenipotentia fuisset perlecta, visa est infirma; nec sine suspicione fuere legati regii, qui propterea, quas Moscus ad Poloniae Regem in castra per Zachariam Boltinum litteras miserat, legi jusserunt. His significabatur, non defuturum Moscum, quin legatos, cum integra potestate omnia transigendi, quemadmodum ad Moscum Antonius Possevinus scripserat (3), esset missurus. Tum Antonius litteras item, quas tum per Andream Apollonium ea de re sibi scripserat, cùm legi jussisset, eodem illae tenore, quo regiae, inventae sunt. Praeterea, quò plenipotentiae Mosci infirmitas dilucidius agnosceretur, plenipotentia regis a Michaële Haraburda perlecta est, cujus verba sunt haec:

3. Plenipotentia Regis Poloniae, quae Polonice fuit scripta, utroque signo, Poloniae Regni et Lituaniae Ducatûs, obsignata.

Nos Magnus Dominus Stephanus, Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lituaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiae, Masoviae, Livoniae, Princeps Transsylvaniae et aliorum locorum. Notum facimus his litteris, Magnum Dominum Joannem Basilii, Dei gratia Dominum totius(4) Russiae, et Magnum Ducem Volodimeriae, Moscoviae, Novogardiae, Casani, Astracani, Plescoviae, Tveriae(5), Permiae, Viatciae, Bulgariae et aliorum locorum, scripsisse nobis per tabellarium suum Zachariam Boltinium, significans nobis(6) a legato sanctissimi Pastoris Gregorii XIII Pontificis maximi Romani, reverendo Antonio Possevino, scriptum ad se nomine domini sui, hortante sanctissimae apostolicae ac pastoralis Sedis auctoritate ad concordiam et pacificationem inter utrumque nostrum; utque ex utraque parte legatos unum ad locum mitteremus, qui, eodem summi Pontificis legato praesente, pacem inter nos possint constituere. Juxta quas legati Pontificis litteras, Magnus Dux legatos suos ad locum certum mittit, inter Porcoviam et Zavolociam, via Velicolucensi a Porcovia, ad Jamum Zapolsciae. Ideo et nos, sanguinis christiani effusionem nolentes videre, misimus ad eundem locum Jamum Zapolsciae legatos nostros, palatinum Braslaviensem, capitaneum Kremenescensem et Pinscensem, ducem Janusium Nicolai Zbaraskj; et marssalcum nostrum aulae Magni Ducatus Lituaniae, capitaneum Caunensem, Albertum Radivilium, ducem in Olyka et in Nieswiz; et notarium

---

(1) *add.* indictione decima. (2) *add.* Rossensis. (3) quemadmodum de Mosco — quaesiverat (4) *h. dictio deest.* (5) *add.* Jueriae. (6) *h. v. deest.*

nostrum Magni Ducatus Lituaniae Michaëlem Haraburdam. Ac dedimus illis, et his litteris nostris damus[1] plenipotentiam, ut convenientes cum legatis Magni Moscoviae Ducis, inter nos et Magnum Ducem Moscoviae, et dominia nostra, de amicitia et concordia colloquantur, et res constitutas litteris ac juramentis suis coram legato reverendo Possevino confirment, et ad effectum certamque confectionem et constitutionem suam adducant. Quae omnia sumus admissuri, contentique futuri, et inviolabiliter praestituri, quemadmodum juxta senatorum nostrorum consilium, qui eo tempore apud nos fuerunt, Regni Poloniae ac Magni Ducatus Lituaniae, verbo nostro regio pollicemur, et promittimus etiam pro successoribus nostris in istis dominiis totaque Republica, haec omnia, juxta constitutionem et litteras legatorum nostrorum, firme inviolabiliterque nos praestituros. Cum autem ad nos Magnus Moscoviae Dux legatos suos allegabit, tum nos legatorum nostrorum litteris nomen nostrum regium adscribere, et signo nostro obsignare, regioque jurejurando confirmare, easdemque litteras cum iisdem legatis ad Magnum Moscoviae Ducem remittere debemus. Eodem modo erga nos et successores nostros, atque erga nostra dominia, Magnus Moscoviae Dux, successores atque illius dominia se gerere debent. Propterea memoratis legatis nostris hasce litteras nostras, manu regia nostra subscriptas et obsignatas sigillis nostris Majestatis Regni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae, dedimus. Datum in castris nostris ad Plescoviam, anno Domini 1581, mensis Novembris die XXX, regni vero nostri anno sexto.

Quae omnia cùm essent perlecta, legati regii acrius urgebant, ut Mosci pleniora mandata depromerent, ac scirent, sese super fundamento tam infirmo reliquam tractationem non exstructuros; atque ad id Instructionis suae caput ea de re adhuc perlegerunt. Mosci autem excusarunt se, quòd is Magnorum Moscoviae Ducum scribendarum plenipotentiarum mos semper fuerit; quodque ex litteris Magni Ducis ad Regem et ad Antonium Possevinum scriptis satis intelligi poterat, sibi plenam potestatem ad omnia conficienda tributam fuisse. Addidere, cùm res ipsae, de quibus esset agendum, statim essent in effectum adducendae, frustra[2] de plenipotentiae verbis queri, quam re ipsa et facto ipsi Mosci essent praestituri. Cum lites ex litibus sererentur, nec praesto[3] aliquod remedium cerneretur, Antonius Possevinus regios monuit, ut ea de re protestationem facerent: sic enim se eam esse admissurum; deinde, ut in diem sequentem questio illa sic differretur, ut tamen nocte ea, quae primae diei Sessionem consequebatur, utrique legati suorum plenipotentiarum exempla confestim ad se mitterent; se, Deo re commendanda, Moscis privatim alloquendis, si quam alteram plenipotentiam haberent, examinandisque ipsarum plenipotentiarum exemplis impensurum. Quod cùm factum esset, neque Mosci aliam haberent plenipotentiam, die sequenti legatis utrisque sic locutus est.

4. Die XIV Decembris, secunda legatorum Sessio.

Quandoquidem Mosci legati nullam se aliam habere plenipotentiam dicunt, nec credendum sit, Magnum Ducem non agere sincere, quippe qui sciat, fore, ut universus hic tractationis contextus Deo ac christianis omnibus innotescat: dicant, num jurabunt, scire sese alias

---

(1) *hoc verbum omissum.* (2) *add.* regios, *i. e.* legatos. (3) praesens.

plenipotentiarum formulas, hisce de rebus a Magnis Moscoviae Ducibus scribi solitas esse, num vero alias item nunc ipsi legati afferant([1])? Cumque ab extremo, qui erat Zacharias vicenotarius, fuisset interrogationum([2]) orsus, se ille juraturum, respondit, qui cum Acta Mosci Secretariae ad centum annos legisset, nunquam se alias legisse formulas, dixit. Quod cum postea singillatim reliqui assererent, adjecit Romanus Basilii, se ante XX annos ad Sigismundum Augustum Regem internuncium venisse, pacemque quinquennii deinde, ejusmodi litteris patentibus a Mosco magnis legatis traditis, fuisse consecutam. Quaerenti autem Antonio de Michaële Haraburda, num aliquam earum formularum, vel litterarum umquam vidisset (expedivisse enim, ut hujusmodi aliquid Magni Ducatus Lituaniae secretarius secum attulisset)? cum Haraburda respondisset, nunquam talibus tractationibus, qualis erat haec, se interfuisse, nec proinde se plenipotentias vidisse: interrogavit regios Antonius, num quid aliud vellent dicere, antequam ipse, quid sentiret, exponeret? Perstare se quidem in incoepto, dixerunt, sed auctoritate Pontificis maximi moveri, ut et tractationem inchoarent, ac vero protestarentur, se priùs hinc non esse discessuros, quàm res ipsae, quas Mosci essent praestituri, efficerentur. Antonius autem, Cùm, inquit, nihil alterutri parti ex hac tractatione pereat, quae si in rem conferatur, maxima bona paritura sit; sin dolo malo fiat, in eos perpetuo cum dedecore sit casura, qui erunt in noxa; ac proinde alterutrius Principis sinceriorem agendi rationem maxime sit roboratura: ad rem ipsam, judico, esse deveniendum, sic, ne ipsa actio juris alicujus regiorum legatorum (quod ad plenipotentiam attinet) possit esse damno; interea vero legati Mosci sciant, a christianis aliis Principibus nullas ejusmodi formulas plenipotentiarum solitas esse conscribi. Tum conversus ad legatos regios, cum eos admonuisset, ut cogitarent, num, cum in Jamo Zapolsciae pacis ista tractatio haud fiebat, praebitura fuisset aliquam([3]) turbationis materiam? alterque ex legatis Albertus Radivilius respondisset, nihil inde posse oriri quaestionis, quin et eodem in pago Jamo pacem posse confici, aut promulgari, dixisset; perrexit Antonius: quando ad victores, inquit([4]), legem victis imponere pertinet, poterant regii legati conditiones pacis, quam Mosci jam tertio per tres legationes petierunt, primò proponere. Ad ea palatinus Braslaviensis (gratiis actis summo Pontifici, atque ei([5]), quem ejus sanctitas miserat, quod laborem hunc pacificandi utriusque Principis tam paternum suscepisset), Livoniam totam, eam, scilicet, quae in manu esset Mosci, diserte et graviter petiit, quae nisi concederetur, neutiquam, inquit([6]), se progressuros, nec adeo reliquae tractationi interfuturos.

Cum Mosci nimium hoc esse dicerent, multaque intersererent, quibus regiis persuaderent, ne sanguis funderetur, et fieret aequalitas, si vellent, ut vera pax fraternitasque consequeretur: ad earum autem Livoniae arcium numerum, quas per Antonium Possevinum se traditurum Magnus Dux tres ante menses promiserat, Goviam addidissent; ad eaque omnia palatinus rursus respondisset: legati Mosci urserunt, ut regii item dicerent, ecquid sese Magno Duci daturos haberent in mandatis. Moscum enim petere Plescovienses arces, ac reliquas, quae superioribus annis a

(1) num vero — afferant, *pericope haec deest.* (2) interrogationem, *paragramma videtur.* (3) alicujus. (4) *verbum hoc deest.* (5) Antonio. (6) *hoc verbum item omissum.*

Stephano Rege fuerant captae, Lucum, Veliziam, Závolociam, Neveliam, Chelmum, et si quae essent ejusmodi aliae.

Regii se multum dare, dixerunt, qui certam spem Plescoviae ac Novogardiae potiundae essent relicturi: qui 40 milliaria dictionis Mosci, quam hoc anno occupassent, in ditionem Magni Moscoviae Ducis redire permitterent; qui victorem essent exercitum deducturi; qui tot sumptus fecissent: quia Moscus, quae per suos legatos Vilnae promisisset, non praestiterit, ac tamen ipsi quatuor arces Plescovienses se restituros([1]), dicerent.

Contra Mosci, nisi de reliquis arcibus([2]) agatur, nihil effici posse: tot Livoniae arces non parum constitisse Magno Duci, ut gratis eas dedat; Plescoviam ita esse munitam, uti regii erant experti, qui si arces illas alias ligneas, quas interdum vocabant corbes([3]), expugnassent, istam nondum cepisse, nec adeo posthac (ut neque aliàs) expugnaturos. Quae cùm variis colloquiis totam pene diem usque ad noctem adduxissent, instarent autem regii, ut Antonius Possevinus illos prorsus vel in castra, vel ad Regem vellet dimittere, postquam Mosci de Livonia tradenda nihil certi aperirent; id vero quoque studio regii facerent, ut negotium citius conficeretur: se quidem (ait Antonius) illos nocte dimittere, verum ita, ut omnino postridie mane redirent, quemadmodum factum est.

5. *Die XV Decembris, Sessio legatorum tertia.*

Cum regii legati ex eo Zapolsciae pago advenissent, in quo duabus circiter leucis a Kiverova Horca commorabantur, Mosci item statim (quia in Kiverova manebant) adfuissent; tota pene dies tribus capitibus rerum agitandis insumpta est.

Proposuêre non sine querela regii, quod Mosci tempus eximerent, ne Livoniam totam traderent. Adjecêre, petere se, ut Magnus Dux titulo jureque Livoniae cederet; denique, ut Sueciae Rex inter pacis conditiones adnumeraretur. Tum dixerunt, se praeter ea, quae de Plescoviensibus arcibus, Moscique ditione hoc anno occupata promisissent, Chelmum item arcem superiori anno captam reddituros; satis autem multum hoc esse, cum Regi Poloniae plures Livoniae arces, quas alii cepissent, ista Magni Ducis cunctatione decessissent. Ceterum, habere se in mandatis a Rege, ut quam citissime tractationem istam absolvant; et([4]) Antonio Possevino protestari, diuturniores moras pati non posse, quibus etiam omnino ultra triduum, vel quatriduum eo in loco non sit commorandum.

Ad ea legati Magni Ducis cum pleraque respondissent, quae superioribus diebus, de aequitate servanda, de elatione animi vitanda, deque sanguinis effusione declinanda dixissent, quodque regii visuri denique essent, super quos tantus sanguis casurus. De Sueciae autem Rege se nihil habere in mandatis, quod agerent: eum, si velit ad Magnum Ducem de pace mittere legatos, non frustra missurum. Haraburda autem, qui unà cum Hornostajo quondam in legatione ad Magnum Ducem iverat, cum nihil praeter illa, quae habuisset in mandatis, egisset; cogitandum esse sibi quoque, Magni Ducis legatis intra fines muneris sibi praescripti manendum: Livoniae igitur arces regiis promiserunt, Pernoviam, Pajdanum, Korstinum, Huntetz, Kurslovum, Porcholiam.

([1]) *add.* Mosco. ([2]) *add.* in Livonia Mosco relinquendis. ([3]) ligneas — corbes, *hae dictiones omissae.* ([4]) se

Sed cum regii totius Livoniae restitutionem titulique et juris ipsius cessionem iterum urgerent; Antonius Possevinus, qui antea noverat, eam legatis regiis non fuisse plenissimam facultatem traditam, de arcibus a Rege captis restituendis, quae videbatur fuisse peropportuna, quamque Antonius, antequam e castris discederet, a Rege petierat; utrisque autem legatis de Sueciae Rege, ac de cessione juris et tituli Livoniae, graves(1) suae essent rationes: precatus legatos per Christi sanguinem, perque id, quod erga sanctam Sedem(2) obsequium ostendebant, ut in tanta re nihil praecipitis deliberationis adhiberetur, petiit, num tantisper his de rebus sibi cogitare liceret, dum ad rem aptius, atque ad pacis solidioris compositionem expeditius posset respondere. Cui cum annuissent, tum ille: crastina dies Sessione vacabit. De Livonia vero tota reddenda, cum Magni Ducis legati jam sex alias arces obtulerint, dicant autem regii, nil se aliud dicturos, nisi arces reliquas tradant; cumque utrique non satis se aperiant: suas excutiant Instructiones et videant, quid et quantum possint praestare, ut ad sequentem Sessionem parati, ac sine ulla tergiversatione, ad id(3), quod aequissimum est, accedant.

Discedentibus regiis, cum Magni Ducis legati ad multam noctem (quod saepe faciebant) apud Antonium mansissent, deque Livonia quid in mandatis haberent, liquidius ac fidenter, ei roganti (quantum ad pacem citius faciendam expediret), aperuissent, data ei facultate, ut ad Joannem Zamojscium, regni Poloniae supremum Cancellarium et generalem Capitaneum, de tota re citatis equis perscriberet, cui integerrimam rei conficiendae potestatem Rex tradidisset; missae eâdem nocte litterae sunt in castra. Ad quas cum tardius responsum rediisset(4) (quatriduum enim effluxit): multum fuit Antonio, quod ageret in eximenda Moscis suspicione de regiis, hisque vix excusandis, quod cùm(5) scripto plenissimam potestatem se ad omnia habere dixissent, inde plenior Moscorum esse illa videretur, quae paucioribus verbis esset comprehensa. Biduo itaque dilato, cùm regios monuisset Antonius, ut colloquio interessent, in quo saltem de Rege Sueciae agi posset, die XVIII(6), de more, apud eumdem convenerunt(7).

6. Die XVIII Decembris, Sessio quarta.

Antonius Possevinus, cui a legatis ad cogitandum delata res erat, fateri se, inquit, majoris id esse momenti, quàm fortasse putaretur, quod de Sueciae Rege, deque cessione tituli jurisque Livoniae petebatur a regiis. Et a Pontifice quidem maximo se habuisse in mandatis, ut ea de re Sueciae Regis, tamquam sanctae Sedis amici, ageret. Quod quidem Staricae cum Magno Duce, tam ejus Sanctitatis, quàm Stephani Regis nomine, quinqûies diligenter egisset, nec Magno Duci displicuisse, ut in Sueciam (quemadmodum fecerat) litteras de tota re mitteret. Nunc videri sibi, Stephanum Regem nulla ratione posse istud officium pro affine ac fratre suo deserere; cùm etiam occasionibus futuri belli praecidendis, valde id esset commodaturum. Proinde si quid Magni Ducis legati haberent, quod responderent, se, priusquam aliquid aliud diceret, libenter auditurum.

(1) *haec dictio deest.* (2) *add.* apostolicam. (3) ab eo. (4) pervenisset. (5) qui. (6) die XIV, *mendum typographi* (7) *add.* omnes.

Mosci responderunt, se nihil, ut dixerant, a Magno Duce ea de re in mandatis habuisse, id autem per legatos Suecos agi posse; quaerere vero se de regiis, num haberent a Sueciae Rege plenipotentiam ullam? Quod cum negassent, quid, ajunt, igitur vultis agi de negotio hoc, in quo etiamsi nobis agere aliquid licuisset, nihil tamen solidi effici (1) posset, praesertim, quod et alia inter Magnum Dominum nostrum et Sueciae Regem controvertuntur? Nam praeter Livoniae arces, Coreliamque et Ivanohorod, Jamam ac forsan alias hoc biennio occupavit. Tum Antonius, regiorum erga Sueciae Regem pietate commendata (2), Moscorum item responso audito (cui non facile poterant regii respondere), id unum restare, dixit, ut tempus saltem intercederet, quo inter Sueciae Regem et Magnum Ducem per legatos (si ji noluissent) invicem agi de tota re posset. Cum vero Mosci ad ea nihil respondissent, quippe quibus neque hoc fuisset a Magno Duce mandatum, ad alia ut progressus fieret (jis modò negotiis omissis), unanimes omnes legati consenserunt. Atque eo magis regii, quod in mandatis habuerant, ne, si Suecus a pace (3) excluderetur, propterea a pace facienda desisterent. Cum vero de titulo et jure Livoniae tradendo Mosci legati dicerent, se nihil prorsus habere, quod agerent; nec videri aequum, ut ex Livonia prorsus eorum Princeps excluderetur (4); nec dum vero e castris advenissent a Joanne Zamojscio, supremo regni Poloniae Cancellario (5), literae, quas Antonius legatique regii expectabant, ut de primario negotio aliquid statuerent: finis ei Sessioni impositus est.

7. Die XX Decembris, Sessio quinta.

Cum post superiorem Sessionem, Stanislaum Zolkievium (6) Joannes Zamojscius ad Antonium Possevinum cum litteris credititiis misisset, perque eumdem significasset, ob bonum pacis, posse Magni Ducis legatis tradi Novogardiam Livonicam, duasque alias Livoniae arces, a Rege captas (7), quibus versus Narvam et mare Moscis liber aditus pateret, dum arces a Rege captas, Velicolucum, Zavolociam, Neveliam, Velisium (8) in Regis potestate sinerent; quin item Velicolucum restitui posse (nisi omnino secus fieri pax posset), dum tamen nihil in Livonia daretur Moscis: sperare enim se, quamvis ea de re mandatum a Rege non haberet, Ordinibus tamen ac Regi id omne probatum iri. Antonius novo hoc consilio non mediocriter sollicitus fuit, tum quia Cancellarius (9) nullum chirographum miserat, quo chirographo (cum fere ad Antonii fidem atque judicium, ut dicebat Stanislaus (10), ea vel arcium in Livonia traditio, vel restitutio Velicoluci referebatur), aut rite in rem conferri negotium posset; vel, si regno Poloniae aliquando istius rei ratio reddenda fuisset, id liquido fieri posset. Quod si postea id consilium aut mutatum (quod non semel aliis in rebus Antonius erat expertus), aut a regiis legatis fuisset non leves ob causas impeditum (neque enim sibi quidquam a Rege ea de re praescriptum esse dicebant): Antonius inani promisso lactasse, aut adeo decepisse Magni Ducis legatos videretur; quod quidem Divino in Moscovia cultui promovendo admodum esset incommodaturum. Accedebat iterata saepissime a Rege petitio universae

(1) confici. (2) studio commendato. (3) *dictio haec deest.* (4) ejiceretur. (5) *titulus omissus.* (6) *add.* palatini Belzensis filium et consangvineum suum. (7) *ambae dictiones desunt.* (8) Velisiam. (9) Zamojscius. (10) *pro nomine scriptum cognomen.*

Livonicae provinciae(1), cujus ne spithama quidem cedere posset, licet vellet; ad quod decreto Ordinum regni, et jurejurando Regem teneri, cùm aliâs, tum discrtissime a regiis legatis(2) identidem dictum fuisset.

Ac Antonius quidem a Rege Cancellarioque(3), paucos ante dies, per litteras petierat, num, si tota Livonia Moscus cedere nollet, sibi in Moscoviam redituro procurandum esset, ut Magni Ducis legati Varsaviam ad futura Martii mensis Comitia venirent: sic enim rectius ab Ordinibus regni, aut ei decreto posse derogari (quatenus Livoniae nonnihil Magno Duci concederetur); aut, si e Republica judicaretur, ut in belli continuandi proposito perstaretur, tum legati Mosci, consensum regni ipsis oculis cernentes, facilius ad propositas pacis conditiones descenderent; hyeme interim bellici negotii inchoati persecutionem haud eximente. Verum Cancellarius(4) litteras Idibus Decembris datas, et eadem ipsa die per alterum tabellarium redditas, qua idem Stanislaus(5) cum brevibus illis alteris credititiis venerat e castris, Antonio scripsit, nihil opus esse, ut de mutando decreto ageretur. Stare enim Regis et Ordinum sententiam: si nollet Moscus assentiri toti Livoniae tradendae, rem armis esse decernendam. Itaque ab Antonio(6) tota re cum legatis regiis communicata, hi judicârunt, a se de Livoniae arcibus nihil agi, atque adeo omnino proponi debere: legatos enim Mosci, quibus satis erat persuasum, Stephanum Regem integram Livoniam velle, quique jam non minima praebuerant argumenta ejus restituendae, in spem venturos, alia quoque Magno Duci a Stephano Rege relictum iri; resque regias proinde pejore esse in statu, quam antea: unde pacis compositio extrahi posset; praeterquam quod, cum eas arces voce tantum consanguinei sui Stanislai Cancellarius offerret(7), tutum regiis non esset, ut eas nomine Regis Mosco offerrent(8). Itaque cùm Cancellario(9) rescribendum esse existimassent, Antonius quoque sequentes litteras ad eum misit, multa, quae maxime ad celerem et honorificam pacis confectionem spectabant, si ad rem, non amissa tanta occasione, veniretur, per eumdem Stanislaum(10) significans, quae litteris non erant committenda. Sic jam(11) Sessionis illius pars privatae huic tractationi, antequam legati Mosci advocarentur, extracta est.

8. *Epistola Joannis Zamojscii, supremi Cancellarii regni Poloniae et generalis Capitanei, ad Antonium Possevinum.*

Quae dominationi vestrae de eruptione Moscorum, deque illorum castigatione scripsi, vera sunt. Quae vero de indicio Petri Koltowskj vere scripta significantur, vera ut sint, magis opto, quàm arbitror. Nam, nisi pax cohibet(12), hostem ego quaeram, nisi me ipse quaesiverit. Sed haec satis. Litteras dominationis vestrae summa celeritate mitto ad regiam Majestatem. Frustra tamen dominatio vestra rem differt(13), ut ego judico, ut de cedenda aliqua Livoniae parte in Comitiis deliberetur. Nemo enim patriae bene in futurum prospiciens, vel in Conventu etiam ipso regni, de ea decedere suadebit, re jam ad extremum adducta, ut aut nobiscum pugnare hostis necesse habeat, aut de hac urbe periclitari et unà de tota Livonia, occupante etiam illam altera ex parte Sueco, Album Lapidem

(1) universae Livoniae. (2) *sine praepositione.* (3) Zamojscioque. (4) *pro titulo itemque cognomen ejus.* (5) Zolkievius. (6) *deest.* (7) *brevius,* voce tantum Zolkievii Zamoscius offerret. (8) pollicerentur. (9) Zamojscio. (10) Zolkievium. (11) igitur. (12) coibit. (13) dominatio — differt, *hae dictiones desiderantur.*

oppugnante, premente Pernoviam et Felinum, ita, ut vix illa Moscus jam non amiserit, sed de Derpato saltem laborare videatur. Ordines vero quid? Vel ad educendum in posterum militem plus sumptuum impenderent, quàm in hunc deductum jam, et in supplementum inde vel ad Augusti. At quae interim tentari possunt? Hostis vero, instructus omni apparatu ex commerciis marinis, quàm erit postea potentior? Audio, istos bonos legatos Moscorum cunctari. Si expectant novam informationem, jam illam habebunt per tabellarium hunc, quem eo jussi deduci: quam graviter vero rem gerentem? Cum diceret, ire se Porchoviam, et inde Zapolsciam cum litteris ad dominationem vestram, jam tamen tandem Plescoviam versus, deflectens de itinere Porchoviensi, cum ductores Novogardia haberet, processerat, ut octo saltem milliaribus a Plescovia abesset, noctuque, non die iter faceret; et cum in nostros incidisset, et in viam Porchoviensem reduceretur, unum ex suis, dato illi equo, sub cujus sella ad legatos a Principe litteras insutas habebat, fugere jusserit; inde etiam alios tres comites, contra fidem datam, fugere jusserit. Haec certe inquirenda et dijudicanda diligenter erant, prius, quàm pro nuncio, non pro perduelle haberetur. Verùm tamen apud me vel umbra Juris gentium plus valuit. Itaque vel adhibitis ductoribus, a me ad locum Conventus mittitur. Ex novis istis litteris, quas affert, et praesertim tam diligenter occultatis, credo, quod ad exitum quemvis isti tractatus facilius adducentur ([1]). Apollonius jam feliciorem, quam nos, vitam vivit. Scribam Russicum unum tantum in castris habeo. Commendo me favori dominationis vestrae. Datum ex castris ad Plescoviam, die XIII Decembris, anno Domini 1581.

9. *Alia Epistola Joannis Zamojscii, supremi Cancellarii regni Poloniae et generalis Capitanei, ad Antonium Possevinum.*

Mitto ad dominationem vestram consanguineum meum D. Stanislaum Zolkievskj, palatini Belzensis filium. Ex eo dominatio vestra de eo, quod a me scire vult, cognoscet. Ei vero non solùm dicenti fidem adhibere debet, sed etiam, si quae cum illo communicabit, prorsus tacita fore pro certo confidat. Hoc illi ita prorsus futurum esse spondeo. Commendo me dominationi vestrae. Datum ex castris ad Plescoviam, die XVII Decembris, anno Domini 1581.

10. *Antonii Possevini Responsio ad eumdem Joannem Zamojscium, Cancellarium et Capitaneum generalem.*

Hac ipsa die binas a dominatione vestra magnifica litteras accepi, alteras ab eo, qui tabellarium ad me Magni Ducis adduxit, commoratum in itinere, seu alibi, octo dies([2]); alteras a D. Stanislao Zolkievskj, consanguineo vestrae magnificentiae, qui ea, quae legatis regiis ac mihi injunguntur([3]) expedire, fusius refert. Ad quae, si vestra magnificentia scriptum, chirographo signoque suo obsignatum, nobis miserit, progrediemur in incoepto non sine spe perhonorificae pacis. Sin minus, in optimam partem accipiet, quidquid erit deliberandum nobis([4]): cum etiam nobis ratio reddenda sit actionum nostrarum Reipublicae isti, Pontifici maximo, Magno ipsi Moscoviae Duci, ceterisque etiam([5]) Principibus. Ne quid dicam de nostro Ordine, cujus tot certe pignora et obsides habet Polonia,

([1]) deducentur. ([2]) *add.* integros. ([3]) videntur. ([4]) a nobis. ([5]) forsan.

ut etiam iis, eorumque bono nomini confidendum sit (1). Porro scio, vestram magnificentiam, pro suo perspicaci prudentia, optime jam intellexisse, quantopere expediebat, ut quam Instructionem manu sua scriptam legatis Rex pollicitus fuerat, ea ut ipsis traderetur. Sic vero reliqua discuterentur, ut hoc rigidissimo tempore, tanti boni confectio nulla interturbaretur cunctatione. Meam fidem probari vestrae magnificentiae sic gaudeo, ut sperem, numquam illi jure improbatum iri. Jesus dexteram et cor vestrae magnificentiae illustrissimae coelesti praesidio muniat. Ex Kiverova Horca, die XX Decembris (2), 1581.

---

11. Porro evocati ad Conventum Mosci, primò (3) gravissime conquesti sunt (id quod saepe aliis quoque in rebus fecerant), quod in ipsa pacis tractatione, tamquam captivi tenerentur; sanguis passim funderetur; sibi bona hominesque raperentur; quodque Magni Ducis tabellarius, qui litteras ad Antonium et ad eos attulisset, in castra ductus; ejus vero comites passim interfecti; itineris autem ductoris eorum, rustici cujusdam, lateribus, ut solent, faces ad confessionem extorquendam admotae fuissent; huc deinde cum e castris ad Antonium recta a Cancellario (4) missus et scriberetur et diceretur, triduum tamen apud praefectum equitum Zebridovium, nobilem et probum (5) Polonum, mandato legatorum regiorum, fuisse detentum; denique post tot dies, litteras Magni Ducis vix redditas fuisse. Itaque legati Mosci (6), qui numquam se fuisse ad Conventum ex Moscovia venturos, dicerent, nisi Pontificis maximi ejusque, quem miserat, Antonii fidei Magnus Dux credidisset, cupere (7) potius discedere, quàm ista indignitate hostilibusque modis rem amplius agere. Tum regii cùm rem excusare, rationesque eas afferre coepissent, quas Cancellarius (8) ad Antonium scripserat: Antonius autem, quum et tabellarium prius interrogasset, et octiduum in itinere detentum (causa nescitur) cognovisset; videret autem, ex dilatione reddendarum literarum, cum vel Moscus, vel Rex aliquid essent scripturi, magnum negotio conficiendo incommodum posse creari: se jam, inquit, legatos utrosque, non tantum ob Pontificis maximi auctoritatem, (cui quidquid se deferre saepius dicebant, id quidem Deo acceptum esse, a quo eam auctoritatem accepisset), verum etiam (9) ob Christi sanguinem obnixe rogare, ne variis eventibus, quos subinde satanas esset excitaturus, rem ipsam (10) desererent: quae quanto magis protraheretur, tanto plus christiani sanguinis effunderetur. Porro in se ipsum totum id, quod acciderat (si quid ejusmodi fuisset, quale Mosci dicebant), sic suscipere, ut vel cum Rege, vel cum Magno Duce debitum omne officium, si necesse fuisset, in tempore esset praestiturus.

Tunc pacatioribus animis ad rem ventum est, cujus ea summa fuit: legatos regios unica et extrema propositione (ut Mosci cognoscerent, quantopere a fundendo sanguine Rex abhorreret), e quatuor arcibus, quae superiore biennio de Mosco fuerant captae, unam adhuc, quam indicasset (11) Antonius, sese predituros, dum illi tota Livonia cederent, Sebiessumque arcem, Polociae (12) propinquam, traderent. Cui de Sebiesso petitioni cùm se Mosci non assensuros dicerent, quod arx ea non spectaret ad Livoniam; cumque omnes arces a Rege captas repeterent, ac se quidem

---

(1) consulendum sit. (2) *add.* nocte. (3) *h. v. deest.* (4) a Zamojscio. (5) *latius*, valde nobilem, ac probum, ac fortem. (6) *ambae dictiones desunt.* (7) *add.* se ajebant. (8) Zamojscius. (9) in primis. (10) *add.* expositam. (11) judicasset. (12) Polonicae, *erratum.*

unam aliam Livoniae arcem additūros, dicerent, quae Laïs vocaretur: regii eam in manibus Sueci esse asserentes, ne verbo quidem addito, surgentes discesserunt, ejusque diei Sessio soluta est.

12. *Die XXII Decembris, Sessio sexta.*

Cum ejusdem generis pleraque fuissent dicta, quae superioribus diebus legati invicem objecerant; nec semel Mosci, Livoniam a Regibus Poloniae, sed ab Episcopis et Ordine Theutonico cepisse eorum Principem, dixissent: regii vero (quod et Mosci faciebant), ipsam ob Sedis apostolicae Pontificisque maximi reverentiam, jam multis rebus cessisse, dicerent; Antonii judicio se staturos, ut una e duabus arcibus, Velicoluco et Zavolocia, adhuc Magno Duci redderetur: supervenit Petrovius([1]), nobilis Polonus, missus a Cancellario regni([2]) ex castris hisce cum litteris, quas Antonio Possevino Cancellarius([3]) scribebat.

13. *Joannes Zamojscius, Cancellarius regni et Capitaneus generalis, Antonio Possevino.*

Etsi jam antea miseram ad dominationem vestram Zolkievium, per quem illi aperiretur([4]), quid id sit, quod in Livonia concedi possit Mosco, et quibus modis concedi possit: tamen postea venit mihi in mentem scripto comprehensum dominationi vestrae mittere, quemadmodum mitto. Reliqua dominatio vestra, cum ex eodem Zolkievio, tum vero in primis ex dominis legatis cognoscet. Bene valeat dominatio vestra. Datum ex castris ad Plescoviam, die XIX Decembris, anno 1581.

14. *Conditiones primae:*

Si maneat penes regiam Majestatem Velicolucum cum arcibus Zavolocia ac Nevelia; sique Sebiessum Regi a Mosco traditum fuerit, Velisium item penes regiam Majestatem relictum fuerit, de quo nunc moveri quaestio a legatis Mosci non debet: cum in antecedentibus tractatibus non repetitum fuisset; sique ejus rei concludendae statim, non mittendo pro alia informatione ad Principem suum (atque hoc propterea, ne interim Pernovia pereat, quod dominationi vestrae saltem scriptum velim), legati Moscovitici facultatem habuerint: audebo illis([5]) concedere in Livonia arces, Novogrodecam Livonicam, Serenescum, atque etiam arcem Laïs cum arcibus Ostrovo, Chelm, Crasnohorodek, Voronetz, Vielia.

15. *Conditiones secundae et ultimae:*

Si non habuerint facultatem Moscorum legati, statim (non mittendo pro alia Instructione ad Principem suum), acceptis arcibus, Novogrodeco Livonica, Serenesco et Laïs, cedere regiae Majestati Velicolucum([6]), Zavolociam, Neveliam, Velisium, dare Sebiessum, vel saltem demoliri: neque etiam a regia Majestate illis per me concedi possunt arces, Novogrodeca Livonica, Laïs et Serenescum; sed retenta tota Livonia pro regia Majestate, et tradito vel demolito Sebiesso, retentisque Zavolocia, Nevelia et Velisio (id quod regia Majestas dominationi vestrae et mihi crediderat), adjiciat Mosco Velicolucum ad arces, Chelmum, Ostrovium, Crasnohorodkum, Voronecium, Vieliam, ut hae arces cum Velicoluco ipsi reddantur, retenta pro parte Regis omni Livonia cum Novogrodek, Serenesk ac Laïs, et suprascrip-

---

([1]) Petronius. ([2]) a Zamojscio. ([3]) *haec dictio deest.* ([4]) aperui. ([5]) illi. ([6]) Lucum.

tis arcibus, Zavolocia, Nevelia, Velisio, traditoque vel demolito Sebiesso.

Quae conditiones quoniam non reddebantur Antonio a legatis regiis, existimavit(1) ille, sibi dandum esse tempus, ut de ipsa restitutione Velicoluci et Zavolociae cogitaret; ii vero paratiores ad Conventum postridie redirent, perlectis iis litteris, quas ad eos idem scripserat Cancellarius(2).

16. Die XXIII Decembris, Sessio septima.

Redditis Antonio conditionibus de pace a legatis, etsi(3) neque ad respondendum Joanni Zamojscio, Cancellario regni(4), videbat sibi spatium dari, quod Petrovii discessum ipso in momento temporis, quo conditiones tradiderant, urgebant; tum ne dies illa frustra efflueret: actum est cum Moscis, num Sebiessi (quae in agro Polocensi arx est) restituendi, numve permutandi cum arcibus quibusdam Livonicis, quas Regis nomine Cancellarius(5) offerebat, potestatem haberent? At illi, cùm quod ad Sebiessum pertinet, dicerent, denique illam se combusturos, si Stephanus Rex Drissam combureret; reliquas vero a Rege captas arces non posse non habere: ab Antonio (comprobantibus regiis, nec improbantibus Moscis) dicta sententia est, ut Velicolucum Magno Duci redderetur, si tota ille Livonia cederet, Zavolocia vero Regi relinqueretur. Nec pene aliud quidquam ea in Sessione actum est, nisi quod ex tribus arcibus, quas in Livonia regii offerebant, Serenescum, dicebant, esse in manu Sueci; et Michaël Haraburda Moscis ostendit, quanta ex Livonia, qua cessuri essent, commoda ad Magnum Ducem essent perventura, si pax componeretur.

Eadem die, cùm Mosci se privatim contentos esse Novogradia Livonica et Kerepetio, si reliquae tres arces, Zavolocia, Nevelia, Velisium sibi traderentur, ac denique iisdem, si tantum Novogradia et Kerepetium Magno Duci relinquerentur: venit alter a Cancellario cum litteris, ac tertiis conditionibus, quarum exemplum hoc est.

17. Joannes Zamojscius, Antonio Possevino.

De iis rebus, de quibus ad me retulit dominatio vestra per dominum Zolkievskj, scripsi dominis legatis, ut cum dominatione vestra communicent. Difficultatum, quae de iis intercesserunt, explicatio tanto magis impedita est, quod quarumdam earum Moscus in prioribus tractatibus, ut Velisii, nullam mentionem fecisset. Sed haec plenius dominatio vestra ex dominis legatis intelliget, quibus etiam chirographa mea, ut voluerunt, misi de iis, quae concedenda putavi. Commendo me amori dominationis vestrae. Datum ex castris ad Plescoviam, die XXII Decembris, 1581.

18. Conditiones postremae:

Ad extremum audebo, et hoc propter bonum pacis, et ne labor dominationis vestrae, praesertim cùm nomine summi Pontificis susceptus sit, in irritum cadat: non dando arces Novohorodek Livonicam, Laïs, Serenescum, sed his et tota Livonia retenta pro regia Majestate, retentoque Velisio; dato Regi vel demolito Sebiesso, — concedere(6) Velicolucum, Zavolociam, Neveliam, Chelmum, Ostrovium, Voronecium, Krasnohorodkum, Vieliam, Principi Moscorum.

---

(1) videbat. (2) Zamojscius. (3) *add.* postea. (4) *titulus omissus.* (5) Zamojscius. (6) concedendo.

Quae conditiones nisi accipiantur, jam liquebit, Deum nolle pacem nobis hoc tempore concedere. Etenim quod amplius facere valeam, vel audeam, nihil prorsus (Deum testor) habeo. Nec vero tam dominationis vestrae causa, de cujus optimo studio et sinceritate et regia Majestas, et ego, optime persuasi sumus, quàm ut conscientiae meae, pro debito meo erga regiam Majestatem et patriam, satisfaciam. Obtestor dominationem vestram per Deum vivum, perque Filium ejus Jesum, cujus dominatio vestra tremenda mysteria tractat, ac nomen gerit, ut ad nullas conditiones graviores, quae illis conceduntur, descendat, si levioribus rem evincere poterit.

Quae cum essent perlectae, re tota cum regiis communicata, judicatum est, ut quando Mosci promittebant, tota Livonia se cessuros, eaedem postremae conditiones haud simul proponerentur. Itaque variis de causis, in diem Nativitatis Domini sanctissimam Sessio dilata est.

19. Die XXV Decembris, Sessio octava.

Cum Antonio Mosci privatim scripto schedulam dedissent, qua una Novogardia in Livonia a Rege Magno Duci, et una Velisia a Magno Duce Regi relinquenda, se fore contentos, dicerent ([1]); regii Rzovam, uberem agrum, ad Zavolociam quondam spectantem, se Moscis daturos adhuc ultra Velicolucum, dixerunt. Quam cùm Mosci responderent, ad Zavolociam pertinere ([2]), denique regii Antonio integrum relinquerent, utram e duabus arcibus, Nevelia et Zavolocia, reddere Moscis voluisset: cui rei consultandae cum Moscis (quando regiorum quoque rationes audiverat), noctis spatio petito, Sessio dimissa est. Porro eadem nocte insequenti, cùm Moscovia supervenisset a Magno Duce, maximis itineribus, tabellarius, cum responso ad litteras, quas Antonius ad eum e Biscovicio paucos ante dies scripserat; Mosci item legati alias accepissent: eorum rogatu, a regiis Antonius obtinuit, ut insequens dies vacaret. Qua tamen et cum Moscis accuratissime actum est, si qua iniri ratio posset, ut pax coiret; et eaedem Mosci litterae ad regios missae sunt ab Antonio, ne quid officii praetermitterent, quo utrique parti satisfieret. Sed cùm Mosci legatis Antonius dixisset, si ji a Principe suo metuerent, ne quid inconsultius agerent, si Neveliam et Velisium Regi relinquerent, se caput ipsum omni periculo objecturum coram Magno Duce, ne tanti boni consecutio ([3]) intermitteretur; jique sancte jurarent, se id efficere non posse, adderent autem, si decem quisque capita haberet, ea unicuique omnia sibi redituris esse amputanda ([4]): propterea Antonius ad Cancellarium ([5]) hominem ([6]) citatis equis misit, qui novissimas conditiones afferret. Dieque insequenti, legati regii ex condicto redierunt.

20. Die XXVII Decembris, Sessio nona.

Ubi Antonius utrosque legatos hortatus est, ut ea die, quae terminando Conventui a regiis praescripta erat, pax fieret, omniaque officia ad id adhibita fusius antea regiis exposuisset: regii dixerunt, perstare se in eo, quod propositum erat; exercitum duobus mensibus prope Plescoviam ab Antonio fuisse retentum, spe pacis, quam offerebat; nunc sese revocari in castra, nec debere ultra progredi, quibus esset ratio reddenda Regi Reipublicaeque, cui juraverant; ad extremum, protestari coram

---

([1]) affirmabant. ([2]) attinere. ([3]) confectio. ([4]) amputatum iri, *add.* a Mosco. ([5]) ad Zamojscium. ([6]) tabellarium.

ipso Antonio, quod per se non stetisset, quin pax coiret; petere denique ab illo, ut Comitiorum tempore, quae Varsaviae in Martium mensem erant indicta, quo tempore forsan ex Moscovia eò Antonius esset rediturus, velit Reipublicae ac regno eorum fidem testari; itaque se Moscis valedicere ac dare dexteras, idem cum Antonio sequenti die saltem per litteras facturos.

Tum Mosci paucis (sed quae altum dolorem ostendebant) convertêre se ad Antonium dixereque, se ad mandatum illius Livonia cessisse; Michaëlem Haraburdam intelligere nunc, an vera ea fuissent, quae dixisset initio, cùm ad Livoniam tradendam illos hortaretur, inquiens, ea trabe Livoniae submota, complanatum iri viam ad reliqua omnia; sese quidem Livonia cedere et fecisse, ac non loqui; regios autem loqui, et non facere: proinde se item Deum testari, per se non stetisse, quin pax fieret; viderent, super quos tantus sanguis esset casurus. Denique, ubi quaedam Michaël Haraburda iis respondisset, quae antea quoque erant dicta; Antonius, sibi quidem, dixit, esse optatissimum, ut pax fieret: verum cum neutram partem cogere posset, ut fidei erga suos Principes debitae deessent, nunc quidem videri sibi, ut Zavolocia a Stephano Rege restituatur; quandoquidem de ea necdum sententiam pronunciasset: ceterum sperare se, aut eamdem pacem denique secuturam, aut, nisi sequatur, tempus nondum appetiisse, ut eadem essemus digni. Quod si propter duas corbes(¹) (sic enim arces illas Mosci vocabant)(²) neutri cedere nollent(³): viderent regii, num decem dierum intervallum Moscis possint concedere, ut a Magno Duce, sicut petebant, reponsum ea de re acciperent? Quod cum se posse concedere, regii negassent, tum Mosci, se Derpati restitutionem et alia supra id, quod peterant, pollicitos fuisse, dixerunt: dolere modò, quod cùm pene quadraginta arces reddendae sint, ob duas tantum pacis vinculum esset dissolvendum. Regii vero, Quando, inquiunt, supra id, quod potuistis, promisistis, adhuc et hoc facite: vos de una, nos de altera ex duabus arcibus, de quibus controversia est, Antonii judicio stemus; et vos Magno Duci, nos Regi denique, ea re in nos suscepta, rationem reddamus. Sic Antonio obsecratis regiis, ut Moscis ad deliberandum noctem eam adhuc concederent, regii assenserunt, ea lege, ut dicerent: si iis ab Antonio significatum fuisset ante diem, Moscos ei rei posse assentire, crastina die redituros; sin minus, sese discessuros omnino.

Nocte insequenti, cùm se Mosci aperuissent, se nulla ratione Velisio posse cedere, sed, si regii vellent, se reliqua omni Livonia cessuros, tantum Novogardiam retenturos et regii Velisium, dum ab utroque Principe responsum expectaretur, eaque res nec damno, nec fraudi alterutrius partis cederet: Conventus solutus est.

Quae vero cum legatis et aliis Antonius praestitit, ut adhuc pacis tractatio staret, ea ex litteris scriptis ad regios, atque ad Regem, quarum iis actis exempla erunt adjuncta (⁴), intelligi poterunt (⁵); quae quidem non minimi sunt momenti, ad totum rei statum cognoscendum.

21. *Die XXVIII Decembris, Sessio decima.*

Cum ea die regii, jam sese in viam daturos, dixissent, et Mosci bis ejus diei nocte supe-

(¹) propter duas ejusmodi arces. (²) *pericope haec, cincta parenthesi, deest.* (³) vellent, *paragramma videtur.* (⁴) quarum — adjuncta, *hae dictiones accessoriae desiderantur.* (⁵) possunt.

riore, cum lacrimis, diu apud Antonium fuissent, ut de Velisio, quid esset deliberandum, quaererent (si enim Regi relinqueretur, sibi ab suo Principe vitam ademptum iri; sin pax ob unam illam arcem minime componeretur, intelligere se, novo bello repetito, maximam fore sanguinis effusionem): Antonius, nullam sibi rationem superesse, dixit, post tot alias omnes tentatas, nisi ut ipse, quo legatorum vitae parceretur, unicuique illorum chirographum signo[1], quo utebatur, munitum traderet, quo fidem faceret, se illos ad eam deliberationem adegisse; ceterum se Mosco caput suum allaturum, ut faceret, quod vellet, si quid, ad novi belli continuationem praecidendam, audacius factum fuisse ab Antonio judicasset; porro, nisi aliud consequi posset, se a regiis tentaturum, ut Velisium solo aequaretur. Tum Mosci se, salutem suam, Velisium denique, ita, ut saltem everteretur, relinquere in manu Antonii, dixerunt: tantum ut recordaretur apud magnum Ducem haec res, ne sibi ipsis interitum afferret. Quae cum acta essent, supervenêre legati regii[2], abituri longius, et Antonio primum valedicturi; sed tota re audita, ipsi jam se Velisium tradere Antonio polliciti sunt, cui esset integrum eò imponere, qui ex ejus comitatu erant, ut denique vel Regi relinqueretur, vel id fieret, quod judicasset. Sibi autem non esse de vita dubitandum, si ea in re facerent praeter Regis mandatum: sed dignitatem suam in magno futuram discrimine, nisi ipse Antonius et Regi, atque in futuris Varsaviae Comitiis, in se hoc totum ad boni publici compositionem suscepisse, publice testaretur. Quod cum se facturum Antonius recepisset, instauratus est Conventus. Ac cum regii peterent, ut Sebiessum Regi traderetur; Mosci dixerunt, Velisium se integrum relicturos, si Sebiessum stet: si vero Derpatum Magno Duci relictum fuisset, tum esse contentos, ut Sebiessum a Magno Duce, Drissa a Rege comburerentur. Qua de re cum magna esset altercatio, in posterum diem rejecta est, eo consilio, a regiis tractatio, ut interim per tabellarium a Cancellario regni[3] ex castris mentem Regis liquidius exquirerent.

Deinde, cùm regiis quaerentibus Mosci respondissent, se plenissimam potestatem habere, arces Livoniae tradendi, quae quidem in manu Magni Ducis, non in manu Regis Sueciae essent; adjecerunt legati Regis: quandoquidem saepissime scriptum et actum per legatos et internuncios, iteratumque est, Stephanum Regem totam Livoniam petere, dicerent legati Magni Ducis, num vellent titulo jureque proprio[4] ipsius cedere omnino, nec ne? id nisi facerent, relictum iri scintillam ad novum bellum excitandum: cùm quas arces Sueciae Rex cepisset, eas vel pacate ab ipso, ut ab affine suo, Stephanus esset obtenturus, vel denique bello vindicaturus[5]. Quo in bello nisi Moscus[6] jurejurando Livonia integra cessisset, si Moscus etiam a Sueciae Rege easdemque arces repetere bello vellet, liquere, ad arma inter Stephanum et Moscum ventum iterum iri.

Quae cum Antonius aliis rationibus amputasset[7], ac dixisset, eos avidius et verius pacem expetituros, qui futurae contentionis radices evellendas diligentius curarent: Mosci responderunt, sese in litteris de pace nomina omnium arcium scripturos, quae sunt in manu Magni Ducis; earum jus possessionemque Regi tradituros; rem totam jureju-

(1) *add.* suo. (2) regis. (3) *pro titulo cognomen*, a Zamojscio. (4) *dictio haec deest.* (5) aliâ ratione procuraturus. (6) ac nisi nunc Moscus *et c.* (7) comprobasset.

rando confirmaturos; desinerent autem regii ea petere, quorum Mosci nullam haberent potestatem, nec possessionem retinerent: de Sueco([1]) in litteris de pace conficiendis, ne verbum quidem inseri posse.

Ad ea Antonius, si contingeret, inquit, ut eamdem arcem Rex, Moscusve bello peteret, certe providendum est (si de reliquis mutuo consensu a legatis decerni queat), ne reliqua Livonia, quae Regis erit, totumque ipsum Poloniae Regnum Magnusque Ducatus Lituaniae, Prussia item propterea a Mosco invadantur; sicuti item neque Regi in Mosci ditionem propterea cum exercitu erit invadendum.

Tum regii rogarunt Antonium, ut protestationem ea de re admitteret, ac chirographo et signo suo obsignaret. Quam cum Antonius ita se admissurum, respondisset, ut neque ipsi Regi, nec Magno Duci, nec ulli omnino hominum praejudicaret, vel quidquam juris adimeret: tum, adjecit, se illa cum protestatione sententiam laturum (quod et eadem hora faciebat), ut ea juris titulive protestatio alterutri justa vel sufficiens belli causa esse non posset; se quidem (quod et per legatos effici poterat) cum utroque Principe pacate tentaturum([2]), ut quam minima ea de re contentionis, ac fortasse nulla in posterum ansa([3]) relinqueretur.

Regii vero cùm verbo tenus per Michaëlem Haraburdam protestationem pronunciassent, postea, ut scripto constaret, ab Antonio petierunt. Quae cum regiis tradenda non videretur, nisi (quod etiam in castris Antonio dixerat rex) Moscis integrum tantumdem faciendi relinqueretur; diserte regii Moscis adhuc protestati sunt, Regem eas omnino arces velle, quas Sueciae Rex bello cepisset.

Ventum est postea ad arcium tormenta, quae in Mosci manu essent, ut, cum quibus tormentis eae fuissent captae, essent restituendae: quod quidem antea Mosci legatos alios, qui Vilnae fuerant, Regi([4]) promisisse, dicebant. Ad quae cum Mosci responderent, aulicos Novogardia sese illico evocaturos; nec de tormentis, si regii tantundem facerent, magna futura difficultas esset: altera in alterum insequentem diem Sessio indicta est.

22. Die XXIX Decembris, Sessio undecima.

Ea in Sessione Mosci orsi sunt a Sebiesso, de quo diu multumque agitatum([5]), regiis urgentibus, ea ut res ad Antonium deferretur, qui cum utroque Principe ageret, pax interim firmaretur: Moscis autem iterantibus, in gratiam Antonii a se Velisium concessum fuisse, nec jam dicere se, ut combureretur, sed integrum Regi maneret; porro a regiis semper aliquid peti. Quamobrem, ajebant, ut ferreus globus nisi eximatur e corpore, corpus putrescit: ita Sebiessi negotium nisi absolvatur, totam pacis tractationem infecturum et turbaturum. Quod si denique regii id suspendi ad tempus velint, permitterent, ut Magnus Dux consuleretur, ne qua restet in posterum litis occasio. Antonio autem regiorum sententiam probanti, atque urgenti, ut reliqua conficerentur, illud differretur (expectabatur enim, quae superius data([6]) est, a Cancellario([7]) responsio, et Regis mentem quadantenus ea de re, Antonius noverat); Mosci regiis objecere, non effici, quod per Zachariam Boltinum Magno Duci, de exercitu ab obsidione Plescoviensi deducendo, promissum fuerat. Id enim

---

([1]) de rege Sueciae. ([2]) attentaturum. ([3]) *dictio haec mendose omissa.* ([4]) regii, *erratum.* ([5]) agitata res est. ([6]) dicta. ([7]) a Zamojscio.

se facturum aliquot intra dies, Antonio pollicitus fuerat Rex. At regii dixere, Antonio promissum fuisse, ne irruptio tentaretur: exercitum autem, quamprimum pax facta, conditiones scriptae jureque jurando firmatae fuissent, deductum iri. Denique cum de ratione tradendarum arcium regii agerent, Mosci: «nobis altum sapere, dixerunt, Magnus Dominus noster haud mandavit; nae enim Princeps christianus est, ideo christiano more sincereque ut nos ageremus, jussit; quod et facimus vobiscum, quasi cum fratribus nostris: itaque scitote, quamprimum aliquid de Sebiesso statuerimus, Novogardiam mittemus, aulicos nobis dignitate non impares evocaturi, quorum item unus palatinus est Porchoviensis Joannes Zerebcow(1); quibus arcium traditio demandata est.»

Actum est deinde a Moscis, ne rustici in Lituaniam abducerentur; quod regii prohibitum fuisse, dixerunt, a Rege, ac proinde negotium pacis esse quamprimum absolvendum, ut istiusmodi aliqua ne acciderent.

Tum ad Beatissimae Virginis Annunciatae diem, cum Mosci dicerent, arces esse tradendas (quod regii recusarunt), de tormentis vicissim utrimque reddendis actum est, in quibus, nempe, Regis, vel Magni Ducis essent insignia vel inscriptiones.

Deinde ventum est ad captivos. Moscis petentibus, ut liberaliter omnes utroque a Principe dimitterentur; regiis(2) negantibus, aliter id effici posse, quam quomodo Rex Antonio exposuisset, nempe(3), ut miles pro milite, centurio pro centurione, palatinus pro palatino permutarentur: si qui superessent, ii vel pecunia redimerentur, vel cum Livonibus aliquibus(4) compensarentur. Insuper adjectum est a regiis, mercatores liberandos esse a Mosco, quos praeter omne jus moremque christianum, atque praeter constitutiones et litteras, quae alias inter eos Principes scriptae fuerant (ne quid, orto bello, mercatoribus damni inferretur), Magnus Dux detinuisset et haberet captivos, praesertim Zareski et Martinum Mammonicium Vilnenses, quos nominatim dimitti Rex volebat. Tum Mosci, sanguinem christianum non esse pecunia redimendum, dixerunt; mercatores autem non fuisse captivos, neque asservatos in ulla custodia: pristavum tantum illis adhibitum fuisse, quos, ne quid incommodi possent accipere, servaret(5). Quae cum essent dicta, et advesperasceret, reliqua in futuram Sessionem rejecta sunt.

23. Diei primae anni 1582, Sessio duodecima.

Mosci, cum multam noctis partem demorati essent apud Antonium, eum rogarunt, ut omnino, si gratissimam rem facere Magno eorum Domino vellet, curaret in litteris, quae erant de pace scribendae, ut ille Czar Casani et Astracani diceretur: prae hoc, nihili arces pendere Magnum Ducem, quas Regi esset traditurus. Hanc occasionem nactus Antonius, multa illis exposuit de uno christianorum Imperatore, quam dignitatem Sedes Apostolica confirmaret, quamque ex Oriente, ubi Ecclesiae Catholicae minus fidi Imperatores Byzantii esse coeperunt, in Occidentem transtulerat. Si Moscus isto(6) titulo vocari atque honoribus legitimis decorari velit, ageret primum cum Pontifice maximo, ea ratione, qua reliqui christiani Principes agunt, qui non ignorant, non esse tantam rem Casanum et Astracanum, ut

(1) *corrupte*, Zerebuoun. (2) regii, *erratum*. (3) id autem erat. (4) *add.* qui essent in Moscovia. (5) ne quid damni —, curaret. (6) justo, *paragramma videtur.*

novus titulus, quasi alterius Caesaris, id est, Imperatoris([1]) addatur. Si Caesar id fecerit, sciri, vocem istam «Czar» non Caesarem, sed aliquid a Tartaris usurpatum([2]) designari. Ad ea Mosci: Honorium et Arcadium Româ Volodimero primo Moscorum Principi coronam imperatoriam misisse; Pontificem maximum per Cyprianum quemdam episcopum id confirmasse, ac reliqua ejus generis dixerunt([3]). Quibus Antonius cùm respondisset, plus([4]) quingentis annis Honorium et Arcadium praecessisse Volodimerum; dixere([5]), fuisse alios([6]) Honorium et Arcadium, qui eo tempore vixissent. Tum iterum urserunt Antonium, ut quandoquidem vocassent universae christianitatis pastorem Pontificem maximum, vellet item operam dare, ne hoc titulo Rex Principem suum fraudaret, atque item, ne illi titulus Livoniae periret. Quibus Antonius: Quod pastorem christianitatis universae vocare velitis Pontificem maximum, id quidem recte habet: cum id Christus Dominus instituerit, Pontifice maximo minime id curante (nisi quatenus id Ecclesiae unitati ac Dei gloriae inserviat), ceteroquin se Servum servorum Dei vocante. At Principi vestro Livoniae titulum reservare, a quo arces Regi traduntur, quaenam ista veritas esset? Si mihi istam vestem tradideris, eaque cesseris, num vestis dominus amplius vere vocaberis?

Haec igitur cum ultro citroque dicta essent, quae postea lucem reliquae tractationi afferent, cumque regii ad indictam Sessionem rediissent, de Sebiesso deque futurae pacis tempore actum est. Ac Sebiessum quidem ut Magno Duci maneret, legati regii assenserunt; pax autem ut ad octo annos duraret. Ea die Mosci contenti fuerunt, asserentes, sese nocte insequenti cogitaturos, si quid amplius addere possent. Deinde, ne qua rusticis, qui Regi jurassent, damnum a Moscis inferretur, cum regii petiissent, Mosci de eo sese libenter fidem suam interposituros, dixere. Cum vero ad arcium reddendarum rationem ventum fuisset, dictumque esset, ut Derpatum ac reliquae munitiores arces redderentur, nec in ea re viderentur invicem legati discrepare: petiere Mosci, ut deducendis Wladycis ac poppis([7]), ceterisque omnibus, ac praesertim imaginibus piis avehendis, praesidium regium adderetur, ne in Sueci([8]) manus inciderent. Quod cum regii non omnino concederent, Antonius, aequum esse, ut tuto deducerentur, respondit; eo magis, quod Moscis permittere nolebant, ut cohortes aliquas eò mitterent, quae suos prosequerentur. Sicque finis Sessioni impositus est.

24. Diei secundae Januarii 1582, Sessio decima tertia.

Regis legati, palatinus et Haraburda([9]), soli ea die ad conventum rediere, Alberto Radivilio domi ex morbo, ut dixerunt, remanente. Cum vero Antonius de iis quaesivisset, num, si quid eo absente decerneretur, id ratum esset futurum, atque annuissent: evocati sunt Mosci. Qui ab Antonio interrogati de pacis tempore, annum adhuc addidere, ut pax in novem annos duraret; quod tempus regii quoque admiserunt.

Deinde cum regii, a Cancellario([10]) admoniti, rogassent Moscos, ut tota Livonia cederent, clausulamque in litteris inserere vellent, qua Moscos eò perducerent, ut etiamsi diserte universae Livoniae cessio non exprimeretur,

([1]) *add.* vel regis. ([2]) *add.* aliud, quasi regium titulum. ([3]) *verbum hoc omissum.* ([4]) *h. v. deest.* ([5]) *add.* nescientes, quid dicerent. ([6]) *add.* quosdam. ([7]) *add. explicatio,* qui sunt eorum sacerdotes. ([8]) regis Sueciae. ([9]) *add. hujus nomen,* Michaël. ([10]) a Zamojscio.

id tamen posset intelligi; nec vero ambigui istiusmodi rationem probaret Antonius, quin potius inquit eis privatim: petite liquidissime Livoniam totam, quam ut futuros fratres videamini circumvenisse. Mosci responderunt: nos ante quinque dies respondimus, Livoniâ integra, quae in Magni Ducis potestate sit, integre nos cessuros; quae vero arces in manu Sueci(1) sunt, de iis nullum nos verbum facturos. Quod si, ajunt(2), novas subinde res comminiscemini, tempus extrahitis: annus erit, cum tractationem pacis haud absolvemus. Ac quidem Michaël Haraburda, regiorum nomine, protestatus fuerat, protestationemque eam, de qua dictum est, admitti ab Antonio petierat, ita, ut ea res jam esset definita; Michaëlque ipsam protestationis formulam Antonio tradiderat, quam postea repetiit, quamquam ejusdem exemplum Antonius retinuit. Id vero totum a regiis ex Instructione, chirographo signisque regiis munita(3) factum fuerat: cum inde omnis absolvendae pacis mora esset auferenda(4), si Mosci titulo jureque Livoniae cedere voluissent.

Et Antonius quidem, dum sermones ex sermonibus sererentur, legatis regiis dixit: videri sibi, quandoquidem eò res esset perducta, nec antea forsan satis mature provisa, ut arces omnes, quas Magnus Dux obtineret, fines jusque earum omnium nominatim scripto mandari et tradi curarent; ceteras, si quae item ad id tempus essent in manu Mosci, licet ad Suecum pertinere dicerentur(5), etiam traderent, quandocumque eas a Mosco teneri, compertum fuisset. In litteris autem operam, si vellent, adhiberent, ne Livonici dominii titulus Magno Duci adscriberetur; ceteris rebus satis, ex animo et ex instructione Regis fuisse prospectum.

Deinde legati, cum inter sese de finibus Livoniae decernendis egissent, Moscique eam rem in adventum legatorum de pacis confirmatione rejicerent; institêre regii, ut id totum inter sese, ne qua controversiae radix restaret, constituerent. At Mosci: si quid, inquiunt, minus commode constituere potuerimus (quandoquidem fines omnes haud scimus), id ad Principes nostros deferre poterimus(6). Tum, ut fines Plescoviae ii essent, qui fuerunt antiquitus, utraque pars consensit.

Quaerentibus porro regiis, an etsi Sebiessum Magno Duci, ac Velisium Regi manebunt(7), utrique tamen Principes inter sese, de earum permutatione, hoc anno agere per legatos possent? Mosci, nulla se ratione id velle in litteris de pace scribi, responderunt, sed ut liquidò Magno Duci Sebiessum maneret; cum item Velisium Regi libere ipsi concessissent.

Sed regii, qui obtentu Velisii(8) putabant, se quoque universae Livoniae possessionem(9) posse adipisci, revocata tractatione, tempus eximere coeperunt; proptereaque(10) arcium numerum ac nomina, quas Moscus adhuc retinebat, petierunt, quas Mosci illico nominarunt; deinde earum, quas Suecus(11) cepisset. Denique se cum Alberto Radivilio(12) ea de re acturos, dixerunt, atque ad diem posteram Sessioni interfuturos.

Nomina arcium a Mosco tradendarum: Lenevardt, Skrovna, Ascheradt, Kokenhaus, Krysbork, Borzun, Levdun, Czestvin, Luza, Rezica, Weleca, Wolodimeretz, Rovnoj, Govia, Try-

(1) regis Sueciae. (2) *verbum hoc omissum.* (3) obsignata. (4) abrumpenda. (5) licet — dicerentur, *pericope haec omissa.* (6) referemus. (7) manebant, *paragramma videtur.* (8) obtenta *(i. e. arce)* Velisio. (9) cessionem. (10) primòque. (11) rex Sueciae. (12) *add.* duce.

kat, Alyst, Perkol, Salacz, Novogardia Livonica, Kerepiecz, Derpt, Mukov, Randeh, Rynhol, Conhot, Caulecz, Curslov, Lais, Tarvas, Polczev, Pajda, id est, Lapis Albus, Vilian, Pernava utraque.

Nomina arcium, quae in manu Regis Sueciae sunt: Narva, Serenescum, Adesum, Tolsczabora, Racobor, Kolyvan, Pajdca, Kolover, Libover, Absel, Vyholumisa.

25. Die V Januarii, Sessio decima quarta.

Ubi legati vicissim conquesti sunt, Mosci quidem, quod regiis, rem protrahentibus, interim rustici captivique a Polonis et Lituanis abducerentur, vacuaque regio circumquaque relinqueretur, et incendio absumeretur; Regii vero, quod Mosci, tempus extrahentes, neque ad rem, de qua agebatur, venientes, effusi sanguinis erant causa, qui tanto magis erit effundendus, quanto magis ipsi conditiones non admitterent: addidere regii, rusticos et captivos haud abduci, sed in hyberna castraque, cuique militi assignata deduci.

Inde de Serenescio arce Livoniae actum est, quam Mosci a Sueco(1) occupatam, regii a Magno Duce detineri, dicebant. Qua de re cum veritas non constaret, regii eam sese omnino velle, dixerunt; quam sese tradituros, Mosci responderunt, nisi Sueci(2) in ea praesidium fuisset.

Postea nomina uniuscujusque arcium, quae adhuc in potestate Mosci sunt, repetita sunt a regiis; earum item, quae in Sueci venerant manus. Ad extremum, cum legati de verbis potius, quam de re litigarent, sic, Antonio sententiam dicente(3), constitutum est, ut Mosci, quidquid in Livonia Magnus Dux haberet, id cum arcibus, pagis, agris, atque adeo rebus aliis immobilibus, ad eas pertinentibus, Regi traderent: Rex Magno Duci arces a se captas (praeter Velisium), quae quidem arces(4) fuissent Magni Ducis, huic(5) cum pagis, agro, rebusque aliis immobilibus, ad eas spectantibus, restitueret. Interea neutri Principum(6), quamdiu pacis tempus duraret, vel Mosco adversus Velisium atque Livoniam, vel Regi adversus Lucum, Zavolociam, Neveliam, Chelmum, Sebesium ac Plescovienses arces, esse bellum innovandum. Quae ut Basilius Zamos, ei rei ab Antonio constitutus scriberet(7), utrique legati petierunt.

Praeterea cum de ratione temporeque tormentorum, Vladycarum, popporum, imaginum ex arcibus avehendarum, regiique exercitûs ex Plescoviensi obsidione deducendi, multa contentio fuisset, ac dies ad noctem inclinasset; relata earum rerum deliberatio est in sequentis diei Sessionem.

26. Die Sanctae Epiphaniae, Sessio decima quinta.

Cum qui Novogardiam a Magno Duce fuissent missi, ut redderent arces, inde abjissent, regiis ea de re sciscitantibus, Mosci responderunt, alios a Magno Duce ei negotio fuisse assignatos; itaque ubi pax coivisset, nullam restituendis arcibus moram interpositum iri.

Deinde vero cum primum ad eas arces ventum esset a regiis aulicisque Magni Ducis, ex unaquaque, octo dierum spatio, palatini, vladycae, peppi, mercatores, imagines, cum eorum bonis mobilibus exirent; frumenta et

---

(1) a Sueciae rege. (2) *itemque rursus, imo inferius.* (3) *hae tres voces desunt.* (4) *haec repetita dictio deest.* (5) *item.* (6) *item.* (7) quae ut ab Antonii amanuensi et interprete scriberentur.

alia ejusmodi, nisi eo tempore avehi possent, redeuntibus aliquibus Moscis asportatum iri.

Omnium vero arcium, quae in Livonia Regi tradendae erant, restitutio, intra octo hebdomadas, ab ea die, decreta est; quo in spatio regii suas Mosco item essent redditturi.

Cum vero iterum de tormentis actum esset, utrique legati convenerunt, ut interposito jurejurando atque osculo Crucis, tormenta cum arcibus capta restituerent. Michaël autem Haraburda Regis, et Mikita Bassenka Magni Ducis secretarii, eorum tormentorum nomina numerumve, chirographo munita, describerent, ac vicissim traderent.

Regii deinde Antonio protestati sunt, Serenescum velle sese a Moscis, quod hi (ut antea) dicerent, esse in manu Sueci [1].

De captivis magna rursus disceptatio fuit, Moscis negantibus, pecunia arcibusve redimendum esse christianum sanguinem, quod regii duas arces, Sebesium atque Opocam, propterea petiverant. At rursus regiis objicientibus, Magnum eorum Ducem quondam Usviatum et Jezeriscium arces a Rege Poloniae ad captivos redimendos petiisse; ipsumque adeo Ducem, non solum pro Hlebovicio nobili Lituano tres captivos, verum etiam pecuniam, uti de aliis faciebat, voluisse. Ad extremum igitur, ut ea tota res per legatos cum utroque Principe ageretur, constitutum est; cum Antonius (cui eam rem deferre regii voluerant), id omnino non expedire, respondisset, quippe qui (in castris expertus, Regi, qui Moscum captivum ei promiserat, non fuisse obtemperatum) judicavit: si qui a tot externis Mosci aliò fuissent abducti, Magno Duci non redderentur, eam rem Pontificis maximi nomini ac fidei incommode cessuram.

Denique cum Mosci urgerent, ut Rex primo legatos suos ad pacem firmandam in Moscoviam mitteret; regii vero dicerent, sat esse, si utriusque Principis legati, ad fines utriusque ditionis eodem tempore venientes, alteri ad Regem, ad Moscum alteri procederent, aut etiam Regis legati Smolenscium pervenirent; nec vero Mosci hoc probarent, quod suos esse illarum rerum imperitos, dicerent: nihil in ea Sessione statutum est, sed in futuram rejectum.

Eadem die, cum Magnus Dux ad Antonium et ad suos legatos litteras misisset, cum altera validiore plenipotentia, id Antonio ac regiis fuit argumento, jam [2] de pace serio agere. Ea vero perlecta est in ipso legatorum consessu, quae ita habet [3].

27. Exemplum secundae Magni Ducis plenipotentiae.

Divina gratia ac clementia, qui nos praefecit in Oriente ex altissimis, quique dirigit pedes nostros in viam pacis. Hujus ergo Dei nostri in Trinitate adorandi clementia, nos Magnus Dominus, Imperator atque Magnus Dux Joannes Basilii [4] totius Russiae, Volodimeriae, Moscoviae, Novogardiae, Imperator Cazaniae et Imperator Astracaniae [5], Dominus Plescoviae et Magnus Dux Smolensciae, Tveriae, Iveriae, Permiae, Viatciae, Bolgariae et aliorum, et Dominus haereditarius terrae Livoniae etc. Stephano, Dei gratia Regi Poloniae et Magno Duci Lituaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Principi Transsylvaniae et aliorum. Scripsit ad nos Gregorii XIII Papae Romani nuncius, Antonius Possevinus, de pacis constitutione, ne inter nos sanguis christianus funderetur et bellum ut

---

(1) Sueciae regis. (2) eum. (3) habebat. (4) Basilius. (5) Casani — Astracani.

cessaret, ut legatos nostros ex utraque parte inter nos ad unum locum mitteremus, qui, praesente illo Pontificis nuncio, inter nos pacem et foederis constitutionem constituere possent. Itaque nos, propter pacem christianam, misimus legatos nostros, aulicum nostrum et praefectum Casinensem ducem Demetrium Petri Jeletzki; aulicum nostrum et praefectum Coselnensem Romanum Basilii Olpherium, et notarium nostrum Mikitam Bassenka, Nicephori filium Veresczahina, et vicenotarium nostrum Zachariam Svjazeva, ad Zapolscii Jamum, vel ad aliquem alium locum, qui aptus erit, inter Porchoviam et Zavolociam, ad conventum, pacis statuendae gratia, data illis plena Instructione, ut convenientes cum legatis tuis, inter nos et te Regem Stephanum, de bono opere et de pace christiana, coram Papae nuncio, quaecumque illi concludent, et ad pacis constitutitionem ex utraque parte constituent, litterisque foederis et Crucis osculatione confirment, — immobiliter, secundum constitutionem illorum, tenere debeamus. Et quos tu, Rex Stephane, legatos tuos ea de causa ad nos allegabis, nos litteras legatorum nostrorum nomine nostro scribere et signo nostro obsignare debemus; easdemque litteras, osculatione nostra Crucis confirmatas, per eosdem legatos tuos ad te Regem Stephanum mittemus. Tu autem, Rex Stephane, eodem modo, cum ad te legatos nostros allegabimus, easdem constitutionis litteras, nomine tuo scriptas et signo tuo obsignatas, per legatos nostros ad nos mittere debes. Propterea has litteras fidei legatis nostris sub signo nostro dedimus, scriptas in dominio nostro, in aula arcis Moscoviae, anno a conditione mundi septimo millesimo nonagesimo(¹), mense Decembri, indictione decima, dominiorum nostrorum 47, imperiorum nostrorum, Astracanensis 28, Casanensis 29, Rosiensium 35.

28. *Die VII Januarii, Sessio decima sexta.*

Cum iterum legati omnes adfuissent, tempus legationibus ad utrumque Principem mittendis decretum est: ad sanctissimae Trinitatis festum diem regiis in Moscoviam, ad beatissimae Virginis Assumptionem Moscis ad Poloniae Regem. Ut vero quaestio de captivis per legatos ipsos cum jisdem Principibus tractaretur, in idem tempus relata res est(²).

Tum primo latenter, deinde aperte atque accuratissime a Moscis actum est, ut eorum Princeps in litteris hisce nominibus in primis appellaretur, «Dominus Magnus, Imperator, Magnus Dux» etc. Quod cum constanter regii recusassent; Antonius autem, cum saepe, tum ea, quae praecesserat, nocte, a Moscis ea de re tentatus, illis id ipsum dissuasisset, quod unum tantum Imperatorem christianum agnoscerent, neque ea appellatio(³) sine Pontificis maximi auctoritate valeret, qui tum Caesari Romanorum nunquam passurus esst, ut ejusmodi injuria afferretur: Mosci ab ea petitione destitêre. Ac tum, ut Czar Casani et Czar Astracani scriberetur, egregie urgebant; id quod neque obtinuerunt, regiis negantibus, Moscis asserentibus, ab Sigismundo Augusto eo nomine Moscum fuisse appellatum. Ad quae cum Antonius quaereret: cur Mosci easdem litteras haud attulerint, ita enim veritati gravius testimonium fuisse futurum? responderunt, id sibi excidisse. At Michaël

---

(¹) *erratum*, nongentesimo. (²) relatum est. (³) *in num. plur.* eae appellationes.

Haraburda antiquas ac signis munitas foederum litteras ostendit, in quibus nihil eorum nominum erat adscriptum(1).

29. *Diei VIII Januarii, Sessio decima septima.*

Cum Mosci acrius(2) urgerent, ut iisdem saltem nominibus «Czar Casani et Czar Astracani» Magnus Dux appellaretur, ac denique negotium hoc ad Antonium deferrent; regii vero cum nihil ea de re se a Rege habuisse in mandatis, dixissent, ac tum id ab eodem Antonio agi posse cum Mosco, ad quem erat rediturus, ac deinde cum Rege, exposuissent(3): Antonius conversus ad Moscos dixit, tres superesse rationes, quibus hac de re aliquid agere se posse intelligeret. Unam, qua regii Moscum Casani et Astracani Dominum vocarent, quod Mosci non curare visi sunt, licet id regii admiserunt, qui dicerent, numquam inducere in animum potuisse Poloniae Reges, ut titulo Tartarico vel Turcico, qualis erat ille Czar(4), christianus christianum Principem appellaret. Alteram, ut Mosci ea de re protestationem facerent, quam sine alterutrius Principis injuria, et sine pacis pene confectae impedimento, Antonius esset admissurus. Quas tamen protestationes ignorare se, nec in usu esse apud se, Mosci dixerunt. Tertiam, qua ille pollicitabatur, id ea in re cum Rege, ac (si opus esset) cum Pontifice maximo curaturum, quod fidum ac christianum hominem deceret. Postea conquestus est cum Moscis Antonius (quando illum adhuc mirifice hac de re urgebant), quod nec Magnus Dux sibi quidquam ejus generis Stariciae mandasset, cùm pleraque alia diligenter per suos senatores secum egisset; nec vero sibi in castra ad Plescoviam scripsisset, cum litteras de aliis gravissimis rebus ad pacem spectantibus misisset; quodque legati Mosci id eo usque abditum in pectore celassent. Itaque eorum esse culpam, si jam tempus ei rei tractandae effluxisset. Quamobrem Mosci, ut sine iis titulis regiae litterae conficerentur, permiserunt.

Haec cum acta essent, instare coeperunt, ut saltem Smolenscii (qui Magnus Ducatus olim a Moscis de Lituanis captus, in eorum est potestate) titulus in litteris Mosco adscriberetur. Quod regii constanter negarunt, sese morem scribendi antiquum servaturos, dicentes. Atque ita utrinque discesserunt.

30. *Die IX Januarii, Sessio decima octava.*

Cum eam diem litteris de pace relegendis atque emendandis legati (absente Alberto Radivilio) impendissent, duo rerum capita tractata sunt(5): alterum, ut(6) arcium nomina finesque de more antiquarum foederis litterarum singillatim scriberentur; alterum, ut Antonius eisdem litteris de pace subscriberet(7). Utrique autem rei a regiis petitae constanter adversati sunt Mosci(8), quod ea sibi a Magno Duce mandata non esse, persaepe testati fuerant(9). Ac generatim quidem scripturos se pollicebantur, ne Lituania, vel Livonia contra Moscoviam, neve haec contra illas bellum gereret. Sed urgentibus tum regiorum, tum Antonii rationibus, tandem assenserunt, nempe, se scripturos, ne quid Moscus contra ullam Lituaniae arcem, Kio-

(1) *add.* sicque sessio finita est. (2) *add.* iterum. (3) ac deinde — exposuissent, *haec pars periodi omissa.* (4) *add.* tartaricus. (5) duo — sunt, *pericope haec deest.* (6) impendissent, actum est, ut *et c.* (7) alterum — subscriberet, *pars haec periodi omissa.* (8) cui rei a regiis petitae (ut fere in aliis omnibus rebus facere soliti erant), cum Mosci adversarentur. (9) quod ea — fuerant, *hae lineae in contextu desiderantur.*

viam, Canevium, Czerkasiam aliasque finitimas, item ne contra Livonicas arces, quibus cesserat; Rex item ne contra alias Mosci arces hostile quidpiam ageret; et fines, qui erant antiquitus, iidem utriusque Principis ditioni arcibusque essent.

Ceterum, de Antonii subscriptione, quam regii identidem urgebant, Antonius ipse, ad Moscos conversus, bono ut essent animo, jussit: neque enim justas ob causas id se facere posse, etiamsi velint. Deinde, quantum satis fuit, regios allocutus, se nulla mora pacis exitum velle impedire, dixit. Porro biduum ea subscriptionis res, Antonio a regiis proposita, valde illum sollicitum habuerat, sive quod nihil ea de re in mandatis habuerat; sive in primis, quod, dum regii Livonia firmari ea ratione consulebant, videret, Sedem ipsam apostolicam, Caesaremque et alios forsan Principes, quorum in Livonia esset aliquod jus, de Antonio, ac (quod caput est) de Sede apostolica conqueri posse, quod nimio ausu jus suum aliis quasi adjudicasset. Ac tum Regi fore, ut non ita multo post pro aequitate a Pontifice maximo satisfieret, sperabat, si res ad ejus Majestatem referretur. Quae ratio regiis probata est. Interea vero, si Moscis ea de re acriter litigantibus, longius fieret conficiendae pacis tempus (uti singulis momentis, exercitu regio Plescoviam obsidente, fieri poterat), nec tamen ad Ecclesiae dignitatem aliquid accedere, ac multum periculi posse creari, intelligebat: cum quidquid alterutri Principi ex ea mora intercidisset, id in Pontificem maximum facile, ut fieri solet, conjici potuisset. Itaque Mosci ubi dixêre, eorum Principem non esse sub lege, sed supra legem, iis rebus designantes, nolle se Ecclesiae subjici, mitiora quaedam addiderunt: sese, ajentes, si ea de re Moscus in tempore praemonitus fuisset, illius mandatum sedulo in rem collaturos fuisse. Ceterum, quae in litteris ipsis de pace, de summo Pontifice, deque Antonio attigerant, quae item pluribus Magni Ducis ad Antonium litteris ac plenipotentia sibi missa, scripta fuerant, satis argumento esse, quod a Pontifice maximo toto in eo negotio pacis in Principis sui gratiam factum fuisset; reliqua, redeunte in Moscoviam Antonio, tractari posse liquidius (1)

Sic sessioni eidem fine imposito, sequens dies describendis de pace litteris fuit decretus.

31. Diei X et XI Januarii, Sessiones.

Regii, quoniam examinandis Moscorum litteris de pace, biduum illud impenderant, viderent autem, in Regis et Magni Ducis plenipotentiis diserte contineri, ut omnia, quae ad pacem spectarent, coram Antonio agerentur, atque adeo conficerentur (quae verba nisi in litteris insererentur, invalidam eam tractationem futuram, putabant): magna inter eos et Moscos fuit contentio, cum tamen hi(2) denique cesserunt. Cum vero jam omnia putarentur esse confecta, Mosci ad litteras addi, petiverunt, ab eorum Magno Duce non solum arces, quibus cedebat, verum etiam Rigam et Curlandiam, quas numquam ille possederat, regiis tradi; ab his ita repulsi sunt, ut cùm nulla ratione Mosci cedere(3) vellent, crastina die ut discederent, jussi sunt(4). Ac quidem eo spectasse Moscus intelligebatur, ut semper aliquid sibi restare juris ea cessione in Livonia videretur: quasi eam ad tempus decennii

---

(1) ceterum de Antonii — liquidius, *sectio haec tota desideratur.* (2) Mosci. (3) *add.* rationi. (4) *add. sequens periodus:* tum regii, per se non stare, quia summo pontifici justis omnibus in rebus obedirent, Antonio protestati sunt.

tantummodo traditam, quo tempore pacta fuerat pax, deinde repetere posset. Augebat suspicionem justam regiis, quod biduum, qui ad evocandos Novogardiâ palatinos tabellarius a Moscis fuerat designatus, is adhuc retinebatur, moras nectentibus, nec aliquid afferentibus, nisi quod adhuc litterae nondum essent confectae, de quibus nulla pene controversia restabat. At postquam abire jussi sunt, unus primo, deinde alter, denique omnes simul ad Antonium rediere: modò se, ajentes, non habere in mandatis, ut sine illa scriptione Rigensis traditionis pax coiret; modò se non esse ejusmodi sub suo Principe, quales ceteri sunt, subditi, cum ne syllabam quidem praescripti mandati possent ipsi immutare; petere denique decem dierum tempus, quo a Mosco responsum acciperent. Ad extremum, quaerere de Antonio consilium, quid facerent. Tum Antonius (cui circuitio illa in reliquis tractationibus usurpata, jam se prodebat apertius), veritus, quin ea omnia fierent ad exercitum regium detinendum, ut in castris durissima hyeme conflictatus, tandem ad internecionem redigeretur(1), dixit, aut scripto pollicerentur, in omnibus, quae acta essent, sese assensuros, nil de Riga quaesituros; aut hac ipsa nocte ad legatos regios esse eundum, et litteris de pace lectis, postridie ejus diei jurejurandò pacem sanciendam: sin minus, regios omnino abituros. Tum illi (ut solebant): velle denique facere, quidquid dixisset Antonius; nil de Riga quaesituros; noctem scribendis litteris insumpturos; unum se Michaëlem Haraburdam cupere, qui eas videat. Ad quem cum misisset Antonius, non solùm is, sed palatinus Braslaviensis ab eo, ad quem recesserant, pago, paulò post initium noctis ad Antonium rediere. Qua fere tota, sicut etiam insequenti die, examinandis jisdem de pace litteris insumpta, petitum ab regiis est (Antonio illis in memoriam revocante): num Mosci vellent in litteris inserere, ne quid rusticis, qui ad Regem defecissent, damni a Mosco, post compositam pacem, inferretur? Quod Mosci abnuerunt, sed dextera Antonio data, eidem ac legatis polliciti sunt, nihil jis ab suo Principe damni illatum iri: quos esse tamquam oves; et metu, et caede aliorum, non improbitate territos, jurejurando sese Regi obstrinxisse cognoscerent. Tum in decennium decreta pax, altero ad novennium anno addito. Mosci vero petierunt tormentorum nomina et numerum eorum, quae essent in arcibus a Rege captis, de quibus antea fuerat actum. Quorum cum unius tantum Neveliae catalogum deprompsisset palatinus Braslaviensis, ac Mosci tum urgerent, ut omnium traderetur, quemadmodum ipsi omnium suorum attulerant: missi sunt, qui id celerrime procurarent, meliore quidem causa regiis, sed minore, quam Mosci fecerant, providentia et diligentia, non sine causae periculo, utentibus.

32. Die XIV(2) Januarii, Sessio ultima.

Cùm eo biduo, quod hanc diem praecesserat, maxima iterum inter legatos contentio fuisset, Moscis in suis saltem litteris adscribere volentibus, quas Regi arces traderent, eas sese ex Magni Ducis gratia(3) tradere; id vero regii fortiter abnuerent, quod dicerent, eo quasi jure illum usurum in reliqua Livonia tentanda, quam Regi haud dedisset: ab regiis iterum jussi sunt Mosci, ut in Moscuam re infecta abirent, nisi vellent ab eo proposito abstinere. Sed cùm Antonium Mosci suppli-

(1) *aliter et breuius*: quin ea omnia fierent ad exercitum regium ea spe lactandum et fatigandum. (2) die XV Jan. (3) ex magni ducis patria seu terra.

ces rogarent, ut suam abhuc operam ea in re interponeret, regiosque discessum comminatos retineret: sic eo officio, quantum satis[1] opus erat, functus, Moscis, ut verba illa e suis litteris crederent, persuasit. Tum simul legati convenientes, litteris ipsis adhuc perlectis, iisque ac plenipotentiis suorum Principum invicem de more traditis, ut quae erant Magni Ducis, regiis, quae hujus essent, Moscis relinquerentur; schedis item de tormentorum numero reliquisque arcium munitionibus, ab utriusque Principis secretariis, qui Conventui interfuerant, Michaële Haraburda et Mikita Bassenka subscriptis: cum regii ab Antonio protestationes[2] de reliqua Livonia petiissent, pacem jurejurando, chirographo, Crucis osculo, coram Antonio, in ejus hospitio, sanxerunt. Quod ad Dei gloriam sit. Amen. In Kiverova Horca, die XIV[3] Januarii, anno 1582.

Ex autographis litteris P. Ant. Possevini (Tom. I, No 20.), quae adseruantur in Tabulariis secretioribus Vaticanis. Confer. Moscovia *ejus, pag. 82 — 98* [4].

XXXIII.

Antonii Possevini de Societate Jesu publicum Colloquium[5], de Religione catholica, habitum die XXI Februarii 1582, cum Joanne Basilii, Magno Duce Moscoviae, in ejus Regia, senatoribus ac centum aliis proceribus praesentibus.

Бесѣда первая о каѳолической Вѣрѣ, Iезуита Антонiя Поссевина съ Московскимъ Царемъ Iоанномъ Васильевичемъ, въ его Дворцѣ, въ присутствiи бояръ и сановниковъ, 1582 г. Февраля 21.

Ubi senatores Magni Ducis Antonio variis de rebus, quas ei ante triduum proposuerat, responderunt, addidere, Principem haud solitum esse privatim agere quidquam de magnis rebus, quanta isthaec erat[6], quam ipse Antonius, Pontifice maximo mandante, Stariciae quidem superiore aestate, sed etiam[7] Moscuam veniens, Principem rogaverat. Adjecere, Principem vereri, ne qua ex colloquio de religione contentio inter se atque Antonium oriretur, qua vel ipsum cum Stephano Rege compositae pacis bonum[8] minueretur, aut molestiam Antonio facesseret.

([1]) *haec dictio deest.* ([2]) *in num. sing.* ([3]) *iterum* die XV Jan. ([4]) *In autoris* Moscovia, *edit. Colon.* (pag. 98 — 115), *restat adhuc non pauca actorum series, quorum inscriptiones sunt sequentes:* a) Protestatio regiorum legatorum, ab Ant. Posseuino admissa, b) Litterae compositionis pacis legatorum magni Moscouiae ducis, c) Litterae compositionis pacis legatorum ser. Poloniae regis, d) Litterae Posseuini ad Ánnam Poloniae reginam *(vide supra, pag. 73)*, e — g) trinae litterae ejusdem Stephano Poloniae regi, h — i) binae litterae Posseuino Joan. Zamojcii, k — m) trinae litterae Posseuini Zamojscio, n) Litterae magni Moscouiae ducis pontifici Gregorio, o) Litterae Annae Poloniae reginae Posseuino, p) Litterae Joanni, magno Moscouiae duci, ab Ant. Posseuino, et q) Litterae pontificis Gregorii Joanni, magno Moscouiae duci, 1582 cal. Oct. ([5]) *add.* primum. ([6]) *add. in parenthesi*, erat autem de religione. ([7]) et tum. ([8]) beneficium.

At Antonius cum dixisset, sperare, se nullam contentioni cum tanto Principe ansam (1) praebiturum, totumque id, quod proposuerat, spectare ad arctiorem christianorum Principum cum ipsorum (2) Principe conjunctionem; nec vero se ab eodem colloquio cogitasse secernere senatores, si ita Princeps expedire judicasset: re Principi a senatoribus relata, accersitus est eum ad locum, in quo Princeps cum senatoribus suis, centumque aliis proceribus et aulicis (3) consederat.

Tum orsus Princeps, et jisdem verbis pronunciatis, quae paullò antea retulerant Antonio senatores: vides, inquit, me quinguagesimum jam annum agentem (4), non adeo diuturnum vitae spatium superfuturum; ea porro in religione me educatum, quae vera christiana, quaeque mihi mutanda non sit: instare autem judicii diem, in quo Deus judicaturus sit, nostra ne, an Latina fides veritate nitatur. Neque tamen, ait, improbo, quod a Gregorio XIII Pontifice maximo missus, officio isto fidei Romanae tuendae fungaris: quamobrem ea dicere potes, quae libet.

Tum Antonius, serenissime Princeps, inquit, singularium beneficiorum, quae erga me contulisti, praecipuum hoc est, quo mihi concedis, ut de summa re colloquar hodie tecum. Scito autem, Pontificem maximum nequaquam tibi esse auctorem, antiquissimam ut Graecam religionem mutes, qualem Patres ac legitimae Synodi docuerunt. Quin vero hortatur, ipsam ut quaenam fuerit nôris, et amplectaris, atque adeo quidquid ex ea integrum est, in ditionibus tuis retineas (5). Quod si feceris, jam non erit Occidentalis et Orientalis Ecclesia, sed unum omnes erimus in Christo; nec tua templa, nec sacra, nec sacerdotes declinabimus, a quibus recta fide et rite ministeria (6) divina administrabuntur. Ceterum, quod nunc id ejus Sanctitas tibi proponat, ne mirere: nam et urgetur a Christo, a quo sibi demandata est pascendi christianam Ecclesiam cura; ac tuae in primis litterae eum praemoverunt, de foedere inter Principes christianos adversus Turcam, per ejus Sanctitatem procurando. Quae item a te Stephano Regi scriptae sunt de fidei unitate, quam Constantinopolitanus Imperator unà cum Oriente in synodo Florentina agnovit, et cui Moscoviae Metropolita Isidorus (sicut tu scribebas), interfuit. Adjecisti, catholicos ac Romanae fidei homines libere in sua fide in Moscovia versari et vivere. Quae cum tu, nemine cogente, scribebas, non potest Pontifex maximus non cogitare, quin e candido pectore, quantum te istiusmodi (7) Principem decuit, profecta fuerint; ac vero te, ad testimonium veritati perhibendum, fuisse impulsum ab Eo, in cujus manu corda sunt Regum, et sine cujus nutu ne folium quidem arboris movetur.

Jam cum adversus perfidos et paganos nullum fortius praesidium comparari, vel arctiori vinculo constringi christiani Principes queant, quam fide ea, quae esse nisi una non potest: hinc foederis fundamenta jacienda sunt, sine quo reliqua humana tractatio, quantacumque esset, aut extrui non posset, aut exstructa facili momento concideret. Itaque alterum e duobus cogita: aut apud omnes christianos Principes, apudque ipsum Orientem, cum ad synodum Florentinam convenit, fuisse veram christianam fidem; aut tuam, nisi eadem sit, ab illa sic discrepare, necesse ut sit, ut alterutrius partis fides errore non vacet: quo certe errore perniciosior nullus est. Quod si is, de quo tute scripsisti,

(1) caussam. (2) *h. v. deest.* (3) *add.* primariis. (4) mihi — agenti. (5) *extra numerum*, quidquid ex ea in tuis ditionibus integrum est, retineas. (6) mysteria. (7) *add.* tantum.

tantus Imperator Joannes Emmanuelis, et quidem, ut iterum dicam, una cum tuo metropolita reliqui orientales, non temere fuerunt permoti; cur in sola Ecclesia Romana veram esse fidem, et eam ipsam, quam universa Graecia et Asia integram antiquissime servabat, agnoscerent. Et quid tibi reliquum est, ut agas, nisi ut vel eamdem semitam teras, vel si dubitas, quin eadem, quae acta sunt in concilio Florentino, tibi proponantur: accerse Interpretes Graecos, atque ex ipso Byzantio libros ipsos Patrum Graecorum pete, nisi vel nostris Graecis et ab ipsismet pene auctoribus propria manu conscriptis, vel mihi ex jisdem eadem tibi ostensuro, fidem adhibes.

At vero si ex eadem synodo Florentina, quam tibi Graece editam a Pontifice maximo attuli, praecipua quaedam Patrum loca exponi volueris; id libentissime faciam, eo apud Deum lucro, ut serio sperare quoque possis, fore, ut certioribus, quàm hactenus factum est, insignibus ac titulis, Orientis Imperator non ità multo post appelleris, si in Oriente orthodoxam et catholicam fidem promoveris. Ad quam rem non deerunt Principes christiani, qui aliis ex partibus tibi opem sedulo ferant.

Ad ea Princeps respondit, se Pontifici maximo non scripsisse de fide, de qua nec modò loqui cogitaret: tum, ne quid sibi excideret, quod aegre deinde laturus esset Antonius; tum, quia sui muneris esset temporalia, non spiritualia administrare: nec ad eam rem quidem a suo Metropolita benedictionem accepisse, qua benedictionis voce facultatem, aut veniam Mosci designant (¹). Ceterum, se non in Graecos, sed in Christum credere. Ad imperium Orientis quod attinet, *Domini esse terram*, quam pro sua voluntate, quibus illi placeret, esset daturus. De Florentina synodo, deque Moscoviae metropolita Isidoro nihil omnino locutus, etiam tacuit ad ea, quae ad religionis vinculum pertinebant, quo uno adversus Turcam Principes christiani essent obstringendi. Pollicitus autem iterum, se praestiturum id, quod eadem die per senatores Antonio promiserat, ut catholici sacerdotes a mercatoribus cum legatis libere possent in Moscoviam adduci, in eaque commorari, et catholicis sacramenta administrare: negavit tamen, se concessurum, ut publicos conventus, aut ecclesias, ad quas Rutheni accederent, haberent publicas; porro ea de re fidem, magno suo signo obsignatam, se Antonio, priusquam discederet, traditurum, quam(²) quidem antea is Stariciae impetrare nequiverat.

Tum Antonius Principem rogavit, ut dignaretur aperire, quid de toto hoc religionis negotio sentiret: neque enim a tanto Principe quidquam sibi molestum accidere posse. Quod autem non in Graecos, sed in Christum crederet, id optimum esse; ac propterea testimonium Graecorum Patrum ab Antonio afferri, ut ex jis, quibus tamquam gravioribus testibus fidem haberet, intelligeret, ipsam verissimam et orthodoxam fidem, qua in Christum credimus et tendimus, a summis Pontificibus(³) Romanis semper edoctam fuisse.

Nos, inquit Princeps, jam ab ineunte christiana Ecclesia fidem christianam hausimus, cum Andreas, Petri Apostoli frater, in has regiones venisset, ac Romam profectus esset; deinde Volodimero ad fidem converso, religio latius propagata est. Itaque eodem tempore, quo vos in Italia, nos in Moscovia christianam fidem accepimus, quam et integram servavimus: cum in Romana Sede(⁴) septuaginta fides sint, vel te Antonio teste, qui id mihi Stariciae significasti.

(¹) qua — designant, *pericope haec deest.* (²) quod. (³) *add.* istis. (⁴) fide.

Antonius, qui intelligebat, ea a Principe dici, quae ipsemet Antonius, occasione oblata, non semel senatoribus atque aliis ostenderat, respondit, mille et ducentos ferme annos christianam fidem in Italia fuisse, antequam Moscovia Christo nomen dedisset. De s. Andrea pauca locutus, ne quid gravius in Principem, quasi haud vera dicentem pronunciaret, adjecit: Inconcussa et eadem fides Romae semper stetit, quam Petrus et Paulus initio praedicarunt; pro ea sanguinem fudêre trecentos totos annos qui Petro successêre Pontifices; inde reliqui, pacatiora licèt tempore habuerunt, eamdem tamen variis in fluctibus sine naufragio illaesam servarunt. Septuaginta, de quibus dicis, Romae fides non sunt, sed una est, quae septuaginta, atque adeo plures ex Luthero enatas haereses (quas isthic permittis in paucis quibusdam Livonum reliquiis, de quibus tibi Stariciae scripseram) anathemate ferit, atque intrepida fronte persequitur; sicut et cum Orientis atque Africae haeresibus semper fecit.

Quod dicis, Antoni, inquit Princeps, Pontifices maximos sanguinem pro Christi fide fudisse, id bene habet; dixit enim Salvator: *nolite timere eos, qui interficiunt corpus, animam autem non possunt interficere.*

Et propterea, respondit Antonius, nos in Moscoviam fidenter in Dei nomine venimus, et ad Indias, totumque(1) in orbem terrarum Pontifex maximus alios mittit, qui omnia pro Christi nomine subeant, ut ejus veritas innotescat, et Crucis trophaeum quam latissime excitetur.

At Princeps ista declinans, scriptum est, inquit: *Euntes ite, docete omnes gentes, praedicate Evangelium omni creaturae, baptizantes eos in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti.* Omnes id Apostoli cum fecerint, nec alius alio major fuerit; ab jis profecti sunt Episcopi, Archiepiscopi, Metropolitae atque alii plures, quorum(2) et nostri sunt in ditionibus nostris.

Quoniam, Antonius ait, quod ex Evangelio citasti, verbum Dei est, propterea id indubitanter credimus: at eidem ipsi Christo, qui reliquos Apostolos pari auctoritate, sed tamquam delegata potestate misit in mundum (quia sic fidei ubique promulgandae necessitas exigebat), credendum est, quod soli Petro (quod aliis Apostolis numquam fecit) regni Coelorum claves, fratrum confirmationem, ovium pascendarum curam demandavit. Quod si profecti a ceteris Apostolis episcopi potestatem suam retinent: quanto magis retineat Petri Sedes, *adversus quam* (quod aliis Apostolorum sedibus dictum non est, ac propterea in multis provinciis eorum successio et religio, aut variata est, aut interiit) *nec inferi portas praevalituras, et eam usque ad consummationem saeculi duraturam*, irrevocabili promisso testatus est Is, qui *veritas est*, ac non mentitur Deus.

Tum Princeps: Nos Petrum, pluresque Pontifices maximos sanctos agnoscimus, Clementem, Sylvestrum, Agathonem, Vigilium, Leonem, Gregorium et alios. At vero, qui eos sequuti sunt, quonam modo Petro successerunt, aut, cum improbe vixerint, eadem num auctoritate in sede resident Petri?

Facile, inquit Antonius, pro tua sapientia, Princeps, intelligeres, eadem cum auctoritate, qua Petrus, reliquos Pontifices maximos, usque ad haec tempora Ecclesiam administrasse, si, quod verissimum est, pateris ostendi tibi, eorumdem, quos probas, antiquorum Pontificum libros, canones, doctrinam, atque in primis Divini verbi expositionem constanter esse

(1) atque ad reliquum. (2) ex quibus.

secutos. Quod ad probitatem, aut improbitatem vitae spectat, non agam longius, tum quoniam virtus Sacramentorum et Ecclesiae administratio, delata Pontificibus, non ab hominum vita, sed ab immobili instituto Christi pendet; tum, quoniam non omnia vera sunt, quae ii, qui abscissi a Christi corpore sunt, nimio ausu (cum neque ea viderint, de quibus affirmant, aut negant), pleraque solent licentius effutire, ne de sua ipsorum vita reliqui audeant proferre veriora. Obsecro autem te, Princeps serenissime, ut pro tua benignitate mihi respondeas: num tu, qui post quingentos annos Volodimero successisti, istius imperii legitimus sis haeres atque successor? Cui cum Princeps annuisset, adjecit Antonius: jam si quis de tui, vel majorum tuorum auctoritate vellet obstrepere, si qui pro humana fragilitate aliquid commisissent; ecquis illum merito redarguendum, ne dicam, plectendum esse, non existimaret?

Quo sermone cum interius magis urgeretur, quam antea ostenderat ([1]), fere assurgens, scito, inquit, Pontificem Romanum non esse pastorem, sed lupum ([2]). Quam injuriam cùm eò iniquius ferret Antonius, quod in tanto Procerum consessu, aditum ea vox praecluderet ad fidem, adolescentem interpretem (aliàs fidum et catholicum, sed quod a Principe sibi timeret, haesitantem) animavit ad dicendum: cur igitur ad lupum ([3]) de tuis rebus misisti ([4])?

Tum Princeps exscandescens, atque exsurgens ([5]), cum universi crederent, fore, ut pedo illo suo, quo tamquam pontificio pastorali utitur, cujus extremae parti cuspis ferrea infixa est, Antonium (ut et alios, atque adeo ipsum filium suum solitus fuit) percuteret atque interficeret: Fuere, inquit, in foro rustici, qui te docuerunt, ut mecum aeque ac cum rustico loquereris. Quae verba cùm aequabili facie Antonius excepisset; scio, ait, serenissime Princeps, me cum Principe prudente ac bono loqui, erga quem non solùm ipse fide atque obsequio, quod in pace componenda expertus es, verùm etiam ipsemet Pontifex maximus paterno ac singulari amore fertur: qui si quid dicimus, eò id meliorem in partem, spero, a te acceptum iri, quod et verba Christi sunt, quae profero, et tu mihi, ut libere loquerer, concessisti. Sic complanato illius animo (ut mirarentur senatores ac reliqui proceres), cum iterum consedisset, quatuor identidem pergebat, pacatioribus licet verbis, objicere ([6]), quod Pontifex nimio fastu ([7]) in sella gestaretur; quod Crucem in pedibus ferret; quod sibi raderet barbam; quod faceret se Deum. Ad quae cum Antonius obtinuisset, ut posset respondere (videbat enim astantes, rebus exterioribus, falsisque calumniis, addita Principis auctoritate, sic commoveri, ut quidam dicerent, Antonium illico in aquam esse demergendum), ita locutus est: quod Pontifex maximus aliquando in sella gestatur, id non ad fastum, sed ad benedicendum frequentissimo populo, solemnioribus diebus festis, in nomine non suo, sed sanctissimae Trinitatis fit. Porro unà cum aliis plerumque familiarissime incedit, ac saepe pedibus, religionis gratia, pia loca obit. De cruce autem, quam gerit ad pedes, non te, ait, lateat, Princeps, quod cùm populi initio ad pedes Apostolorum prosternerent sese, idem successoribus beati Petri frequentissime acciderit; qui, ne sibi is honor

([1]) *add. in parenthesi:* cum et jis diebus quidam Angli haereticissimi, et medicus Hollandus Anabaptista, multa principi obtrusissent, adversus pontificem maximum. ([2]) *dictio haec deleta.* ([3]) ad eum. ([4]) *add.* quem item pastorem ecclesiae tu, tuique praedecessores semper appellàrunt? ([5]) omnino assurgens. ([6]) *add.* ab iisdem haereticis instillata. ([7]) *ambae dictiones desunt.*

omnino deferretur, crucem apposuerunt, quam osculantes agnoscerent ac venerarentur Crucis Christi mysterium; quo quidquid Pontifices haberent, aut possent, id se Christi Domini merito ac passione assecutos, indicarent. Atqui, inquit Princeps: dedecus est gestare crucem in pedibus; nam et ignominiae loco habetur a nostris, si sub ipsum pectus ad ventrem crux aliqua dependeat. Videbat autem aliquibus eorum, qui Antonium in itinere erant concomitati [1], paululum sub ipso pectore, cruces de collo pendentes. Cum Christus, respondit Antonius, toto corpore crucifixus sit, et nos toto corpore cum Christo cruci confixi esse debeamus: nihil piaculi committimus, si qua in corporis parte ad pietatem crux geratur; quam pietatem divina Sapientia de corde in primis et conscientia pura potius, quàm de externa positione dijudicat. Ac quidem de pedum osculatione, praeterquam quod Pontifex maximus pauperum pedes lavat et deosculatur, certe nemo est, qui cùm illi pedes deosculantur, divinum se putet honorem deferre. Ceterum id, ita praedicente per Ecclesiam Deo [2], septingentos ante annos, quam Christi Ecclesia fundaretur, necessario futurum erat. Haec dicit Dominus [3]: *Ecce levabo ad gentes manum meam, ad populos exaltabo signum meum, et afferent filios suos in ulnis et filias suas super humeros portabunt; et erunt reges nutricii tui, et reginae nutrices tuae: vultu in terram demisso adorabunt te, et pulverem pedum tuorum lingent.* Numquid igitur, Princeps, quoniam Dominus Deus, qui gentilibus regibus honor deferebatur, eum suis detulit servis (quos lucem, petram, fundamenta, et propriis sibi Deo titulis decoravit), non debebat in rem conferre promissum suum, sic, ut non solum oscularentur, sed ad majorem diaboli confusionem, lingerent eorum pedes, ut ait Scriptura, quos Christus Ecclesiae suae pro tempore praefecit? Sed et privatis istis episcopis tuis sese tui populi ad terram prosternunt, et quâ aqua sibi in templis abluunt manus, ea, licet, sordida, oculos faciemque reverenter aspergunt. Tu autem sapiens es, qui non ignoras, si qui legatis, ac proregibus, aut praefectis a populis, vel adeo a magnis dominis honor defertur, eum in te redundare: qui cùm a Deo auctoritatem acceperis, an Deo adimit honorem is, qui hunc honorem, propter Deum, tibi tuisque tribuit? Tum Princeps: Et nos, inquit, ut sumus Princeps christianus, quotiescumque ad nos Metropolita noster venit, ei obviam cum omnibus nostris procedimus, manumque illius osculamur, at non facimus illum Deum.

Ergo et tu, ait Antonius, ob istam speciem spiritualis auctoritatis, non subdito tuo tum, sed Deo putas honorem tribuere: quamvis multo major ei debeatur, cui Deus universam Ecclesiam tradidit administrandam, quàm qui Metropolitae alicui deferendus sit, si tamen canonice electus, riteque confirmatus sit. Neque vero Deum Pontifex maximus ipse se facit, qui plurimis omissis titulis, quos juste posset adsciscere, servum se Dei servorum vocat. Ac cùm id re ipsa omnibus cum nationibus, quae sub coelo sunt (ut tuus vidit Severigenus), exhibeat, tum in universum orbem terrarum, ad Dei Christique Filii ejus nomen praedicandum, continenter operarios mittit: quod quidem nemo umquam Patriarcharum Orientis aut fecit, aut facere potuit.

Jam quod ad barbam attinet, sane eam sibi radere non facit, quam satis prolixam habet; ac si radere juberet, nihil proinde mali

---

(1) comitati. (2) *add.* et alias per Esaiam. (3) *add.* inquit propheta.

committeret: cum qui id fecêre sancti et prisci Pontifices, quorum effigies adhuc in antiquis numismatibus cernuntur, justas et pias ob causas facere, pro varia temporum ratione, potuerint. Aliud enim est, quod in Apostolicis Constitutionibus a sancto Clemente laicis praescriptum est, ne raderent barbam, nempe, ut et caput uxorum suarum sese ostenderent, nec porro illam sibi abscinderent, quemadmodum Turcae ad immunditiem libidinemque faciunt; aliud autem, quod sacerdotibus licet, si qui ob mysteria corporis et sanguinis Christi religiose tractanda, fugiendamque ostentationem id faciunt.

Quae cum dixisset Antonius, ne quid offensionis in animo Principis restaret, manum ipsius petiit, ut oscularetur; quam cum ille benigne porrexisset, non solum, inquit, manum tibi tradam, verum etiam te amplectar. Itaque assurgens, bis totis ulnis, magna cum astantium admiratione, amplexus Antonium, ac se excusans, quod agere de religione noluerat, ne quid sibi gravius excideret, illum amanter a se dimisit. A prandio vero tres proceres ad Antonium cum cibo et potu, postque horam alteram aulicum cum vario potuum genere ad eumdem misit. Qua iterata benevolentiae significatione, plerique omnes obstupescebant; cùm id cum legatis([1]) summorum Principum facere([2]) non consuevisset, ac vero prorsus actum de Antonii capite, paullo ante existimaverant.

Ea, quae secuta est, nocte, Princeps ad Antonium misit, ut, quae loca([3]) sibi ex Esaia recitaverat, ea mittere scripto vellet: quod postridie ejus diei, addita Patrum explicatione([4]), fecit; atque his quinque Gennadii Patriarchae Constantinopolitani capita, de Primatu Pontificis maximi, adjunxit, quae Ruthenice verti in itinere procuraverat, tum eamdem ob causam, tum ut aliquando Gennadius totus Ruthenice prodiret in lucem.

Ex litteris autographis P. Ant. Possevini (Tom. I, No 20), quae adservantur in Tabulariis secretioribus Vaticanis. Confer. Moscovia *ejus, edita Coloniae, pag. 31 — 35.*

XXXIV.

Alterum Colloquium Antonii Possevini cum Magno Moscoviae Duce et cum senatoribus ejus, die XXIII Februarii.

Вторая бесѣда о вѣрѣ Антонія Поссевина съ Московскимъ Государемъ и боярами его, Февраля въ 23 день.

Ea die, frequentissimo populo, Aulaque Principis pleniore, quàm antea, evocatus ad Principem Antonius accessit: cùm extraordinariis illis benevolentiae argumentis, non ab omnibus in bonam partem acceptis, nonnulli vererentur, quin Antonio ac suis gravissimum

---

([1]) *add.* aut nunciis. ([2]) *add.* extraordinarie. ([3]) *in num. singul., imo inferius.* ([4]) expositione.

aliquid accideret; cumque praesertim Antonio significatum esset, Principem ei velle publice ostendere librum, quod tum denique non fecit. Itaque Antonius socios, atque adeo omnes de suo comitatu animavit ad bonam fidei confessionem, re ipsa faciendam, si quid ab immani illa gente adque sanguinem prona (1) contigisset; eosque proinde Sacramentis expiavit et sanctis Reliquiis munivit. Verumtamen, sive quod Principis animum divina sapientia emolliverat, sive quod servis Dei dignioribus eam pro Christo in Moscovia patiendi palmam tempus in aliud servabat; factum est, ut Princeps, cum primum Antonium vidit, non solum (ut solebat) jusserit eum sedere in medio procerum consessu, scamno e regione Principis locato, et tapete instrato, verum etiam omnibus ad se accersitis senatoribus suis, sic satis alta voce locutus est: Antoni, si quid tibi heri dixi de Pontifice maximo, quod tibi displicuerit, rogo te, ut mihi parcas (2). Volumus enim cum eo (quamquam inter nos, et vos multa (3) diversa sint in fide) ceterisque cum christianis Principibus amicitiam, fraternitatem atque unionem habere. Itaque hac de re tecum internuncium (4) mittemus; nostrique senatores reliqua, nostro nomine, tibi ad ea, quae nobis proposuisti, respondebunt.

Antonius, gratiis Principi actis, ejusque benignitate commendata, se non minus in reliquis ejus negotiis procurandis fidelem fore, dixit, quam in pace cum Stephano Rege componenda expertus fuisset. Sicque cum senatoribus solitum in conclave secedens, quod matutini temporis restabat, id per aliquot horas audiendis senatoribus, et cum eis agendo de rebus gravissimis impendit. Quae quidem spectabant ad res Persicas, iterque ad eum regem liquidius intelligendum; deinde ad Tartaros; ad Principum christianorum foedus adversus Turcam (5); ad pacem cum Sueciae Rege (6) tractandam, causasque vestigandas, cur Sueci (7) legatis quondam illata videretur a Principe fuisse injuria: inprimis autem ad religionem Catholicam ac Ruthenam, de qua Principis nomine ab Antonio petierunt, ut scripto discrimen inter utramque tradere vellet; quandoquidem in Moscovia non esset, qui synodum Florentinam Graecam posset interpretari. Quod cum se facturum polliceretur Antonius, Gennadium Latinum (8), quem secum attulerat, depromsit, ac senatoribus ad Principem dedit, ex quo posset primaria rerum capita, seu discrimina, a Latinis interpretibus in Ruthenicam linguam verti jubere (9).

Ex litteris autographis P. Ant. Possevini (Tom. I, No 20), quae adservantur in Tabulariis secretioribus Vaticanis. Confer. Moscovia *ejus, edita Coloniae, pag. 35 — 36.*

---

(1) *contumeliae dictiones deletae.* (2) *add.* nec velis id ejus sanctitati referre. (3) nonnulla. (4) legatum, *add.* ad pontificem. (5) *ambae dictiones desunt* (6) *add. nomen regis,* Joanne III. (7) regis Sueciae. (8) *add.* integrum. (9) *add.* Graecum enim eumdem Gennadium antea dederat.

XXXV.

Tertium de religione Colloquium Magni Moscoviae Ducis cum Antonio Possevino, eodem in procerum consessu, senatoribus autem adstantibus.

Quod item post illud contigit ea ipsa die, quae fuit quarta Martii et dominica prima Quadragesimae, cum evangelium legitur: *ductus est Jesus in desertum* et c. Luc. 4, 1.

Третія бесѣда о вѣрѣ Антонія Поссевина съ Московскимъ Государемъ, въ присутствіи бояръ, Марта въ 4 день.

Etsi quotiescumque ad Principem adibat Antonius, praeter proceres eos, qui illum deducturi, ad sese frequentes in vehiculis et in equis venire soliti erant, stipatores Principis longissima serie sese contingentes, et ferreis tormentis terrae innixis, ab utraque viae parte, tam in secunda, ubi hospitium erat Antonii, quàm in prima Principis arce circiter mille quingenti stabant; cives autem et reliqui scalas, atrium, fenestras(1), ut et nobiles ac proceres primum ac secundum Principis conclave, replebant: id tamen, quod quarto Calendas Martii Princeps tentare decreverat, fecit, ut frequentior populus in primam arcem, arcisque plateam convocaretur (ad quinque enim hominum millia minimum existimati(2) sunt). Aedis autem Deiparae Virginis, cujus pinnacula septem aureis laminis contecta sunt, itemque sancti Joannis fores sic panderentur, ut quod Antonio transeunte, numquam antea factum fuerat; induti etiam sacris (si sacrae dicendae sunt) vestibus sacerdotes coronam in medio templi facerent, et preces de more Ruthenico(3) funderent. Manserat autem hebdomada ea Princeps in cubiculo, jejuniis arctioribus et orationibus plus solito vacans, quod Rutheni feriâ secunda (quod nos facimus quarta) suam Quadragesimam inchoent(4), licet a Septuagesima carnibus (non item ovis et lacticiniis) ad id usque tempus abstineant. Ergo tanto apparatu evocatus Antonius, ubi Principem conspexit, sedere jussus, mox ad se(5) proxime vocatus, eum ita loquentem audivit.

Antoni! relatum est nobis a senatoribus nostris, cupere te ecclesias nostras obire; qua in re tibi gratiam nostram (ea phrasi saepe utitur) ostendere volumus. Jussimus enim, ut te ad eas proceres nostri deducerent; in quibus videbis, quanto cultu Sanctissimam Trinitatem adorantes, Beatissimam item Virginem ac Sanctos veneramur et invocamus. Conspicies autem, quanta pietate feramur erga pias imagines, cum et Beatissimae Virginis eam, quae a S. Luca depicta est, cernes. Nec tamen videbis, nos, aut Metropolitam nostrum (ut Pontifex maximus facit)(6), contra Christi exemplum, qui pedibus incedebat(7), ad templum proficisci(8). Tu vero, inquit, nosti, quid Simoni Coriario fuerit dictum, cum visionem vidisset, atque ad eum missus a Domino Petrus pedibus esset profecturus(9).

Antonius, cui nec opinanti ea verba dicebantur, cùm etiam paucos ante dies, Princeps

(1) *add.* deambulacra. (2) *mendose,* aestimata. (3) ruthenicas. (4) *add.* Graecorum more. (5) *add.* ab ipso. (6) ut — facit, *insertum hoc delitum.* (7) contra — incedebat, *pericope haec itidem deest.* (8) in sella gestari. (9) tu vero — profecturus, *periodus haec tota e textu exclusa*

veniam ab eo de hujusmodi verbis petiisset, hortatus interpretem, ut altius loqueretur, ita respondit:

Quae ad Dei honorem rite pieque fiunt, et nos comprobamus et extollimus. Sed quod attinet ad meam templorum tuorum visitationem, scito, me a nemine petiisse, ut Sacro precibusve tuorum sacerdotum interessem: novi enim, quae in jis apud vos aguntur. Quousque vero inter nos de fidei negotio conveniat, ac tuus Metropolita ab eo confirmetur, qui ejus sedem tenet, cui Dominus dixit: *Confirma fratres tuos*, non possum([1]) istis eorum actionibus interesse. Ad Pontificis maximi gestationem quod attinet, dixi tibi, id ad benedictionem populo impertiendam fieri: quamvis ea dignitas tanta sit, ut ipsam Christi Domini dignitatem, Apostolicae Sedi collatam, expediat ita quoque monstrari. Plus vero est, quod populi isti deferunt honoris Episcopis (si Episcopi sunt) tuis, cum, qua aqua([2]) abluunt manus, eam suis oculis aliisque corporis partibus inspergunt, sese autem iis Episcopis persaepe ad terram inclinant([3]). Quae verba cum Princeps excepisset, ne fabulere, inquit, tibi quidem videris intelligere, at non intelligis hoc aquae mysterium: illo enim Christi resurrectio designatur([4]).

Ne tibi, respondit Antonius, negotium hisce de rebus facessam, licebit, serenissime Princeps, tibi([5]) haec perlegere, quae tibi, mandato tuo, de discrimine inter Catholicam et Graecam fidem conscripsi: ex jis etiam intelliges, quae de multis hujusmodi rebus, si velles, possent responderi. Quod scriptum cum Princeps accepisset, ac vero dixisset, «multa nobis scripta tradis, Antoni»([6]), jussit, ut adduceretur ad Beatissimae Virginis templum. Sed ei jam ex cubiculo exeunti Princeps inclamavit: «vide, Antoni, ne Lutheranum aliquem in ecclesiam adducas.» Cui Antonius: nos, Princeps, Lutheranos, nisi resipiscant, comburimus([7]), neque nobis ulla cum eis conjunctio est. Sic igitur descendentes proceres, Antonium ad dexteram partem templi([8]) Beatissimae Virginis, una cum suis sistere volunt([9]), expectaturum, quousque Princeps veniret: ceterum nulla de re ejusmodi praemonitum, atque eo minus id opinantem, quod diserte Principi declaraverat, se nulli Sacro aut precibus eorum publicis interfuturum. Itaque re animadversa, se inde sensim, sed libere, cum omnibus suis subduxit Antonius: cum ei proceres identidem protestarentur, eum, qui in reliquis cum Principe suo([10]) recte se gessisset, in ea re magnam injuriam Principi inferre. Quibus cum rationes sic afferret, ut frequens populus miraretur, ceterique nobiles([11]) essent attoniti, diriorem aliquem casum([12]) expectantes: ecce senatores admoniti, qui jam cum Principe ipsam in plateam descenderant, ad Antonium, satis ab aede illa jam remotum, accedunt; sciscitati causam, Principi referunt, quem sacerdotes quidam, praelata Beatissimae Virginis imagine, praecedebant.

Tum Princeps, media in platea cum omnibus aulicis subsistens, manuque caput fricans, ambigens quid ageret, tandem senatores remittit Antonio, dicentes, eum quidem descendisse, illique gratiam suam ostendere voluisse: verum enimvero cum eam nollet accipere, integrum ei relinqui, ut in palatium ad certum([13])

([1]) *in num. plur.* ([2]) *haec dictio mendose omissa.* ([3]) *add.* ac terram fronte percutiunt. ([4]) *brevius;* excepisset: hoc aquae mysterio, inquit, Christi resurrectio designatur. ([5]) licebit serenitati tuae. ([6]) ac vero — Antoni, *pericope haec deest.* ([7]) *admodum lenius,* non admittimus. ([8]) aedis. ([9]) conati sunt. ([10]) erga principem suum. ([11]) nobiliores. ([12]) *add.* adversus Antonium. ([13]) ad solitum.

conclave ascenderet, quo senatores paullo post de negotiis, de quibus agebatur, essent venturi. Sic Principi ad aedem appropinquanti Metropolita cum aliquibus Episcopis et sacerdotibus exiens, obviam venit; salutatum in aedem deducunt; crucem osculandam tradunt. Ea vero in aede suggestum et cathedram pro Antonio excitatam fuisse, ut omnia cerneret, ac deinde aliquid ei de fide objiceretur, a nobilibus postea audivit. Itaque vitata (1) ea tempestate, et manus Metropolitae deosculatione, quam Princeps optaverat, ubi in conclave ascendit Antonius, hîc ex pectore reliquiarum plena cruce deprompta, cum suis omnibus (2), satis alta voce, genibus flexis, hymnum *Te Deum laudamus* recitavit. Quod nobiles Antonium prosecuti cum perquirerent, quid id esset; cognovissent autem, ab eo gratias Deo actas, quod christianam veram fidem cum suis constanter ac publice defendisset, mirifice affecti sunt, ut non solùm obmutescerent, verum etiam expavescerent (3). Hanc enim a teneris annis Mosci opinionem imbuerunt, sese ut solos veros christianos existiment; reliquos, licet catholicos, et immundos, et haereticos, aut errantes putant. Sed et ejus ingenii Principi res illa molestissime accidit, cùm hominis a Pontifice maximo missi praesentia, et erga Metropolitam suum demissione, gentem illam in schismate stabilire cogitasset, quasi Pontifex maximus Antonium, ad id officium praestandum, veritate agnita, misisset: quemadmodum antea Smolenscii per Episcopum aut wladycam illum, deinde vero Novogardiae Magnae per Archiepiscopum frustra tentaverat. Itaque astuto in astutia sua comprehenso, facti illius publici testimonium in cordibus Moscorum diu, ut sperandum est, haerebit: cum re ipsa coram Principe suo viderent, eam, quam putant sese habere fidem, ab Orthodoxis et Catholicis ne dignam quidem aestimari, ut ipsorum ritibus pius aliquis intersit.

Cum itaque haec acta fuissent, senatoribus ad Antonium venientibus, ab eo rationes allatae sunt, cur Princeps, si quid gratiae, ut ajebant, Antonio ostendere voluisset, nec Pontificem maximum, a Christo institutum, carpere coram omnibus debuisset; nec cogitare, eos, qui ab illo mitterentur, inferiores esse Metropolita: qui ne Metropolita quidem esset, cum et alter, qui diceretur Metropolita, esset in monasterio superstes; alius vero, quod liberius Principis mores reprehendisset, unà cum omnibus suis fuisset combustus, ac nemo eorum a Christi vicario fuisset confirmatus. Tum de veritate fidei Catholicae plura locuto Antonio, cum pacatas (4) aures et animum senatores adhibuissent, ipsi, cum omnia Principi sese relaturos polliciti essent (sicuti eo ipso die fecerunt); ad alia (5) capita ex scripto responderunt, quae Antonius aliquot ante dies Principi proposuerat.

Ex litteris autographis P. Ant. Possevini (Tom. I, No 20), quae adservantur in Tabulariis secretioribus Vaticanis. Confer. Moscovia *ejus, edita Coloniae, pag. 36 — 37.*

---

(1) *add.* ab Antonio. (2) *add.* qui erant quindecim. (3) expallescerent. (4) *dictio haec omissa.* (5) *add.* rerum.

XXXVI.

Capita, quibus Graeci et Rutheni a Latinis in re fidei dissenserunt, ubi ab Ecclesia Catholica Graeci sese praeciderunt (1), tradita ab Antonio Possevino (2), in magno consessu procerum, Ioanni Basilii Magno Moscoviae Duci, die III Martii, 1582, Moscuae (3).

Изложеніе спорныхъ пунктовъ о Вѣрѣ между Греками и Латинами послѣ раздѣленія Церквей, поданное Московскому Царю Іоанну Васильевичу Антоніемъ Поссевиномъ, въ присутствіи бояръ, въ Москвѣ, 3го Марта 1582 г.

Quod de me, tuo nomine (4), quaesivere senatores tui (5), ut discrimen indicarem (6) tibi (7) inter Ruthenicam et Catholicam Romanam fidem, id esset longius, quàm ita angusti temporis ratio patiatur, quod mihi restat, ut in viam me dem (8). Verumtamen, cùm ex libro Gennadii Patriarchae Constantinopolitani, qui Florentinae (9) synodo, prius quam esset patriarcha (10), interfuit (quem librum (11) senatoribus tuis ad te dedi), praecipua discriminis ejus capita cognoscere poteris, agam, quantum potero (12), breviter de summa rei, originem in primis ac tempus attingens, quo ab Latinae et Occidentalis Ecclesiae unione secessionem Graeci fecêre, unde fidem suam Rutheni acceperunt (13). Hoc enim ad totam rem liquidius intelligendam vel maxime faciet.

Dum stetit in Oriente sincerior fides atque simplicitas, credidêre Graeci primatum Ecclesiae in Petro Apostolo ejusque successoribus (14); sicque vel in Conciliorum confirmatione necessariam esse agnoscebant Petri successorum auctoritatem, ad quos illa vox Christi Domini pertinebat: *Petre, confirma fratres tuos* (Luc. 22, 32.); vel cùm a variis (15) haereticis, et ab Imperatoribus ipsis Patriarchae ceterique Orientales Episcopi persecutionem paterentur (16), ad unam ipsam Pontificis Romani Sedem confugiebant, ut defenderentur: quemadmodum divo Joanni Chrysostomo, s. Athanasio aliisque (17) contigit (Epist. 1 et 2 ad Innocentium. Sozomen. Hist. lib. 3, cap. 7). Quin vero ex universo orbe terrarum ad eamdem Sedem, de fidei quaestionibus, deque aliis gravissimis rebus scribebant Episcopi, atque ad jussum Pontificis maximi Concilia vel cogebant, vel coacta petebant ut confirmarentur. Et Thessalonicae, ipsius Graeciae civitatis (18), Episcopus (19) delegatam habebat (20) potestatem a Pontifice, qui causas et dissidia, quae in Oriente oriri

---

(1) descivêre. (2) *ambae autoris nomenclationes omissae.* (3) *add.* quibus brevis, dilucida et solida errorum Graecorum et Ruthenorum refutatio continetur. (4) *add.* serenissime princeps. (5) ante biduum a senatoribus tuis quaesitum est. (6) scripto ut exponerem, quid discriminis esset. (7) *haec dictio deest.* (8) quod — dem, *pericope haec omissa, interim add.* quod ad serenissimum Poloniae regem in Livoniam, atque inde ad Gregorium XIII pontificem maximum, una cum oratore tuo *(verbum deficit.)*, eas ob causas, quas nosti, mihi praescriptum est. (9) *add.* sanctae. (10) prius — patriarcha, *pericope haec deest.* (11) *add.* propterea. (12) *ambae dictiones desunt.* (13) *idem, sed multo secus,* quo Graeci, a quibus Rutheni non integram, neque rectam fidei normam acceperunt, sese a catholica Romana ecclesia praeciderunt. (14) *latius,* Graeci primatum visibilis hujus ac militantis ecclesiae Petro apostolo ejusque successoribus fuisse a Christo Domino delatum, credidêre. (15) à diversis. (16) affligerentur. (17) et aliis plerisque. (18) quae Graeciae civitas est. (19) archiepiscopus. (20) acceperat.

potuissent [1], decideret [2], sicut Leo primus testatur [3] (Epist. 84). At vero cum Constantinus Magnus cessit Roma, suique imperii sedem Byzantium delegit, inflati Graeci, ex temporario et praesentis Principis splendore, potiùs, quàm ab instituto Christi, quo sedes Petri omnibus praelata fuerat, auctoritatem metiri voluerunt [4]. Sicque anno Domini CCCLXXXI, Episcopum Constantinopolitanum, qui antea ne Patriarcha quidem fuerat, tribus Orientis Patriarchis anteposuere, et secundum a Romano Pontifice facere voluere, uti ex Concilii Constantinopolitani primi canone quinto patet. Deinde, neque hoc contenti, anno CCCCLI, eumdem Constantinopolitanum Episcopum Romano Pontifici parem efficere conati sunt, uti ex Chalcedonensis Synodi articulo sexto decimo [5] constat. Neque vero hoc contenti [6], divo Gregorio Pontifice maximo [7], prope sexcentesimum a Christo nato annum, Episcopum Constantinopolitanum Oecumenicum, id est, orbis terrae Episcopum, sive universalem vocare ausi sunt. Quod s. Gregorius primus pluribus Epistolis ad Ioannem Episcopum Constantinopolitanum, atque ad Imperatorem Mauricium, et ad Imperatricem Constantiam, atque ad Partriarchas Orientis, planissime, tamquam blasphemiam contra Christi Domini institutum, confutavit. Denique anno MLIV, ut ascendit semper superbia, variis haeresibus et peccatis Oriens lucem veritatis amiserat: Episcopum enim Constantinopolitanum majorem esse Petri successoribus Graeci dixerunt [8]. (Vid. Epist. Leonis 9. Anselmi lib. de Spiritu S. Sigibert. in Chronicis. Antonin. Hist. lib. 3. tit. 22. cap. 13).

Quibus ex rebus intelligi potest [9], si Graeci id ausi sunt eo tempore, quo Gregorius primus, Pontifex sanctus, Ecclesiam administrabat: eos non propter peccata Pontificum, quae modo a quibusdam [10] praetexuntur, sed quia excaecaverat eos tumor atque mendacium, ordinem Christi imperturbabilem [11] voluisse perrumpere [12]. Sed, gratia Deo, ipsi perturbati sunt atque perrupti; ipsi mancipia Turcarum effecti; iis libri, et ipsa Sanctorum Patrum corpora adempta, et ad unam veram Catholicam Ecclesiam Romanam translata; iis denique sublata ita auctoritas est, ut ne ûnam quidem Synodum umquam cogere potuerint; cùm post octavam [13] Synodum, plus quàm decem Generalia Concilia coëgerit Sedes apostolica. Quo temporis spatio, quater et decies suos agnovit errores Graecia: sed, ut inquit s. Jacobus Apostolus, *considerans se in speculo, ac maculas suas videns, abivit retrorsum*, et ad vomitum rediit (I, 23—24). Tandem cùm securim ad radicem juste apponere Christus [14] vellet, sterilemque ficum [15] exscindere, synodum Florentinam cogi jussit; cui Ioannes Paleologus [16] ceterique Orientales cum interfuissent, veritate cognita, dedêre dexteras Apostolicae

[1] enascerentur. [2] *add.* ac qui nominarentur in ecclesiis episcopi, eos auctoritate pontificis maximi confirmaret, si confirmandi viderentur. [3] *làtius*: Quod vero isti Thessalonicae archiepiscopo eà potestas a summó pontifice fuerit delegata, Leo primus, cui tui Rutheni fidem habent, ac qui tot ante saecula fuit, testatur. [4] *latius*: At vero cum Constantinus magnus, imperii sui sede Byzantio delecta, Roma Christi vicariis, diuino afflatus numine, cesisset; Graeci, qui tanto magis ea re Petri sedem suspicere ac venerari debuissent, sic terreni imperatoris praesentia inflati sunt, ut ab eo, potius, quam ab instituto Christi, quo sedes Petri omnibus praelata fuerat, Constantinopolitanae ecclesiae dignitatem aestimare voluerint. [5] actione XVI. [6] sed neque inter hos terminos constiterunt. [7] diuo — maximo, *hae quatuor dictiones deficiunt.* [8] *latius aliterque*: episcopum enim Constantinopolitanum, non solum Petri successoribus parem esse, Graeci dixerunt, sed ementitis calumniis eos anathemate ferire, ac Latinos ex ecclesiis, quas Byzantii habebant, ejicere sunt ausi. [9] facile intelliges. [10] quae fallaciter a quibusdám Graecis. [11] ordinem a Christo constitutum. [12] perturbare atque perrumpere. [13] post septimam. [14] Deus, justus judex. [15] *add.* illam. [16] *loco nominis, titulus*, Constantinopolitanus imperator.

Sedi, erroresque, quos hauserant, Patribus ipsorum(1) publice perlectis, quos ipsimet ex Graecia et Asia secum attulerant, ejurârunt. Quorum ii praecipui erant, quos Gennadius, qui postea eorum fuit Patriarcha, eo in libello(2) demonstrat(3) et refellit, quem tibi tradendum(4) curavi. At quoniam quam lucem hauserant, eam paullo post eorum plures depulêre; factum est divinitus, ut Constantinopolis imperium, fidem Orthodoxam, splendoremque omnem amitteret(5).

1. *Primum caput dissensionis, de processione Spiritus Sancti.*

Et illud sane primarium inter Catholicos et Orientales erat discrimen, quod hi putabant temere et contra Concilia, quae praecessêre, additum esse Symbolo, quod Spiritus Sanctus procedat a Patre et a Filio. Verum Orientales ex verbo Dei et ex Patribus intellexerunt Graecis, a Latinis non duo principia, sed unum tantum principium fieri, additaque illa verba «ex Filio» ad quorumdam haereticorum(6) haeresim declinandam. Quae declaratio necessaria antea non erat; quia error ille non apparuerat. Pontifices autem maximi, qui primas Synodos coëgerunt, et alii quoque sanctissimi Patres Graeci, qui eisdem interfuerunt, eamdem processionem ex Patre et Filio testati sunt (lege Gennadium), uti ex sanctis Athanasio, Basilio, Gregorio Nysseno, Chrysostomo, Anastasio, Concilio Ephesino atque aliis ostensum est: cum disertissime scripserint, a Patre et Filio *mitti*, *procedere*, *prodire*, *profluere* Spiritum Sanctum. Sic(7) etiam ex sanctissimis Pontificibus et Patribus Occidentalis Ecclesiae haec veritas comprobata est: cum eorum Patrum sententiis, pro veritate fidei promulgatis, anathematis poenae a sexta(8) et septima Synodo subjiciantur, qui non crediderint.

Porro, quoniam nescientes(9), quid dicerent, audebant dicere(10), Latinos in excommunicationem incidisse; quia in Constantinopolitana Synodo anathema erat latum adversus eos, qui aliter, quàm in ea(11) decretum erat, sentirent, aut docerent, quàmque Ecclesia tum temporis sensisset: intellexerunt(12), quod recte Ecclesia Latina semper idem sensit aut docuit(13); aliter autem senserunt Macedonius et Eunomius, aliique hujusmodi haeretici, adversus quos anathema illud fuerat latum(14). Quamobrem cùm Graeci saepius sese errasse animadvertissent, saepius item, uti dictum est, cum Ecclesia Occidentali consenserunt, sicuti et in synodo Florentina (atque ante plùs quàm trecentos annos fecerant, in generali synodo Lugdunensi, Gregorio X Pontifice maximo) factum est(15): cùm Graeci ipsi(16) eò venientes, tam reliquorum Orientalium, quàm Imperatoris Constantinopolitani nomine, publice professi sunt, Spiritum Sanctum aeternaliter ex Patre et Filio, non tamquam duobus principiis, sed tamquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed una spiratione procedere. Idque coram toto Concilio illo(17), ter Graece ac ter Latine cum iis verbis «secundum Scripturas, Filioque», similiter decantârunt.

(1) Graecis. (2) iis in capitibus de primatu Petri. (3) *verbum hoc omissum.* (4) quae tibi Ruthenice versa tradenda. (5) *latius, additoque sermone tumidiore;* ut Constantinopolitani et Graeci imperium, fidem orthodoxam, ac splendorem omnem amitterent: dilexerant enim plus tenebras, quam lucem, atque ita in tenebras interiores et exteriores traditi sunt; super cordibus adhuc velamen habentes, ut, in quo saepe convicti sunt et judicio suo ipsorum condemnati, id confiteri jam nolint. (6) *dictio haec deficit.* (7) quamobrem. (8) *add. superius,* a quinta. (9) *add.* quidam. (10) asserere. (11) *add.* synodo. (12) edocti sunt. (13) *negative.* nunquam aliter ecclesiam Latinam sensisse, aut docuisse. (14) pertimuisset. (15) *verbum hoc deficit.* (16) episcopi. (17) coram tota illa synodo.

2. *De pane azymo.*

Erat secundum discrimen de azymo pane, quo Latini utuntur in conficiendo divino Sacramento: sed Orientales ([1]) intellexerunt, hunc ritum, non sine afflatu Spiritus Sancti, ab Apostolis Petro et Paulo fuisse traditum Ecclesiae Occidentali ([2]); idque optima quidem ratione, sicut et laudabili ratione Orientales in fermentato consecrant ([3]). Dum enim ([4]) in consecratione Eucharistiae materia tritici, sacerdos, locus, intentio et verba sint ([5]), quae Christus instituit; nihil refert, utrum alter in azymo, alter in fermentato conficiat ([6]). Intellexerunt ([7]) item Orientales, Occidentalem Ecclesiam bona et laudabili ratione azymum in usu Eucharistiae ([8]) adhibere, sicut s. Gregorius magnus, quem Dialogum vocant, qui vixit ante schisma, ostendit ([9]): *Romana*, inquit, *Ecclesia offert azymos panes, propterea, quod Dominus sine ulla commixtione suscepit carnem; sed ceterae Ecclesiae offerunt fermentatum, pro eo, quod Verbum Patris indutum est carne, estque verus Deus, et verus homo; item et fermentum commiscetur farinae, et efficitur corpus Domini nostri Iesu Christi vivi: sed sive in azymo, sive in fermentato id conficiatur, corpus Domini nostri Iesu Christi sumimus* ([10]).

Quod autem hoc non sit judaizare, quum Christus in agni coenâ in azymo consecraverit, jusseritque idem facere, quod ipse fecit; cumque non propterea judaizemus, si aqua in Baptismo utamur, qua in suis baptismatibus Iudaei utebantur: ipsa sancta synodus Florentina et Gennadius ([11]), quem tibi tradidi ([12]), solidissimis rationibus ex verbo Dei et Patribus ostendunt.

3. *De Purgatorio, Beatitudine Sanctorum et Primatu.*

Purgatorium autem ignem esse, in quo animae expiantur, ac post expiationem in coelum ([13]) ascendunt; animas item fidelium ante judicii ([14]) diem, frui felicitate coelesti; ac Pontificibus Romanis delatam esse ([15]) curam universalis Ecclesiae, usque ad consummationem saeculi, — tam evidenter ex eodem verbo Dei atque ex antiquis ([16]) Patribus ostensum est, ut certissime sperem de misericordia Dei, si quis vel synodum Florentinam, vel Gennadium Patriarcham Constantinopolitanum attente legerit, eum cogniturum verissimam et unicam fidem, sine qua impossibile est, ut alicui ad coelestem felicitatem pateat ([17]) aditus.

Ubi primo Orientales cognoverunt ([18]), Ecclesiam Catholicam, sanctam Petri sedem apostolicam ([19]), neque posse errare, et vero a Christo Domino, ad veram populis doctrinam tradendam, accepisse Spiritum Sanctum: facillimum fuit, reliquas nugas, et historias falsas, atque eas, quae Latinis objiciebantur, calumnias vel mendacia diluere.

Primum enim, quod Graeci ([20]) objicere soliti ([21]) sunt, post septem prima Generalia Concilia, nullum ([22]) Concilium esse cogendum:

([1]) *add.* item. ([2]) *dictiones ambae in num. plur.* ([3]) *latius:* quod cùm optima ratione fieret, relinquerunt tamen orientalibus integrum, ut ipsi in fermentato non sine laudabili ratione consecrarent. ([4]) *in parenthesi add.* ut inquit eorum patriarcha Gennadius. ([5]) a consecratione — non absint. ([6]) *apodosis brevius contexta:* amplius requirendum non est. ([7]) et agnovère. ([8]) *dictio haec desideratur.* ([9]) *de s. Gregorio nulla in textu autoris est mentio.* ([10]) *demonstratio haec verbis, non sensu discrepat, ad cujus plenitudinem accessit inductio sequens:* nec propterea duo Christi credendi sunt, alter in azymo, alter, qui in fermentato conficiatur. ([11]) *add.* ipse. ([12]) *add.* Graecum et Latinum. ([13]) *add.* ante extremum judicii diem. ([14]) *add.* eundem. ([15]) *add.* in Petro apostolo. ([16]) *in gradu superlat.* ([17]) sine qua nemini umquam ad coelestem gloriam patebit. ([18]) *latius,* ubi ergo Graeci haec didicerunt, et inde etiam intellexère. ([19]) *paucis aliter,* sanctam Petri sedem, et quae ab ea regitur, catholicam Romanam ecclesiam. ([20]) *add.* aliqui. ([21]) aussi. ([22]) *add.* aliud.

Ubinam Christus hoc dixit? Ecquis alligavit verbum Dei? Quis Spiritum Sanctum obmutescere fecit, quin emergentibus erroribus et haeresibus, Ecclesia usque ad consummationem saeculi (1) consuleret christianae concordiae, ac per Concilia Generalia, generalibus morbis remedium adhiberet? Verumtamen cùm Graeci viderent, sine uno Pastore visibili, quem propterea (2) Christus Dominus reliquit Ecclesiae, sese numquam potuisse ulla vera (3) Concilia cogere (quamobrem etiam variis dissidiis et erroribus inter sese dissecti sunt); Catholicam autem Occidentalem Ecclesiam auctoritatem suam in cogendis (4) Conciliis Generalibus servasse (5), ac plura alia post septem illa prima (6) indixisse et confirmasse (sicuti et paucos ante annos, synodum Tridentinam adversus Lutheranam et alias haereses coëgit): propterea iidem Graeci mendacio illo veritatem tegere voluerunt, quasi septima Synodus aliorum sustulerit, aut (si Deo placet) tollere potuerit facultatem eam, quam Christus ipse Ecclesiae suae in perpetuum tradidit.

4. De rituum diversitate.

Quod ob varios in Ecclesia ritus, quos prudenter, pro ratione variarum nationum (7), Apostoli instituerunt, aut fidem (8) laedi, aut imminui, Graeci putassent, si secus fieret in Occidente, quàm fit in Oriente (9) (quamvis etiam in ipso Oriente sint plurimi atque diversi ritus inter Syros, Maronitas, Aetiopes, Armenos, et Graecos): id facile ostensum est, nihil obesse (10) Orthodoxae fidei, dum unaquaeque provincia cum charitate et unione servaret, quae a suis Apostolis, vel legitimis eorum successoribus accepisset.

5. De Baptismi ceremoniis.

Itaque quod ad Baptismum pertinet, qui fit cum integra corporis immersione (11) apud Graecos (12), aut cum capitis perfusione in Occidente, utrobique idem re ipsa est. Corporis enim totius de immersione, sancti Dionysius Areopagita et Cyrillus episcopus Hierosolymitanus, de capitis vero perfusione S. Clemens in Apostolicis Constitutionibus testimonium reddunt. Itaque si quis Latinus Graecum infantem, Graeco ritu baptizatum, rebaptizaret; sicut, et si quis Graecus Latinum, ritu Occidentalis Ecclesiae baptizatum, rebaptizaret, aut hunc, vel illum fuisse vero Christi baptismo baptizatum, non crederet, pessime faceret ac pessime crederet (13).

6. De Unctione Chrismatis.

Negant autem reliqui Graeci, esse plus, quàm unam chrismatis unctionem; qui error manifestissimus est contra verbum Dei, et s. Clementem, et Constitutiones Apostolicas, et contra s. Dionysium Areopagitam, et s. Cyrillum Hierosolymitanum, et s. Melchiadem pontificem et martyrem. (Vid. Eccl. Hierar. cap. 4. Catech. 3. Mystagog. Epist. ad episcopos Hisp.). Proinde mirandum non est, si Graeci, ubi sacramentum Confirmationis rite non susceperunt, infirmati sunt in fide, et ab infidelibus (14) pessima quaeque (15) patiantur.

---

(1) ad extremum hujus mundi diem. (2) ut necessario, ita sapientissime. (3) legitima. (4) *add.* ac confirmandis. (5) catholicae—integram restare. (6) *add.* eandem apostolicam Romanam sedem. (7) ratione diversarum gentium. (8) religionem. (9) si alii (*i. e.* ritus) in occidente, quàm in oriente retinerentur. (10) obesse non posse. (11) *praepositione sublata.* (12) *add.* et apud Ruthenos. (13) *dictionum ordo permutatus.* (14) et a Turcis perfidis Christi hostibus. (15) *add* adhuc.

7. *De Divortio.*

Matrimonium ex Christo, sanctaque universali Ecclesia indissolubile est, quamdiu alter conjugum vixerit. Graeci autem divortium ita permittunt, ut, superstite altero conjugum, alter uxorem ducere possit: quod mirum non est, cum divortium ab Ecclesia Catholica fecerint, cujus conjunctio indissolubilis cum Christo Capite per matrimonium designatur, quod divus Apostolus Paulus propterea vocat magnum Sacramentum (Ephes. 5, 32).

8. *De sacerdotum caelibatu.*

Sacerdotes Graeci uxorem ante sacerdotium ducunt(¹), Latini autem caelibatum servant: quod quidem melius est, tum ad tractanda divina mysteria, ut sint sancti corpore et spiritu; tum quoniam negotiis temporalibus et filiorum carnalium propagatione implicari non debent, qui spiritualibus rebus vacantes, semper(²) accincti esse debent ad proximos adjuvandos, sacramentaque dies et noctes, vivis et moribundis ministranda.

9. *De Jejunio Quadragesimae.*

Aliqui Orientales de jejunio magno Catholicos abscindere hebdomadam objiciebant: sed facile fuit illis ostendere, Catholicos, a tempore Apostolorum Petri et Pauli, unam et integram Quadragesimam accepisse, quam jejunarent. Quae quidem vitae Christi imitationem habet, sicut Beatus Ignatius scribit ad Philippenses, scilicet: *quod ad Christi Domini exemplum, quicumque id praestare possumus, totidem dies jejunare debemus* (Epist. ad univers. cap. 4). Quod si quis hebdomadam et plures quoque dies Quadragesimae velit adjicere, quibus se ad jejunium illud melius praeparet, id integrum cuilibet relinquitur; sicut et laudabile est (quod etiam plures faciunt apud nos religiosi viri), non unam tantum, sed plures quoque quadragesimas facere. Quod vero Telesphorus Pontifex maximus suaserit, ut, quod et ante illius tempora fiebat, septem hebdomadas plenas jejunaretur; id clericis et monachis proposuit: quod etiam plerique observant, quamquam non fuerit, tanquam lex rigida omnibus imposita. Porro in Ecclesiis Catholicorum per totum Orientem et Occidentem, alii secunda, alii quarta feriâ jejunium incipiunt: et tamen nulli vis inferenda est, dum quadraginta dierum jejunium expleat, ad Christi imitationem (quantum hominibus licet), qui(³) exemplum dedit nobis(⁴), ut quemadmodum ille fecit, ita et nos faciamus. Quemadmodum enim inquit s. Ioannes Damascenus in libello, quem de jejuniis ad Cometam scripsit, postquam de orientalis jejunii more, qui etiam in Occidente ex parte servatur, locutus est: *Haec est regula, et lex Ecclesiae, quam in sancta Christi resurrectione servari scimus: sed abundare in bono,* ἐπιδα φιλεύεσθαι τὴν ἀρετὴν, id est, *et exuberare virtutem, non est improbandum, sed potius Deo et hominibus prudentibus gratum: ita tamen, ut nulla vis fiat, nec imponatur necessitas, sed suasio adhibeatur, nunc praesertim, in hac temporis difficultate. Utrumque enim nunc utile est et necessarium, addere ad bonum, et a violentia abstinere.* Deinde subjungit: *quis juberet, ut per universum vitae tempus unum jejunium esset? Verum aliud est modus admonitionis, alius legislationis: satis sunt, quae a Spiritu Sancto sancita sunt,* οὐθετησθώτη προσθήκη τοῦ ἀγαθοῦ, id est, *admoneatur accretio, sive accessio boni.* Haec Damascenus.

(¹) *add.* et in sacerdotio ea utuntur. (²) super. (³) quibus. (⁴) *haec dictio deest.*

Quin vero, cum charitas sit finis praecepti divini([1]), lexque omnis eò referri debeat; jejunium autem non ad destruendam naturam, sed ad animi perturbationes domandas, et ad animum ad coelestia excitandum institutum sit: propterea aegrotis et debilibus (si opus sit) tempore jejunii([2]) dare cibum, qui bene valentibus interdictus est, id nullo cum scrupulo faciendum est; ut enim inquit divus Paulus Apostolus: *pietas ad omnia utilis est.* (1. Tim. 4, 8). Tum autem aegrotis cibus non datur, ut cibus, sed ut medicina: quoniam *Deus ex altissimis*, ut inquit Scriptura, *creavit eam* (Eccles. 38, 2). Si quis aegrotis adimit([3]), is cum possit esse causa mortis alicujus, tamquam homicida judicaretur a Deo([4]). Neque vero Orientales a Latinis in fide discrepant, quod non solum ii longiorem Quadragesimam, quàm Latini, jejunant, verum etiam aliis anni temporibus plura videantur habere jejunia. Quae enim erant necessaria Ecclesiae, pro ratione temporum et locorum, sive Apostoli, sive qui iis successerunt, Spiritu Sancto dictante, tradidere. Nec tamen Latini Graecorum jejunia improbant, licet Graeci haud semper ea recte praestant: cum plerumque ac saepius eo die jejunii comedant, potationibusque plus aequo indulgeant([5]).

10. Jejunia Vigiliarum et quatuor temporum.

Porro Latini in pervigiliis Apostolorum aliorumque aliquot festorum dierum, uti praesertim Salvatoris nostri et Beatissimae Virginis, jejunant, quò diem insequentem vegetiores in orando, piisque operibus faciendis, visitandis carceribus et nosocomiis([6]), consolandis afflictis, invisendis aegrotis, impendere possint. Duodecim praeterea dies sunt, qui in quatuor anni tempora distribuuntur (adnumeratis tamen tribus iis diebus, qui in tempus incidunt Quadragesimae), in quibus juxta antiquissimum Apostolorum exemplum jejunant, ut ea fiat ab Episcopis recta spiritualium operariorum ordinatio, quam ipsimet Apostoli jejunantes et orantes fecerunt, tum, cum Paulum et Barnabam, impositis eis manibus, sacerdotes crearunt (Act. Ap. 13, 3).

11. De Jejunio Sabbathi.

Cum aut Graeci, aut alii objicerent, ex Epistola divi Ignatii ad Philippenses, et ex Concilio Gangrensi, atque ex Apostolicis Canonibus, non esse sabbatho ac die dominico jejunandum: Latini illis ostenderunt, traditum esse eum ritum non jejunandi sabbatho Ecclesiis Orientis([7]), tum propter Simonianos in Oriente ortos, qui mundum, a cujus creatione Deus sabbatho requievit, opus ejus esse negabant; tum quia divinitus afflati Apostoli praenoscebant, futuros quoque haereticos in Oriente Manichaeos, Eustachianos, Marcionistas, Lampetianos et Messalianos, qui in Paphlagonia apparuerunt: qui quidem jejunabant sabbatho simulate, in contumeliam Resurrectionis Christi, cui Resurrectioni a vespere sabbathi (ut ait Magnus Leo Pontifex, in Epist. 81, cap. 1), initium constat adscribi. Porro eam fuisse causam prohibendi jejunium sabbathi, Synodus Gangrensis ipsa, et s. Anastasius Patriarcha Antiochenus exponunt, cum inquiunt, illos sabbatho et die dominico jejunare πρὸς τὴν νομιζωμένην ἄσκησιν, id est, ob simulatam abstinentiae exercitationem. Porro, quia in Occidente eadem

([1]) domini. ([2]) *ambae dictiones desunt.* ([3]) *in autographo nomen substantivum (i. e.* cibum) *desideratur.* ([4]) si quis — a Deo, *periodus haec tota in textu deficit.* ([5]) *add.* ut tua Serenitas scit: ne quis ista specie ac nomine potius, quàm re abstinentiae, se atque alios decipiat. ([6]) nosodochiis. ([7]) *ordo verborum permutatus.*

causa non erat, nec illa haeresis vigebat; prohibitum non est, quin ipsa die sabbathi, ad alium finem (de quo mox dicetur) jejunare, sive a carnibus abstinere laudabiliter ([1]) possent.

12. De abstinentia feriae quartae.

Cum aliqui mirarentur, quod quarta feriâ Latini non jejunarent, aut a carnibus non abstinerent; Latini illos docuerunt, non deesse apud sese, qui diem illum religiosâ abstinentia observent. Sed ut antiquitus quaedam fuere indicta in commune jejunia (quae Synodus Gangrensis appellat εἰς τὸ κοινὸν tradita); sic fuisse alia non in commune tradita, dixere ([2]), quae pro ratione locorum, variis observanda diebus, ab Apostolis relicta fuissent. Orienti quidem jejunium quartae et sextae feriae, Occidenti autem feriae sextae et sabbathi; utrique vero Quadragesima seu jejunium magnum in commune praescriptum. At vero et Orientalibus et Occidentalibus ([3]) abstinentiae consentanea rationi causa est, et decorus in Ecclesia Dei cultus. Apud Graecos quidem quartâ et sextâ feriis, quod ablatus iis fuerit Sponsus: feriâ enim quarta pactus est Iudas Domini proditionem, sexta vero crucifixus est pro nobis benignissimus Dominus. Sed apud Occidentales feria sexta, ob eamdem, quam diximus ([4]), causam; sabbatho vero, quod et in sepulcro latuit, et qui dies erat quietis Iudaeis, nobis adhuc fuit doloris; utque reliquias eorum sabbathismi jam christiani nolle se indicarent: qui et ad diei insequentis dominici celebrandam festivitatem, et ad communionem Eucharistiae plerumque se praeparabant ac praeparant. Porro tantum abest, ut ob hanc causam Ecclesia Latina ritum illum Orientis damnet, ut etiam (quod quidem ad eas Ecclesias attinet) eum defenderit, sicut B. Augustinus contra Urbicum, et Tertullianus in Apologetico fecerunt. In quo sicut Ecclesiae Catholicae ingenuitatem agnoscere possunt, ita iis esset faciendum, si ab eodem Capite, quod est Christus Dominus, eundem Christi Spiritum velint accipere ([5]).

13. De abstinentia monachorum et episcoporum.

Illud vero discrimen in fide non est, quod Monachi et Episcopi Orientales a carnibus abstineant, non omnes autem Occidentales monachi (licet complures eorum carnes non edant), neque omnes episcopi Latini earumdem carnium esum sibi interdicant. Nam neque Apostoli omnes, praeter jejuniorum dies, perpetuo a carnibus abstinuerunt, nec Christus, perfectionis omnis auctor et fons, id fecit: quamvis integrum unicuique reliquerit, ut pro arbitrio suo, dataque gratiae coelestis mensura, id genus vitae eligeret, cui idoneum se fore censeret, et ad quam capescendam a Domino vocaretur. Quin vero si diversitas haec pertineret ad negotium fidei, pertineret item illud, quod in Ecclesiis Catholicorum per Occidentem et per Orientem, alii in pane et aqua jejunant, alii piscibus, alii solis herbis et leguminibus, alii aridis tantum, quod ([6]) Graeci vocant ξηροφαγίαν, atque ex his alii plus, alii minus sumunt; alii rursus usque ad vesperam, alii usque ad nonam prandium differunt, alii usque ad meridiem tantum, et horum alii partim usque ad posteram diem abstinent, partim paululum degustant ([7]).

([1]) cum laude. ([2]) docuerunt. ([3]) ut orientalis, sic occidentalis. ([4]) *passiue.* ([5]) spiritum se accepisse, ostendere possent. ([6]) *add.* genus jejunii. [7]) horum pars abstinet — degustat.

14. *De abstinentia a suffocato et sangvine.*

Cum Graeci (1) obstupescerent (2), quod adversus Apostolorum decretum, a suffocato et sanguine non abstineamus; Latini illos docuere (3), decretum illud fuisse latum adversus idolorum cultores, qui immolatum et idolothytum comedebant, aut *calicem*, quem Apostolus vocat *daemoniorum*, *bibebant* (1. Cor. 10, 21). Servandum autem esse, sicut et a Catholicis servatur, illud decretum, ubicumque inter gentes, quae idola adorant, immolatitia sint. Porro eo decreto immolatitia fuisse prohibita, non autem reliqua, gravissimi testes sunt: B. Cyrillus Hierosolymitanus in quarta Catechesi, Iustinus Martyr in Quaest. XLV, Gregorius Nazianzenus in Sermone in Sanctum Pascha, Origenes in libro VIII contra Celsum, et Magnetes, antiquissimus auctor librorum trium Apologiae pro Evangelio, contra Theostenem Evangelia calumniantem. Qui omnes summae auctoritatis Patres in Oriente vixerunt; ne quid dicam de Tertulliano, qui fuit Africanus, id ipsum in Apologetico antiquissime comprobans.

15. *De signo Crucis.*

De signo crucis, quod Rutheni ad laevam finiunt, quoniam ad Patris dexteram Filium considentem ipsi putant, ea consignatione, quam ad dexteram faciunt partem (4), designari; respondemus (5): nos quidem alteram piam et mysterii plenam, nobis sanctae crucis signo consignandi habere consuetudinem; qui ut illorum non improbamus sensum atque pietatem (6), sic laudare non possumus, quod, cùm ad sinistram sese signo crucis muniunt, id propterea, dicunt (7), sese facere, quod Spiritus Sanctus ad sinistram Patris sedeat. Est vero (8) altius (9) quàm pro humano captu (10), de Sanctissimae Trinitatis mysterio credendum et judicandum. Ceterum nostrae consignationis haec est ratio, ut, cum eam a capite inchoamus, inde Patrem caput et fontem omnium bonorum, atque adeo primarium fontem reliquarum personarum Santissimae Trinitatis agnoscamus. Cum vero tres primos digitos dexterae demittentes, nomen Filii nominamus, tum ejusdem in ventre Beatissimae Virginis incarnationem recordamur; qua recordatione testamur, mysterium illud temporibus aeternis tacitum, Angelis et mundo (sicut testatur Apostolus), innotuisse, erga nos vero summum omnium beneficium collatum fuisse. Ad laevam porro et dexteram pectoris partem Spiritus Sancti nomen adsciscimus, ut eum a Patre et Filio procedentem (sicut revera procedit), contra impiam Eunomii haeresim aliosque haereticos, confiteamur (11). Sic autem nos finimus eam consignationem ad dexteram; quoniam dextera in divinis scripturis perfectionem signat (12), semper autem nobis ad perfectionem tendendum est: quippe quod id Deus potissimum velit, qui omnia, quantum in se est, perficit. Sicut in Missa quoque evangelium, tamquam rem perfectiorem, in dextero cornu legimus, Missaeque sacrificium eodem in cornu absolvere solemus, tamquam omnium perfectissimum opus (13).

---

(1) *add.* quidam. (2) obstreperent. (3) *passiue.* (4) *haec dictio deest, interim add.* cum Filium nominant. (5) non valde laborabimus. (6) *in parenthesi add.* si alioquin absit ab errore. (7) putent, *posthac add.* sicut a tuis mihi relatum est. (8) *add.* serenissime princeps. (9) multo altius, (10) *add.* ac rebus, quae sub sensum cadunt. (11) *add.* utrique consubstantialem et ab utraque distinctam personam. (12) significat. (13) sicut in missa — opus, *tota haec periodus desideratur.*

16. *De ratione pingendi Imagines.*

Quod autem mirentur Rutheni (1), nos piis imaginibus nomina eorum Sanctorum, quos repraesentant, non semper adscribere, ut ipsi faciunt; respondemus(2): si nominum illorum adscriptio ideo necessaria est, ut, quos Sanctos repraesentent, ii agnoscantur(3), jam eam necessariam non esse iis, qui illas agnoscunt. Catholicis autem primo aspectu innotescere cuique(4) Christum Crucifixum, Beatissimam Virginem, et plerasque alias Sanctorum imagines, quis dubitet? Praeterea, si nominis adscriptio necessaria sit, quid illa faciet idiotis legere nescientibus, quales plerique omnes sunt Rutheni, cum potius ipsaemet imagines loco scripti(5) adhibeantur? Quod si dicunt, in ipsa nominis adscriptione virtutem aliquam consistere (id enim aliquando ex iis audivi)(6); respondemus(7), in notis illis haud sitam esse vim, aut virtutem ullam, sed in sensu ac viva fide(8): laudare tamen nos(9), si quis ex pietate, et non ex superstitione(10), nomen imaginibus adscribat, ut alii, quod ignorant, intelligant, eaque ratione pias a profanis imaginibus dignoscant: quod quidem plerumque(11) Catholici(12) faciunt.

Ex litteris autographis P. Ant. Possevini (Tom. I, No 20.), quae adseruantur in Tabulariis secretioribus Vaticanis. Confer. Moscovia *ejus, ed. Coloniae, pag. 38 — 43.*

XXXVII.

Errores(1) Ruthenorum, qui Graecorum fidem sequuntur(2), postquam illi(3) ab Ecclesia sese absciderunt.

О нѣкоторыхъ установленіяхъ Восточной и Россійской Церкви, несогласныхъ съ Церковію Римскою.

1. *De fornicatione.*

Errant(4), cum dicunt, simplicem fornicationem non esse peccatum; dicunt enim contra illud Christi Domini: *de corde exeunt cogitationes malae, homicidia, adulteria, fornicationes, furta et similia, quae coinquinant hominem* (Math. 15, 19); ac contra illud Pauli: *neque fornicarii, neque adulteri* et c. *regnum Dei possidebunt* (1. Cor. 6, 9).

2. *De Eucharistia feriae quintae majoris hebdomadae.*

Errant, cum dicunt, praestantissimum Eucharistiae Sacramentum in die Coenae Domini,

---

(1) *add.* tui. (2) scito: (3) *idem, sed latius:* ex ea sancti illi viri agnoscantur. (4) *haec dictio deficit.* (5) *add.* et loco litterarum idiotis. (6) ut mihi tui dixere. (7) tu sapiens es, qui intelligas, *et cet.* (8) *dictionum ordo permixtus.* (9) ac tamen non improbamus eorum consvetudinem. (10) qui pietate, non superstitione adducti. (11) sane crebro. (12) latini quoque catholici.

(1) *add.* alii. (2) orientale schisma sequuti sunt. (3) Graeci. (4) *item add.* Graeci.

nempe, feriâ quintâ majoris hebdomadae confectum, excellentioris esse virtutis et efficaciae, quàm alio quolibet die consecratum. Eadem enim virtus est divini verbi, cum a sacerdote juxta Domini praeceptum profertur: *Hoc est Corpus meum* (Mat. 26, 26). Neque enim una plus, quàm altera dies, sed instituti ac voluntatis Dei ratio tribuit efficaciam (1) huic sancto sacramento, quocumque tempore id rite celebretur.

3. De communione peccatorum.

Errant, cum dicunt, eos, qui fuerunt aliquibus peccatis obvoluti (2), non recipere corpus Christi Domini, cum ad altare accedunt (3): vere enim illud sumunt, licet indigne, et *ad judicium accipiunt, non dijudicantes corpus Domini,* ut Apostolus ait (1. Cor. 11, 29).

4. De secundis nuptiis.

Errant, cum primas nuptias admittunt, secundas damnant. Dum enim alteruter conjux mortuus sit, solutus est alter, ut iterum possit nubere, non autem, si alteruter conjugum sit superstes, quod ex Christi Domini verbo manifeste colligitur (Mat. 19, 9. 1. Cor. 11, 9, sq).

5. De salute corporis a sacramento extremae Unctionis.

Errant, cum dicunt, extremae Unctionis sacramentum aegrotantibus non prodesse aliquando ad salutem quoque corporis, quamvis semper ad salutem animae (4) prosit. Hoc enim adversatur (5) sancti Jacobi Apostoli verbo, qui de tali sacramento loquens, ait: *et oratio fidei salvabit,* vel (ut Graecus textus habet) *sanabit infirmum; et, si fuerit in peccatis, remittentur ei* (5, 15).

6. De usura.

Errant, cum dicunt, peccatum non esse (6), dare aliquid ad usuram (7). Dictum enim est a Christo Domino: *mutuo date, nihil inde sperantes* (Luc. 6, 35), et a Davide propheta: *eum, qui non dabit pecuniam suam ad usuram, habitaturum in tabernaculo Dei* (Psal. 14, 5). Ergo qui dabit pecuniam suam ad usuram, non habitabit in tabernaculo Dei (8).

7. De restitutione.

Errant, cum putant, non esse necessariam rei furto sublatae restitutionem, ut aliquis ad vitam ingrediatur aeternam. Scriptum enim est: *non furtum facies* (Exod. 20, 13), et: *facite fructus dignos poenitentiae* (Luc. 3, 8.) Et Zachaeus ait: *si quem defraudavi, reddo quadruplum* (Luc. 19, 8). At vero quomodo fient fructus digni poenitentiae, nisi rei injuste usurpatae fiat ejus Domino restitutio? Itaque pessime faciunt ii sacerdotes (9), qui pro furto, usura, rapina manifesta, peccatoribus haud injungunt, ut quibus aliquid abstulêre, iis id restituant (10); sed oleo simplici inungentes raptorem, quem sibi cogunt aliquam pecuniae ejus (11) portionem distribuere (12), quo ei absolutionem impertiant: sicque tandem, ea pecunia a fure accepta (13), ipsum absolvunt (14).

(1) *add.* et vim. (2) inquinati. (3) accesserint. (4) *add.* obicem non ponentis. (5) *add.* aperte. (6) cum peccatum committi negant. (7) *cum conditione,* si quis ad usuram alicui det. (8) *idem, sed non iisdem dictionibus*: quamobrem qui dabit ad usuram, nec resipiscet, is profectò in tabernaculo Dei non commorabitur. (9) *in num. sing.* (10) *brevius,* satis esse putent, si oleo *et c.* (11) *add.* male partae. (12) impertire. (13) quo ei — accepta, *phrases hae e textu exclusae:* (14) *add.* qui tamen coram Deo absolutus non est.

8. *De ratione formandi imagines.*

Errant, cum putant, non licere Christi Domini imaginem exculpere, non intelligentes, sculptilia fuisse prohibita a Deo, ut pronos ad idololatriám Iudaeorum animos averteret (1): *non facias tibi sculptile* (Exod. 20, 4. 23). Haec enim verba ad eos pertinebant, qui idola Beelzebul, Dagon et aliorum daemonum sic adorabant, ut illis etiam immolarent et thus offerrent. At vero Christi luce exoriente, idololatria sic depulsa est, ut jam liceat veri Dei et hominis Christi Iesu, Sanctorumque servorum suorum memoriam omnibus piis modis excitare et ad mentem revocare. Quod si illis verbis, *non facias tibi sculptile*, putant, Sanctorum imagines sculptas prohiberi: cur item picturam istarum, quales permultas Rutheni honorant (2), non putant, prohiberi iis, quibus statim post ea verba, *non facias tibi sculptile*, adjecta sequentia (3): *neque omnem similitudinem, quae vel est in caelo desuper, et quae in terra deorsum*? (Exod. 20, 4). Cur item divi Nicolai exculptam alicubi habent imaginem, si hoc putant interdictum (4)?

9. *De perpetuitate sacerdotii.*

Error item est maximus (5), cum creditur, demortuâ sacerdotis uxore, desinere esse sacerdotem (6). Si enim semel sacerdos a vero Episcopo consecratus sit, nunquam desinit esse sacerdos, etiamsi moriens resurgat (7). Character enim is imprimitur, ut perpétuo sit indelebilis; idque omnium Patrum sanctissimorum Orientis et Occidentis unanimi fide verissimum est (8). Non enim ab uxore sacerdotium pendet (cum tam multi etiam inter Ruthenos sacerdotes sint episcopi, vel monachi, qui uxorem non habent), sed pendet a Christi instituto: cui maxime deceat, ut caelibatus annexus sit (9).

10. *De spe salutis in schismate.*

Omnium errorum fons est (10), quod quis putet (11), extra Ecclesiam Catholicam se posse salvari (12). Ecclesiam autem esse christianam, eam, ubi non sit idem ordo, quem Christus Dominus instituit, futurum usque ad consummationem saeculi, quis umquam dixerit (13)? Qui enim in uno non credit, factus est omnium reus (14). Quamobrem item legitimi (15) neque episcopi, neque metropolitae sunt (16) apud Deum, qui non sunt confirmati a Pontifice maximo (17). Dictum est enim Petro a Christo Domino, qui (18) numquam mentitur: *confirma fratres tuos* (Luc. 22, 32). Atqui Ecclesia, quae erat pascenda, et episcopi, qui erant

(1) *add.* ab eadem. (2) venerantur. (3) *brevius*, prohiberi sequentibus verbis. (4) *aliter*, imaginem, sicut ipsi tua in Russia his oculis vidimus. (5) foedissimus. (6) *expressius*, creditur sacerdos (si rite initiatus sit) amplius non esse sacerdos. (7) *tota haec periodus desideratur.* (8) *idem, aliis tamen verbis*: cum enim ab episcopo character indelebilis sacerdoti imprimatur (quod omnium patrum S. occidentis et orientis unanimi fide constat): cur, pereunte uxore, suus indelebilis ordo sacerdoti pereat? (9) *variantia textus continuatur:* An ab uxore forsan sacerdotium accepit, et non a Christo per episcopum? an non etiam inter Ruthenos plures sacerdotes sunt vel episcopi, vel monachi? qui cùm uxorem non habeant, gravissimi testes sunt, sacerdotium a Christi instituto, non ab uxore pendere. Cùm igitur maxime deceat, ut caelibatus christiano sacerdotio sit annexus. (10) *add* is, tum certissimus, tum maximus. (11) Graeci et Rutheni opinentur. (12) *idem, sed variis phrasibus:* aeternam se posse salutem adipisci. (13) *latius*: Neque enim vere christiana ecclesia est, quae institutum a Christo ordinem, aut potestatem non habet; nec, si quondam habuerit, adhuc retinet. (14) *itemque latius:* Si autem quicumque totam servaverit legem, offendat autem in uno (ut s. Jacobus ait), factus est omnium reus; *posthac add.* Sane, qui traditam Petro a Christo Domino potestatem ac primatum in terris negauerit, aut fallaci fraude cogitaverit, ipsam evanuisse, adversus quam portae inferi nunquam erunt praevaliturae: jam condemnatus est, etiamsi pleraque alia omnia crederet. (15) *dictio haec deest.* (16) ii censentur. (17) *add.* ab ejus in terris vicario. (18) *add.* qui veritas est, quique *et c.*

sicut fratres confirmandi a Petro, non tantummodo ad Petri, dum viveret, tempora, sed usque ad consummationem saeculi ([1]) erunt duraturi. Quod s. Ioannes Chrysostomus (Homilia 83 in Matthaeum) innuens, *Non dixit,* inquit, *non negabis, sed, ut non deficiat fides tua* (Luc. 22, 32): *cura enim ipsius et favore factum est, ne Petri fides* ([2]) *evanesceret.* Theophylactus item in 22 cap. evangelii Lucae: *Quamvis,* inquit, *brevi tempore concutiendus sis, habes recondita semina fidei; etiamsi folia abjecerit spiritus invadentis, radix tamen vivet, et non deficiet fides tua.* Et Agatho Papa in Epistola ad Constantinopolitanum Imperatorem, quae lecta est in Sextae Synodi actione quarta, et postea in actione octava ab omnibus comprobata: *Haec est,* inquit, *verae fidei regula, quam et in prosperis, et in adversis vivaciter tenuit apostolica Christi Ecclesia, quae per Dei gratiam, a tramite* ([3]) *apostolicae traditionis numquam errasse probatur, nec haereticis novitatibus umquam depravata succubuit; quia dictum est Petro: Simon, Simon: ecce satanas expetivit vos, ut cribraret sicut triticum, ego autem oravi pro te, ne fides tua deficiat* (Luc. 22, 31 et 32).

Vides jam ex his ([4]), sed multo liquidius ex sequentibus agnosces, Serenissime Princeps ([5]), Metropolitam et Episcopos tuos non legitime ([6]) sacra administrare ([7]): quoniam confirmati non sunt ab eo, cui Christus confirmandi eos potestatem detulit; quam si qui putant evanuisse, ubi nunc, obsecro, erit Sedes Petri, contra quam inferi portae non erunt praevaliturae ([8])?

11. *Necessitas summi Pastoris.*

Porro, si quo errore conficiatur ([9]) Oriens, aut Occidens ullave christiana pars orbis; quis ([10]) de fidei quaestionibus judicabit? quis delectos a clero ([11]) confirmabit? quis schismata tollet, aut ad concordiam rediget ([12])? *Confirma,* inquit Christus, *fratres tuos* ([13]). Ita, ne in vanum curreret, aut cucurrisset, ipsemet Paulus Apostolus ascendit Hierosolymam, ad Petrum et Jacobum (Gal. 2, 9), ut conferret cum eis Evangelium ([14]): cum tamen Paulus ([15]) arcana Dei vidisset, quae non licebat homini loqui (2. Cor. 12, 4), cumque nec ab homine, nec per hominem, sed a Deo electus esset ([16]).

Sic Synodus Ephesina ducentorum Episcoporum, ex multis ac variis provinciis, in Epistola ad Coelestinum Pontificem ait: ἔθος γὰρ ὑμῖν τοῖς οὕτω μεγάλοις εὐδοκιμεῖν εἰς ἅπαντα ἐρίσματα τῶν ἐκκλησιῶν τὰς ἑαυτῶν ποιεῖσθαι σπουδὰς ([17]), id est: *Est*

([1]) mundi. ([2]) *add.* omnino. ([3]) *dictio haec deficit, ex typographi culpa.* ([4]) *add.* ex tam insignibus patribus: ([5]) *ambae dictiones desunt.* ([6]) *add.* nec rite. ([7]) *add.* tuumque populum tantum satis procul a recto apostolicae fidei tramite deflexisse. ([8]) quoniam — praevaliturae, *ultimae lineae deficiunt.* ([9]) in aliquem errorem incideret, uti saepe factum est. ([10]) *add.* sine visibili universalis ecclesiae Praeposito. ([11]) *add.* aut a regibus nominatos. ([12]) aut — rediget, *phrasis haec omissa, sed sequitur deinceps non pauca quaestionum ac exhortationum series:* quis haereses damnabit? quis, addo, principes ipsos majore cum dignitate ad concordiam rediget? Quod tu tanti aestimasti, ut ad pontificem max. mitteres, quo ille bellum, quod inter te ac Stephanum Poloniae serenissimum regem ardebat, auctoritate ac studio suo interposito restingueret. ([13]) *add. novum monitum:* Quod si sine confirmatione tua, senatores tui nec ferre judicium, nec legitime administrare attributas eis provincias possent: quis tam erit exors, ut spiritualis regni Christi, i. e. ecclesiae Dei viventis episcopos existimet, vel a terrenis principibus posse confirmari, aut qualemcumque eorum nominationem apud Christum valere? ([14]) *add.* suum. ([15]) ille. ([16]) electum se fuisse, fidenter ac vere testaretur; *posthaec add.* Sic beatus Basilius in Epistola Sabino diacono ad pontificem Romanum data, «Re vera enim, inquit, dignum est excellentissima illa voce, qua te beatum praedicavit, quod pietati tuae donatum a Domino est, scilicet, ut quod adulterinum est, a legitimo et puro discernas, ac fidem patrum sine ulla subtractione praedices.» ([17]) *textus graecus desideratur.*

enim vobis tam eximiis hoc in consuetudine positum, ut firmamenta, ἐρίσματα [1] *Ecclesiarum studia vestra faciatis* [2].

Sic Cyrillus, qui postea eidem Synodo, loco Pontificis [3] Romani, praefuit, ad eumdem Coelestinum scripsit, cum ad eum, tamquam ad caput Ecclesiae, de haeresi Nestorii referre necessarium esse judicaret: ἐπειδὴ δὲ καὶ θεὸς ἀπαιτεῖ παρ' ἡμῶν τὸ νηφάλιον ἐν τούτοις, κὰι τὰ μακρὰ τῶν ἐκκλησιῶν ἔθη πειθουσιν ἀνακρινεσθαι τῇ σῇ ὁσιότητι, γράφω πάλιν ἀναγκαίως [4]; id est: *Quandoquidem*, inquit, *Deus a nobis in hujusmodi causa vigilantiam nostram postulat, et longa Ecclesiarum consuetudo suadet cum Sanctitate tua communicare* [5]; *scribo, plane necessitate adactus* [6].

12. *Apostolicae Constitutiones.*

Sic Apostolicam Constitutionem, quae in libro VIII Clementis, capite IV, scripta est, secutus s. Leo Magnus, capite VII ad Anastasium Epistolae scripsit: *De persona autem consecrandi Episcopi, et de cleri plebisque consensu, Metropolitanus Episcopus ad fraternitatem tuam referat; quodque in provincia bene placuit, scire te faciat, ut ordinationem rite celebrandam tua quoque firmet auctoritas.*

Ac paulò post, s. Leo Magnus [7], in Epistola ad Anastasium [8], praecepit, ut de electione Metropolitani referant episcopi provinciales ad vicarium Pontificis [9], Archiepiscopum Thessalonicensem, ut auctoritate ejus [10] firmetur. Ex ea enim Epistola perspici potest, Pontificis [11] Romani in Orientis Ecclesiis vicarium fuisse [12], Archiepiscopum Thessalonicensem, qui nomine Pontificis, ut universalis Pastoris, tum provincias visitaret longinquas, tum alia conficeret, quae ratio et necessitas postulassent. Cujus etiam auctoritate, ne propter longinquitatem urbis Romae mora interponeretur, Episcoporum confirmarentur Ordinationes, quae sine auctoritate successoris beati Petri fieri non poterant, ut idem s. Clemens eodem in loco testatur. Cum enim beatus Petrus sanciat, ut electionem Episcopi a presbyteris et populo factam, Metropolitanus (quem τὸν πρόκριτον vocat) approbet, si nihil obstet, et rursum idem cum duobus episcopis episcopum ordinet: sequitur, ut ex ipsius Petri et ejus successoris auctoritate, confirmatio electionis factae et auctoritas Ordinationis faciendae pendeat. Sic Sophronius Hierosolymitanus, apostolicus vir, in Epistola sua ad Honorium Pontificem Synodica, tempore Imperatoris Heraclii, *Apostolica*, inquit, *et vetus traditio invaluit, ut qui ad hierarchiam eliguntur* (episcopatum intelligit), *ad eos, qui in hierarchiis capescendis et administrandis majores sunt, omnino sincere referant, quid sentiant, et qua fide sint, ut Paulus illis tradidit,* ἄγαν ἀσφαλῶς, id est, *valde caute, ne in vanum currerent, aut cucurrissent.* Itaque subjungit: *Huic nos consuetudini servientes, ad vos* θεοσόφους, *qualis sit fides nostra, scribimus* πρὸς δοκιμὴν, *id est, ut probetur. Scribimus, inquam, ad vos, qui non solum nostis discernere* ἀπὸ τῶν νοθῶν τὰ δόκιμα δόγματα, *id est, legitima dogmata ab adulterinis, sed etiam* προσαναπληροῦν τὰ ἀπέιμοντα, *id est, supplere, quae desunt, potestis.* Sic rogat idem Sophronius Pontificem Romanum [13], ut, quàmprimum Synodicam de fide sua acceperit, rescribat literas, quibus exhilaretur ipse Sophronius, *evangelizaturus*, ut ait,

---

(1) fulcra, στηρίγματα. (2) constituatis, *dictiones autem praecedentes ambae desunt.* (3) *add.* summi. (4) *textus graecus non plene citatur.* (5) et diuturnae ecclesiarum consuetudines persuadent, ut cum tua sanctitate haec communicentur. (6) scribo — adactus, *ultima pericope deficit.* (7) *tres dictiones omissae.* (8) in eodem decreto. (9) *add.* maximi. (10) auctoritate sibi a pontifice max. delegata. (11) *add.* summi. (12) *add. in parenthesi,* ut supra diximus. (13) *add.* maximum.

τὴν ὑμετέραν θεόσδοτον ῥῶσιν, *sanitatem suam*(1) *a Deo datam*. Sanitatem fidei significavit, imitatus Apostolum, cum ait, ut *sani sint in fide* (Tit. 1, 13). Sic Petrus Patriarcha Constantinopolitanus, idem exemplum imitatus, et Apostolicae Traditionis consuetudinem secutus, de fide quoque sua, ante quingentos annos, ad Leonem IX per Synodicam retulit, petiitque, ut in fide et sede sua firmaretur, quod et obtinuit(2).

Quae tibi loca, Princeps(3), ex plurimis affero, ut videas, nec Christi auctoritatem et ordinem in successoribus Petri desiisse, et intelligas(4), nisi isti tui Metropolita (5) et Episcopi in fide et sede sua ab eodem Petri successore confirmentur, eos apud Deum non haberi pro veris(6) ac legitimis metropolita et episcopis, aut idoneis impertiendae coelestis gratiae dispensatoribus.

Inde autem factum est, ut cùm Patriarchae Orientis firmitatem sanitatis fidei suae, a coelesti sanitate capitis sui petere(7), id est, fidem suam a fide Ecclesiae Romanae, tamquam regulam et formam, Synodicis item litteris descriptam, accipere desierunt: fidem(8) ac sedium auctoritatem, vitaeque ipsius libertatem, facti infidelium mancipia, amiserint(9).

Ex litteris autographis P. Ant. Possevini (Tom. I, No 20), quae adservantur in Tabulariis secretioribus Vaticanis. Confer. ejus Moscovia, *edita Coloniae, pag. 43 — 46.*

(1) vestram. (2) *add.* ab eo. (3) *dictio haec deest.* (4) *add. in parenthesi*: iterabo eadem, quae attigi supra. (5) *in num. plur., sic et inferius.* (6) *h. v. deest.* (7) Petri. (8) *add. in parenthesi*, ut dictum est. (9) *In autoris* Moscovia, *reperitur additamentum sequens*: Habes, serenissime princeps, praecipua quaedam capita discriminis et errorum, quibus Graeci et isti tui Rutheni involvuntur. Quoniam vero, ut dixi, ex quinque Gennadii patriarchae Constantinopolitani Tractatibus, quos tibi tradendos curavi, is, in quo de processione Spiritus sancti a Patre et a Filio tractatur, ut summi momenti est, ita non facile ab istis episcopis tuis (quod theologi non sint, neque Academias habes, ubi ista exponantur) intelligeretur; eum ipse Tractatum, in gratiam tuam, ad Dei gloriam, in eum modum et ordinem faciliorem redegi, quem tu huic scripto adjunctum videbis. Ipse tibi Spiritus Sanctus illucescat, efficacissimaque desideria suggerat, quibus tot populos, qui tuo imperio subjecti sunt, ad Orthodoxae catholicae fidei lumen adducas.

В) ИЗЪ ТОРУНСКАГО ГОРОДСКАГО АРХИВА.

XXXVIII.

Privilegium Andreae Georgii Ducis Vladimiriae et Russiae Magistratui et civibus Thorunensibus, de jure concesso hospitibus seu negotiatoribus, mercaturam liberam et a vectigalibus immunem in ejus regionibus exercendi.

Грамота Владимірскаго и Галицкаго Князя Андрея Георгіевича Торунскому магистрату и гражданамъ, о предоставленіи тамошнимъ купцамъ свободной и беспошлинной торговли въ его областяхъ. 1320 г.

Andreas Dei gratia Dux Ladimiriae et Dominus Russiae, discretis viris, consulibus, scabinis ac universis civibus in Thoren, favorem et in omnibus affectuosam voluntatem. Novit vestra discretio, quod nos cupientes meliorationem terrae nostrae, ac etiam profectum omnium hospitum, terram nostram cum pannis mercimoniisque vel rebus quibuscunque ingredi volentium, vestro consilio maturo, baronum ac nobilium nostrorum, omnibus hospitibus jus tale per preces concedimus, quod nullus de cetero theloneatorum vel ministraliorum nostrorum ab eis pannos vel mercimonia exigere debeat, nec etiam omnino ista ademptare. Ceterum omnia jura, quae tempore patris nostri felicis memoriae, in terra Russiae omnes negotiatores habuerunt, volumus, ut de cetero omnes hospites seu negotiatores simili jure perfruantur. Item, si alicui hospiti vel negotiatori, terram nostram ingredienti, aliqua injuria vel molestia aut violentia nata fuerit, per aliquos nostros, in terra nostra, quod ostendi potuerit: pro uno quocunque denario injuste ablato vel recepto, duos reddere obligamus. Haec autem omnia in verbo dominationis nostrae, per nos et per omnes nostros, firmiter volumus observari. Datum in Ladimiria, in die Ruffi martyris, anno Domini MCCCXX.

Originale scriptum in pergameno, cui sigillum pensile avulsum.

C) ИЗЪ ГАЛИЦКО-РУССКИХЪ АРХИВОВЪ.

XXXIX.

Breve Gregorii XI Papae, in quo declaratur, qui Conventus Dominicanorum in Russia et Valachia pertinere debent ad societatem fratrum peregrinantium.

Грамота Папы Григорія XI, съ означеніемъ, какіе именно Доминиканскіе монастыри въ Галицкой Руси и Валахіи должны принадлежать странствующей братіи сего ордена. 1378 г. Января 28.

Gregorius Episcopus, servus servorum Dei. Ad perpetuam rei memoriam. Fidei orthodoxae propagationem ac animarum salutem super cuncta desiderabilia cupientes, his, quae pro hujusmodi propagatione et salute provide ab aliis facta sunt, libenter adjicimus apostolici muniminis firmitatem. Sane petitio pro parte dilectorum filiorum Heliae, praedicti Ordinis fratrum Praedicatorum confessoris, fratrum ejusdem Ordinis inter gentes peregrinantium propter Christum vicarii generalis et nonnullorum fratrum ipsius societatis, nobis nuper exhibita, continebat: quod dilectus filius Helias, ejusdem Ordinis professor et magister generalis, zelans dictorum fidei et Ordinis dilatationem, per suas certi tenoris litteras voluit et declaravit, Lemburgensem, Camenecensem, Smotricensem, Lanczitensem, Przemysliensem et Ceretensem conventus praefati Ordinis, in Russiae et Valachiae partibus consistentes, ad societatem dictorum fratrum peregrinantium specialiter pertinere, prout in ipsis litteris plenius continetur. Quare pro parte vicarii et fratrum Praedicatorum ut fuit nobis humiliter supplicatum, voluntatem et declarationem hujusmodi ratas et gratas habentes, eas apostolica authoritate confirmamus, et praesenti scripto communimus. Nulli ergo hominum omnino liceat hanc paginam nostrae confirmationis infringere, vel ei ausu temerario contraire. Si quis autem hoc attentare praesumpserit, indignationem Omnipotentis Dei et beatorum Petri et Pauli Apostolorum ejus, se nouerit incursurum. Datum Romae, apud Sanctum Petrum, quinto Calendis Februarii, pontificatûs nostri anno octavo.

Originale in archivo Dominicanorum Leopoliensium. Conf. Hist. Russ. Monum. *Tom. 1, pag. 117.*

XL.

Diploma Ladislai Ducis Opoliensis universis Russiae incolis, absolvens illos ab hommagio erga ipsum praestito.

Грамота Опольскаго Князя Владислава жителямъ Галицкой Руси, объ оспобожденіи ихъ отъ данной ему присяги. 1379 г. Января 13.

Ladislaus Dei gratia Dux Opoliensis, Velunensis, Vladislaviensis et Dobrynensis, universis et singulis baronibus, terrigenis, nobilibus, militibus, clientibus, vojevodis, tribunis, item advocatis, consulibus, civibus, scultetis, judicibus et universis incolis in terra Russiae manentibus, sincere dilectis, amicitiam cum salute. Vobis universaliter, et cuilibet vestrum singulariter, de obedientia, homagio et fidelitatis constantia, quibus nos hucusque fideliter et constanter estis prosecuti, multiplices referimus gratiarum actiones, absolventes et liberantes vos et vestrum quemlibet principaliter ab hujusmodi homagio, obedientia fidelitatis et aliis quibusvis promissionibus, quibus nobis haereditariè fuistis subjecti et obligati et astricti: resignantes, reddentes et restituentes nihilominus vos et vestrum quemlibet universaliter et particulariter, serenissimo Principi Domino Ludovico, Ungariae, Poloniae, Dalmatiae et c. Regi, Domino nostro, gratioso praesentium patrocinio mediante, quibus sigilla nostra sunt appensa. Datum Veluniae, ipso die octauo festi Epiphaniae Domini, anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo nono.

Ex archivo Leopoliensi (fasc. 1018). Ad calcem diplomatis notatum: Sigillum pensile, in cera rubra expressum. *Conf.* Kron. miasta Lwowa, przez D. Zubrzyckiego, *pag. 47—48.*

XLI.

Schreiben des Fürsten Demitrius von Luzk und Wladimir an den Rath und die Bürger der Stadt Lemberg, um den Polnischen und Deutschen Kaufleuten den Durchzug mit Waaren durch sein Gebieth in die Tatarischen Länder zu verbieten.

Грамота Луцкаго и Владимірскаго Князя Димитрія жителямъ города Львова, о недозволеніи Польскимъ и Нѣмецкимъ купцамъ проѣзжать съ товарами въ Татарскія земли чрезъ Львовъ, Луцкъ и Владиміръ. 1379 года.

In dem namen Gotis amen. Wir groser Furste Demytyr von der genaden Gotis von Ladymir und von Luczk gelobin den erbarn Luyten dem Rate und den gemeynen Burgern und der gantzen Stat czu der Lemburg das wir keynen Kaufman nicht wellen losen czyn mit zyine gute her zey von polen oder von duyczhen Landen durch unzer Lant ken Heydenlant

das dy nyderloge blybe czu Ladymir czu Luczk und czu der Lemburg, als is von alters her vormals gewest is Welde uch aber unzer Herre der Konik gewalt tun und hyse den gast durch awer lant ken Heydenlant czyn so welde wir ouch den gast durch unse lant lasen czyn ken Heydenlant und dy briwe dy wir czwyschchen uns vorschrebyn han ir sullet uns unsern bryf und wir abern brif uch antwerten zullen, an allen schaden und an alle argelyst und an alle hyndernis czu eyner befestenunge des geczuyknys dyses brieves habe wir angehangen unser Ingezygil. Gegeben is der brif an dem azchten Tage des heyligen herren sente Mertins des werden Byschowes noch unsers Herren geburt MCCC LXXIX czu Luczk.

Переводъ грамоты на новый Нѣмецкій языкъ.

In den Nahmen Gottes, amen. Wir Dimitr von Gottes Gnaden Grossfürst von Ladimir und von Luczk geloben den ehrbaren Leuten dem Rathe und den gemeinen Bürgern und der ganzen Stadt zu Lemberg, dass wir keinen Kaufmann nicht wollen lassen ziehen mit seinem Gute, er sey von Polen oder von Deutschen Land, durch unser Land, gegen Heidenland, damit die Niederlage verbleibe zu Ladimir, zu Luzk und zu Lemberg, so wie es von Alters her vormahls gewesen ist. Wollte euch aber unser Herr der König Gewalt thun und heissen den Gast durch euer Land gegen Heidenland ziehen, so wollen wir auch den Gast durch unser Land lassen ziehen gegen Heidenland, und die Briefe, die wir zwischen uns verschrieben haben ihr sollet uns unsern Brief, und wir euren Brief euch einantworten *(zurückstellen)* sollen, ohne allen Schaden, und ohne aller Arglist und ohne aller Hinderniss. Zu einer Befestigung des gezeichneten (?) dieses Briefes haben wir angehängt unser Insiegel. Gegeben ist dieser Brief an dem achten Tage das heiligen Herrn Sankt Martins des werthen Bischops nach unseres Herrn Geburth M. CCC. L. XXIX, zu Luck.

Das Original auf Pergament befindet sich im Lembergschen Stadt-Archiv. Auf dem angehängten Siegel sieht man einen Löwen, rechts gewendet, mit umstehender Inschrift: печать Великого Князя Дмитрія.

XLII.

Privilegium Ludovici Ungariae et Poloniae Regis civitati Leopoliensi, confirmans pristina jura ac libertates, praecipueque jus transitûs et depositorii mercium exterarum.

Жалованная грамота Венгерскаго и Польскаго Короля Лудовика городу Львову, съ подтвержденіемъ прежнихъ торговыхъ правъ, также права на складку иноземныхъ товаровъ. 1379 г. Мая 9.

Nos Ludovicus Dei gratia Rex Ungariae, Poloniae, Dalmatiae et cet. Memoriae commendamus, tenore praesentium significantes universis, quod nos, qui pietate regia civitatem nostram Lemburgensem, in confiniis regni nostri Russiae habitam et existentem, quae

frequentes incursus Lithvanorum solet subire, gratiose confovere, et ipsam, ac ejus incolas in eorum libertatibus pristinis illaesos conservare debeamus, ut dicta civitas et inhabitatores ipsius eo commodius populorum multitudine decorentur, ac utilitate, commodo et profectu amplientur, – consideratis praemissis et recensitis fidelitatibus, quibus hucusque constanter se nostri majestati reddiderunt gratos, incolas dictae civitatis, pariter et acceptos in eandem civitatem Lemburgensem et in ea habitantes, assumpsimus, et tenore praesentium spondemus: in omnibus juribus et libertatibus, videlicet, depositione omnium mercantiarum omnium et quorumlibet mercatorum, ac transitu seu via, ac omnibus aliis, quibus, tempore felicis memoriae Domini Casimiri quondam Regis Poloniae, ac demum tempore regiminis illustris Dominae Elisabethae Reginae, nostrae genitricis carissimae, freti sunt et potiti, gaudere et utifrui volumus, et ex nunc, ut antea, illaesos et illibatos conservare, praesentium sub nostrae majestatis sigillo testimonio litterarum. Datum Dyosgewr, die nona mensis Maji, anno Domini millesimo trecentesimo septuagesimo nono.— Relatio Petri Zudar Barii, in praesentia Archiepiscopi Strygoniensis.

Originale membraneum in archivo Leopoliensi (fascic. 293, rarissimorum diplomatum). Conf. Hist. miasta Lwowa, przez Zubrzyckiego, *pag. 49.*

XLIII.

Litterae admonitoriae Ladislai Ducis Opoliensis incolis Russiae, ut salvam praestantes fidelitatem reginae Ungaricae Mariae ejusque matri, non sese praecipitarent sub Polonorum potestatem.

Грамота Владислава Князя Опольскаго жителямъ Галицкой Руси, съ убѣжденіемъ ихъ сохранять вѣрность Венгерской королевѣ Маріи и ея матери и не предаваться во власть королевѣ Польской Ядвигѣ. 1387 г. Февраля 6.

My Ladzisław z łaski Bożey xiąże Opolski, Wieluński et c. Obwieszczamy naszym wszystkim ludziom i miastom w Rusi: jesliżeby pani Jadwiga królowa Polska ciągneła z woyskiem do Rusi, a nasi by ludzie i miasta odnieśli jaką szkode przez te woyne, cokolwiek by nam zostało w Rusi, z tego obiecuiemy nadgrodzić szkode; i to im obiecuiemy, że ani pani Eleżbieta, ani pani Marya królowa Węgierska, panie nasze, ani my sami nie podamy im żadnego Węgrzyna hetmanem bez pozwolenia ich. A ieslizeby pani Jadwiga królowa Polska chciała ich do swego posłuszeństwa namawiać, tedy się maią odzywać do którego z tych panów, jako do króla Czeskiego, do margrabi Myszyńskiego, do xiążęcia Haydelberskiego, do xięcia Ludwika, albo do xięcia Konrada; i co im każą czynić, to maią czynić, jako za wolą naszą, a my im mamy wrócić nakład, co na droge dla tego nałożą: i jako im którykolwiek z tych panów każe strony prawa pani Jadwigi królowy Polskiey do

Ruskiey ziemi, za żywota pomienionych królewien Węgierskich, postępować, tak maią czynić; a my mamy z niemi, bądz dobrze, bądz złe, za równo cierpić. I to wam obiecuiemy, że bez waszey woli i wiadomości, żadney zgody z panią Jadwigą czynić nie będziemy, toż rozumiemy, że też wy tak uczynicie. Dla pewnego świadectwa, na tym liście pieczęć naszą przyciskamy. Działo się w Częstochowie, w dzień świętey Dorothy, 1387 roku.

Ex archivo Leopoliensi (fasc. 1047). Conf. Kron. miasta Lwowa, przez Zubrzyckiego, *pag. 54—55, ubi ab autore notatum, authenticum Latine fuisse scriptum.*

XLIV.

Litterae salvi conductûs, consulibus Leopoliensibus a Hedvigi Poloniae regina datae.

Опасная грамота Польской королевы Ядвиги Львовскимъ сановникамъ, 1387 г. Марта 1.

Hedvigis Dei gratia Regina Poloniae Lithvaniaeque Princeps suprema et c., fidelibus, dilectis terrigenis, consulibus totaeque communitati civitatis et districtus Lemburgensis, reginalem gratiam cum favore. Fideles nostri dilecti! Vobis et vestrum cuilibet, tenore praesentium, damus securitatem, sine fraude et dolo, ita, quod ad nostram Majestatem venire pacifice possit, facta vestra disponere, et domum libere recedat, salvis vestris rebus omnibus et personis, harum, quibus nostrum sigillum appensum est, testimonio literarum. Datum in Grodek, feria sexta proxima ante dominicam Reminiscere, anno Domini millessimo trecentesimo LXXX septimo.

Originale in archivo Leopoliensi, (fascic. 126 diplomatum rarissimorum). Ibidem asservantur aliae Magnatum Polonorum litterae, ejusdem argumenti, subque eodem dato. Conf. Kron. miasta Lwowa, przez D. Zubrzyckiego, *pag. 56—57.*

XLV.

Privilegium Hedvigis Reginae Poloniae civibus Leopoliensibus, confirmans omnia pristina illorum jura, ab ipsius Antecessoribus concessa, suggestis novis imo plerisque libertatibus.

Жалованная грамота Польской Королевы Ядвиги Львовскимъ гражданамъ, съ подтвержденіемъ прежнихъ правъ и вольностей, дарованныхъ имъ дѣдомъ и отцемъ ея, и предоставленіемъ новыхъ. 1387 г. Марта 8.

In nomine Domini, amen. Decet quorumlibet Principum legitimas actiones, praesertim perpetuas, scripturarum memoriae commendare, ne per oblivionem possint aliqualiter in nihilum redigi ac reduci. Igitur nos Hedvigis Dei gratia Regina Poloniae Lithvaniaeque princèps suprema et haeres Russiae, ad universorum notitiàm, tam praesentiorum, quàm futurorum volumus devenire, quod consideratâ fidelitate, constantia, ac diligentius inspectis fidelibus servitiis, quae circumspecti viri, consules, cives totaque communitas civitatis nostrae Lemburgensis progenitoribus nostris et nobis exhibuerunt, ac inposterum exhibere praestantius, dante Domino, sunt parati; cupientesque de benignitate nostra, ipsos prosequi gratia speciali, omnia et singulâ ipsorum jura, libertates, privilegia, quae tempore serenissimorum Principum, Dominorum Casimiri avi, nec non Ludovici genitoris Ungariae et Poloniae Regum nostrorum dilectorum habuerant, confirmamus, ratificamus et tenore praesentium approbamus, in omnibus punctis et articulis perpetuo valituros, adjungentes, quod nulli hominum in civitate, vel ante civitatem Lemburgensem praedictam, nulla omnino violentia per quempiam quoquò debet fieri vel inferri. Volumus etiam, ut civitas nostra Lemburgensis praedicta in suis metis et limitibus, prout in literis et privilegiis ipsius plenius conscriptum continetur, inconcussa debeat permanere; et si aliquid praedictae civitati, aut civibus violenter abstractum existit seu ablatum, illa taliter ablàta restituere volumus, quae tamen duntaxat in nostris manibus obtinemus. Praeterea volumus, ut omnia et singula thelonea et tributa, post mortem serenissimi Principis Domini Casimiri piae memoriae, olim Regis Poloniae, avi nostri carissimi, indebitè et injustè per quempiam statuta, omnino et totaliter deponantur. Statuimus insuper, quod depositio salis et mercimoniorum in civitate nostra Lemburgensi praenotata fore debeat, veluti tamen fuit temporibus ab antiquis, promittentes, tenore praesentium, omnes Ruthenos, Armenos, Saracenos, et Iudaeos et quemlibet eorum in suis juribus conservare. In quorum omnium praemissorum evidens testimonium, praesentes scribi fecimus, cumque appensione sigilli communiri. Actum Lemburgae, feriâ sexta proxima post dominicam Reminiscere, anno Domini millesimo trecentesimo octogesimo septimo. Datum per manus honorabilis viri Kelczonis, Praepositi s. Mariae in civitate Cracoviensi et Cancelarii Aulae nostrae.

Originale membraneum in archivo Leopoliensi (fascic. 293 rarissimorum diplomatum). Privilegium hoc confirmatum est a Rege Vladislao Jagellone, in Grodek, die s. Evangelistae Lucae, i. e. 18 Octobris, eodem anno; iterum feriâ quartâ Cinerum, an. 1424, tempore coronationis Reginae Sophiae. Conf. Hist. miasta Lwowa, przez Zubrzyckiego, *pag. 56 et 87.*

XLVI.

Excerptum e bulla Pontificis Bonifatii IX, de statu et reditibus Ecclesiae Haliciensis.

Выписка изъ буллы Папы Бонифатія IX, о состояніи и доходахъ Галицкой Латинской церкви. 1390 г.

. . . . Quod cùm olim Ecclesia Haliciensis, consistens in Ducatu Russiae, qui per clarae memoriae Ludovicum Regem Hungariae de manibus schismaticorum et infidelium, ad fidem catholicam et obedientiam s. Romanae Ecclesiae de novo reductus fuerat, in potestate dictorum schismaticorum et infidelium tunc existens, tanto tempore caruisset catholico Antistite; quod, ubi et infra quos confines consistebat dos Ecclesiae praedictae, de facili sciri non poterat: dilectus filius, nobilis vir, Ladislaus Opoliensis tunc Russiae Dux, zelo devotionis fidei orthodoxae excensus, oppidum Rohatyn et castra Olesco et Tustan, in dioecesi Haliciensi consistentia, cum districtibus, villis, bonis et c., unam domum suam in superiori parte circuli oppidi Lemburgensis, decimam theloneorum in eodem oppido, et decimam salis in Drohobycz et Sudaczevo, praefatae Ecclesiae, tunc ad eundem Ducem justo titulo pertinentia, dictae Haliciensi Ecclesiae in dotem, donatione perpetua et irrevocabili concesserit et donaverat; quodque limites dioeceseos praedictae ac provinciae dictae Ecclesiae ex eo discerni non poterant, quod praedicti infideles et schismatici illarum partium dictum Ducatum, ante reductionem praedictam, occupaverant et detinuerant, et cet.

Originale in archivo Leopoliensi (fasc. 142). Scriptum Idibus Maji, an. 1390. Conf. Kron. miasta Lwowa, przez D. Zubrzyckiego, *pag. 61—62.*

XLVII.

Litterae testimoniales Matthiae episcopi Premisliensis, de decimis in Premisliensi et Haliciensi dioecesibus Latinis.

Грамота Перемышльскаго бискупа Матеея, о десятинахъ въ Перемышльской и Галицкой епархіяхъ. 1406 г. Мая 7.

Mathias Dei gratia episcopus Premisliensis, universis et singulis, praesentium notitiam habituris, significamus, recognoscentes et publice profitentes, hac in nostra et Haliciensi dioecesibus, in partibus Russiae consistentibus, nunc esse et ab eodem tempore fuisse, ex quo dictae partes Russiae ad obedientiam s. Romanae Ecclesiae sunt reductae, in decimis recipiendis et tollendis consuetudinem, inconcusse, laudabiliter et pacifice observatam,

quod in jisdem partibus Russiae, in quibus, disponente Domino, licet immeriti plebem et Dei Ecclesiam gubernamus, locorum Ordinarii pro decimis, de agris civitatum, oppidorum et villarum provenientibus, certam summam pecuniae et non manipularem decimam recipiunt et recipere consveverunt, ut ad easdem partes Russiae populus catholicus liberius confluæret, Ruthenosque et alios schismaticos easdem partes inhabitantes potentius exstirparet. Sacerdotes autem curati sive ecclesiarum parochialium rectores, pro eorum obsequiis, annonas, quae missales nuncupantur, aut loco annonarum, certam pecuniam, de qua (authoritate Ordinarii interveniente) cum ipsorum parochianis convenire poterint, recipere consueverunt; decimas vero praediales vel minutas eisdem curatis sacerdotibus seu ecclesiarum parochialium rectoribus tollendi et recipiendi, neque ex privilegio, neque ex aliqua consvetudine locorum praedictorum, facultas attributa est, aut potestas. Et ut his literis nostris testimonialibus in Judiciis, vel extra Judicia fides plenius adhibeatur, ipsas sigilli nostri appositione sive munitione, ad praemissorum evidentiam, fecimus roborari. Datum in Premislia, die septima mensis Maji, anno Domini millesimo quadringentesimo sexto.

Originale in archivo Leopoliensi (fasc. 681). Conf. Kron. m. Lwowa, przez D. Zubrzyckiego, *pag. 71 — 72.*

XLVIII.

Litterae pactitiae Stanislai de Chodecz capitanei Haliciensis, de collato tutorio villarum, ad cathedram Metropolitanam in districtu Haliciensi pertinentium, cum earum proventibus cumque jure ecclesiastico.

Договорная запись Галицкаго старосты Станислава Ходеча, объ отдачѣ на откупъ Митрополичьихъ отчинныхъ селъ, въ тамошнемъ округѣ, съ угодьями и доходами и съ правомъ суда духовнаго. 1408 г. въ концѣ Марта.

Actum in Halicz, secunda feriâ in crastino Visitationis Beatae Mariae Virginis, anno Domini millesimo quadringentesimo octavo (*), praesentibus nobilibus dominis, Petro de Siemionkowce pro tunc judice castrensi, Nicolao Tarnkowski wojewode Haliciensibus, Ioanne de Herburtow, Paulo de Petrikow et aliis:

Nos Stanislaus de Chodecz, Haliciensis et cet. capitaneus, significamus tenore praesentium, quibus expedit universis et singulis, praesentibus et futuris, praesentium notitiam habituris. Quia tutorium monasterii Kryłosiensis, alias *opiekalnictwo*, nobis per serenissimum Dominum nostrum Regem com-

(*) Datum hoc falsum esse videtur. *Conf.* inferius Decretum regis Poloniae Sigismundi I, an. 1509 scriptum, in quo Stanislaus de Chodecz, capitaneus Leopoliensis, vivus adhuc ac salvus memoratur. Obiit autem diem an. 1529, ut testatur Zubrzycki in opere suo *Kron. miasta Lwowa*, pag. 121 et 152.

missum, nobili Romano de Ostałowice de manibus nostris committimus et praesentibus damus, donamus, conferimus, cum omnibus et singulis proventibus, fructibus, dationibus, contributionibus, honorationibus, censibus, agris, campis, pratis, pascuis, sylvis, mericis, rubetis, borreis, mellificiis, aquis, rivis et eorum decursibus, ac generaliter cum omnibus proventibus, uti est dictum monasterium Kryłos in suis metis et circumferentialiter limitatum, ac etiam cum villis Podgrodzie et Błahowisczenie, ad praefixum Kryłos spectantibus, cum omnibus dictarum villarum proventibus, uti solus tenuimus, nihil pro se aut successores nostros legitimos reservando, sed cum pleno jure favorabiliter damus et largimur, habendi, tuendi, regendi, gubernandi, pacifice et quiete possidendi, sine quouis impedimento nostro et officialium nostrorum ac quarumcunque personarum sexûs utriusque, et cum omni jure et poenis spiritualium, quae ab antiquo adjacent et pertinent, spectante protutore dicti monasterii Kryłos, aliàs na Metropolita; ac etiam cum marderibus de Poponis districtûs Haliciensis, ab antiquo super Metropolitam exigendis annis singulis. Quarum villarum cmethones, quosvis homines, spectantes ad dictum Kryłos ac villas superius dictas, absolvimus et praesentibus liberamus ab omnibus solutionibus et laboribus castri Haliciensis: sed dicti homines et cmethones solùm nobili Roman superius expresso respondere tenebuntur, et omnes Popones, sub monasterio Kryłos degentes, non coram alio, nisi ipso nobili Roman, pro omnibus excessibus in judicio spirituali respondere tenebuntur. Cui etiam Roman superius memorato promittimus apud serenissimum Dominum nostrum Regem consensum expedire, ad extremam consummationem vitae suae, super tutorium, aliàs na *opiekalnictwo* dicti monasterii Kryłos. Si quod absit, dictum consensum apud Dominum Regem sibi Roman non expediremus, et idem eadem nostra non-expeditione esset per suam Majestatem, aut Metropolitam depressus: extunc nos tenebimur sibi summam pecuniarum apud ipsum receptam viceuersa restituere, videlicet, viginti quinque marcas communis pecuniae et numeri Polonicalis consueti, quadraginta et octo grossos in quamlibet marcam computando. In cujus rei evidentiam, sigillum nostrum praesentibus est appensum. Actum et datum in Leopoli, feria quarta proximâ post festum sancti Ioannis Baptistae, anno Domini millesimo quadringentesimo octavo. Praesentibus testibus, generosis nobilibusque dominis: Nicolao Romanowski, subpincerna Leopoliensi, Stanislao Krzywecki, Stanislao de Landowice, Lazore de Romienwo, Martino Kustra de Wołosow, Prot de Teniatnicki et aliis quam pluribus, fide dignis ad praemissa.

Originale in Actis terrestribus Haliciensibus. In apographo vetusto ascriptio sequens: Correxi, Rafałowskj. Legi cum actis, Soroczynskj, *cum duobus sigillis. Conf.* Kron. miasta Lwowa, przez D. Zubrzyckiego, *pag. 160.*

XLIX.

Hommagium civium Leopoliensium, de fidelitate praestanda Vladislao Poloniae Regi genitisque ab ipso haeredibus, nec non illorum tutoribus, reginae Sophiae et Alexandro-Vitoldo magno duci Lithvaniae.

Присяжная запись Львовскихъ граждань Польскому Королю Владиславу и его наслѣдникамъ, также опекунамъ ихъ, Королевѣ Софіи и Великому Князю Литовскому Александру-Витовту. 1425 г.

Nos, Ianusius Tholmacz proconsul, Petrus pellifex, Clemens Czedlicz, Andreas Clopper, Augustinus Gemelich, Nicolaus Scheler, Georgius Gobil, Iohannes Trautfrewlin, Andreas pistor, Georgius Crebil, Nicolaus Gutter, Erasmus Ctoze-Schultis, Nicolaus sculteti; Franciscus Rymer, Nicolaus Czornberg, Nicolaus Fredrici, Nicolaus Geiling, moderni et antiqui consules; Martinus Zimreich, Iohannes pistor, Petrus Czanser, Iohannes Schrope, Nicolaus Breitscher, Albertus Gultberg, Mathias Czedlicz, Iohannes de Snatin, Bartholomeus Hayner, Bernhardus Scheler, Nicolaus arcufex, scabini; Iohannes instor, Vincentius, Martinus, carnifices; Marcus, Iohannes Iudentoter pistores; Nicolaus Zmudzilatha, Iodocus, fabri; Petrus Ruthenus, Iohannes Heilsborg, sutores; Stanislaus, Ioannes, sartores; Hanuszko, Nicolaus Samborer, corrigiatores et selatores; Nicolaus Hayder, Cristel, brazeatores; Nicolaus Adam, Petrus Leo, cerdones; Petrus de Sambor, Nicolaus Torner, pellifices, magistri mechanicorum, totaque communitas civitatis Leopoliensis, recognoscimus tenore praesentium, quibus expedit universis: quod serenissimo Principi et Domino, Domino Vladyslao Dei gratia Regi Poloniae et Domino nostro gratiosissimo, quam diu vitam duxerit in humanis, post obitum vero ipsius, inclyto filio suo Vladyslao, tandem, si eundem dominum Vladislaum filium ab hac luce decedere contingat, tunc praeclarae dominae Hedvigi, virgini nondum nuptae, cum tota nostra politia, semper fideles esse volumus, erimus et spondemus, sine dolo et fraude, nec umquam aliquem, vel aliquos, praeter ipsos dominos, alios eligemus, quam diu ipsis erit vita comes. Illustri vero dominae Zophiae Reginae Poloniae, ac magnifico domino Alexandro, alias Vitoudo, Magno Duci Lithvaniae, tanquam tutoribus et durante tuitione filii praedicti, obedientes fidelesque esse pollicemur, dolo, ingenio, colore, fraude et occasione quibuslibet procul motis, harum vigore literarum, quibus sigilla nostra sunt appensa testimonio. Datum in Praetorio Leopoliensi, feria tertia proxima post festum s. Francisci, anno Domini millesimo quadringentesimo vigesimo quinto, per manus Vincentii Artium Baccalaurei ac Notarii praedictae civitatis Leopoliensis.

Originale in archivo Leopoliensi (fasc. 126), cum 13 sigillis pensilibus. Conf. Kron. miasta Lwowa, przez D. Zubrzyckiego, *pag. 89 — 91.*

L.

Decretum Regis Poloniae Sigismundi I capitaneis Podoliae et aliis in Russiae terris, de jure concesso archiepiscopis Leopoliensibus Latinis, constituendi in Haliciensi metropolia vicegerentes ritûs Ruthenici.

Наказная грамота Польскаго Короля Сигизмунда I-го старостамъ Подольскому и Галицко-Русскихъ городовъ, о предоставленіи Львовскому Латинскому Архіепископу Бернарду Вильчку и его преемникамъ права опредѣлять Намѣстниковъ въ Галицкой митрополіи. 1509 г. Апрѣля 15.

Sigismundus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiaeque etc. dominus et haeres, significamus tenore praesentium, quibus expedit universis. Quia postquam suborta esset controversia inter reverendissimum in Christo patrem dominum Bernardinum, Archiepiscopum Leopoliensem ex una, et magnificum Stanislaum de Chodecz regni Poloniae marschalcum et Leopoliensem et Camenecensem capitaneum, sincere nobis dilectum, parte ab altera, occasione institutionis vicegerentium ritûs Ruthenici, aliàs *namiestniki*, in Leopoli, in Kryłos et alibi in eadem dioecesi sua Leopoliensi existentium: nos augmentum fidei orthodoxae authoritate regia in hac parte promouere cupientes, et litterarum sigillatarum Sedi Apostolicae, ad vota Majorum nostrorum, in erectione Ecclesiae Leopoliensis datarum, rationem habentes, cupientesque, pro munere christiani Principis, quo ipsi schismatici tanto facilius ad religionem christianam adducantur et alliciantur, saltem in eorum erroribus emendarentur, — tale decretum inter partes supra scriptas tulimus et promulgavimus, praesentibusque ferimus et promulgamus: ut ipse modernus Archiepiscopus Leopoliensis, caeterique pro tempore existentes archiepiscopi, a modò et deinceps futuris temporibus, ipsos vicesgerentes Ruthenorum, in Leopoli, Kryłos et alibi in sua Leopoliensi dioecesi instituere et constituere poterint et debeant. In Popones tamen Ruthenos istud decretum extendi nolumus. Quocirca vobis magnificis, Otthae, palatino Podoliae, Haliciensi, Stanislao, marschalco regni Poloniae et Leopoliensi Camenecensique capitaneis, germanis (*) de Chodecz, et aliis capitaneis in terris Russiae existentibus, mandamus, quatenus praedictum dominum Bernardinum, modernum Archiepiscopum Leopoliensem, caeterosque pro tempore existentes archiepiscopos, in institutione constitutioneque praedictorum vicesgerentium Ruthenici ritûs non impediatis, quin ipsum juxta eam instituendi authoritatem conservetis et conservari faciatis, et aliter non facturi, pro gratia nostra. Harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio litterarum. Datum in Conventione generali Petricoviensi, die dominico Conductus Paschae, anno Domini millesimo quingentesimo nono. — «Iohannes de Lasco, regni Poloniae Cancellarius.»

Ex codice ms. privilegiorum Capituli metropolitani Leopoliensis, ritus Latini (№ 4, p. 49.)

(*) i. e. fratribus.

LI.

Privilegium Regis Poloniae Sigismundi I Nobili Iackoni Gdaszyckj, largiens illi officium vicegerentiae, i. e. *namiestnictwo* in metropolia Haliciensi.

Привилегія Польскаго Короля Сигизмунда I Дворянину Іоакиму Гдашицкому, о назначеніи его намѣстникомъ Галицкой митрополіи, съ подчиненіемъ ему православнаго духовенства въ округахъ: Львовскомъ, Галицкомъ, Коломыйскомъ, Каменецкомъ и Снятинскомъ. 1522 г. Марта 21.

Sigismundus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiaeque etc. dominus et haeres, significamus tenore praesentium universis. Quia nos ad intercessionem quorundam Consiliariorum nostrorum pro nobili Iaczkone Gdaszycki nobis factam, ejusque personam et industriam commendatam habentes, ipsi Officium ritûs Graeci, *namiestnictwo* nuncupatum vulgariter, cui visitatio poponum et synagogarum incumbit, in Leopoliensi, Haliciensi, Kołomyensi, Kamenecensi et Sniatinensi districtibus, de consensu reverendissimi in Christo patris domini Bernardini, Archiepiscopi Leopoliensis, sincere nobis dilecti, contulimus ac harum serie conferimus, ipsumque in praefatis districtibus Officialem praedictum seu visitatorem constituimus, dantes illi potestatem synagogas et popones dicti ritûs Ruthenici secundum antiquam observantiam visitandi, aliaque omnia et singula faciendi, quae ad hujusmodi officium pertinere dignoscuntur. Quapropter omnibus et singulis ritûs Ruthenici poponibus et synagogarum minitris, ac eleemosynariis et mendicantibus, in praenominatis districtibus ubilibet constitutis et aliis quibuslibet, quorum interest, mandamus: quatenus eundem Iaczkonem Gdaszycki pro vero ejusmodi Officiali habentes, ipsi honorem debitum exhibeatis, ac in his, quae ad ejus officium pertinent et spectant, pareatis et effectualiter obediatis, ac ea ipsum libere exercere permittatis; de proventibus et obventionibus, ipsum ratione officii sui praedicti concernentibus, illi integre et irrecuse respondeatis, pro gratia nostra aliter non facturi. Datum in Grodno, feria sexta proxima ante dominicam Oculi, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo, regni nostri anno sexto decimo. — «Petrus Episcopus et Vice-cancellarius regni Poloniae.» «Relatio reverendi in Christo patris domini Petri episcopi Posnaniensis et regni Poloniae vice-cancellarii.»

Ex codice privilegiorum Capituli metropolitani Leopoliensis, ritus Latini (№ 4, pag. 50.)

LII.

Privilegium Regis Poloniae Sigismundi I nobili Iackoni Gdaszycki, quo datur illi dignitas archimandritae, accesso jure Officialis seu vicegerentis Haliciensis Metropolitae in Russiae districtibus.

Привилегія Польскаго Короля Сигизмунда I дворянину Іоакиму Гдашицкому на санъ архимандрита Львовскаго, Галицкаго, Коломыйскаго, Каменецкаго, Снятинскаго и Жидачевскаго, съ правами намѣстника Галицкой Митрополіи. 1522 г. Сентября 1.

Sigismundus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiaeque et c. dominus et haeres, significamus tenore praesentium, quorum interest, universis et singulis. Quia nos ad intercessionem quorundam Consiliariorum nostrorum pro nobili Iaczkone, aliàs Iakym Gdaschycki nobis factam, ejusque personam et industriam commendatam habentes, ipsum ultra officium jam pridem per nos sibi collatum, ritûs Ruthenici *namiestnictwo* vulgariter nuncupatum, cui visitatio poponum et ecclesiarum incumbit, etiam officio et dignitate archimandritae cohonestavimus, ac de voluntate et consensu reverendissimi in Christo patris domini Bernardini, Archiepiscopi Leopoliensis, sincere nobis dilecti, illum in archimandritam in Leopoliensi, Haliciensi, Colomyensi, Camenecensi, Sniatinensi et Zydaczoviensi districtibus constituimus, et pro archimandrita censeri et reputari volumus et mandamus. Damusque illi facultatem in causis et rebus spiritualibus judicandi, aliaque omnia et singula in praefatis districtibus faciendi, agendi, regendi et exercendi secundum jura et consuetudines ritûs Ruthenici, quaecunque ad officium et dignitatem ipsius archimandritae pertinent, et quae quondam Władyca seu Metropolites Haliciensis in ipsis districtibus exercebat, quae his volumus haberi pro expressis. Quocirca universis et singulis, tam spiritualibus, quàm saecularibus personis, cujuscunque statûs, sexûs, ordinis et conditionis existentibus, ritûs Ruthenici, in praefatis districtibus regni nostri commorantibus, aliisque, quorum interest, districte praecipimus et mandamus, quatenus eumdem Iaczkonem seu Iakimum Gdaschycki pro vero archimandrita habentes, ipsi honorem et locum debitum ubique praebeatis, ac in his, quae ad officium et dignitatem ejus spectant, irrecuse obediatis; de universisque obventionibus, redditibus et proventibus, illum ratione hujusmodi officii et dignitatis suae concernentibus, ei integre respondeatis ac responderi faciatis, pro gratia nostra non aliter facturi. Harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio litterarum. Datum Vilnae, feriâ secunda proxima ante festum sanctae Elisabeth, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo, regni nostri decimo sexto. — «Relatio reverendi in Christo patris domini Petri, episcopi Posnaniensis et regni Poloniae vicecancellarii.»

Extractum ex codice privilegiorum (sign. lit. Z, fol. 898), *qui asservatur in archivo Metrices regni Poloniae, scriptum est an. 1774, die 1 Iunii, Varsaviae. Ad calcem acti sequentes extant subscriptiones:* Andreas Stanislaus Młodziejowski, episcopus Posnaniensis, supremus regni Cancellarius. — Relatio

illustrissimi, excellentissimi et reverendissimi domini Andreae Stanislai Kostka Młodziejowski, episcopi Posnaniensis, abbatis commendatarii Hebdoviensis, supremi regni Cancellarii. «Ioannes Słominski, M. R. (*lege* Metrices regni) praefectus, suae regiae Majestatis secretarius». *Sigillum regni majus, appressum in cera rubra. — Ex collectione manuscriptorum D. Zubrzycki, Collegii Archaeographici Correspondentis in Leopoli. Exemplar extat etiam in Libro privilegiorum Capituli metropolitani Leopoliensis, ritus Latini (№ 4, pag. 54).*

LIII.

Privilegium Regis Poloniae Sigismundi I Macario Tuczapski, civi Leopoliensi, largiens illi officium vicegerentis Haliciensis Metropolitae in Russiae et Podoliae districtibus, concessâ simul futura successione ad archimandritatum s. Georgii in Leopoli, post fata praedecessoris.

Привилегія Польскаго Короля Сигизмунда I Львовскому гражданину Макарію Тучапскому, о пожалованіи его намѣстникомъ Галицкой митрополіи, съ предоставленіемъ ему, по смерти предмѣстника Гдашицкаго, и Львовской архимандріи. 1535 г. Августа 1.

Sigismundus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiaeque et c. dominus et haeres, significamus tenore praesentium universis. Quia nos ad intercessionem quorundam Consiliariorum nostrorum, et ad petitionem quàm Nobilium, tam Ecclesiasticorum ordinis et religionis Ruthenicae, in terris regni nostri Russiae consistentium, volentes eisdem subditis nostris ritûs Ruthenici, pro eorum desiderio et petitione de Officiali, *namiestnik* dicto, providere; attendentes praesertim, quod Iaczko Gdaszycki, archimandrita Sancti Georgii ante Leopolim, in eo ipso officio, *namiestnictwo* non satis laudabiliter anteactis temporibus se gesserit, et propterea ab eo gerendo, tam nostra, quàm suorum Superiorum authoritate suspensus fuerit, et jam tandem dictum officium exercere non valuerit, neque forsan secundum instituta religionis ipsorum debeat aut possit. Proinde nos honestum virum Macarum Rafagilowicz Tuczapski, civem Leopoliensem, ab eisdem Consiliariis et aliis tam spiritualibus, quàm saecularibus viris sectae Ruthenicae, subditis nostris, uti sufficientem et idoneum nobis commendatum, ad hoc ipsum officium *namiestnictwo*, tam in Haliciensi, quàm in aliis omnibus districtibus terrarum Russiae et Podoliae, quo dictus Iaczko fungebatur, substituimus et surrogamus, atque ipsum pro vero et legitimo *namiestnik* damus et declaramus, decernentes, ut in archimandritatu Sancti Georgii ante Leopolim dicto Iaczkoni, quando ex hac vita sublatus fuerit, succedat. Quocirca omnibus et singulis capitaneis et aliis civitatum, oppidorum et villarum praefectis, nec non hegumenis, protopoponibus poponibusque, et universis, ad quos praesentes litterae nostrae perlatae fuerint, districte praecipientes mandamus: quatenus praefatum Makar Tuczapski pro vero et legitimo *namiestnik* habeatis, eidemque debitam et consuetam obedientiam, ad quos pertinet, praestetis, ac illi de proventibus et obventionibus solitis, ad hoc ipsum officium perti-

nentibus, respondeatis et responderi faciatis. In quorum fidem et testimonium, sigillum nostrum annulare, quo in praesens utimur, praesentibus est subimpressum. Datum in Lublin, prima Augusti, anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo quinto, regni vero nostri anno vigesimo nono. — «Relatio reverendi in Christo patris, domini Ioannis Chojenski, episcopi Premisliensis.»

Extractum ex codicibus Metrices regni Poloniae scriptum est an. 1760, 18 d. Aprilis, feriâ tertia post dominicam Iubilate proxima, Varsaviae. Ad calcem acti sequentes extant subscriptiones : Andreas Stanislaus Młodziejowski, episcopus Posnaniensis, supremus regni Cancellarius. — Relatio illustrissimi, excellentissimi et reverendissimi domini Andreae Stanislai Kostka Młodziejowski, episcopi Posnaniensis, supremi regni Cancellarii. «Ignatius Ludovicus Słowicki, Metrices regni praefectus, majestatis regiae secretarius.» *Sigillum regni majus, appressum in cera rubra. — Ex collectione manuscriptorum D. Zubrzycki, Collegii Archaeographici Correspondentis in Leopoli.*

LIV.

Litterae regni Poloniae Cancellarii ad Archiepiscopum Leopoliensem Bernhardum, quibus svadet, rege ipso annuente, ut manifestaret privilegium, de jure patronatûs metropoliae Haliciensi sibi concessum, simulque renuntiat, vicegerenti illius Sykorae officium abrogatum.

Письмо Польскаго Канцлера Львовскому Архіепископу Бернарду Вильчку, коимъ требуетъ, по волѣ Короля, доставить привилегію на то, что ему предоставлено право верховной власти въ Галицкой митрополіи, и при томъ даетъ знать объ отрѣшеніи намѣстника Сикоры. 1537 г. Марта 7.

Reverendissimo in Christo patri, domino, domino Bernardino, Dei gratia Archiepiscopo Leopoliensi, domino observandissimo. Reverendissime in Christo pater, domine et praesul observandissime! In negotio, quod habet paternitas vestra reverendissima de jure patronatûs et collatione vicegerentiae ordinis Ruthenici, annuit regia Majestas tantisper expectare, donec paternitas vestra reverendissima exhibere valeat privilegium, eadem de re sedi archiepiscopali Leopoliensi concessum (*). Interim vero, magnis precibus afflagitantibus Ruthenis, etiam ex Lithvania insignioribus, visum est regiae Majestati, ut vicegerentem illic statuat Macarium quemdam, cui etiam curam ecclesiae sancti Georgii ante Leopolim commisit, abrogato Sykorae officio; contra quem a multo jam tempore, Rutheni magnos excessus protulerunt, et querelis suis non levem molestiam regiae Majestati attulerunt, asserentes, illum esse contemptorem religionis eorum atque mandatorum, quae a praelatis ei fiebant, ut in omnibus exlex manifesta appareat. Hoc autem juri et privilegio pater-

(*) Conf. supra, decretum regis Sigismundi, an. 1509.

nitatis vestrae reverendissimae nullum detrimentum adferre debet. Commendo me vestrae reverendissimae paternitati. Datum Cracoviae, die 7. Martii, 1537. — «Reverendissimae paternitati vestrae addictus, Ioannes episcopus Płocensis et regni Poloniae Cancellarius.»

Ex libro privilegiorum Capituli metropolitani Leopoliensis, ritûs Latini, pag. 53.

LV.

Privilegium Sigismundi I Regis Poloniae, de instituenda dioecesi Leopoliensi, Haliciensi et Camenecensi, ritûs Graeci, et consecrando in dignitatem episcopi Macario Tuczapski.

Привилегія Польскаго Короля Сигизмунда I, о учрежденіи православной епархіи въ Галицкой Руси и Подоліи и о посвященіи въ санъ епископа Макарія Тучапскаго. 1539 г.

In nomine Domini, amen. Ad rei memoriam sempiternam. Nos Sigismundus Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, nec non terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Culmensis, Elbingensis, Pomeraniaeque dominus et haeres, significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis et singulis, harum notitiam habituris. Quia nos ad humilem supplicationem et diligentem certorum nobilium, subditorum nostrorum terrarum Russiae, ritûs et fidei Graecae, apud nos factam.... Querebantur enim, quod eorum spirituales cogerentur aliunde ex terris Russiae et Podoliae pro ordinibus accipiendis, in Moldaviam et alia loca externa se conferre, et negotia sua spiritualia, uti divortia et separationes matrimoniorum, quoties ex causis, ut dicebant, legitimis eveniebant, agere, item synagogarum et ecclesiarum ipsorum consecrationes impetrare eó, quod eorumdem locumtenens Haliciensis et sancti Georgii extra muros civitatis nostrae Leopoliensis, honorabilis Macarius Tuczapski, vulgari nomine *namiestnik* dictus, qui hactenus Metropolitani ipsorum Archiepiscopi Haliciensis locum administrare et tenere dicitur, non haberet eam facultatem, praemissa omnia juxta ritum, consuetudinem et necessitatem fidei eorum Graecae administrandi. Supplicaruntque nobis, debita cum instantia, ut illis in praemissis omnibus de clementia nostra regia prospicere, et ex eodem locumtenente Haliciensi et sancti Georgii Leopoliensi, nec non Camenecensi Podoliaeque, praefatum honorabilem Macarium Tuczapski władycam eis insignire, dare et constituere dignaremur, in iis proventibus et introitibus, in quibus idem locumtenens Haliciensis hactenus mansit et praesidebat. Quorum quidem subditorum nostrorum spiritualium et saecularium ritûs Ruthenici petitionibus permoti, annuentes, eundem honorabilem Macarium Tuczapski locumtenentem, in władycam eis dandum et constituendum esse duximus, damusque et constituimus praesentibus, ut a Metropolitano suo

Kijoviensi ad eam dignitatem vładicatûs insignitus, possit praemissa omnia, quae ad ritum fidei eorum pertinere videbuntur, eis administrare, hoc est: ut deinceps ex terris Russiae et Podoliae, districtibusque ipsorum, videlicet, Haliciensi, Leopoliensi, Camenecensi, Sniatynensi, Trembovliensi, spirituales eorum ordines suos, juxta ritum ipsorum, apud eundem władycam suum accipiant, et ad exteras partes pro recipiendis illis se deinceps non conferant. Item, quod dictus eorum władyca Macarius ecclesias ipsorum et synagogas consecrare, aliasque omnes actiones ecclesiasticas, prout et alii władycae, administrare, divortiaque et separationes matrimoniorum inter saeculares fidei suae facere possit et valeat. Cui quidem władycae Macario, sub potestatem illius damus et conferimus omnes et singulos spirituales popones, eorumque ecclesias, synagogas et monasteria, in terris Russiae et Podoliae et districtibus supra nominatis, Haliciensi, Leopoliensi, Camenecensi, Sniatynensi, Trembovliensi, sitas, videlicet, ecclesiam Haliciensem metropolitanam, in qua quondam Archiepiscopus, aliàs Metropolitanus eorum praesidebat, quae nunc eorum lingua vulgari *Kryłos* dicitur, item monasterium Uniow, quod in honorem et titulum Sanctissimae Dominae nostrae Assumptionis Beatissimae Virginis Mariae, a Praedecessoribus nostris fundatum est, et alia omnia, quibuscunque nominibus vocata, ejusdem władycae jurisdictioni annectimus et adscribimus. Quodque idem władyca praefatus Macarius modernus et alii pro tempore existentes, more aliorum władycarum, clerum suum praefatum in omnibus actionibus eorum, quoad ritum et consuetudinem fidei eorum Graecae, administrabit et disponet, successoresque sui gerent, administrabunt et disponent; ex singulisque poponibus, in vładicatu suo constitutis, per sex florenos, ratione contributionis *kuniczne* dictae, prout et alii władycae in suis vładicatibus, singulis annis habebit et percipiet, eorumque poponum actiones et negotia in spiritualibus, nec non errores et excessus corriget et emendabit, prout ad officium suum vładicatûs pertinere et spectare videbitur. In cujus rei testimonium, sigillum nostrum est praesentibus appensum. Datum Cracoviae, feriâ quinta post festum undecim millia Virginum proxima, anno Domini millesimo quingentesimo trigesimo nono, regni vero nostri anno trigesimo tertio. Praesentibus reverendis in Christo patribus: Petro de Gamrath Cracoviensi, Sebastiano Branicki nominato Posnaniensi et Culmensi, Samuele Maciejowski nominato Chelmensi et regni nostri Vicecancellario, episcopis, nec non magnificis, generosis et venerabilibus.

Originale in archivo Capituli Leopoliensis, ritûs Ruthenici.

LVI.

Litterae Nobilis Straszii ad Bernhardum Archiepiscopum Leopoliensem, quibus nunciat ei, inefficacem se defensorem fuisse apud Regem et senatores Poloniae, de retinendo jure patronatûs illius in Metropolia Haliciensi.

Письмо Дворянина Страша Львовскому Архіепископу Бернарду Вильчку, о безуспѣшномъ ходатайствѣ своемъ при Королевскомъ Дворѣ за права власти его въ Галицкой Митрополіи. 1539 г.

Miłościwy Panie! Racz wasza mośc wiedzić, iż co się tycze sprawy waszey mości, która była przed Jego Królewską Mością z Makarym i szlachtą Ruską o podanie namiesnictwa, wyszedł był dekret za waszą mością, którego dekretu .... a już napisany na pargaminie, i sygnetem Królewskim zapieczętowany: jedno żem go jeszcze dostać nie mogł od księdza biskupa Kamienieckiego, po który dekret biskup Płocki do biskupa Kamienieckiego posłał; tam go zaś korygowali, i pieczęć u niego urwali. Gdyż ja przymawiał się u biskupów o ten dekret, oni powiadali, iż go musi skorygować, a wszakoż powiedzieli, że i będą pisać znow. Potemum nazajutrz przyszedł do nich, powiedzieli, że go Królowa zapowiedziała, aby tego dekretu nie wydawano. Ażbych ja pierwey był z pierwszemi dekretami u niey, jam się tego ważić nie smiał, abym ie przed nią ukazać miał. A wszakoż mi tego ksiądz biskup Kamieniecki rozkazał, abych ie przed nią ukazał. Jam potym z nim wespoł do Królowey szedł, i dekreta przed nią ukazał. Owa tylko na mnie poyzrzawszy do siebie wzięła. Tę rzecz gdym przed biskupy innemi i przed panem woiewodą Krakowskim powiedział, bardzo tego litował; i nauczył mię pan woiewoda Krakowski, żebych się u Królowey, gdy się Rada wszystka zeydzie, nowego dekretu uczynionego upominał, i żebych też powiedział, iż był zapieczętowany, pieczęć mu urwano, a iż też Królowa do siebie pierwsze decrety wzięła, tegom Królowey dwakroć przypominał. A każdy z Panów jakoby tey rzeczy słuchać nie chcieli. Na ostatek mi powiedziano od Króla, iż Iego Królewska Mość chce widzieć oryginał, o krórym tego iest . . . . w dekreciech. Iam powiedział, iż Iego Królewska Mość nie wspominaiąc żadnego originału, zostawił xiędza Arcybiskupa i potomki iego przy podawaniu. Iego Królewska Mość sam rzekł: «już day pokoy, a temu już natym rzecz i koniec.» Tedy mi zaś, podobno piątego dnia, stare dekrety od Królowey wrócono; a xiądz biskup Kamieniecki kazał mi co rychley odjechać, ani się Królowey więcey ukazywać, powiadaiąc, byś ieszcze z gorszą rzeczą nie pojechał; i wskazał ku waszey mości, aby wasza mośc raczył pilnieysze szukać tego originału, a nalazłszy ku Iego Królewskiey Mości posłać: bo jeśli tego nie będzię, tedy się trzeba bać o upadek rzeczy. Czasu nie złożono, na kiedy by wasza mośc miał położyć ten oryginał, ani mi się też xiądz biskup Krakowski o to przepytać nie kazał: ale nadziewam się, iż waszą mośc listem Królewskim obwieszczą, i. t. d.

Originale in archivo Capituli metropolitani Leopoliensis, ritûs Latini. Datum in litteris desideratur.

LVII.

Hommagium, a Macario Tuczapski Haliciensis Russiae et Podoliae episcopo ritus Graeci, Metropolitae Kijoviensi praestitum.

Присяжная грамота православнаго Галицко-Русскаго и Подольскаго Епископа Макарія Тучапскаго Кіевскому Митрополиту. 1540 г. Февраля 22.

Ego Macarius Tuczapski, episcopus curialis, ex brachio illustrissimi archiepiscopi Metropolitae Kijoviensis, Haliciensis totiusque Russiae Macarii, Haliciensis, Leopoliensis, Camenecensis, Sniatynensis, Rohatinensis, Trembovliensis omniumque terrarum Russiae et Podoliae earumque districtuum, notum facio hoc meo chyrographo, coram misericordi Deo et purissima Ejus Matre, sanctisque coelestibus Virtutibus, et omnibus Sanctis, qui de Deo bene meriti sunt: quomodo dominus et supremus pastor noster, illustrissimus archiepiscopus Metropolita Kijoviensis totiusque Russiae, de voluntate et gratia sua, nec non de jure metropolitico, sanctitate et pastoratu suo, me fecit episcopum suum curialem, et dignatus est metropolim suam Haliciensem mihi ex brachio suo committere; ecclesias Dei, clerum, omnesque homines, appellatos gregem obedientium ovium Christi, Russiae et Podoliae terrarum, mihi servo suo in inspectionem et administrationem spiritualem concredit, mandavitque mihi dominus Macarius Metropolita ita me gerere in causis ecclesiasticis, quemadmodum antea antecessores mei se gesserunt in hac Haliciensi metropolia: quoniam mihi Rex serenissimus hanc metropoliam Haliciensem privilegio suo litterisque confirmavit. Quapropter ego Macarius per scripturam meam hanc appromitto domino Metropolitano, pastori meo, quod hoc officium spirituale, ad metropoliam suae illustrissimae dominationis spectans, metropoliae Haliciensis habere debeam, ipse ego et mei futuri successores episcopi Halicienses, ex mandato et voluntate suae dominationis reverendissimae, atque regere ecclesias Dei, clerum, omnesque christianos appellatos nostri ritûs Graeci, in hac Haliciensi metropolia existentes, juxta traditionem et obloquentiam canonum sanctorum Apostolorum sanctorumque Patrum, uti etiam illustrissimi Metropolitae Kijoviensis, Haliciensis totiusque Russiae benedictionem et doctrinam domini Macarii. Et quod mihi Dominus Deus misericors largietur ex hac Haliciensi metropolia reditûs ecclesiastici, ab institutione presbiterorum et consecratione ecclesiarum Dei, ex omnibusque reditibus spiritualibus; hoc debebo colligere, et hanc collectam omni anno post Pascha suae illustrissimae dominationi denuntiare: et illustrissimus dominus medietatem ejus debebit sibi accipere, altera vero medietas cedit mihi pro labore. Praeterea appromitto, atque sub poena anathematis sanctorum Apostolorum sanctorumque Patrum, me obstringo, quod hanc sedem metropoliae Haliciensis, pro mea proprietate non sim reputaturus, nec id tentaturus a metropolia Kiiouiensi, ego et mei successores, sed eam tenebo et mei successores episcopi de voluntate, largitione atque benedictione illustrissimi Metropolitae Kiioviensis, Haliciensis et totius Russiae Macarii et successorum ejus. Antimensia quoque subscribere tenebor

nomine domini mei Metropolitae Kijoviensis, Haliciensis totiusque Russiae Macarii. Quod si vel ego, vel successores mei, non me geram secundum canones sanctos in hoc episcopatu metropoliae Haliciensis, et aliquid contrarium in me illustrissimus dominus deprehendat, liberum erit me castigare secundum culpam meam, prout jus spirituale disponit. Quod etiam ego Macarius ex hac mea scriptura, vel successores mei excesserint, aut aliquid contrarii illustrissimo domino et pastori meo Metropolitae Kijoviensi et Haliciensi facerem, tunc statu meo episcopali excidam; praeterea pro hoc incidam in supra memoratam excommunicationem sanctorum Apostolorum sanctorumque Patrum, atque Regi serenissimo pro poena solvere debebo florenos mille, Metropolitae vero Kijoviensi, Haliciensi et totius Russiae Macario ipsiusque successoribus Metropolitis quingentos florenos. Atque ita in perpetuum, suae illustrissimae dominationi dedi domino meo Metropolitae Macario ipsiusque successoribus Metropolitis Kijoviensibus, Haliciensibus totiusque Russiae hanc meam scripturam cum meo sigillo. Fuerunt his praesentes episcopi: Polocensis, Vitebscensis, Mscislaviensis Simeon; Vlodimiriensis et Brestensis Gennadius; Luceoriensis et Ostrogiensis Arsenius; Turoviensis et Pinscensis Bassianus; Premisliensis et Samboriensis Arsenius; Chelmensis et Belzensis Ionas. Princeps Georgius Siemionowicz Olelkowicz Słucensis; dominus Alexander Iwanowicz Chodkiewicz, capitaneus Brestensis, mareschalcus Regis serenissimi; dominus Iohannes Hornostay, thesaurarius terrestris et administrator, palatinus Trocensis, mareschalcus et notarius regni; dominus Iohannes Andrejowicz, thesaurarius curiae regni. Et supplicavi episcopis et dominis, ut sigilla sua apponant, ad quem meam supplicationem id praestiterunt, atque sigilla sua apposuerunt huic scripturae meae. Scriptum Novogrodeci, anno Domini 1540, mensis Februarii 22, indictione 13. — « Ego Macarius Tuczapski, manu propria has litteras meas subscripsi. »

Ex actis Consularibus Leopoliensibus. Authenticum, Ruthenico idiomate scriptum, carieque corruptum, adservatur in chartophylacio Metropolitarum Graeco-Unitorum, quod Sanctissimae totius Russiae Synodi archivo est adnexum. Vid. Акты, относящіеся къ Ист. Западн. Россіи, изд. Археографическою Коммиссіею.

LVIII.

Rescriptum Sigismundi Augusti Regis Poloniae ad Archiepiscopum Leopoliensem Petrum Starzechovki, de jure concesso nobili Marco Balabano in vladicatum ritûs Graeci Leopoliensem.

Грамота Польскаго Короля Сигизмунда Августа Львовскому Архіепископу Петру Старжеховскому, о предоставленіи тамошнему дворянину Марку Балабану православной епископіи въ Львовѣ. 1549 г. Апрѣля 23.

Sigismundus Augustus, Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae et cet. dominus et haeres. Reverendissime in Christo pater, sincere nobis dilecte! Cum reverendissima paternitas vestra quibusdam literarum documentis, a divo olim Parente nostro desideratissimo concessarum, declaravit, se habere jus praesentandi et constituendi vicesgerentem sancti Georgii Leopoliensis rithûs Graeci, ex qua vicesgerentia erectus est non pridem vladicatus, propter consecrationem poponum rithus Graeci et ecclesiarum Ruthenarum, ne extra regnum petendi ejus muneris gratia se conferant: annuimus praesentibusque literis concedimus, ut paternitas vestra reverendissima jure suo potiatur. Quia vero divus olim Parens noster cuidam nobili Marco Balaban concesserat gratiam expectativam ad hujusmodi vladicatum, ex morte venerabilis Macarii vacantem; quam nos quoque, vestigiis paternis secuti, ad intercessionem quorundam Consiliariorum nostrorum, ratam habentes approbavimus. Postulamus a paternitate vestra reverendissima, ut fidem nostram sibi datam liberet, eumque Marcum Balaban constituat in vladycam: quandoquidem ad hoc munus obeundum a multis Consiliariis nostris dignus esse censebatur. Quia tamen necessaria sibi erit benedictio seu investitura Metropolitani sui Vilnensis et totius Russiae, sine qua in officio suo nequaquam subsistere poterit, nec munus consecrandorum poponum atque ecclesiarum Ruthenarum impertiri poterit: expedit, ut paternitas vestra reverendissima eidem Metropolito ipsum Marcum Balaban offerat et praesentet. Nam nos quoque de aliis vladicatibus vacantibus idem facere consveveramus. Factura paternitas vestra reverendissima pro complacentia nostra. Datum Cracoviae, feriâ tertia Paschae, anno Domini MDXLIX, regni vero nostri anno XX. – Ex mandato proprio sacrae regiae Majestatis, eidem parti affectanti, ex Actis castrensibus Capitaneatûs Leopoliensis extradere permisit. «Correxi. Grabowskj.» «Legi. Balickj.»

Extractum ex Actis castrensibus Capitaneatûs Leopoliensis officiale, datum Archiepiscopo Leopoliensi Latino Petro Starzechowski, per oblatam ejus, an. 1550, sabbatho ante dominicam Reminiscere proximo, sub sigillo apposito, concessum est Collegio Archaeographico a Correspondente D. Zubrzycki.

LIX.

Protestatio Gedeonis Balabani, Episcopi orthodoxi Leopoliensis, contra catholicum archiepiscopum Ioannem Demetrium Sulikowski, ob interclusas, jussu ejus, per vim ac furorem, ritus Graeci ecclesias, Leopoli et in suburbio.

Явка Львовскаго православнаго Епископа Гедеона Балабана, о насильственномъ запечатаніи православныхъ церквей въ Львовѣ, по повелѣнію тамошняго Римско-католическаго Архіепископа Іоанна Суликовскаго. 1584 г.

Protestatio ex parte religiosi Balaban, władycae Leopoliensis, Haliciensis et Camenecensis, contra reverendissimum Sulikowski, archiepiscopum Leopoliensem et alios, 1584 anno, feriâ sexta, ipso die s. Scholasticae, in castro Haliciensi facta. — Veniens personaliter ad Acta Castrensia Haliciensia venerabilis ac devotus pater Gedeon Balaban, władyca Leopoliensis, Haliciensis et Camenecensis, habens secum generosos dominos, Georgium Balaban, Petrum Sulatycki, Jacobum Wasilkowski, Philippum Ilnicki, Paulum Sielecki, Iohannem Uhernicki, incolas nobilesque ex districtu Haliciensi, fidei et religionis Graecae, atque etiam providos Andream Stratyn et Stanislaum Romanowski de Dusanow, ministeriales terrarum Russiae generales, juratos, Officio praesenti bene notos, coram Officio Actisque Castrensibus Haliciensibus, querulanter manifestatus querulatusque est contra venerabilem Iohannem Demetrium Sulikowski, archiepiscopum Leopoliensem Capitulumque ejus Leopoliense, quod ipse cum Capitulo suo, feriâ tertia, in vigilia Nativitatis Domini, secundum ritum et religionem Graecam, juxta Calendarium vetus 24 die Decembris, et juxta novum Calendarium die 3 Jannuarii, ad contemptum et vilipensionem juris, statuti et constitutionum regni, et maxime privilegiorum, a Principibus Russiae, et post hos a Regibus Poloniae, dominis haereditariis collatorum, in quibus tranquillitas publica cuivis in religione praecauta et praecustodita est, violenter ac vi, adhibitis sibi adjutoribus ac amicis, fratre etiam suo germano, generoso Adalberto Sulikowski, et de Capitulo suo patribus officialibus, patre Jacobo Wierzbinski, patre Wenceslao Wygnanowski, patre Bartholomaeo Moszko, atque famulis suis aliisque hominibus non paucis, quorum nomina et cognomina melius ipse scit et novit, violenti modo, cum bombardis ac aliis diversis armis, subordinavit in templum seu ecclesiam, quae est in civitate, tituli Assumptionis Virginis Mariae, religionis Graecae. Cùm jam, dato campanae signo, popo se conferret ad officium divinum, praefatus Adalbertus Sulikowski Gregorium poponem, senem, apprehensum manibus, ex ecclesia ab ostio abvulsum foras eduxit, templumque hoc seu ecclesiam sigillo reverendissimi archiepiscopi Leopoliensis munivit ac clavim assumpsit. Inde pergebant ad monasterium et curiam, quae est extra civitatem Leopolim, ejusdem venerabilis władycae Leopoliensis; deinde ad templum seu ecclesiam cathedralem, quae est in eodem monasterio tituli S. Georgii, privilegiato per Principes Russiae ac Reges Poloniae, cathedra hujus vladicatûs Leopoliensis. Qui superius mentionati, subordinati a reverendissimo archiepiscopo Leopoliensi, venientes illuc eo tempore, quando popones Sawa et Iwan hujus ecclesiae, atque

etiam scholares, secundum ritum officia Domini Dei omnipotentis absolverent, violenter ac vi in ecclesiam hanc irruentes, popones illos atque etiam scholares in eadem ecclesia vexarunt, deinde de ecclesia expulerunt et detruserunt, ecclesiam hanc sigillo reverendissimi archiepiscopi obsignarunt, prohibentes ac interdicentes sub poena capitis, ne ecclesiam aperirent ac officium divinum absolverent. Hoc adhuc non contenti, inde ibant, jubente reverendissimo archiepiscopo Leopoliensi atque Capitulo Leopoliensi, iidem praefati ad templum seu ecclesiam tituli Annunciationis Virginis Mariae, in suburbio Leopoliensi sic dicto Cracoviensi sitam, ibique deprehendentes poponem Gabrielem, seniculum hominem, liturgiam Domini Dei omnipotentis absolventem, jam post consecrationem Corporis et Sanguinis Domini, illico violenter eundem Gabrielem poponem ab altari, ab his sacris et sacramento sanctificato avellerunt, et spoliatum violenter apparatu seu indumento sacerdotali, secundum ritum suum, eo temporis liturgiam seu missam Domini Dei omnipotentis absolventem, juxta consuetudinem suam, vi ex ecclesia seu sacrario eduxerunt et detruserunt, non permittentes ipsum liturgiam consummare; scholaribus aliisque hominibus fugatis, pauperibus de ecclesia expulsis, eandem ecclesiam sigillo reverendissimi archiepiscopi obsignatam reliquerunt, interdicendo poponi huic sub poena capitis, ne sigillum tangeret et liturgiam absolvere auderet. Deinde illinc petebant ad templum seu ecclesiam Sancti Nicolai, in suburbio Leopoliensi vocitato Cracoviensi situatam. Ibidem deprehenderunt poponem Jacobum, qui liturgiam seu missam celebraret, eo ferè tempore, quo jam sacrosanctum Sacramentum frangens consumpturus erat; illuc irruentes omnes turmatim in illam ecclesiam, eundem poponem Jacobum, cervice ejus violenta manu illata, ab altari avellerunt, sacrosanctum hoc Sacramentum non reveriti, eundem poponem ab iisdem sacris avulsum, indumento sacerdotali spoliarunt, violenter ex ecclesia extruserunt; populumque, qui ibi eo temporis aderat, ex ecclesia frameis expulerunt; dein hac ecclesia sigillo reverendissimi archiepiscopi obsignata, illinc abierunt. Deinde ibant ad monasterium S. Onuphrii, in suburbio Leopoliensi dicto Cracoviensi, ubi *czernci*, seu monachi degunt, jam post officia divina deprehendentes ibi monachos, aut popones, jusserunt eos de templo seu ex ecclesia hac egredi foras, eamque obsigillatam reliquerunt. Illinc autem properabant in suburbium Leopoliense dictum Haliciense, ad ecclesiam tituli Epiphaniae et Baptismi Domini in Iordan, ubi deprehenderunt poponem Simeonem, absolventem liturgiam, expectaruntque, quousque finiverit missam: hac finita, jusserunt poponem ac scholares ex ecclesia egredi; postea ecclesiam hanc obsignarunt sigillo reverendissimi archiepiscopi, interdicentes sub poena capitis, ne auderent haec sigilla reserare, liturgiamque absolvere, aut pulsare campanas. Querimoniatur praefatus venerabilis władyca, suo et totius Capituli sui nomine, tantam vim ac violentiam, turbationemque publicae tranquillitatis, praesentibus multis generosis honorandisque nobilibus, prae summa difficultate protunc Judiciorum Terrestrium ferre nequiens, per hos ministeriales et nobiles suprascriptos, contra reverendissimum archiepiscopum Leopoliensem et capitulum ejus, obductionem et visionem fecit. Qui ministeriales terrestres providi, Andreas Stratyn et alter ministerialis terrestris Stanislaus Romanowski de Dusanow, generales terrarum Russiae, jurati, Officio praesenti bene noti, in vim verae ac fidelis relationis suae, coram Officio Actisque Castrensibus Haliciensibus personali-

ter comparentes, atque etiam praefati, Gregorius Bałaban, Petrus Sulatycki, Jacobus Wasilkowski, Philippus Ilnicki, Paulus Sielecki, cum iisdem ministerialibus personaliter comparentes, publice libereque recognoverunt, quod die Conversionis S. Pauli proxime elapsa, Leopoli, huic personaliter aderant, cùm reverendissimus Ioannes Demetrius Sulikowski, archiepiscopus Leopoliensis, ecclesiam Annunciationis Virginis Mariae in suburbio Leopoliensi, Cracoviensi dicto, ritûs Graeci, sigillis ipsius propriis, ex mandato ejus, tres hebdomadas occlusam et obsigillatam manentem, famulos suos aperire sigillaque sua avellere jussit. Tunc in eadem ecclesia violentiam magnam, per eundem reverendissimum archiepiscopum, seu per famulos ejus ex mandato ejus factam, viderunt et deprehenderunt, et praecipue inter alia violentiae hujus manifesta signa, apparatum ecclesiasticum ac indumentum sacerdotale distortum per avulsionem ab altari poponis, qui protunc secundum ritum liturgiam absolverat, quam consummare non fuit ipsi permissnm, atque ille de ecclesia ejectus fuit, Quorum omnium per hos praefatos ministeriales et nobiles, ad affectationem praedicti venerabilis Wladycae et Capituli, obductio et visio facta est, atque sigilla integra, fores etiaṃ ac fenestrae nullibi fractae, ibidem circa reclusionem ecclesiae ac sublationem sigillorum apparuerunt. Cui sublationi sigillorum praesentes fuerunt et intacta prorsus viderunt. De quo hanc praesentem relationem suam praefati ministeriales ac nobiles veram et non fictam, unanimi et concordi recognitione fecerunt.

Originale in archivo Capituli Graeco-Unitorum Leopoliensium. Transactio pacis ambos inter Leopolienses Antistites, quae huc spectat, idiomate Ruthenico scripta est, sub dato Febr. 10, 1585 anno. Vid. Акты, относящіеся къ Ист. Зап. Россіи, изд. Археографическою Коммиссіею.

LX.

Edictum Hieremiae Patriarchae Constantinopolitani clero ac consulibus Leopolis, Cameneciae et Haliciae, de execrando illorum Episcopo, nisi in pristinam concordiam et gratiam cum Meglaeniae Episcopo redeat.

Грамота Константинопольскаго Патріарха Іереміи Львовскому, Каменецкому и Галицкому духовенству и градоначальникамъ, объ отлученіи тамошняго Епископа Гедеона Балабана, если онъ не примирится съ Мегланскимъ Епископомъ. 1588 г. въ Іюнѣ.

† Ἱερεμίας ἐλέῳ θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινοπόλεως νέας Ῥώμης, καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς, χρησιμότατοι ἄρχοντες Λυοβίου, Καμενίτζης καὶ Χαλίτζιου, υἱοὶ κατὰ πνεῦμα ἀγαπητοὶ τῆς ἡμῶν μητριότητος! χάρις εἴη ὑμῖν ἅπασιν, εἰρήνη, καὶ ἔλεος ἀπὸ θεοῦ. Ὁ θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Μεγλαίνης παραστὰς ἀνέφερεν, ὡς τὸ μοναστήριον Ζητίκι τοῦ Ἁγίου Νικολάου, ὅπερ εἶχεν ἐκ τοῦ ἐνδοξοτάτου Ῥηγὸς ὑμῶν εἰς ἡμερικὴν ζωάρκιαν καὶ ἀνάπαυσιν, ὡς διαλαβάνει καὶ τὸ γράμμα τοῦ Ῥηγὸς, ὁ θεοφιλέστατος ὑμῶν ἐπίσκοπος παντοίαις μηχανουζιγίαις, ἀδίκως καὶ παραλόγως ἀφαρπάσας αὐτὸ ἐξ αὐτοῦ μεγάλως ἠδίκησεν αὐτόν. καὶ πρὸς τούτοις ἔδειξεν ἡμῖν καὶ γράμμα τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου Ἀντιοχείας, καὶ ἕτερον ἴδιον τοῦ ἐπισκόπου συμφωνιτικόν. Νῦν δὲ αὐτὸς ἀθετήσας ταῦτα, οὐκ ἐπέστρεψε τὸ μοναστήριον πρὸς τὸν ηὐθέντα ἐπίσκοπον, ὡς ὑπέσχετο

ἔμπροσθεν τοῦ Ἀντιοχέιας. ἀλλ᾽ ἀθετῶν τὴν συμφωνίαν, ἣν ἐποίησεν, ἐπαρέβη τὴν ἰδίαν ὑπογραφὴν, ὅπερ ἄντικρυς μεγάλης παιδείας ἄξιος κατὰ τοὺς θείούς καὶ ἱερούς νόμους· ὁ γὰρ ἀθετῶν τὴν ἰδίαν ὑπογραφὴν ὑστερεῖται τῆς ἑαυτοῦ ἀξίας τε και τιμῆς. Ὅθεν ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς: ἐι μὲν μετὰ καλοῦ τρόπου ἐξισασθῇ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου, ὡς διαλαμβάνουσι τὰ ῥηθέντα γράμματα κατὰ τὴν συμφωνίαν, ἣν ἔστρεξεν ἔμπροσθεν τοῦ ἁγιωτάτου Πατριάρχου Ἀντιοχείας, καὶ ἐπιστρέψει τὸ μοναστήριον πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Μεγλαίνης, ὡς ὑπέσχετο, καλὸν· ἂν δ᾽ ἄλλως ποιήσας, παρήκοος κάι ἀπειφὴς φανῇ τῆς ἰδικῆς ταύτης ἡμῶν συνοδικῆς ἀποφάσεως κατὰ τὴν ἰδίαν αὐτοῦ συμφωνίαν, ἀργὸς ἔστω πάσης ἀρχιερατικῆς ἐνεργίας καὶ τάξεως. καταφρονῶν δὲ καὶ τῆς ἀργίας, ἀφωρισμένος ἔστω παρὰ θεοῦ Παντοκράτορος, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος, ὡς ὑπόδικος καθαιρέσεως. Οὕτως οὖν γενέσθω, ὡς γράφομεν, καὶ μὴ ἄλλως· ἡ δὲ τοῦ θεοῦ χάρις ἐίη μετὰ πάντων ὑμῶν. Μηνὶ Ἰουνίῳ, ἰνδίκτου ā· — Ὑπογραφὴ τοῦ Πατριάρχου. «Μονεμβασίας Ἱερόθεος Μητροπολίτης». «ταπεινὸς Ἀρχιεπίσκοπος Δημονίου καὶ Ἐλασσῶνος Ἀρσένιος.» Καὶ ἡ βοῦλα τοῦ Πατριάρχου.

Decreti hujus apographum coaetaneum, annexâ versione aequali in idioma Russicum, relatum est Collegio nostro a D. Zubrycki, archaeologo Leopoliensi.

LXI — LXII.

Protestationes Fraternitatis Leopoliensis ritûs Graeci, de vulneribus studiosis adolescentibus illatis a scholaribus catholicis.

Двѣ жалобы Львовскаго православнаго Братства, о побояхъ причиненныхъ его ученикамъ католическими школьниками. 1592 года.

1.—Actum in Castro inferiori Leopoliensi, feriâ secunda pridie festi Conceptionis gloriosae Mariae Virginis proxima, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo secundo.

Ad Officium et Acta ea Castrensia Leopoliensia venientes personaliter honesti, Demetrius Krasowski, Lucas Huba, Georgius Rohatyniecz, seniores ex ritu Graecanico fraternitatis Assumptionis gloriosae Mariae Virginis, cives Leopolienses religionis ritûs ejus Graecanici, suo et aliorum fratrum contubernii ejusdem nomine, tum etiam et honestus Stephanus rector sive didascalus scholae ritus ejusque Graecanici, questi sunt coram eodem Officio de spectabili viro, scholae Leopoliensis rectore, quod ille pacem publicam et tranquillitatem violans, nocte praeterita et die hodierna, immisit adolescentes studiosos in adolescentes studiis Ruthenicis deditos; quos ex instinctu et mandato illius, violenter, ante domos eorum Ruthenicos victum quaerentes, caedebant, et eleemosynam ipsis a suis datam eripiebant. Hacque nocte, horâ prima, in coemeterio Armenorum, ante domum Iwani sartoris, ritûs ejusdem Graeci, honestos Paulum et Macarium vi acceperunt, et inde in scholam suam deduxerunt: quos per totam noctem cathenis ferreis vinctos detinuerunt, tandem concussos hodie mane dimiserunt; tertium vero Maxim hodie circa horas meridianas, in plathea Ruthenica, penes ecclesiam ipsorum ritûs ejusdem Graeci, ante domum honesti Hieronymi Saprika arripuerunt, quo arrepto, in schola ibidem eundem caedebant; apud quem hoc idem Officium, inhaerendo juri communi, vidit nates flagellatas, asseruit-

que, esse concussum per scholares, mandante eodem rectore, tandem eundem polluta facie dimiserunt. Eaque praejudicia taliter illis illata, contra rectorem scholae ejusdem Leopoliensis ipsi conquerentes solenniter protestati sunt. Questi sunt etiam ipsi conquerentes de spectabili Alberto Pediano proconsule pronunc Leopoliensi, quod ille ab ipsa die hodierna, in praetorio Leopoliensi protestationem similem eis suscipere ad Acta sua civilia noluit, contra debitum officii sui.

Subscriptiones capitanei notariique desunt. Sigillum appositum corruptum. In aversa folii parte notatum: Минута Лвовского гроду о нищихъ первая.

2. — Actum in Castro inferiori Leopoliensi, feriâ quinta post festum Conceptionis gloriosae Mariae Virginis proxima, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo secundo.

Do Urzędu y do xziąg grodzkych Lwowskych przyszedszy obecznie uczczywi Dimitr Krassowski y Jerzy Rohatiniecz, starszi z brathstwa Wniębowzięczia Panny Mariey, wiary Gręczkiey miesczanie Lwowsczi, wespol z Stephanem didaskałem szkoły ych, swym y wszystkiey drugiej bracziey imieniem tegosz brathstwa, płaczliwie y żałośliwie uskarżali się na pana Krzystopha rectora szkoły Polskiey we Lwowie, który-tho nie wiedzącz jakiem duchem nadchniony, zapomniawszy powinnosczi chrzesczianskiey, gwałcząc pokoy pospolithy y zwyczai starodawnii thu w miesczie thym, czegó nigdy za pierwszych rectorow nie bywało y teraz za tego przeszłego dobrey sławy pana Adama rectora, nasłał rybalty szkoły swey przedniejszych Stephanusza y Ianowicza, z wielką hurmą ynych rybaltów y mendików, którzi-tho zastąpiwszy na dobrowolney drodze, w vigilią Poczęczia Panny Mariey, o godzinie wtórey, w nocz, na cmentarzu Ormienskiem, miejsczu spokoynym, przed domem popa Ormienskiego, w którym mieszka Iwan krawiecz rythûs Graeci, obyczaiem gwałtownem napadszy na ubogie żaki a mendiki szkoły Ruskiey, na Sawe, Piotra, Manoëla, Konoëla, Konstantina brata pomienionego Iwana krawcza y na ynych diatek mendikow Ruskych, w których jałmuzne wydarli, y ych samych poodzierali, pobili, zkrwawili, poranili, czo zaliedwie z garły powcziekali, za obroną jakych-si dobrych ludzi. I mało ym na them było: zaraz poszli czi-tho rybalczi, y zastąpili thym-tho ubogiem mendikom Ruskym na ych ulicze wchodzączym, przed domem panow Woroszowiczow, w miesczu skrythym, w chasczu za rurą y płothem szosnowym; z którego-tho miejscza wyrwawszy się bez wiesczi na nych, jako rozboyniczi, z multany, kordy y szabliami y pułhaki na ubogie mendiki, których poranili, pobili, nocznym obyczaiem poodzierali, jałmuzne poodeymowali; za czym czi ubodzy jako zgwałczeni gwałtu wołali, na czo się beli zbiegli liudzi, tumult wielki narodu wszeliakiego. Które tho brathstwo widzącz wielkie bezprawie w miescze spokoynym, obyczaiem nocznym, na dobrowolney drodze, zaraz szly teyże godziny y z temy rannemi, y opowiedali ten gwałt panu Pedianowy, na ten czas burmistrzowi Lwowskiemu. Przed którym-to urzędem naszym onych rannych przywodzili, y pokazowali y drugych diatek małych rostrączenych, y o takowy gwałt y rany na pomienionego rectora swiadczyli. In cujus quaerellae suae verificationem, statuerunt

coram eodem Officio in ejusmodi violentia vulneratos, apud quos officium hoc idem, inhaerendo juri communi, vidit vulnera, nempe apud honestum Sawa scholarem vulnus cruentum in vertice capitis concussum, et in scapula dextra vulnus lividum, et in digitis duobus dextrae, in digito pollice manus dextrae persectionem cutis ad effusionem sanguinis, et in palma inferiori manûs sinistrae depercussionem cutis; quaeque vulnera asseruit esse sibi violenter illata per praedictum Stephanum scholarem, super quem illa obduxit et officiose protestatus est. Tum et apud honestum Basilium puerum officium hoc vidit vulnus concussum ad effusionem sanguinis in fronte, quod super eumdem Stephanum et alios facti istius cooperatores, ejus complices, officiose obduxit et protestatus est.— «Stanislaus Pstrokoński, vicecapitaneus, causarumque officii castrensis Leopoliensis judex.» «Nicolaus Chodakowski, notarius castrensis Leopoliensis.» Sigillum appositum.

Extracta originalia ambo relata sunt a D. Zubrzycki, archaeologo Leopoliensi.

LXIII.

Protestatio ducum Adami Visznjoviecki et Cyrilli Rużynski cum collegis, de multis variisque oppressionibus, illatis orthodoxis civibus Leopoliensibus in fidei officiis, a concivibus eorum papistis.

Явка князей Адама Вишневецкаго и Кирилла Ружинскаго съ товарищами, о многоразличныхъ притѣсненіяхъ въ Вѣрѣ, чинимыхъ православнымъ Львовскимъ жителямъ, согражданами ихъ папистами. 1595 г. въ началѣ Мая.

Actum in castro inferiori Leopoliensi, feriâ quarta post dominicam Conductus Paschae proxima, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quinto.

Wielmożny xiąże Adam Wiszniowiecki, a kniaź Kiryłł Rużynski, posłowie księstwa Kijowskiego, imieniem swym i collegów swych posłów księstwa Kijowskiego i woiewodztw Wołynskiego i Bracławskiego, stanowszy oblicznie u Act grodzkich Lwowskich, w te słowa protestatią wniesli:

Pod zwierchnością y obroną na ten czas będący oświeconego Michayła oyca Metropolita Kijowskiego y Halickiego y wszytkiey Rusi pastyrza y wszytkiego duchownego stanu, a mianowicie, o wszytkie krzywdy u wierze Greckiey, ... narodu Ruskiego mieszczanom tutecznym Lwowskim, paraphianom Panny Maryi, tu do xiąg podaiemy, które się dzieią od Polaków posłuszeństwa Papiezskiego, obywatelów tutecznych Lwowskich, od urzędu ich panów radziec, także y od urzędu duchownych ich, wszelkich stanów, we wszelakich wolnościach, tak duchownych jako y swieckich. Na cerkwi, y na popy, y na wszystkie swiętości naszey wiary targaiąc się gwałtownie, popom y ludziom paraphianom cerkiewnym każą sobie na ratusz do swego posłuszeństwa swieckiego

stanowić, y za to więzieniem okrutnym mieszczan morduią. Dawny zmyszlone jakowieś kolendy od popów swoich każdemu raycy w dom nosić przymuszaią. Z sakramentem do swych chorych religiey naszey jaśnie przez rynek, z zapalonemi swiecami, popom w ubiorze popowskim chodzić zapowiadaią. Martwych jawnie przez rynek z processyą, według obyczaiu religiey Greckiey, prowadzić zakazuią. Processyi swiątecznych od mieyskiey cerkwie na przedmieście z krzyżami chodzić zakazuią. Dzieciom naszem szkoły Greckiey remissyi wszelakich zakazuią, a osobliwie w sobote kwietniey niedzieli, z kwiatkami, przez rynek, «Ozanna na wysokości Bogu», spiewać zapowiadaią. Dzieci naszych szkolnych, ubogich mendyków, po ulicach biią y do szkoły swoiey włoczą, biią, sadzaią i rozmaite na nich zbytki czynią, jako protestacye o to świadczą. Ubogich naszych żebraków z domów swych wypychaią. W nocy na cerkwie nabiegaiąc, która się nowo buduie, sprosne despecty narod ich wyrządza, nie tylko w cerkwi na robote, ale y na same oltarze plugawią, y instrumenta mularskie szkodliwie psuią. Dzieci mieyskich sług y rzemiesników .... iednać, wyzwolić uczniów po rzemiosłach zabraniaią. Czeladź naszą Ruską, którzy u nich służą, do kościoła swego przymuszaią; a gdy do swey cerkwi chodzą, za to ich morduią y mięso w gębe pchaią. A gdy kogo do swoiey wiary z narodu naszego zwiodą, a chciałby się tego kaiać, tego swieckim więzieniem morduią i mękami. Swięta ich nowego Kalendarza święcić przymuszaią; gospodarzów i czeladź ich z domów do roboty włóczą i do więzienia nayszpetnieyszego sadzaią i winy biorą. Na kaznodzieyskim stolcu ich i na ratuszu, przed wszytkim narodem, poganami nas nazywaią, i na swiętości nasze cerkiewne bluźnią. Dzwonić w cerkwi naszey, według porządku naszego cerkiewnego, zapowiadaią, ale według ich nowego Kalendarza, we dni wielkonocne, we czwartek, w piątek i w sobote, aż oni poczną dzwonić, zapowiadaią, i sługami swoiemi urzędowemi w cerkwi naszey gwałtownie grozą. A jeszcze nowo dziś na cerkiew naszą mieyską rayce z mnichami swemi Dominikanami kościoła Bożego Ciała (kościoł ich od naszey cerkwi aż na trzeciey ulicy stoi) przyśnili sobie dekret od dziewiąci lat, jakoby nasze niejakieś mieszczanie starsi, których imion nie pisano, mieli im pod zakładem trzydzieści grzywien na ten dekret pozwolić, aby w cerkwi naszey pop nie dzwonił w każde swięto ich i w niedziele, aż będzie u mnichow tych po kazaniu: którzy-to mnichowie (maiąc dzwony tylkież, w iakie my na ten czas dzwonili, gdy na nas protestowali, y dwoie organy, y wielkie spiewanie) nigdy cerkwi naszey tym nie dogadzaią, ani też kasaniu przeszkadzaią; i jak oni nam tym nie dogadzaią, tak też i my zawsze jednako, pospolnie, wolności swoie zażywamy. Za co panowie rayce z mnichami swemi mieszczan paraphian Panny Maryi, bractwo cerkiewne, do więzienia mieyskiego posadzali, przymuszaiąc ludzi, aby za wolności duchowne odpowiadali; a gdy im na to nie odpowiadali, posadzali ich do więzienia, i wine od nich trzydzieści grzywien wzięli, nie dbaiąc na żadne sprawy, ani na uniie, ani appellacyey do Króla Iegomości nie dopuszczą, ani na pisanie ani na napominanie iegomości pana Hetmana naywyzszego naszego koronnego nie pamiętaiąc, ani na pisanie ani na napominanie iegomości Constantina książęcia Ostrogskiego woiewody Kijowskiego, ani też osobliwie na ugodę iegomości xiędza arcybiskupa Lwowskiego Ioanna Dimitria Sulikowskiego nie pamiętaiąc i nic nie dbaiąc. Która ugoda o pomienionych wolnościach naszych cerkiewnych

i wszytkich z duchowieństwem naszym, ze wszytkiemi ichmościami pany senatormi, z oboch stron dosyć dostatecznie na seymie Warszawskim iest postanowiona, aż do zgody Papieża Rzymskiego z Powszechnym Patryarchą Konstantinopolskim, wieczny pokoy we wszytkym cerkwiam i ludziom religii naszey Greckiey dać i ni w czym nigdy nie turbować.

Extractum originale in archivo Stauropygii Leopoliensis (fasc. 49). Ad calcem ejus consignatio sequens accessit: Ex actis castrensibus extraxit et correxit Stanislaus Brzycki, notarius castrensis Leopoliensis. *Sub apposito sigillo.*

LXIV — LXV.

Litterae Pontificis Clementis VIII ad ducem Constantinum Ostrogiensem, palatinum Kijoviensem, quibus exhortatur, ut adjutorem se praestaret in Ecclesiarum unione, et Responsum ejus ad Pontificem.

Грамота (*въ переводѣ*) Папы Климента VIII Кіевскому воеводѣ князю Константину Острожскому, съ убѣжденіемъ содѣйствовать ему въ соединеніи Церквей, и Отвѣтъ его Папѣ. 1596—1598 г.

1.—Clemens Papa VIII.

Zaczny wielky mężu! zdrowia y łasky Bożey pomnożenia. Wysokośczi twoiey przeciw posła naszego, wielebnego bratha biskupa Regęskiego, wszelkiey ludzkośczi napełniona wola na nas samych spływa, nasuprzód przyciąga ku miłowaniu ciebie y ku przysposobieniu k sobie, z tych posyłków, które zapewne wiemy, duszy twoiey są zbawienne, y które powinnośczi naszey pasterskiey należącze. O zaczności wysokośczi twoiey, od dawnego czasu rozumiemy chwalebnie y o jasnośczi familiiey twoiey w wielkiey mamy uczciwośczi. Słuszna iest rzecz, abyś y thy od naszey ku sobie przychilnośczi nie był skroniączego umysłu. Nic od poniewolnego nie chczemy wyciągnąć: z twoiey ieśli co z woli dobrey swiętey stolice they przybędzie, nie nam, ale kościołowi Bożemu przybędzie, aby wasze myśli y wolia z naszemi zgodna była. O religiey powszechney zdaniem pilnie się staramy: od osobliwey miłośczi pochodzi, czego dopiro doznawamy. A nie żadna do thego priwatha, albo własna przyczyna nasza przywodzi, ale pospolite nas rusza wspokojenie, pospolity pokoy y zbawienie dusz ludzkych. Dopuść nam swego dowcipu zażyć . . . dobroci, y uczyń dobrowolnie, co od ciebie, dla chwały Bożey, . . . wielką proźbą . . . y my piszemy królewstwa Polskiego . . . rycerstwo. Naymilszy w Chrystusie syn nasz Zygmont żąda tak usilnie . . . przez cie niech nam będzie wolno dokonać thego, co w doskonałości przyszedszy, zarownie i tobie y nam na uciechę będzie, tho iest, aby Ruska cerkiew z Rzymską złączona,

w iednośczi duchaspołkowała, ku chwale Bożey, dobrych wszystkich uciechę, a imienia twego pamiątce w długie wieki umnożoney. Dan w Rzymie, 3-go Aprila.

Exemplar vetustum, manu tamen neglecta scriptum. In averso chartae notatum: **Листъ отъ его милости отца папы Римского до его милости пана воеводы Кіевского княжати Костентина.**

2.—Oycze swięty! Byłeś powołany swiątobliwoścz twoia, przod tym niżeś sie urodził, abyś swiatowi chrzesczyańskiemu dla pożytku pospolitego rozkazywał, nie tylko yako ozdoba sama, ale yako podpora y podpomaganie powszechney religiey; y tak są te rzeczy od Klemensa naiwyzszego pozyskane, że do świątobliwości waszey (*), yako do święczączego ognia czasu nawałnośczi morskiey, prowincye, narody, króliewstwa y panstwa z chęczią skłaniaią sie. To samo ya na ten czas nad ynszych rozumiem, a poniekąd y dziwuie sie, yz tak wielie pełno, że wsząd brzmi trąba woienna pochodnią przed sie. Biskup naiwyzszy swiętey religiey y mnie samemu pisacz raczy. Cokolwiek bowiem łaskawie y łagodnie pisacz sie mogło, do mnie od swiątobliwości waszey iest napisano . . . , w którym mie dobrowolnie wzywasz, umiłowasz y za własnego przysposobicz pasterskim głosem starasz sie: za tę tak wielkie przecziwko mnie obęgi swiątobliwości waszey, na długy y niezamierzony czas dom Ostrożsky zniewoliony bycz zayste rozumiey. A czo sie religiey a zaraz y iednośczi tycze, moczniem to wziął przed sie, iednak tak, aby sie to z liepszym y poważnieyszym sposobem pospolitego zbawienia skonczycz mogło. Zacząłem był niedawnych czasow, dla skonczenia tey sprawy, wielie rzeczy poważnych do iednośczi podawacz, a wszakże pewną y zwykłą drogę, abym na których zawisła naibarziey Greczkiego nabożeństwa uchwała, tych ya pozwolenia y woliey, iako naipewnieyszego grątu, dosiącz naprzod mogł. I tak sie nam już łaska Boża barzo sczodrobliwie była pokazała, gdy dwoch patryarchow Constantinopolskiego y Antyochyskiego tu do królewstwa Polskiego zwioł, ku skłonnośczi nabożenstwa ziednoczenia łaskawie przyprowadzicz raczyła. Dla których osobliwego dowczypu y w rzeczach sprawowania wielkomyślnośczi, nie czego ynszegoś my sie spodziewali, iedno że sie oni mieli zgodzicz z tryumphuiączym kościołem. A tym czasem, gdy sie to toczyło, gdym ya swe rzeczy w siebie uważał, y gdym dalsze rzeczy, które do skonczenia tey sprawy są potrzebne, ze wszystkim moiem staraniem ku ozdobney sławie upatrywał: wznowiła sie powtore z swiezszych czasow strony religiey wzmianka, którą gdym dla uczciwośczi y powagi tak Rzymskiego yako y Greczkiego kośczioła podnosicz począł, wnet Greccy duchowni niektorzi naszi, bez porady wszystkich, yakoby malowane tylko y nie wypolorowane kształty rzeczyy spraw, pod pokrzywką dobrego nabożeństwa, do swiątobliwości waszey odnieśli; y takim swoiem podstempkiem tak rzecz pospolitą w nabożeństwie zamieszaly, że ych więczey w herezią wpadło, a niżeli sie stolice apostolskiey przyłączyło. I za taką ych sprawą, wielie rzeczy w nabożeństwie chrzesczyanskim w nas . . . poddanych wzgardzonych y z grątu wywroczonych iest. A do podpomożenia tych wszystkich rzeczy iż swiątobliwośc waszą pan Bóg sprawicz . . . pobudzicz raczył, rozumiem bycz za barzo potrzebną rzecz, aby

(*) *In origin. monogrammata* s. w., *sic et inferius, passim.*

nayiaśnieyszy Zygmunt Król nasz, za oyczowską przyczyną świątobliwości waszey, nie tylko żeby sie z tych rzeczy cieszył, ale też wszelaką drogą y sposobem, czo z rzeczy tey potrzebnego bycz sie pokaże, nam w pospolitey potrzebie, w tak swiętey rzeczy był pomocznym. A my iesteśmy naczynieni do wszelakiey zmowy . . . Bożego gotowym. Ale ta sprawa iednośczi zda sie w sobie siła rzeczy zamykacz. Nie wątpie, że świątobliwośc wasza dalszemu czasowi to odłożycz będziesz raczył, na którey Ojczowie Greczczi (z któremi ya pilnie staranie będę miał o to) do takiego aktu łagodnego łaskawie przystąpią. Wiemy bowiem, że świątobliwośc wasza nie tak niebezpiecznośczi w nabożeństwie, yako pospolite pomiarkowanie y uspokoienie upatrzywacz raszycz, oddaiącz to każdemu czo iest czyego, tak Greczkiemu yako y Rzymskiemu kośczıołowi, y obadwa yako corki wielkiego króla w społeczności złączaiącz, żadnemu z nich własney rzeczy y ozdoby nie ujmuiącz; y tak prawdziwie pasterz dobry swiata, powierzycziel doskonały w kośczıele Rzymskim tryumphuiącz najwyzszym byskupem będzie: niechże będzie Patryarchom . . . cześcz y sława . . . praca kośczıoła Greczkiego na długie czasy zaczęta będzie zweseliona. To wszystko Bogu najwyzszemu oddaiącz, rozumiem, yż y samemu Stworzyczielewi będzie przyiemno, yż y na świecie będzie pokoj, y iż ten dar od obudwu, od najwyzszego biskupa y patryarchow przyimie. Czo gdy sie wypełni, będzie mi sie zdało, żem sie już . . . sobie życzył rostacz sie z swiatem, a mieszkacz z Chrystusem.

Apographum vetus, manu tamen neglecta scriptum. Datum epistolae et subscriptio desiderantur. In averso folii notatum: Kopia responsu xcia Ostrogskiego na list Klemensa VIII Papieża, do siebie pisanego. — *Copiae ambae relatae a D. Zubrzycki, archaeologo Leopoliensi.*

LXVI.

Diarium cujusdam Anonymi, de congressu Unitorum episcoporum Leopoli.

Дневникъ о съѣздѣ въ Львовѣ Униатскихъ властей. 1629 г. въ Ноябрѣ.

Naprzod, 23 Octobra władyka Piński *(Gregorz Michałowicz, unita)* przyiechał; dnia 24 władyka Przemyślski *(Ian Szyszka, unita)*, dnia 26, w piątek, xiąże Zasławski *(Alexander)* i Smotrycki *(Melety arcybiskup Połocki, z dyzunity już unita)*, Smoleński *(Leon Krewza-Rzewuski, unita)* i Morochowski *(Ioachim władyka Włodzimirski)* władykowie przyiechali do Lwowa. Dnia 27, w sobotę po nieszporze, Metropolit *(unicki, Iozef Welamin Rutski)* i z władykami do Lwowa wjeżdżał; na przeciwko, którzy władykowie w mieście będący wyieżdzali, wjeżdzali z nimi równie do miasta. Dnia 28, w niedziele rano, władyka

Lucki (*Ieremiasz Poczapowski*) przyiechał. Tey niedzieli po mszy ranney, Bembus kaznodzieja królewski kazanie u fary kazał, przy bytności arcybiskupa Lwowskiego, z którym pospołu siedział i Metropolit unijatski i Morochowski, za niemi Smotrycki i inszy władykowie, i trzey archimandrytów, i czernców wiele, i spiewaków niemało na chórze przy organach. Naprzod kaznodzieja fundament kazania swego położył na tytule P. Chrystusowym trzy rzeczy, Hebreyski, Grecki i nad samą głową P. Chrystusową był Laciński, jako znacznieyszy. Potym wyniósł wschód aż pod niebo, a potém zachód na wschód przełożył; s. Piotra Apostoła, a po nim Papieżów głową widomą, po wstąpieniu pańskim na niebo, i fundamentem wiary chrześciańskiej bydź twierdził, a Patryarchę Carogrodzkiego heretykiem publikował, a unię bardzo zalecił, i swoim Polakom czcić i szanować tych, którzy są w unii, usiłował i prosił, i język Słowieński i nabożeństwo iego zbawienne i sakramenta bydź utwierdził. A skoro po kazaniu, Metropolit z władykami wszystkiemi soborem i z siedmiu diakonów u fary na wielkim ołtarzu liturgią służył.

Teyże niedzieli, po obiedzie, wszyscy unijaci w mantiach szli ordine do zamku, protestując się na prawowiernych wszystkich, tak duchownych iako i świeckich, że się na rozkazanie Króla Imości, na sobor nie stawili; a xiąże Zasławski posyłał do bractwa mieyskiego, aby szli do zamku do unijatów; i wysyłali dwóch braciej opowiadaiąc się, że to nie na nich należy, ale na starszych duchownych.

W poniedziałek w zamku skarzyli się unijaci na kucharki Ruskie i Ormiańskie, że ich poganami po ulicach nazywali i przeklinali, których urzędownie, serio obiecali karać; i wsadzono było ich w zamku kilka.

W wtorek czerncy z Wilna prawowierni do Lwowa przyiechali, i kniaź Puzyna, i pan Drewiński czesnik Wołyński (*oba dyzunici*). Tegoż wtorku Morochowski u białych mnichów liturgią odprawował w kaplicy, gdzie iest obraz Ruski przeczystey Matki Bożey, gdzie Ormian i Rusi zbiegało się wiele.

We środę Metropolit na przedmieściu Halickim u Bosaków, na prozbę xiążęcia Imości Zasławskiego, za dusze oyca iego (*był dyzunitą*) parastas odprawował, któremu, na prozbę xięcia Imości, bractwo mieyskie ryzy, odziewadła z cerkwi pożyczyli. Teyże środy po obiedzie, Metropolit ze wszystkiemi władykami, czerncami i spiewakami do cerkwi mieyskiey nowomurowaney przychodzili, przeciwko którym wychodzili oyciec Bojarski prezbiter mieyski z bractwem, i przed cerkwią przywitali, naprzód oyciec Bojarski Metropolita winszowaniem, potém pan Roman i p. Gabriel Langisz, p. Mikołay Dobrzański i p. Stephan Laskowski. A gdy ich tak wprowadzili do cerkwi nowéj, przyszedł z gospody p. Drzewiński i kniaź Puzyna, i przywitali się z Metropolitem, umawiaiąc się z niemi. A potym gdy miał z cerkwi wychodzić, Metropolit i wszyscy unijaci obróciwszy się na wschód słońca zaśpiewali głośno: «Podayże utiszenije swoim rabom, wseneporocznaia». A Polacy, którzy z niemi przyszli, krzykneli: «chwała Bogu! zgoda! zgoda! unija! unija!» A gdy wychodzili z cerkwi, prezbiter mieyski zaprosił Metropolite z władykami do domu swego popowskiego, gdzie i bractwo było. A gdy usiedli, częstowali ich winem. Ozwał się Smotrycki mówiąc: «dobrze by, ojcowie, żebyście wy my, a my wy byli, i drogą nami utorowaną chodzili». Odpowiedział pan Drzewiński: «co nam jest postanowiono na siedmiu uniwersalnych Synodach świętych Ojców, tego się trzymać mamy, a nie terazniejszych neoteryzniow;

ależ waszmościom potrzeba to wiedzieć, iż diabeł nie tak bardzo straszny jak go maluią». Zaraz ozwał się oyciec Bojarski i zagasił te rzecz między niemi, mówiąc: «dobrze oyciec Smotrycki mówi, aby wy my byli, a nie my wy»; i począł ich częstować. I tak trochę posiedziawszy, porozchodzili się do gospód swoich.

We czwartek Metropolit służył u Bernardynów na przedmieściu Halickim, a Morochowski na przedmieściu Krakowskim u mniszek u Wszystkich Swiętych. Tegoż dnia do bractwa mieyskiego posyłał Morochowski, aby mu pozwolili w cerkwi mieyskiey liturgią odprawować, i odpowiedzieli mu: «ieśli ma od Patryarchi list i pozwolenie, niechay iemu służy». Tegoż czwartku bractwo mieyskie obiad sprawili czerncom Wileńskim; a jezuita u fary zalecał unijatów, a przeciwniki ich potępiał, którzy do Unii nie chcą i bluźniąc twierdzą, że świętych niemasz w niebie, a grzesznych niektórych dusze w piekle, a niektórych w czyscu.

W piątek Wilnianie, i kniaź Puzyna, i pan Drzewiński byli u unijatów, dosyć czyniąc Uniwersałowi Króla Iegomości, prosząc ich, aby się przyczynili do króla Imci za niemi; druga, aby prosili Króla Imci Patryarsze Carogrodzkiemu o paszport, żeby mu wolno było przyiechać, a co by Patryarcha postanowił, na to wszyscy pozwolemy. Na to unijaci nie pozwolili, mówiąc: «kiedy już teraz niechcecie do unii, niech każdy co chce czyni, dopinaiąc swego iako może; my Papieża słuchamy, a nie Patryarchi». I z tym się rozeszli.

W niedziele Metropolit u Iezuitów przy mszy był i na obiedzie; a po obiedzie, dysputacyą z Theologii o sacramentach mieli przy nim.

W poniedziałek władyków siła poiechało z Metropolitem; we wtorek Morochowski już na ostatku.

Po wyjezdzie ich, dnia 14 Nowembra xiąże Zasławski umarł, którego ciało we Lwowie u fary stoiało aż do zimy, i pochowano go w Zasławiu, ojczystym iego. Laus Deo.

Ex actis Societatis stauropygialis Leopoliensis. Conf. Kron. miasta Lwowa, przez D. Zubrzyckiego, *pag. 268 — 271, a quo breves etiam adnotationes in ipso textu, intra parentheses, sunt annexae.*

LXVII.

Puncta assecurationis incolis Poloniae Lithvaniaeque, nec non Russiae, ritûs Graeci, in libera ac integra orthodoxae fidei confessione.

Договорныя статьи, о предоставленіи православнымъ жителямъ Польши, Руси и Литвы свободнаго исповѣданія Вѣры. 1632 г. Ноября 1.

Actum in Curia regia Varsaviensi, feriâ tertia in crastino festi Omnium Sanctorum, anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo secundo.

Ad Officium et Acta praesentia castrensia Capitaneatûs Varsaviensis personaliter venientes magnificus Georgius à Thęczyn Ossoliński, thesaurarius Curiae regni, Pilznensis, Adzeliensis etc. capitaneus, et generosus Andreas Rey de Nagłowicze, cubicularius familiaris regiae majestatis Sueciae, eidem Officio praesenti puncta inter Dissidentes religionis Graecae, manu serenissimi Vladislai, Principis Poloniae et Regis Sueciae subscripta et sigillo communita, ad ingrossandum in acta praesentia castrensia capitanealia Varsaviensia obtulerunt, de tenore tali:

Puncta uspokoienia obywatelów Koronnych i wielkiego xięstwa Litewskiego, narodu Ruskiego w religii Greckiey będących, przez nayiasnieyszego Króla jegomości Szwedzkiego Władysława pierwszego, ad affectationem wszytkiey Rzeczypospolitey, przy deputatach utriusque gentis et ordinis namowione:

Naprzód, wolne odprawowanie nabożeństwa i sakramentów świętych administratio. Cerkwiej poprawowania y nowych za wyraznym consensem Iego Królewskiey mości murowania y budowania, tudzież szpitalów, seminaryj, szkoł, typographyi, i wolny do urzędów miesczkich przystęp w Uniey nie będącym, we wszystkich miastach y miasteczkach dóbr Rzeczypospolitey. Bractwa cerkiewne wszystkie in genere, którekolwiek są dotąd u Nieunitów, także y te które przez nich napotém będą instituowane, z swemi cerkwiami maią bydź przy nich, in pacifica possessione et libero exercitio.—Metropolit Kijowski w Uniey będący ma mieć salvum jus et titulum nad wszytką Rusią w Uniey będącą y iego successorowie. A dobra do Metropoliey należące przy teraznieyszym xiędzu Metropolicie maią zostawać z monasterem Wydubickim; a post decessum iego, te dobra które w woiewodztwie Kijowskim, do świętey Zofii należące, maią się do teyże cerkwi świętey Zofiey wrócić, albo in correspondentia od Króla Iegomości i Rzeczypospolitey nadane będą. Która-to cerkiew świętey Zofiey Kijowska, z poddanemi na placach tudzież wkoło niey będącemi, przy Nieunitach ma zostawać i przy Metropolicie sacre od Patriarchy Konstantinopolskiego mającym; który nazawsze z pośrzodku szlachty narodu Ruskiego, według dawnych praw j zwyczaiów, od duchownych y obywatelów Koronnych y wielkiego xięstwa Litewskiego, teyże religii Greckiey nie w Uniey będących, ma bydź obierany y od króla Iegomości uprzywileiowany. — Co się y o Lwowskim, Łuckim, Przemyślskim, Mscisławskim władykach, y Pieczarskim także Uniowskim archimandrytach ma rozumieć. — Władyctwo Przemyślskie (iako i Lwowskie) przy Nieunitach ma zostawać zawsze, ze wszytkiemi dobrami y przynależytościami z

dawna należącemi: dożywocie iednak teraznieyszego xiędza Krupeckiego, albo poki na insze nie postąpi, ma wcale zostawać. Obywatele tameczni obrać sobie maią władyke nieunita, któremu od króla Iegomości przyszłego, da Pan Bóg, na seymie Coronationis przywiley będzie dany, y zupełną jurisdictią mieć będzie nad wszytkiemi w nieuniey będącemi; a na rezydencyą monaster Spasa, swiętego Onuphrya y nazwany Smolnica maią mu bydz ex nunc dane; a dotąd poki teraznieyszy xiądz Krupecki in possessione tego władyctwa zostawać będzie, na każdy rok po dwa tysiące złotych temu władyce przyszły, da Bóg, król Iegomośc i Rzeczpospolita ma naznaczyć. Post cessum zaś, albo decessum xiędza Krupeckiego, pomieniony Nieunit władyka z kapitułą swą ma y wolen będzie obiąć władyctwo y wszystkie dobra władyctwa tego bez wszelkiey szkody.— Władyctwo Łuckie z katedrą y wszystkiemi dobrami do tego władyctwa należącemi, ma bydz ustąpione od teraznieyszego xiędza Poczapowskiego władyki Łuckiego władyce nieunitowi, od obywatelów Wołyńskich nieunitów religiey Greckiey obranemu, zaraz po daniu przywileiu, który ma na seymie, da Pan Bóg, koronacyi bydz wydanym. A teraznieyszy xiądz Poczapowski, katedry, władyctwa y dobr ustąpiwszy, ma przecie zostawać w tytule władyki Łuckiego, ad cessum aut decessum, a do monastera Żydyczyńskiego ma się przenieść, który ze wszytkiemi dobrami ma trzymać, także ad cessum aut decessum. Ten zaś który nastąpi po nim już zażywać niema tytułu władyki Łuckiego nigdy. — W wielkim xięstwie Litewskim ma bydz władyka Mscisławski od Nieunitów, tamecznych obywatelów, tymże sposobem iako Łucki i Przemyślski, obrany, któremu na te władyctwo na koronatiey, da Pan Bóg, przyszłey, przywiley od krola Iegomości dany bydz ma. Ten władyka Mscisławski Nieunit, Orszański y Mohilowski ma się nazywać, a katedrę swoię ma mieć w Mohiłowie, w monasterze Swiętego Spasa: lecz beneficia wszystkie, iako teraz trzyma xiądz Sielawa archiepiskop Połocki, do archiepiskopstwa y władyctwa Witepskiego y Mscisławskiego nalężace, przy nim y po nim następuiących archiepiskopach Polockich unitach zostawać maią. Teraznieyszemu zaś władyce Mscisławskiemu Nieunitowi intraty roczney dwa tysiące złotych ma bydz naznaczono. — Archimandria Pieczarska z przynależytościami swymi, monaster Michała Złotowierzszego y insze wszytkie monastery y cerkwie Kijowskie y do Kijowa należące, wyiowszy sam monaster Wydubicki wzwysz pomieniony, przy Nieunitach zostawać maią.—Bractwu Wileńskiemu tytułem Swiętey Troycy nazwanemu, a przy cerkwi Swiętego Ducha nie w Uniey będącemu zaczętą cerkiew domurować, proportią inszych cerkwi y kościołow, byle nie in modum fortecy, wolno; a w nadgrode Troyce Swiętey, która już z tamecznym bractwem zuniejowanym przy unitach cale zostawa, cerkiew iedna w murze Zmartwychwstania, druga swiętego Iwana, a trzecia swiętego Jerzego na przedmieściu ma bydz dana. A processa wszytkie z tego bractwa y z Mińskiego, także in genere ze wszytkich miast y miasteczek, bractw y cerkwiej, w Koronie i w wielkim xięstwie Litewskim będących, ratione cerkwi et exercitii religionis tantum, także banicye, suspensie, decreta, mandaty, sequestry, commissie, zakłady, areszty, in quocunque subsellio zaszły na ludziach cujuscunque statûs et conditionis, de facto cassantur et annihilantur.—Monaster pusty pod Grodnem, tak jako z dawna zawiera się w sobie, z przynależnością swoią Nieunitom ma bydz oddany, w którym samego Metropolity Kijow-

skiego niebędącego w uniey, albo iego Coadjutora, dla sporządzenia cerkwie i duchownych nieunitów w wielkim xięstwie Litewskim, ma bydz rezydencya.—A że exercitium liberum Nieunitów potrzebuie wyraznego oznaczenia tych monasterów y cerkwiej, które im bydz maią w którym mieście albo miasteczu królewskim, tak w Koronie iako y w wielkim xięstwie Litewskim ustąpione, a to na ten czas sposobnie, distincte et specialiter wypisać się nie możę, dla tego że w tym requiritur skuteczna wiadomość y proportio Unitów i Nieunitów: tedy na przyszłym, da Pan Bóg, seymie nowego Króla sczęsliwey koronatiey, maią bydz naznaczeni od tego króla, da pan Bóg, nowego Commissarze z obudwu narodów, dwa Katolickiey, a dwa Greckiey religii Nieunitów, do Korony i wielkiego xięstwa Litewskiego, którzy do miast glownieyszych prowincialnych Ruskich y Litewskich ziechawszy się, także miasteczek wszytkich, zaraz po seymie, te Commissią zacząć y one skutecznie odprawić, ducta proportione, cerkwi y Unitów z Nieunitami w każdym mieście y miasteczku fideliter uważyć i im cerkwie naznaczyć maią, y powinni będą zaraz do wolnego odprawowania nabożeństwa podać. A cokolwiek przez te Commissarze uznano y podano będzie, to już na potomne czasy disquisitiey żadney mieć nie będzie.—Teraz iednak, dla odprawowania nabożeństwa Nieunitom, w Mscisławiu dwie cerkwie, Swiętey Troycy y Swiętego Spasa; w Mohilowie do wyszey pomienionego, na katedrę władyce Nieunitowi naznaczonego monasteru Spasa Swiętego, cztery cerkwie, to iest, Wniebowzięcia Panny Mariey, Troycy Swiętey, Zmartwychwstania y Wniebowstąpienia; w Orszy swiętego Ilii y Zmartwychwstania, a w Dziśnie iedna cerkiew nowozbudowana Zmartwychwstania; w Połocku zaś cerkiew iedna, która będzie naznaczona od Commissarzów pomienionych. Katedry insze, też y beneficia, które przy unitach zostały, y unitom rozdawane bydz maią, ż tym iednak warunkiem, aby żadnym sposobem y praetextem, dobra cerkiewne a ritu ich Graeco nie były alienowane. — A co się tknie curam pastoralem, tak się to declaruie na obiedwie stronie, że każdemu wolno będzie niechcącemu bydz w Uniey referować się do pasterza sobie należącego Nieunita, z diecesyi pod unitem władyką; wzaiem, którzy chcą bydz w uniey, z diecesyi pod Nieunitem będącey do poblizszego władyki unita, na przykład, ze Mscisławskiego władyctwa do archiepiskopa Połockiego unita, a z archiepiskopstwa Połockiego do władyki Mscisławskiego nieunita. Toż się w inszych wszytkich diecesyach, w Koronie i Litwie, ma rozumieć, bez wszelakiey praepeditiey iednego od drugiego. — Na ostatek, strony obiedwie w zgodzie y pokoiu zachować się maią, nie następuiąc iedna na drugą. Pisma y controwersie, które między sobą mieli, supprimere, y napotym żadnych, które zwykli exacerbować, niewydawać; nauką y przykłady dobrymi, zgodę y miłość iednać; osobliwie też w tym czasie, do koronatiey, poki to wszytko ad executionem przez nowego, da Bóg, króla przywiedziono nie będzię, żadney violentiey strona stronie, praetextem tey compositiey, czynić nie ma, sub poenis contra violatores securitatis publicae sancitis. Dan na seymie elekcyi nowego króla w Warszawie, przy bytności deputatów z senatu i koła rycerskiego: jaśniewelebnego xiędza Adama Nowodworskiego, biskupa Poznańskiego; jaśniewielmożnego, wielmożnych y urodzonych: Raphała z Leszna Lesczyńskiego, woiewody Bełskiego; Krzysztofa Radziwiła xiążęcia na Birzach i Dubienkach, hetmana polnego w. xięstwa Litewskiego; Ierzego z Thęczyna Ossolińskiego, podskarbiego

nadwornego koronnego; Jerzego Dydyńskiego, sędziego Podolskiego, Andrzeia z Nagłowicz Reia, dworzanina pokoiowego iego królewskiey mości. Die prima Novembris, anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo secundo. — «Vladislaus Rex».

Originale adservatur in archivo stauropygii Leopoliensis (№ 260). In fine extracti consignatio accessit sequens: Correxit Mysczynski; legit Regulski. *Sigillum appositum.*

LXVIII.

Fragmentum Diarii legati cujusdam in Conventu generali Varsaviensi, de controversiis inter magnates ortis, respectu Transactionis, qua concessa est a Vladislao Rege libera Orthodoxae fidei confessio Russis.

Отрывокъ изъ Дневника депутата бывшаго на Варшавскомъ Сеймѣ, о спорахъ возникшихъ по поводу дарованной Королемъ Владиславомъ IV Руссинамъ свободы въ исповѣданіи православной Вѣры. 1633 г. Февраля 28 и Марта 1 — 2.

Die 28 Februarii 1633.

Panowie posłowie wszyscy poszli do senatu, upominaiąc się od Iego Królewskiey Mości responsu na punkta przez nich przeszłego piątku in scripto podane, a w izbie poselskiey zgodnie namowione. Którym iegomość xiądz kanclerz (*) odpowiadał, zwłaszcza na te punkta, które samemu własnie Królowi Iegomości należą (bo insze punkta do senatu, tak ichmośc biskupów, jako i swieckich senatorów przynależą, i na to im iegomość xiądz arcybiskup Gnieznieński odpowiadał); osobliwie Transakcyą między Rusią Unitami i Dizunitami na elekcyi zawartą tak elucidował: «iż zna się Król Iegomość do tey transakcyi i do pakt, z strony uspokoienia ludzi religii Greckiey poprzysiężonych; ale in tantum ta transakcya i uspokoienie ważne bydz ma, in quantum one summus Pontifex approbować będzie raczył; która approbacya iż do tego czasu (chociaż po nią z listem Iego Królewska mość ad summum Pontificem posłać raczył) nie przyszła, dla tegoż to gruntowne uspokoienie bydz nie może.» Ozwali się tu ichmosć xięża biskupi: «iż zaraz przy tey transakcyi do akt Warszawskich per oblatam podaney, unici i duchowieństwo nasze wszystko protestacye i manifestacye, salvando Ecclesiam cultûs Romani, pozanosili; za czem, per conscientias nostras, na te transakcyą, pokąd authoritas Sedis Apostolicae nie nastąpi, pozwolić nie możemy». Z senatu także wieliu się ich ozwało, iż «i my protestuiemy się,

(*) Jacobus Żadzik, episcopus Chelmensis Latinus.

niechcąc o tey transakcyi sine scitu et consensu Reipublicae zrobioney wiedzić». Z ichmość panów posłów żaden nie ozwał się, nie controwertowali, nie przymawiali się (co też sobie przyrzekli w izbie poselskiey, nic nie mówić, nie odzywać się, tylko wysłuchawszy responsu, wziąść tu znowu do namowy braterskiey do poselskiey izby): upominali się iednak tego responsu na wszystkie punkta in scripto, ale im nie pozwolono.

O miastach punkt. Taki respons otrzymali: iż Król Iegomość żadnych przywileiów, in praejudicium equestris ordinis, podpisywać i miastom nadawać nie będzie, i panowie Pieczętarże tego przestrzegać będą powinni, i niczego equestri ordini praejudiciosum nie wydadzą. Dane zasię miastom i miesczanom przywileie ieżeli komu praejudicant, tedy teñ agat in foro fori post curiam, a Król Iegomość id quod juris erit, decernet. Insze zasię punkta, podług pakt poprzysiężonych, obiecuie Król Iegomość do exekucyi przyprowadzić. Iegomość xiądz arcybiskup: «de incompatibilibus, de compositione inter status, de dissidentibus in Religione, de ecclesiis Graecis, de Academia Cracoviensi, iż te punkta nas duchownych concernunt, i wszędzie authoritas Sedis Apostolicae przymieszywa się; tedy się potrzeba z nami pierwey, chociaż per deputatos, tak iakeśmy na przeszłych convocationis et electionis zjazdach czynili, znieść: i co postanowiemy, i na co powszechna, salvis Ecclesiae Romanae juribus, zgoda stanie, to dopiero vim legis obtinebit; inaczey na żadną rzecz nie pozwolimy». Przy duchownych ichmościach i ichmość panowie senatorowie swieccy opowiedzieli się.

Znowu panowie posłowie responsu tego na pismie upominali się. Którego gdy in iteratis vicibus odmowiono, tedy zaraz z senatu poszli do swey poselskiey izby. Tam iakie acclamacye, vociferacye, mieszania się, zwieszania Rusi i dissidentium nosów były, trudno wypowiedzić. Przyszło wzdy za dobre pólgodziny do silentium. Zaraz tu Ruś religii swoiey lamentować poczeli. Nayprzód pan Marszałek seymowy (*): «Otoż waszmość intencyą swoią widzicie, iż słowa za słowa tylko od Iego Królewskiey Mości i senatu odnieslismy; a kiedy byście byli chcieli (jako nas wielka część, a prawie wszyscy, oprocz religii Greckiey, chcieliśmy) do każdego punktu z Królem Iegomością i z senatem przemawiać się, i tedy byśmy się byli mogli czego zgodnego, na czym przystalibyśmy, domówić. Mówcież teraz sami za sobą, a z naszey mówy nic, ieżeli iey z senatem i z Królem Iegomością ucierać nie będziemy: bo iak my bez nich, tak i oni bez nas, niczego stanowić nie możemy, i każdy ma contradicendi locum». — Pan Kisiel, Rusin, na to: «A my z tego mieysca zeyść nie chcemy, i do niczego nie przystąpiemy, pokąd religia Grecka uspokoiona nie będzie». —

Pan Marszałek: «iż contradicent ichmość panowie senatorowie, toć szkoda insze sprawy o te religią wypuszczać, kiedy iawne i iasne protestacye, kontradykcye i manifestacye przeciwko niey od tak wielu katolików i unitów Rusi pozachodziło». — Pan Kisiel: «mamy Pacta conventa i artykuły do uspokoienia religii naszey od Iego Królewskiey Mości poprzysiężone; tedyć już to lex nasza, już przeciwko niey locus deliberandi nullus restat, tylko konstytucyą na seymie teraznieyszym stwierdzić».— Pan Kropiwnicki, podsędek Bracławski, Rusin: «Pacta nasze nie między senatem i Rzeczą pospolitą zaszły, ale między Królem Iegomością a nami; które iż są proprzysiężone, tedyć ich

(*) Nicolaus Ostrorog.

tylko executio bydz ma; a jako senat, tak i poselska izba do kontradykcyi onym nie należy. Respons ten Iego Królewskiey Mości i senatu nie może nas uspokoić: bo nam pakt poprzysiężonych exekucyi potrzeba, i do żadney rzeczy i dalszych konsultacyi nie damy się przywieść, pokąd religia nasza podług transakcyi i pakt nie zostoi się.» — Pan sędzia Podolski(*): «Jam prawie był na tey transakcyi, która się non de jure albo aequitate stała, ale permissive, aby oną summus Pontifex approbował; i ta iest tey zgody ratio, i tamże zaraz Król Iegomość posyłał do iegomości xiędza Nunciuszá: iesliby nie miał facultatem hanc ipsam transactionem approbandi? który, se non habere, retulit; zaczém ta cautella, summo Pontifici ostrzeżona, ostać się musi na swym mieyscu.» — Iegomość pan podskarbi nadworny (**): «Dwie rzeczy w tym o religią Grecką uczynić potrzeba. Albo, żeby panowie dizunici approbacyi summi Pontificis czekali, chcą li się kontentować temi punktami onym w transakcyi pozwolonemi; albo niechay in facie totius Reipublicae, obie strony de juribus, albo o tych punktach transakcyi kontrowertuią i judicatum odniosą, które ich finaliter rosprawi. Ale obawiać się potrzeba, aby contenta tey ugody miały się na mieyscu, kiedy do sądu przyidzie ostać. Actores tu będa dizunity, conventi unitowie, judex Respublica: bo w tey transakcyi wszystko iest po stronie nieunitów, gdyż unitowie nic nie wnosili, dla salwy Rzeczy pospolitey i authoritatem Iego Królewskiey Mości; tylko manifestacyą w Grodzie Warszawskim przeciwko tey transakcyi zaniesłszy, jura Ecclesiae Romanae salwowali. Zdrowsza było byczekać na approbacyą summi Pontificis, nieżeli prawa swoie minus certa, de evidentia in dubium ac periculum pusczać. Będzie tu wnet po wszystkim hałasie, niechay swięty Oyciec pozwoli, to pokoy, ale ieśli się puscicie kędy indziej, nie oczekuiąc papieskiey approbacyi, tedy z królem Iegomością, z senatem i cum equestri ordine, nie mało trudności zażyiecie.« — Owo zgoła wszystek ten dzień ta religia Grecka wzieła, i nic nie zawarszy rozeszli się, zaniosłszy Ruś protestacyą, «że do żadney rzeczy nie przystąpiemy, pokąd wedle transakcyi i pakt, w religii naszey uspokoieni nie zostaniemy.»

Dies prima Martii, 1633.

Tego dnia w senatorskiey izbie poseł wielki Tatarski poselstwo odprawował. Pozdrawiał Króla Iegomości od Chana. Winszował królestwa nowego Królowi Iegomości i długiego panowania, potym oddał listy; do całowania szaty królewskiey zwyczaiem swym chodził i tyłem odchodził. Tłumaczył od niego pan Otwinowski; dziękował od Iego królewskiey Mości xiądz kanclerz, wdzięcznym bydź Króla Iegomości tego od Chana podzdrowienia i winszowania opowiadaiąc. Pytany był potym: «iakoby zdrów był Chan?» «Harast psy», odpowiedział. — «A masz że co więcey od pana powiedzieć swego?» — «Komuś ty przyiaciel, on przyiaciel; a komu ty nieprzyiaciel, on też nieprzyiaciel, i ma szable przy boku, łuk i strzały w ruku.» — «Odeydź że tedy do gospody, a iako się z listów wytłumaczenia wyrozumię, tedy stateczną odprawe wezmiesz.» — Po Tatarach nastąpili posłowie od woyska

(*) Georgius Dydynski.
(**) Georgius Ossolinski.

Ukrainnego kwarcianego, którzy w legacyi swoiey upominali się donatywy i cwierci zasłużoney, podwyzszenia żołdu, i żeby od wszytkiego forum i subselij grodzkich, ziemskich, trybunalskich, seymowych i iakichkolwiek inszych wolnemi byli, a nie kędy indzie, tylko w woysku, gdy obozem kędy stać będzie, przed iegomosc panem Hetmanem sprawowali się. Odpowiedział xiadz kanclerz od Iego królewskiey Mości, iż Król Iegomość na te poselstwo woyska Ukrainnego, zniosłszy się z senatem, czasu inszego dać stateczną odpowiedz, uważywszy te petita, nie zaniecha. Po tém poselstw odprawieniu, Król Iegomość z senatem taiemną rade odprawował.

A w izbie poselskiey religią Grecką cały ten dzień traktowano. Nayprzód Ruś schyzmatycy unanimi voce deklarowali się «iż do żadnych Rzeczypospolitey traktatów nie przystąpiemy, pokąd w religii naszey Greckiey uspokoieni nie będziemy, gdyż mamy transakcyą ręką Iego królewskiey mości podpisaną, zapieczętowaną i per oblatam do Grodu Warszawskiego przez iegomość pana Podskarbiego nadwornego, ex mandato Iego królewskiey Mości podaną, która iest in Pactis conventis przez Iego królewską Mość poprzysiężoną; i mamy ią sine quavis ambiguitate pro lege perpetua; tylko żądamy, aby Conventûs praesentis authoritate była approbowana.» — Iegomość pan Podskarbi: «Cum ea per expressum adnexa cautella, ta transakcya stanęła, i per oblatam z podpisem ręki Iego królewskiey Mości i przycisnieniem pieczęci stwierdzona, aby vim et robur suum per approbationem summi Pontificis otrzymała.» — Ozwała się Ruś: «non habemus Pontificem, nisi Patriarcham Constantinopolitanum.« — Premit litem pan sędzia Podolski: »panowie religii Greckiey! powiadaią pospolicie: kiedy idziecie do woyta, tedy obydwa się boyta! Byłem ia na tey transakcyi, przy i po którey Król Iegomość salwował authoritatem summi Pontificis. Toż i my uczynili. Iegomość także xiądz biskup Poznański(*) zawsze i często powtarzał, będąc na tey transakcyi, salvis juribus Romanae Ecclesiae. Toć i Unici czynili zaraz pod tymże aktem, kiedy per oblatam te transakcyą podano, manifestacye i protestacye w Grodzie zaniesli, salvando jura Romanae Ecclesiae. Otoż duo facienda restant: albo czekać na authoritatem summi Pontificis, którą by się ta transakcya wsparła; albo jura tak unitów iako i dizunitów in facie Reipublicae, post solemnos utriusque partis controversias, i o tych punktach w transakcyi wyrażonych cognitią i decisią uczynić: ale wiercie mi, iż się żaden punkt z tey transakcyi na swym nie zostanie mieyscu.» — Iegomość pan chorąży Krakowski: «panowie religia! poczekaycie do exórbitancyi, compositionis inter status; i ta wytoczy się do Rzymu pewnie, otoż i wasza in compania niechay pospołu idą, a trosków ich nie będzie.» — Iegomość pan Woyna: «panowie! poydzcie z Rzeczą pospolitą amice, tedy religią i transakcyą swoią wygracie; secus, przegracie: bo my, ex conscientiis nostris, Sedem Apostolicam w tey sprawie pominąć nie możemy.» — Ozwie się pan Kisiel schyzmatyk: «A my się deklaruiemy, iż do żagnego pactum potwierdzienia nie przystąpiemy, i na żadną konstitucyą nie pozwolemy, pokąd pactum o religii naszey poprzysiężone na swym nie stanie mieyscu.» — Rzecze iegomość pan Podskarbi nadworny koronny: «to dla swego uporu chcecie rozerwać seym. Rozerwicie, a my przecie

(*) Adamus Novodworski.

Rzeczypospolitey nie odstąpiemy in hoc passu; pobory postąpiemy, i na zniesienie wszystkich Reipublicae onera obliguiemy się. Pactum o religii waszey Greckiey nie może bydz prawem nazwane; bo przeciwko niemu tak wiele protestacyi i manifestacyi zaszło.» — Ozwali się Grecy: «Seymu rwać nie chcemy, do podatków i znoszenia Reipublicae onera przystąpiemy, i w niczem patriae deesse nie chcemy: ale na approbacyą pakt, pokąd nasze o uspokoieniu religii Greckiey pactum uspokoione nie będzie, nie pozwolemy. Albowiem już wiemy mentem summi Pontificis, na którego władzy i approbacyi religii naszey wspierać nie chcemy: który pisał, że on na religią naszą, aby bez Unii bydz miała, nie pozwoli.» — Odpowiedział tu iegomośc pan podskarbi nadworny: «iest to tak, iż pisał summus Pontifex z Rzymu, z strony religii Greckiey, pod czas interregnum, ad status et ordines, sed non per modum decisionis, ale adhortationis, abyśmy ostrożnie, salvando conscientias nostras, około religii Greckiey chodzili. Ale to teraz inaczey będzie: bo nie przez list ad summum Pontificem, ale przez posły, viva oracula, ludzi zacnych i wielkich (wszakże i z religii Greckiey może ktokolwiek iako internuntius do Rzymu iechać) Król Iegomość wyszle do Oyca swiętego, którzy nomine Iego królewskiey Mości et totius Reipublicae, prosić będą Oyca swiętego, aby consulando paci publicae, pozwolił na te transakcyą między unitami i dizunitami, pod czas elekcyi nowego Króla zawartą, podpisaną, zapieczętowaną, grodzkiemi aktami roborowaną i przez Iego królewską Mośc poprzysiężoną. To panowie posłowie Iego królewskiey Mości efficere apud Sedem Apostolicam, i nostras conscientias absolvere maią. Co gdy będzie, tedy pax super omnia aeterna. Potrzeba tedy na te summi Pontificis approbacyą czekać: inaczey kędy by przyszło, że się musicie in facie Reipublicae sądzić, i iakie judicatum padnie, takie pati.» — Rzecze Ruś: «nobis non licet audire quemquam, nisi nostrum Constantinopolitanum Patriarcham; i aczkolwiek dowodnie wiemy, że swięty Oyciec na to według podanych i zawartych na elekcyi punktów uspokoienia i transakcyą naszą nie pozwoli i oney approbować nie będzie, — pytamy iednak: co z tego na ów czas, i co my czynić będziemy?» — Odpowiedział im iegomość pan krayczy: «Dopieroż na ten lub ów czas Rzeczpospolita będzie wiedziała, co z tym czynić, kiedy summus Pontifex nie pozwoli. Niemasz tedy na co czasu brać, nie idzie tylko o czas: poczekać na te Króla Iegomości i totius Reipublicae legatią, od Oyca swiętego odpowiedź, albo judicatum pati, iakie in facie Reipublicae między wami o tę religią Grecką padnie.» — Iegomość pan Marszałek poselski: «Dobrze było panom Grekom w senacie z Królem Iegomością, z senatem i z nami umawiać się i uzrzeć ten punkt, na ten czas kiedyśmy do Iego królewskiey Mości i do senatu punkta nasze nosili: ale panowie Grecy przyrzekli sobie, i koniecznie mi zakazali, abym tego punktu o religią Grecką ad colloquendum z Królem Iegomością, ani z senatem nie puszczał, tylko abym te słowa rzekł: «aby Wasza Królewska Mość religią Grecką według pakt przez siebie poprzysiężonych uspokoić raczył.» To rzekłszy zamilkłem, na sam tylko respons czekaiąc. Otoż macie respons, iż to uspokoienie bez Oyca swiętego bydz nie może: tak Król Iegomość, tak senat, tak i izba poselska wszystka mówi i odpowiada. A lepiey by było zaraz tamże w senacie, z Iego królewską Mością, z senatem i cum equestri ordine colloqui, przemawiać się o ten pakt; tedy byście mogli iakie medium

naleść i końca dostąpić. Bo już to taki tryb i prawo iest, że chociaż będzie na co w tey izbie zgoda, a w senacie aby ieden, albo też i sam Król Iegomość czemu kontradikuie, tedy to prawem ani zgodą zwać się nie może. Albo tedy wroćmy się znowu do senatu i do Króla Iegomości, umawiać się o te religią; albo decyzyi z Rzymu niechay czekaią, albo też prawem się in facie Reipublicae rozstrzygną.» — Rzekła Ruś: «nos legem habemus, na koronacyi inter pacta poprzysiężoną, et secundum istam legem resurgere, uniti vero mori debent, a ani owey transakcyi obiegamy.» — Iegomość pan podskarbi: «Ta iest i ta była mens tey ugody: Król Iegomość cautellam iey zostawił Oycu swiętemu, unitowie zaś tak na nią pozwolili, salvis juribus Ecclesiae Romanae. Taż i innych arbitrów była i iest mens. Schyzmatycy ugode do Grodu Warszawskiego zaniesli, a unitowie tamże zaraz manifestacyą uczynili, iż my salvamus jura Romanae Ecclesiae.» — A Ruś rzecze: »nie było tey mentem Iego królewskiey Mości, ani panów arbitrów.» — Odpowiedziano: «samiście in Graeca, et Graeca fide.» *(sić.)* — Przyszło do acclamacyi wielkich, które do pólgodziny ledwie się uspokoili. Tu iegomość pan Kropiwnicki, podsędek Bracławski, ledwie nie cum lacrimis exagerował się, iż on w tych słowach «nie było tego», nie zadawa, ani (uchoway Boże) Iego królewskiey Mości panu swemu miłościwemu; ani iegomości panu podskarbiemu, dobrodzieiowi swemu wielce miłościwemu, iaką niewiare: ale to rzekł i mówi, iż nie słyszał tego od Iego królewskiey Mości i od panów arbitrów, aby tę transakcyą miano cautellis de juribus Ecclesiae Romanae obkladać, gdyż iey ani w transakcyi wzmianki żadney nie uczyniono.» — A pan Kisiel, także schyzmatyk: «widziemy, miłościwi panowie, iż, co konwokacya i elekcya zgodnie namowiła, pozwoliła i zawarła, co napisano, co poprzysiężono, co od kilkudziesiąt lat nam obiecując, do interregnum nas odsyłaliście, to nam wszystko i z senatem burżycie.» — «Nie burży, odpowiedziano im, senat, ani equestris ordo, ale idą wszyscy za wolą Iego królewskiey Mości i za conscientiami naszemi, iż to wszystko, co się mówiło, napisało, zawarło i poprzysięgło, podało się pod ratihabitionem Sedis apostolicae.» — Tu zaś pan podsędek Bracławski deprecatur culpam, et petit veniam, aby iegomość pan podskarbi o to słowo «nie było tego» nie przywiodł onego o niełaske Iego królewskiey Mości, iako i o niechęć swoią, ale raczey zjednał miłościwą Iego królewskiey Mości onemu łaske, a sam był miłościwym panem. Nie odpowiedziano mu na to. Tylko iegomość pan Firley woiewodzicz Krakowski: «panowie Grecy niechay responsu z Rzymu czekaią na te swą ugode, bo inaczey bydz nie może, albo się niech sądzą.» — Iegomosc pan krayczy: «poydzmy znowu do senatu, ad colloquendum o te religią, a tam zaraz i oraz abyśmy o insze punkta, iako de exorbitantiis, de correctura jurium, de incompatibilibus, de compositione inter status, i o inszych wielkich i wszystką Rzeczpospolitą zachodzących artykułach (gdyż żadna rzecz bez senatu i Iego królewskiey Mości konkludowaną bydz nie może) pospołu konkludowali i determinowali.» — Zawołano tu: «wieczor! wieczor!» i tak się z tym rozeszli.

Die 2 Martii.

Tego dnia w izbie senatorskiey taiemna rada była. W izbie zasię poselskiey, o iedynastey na półzegarzu, zasiedli panowie po-

słowie. Uczynił tu rzecz iegomość pan marszałek: «iż uprosiłem ichmość panów religii Greckiey, że mi dzień dzisieyszy darowali, i pozwolili, abym co inszego, mimo ich religii, traktował: zaczym proponuie waszmościom kalithę, to iest, oddał pan podskarbi rachunki, ... *(diarii finis desideratur).*

Apographum relatum est Collegio Archaeographico ab ejus correspondente D. Zubrzycki, ex Leopoli. Authenticum vero hujus Diarii, ut ipse est testis, adservatur in bibliotheca comitis Eduardi Raczynski, Posnaniae.

LXIX.

Diploma Vladislai IV Regis Poloniae, confirmans electum Petrum Mohiła in dignitate Metropolitae Kijoviensis, imo tres alias pro orthodoxis Episcopis cathedras, in Luceoria, Premyslia et Mohilovia, collatis etiam illis annuis stipendiis.

Грамота Польскаго Короля Владислава IV, о утверждeнiи Петра Могилы въ санѣ Кiевскаго Митрополита, съ предоставленiемъ Православнымъ епископскихъ каѳедръ въ Луцкѣ, Перемышлѣ и Могилевѣ. 1633 г. Марта 14.

Actum in Castro inferiori Leopoliensi, feriâ secunda post dominicam Rogationum proxima, anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo tertio.

Ad Officium et Acta praesentia castrensia capitanealia Leopoliensia personaliter veniens illustrissimus et religiosissimus dominus, dominus Petrus Mohiła, palatinides Moldaviae, caenobii magnae Laurae Kijoviensis Orientalis Ecclesiae archimandrita, obtulit eidem Officio litteras universales seu diploma infra scriptum, sacrae Regiae Majestatis et magnifici Nicolai comitis ab Ostrorog, subdapiferi regni, Drohoviensis Kostianensisque capitanei, Conuentûs generalis Cracoviensis coronationis serenissimi Vladislai Quarti Regis Poloniae, proxime praeteriti Marschalci, manibus subscriptum et sigillis minoris Cancellariae Regni et majoris Cancellariae Magni Ducatus Lithvaniae obsignatum, infra scriptorum ratione datum, petens illud a se per Officium praesens suscipi et actis praesentibus ingrossari. Cujus affectationi Officium praesens annuendo, praefatum diploma sacrae Regiae Majestatis ad acticandum in acta Officii sui suscepit, et iisdem inseri mandavit, de tenore verborum tali:

Władysław czwarty z łaski Bożey Król Polski, wielkie xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Inflandskie, Szwedzki, Gotski, Wandalski dziedziczny Król, obrany Wielki Car Moskiewski. Wszem wobec y każdemu z osobna, osobliwie obywatelom Koronnym i wielkiego xięstwa Litewskiego, duchownym i swieckim narodu

Ruskiego, religii Greckiey, nie będącym w Uniey, teraz i na potomnę czasy, komu będzie o tym wiedzieć należało, czyniemy wiadomo. Gdy na przeszłey szczęśliwey elekcyi naszey zaczynaiąc my szczęśliwego państwa naszego auspicia, od polęczenia urazów Rzeczypospolitey y pomiarkowania stanów koronnych, za prozbą y zgodą tychże, wzieliśmy na się exorbitancyą narodu Ruskiego o uspokoieniu religii Greckiey, i one z Kommissarzami do nas, publico nomine, utriusque gentis, statûs et ordinis wysadzonymi, przez pewne śrzodki uspokoili, iako o tym punçta z podpisem ręki naszey do akt Warszawskich podane, a potym od nas in Pactis Conventis poprzysiężone dostatecznie swiadczą, zostało to samo, że to wszytko, co w punktach iest wyrażono, tam in parte, quàm in toto, na seymie szczęśliwey koronacyi naszey przywieść do skutku nieodwłocznie mieliśmy. Czemu wszytkiemu gdy uczynić dosyć na ten czas nie mogliśmy, a posłowie ziemscy z Korony y wielkiego xięstwa Litewskiego, z wielu woiewodztw y powiatów, od braci swych niebędących w Uniey, podanych Artykulów trzymaiąc się, do concluzyi seymu przystąpić nie chcieli, ażby to wszytko, co w punktach iest naznaczono, otrzymali. Tedy my assecuruiemy ze wszytką Rzeczą pospolitą hoc diplomate nostro, y obowiązuiemy się, referuiąc się do tychże pakt od nas zaprzysiężonych, iż na przyszłym, da pan Bóg, naypierwszym seymie do niczego nie przystępuiąc, zaraz na zaiutrz po skończeniu wot senatorskich, to wszytko cokolwiek iest w punktach opisano, naypierwey im wypełnić, y skutecznie te puncta, nic im nie deroguiąc, exequować mamy i będziemy powinni. A teraz wolne odprawowanie nabożeństwa po wszytkich miastach y miásteczkach w Koronie y wielkim xięstwie Litewskim, który w Uniey nie są, dawnych praw i konstitucyj, tudzież Bractwa wszytkie, szkoły, seminaria, drukarnie y szpitale ich, których oni są in possessione, stwierdzamy; privilegia wszytkie którekolwiek maią, dane sobie od świątobliwych Praedecessorów naszych y swiętey pamięci nayiaśnieyszego Króla Iegomości miłościwego pana Oyca naszego, approbuiemy. A co się dotycze wielebnego oyca Piotra Mohiły, archimandryty Pieczarskiego, od Nieunitów na metropolią Kiiowską obranego, sacrę od Patryarchi Konstantinopolskiego maiącego, także urodzonego Alexandra Puzynę na władyctwo Łuckie i Ostrogskie, a oyca Iozefa Bobrykowicza na władyctwo Mścisławskie obranych, y tego który na Prezmyślskie od obywatelów Nieunitów obrany będzie: tym wszytkim dopuszczamy, iż oni swoich jurizdikcyj et officiis tute fungi maią nad wszytkiemi nie będącemi w Uniey, w czym wolna zostaie relacya do nich każdemu niechcącemu bydz w Uniey, i żadney w tym przeszkody od unitów mieć nie maią. A iż oyciec archimandryta Pieczarski na metropolią swoią żadnego beneficium na ten czas nie ma, tedy non obstante incompatibilitate, przy Sophiey archimandrią Pieczarską z monasterem Nikolskim Pustynnym do żywota swego ma trzymać. A Przemyślskiemu y Mścisławskiemu władykom jurgelty według punctów, po dwa tysiące złotych Polskich od nas annuatim dawane będą. Co się zaś dotycze urodzonego Alexandra Puzyny na Łuckie i Ostrogskie władyctwo nominata, ten według prywatnego scriptu naszego zostawać będzie. Na ostatek, cokolwięk od nas według punktów Warszawskich do skutku przywiedziono nie iest, że to wszytko na przyszłym, da pan Bóg, seymie skutecznie exequować mamy, to im wszytko hoc diplomate nostro, które konstitucyą iest seymową authoritate totius Conuentus approbo-

wane, waruiemy; i na to daliśmy to diploma nasze, z podpisem ręki naszey y deputatów, tak z senatu iako y z koła poselskiego, do którego y pieczęći tak Koronna iako i wielkiego xięstwa Litewskiego są przydane. Dan w Krakowie, przy concluzyey seymu szczęśliwey koronacyi naszey, dnia czternastego miesiąca Marca roku Pańskiego tysiąc sześćset trzydziestego trzeciego, królewstwa naszego Polskiego y Swedzkiego pierwszego roku. — «Vladislaus Rex.» — «Nikołay Ostrorog, podstoli koronny, marszałek koła poselskiego.»

Post ingrossationem vero earumdem literarum, originale exemplar eidem offerenti est restitutum.

Extractum ex Actis Castrensibus Leopoliensibus. Sub sigillo apposito. Originale vero exemplar adservatur ibidem in archivo Stauropygiali. Conf. Prawa y wolności, obywatelom Korony Polskiey y w. x. Litewskiego, Religii Greckiey Orientalney wyznawcom, służące *(pag. 59 – 60,) collecta et in lucem edita ab archiepiscopo Russiae Albae Georgio Koniski, Varsaviae, an. 1767, quod opus rarissimum hodie aestimatur.*

LXX

Decretum regiorum Commissariorum, de avulsis duabus ecclesiis ritûs Græci Belzensibus, in favorem Unitorum, quorum quidem nemo unus inibi vivebat.

Приговоръ Королевскихъ Коммиссаровъ, объ отдачѣ двухъ православныхъ церквей въ городѣ Бельзѣ Уніятамъ, которыхъ вовсе не было тамъ на жительствѣ, 1636 г. въ Мартѣ.

Actum in castro Bełzensi, feriâ secunda post festum Exaltationis sanctae Crucis proxima, anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo sexto.

Ad Officium Actaque praesentia Castrensia Capitanealia Bełzensia personaliter venientes religiosi, Andreas Terlecki popo ecclesiae dictae Piatnica, Iwan popo Mikuliński, et Theodor popo ecclesiae Sancti Spiritus, rithûs Graeci, obtulerunt Officio praesenti et ad acticandum porrexerunt Decretum Commissariorum infra scriptum, per infra scriptos Commissarios inter dissidentes in religione rithûs Graeci Bełzenses latum, manibus ipsorum propriis subscriptum et sigillis obsignatum, petentes illud a se suscipi et in eadem ingrossari permitti. Cujus licitae postulationi Officium praesens annuendo, hoc idem decretum suscepit et in acta sua ingrossari mandavit. Cujus tenor verborum sequitur et est talis:

Actum Bełzae, feriâ quinta post dominicam Oculi quadragesimalem proxima, anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo sexto. My Kommisarze Iego królewskiey Mości, do uspokoienia dissidentium in religione rithûs Graeci destinati, ziechawszy się tu do Bełza miasta króla Iegomości, jurisdictionem nostram commissarialem przez woznego generała koron-

nego, szlachetnego Szymona Wiernickiego fundowawszy, do uwagi ludzi w Uniey i nie w Uniey będących przystąpiliśmy. W którym iż piętnascie numero na regestrze unitów nam ukazano, których oczywiscie prezentowanych nie widzieliśmy, ani ich nam stawiono; Nieunitów zaś in pleno sufficientique numero, iako rynek ogarnąć mogł, widzieliśmy: tedy my stosuiąc się do tenoru kommissyi, sufficientiorem numerum Nieunitów uważywszy, onym cerkwie trzy, iedne swiętey Piatnice, drugą swiętego Mikoły, trzecią Swiętego Ducha przysądzamy i pod jurisdykcyą władyki Łuckiego Nieunita, teraz i na potem będącego oddaiemy. Na ostatek, stosuiąc się do punktów na szczęśliwey elekcyi przez Iego królewską Mość Pana naszego miłościwego postanowionych, wolny przystąp do urzędów i magistratu mieyskiego, tymże Nieunitom sine praepeditione przysądzamy. A drugie zaś dwie cerkwie, pierwszą Swiętey Troycy, drugiey plac, na którym cerkiew Swiętego Klementa pogorżała, ze wszytkiemi do niey przynależytościami, Unitom (iako i tamte trzy pierwiey mianowane Nieunitom) wiecznemi czasy przysądziwszy, ex nunc w possessyą realną one podaiemy. Co aby do obu stron trzymano było, vadium w konstytucyi specifikowane na takowych publicae pacis et concordiae violatores zakładamy. — «Stanisław Gabryel Zborowski, starosta Horodelski, director kommissyey Iego Królewskiey Mości manu propria.» «Jan Staniszewski, klucznik Łucki sacrae Regiae Majestatis manu propria.» «Hrehory Czetwertyński, kommissarz sacrae Regiae Majestatis manu propria.» «Andrzey Zahorowski, dworzanin i komisarz Iego Królewskiey Mości manu propria.» — Originale offerentes ad se receperunt. — Ex Actis castrensibus capitanealibus Bełzensibus depromptum. «Correxit Chodakowski. Legit cum actis Wierzbicki.»

Originale extractum asservatur in bibliotheca Belzensis ecclesiae Unitorum, cujus apographum relatum est Collegio Archaeographico a Correspondente D. Zubrycki, ex Leopoli.

LXXI.

Decretum Regis Poloniae Vladislai IV, adjudicans Unitis jus possidendi orthodoxas ecclesias Belzenses.

Королевская грамота, объ отсужденіи Уніятамъ православныхъ церквей, находящихся въ городѣ Бельзѣ, 1636 г. въ концѣ Марта.

Actum in castro Bełzensi, sabbatho post festum Nativitatis beatissimae Mariae Virginis proximo, anno Domini millesimo sexcentesimo trigesimo sexto.

Ad Officium Actaque castrensia capitanealia Bełzensia personaliter veniens venerabilis Alexius Iwaszkowski, vicarius generalis in spiritualibus ritus Graeci Bełzensis, obtulit Offi-

cio praesenti, per oblatam porrexit decretum sacrae Regiae Majestatis inter dissidentes in religione, pro parte vero Unitorum latum, sigillo Minoris Cancellariae regni obsignatum, et manu propria illustrissimi ac reverendissimi Petri Gembicki decani Cracoveniensis, vicecancellarii regni subscriptum. Cujus decreti tenor verborum sequitur, atque est talis:

Władysław czwarty, z Bożey łaski Król Polski, wielkie Xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Inflantskie, Zmudzkie, Smoleńskie, Siewierskie, Czerniechowskie, y Szwedzki, Gotski, Wandalski dziedziczny Król. Oznaymuiemy niniejszym listem naszym wszem w obec i każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, iż odesłana była do nas i sądu naszego przez pewnych Kommissarzów naszych sprawa i akcya między Dyzunitami religii Greckiey miasta Bełza powodami z iedney, a Unitami także religii Greckiey tamże będącemi pozwanemi z drugiey strony, o przywrócenie pewnych cerkiew niżey wyrażonych, powodowey stronie przez pozwanych odiętych. W którey sprawie ciż kommissarze nasi ufundowawszy jurisdykcyą swoią, a stosuiąc się do tenoru kommissyey, przy tym też sufficientiorem numerum Nieunitów uważywszy, onym cerkwie trzy, iedną Swiętey Piatnicy, drugą s. Mikoły, trzecią Swiętego Ducha przysądzili i pod jurisdykcyą władyki Łuckiego Nieunita, teraz i na potem będącego oddali. Czwartą zaś cerkiew Swiętego Spasa, iż iest przywilciem naszym przez prezente unitowi czerńcowi dana, który przywiley nasz po wyprawieniu kommissyey iest otrzymany; tudzież, że per vim snadź od oyca władyki Chełmskiego gwałtem wziętą, którą i teraz soborną sobie mieni: dla tego do decyzyi naszey odesłali, y termin dwunastu niedziel stronom oeibma naznaczyli. Drugie zaś dwie cerkwie, pierwszą Swiętey Troycy, drugiey plac, na którym cerkiew Swiętego Klementa zgorżała, ze wszystkiemi do niego przynależytościami Unitom, iako i tamte trzy Nieunitom przysądzili, y ex nunc w possessyą realną one podali. Apparaty iednak i ochędostwo wszystkie przy teyże cerkwi będące swiętego Spasa, aby do decysyey naszey z teyże cerkwi nie tylko nie byli rozproszone, wynoszone, ale potym temu, komu my przysądziemy, oddane byli, nakazali. Co się zaś tknie swiec lub wosków, które byli powinni dawać do cerkwi swiętego Spasa, tedy deklarowali, aby parafianie do przysądzonych sobie cerkiew te pomienione swiece aeviternis temporibus dawali. Interim tym, którzy należą do parafiey swiętego Spasa, a nie są w Uniey, dali wolność chodzić do przysądzonych cerkwi Nieunitom, gdzie się będzie podobało komu. Na ostatek, stosuiąc się do punktów na szczęśliwey elekcyi postanowionych, przystąp wolny do urzędu y magistratu mieyskiego tymże Nieunitom sine praepeditione przysądzili. Co aby do obydwu stron trzymano było, vadium w konstitucyi specifikowane na takowego publicae pacis violatorem założyli, jako o tym remissa sprawy tey szyrzey swiadczy y obmawia. Na terminie tedy dzisieyszym, z teyże remissy przypadaiącym, y dotąd się konczącym, gdy strona pozwana przez xiędza Alexego Iwaszkowskiego umocowanego swego stanęła, y tego roku pilnowała, powodowa zaś będąc po trzy kroć y czwarty raz przez woznego naszego generała koronnego Piotra Brachá, do nas y sądu naszego przywołana, ani przez umocowanego swego nie stawiła się: my z pany Radami y w sprawie biegłymi naszemi, usłyszawszy woznego pomienionego relacyą o przywołaniu strony powodowey rozprawney, za niestaniem iey, y na prawne pozwanych popieranie, powodów cerkwie przez pomienionych Kommisarzów naszych im przysądzone odsądzamy, a one teraznieyszey po-

zwaney stronie, to iest, Unitom, jako też i te, które im przez tychże Kommisarzów naszych przysądzone są, przysądzamy, nakazując przy tym, aby ta ich przeciwna strona wszystkie rzeczy i apparamenta, z cerkiew tych przez się wzięte, onym oddała y przywróciła, szkody y nakłady prawne simplici assertione liquidowane powinną będąc nadgrodzić. Co się zaś tknie parafianów, aby oni swiece albo więc woski już nie pomienionym Dyzunitom, ale Unitom aeviternis temporibus do cerkwi im przysądzonych oddawali, i nigdzie indziey, tylko do tych cerkiew się schadzali, rozkazuiemy. Na stronę zaś powodową, ieśliby ninieyszemu Dekretowi naszemu dosyć nie uczyniła, i owszem mu się w czymkolwiek przeciwiła, vadium w Prawie na takowych publicae pacis et concordiae violatores opisane zakładamy, mocą ninieyszego Dekretu naszego, na którego wykonanie odsyłamy strony obiedwie do urzędu radzieckiego Bełzkiego, na terminie, gdy strona stronę do tego przypozwie, zawitym. Na co, dla lepszey wiary i pewności, pieczęć naszą koronną przycisnąć ieśmy rozkazali. Dan w Wilnie, we wtorek, w same wigilią święta Nawidzenia nayswiętszey panny Maryey, roku Pańskiego tysiąc sześćsetnego trzydziestego szostego, panowania naszego królestwa Polskiego czwartego, a Szwedzkiego piątego roku. — *Locus sigilli.* — «Petrus Gembicki, decanus Cracoviensis, vicecancellarius regni, manu propria.» «Za sprawą wielebnego w Bogu iegomości xiędza Piotra Gembickiego, elekta biskupa Przemyślskiego, dziekana Krakowskiego, generalnego proboszcza Miechowskiego, podkanclerzego koronnego, Ioannes Rudawski manu propria.» — Originale vero ad se offerens recepit, de quo Officium praesens quietavit. Ex Actis castrensibus capitanealibus Bełzensibus depromptum. «Correxit Chodakowski. Legit cum actis Wierzbicki.»

Extractum originale asservatur in bibliotheca Belzensis ecclesiae Unitorum, cujus apographum est relatum Collegio Archaeographico a Correspondente D. Zubrycki, ex Leopoli.

LXXII.

Universale Vladislai IV Regis Poloniae, quo incolae Russiae Lithvaniaeque Uniti ac Disuniti commonentur, ut inirent mutuum inter se consensum, atque ideo possent habere Patriarcham proprium, secuti exemplum Moscovitarum.

Окружная грамота Польскаго Короля Владислава IV, о приглашеніи православныхъ жителей Руси и Литвы вступить въ союзъ съ Уніятами и избрать, по примѣру Москвитянъ, особаго Патріарха, 1636 г. Сентября 5.

Władysław IV, z Bożey łaski Król Polski, Wielkie Xiażе Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Inflantskie, Smoleńskie, Siewierskie, Czerniechowskie, a Szwedski, Gottski, Wandalski dziedziczny król. Urodzeni, szlachetni, sławni, wiernie nam mili!

Uspokoiwszy, za łaską Bożą, od postronnych nieprzyiacioł państwo nasze szczęśliwie, zyczylibyśmy na przyszłym walnym sześcioniedzielnym seymie to wszystko, cokolwiek vel ipsa temporum iniquitate exorbitaret i konsultacye in futurum trudnić miało seymowe, tempestive poleczyć i do swoiey wprawić kluby. Aże różnica międy Rusią zuniowaną i dyzuniowaną, niemałe na Rzeczpospolitą żaciągaiąc inkonweniencyą, siła na seymach czasu brać zwykła, lubo to już i media uspokoienia na szczęśliwey elekcyi naszey namowione były: doznaliśmy iednak na przeszłym seymie, iako exekucya ich trudniła, a snać i daley Rzeczpospolitą trudnić nie przestanie. Zaczem w tey materyi rozsyłaiąć listy nasze do starszeństwa duchownego i niektórych swieckiego stanu, obydwoch stron, ponieważ i na Bractwach wierności waszych niemała część religii waszey zawisła, zyczemy, aby wierność wasza, przed terminem seymu tego, że wszystkemi temi wespoł znieść się i sposobów chcieli poszukać takowych, przez któreby iedność i skuteczna zgoda między wiernościami waszemi obydwoch stron doysć szczęśliwie mogła: gdyż, dopoki wierności wasze przez pewne media w swoich się nie złączycie dismembracyach, poty strona stronę gabać prawem, i uciążać i rożnie impediować będzie. Wiemy, iż naygłownieysza kwestya między wiernościami waszemi i onymi będzie o posłuszeństwo, które oddawacie Patryarsze Konstantinopolskiemu: ale, gdy wierności wasze uważaią, co się z tam-tą stolicą działo i teraz dzieie, snadnie w to potrafią, że salvis juribus Patriarchalibus, mogą to wierności wasze, przykładem Moskwy, i innych państw, mieć doma, czego zkąd inąd zaciągacie. Uczynią wierności wasze rzecz Bogu miłą, Rzeczypospolitey pożyteczną, narodowi Ruskiemu zwłaszcza w Unii będącemu potrzebną, a nam w podaiących się okazyach pamiętną. Dan w Wilnie, dnia 5 Września roku Pańskiego 1636, panowania naszego Polskiego IV, a Szwedzkiego V roku. — «Władysław król.»

Ex codice ms. diplomatum, quae adservantur in archivo Stauropygii Leopoliensis (No. 403, pag. 105.)

LXXIII.

Litterae et alia documenta, spectantia ad res bellicas, a Bogdano Chmelnicki ejusque Cozacis gestas contra Polonos.

Письма и другіе Акты, относящіеся къ войнѣ Богдана Хмельницкаго и Запорожскихъ Козаковъ съ Поляками. 1648 — 1649 г.

1. List Marcina Kalinowskiego, hetmana polnego, z niewoli kozackiey, do syna, starosty Kamienieckiego. 27 Maji v. st. 1648.

Panie Starosta! We wtorek zgineło woysko, i my obay w więzieniu zostaiemy. Siła zabitych, rannych, a niemal wszyscy w poymaniu. I jam ranny i postrzelony w ręke lewą, a ranny w głowę, ale że da Pan Bóg, nic nie będzie. Woyska wielkie, iako Tatarskie, bo wszystkie ordy wyszli; a kozackich bardzo siła i teraz, ale ieszcze więcey codzień przybywa. My ku Białey Cerkwi z Ordą i Kozakami ciągnemy. Qualis eventus będzie dalszy, Bóg w niebie napisał. Secreta nulla ad me scribantur. Sapienti sat. Zyczę za tym, abyś w. mośc pamiętał na mnie oyca swego, którему Bóg niechay da zdrowie i błogosławieństwo swoie. Z niewoli, w świąteczną sobotę. — «W. M. życzliwy i miłuiący oyciec, Marcin Kalinowski, Hetman polny koronny, wojewoda Czerniehowski.»

2. Uniwersał Rady Rzeczypospolitey, w czasie bezkrólewia, wzywając do przędkiey elekcyi Króla i wstawienie siły zbroyney przeciwko Chmelnickiemu i kozakom. 1648 r. 9 Czerwca.

My Rady Rzeczypospolitey duchowne i swieckie, urzędnicy koronny i ziemscy, i rycerstwo, w Warszawie, na dzień dziewiąty miesiąca Czerwca w roku bieżącym tysiącznym sześćsetnym czterdziestym osmym, na wspolną radę o teraznieyszych niebespieczeństwach, przez I. W. I. M. xiędza Macieia Łubieńskiego Arcybiskupa Gnieznieńskiego, iako Primatem et primum principem regni, zgromadzeni, wszem w obec i każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, oznaymuiemy. Nie stanęło Rzeczypospolitey i oyczyzny nieszczęście na tym samym, żeśmy Króla Iegomości swiętey pamięci Pana naszego stracili: ale prędko, altero gradu, do nowego zatrudnienia Reipublicae postąpiło, że przez iednego rebellizanta zbuntowane kozactwo i chłopstwo, z pogaństwem się złączywszy, wszystko woysko kwarciane i obydwu ichmość panów Hetmanów zniosło. Posiadł już nieprzyiaciel patrimonium Reipublicae, miasta i zamki ukrainne; wzioł tak wiele zacney szlachty w żałosną niewole, i sławę narodu naszego zdeptawszy, wszystką oyczyznę na posmiech postronnym narodom i sąsiadom niechętnym podał. Dodaie nieprzyiacielowi serca ad nefandos ausus (bo już Tatarskie zagony in viscera regni rozpuszczone), nie tylko takie z nas zwycięstwo, że straciwszy służałego żołnierza, do czego się rzucić nie mamy? ale i teraznieysze nieszczęśne i nigdy nieopłakane nasze osierocenie: a Boże day to, żeby to oboie nie było pobudką i powabą na nas inszym nieprzyiaciołom, na takie okazye zawsze pilnuiącym.

Iedyna nadzieia i sposob odżywienia i ratowania oyczyzny naszey, iest nieodwłoczne i iak nayprędsze obranie Pana. Przetoż, za spolnym nas tu będących i inszych I. I. P. P. senatorów odległych, przez listy się z nami około tego znoszących zdaniem, podaiemy to na teraznieysze seymiki do uwagi waszmościów, i per salutem et amorem patriae, prosimy, abyście W. M. patrząc na zatrudnienie oyczyzny, uważywszy, że inaczey Rempublicam ułacnić nie możem, tylko prędkim obraniem Pana i głowy naszey, dawnych zwyczaiów teraz nieco uchyliwszy, konwokacyą w elekcyą obrocili; i pod ten czas, który konwokacyi naznaczony iest, z dostateczną praw i swobod naprawą, pactorum conventorum, umową, Pana obrali, albo przynaymniey w niedziel dwie po konwokacyi ziechali się na takową elekcyą.

W tych kilku iednak niedzielach że ratować oyczyznę, wszystkich Wielkopolskich, a osmiu tylko Małopolskich woiewodztw siłami potrzeba, zdało się nam i to per modum consilii W. M. podać, abyście W. M. takie ratunki i tyle żołnierza z woiewodztw swoich obmyślili, ile każde woiewodztwo może go wystarczyć z podatku dwoyga podymnego na iednę cwierć, przykładem woyny Pruskiey; na którą ieżeli na ow czas woiewodztwa dwoie podymne także na iednę cwierć pozwolili, z iednym tylko nieprzyiacielem, ani wielkoscią woyska, ani genere bellandi tak strasznym woynę maiąc: daleko więcey czynić to teraz trzeba, kiedy in visceribus regni mamy dwóch nieprzyiacioł, kozactwo z pogaństwem złączone, każdego z nich celeritate et numero nad tego tam potężnieyszych.

Które zaś woiewodztwa i powiaty maią abo żołnierza powiatowego, abo pieniądze gotowe, te gdy bądź pieniądzmi gotowemi, bądź ludem iuż zebranym, ad rationem tegoż dwoyga podymnego, prędko posiłkować oyczyznę będą, tym większą przysługę i wygodę Reipublicae uczynią, im prędszą.

Więc i to abyście Waszmość uważyć chcieli, prosiemy, że to nie iako przed tym z Tatarami i z dawną Rusią sprawa, którzy leviter armati i z łukami tylko na koniu siadali, ale z srogim ognistym woyskiem, czego znakiem iest oblężenie części woyska naszego w Żółtych Wodach, których i Tatarowie i Kozacy niedziel półtrzecia potężnie dobywali. Nie Kozaków tedy, ale ognistego, żelaznego, potężnego woyska potrzeba, to iest, usarzów, raytarów, dragonów i piechoty Niemieckiey, nie spuszczaiąc się, ani ufaiąc zaciągom chłopstwa naszego, ale raczey wszystkie nadzieie w samey nas szlachcie i ludziach cudzoziemskich pokładaiąc.

Uczynić teraz iak nayprędzey wstręt nieprzyiacielowi victoriam prosequenti, ieszcze to nie koniec, ale o dalszych Rzeczypospolitey trudnościach myslić nam potrzeba. Dla tegoż prosimy W. M., miłey braciey naszych: ieżeli w całości zachować oyczyznę, ieżeli od ostatniey, strzeż Boże, zguby bracią nasze tamecznych kraiów i tamte prowincye vindicare chcecie, abyście W. M. do dalszego woyny poparcia, wszelaką w domach swoich mieli gotowość, to teraznieysze nasze obwieszczenie maiąc za pierwsze wici, abyśmy wszyscy za wtórym obwieszczeniem na konie wsiadali. Tym pokażemy, że idziemy od onych cnych przodków naszych, którzy nam kwitnącą i przestronną oyczyznę zostawili, gdy takową potomności naszey oddamy. Którzy iednak teraznieyszych zaciągów na służbę przyimować będą, ci od pospolitego ruszenia, ieżeli by do niego przyszło, wolni zostaną, iak iest o tym constitutia anni millesimi sexcentesimi vigesimi primi.

Baczyć to, rozumiemy, W. M. raczycie, iż z kraiów Ruskich i ukrainnych wszystkich, tak ordinaryjnych, iako i extraordinaryjnych podatków wszytka upadła nadzieia, i spodziewać się ich więcey z tamtąd nie potrzeba. Iedne bowiem tych - tam kraiów posiadł nieprzyiaciel; drugie poganin, zagony in viscera ich rospuściwszy, w popioł obrocił; insze zaś zdrada chłopska zatrudniła. Samym tedy Wielkopolskim woiewodztwom wszystkim, a Małopolskim ośmiom, obrony i podatków w takim razie incumbit onus. Zaczym, ieżeli tey oyczyzny robur, woysko kwarciane, przy zmnieyszonych już dochodach zwyczaynych, restawrować W. M. zechcecie, sposoby abyście W. M. do tego podali, potrzeba.

O sposobach obrony gdyśmy tu między sobą radzili, nie maiąc teraz żadnego z obudwu Ichmość panów hetmanów, a upatruiąc, że woysko bez hetmana bydź nie może, użyliśmy tych Ichmościów, którzy się nam z gotownością swoią ozwali się i zgromadzą się, iaśnieoswieconego xiążęcia Władysława Dominika na Zasławiu i Ostrogu woiewodę Sandomirskiego, wielmożnego Mikołaia Ostroroga podczaszego koronnego, wielmożnego Alexandra na Koniecpolu chorążego koronnego, i prosiliśmy, aby ten ciężar interim, przez czas interregni, na się wziąć raczyli. Tym tedy pomienionym Ichmościom rząd woyska zlecamy, i wszelką moc i władzą, która hetmanom z prawa albo zwyczaiu należy, daiemy, wszystkich tych, którzy w służbie i zaciągu Rzeczypospolitey będą, napominaiąc, aby tymże Ichmościom podlegali i posłusznemi byli, według artykułów woyskowych we wszystkim sprawuiąc się. Tych zaś Ichmościów, którzy amore patriae et studio gloriae, do obozu na ratunek oyczyzny poydą, prosiemy, aby tychże Ichmościów za directorów woyska uznawali, i spólney rady do ratunku dodaiąc szanowali. Pod tychże władzą i regiment, woiewodztwa cokolwiek ludzi mieć mogą, aby iako nayprędzey genere militiae wyszey wspomnionym wyprawowali, prosimy; do których też, za nastąpieniem pospolitey naszey wyprawy, za obwieszczeniem naszym, sciągać by się nam przyszło. Działo się w Warszawie, na zieździe, na dzien 9 Czerwca roku 1648 złożonym. — Podpis Prymasa i sześćdziesięciu pięciu senatorów i innych dygnitarzy.

3. List Chmelnickiego do p. Adama Kisiela woiewody Bracławskiego. 1648, Junii 13 d.

Jaśniewielmożny Mości panie woiewodą Bracławski! Za nawiedzenie listowne przez oyca Petronego Żarka, wielmożności waszey memu miłościwemu panu uniżenie dziękuiemy. O tę klęskę, która się stała w ziemi naszey nad narodem chrześciańkim, lubo nie z naszey przyczyny, bardzo żałuiemy. Kto temu iest przyczyną, sam Pan Bóg będzie sądził. Gdyż znać, że ta pomsta i nad niewinnemi od pana Boga stanęła, zaczym przy suchych drwach i surowym się dostało. Posłuchawszy porady Waszmości naszego miłościwego pana i dawnego przyiaciela naszego, sami się zatrzymawszy, i ordzie Tatarskiey kazaliśmy, aby więcey krew chrześciańska nie lała się. A do Iego Królewskiey Mości posłów swych, nie odrzucaiąc się do inszego Pana (gdyż to wiemy, że bez woli Iego Królewskiey Mości nad nami się to bezprawie stało), z upokorzeniem i wiernym poddaństwem wyprawiliśmy. W czym uniżenie prosiemy Waszmośc naszego miłościwego pana, abyś Waszmośc, iako ten, który wszystkiego w dolegliwościach naszych dobrze swiadom, bydź raczył tak do Iego Królewskiey Mości, iako i do wszystkich panów miłościwą przy-

czyną, iakobiśmy według dawnych praw i wolności naszych woyskowych nienaruszonemi zostawać mogli. Do którego się z naszemi służbami naynizszemi iako naypilniey oddaiemy. Data 13 Iunii, 1648 roku, pod Białą Cerkwią. — «W. W. mego miłościwego pana i dobrodzieja naynizszy sługa Bogdan Chmielnicki, Starszy z woyskiem Iego Królewskiey Mości Zaporozskim.»

Ceduła. — Ieśli pewna, żeśmy iuż zostali osierociałemi po Królu Iegomości Panu naszym miłościwym, prosiemy, ieśli można rzecz, żebyś Jw. miłościwy pan, czegobyśmy życzyli, z łaski swey nas sług swoich nawiedzić raczył, abyśmy mogli o wszystkim ustnie rozmówić i doskonałą poradę wziąć od Waszmości naszego miłościwego pana, któremu wszystkiego dobrego życzemy, i abyśmy mogli wiedzieć, kogo by Rzeczpospolita królem mieć chciała. A ieżeli niemożna rzecz, abyś Waszmość Dobrodziey do nas w prędkim czasie mogł przybyć, uniżenie prosięmy, przez pisanie swoie racz się Waszmość odezwać, byśmy do dwóch niedziel, do zwrócenia posłów naszych, którym kazaliśmy iechać spiesznie, zatrzymali się.

4. List Chmielnickiego do książęcia Dominika Zasławskiego, woiewody Sandomirskiego. 1648 r. Junii 14.

Iaśnieoswiecone mości książe Zasławskie, a nam wielce miłościwy panie i dobrodzieju! Pan Bóg na to swiadkiem, żeśmy nie myślili, żeby się chrześciańska krew lać miała: iednakże, za nastąpieniem na nas i dobra nasze iegomości pana Krakowskiego z woyskami potężnemi, wniwecz wszystek kray nasz splądrowawszy, dąży i mnie samego, nad wolą Iego Królewskiey Mości i Rzeczypospolitey, wykorzenić. Musiało się to stać z wielką niewolą naszą, co day Panie Boże, aby iuż na tym dosyć. Lubo to, iak wasza xiążęca mośc, pan nasz miłościwy znać raczysz, my tego nie chwalemy. Kto temu i krwi rozlaniu iest przyczyną, niech mie Pan Bóg sądzi. Co się o wszystkim wypisało do w. x. mości przez posłanych od nas do Iego Królewskiey Mości i Rzeczypospolitey, iakośmy w pierwszym liście prozbe nasze do w. x. mości wnosili, i teraz uniżenie upraszamy, iako tego, któryś w. x. mośc pan nasz miłościwy, z przodków swoich swiętey pamięci będąc życzliwemi, a powagą swą xiążęcą do Rzeczypospolitey, abyśmy przy wolnościach naszych dawnych nienaruszonemi zostawać mogli, oznaymić raczył. A my życzliwemi sługami teraz, jako i przed tym bywali, a zatym się z naszymi służbami w. x. mości panu naszemu miłościwemu oddajemy. Z Nartek, 14 Iunii 1648 r. — «W. x. m. pana naszego miłościwego naynizszy słudzy, Bogdan Chmielnicki, Starszy z woyskiem Iego Królewskiey Mości Zaporozskim.»

5. Instrukcya dla kommissarzów do traktowania o zgodę z Kozakami, w Auguście 1648 r. przedsiewziąć się mającą, przeznaczonych, przez Senat wydana.

Nayprzód, pro die 23ª Augusti, praefixi et determinati ziechać się maią, da Pan Bóg, do Kijowa, quorum absentia non obstante, ieśliby który ziechać nie miał, zniosłszy się z woyskiem Zaporozskim, w imie Pańskie tę kommissią zacząć. Assistencyą, rzecz potrzebną tak i. p. p. kommissarzom, propter securitatem ich et dignitatem, 2000 woyska naznaczamy, którzy wszyscy w posłuszeństwie według artykułów woyskowych zostawać maią. Ichmośc p. p.

kommissarze starać się maią ze wszelką pilnością, aby od zaczęcia Kommissyi, mogli naydaley za dwie niedzieli, pro die 6ª Septembris, szczęśliwie skończyć kommissią, i żeby, da Pan Bóg, pacatis cum dignitate rebus Reipublicae, powrócic na szczęśliwą elekcyą Króla Iegomości, pro die 6ª Octobris od Iaśnieoswieconego xięcia Prymasa założoną i naznaczoną.

Punkta tey Instrukcyi te są od nas dane ichmościom partita: iedne, które się woysku Zaporozskiemu, pro expiatione delicti, proponować będą; drugie, któremi woysku Zaporozskiemu doniesioney supplice i prozbie, satisfaciente expiationis huius delicti, te mieć chcemy: 1° Więzniowie którzykolwiek są, aby byli oddani. 2° Armata wzięta ut restituantur i chorągwie które byli przy nich. 3° Przysięgę, iż złamali conspiratią z Ordą, tedy ut renovent iuramentum fidelitatis Reipublicae, hoc adjecto, że in conspirationem z Ordą na wieczne i potomne czasy wchodzić nie maią, i tę, w którą byli weszli, abrenunciant, do żadnych też fakcyi aby się nie wiązali domowych i postronnych. 4° Aby zaraz lub na Tatary, gdy rozkaże im Rzeczpospolita, lub na morze iść, bądź teraz, bądź na potym, dalszą swoią posługą nadgrodzić gotowi byli. 5° Kodak aby iako forteca Rzeczypospolitey, w całości swey wszelakiey od woyska Zaporozskiego zostawał, aby nań nigdy rzucać się nie ważyli. 6° Kogokolwiek z hersztów tych maią i napotym dostaną, którzy zebrawszy swywolne kupy chłopstwa prostego, domy szlacheckie naieżdżali i kapłany zabiiali, ołtarze Bogu poswięcone profanowali, tàk w koronnych iako i wielkiego księstwa Litewskiego kraiach, aby do rąk ichmość panów kommissarzów iednych oddali, aby z nich cruenta exempla dane byli tu w Warszawie, a z drugich aby od samychże, dla ogłoszenia pokoiu i sprawiedliwości, executia uczyniona była. Reliqua, cobykolwiek należało ad integritatem Reipublicae, fidei, prudentiae et dexteritati poruczamy Ichmość panów kommissarzów, omnia facienda faciant, co będą mogłi, pro facilitate, tempore et occasione.

Co się zaś tyczy satisfactiei na punkta instrukcyi, abo raczey suppliki woyska Zaporozskiego, pierwszy punkt był, w którym przekładali swe dolegliwości od półkowników róznych, te na dwoie rozdzielić maią ichmość panowie kommissarze, inter causas facti et causas fundi. Quoad causas facti: iż niemasz komu sprawować się; bo tych wszystkich nieszczęsne położyły mogiły. Quoad causas fundi: komukolwiek wzięto co, za słusznym dowodem, ichmość panowie kommissarze maią restituować i dawać im pisania swoie na to. Drugi punkt był w supplice ich o supplement woyska, żeby było 12,000. Ichmość panowie kommissarze seria exigentia moderować będą, a choć nie tak wielkim supplementem; ale pro suo arbitrio ich kontentować, a przy tym upomnieć się listów Króla Iegomości swiętey pamięci i przywileiów, ieśli im iakie na to byłi dane. Po-trzecie: aby im żołd ich był oddany za lat kilka. Samo się w tym osądzić może woysko Zaporożskie, że przez ten swoy występek i żołd swoy stracili, i szkoda większa stokrotnie od nich Rzeczypospolitey stała się; a do tego, że pieniądze iuż im posłane byłi, które in praedam ichże i Tatarów się obróciły. Po-czwarte, przywrócenie wolności: w tym punkcie, ieżeli by nie mogło bydź inaczey, według Pereasławskiey i Krakowskiey zostawić kommissyi. Insze do porządku należące rzeczy ichmość panów kommissarzów fidei et integritati ku oyczyznie poruczamy, którzy omnibus rationibus, aby ad bellum intestinum nie przychodziło, zabiegać, a całości Rzeczypospolitey i dignitati

iey consulere maią, tak iakoby i ta plebis zażarłość uskromniona była, i nic się honestati, dignitati et integritati Reipublicae przez tę transakcyą nie derogowało; a osobliwie, aby żaden według uchwał dawney Kommissyi, sparsim po miastach dawney residencyi publikowanych nie mieszkał, a Kozacy daley na włości nie pomykaiąc się, żeby w dobrach szlacheckich wieczystych i lennych nigdzie nie byli. Popiąte: Po zawarciu Kommissyi, półków regestra Ichmość panowie kommissarze spisać maią, aby iuż certus numerus zostawał regestrowego woyska Zaporożskiego, a nad te regestra zawarte aby nikt ex plebe tytułu brać na się kozackiego nie ważył się; i owszém, ieżeli by te kupy swywolne zostawać mieli, tedy aby ciż Kozacy regestrowi nastąpić na nich i znosić ich gotowi byli, iako i w inszey Rzeczypospolitey usłudze wszelkiey. Ieśli by też woysko Zaporożskie iść miało na Zaporożę, Ichmość panowie kommissarze maią omni meliori modo et consilio, i tam scigać ich, i z niemi się znosząc kończyć Kommissią, et contra hanc habitam conspirationem z Ordą starać się maią. Tak też, ieśliby miała być odmiana u nich z starszym teraznieyszym, i choć by też, strzeż Boże, złączyć się z swywolnemi kupami kozacy i inszego wziąć sobie starszego mieli: przed się iednak, poki będzie rzecz podobna, Ichmość panowie kommissarze, his mutationibus non obstantibus, nec eis cedendo, omnem lapidem movere maią, żeby fluctibus sedatis et commutata tempestate, pokoy oyczyznie przynieść mogli, będąc pewni za swoie illatos labores, trudy, koszty i odwagi dla miłey oyczyzny i dobra Reipublicae podięte, od oyczyzny i przyszłego, da Bóg, Pana wdzięczności skuteczną nadgrodę.

6. Pisanie Chmielnickiego, po zdobyciu Lwowa zbliżaiąc się ku Zamościu, do senatorów i szlachty tam zebraney. 1648 r. Novembr. 6.

Ichmość panom senatorom, tak przezacnemu rycerstwu, szlachcie koronney, iako i panom obywatelom miasta Zamościa i wszystkiemu pospolstwu w Zamościu na ten czas będącemu, zdrowia dobrego od Pana Boga i pokoiu uprzeymie i wiernie życzemy.

Pan Bóg na to swiadkiem, żeśmy tego nie życzyli, aby się krew chrześciańska lała; iakoż i posłów naszych, oswiadczaiąc niewinność naszą i nie wyłamuiąc się z usług naszych żwyczaynych, do Iego Królewskiey Mości i wszystkiey Rzeczypospolitey posłaliśmy z naynizszą pokorą, chcąc się na Zaporożę z woyskiem wrócić, życząc pokoiu. Ale iegomość xiąże Wiszniowieckie, nad wolą Rzeczypospolitey, zdradziecko na nas nastąpił, któremu Pan Bóg nie poszczęścił i nie dopomogł w prawdzie. I teraz, iakośmy rozbili woysko kwarciane, dla tego w trop za xiążęciem ze wszystkim woyskiem Zaporożskim i ordami ruszyliśmy się, aby znowu zdrady nad nami nie uczynił. Gdy by on tu nie był, i my by tu nie byli. A ponieważ z miasta uciekł, tedy względem niewinności waszmościów, wmościom państwu i wszystkiemu pospolstwu życzemy tego, abyście woyny w. mość z nami nie chcieli, i dobrą wolą, iako Lwowianie, zgodzili się; a my wmościom slubuiemy, że zaraz ze wszystkiemi woyskami i ordami od miasta odstąpiemy, i włos z głowy wmościom nie spadnie. O czym pisaliśmy i do kompanij Niemieckich, także im slubuiąc pod przysięgą, aby do nas wyiechali i towarzyszami nam zostawali. A waszmość nam iako nayprędzey wiadomość przez tegoż Niemca, albo przez swoich osob, iako sobie z

nami myślicie postąpić, lubo z pokoiem, lubo z woyną, daycie. A gdyby w. m. nie życzyli sobie pokoiu, którego my życzymy, o co i pana Boga prosiemy, aby już na tym dosyć: od miasta nie odstąpiemy poty, poki się dekret Boski nie wykona; choćbyśmy nie radzi, musiemy, kiedy woynę z nami zacznięcie. Niech się stanie wszystko według woli Boskiey. A lepiey będzie, gdy się waszmość z nami łaskawie obeydziecie, a my z ochotą w. m. czekamy i wiadomości pewney od w. mości. Za tym w. m. Panu Bogu poruczamy. Datum 6 Novembris, 1648 roku. — «W. m. panów i wszystkiego woyska i pospolstwa dobrze zyczliwy przyiaciel i we wszem powolny, Bohdan Chmielnicki, Hetman woyska Zaporożskiego.

Przypis. Dla czego umyślnie posyłamy do waszmościów kilka tysięcy ludzi swoich i Tatarów, abyście do nas przerzeczonych iako nayprędzey wysłali swoich, z pewnemi i wiernemi kondycyami swemi, na czym zechcecie zezwalać: gdyż ieden iest Pan Bóg, iedna wiara chrześciańska. Czego bardzo żałuiemy, że ze dwóch ladaiakich ludzi, xiążęcia Wiszniowieckiego i chorążego koronnego, młodego ich rozumu, oyczyzna nasza wniwecz się obraca. Czego żal się Panie Boże! aby was doszedszy, z łaski Bożey pokoy stanął, i abyśmy się szczęśliwie doczekali w Koronie Polskiey Pana, którego nam Pan Bóg pobłogosławi. A mianowicie życzylibyśmy sobie przyrodzonego Pana, królewicza Iegomość Kazimierza, któremu day Panie Boże, abyśmy iako swiętey pamięci Oycu iego i swiętey pamięci rodzonemu iego bratu Władysławowi IV, Panu naszemu miłościwemu, oddawali poddaństwo pod usługami swemi wiernie, życzymy. — «Bohdan Chmielnicki.»

7. Odpis senatorów i szlachty w Zamościu będącey, na powyzszy list Chmielnickiego, 1648 r. Novembr. 8.

Iegomość panu Bogdanowi Chmielnickiemu, hetmanowi na ten czas woyska Zaporożskiego. Chreściańskiey to należy pobożności, nie rozlewać krwie chrześciańskiey; do czego że i waszmość chciwym był pokoiu z Rzecząpospolitą, przez posłów swoich pragnąc, także się i Rzeczpospolita pokazała, kiedy kommissarzów do traktowania z konwokacyi wyprawiła. Co że nie stanęło, a krew się chrzesciańska po staremu leie, kto tego przyczyną, sąd Boży niech będzie nad nim. Teraz że waszmość wtymże pokoiu swiętego z Rzecząpospolitą przedsięwzięciu zostaiesz, chwalimy zamysł wmości, i przyczyny do odmiany tey wmości dobrey woli nie damy, i z spokoynemi spokoynie chcemy trwać: gdyżeśmy i posłów naszych na elekcyą wyprawili, którzy by i Rzeczypospolitey perswadowali, aby przez pokoy rzecz z waszmością zgodziła, a te siły swoie i waszmości raczey na nieprzyiaciela Rzeczypospolitey, iako i waszmość piszesz, obróciła, i Króla takiego iednego z urodzonych w koronie królewicza obrała, co by do tego pokoiu z waszmością na usłudze Rzeczypospolitey zostaiącym pomocnym był. Ci tedy posłowie nasi cokolwiek nam tam sprawią w tey materyi, zaraz nie omieszkamy oznaymić waszmości; a tym czasem, iako od waszmości pewni pokoiu zostawamy, tak i wzaiem obiecuiemy go waszmości. Do czego ieśliby między nami większych warunków potrzeba nad te wzaiemne pisma nasze, tedy czekamy responsu od waszmości. Za tym waszmość panu Bogu poruczamy. W Zamościu, die 8 Novembris, 1648 roku.

8. *List Chmielnickiego do Wajera kommendanta załogi Niemieckiey w Zamościu. 1648 r. Novembr. 6.*

I. p. Wajerowi Obersterowi, kapitanowi i wszystkim officerom, kompanii cudzoziemskiey Niemieckiey, zdrowia dobrego od Pana Boga i uprzeymie towarzystwa wiernie życzym. Cokolwiek się dzieie na swiecie, lubo złe, lubo dobrze, a mianowicie w takim razie, czego my sobie, iako żyw, nie życzyli, aby krew chrzesciańska za winnych niewinnie lać się miała, wszystko to podobno stało się z przeyzrzenia Bożego: z obu stron grzechom swoim przyczytać musiemy. Zaczym i w teraznieyszey klęsce, nikogo innego przyczyną być do tego nie nayduiemy, tylko dwóch, xiążęcia iegomości Wiszniowieckiego i pana chorążego koronnego, którzy nas owdzie gwałtem zawiedli, i my musiemy stać przy sobie, poki nas stanie, prosząc Pana Boga, aby nas i do końca z łaski swey swiętey w niewinnościach naszych od takich następców bronić raczył. Doszła nas ta wiadomość od więzniów, których ieśmy z kompanii waszmości Niemieckiey dostali, że i waszmość tego bardzo żałuiecie, że tak ladaiako tenże xiąże Wiszniowiecki na ladaiaką zgubę przyprowadził: ale my, lubośmy nie wszyscy synowie koronni, ale iako z przodków naszych woienni, takichże równych sobie w rycerstwie, iako waszmość, bardzo bychmy radzi zobopolnie przyiąć w towarzystwo, aniżeli nadaremnie z obu stron mielibych my umierać. Ponieważ xiąże Wiszniowiecki waszmości w tym wydał, myż prosiemy waszmośc w iednę kompanią do siębie i w iedno towarzystwo: pod przysięgą Boga wszechmogącego, nie tylko iakiey zguby, ale i naymnieyszey krzywdy od nas się waszmośc niespodziewaycie. Iakoście waszmośc teraz są którzy Regimentarzami, i przy nas każdy przy swoim regimencie i uwadze zostawać będzie. Zaczym tak rozumiemy, że i Rzeczpospolita wdzięcznie to będzie przyimowała, że iesteśmy skłonnieysi do pokoiu, aniżeli do rozlania krwi naszey chrzesciańskiey. Nie będziecie waszmość głodni i nadzy, ani pieszy, i owszem będziecie waszmość z nas kontenci i z obupolnego towarzystwa naszego. Pomierzywszy się z Rzecząpospolitą i wziowszy pokoy, znaydziemy sposob taki, że waszmość z nas kontenci będziecie, iako i cudzoziemcy Tatarowie. Ale waszmość pogotowiu będąc bracią naszą i chrześcianie, rozumiemy, że chętnie na to zezwolicie, iako ci ludzie, którzy się zwykli zawsze przez prace, swą szablą, sztuki chleba zarabiać, iako i my tymże na swiecie żywiemy. Uspokoiwszy swoich, naydziemy cudzoziemskie kraie, którzy są nieprzyiaciołami oyczyznie naszey Koronie Polskiey, zobopolnie z sobą sztuki chleba zdobywać. Lub przez tego posłańca naszego, a kompana waszego Piotra Niemca, którego do w. m. posyłamy, albo przez kogo wola w. m. będzie, do nas o wszystkim, czym prędzey, sczerze a wiernie wypisawszy, przysyłaycie. Dla czego za nim umyślnie posyłamy kilka tysięcy woyskowych naszych Zaporożskich, iako i Tatarów, abychmy iako nayprędzey mogli mieć prędką wiadomość, i dla tego tey nocy teraz zatrzymamy się. Przy tym, day Panie Boże, abychmy z waszmościami bratersko się witali, z czego by był Pan Bóg pochwalon, i lud chrześciański w pokoiu zostawał. Dan w drodze pod Zamościem, 6° Novembris, 1648 roku. — «W. m. panów i braciey wszego dobrego życzliwy przyiaciel, Bohdan Chmielnicki, Hetman z woyskiem Zaporożskim.»

9. Odpis Wajera kommendanta Zamościa, na powyzszy list Chmielnickiego. Sine dato.

Prawda iest, że każdego nieszczęścia ludzkiego grzechi przyczyną, ale czyie, na sądzie Bożym obaczem. Iednak i na swiecie iest tak sprawiedliwy Bóg, że ludzkie krzywdy nieszczęściem nadgradza. I waszmość ieżeli masz krzywdy od twego, iuż podobno i nadgrodzone są przez dopuszczenie Boże, i Rzeczpospolita ma moc sprawiedliwość uczynić. Szablą szukać chleba przyznawam, że zwyczayna była waszmościom: aleście go zwyczaynie nie u Rzeczypospolitey, iako u matki swey, ale u nieprzyiacioł iey szukać mieli, czego i my zawsze i wszędy dopomoc waszmościom, oprocz samego przeciw Rzeczypospolitey, z towarzyszami gotowiśmy. I my lubo narod nie Polski, aleśmy synowie tey Rzeczypospolitey, iako Prusacy, Inflanczykowie, Kurlanczykowie, a osobiście ia Wajer, półkownik nad ludem cudzoziemskim, iestem synem Rzeczypospolitey i senatorem iey, kasztellanem Chełmińskim; przetoż skłonni iesteśmy do pokoiu, a rozlania krwi wzaiemney między chrześciany, zpołnemi oyczycny sługami, ani chcemy, ani damy do tego przyczyny, nie wątpiąc, że nam też tego wzaiemnie dotrzymasz, iako i offiaruiesz: zaczém i będzie Pan Bóg pochwalon, i ludzie chrześciańscy w pokoiu zostaną. — «Waszmości zyczliwy przyiaciel, Wajer kasztellan Chełmiński.»

10. List Chmielnickiego do senatorów, na elekcyą Króla zebranych. 1648 r. Novembr. 25.

Iaśniewielmożni, wielmożni M. P. P. Senatorowie, panowie nam wielce miłościwi! Bóg wszechmogący na to swiadkiem, żeśmy z wielkiey biedy i niewoli naszey, tak maiestat Boży, iako i waszmościów naszych miłościwych panów obrazili. A to z przyczyny dwóch panów, to iest, pana chorążego koronnego, który niemiłościwie na nas następował: towarzystwo nasze zabiiano, męczono, na pal wbiiano; z dóbr naszych własnych, cośmy ieszcze od przodków naszych mieli, za antecessorów Iego Królewskiey Mości swiętey pamięci, w cudzych ziemiach nabyte, zdarto, złupiono, nie tylko to, ale ieszcze mało nas w jarzmo nie zaprzęgano; jak się im podobało, tak nami obracano. A teraz także, za nastąpieniem xięcia iegomości Wiszniowieckiego, który, skorośmy się wrócili byli, po rozgromieniu woyska kwarcianego, na zwyczayne mieysce swoie na Zaporożę, a xiąże Wiszniowiecki, tego nie wiemy, czy z rady niektórych panów, czyli też swoim uporem, z woyskami swemi na nas następował: kozaków i poswięconych naszych łapano, wiązano, na pal wbiiano, swidrami oczy wiercioño i insze męki niesłychane zadawano. Widząc my to, że i za duszami naszemi uganiaią się, radzi nieradzi musieliśmy się z woyskami naszemi ruszyć i następcom naszym odpor dawać; a to dla tego, że tu nas łagodnemi listami od I. M. panów kommissarzów od Rzeczypospolitey posłanych, upewniaiąc pokoiem obsyłaią, a tu na nas z woyskiem, radę iednę wziowszy między sobą, następuią. Dla tegośmy sladem za x. Wiszniowieckim aż do Zamościa ciągneli, maiąc za pewną wiadomosc, że x. Wiszniowiecki znowu woysko zbiera, z nami woiować. Ci dway panowie do wszystkiego złego przyczyną. Swym łakomstwem i popędliwością, mało nie w niwecz ziemie obrócili: boć u nas x. Wiszniowieckie iak w zanadrzy był za Dnieprem, a my onego całego wypuścili, rozumieiąc o całey przyiaźni iego. Teraz znowu, iak przed tym, wysłaliśmy do wielmożnych i miłościwych panów iegomość xiędza Andrzeja

Mokrskiego kanonika, który powie swiadectwo nasze, iakom pracował, chcąc zostawać, iak i przed tym, sługą wiernym Rzeczypospolitey, prosząc o to, aby ten grzech poniewolny (który, sam Pan Bóg swiadkiem, że nie z naszey przyczyny) odpuszczony był, a tym panóm, którzy tego przyczyną, aby zganiono było. Ieżeli by też iaka niemiłość i niełaska wielmożnych nam miłościwych panów była, i żebyście woyny przyczyncom mie wzięli; tedy byśmy rozumieli, że nas za sługi swe w. m. panowie mieć nie chcecie, co by nam z wielką żałością było. W tym wszytkim responsu od w. m. panów przez tegoż iegomośc xiędza Mokrskiego czekamy. Przy tym uniżonemi sługami w. m. naszych miłościwych panów zostawamy, iak i przed tym. Dan w Zamościu, die 25 Novembris, anno 1648. — «Wielmożnościow waszych nam miłościwych panów zyczliwy sługa, Bohdan Chmielnicki Starszy woyska Zaporożskiego.»

11. Odpis nowoobranego Króla Iana Kazimierza do Chmielnickiego, na list przez xiędza Mokrskiego posłany. 1648 an. sub finem Novembris.

Pierwsze oddanie wiernego poddaństwa waszego, za łaską Bożą iuż nam na tronie siedzącym, przez wielebnego xiędza Mokrskiego, wdzięcznie przyimuiemy. Nie zaniechaliśmy i my, podług dawnych zwyczaiów, obwieścić was według elekcyi naszey, i łaskę naszą królewską przez umyślnego posła naszego, urodzonego Stanisława Oldakowskiego iuż oswiadczyliśmy. Gdy tedy i majestatowi naszemu podana iest wierność poddaństwa waszego, i wam pokazana iest łaska nasza królewska, słuszna, aby łaski naszey ku wam, i wiernego poddaństwa waszego ku maiestatowi naszemu, wyrazny następował skutek. Który ten pierwszy chcemy mieć, żeby posłowie wasze iak nayprędzey, przy poddaństwie wierności, z tym o co do nas supplikować będziecie, przybyli. My zaś zaczynaiąc szczęśliwie władzę naszą królewską, przykładem nayiaśnieyszych Przodków naszych idąc, buławę i chorągiew wiernemu woysku Zaporożskiemu naszemu należące, do rąk waszych, iako starszego wodza tego woyska naszego, poslemy, a przy tym dawnich rycerskich wolności waszych przywrócenie uczynić obiecuiemy. Co się zaś dotycze zamieszania, które do tych czasów (żal się Boże!) trwało, z znacznym spustoszeniem państw naszych i krwie niewinney chrześciańskiey rozlaniem, że z przyczyn w liście waszymw vrażonych, a nie z woyska waszego Zaporożskiego był początek, sami to poniekąd widziemy. Lubo tedy z wielkim żalem naszym tego wszytkiego, co się stało, zażywamy, już Niebu zagniewanemu z Bozkiego iego swiętego wyroku dopuszczenia przyczytawszy, gasić ten ogień, nie szyrżyć chcemy. A iako Pan pokorą każdego ubłagany bywa, tak i my, będąc Pomazańcem Iego, pokorę waszą przyimuiemy; a to cale sobie po was i woysku naszym Zaporożskim obiecuiemy, iż Rzeczypospolitey występek ten cnotą, wiarą i dzielnością, ochotą w rycerskich usługach przeciw każdemu nieprzyiacielowi nadgradzać będziecie. Co zaś do drugiego punktu prożby waszey, aby woysko nasze Zaporożskie pod władzą naszą królewską majestatu naszego zostawało, a nie panów starostów Ukrainnych; i my tego inaczey nie chcemy, i dostatecznie wyrozumiawszy przez posły wasze to słuszne żądanie, przez kommissarze nasze obwarować iako naylepiey zechcemy. Także w trzecim punkcie, względem Unii, skłonić się do suppliki waszey i słusznemi ukontentować srodkami ze-

chcemy. Z tém tedy wszystkim, czego po nas wóysko nasze Zaporożskie affektuie, łaski nasze deklaruiemy do was przez wielebnego xiędza Mokrskiego, którego bez wszelkiego omieszkania odprawić kazaliśmy. My zaś po was to mieć chcemy, i pylnie żądamy, abyście cale uważywszy, iż to wszystko, co się stało, łaską naszą królewską pokrywamy, i powagą naszą upokoić gruntownie obiecuiemy, abyście iednak na zwyczayne miesca natychmiast powrócili, zgromadzone pospolstwo rozpuścili, Tatarów odprawili, aby się dalsze państw naszych spustoszenie nie stało; a do nas posłów waszych iak nayprędzey wysłali i kommissarżów naszych oczekiwali. Upewnieniśmy w tym, że tak przychilną łaskę naszą uznawszy, majestatu Bożego i nas Pomazańcá iego, Króla Pana swego, któregoście i sami mieć panem życzyli, już więcey urażać nie będziecie, ale na łaskę naszą i wszytkiey Rzeczypospolitey zarabiać zechcecie. Łaskę przy tym naszą królewską wam i wszytkim obiecuiemy.

12. List Marcina Dembickiego do p. Podczaszego Sandomirskiego. 1648 r. Novembr. 29.

Mnie wielce miłościwy panie Podczaszy Sądomirski, panie i dobrodzieiu! Czeladnik w. m. pana powracaiąc z Zawichwosta od i. p. Żurakowskiego, wstąpił do Słupczy, chcąc zasiądź wiadomości od rotmistrza xiążęcego, który iezdził z p. Smiarowskim do Chmielnickiego. Który mie o to prosił, abym to wypisał w. m. panu, co z relacyi tego rotmistrza oznaymuie. Chmielnickiego zastali w Łabunkach, mila za Zamoyściem, który już ordinował półki kozackie pod Lublin, a Tokaybeja ze 40,000 pod Warszawę; i tak go zastali, że już bylo i pod armatę zaprzężono. Skoro mu iedno dano list Króla Iegomości, zaraz się kazał wracać pod Czermin ku Brodom i ku Podhaycom, dawszy się słyszeć, że «w Brodach kamien na kamieniu nie zostawię i z ziemią zrównam» (dobra Alexandra Koniecpolskiego chorążego koronnego); i książęcia pana woiewodę Ruskiego (Wiszniowieckiego) także wspominał, że «ten kniazik nie długo mi będzie regimentował; sam do Krymu poiadę i oswobodzę hetmanów, za assekuracyą, ieśli mi ten exces odpuszczą i będą ze mną w przyiaźni żyć; sin secus, to onym tam każę szyie poucinać; a ten kniazik niech mi się za Dniepr nie ukazuie.» Księdza Mokrskiego posłał do Króla Iegomości, który się minął z niemi; i ci kozacy, którzy się wracali od tego księdza, spalili Krasnik, Turobin, Potok, Zaklikow. Do wszystkich tedy Chmielnicki posłał zaraz, aby się wracali, ubezpieczaiąc naszych, że każdy do domów swoich bezpiecznie wracać się może; i to wspominał, żeby woyska nasze nie następowali daley Konstantinowa, bo daley Białey Cerkwi nie puszcze. Weseł był z niemi, pił, z dział kazał bić, mowiąc: «że gdybyście byli na konwokacyi Króla obrali, tedy by nie było tego, co się stało; a chocbyście też byli kogo inszego obrali, iabym szedł pod Krakow, i dał bym koronę, komu bym rozumiał.» Zatym łasce się w. mości zalecam. W Słupczy, w wilią s. Jędrzeia, r. 1648. — «Martin Dembicki.»

13. Uniwersał nowoobranego Króla Jana Kazimierza, o uspokoienie powstania w kraiach Ruskich. 1648 an. Decembr. 12. d. nov. st.

Ian Kazimierz, z łaski Boskiey obrany Król Polski, Wielkie xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Inflantskie, Smoleńskie, Czerniechowskie, Szwedzki, Gott-

ski, Wandalski dziedziczny Król. Wszem w obec i każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, osobliwie poddanym miast, miasteczek, wsi naszych, duchownych i szlacheckich, oznaymuiemy, iż osiadszy za iednostayną wszystkich zgodą tron królewski, naprzednieysze iest staranie nasze, całość, bezpieczeństwo i pokoy obmyśliwać pospolity. A ponieważ Rzeczpospolita z niektóremi do nas przydanemi, zleciła nam, ażebyśmy o uspokoieniu splądrowaney Ukrainy staranie iak nayprędzey czynili; prze toż, za dostatecznym z pomienionemi, którzy na ten czas przy boku naszym być mogli, zniesieniem i namową, posyłamy urodzonego Mikołaia Ostroroga, podczaszego koronnego, Buskiego, Rohatyńskiego starostę, dla uspokoienia ziem woiewodztwa Ruskiego, w których nie mało się buntów temi czasy pokazało. Deklaruiemy oraz, iż luboby się na kogo, lub w naszych, lub w duchownych, lub w szlacheckich dobrach, że do buntów powodem był, pokazało: dalszym Rzeczypospolitey zabiegaiąc mieszaninom, a pokoy, na którym wszytko szczęście państw zawisło, uczynić chcąc, za swawolny postępek darować i odpuścić obecuiemy. Rozkazuiemy prze to wszystkim, którzy by iedno z posłuszeństwa panów swoich wykroczyli, aby pewni zostawszy odpuszczenia, nie pobudzaiąc upornemi postępkami swemi naszey przeciwko sobie surowości, do domów swoich i poddaństwa zwyczaynego powrócili. A żeby to rozkazanie nasze do skutku iako nayprędzey przywiedzione być mogło, zlecilichmy temuż urodzonemu podczaszemu koronnemu, na którego się we wszystkim referuiemy, żeby tę naszą łaskę wszytkim publikował; a ktoby zaś nią pogardzał, surowo takich karał, żeby się te tam rzetelnie uspokoić mogli mieszaniny. Stosować się tedy do woli naszey będziecie, inaczey nie czyniąc, dla łaski naszey i spokoyności swey. Dan w Warszawie, die 12 miesiąca Grudnia, anno 1648, panowania naszego Polskiego i Szwedzkiego pierwszego roku. — «Ian Kazimierz, Król.» *Locus sigilli.*

14. Uniwersał Bohdana Chmielnickiego do szlachty Polskiey, cofaiąc się z woyskiem swym. 1648 r. Decembris 12 d. vet. st.

Bohdan Chmielnicki hetman z woyskiem Iego Królewskiey Mości Zaporożskim. Wszem w obec i każdemu z osobna, komu by o tém wiedzieć należało, służby nasze rycerskie łaskom waszmościów, a swych miłościwych panów pilnie oddawszy, do wiadomości donosiemy, iż potkał nas w drodze poseł Iego Królewskiey Mości iegomośc pan Giżowski z listem Iego Królewskiey Mości, którego nam Pan Bóg wszechmogący królewicza Iegomości Iana Kazimierza na państwo pobłogosławić raczył; który pisze, abyśmy poniechawszy tey niepotrzebney woyny i rozlania krwi chrześciańskiey, nazad do swoich się kraiów powrócili, przy pewney zgodzie i wolnościach dawnych nas zachowuiąc. O czem waszmośc panom oznaymiwszy przez ten Uniwersał, żądamy, abyście w. mośc także już, nad wolą i rozkazanie Iego Królewskiey Mości, lubo do swoich poddanych, lubo do naszey religii Ruskiey żadńey złości niemyśląc, owszem w pokoiu i łasce swey zachować raczyli, z czego by się iuż więcey nieprzyiaciel nie cieszył. A uchoway Boże, gdyby ieszcze nad to miał iaki uporny i złośliwy porwać się do rozlania krwi naszey chrześciańskiey, albo do morderstwa ubogich ludzi: skoro by nas ta wiadomośc doszła, taki własnie zepsuie ten pokoy i mir od Iego Królewskiey Mości naznaczony, i pewnie by do większey zguby Rzeczpospolitą zawiodł, czego

nie życzemy. Który Uniwersał we Lwowie przeczytawszy, prosiemy, aby był i do Kamieńca Podolskiego odesłany, gdzie, słyszym, że się i tam szlachty niemało zebrało; do których się i powtornie z uniżonemi służbami swemi iako naypilniey oddaiemy. Data w Ostrogu, 12 dnia Decembra 1648 roku. — «Ichmościów miłościwych panów we wszem powolny sługa, Bohdan Chmielnicki, Hetman woyska Iego Królewskiey Mości Zaporożskiego własną reką.» *Locus sigilli.*

15. List Ołdakowskiego, który był posłem pierwszym do Chmielnickiego, pisany do Adama Sieniawskiego, starosty Lwowskiego, 1649 r. Ianuar. 2 d.

Wielmożny mości panie Starosto Lwowski, moy miłościwy panie i dobrodzieiu! Za łaską Bożą i szczęściem Iego Królewskiey Mości Pana mego miłościwego, powróciłem się od pana Chmielnickiego, starszego woyska Zaporożskiego, z uspewnieniem i postanowieniem pokoiu. Którego odprowadziłem aż pod Pawołocz do Białopola, gdzie przy mnie iedne woyska rozprawił, a drugie w Kijowie rozprawić miał; armaty iedne miał położyć w Kijowie, a drugie w Perejasławiu. Tom z nim postanowił, aby szlachta bezpiecznie w domach swoich mieszkała, gdzie Uniwersały swoie po wszystkiey Ukrainie rozesłał, aby wszędzie chłopi panom swoim wszelkie posłuszeństwo i poddaństwo oddawali. Zaczym racz waszmość pan bezpiecznie sług swoich na Ukrainę posyłać. I to postanowiłem z nim, o co i sam bardzo prosił, abyście waszmość panowie wszystkie przestępstwa i zbrodnie, któremi maiestat Boży i Iego Królewskiey Mości obrazili, przebaczyć raczyli. Da Pan Bóg, co po Kommissii może każdy zdraycę swego karać. I powtóre wielce proszę waszmościow moich miłościwych panów: racz waszmośc tak sług swoich, iako i inszych napomnieć, aby się nie skwapiali na poddannyh swoich karanie, gdyż na tym wszystkim rzecz należy. Wszakżeś waszmośc pan doznał, że nas Rzeczpospolita w tak ciężkim razie nie chciała ratować; zaczym nam samym trzeba pokoy zachować. Woyska nasze ukrainne nie powinni daley stać, tylko po Winnicę i Bracław, nie pomykaiąc się daley pod nych, gdyż nam ieszcze nie dowierzaią. Także i ichmość panów woyskowych racz waszmość przestrzedź, żeby ichmość jak naylepiey, tak w ciągnieniu, jako i na stanowisku, bez pomsty obchodzić się raczyli, gdyż i od Iego Królewskiey Mości w tymże Uniwersały wyszli. Przy tym oddaię się łasce waszmości pana. W Sokalu, 2 Januarii an. 1649. — «W. M. pana dobrodzieja sługa powolny Stanisław Ołdakowski.»

P. S. Mam nadzieję w Panu Bogu, że ten pokoy stanie bez szkody Rzeczypospolitey; tylko tego potrzeba, abym ichmość panów Kommissarzów informował. Tokay-beja nie zastałem. List przy Chmielnickim ostawiłem. Orda wszystka ponad Dnieprem koczuie.

16. Puncta suppliki Woyska Zaporożskiego do Króla Iana Kazimierza. 1649 r.

Żale nasze krwawe do tego nas przywodzą, żeśmy obcych Panów szukać chcieli, i krwawie wybiiać się musieli. Zatrzymawszy się iednak, za rozkazaniem jaśniewielmożnego pana woiewody Bracławskiego, zostawamy w wiernym poddaństwie naszym, gdy te punkta będą nam ziszczone.

1°. Naprzód niewola, którą cerpi narod nasz Ruski przez Unią w wierze swoiey Greckiey starożytney, aby była zniesiona, prosiemy, to

iest: aby iako od wieku bywało, tak i teraz, iedna Ruś starożytna Greckiego zakonu. Władyctwa y wszytkie cerkwie aby przy narodzie Ruskim wszędzie, w Koronie i Litwie zostawały. Unii imienia aby nie było, tylko Rzymski zakon a Grecki, tak iako się ziednoczyli Ruś z Polską. A ichmość xięża władykowie, którzy chcą zostawać przy zakonie Rzymskim, niech zdrowi zostaią.

2°. Soborne cerkwie Ruskie i fundusze starożytne oddać Rusi; a którzy chcą zostać przy Greckim zakonie, ci aby przy Rusi zostawali, wróciwszy co czyie iest. A kiedy tylko dwa zakony zostaną, Grecki i Rzymski, iak dawniey bywało, nie dręcząc ludzi chrześciańskich braciey naszey tą Unią, bez którey w zgodzie żyć, słuszna będzie.

3°. Ta wszystka pierwsza woyna przez Czaplickiego iest wzniecona, który przeciwko przywileiom Iego Królewskiey Mości, odiąwszy futor, nastąpił na zdrowie iegomości pana Chmielnickiego, i z niego wszystek ogień ten zapalony: tedy na przyszłą, da Pan Bóg, Kommissią aby był wydany.

4°. Drugiey zaś woyny większey i. m. xiąże Wiszniowiecki iest przyczyną, nastąpiwszy mimo zastanowiony pokoy i nie czekaiąc Kommissii, tedy gdyby miał bydź hetmanem koronnym. Żadną miarą z nim żyć i w Ukrainę go puścić niechcemy, i woyna bydź musi.

5°. Woiewoda Kijowski aby był narodu Ruskiego y zakonu Greckiego; aby nie następował na cerkwie, iak teraznieyszy, który wyrzucał cerkwie z zamku i niedopuszczał budować. A my też województwa iegomości życzemy wyzszego, a do Kijowa o woiewodę wiary naszey prosiemy.

6°. Także i Metropolita nasz Kijowski aby miał mieysce w Senacie królewskim; żebyśmy przynaymniey trzech senatorów, między duchownemi Metropolitę, a między swieckiemi woiewodę Kijowskiego i kasztellana Kijowskiego Ruś mieli w Senacie, dla przestrzegania wiary i praw naszych i praw narodu naszego.

7°. W tymże Kijowie kościoły i klasztory iako sa spustoszone teraz, tak niech i będą wcale; tylko oycowie Jezuici aby nigdy nie byli, których, na złość Ruskim szkołom, wprowadził był pan woiewoda Kijowski, a ztąd niemnieysze zamieszanie stało się.

Te wszystkie punkta żeby nam z łaski Iego Królewskiey Mości i wszystkiey Rzeczypospolitey pozwolone i ziszczone byli i stwierdzone pismem. A my Kommissią skończyć, i w wiernym poddaństwie Iego Królewskiey Mości i wszytkiey Rzeczypospolitey zostawać chcemy. — «Bohdan Chmielnicki, Hetman woyska Zaporożskiego.»

Haec 16 Acta excerpta sunt d. Zubrzycki e Codice manuscripto (Сборника), *qui adservatur in bibliotheca Stauropygii Leopoliensis, sign. No 426.*

LXXIV.

Privilegium Regis Poloniae Joannis Casimiri, de concessa incolis Poloniae, Lithvaniae Russiaeque, ritûs Graeci, libera orthodoxae religionis confessione.

Жалованная грамота Польскаго Короля Іоанна Казимира православнымъ жителямъ Польши, Литвы и Руси, о предоставленіи имъ свободнаго вѣроисповѣданія. 1650 г. Января 12.

Actum in Curia regia Varsoviensi, Sabatho post festum sanctae Agnethis virginis proximo, anno Domini 1650. Ad Officium et acta praesentia castrensia Capitaneatûs Varsoviensis personaliter veniens admodum reverendus in Christo pater Josephus Kononowicz Horbacki, episcopus Vitepscensis, Orszanensis, Mohiloviensis, igumenus monasterii Sancti Michaëlis deaurati Kijoviensis, eidem officio praesentavit litteras privilegii sacrae regiae majestatis infra scripti, manu ejusdem sacrae regiae majestatis subscriptas, et sigillis binis, uno regni Poloniae, altero magni ducatûs Lithvaniae appensis, signatas, adque ingrossandum in acta praesentia obtulit, de tali serie verborum :

Ian Kazimierz, z łaski Bożey Król Polski, Wielki Xiążę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Inflantski, Smoleński, Czerniechowski, a Szwedzki, Gotski, Wandalski dziedziczny Król. Oznaymuiemy tym listem przywileiem naszym, teraz i na potomne czasy, iż ziednoczenie narodów cnych, Polskiego i Litewsko-Ruskiego w tey Rzeczypospolitey, którą Pan Bóg chciał mieć antemurale wszystkiego chrześciańśtwa, iest naywiększe firmamentum. Dla tegoż divi nostri Praedecessores, nayiaśnieysi Królowie Polscy, przestrzegali tego, aby w tych cnych narodach zawsze zostawała zgoda i miłość nierozerwana, a siły spolne ich przeciwko nieprzyiacielowi Krzyża swietego zachowane i obracane były. Dla tegoż i swiętey pamięci nayiaśnieyszy Władysław IV, Król Iegomość, pan brat nasz, na szczęśliwey elekcyi swoiey, bacząc być narod cny religii Ruskiey względem Unii rozdwoiony, swiątobliwie usiłował zgodzić i ziednoczyć go z sobą, aby Rzeczpospolita żadnego nie miała przez to zatrudnienia. Toż i my, szczęśliwie nastąpiwszy na państwo, przez wolne głosy wolney elekcyi od Pana Boga nam powierzone, przedsię biorąc, staraliśmy się o to, abyśmy wnętrzne zamieszanie i krwi rozlanie, które pan Bóg dopuścił tempore interregni, zagasiwszy, pokóy swięty pozyskać mogli i Rzeczpospolitą uspokoić. Iakoż pobłogosławił pan Bóg pobożney intencyi naszey, iż za łaską iego swiętą, to domowe incendium powagą naszą Królewską iest zgaszone, i woysko nasze Zaporozskie do wiernego poddaństwa przywrocone. Któremu w deklaracyi łaski naszey Królewskiey, pod Zborowem daney, przychęcaiąc do usług naszych i Rzeczypospolitey, a narod Ruski wszystek, duchownego i swieckiego, szlacheckiego i pospolitego stanów, przy prawach i wolnościach dawnych zachowuiąc, — obiecaliśmy na teraznieyszym seymie, względem Unii zniesienia, tak jakoby z wielebnym w Bogu

oycem Metropolitą Kijowskim i duchowieństwem namowiono było, postąpić, i narod Ruski wszystek uspokoić, w ich religii Greckiey ukontentować. Tedy tę Królewską obietnicę naszą, przy seymowey approbacyi tey deklaracyi pod Zborowem daney, skutkiem wypełniaiąc, wakuiące na ten czas władyctwa, Łuckie, Chełmskie, Witepskie złączaiąc z Mścisławskim, z cerkwiami do nich z dawna należącemi, i archymandryą Żydyczyńską, także monastyr Lesczyński, ze wszystkiemi dobrami, pomienionemu oycu Metropolicie Kijowskiemu oycu Sylwestrowi Kossowi, i osobom na to obranym i od niego poświęconym oddaliśmy, i hoc diplomate nostro oddaiemy; a z monasteru Kupiatyckiego, w posessyi Nieunitów będącego, wszelkie przewody, przeciwne punktom świętey pamięci króla iegomości Władysława, znosiemy. A w władyctwie Przemyślskim, teraznieyszemu disunitowi exnunc ma bydź oddano, przed śmercią księdza Krupeckiego (*), monastyr Swiętego Spasa, monastyr s. Onufrego ze wsią Nawczówka, monastyr Ławra ze wsią Lawrowym, i monastyr Smolnica; a post fata księdza Krupeckiego, już to władyctwo z maiętnościami i wszelkiemi pożytkami do władyctwa przy nieunicie ma perpetuis temporibus zostawać (**). A że do władyctwa Witepskiego i Mścisławskiego dóbr na wychowanie słusznych niemasz, tedy z dóbr Połockiego archiepiskopstwa połowicę, która ma bydź przez kommissarza naszego wydzielona, teraznieyszemu oycu władyce (***) naznaczyliśmy, i de facto oddaiemy. Exercitium liberum wszystkiemu narodowi Ruskiemu, niebędącym w Unii, w Koronie i wielkim xięstwie Litewskim, tak iak zdawna mieli, pozwalamy, i noszenie krzyża wielebnemu oycu Metropolicie, w swoich diecezyach, iako insigne metropolitańskie. Cerkwie też wszystkie, w punktach swiętey pamięci króla iegomości Władysława wyrażone, przywracamy, to iest: w Smoleńsku, według przywileiu Króla Iegomości, Borysa i Hleba pod murami Smoleńskiemi, a w samym zamku, gdzie przed tym cerkiew S. Awramia bywała, plac do zbudowania cerkwi, i przy niey duchownych chować. Także w dobrach szlacheckich, które lennym prawem maią w woiewodztwie Smoleńskim, wolno cerkwie budować i duchownych swoich przy nich chować. W Mohilowie cerkiew Swiętego Spasa, monastyr z przynależytością. Także: pod Grodnem monastyr; w Wilnie cerkiew Zmartwychwstania Pańskiego, i cerkiew drugą S. Iana, a trzecią na przedmieściu S. Ierzego; w Trokach Panny nayswiętszey; w Grodnie Zmartwychwstania Pańskiego; w Mińsku S. Troycy; w Polocku Narodzenia Pańskiego ze wszystkiemi dobrami do niey należącemi; w Mścisławiu S. Troycy z dobrami do niey należącemi; w Kobryniu Narodzenia nayswiętszey Panny; w Witepsku Zwiastowania nayswiętszey Panny, w niżnym zamku, i drugą cerkiew w polu stoiącą Swiętego Ducha; w Nowogrodku S. Iana; w Lidzie S. Spasa; w Ihumeniu S. Przeczystey; w Bobruysku S. Spasa; w Łohyczynie także S. Spasa; w Koronie zaś: Lubelską cerkiew od stanu szlacheckiego zmurowaną, która im była wzięta, przywracamy do odprawowania nabożeństwa wszystkiemu narodowi Ruskiemu niebędącym w Unii; w Krasnym Stawie Swiętey Troycy ze wszystkiemi

(*) Athanasius Krupecki, episcopus Premisliensis, unitus.
(**) Sylvester Hulewicz, episcopus Premisliensis, orthodoxus.
(***) Josephus Konohowicz-Horbacki, de quo supra.

dobrami do niey zdawna należącemi; w Bełzie S. Nikoły; w Hrubieszowie S. Krzyża; w Stojanowie S. Paraskowii; w Krzemieńcu S. Nikoły; w Horodku S. Ilii; w Mościech Zwiastowania nayswiętszey Panny; w Busku S. Nikoly; w Horodle Zmartwychwstania; w Kowlu S. Nikoły; w Ratnie S. Troycy. Na oddanie których cerkwi skuteczne, kommissarzów, których sami sobie obierą, dać pozwoliliśmy, i zaraz naznaczyliśmy. A gdzie cerkwie pogorzeli i popustoszone są, tak w Pińsku, w Mozyrze i po innych mieyscach; na tych placach dawnych budować i murować wolność daiemy. Także dobra od cerkwi S. Paraskowii we Włodzimierzu odebrane przywracamy. Sądy duchowne ich, według przywileiu swiętey pamięci Króla Iegomości Zygmunta w roku tysiąc pięćset iedynastym dane, maią bydź wcale zachowane. Także Bractwa wszystkie, gdziekolwiek są i gdzie zabronione, iak w Smoleńsku, za murami u Hleba y Borysa, i w Bielsku, mieć pozwalamy. Szkoły Kijowskie i gdziekolwiek są, także drukarnie ich, wcale zachowuiemy, i cenzurę ksiąg, przy oycu Metropolicie i episkopach, w diecezyach ich, zostawuiemy; a kaduk na drukarzu Lwowskim Slozce, niesłusznie otrzymany, znosiemy. Dobra też cerkiewne, aby żadnym sposobem nie były alienowany a ritu Graeco, jako dawne są prawa o tém, waruiemy; i Perehińsko od władyctwa Lwowskiego nullo jure alienowane, dekretem naszym, na pierwszym terminie, według praw i przywileiów tego władyctwa, restituere obiecuiemy; a wszystkich mieszczan Lwowskich narodu Ruskiego przy wolnościach i prawach ich, według przywileiu swiętey pamięci Króla Augusta i inszych królów ichmości, cale i nienaruszone zachowuiemy. Ieżeli są jakie praejudicia i tranzakcye, mimo ten przywiley, tak w odprawowaniu nabożeństwa, jako i w ich samych swobodach, te wszystkie, znosiemy; i gdziekolwiek w Koronie i w wielkiem xięstwie Litewskim, z dawnych praw i przywileiów do urzędów należy narod Ruski, aby zarówno przyimowani byli, i żadney oppressyi nie mieli, dawne prawa ich konserwuiemy, a przeciwne gdziekolwiek były postępki i tranzakcye kassuiemy. Osobliwie też mieszczan Kijowskich, Czerniechowskich, Winnickich, Mozyrskich, Rzeczyckich, Starodubskich, Pińskich i inszych, gdziekolwiek woyna zaszła, przy dawnych prawach i wolnościach ich zachowuiemy, i inquisitie, względem przeszłego zamieszania, według amnestyi obiecancy pod Zborowem, znosiemy. Prezbiterowie też, popi Ruscy, niebędący w Unii, aby przy wolnościach stanu duchownego zostawali, i żadnemi powinnościami, podwodami, podatkami, stacyami, ani stancyami żolnierskiemi, i robociznami, nigdzie nie byli onerowani, ale według praw i przywileiów incorporationum, w swoim poszanowaniu zostawali; i do nikogo z swieckich, tylko do starszych swoich należeli duchownych, tym przywileiem naszym utwierdzamy. Na ostatek, cokolwiek ieszcze do gruntownego uspokoienia należy, a na tym seymie, dla nawalności spraw Rzeczypospolitey, skutku nie wzięło; to wszystko do przyszłego seymu zachowawszy, narod wszystek Ruski przy wszelkich prawach i wolnościach zachowuiemy. A teraz to diploma, vigore approbacyi i deklaracyi naszey woysku Zaporożskiemu daney, z podpisem ręki naszey i pieczęcią tak koronną, jako i wielkiego xięstwa Litewskiego, wydać rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, na seymie; w dzień konkluzyi seymu, roku Pańskiego 1650, miesiąca Stycznia dnia 12, panowania naszego Polskiego pierwszego, Szwedzkiego wtó-

rego roku. — «Ian Kazimierz, król.» *Locus sigilli.* «Mathias Cielecki, secretarius regiae majestatis.»

Post cujus quidem diplomatis in acta praesentia susceptionem, originale offerenti est restitutum, de quo restituto Officium praesens quietatur. — «Ioannes Grzybowski, capitaneus Varsaviensis.» Correxit Scisłowski.

Extractum originale adservatur in archivo Stauropygii Leopoliensis. Conf. Prawa i wolności, obywatelom Korony Polskiey i w. x. Lit., religii Greckiey Orientalney wyznawcom, służące (pag. 65 – 6 *collecta et in lucem edita ab Archiepiscopo Russiae Albae Georgio Koniski, Varsaviae, an. 1767.*

LXXV.

Diarium civis Leopoliensis, autoris anonymi, testis vero oculati, de obsidione Leopolis a Chmelnicki, cum exercitu Cozacorum et Moscovitarum.

Дневникъ Львовскаго жителя, современника и очевидца, объ осадѣ Хмѣльницкимъ Львова съ Московскимъ и Запорожскимъ войскомъ, въ концѣ 1655 г.

....(*) czynili, czego hucusque signa et argumenta sunt.

Dnia 30 Września, przemijały się gromadne woyska nieprzyiacielskie po górach i polach, i zasięgaliśmy wiadomości, że Chmielnicki położył się taborem u s. Ierzego z woyskiem Zaporoskim i Moskiewskim, a niektóre półki jeszcze się pod Krzywczycami zatrzymały. Dzień 1 miesiąca Pazdziernika był spokoyny, lubo się przemijały chorągwie nieprzyiacielskie; na które była wycieczka z zamku wysokiego, i zabito ich kilka, i bydła niemało zabrano. Dnia 2 Pazdiernika nastąpiła w mieście niemała trwoga: bo w same właśnie południe kilkaset chorągwi nieprzyiacielskich spuściły się od Krzywczyc w przedmieścia; do których gęstą strzelbę nasi wypuszczali, półkownika znacznego i chorążego zabiwszy. Tegoż dnia nieprzyiaciel wystrzelił do miasta siedm dział z góry Poznańskiey, ale za łaską Bożą, bez szkody. Nazajutrz, to iest, dnia 3 Pazdziernika, wypuszczał gęstą strzelbę nieprzyiaciel, wyrychtowawszy onę na kościoł farny, na ratusz, na wał, acz i po kamienicach passim kule latały, zkąd iednak żadney szkody nie było. Tego dnia przed wieczorem, przysłał Chmielnicki list do urzędu mieyskiego przez swego trąbacza, w te słowa pisany:

«Panom magistratowi miasta Lwowa i wszelkiey kondycyi ludziom, na ten czas tam będącym oddać. Odemnie Bohdana Chmielnickiego Hetmana woysk Zaporoskich Iego Cesarskiey Mości, wam magistratowi miasta Lwowa i wszelakiey kondycyi ludziom, na ten czas tam zostającym, życząc zdrowia dalszego, to nasze posyłamy pisanie. Samemu Bogu to iest jawno, że my rozlania krwi chrześciańskiey nigdy nie życzyliśmy; i po te tranzakcye wszystkie, jeżeliśmy tu woyska nasze ruszyli, czyniliśmy to wszystko za daniem przyczyny

(*) In authentico chirographo folium primum deficit.

z strony woysk koronnych; jakoż i roków przeszłych za Wiszniowieckim idąc, tu przyciągnąwszy, wam naszą pokazaliśmy łaskę. A teraz, gdy nam Pan naywyższy zdarzył woysko koronne rozgromić pod Gródkiem, czyniąc dosyć chrześciańskiey powinności (lubo waszego upokorzenia nie widzimy), żądadamy: jeżeli sobie przy zdrowiu zostawać życzycie, już żadney nie maiąc z niskąd otuchy i posiłków, nie idąc ni za czyią radą, abyście nam zaraz nieodwłoczną dali rezolucyą, nie wąpiąc naymniey, że za upokorzeniem się, naszey osobliwey doznacie łaski; a jeżeli inaczey, nieupokorzaiącym się nieomylnie się nadgrodzi. A wy tym czasem daycie respons. — «Waszmościom życzliwy przyiaciel Bohdan Chmielnicki ręką swą.»

Po oddaniu . . . .(*) «Moim łaskawym panom, magistratowi miasta Lwowa. Z listu waszego wyrozumieliśmy, że wy czyli spodziewaiąc się jakoby z strony ratunku jakiego, który wam nigdy nie będzie, do upokorzenia się nam nigdy niechcecie skłonić i nie myślicie, wiedząc dobrze, że my nie życząc krwi rozlania, i przed czasy osobliwą wam naszą znaczną pokazali łaskę. Ieżeli tedy daley przy swoim uporze zostawać będziecie chcieli, alboli politowania naszego nad sobą uznać sobie życzycie: ludzi jakich jutro rano wysyłaycie bez odwłoki. Próżna wasza o posiłku nadzieja: bo za łaską Bożą, już nasze woyska, po zniesieniu koronnego, wgłąb daleko, i my tu zabawić myślemy. Gdy się upokorzyć nie zechcecie, wszak wiecie, że nie zakryta była wam nasza clementia, gdyście o onę przeszłych lat od nas prosili; i teraz oney uznacie, na którą jeżeli się spuścić zechcecie; a my od was jutro rano czekamy deklaracyi. Datum z obozu, die 4 Octobris, anno 1655. — «Wm. waszego dobra życzliwy Bohdan Chmielnicki, hetman Zaporozski z woyskiem Iego Cesarskiey mości.»

Tego dnia nic nie odpisano, a nazajutrz, die 5 Octobris, wielkie z dział strzelanie od nieprzyiaciela na miasto z różnych strón nastąpiło; latały po mieście gęste kule i do kamienic wpadały, atoli z dobroci Bożkiey, sine noxâ. Tegoż dnia odpisał magistrat Chmielnickiemu temi słowy. «Że nam wm. już przed tym od nas doświadczoną laskę swoię ofiarować i obiecywać raczysz, uniżenie dziękuiemy, i starać się zechcemy, abyśmy eo nomine należyte wdzięczności wm. odświadczyć mogli. A że wm. tego po nas potrzebuiesz, abyśmy na ustną konferencyą kogo do wm. wysłali, tedy stosuiąc się w tym do woli waszmościney (lubo na ten czas pod regimentem od Iego Królewskiey Mości Pana naszego miłościwego i od Rzeczypospolitey naznaczonym, intra certos limites zostaiemy), gotowiśmy to uczynić, gdy nam, według pospolitego wszystkich narodów prawa i zwyczaju, na zakład osoby pewne z woysk swoich przysłać i mieysce do konferencyi naznaczyć będziesz raczył. Na ten czas uniżone usługi nasze pilnie oddaiemy. W Lwowie, 5 Octobris, an. 1655.»

Przy takowym liście zdało się oraz napisać osobno do Iana Wychowskiego, woysk Zaporożskich pisarza, żądaiąc go, aby obsides z Chmielnickiego authoritate sua otrzymał. List tedy do Wychowskiego był takowy: «Zaszczycamy się do tego czasu znaczną łaską wm. naszego miłościwego pana, którey ieśmy już temu rok siódmy sowicie doznawali; mamy i teraz nadzieję, że pod tę bytność wm. tu pod Lwowem, będziesz nam raczył u iegomości pana hetmana woysk Zaporożskich patrocinari; prosiemy o to uniżenie wm., a oraz i o

(*) Hic loci ex ms. alterum etiam folium ereptum.

to, abyś nam dla ustney konferencyi, według zwyczaju, obsides i wzaiemny zakład otrzymać raczył, aby posłańcy nasi z samym tylko i. p. hetmanem woysk Zaporożskich, na pewnym mieyscu (o którego naznaczenie prosimy), mogli ustnie conferre. Takową łaskę wm. wszelką powinnością naszą odsługiwać winni będziemy. Do którey się na ten czas z usługami naszemi pilnie oddaiémy. W Lwowie datum 5 Octobris, an. 1655.»

Tegoż dnia, inter magnas et frequentes ex utraque parte machinarum explosiones, powrócił trąbacz, maiąc listy tak od Chmielnickiego, jako i od Wychowskiego. A tych series są takowe. Naprzód od Chmielnickiego:

«Moi łaskawi panowie, magistratowi miasta Lwowa! Iawnie widziemy lekkomyślnośc waszą z znacznym uporem zmieszaną, że wy pod funkcyą powagi naszey, widząc przeciwko sobie znaczną, oświadczoną przez list nasz łaskę, lekce sobie onę poważaiąc i nie garnąc się z swoim upokorzeniem się do oney, jeszcze od nas jakiechsi potrzebuiecie obsides za swoich ludzi, których chcecie wyprawować. Wszak pamiętna to wam bydź może, że i przed temi laty, gdyście osobliwey clementiae uznali naszey, za iednym przyrzeczeniem słowa naszego, sine ullo obside otrzymaliście onę. Ieżeli tedy chcecie politowania nad sobą, i nie życzycie przy upornych i innym niewinnym ludziom zguby (tak jako niektóre, za uporem miasta, pomstę od Boga już odniosły, a inne przez pokorę i teraz zdrowi zostaią): już nie pokładaiąc w nikim nadzieię, nam daycie deklaracyę bez zabawy przez swoich, porzuciwszy ten upor i nie czekaiąc obsides. Zapewniamy, gdy waszą obaczemy pokorę, przy całości zdrowia zachowani będziecie; a jeżeli inaczey, jawno Bogu, nie nasza wina; bo już nad funkcyą powagi naszey czyniemy, że was upominamy. Atoli życząc wam dalszego zdrowia, na ostatnią czekamy deklaracyą. Z obozu, 5 Octobris 1655. — «Wm. we wszem życzliwy Bohdan Chmielnicki, Hetman Iego Cesarskiey Mości z wojskiem Zaporożskim.»

Potem od Wychowskiego list był takowy: «Im. panom magistratowi miasta Lwowa oddać. Miłościwi panowie magistratowi miasta Lwowa! Żeście Wm. z powolnością swoią dzisiay listownie przeciwko mnie odezwawszy się, o patrocinium tu u Im. pana hetmana, naszego miłościwego pana, i wszystkich woysk, w swoiey ile pod ten czas poważney sprawie, która pohamowania krwi rozlania tyczy się, affektować nie zaniedbali, z moiey gorliwości ku krześciańtwu, tudzież i chęci przeciwko Wm. co impulsu praestare gotowym, bylebym znacznie widział upokorzenie się przeciwko wielmożnemu Im. panu hetmanowi i wszystkim woyskom, abym tym gruntowniey, widząc znaczną skłonnośc Wm. panów, te sprawe mógł do dobrego przywodzić skutku. Tylko to nie bez urazy Im. pana hetmana i wszystkich woysk bydź musi, że Wm. panowie jakoby nie konfiduiąc słowu i łasce jegomości, którey praecipue, sine ullo obside, przed kilku lat, statecznym doznaliście affectem, o obsides prosić raczycie. Ia z moiey strony i radzę i życzę, abyście Wm. (ale na niewątpliwą spuściwszy się łaskę), jeśli można by i dziś, nie czekaiąc obsides, z ostatnią wysłali deklaracyą; a ja usłużyć w czym można, meam non denegabo operam. A jeśli i ta moja persvasio non obtinebit locum u Wm. panów, non ego in causa. Chęci moie przy tym pilno zalecam Wm. panom. Z obozu datum, 5 Octobris, 1655 anno. — «Wm. p. zyczliwy we wszem przyiaciel i sługa Ian Wychowski.» P. S. «A ieśliby Wm. mieli obawiać się czego, że co obstat przychilności Wm. panom do upokorzenia się, na karcie wyrazcie.»

Po oddaniu i przeczytaniu takowych listów in publico omnium ordinum et statuum consessu, rozdwoili się ichmośc na sentencie. Im. pan gubernator cum suis commilitonibus i niektórzy ex equestri ordine, a zwłaszcza pan podstarości i pan woyski Lwowscy nie chcieli na to pozwolić, aby sine obsidibus posłańcy wyieżdzać mieli, a zwłaszcza, że już non ex vano dóchodzili, że Chmielnicki miał affektować, aby miasto na imie Cara Moskiewskiego wydane było. Im. p. podkomorzy Lwowski i wszystek magistrat miasta do tego rzecz prowadzili, aby per internuntios dalsze zamysły Chmielnickiego zrozumieć mogli, niechcąc tak dobrowolnym invitamentum iego pogardzać. Post multa et varia, skłonił się do tey sentencyi Im. p. gubernator z swoiemi, a zatém apud magistratum de eligendis nuntiis nastąpiła consultacya; wszyscy iednostajnemi głosy na tych się zgadzali, którzy już pierwszego przed lat siedmiu oblęzenia, znaiomość tak z samym Chmielnickim, jako i z inszemi w woysku Zaporożskim pułkownikami i mołodcami mieli; mianowali tedy: p. Samuela Kuszewicza, Krzysztofa Zachnowicza i Pawła Ławryszewicza, którzy będąc od niektórych ex equestri et spirituali ordine, de periculo privatim et amice admoniti, podiąć się tego zbraniali. Odłożona tedy consultacya do rana. Rano die 6 Octobris, różnemi perswazyami na pomnione osoby ab ordinibus następowano, po nich gorąco żadając, aby się tey pracy, pro bono civitatis et statuum omnium publico, podiąć nie rekuzowali, omnem gratitudinem onym obiecuiąc, i aby oni sami czego by od miasta za odwagę swoią potrzebowali, mianować chcieli affektuiąc. Ci consiliis inter se collatis, tak się deklarowali: iż ponieważ hoc dubio formidosoque tempore, odważyli się w mieście cum pignoribus fortunisque suis zostawać, gotowi będąc i zdrowie tracić, nie rozumieią, aby większe niebezpieczeństwo onych w taborze nieprzyiacielskim, a niżeli na wale potkać miało; a przetoż miastu temu, które sobie pro patria niektórzy z nich per adoptionem juris przysposibili, niektórzy per naturam nabyli, hoc rerum temporumque motu deesse niechcą; niechcą i nie pragną za odwagę swoią żadney nadgrody, aby się nie zdali insidiari temporibus, pod takie publiczne nieszczęścia. Takową naznaczeni uczyniwszy deklaracyą, oczekiwali, securitatis causa, od woyska Zaporozskiego przewodników, przybrawszy sobie, ex consensu et authoritate spectabilis magistratûs, do kompanii pana Iana Gonsiorkowicza, przysiężnika, i pana Iana Chomickiego, syndika Lwowskich. Nadjechał potém trębacz i Ian Kowalowski, asawuł woyska Zaporozskiego i major domu Chmielnickiego, już nuntiis z pierwszego oblężenia dobrze znaiomy. Wyszli tedy ciż nuntii civitatis, za dopuszczeniem p. gubernatora, za fortkę mieyską do taboru kozackiego, maiąc z sobą dwa listy od magistratu. Iedeń był do Chmielnickiego takowy:

«Pisaniem i słowem waszmości ubezpieczeni, posłańców naszych, oddawców listu tego, do wm. wysyłamy, uniżenie prosząc, aby wm. de securitate nostra z niemi conferre, i onym sposoby zatrzymania pokoju i całości naszey jako naylepsze podać raczył. Pewniśmy tego, że nas wm. w łasce swoiey chować, i posłańcom naszym, przy wszelakim bezpieczeństwie, wiarę we wszystkim dać będziesz raczył, — zaleciwszy się z usługami naszemi łasce wm. pilnie. W Lwowie datum d. 6 Octobris, 1655 anno.»

Drugi zaś list do Wychowskiego in haec formalia był pisany: «Że nam wmp. łaskę swoię i patrocinium u iegomości pana hetmana woysk Zaporozkich obiecywać raczysz, uniżenie dziękuiemy, pokornie prosząc, aby

internunciuszom naszym we wszystkim raczył bydź osobliwym patronem i promotorem. Cokolwiek oni od imp. hetmana zrozumieją, a nam referować będą, my według udolności naszey starać się będziemy, abyście wm. doznali we wszystkim naszey ku sobie powolności. Na ten czas usługi nasze w łaskę wm. pilnie zalecamy. W Lwowie datum 6 Octobris, 1655 anno.»

Poszli nuncyi przez drogę Syxtowską nazwaną, mijaiąc gromadne pólki, naprzód Moskiewskie, a potém kozackie, których, etiam hostibus praestari, solita reverentia odprawowali, od nich reciprocè odnosząc pozdrowienie i podziękowanie. Do taboru non sine magna spectantium Cozacorum Moscorumque frequentia przyszedłszy, do namiotku assawuła Kowałowskiego wprzód wstąpiły, gdzie nieco odpoczywszy, od Chmielnickiego do jego stanowiska przez Sobola pokojowego jego inwitowani byli. Zastali Chmielnickiego, more Turcino, compositis in crucem pedibus, przy stolie na ławie siedziącego, którego erga se assurgentem, gdy compediose już obyczay i ceremonie jego wiedząc przywitali, onych aby siedzić chcieli, ludzko żądał; co też oni incunctanter uczynili. Byli na ten czas in consessu u Chmielnickiego ci woyska Zaporozskiego pułkownicy: Ian Wychowski pisarz woysk Zaporozskich, Paweł Tetera, homo latine, polonice et slavenice eruditus, pułkownik Perejasławski, Hrehory Siełnicki Zachnowicz pułkównik Mirohorodzki, Samuel Bohdanowicz Zarudny sędzia generalny woysk Zaporozskich, Thomasz Nosacz generalny obozny tegoż woyska, Daniel Wychowski pułkownik tegoż woyska, poseł Króla Im. Iana Kazimierza, pokrewny Wychowskich, poseł Tatarski, i Iani Greczyn człowiek multae experientiae, który przed lat kilkunastą pod Adzakiem Cara Moskiewskiego z Othomanią jednał, i teraz tę nieszczęśliwą ligę między Moskwą i kozakami knował; inszym posledznieyszym ustąpić kazano. Tam tedy post solitas venerationes et officia, Chmielnicki począł recensere przyczyny, które go w te kraje zaprowadziły. In summa, utęskował raz na tę, która przeszłey zimy stała się przez Tatary w Ukrainie i w ludziach i w dostatkach desolacyą; raz na to, że imp. koronni hetmany i teraz swieżo hostilia przeciwko woysku Zaporożskiemu wszczynali, lubo Król Iegomośc inaczey z klemencyi swoiey z woyskiem tym chciał postąpić. Powiedział potém szeroce o rozgromie woyska koronnego pod Gródkiem; a to zacząwszy kazał przywołać im. pana Potockiego woiewodzicza Bracławskiego, i pana Bykowskiego, Sieradzanina, którzy pod Gródkiem w rozgromie pojmani byli. Ci jako skoro przyszli, i do stołu ludzko od Chmielnickiego przypuszczeni byli. Posłał Chmielnicki prosząc do siebie dwóch Moskiewskich pułkowników, to iest, kniazia Romadanowskiego i Grotusa. Oni jako skoro przyszli, od naszych przywitani będąc, poczęli in opprobrium gentis Polonae wielomówić, a zwłaszcza o rozgromieniu woyska koronnego pod Gródkiem. Nie mógł pro sua generositate et charitate in patriam, zamilczyć im. pan woiewodzic Bracławski, i przetoż in faciem pomienionym Moskalom powiedział, aby sobie z woyska koronnego nie przypisywali victoryi: albowiem gdyby była nie nastąpiła piechota kozacka, odniesło by było Moskiewskie woysko znaczną od Polskiego klęskę. Cieszył się z takowey odpowiedzi Chmielnicki i jego pułkownicy. A zatém w krótce Moskale ustąpili, przymówiwszy coś cicho Wychowskiemu, że do p. Kuszewicza Samuela te słowa rzekł po łacinie: de aliis rebus cras plura loquentur. Po odeyściu Moskalów, wiele Chmielnicki i Wychowski de attritis et acisis rebus Reipublicae Po-

lonae mówił, częstokroć utyskuiąc na Żwaniecką tranzakcyą, którą omnium malorum causam et originem nazywali, z przyczyn, których się tu wspominać niegodzi. Nastąpił obiad, do którego błogosławił świszczennik kapellan Chmielnickiego, nie przypominaiąc Cara Moskiewskiego, i powodzenie jego Panu Bogu zalecaiąc. Po obiedzie długo posiedziawszy internuncyi mieyscy, a do drugiego dnia termin konferencyi swoiey przedłużony otrzymawszy, do miasta powrócili, takowe z sobą przyniosłszy listy. Pierwszy od Chmielnickiego taki:

«Moi łaskawi panowie magistratowi miasta Lwowa! Wdzięcznie to od was przyjmuiemy, że wy przyrzeczonemu listownie słowu naszemu, o upewnieniu laski naszey daliście mieysce u siebie, i tych ludzi do nas z pierwszym upokorzeniem się przysłali; za to, lubo to in eo passu, ofiaruiemy wm. naszą oświadczyć benevolencyą. A żeśmy naszą deklaracyą wm. do jutra odłożyli, potrzeba, abyście wm. dla oney znowu jako nayraniey swoichże ludzi wyprawili; a my tym czasem, teyże nocy ze wszystką starszyzną woysk naszych pomyślęmy, aby z naylepszym waszym było, i naszą upewniamy wm. łaskę, o którey i ustnie wasi opowiedzą, którzy tu z nami ustnie mówili. A my wam teraz nasze ofiaruiemy chęci. Datum z obozu, die 6 Octobris 1655 anno. — «Wm. życzliwy we wszem Bohdan Chmielnicki, Hetman z woyskiem jego Cesarskiey Mości Zaporozskim.»

Od Wychowskiego zaś taki był list napisany: «Mości panowie magistratowi miasta Lwowa! Nieodmienna wm. raz przyrzeczona życzliwośc moja, o którey upewniłem, do końca będzie, tylko wm. totaliter już na łaskę jegomości pana hetmana spuśćcie się; a ja ustnie zleciwszy wysłanym od wm. panom dalszą moią ku wm. skłonnośc, chęci moie zalecam wm. jako naypilniey. Z obozu datum 6 Octobris 1655 anno. — «Wm. we wszem życzliwy przyjaciel i sługa Ian Wychowski.»

Dnia 7 Pazdziernika znowu wyżey mianowani internuncii z trębaczem i assawułą poszli do taboru, których Wychowski zaciągnął do siebie. Tam oddali listy, tak Chmielnickiemu jako i Wychowskiemu od magistratu należące. A te byli takowe. Do Chmielnickiego: «Na tę którąś wm. nasz miłościwy pan, posłańcom naszym, a w ich osobach nam wszystkim i miastu temu zniszczonemu oświadczyć raczył dnia wczorayszego łaskę, powinne oddając dzięki, uniżenie i pokornie prosimy, aby wm. w tym dalszym progressie nam wszystkim, względem całości i pokoju, raczył subvenire. Doznasz wm. eo nomine od nas należytey wdzięczności. Na ten czas jako posłańców naszych, tak siebie samych łasce wm. zalecamy. W Lwowie, datum 7 Octobris 1655 anno.»

Do Wychowskiego zaś w te słowa był napisany: «Z powinną wdzięcznością przyiowszy łaskę wm., którąś dnia wczorayszego posłańcom naszym i wszystkiemu miastu naszemu oświadczyć raczył, starać się zechcemy według lichey udobności naszey, abyśmy wm. i usługami naszemi i należytą wdzięcznością mogli mereri; uniżenie przytym wm. upraszamy, abyś w zaczętey sprawie u Im. pana hetmana woysk Zaporozskich, nam i miastu temu ubogiemu prodesse raczył. Nadgrodzi Pan Bóg sowicie wszelaką szczęśliwoscią takową łaskę i patrocinium wm., do którey się na ten czas z uniżonemi usługami naszemi oddaiemy.»

W różnych potém rozmowach spytał Wychowski internuncios: jeżeliby jakie listy mieli do Wasyla Wasylowicza hetmana woyska Moskiewskiego i jeżeliby się z nim widzieć chcieli? Internuncii krótko odpowiedzieli, iż i li-

stu żadnego nie maią, i z nim się w żadną rozmowę udawać, limitatam suae legationis potestatem maiąc, nie mogą. Namówił potém Wychowski internuncios, że z pośrodku siebie trzech wyprawili do Wasyla Wasylowicza, oddaiąc mu jako gościowi chleb biały i wina kilka garcy. Poszli tedy p. Ian Gąsiorkowicz, p. Paweł Ławryszewicz i p. Ian Chomicki, praemoniti suis, aby się w żadne rzeczy i traktacye z Moskwą nie wdawali; a p. Samuel Kuszewicz, p. Krzysztof Zachowicz zostali u Wychowskiego, do których potém przyszedł sam Chmielnicki. Były tam na ten czas różne rozmowy i diskursy de statu moderno Reipublicae nostrae. Powiadali, że już Król Im. Ian Kazimierz regno obrenunciował, extra fines ustąpił; że Szwedowie już Kraków obięli; że woyska już żadnego koronnego niemasz; owo zgoła omnia ad terrorem nobis incutiendum, szeroce prawili. W tym powrócili od Wasyla Wasylowicza posłańcy, referuiąc swoim, jako się im surowo stawił, od nich nie chleba, ani wina, ale poddania miasta i zamku, a przy tém oddania na imie Carskie przysięgi, tak od mieszczan, jako i od im. pana gubernatora potrzebował; jaką go odpowiedzią swoią, że o tym z nim mówić nie mógli, odprawili, obiecuiąc mu do rozmowy w tey materyi stawić inszych ludzi dnia jutrzeyszego. Perterritus p. Kuszewicz takową relacyą kollegów swoich, obróciwszy się do Chmielnickiego, te wszystkie rzeczy cum admiratione onemu przykładał; na co Chmielnicki krótko, że «tak koniecznie bydź musi», odpowiedział. A Wychowski szeroko bardzo i z wielką furyą, ręką co raz o stoł bijąc, tego koniecznie co i Wasyl Wasylowicz potrzebował, często powtarzaiąc, in opprobrium nostrum, jakoby już i Boga przy nas nie było; dochodząc też ex malo excessu rerum totius regni, powtarzał i to częstokroć, że «póki szabla kozacka zaszła, póty też i kozackie dominium bydź musi.» Gdy tedy takową mowę swoię Wychowski zakonczył, prosił p. Samuel Kuszewicz, swoim i swoich collegów imieniem, aby mu wolno było bezpiecznie mówić. Pozwolił i Chmielnicki, pozwolił i Wychowski, his prolatis verbis formalibus: «mówcież! macieli mówić, a mówcie bezpiecznie i śmiele, bo to tu nie żarty.» Rzekł tedy powitawszy z drugiemi p. Kuszewicz: «Miłościwy panie hetmanie! długiemi słowy nie będę bawił wielmożnego m. pana. Zdrowia nasze, którzy tu jesteśmy, są w rękach wielmożnego m. pana; i tak już rozumiemy, że się z mieysca tego do swoich nie powrócimy, chyba za osobliwą łaską wielmożnego m. pana naszego: ale żebyśmy na imie Cara Moskiewskiego przysięgę i miasto oddać mieli, tego nigdy nie uczynimy. Przysięgliśmy raz Królowi Im. panu naszemu miłościwemu Ianowi Kazimierzowi, i onemu, w jakimkolwiek szczęściu schowa go fortuna, wiary naszey dotrzymać chcemy. Mamy nadzieję, że za łaską Bożą, za staraniem wm., naszego miłościwego pana, i wszystkiego woyka Zaporozskiego, jakośmy to zrozumieli, redibit ad propria. A teraz, gdybyśmy bez wszelakiey potrzeby i gwałtu (którego za łaską Bożą nie mamy), mieli porywczo prawdziwemu Panu wiarę złamać, a nowemu przysiąc mieli: cobyś wm. nasz miłościwy pan ze wszystkim woyskiem swoim o lekkości naszey rozumiał, i jakobyś na potém, albo też i sam Car Moskiewski (którego się omnino wyrzekamy) o cnocie i wierze naszey powiedział? Uniżenie tedy i pokornie wm. naszego miłościwego pana prosimy: nie racz po nas tego wyciągać, czego salva fide et conscientiis nostris, czynić nie możemy.» Też słowa wszyscy powtórzyli insi, aprobuiąc to constanter co p. Kuszewicz powiedział, z

tym oświadczeniem, że przy Królu Im. Ianie Kazimierzu panie swoim miłościwym, do gardł swoich stawać i krew swoią wylewać zawsze są gotowi. Nie zdał się bydź bardzo przeciwnym takowey deklaracyi sam Chmielnicki: ale Wychowski multifariàm multisque modis, stał przy swoiey propozycyi, i wiele czasu na tych rzeczach strawił, aż też już ultimariè internuncii tak concludowali: «Szkoda czasu trawić więcey, miłościwy panie hetmanie! nic już inszego nie powiemy, tylko to po tysiąc razy powtarzamy, że my, póki żyie Król Im. pan nasz miłościwy Ian Kazimierz, nikomu inszemu przysięgać nie będziemy; i lubobyśmy, nuncii civitatis, to dla jakiey bojaźni, na tym mieyscu uczynili, tedy by im. pan gubernator nasz i miasto wszystko nie akceptowali. Prosimy tedy, wm. naszego miłościwego pana, aby tych rzeczy po nas nie wyciągał.» Słuchał tey deklaracyi ów potaiemny poseł Króla iegomości, i poseł Tatarski, jakoś my zrozumieć mogli, cum delectatione; acz i samym pułkownikom nie przykra była takowa deklaracya: bo Paweł Tetera pułkownik Perejasławski rzekł submissa voce do p. Iana Chomickiego te słowa: «sitis constantes et generosi.» Już tedy więcey cum internunciis tego dnia w tey materyi nie mówili, wszystek czas na różnych rozmowach trwaiąc, częścią o rozgromieniu woyska koronnego pod Gródkiem, częścią o Moskiewskiey lidzę, to pokazuiąc, że się woysko Zaporożskie in servitutem Carowi nie poddało i nigdy nie podda, jako to, które się o wolnosc swóią biło i woynę przeciwko Lachom podniesło. Tandem post multa, z tym internuncios do miasta Chmielnicki odprawił, aby ab omnibus ordinibus przyniesli deklaracyą, z strony oddania miasta i przysięgi wielkiemu Carowi, list do magistratu takowy napisawszy: «Iescze miley waszą dzisiay przyięliśmy pokorę, ponieważ stosuiąc się do naszey woli, swoich wysyłacie ludzi; za czym ustną daliśmy, co należy, w początku deklaracyą, a na dalszą jeszcze jutrzeyszego dnia, tylko rano, znowu wm. wysyłaycie, wyrozumiawszy rzecz swoich; a my wm. upewniamy, że się zawiedziecie na łasce naszey, którą i teraz przy chęci naszey wm. ofiaruiemy. Z obozu datum 7 Octobris 1655 anno. — «Wm. we wszem życzliwy Bohdan Chmielnicki, Hetman wojsk Iego Cesarskiey Mości Zaporozskich.» Pisał i Wychowski in haec verba; «Raz deklarowaney propensyi moiey pro posse upewniam, że czynić gotowem instancyę moię u im. pana hetmana, miłościwego pana, i wszystkich woysk na wm. prożbę. Restat tylko, abyście wm. jako już raz spuścili się na łaskę im. pana hetmana, w ochronieniu całości swoiey a w doznaniu znacznieyszey benevolencyi, idem clarius, abyście wm. ekzekwuiąc po lepszą deklaracyą, jutro rano swoich wyprowadzili ludzi. A z przyiścia tych wysłanych wmościami, imp. hetman został kontent i nie deneguie swoiey wm. łaski, do którey i ja moię stosuiąc i ofiaruiąc propensyę, chęci moie wm. pilnie zalecam. Z obozu datum 7 Octobris 1655 anno. — «Wm. we wszem życzliwy przyiaciel i sługa Wychowski.»

Ledwie z takowemi listami pod miasto przyszli internuncii, aż zaraz wypuszczono z różnych mieysc ognistą bardzo strzelbę, która przez kilka godzin trwała na miasto, bez szkody jednak wszelakiey, z wielkim wszystkich podziwieniem.

Dnia 8 Pazdziernika, przyiechał trąbacz z assawułem pod wał mieyski, żądaiąc, aby internuncii poszli do taboru. Nie zdało się to imp. gubernatorowi, dla różnych przyczyn, ale mianowicie dla tego, że i w ten dzień bez przestanku do miasta strzelano i gęsto po mieście kule padały. Zostali tedy tego dnia

w mieście internuncii, a magistratus przez trąbacza takowy list napisał do Chmielnickiego: «Tę którą wm. posłańcom naszym i nam wszystkim oświadczyć i pokazywać raczysz łaskę, z powinną przyjmuemy wdzięcznością, i starać się usilnie zechcemy, abyśmy wm. wszelakim odsłużyć mogli sposobem. Posłańcy nasi dnia wczorayszego od wm. powróciwszy referowali nam, że wm. tego po mieście tym potrzebować i wyciągać raczysz, abyśmy na imię wielkiego Cara Moskiewskiego przysięgę oddali. Raczysz wm. dobrze wiedzić, że my w poddaństwie Iego Królewskiey Mości panu naszemu miłościwemu poprzysiężonymi zostaiąc, fide et conscientiis nostris salvis, komu inszemu przysięgać żadnym sposobem nie możemy. Puszczamy to tedy na wysoki rozsądek wm. (z którym my samym traktować i sprawę mieć i chcemy i życzymy sobie), abyś w to potrafić raczył, jakobyśmy i przy całości naszey i przy wierze, którąśmy królowi Im. panu naszemu miłościwemu oddali, i przy niey umierać gotowi, zostawali. Prosimy o to pokornie wm., maiąc nadzieię, że nam z łaski swoiey środki i sposoby w tey sprawie suppeditować będziesz raczył: bo posłańców naszych przy sobie na ten czas zatrzymuiemy. Uniżone przy tém usługi nasze pilnie wm. oddaiemy. W Lwowie, datum 8 Octobris 1655 anno.» Rzetelniey jeszcze w prywatnym liście swoim do Wychowskiego pisanym wyraził takową deklaracyą p. Samuel Kuszewicz, tego dokładaiąc, że wszyscy obywatele miasta Lwowa, utriusque sexus, i mali i wielcy, gotowi się dać pozabijać i trupamy położyć, wprzód a niżeli na imię Cara Moskiewskiego przysięgać.

Nazajutrz, to iest dnia 9 Pazdziernika, woysko Moskiewskie w ogrodzie oyców Iezuitów i inszych baterye stawiało, wały sypali i insze aparaty sporządzali, probuiąc zasadzić miny od kościoła Bernardynek jedne, a drugie z bożnicy żydowskiey: ale tam mieysc sposobnych nie nalezli. Tegoż dnia przyiechał trębacz pod miasto od Chmielnickiego z takowym do magistratu listem:

«Pisanie jakież takież od wm. doszło nas, z którego o żądaniu wm. dostatecznie wyrozumieliśmy; a cokolwiek obiecaliśmy i kogo wezmiemy na sumnienie nasze, słow o dotrzymamy i zdrowo zachowamy. Wm. bynaymniey nie wątpcie, ale i owszem cale, cośmy przyobiecali, o tym trzymajcie; a jutro bez odwłoki jako nayranięy że wszystkim do nas swoich posłańców przysyłajcie, którym pokazawszy naszą łaskę, jako pierwiey, i przyjaźń wszelką, nie bawiąc, zdrowo do wm. odpuścimy. Przy tym Panu Bogu wm. polecamy. Datum w taborze, 9 Octobris 1655 anno. — «Wm. wszystkiego życzliwy przyiaciel Bohdan Chmielnicki, Hetman z woyskiem ICM. Zaporożskim.»

Był i list od Wychowskiego do p. Kuszewicza pisany, w którym go przestrzegał, aby od uczynioney deklaracyi internuncii nie odstępowali, i aby z Moskwą w żadne traktaty nie wdawali się, obiecuiąc życzliwie pro parte civitatis u woyska Zaporożskiego pracować.

Odpisano zaraz na takowe listy od magistratu. Do Chmielnickiego tak: «Jako dnia odegdayszego posłańcy nasi, imieniem wszystkiego miasta, uczynili deklaracyę, że na imie Cara Moskiewskiego przysięgać nie będziemy, tak i teraz listownie wm. wszyscy zgodnie powtarzamy. Z takową deklaracyą i dnia jutrzeyszego posłańców naszych do wm. wyprawuiemy, nie wątpiąc, że zwyczayney wm. doznają łaski i bezpieczeństwa. Co my pospołu z niemi wm. uniżonemi odsługiwać powinny będziemy odsługami, które na ten czas pilnie wm. ofiaruiemy. Datum w Lwowie, 9 Octobris 1655 anno.»

Z takowym listem poiechał trąbacz do taboru, zkąd potém wkrótce z takowym od Chmielnickiego przyiechał listem: «Dziwuiemy się wielce temu, że wm. zacząwszy traktować z nami przyjaźnie, znowuście zaniechali, i już do nas posłańców nie wysyłacie. Ieżeli tedy sobie życzycie przyjaźni naszey, wysyłajcie do nas ludzi znacznych; my onym wszelką łaskę i przyjaźn opowiemy, i znowu, jak pierwiey, zdrowych wcale odeszlemy: gdyż my rzekłszy słowo statecznie przy nim stoimy. I naprzód zaraz wysyłajcie, daiąc nam znać, kiedy zechcecie, czy dzisiay, czy jutro z nami traktować, żebyśmy wiedzieli. Przy tém P. Bogu wm. polecamy. Datum w taborze, die 9 Octobris 1655 anno. — «Wm. państwa we wszem życzliwy przyiaciel Bohdan Chmielnicki, Hetman ICM. z woyskiem Zaporożskim.»

Ustnie tedy trębaczowi powiedziano od miasta, aby nazajutrz po posłańców przyiechał. A tego dnia ex utraque parte dzielna strzelba nie ustawała, i granaty im. p. gubernator do taboru nieprzyiacielskiego wypuszczał, które Kozakom, jako potém internuncii widzieli, niemało szkodziły.

Przyszedł tedy 10 dzień Pazdziernika, którego za przyjazdem trębacza i assawuła, wyżey mianowani internuncii, do których przydany był p. Ian Ubaldyn rayca, poszli do taboru, takowy listy do Chmielnickiego i do Wychowskiego maiąc. Do Chmielnickiego: «W nadziei wielkiey łaski wm., wysyłamy posłańców naszych, uniżenie i pokornie prosząc, abyś wm. w tey która się traktuie sprawie tak postąpić i nas informować raczył, jakobyśmy przy całości i przysięgach naszych zostawać mogli. Na ten czas cale ufamy, że wm. i nas wszystkich w łasce swoiey chować, i posłańców naszych przy bezpieczeństwie zachować będziesz raczył, któremu na ten czas usługi nasze oddaiemy. W Lwowie, dnia 10 Octobris 1655 an.» Do Wychowskiego: «Sprawuie to wielka wm. ku nam nad usługi nasze łaska, że nam wszelaką pomoc i patrocinium u im. p. hetmana woysk Zaporożskich obiecywać raczycz. Uniżenie tedy prosimy wm., aby nie raczył desistere, ale owszem do szczęśliwego końca sprawy wszystkie prowadził; ktorą my cale im. panu hetmanowi i wm. oddaiemy, maiąc niewątpliwą nadzieię, że felicissime dokończona będzie. Pokażesz tedy wm. i nam i posłańcom naszym łaskę i protekcyą swoią, onych we wszystkim dostatecznie informowawszy, za co my wszelką wdzięcznośc przy powinnych usługach wm. na ten czas ofiaruiemy. W Lwowie, datum 10 Octobris 1655 anno.

Po oddaniu i przeczytaniu takowych listów, różne były rozmowy. Utyskował Wychowski, że religia Grecka cierpi opressyą we Lwowie, rozmaite przytaczając przykłady. Chełpił się Chmielnicki, że już panem wszystkiey Ruskiey ziemi został, i onę komu inszemu żadnym sposobem nie puści. Na ostatek spytał internuncios tenże Chmielnicki: czegoby miasto po nim potrzebowało? na co krótko internuncii, aby jako nayprzędzey woyska Zaporożskie, a naybardziey Moskiewskie z tąd ustąpiły. Wydał się zaraz ex proposito suo Chmielnicki, i aby honorarium mógł mieć od miasta affektował, tego dołożywszy, że tak wielkiego, jako i przed siedmiu lat było, nie potrzebuie, maiąc wzgląd na utrapienie miasta tego; ostatek do dnia jutrzeyszego odłożywszy, posłańców z takiemi listami odprawił do miasta. Od Chmielnickiego: «Dla traktatów i podania rzeczy pewnych, mieliśmy byli kilku osób od wm. zatrzymać do jutra; ale żeśmy się obowiązali sumnieniem naszym, i zebyście wm. reputacyę o słowie naszym nie mieli, zdrowo nazad onych wszystkich odpuściliśmy. Jutro, da pan Bóg, wszelkiego stanu ludzi do nas dla

traktatów wm. wysyłaycie; pewną już i nieodmienną rezolucyą onym damy, i wszystko co będzie potrzeba, deklarować będziemy. Przy tém panu Bogu was polecaiąc, przyjaźni nasze deklaruiemy. Datum w taborze, die 10 Octobris 1655 anno.» Od Wychowskiego: «Nieodmienną przyjaźn moię im. panowie, wysłani od wm., po mnie uznali; i daley starania mego w tym przykładać będę, jakoby te rzeczy koniec swoy otrzymały i do effectu dobrego przyszli: tylko dnia jutrzeyszego ze wszelką pewnością do im. pana hetmana, raczcie wm. posłańców wysyłać. Przy tém jako naypilniey oddaię się łasce wm. panów. Datum z taboru, die 10 Octobris 1655 an.» P. S. «Jutro, da Pan Bóg, o wszystkim wm. będziecie wiedzić.»

Jako skoro internuncii mieyscy od Chmielnickiego wyszli, zaraz wielką a gęstą strzelbę zewsząd na miasto wypuszczono, na którą wzajemnym sposobem z miastu respondowano. I tak internuncii, wracaiąc się do domu, byli w wielkim niebezpieczeństwie dla gęstych kul nad niemi lataiących, z których jedna między p. Ubaldinem, a. p. Kuszewiczem, który pospołu jechali, wleciała.

11 dnia Pazdziernika, p. Waleryan Alembek radca Lwowski i p. Franciszek Olkuski z przeszłemi posłańcami (oprocz p. Kuszewicza, który się tego dnia w mieście zatrzymał) poszli do taboru, i tam z Chmielnickim jako i Wychowskim o tym mówili, jakoby miasto przy całości zostawać mogło, i aby woyska Moskiewskie jako nayprędzey odstępowały. I tego dnia strzelano ex utraque parte cały dzień z dział, i od nieprzyiaciela postrzelony był ieden człowiek przy bramie Krakowskiey, ale nie śmiertelnie. Internuncii ku wieczorowi do miasta powrócili. Dnia 12 Pazdziernika, znowu nastąpiło wielkie z obiey strony strzelanie, które trwało cały dzień, a p. Gąsiorkowicz, p. Zachnowicz i p. Ławryszewicz poszli do Chmielnickiego po kondycye, i tam byli zatrzymani na noć, która ex utraque parte spokoyna była. Dnia 13 Pazdziernika strzelał nieco na miasto nieprzyiaciel, a wyżey mianowani posłańcy powrócili do miasta z kondycyami na karcie podanemi i z listem takowym: «Posłańców wm. od dnia wczorayszego do dzisieyszego, dla deklaracyi naszey i punktów podania zatrzymaliśmy; a teraz już totaliter postanowiwszy, wolę naszę posłańcom wm. opowiedziliśmy, i kondycye i puncta firmaria na piśmie onym do wm. podawszy, zdrowo nazad odpuszczamy. Na którą deklaracyę i punkta na piśmie podane przędkiego od wm. oczekiwamy responsu. Przy tém P. Bogu wm. polecamy. Datum w taborze, die 13 Octobris 1655 anno.»

Punkta zaś byli takowe: «Deklaracya od im. pana Bohdana Chmielnickiego, hetmana woysk Zaporożskich, magistratowi i wszystkim stanon we Lwowie znayduiącym się podana. Po te wszystkie czasy nie życzyliśmy krwi rozlania chrześciańskiey niewinney, i naymnieyszey przyczyny do tego nie dawaliśmy: ale że surowo woyska koronne Rzeczypospolitey w różne czasy na Ukrainie postępowaly, musieliśmy zdrowia naszego bronić. I przeszłey zimy, zasiągszy sobie z pobocznych państw posiłków, na nas następowały, i teraz aż tu nas woyska koronne zaprowadziły. Iednak my nie życząc rozlania krwi, każdemu u nas miłosierdzia proszącemu łaskę naszę pokazać powinniśmy, tylko żeby według deklaracyi naszey wszystkie stany we Lwowie znajduiące się wszystko uczynili. Naprzód, przysięgę wykonać na tym tak rycerstwo, jako i mieszczanie, i wszystkie obywatele, i starsi miasta Lwowa mają, żeby gdy odstąpią woyska Zaporożskie i woyska Iego Cesarskiey Mości, nie gromiono. Czat różnych, które się ro-

zeszli, w niewolę aby nie brano; a my też assekuruiemy wszelakim bezpieczeństwem mieszczan i wszystkich obywatelów Lwowskich zachować, i po wszystkim woysku zakażemy, żeby po wsiach i folwarkach nic a nic nie palono. A że nie chcemy miasta tego dobywać i krwi niewinney rozlewać; tedy na to woysko przy nas będące honorarium cztery króć sto tysięcy złotych dać maią. Na sług naszych woyskowych: sukna falendyszu postawów sto, a szypłuchu postawów dwieście, kożuchów tysiąc aby dano, butów dwa tysięcy, a z osobna na półkowników i na różnych starszych woyskowych karmazynu postawów pięćdziesiąt, półgranacia postawów dwadzieścia, półszkarłacia postawów dziesięć, aksamitu sztuczek pięć, atłasu sztuczek dziesięć, adamaszku sztuczek dziesięć, ołowiu na piechotę centnarów pięćdziesiąt. Więźniów, tak naszych kozackich, jako i Moskiewskich żeby wydano. Żydów, iż są nieprzyiaciele Chrystusowi i wszystkim chrześcianom, żeby ze wszystkiemi majętnościami i z dziećmi i z żonami wydano było. A jeżeliby mieli rycerstwo, szlachta i obywatele Lwowscy, po odstąpieniu woyska, kozaków i ludzi Iego Cesarskiey Mości gromić i w niewolę brać; tedy my dowiedziawszy się, częśc woysk Zaporożskich, a częśc Iego Cesarskiey Mości zostawimy wam na przyszkodę. Do tych punktów tak stan duchowny, jako stan szlachecki i wszyscy obywatele Lwowscy mają się przykładać.»

Dnia 14 Pazdziernika, p. Stanisław Krzczonowski, p. Waleryan Alembek i owi wszyscy internuncii przyszedłszy do taboru nieprzyiacielskiego, listy a magistratu civili Chmielnickiemu i Wychowskiemu oddali, w ten sposob pisane: «Oddane nam są wm. pana podane puncta i kondycye, które my od posłańców naszych przyiowszy i przeczytawszy, uniżenie wm. upraszamy, abyś mając wzgląd na zniszczenie nasze, one posłańcom naszym teráznieyszym moderować i umnieyszyć raczył. Siedzimy na tym teraz, abyśmy się sami między sobą, według ubostwa i zniszczenia naszego, porachować mogli, i wm. według lichey możności dosyć uczynili. Przełożą wm. szyrzey posłańcy nasi calamitatem nostram, którzy że u wm. łaskawe ucho mieć będą, nic nie wątpiemy, i onych z pożądaną, o które powtóre prosiemy, moderacyą oczekiwamy, siebie samych i onych łasce wm. pilnie oddawszy. W Lwowie, 14 Octobris 1655 anno.» Do Wychowskiego: «Nie wątpiemy, że wm. z łaski swey, mediatorem naszym i promotorem u im. pana hetmana będziesz raczył bydź, o co uniżenie prosimy. Wiadomo bardzo wm., jakieśmy stosy pod te wszystkie woyny wytrzymali, i jakie koszty za każdą expedycyę czynili, nie wspominając inszych szkód i utrapienia naszego, które nas do ostatnego prawie zniszczenia przyprowadziły. Gdy przystąpi osobliwa łaska wm., stadnie im. pan hetman i wszystko zacne woysko Zaporożskie skłonią się do moderacyi; a my wm. eo nomine, chcemy omnem contestari gratitudinem, usługi nasze w łaskę wm. oddawszy. W Lwowie datum, die 14 Octobris 1655 anno.»

Po oddaniu tych listów, z samym tylko Wychowskim przerzeczone puncta od Chmielnickiego do miasta posłane traktowali i one concyliowali. Na pierwszy przyobiecywali, swoim i wszystkich obywatelów imieniem, że przemijaiące woyska Zaporożskie byli tylko szły, sine noxa, nad Lwowem, żadney turbacyi i szkody mieć nie miały, na co jednak niepotrzebny bydź jurament pokazywali. Na drugi odpowiadaiąc wywodzili, jako miasto i obywatele jego, przez te wojny, per varios actus et transactiones w niwecz obrócone, i przetoż honorarium nad dwadzieścia tysięcy, i to z wielką trudnością i uciskiem ubogich ludzi,

dać więcey nie może, i to nie w pieniędzach gotowych, których omnino niemasz, ale w pewnych fantach i towarach kupieckich, których także omale w mieście: bo wywiezione, metu periculi instantis. A zatém trzeci punkt z wtórym pospołu łączyli: ołowiu żadnym sposobem pozwolić nie chcieli, żądaiąc, aby się tym kontentowali, które z kościoła z Krzyża świętego na przedmieściu zdarli. Na wydanie więźniów pozwolili, tym jednak sposobem, aby i oni mieyskich i przedmieyskich więźniów powydawali. Na wydanie żydów (a to był bardzo punkt trudny) zezwolić nie chcieli, co też żadnym sposobem nie mogli. Na ostatni mówili, że maiąc Króla im. pana swego miłościwego w mieście praesidium, już inszego nie potrzebuią. Słuchał takowey deklaracyi Wychowski, i z nią poszedł do Chmielnickiego, od którego wróciwszy się pytał: czego by wzaiemnie obywatele miasta Lwowa po hetmanie i woysku Zaporożskim potrzebowali? Na takowe pytanie, powtórzyli internuncii onegdajszy swoy respons, to iest: aby woysko, tak Moskiewskie, jako i Zaporożskie, bez wszelkiey zwłoki od miasta odstąpiło, i aby jeżeliby ta nieszczęsna woyna jeszcze się nie zakończyła, na potém Lwów i jego territorium miało folgę. Co usłyszawszy Wychowski, a rozśmiawszy się, od Chmielnickiego opowiedział: że przy podanych punktach mocno stoi. I listy onym, tak od Chmielnickiego, jako i od siebie do magistratu pisane oddał, i z niemi onych do miasta wyprawił.

Listu od Chmielnickiego ta była series: «Wysłani od wm. panów mieszczanie deklaracye nasze i kondycye, na których jeśmy się zasadzili, ultimarie otrzymali, które wm. od nas deklarować będą; z którą deklaracyą naszą i kondycyami podanemi panów mieszczan odprawiliśmy. Jutro, da pan Bóg, znowu z responsem na te punkta i kondycye panów mieszczan wysyłaycie, i czego jeszcze wm. będziecie u nas prosić, my gotowi na prozbę wm. uczynić. Przy tym panu Bogu was polecamy. Datum die 14 Octobris 1655 anno.»

Listu zaś od Wychowskiego był contextus ten: Jakom ja przed tym pracował około traktatów, i intercessyą moią wnosił do im. pana hetmana, jakoby naylepiey mogło być pospolitemu dobremu i wmościow panów wszystkich; tak i teraz wszelką oświadczam moią przyjaźn i daley pracować około zaczętey deklaracyi. Im. pan hetman nie odmówie, w czymkolwiek będzie żądanie wm. państwa. I teraz im. p. hetman deklaracye i punkta panom wysłanym podawszy słownie, znowu wszystkich nazad spokoynie odpuścił. Jutro, da pan Bóg, wysyłaycie wm. z responsem na każdą kondycyę panów mieszczan, i wszystkim raczcie oznaymić, czego jeszcze wm. żądać będziecie: ja we wszystkim dopomogę. Lasce się przy tém jako naypilniey wm. polecam. Datum w taborze, die 14 Octobris 1655 anno.»

Nie ustawało i tego dnia ex utraque parte cały dzień strzelanie, i zabita iest białogłowa pewna w zamku nizszym Lwowskim, i ieden z piechoty Polskiey w obie ręce na wale postrzelony. Tegoż dnia nasi dwóch Moskalów pojmali, kilka innych przy nich zabiwszy.

Dnia 15 Octobra, p. Ian Ubałdyn rayca Lwowski, przydany do onych naypierwszych internunciuszów, poszedł pospołu z niemi do taboru nieprzyiacielskiego, mając ratione praeinsertorum punctorum et moderationis ab ordinibus civitatis informationem. Listy takowe mieli z sobą. Do Chmielnickiego: »Te które wszystkiemu światu dobrze wiadome zniszczenie i utrapienie nasze, pobudzi wm., że deklaracyą przez posłańcow naszych uczynioną kontentować się będziesz raczył. O co uniżenie to które się w tym mieście zawiera ubogie chrześciańtwo uprasza. Wejzrzy Pan Bóg

na wszystkie łaski wm., i one wszelakim błogosławieństwem, tak teraz doczesnym, jako i potém wiecznym i nieskonczonym nadgrodzi. Mamy niewątpliwą nadzieję, że już do tego wm. skłonić się będziesz raczył, aby zaczęta sprawa szczęśliwie skończona bydź mogła. My siebie samych pilnie wm. łasce oddaiemy. W Lwowie, datum 15 Octobris 1655 an.» Do Wychowskiego: »Wiadomo wszystkiey Koronie, jakośmy w tym mieście mieszkańcy do ostatniego prawie przyszli zniszczenia i zguby; przetoż uniżenie wm. upraszamy, abyś osobliwym affectem swoim w zaczętey sprawie raczył skutecznie pracować, za co my należyte wdzięczności przy powinnych usługach naszych oddawać wm. będziemy winni. Szyrey posłańci nasi z wm. konferować będą. My na ten czas siebie samych łasce wm. pilnie polecamy. W Lwowie, dnia 15 Octobra 1655 r.»

Takowe listy przeczytawszy Wychowski, uczynił na internunciuszów mieyskich srogą invectivę, zadaiąc im to i wszystkim katolikom Lwowskim, jakoby oni religię Greckę lekce sobie poważali, oney cultores opprimowali; gniewał się przeto bardzo na Bernardynów Lwowskich, że kilku kozaków dostawszy, onych okrutnie pozabijali u siebie. Justifikowali utrumque punctum internunciuszowie, ile mogli: ale człowiekowi gniewliwemu nie wiele tu justifikacya pomagała, i owszem oną magis będąc exacerbatus, różnie miastu wszystkiemu, a naybardziey katolikom przegrażaiąc. Po takowych pogróżkach, gdy internunciuszowie nieodmiennie stali przy pierwszey deklaracyi punctorum i na nic więcey pozwolić nie chcieli, takowe od Chmielnickiego i Wychowskiego do magistratu listowne odnieśli responsa. Od Chmielnickiego: «Wyrozumieliśmy dobrze z relacyi wysłanych panów mieszczan od wm., że przy dawnym swoim uporze zostajecie i jedno wszystko proponujecie, wymawiając się dolegliwościami swoiemi. A my tak długo czekaiąc i respektuiąc na wmościów, woysku zbliżać się nie każemy, żeby się nie roziątrzyły woyska: zaczym do traktatów trudnoby prędko przyiść, a wm. to lekce ważycie. Wysyłaycie tedy wm. jutro z między siebie więcey duchownego i szlacheckiego i mieyskiego i innych ludzi stanu, nie z temi, ale z inszemi kondycyami, na które żeby ukoione wszystkie były rzeczy. A my odprawiwszy panów wysłanych, jutro oczekiwamy pewnieyszego responsu od wmościów. Przytem Panu Bogu wm. polecamy. Datum w taborze, die 15 Octobris 1655 an.» Od Wychowskiego: «Dnia dzisieyszego nie mogło do tego przyiść, dla pewnych przyczyn, żeby te kontracty, które się zaczęły, już koniec wzięli: ale do jutrzeyszego dnia im. pan hetman i wszystka starszyzna odłożyła; i jutro, da Pan Bóg, im. pan hetman i wszyscy starsi oczekiwaią na wszystkie stany, tak z duchownych, jako z szlacheckich i pospolitych mieyskich ludzi, żebyście wm. na te kontrakty z między siebie wysłali, aby rożnych stanów będąc tu osoby, przysłuchali się kondycyom podanym, i żeby już ultimarie o wszystkim postanowiono. Panowie wysłani od wm. opowiedzą ustną moią deklaracyą, o co ja umawiał się przed im. panem hetmanem; i daley pracy moiey żałować nie będę w zaczętych kontraktach. Przy tem się łasce wm. pilnie polecam. Datum w taborze, die 15 Octobris 1655 anno.»

Przy oddawaniu takowych listów, znowu się Wychowski żałował na to, że od stanu duchownego i szlacheckiego żaden do niego nie chodził, exprobrando szeroce, usque ad fastidium et nauseam audientium, jakoby jakie wyniosłość i arrogancyą. Z tym odszedłszy internuncii, i do miasta inter explosio-

nes machinarum utriusque partis przyszedłszy, to wszystko referowali ordinibus. Przy tey deklaracyi swoiey i relacyi, deklarowali się, pro bono publico promovendo, nazajutrz iść przy zwyczaynych internuncyuszach i ci niżey mianowani: im. jaśnie oświecony ksiądz Arseniusz Żeliborski religii Greckiey episkop Lwowski, im. pan Piot Ożga podkomorzy Lwowski, im. ksiądz Gawat kanonik Lwowski, p. Marcin Anczewski i p. Jakób Doleżyński raycy Lwowscy, i dwaj ex religione Societatis Jesu. Dnia tedy 16 Octobra ci wszyscy wyżey napisani ichmość poszli do taboru. Wstąpiwszy wprzód z im. xiędzem episkopem do cerkwi S. Jerżego, gdzie od Chmielnickiego, (u którego na ten czas był Wasyl Wasylewicz na konferencyi) przez Wychowskiego, Sielnickiego i Teterę, solenniter episkop był przywitany. Z cerkwi wyszedłszy, poszli wprzód do Wychowskiego kancellaryi, a z tamtąd do Chmielnickiego. Tam różne były mowy i rozmowy de statu moderno Reipublicae, o wielkiey niezgodzie procerum, o nieszczyrości ku woysku Zaporożskiemu pewnych osób i o innych rzeczach, których wypisać trudno. Na ostatek przystąpił Wychowski do kończenia traktatów z internunciuszami. Mówiło się z obiey strony bardzo wiele: ale że wieczor nadchodził, musiała się ta sprawa do inszego czasu odłożyć. I tak pomienone wyżey osoby zostawiwszy w taborze na noc xiędza episkopa, dwóch oyców Iezuitów, p. Gąsiorkowicza, p. Zachnowicza i p. Franciszka Olkuskiego, do miasta, inumbrante vespere, powrócili. Po ich z taboru odejściu, przyiechał do Chmielnickiego od Króla Szwedzkiego poseł, niejaki Gamocki, który w Lwowie urodziwszy się Ormianinem, pod czas woyny Pruskiey, jeszcze od Gustawa w młodym wieku swoim był poymany i do Szwecyi zasłany; ten miał przy sobie za tłumacza niejakiego p. Piotrowskiego szlachcicza Polskiego, niegdy agenta spraw p. Radziejowskiego.

Dnia 17 Octobra, też co i dnia wczorayszego osoby, przybrawszy do siebie im. p. podstarościego Lwowskiego, p. Uniszewskiego rotmistrza nad piechotą Lubelską, i. p. Iana Attelmajera, na ten czas burmistrzującego we Lwowie, poszli do woyska Zaporożskiego. Gdzie wprzód od Wychowskiego przywitani, a potém od Chmielnickiego częstowani byli. Tego dnia nie było o zaczętey sprawie żadney traktacyi; i tak na różnych inszych rozmowach kilka godzin straciwszy, do miasta powrócili.

Dnia 18 Octobra, rano zaraz wielką i gęstą bardzo począł wypuszczać strzelbę nieprzyjaciel, ze wszystkich stron miasta któremu pariter, z wału i baszt i kościoła farnego respondowano. Iedna kula nieprzyjacielska uderzyła w pierś lewą i w rękę prawą iednę Niemkinią żołdatkę na wale będącą, na którem i druga zabita została. Od naszey strzelby zabity znaczny oberszter Moskiewski cudzoziemiec. Jego zabiciem roziątrzona Moskwa będąc, żądali tego koniecznie po Chmielnickim, aby do szturmu swoich z Czeremisami przypuścił. Była taż wola wszystkich półkowników Zaporożskich, a naybardziey Thomasza Nosacza, oboznego generalnego woysk kozackich: ale sam Chmielnicki, od im. xiędza episkopa będąc mitigowany, umiał i Moskwę i półkowniki swoie znosić; internunciuszom jednak mieyskim, którzy tam u niego przeszłego dnia pozostali byli, Lacinę dobrą powiedział. Trwało cały dzień pomienione wielkie i częste strzelanie ab utrinque, i ledwie się ku wieczorowi uspokoiło. A przetoż magistrat takowy list do Wychowskiego napisawszy posłał: «Pewniśmy tego byli, z łaski jako im. pana hetmana, tak wm., że pod te traktacye, które się na ten czas odprawuią, miało stanąć ex

utraque parte armistitium. Aleć jako przedtym zawsze, tak i dnia dzisieyszego, bez wszelkiey naszey okazyi i przyczyny, armata Moskiewska na miasto nasze gęsto wypuszczona. Żebyśmy tego u wm. i u im. pana hetmana w tey mierze uszli wszelakiey suspicyi, tę naszą do wm. posyłamy deklaracyą, żeśmy dnia dzisieyszego żadney woysku miłościwemu nie dali okazyi i przyczyny, i owszem raz zaczęte z woyskiem Zaporożskim traktaty kończyć chcemy, uniżenie wm. prosząc, abyś takową deklaracyę nasze im. panu hetmanowi i wszystkim im. panom półkownikom Zaporożskim przełożyć raczył, siebie samych i tamtych posłańców naszych łasce wm. pilnie poleciwszy.»

Die 19 Octobris powrócił p. Krzysztof Zachnowicz, pospołu z oycami Jezuitami, od Chmielnickiego, maiąc takowy list do magistratu: «Bohdan Chmielnicki hetman woyska Zaporożskiego, wam Lwowianom. Po łasce Boga naywyższego mnie was obiowszy, w wielkim jest podziwieniu, lubo na Króla Kazimierza oglądacie się: ale o tym nic; bo naszedł sobie już drogę Król jegomość Szwedzki i już Kraków opanował, a ze mną braterstwo wziął. Z którym wziowszy pewne kontrakty, na czym Król jegomość Swedzki ma dysponować, o tych my się rzeczach porachowali, aby był wilk syty i koze całe. Względem jednak chrześciańslwa naszego, życzę tego, jako tak rozumiem, że temi czasy macie o wszystkim wiadomość, ze Król Szwedski i Car jegomość Moskiewski, przez kilka lat wziowszy z nami kozakami pewną ligę, wszyscy teraz na Polskę nastąpili. Iednak my z temi trzema narodami już się podzielili. Król iegomosc Szwedzki, co mu pan Bóg podał do dispozycyi iego, niech trzyma: a że nam pan Bóg pomógł krainę swą Ruską zaiechać, przy tym stoję. Strony im. pana Grodzickiego, życzę tego, aby Im. niczego się nie waruiąc, chciał ze mną, z dawnym przyiacielem, oczywiście się obaczyć; gdzie o większych rzeczach, oczywiście z Im. obaczywszy się, pewnieyszą relacyą uczynimy, z czego ażali p. Bóg będzie pochwalon, a ludzie ubodzy aby się weselili. Przytém day panie Boże wam dobrą noc.»

Die 20 Octobris, pierwsi internuncii poszli do taboru nieprzyiacielskiego z im. panom podstarościm, z p. Anczewskim i z inszemi. Iako skoro minęli straż Moskiewską, zaraz wypuszczono strzelbę od nieprzyiaciela, na którą, nic na internuncyuszów nie respectuiąc, z miasta odpowiadano; i tak internuncyi, dla gęsto nad sobą latających kul, byli w niemałym niebezpieczeństwie. Przyszedłszy do taboru, wprzód do Chmielnickiego residencyi od Kowalewskiego assawuła zaprowadzeni; potém tam u niego obiad odprawiwszy do Wychowskiego odesłani byli. U Wychowskiego zaczęła się kontynuacya zaczętych traktatów z miastem, w których interponebat authoritatem suam im. xiądz episkop. Pan podkomorzy i p. podstarości, internuncyi pracowali wszyscy: ale Wychowski stał przy uporze swoim, powiadaiąc, że już propter authoritatem ichmościów wyżey mianowanych dosyć uczynił. Na ostatek odzywał się na ostatnią rezolucyą samego Chmielnickiego, radząc, aby do niego p. Anczewski z p. Kuszewiczem poszli. A gdy to uczynili, samego tylko szczególnego Chmielnickiego, meditabundum et cogitabundum zastali; z nim o zakończeniu traktatów prolixe mówili, prosząc, aby chciał afflictae civitati in tot calamitatibus condolere. Przekładał mu pan Anczewski diserte wszystkie nieszczęścia i utrapienia przeszłe miasta tego; namieniał i to, że za nastąpieniem woyska Zaporożskiego z Rzecząpospolitą zgody (do którey się Chmielnicki zdał był być bardzo

skłonnym), mogą jeszcze woyska kozackie mieć ze Lwowa swoie wygody i swoie pożytki, tak jako przed tym miewały. Wspominał pan Kuszewicz jego obietnicę, którą przed siedmiu lat, z Tohajbeiem tu w tych krajach będąc, na przyszłe czasy miastu Lwowi przyobiecał. Długo te materye sami trzei tylko traktowali, i lubo Chmielnicki uporczywie, ale sine furore et sine multiloquio stał z przodku przy przedsięwzięciu, jednak tandem emolitus, na tę, którą p. Anczewski i pan Kuszewicz pozwalał, quantitatem pozwolił; co oni do kollegów swoich, na ten czas w taborze będących, zaraz odnieśli, a ci pospołu wszyscy Chmielnickiemu podziękowali.

Dum ista tota die tractabantur, nie ustawało przecie częste ex utraque parte z dział strzelanie, podobno ad incutiendum metum internunciis, na którę oni już będąc assveti i ufaiąc juri gentium, nic nie dbali; i pospołu z xiędzom episcopem, i z panom Gąsiorkiewiczem, i z p. Olkuskim, którzy tam hucusque detinebantur, inter undique volatiles pilas ferreas, do miasta powrócili. Odprowadzał, honoris erga, do samey furtki mieyskiey, multo suorum stipatus comitatu Wychowski; i tam od miasta winem poczęstowany, do taboru nazad powrócił.

Die 21 Octobris, dzień był nad spodziewanie spokoyny; listy tylko przysłał Chmielnicki i Wychowski do im. p. gubernatora, w których post solitas venerationes et officia, zapraszali im. p. gubernatora do siebie, życząc sobie in communibus Reipublicae commodis wzaiemney rozmowy.

Dnia 22 Octobris przyiechali do miasta dwaj półkownicy przednieysi woyska Zaporożskiego, Paweł Tetera Perejasławski i Hrehory Sielnicki Mirogrodzki, maiąc przy sobie kilka assawułów i atamanów. Ci za pozwoleniem im. p. gubernatora (który jura humanitatis et hospitalitatis non esse deneganda hostibus censuit), do miasta wpuszczeni są, a od samego im. p. gubernatora wieczerzą traktowani.

Die 23 Octobris im. pan Grodzicki poiechał do Chmielnickiego, z którym wiele de publicis rebus pomówiwszy, ku wieczorowi do miasta powrócił. Dzień i noc ex utraque parte spokoyna.

Die 24 Octobris, et 25 et 26, traktowało się w mieście z wspomienionemi półkownikami i ich kompanią.

Die 27 Octobris fanty i towary do taboru kozackiego z miasta wożono.

Die 28 Octobris ciż wyżey mianowani półkownicy z miasta do taboru wyiechali, a tego dnia im. pan Lubowiecki od króla Im. Iana Kazimierza do Chmielnickiego przyiechał.

Die 29 Octobris, o Lubelskiey klęsce przyszła od samychże kozaków do miasta wiadomość, którzy prolixè, co się tam w Lublinie działo, i jako na imie Cara Moskiewskiego rząd Lubelski przysięgał, referowali.

Dzień trzydziesty Pazdziernika był spokoyny.

Dnia ostatniego Pazdziernika, wszystkie Moskiewskie i kozackie woyska uszykowali się za taborem w polu, gęstę strzelbę tak dzielną jako i ręczną bez kul wypuszczali. Różni różnie o przyczynie takowego strzelania powiadali; twierdzili jedni, że ciało Andrzeja Wasylewicza woiewody Moskiewskiego, który tu pod Lwowem choruiąc miał umrzeć, z taboru wyprowadzono. Niektórzy zaś rozumieli, że in signum laetitiae z złupionego Lublina triumfowali. Wiele takowych było, którzy powiadali, że tego dnia żołd woysku Zaporożskiemu od Cara Moskiewskiego dawano, i Moskiewskiemu, i tak in symbolum gratitudinis te allegresse czynili.

Die 1 Novembris, pierwsi internuncyuszowie pospołu z panem Anczewskim i z panem Ubaldinem poszli do taboru, gdzie Chmielnic-

kiego w melancholii niemałey zastali. Nie kazał tedy Chmielnicki, tylko pięć osob do siebie puścić, to iest, p. Anczewskiego, p. Ubaldinego, p. Kuszewicza, p. Zachnowicza i p. Dobieszewskiego. Drugich między się rozebrali Wychowski i półkownicy. Referował przy stolie Chmielnicki, że Tatarowie z wielką potęgą wpadli w Ukrainę, i szkody niemałe tak w ludziach, jako i w dobytku poczynili; szeroce bardzo dyskurował, jakim sposobem Krym może zwojować, obiecuiąc przyszłey zimy ze wszystkim woyskiem Zaporożskim i Moskiewskim na Tatary i państwo ich nastąpić. Nie przyszło do inszych rozmów na ten czas, dla tey Chmielnickiego melancholii; i tak internuncyi do domu przed wieczorem powrócili.

Die 2 Novembris, oddano listy im. panu Grodzickiemu od im. pana hetmana *(*)*. . . . . borze zatrymał.

Die 6 Novembris znowu do miasta strzelano; wyrychtowano działa na ratusz, co wszystko pochodziło z poduszczenia Moskwy, która aegerrime ferebat, że mieszczanie w żadne rozmowy i traktaty wdawać się z niemi nie chcieli żądnym sposobem. Tegoż dnia ku wieczorowi, powrócili do miasta one zatrzymane w taborze nieprzyiacielskim osoby.

Dzień 7 Listopada był z oboiey strony spokoyny.

Dnia 8 Listopada, nad spodziewanie, ruszył się Chmielnicki z woyskiem Zaporożskim z taboru, woyska Moskiewskie zostawiwszy. Przyjechał pod miasto gromadno Wychowski, i tam od Chmielnickiego i od wszystkiego woyska Zaporożskiego żegnał im. pana Grodzickiego i wszystko miasto. Otoczyły prawie in coronam wszystko miasto gromadne i ozdobne chorągwie woyska kozackiego; i sam Chmielnicki, pod znakiem hetmańskim, nimis audaciter, za prawde cum praetoriana cohorte sua, prawie pod samym wałem, siedząc na koniu jechał.

Tandem, die 10 Novembris, Wasyl Wasylowicz pożegnawszy przez oficerów swoich im. pana Grodzickiego pod wałem, ustąpił ze wszystkim woyskiem. . . . . (**).

Authenticum adservatur in bibliotheca Instituti Stauropygii Leopoliensis, sub No 645. Conf. Kron. miasta Lwowa, przez D. Zubrzyckiego, *pag. 348 – 376.*

(*) Hic etiam loci ex ms. folium unum ereptum.
(**) Ultima charta desideratur.

LXXVI.

Edictum universale Joannis Casimiri Poloniae Regis, prohibens, ne clero parochiali, aeque ac monastico, ritûs Graeci, ullae injuriae aut oppressiones inferrentur.

Окружная грамота Польскаго Короля Іоанна Казиміра, о непритѣсненіи православнаго духовенства. 1659 г. Мая 30.

Ian Kazimierz, z Bożey łaski Król Polski, Wielkie Xiążę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Inflantskie, Smoleńskie, Czerniechowskie, a Szwedzki, Gottski, Wandalski dziedziczny Król. Wszem w obec y każdemu z osobna, komu to wiedzieć należy, a mianowicie, wielebnym, iaśniewielmożnym, wielmożnym, urodzonym, dignitarzom, urzędnikom, starostom, dzierżawcom, y wszystkiemu rycerstwu, obywatelom, na jakichkolwiek prerogatywach, jurysdykcyach y mieyscach zostaiącym, y inszym wszystkim jakiegokolwiek stanu y condicyey ludziom, poddanym naszym, w miastach, miasteczkach y wsiach, w dobrach tak naszych królewskich, iako y duchownych y szlacheckich mieszkaiącym, uprzeymie y wiernie nam miłym, oznaymuiemy, że jakośmy około tego wszelakie nasze czynili starania, y na tym fundament szczęśliwego panowania naszego zasadzali, aby w państwach naszych, a niemniey w Ukrainie, od dawna pożądany zakwitnąć mogł pokoy (za którego naruszeniem, niemało krwie przelać się temi czasy musiało); tak, że ten już pod teraznieyszy seym przysięgą całey Rzeczypospolitey i wzaiemnie ludzi Ukrainnych stwierdzony iest, — wszechmocności to y opatrzności Bozkiey przypisawszy, ządamy i to mieć chcemy po uprzeymości waszey, aby wszyscy w państwach naszych, pokąd tylko język Ruski zasięga, nayduiący się duchowni religiey rithûs Graeci, tak zakonni jako y swietcy, przy wszelakim swoim bespieczeństwie, ochronie y poszanowaniu, żadnych od nikogo nie ponosząc oppressyi, następowania na osoby swoie i pociągania pod jurisdikcyą nienależytą, ale raczey przy wszelakich prerogatywach osobom duchownym należytych zostawali, ani nad niemi nikt sobie nie pretendował jurisdikciey, którą nie inszą osoby duchowne nad sobą uznawać będą, tylko starszych y przełożonych swoich, stosuiąc się w tym cale do postanowionych przez wielmożnych kommissarzów naszych, na to od nas i Rzeczypospolitey deputowanych, pod Hadziaczem spisanych, a teraz approbowanych y poprzysiężonych pakt. Co do wiadomości wszelakiey conditiey ludzi w państwach naszych będących podawszy, wszystkich surowie władzą nasza królewską napominamy, aby jako w inszych punktach, tak i temu Uniwersałem naszym wyrażonemu, około bespieczeństwa osób duchownych rithûs Graeci, punktowi dosyć czynili, i przerzeczonych pakt w niwczem nie naruszali, pod winami contra violatores publicorum foederum postanowionemi, które bez wszelakiey zwłoki na takowych extendować każemy. Na co, dla lepszey pew-

nośći, ręką naszą podpisawszy się, pieczęć koronną przyciśnąć rozkazaliśmy. W Warszawie, dnia XXX miesiąca Maja, roku Pańskiego MDCLIX, panowania królewstw naszych, Polskiego XI, a Szwedzkiego XII roku. — «Ian Kazimierz, Król.» *Locus sigilli.* «Ian Ignacy Bąkowski, regiae majestatis secretarius.»

Authenticum adservatur in archivo Episcopi Premisliensis.

LXXVII.

Privilegium Michaëlis Regis Poloniae civibus Camenecensibus Russis, quo confirmantur pristinae omnes libertates eorum ac plebiscita, concessis simul praerogativis Juris, sic dicti Ruthenici.

Жалованная подтвердительная грамота Польскаго Короля Михаила Русскимъ жителямъ Каменца Подольскаго, на права и вольности дарованныя имъ прежними Государями, съ предоставленіемъ расправы и суда по Праву Русскому. 1669 г. Октября 29.

Actum in castro Camenecensi Podoliae, feriâ tertia post dominicam Cantate proxima, anno Domini millesimo septingentesimo duodecimo. Ad personalem oblationem et affectationem honorati Joannis Opuczenko, proconsulis, civitatis Camenecensis Podoliae, suo et caeterorum proconsulum civiumque nomine, officiose factam et postulatam, Officium praesens castrense capitaneale Camenecense Podoliae, affectationi partis requirentis annuendo, litteras seu privilegium divae memoriae serenissimi olim Michaëlis, regis Poloniae, introcontentum benigniter sibi datum, pro munere officii sui suscepit et actis suis ingrossari mandavit, de tenore sequenti :

Michaël Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae, Kijoviae, Volhyniae, Podoliae, Podlachiae, Livoniae, Smolensciae, Severiae, Czernichoviaeque, significamus praesentibus litteris nostris, quorum interest, universis et singulis. Cum ad capescenda inclyti istius regni gubernacula, laudatissimo istius Reipublicae more et instituto, non prius evehendis illud regnorum regnantiumque praecipuum decus, per supremum reipublicae istius antistitem imponatur, nisi prius juramento praestito, jura privilegiaque regni, omnibus cujuscunque statûs et conditionis hominibus a serenissimis Praedecessoribus nostris benigne collata et largita, tenenda et inviolabiliter servanda approbentur : quamvis id ipsum et nos sub nupernum felicis coronationis nostrae tempus expleverimus, nihilque omiserimus, quod ad contestandam ulterioris regiminis nostri subditis nostris pertineret moderationem : quia tamen nobis supplicatum est per certos consiliarios nostros, nomine honorati et spectabilis Theodori Wandczenko, juris Ruthenici Advocati et Basilii Krasnosielski Scabini (qui in praesentia

nostra et senatorum, juramentum fidelitatis suae et totius communitatis jurisdictioni suae praestiterant), civium nostrorum Camenecensium, ut omnia eorum jura, immunitates ac consuetudines, quibus hucusque usi sunt, nec non privilegia certa, serenissimi olim Sigismundi tertii Praedecessoris nostri, et primum quidem, de data Varsaviae, in Conventu generali, die XV mensis Octobris anni millesimi quingentesimi nonagesimi secundi, essentiae talis: «Incolae omnes Russicae nationis Camenecenses, qui appellationes in causis et actionibus suis a sententiis judicum et magistratuum praedictae civitatis Camenecensis interponunt, easdem, adinstar aliorum incolarum civitatis ejusdem, videlicet, Polonicae et Armenicae nationum, capitaneis aliisque instantiis et subselliis omissis, in postcuriam nostram interponant.» Alterum vero de data Varsaviae, etiam in Conventu generali, die decima quinta mensis Martii, anni millesimi quingentesimi nonagesimi septimi, quo «incolis Camenecensibus dictae nationis Russicae, adinstar aliorum incolarum ejusdem civitatis, videlicet, Polonicae et Armenicae nationum facultatis, mactandi scilicet omnis generis pecora et pecudes, eaque diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis septimanatim venum exponendi, facultas est concessa.» Tertium denique, de data similiter Varsaviae, in Conventu generali, die decimaquinta mensis Martii, anni millesimi sexcentesimi, quo is idem serenissimus Praedecessor noster privilegium serenissimi olim Stephani Antecessoris nostri, «ubi praefatis incolis Camenecensibus Russicae nationis vini cremati, aliàs gorzałka, sicut et aliis Polonicae et Armenicae nationis concivibus ipsorum, concessa est», approbat, — sanas, salvas, integras et illaesas, omnique suspicionis nota carentes, specialibus litteris serenissimi divae memoriae Vladislai IV, tum et a serenissimo Joanne Casimiro, Praedecessoribus nostris innovatas; atque iterum ab eodem serenissimo Joanne Casimiro praedecessore nostro, «super lapideam certam, ad aedes s. Joannis ritûs Graeci in foro antiquo consistentem, Kynaczynska nuncupatam, ad usum solummodo celebrationis judiciorum, tam criminalium, quàm civilium, adinstar praetorii applicatam, tum et ejusdem ab omnibus oneribus et statione quorumvis hospitum ex officio, cum facultate et consensu erigendi molendini in fundo eidem jurisdictioni subjecto, salvâ mensura, more aliorum molendinorum ibidem nobis et capitaneis nostris reservata,» de data Varsoviae, die . . . Maji anni Domini MDCLIX benigne elargitum, — per nos iterùm innovare, renovare et ratificare dignaremur. Nos ipsorum supplicationi, uti justae, benigne annuendo, omnia et singula praememoratorum civium Camenecensium Russicae nationis jura, libertates, statuta, praerogativa, immunitates, plebiscita, lauda, donationes et consuetudines, nec non superius et inferius expressa privilegia, utpote: divi olim Casimiri Regis Poloniae, de libera electione Advocati ex hominibus ritûs Graeci seu Ruthenici civitatis Camenecensis in Podolia datum, ubi «facultas et potestas plenaria continetur, omnes et singulos Ruthenos in civitate Cameniec ubicunque inhabitantes, sexus utriusque, etiam spirituales seu popones, in omnibus et singulis causis, parvis et magnis, videlicet, furti, incendii, verberationis, mutilationis, aliisque omnibus casibus, juxta vim et tenorem atque statuta et consuetudines Juris scripti Ruthenici, ipsis antiquitùs concessi, judicandi, sententiandi, plectendi, corrigendi, et alia officia ad Advocatiam ipsam pertinentia exercendi, prout id Jus Ruthenicum in omnibus suis punctis et conditionibus postulat et requirit; exemptionem similiter et libertationem ab omni jurisdictione omnium et singulorum Palatinorum, Castellanorum, Burgrabio-

rum, Judicum, Subjudicum caeterorumque Dignitariorum et Officialium nostrorum, ut coram illis pro causis praedictis et quibusvis aliis comparere et respondere non debeant, sed dumtaxat coram eorum Advocato; Advocatus vero non alibi, quàm in judicio nostro postcuriali, omnibus de se quaerentibus sit adstrictus» — de data in Radom, die dominico ante festum sancti Mathaei Apostoli et Evangelistae, anno Domini millesimo quadringentesimo nonagesimo primo. Quod privilegium per serenissimos, Sigismundum Augustum, de data Cracoviae, in Comitiis regni, dominica Palmarum, anno Domini millesimo quingentesimo quinquagesimo tertio, deinde per Stephanum Regem Poloniae approbatum, ubi illud additum est: «decernimus, cum libero usu praefatae lapideae pro celebratione judiciorum concessae, exemptioneque ipsius ab omnibus oneribus et statione hospitum ex officio, tum et possessione molendini» — confirmandum, approbandum et ratificandum esse duximus. Prout quidem commendatum habentes ipsorum illibatam fidem, quam serenissimis Praedecessoribus nostris et Reipublicae, in diversis insurgentium contra se retroactis annis hostium occasionibus, sunt contestati, in omnibus earum conditionibus, clausulis, articulis, innovamus, approbamus et ratificamus, authoritate nostra regia decernentes, easdem vim et robur perpetuae et irrevocabilis firmitatis, in quantum juri communi non repugnant, obtinere debere. Quod ad universorum singulorumque cujuscunque statûs, dignitatis et conditionis existentium, praesertim vero Capitaneorum nostrorum et Proconsulum, Consulum, Advocati et Scabinorum Camenecensium, praesentium et pro tempore existentium, ad notitiam deducendo, mandamus, ut memoratos cives et subditos nostros Camenecenses, ritûs Graeci seu Ruthenici, juxta praescriptum et contenta litterarum, tam serenissimorum Regum, quàm etiam praesentium nostrarum, conservent, conservarique et manuteneri ab aliis, quorum interest, curent; nec quidquam contra praescriptum earum amplius aggredi facereque praesumant, pro gratia nostra, officium vero Proconsulis, Consulum, Advocati et Scabinorum, praesens et in posterum, secus faciant ea omnia, sub poena mille aureorum Ungaricalium, non ex publicis, sed ex privatis facultatibus suis fisco nostro irremisibiliter luentes et succumbentes. Datum Cracoviae, in Comitiis regni generalibus felicis Coronationis nostrae, die XXIX mensis Octobris, anno Domini MDCLXIX, regni nostri Poloniae primo anno. — «Michaël Rex.» «Rogatianus in Bużenin Pstrokoński, Regens Majoris Cancellariae regni, Succamerarius Brestensis Cujaviaeque, manu propria.» *Locus sigilli Regni.*

Post cujus ingrossationem, originale offerenti est restitutum, de quo restituto Officium praesens et Cancellaria quietatur. — Ex Actis Castrensibus capitaneatûs Camenecensis Podoliae extraditum. «Correxit Kozłowski.» «Legit Martyszewicz.»

Extractum originale adservatur in archivo Stauropygii Leopoliensis, sub No 255.

LXXVIII — LXXIX.

Declaratio regiorum delegatorum, qua promulgantur puncta complanationis inter clerum Russorum Orthodoxorum Unitorumve factae, et Diploma Regis Poloniae, hancce complanationem affirmans.

Объявленіе королевскихъ коммиссаровъ, о состоявшемся Актѣ примиренія между Русскимъ Православнымъ и Униатскимъ духовенствомъ, и королевская подтвердительная грамота о томъ же. 1681 г. Марта 18 и 31.

1. Actum in castro Premisliensi, sabbatho post diem Cinerum proximo, anno Domini millesimo sexcentesimo nonagesimo tertio.

Ad Officium et Acta praesentia castrensia capitanealia Premisliensia personaliter veniens venerabilis Basilius Borecki, vicarius cathedralis ritûs Graeci Premisliensis, obtulit eidem officio et ad acticandum porrexit Mediationem seu Declarationem ritus Graeci, per illustres et magnificos delegatos sacrae regiae majestatis, ratione infrascriptorum factam et conceptam, manibus eorundem illustrium delegatorum sacrae regiae majestatis propriis subscriptam et sigillis communitam. Quam uti illaesam et omni suspicionis nota carentem, Officium praesens, adhaerendo juri communi, ad personalem suprascripti offerentis affectationem, suscepit et actis suis inscribere demandavit. Cujus Mediationis tenor est talis:

My niżey podpisani, od nayjaśnieyszego majestatu Iana Trzeciego, z Bożey łaski Króla Polskiego, wielkiego księcia Litewskiego, Ruskiego, Pruskiego, Mazowieckiego, Zmudzkiego, Kijowskiego, Wołyńskiego, Podolskiego, Inflantskiego, Smoleńskiego, Siewierskiego i Czerniechowskiego, do tego actu delegati deklaruiemy. Iż lubo to samey opatrzności Boskiey iest dzieło, sercami ludzkiemi kierować, one duchem prawdy oświecać i na zbawienną naprowadzać drogę: jednakże przez panów i monarchów ziemskich, namiestników swych, środki i sposoby do tak swiętego i pobożnego końca podawać zwykła. Czego teraz oczywistym dochodzi się experymentem, gdy iego królewska mość, nieporownanemi w polu odwagami, w domu wielkiemi radami, około zaszczytu kościoła Bożego i narodów od Boga powierzonych słynąc, jeszcze i do tego zaniechać niechciał tak pobożnego uczynku, którym wielcy wschodniego państwa monarchowie, w tych zaś państwach Zygmunt III i Władysław IV, nayjaśnieysi antecessorowie iego, słyneli w przyprowadzeniu do iedności wiary swiętey kościoła Rzymskiego Katolickiego. Iakoż szczęści Bóg naywyzszy swiętobliwe iego królewskiey mości intencye, że się do nich skłaniaią znaczni niektórzy w duchowieństwie Ruskim przełożeni, z dobrą nadzieią i inszych do tego zbawiennego dzieła powabienia, co jako Bogu, Aniołom iego i kościołowi swiętemu Rzymskiemu Katolickiemu, Innocentemu XI, powszechnemu iego pasterzowi wdzięcznym i miłym, Królowi iegomości panu naszemu pożądanym i chwalebnym, Rzeczypospolitey, jeżeli kiedy, to w teraznieyszych niebespieczeństwach potrzebnym, tak za słuszną rzecz iego królewska mość poczytał weyzrzeć we wszystkie desideria, które są proponowane od narodu Ruskiego i duchowieństwa iego. Do których uważenia i roztrząśnienia, nas niżey pomienionych delega-

tów naznaczywszy, z relacyi i powszechney naszey zgody, one tak miłościwie deklarować raczył:

1°. A naprzód, rithus Graecus jako z początku na Synodach Oekumenicznych, przez oyców Duchem swiętym natchnionych, iest sporządzony, a sancta Sede Apostolica approbowany i za swięty, rownie jako i rithus Romanus, zawsze poczytany, aby in integro suo statu in perpetuum zostawał.

2°. Beneficia ecclesiastica, w diecezyach swoich Ruskim duchownym należące, episkopiie i archimandrye, in vita et religione sancti Basilii probatis, samey szlachcie Ruskiey, koronnym w Koronie, a Litewskim w Litwie, vigore legum pristinarum, należeć maią. Beneficia zaś minoris classis, jako to ihumenstwa i tym podobne, godnym osobom, których loci Ordinarius, secundum legem każdemu monastyrowi servientem obranych, nayjaśnieyszemu maiestatowi praesentabit, a on approbabit.

3°. Duchowieństwo Ruskie, mianowicie świeccy duchowni gaudebunt omnibus libertatibus, juxta leges canonicas et legem antiquam; i świeżych iego królewskiey mości pana miłościwego rescryptów, w których per expressum są dołożone ich wolności, którym forum competens u własnych episkopów, jako duchownym rithûs Latini, in foro fori spiritualis należy. Osoby zaś ichmosciów oyców eipskopów charactere aequales ichmość księżom biskupom, in foro competenti osobom ich.

4°. Bractwa i monastery, które się prawami patryarszemi zaszczycały, aby we wszystkim zostawały przy swoich porządkach: zwierzchność jednak w przestrzeganiu dobrego rządu, wizyt, cenzury druków, rachunków, i w podawaniu im duchownych osob, do ich mosciów episkopów należeć będzie.

5°. Za słuszną rzecz poczyta iego królewska mość, aby duchowieństwo rithûs Graeci w Trybunałach mogło mieć deputata swego; w czym powagę swą pańską iego królewska mość wniesie do stanów Rzeczypospolitey na tym seymie; toż o zniesienie expensów trybunalskich iego królewska mość oswiadczy, o pozwolenie na seymikach activitatis, i mieysca po ichmościach panach senatorach iego królewska mość proponować będzie, i zaleci panom posłom ziem i woiewodztw przywiley iego królewskiey mości Zygmunta, którym blizko boku swego pańskiego duchowieństwu rithûs Graeci assystencyą pozwoloną, approbuie iego królewska mość i konserwuie.

6°. Szlachta, mieszczanie i każdy, podług swey kondycyi, in rithu Graeco zostaiący, będą za rowną przy prerogatywach wszystkich zachowani, tak jako i ci którzy in rithu Latino zostaią; zwłaszcza mieszczanie w magistratach miast i miasteczek zasiadać, handle wszelakie prowadzić, domy in circulo civitatis wystawować i nabywać będą mogli, i we wszystkim juribus Romani rithus cieszyć się, tak w Koronie, jak i w Litwie, którzy ex Graeco rithu ad unionem sanctae Romanae Ecclesiae przystąpili.

7°. Metropolia Kijowska żeby przy osobach tych, które w Koronie będą obrane, zostawała, y żeby szła per electionem w Koronie i w wielkim księstwie Litewskim zostaiącego kleru, et per praesentationem iego królewskiey mości, instabit iego królewska mośc u Oyca swiętego, jako o rzecz bardzo potrzebną i z wielu miar zbawienną. A tym czasem, stante vita, do im. xiędza Żochowskiego(*) metropolity w Litwie rezyduiącego, immediate

(*) Nomine Cyprianus, archiepiscopus Polocensis, unitus.

do naywyższey kościoła powszechnego głowy, more niektórych ichmościów księży biskupów rithûs Latini, którzy a Metropolitano eximuntur, należeć chcą. A że przed kilku lat, per privilegium dał król Im. administracyą metropolii teyże im. xiędzu Szumlańskiemu episkopowi Lwowskiemy(*), intrare będzie raczył do Oyca swiętego, aby ta administracya była approbowana.

8°. Strony episkopii Przemyślskiey, takie iego królewska mość wynayduie umiarkowanie, aby przy im. oycu Winnickim episkopie Przemyślskim(**) tych wszystkich cerkwi, dóbr i duchownych zostawały dispositiones, w których posessyi immediate antecessores iego byli: im. zaś oyciec Małachowski episkop Przemyślski(***), nad cerkwiami i duchownemi, które z dawna w jurizdykcyi swoiey ma, nim na inne beneficium przeniesiony będzie, zostawać ma.

9°. A że episkopia Lwowska per avulsionem iest cale opatrzona, przeto dożywotnim prawem zostawać będzie przy im. xiędzu episkopie Lwowskim teraznieyszym: Grodek z Obarowem, maiętności archimandryi Pieczarskiey, monaster Hoyski cum attinentiis, tudzież w Podlesiu zostaiące, do metropolii należące dobra, i te wsie, które nullo jure trzyma im. xiądz biskup Smoleński(****), instabit iego królewska mość, aby ie puścił iegomości oycu episkopowi Lwowskiemu. Do Halickiey katedry episkopii Podgrodzie, aliàs Sokoł, teraznieyszego seymu konsensem (rzecz tak mała, którey ustępuie im. pan Gałecki, kapitan iego królewskiey mości) ma bydź inkorporowana i przyłączona, i od kwarty, którey tylko złotych dwadzieście placono, uwolniona.

10°. Im. oycu Winnickiemu episkopowi Przemyślskiemu oderwanych wsi od episkopii Przemyślskiey wolno będzie prawem dochodzić, excepto, co do ekonomii Samborskiey należy; teraz pobór włożony na monaster Derewiański ma bydź zniesiony, jako niesłuszny i maly, ex consensu stanów Reipublicae.

11°. Monastery wszystkie z zakonnikami należeć będą w każdey diecezyi do juryzdykcyi episkopa swego.

12°. Duchowni swieccy, za podawaniem i inwestituowaniem ichmościów episkopów, w dobrach iego królewskiey mości zostawać będą, aby ci wprzód uznali ich zdolność. Ne barbaries irrepat, defectu nauki, et ne haereditate sanctuarium Domini possideant, seminaria w każdey diecezyi erigantur, et accessus ludziom rithûs Graeci ad humaniores et speculativas scientias po Akademiach i Kollegiach, tak w Koronie, iako i w wielkim księstwie Litewskim niema bydź broniony.

13°. Panów, Bazylego Korendowicza, Aleksandra Żurakowskiego, Iana Mokrzyckiego, Aleksandra Kruczkiewicza, Konstantego i Aleksandra Tarnowskich, do prerogatywy szlacheckiey zaleci iego królewska mość extunc pro motivo stanom Rzeczypospolitey.

14°. Powagą swoią pańską interponować raczy iego królewska mość do Oyca swiętego, aby juxta bullam Urbani VIII, non liceat de rithu ad rithum transire pro libitu cujuscunque, ne confusio jurisdictionum nutriatur. Item aby się nie mieszali ichmość księża biskupi w jurisdykcyą ichmościów oyców episkopów, excommunicatis nie dawali protekcyi, ani dawać pozwalali. Także ichmość dziedziczni i dzierzawcy wykrocznych duchow-

(*) Josephus, ex orthodoxo postea unitus.

(**) Innocentius, episc. orthodoxus, postea itidem unitus.

(***) Joannes, episc. unitus

(****) Metrophanes Drucki-Sokolinski, episc. unitus.

nych aby nie ochraniali, ale ich ad censuras ecclesiasticas loci Ordinariorum, to iest, justitiae wydawali.

15°. In quantum, favente Coelo, Patriarchatus Constantinopolitanus wróci się kiedy do dependencyi a prima Sede Apostolica, na ten czas non negabit iego królewska mość i Rzeczpospolita, aby do dawnych wrócili się i episkopowie dependencyj ab eodem patriarchatu.

A ponieważ teraznieyszym postanowieniem ieszcze skutku swego Constitutio anni millesimi sexcentesimi septuagesimi septimi nie wzięła; tedy tego wszystkiego zachowuiemy sobie czas do przywiedzenia ostatniego exekucyi tey mianowaney konstitucyi. Insuper protekcyą swoią pańską iego królewska mość deklaruie, tak duchownym osobom do zgody skłaniaiącym się, jako i dobrom ich, przeciwko tym wszystkim, którzyby ich chcieli jakimkolwiek pozorem i kolorem prześladować. Toż deklaruią iaśniewielmożni ichmość panowie delegati do tego aktu, osobliwie: iaśniewielmożny im. pan wojewoda Krakowski, iaśniewielmożny im. pan wojewoda Kijowski, iaśniewielmożny im. pan wojewoda ziem Ruskich, hetman polny koronny, iaśniewielmożny im. pan marszałek nadworny koronny. A dla lepszey zaś tego postanowienia wagi, z wyrazney iego królewskiey mości pana naszego miłościwego woli, własnemi rękami naszymi podpisuiemy się i pieczęciami stwierdzamy. Działo się w Warszawie, dnia osiemnastego miesiąca Marca, pod czas seymu walnego ordynaryjnego Warszawskiego, roku tysiącznego sześćsetnego ośmdziesiątego pierwszego. — «Ksiądz Ian Stanisław Witwicki, Biskup Kijowski, do tego aktu od iego królewskiey mości delegatus.» — «Andrzey Potocki, wojewoda Krakowski.» — «Stefan na Czerniechowie Niemierzyc, wojewoda i generał ziem Kijowskich.» — «Stanisław Iabłonowski, palatinus et generalis terrarum Russiae, exercituum regni dux, delegatus ad hunc actum a sacra regia majestate.» — «Franciscus Sigismundus Gałecki, supremus Culinae regni praefectus, manibus propriis.» Sigilla bina.

Post cujus Mediationis seu Declarationis delegatorum sacrae regiae majestatis ingrossationem, originale dicto offerenti extraditum. — «Correxit Wołczański m. p.» «Legit cum actis Nowosielski.» *Sigillum appositum.*

---

2. Actum in castro Premisliensi, sabbatho post diem Cinerum proximo, anno Domini millesimo sexcentesimo nonagesimo tertio.

Ad Officium et Acta praesentia castrensia capitanealia Premisliensia personaliter veniens venerabilis Basilius Borecki, vicarius cathedralis rithûs Graeci Premisliensis, obtulit eidem officio praesenti et ad acticandum porrexit confirmationem Mediationis sacrae regiae majestatis in Comitiis generalibus regni Varsaviensibus, per illustres et magnificos a sacra regia majestate delegatos constitutae, manu sacrae regiae majestatis propria subscriptam et sigillo Minoris Cancellariae regni communitam. Quam, uti illaesam et omni suspicionis nota carentem, officium praesens, juri communi et affectationi praedicti offerentis annuendo ad personalem ejusdem oblationem, hancce confirmationem suscepit et actis suis inscribere mandavit, de tenore tali:

Ian trzeci, z Bożey łaski Król Polski, wielkie książę Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Wołyńskie, Kijowskie, Podolskie, Podlaskie, Inflantskie, Smoleńskie, Siewierskie y Czerniechowskie. Oznaymuiemy ninieyszym listem naszym, wszem w obec i każdemu z osobna, komu o tym wiedzieć na-

leży, iż produkowany był przed nami list komplanacyi i zgody wieczney między duchowieństwem Graeco-Ruskim, wzaiemnie i dobrowolnie tu w Warszawie, pod czas seymu walnego koronnego, uczynioney i zawartey, rękami wielebnego w Bogu, wielmożnego, urodzonych: Iana Stanisława Witwickiego, biskupa Kijowskiego, nominata Łuckiego, opata Płockiego; Andzeja Potockiego, wojewody Krakowskiego; Stanisława Niemierzyca, wojewody i generała ziem Kijowskich; Stanisława Iana Iabłonowskiego, wojewody i generała ziem Ruskich, hetmana polnego koronnego; Franciszka Zygmunta Gałeckiego, kuchmistrza koronnego, półkownika naszego i towarzyszaKarczowskiego, chorążego Sanockiego, oboznego woyskowego, jako kommissarzów naszych do tey komplanacyi od nas naznaczonych, podpisany i pieczęciami ich zapieczętowany, pod datą tu w Warszawie, dnia ośmnastego miesiąca Marca roku teraznieyszego pisany, cały, w niczym nienaruszony i żadney wątpliwości niepodległy; i supplikowano nam, abyśmy tenże ugodny list powagą naszą królewską approbować, konfirmować, stwierdzić i umocnić raczyli. Iakoż my do tey suppliki słuszney łatwo się skłoniwszy, i ponieważ ta ugoda za usilnym staraniem i powodem naszym stała się: przeto pomieniony i wyżey de data specifikowany list komplanacyi, między duchowieństwem Graeco-Ruskim wiecznie zawarty, we wszystkich punktach, clausulach, artykułach, kondycyach, obowiązkach i ligamentach, tak własnie, jakoby tu słowo w słowo wpisany był, który jednak za wpisany i wyrażony tu mieć chcemy, — approbować i konfirmować, stwierdzić i zmocnić umyśliliśmy, jakoż approbuiemy, stwierdzamy i zmacniamy teraznieyszym listem naszym, chcąc mieć i deklaruiąc, aby ta komplanacya wieczną i nigdy nieodmienną wagę i valorem miała. Na co, dla lepszey wiary, ręką się naszą podpisawszy, pieczęć koronną przycisnąć rozkazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia trydziestego pierwszego miesiąca Marca, roku Pańskiego tysiącznego sześćsetnego ośmdziesiątnego pierwszego, panowania naszego XVII. — «Ian Król.» Sigillum minoris cancellariae regni. «Stanisław Szczuka, iego królewskiey mości sekretarz, manu propria.»

Post cujus ingrossationem Confirmationis sacrae regiae majestatis, originale suprascripto offerenti per Officium praesens extraditum est. — «Correxit Wołczański.» «Legit cum actis Gawlikowski.» *Sigillum appositum.*

Extracta originalia ambo adservantur in archivo Stauropygii Leopoliensis, sub No 256.

LXXX.

Litterae episcopi Leopoliensis Josephi Szumlanski ad supremum exercituum regiorum Capitaneum Joannem Jabłonovski, quibus nunciat, se ad unionem cum Romana Ecclesia accessisse, simulque patrocinium ab illo deprecatur pro sacerdote, qui jussu capitanei, dirissime baculis caesus.

Письмо Львовскаго Епископа Іосифа Шумлянскаго Коронному Гетману Яну Яблоновскому, съ извѣщеніемъ о принятіи имъ Уніи и испрошеніемъ предстательства его за священника, наказаннаго жестоко палками, по приказу старосты Даниловича. 1701 г. Января 25.

Z Lwowa, 25 Januarii, 1701 anno. — Iaśnieoświecony moy miłościwy Panie i iedyny Dobrodzieiu! Ponieważ iuż Pan Bóg szczęśliwie dał stanąć wmości memu miłościwemu panu i dobrodzieiowi w Warszawie, y seym za zgodą iw. w. panów Litewskich, pewnie do conclusiey mieć się będzie szczęśliwey; przypominam wm. memu miłościwemu panu i dobrodzieiowi ziednoczenie ritûs mei, aby było w pamięci pana mego miłościwego y dobrodzieia, iako tego, in quo post Deum, vivimus et movemur.

Donoszę przy tym straszny criminał i gwałt kapłana unita mego, który perpatravit im. pan Daniłowicz starosta Borecki w dobrach matki swoiey, im. pani woiewodziny Podolskiey, w Małych Dzieduszycach, w ten sposob: W same swięta Bożego Narodzenia Ruskich swiąt, z małey rzeczy urażony im. p. starosta Borecki na bracią rodzoną kapłana Małych Dzieduszyc, posłał do cerkwi ludzi swoich, i od ołtarza kapłana stawaiącego na celebracyą porwać kazał; a do dworu zaprowadzonemu temuż kapłanowi dać kazał sto kijów; zawołał potém: «a bracia tego popa gdzie są?» odpowiedziała czeladź, że w cerkwi zostali i zamknęli się. Im. pan starota Boreckj, wpadszy sam na konia, z ludzmi swoiemi, cerkiew siekirami kazał otworzyć. Owi niebożęta skryli się do ołtarza; uchwyciwszy się ołtarza swiętego, miłosierdzia wołali. Bez respektu tedy carskiemi drzwiami wpadłszy, z ołtarza Pańskiego wszystko zrzuciwszy, venerabile na ziemie rozsypawszy (horrendum!) swawolna czeladź, ani na s. Sakrament nie respektowawszy, wlekła tych ludzi, nogami deptała; drzwiami carskiemi wywlekłszy, zabijali y za wmarłych porzuciwszy, criminał ten skończyli in praesentia samego im. pana starosty Boreckiego. Ujmuią się tedy szlachta dziedzice tychże — to Małych Dzieduszyc; do Żydaczowa dla protestacyi y obdukcyi iadą: nie kazano przyjmować ani protestacyi ani obdukcyi, dla racyiey, że im. pan kolegat takie rzeczy zrobił. Przywieziony tedy tu do Lwowa kapłan. Kazałem, praevia protestatione contra Officium Żydaczoviense, uczynić protestacyą, zapisać obdukcyą, i to nieszczęśliwe factum wmości memu miłościwemu dobrodzieiowi, jako protektorowi, panu i dobrodzieiowi Unieу swiętey, donieść, co z tym czynić daley. Iedni radzą im. pana . . . . . do Trybunału, ad regestrum Arianismi, o takowy gwałt kapłana unita y cerkwi swiętey; drudzy, aby iegomość xiądz arcybiskup Lwowski excom-

munikować gwałtowników kazał, prosić. Z czym wszystkim recurro do pańskiey waszmości mego miłościwego dobrodzieia rady y pańskiey protekcyi, i do im. xiędza Nunciusza o tymże piszę. Zmiłuy się, dobrodzieiu, ne ad finem pereamus. Czego in disunione nigdy nie cierpiało duchowieństwo, teraz in sancta cierpić musi unione; a mnie serce kraie się, y na takowe patrząc bezprawia umierać bez czasu muszę. To doniosłszy, upadam do nóg dobrodzieia mego, iako życzliwy do życia mego iaśniewielmożnego pana y miłościwego dobrodzieia sługa. — «Iosephus Szumlański, episcopus Leopoliensis, Haliciensis et Camenecensis Podoliae, i Administrator Kijowski.»

Authenticum adservatur in archivo magistratûs Leopoliensis, sub No 481. In diphthera epistolae hujus inscriptio sequens : Iaśniewielmożnemu, mnie wielce miłościwemu panu i dobrodzieiowi, Im. panu Ianowi Iabłonowskiemu, kasztelanowi Krakowskiemu, hetmanowi wielkiemu koronnemu, Barskiemu, Międzyrzeckiemu et caet. staroście, panu, panu i jedynemu memu dobrodzieiowi.

LXXXI.

Projectum de delenda funditûs religione orthodoxa, nec non unita, in Russiae provinciis, regno Poloniae subditis.

Проэктъ о уничтоженіи Православной и Уніатской вѣры въ Русскихъ областяхъ, подвластныхъ Польшѣ. 1717 г.

Ieżeli całość i bezpieczeństwo państw na wzaiemney obywatelów funduie się miłości, miłość zaś nayszczególniey utrzymana bywa iednością wiary : toć my Polacy, chcąc bydź w swoim ocaleni i ubezpieczeni państwie, o iedność w mieszkańcach wiary z naywiększą starać się mamy i powinniśmy usilnością. Że zaś iedność ta w kraiach Ruskich, tak do Korony, iako i wielkiego xięstwa Litewskiego należących, naybardziey psować zdaie się, ile w prostym ludzie obrządków różność: zaczém stany królewstwa i każdy w szczególności Polak, ieżeli chce ocalić i ubezpieczyć oyczyznę, ten na siebie włożyć powinien obowiązek, ażeby obrządek Grecki, obrządkowi Łacińskiemu przeciwny, iuż to wzgardą, iuż prześladowaniem, iuż uciśnieniem tenże zachowuiących, iuż innemi, ile bydź może, nayskuteczniejszemi znosił sposobami.

Ia z dawnych Polaków obrządku Łacińskiego maiąc sobie krew przelaną, żądaiąc z serca uszczęśliwienia moiey oyczyzny, i większego oraz szerzenia się wiary Rzymskiey Katolickiey, do wykorzenia zabobonnych, lub jakichkolwiek obrządków Greckich, a wprowadzenia na to mieysce wiary swiętey Rzymskiego kościoła, te z moiey strony nayskutecznieysze i nayzbawiennieysze bydź sądzę, i wszystkim prawdziwym wiary i oyczyzny miłośnikom podaię sposoby.

Nayprzód tedy, ażeby tak zbawienne i pożądane wykonaliśmy dzieło, mamy się starać z Moskwą zachować niejaką przyjaźń, i monarchów tey potencyi przyjaznych na tron Polski wynosić. Ieżeli bowiem pewna, że bardziey nieprzyiaciela, niżeli przyiaciela uważane bywaią czynności: toć i Moskwa będąc nam pryiazną, przyiacielskich naszych kroków, do iakiego zmierzaią celu, uważać nie będzie, i rzeczy bez przeszkody swoim poydą porządkiem, im z większym naszym zmocnieniem, tém z znacznieyszym Moskwy i całey Rusi osłabieniem.

Po wtóre. Szlachta Ruskiego obrządku, chociaż zostaiąca w Unii, a tém bardziey schyzmatycy, do żadnych oyczystych nie maią bydź przypuszczani urzędów, zwłaszcza tych, na które wyniesieni, mogliby nabyć przyiacioł, przyzbierać fortuny i niejaką powagę sobie, a zaszczyt wszystkim uczynić Rusinom: co na seymach nową, bardziey jak przed tym, obwarować należy Konstytucyą. W szczególności zaś każdy Polak w kompaniach ma stronić od Rusina; w sąsiedstwie żadney z nim, chyba dla swego pożytku, nie zabierać przyjaźni; w dyskursach, przy Rusinie przytomnym, o Ruskich zabobonach naywięcey i nayobszerniey mówić i t. d. A tak upewnić prawie mogę, że każdy woli obrządek odmienić, i wyrzec się, że był kiedyś Rusinem, niżeli tyle umartwienia śmierci rowniącego się przez całe życie ponosić.

Po trzecie. Maiętnieysi obywatele oyczyzny do żadnych usług takich, na którychby mogli nabierać oświecenia, Rusinów przyimować nie maią, chyba nadzieję mieć mogą, że swoich obrządków odstąpią: tak bowiem w prostactwie zostaiąc, do wielkiego przyjdą ubostwa i w ostatniey zostaną pogardzie; a zatém, albo w swey nędzy upadać, albo dla jakowey promocyi obrządek odmienić będą musieli.

Po czwarte. Że jeszcze znaczna część Rusinów maiętnych w miastach i miasteczkach na Rusi fundowanych znayduie się, i tych do niedostatku i niewiadomości przyprowadzać trzeba, ażeby ani się pieniądzmi ratować, ani rozumem dać rady sobie nie mogli. To zaś w następuiący wykonać można sposob: ieżeli miasta będą w dobrach ziemskich, dziedzice iednym wprowadzeniem Żydów i lokowaniem ich w rynku zgubią Rusnaków; ci bowiem przez naturalną żydowską przebiegłość, wszystkie do siebie zagarną zyski, i Ruś w mieście skupiwszy, na przedmieście do pańszczyzny wyszlą. Ieżeli zaś miasta będą królewszczyzną mianowane, z tych w pomnieyszych mieszkańcy maią bydź, pod różnemi pretextami, od ichmości starostów do pańszczyzny robienia wyciągani powoli i przyuczani. W niektórych zaś, oprocz wprowadzenia Żydów, dla wyżpomienioney przyczyny, wprowadzić nieco potrzeba Rzymskich Katolików; a potém od przełożeństwa i wszelkiey w mieście zwierzchności, jakiżkolwiek czyniącey profit, odsadzić Rusnaków, samych tylko utrzymuiąc przy tychże Rzymskich Katolików. Iako też i w tém trzeba pilnosc mieć, ażeby wszelkie dekreta z Magdeburgii i inne pisma po Polsku, a nie po Rusku wychodziły; a tak Rusnacy więksi, jak byli, prostacy zostaną, i żadney w miastach nie będą mieli ani mocy, ani powagi.

Po piąte. Naytrudnieyszy w tey zbawienney osnowie do rozwiązania węzeł, są władykowie i popi, z których potrzeba pierwszych zaslepić, żeby nie wiedzieli wszystkiego, a drugich obarczyć, żeby się ani w górę wznosić, ani myślić, lub czynić, coby chcieli, nie mogli. W tym i w drugim punkcie, naszym jak z władykami, jak z popami postąpić trzeba, wyrażę sposoby. Władykowie oprocz tego, jako warowano dawniey konstytucyią, że po-

winni bydź szlachta, maią bydź nominowani tacy, którzyby z familią Rzymskiego obrządku spokrewnionemi byli, ażeby tym swiadcząc; i za życia wielkich nie zbieraliby dostatków, i co po ich śmierci pozostanie, nie Rusnakom, ale Polakom dostało się w sukcessyi. Nad to, my i sukcessorowie nasi nigdy nie mamy dopuszczać biskupom Ruskim miesczenia się w senacie, żeby swemu obrządkowi nie czynili powagi; o promocyą swoich Rusinów nie starali się; dystyngwowanych i wziętych w oyczyznie osób nie iednali sobie przyjazni; a naybardziey, co do terazmieyszey sciąga się materyi, żeby i myślą tego nie dociekli, co względem ich i całey Rusi, w subtelności proiektować się i wykonywać będzie.

Po szoste. Ichmość wielebni biskupi nasi wszyscy w pospolitości, wziąwszy się, iak mówią, za ręce, maią to powoli, z usilnym wykonywać staraniem, ażeby władykowie suffraganów tylko tytuł mieli, pod taką dependencyą i zwierzchnością zostając; ażeby oni i ich popi od naszych prałatów wizytowani, a w nieprzystoynościach publicznie karani, i w zabobonach swych przestrzegani byli. Tak bowiem władykowie przeciwić się wszystkiemu tyle nie będą mieli mocy, i pospolstwo przyuczone do zwierzchności Rzymskiey, łatwiey się w czasie do odstąpienia nayessencionalnieyszych swoich nakłoni obrządków.

Po siodme. Popi jak naywięksi są czasów naszych prostacy, w niczém niebiegli, nieukowie, i takiemi jeżeli nazawsze zostaną, nie będzie to przeszkadzać, ale owszem dopomagać do łatwieyszego wykonania skutkiem proiektu tego. W niedoskonałości bowiem i niewiadomości będąc, ani początku swoich obrządków, od kogo i kiedy postanowione, wiedzieć, ani przyczyn, dla których są do kościoła Ruskiego wprowadzone, poznawać, ani ludzi, że te prawdziwie od swiętych Oyców Greckich pochodzą, nauczać, ani jaśnie i dowodnie, że są w niczém nieodmienione i niezabobonne, probować, ani na koniec ich zniesieniu sprzeciwiać się rozumnie nie będą mogli. Do utrzymania zaś ich, arcy nam potrzebnego, w tey grubey ciemności, srodek nayskutecznieyszy bydź rozumiem ubostwo, w którym jak dotąd zostawali, tak z niego i niewydobędą się nigdy, jeżeli z niemi w ten sposób postąpiemy sobie. Nayprzód tedy trzeba, żeby kollatorowie żadnych nie czynili dla cerkwiej funduszów i żadnych nie dawali erekcyj, z przyczyny, że każdy swięcący się na popa musi sobie grunt ten kupić, dla żywienia siebie i familii, którego używał iego antecessor; ani tak przedaiący podpadać będą simonii, jak mie Teologowie nasi nauczyli. Po wtóre: ieżeli się gdzie dawne znayduią erekcye, to w takich mieyscach od maiących się swięcić, maiący jus praesentandi, przy daniu prezenty brać mogą pieniądze bez żadnego skrupułu, nie za prezente (żeby nie było iakie rzeczy Bogu poswięconych przedanie), ale żeby zaraz w początku zostawić popka w niedostatku, aby sobie książek zabobonnych i schyzmatyckich nie miał za co kupić. W daney zaś prezencie nie maią się wyrażać grunta specifice, gdyżby takie prezenty za erekcye stanęły, ani też wszystkie wolności, jakie maią nasi księża; dosyć będzie w ten sposob, iak mi się zdarzyło czytać pewną kopią: «Ja N. N. prezentuię N. N., uwalniaiąc od wszelkich powinności dworskich, podorożczyzny i t. d.» Tak to rozumnie nieśmiertelney godni chwały Polacy starzy, przodkowie nasi czynili; dla tegoż ieżeli niewięcey, to równie, albo mało co mniey z popa, iak i z chłopa profitowali. Niegodziło się bowiem nigdzie popkowi brać wódki, tylko u żyda arendarza, którą gdy żyd na drodze przeiowszy wytrząsł, albo w domu znalazł, zkąd inąd przywiezioną, wołów zaraz parę z

obory popowey wyprowadzał. Niewolno było zemleć, tylko w wyznaczonym sobie młynie: którą ustanowę gdyby popek przestąpił, żyd odbiwszy komore, lub spiżarnie, mąkę i wszystkie legóminy zabierał. Temi i tym podobnemi srodkami nasi przodkowie wiele schyzmatików do iedności kościoła przymusili; jakich i my używaiąc, resztę, da Bóg, poczyniemy unitami, a potém wszystkich na Rzymskich przerobiemy Katolików. Będzie i to sprawie naszey pomagać wiele, ieżeli popom poddanych naszych zdzierać i z nich wspomagać się nie pozwolemy. W szczególności tedy ekonomowie i administratorowie dóbr, ieżeli śmierć kogo do innego przeniesie życia, powinni będą do siebie sukcessorów zawołać zmarłego gospodarza, i naznaczyć im, co od pochowania zapłacić maią; a gdy pop wyznaczoną kwotą kontentować się nie będzie i zmarłego pogrzebać nie zechce, niech gromada do iego rezydencyi zaniesie trupa. Tak i od innych administrowania sakramentów cenę popowi dwor naznaczać powinien. Co gdy skutek swoy wezmie, przeszkodziemy popom, że koni, wołów, krów, ruchomości legowanych, a czasem i wymogłych od chłopów brać nie będą; przeszkodziemy wszelkim ich wyderkaffom i zdzierstwom, tak za sacramenta, jako i za zmyślone ich sacramentalia; a tém samém zostawiemy ich w takim niedostatku, że i sukni przystoyney, tém bardziey pyszney sprawiać za co nie będą mieli: coż dopiero w potrzebie opatrzywać się w książki, albo, co większa, dzieciom swoim dawać dobrą edukacyą? bo na tych wyderkaffach i na pracy rąk wszelkie ich dochody, fundusze i wszelkie do życia zostaią sposoby. W pospolitości zaś wszyscy mamy się starać na seymach, i podać ten ichmościom wielebnym biskupom naszym proiekt, ażeby synodaliter, co od którego sakramentu każdy płacić ma, postanowili, i obowiązali episkopów, ażeby protopopów, czyli namiestników obwieścili, jaką się kwotą, i za co, ma i powinien pop kontentować. Temi tedy postępuiąc sposobami, w pożytecznym nam, a Rusinom nieznosnym ubostwie utrzymamy popów, i nadto jeszcze ziednamy ku sobie, przez te pobłażania, przychilność, a ku popom nienawiść chłopów naszych, i łatwiey ich przychilnych na swoiey, kiedy zechcemy, obaczemy stronie.

Po ośme. Familie popów maią bydź ze wszystkim do zwierzchności dworskiey pociągane, i za naymnieysze wykroczenie, lub sprzeciwienie się, dla większego ich poniżenia, surowiey karane. Tudzież ogłaszać potrzeba, że synowie każdego popa, vulgò popowicze zwani, oprocz iednego, który na mieyscu oyca swego ma bydź popem, od poddaństwa nie są wolni; że nie maią w miastach wolnych osiadać, ani też z iednego mieysca na drugie przenosić się. Gdy zaś rozumnemi stawszy się, wiary tym zwyczaynym bezfundamentalnym powieściom dawać nie będą; będzie należało postanowić konstitucyą (pod pretextem jakoby pociągania ich do cwiczenia się w naukach), na przykład, taką: «którzy z popowiczów nie będą doskonale uczeni, niech będą wiecznemi panów swoich poddanemi.» Że zaś maią wstęp wolny do szkoł naszych publicznych, jak wszystkie dzieci szlacheckie, więc szlachta ma ich prześladować. Oycowie nieznacznie podadzą na to sposób, w czém nauczyciele, iako rozumni (wiem, bo i sam doświadczyłem), nie tylko dyssymulować będą, ale nawet i sami pomogą prześladować. Niech zaś nikt nie sądzi za rzecz przyzwoitą wszystkim im szkoł zabraniać, z przyczyn: 1°, że szlachetne dzieci, iak zwyczay bywa, w buyney młodości pobłądziwszy w czém i wykroczywszy, błąd i wykroczenie złożić będą mogli na Rusinów. 2°, że Rusna-

kowie, od księży naszych dobrze oświeceni, lud bardziey w tym obiaśniać będą: że Rzymskie sacramenta są tak ważne iako i Ruskie; że się te obrządki ieden drugiemu nie przeciwiaią; że wiara Rzymska z Grecką iedna. Co wszystko w czasie do łatwieyszego upartych umysłów Ruskich nakłonienia pomodź może.

Po dziewiąte. Ieżeliby zaś, fato aliquo, czego się nie spodziewam, Rusnacy przyszli do należytey doskonałości; w ten sposob zda się nam z niemi postąpić, to iest: wmawiać tych, którzy chcą bydź w stanie duchownym, ażeby bezżenne prowadzili życie, i czynić im zacnieysze nad innych uszanowanie, większe dawać wolności, pomnażać dochody i t. d. A gdy tak wszyscy zabieraiący się do kapłaństwa bezżennego chwycą sie życia, pod ten czas zupełny zamysłów naszych odbierzemy skutek. Albowiem kiedy bezżenni popi umierać będą, zbędzie na takich, którzyby ich zastępowali mieysca: chłopskim synom zabroniemy uczyć się, popowiczów nie będzie, szlachty też nizkiey mało, i to prostota; przyjdzie tedy na to, że obrządku naszego Rzymskiego plebanów naznaczać będziemy. Więcey też nam niepotrzeba.

Po dziesiąte. Naybardziey z siebie uparci, i drugich w uporze utrzymuią Rusnacy de plebe, pisma swoie czytać umieiący: znieść tedy w nich przyczynę uporu, a tak i upor sam ustać musi. W czém łatwo sobie poradziemy Polacy, kiedy zabroniemy uczyć się po szkołach przy cerkwiach będących chłopskim synom. Z czego nie tylko wyżwyrażony pożytek mieć będziemy, ale nad to tym sposobem uchroniemy się szkody, którą częstokroć w poddanych ponosić musiemy. Wyuczony bowiem chłopek w prostey wieśniackiey szkołce, z pod własnego pana o mil kilkadziesiąt ucielaiąc, wolności szuka; na co woiewództwa Ruskie, Wołyńskie, Podolskie i Bracławskie z ziemiami do siebie przyległemi użalaią się. Powinniby tedy w instruktarzach swoich ekonomowie i administratorowie mieć zalecenie pilnego przestrzegania, ażeby się chłopskie dzieci nie do książek, lecz do pługa, sochi, radła, cepa przyzwyczaiali.

Po iedynaste. Dla łatwieyszego potępienia w czasie Rusnaków, wzystkie trafiaiące się w obrządkach ich nieprzyzwoitości, zelżywe słowa i postępowania przeciw Rzymianom, częste popów historye (a które między tak wielką ich liczbą znaleźć nietrudno) w osobny regestr by zanotować należało, ażeby, gdy ten proiekt do swego skutku przychodzić będzie, swiat widział słuszne przyczyny tey czynności Polaków. Gdyby zaś na tych prawdziwych, tłumiących Rusinów zbywało zarzutach (co między naymędrszym nawet i naylepszym bydź niemoże ludem), skuteczna będzie na poparcie zamysłów naszych, pięknie ułożone na nich rozgłosić fikcye; a skutecznieysza jeszcze, pod popów ba i samych ich władyków imieniem, stosuiąc się do przyzwoitości czasu, szkodliwe Rzeczypospolitey, szkodliwe imieniu Polskiemu, szkodliwe wierzeKatolickiey rozrzucić sekretnie Ruskie pisma. Byłoby to wielkim swoich czasów na zniesienie w Polszcze Greckiey religii dokumentem, i mocnym tak stanu duchownego, jako i swieckiego, tak senatorów, jako i rycerstwa, do wykonania zbawiennego dzieła zachęceniem.

Po dwunaste. Po uczynionych tych przez czas umiarkowany przygotowaniach, rzeczy nie maią się czynić raptownie, nie wszędzie razem, owszem, ani na wielu mieyscach. Potrzeba zacząć w zakątach kraiów, gdzie więcey Katolików iak Rusinów, a zacząć nie bez przyczyn: zadaiąc, na przykład, popom złe życie, gorszące obyczaie, nieumieiętność, albo niepilność w nauczaniu wiary, niedbalstwo w administrowaniu do zbawienia potrzebnych sakramentów, i inne tym podobne

absurda. A tak powoli, rostropnie i mądrze, gdy na niektórych mieyscach, już to zachęceniem, już zdradą, już postrachem, Rusnaków przemieniemy na Rzymian, poydzie in praejudicium, że za łaską Boga, kray cały w Rzymskie, z wszystkich pożądaniem, zakwitnie obrządki.

Po trzynaste. Że zaś lud Ukrainski, Podolski i Wołyński przy swoiey obstaiąc wierze, gotów podiąć rebelią; w takowych przypadkach, jeżeli łatwo wyzabiiać nie będzie można, ani też małością woysk Polskich powstrzymać buntuiących się, odżałować powinna Rzeczpospolita tey skody: wszystkich takowych zelantów Tatarom oddać na usługi, prędko ich jak swoich schwytaią; a kray pozostały ludem Polskim i Mazowieckim osadzić. Ani tu sądzić należy, żeby Moskwa za Rusnakami, kiedy już Unitami zostaną, miała się interessować. Wiedzieć bowiem potrzeba, że Unitów w większey, jak nas, maią nienawiści, i radziby ich za odstąpienie schyzmy w naywiększym widzieć nieszczęściu. Ale choćby i przychilna była Unitom Moskwa, taką ją, jak zechcemy, dla nich uczynić możemy. Temi tedy i tym podobnemi stopniami z Rusnakami postępuiąc, ten niewątpliwy w czasie odbierzemy pożytek, że lud królewstwa Polskiego w zobopolney miłości, zgodzie i iedności zostawać będzie; że Polska szanownieysza, mocnieysza i postronnym strasznieysza stanie się; że religia Rzymska katolicka więcey jak mil 160 wszerz i wzdłuż zakwitnie; słowem, że wszyscy mocni i ocaleni zostaniemy.

Tu przy końcu, i te maxyme uważamy, że jako Ruś w swoim zostawiona obrządku, lub za oderwaniem się od Moskiewskiey schyzmy, lub za powróceniem do teyże, zdałaby się grozić upadkiem Polszcze; tak, gdy ją przemieniemy na Rzymian, odbierzemy nayprzód nadzieę Moskalom jey odzyskania; potém ściśle z nami złączoną, uczyniemy Moskwie nieprzyiazną. Co day Boże. Amen.

Exemplaria hujus secretioris projecti, typisque in lucem nusquam excussi, adservantur in archivis Leopoliensis metropoliae ac Premisliensis dioeceseos, itemque in Stauropygiali et aliis inibi monasteriis. Conf. Истор. объ Уніи, *autore Bantysz-Kamenski, pag. 412.*

LXXXII.

Supplicium ad Reipublicae Polonicae Status cleri Ruthenici, de annihilanda constitutione, qua filii parochorum orthodoxorum unitorumve coacti fuerunt ad eligendum statum subditatûs.

Прошеніе Русскаго духовенства Чинамъ Польской Рѣчи Посполитой, объ отмѣнѣ конституціи, по силѣ которой сыновья священниковъ православныхъ и уніятскихъ принуждены были вступать въ крѣпостное состояніе. 1764 г.

Synowie kapłanów Ruskich, od początku wiary swiętey Katolickiey na Rusi, wolni zawsze byli w obieraniu sobie stanu, y do duchowney tylko jurisdykcyi należali; a to na fundamencie praw y przywilejów, od xiążąt Ruskich, *a)* Włodzimierza swiętego y Daniela

króla Halickiego, syna xiążęcia Lwa, *b)* Witołda, y krolów Polskich dziedziców, *c)* Władysława, *d)* Kazimierza, *e)* Alexandra nadanych, a od *f)* Zygmunta I^go, g) Zygmunta III°, *h)* Iana Kazimierza potwierdzonych, od prześwietnych zaś stanów Rzeczypospolitey na konfederacyach generalnych Warszawskich, *i)* roku 1648 y 1668, konstytucyami approbowanych, potym na seymach szczęśliwey koronacyi Michała roku 1669, Iana III, roku 1674, królów Polskich, dla wieczney pamięci y zupełnieyszego upewnienia konfirmowanych, a *k)* przez Diplomata Augusta II y Augusta III królów, dla wzbudzenia w poddaństwie wdzięczney pamięci odnowionych y stwierdzonych.

A że na seymie konwokacyjnym, w roku teraznieyszym 1764, stanęła konstytucya na synów kapłanów Ruskich, z uchyleniem praw im służących, w terminach explikacyi y rezolucyi wszystkich stanów nayiaśnieyszey Rzeczypospolitey portzebuiąca: wiedzieć potrzeba, że dołożono w tey konstytucyi 1) synów kapłańskich *plebeae conditionis*, *sine servitio et artificio* zostaiących; 2) którzyby się do lat pietnastu w szkołach, lub rzemieśle nie applikowali, *ad subditatum* należeć maią; 3) nawet którzyby po skończonych naukach, do stanu duchownego nie aspirowali, ani do cechów nie inkorporowali się, każdy w poddaństwie zostać powinien.

Co do pierwszego punktu, to wiedzieć należy, że kapłany Ruscy z czworakiey są kondycyi: jedni z rodowitey szlachty, drudzy z mieyskiey wolney; inni z duchowney dawney *successive* pochodzącey; inni z poddańskiey, którzy od własnych dziedziców, przed poświęceniem, manumissyą od poddaństwa *cum descendentibus suis* odbieraią. Także z synów kapłańskich, od początków wiary swiętey, przez kilkaset lat, próżniaków nie było, którzy zawsze *servitio Ecclesiae dediti;* w teraznieyszym zaś wieku oycowie ich zwyczaynie, nie tylko po Rusku, ale y w szkołach Łacińskich edukuią; wyedukowanych iednych na parochów promowuią, drugich do zakonu; innych do tego stanu niesposobnych, albo wokacyi nie maiących, w miastach, miasteczkach y wsiach osadzaią, do diakowstwa używaią, a *incapaces* za pałamarzów, dzwonników y do inney posługi cerkiewney, lub też do prac gospodarskich, dla podpory swoiey, szukaiąc w roli chleba, applikuią.

Co do drugiego punktu tey konstitucyi, wszak dzieci piętnastoletne zwyczaynie są *sub potestate* rodziców swoich, y oycowie z prawa natury niemi, a *in defectu* tych, opiekuni testamentem od nich naznaczeni, albo bliżsi krewni władną y rozporządzaią; a gdy się trafi tym wykroczyć, oycowie, lub opiekuni za nich odpowiadaią; ani też w tych łeciech, iak rozporządziła konstytucya, stanu sobie obierać mogą, będąc w edukacyi samey, żeby się do iakiego stanu usposobili na dalsze lata. Do kapłaństwa samego lat dwudziestu cztyrech zupełnych czekać muszą.

Co do trzeciego punktu, ta powinna być uwaga: w naukach, daymy to w Retoryce, Filozofii, Teologii, w Prawie Duchownym. lub Civilnym, syn kapłański wyczwiczony, gdyby do stanu duchownego nie miał wokacyi, a podług tego prawa nie mogąc już inszego stanu sobie obrać, tylko rzemieśniczy i do cechu należyć, lub poddaństwu podlegać; wyszedszy tedy z szkoł, musiałby się rzemiesła jakiego uczyć y do cechu zapisać, albo stan rolniczy obrać, i wolny *in servilem,* z niewymowną krzywdą swoią, wstrętem dla drugich od cwiczenia się w szkołach zamienić, edukacyę i talenta z niemałą pracą nabyte w roli zagrzebać.

Stantibus his, ubliżonoby było Prawa natury oycom synów kapłanów Ruskich, w wolnym

stanie ze wszystkich miar do tych czasów będących: bo kto z wolnych rodziców pochodzi, wolnym być powinien. Ubliżyłoby się prawom i przywileiom xiążąt Ruskich, wielkich xiążąt Litewskich y królów Polskich, dotąd nienaruszonym. Ubliżyłoby się konstytucyi na konfederacyi generalney w tymże roku ninieyszym nastąpioney (fol. 4. litt. L.). Ubliżiłoby się zdaniu prześwietnych stanów, którzy też konstytucye podpisali *cum clausula*, *salvis juribus Ecclesiae Graecae Latino-unitae*. Ubliżyłoby się *juri majestatis*, gdyby monarchów Polskich prawa, zawsze przysięgą stwierdzane uchylone zostały. Z kądby nastąpiło zgorszenie i zrażenie Dizunitów od przyłączenia się do s. Iedności, którzy wszelkiemi wolnościami *et usu* praw swoich, sobie, to iest, duchownym y synom swoim służących, w Polszcze między Unitami zaszczycaią się. *Sequeretur defectus* ludzi uczonych y zdolnych na parochów Ruskich, iako też do posługi cerkiewney sposobnych: ponieważ poddaństwem obarczeni, iedni na Wołoszczyznę, Turczyznę, Tatarszczyznę, gdzie *liberum* iest *exercitium* chrześciaństwu (tamże już y biskupi zafundowani znayduią się), inni do blizkich granicom Polskim kolonij, niedawno założonych y już znacznie ludem Polskim osiadłych, inni na Węgry y innych państw wynosić się będą. Drudzy od stanu duchownego, takim prawem aż nader poniżonego, jako od ohydłego, unikać będą, widząc dzieci duchownych nieszczęśliwość, dla jarzma poddaństwa z kollatorami nieustanne kłotnie, niepraktikowane w innych państwach nad Cyganów, Żydów, Karaimów, którzy *ad subditatum* nie należą, poniżenie. Żeby zaś na xięży świeckich bezżennych wszystkich promowować, to iest niepodobna: żadem albowiem paroch z *beneficium* pewnych prowentów nie maiąc, z roli chleba szuka; accydensa przy ubostwie parochyan mizerne; y gdyby nie miał wsparcia z posagu po żonie, tudzież pomocy w gospodarstwie, od żony y dzieci wiernie usługuiących, nie miałby należytego wyżywienia. Nastąpi prostota w subjektach y niesposobność do kapłaństwa; a przez to samo wiele będzie wakuiących cerkwi, gdy o uczonych ludzi y zdolnych do urzędu parochialnego będzie trudno. A tym samym nie tylko wiernym Chrystusowym, w artykułach katolickey wiary teraz wycwiczonym, stanie się zawód bez należytego około dusz swoich starania, ale y samymże kollatorom niemały w intratach będzie uszczerbek, gdy ich poddani Ruś, o milę albo y o kilka do parochyi przyłączeni, dla nabożeństwa y odbierania sakramentów referować się będą. Dla niedost... żeństwa .... poniżenia stanu duchownego, żeby nie była okazya poddanym nayiaśnieyszey Rzeczypospolitey wychodzenia za granicę, co by nie lekce ważyć potrzeba, gdy inne państwa przez różne sposoby y litościwe zbiegłym pardony, poddanych swoich, nawet w królewstwie Polskim y w. xięstwie Litewskim osiadłych, do przywrócenia włosney oyczyznie zachęcaią, a w tym-tu państwie opącznie by się praktikować mogło. To też uważyć należy, iż gdy mieszkaiący na gruntach kościelnych, podług Statutu Władysława Jagełły 1413 y 1433 roku w Krakowie wydanego, y od syna tegoż Władysława roku 1458 potwierdzonego, nie są poddani jurisdykcyi świeckiey, ale duchowney: tym bardziey za coż być maią *deterioris sortis* synowie kapłanów Ruskich od rzeczonych mieszkańców, jako z wolnych rodziców pochodzący y na gruncie cerkiewnym mieszkaiący, przez tyle wieków nigdy przeciwko nayiaśnieyszey Rzeczypospolitey nie grzeszyli. A ieżeli któremu trafiło się (co się między ludźmi każdego stanu y kondycyi praktykuie) wykroczyć, takowy zawsze od należytey zwierzchności podług winy był ka-

rany; y teu jednego, albo drugiego występek na wszystkich karania ściągać nie może.

Zaczym duchowieństwo Ruskie pokornie supplikuie do stanów nayiaśnieyszey Rzeczypospolitey, aby synowie zrodzeni z kapłanów, używaniem wolności tylo prawami sobie pozwolouey zaszczycaiący się, a tych wolności *abusum* nigdy nie popełnili, wolni byli w obraniu sobie stanu, bądź duchownego, bądź żolnierskiego, bądz mieyskiego, lub jakiego, który *capax* będzie; a tym samym konstytucya, na seymie konwokacyjnym przeciw tey wolności uformowana teraznieyszego seymu uchwałą aby według praw im służacych obiaśniona y sprawiedliwie umiarkowana była. Za które łaskewe na plemię ich względy, duchowieństwo Ruskie, oprocz zwyczaynych obowiązków błagania Boga za uszczęśliwienie państwa Polskiego, do partykularnieyszych nieustanie znać się będzie.

Supplicii titulo inscriptum: Żądanie duchowieństwa Ruskiego, które stanom nayiaśnieyszey Rzeczypospolitey w pokorze remonstruie, y o łaskawą rezolucyą supplikuie. *Apographum illius typis expressum, sed admodum corruptum, relatum est a. D. Zubrzycki, qui subinde notat, exemplar istud unicum in tota Galicia extitisse.*

D) ИЗЪ ВИСМАРСКАГО ГОРОДОВАГО АРХИВА.

LXXXIII.

Schreiben der den 31. Mai 1422 zu Lübeck versammelten Hansestädte an die Stadt Narwa, wegen Uebertretung des Verbots mit den Deutschen Kaufleuten und Russen zu handeln.

Письмо отъ собранныхъ 31 Маія 1422 года въ Любекѣ Депутатовъ Ганзейскихъ городовъ къ городу Нарвѣ, по случаю нарушеннаго онымъ запрещенія торговать съ Нѣмецкими купцами и съ Русскими.

Post salutationem, Ersamen leuen vrundes. Uns is wol vorekomen, alse van Copenschop, de geschen is in der tyd, alse de reyse vorboden is worden mit deme dudeschen Copman unde mit den Russen to Copslagende, dar inne ghi Juwer Stad ande ok anders wor in Ruslande ume Juwes profites un vordeles willen de Stede gebode cleyne geachtet hebben, des wy uns doch to Juwer leue nyne wys vormodet en hadden, na deme ghi des Copmans recht in vlanderen unde in unsen hanzesteden mede gebrukende syn. Hyr umme, guden vrunde, wy van iuw begeren unde ernestliken beuelen, dat ghi sodane lude, de sik wedder der Stede ordonancie unde bode gesat hebben efte noch setten, unde ok de sik ute des Copmans rechte gegeuen hebben efte geuen ume eres vordeles unde bate willen allene to donde, dat doch tegen dat gemene beste were, uns de suluen by namen unde tonamen ouerschriuen willen mit den ersten. Dar wille wy recht ouer don, alse sik dat gehord, vurder eft des nod werde, dat men de Copenschop vorlegen moote, wes gy denne dar by don willen efte nicht, des begere wy nuwe vruutlike schriftlike antworde. Syd Gode bevalen etc. Anno domini MCCCCXXII.

LXXXIV.

Die Ursachen des im J. 1423 entstandenen Zwiespaltes der Hansestädte mit den Russen in Nowgorod.

Выписка изъ Ганзейскаго мирнаго соглашенія (Recessus) въ Любекѣ, 1422 года, объясняющая причины произшедшаго въ слѣдующемъ 1423 г. между Ганзейскими городами и Новгородомъ несогласія.

Item sanden de Stede ichtes welk Radessendebode to der Wismer, umme de Russen darsulves uptonemende to lubecke vor de gemeyne Steden. Unde alse do de Russen vor de Stede qwemen, de vrageden de gemeyne Stede aldus: Se hadden wol vornomen, dat en Schade geschen were unde in der nu beroved weren, dat were ene truweliche leyt Unde were eres gudes wes gekomen in de Stede efte anderswor, dar de Stede macht over hadden, dar wolden se en recht over geven na der Crucekussinghe. Hyr up antworden de Russen unde beklageden sick, dat se beroved und genomen worden in der nu; dat hadde gedaen vicke van vitzen, hinricus Tamenitze, Vicke Stralendorp, un wulff lembcke unde ere medehulpere. Unde hadden se gevored van der up ander holme in de zolten zee; na unser gissinge uppe mone. Und dar hadden se dat gud gedelet, und deden de dre del van der gude In dat grote schip, unde dat verendel in eyne snicken. Unde zegelden do mit eren schepen un gude in Denemarken, unde wes se darut nemen efte nicht, des en wisten de Russen nicht, unde de Russen wurden van der wed-

der gevored up eyn Slot geheten to dem Ekhove, int land van Meklenborch, van der Wismar II mile gelegen. Unde dat grote schip qwam to der Wismar, daer was dat schip utgesegeld und herde dar to hus. — Vortmer frageden de Stede de Russen, efte se ok vorscreven, wo vel gudes in den schepen were, dat to der Wismer qwam, edder wes ere gud ok anders wor gekommen were, in de Stede gewold; dar antworden de Russen also to: se worden ute deme leddighen Schepe gesad by Rozstok uppe dat land, unde worden van daer to slote gevored uppe wagenen; darumme en konde se ny beschied dar mete van weten over dat, dat schip tor Wismer gekomen were, unde dar were id utgemaket; dar enboven to de Russen to der Wismer qwemen, do segen se ere rovere nppe der Straten gan, de ere gerede unde Caliten drogen, dar en wolden se nyn recht over geven. Ok hadden se enen sittende in deme torme de ze gewundet und geslagen hadden, den leten se ute deme torne unde leten ene los. Dit clagenen se den Steden unde beden de stede, dat se en ere gud utrichteden na der crucekussinghe unde hulpen, en dat se wedder to lande qwemen.

Hyr to antwordeden de van der Wismar vor den ghemeymen Steden to dem ersten Alse, van de Shepes wegen Alse: dat dat Schip to der Wismar wart gewunnen umme Copvard mede to segelnde in Denemarken, alse id schach, unde also dat schip dar komen unde gelosset was unde syne reyze darume id bynnen der Wismer gewunnen was gedan hadde, unde se anders nicht erwisten, Dat Schip em scholde nicht vorder gesegelt hebben; Sunder id scholde wedder to hus gekomen hebben hyr enboven, so wart dat Schip gewunnen nnderwerve in Denemarken. Dar is lach van vicken van vitzen, hinricus Tamenitzen unde erer vorscreven gesellschop; unde zegelten mede in de nu, unde deded daer schaden; desse was buten der Wismer medewetent, also dat de Rades und dades genzliken darane unschuldich weren, dar sick desse benomeden van der Wismer von den gemeynen Steden vore vorboden na der Crucekussinghe sik hyr van to entleddengede, alse se van rechte scholden unde mochten. Vortmer: alse desse vorbenomede Schipper wedder ume qwam to der Wismer unde dat deme Rade dat sulves to wetende wart, to sanden se eres Radescumpanes in dat Schip unde en vunden dar der Rovere nyne, inne sunden dar inne an wasse XIIII Schippund an erer wichte unde VIII livespund und anders nicht van Russeschen gude; unde dit bekummerden se up eyn recht. Des qwam vicke van vitzen unde let dat gud ut eschen wente se, denna weten dee Koniges van Denemarken; hyr ume angstes unde vruchten willen, dat ere Coplude wedder ume mochten beschediget hebben worden, de in der tit weten mit ere gude, so endorften se des wasses nicht beholden un antwordeden en dat ut.

Vortmer antworden zeh to der clage, dat de Rovere upper erer Straten der Russen Caliten droghen, un ok dat se den eynen ute eren torne leten; se hadden mit groten kosten unde arbeyde unde hulpe erer heren unde vrunde dat so verne gebracht, dat se de Russen wedder koften van der Roveren, dar se ghevangen seten, unde hadden vor se gegeven mit deme, dat id en stunde, mit kosten unde giften wol up Dusend Marc lub. dar se van den Russen to achter weren, un schulden se desse vullenten. So mosten se de Rovere in ere Stad leyden aff un to torydende; desgelikes leydeden de Rovere de van der Wismer wedderume in ere slote to rydende, So lange Dat de Wismerschen de Russen in ere Stad kregen. Vortmer so wart vorwaret in densulven degedinge, dat se den Rovere ute eren torne wedderume mosten los geven, uppe dat desse benomeden degedinge vultogen worden, wente de Rovere wolden anders de Rus-

sen vurder in andere Slote gevored hebben, Dat men erer in desser vorscreven wyse nicht wol wedder mochte entleddiget hebben.

Hyr up na bisprake der Stede, so seden de Stede den Russen wedder: se hadden wol gehored ere claghe, unde ere Schade were en truwelken leyd. Nu hadden se wol gehored wes de van der Wismer darto geantwordet hebben, dat ere Recht na der Crucekussinghe dar to don wolden, dat se des Schaden unde alles qwaden mede wetendes Rades unde dades unschuldich weren un hoped hadden, dat nymand mit deme Schepe schole beschediged geworden syn. Unde se scholden de van der Wismer ere recht dar to don, dat des gudes nicht mere in ere Stad gekomen were, dan so wele alse vorscreven is; unde alsodane gud wolden se den Russen betalen unde beleggen, eft se dat recht nemen. Sunder se beden, dat men ere gud gantz und al utrichtede, wente se wolden dat by der Crucekussinge beholden, wo vele dat en genomen wer. Ok vrageden de van der Wismer den Russen vor den gemeynen Steden, wor se ere geld scholden wedder nemen, Alse dusend marke, de se vor se utgelacht hadden unde darto dat se in kosten geholden hadden. Ok seyden en de gemeynen Stede, wisten se Jerghen dat ere gud mochte gekomen sin, dar de stede macht over hadden, dat schulden men en der gelyken utrichten. Mer de Rovere, de en dat gud genomen hadden, de enweren in der Stede gewalt nicht mer, se weren beseten under anderen vorsten unde heren, dar de Stede nyne macht over hadden.

Item leten de Russen vorluden van eynen geheten wincke gelreman Borger to Lubeke, de ok daer mede scholde gewezet hebben. Dar to den Russen geantwordet ward, dat he lenghher denne over Jar unde dach vor der tyt nyn Borger to Lubeke were gewezet, sunder mit Schanden unde andrer undat willen mit Vorvlucht hemeliken van Lubeke were getogen mit wive unde Kinderen. Vurder so beden de Stede, dat se dit eren Broderen in desser wise wolden nasegghen, wente de Stede de Crucekussinghe yo holden wolden, unde wolden de Russen gerne bewaren alse ere egene Brodere na alle erer macht. Hyr up so moghen de Russen vri to hus varen eft se willen.

Vurder in vorramed van den Steden dat de van der Rige, Darpte unde Revale macht scholden hebben de Russen wedder to antworden de Jenne de dar vore geloved hadden; unde de van Naugarden de vurder tho antwordende und mit en tho degedinghe, eft se sick willen darane nogen laten An ere Brodere un an deme Rechte un guderen dar sick de van der Wismer to geboden hebben, un dar vurder up to degedingende eft de Copman darup velich moge varen uppe de olden Crucekussinghe aff und to, unde efft se nicht en wolden unde wolden de Crucekussinghe breken. So willen de stede de Crucekussinghe yo holden, Unde de Russen eynen reynen wech geven bette tho Sunte Micheles daghe erst tokomende vort over eyn Jar; unde bynnen der tyt so scholen desse vorbenomeden Stede den Steden wedder hyr over schriven, wes se hyr ane endern konen effte nicht. Unde worde denne des nod, so scholden de Stede alse denne darume over senden, eft desse vorbenomeden Stede mit den Russen wes over gevende uppe de Crucekussinghe dar ane schulden, se hyr desse Stede mede mechtich syn to besorgende der gelyken uppe de sulve Crucekussinghe, so mede to holdende gelik sik sulven.

Aus dem hanseatischen Recesse v. J. 1422 im Rathsarchive zu Wismar nach gleichlautender Abschrift. (Recessus Hansiatici Vol. II).

Е) ИЗЪ БРЕМЕНСКАГО АРХИВА.

LXXXV.

Prywiliy vnnd Begnadynnge dess Grottforstenn ahnn de Stätt Dorptt ad 1558.

Привилегія и жалованная грамота Царя Іоанна Васильевича городу Дерпту, 1558 г. года Сентября 6.

Vonn Gottz Gnadenn, eynn Keiser vnnd Grottfürst Iwann Wassilywotz, aller Russenn, vann Wolodymer, Müschow, Nougartt, eynn Keiser vann Kassann vnnd Asterkenn, vnnd eynn Her vann Pleskow, Grosfürst vann Schomolenntzky, Grottfürst tho Ottfer, Jugorsky, Perennsky, Wettzky, Bulgarrienn vnnd ettlicker annder mer, eynn Keyser vnnd Grottfürst zu Nougartt im Nydderlannde, Cerynngo, Ressann, Wolotzky, Erseby, Belsky, Rostoffsky, Jaroslaffsky, Belessersky, Odorssky, Obborsky, Canodieky vnnd Sybirienn, vnnder der Nordeskenn Sidenn eynn Bestellerhebben, eynn Herr vann Lyfflanntt vber de Städtt Dorptt vnnd ettlicker annderer merr. Wyr habenn begnadygett vnnser Volk de Lyfflender, der Städtt Dorptt denn Burgemester Her Enirtt Neusteidenn, Her Dyttmer Meiers Radmann, Hanns Dreyer Oldermann, Daniell Braskell Burger, vnnd alle Radttsherrn, Burger, Innwonner vnnd allgemene Volk der Stadtt Dorbtt; die Kirchenn inn denn Namenn der reynnenn Junnkffruwenn Mariienn, die Johannes Kirchenn, die Austyung Kirchenn, Frännzistg Kirchenn zum Hyllyenn Geist genannt, deselbigenn Kirchenn alle sollenn so behalttenn nachtt denn Alltenn, ynn allenn Dynngenn, wye sie zuvornn gehabtt habenn, vnnd bey ihrrenn Gelobenn sollenn se bleibenn; vnnd wyer Wyllenn sie darvonn nichtt abfurrenn, inn keynnerley Wyse, wedder ehrenn Wyllenn. Vnnd wir wollen se auch auss Dorptt nichtt verfurrenn inn anndere vnnsere Herschoppey, ynn kennerleye Wege, vnnd wy wollenn se herhalttenn zu Dorptt bei ihrer alttenn Gewonnheitt, vnnd sollenn ihr Kauffmannsgerichtte selber richttenn nach denn Aldtenn. In denn Gerichtt aber soll bey ehnnenn sitzenn, Bewahrunng haber der Reussykenn Leute, vnnser Drost; vnnd die Borgemestern, Radttmanne vnnd Burger sollenn(*) ynn alles Gerichtes hanndelenn, richtenn die Schuldigenn nach Verschuldigunnge, der Wahrheitt nachtt ihrrenn Gerichtte, alss datt vonn Allters herr bey ihnnenn gewesenn ist, sowoll de Deuttschenn als Reussenn, vnnd vnnser Städtthaltter vnnd Drost sollen ihnnenn dar nichtt einntrettenn; vnnd soll eynn deutscher Deyner nach denn Deutschenn Herrnn ghenn vnnd eynn Reussischer Pristaue nach denn Russenn, vnnd welchem Russenn vnnser Städtthalter zum Pristauenn setzenn wirdtt, der solls seynn. Wenn Jemanndes eynn Vrteyll des Dodes fürheltt,

(*) In apographo: «Bursollenn.»

das ehr der Sträffe würdich is, ess sey eynn Russe edder Deuttsche, dennsellwigenn soll mann zum Todtte vorurtteylIenn durch vnnsernn Drost.

Die Burgemesternn, Radttmannenn vnnd Besitzere sollenn sick darüber bespreckenn, vnnd mann soll vonn ihrrenn Gutterenn nemeun, nach dem Alltenn, vnnd sollenn vnnser Drost denn drittenn Pfennynn darvonn habenn, nachtt der allteun Wysse; vnnd so bey ihnnenn grosse Zwystsachenn fürfallenn, welches sie vormals nach Ryga appellerrt, dieselbenn Sächenn alle sollenn sie ahnn denn Derbischenn Städtthaltter appellyrenn. Derselbe soll de Sächenn vorrichttenn nachtt Rechtt vnnd der Wahrheidtt, vnnd sollenn de Rygaschenn Appellationnenn gänntzlichenn abersenn, auch kenner Burgemestere edder Radttmann darhenn appellerrenn; vnndtt inn welkerrenn Sächenn vnnser Städtthalter nicht Rechtt pflegenn vnnd auss denn Sächenn gross Zwyst enntsthenn wurde, so soll der Städtthalter vnnss solliche wichttyge Sächenn abzuruchttenn vnnd zu vrteylenn ynnschickenn. Vnnd welke Leutte inn Gerichttshanndellenn sich wollenn vorttragenn, zu dem sollenn sye ehrrenn Wyllenn hebbenn; vnnd wass der Burgemestere, Radttmanne vnnd Beisitzerre vormals zu ihrrenn Radtthausse gehaptt, alss die Dorffer Albennküll midtt 5 Hakenn Lanndes, das annder gross Taidell midtt 6 Hakenn Lanndes, das dritte klenne Taidell midtt 7 Hakenn Lanndes, vnnder der armenn Knechtte stunntt Jurgenn gennenndtt, zamptt dem Dorffe Arrass midtt 11 Hakenn Lanndes, dieselbenn 3 Derffe zum Radtthausse vnnd dass vertte zu Erhalttuung der Armenn sollenn sye behalttenn midtt allenn Gerechtigkeittenn vnnd Nutzunngenn nach denn Alttenn, vnnd soll darynne Nemahndes tretten. Vnnd sollenn auch de Gylttstaftenn Wage, Ellenn, Munntthauss vnnd der vberge ...... Cumponey behalttenn, nach denn Altenn. Auff Muntze aber soll auf der eynnenn Sittenn vnnser Waffenn vnnd auff der anndernn Seyttenn der Stadttwaffenn geschlagenn seynn; vnnd soll auch vber ihrrenn Städttsiegell vnnser Wapenn aussgegrabenn stehenn. Vnnd werrenn de Borgemesters, Radttmanne vnnd Bisittzer edder dass gemene Volk beschedygett, ynn wass Sächenn dass auch seynn mochtte, dennselbigenn Schadenn soll vnnser Stadtthaltter vnndersuchenn vnnd darynn Rechtt dhonn, sonder Argelyst, vnnd dieyennygenn, welker Obermutt trebenn, sollenn ihrre Straffe nach vorrichtter Thatt enntpfahenn. Vnnd vnnser Kryges-Leutte edder Bottenn sollenn bey denn Burgemesternn, Radttmannenn, Beysitzernn, Burgernn oder denn bestenn Ffölk der Widwenn nicht herbergenn oder bey ihnnenn ynn de Heusser ynngelegt werdenn; sie sollenn ihr Lager zu Schloss ahnn Vnnss vor allenn se ynnhalttenn. Wenn aber ffall Krygesffolk ynn der Städtt seynn wurde, dass sye sich zu Schlossthumm vnnd Heusserrenn nichtt behelffenn konndttenn, so sollenn derselbygenn bey denn gerynngenn Ffölk ynngelechtt werdenn. Vnnd sollenn Burgemesters vnnd Radtmanne, Burger vnnd alle Dörpttsche Kauffleutte inn vnnsser vetterlichenn Erbe Nowgarttenn, Plesskow, Iwanngorodtt vnnd zu Narwe frey kauffschlagenn sonnder eynnerley Gerechttichkeitt od: Zinnss; wann aber de Dörbyschenn Kauffleutte ihrer Nahrunnge auff jennseidtt der Muschow nach Kassann, od: Asterkann, od: anndererrn vnnsere Herrschafftte nachtt zihenn, sollenn sye solchs gleiche denn Russenn berechtygenn, vnnd vber die See sollenn sie frey ziehenn, vnnd kauffschlagenn midtt allerleie Whare. Vnnde de Vberseschenn sollenn wedderummb zu ihnnenn kommenn midtt allerleie Warre; vnnd ihrre Töchtter sollenn se denn Oberseschenn berattenn, vnnd sollenn sich midtt

denn Offerseschenn befreyenn nachtt ihrrenn Willenn, vnnd Ihre Guetter vnnd Heusser sollenn sye vonn beidenn Parttenn nach denn Alttenn, darynn sollenn se ihrren Wyllenn hebbenn. Vnnd welker Obersescher od: Burger zu Dorptt wonnhaffich gewesenn ist vnnd hat Guetter geerbtt, vnnd wyll zihenn vber die Sehe, vnnd wyllenn nichtt wonnenn ynn der Städtt Dorptt, vnnd wyll zihenn mytt synnenn Guetternn vber die Sehe vnnd wyll dar wonnenn, derselbe soll freienn Wyllenn hebbenn ausszureissenn. Er soll aber geffen ffonn synn Guette denn tzeindenn Pfennynng inn vnnsernn Schatz. Vnnd waun eynn Schiff od: Loddyge ann denn Russkenn Strandt strandett, sollenn dieselbenn mytt allenn Guette wedderumb zurück ahnn sick nemenn, sonnder eynngerley Berchgeltt od: Gerechticheitt. Vnnd de 12 Rumemistle vonn Dorptt sollenn frey Fische kauffenn vonn Plesskouwenn, nach denn Alttenn; vnnd sollenn Zehenndenn zu Weerbeeck nichtt gebenn vnnd aufwartz der Beeck; vnnd nach Weerbeeck sollenn see frie fischenn vnnd auf annder Ortterenn, dar sie fischenn wollenn, sollenn see denn Zehenndenn gebenn nach denn Alttenn. Vnnd so ettlicke vonn Derpttеschenn werdenn ffallenn inn ennergeley Vorrechterey vnnd dess Todess werdyg wirdtt, deselbenn soll mann straffenn ynn der Städtt Dorptt nachtt ihrrer Schultt; vnnd so ihrrer Heusser, Garttenn od: Landttguetter vorsettztt seynn auff Hanndttschrifftt, dieselbenn Schuldenn soll mann auss vnnserrenn Schattz bettzahlenn, vnnd sollenn die Guetter, Heusser, Garttenn, Lanndttguetter ahnn vnnss verffallenn. Vnnd wann de Schuldenner vber de Sehe verlauffenn vnnd ihrre Guetter, Heusser, edder Garttenn nachttpleybenn, vnnd seyndt deselbenn auff Handttschrifftt versettzt, vnnd ys ynn des Rades Bücher verzeichnett, deselbe Schuldtt soll auss denn Guettern betzahltt werdenn; vnnd was denn vbryg bleybenn, dass wollenn wy ynn vnnsernn Schatz nehmenn. Vnnd so dar gemanndes werde verlaufen vber de Sehe mett synnen Gudtternn, so sollenn desellbygenn Heuser, Garttenn vnnd Landttguetter ahnn vnnss ffallenn for ihrre Schuldtt, vnnd soll mann de Kredytorenn nichtts bettzahlenn, darumb dass sie auff dieselbenn schuldigenn Leutte kenne Achtt habenn. Vnnd ynn gross Nowgardenn, Plesskow, Iwanngorodtt, zur Narffe vnnd ettzlichenn andernn vnnsernn Reussischenn Herrschafftenn sollenn die Dorbischenn Leutte freywillyg Heusser vnnd Garttenn kauffenn vnnd darynn wonnenn; vnnd die Nowgartter, Pleskower, Iwangrodtter, Narvischenn vnndtt alle Reussische Lude sollenn wedderumme Wyllenn habenn buttenn Dorpt Heuser vnnd Garttenn innkauffenn ahnn allenn Orttenn, vnnd darynnn zu wonnenn. Vnnd die Reussenn sollenn zwischenn der Stadtt vnnd Embach vnnd auff der Stadtt-Platz vnnd Garttenn keinne Budenn oder Kattenn aufsettzenn, vnnd sollenn auch nichtt de Wege buttenn der Stadtt verbauwenn; vnnd dass Reussische Ffolk soll settzenn ehre Heuser vnnd Budenn wo ihnnenn vnnser Stadtthaltter vnnd die Dorpischenn Leutte die Stede wysenn werrenn, wo sie denn dasselb nach Beredynnge trechlick zu synn nemenn. Vnnd wo der Dorbische Radtt vormals Korenn auffgeschuttenn, dieselbygenn Thurm sollenn sie behalttenn, vnnd dass Korenn darauff schuttenn, nach dem Alttenn, für sick; sie sollenn aberst datt Geschutte nicht verschuttenn odder denn Zugannck vorhinndern. Vnnd sollenn Getrennke halttenn, nach denn Alttenn, für sick, vnnd nichtt vorkauffenn. Vnnd die Reussischenn Geste vnndt Kauffleutte sollenn Freyheidtt habenn bey den Dorbischenn zu herbergenn; Essenn vnndtt Trynnckenn sollenn se frey kauffenn vonn dennjennygenn, bey dennen se so Heuss lygenn vnndttt mit deme se kauffschlagenn,

vnnd wann dar comenn Dorbische vnndeutsche Lude, so sollenn se ynn der Dorbischenn Heusser eynen freyenn Ynganack hebbenn vnndt darselbst kauffenn Essenn vnnd Trynnckenn; auss dem Hausse sollenn se keynn Berr odder Gettrennks ausstragenn, vnndt sollenn ock ynn der Burger Häuser nicht benachtygenn, vnnd soll auch ynn denn Dorbischen Heuserrenn ahnn kennenn Ordt fur dass reussische Krygsffolk, alsBuchsennschützenn, Hakennschüttzenn edder Pforttennwechterss, eynn Krug gehaltten werdenn. Dass Dorbische Ffolk aber soll vonn eynnenn Hausse ynn dass anndere frei Byer auss vnnd eynn tragenn, vnnd wann die Dorbischenn werdenn Kruge annfahenn, vnnd denn Kriegesleuttenn vnndt denn Pfortennwechterss Byer vorkauffenn, soll der Stadtthaltter die Straffe vonn ihnnenn nehmenn, wie he dieselbe gesettzt wyrdtt. Vnndtt die Boiarenn, denn die Pforttenn bevolenn synntt, die Buchsennschuttzenn, Hackennschuttzenn vnndtt Pforttennwechtterss sollenn behalttenn bey eynenn iderenn Pforttenn eynn Hauss, vnnd de Dorptische sollenn vonn denn Reussenn nichtt beschwerett werdenn. Vnnd das Dorbische Ffolk soll gehenn inn der Stadtt vff denn Abendtt vnnd ynn der Nachtt mytt Leichttenn, vnndtt gudtt Beschett ffonn sick gevenn, wehrr ehr sinn vnndtt wo ehr henn ghenn will; vnndtt ohnne Luchtenn sollenn se dess Nachttess nichtt ghenn vonn eynnenn Hause ynn denn anndeerenn. Wenn aber dasselbe sunnder Luchtte geschehenn wurde, soll der Stadtthaltter vonn densulvenn de gesettzte Straffe nehmenn, vnndtt ynn allenn Sachenn sollenn vnnser Stadtthaltter vnndtt Woywodenn die Dorbischenn Burgemestere vnndtt Radttmann, Besittzere, Burger alless Dorbische vnnd Woiwoddenn ynn allenn Dynngenn mitt denn Dorbischenn richtenn nach diesenn vnnsernn Breff, wie alles hyrynn verfassett vnnd geschrybenn ist; auch dergleichenn zu gross Nowgarttenn, Pleskow, Iwanngordtt, Narve vnndt ynn allen Schlossenn vnnserer Herschafft. Inn all Kauffhanndelinngenn sollenn mann sick halttenn nachtt dyser vnnser Begnadunng vnndtt vorsygelltenn Schrifft. Vnndtt werre aber diesenn vnnsernn Breff, er sei wer er wolle, wurde beschedygenn, der soll für vnnss seynn inn schwerenn Vnngnadenn.

Dieser Brief ist gegebenn ynn vnnser Herschapey Muschow im 7067 Jarre den 6 Septembris, vnndtt dyssenn Breff habenn wyr, grosser Keiser vnndtt Grottfürst, zu Bestetygung vnnser vnnwanndelbar Siegelt hanngenn lassenn im 25 Jarre vnnser Regierunng.

LXXXVI.

Copey des Konigl: Maytt: von Dennemark Schreiben von Einstellung der Narvafarth auf ein Jar lang.

Грамота Короля Датскаго Фридриха II Ганзейскимъ городамъ, чтобъ они на годъ запретили купцамъ своимъ ѣздить въ Нарву и Россію. 10 Декабря 1579 г.

Friedrich der andere, von Gottes Gnaden zu Dennemarken, Norwegen vnnd der Wenden vnnd Gothen König, Hertzog zu Schlesswigk Holstein vnnd der Dittmarsch:, Graf zu Oldenburgk vnnd Delmenhorst:

Vnnsern gnedigsten geneigten Willen zuvor

Ersamen, Lieben, Besondern. Es haben vns etliche Christliche benachbarte Potentaten vnnd Stende zu Gemüet gefürett, welcher Gestallt der Grossfürst zu Muschow nicht allein sein Reich vnnd Länder, zu Abbruch der Christenheit, mit grausamer Tyraney vnaufhör: erweiterte, sondern auch diejenig:, welche auf gueten Glauben mit ime vnd den Seinen handelten, in allen Contracten gevherdet, derzu auch daselbst im Lande an Leib vnd Gutt grausamer Waise beleidiget wurden; vns darwegen instendig ersucht vnd belangt, nachdem im vnd seinen Landen, durch die Kauffmannschafft vnd Hantirung, so mit den Seinen von anderen, sonderlich aber Christliches Namens, gehalten vnd getrieben wurde, grosser treffentlicher Vorschub geschehen, vnd bey vns am meisten stunde vnd geliegen solches, in Sonderheit aber die Farth nach der Narva, zu hindern: das wir derwegen umb gemeinen Bestens willen dieselbige hemmen vnd einziehen lassen wolten auf einige Zeit.

Vnd ist nun auch diess vornehmlich zu vnseren Teill mit darzu gekommen, das vnlengst gemelter Muschowiter die pacta vnd Verträge, so wie mit ime (gleich vnsern beiderseits Vorfaren auch gethan) alleine zur Sicherheit vnserer beiden angrenzenden Landen aufgericht, gebrochen in dem, das er vnsere Heuser in der Wieck in Lifflandt, one einige vnsere Zuvorsicht auch seine freundliche Erklerung, vnnd also one einige Entsagung, feindlich vberzogen vnd eingenommen, dieselbige, was auch nochmals thutt, vorenthalten.

Darwegen, obwoll vns durch solche Hemmung der Narvaschen, wie auch andere Fahrt nach desselbigen Muschowitters Landen an vnseren Zollen, vnd dan auch vnsern getreuen Vnderthanen an ihrer Hantierung, nicht ein Geringes abgehet, so haben wir vns doch nicht desto weniger mit guetten Vorbedacht dahin entschlosseen, das wir aus vnserm gueten freien Willen, beide, des gemeinen Besten vnnd dan auch vnserer eigenen Vrsachen halben, so wir zu dem Muscowiter erlangt, die Narvische vnd alle andere Fahrt nach des Muscowiters Landen, dass nahist kunft: Jar insgemein, sowol der Vnsern, als aller Frembden halben, one Vnderschüdt, beide hin vnd her, wieder gentzlich wollten geschlossen vnd gesperret halten. — Wie wir auch solches an alle Orter, die wir erachten, dass sie dessen Wissenschaft zu haben von Nötten, warnungsweise gelang: lassen.

Warumb wir auch die Stette eures Mittels, soviel vns derer bewusst, das sie solche Commercien mit den Reussen vben vnd treiben, eine iede besonders, durch vnser gnedigst Schreiben guete Wollmeinung vorwarnen lassen, damit sich jede Stadt Einwoner, welche sich solcher Narvaischen oder anderer Fahrt (bedienen), nach des vorgedachten Muscowiters Landen aus das fürstehende Jar zu gebrauchen bedacht, auf solche vnsere gnedigste Vorwarnung, vor vorgeb: Vmkosten wegen, Ladung, Fracht vnnd Ausrüstung der Schiffe, vnd dan auch vor Schaden, so sie darüber auf der Fahrt, wenn sie etwan betretten, zu gewarten, bei Zeiten wüssten zu huetten. Weill es aber geschehen kann, das vns alle solche Ansehe-Stätte, die sich desselbigen Reussischen Handels vnnd Gewerb behelfen, nicht bekanntt, darwegen auch daher vnser besonderes Schreiben an sie etwann mochte vergeblichen sein: so haben wir es hirmitt gesambte also wollen gelangen lassen, damit es dadurch auch also insgemein noch darüber vngewisset wurde; vnd sich Niemanes der Euren auf ein Fhal der Vnwissenheit zu entschuldigen vnnd zu behelfen haben muge. Das aber solches von euch vnd der Euweren dieser vnser gnedigster Vorwarnung nach unweigerlich geleistet werde, dazu soll vnd wirtt auch,

one das dass mitt eine Anreitzung sein, die ir vnd Euwere, so zuvor dergleichen Kauffhandel in Russlandt gehabtt, sonder Zweivell solche Beschwernus, welcher obgedacht, selbst empfunden; wie aber dem, so haben wir euch gesambt diesen vnsern Entschluss (welchen jede Stadt iren Mitbürgern weiter wirtt notificiren lassen) zu vorberurter Meinung hiemitt also gnedigst nicht vorbehalten wollen, vnd seintt euch sambt vnd sonder mitt gnedigsten Willen zugethan vnd woll gewogen.

Dat: auf vnser Schloss Sanderburgk, den 10. December anno 1579.

Friedrich.

Den Ersamen, vnsern besondern allgemeinen Anseh-Stätten, die sich der Narwischen vnd ander Farth nach den Russen gebrauchen, samptt und besonders.

LXXXVII.

Der Rahdt zu Revell ad Senatum Lubecensem. d. 13 Julii, anno 1593.

Отписка Ревельскаго Совѣта въ Любекъ, объ упадкѣ во Псковѣ Ганзейской торговли и о перенесеніи торговаго порта изъ Нарвы въ Ревель. 1593 г. Іюля 13.

Vnsern freundlichen Gruss vnnd willige Dienste, nebst Wünschung zeitlicher vnnd ewiger Wollfarth zuvor. Erbare, Theuerste, Hochgelahrte, Wohlweise, Viellgünstige Herrn vnndt Freunde. Nachdem Ew: Erb: vnndt Achtb: wohl bewusst, dass die Handlung mit den Reussen vnndt Lyfflander, alss ein Fundament der Cunthorn vnndt aller nutzbarer Handlung vnndt Nahrung der erbaren verwandten Anseestedte jeder Zeitt gewesen, auch ohne dass dieselbe nicht woll können noch mügen in gedeilichen Wollstandt vnndt Wesen erhalten werden; wir aber nun mit höchsten Schmerzen vernehmen, wie zu dieser Zeit derselbe Handel zur Pleskow der erbaren Stetters Inwohner vnndt Bürgers, je lenger je mehr, durch die frembde Nationen zu Schaden, Verderb vnndt Vntergang getrieben werden: also haben wir es eine hohe Notturfft erachtet, solchs dem Durchlauchtigsten, Hochgeborenen Grossen Fürsten Sigesmundo zu Schweden vnndt Pohlen etc. Koningk etc., vnsern gnadigsten Konnige vnndt Herrn, vnderthenigst zu vermelden; auch Ihre Königl: Maytt: dahinn bewogen, dass Ihre Maytt: allergnädigst genneigtt auff Weg vnndt Mittel zu trachten, wodurch die Handlung mit den Reussen zu seine alte Stande gebracht vnndt wieder gefasst werden müge. Weille dann solchs nicht allein diese gutte Stadt zum Besten gereicht, sondern auch allgemeine erb: Anseestedte hieran zum Höchsten mitt gelegen, vnndt wir nicht zweiffeln E: E: H: W: werden ihre Abgesandte vff die Krönung an höchstgedachte Königl: Maytt: abfertigen: als bitten wir dienstlich, wollen diese Sachen auch gedenk seyn, diese guette Stadt nicht aussschliessen, sondern viellmehr befürdern helfen, dass die Schiffart vnndt Stapell, nach dem billigen löblichen Allten, hier auff Revell vnndt nicht zur Narve, auch die frembde Nationen auss Reusslandt mügen gehalten werden, sich auch zu vnnss gewiss-

lich versehn vnndt getrossten; worzu sie vnndt allgemeine Anseestedte von Allters hero befügett, dass ihnen von vnnss darinn kein Einpass geschehen soll. Wie wir vnnss inngleichenn zu den erb: Anseestedte getrössten, dass sie auch nebst dem, was zuwieder künfftigk diese Stadt gerathen muchte, den Besten befördern helfen werden. —. Welches wir etc. Datum Revell d. 13 July. An. 93. —

«Bürgermeister vnndt Rath der Stadt Revell.»

LXXXVIII.

Dess Muscowiters Schreibenn wegenn des Zollenn. Ad an. 1593. Novembri.

Грамота Московскаго Царя Θеодора Іоанновича Ганзейскимъ купцамъ, объ уступкѣ имъ половины пошлинъ съ товаровъ и о другихъ дарованныхъ льготахъ. 1593 г. въ Ноябрѣ.

Vonn Gottes Gnadenn, vann dem grotenn Herrnn Kayser vnnd Grodforsten Fedora Iwanowytz, aller Russenn einn Sülvesterholder, der Wolodymerschenn, Muschouschenn vnnd Nougorodzschenn, Kayser tho Kasann, Kaiser tho Asterkann, einn Herr tho Pleschow vnnd einn Grottforst tho Schmolennscho, Twerschago, Jugorschago, Permschago, Wettschago vnndtt anderer mehr, Herr vnnd Grottforst der Nedderlande Nougardenn, Zernigoffschago, Resannschogo, Rostoffschago, Jaroslaffschago, Beelezerschago, Lyfflanndtschogo, Vdorschogo, Obdorschogo, Conndinnschogo, vnnd des ganntzenn Lanndes Sibirienn vnnd der Nordensidenn ein Gebeder, vnnd einn Herr der Iwerschenn Lannde, der Grusischenn Keyser vnnd der Kabordinnschenn Lannde, Zirkasschy vnnd Gorschy Fürstenn, vnnd anderer veler Herrschafftenn Regerer.

Der Stadt Lubeck vnnd allen Oversehesohenn 72 Stedenn, dennsülvenn Burgermeisternn vnnd Radtmannenn. Gy hebbenn tho vnnser Keyserl: Maytt: einenn Lübischenn Borger, Zachariassenn Meyer, juwenn Breve tho supplicirende, vnnd inn juwenn Breve hebbe gy geschrevenn, wo dad gy hebbenn gesanndt tho vnnss, grotenn Herrnn, vnnsers dürenn Broders vnnd veelgelefftenn Keyserl: Maytt: schrivende, vnnd denn Zachariass Meyer vnnderdeniglich von vnnser Keyserl: Maytt: tho begehrende, datt wy, grotenn Herrn, demsülvenn Zachariassenn inn Gnadenn wollen vthorenn vnnd vann alles, so he vonn vnnss, grotenn Herrnn, bidden werdenn, vnnd datt wy woldenn vnnser Gnade juw sehen lahten, vnnd hennforder juw gnediger Her blivenn, inn datt gy vnnser Keyserl: Maytt: hennferner bereide synn vnnderdeniglich tho denende.

Vnnd Zachariass hefft vann vnnser Keyserl: Maytt: juwenthalvenn begertt, dat wy, groter Her, henforder der Stadt Lubeck vnnd aller Oversehesohenn Stede Koplude, weliker anhevenn werdenn tho komende mit Kopenschop inn vnnser Keiserl: Maytt: Arfflande, dat wy densulvenn mit vnnser Keysellich: Maytt: Gnadenn begnadigenn wolldenn; vnnd densulvenn einenn gewissenn vnnd gelegenen Ort antogenn wollen inn vnnser Arflanderпn, dar de Lübschenn vnnd alle Oversehesohenn Stede Koplude frey mochtenn kommenn tho kopschlagennde mit vnnser Keyserl: Maytt: Kopludonn; vnnd dat

se mochtenn wedder wegl: reissenn mit allerley Kopenschop, sonnder jennigerley Anholdende; vnnd dat wy, groter Her, juw begnadigenn wolden vnnd bevalenn, vp desulven Stede, na denn Vorigenn, einenn Hoff tho togennde, dar de Lübschenn Koplude mochtenn kopschlagenn ohne Schreckenn; vnnd wy juw scholenn begnadigenn vnnd bevalenn juvenn Kopludenn tho kopschlagenn ohne Thollenn inn allenn frey, na denn Vorigenn, glik wo wie juw vor die düssenn begnadiget hebbenn. Vnnd juw Begerenn hefft vnnser Keyserl: Maytt: Schwager, Dener, Marschalk, Rade vnnd Hoffweywodenn vnnd Namerstingk tho Kasann vnnd Asterkann, Boryss Fedorowitz Godunoff vnns bittlich vorgetragenn. Vnnd wy, groter H: Keyser vnnd Sülvesterholder, gelick wo wy juw vor düssenn begnadigett hebbenn, vnnsers Schwagers, Dener, Marschalk, Rade, Hoffweywode (*) vnnd Namerstingk tho Kasann vnnd Asterkann, Boryss Fedorowitz Godunoff, wolle wy juwer Stadt Lubeck vnnd aller Overseheschenn Stede Bürger vnnd Radmannenn begnadigenn, vnnd bavenn, datt begnadige wy juw; vnnd hebbenn bevolenn juwenn Kopludenn tho komennde inn vnnsern Herschafftenn tho Nougardenn, Iwangorod vnnd Pleschouw, inn vnnser Herschafft mitt vnnsern Kopludenn tho kopschlagennde inn freywilliger Kopenschop, sonnder innigerley Anholdende, vnnd ohne Vertögerinnge. Vnnd hebbenn juw ock begnadigett vnnd die Freiheit gegevenn juw inn vnnser Herschafftenn tho Nougardenn, vnnd Iwangorod, vnnd Pleschouw, wy de Annkumpt der Kophanndelunge tho bavende hove, na denn Oldenn; vnnd weliker Koplude vonn der Stadt Lubeck vnnd vonn allenn Overseheschenn Stedenn anfanngenn tho komennde inn vnnser Herschafftenn tho kopschlagennde tho Nowgardenn, vnnd tho Iwangorod, vnnd thor Pleschouw, so hebbenn wy vann dennsulvenn juwenn Kopluden bevalenn tho nehmenn allerley Tollenns de Hulffte, vnnd de andern Hulffte des Tollenns hebbe wy bevalenn vann ehnenn nichtt tho nehmennde. Vnnd juwen Kopmann Zachariass Meyer hebbe wy latenn vnnsere Kaiserl: Ogenn sehenn, vnnd wy hebben ehne tho juw affgefertigett ahne Verthögering, thosamennde mitt vnnsers Broders Keysers Rudolffs seinenn Gesanndtenn, mit Nicolay Warkotzschi. Vnnd gy der Stadt Lubeck vnnd allenn Overseheschenn Stedenn Bürgermeistern vnnd Radmannenn, issett dad ick God gifft, vpt Voriahr gar froh, so senndett tho vnns juwenn grote Gesanndenn vann wegen aller Overseheschenn Stede, so wollenn wy juw Gesanndenn vthorenn; vnnd wollenn vnnser Keyserl: Begnadebreff mitt einem goldenenn Segell, vp alle 72 Stede, mitt ehne senndenn; vnnd wollenn se affertigenn ahne Vertögerinnge. Vnnd datt gy nnu juwenn Koplude wollenn vp Voriahr froh senndenn mit velen Schezenn, mitt Kopennschop, inn vnnser vederliche Arve na Iwangorod: vnnd wy hebbenn bevolenn, vor juwe annkomennde Koplude einnenn Hoff tho bevennde vp Iwanngorodt, vorlöve wy juw mitt allerley Kophanndlunnge geve wy juw frey, vnnd vnnserenn Bevell ann vnnserun Weywodenn vp Iwanngorodt vann alles hebbenn wy ehne tho gesanndt.

Geschrevenn inn vnnser Herschafft, inn vnnserm Kayserl: Hove, in der Stadt Muschouw innt Jahr vonn Scheppenge der Welt 7102 im Monat November.

An denn Rad zu Lubeck vnnd ihre verwanndenn Hanse-Stette.

(*) in apographo: «Hoffenwode.»

LXXXIX.

Ahnn Herrn Feodoro Iwanowitz, Keiser vnnd Herrscher aller Reussen.

Благодарственное письмо Царю Θеодору Іоанновичу Ганзейскихъ купцовъ, за пожалованную имъ грамоту. 1593 г. или позже.

Durchlauchtigsterr, Grossmächtigster Kayser, gnädigster Herr. Ew: Kayserl: Maytt: seindt zuvor vnsere stetts beflissene Dienst. Gnädigster Kayser vnnd Herr, dass Ew: Kayserl: Maytt: auf der Römischen Kays: Maytt:, vnnseres allergnädigsten Herrn, beschehene Vorbitte vnnd Intercession, vnnd vnser dienstliches Suchen vnnd Begehren, vnsern vnnd der gemeynen Ansee in Ew: Kayserl: Maytt: Kayserthumb handtierenden Kauffmanne alle Kayserl: Gnade vnnd Gunst zeigett, vnnd den halben Zollen von allen Güttern gnädigst erlassen vnnd nachgegeben; sodann vnsern Bürger, Zacharias Meyer, gnädigst woll empfangen vnnd gehallten; vnnd solche Privilegien vnnd Kayserl: Begünstigung nechsthinn von Neven vermehrett vnnd bestettigett: dafür thun Ew: Kayserl: Maytt: wir, gleich dabevor geschehen, also jetzt abermahl, dienstlichenn Dank sagen.

Nun mussen wir in der Vorsorge stehen vnnd vnnss befürchtenn, dass solche Begnadung vnnd vnnss mittgeteilte Freiheit Ew: Kayserl: Maytt: Waywoden vnnd Bevehlhabern in derselben Herrschafft zu Newgarden, Iwangorodenn vnnd Pleskow noch nicht werden angekündigett sein, damit sich vnnsere Kauffleutte dessen zu erfreven haben muchten.

Vnnd wir nun dessen gesicherttt vnnd solcher Freiheitt geniessen mügen, so ist demnach vnnsere Pitte, Ew: Kayserl: Maytt: wollte Ihren Waywoden vnnd Bevehlghaber zur Pleskow gnedigst bevehlend, dass es bey voriger Begnadung vnnd denn altenn gewohnlichen privilegierten Zollenn müge gelassen. Vnnd wehren wir woll nichtt vngeneigdt gewesen, vnnsern Gesanndtenn zu Ew: Kaiserl: Maytt: (*) vnnd vmb mehr Privilegien bey Ew: Kayserl: Maytt: anzuhalten. Dieweill wir aber keinen sichern Pass, weder durch Pohlen oder Schweden, erlangen können, alls werden Ew: Kayserl: Maytt: gnedigst woll entschuldigett haltenn.

Solches Alles gereichett Ew: Kayserl: Maytt: Vnderthanen vnnd gemeynen handtierenden Kauffmann mitt zum Besten vnnd ist Deroselben hochrühmblich. So haben wir gegen die Röm: Kayserl: Maytt:, vnnsern allergnädigsten Herrn, vnnd jedermannigl: hochzupreisen.

Vnnd seindts umb Ew: Kayserl: Maytt: bestes Vleisses hinwiederumb zuvor jeder Zeitt geneigedt. Datum Lubeck.

(*) In apographo videtur deesse vox: «zu senndenn.»

XC.

Copia der Lübschenn, auff Russlanndt handtierenden Kauffleute Schreiben Anno 1594.

Письмо торгующихъ въ Россіи Любскихъ купцовъ, съ жалобою о взиманіи съ нихъ во Псковѣ непомѣрныхъ пошлинъ. 1594 г. Апрѣля 6.

Ernvehste, Erbare, Hochgelarte, Hoch- und Wohlweise. E: E: Hochw: seint vnnser etc. Gepietende, grossgünstige, liebe Herrn. Denselbenn mügen wir erheischender vnnser hochdringender Notturfft noch nicht vorhaltenn, dass vnnss gestriges Tages, wiewoll ganz vnnvormuttlich, ein bestendiger Bericht einkommen, wie dass der Herr Reussischer Statthalter zur Pleskow vonn vnnsernn Ahnseherrn (*) dahinn geschifftenn Gütternn vnnd Wahrenn ein viell höherer Zoll, dann bisshero vblich vnnd gewöhnlich gewesenn, abfurdernn vnnd einnehmen; vnnd vnnss also denselbenn vf ein Merkliches ersteigern sollte, zu högsten Schaden vnnd Nachteyll vnnserer gewohnlichen vnnd bisshero daselbst getriebenen Commercien, Gewerb vnnd Handelung.

Wann aber nun solche Zollersteigerung dem altenn Gebrauch vnnd biss dato daselbst genossenenn Freyheittenn vnndt sonnderlich der Keyserl: Maytt: in Russlanndt newlichenn beschehenen gnädigenn Vortrösstung zu entiegen; so piettenn wir E: E: Hochw: diennstlich vnnd fleissiglich, dieselbe woltenn sich auss wolmeintlicher vetterlicher Fürsorge vnnserer so weitt annehmenn, vnndt ahnn allerhögstgedachter Kayserl: Maytt:, alss woll auch denn Hn: Statthalter zur Pleskow mitt allenn Fleiss vnnd zuvor dahinn vorpiettlich vorschreiben:

Damitt wir bey dem altenn gewohnlichenn Zoll gelassenn vnnd hinfüro mit solchener Ersteigerung vorschonet bleybenn; wie dann auch fürs Andere die Sache mit dem Rath zu Revell also temperiren vnnd bedenken, damitt wir auch ahnn denen Ortern nicht etwo beschweret werden mügen.

Solchs thun wir vnnss zu E: E: Hochw: dienstlich vorsehen, vnnd seint es vmb E: E: Hochw: mit vnnsern burgerlichen Diensten gehorsamblich zu vorsulden Tag vnnd Nacht bereitwilliglich vnnd gefliessenn.

Datum Lubeck d. 6 Aprilis An. 94.

Ew: Erbar: Hochw:

Dienstwillige Gehorsame, auf Russlanndt gemeyne handtierende Kauf- vnnd Handelsleute.

XCI.

Extract dess Russischen vnd Schwedischen Friedensvortrags, belangendt den Stapell vnd Kauffhandel in Schweden vnd der Muscauw, so datirt d. 18 May anno 1595.

Выписка изъ мирнаго договора между Русскими и Шведами, заключеннаго въ Нарвѣ 18 Маія 1595 г. касательно торговли.

Belangend des Stapels vnnd Kauffhanndells für alle Frembde, die mügen genennt werden, soll sein vnnd bleiben zur Wyborch vnnd Revell frey vnnd vnhinderlich, wie dass vor Alters gewesen; doch mügen alle Schwedische Vndersassen auf allen Stetten in Schweden,

(*) In apographo: «ahn Neherrn.»

Finnlandt vnnd Eistlandt, vnbehindert mit ihrer Kauffenschafft vnnd Schiffen siegeln nach der Narve, vnnd aus keinen frembden Stetten. Vnnd soll der Handell sein auf der Narvischen, vnnd nicht auf der Iwangrochschen Seiten, mitt der Wage, Punden, Bessmer vnnd aller andern Gewicht; gleichfals mitt Masse, Ellen, Tunnen, Kullend, wie sich gebürt. Den Russen vnnd andern Ausslendern, welchen es freygelassen zu handeln auf der Narvischen vnnd nicht auf Iwangrochschen Seiten, sollen kein falsch Gudt oder verdorben Gudt (entweder Russen oder andere) fhuren. Soll auch keine Handewahr verhandelt vnnd verkaufft werden, ehr dann sie verzeichnet vnnd beschrieben sein. Die Verzeichnung vnnd Vrahke soll daselbst auch sein.

Es soll auch allen Schwedischen Vndersassen frey sein zu siegeln vnnd reissen, zu handeln vnnd kauffschlagen zu Noeteborch, Ladga, Kexholm, Novgarten vnnd wo sie wollen in der Ladga-Sehe, vnnd andern Ortern, mit Schiffen, Schüten, Lodden vnnd Bödten, so ferne ihnen müglich ist zu kommen; dessgleichen in der Narvischen Ahe auf beyden Seiten des Landes, von der Ahemünde biss hinauf in die Pebiss, zur Pleskow vnnd anders who, so weit vnnd ferne sie in derselbigen Sehe kommen können.

Gleichermassen isst auch bewilliget, dass des grossen Hn: Zaar vnnd Grossfürsten Foedora Iwanowitz, vber gantz Reusslandt Zamoderzetz, Vndersassen zu siegeln vnnd reissen zu allen Haven vnnd Stetten in Finnlandt, Schweden vnnd Eistlandt, whor ihnen selber gelüsstet zu handeln vnnd zu kauffschlagen, nach Weise vnnd Wonheit wie vor vnnd vor Alters gewesen. Auch sollen sowoll vnsers Grossmächtigsten Kunings, sowoll des grossen Herrn ihrer Zaarsk: Hoheit Vnndersassen beyderseitz Zoll geben von ihren Gütern, wie billig ist.

Es sollen auch keine Fremde oder auss fremden Stetten nach der Narva siegeln, noch keine andere Haven auf der Reussischen Seidten, entweder inn der Lübech oder Nein, oder sonst anders who suchen; sondern den Schwedischen Vnndersassen soll frey sein an der Reussischen Seiten alle Haven vnnd Stetten mit ihre Schiffen, Schüten vnnd Lodden, whor sie wollen, zu besuchen, auch zu handeln vnnd wandeln in allen Hafen vnnd Stetten vber gantz Reusslandt, Ost vnnd West, Norden vnnd Seiden; item in der Muschow, Novgarten, Pleskow vnnd in andern Stetten mehr, wie die mügen genennt werden; auch in den Landen, so ihre Zaarskische Hochheit hernacher vnnd frembden Herrschafften zu Reusslandt könnten vnnderworffen werden, als von den Tarttern vnnd andern, soll ihnen zu handeln frey sein.

Gleichermassen sollen die Schwedischen Vnndersassen, die Heusser vnnd Garten in der Muschow, Novgarten, Pleskow vnnd andern Oertern in Reusslandt, welche Heusser vnnd Garten sie in Vorzeiten gehabt haben, mit all ihren Gelegenheiten vnnd Gerechtigkeiten frey wiederumb eingeräumt werden. In den Stetten auch, da sie zuvor keine Heusser inne gehabt, sollen ihnen Garten vnweigerlich gegeben vnnd eingeräumbt werden, dar sie ihre Güter inne niederlegen können. Des grossen Herrn Zaar vnnd Grossfürsten Foedora Iwanowitz, vber gantz Reusslandt Zamoderzetz, Vnndersassen soll dasselbige gleichermassen wiederfahren zu Wyborch, Revell, Aboe vnnd andern Ortern in Schweden.

Welche Kauffleute aber mit ihren Gütern vnnd Wharen wollen fahren zu dem grossen Herrn Zaar vnnd Grossfürsten Foedora Iwa-

nowitz, vber gantz Reussland Zamoderzetz, vber Wasser auss dem heiligen Römischen Reiche, aus Hispania, Englandt, Dannemark, Frankreich, Lübek oder anderer Ortern, von wannen sie auch sein, mit ihren Wharen vnnd Kleinodien, welche in ihrer Zaarskischen Hochheit Schatz dienstlich sein können, dieselben sollen durch Schwedenreich vnbehinndert vnnd ohne Argelist oder Aufhaltung reissen, zu Lande vnnd Wasser; doch dass ihre Wharen und Güter erstlich zu Wiborch oder Revell angegeben vnnd verzeichnet worden sein.

XCII.

Kurtzer Bericht vnnd Information der Hansischen, von Alters hero auff Lifflandt vnnd Reusslandt gebrauchten Sigelation, Gewerbe vnnd Handtierung.

Записка городскаго Любскаго Совѣта Императорскому Посланнику Г. фонъ Минквицу, по предмету Ганзейскаго торговаго мореплаванія въ Ливонію и Россію. Около 1595 г.

Der Stadt Lübeks vnnd anderer erbaren Hanse-Stette Bürger vnnd Einwohner haben von Alters hero vnnd vndenkl: Jahren, sowoll in Reusslandt alss Liffland, sonderliche Privilegia, Begnadung vnnd Freiheit gehapt, derogestaldt, dass sie dahin nicht allein allerhand Kauffmannswahren frey, sicher, sowoll zu Wasser alss zu Lande, brengen, die ihres Gefallens ahn die Reussen oder Andere verhandeln, verkauffen vnnd verwechseln, sondern auch hinwiederumb an sich gebrachte Reussche Wahren anhero schaffen vnnd brengenn, vnnd zu Fortsetzung gemeiner Wollfarth hin vnnd wieder distribuiren vnnd vortheilen mügen; vnnd solches ohne einigen Beschwer, Zollenss oder Imposten.

Inmassen sie dann auch zu dero Behuff vnderschiedtliche Cunthorn oder Emptoria zu grossenn Naugartten vnnd der Pleskow gehapt, dahin sie solche ihre Gütter vnnd Wahrenn fürrenn, vnnd durch ihre Institores, daselbst residirend, vorhandeln lassenn; bey welcher freyen Handelung sie nicht allein in Friedens-, sondern auch Kriegess-Zeitten vnnd Leuftenn, in vnnd alle Wege, ohne jenigen Vnderschied der Zeitt, vnbehindert gelassenn: wehre auch darbey ohne allen Zweiffel gepliebenn, wann nicht durch das eingefallene Kriegswesen vnnd in Sonderheit ihrer, der Revalschen, selbsteigen Privatgesuchtt vnnd dass sie sich zu der Königl: Maytt: zu Schwedenn geschlagen, die Handelung anders wohinn transferirt wordenn.

De aber nun woll, nicht ohne dass bey Zeitten jetzt ahngerürtenn Mosskowittischen Kriegswesenn mit den Liffländern, anno 62 ohngefehr, Ericus der XIV, Kuningk zu Schwedenn, vnnd folgennds Koningk Johan III, solche Sigelation vnnd Gewerb auff der Narva vnnd Reusslanndt den Hansischenn zu vorhindern vnnd abzuschrecken sich vnderstanden; auch zu dero Behuff ihre Golleyen vnnd Schiffe in die offenbahre Sehe lauffen, durch dieselben viele vnzehliche hansische Schiffe, sowoll auff der Hinn- alss Herreisse, auch nicht wehniger zu Friedens- alss Kriegess-Zeitten, mit Mann vnnd geladene Gütter hinwegk gefürett, sondern auch dieselben partieren vnnd beuten lassenn; also, dass von solchen genommenen Schiffen vnnd Güttern, biss vff heutte, dass Geringste nicht restituiret wordenn, dadurch denn

auch denn Lübischenn insonderheitt ein überauss vnertregl: vnnd vnnüberwindl: Schadenn zugewachsen, auch dahero höchst genothengstet sich beneben der Königl: Maytt: zu Denmarken, wider den Schwedenn, in offenne Kriegsexpedition zu begebenn, dass dann auch Guttes vnnd Bluttess genugk gekostet.

So ist aber doch solche Behinderung vnnd Turbation folgennds in denn zu Stettin anno 70 auffgerichtetenn Friedens-Vortrags gentzlich vnnd allerseitts hinwieder auffgehoben; dergestaldt, dass der Stadt Lübeck Bürger vund Inwohnern, die gemeyne Sigelation, Gewerb vnnd Handelung, sowol in dass Koningkreich Schweden alss auch auff Reusslanndt vnnd Narva, allermassenn wie ess fürder Zeitt vnnd vor Alters her gewesen, hinwieder geöffnet vnnd hergestellet; vnnd das ohne jenige Vorbehaldt, Limitation, Restriction, sondern indefinite vnnd ohne Vnnderscheydt, gleich auss beygelegte Extract desselben Vertragkss mitt mehreren Umbstendenn zu ersehenn.

Wass aber nun die jetzt bevohrstehende, berürte Friedenss-Handelung betreffen thutt, so stehet woll zu besorgen, dass bey der gantzen Handelung nichtss Mühseligeres vnnd Beschwerl: fürfallenn wirdt, dann wo vnnd ahn welchen Ordt der Stappell oder Residentz hingelegt werden soll.

Wann denn vermerkhet wurde, dass der Handell etwan auf Reusche Narva oder anderss wohinn in Reusslandt transferirt wärden solte, so musste man sich an den Grossfürsten vnnd Ihrer Maytt: anwesenden Räthen fleissigs dahinn bemühenn vnnd durchtreiben, dass denn Hansischen auff dieselben Ortter die Sigelation, Hanndell vnnd Wanndell der Königl: Maytt: vnbehinndert in aller Wege freystehn, vnnd zu mehrer Sicherung, dass ess in dem Friedensvortragk wieder einverfasset werden müchte.

Im Fall aber die gewöhnl: Commercien nicht dahin, sondern auf die Teutsche Narva, Revell oder andere in Lifflanndt wolgelegene Stette gebracht werden solte, so wolte alssdann die Sache dahinn zu befürdern sein, dass ihnen, mehrbesagten Hansischen, mit den Reussen mit allerhand Kauffmannswahre nichtss aussbeschieden in vnnd ausser dem Lannde zu handeln, zu verkauffen, alss ihnen, den Revellschen vnnd andern Liffländer selbst, vnnd das ohne Vffdringen jennigen Zollens, Verpflicht vnnd andere Beschwer; sonderlich aber auch zu praecaviren, dass ihnen mitt denen eingeladenen Güttern von darob strax nach vnnd durch die Sehe zu fürren vnbehinndert frey stehn, vnndt nicht nach Revell oder anders wohin zu lauffen gedrungenn noch angehalten werden.

Gleichwoll auch dabeneben nicht desto weyniger die Sigelation vnnd Handtierung auff die Narva vnnd Musskow in Reusslandt zu Wasser vnnd zu Lannde, wie ess von Alterss her gewesen, auch zugleich frey pleiben vnnd keinesweges verschlossen oder versperret werden muchte.

Vnndt weill dann der Grossfürst denn Hansischen in Reusslanndt mit allerhandt Wahren vnnd Commoditeten darselbst zu handeln auch dieselben ausszufürren gnedigst gestattet vnnd nachgegeben, dass demnach Ihre Kayserl: Maytt: ferner zu bitten sein wollte, hinfüro auch das Wachs hinwieder frey zu geben, vnnd zugleich mit andern Wahren herauss zu fürren, wie es von Alters hergebracht, gnedigst zu gestatten vnnd nachgegeben.

Schliesslich auch die Kayserl: Maytt: oder Ihrer Maytt: Rathe höchstens Vleisses anzuliegen, das sie die Hansischen, bey solcher freien Handelung, auch mitt Erlegung des Zollens hinfüro verschonet vnnd damit

noch andere Beschwerden nicht ferner bestrengett, sondern davonn genzlich befreyet, vnnd also allerseits ihre vhralte Privilegien, Begnadungen vnnd Freyheitten wirkl: zu geniessenn haben mochte.

XCIII.

Auff dero von Lübeck vermeinten Bericht vnnd Information, so sie wegen der Hansischen, vor Alters hero auff Reussland vnnd Liffland gebrauchten Sigelation, Gewerbe vnnd Handtierungen der Römischen Keyserlichen Maytt: Abgesante nach Reusslandt zugestellet, wahrhafftiger Bericht.

Опровержение Ревельскаго Совѣта на изложенныя въ Любской Запискѣ предположенія о торговомъ мореплаваніи въ Лифонію и Россію. Около 1595 года.

Anfenklich, dass die erb: Ansehestette von Alters hero vnnd vnndenklichen Jahren grosse Freyheit, Privilegien vnnd Begnadungen in Lifflandt, sowoll in Reusslandt, vor andere frembde Nationen, in Handell vnnd Wandell, also dass ihre Wahren dahin zu Wasser vnnd zu Lande füren, aus Reusslandt vnnd Lifflandt Commoditeten wieder herausszubrengen (jedoch auf der erb: Stette löbliche Verordnung) gehapt, ist nicht ohne Grundt.

Dass aber darnebst in der Information gesagtt, alss sollten sie solcher freyen Hantierung, nicht allein in Friedenss-, sondern auch Kriegens-Leufften vnnd Zeitten, in vnnd alle Wege vnngehindert gebraucht, auch woll dabey geblieben wehren, wann nicht durch dass anno 62 zwischen dem Reiche Schwedenn vnnd der Stadt Lübeck eingefallen Kriegesswesen vnnd insonderheitt der Revalschen eigen Privattgesucht, vnnd das sie sich zu der Königl: Maytt: zu Schweden geschlagen, der Handell anders wohinn transferirt jeworden wehre: dass wirdt von ihnen zu milde berichtet vnnd geschieht darumb den Revalschen Gewaldt vnnd Vnnrechtt. Dann obwohl insonderheitt die von Lübeck sich eines vermeynten Privilegii ihnen von den Deutschen Meister in Lifflandt, Herr Gottfried, anno Christi 1292 gegeben, berufen; auch desselben in ihrenn anno 1564 Ausgeschrieben, so öffentlich in Druck aussgangen, gedenken, darinnen vnnter andern vermeldett, das die Bürger vnnd Einwohner der Stadt Lübeck auch in Krieges-Zeitten zwischen Lifflandt vnnd der Muschow ihren Handell vnnd Wandell, ohne ihn der Liffländer hintertreiben, gebrauchen müge:

So kann sich solch Privilegium doch vff diese Ortter Lifflandts, nemblich Harrien, Wirlandt vnnd Esten (worin die Stadt Revell belegen) nicht erstreken, weill dieselben Lande vnnd Stette in dato desselben Privilegien nicht in dess Deutschen Meisters Orden, sondern nach der Bottmässigkeit der Königl: Maytt: vnnd Kron zu Dennemarken gewesen, vnnd Deutschen Orden erst nach 47 Jahren erst übergeben worden, nemblich im Jahr Christi Geburtt 1346.

So werden auch die vonn Lübeck in Ewigkeit nicht erweisen können, dass ihren löblichen Vorfahren, vielweniger die gemeinen Ansestette solch vermeyntes Privilegium jemalss für den negst gewesenen Kriege ge-

brauchtt, in öffentliche Kriege denn freyen Handell dergestaldt wie in Friedens-Zeitten zu treyben; derowegen auch solch ein Privilegium per non usum centum annorum ahn sich von Rechtsswegen vnkrefftigk.

Zudeme ist zu erweisen, das die löbl: Ansestette vnnd ein hochweiser Rath zu Lübeck, alss ein Haupt der Ansestette, vmb gemeiner Wollfarth willen, kegen vnnd wieder solches vermeyntes Privilegium andere Ordnung vffgerichtet, nemblich dass der Ansestette Schiffe nicht mehr in Reuss:, alss vff Revell, siegeln musten vnnd dasselbst löschen ihre Wharen, so sie mit den Reussen zu verhandeln bedacht, vom Revell aber in kleyne Schiffe auf die Narve, auch dahinn vnnd zu Dorpt vber Landt zu Winter- vnnd Sommer-Zeitt(*) verschicken vnnd fürren muchten; dann der Reussen Handell zur Narve vnnd Dorpt gewesen, vnnd musste sich Niemandt verdreisten strax auss Deutschlandt oder andern Landen, Revell vorbey, auff Reusslandt zu siegeln, vermüge hiebey vorwartter Ansehestetter Recesse mit A: signiret. Vnnd haben die erb: Ansehestette in vnnd alle Wege vber solche ihre löbl: Anordnung stette vndt feste gehalten; vnnd diejenigen, so darkegen gehandelt, vermüge der Recesse, ernstlich gestraffett, vnnd seindt bey solcher löbl: Anordnung nicht allein den Liffländischen, sondern auch der erb: Ansehe-Stette Wollfahrten, alsso sich auch die von Lübeck vnnd gemeine Ansehestette des vermeynten Privilegii tacite vorziehen vnnd renunciret, ergto: L. si quis in conscribendo C: de pactis cum similibus.

Zudeme kann auch solch Privilegium zu Rechte nicht bestehen, dieweill durch desselbenn Gebrauch einess Anderenn vnwiederbringlichen Schaden vesursachet, wie durch denen von Lübeck eigennütziger vnnd freventlicher Vbung solches Privilegii ganz Lifflandt dem heyl: Röm: Reiche entzogen vnnd in der benachbarten Pottentaten Pottmässigkeit gerathen, welches man ihnen zu verandworten heimbstellet. Dann ess isst vermuthlich, das dess Deutschen Meisters (der ihnen solch Privilegium gegeben, weill derselbe ein Mitgleidt des heyl: Röm: Reichs) Willen gewesen, das die von Lübeck desselben Privilegien nicht alleyne ihrer, F. H., vnnd andern Pottentaten in praejuditium, sondern auch ad irrecuperabile damnum dess heyl: Röm: Reichs gebrauchen sollten.

Dass sie auch den von Revell aufrücken, wie sie sich zu der Königl: Maytt: zu Schweden geschlagen, derowegen der Reussische Handell anders wohinn transferiret, dakegen weiss die gantze Weldt (Gott lob), das die von Revell sich nicht auss Leichtfertigkeitt, sondern auss dringender Noth, da sie so wenigk vonn dem heyll: Röm: Reiche, alss ihrer vorigen Obrigkeitt, kegen vnnd wieder den Erbfeindt dieser Lande, denn Musskowittern, haben können entsetzett werden, vnnd er die Kronn Schweden begeben (auch durch diese Mittel alleyne) obwoll die gantze Weldt daran zweifeldte, negst göttlichen Beystandt für denn Musskowitter bisshero geschützett. Vnnd sollten die vonn Lübeck vnnd andere erb: Ansehestette pillich mit ihnen, negst hochgedachter Königl: Maytt: vnnd Ihrer Maytt: Commissarien vnderthenigk vnnd erdienstlich von Hertzen danksagen, so der Reussische Handell (wie verhoffentlich) nach dem Alten löblichen vnnd der Ansehestette alten Recessen wiedermuthen voriger esse vnnd Gebrauch gebracht werden.

Dass ess aber denen von Lübeck gleich viel gilt, wohinn vnnd an welchen Ortt der Stapell

(*) In apographo: «zu Win vnnd Sommer.»

vnnd Residentz dess Reussischen Handellss, ob ehr auf der Reussischen Narve oder anderst woh in Reusslandt oder vff die Teutsche Narve, Revell oder andere in Lifflandt gelegene Stette transferiret werde, auch die Pleskower Farth keynes Weges verschlossenn vnnd passerend begeren: dass kann sich Niemands, auch ihre eigene Bürger Kinder vnnd Diener, so denen Reussischen Handell zur Plesskow treyben, genugsam verwundern. Wollen auch nicht glauben, das solches gemeynen erb: Ansehestetten eigentlich Meinung vnnd Gemüth sey; dann es wehre kleglich, das von so hochweisen Leutten nicht sollte vnterschieden werden, was für grosse Commoditeten sie im Reussischen Handell (wann er ahn dieser Seitten Revalls in des Reussen Landt verlegt wurde) habenn konntten, da ja für erst diese Liffländischen Stette gantz zu einer Oede werden müssen, welches man dann ahn die löblichen Ansehestette nicht verdient; zudann wurdenn die Frembdten denn Handell an sich gentzlich brengen vonn denn Ansehestetten, vnnd wir samptlich ohne Nahrung pleiben (welches Gott gnädigstlich verhütte).

Schliesslichenn, denn Stettinischen Vertragk belangende, dass darinnen der Stadt Lübeck Bürgern vnnd Einwohnern die gemeyne Siegelation, Gewerbe vnnd Handtierung auf die Reussen vnnd nach der Narve ohne jenige Vorbehaltt, Limitation oder Restriction, sondern ohne Underschiedt, indefinite wieder eröffnet, frey gelassenn seyn sollte: dass weysen die Buchstaben viell anderss aus, das sie der Narve-Farth vnnd Revallischen Handell nicht anderss, alss vor Alters gebrauchen sollten.

Nun ist das Alte gewesen, dass sie nicht frey von Lübeck nach der Narve siegeln muchten, sondern mussten zu Revell auffschiffen vnnd von dannen ihre Wahren nach der Narve verschaffen. Vnnd was sie zur Narve wieder an sich gebracht, nicht von da nach Teutschen oder andern Landen, sondern wieder von da auf Revell auffschiffen. Derohalben der Königl: Maytt: zu Schweden vnnd Pohlen Hern Commissarien höchstes Fleisses zu bitten, diese Sache anderss vnnd besser, wie die vermeynten Informationes gethaen, zu bewegen vnnd einzustellen; wie es denn von ihn woll anzufangen vnnd Gott helffend zum glückseligen Ende woll kommen wirtt. Davor ihr Gestrengl: vnnd Herrlichk: ewig Lob, Ehr vnnd Preiss bey Manniglich haben vnnd erlangen, auch ihnen ihre angewandte Mühe dankbarl: erstattet werden soll.

XCIV.

An den Raht zu Lübeck.

Отписка Ревельскаго Совѣта въ Любекъ, съ жалобою на упадокъ торговли съ Россіею и Ливоніею, и на то, что торговый портъ по прежнему находится въ Нарвѣ. 13 Окт. 1596 г.

Vnnssern freundl: Gruss zuvornn. Ehrenveste, Achtbare, Hoch- vnnd Wohlweise, grossgünstige Herrn vnnd besonders guette Freunde.

Wir stellen in keinen Zweifell, es werdens Ew: Ehren:, Achtb:, Hoch- vnnd Wohlw:, nicht weniger alss wir in dieser Stadt, mit

Schmertzen (leider) vermerken, wasgestalldt der Handel mit den Reuss: vnnd Liffll:, (so der vornehmste Handel von Alters vnnd gleich ein Fundament der Canthoren vnnd aller anderer nutzbar: Gewerbe gewesen, dero sich auch allein der ehrb: verwandte Hanse-Stetter Einwohner vnnd keine Frembde gebrauchten; darbei auch obgemelte Stette wollgefahren, auch ohne solche Handlung in gedeil: Wesen nicht erhalten werden können), nun mehr, von Tagen zu Tagen, je länger je mehr den verwandten Stetten endtzogen vnnd in frembde Nationen Hände gerathen vnnd kommen thuett; welches Alles vornemblich daher entstehet, das der erb: vnnd verw: Stetter gudt alt Vertrawen vnter einander durch Privatgesuch zerrüttet vnnd verloschen, Vneinigkeit vnnd Missverstandt eingefallen. Auch so lange solche Misshelligkeiten vnter einander nicht aufgehoben, zu ewigen Vergess eingestellet vnnd hinfürder nicht vnterpleiben würde, ist zu besorgen, das nicht dadurch die alte löbliche Hansische Societaet vnnd Confoederation gantz vnnd gahr getrennet, also auch die Frembde den Handell, zu endtl: der Stedte Verderb vnnd Vndergang (welches Gott vorbehuete) behalten wurden.

Zweifeln derowegen nicht, E: Erb:, Acht:, Hoch- vnnd Wohlw:, alss die Haupter der löbl: Hansischen Confoederation, werden auss ihrem von Gott verliehenen Verstande, auch ohne vnnsern Erinnern, wie diesen hohen Beschwerungen mit zeitigen Rath abzuhelfen in Zeits betrachten vnnd bedenken.

Wir aber, vor vnsere Persohn, habenn zu den Sachen nicht mehr thuen können, allein das wir mitt Flehen vnnd Bitten an vnnssere hohe Obrigkeitt nach allen vnseren Vermügen verhalten, dass durch Gottes gnedige Zuthat der Reussische Handell, mit Vollwordt vnnd Consens des Muschowitters, nach dem löblichen Alten, nemblich: die Deutsche Schiffarth vnnd Stapell vff diese Stadt, vnnd der Handell mit den Reussen zur Narva sölle gehalten werden, wie solchs Alles besiegelt vnnd bekreutzküsset ist. Das aber noch immer die Deutsche vnnd frembde Schiffe, strax dieser Stadt vorbey, nach vnnd von der Narve siegeln, solchs geschieht kegen vnnd wider der K: M: F: D: Hertzogk Carln etc., auch der Hn: Reichs-Räthe Willen vnnd Befehll, vnnd kann woll in ein Kurtzen ander Einsehn darinne geschehen.

Wie dan auch nicht zu zweifelnde, das dennoch mehrentheill der erb: verw: Stette Einwohner so lieb hierher zu Revell, alss nach der Narve zu siegeln gewilligt seyn werden, wanne sie bey sich die Vrsache, warumb der verw: erb: Stette aller Seits erb: Vorfahren vor gudt vnnd rathsamb angesehn, selbst decretiret, beschlossen vnnd recessiret mit ihrer Schiffarth dem Muschowittern oder Reussen nicht daher, alss zu Revell zu landen, derselbst lösen vnnd laden: nemblich, weill hierher ein rein Fahrwasser ist, auch Jedermann seine Gueter in gutten Steinhaussern, Keller vnnd Buden woll verwahret wisse; das auch der Muschowitter nicht alssbaldt wissen kann, was vor Deutsche Wahren ins Landt gekommen, darnach ehr auch seine Wahren steihert vnnd verhöhett, wie itzt (leider) zur Narve geschiehett, das alle Deutsche Wahren in niedern Preise vnnd die Reussische bey hohen Preise seyn.

Vnnd weill dann die alte löbliche Anordnung mit den Reussischen Handel nicht alleine dieser guetten Stadt Revell zutreglich, sondern auch alle erb: verw: Stetten Bestes isst, darbey ihre Vorfahren sollen wollgefahren, alss wollen wir nicht zweifeln.

E: Ehr:, Acht:, Hoch- vnnd Wollw: werden sichs auch gefallen lassen, insonderheitt

auch dieser armen, alten, verwandten Stadt Wehmut vnnd cleglich Bedruckung, darinne wir zu dieser Zeitt der verschwundenen Nahrung halbers gerathen, zu Christlichen, nachbarlichen, mitleidigen Hertzen führen, vnnd in allen Gunsten dahin trachten, damit diese arme benöthigte Stadt, dem gemeinen Nutzen zum Besten, ferner erhalten vnnd nebenst den andern verwandten Steden ihre Nahrung wieder erlangen, die die Frembde aber auss Reussland, sowoll hier binnen Landts, sonderl: mit ihren grossen Monopolien, gentzl: abgehalten werden mochten.

Das sollen vnnd wollen sich E: E: Acht-, Hoch- vnnd Wollw:, sambt denn andern verwandten, löbl: Stetten, zu was gentzl: versehen vnnd getrösten, dass ihnen in den löbl: Alten vnnd was auf Reden stehet von vnnss kein Impass geschehen soll. Vnnd so was beschwerl: eingefallen vnnd zu wandeln stehet, in dem mussen wir vns sagen vnnd vnderrichten lassen, davon abstehen vnnd den löbl: Recessen nachleben, ob Gott will, dem E: Ehr- vnnd Acht- Wohl: wir getrewl: empfehlen.

Mitt dienstlichen Bitten hierauf ihre schrifftl: Ercklerung. Datum Revell, den 13 Octobris, anno 1596.

Bürgermeister vnnd Rath der Stad Revell.

Betreffent den Handell mit den Reussen vnnd Liffländer.

XCV.

Geleidtsbriff naher Muskouw; de anno mundi 7108, mens Martis.

Проѣзжая грамота Царя Бориса Ѳеодоровича Любскимъ Посламъ. Марта 1600 года.

Vonn Gottes Gnadenn, vonn dem grotten Hernn Keiser vnnd Grottfürsten Baryss Fedrowitza, aller Reussen einn Sülvesterholder, der Wolodymerschenn, Muschowschenn vnnd Nougarotzschenn, einn Keiser tho Kasann, einn Keiser tho Asterkann vnnd einn Keiser inn Sibyrien, einn Herr der Plesskow vnndt einn Grottforst tho Schmolenzsche, Twerschego, Permschago, Wettschago, Bolgarschago vnnd anderer, einn Herr vnnd Grottforst tho Nougardenn des Nedderlandes, Zernigoffschogo, Belleoserschago, Lifflandschego, Vdorschego, Obdorschago, Kondeischego vnnd gantzenn Nordenn-Sidenn einn Gebieder, vnnd einn Herr der Iwerschenn Lande, der Grusinischenn Kayserdome, vnnd der Kabardinnschenn Lande, der Zirkassenn vnnd Igorschenn Fürstendome, vnnd anderer veler Herrschafften Herr vnnd Regent.

Inn der Stadtt Lübeck dem Bürgermeistern vnnd Radtmannen vnnd Bürgers. Sie hebben gesanndt tho vnns, grotenn Herrn Kayser vnnd Grottforstenn Baryss Fedorowitz, aller Reussen einn Sülvesterholder, denn Lübischenn Zachariassenn Meyer mit einem Breve; darinn hebbe gy geschrevenn tho vnnser Kayserl: Maytt:, datt gy hebben wollenn senndenn tho vnser Kayserl: Maytt: tho supplicierende vnnd Gesunndheit tho wünschenn vnns, groten Hn: Kayser vnnd Grottforstenn Baryss Fedrowitz, aller Reussenn einn Sülvesterholder, vnnd vnnserm Sohne, dem jungenn Kayser vnnd Fürstenn Fedora Baryssewitz, aller Reussenn, inn vnnsere weitt-

berümede Herrschafftenn des Russischenn Kayserdoms, vth juwenn erweldenn Bürgermeister, Radtmanne vnndt Bürgers; vnndtt dat gy nicht gesanndt hebbenn vonn wegen der vngesunden Luchtt vnnd Vnnsekerheidt, vnnd ok vonn wegenn eines Passbrives. Vnnd tho vnnsernn Sohne, dem junngenn Kayser vnndt Fürstenn Fedora Baryssewitz, aller Reussenn, hebbe gy ok gesanndt tho supplicierende, dat vnnser Kayserl: Maytt: juw wolle begnadigenn, vp Bürgermeister, Radtmanne vnnd Bürgers vnnsernn Keyserlikenn Geleitsbrieff tho gewennde. Vnndt vnnser Sohn, der junnge Kayser vnndt Fürst Fedora Baryssewitz, aller Reussenn, hefft ann vnns gesupplicieret vnnd vor juw gebedenn. Vnnd vnnser Kayserl: Maytt:, wegenn der Vorbede vnsers Sohnes, des junngenn Kaysers vnndt Fürsten Fedora Baryssewitz, aller Reussenn, hebben juw Lübschenn begnadigett, vp juwe Bürgermeister, Radtmanne vnnd Bürgers, welkere gy tho vnns, grotenn Herrn Kayser vnndtt Grottforstenn Baryss Fedorowitz, aller Reussenn einn Sülvesterholder, vnndtt ok tho vnnsernn Sohne, dem junngenn Kayser vnndt Fürstenn Fedora Baryssewitz, aller Reussenn, senndenn werdenn, dennsulvenn vann juw Erweldenn hebbe ick bevahlen düssenn vnnsernn Kayserliken Geleidtsbrieff tho gewennde. Vnnd weliker gy, Bürgermeister, Radtmanne vnndtt Bürgers, tho vnns, grotenn Herrn Kayser vnndtt Grottforstenn Baryss Fedrowitz, aller Reussenn einn Sülvesterholder, vnndt ok tho vnnsernn Sohne, dem junngenn Kayser vnndtt Fürstenn Fedora Baryssewitz, aller Reussenn, vth juw Erweldenn, vann Bürgermeister, Radtmannenn vnndtt Bürgers, gy senndenn werdenn, dennsulvenn juwenn Bürgermeisternn, Radtmannenn vnndtt Bürgers, die mögenn tho vnnser Keyserl: Maytt: komenn vnnd wedder thorügge reissenn, freywillig (*) ienigerley Anholdennt. Vnnd düsser vnnser Kayserliker Geleidtsbrieff, die iss vor juw, Bürgermeisternn vnndtt Radtmannen vnndtt Bürgers, vnndtt ok Geleidt. Geschrevenn inn vnnser Herrschafft inn Hove vnnser Kayserlikenn Stadtt Muschow, inndtt Jahr vann Scheppinnge der Weldtt 7108, im Monat Martis.

XCVI.

Antwort dess jungen Kaiser vnnd Fürsten Fedora Baryssewytz, de anno mundi 7108, mens Martis.

Грамота Царевича Ѳеодора Борисовича Любскому городовому совѣту касательно просьбы отцу его о проѣзжей Грамотѣ. Марта 1600 г.

Vonn Gottes Gnadenn, dess grossen Hn: Kaisers vnnd Grossfürsten Baryss Fedrowitz, aller Reussenn ein Selbsterhalter, der Wolodemirschen, Muschowschen vnnd Nowgorodtschen, Kaiser zu Kasan, zu Asterkan vnnd in Syberien, ein Herr zur Pleskow vnnd Grossfürst zu Schmolenssko, Twerschago vnnd anderer mehr, ein Herr vnnd Grossfürst zu Newgarden dess Niederlande, Zernigoffsschogo, Vdorschogo, Obdorsschogo, Kondinnschogo vnnd der gantzen Norderseidten, ein Gebieter (**) vnnd Herr der Lande Zirkassien vnnd Gorschischen Fürstenthumben, vnnd vieler anderer Herrschafften Herr vnnd Regent.

(*) Videtur deesse: «ohne.»

(**) In apographo: «Gesandter.»

Seiner Königl: Maytt: Sohn, von dem jungen Kaiser vnnd Fürsten Fedora Barysse-witza, aller Reussen, dem Bürgermeistern vnnd Radtmannen der Stadt Lubeck.

Ihr habet zu vnnsern Vater gesandt, dem grossen Hn: Kaiser vnnd Grossfürsten Baryss Fedorowitz, aller Reussen ein Selbsterhalter, zu seiner Königl: Maytt: vnnd auch zu vnnss, dem jungen Kaiser, den Lübischen Zachariass mit Brieffen, vnnd derselbe zu vnnsern Vater, sowohl auch vnnser Kaiserl: Maytt: geschrieben; auch ihn mit Reden zu supplicieren befolen, von wegen vnnsers Vatterss Seiner Kaiserl: Maytt: Glückwünschung vnnd Kaiserl: Regierung vnnd langwerenden Jahre Gesundheit, mit Anzeige, dass ihr, Bürgermeister, Radtmann vnnd Bürgern, zu vnnsern Vater Kaiserl: Maytt: wollen senden, vnnd dass solches vnterblieben sey von wegen der vngesunden Lufft, auch von wegen eines Passbrieffes; vnnd dass ich sollte an vnnsern Vater Kaiserl: Maytt: ewrenthalben eine Vorbitte thun, dass mein Hn: Vater Kaiserl: Maytt: euch wollte begnadigen, vnnd befehlen euch seinen Kaiserlichen Geleidtsbrieff zu geben, vp euch, Bürgermeister, Radtmann vnnd Bürgern, welchen ihr erwelen vnnd zu vnnsern Vater senden werdet, zu seiner Kaiserlichen vnnd auch vnnser Königl: Maytt: Vnnd ich habbe vor vnnsern Vater, dem grossen Kaiser vnnd Herrn vnnd Grossfürsten Baryss Fedorowytz, aller Reussen ein Selbsterhalter, ewre Supplicieren vorgebracht vnnd eine Vorbitte für euch gethan.

Vnnd vnnser Vater, der grosse Herr Kaiser vnnd Grossfürst Baryss Fedorowytz, aller Reussen ein Selbsterhalter, Sein Kaiserl: Maytt: hat euch nach vnnserm Begehren begnadiget, vnnd euch Bürgern seinen Kaiserl: Geleidtsbrief zu geben befohlen, denselben, die ihr zu Sr: Kayserl: Maytt: vnnd vnnss senden werdet. Vnnd welche ihr, Bürgermeister, Radtmanne vnnd Bürger, senden wollt, die mügen zu Seiner Maytt: ankommen, Seiner Kaiserl: Maytt: vnnd vnnser Angesicht sehn, vnnd ohne einige Anhalten wieder zurückreisen.

Geschrieben in vnnser Herrschafft, in dem Hoff der Kaiserl: Stadt Muschouw, von Erschöpffung der Welt 7108, im Monat Martis.

XCVII.

Formula der Volmacht der Legation in Moscoviam. Super confirmandis privilegiis. 1602, 26 Feb.

Полномочіе для посольства Ганзейскаго въ Москвѣ. 26 Февраля 1602 года.

Dem allerdurchlauchtigsten, grossmächtigsten Fürsten vnnd Herrn, Baryss Feodorowitz, von Gottes Gnaden Keysers vnnd Herrschers aller Reussen, Wolodymerschy, Moskovsky, Neugartzky, Keysern zu Kassan, Assterchan vnnd Sybirien, Hern zu Plesskow vnnd Grossfürsten zu Smolenssky, Twerssky, Jugorssky, Permssky, Wetzky, Bulgarssky vnnd anderer, Hr: vnd Grossfürsten zu Naugartten im Niederlande, Zernihoffsky, Ressantzky, Rosstoffsky, Jarosslaffsky, Belossky, Vdorssky, Obdorssky, Condinssky, auch der gantzen Nordenseitten, ein Gebieter vnnd ein Her der Iwerssky Lande, der Grusinschen Keyserthumb

vnnd der Kabardinschen Lande, der Zyrkassen vnnd Igorssky Fürstenthumb, vnnd anderer veler Herrschafften Her vnnd Regenten. Vnnsern gnädigsten Hern vnnd sonsten Jedermanniglichen, wem diese vnsere Schrifft zu sehen, hören vnnd lesen vorkumpt, thun nebst Anerpietung vnser gantzen bereidtwilligen vnnd geflissenen Diensten, wir, Bürgermeister vnnd Rääl dero Statt N. N., hiemit kundt vnnd offenbar. Nachdem zur Bestetigung vnnd Confirmation der gemeinen Hanse-Stette, vor diesen in Reusslandt sowoll erhalten habenden, sowoll auch zu Erhaltung vnnd Ausbrengung anderer mehr vnnd neuer Privilegien, Immuniteten vnnd Freyheitten, wie dan auch zu Glückwünschung zu Ihrer Keyserl: Maytt: Regierung, in gemeiner Hanse-Stette Nhamen, eine Pöttschafft verfertigt werden soll.

Dass demnach Bürgermeister vnnd Raat obenbenennt, vor vnnss vnnd vnnserer gemeinen Bürgerschafft, den erenfesten, erbaren, hoch- vnnd wohlweisen Raat der Keyserl: freyen Reichs-Statt Lubeck, alss der Hanseschen Societet Directoren, vnnd weme Ihre Hochweissheit zu diese Sachen subdelegiren vnnd verordnen werden, deme nehmen vnnd zu nehmen wir hiemit voraussdrücklich et per expressum gesetzt, gemeinet vnnd gehalten haben wollen, gleichsam sie mit Wortten aussdrückl: gemeldet, neben andern gemeinen Hanse-Stetten, vnnsere vollkommene Macht vnnd Gewaldt hiemit, vnnd kraft diesess bester vnnd bestendigster Form, Rechtenss, wie ess dero entz nach ordentl: Gebrauch oder Gewohnheit dess Landess am krefftigsten geschehen kan oder mag, geben vnnd aufftragen, vnnd für vnnss vnnd in vnnserem Nhamen zugleich mit, bey hochst ermeldten Grossfürsten vnnd Herren aller Reussen vmb Confirmation foriger wollherbrachter sowoll, auch vmb allergnädigste Verleichung mehrer vnnd neuer Privilegien, Frey vnnd Gerechtigkeit, in Ihr Keyserl: Maytt: Landen frey Handelung vnnd Wandel zu treiben, vnnd erdienstliches Fleisses antzuhalten vnnd zu pitten; auch sonsten in genere et in specie Alles zu thun vnnd zu lassen, wass die Notturfft erfordert, vnnd sich gepueren wirtt, auch zu Gedey vnnd Wollfahrdt gemeiner Hanse-Stette erspriesslich seyn mag, vnnd wie wan wir kegenwärtig, persönl: zur Stel selbst thun vnnd handeln solten, konten oder mochten, gelobende vnter guedten Glauben solchess Alless vnnd in allen zu kommenden Zeitten vor lieb vnnd genehm zu halten. Vrkundlich etc.

Datum anno 1602, d. 26. Febr.

XCVIII.

Instruction vnnd Bevehlich an die Legation zum Grossfürsten Baryss Fedorowitz. Lübeck, den 13 December, anno 1602.

Инструкція посламъ, отправленнымъ отъ Ганзейскихъ городовъ въ Москву. 13 Декабря 1602 года.

Damit an den allerdurchleuchtigsten, grossmächtigsten Hn: Keyser vnnd Grossfürsten Baryss Fedorowitz, aller Reussen ein Selbsterhalter, der Wolodimerschen, Muschowischen vnnd Neugorodtschen, Keysern zu Kasan, Asterichan vnnd Sibirien, Herrn zu Pleskow

vnnd Grossfürsten zu Schmolensky, Twersky, Jugorsky, Permsky, Wettsky, Bulgarsky vnnd anderer, Herr vnnd Grossfürsten zu Naugardten im Niederlande, Zernihoffsky, Resantzky, Rostoffsky, Jaroslaffsky, Beloosarsky, Vdorsky, Obdorsky, Condinsky, auff der gantzen Norder-Siden ein Gebieter, vnnd ein Herr der Iwersky Lande, der Grusinischen Keyserthumb vnnd der Kabardinischen Lande, der Zyrkassen vnnd Igorsky Fürstenthumb, vnnd anderer vieler Herrschafften Herrn vnnd Regenten.

Wir, Burgermeister vnnd Rädte der Städte Lübeck, Bremen, Hamborch, Rostogk, Strallsundt, Danzigk vnnd Lüneburgk, vor vnns vnnd im Nahmen der anderen ehrbaren Hanse-Stette, so mit vnnss einig, die ehrenveste, hoch- vnnd wollweisse, wollgelarte Herrn Curdt Germes, Bürgermeistern, Hn: Heinrich Kerkring, Rathmann, vnnd M: Johannem Branbachium, Secretarium der Stadt Lubeck, benebenst den ehrb: wollweisen Hn: Niclass Dinnies vnnd Hn: Johann Stralenbergk, Radtmannen der Stadt Strallsundt, abgefertigt vnnd derselben vnnsere Abgeordnete in Vorrichtung dero von vnnss vnnd den Hanse-Stetten auffgetragener Legation bey Ihrer Keyserl: Maytt: zu gebrauchen haben sollen. Demnach sowoll gemeinen ehrb: Hanse-Stetten, als auch ins Haupt vnnss, dem Rahde zu Lübeck, vnnd vnnserer eingesessener Bürgerschafft daran zum Höchsten gelegen, dass dieses hochnötige Legations-Werk nunmehr dermalleins vnvorzüglich vortgestellet vnnd glücklich expedyret werde: so sollen demnach vnnsere zu die Vorrichtung Subdelegirte vnnd Gesandten sich erster Gelegenheit von hinnen erheben vnnd naher der Muskouw begeben; zu welcher Reisse den Gott der Allmächtige Glück, Heill vnnd seinen milden Segen gonnen vnnd vorleyhen wollte.

Vnnd wan sie zur Muskaw oder wo sonsten den Grossfürsten anzutreffen werden angelanget sin, so sollen sie sich bey Ihrer Keyserl: Maytt:, vermittelst Vbergebung dero mitgegebenen Credentzschreiben, gebürlich angeben vnnd vmb gnedigste Audientz anhalten lassen. Vnnd wan sie dan von Ihrer Keyserl: Maytt: auffgefordert, sollen sie vor dieselbige mit gebürlicher Reverentz, Ehrerbeitung vnnd andern Ceremonien, so an demselben Keyserl: Hofe gebräuchlich sein mügen, vnnd sie, vnnsere Gesandten, vnterwegens oder da zur Stelle, vom vertrauweten vnnd des Hoffs Brauch erfarnen Personen erkundigen, vortretten vnnd Ihre Keyserl: Maytt:, sowoll auch deroselben vielgeliebten Hn: Sohn, dem jungen Keyser, dafür, das sie zu gnedigster Audientz verstattet, höchstes Fleiss Dank sagen; folgig Ihr Keyserl: Maytt: beiderseits vnnser vnnd gemeiner ehrb: Hanse-Stette gantz bereitwillige vnnd angenehme Dienste anmelden, sonderlich aber anzeigen:

Nachdem Ihro Keyserl: Maytt:, durch sonderbare Schick: vnnd auss Vorsehung des allmächtigen Gottes, welcher ein Stiffter vnnd Erhalter ist aller Keyserthumb, Königreiche vnnd Fürstenthumbe, zu dieser Keyserlichen högesten Praeminentz erhoben, das wir solches vnnd alle andere gemeine ehrb: Hanse-Stette mit gantz erfreulichen Herzen hetten vornommen, theten auch Ihrer Keyserl: Maytt: zu solchen hohen Keyserl: Ehrenstandt von Gott dem Allmächtigen Glück, Heill vnnd alle Wolfarth von Hertzen wünschen, den allmächtigen Godt getreuwlich anruffende, das seine Allmacht Ihrer Keyserl: Maytt: vnnd dem jungen Herrn Keyser mit einem langen, gesunden Leben, glückseligen, bestendigen, friedtfertigen Keyserl: Regierung besegnen vnnd dabey erhalten wolte, damit sie in- vnnd ausserhalb Ihres Keyserthums, ja in aller Weldt, einen

ewigen, vnsterblichen Rumb vnnd Nahmen erlangen mügen.

Auff solche Glückwünschung sollen sie dan alsobaldt die ihnen mitgegebene Praesent von Vorehrung Ihrer Keyserl: Maytt: vnnd dem jungen Hn: Keyser nach einander, mit gebürlicher Reverentz, offeriren vnnd vbergeben; vnnd bitten Ihre Keyserl: Maytten beiderseits solche geringe Vorerungen, sintemall Ihre Keyserl: Maytten ein viel Besseres wurdich, nicht vorschmähen, sondern zu Keyserl: Gnaden auffnehmen, vnnd alss ein Anzeig vnnsers getreuwen Gemüts vnnd geneigten Willens erkennen, vnnd demnach, nach alss vor, vnnser gnedigster Keyser vnnd Herr sein vnnd bleiben wollten; wie wir dan solches Ihrer Keyserl: Maytt: woll getreuwten. Vnnd wan nun die Glückwünschungen vnnd oblationes numerum geschehen, sollen vnser Gesandten alssdan darauff alsobald oder, do es nicht auff einmall gebreuchlich, hernaher, wan sie von newen vorbeschieden, zum Hauptwerk schreiten vnnd vnnterthenigst anzeigen:

Es wüsten sich Ihre Keyserl: Maytt: Zweifells ohne allergnedigst woll zu erinnern oder werden dessen sonsten berichtet sein, was Massen Ihrer Keyserl: Maytt: hochlöblichste Vorfahren, die Keyser vnnd Herrscher aller Reussen, deroselben Fürstenthumbe, Landschafften vnnd Vnnderthanen mit vnnss, denen von Lübeck vnnd den anverwandten Hanse-Stetten, deren Oberherrn vnnd Kauffleuten in guter, vertrauweter Correspondentz, von vndenklichen Jahren hero, in vnnd alle Wege gestanden, vnnd eine sonderbahre Communiction der Kauffmannschafften mit allerhandt Commercien sine nide gehallten vnnd continuiret.

Immassen dan auch der Hansische Kauffmann durch Ihrer Keyserl: Maytt: löblicher Vorfahren mit besondern Gnaden, Immuniteten vnnd Freyheiten, im gantzen Grossfürstenthumb, alss zu Ivangrodt vnnd Narva, insonderheit aber binnen Newgardten vnnd Plesskauw verschen, woselbsten zu Newgardten ein eigener Hoff, sampt einer Kirchen vnnd Zubehörung, auch eine freye Residentz oder Cunthor, da sie ihrer eigenen Satzungen vnnd Statuten leben vnnd sich verhalten mügen, gantz mildiglich erleubet vnnd vergonnet worden.

Dieweil aber nach der Zeitt, Vorhenguns des Allmächtigen, allerhandt beschwerliche Emporung vnnd Kriege im Grossfürstenthum, sowoll auch der Provintz Lifflandt, eingefallen, das also die Hoffe abgangen, auch der gantze Handell vnnd Kaufmannsgewerb der Orter viel gantzer Jahre fast darniedergelegen, hette man sich voriger Freyheiten vnnd Commoditeten im Handell vnnd Wandell also frey nicht mehr gebrauchen können, biss nun mehr endlich, durch Verleihung des Allmächtigen, es zum besseren Stande sich ereugnet.

Demnach hetten sich die ehrbaren Hanse-Stette zum vnderschiedtl: Malen zusammen vorschrieben vnnd dahin geradtschlaget, wie vnnd auf wass Massen, Mittel vnnd Wege die alte getreuwte Freuendschafft, Handtierung vnnd Communication mit Ihrer Keyserl: Maytt: auch deren Vnderthanen vnnd Leuten wiederumb muchte gleich vor die Handt genommen, von newen angerichtet vnnd continuiret werden; welch ir bestendiges Fürhaben sie den zu vnterschiedlichen Mahlen Ihrer Keyserl: Maytt: bei den verstorbenen löblichen Vorfahren, Herrn Iwan Basilowitz vnnd Herrn Feder Iwanowitz durch ihre Abgefertigten zu entbotten vnnd kundt gethan; solches auch mit allen Gnaden von Ihmen auff- vnnd angenommen, vnnd vnnss darauf vnterschiedtliche Geleidts- vnnd Passbrieffe vor die ankommende Hansische Legation zugeschickt worden, mit fernerem gnedigsten Vortrossten,

das auff Ankommen deroselben der Hansische Kauffmann nun hinfüro mit sonderbaren Gnaden vnnd Freyheiten sollte versehen, auch zu Newgardten, Plesskouw vnnd andern Ortern auff den Höffen, nach der alten Begnadung, ihre Handtirung zu treiben, sollten begnadiget sein. Immassen solchem auch so weitt nachgesetzet, das die Höffe repariret vnnd wir, die von Lübeck, halben Zollen schon vorlengst gnedigst entfreyet worden.

Ob wir vnnss dessen nun woll also getrostet, auch in vnnd alle Wege des Vorhabens gewesen, vnnd im Werk gestanden, vnsere Bottschafften darauff hinein zu schicken, vnnd fernere Handlung mit Ihrer Keyserl: Maytt: fürnehmen zu lassen; so wurden doch Ihre Keyserl: Maytt: auss vorigen vnsern Entschuldigungsschreiben vnnd abgeschickten Botten gnedigst woll vermerkt habben vnnd berichtet sein, was vnnss bisshero davon abgehalten, vnnd wir, wegen abgeschlagenen Geleidts vnnd sichere Passe bey dem benachbarten Potentaten, daran verhindert worden.

Alldieweill aber nun mehr Ihre Keyserl: Maytt: auch Ihre vnderschiedtlichen Geleidtsbrieffe vnnss gnedigst erteilet vnnd zugeschicket, dafür wir nochmalss vntertheuigst dankbar: so hetten demnach wir sie gegenwertige Herrn Abgesandten an Ihre Keyserl: Maytt: vnnd deroselben Sohn, dem jungen Herrn Keyser, auff Ihre gnedigste Vertrostung, Keyserlichen Begnadung, abgefertigt; vnnd teten demnach vnterthenigst vnnd embsigs Fleisses bitten.

1) *Erstlich:* das Ihre Keyserl: Maytt: vnnd deroselben vielgeliebter Sohn, der junge Keyser, vnnss in den Stetten Newgardten, Plesskauw, Iwangorod vnnd Musskaw wiederumb freye Gasthoffe, sampt einer Kirchen vnnd was datzu, ferner gnedigst gonnen vnnd anweisen lassen wolten, wie es von Alters gewesen; vnnd dem Hansischen Kauffman in Ihro Keyserl: Maytt: gantzen Landen, hin vnnd her, wieder im Ein- vnnd Ausszuge, mit seinen beyhabenden Wahren in Ihr Keyserl: Maytt: Schutz vnnd Geleidt nehmen, dieselbigen binnen der Musskauw, zu Newgardten, Plesskaw vnnd Iwangorodt, oder wo sie sich sonsten niedderschlahn vnnd auff Ihre Keyserl:Maytt: Begnadung vnnd Anordnung verhalten werden, ohne einige Verletzung ihrer Leib, Hab vnnd Güter, nach dem alten löblichen Gebräuchen, frey handeln vnnd kauffschlagen lassen; auch ihnen, den Kauffleuten, ihr Schiffardt, Gewerb, Residentz vnnd Handlung nach Norden vmb, nicht weniger dan den Englischen vnnd Hollendern, gnedigst zu vorgonnen, auch die vnverhandelte Deutsche Wahren frey wieder zurück zu führen befreyet sein mügen.

2) *Zum andern:* das Ihre Keyserl: Maytt: vnnss gnedigst gonnen vnnd nachgeben wollten, auff den Gasthoffen billiche Statuta vnnd Ordnung zu machen, auch dabey vnnss gnedigst schützen vnnd handthaben.

3) *Zum dritten:* das eine durchaus gehende Gleicheit mit Schäell- vnnd Pundergewichte gehalten, vnnd die eine nicht schwerer dan die andere sein muge; auch das im Auss- vnnd Einwegen, ohne Jemandts Nachteill vnnd Vorforteylung, den Wegern vnnd Salewaniker recht zu wegen aufferlegt vnnd befolen werden müge, dem Alten löblichen nach.

4) *Zum vierdten:* das man eine richtige Wrake auff alle wichten Wahren, alss auff Wachss, Tallich, Flachss vnnd Hanniff, anordnen vnnd daneben auch gute Auffsicht auff das Holz, wegen der Tallichfesser, haben, vnnd wan sie sich der Tara halber nicht vergleichen konnen, dieselbige zu streuffende sein mügen, nach alten Gebrauch.

5) *Zum fünfften:* weill die ehrb: Stetter in vorigen Zeitten in alle Wege frey gewesen ohne Zoll, vnnd Ihre Keyserl: Maytt: vnnss, denen von Lübeck, die Helffte erlassen; so bitten die ehrb: Stette ihnen den nun gentzlich zu erlassen, das Gewichtgeldt, (alss ein Muschawischen von jedern Rubell,) abgeschaffet vnnd bey altem Herkommen gelassen werden muge.

6) *Zum sechsten:* das hinfüro die Deutschen Wahren vnnd Güter auff ihren Tammösen oder Zollheuser nicht mugen angesagt noch beschrieben werden, nach dem Alten.

7) *Zum siebenden:* Item dass man mit keinen Reussen noch Pristauwen auff den Hòffen vber vnnsere verordnete Wechter beschweret sein mugen, nach dem Alten.

8) *Zum achten:* dieweill auch mit verstorbenen vnnd endtleibten todten Cörpern die Vndtschuldigen zum offtermall beschweret, vnnd vber alle Zuvorsicht solche todten Körpern vor vnsere Hoffe mochten gelegt werden, das wir dennoch selbigen nicht endtgelten, sondern deswegen vnbeschweret sein mügen, nach dem Alten.

9) *Zum neunden:* das man auff den Hansischen Hoffen Mehde, Bier vnnd Brandwein nur zu derselben Notturft zu brauwen mugen befreyet sein, nach dem alten Gebrauch.

10) *Zum zehenden:* so vnnsere Kauffleute einig Goldt oder Silber auff Seiner Keyserl: Maytts Muntzhoff auffsetzen lassen wollten, solchs ihnen vor die Gebür nach dem Alten frey sein muge.

11) *Zum eilfften:* das der Hansischen Kauffleute Gueter durch die Cosaken-Fuhrleute, Schutenfischers oder andere Reussische Arbeitsleute, vber billiche vnnd gewohnliche Belohnung, mit newen, von ihnen selbst erdichteten Vnplichten, dem Alten zuwieder, nicht mügen beleget werden; besondern dessfalls ein gewiss Arbeitslohn angeordnet werde, nach dem Alten.

12) *Zum zwolfften:* das auch der Hansischen Kauffman zu ihren Reisen vor ihre Person Seiner Keyserl: Maytt: Poddewoden (das sein Postferde) vor die Gebür zu gebrauchen mechtig sein mugen.

13) *Zum dreyzenden:* Da wieder Ihre Keyserl: Maytt: Begnadung den Hansischen Kauffman von Seiner Maytt: Befehlhabern einige Vberlust vnnd Beschwer geschehe, das also den ermeldete Hansische Kauffleute befreyet sein mugen Ihre Keyserl: Maytt: selbst antzubringen.

Inmassen solches vnnd was sonsten zu gemeiner erb: Hanse-Stede vnnd derselben eingesessenen Bürgerschafft, Gewerb- vnnd Handelsleuten Nutzen, Gedey vnnd Wollfarth erdacht vnnd vorrichtet werden kann, wollen wir obgedachten vnsern legatis vnnd Gesandten zu ihrer guten Discretion vnnd Legalitet anheimb gestellet vnnd anbetrauwet haben, denselben gute Vorrichtung vnnd glückliche Wiederkunfft wünschende.

Actum vnter der Stadt Lübeck grossen Insiegell, welches wir andern in Hansischen Sächen mit zu gebrauchen pflegen. Den 13 Debris anno 1602.

XCIX.

Resolutio Magni Ducis ac Domini Baris Foedorovitz, 10 April, am Sontage Judica.

Рѣшеніе Царя Бориса Ѳеодоровича, объявленное посламъ Ганзейскимъ на ихъ челобитную, 10 Апрѣля 1603 г.

Bey dieser mündlichen Resolution zum Abtritt, fragte der Cantzler Offanassa(*) Zachariass Meyern, ob er seine Handschrifft wegen etzlicher Gelde, so ehr, der Cancellarius, in seiner Reise zur Röm: Kayserl: Maytt: für 2 Jahren zu Lübeck auffgenommen, bey sich hatte, vnnd auff was Zeitt er dieselbe mechtig werden konnte. Meyer, alss dem der Bescheidt nicht woll in die Ohren klungen, gab harte Antwordt, sagente: hastu Geld, so hastu hie deine Handtschrifft. Diese vnnd andere harte, scharffe Worte, so zu Schmolentzky dem Boiarem wiederfahren, sollen den Cancellarium vbell jegenn vnns affectionis gemacht haben, das man hernacher alle Mühe vnnd Arbeit denselben zu gewinnen gehapt hat.

Admonendi sunt igitur legati, ne securitate publica, legationis specie, abutantur, neve principum ac populorum majestatem verborum arrogantia violare sibi fas esse putent; sed ea, quae in mandatis acerbiora videbuntur, oratione lenire, quum vero ad amicos referenda erunt, gratiora reddere oportebit: in his tamen impune est excedere mandata, in illis capitale; quia fit interdum, ut legatorum temeritate ad iracundiam, prudentia ad amicitiam principes adducantur.

Exempla quidem deesse possunt nemini. Sigesmundum, Moschovitarum regem, fertur in historia Moschoviae, clavo pileum capiti cujusdam legati affigi mandasse, quod injussus caput texisset(**). Saepius iis, qui in liberis ac popularibus civitatibus educati sunt, usu evenire solet: cum regibus, qua cum suis civibus, libertate uti, licere sibi putant; eoque ineptiarum vitio cumulatissimi sunt: ut non immerito M. Antonius Augusti legatum, qui ad se venerat, quod liberius cum Cleopatra sermones servisset, verberibus nudum caedi jusserit.

Nota. Dieser Kayserl: erste Bescheidt ist vnns von Herrn Steffan Basilivitz Gudenow, Oberhoffmeistern vnnd andern Kayserl: Rathen, den 10 Aprilis Dominica Judica, auffm Kayserl: Schloss mündlich, hernacher auff vnnser Bitte, am 12 ejusd:, schrifftl: zugestellet; folgig von Zacharias Meyern vnnd Hannssen Helmss, vnnsern Dolch, interpretirt vnnd in diese Schrifft gebracht worden.

Antwort des groten Hn: Kayser vnnd Grossfürsten Baryssa Foedorovitz, aller Reussen ein Sulvesterholder, vnnd veler Herschaften ein Her vnnd Regente, vnnd Seiner Kayserl: Maytt: Sohn, die grote Her Kayser vnnd Fürst Foedora Baryssiwitz, aller Reussen etc: Ihre Keyserl: Maytt: negste Räthe vnnd Hoffmeister Steffana Wassiliwitza Godunouw, sampt dessulven Mitvorordneten der Stadt Lübeck vnnd Strallsundt vnnd anderer Oversehesehen Stette Gesandten, Burgermeister Cunrath Germerss vnnd Mitthogeordneten.

Gy sindt gekommen thom groten Herrn, vnnsern Kayser vnnd Grotfürsten Baryss Foedorowitz, aller Reussen ein Sulvesterholder, vnnd veler Herschafften ein Her vnnd Regente,

(*) Scilicet: Думный дьякъ Аѳанасій Ивановичъ Власьевъ.

(**) Supervacaneum fere est, lectorem monuisse, inter magnos duces vel reges Moscovitarum nunquam Sigesmundum extitisse; hoc exemplum igitur a veritate abhorret.

vnnd tho Seiner Kayserl: Maytt: Sohn vnnd Herr Kayser vnnd Fürsten Foedora Baryssewitz, aller Reussen, vann der Stadt Lübeck, Strallsundt vnnd anderer Oversehesehen freye Stette, welke mit ehnen in Einicheit sin, van den Burgermeister, Rathmannen vnnd Burgers tho supplicirende von wegen juwer Warwe. Vnnd vnnser groter Her Kayser vnnd Grotfürst Baryss Foedorowitz, aller Reussen ein Sulvesterholder, vnnd veler Herschafften ein Herr vnnd Regente, vnnd Seiner Kayserl: Maytt: Sohn, der grote Her vnnd Kayser der Fürst Foedora Barissewitz, aller Reussen etc:, de hebben juw Ihre Kayserl: Ogen in der Ile sehn laten; vnnd gi hebben vonwegen juwen Gesandtschop avergeven von den Burgermeistern vnnd Rathmannen einen Credentzbreff von den Werwen, wat gy tho vnnser Kayserl: Maytt: in ehren Nahmen suppliceren werden. Vnnd vnnsern groten Hn: Kayser vnnd Grotfürsten Baryss Foedorowitz, aller Reussen ein Sulvesterholder, juw gnediglichen vthtohorend, vnnd van juwen Warwen, dar sie mündliken von reden scholden, dat hebbe gy vnnss schrifftl: avergeven. Vnnd vnnser groter Hr: Kayser vnnd Grotfürst Baryss Foedorowitz, aller Reussen ein Sulvesterholder, vnnd Seiner Kayserl: Maytt: Sohn, de grote Her Kayser, der Fürst Foedora Baryssewitz, aller Reussen etc., hebben den Breff der Stadtt Lübeck vnnd Strallsundt vnnd anderer Oversehesehen freyen Steden, der Burgermeister, vnnd Rathmann, vnnd Burger, hebben ehr supplicierend, vnnd juw övergevent Schrivendt gnediglichen vthgehoret, vnnd vp datsulve juw vorbringent, na dess Kaysers Befehl, juw ein Andtwordt darup tho gewende.

I Art. In den *ersten Punckt* ist geschreven, wo dat supplicieren de Lübschen vnnd Strallsundtischen vnnd andere Oversehesche freye Stette Burgermeister vnnd Rathmann an de Kayserl: Maytt:, dat der grote Hr: Kayser vnnd Grotfürst Baryss Foedorowitz, aller Reussen ein Sulvesterholder, vnnd Seiner Kayserl: Maytt: Sohn, der grote Hr: vnnd Kayser, der Fürst Foedora Baryssewitz, aller Reussen, dat wy wolden begnadigen vnnd verloven den Lübschen vnnd andern Oversehesehen freyen Stetten Koplüde, in vnnssern Herschafften tho Newgardten, Pleskow vnnd Iwangrodt, vnnd in der Musskow, vnnd in vnnssernn gantzen Lande tho kommende tho kopschlagen in freyer Kophandlung, vnnd tho reysende(*) in vnnsern Herschäfften vnnd ock thorügge tho reysende mit juwen Göderss, na den vorigen Gewohnheidten, glickfalss tho vorlovende in den Stetten, alss tho Newgardten, Pleskow vnnd Iwangrodt, tho havende einen freyen Gasthoff mit einer Kerken vnnd wat darto gehoret.

Responsum. Vnnd vnnsser groter Hr: Kayser vnnd Grotfürst Baryss Foedorowitz, aller Reussen ein Sulvesterholder, vnnd Seiner Kayserl: Maytt: Sohn, der grote Her vnnd Kayser, der Fürst Foedora Baryssewitz, aller Reussen etc., na Seiner Kayserl: Genade, den Lübschen vnnd Strallsundtischen vnnd anderen Oversehesehen freyen Stedte Burgermeistern, vnnn Rathmannen, vnnd Burgerss, die hebben wyr begnadiget vnnd vorlovet tho kommende in vnnssern Herschafften mit allerley Gödern, vnnd tho kopschlagende mit juwen Lüden freywillich, tho handeln mit allerley Gödern, vnnd weddervmb thorügge tho reysen soll dabey stehn mit ihren Gödern, wan die nichts vorkauffen werdern, sonder jenigerley Beschwer vnnd Gewaldt; vnnd ghy scholen beschuttet edder gehandthavet werden in Allen na vnnsserm Kayserl: Befelch, welches schall geordnet werden.

(*) In apographo: «reyin»

Vnnd de Hoff tho groten Newgardten, Pleskow vnnd Iwangrodt vor juw bavende, schall verbavet werden vberhalff der Kerken, ahn alleine der Kerken der Römischen edder Lutherschen Gelovenss: solches vnnser groter Her tho verloven ist nicht möglich tho bavende eine Kerken des Römischen edder Lutherschen Gelovenss; darumb gedenken wy, dat juw sulvest dat bewusst ist, dat tho vnnsern groten Hr:, tho Seiner Kayserl: Maytt:, vele grote Christlike Hern velemall derenthalven tho vnns geschicket mit Begehrende, dass da ehre Gesandten edder Affgesandten vnnd Koplüden kahmen reysende in vnnssers groten Hern Herschafften, vnnd ock vonwegen ehren Gesandten ankommende halven, ock vonwegen der nidderlicken Denstlüden vnnd ock vonwegen der Koplüde, tho verloven tho bavende ehnen Kerken Römschen edder Lutherschen Gelovenss. Vnnd der grote Her, vnnser Kayser vnnd Grotfürst Baryss Foedorowitz, aller Reussen ein Sulvesterholder, vnnd Seiner Kayserl: Maytt: Sohn, der grote Hr: vnnd Kayser, der Fürst Foedora Baryssewitz, aller Reussen etc., hebben datsulve nicht verlovet, vnnd allen densulvigen groten Hern, vnsse Brodern, hebben wy affgeschlagen, in vnnsern Herschafften keine Römischen edder Lutherschen Gelovenss Kerken tho bauvende hebben wy nicht bewilliget. Vnnd so nun vnnsser groter Her scholde verloven den Lübischen vnnd Strallsundtischen vnnd andern Oversehischen freyen Steden Koplüden tho bauvende eine Kerke des Römischen edder Lutherschen Gelovenss, so werden alle die groten Christl: Hern, welike derenthalven tho vnnsser Kayserl: Maytt: gesandtt hebben, vp vnsse groten Hern vnwillich werden, darumb dat ehr Begehren affgeschlagen, vnnd den Lübischen vnnd andern Oversehischen freyen Steden Koplüden verloven scholden eine Kerke tho bavende. Aber wo dat belangende der Gelove der Lübischen vnnd Strallsundtischen vnnd andern Oversehischen Stede Koplüde, den schall kenerley wedder Wille geschehen, sondern sie scholen frey sin na ehren Geloven tho wesen, vnnd in ehren Heussern ehre Gesange tho öven edder tho gebruken, na ehren Geloven.

II Art. Vnnd wat wieder in juwer Schrifft geschreven isst, bey den *andern Punkt,* dat de Koplüde mochten die Freyheidt hebben tho kommende mit Schepen, wegen Kophandlung an der Norderseiden, vnnd in ehren Ankommende mochten eine gewisse Stede hebben, vnnd welker sie von ehren Gödern nicht konnen vorkopen, dat se desulven freywillich wedder mogen thorügge fahren.

Responsum. Vnnd vnsser groter Her Kayser vnnd Grotfürst Baryss Foedorowitz, aller Reussen ein Sulvesterholder, vnnd dersulven Kayserl: Maytt: Sohn, der grote Her vnnd Kayser, der Fürst Foedora Baryssewitz, aller Reussen etc., de hebben juw begnadiget, de Lübischen vnnd Strallsundtischen vnnd andern Oversehischen freyen Stedte dersulven Koplüde, de mit Schepe vnnd mit ehre Kopschop in vnser Herschafften, tho der Kolmogorodischen Hafen vnnd tho der Archangelschen Stadt tho kommende hebbe wy verlovet, vnnd tho kopschlagen in vnnser Herschafften mit Koplüden hebbe wy vorlovet einen freyen Handell; vnnd dar sie ankommen, hebben wie bevahlen eine Stede tho dem Hoffe tho geven, vnnd sie mogen kommen vnnd wedder thorügge wegreysen gutwillig mit ehren Godern, so sie nicht hebben vorkopen konnen.

III Art. Vnnd wadt gy geschreven hebben in juwer Schrifft im *drüdden Punckt,* dat vnser groter Her Kayser vnnd Grotfürst Baryss Foedorowitz, aller Reussen ein Sulvest-

erholder, vnnd Seiner Kayserl: Maytt: Sohn, der grote Her vnnd Kayser, der Fürst Foedora Baryssewitsch, aller Reussen etc., dat wy juw scholden verloven in juwen Gasthoven tho settzen eine Ordnung, alss idt sick gebehren werdt, vnnd den Koplüden desulve tho holden in Beschuttung vnder Seine Kayserliche Handt.

Responsum. Vnnd vnser Kayserl: Maytt: Bevehl den Lübischen vnnd andern Oversehischen freyen Stede Koplüden, den schall verlovet werden tho holden vp ehren Höffen Befehlicheshebben vnnd ein Husswerdt, alsso idt vnder Koplüden gebruklich isst; keine Beschwerlicheit vnnd Gewaldt schall juw von Niemandt wedderfahren. Desshalven wardt des Kaysers ernstlicher Bevehl. den Boyaren vnnd Waywodden edder Kriegesoversten vnnd Befehlichslüden in den Stetten geschehen, vnnd werden gehandthavet werden in Allen na des Kaysers Befehll.

IV Art. Vnnd gy hebben geschreven in dem *verden Punkt* vanwegen allerley Schalewicht, dat se scholden sin in allen Steden gelick, alss idt von Olders her gewesen iss, vnnd dat in dat Kopen edder Vorkopen keine Beschwerlicheit sey.

Responsum. Vnnd des Kayserl: Maytt: Befell iss, dat gelick, also idt gewesen iss van langen Jahren her, in vnnssern Herrsafften in allen Steden, die Wichte gelick gewesen iss, so werd idt ock hernachmalss sin, vnnd dat ock juw Koplüde eine Wicht holden darentjegen, darmit dat die Gewichte vp beyden Seiden mochten gelick sin, darmit keine Bedreglich mit darin wesen mochte; vnnd de grote vnnsser Hr: Kayser, Seiner Kayserl: Maytt: Bevehlich, deshalven werdt den Bevehlichslüden ernstlich bevohlen werden, damit kein Bedroch vnder den Koplüden mochte geschehen; vnnd woll der werdt einige Bedregerey dhon, de schall darvor gestraffet werden, na seiner Schuldt.

V Art. Vnnd wat in juwer Schrifft geschreven isst, *im 5 Punckt*, dat allerley Gudt eine rechte Wrake hebben mochte, dat de rechte mochte gewraket werden, alss dat wegende Guth, Wachss, Tallich, Flass, Hennipf, Tran; gelichfalss Achtung tho hebben vp die Dicke der Tallichfate, darmit desshalven den Koplüden kein Schaden edder Verlusst geschehe.

Responsum. Vnndt vnnsser groter Her, Seiner Kayserl: Maytt: hebben in allen Steden den Boyaren, vnnd Woyewodden, vnnd Cantzlern derenthalven ein ernstlich Bevehll geschehen, dat de Koplüde scholen handeln mit Frembdelinge vnnd vnder sich sulven vprichtig; vnnd dat kein Vermengent edder Bedroch sin mag. Vnnd gy, Lübischen vnnd andern Oversehischen freyen Stede, Burgermeistern vnnd Rädtmannen, wollet gleichfalls juwen Koplüden ernstliken bevehlen, dat sie mit vnnssern, groten Hern, Seiner Kayserl: Maytt: mit dersulven Koplüden vprichtig kopschlagen wollen; vnnd dat keine vermengende vnnd bedregliche Wharen mochten gefüret werden, vnnd keine Hinderlisst in de Kopschup gebruket werdt, densulven scholen de Göder vanwegen de Verbrekinge tho Straffe genomen werden vor vnnssern groten Hern.

VI Art. Vnndt wat gy geschreven hebben in juwen Schrifft, *ins 6 Punkt*, vnnd dat gy hebben tho vnnssern groten Hern, Seiner Kayserl: Maytt: gesuppliciert wegen den Oversehischen freyen Steden, dat vnsser groter Her, Seiner Kayserl: Maytt: wollen begnadygen vnnd keinerley Tollen van ehren Gödern befehlende tho nehmen, gelickfalls dat Wagegeldt, von dem Rubell einen Denningk, vnnd dat Proiessde vnnd Wagegeldt

tho Ofer vnnd Newgardten auffthostellen; vnnd juw iss woll bewusst, dat in allen Herschafften de Gebruck isst, dat so von den Koplüden von ehren Gödern den Tollen nehmen, gelick also idt in eines Jedern Herschaft gebrucklich isst.

Responsum. Vnnd vnnser groter Her, Seiner Kayserl: Maytt: in Ihren Herschafften, welker Koplüde darsulvest ankommen vth vnderschedlichen Herschafften allerley dütsche Spracke, vnnd vnder der Littowischen Koning, glickfalls van vp gantze der Sonnen, vth Persenlande, vnnd vth Buggardischen vnnd vth andern Herschafften, vnnd die vnder den Turkischen Soldan seiner Regierung sin, dersulven Koplüde, so alhier ankommen, von densulven allen ehren Güdern betalen so vp der Tolboden ehren Tollen, na der Kayserl: Ordnung, alss idt van langen Jahren isst gebrucklich gewesen. Vnnd vnser groter Her, Seiner Kayserl: Maytt: Koplüden, in allen Herschafften, dar nünpt man gelickfalls van ehnen vp den Tollboden den Toll, glick alss idt sick an den Ortern gehöret.

Vnnd so nun van den Lübischen vnnd andern Oversehischer Stede Koplüden(*) von ehren Wahren den Tollen nicht nehmen schollen, so wurden alle grote Here, vnnssers groten Broders, von welkere ihrer Herrschafften ehre Koplüde, so tho vnnss kammen tho kopschlagen in vnnssers groten Hernn Herschafften, densulven wurde solches vp vnsserm groten Hern nicht woll gefallen, dat vnsser groter Her, Seiner Kayserl: Maytt:, ehr Begehrent thorügge gesettet vnnd juwen Koplüden geheten tho kopschlagen one Tollen, averst ahne den groten Hern, vnssere Brodern, na ehren Begeren nicht gewilligt, vnnd nu, na Kayserl: Maytt: Bevell, juwen Koplüden in allerley Handlung vor den Vorigen hebben Freyheidt, vnnd den Tollen vp beiderseits juwen Koplüden vnssers groten Hern sine Koplüde in juwen Steden scholen denn Tollen betalen, gelick wo Kopmans Gebruck.

VII Art. Vnnd wadt gy geschreven hebben in juwer Schrifft, *im 7 Punkt*, dat man der Dütschen Güter, vp des groten vnssers Hern, Seiner Kayserl: Maytt:, Tollboden nicht besichtigen, noch aufschriven.

Responsum. Danna der grote Her Kayser vnnd Grotfürst Baryss Foedorowitz, aller Reussen ein Sulvesterholder, vnnd Seiner Kayserl: Maytt: Sohn, der grote Her vnnd Kayser, der Fürst Foedora Baryssewitz, aller Reussen etc., Ihre Kayserl: Maytt: hebben bevohlen tho wesen na dem Vorigen, allerley Wahren vp den Tolboden tho besichtigen vnnd anthoschriven, vanwegen allerley Handthaven; vnnd dat isst brucklich in allen Herschafften, dat de Tolleners dat Gudt besichtigen vnnd schetten, vnnd na der Schettung scholen de Tollener ock den Tollen nehmen.

VIII Art. Vnnd wat gy geschreven hebben in juwen Schrifft, *im 8 Punkt*, dat der Oversehischen freyen Stede Koplude von den Reussischen Pristaven in ehren Hoffen boven ehre Gesette, de nacht kein Overlasst mochte geschehen.

Responsum. Vnnd derenthalven hefft vnnser groter Her, Seine Kayserl: Maytt:, sinen Boyaren, vnnd Woywodden, vnnd Befehlichslüden in den Steden ernstlich bevolen, dat juwen Koplüden keinerley Gewaldt vnnd Beschwerlicheit von Niemandt geschehen schall: so nu Jemandt overlasst dhon wurde, de schall na Erforschung bestraffet werden.

(*) In apographo: «Koplüvon»

IX Art. Vnnd wadt geschreven hebben in juwer Schrifft, *im 9 Punckt*, wen idt nu geschehe, dat de Oversehischen freyen Stede Koplüde, edder ehre Befehlichhebber stürve vnnd ehre Göder nabliven, vnnd datsulve ehre Gudt dat schall man ehren Nakommelingen edder ehren Hern weddergeven.

Responsum. Vnnd vnnser groter Her, Kayser vnnd Grotfürst Baryss Foedorowitz, aller Reussen ein Sülvesterholder, vnnd Seiner Kayserl: Maytt: Sohn, der grote Her vnnd Kayser, der Fürst Foedora Baryssewitz, aller Reussen etc., na juwen Supplicieren darmit werden juw begnadiget, vnnd went sick thodragen wurde, dat ein Kopman von Lübek vnnd andern Oversehischen Stedten, in vnnssers groten Hern, Seiner Kayserl: Maytt: Herschafften na dem Gerichte Gottes stürven, vnnd wat von ehren Wahren vnnd allerley Gödern nablieff, so hefft vnnsser groter Her, Seine Kayserl: Maytt:, densulven ehre Göder vnnd Wahren befohlen thorügge tho geven ehren Nakömblingen edder ehren Maschöpyen, desulven de eine Schrifft werden bringen von Burgermeister vnnd Rathmanne.

X Art. Vnnd wat gy hebben geschreven in juwer Schrifft, *im 10 Punckt*, vnnd so ein Doder edder Geschlagener gefunden wurde bey juwen Gassthove, dat se derenthalven nicht in Schaden vnnd Nachteill vergevens geraden mochten.

Responsum. Vnnd na vnnsser groter Her, Seiner Kayserl: Maytt: Befel an de Boyaren, vnnd Woyewodden, vnnd den Befehlichsslüden in den Steden isst bevohlen solkes tho vndersöken recht eigentlich; vnnd efft dat dar woll Einer ein Bovenstück vornehmen, der einen Doden vnder juwen Lüden werpen wurde, so schall juwen Koplüden keine Schuldt thogemuthen werden.

XI Art. Vnnd wat gy geschreven in juwer Schrifft, *im 11 Punkt*, dat vp den Gasthoven die Koplüde, vor ehren Notturfft, holden mochten Gedrenek, Beer, Mede vnnd Brantwein.

Responsum. Vnnd vnsser groter Her(*), Seiner Kayserl: Maytt:, den Lübischen vnnd andern Oversehischen freyen Stedten Koplüden in ehren Hofen de mogen allerley Gedrenk, Brandwein, Beer vnnd Mehde, tho ehren Notturfft, isst befohlen tho holden, vnnd nicht tho verkopen, vnnd kein Gedrenk in ehren Hofen tho verkopen schallen se nicht holden, vthgenommen wat se over Sehe mitbringen werden, alss roden Weyn, allerley, datsulve schallen se nicht verkopen bey Spannen edder Stöpen.

XII Art. Vnnd wat gy geschreven hebben in juwer Schrifft, *im 12 Punkt*, dat der freyen Stede Koplüde vp den Mundthofe mochten frey Sülver henbringen tho munten in Denningen, alss gebruklich isst.

Resolutio. Vnnd vnsser groter Her, Seine Kayserl: Maytt:, de hefft bevahlen, idt schall ehnen frey sin Daler vnnd allerley Sülver vp den Mundthoff tho bringen, vnnd Denning munten laten.

XIII Art. Vnnd wat gy geschreven hebben in juwer Schrifft, *im 13 Punckt*, dat de freyen Steden Koplüden ehre Güdern fören de Kosacken vnndt Föhrlüde, vnnd andern Reussischen Volk; vnnd dat se mogen recht Fohrlohn nehmen, alss idt sich gebören werdt, vnndt alss idt gesettet isst, vnnd baven dat Nemandt mochten beschweren.

(*) Vox: «Her» in apographo deest.

Resolutio. Vnnd na den Befel vnnssers groten Hern, Seine Kayserl: Maytt:, so sollen de Lübischen vnnd(*) andern Oversehischen freyen Steden Koplüden, de mögen tho ehren Güdern huren Vohrlüde vnnd Kosaken, vnnd vanwegen des Lohns mogen se sick beyderseits na ehrer Affrede vergliken, alsso se beste konnen.

XIV Art. Vnnd wath gy geschreven hebben in juwen Schrifft, *im 14 Punct,* dat de freyen Steden Koplüden frey mochte sin tho reysen in vnssers groten Hern, Seiner Kayserl: Maytt:, Herschafften mit de Post vp er eigen Vnkosst.

Resolutio. Vnnd vnnsser groter Her, Seine Kayserl: Maytt:, de hefft in seiner gantzen Herschafft Postheusser gefertiget, vnnd vp de Postheusser Postperde, nicht vonwegen der Kophandelung, sondern wegen Kayserl: Maytt: Sacken vnnd Ilige-Poste, vnnd ock vor Gesandte, vnnd ock vor Affgesandten. Averst de Lübischen vnnd andern Oversehischen freyen Stede Koplüde, de schallen reysen vnnd huren Vorlüde, alss andere Koplüde reysen mit Vohrlüden ehren Perden; edder mogen huren vp den Posthussern na ehren Willen, alss idt in allen Herschafften gebrucklich isst.

XV Art. Vnnd wat gy geschrieven hebben in juwer Schrifft, *im 15 Punkt,* wen idt sin werdt vnsser groter Her, Seine Kayserl: Maytt:, Begnadung tho den Koplüden der freyen Stede, jenigerley Beschwer oder Averlasst wedderfahren wurde von den Befehlichslüden; vnndt dat idt ehnsulven frey mochte sin tho supplicieren vnssern groten Hern, Seiner Kayserl: Maytt:, wegen Bescheidts.

Resolutio. Vnnd na vnssers groten Hern, Seine Kayserl: Maytt:, Befell in dem dar scholen se frey sin vmb ehr allerley Dondt vnnd ock vp de Befehlichslüde vnnssern groten Hern, Seine Kayserl: Maytt:, tho supplicierend.

C.

Den erbaren vnnd wohlweisen Hr: Bürgermeister vnnd Rath der Stadt Brehmen, vnsern besonders günstigen, guten Freunden.

Der Privileg: Musc: confirm: gratulationem, legationem ad magnum Ducem betreff: Den 3. Octobris 1605.

Гранота Любскаго Совѣта Бременскому объ отправленіи посольства къ первому Лже-Димитрію, и о смерти Царя Бориса и его семейства. 3 Октября 1605 г.

Vnsern freundlichen Gruss zuvor, erbare, wohlweise Herrn, besonders günstige, gute Freunde.

Wir mögen E: E: W: vnvermeldet nicht lassen, dass Thomas Friese, Verweser des Teutschen Hofes zu Novgarten, in zwo vnderschedlichen Schreiben vns verstendiget, dass der jetzige Russische Kaiser, Kness Demiter Iwanowitz, den 20 Juny, mit grossem Comitat, in der Muschow eingezogen vnnd den 21 July gekrönt worden sey, vnnd alles Volk begnadiget habe, aussgenommen des vorigten Gross-

(*) In apographo deest vox: «vnnd»

fürsten Baryss Gudonouwen Geschlechte; vnnd dass jetztgemelter gewesener Grossfürst Baryss Gudonouw, zuvor allbereit, als er gesehen wo es hinaus wolte, sich selbst mit Gifft getödtet habe, wie auch hernacher nicht weniger seine Gemalin Gifft zugerichtet vnnd ihren Sohn Fedora Baryssewitz vnnd Tochter gezwungen haben solte solchs einzutrinken. Dadurch die Mutter vnnd der Sohn vmbs Leben kommen; die Tochter, weil sie es alles nicht ausgetrungken, auch wieder von sich geben vnnd noch beym Leben sein sollte.

Alss aber er, Friese, erfahren, das die Englischen vnnd Holländer, mit grosser Verehrunge an Englischen Laken, Sydengewandt vnnd güldenen Köpffen, Seiner Maytt: entgegen getzogen vnnd mit ihren Privilegien begnadiget worden, hat er auch, proprio motu, ohne vnser Vorwissen, am Grossfürsten vmb Begnadigung vnnd Confirmation vnnserer Privilegien suppliciret. Darauff, den 24 August, Bescheidt an den Hn: Waywoden einkommen, dass wir begnadiget sein solten ohne Zollen frey zu handeln; jedoch sollten wir Boryss Fedorowitz Brieff zerreissen, vnnd holen einen newen von Seiner Kaiserl: Maytt:

Ob nun woll obgemelter Thomas Friese, ohne vnnsern Vorwissen, wie vermeldet, solchs attentiret, weil es dennoch zum guten Ausschlag gelanget, lassen wir es dahin gestellt sein; vnnd stehet nun zu bedenken, wass weiter darin zu thun. Vnnsers Vermessens wäre forderlichst ein scriptum gratulatorium ad magnum Ducem zu verfassen; darin vmb einen Pass für vnnsere Gesandten, vermüge ergangenen Hansischen Schluss, anzuhalten vnnd zu bitten, dass vnnsere Kaufleute immitler Zeit der Privilegien geniessen, frey ohne Zollen handeln vnnd wandeln muchten. Darauff dan weiter, bey künftigen Deputation-Tage zu beradtschlagen stehen würde, wie dass Werk vortzustellen.

Begehren derowegen gantz freundlich, E: E: W: wollen vnbeschwert ihr rathsames Bedenken hierein mittheilen: dan die Gelegenheit will in Acht zu haben sein, damit es nicht gehe, wie in Dennemarken. Es soll sich sonst der Kaiser Demitrius zimblich woll gegen frembde Nationen verhalten, seine Regierung fasst nach der Polnischen Arth anstellen; hat vier vornehme Polnische Herrn bey sich, deren Rath er brauchett; Offanass Iwanowitz(*), des Vorigen Canzler, ist wiedervmb bey diesem in grossen Gnaden, zum obersten Schatzmeister vnnd Canzler verordnett.

Seindt hierauff E: E: W: Erklerung gewerttig vnnd thun hiermit dieselben Gotts Schutz anempfehlend. Datum, vnter vnser Stadt Signet, den 3 Octobris anno 1605.

Bürgermeister vnnd Rath der Stadt
Lübeck.

(*) Vide pag. 258.

CI.

Die Herrn Staten ahn den Grossfürsten von der Moskow. Pro Hansa, den 25 Oct: 1618.

Грамота Нидерландскихъ Генеральныхъ штатовъ Царю Михаилу Феодоровичу съ ходатайствомъ за Ганзейские города. 25 Октября 1618 г.

An den Kaiser von Moskovien etc. Durchleuchtigster, Grossmächtigster Kaiser ende Grossfürst Migala Feudorowitz, aller Reussen Selffserholder etc. De erbare geconfoederirte Hansesteden, vnse gude Freunden ende Bundgenohten, hebben vnss the kennen gegeven, datt haere Burgeren ende Ingesetenen, von allen olden Tyden, in Juw Kais: Maytt: Konnikryken, Fürstenthumen ende Landschappen haere Navigatie gehatt ende Commercien gedreven hebben; ock verschiedene Comptoiren vpgerichtet, mitz Goeders, Contracten ende Privilegien geobteneert, met welker soewoll Juw K: M: Konnigkryken, Fürstendohmen, Landtschappen ende Inngesetenen, alss de reciproeque Commercien syn gedient geweest; waer datt door Verloog van Tyden ende gevolgde Oirlogen veele Beschwärnissen ende Verhinderingen, unde vorge Traffgue ende Handelinge syn gepfeget, ende dieselbe genochsamb tho niete gebracht, sonder datt nochtans van haeren Syden daerton eeinge Occasien syn gegeven, versoeken mitz dien, dath tott Vprechtinge van de vorge Handell mitz Goeders, van de vorige Contracten ende Privilegien bey I: K: M: solden willen intercederen. Ende alsoe die velge:, erbare Hansesteden syn vnse guede Freunden ende Bundegenooten, met welke vnse Landen ende Ingesetenen wit Stück van de Commercien vp de Ost- ende Noordtzee gemene Intresse hebben: so hebben wy I: K: M: oitmoedeliken wel: Willen versoeken, deselve mit Kaiserl: Gunste ende Genade tho willen ock royeren ende tho lahten vmme vortan in I: K: M: Konnikryken, Fürstendome ende Landschappen tho moegen verkeeren, handeln ende trafficgueren, alss von Oldts, mitz gl: haere tho lahten genieten die vorigen Contracten, Privilegien, Gratien ende Exemptien. Waerwede wy vertroven, dath I: K: M: derselven Konnigkryken, Furstendome ende Landschappen nit minder sollen wesen gedient, alss die vorg: Hanseesteden Occasie sulvn nehmen, vmme I: K: M: alte oitmoedige Dienste tho dooen, gelik wy mede vor eine sonderlinge Woldtaat sullen erkennen jedien V: K: M: vnse Intercessie in dessen Goeden tierent: soll believen anthenehmen ende the favoriseren. Ende hiermede V: K: M: von Gott den Allmechtigen langwierige Gesondheit, glükliche Voerpött vnde Vermeerden vom allen Kais: Wolstande the wenschen.

Dat: Hage; den 25 Oct: anno 1618. Wass geparagraphirt

Conders
V: Kaiss: Maytt:
dienstbereidtwillige
die Staten Generall der Vereinigten Niederlande.
Durch derselven Bevel ende Geteikent.
C. Aersen.

CII.

Die erb: Hanse-Stette ahn den Grossfürsten von der Moskouw. Handel vnd Freyheit betreff: Den 13 July 1619.

Грамота Ганзейскихъ городовъ Царю Михаилу Θеодоровичу, о возобновленіи древнихъ привилегій. 13 Іюля 1619 г.

Ad Magnum Moscoviae Ducem!

Durchlauchtigster, Grossmechtigster Kaiser, aller Reussen Selbsterhalter. Ew: Kaiserl: Maytt: seint vnsere bereitwilligste, vnterthenigste Dienste zuvorn. Gnedigster Hr:, Ew: Kaiserl: Maytt: mitt gegenwertigen vnserm Schreiben dehmütigst vnd vnterthenigst anzuliegen haben wir dannenhero Vrsach vnd Anlass genommen, dass wir bestendig vnd glaubwürdig berichtet worden, welcher Gestaldt der allmechtige Gott Ew: Kaiserl: Maytt: vnd deroselven Königreichen, Fürstenthumben vnd Landen, nach lengs aussgestandenen schweren Kriegs vnnd schädlichen Landverderbungen, den lieben Frieden wiedervmb gegonnett, vnd dieselbe einss zu erwünschter Ruhe vnd Sicherheitt vor Ihre ausswertigen Feinde kommen lassen; vndt derowegen wir vnsere Schuldigkeitt vnd Gebuer zu sein erachtet, Ew: Kayserl: Maytt: zu der von Gott verliehenen Gnade vnnd wiederbrachten Friedensstandt alles Glück vnnd Heill vnnd Wollfarth zu wünschen. Inmassen wir dann den allmechtigen Gott von Hertzen bitten vnndt anruffen, gleich wie er nach seinem göttlichen Willen vnnd Vorsehunge Ew: Kayserl: Maytt: zu der Thron-Herrschafft vnnd Selbsterhalttunge der Russischen Lande erhoben vnnd gesetzet, dieselben auch nunmehro ernstig in den angenommenen Kayserthumb confirmiret vnnd bestetiget, dass er auch also Ew: Kaiserl: Maytt: dabey vnd allen andern Kayserlichen Wollstande lange Zeitt conserviren vnnd erhaltten wolltte.

Wir haben vnss aber hieneben auch erinnert, welcher Gestaldt vnsere der vereinigten Hansehe-Stette Bürgern vndt Ingessessene vor diesen zu allen Zeiten in Ew: Kais: Maytt: Königreichen, Fürstenthumben vnnd(*) ihre Nahrung, Navigation, Commercien vnnd Handlungen getrieben; darüber auch nicht allein verschiedene Conthoren vnnd Niederlagen auffgerichtet, sondern auch durch Ew: Kayserl: Maytt: hochlöbliche Hn: Vorfahren ann dem Russischem Kayser- vnnd Fürstenthumben mit vndersiedlichen Privilegien, Freyheitten vnnd Exemptionen begabet vnnd versehen. Solche Commercien vnnd Handlungen aber, durch vorgedachten, in wenigen Jahren erfolgte Kriegesvnruhen vnnd Zerstoerungen der Landen, sambtt ihren Inwohnern, gentzlich verhindert vnnd in Abgang erhalten; zumahlen auch dadurch vnnd weill die Traffiquen zerfallen vnnd nicht gebrauchet worden, vnsere vralltte Privilegia vnnd noch newlichen Jahren teier erworbene Begnadungen vnnd Immunitaeten etlicher Massen obscuriret vnnd in Vergessung gerathen. Derowegen wir dann auch, auff instendiges Anhaltten vnserer Bürger vnnd Ingesessenen, die vorige ihre Traffiquen vnnd Handlungen in Ew: Kayserl: Maytt: Königreichen, Fürstenthumben vnnd Landen, besonders aber ahn vorigen ihren Contoren, Plätz-

(*) Videtur deesse «Landen»

en vnnd Orttenn, wiederumb auffzurichten vnnd in Schwang zu bringen gedengken, verursachett vnnd bewogen worden, mit den hochmögenden Hn: Stetten Generall der vereinigten Niederlanden, den alss vnsere lieben Bundtsgenossen, vber den hochbeschwerten vnnd mehrentheilss gantz darniederliegenden Commercien ahn der Ost- vnnd Norttsehe nottürfftige Berahttschlagung anzustellen vnnd vnss dahin zu endtschliessen, dass Ew: Kayserl: Maytt: sowoll Ihre Hochmogenheiten, alss wir, die vereinigten Hanse-Stätten, durch ein beweglich Schreiben vmb Wiederauffrichtung dess bisshero verhinderten vnnd zerfallenen Commercii, auch Wiederherstellungen vnnd Confirmation vnserer vrallten auch newlichsten Privilegien vnnd Exemptionen dienstlich vnnd respective vnterthenigst bitten vnd ersuchen wollten.

Vnnd wann dann nun hochgedachte Herrn Staten Generall ein Schreiben ahn Ew: Kayserl: Maytt: hallttend, vnnss hierunter mittgetheilet, so thuen deroselben wir solches, hierbey in originali geschlossen, besenden; daneben vnterthenigst bittend Ew: Kayserl: Maytt:, vnsern Bürgern, Handelssleuthen vnnd Inwohnern dessen gnedigst würklich vnnd in der Tadt fruchtbarlich geniessen lassen; insonderheit aber die gnedigste Vorsehungen thuen wollen, dass gedachten vnseren Bürgern, Kauff- vnnd Handelssleuthen in Ew: Kayserl: Maytt: Königreichen vnnd Landen vorderst ihre, vor diesen ingehaptten Conthor-Plätzen vnnd Ortten wiederumb eingeräumett; auch nicht allein den hochbeschwerten vnnd ohne diess nothleidenden Commercien ihren freyen, ohnbehinderten Lauff gelassen, sondern auch wir vnnd die Vnsrigen bey vnsern alltten vnd neuwen Privilegien, Freyheitten vnd Exemptionen in Ew: Kayserl: Maytt: Königreichen, Fürstenthumben vnnd Landen allenthalben gnedigst vnnd mechtiglich mögen geschützet vnnd gehandthabet werden.

Solches, wie es vor sich billig vnd aller Völker Rechten durchauss gemäss, zuvor aber Ew: Kayserl: Maytt: zum grossen Ruhm vnnd Lob, dann dero Königreichen, Fürstenthumben vnnd Landen zu eigen Nutzen, Auffnemmen, Stabiliment, auch beschlielich zu Vermehr vnnd Beförderung der gemeinen Commercien gewisslich gereichen würd. So seint vnnd pleiben wir vnnd vnsere angehörigen Bürger, Kauffvnnd Handelssleuthe ess äusserst Vermögens hinwiederumb vnterthenigst zu verdienen bereittwilligst vnnd wollgefliessen.

Ew: Kayserl: Maytt: damit zu bestendiger, langwieriger Leibesgesundheitt, glücklicher friedtfertiger Regierung vnnd allen Kayserl: Wollstande vnterthenigst vnnd trewlichst empfehlendt.

Datum auss vnserer Versamblung, vnter der Kayserl: freyen vnnd heil: Reichs-Stadt Lübeck Signet, darzu vnss diessmahl sämbttlich bekennen. Den 13 July a. 1619.

Ew: Kayserl: Maytt:

Vnterthenigste
(Die vereinigten Stette der Teutschen Hanse.)

CIII.

Extract der Hannsischen Recesse. Per Johannem ab Offelen, Capitaneum Bremensem. Dem Comptoir zu Novogrod vnd Handel auf Russland betreffend.

Выписка, составленная Іоанномъ Оффеленомъ изъ Ганзейскихъ мирныхъ соглашеній (Рецессовъ), касательно торговли съ Русскими въ 14-мъ, 15-мъ, 16-мъ и 17-мъ столѣтіяхъ.

I. Der Aldermann zu Naugartten soll ein geborner Hansischer, vnnd der Secretarius daselbst ein geborner Lübscher seyn. Vid: in recess: V^{to} 1362.

II. Der Borgkauff mit den Reussen ist bey funfzig Mark Goldes verbotten. In recess: V^{to} 1364.

III. Zur Endtscheidung etzlicher Irrsachen vnter den Resitirenden zu Naugartten ist vorss erste Mal eine Legation bewilliget worden. In recess: 1373.

IV. Die Preussischen Stette hatten vielmalss darum angehalten, dass sie müchten Polnische Tücher in die Muschow führen. Dass haben ihn (wegen der Resitirenden zu Naugartten) die erb: Stette nicht erlauben wollen. In recess: 1385.

V. Eine Legation ist wegen der Mosskowitterschen Privilegien nach Naugartten zu schicken befohlen mit Veranlassung, da die Privilegia nicht sollten confirmirt werden, ob dann nicht eine Meinung, dass man nicht mit den Reussen nirgends handeln solle, dann allein zu Dorpt. In recess: 1389.

VI. Weill die Muschowitter den Resitirenden zu Naugartten grosse Verlegenheiten beygefügt, ist eine Legation in Lifflandt an den Hochmeister gesandt, vmb eine Vergleichung, dass man die commercia auff Reusslandt vorpieten, die Deutschen von dannen abfordern vnnd Jedermann von die Reussische Farth abmahnen soll. In recess: 1389.

VII. Weill die Muschowitter zu güttlicher Handlung sich erbotten, ist den Rigensibus befohlen dieselbe vortzunehmen vnnd was vorgelauffen zu referiren. Vid: in 2do recessu 1389.

VIII. An des Grossfürsten Officianten zu Naugartten ist geschrieben, weill die Muschowitter den Hansischen daselbst viell Gutts confisciret, darumb dass die Niedderländischen Tücher an ihrer Länge vnnd Maass verdächtig gefunden, dass solches hinfüro vorbleiben müge: man wollte die Vorsehung thun, dass keine Tücher sollten in Flandern gekäufft oder aussgeschifft werden, sie sein zuvor besichtiget. Dessgleichen ist auch an dass Cunthor geschrieben, dass sie Schoss nehmen sollten vnnd dasselbe den Liffländischen drey Stetten, neben denn von Lübeck vnnd Gottlandt, jehrlich zustellen liess, bis ihn ihre Vmkosten, die sie vor das Cunthor aussgethan, wieder erleget. In 1mo rec: 1401.

IX. An die Liffländischen Stette ist geschrieben, ihres Theils die Anordnungen zu thun, damit verbottene oder falsche Wahren (darüber die Resitirenden hart geklagt) nicht mehr auff die Muschow geführt werde. Vid: in recessu 1402.

X. Allhier ist die Reise auff Naugartten vnndt in eventum etwa die güttliche Handlung vnfruchtpar abgehen würde, auch auff die Pleskow bey Leibes Straffe verbotten. In recessu 1417.

XI. Vnndt hernach den Liffländischen Stetten in specie gebotten, sich dieser Sache halber in keiner Vnterhandlung einzulassen, sondern solches, wo nötigk, die so hiezu Tebutirte (als Lubeck vnnd Gottlandt) verrichten lassen; item, da man die Teutschen zu Naugartten nicht leiden wollte, die Reussen hinwiderumb in ihren Stetten nit zu leiden bey 100 Mark Silber Strafe etc. Vid: in recessu 1418.

XII. Demnach die Reussen alle Deutsche zu Naugartten in Eifer geschlagen, ihnen ihre Güter genommen vnnd einen Reussen, der eines Deutschen, Nahmens Hans von Sundern, (quia praeditionis falso arguebatur) auss dem Lande hatte brengen wollen, in dess Cunthorss Pffortten auffhenken lassen; dagegen etzliche Muschowittersche Güter arretiret vnnd auff der Sehe entführt: ist hierüber eine Legation nach Naugartten gesandt, vnnd haben daselbst die Muschowitter nach vielen Handlungen endlich sich soweith eingelassen, man soll ihn ihr Gut, so zur Wissmar eingebracht, wieder aussliefern vnnd dass Vbrige bey der Kreutzküssung suchen lassen: so sollten die Gefangenen loss, vnnd in den andern gravaminibus auch nach Gelegenheit, wie daselbst vorzeichnet, Ordnung gestellt werden. Vid: totum recessum 3^{tium} Novigardensem anno 1423.

XIII. Denn Liffländischen Stetten ist erlaubt, denn Frieden, den sie mit den Muschowittern getroffen, noch etwas zu prolongiren. Vide in secundo recessu anno 1430.

XIV. Die Liffländer proponiren, dass sie mit den Muschowittern eine Tagefarth berambt, da die andern Stette auch ihre zuschicken sollten; welches die Lübecenses ihres Fleisses acceptiret vnnd den Liffländischen einen Pfundzollen bewilliget, biss die Vmkosten vnndt Zehrung wieder genommen worden sind. Vid: in recessu 1434.

XV. Denn Lübecensibus alss Directoribus (de quo prima fere fit mentio in recessu 1434) ist Vollmacht gegeben, Anordnung zu thun, wie es mit der Muschowitterschen Farth, so biss dato offt gesperrt vnndt da wieder admittiret, zu halten in Erwegung, das die Hansischen daselbst im Lande abermalss in Hafft genommen. Vid: in recessu 1442.

XVI. Die Liffländischen Stette begehren, dass ihnen die Reusischen Brieffe vnnd Nachrichten, so etwa bey denen von Lübeck oder denen von Gottlandt mügen vorhanden sein, mittheilen mügen gegen die Zeit, dass mann den Frieden mitt den Reussen prolongiren soll, sich etwas darauss zu ersehn; item, das mann bessern Auffsicht haben, dass mitt den Tüchern, die mann in die Muschow fürth, vnnd den Flachswerke, dass mann heraus brengt, alles richtigk zugehe. Vid: in recessu 1453.

XVII. Mit den Reussen magk kein Hansischer zu Borge handeln, wie vor Alters, sondern allein bahr, bey Leibes Straffe, (wie solches aus den Exempell, dass in recessu 1511 fol: 19 narrirt wird, zu sehn.) Decretum in 2do recessu 1453 + 1470.

XVIII. Die Liffländischen Stette schreiben, das die Hansischen ihre Kirche zu Naugartten zugethan vnnd auss der Drahe der Residentz daselbst sich ganz wegk begeben, mit Begehr, das man hiervon Jedermann avisiren solle. Vide in recessu 1469.

XIX. Die Ordnung, das man die Reussen nicht zu Borge verkauffen, keine Gütter(*) auss Lifflandt zu Lande führen vnnd keine Englische Tücher, die vnbekannt sind, in die Muschow

(*) In apographo: «keigütter.»

führen soll, sein wieder erneuert. Vid: in recessu 1476.

XX. Zu Revell war ein Pfundzoll auffgesetzet zu Behuff der Zehrung, wann auss den Obersehischen Stetten Gesandte in die Muschow künfftigk wieder solten geschickt werden; anjetzo, da ihre Abgesandten befraget, wie viel etwa davon in Vorrath sey, erkleren sich die Liffländischen Stette ad partem Tagefarthen mit den Reussen zu mehrmalen gehalten, darauff das Geld vertzehret; mit welcher Erklerung die Stette nicht zufriedtlich, sondern die Sache biss zur nächsten Hansetagen vorwiesen. Vide in primo recessu 1476; vide de eodem, de Rigensibus in recessu 1487.

XXI. Die von Dorpt vnnd Revell schreiben, dass den Hansischen der Stalhoff zu Naugartten vnnd die alten Privilegia durch die gewöhnliche Kreutzküssung auff zwanzig Jahren renoviret vnnd wieder eingeräumbt worden sey. Vide in initio recess: 1487.

XXII. Mit den Muschowittern ist eine Tagefarth zur Narve angesetzt, da der Heermeister auff Lifflandt etzliche Abgesandten geschicket, güttliche Handlung zwischen beyden Parthen zu pfflegen. Nach langen Disputation von dem Orte, da mann zusammen kommen soll, haben die Reussen begehret, mann solle ihnen diejenen, so in Revell vnnd Riga etzliche Reussen vmbrengen vnndt vorurtheilen lassen, zuvorauss heraussschaffen; ehr konnte von Klage vnnd Gegenklage nicht gehandelt werden. Die Hansischen begehrten, weil in allen Lifländischen Stetten die gefangenen Reussen vorher lossgegeben, sollte mann die vier Kauffleute, so zu Naugartten gefangen gethan, erbieten noch mit Leib vnnd Gutt zuvor hinwiederumb herauss geben, vnnd solches hat nicht zulangen wollen; mann hat ihnen daher praesentirt, zu Revell vnndt Dorpt ihren Begehren nach eine Reussische Kirche einzuraumben. Darauff sie sich wieder erkleret, weill mann diejenigen, so die Muschowitter in den Liffländischen Stetten zum Tode vorurtheilt, nicht heraussgeben wollte, sollten die vier Hansischen auch sterben; worüber dann ein Zweyspallt zwischen dem Grossfürsten, seine Gemahlinn vnndt Sohne entstanden, also dass die Muschowitterschen Gesandten zurügke getzogen, die gantze Handlung zerschlagen vnndt vnverrichtet liegen bliebe. Vide totum recessum Narvensem 1498.

XXIII. Denn Gesandten, die der Heermeister auss Lifflandt in die Muschow schicken wirdt, sollen etzliche Hansische Gesandten adjungiret werden. In recessu 1498.

XXIV. Weill auss der Muschow kein sonderlich guter Bescheidt kommen, ist ein Vorschlagk gethan, das mann eine Legation oder zum wenigsten promotoriales von Kaiserl: Maytt: ausspitten soll. Recess: 1511.

XXV. Dass Edictum von den Borgkauff mit den Reussen isst mutiret, also dass wer ihnen hinfüro etwas auff Borg abhandelt, soll der Gütter, die er also aussgeborgt, datzu der Hanse vnndt seiner Ehre vnndt Redlichkeit verlusstig sein. In recessu 1511.

XXVI. Die von Dorpt vnndt Revell hatten mit den Grossfürsten einen Frieden ad partem geschlossen; weill aber desselben Articull den Privilegiis zu besondern Privilegio gereichen würde, ist er von den sammbtlichen Stetten nicht angelanget. Vide in recessu 1517 et 1521.

XXVII. Mann soll von Dennemarken, Pohlen vnndt Schweden Promotoriales oder eine Legation in die Muschow aussbrengen; die von Revell vnndt Dorpt sollen die Vmkosten auff gemeine Stette Erstattung vorlegen. Decretum in rec: 1525.

XXVIII. Die von Dorptt thun allhie eine lange Deduction, wie vnndt vnter wehme das Naugarttensche Cunthor erst angehebt, vnndt wie vorrechtlich hernach der Muschowitter mit den Kauffleuten vmbgangen, mitt angehaffter Wahrnung, dass auch nochmalss den Muschowitter nicht zu trauen; hinngegen berichten die von Revell, das Eigennutz der Deutschen vnndt bössliches Verhalten die Prinzipal-Vrsache alles dieses Vnheilss, mit weitern. In recess: 1540.

XXIX. Die von Riga sagen öffentlich auss, ess vnmöglich das Naugarttensche Cunthor wiederumb zu vorigem Stande zu brengen; wollen auch zum Behuff der Restauration nicht contribuiren. Vide in recessu 1540.

XXX. Inn Naugartten ist eine Schule, Pelterey kemmen zu lernen vnndt die Jugend in Zaum zu halten. In recessu 1540. Ein Fundament aller andern Cunthoren in recessu 1572.

XXXI. Auff fünff vnderschiedliche Hansetage nach einander ist beschlossen, mann soll wegen Restauration dess Naugarttenschen Cunthor's eine Legation in die Muschow schicken, vnndt zum Behuff der Zehrung ein Pfundzollen in den Lyffländischen Stetten anfangen. Da haben Anfangs die Rigenses fast allein wiederlahtten vnndt gehindert; vnndt obwoll die Revalienses biss anno 55 zimblich hietzu geneigt, findt sich doch (inprimis in recessu 1598) das hernacher alle Lyffländischen Stette viell ihres privati commodi willen sich dieser Sache opponiret, inmassen die Revallischen Abgesandten solches hernach in recessu 1572 öffentlich bekennt. Vide in recessu 1540, 1549, 1553, 1554 et 1555.

XXXII. Obangerechte Muschowische Legation ist zweymall vorsetzlich auffgeschoben, einmall wegen des Krieges zwischen Lyfflandt vnndt den Muschowittern, das andere Mall wegen des Krieges zwischen Pohlen vnndt Schweden. Vide in recessu 1556 et 1591.

XXXIII. Der Heermeister auss Lyfflandt, der die Stette gewarnet, dass sie nicht auff Reusslandt fahren sollten, ist schrifftlich beantwortet worden, dass die Lyffländischen Stette viell ihres Nutzens willen diese jetzige Ungelegenheit vnndt Vnordunug, so wider(*) die Hansischen in der Muschow aussgebracht, verursachet, mit Begehr hinfüro den Hansischen in den Liffländischen Stetten die freie Hantirung mit den Reussen zu erlauben vnndt dessen eine specielle Erklärung einzuschicken. Dabey auch verabschiedet, dass die zu der Englischen Fache deputirte Stette weiters auch dieser Sache halber tractiren vnndt schliessen sollen. In rec: 1557.

XXXIV. Die von Dorpt begehren, dass man Legation an den König von Pohlen schicken sollte zu pitten, dass allen Frembden die Schiffarth auf der Narva vnndt Handlung mit den Reussen müge abgeschnitten werden etc. Darauff ihnen so viell bewilliget, dass sofern zwischen Dennemarken vnndt Schweden Friede werde, wolle man in proximo conventu von solcher Legation aussführlich tractiren. Vide in recessu 1567.

XXXV. Grosse Disputation ist wegen der Narvischen Farth vorgelauffen. Die meisten Stette haben gewoldt, mann sollte vormüge der Kayserlichen Concession derselben sich gebrauchen; die Preussischen vnndt Lyffländischen Stette aber haben gewoldt, mann

(*) In apographo: «würden»

sollte den Pohlen, Schweden vnndt Lyffländer zu gute dieselbe einstellen. Das aber solches alleine vmb ihres eigenen Nutzens willen geschehen, ist auss deren von Riga Schreiben deutlich zu sehen; darauff es auch dem bey der Kayserlichen Concession vorblieben. In rec: 1572.

XXXVI. Die von Revell thun einen Vorschlagk, weill die Muschowitter die Hansischen in ihren Lande nicht leiden wollen, damit man das Cunthor zu Revell niederlegen können, sollte mann mit Seiner Kayserlichen Maytt: vorhandeln, das die Stadt Revell müge vom König auss Schweden, der sich datzu im Stettinischen Friedensvortrage angebotten, wieder eingelöset vnndt zu mehrerer Beförderung dessen auff etzliche Jahre daselbsten einen Pffundzollen geleget werden. Deswegen denn aussführlich an Ihre Maytt: geschrieben. In rec: 1572.

XXXVII. Der Konigk auss Pohlen hatt von den Stetten schrifftlich vnndt auch durch die Danziger Abgesandten mündlich Assistentz wieder denn Muschowitter begehrt etc. Ist hinnwieder schrifftlich beantwortet: vngeachtet mitt vnvorbottenen Wahren ihne durch Ihre Kayserliche Maytt: vnudt denn samptlichen Stenden des Reichs Edict auff die Narva zu fahren erlaubt, wollen sie doch Ihre Königliche Maytt: zu Ehren, da Dieselbe Anordnung thun würde, dass Frembde, als Engeländer, Schotten, Franzosen vnndt andere, durch den Sund vnnd anderes wohinn nach der Narva nicht fahren, sich gleichfals solcher Farth endthalten; soll aber diess nicht geschehen, wehre Ihre Königliche Maytt: wenigk damit gedient, das Frembde alleine den Vortheill vnndt Handell auff die Muschow bekehmen. Vide in recessu 1579.

XXXVIII. Nach gethaner Relation, was in der Muschowischen Sache seite anno 1591 vorgelauffen; was der Kayserliche Gesandte, der in die Muschow getzogen, sich erkleret; was denselben schrifftlich geschicket, auch wie gefehrlich mit den Schreiben durch die von Revell umbgangen, sein abermahl Lübeck, Strallsundt vnndt Rostock zu der Muschowischen, Polnischen vnnd Revellschen Legation deputiret, vnnd sollen sich die Deputirte, quo ordine et loco solche legationes zu verrichten, vergleichen. Vide in recessu 1598.

XXXIX. Die von Lübeck vnndt Rostock vnndt Wissmar seint deputiret mit den Revellschen Abgesandten, deren man zu Lübeck gewertigk, von der Reussischen vnnd Narvischen Farth Communication zu pflegen. In rec: 1598.

XXXX. Die von Lübeck vermelden, dass ihrer Bürger einer einen Geleidtsbrieff von den Grossfürsten aussgepracht vnndt sein also (weill die von Rostock sich endtschuldiget) nochmahlss Lübeck vnndt Strallsundt zu selbiger Legation deputiret. Wegen der Vmkosten, so vngefehrlich auff 10,000 Tl: angeschlagen, haben etzliche Stette gewoldt, mann sollte ein Stück Geldes auff Intresse nehmen, die andern sein auff eine Contribution gangen; ist aber Beydes ad referendum genommen. In poster: rec: 1600.

XXXXI. Weill der aussgebrachte Pass auss der Muschow allein auff der Stadt Lubeck gericht, ist beschlossen, dass die Deputirten als Lübeck vnndt Strallsundt sich sollen vergleichen, im Fall keine andere Geleidte würde zu erhalten sein, ob alssdenn die Lübecenses allein, nomine totius Hansae vnndt auff ein genugsam Reverss, die Legation verrichten sollen etc. Zum Behuff der Zehrung ist eine zwanzigfache

Contribution angeschlagen, mit ausstrügkl: Anhange, dass wer nicht werde contribuiren, der sollte auch der Privilegia, die man wiedererhalten, nicht mitgeniessen etc. Hierauff haben sich die von Bremen vnnd Hamborgk conditionaliter erkleret;. die andern es allein ad referendum genommen, vngeachtet die Lübecenses, Fol: 82, offentlich bekannt, da mann nicht zu contribuiren geneigt, wollen sie vor sich allein ad partem hineinschicken. In recessu 1602.

Г) ИЗЪ ГАМБУРГСКАГО АРХИВА.

CIV.

Instruction, darnach sich N. N., allgemeiner erb: Hansa-Stedte Praenuntius oder Vorbotte in der Muscaw, auch sonst des Orts zu vorhalten haben soll.

Anfenglich soll ehr sich auffs ehest vnd so viel immer muglich in allergeheim, damit es bey iederman nicht erschalle, von hinnen erheben vnd daran sein, dass er ohne Verseumbniss in Russlandt anlangen müge.

2. Daselbst ankommende, zur Plesskaw bey dem Teutschen Kauffmanne, oder da es die Gelegenheit sonsten geben wil, sich mit allem Vleiss erkunden:

1) wie die Sachen aller Reussischen Handlungen daselbst anitzo gewandt.

2) wie der Grossfurst vnd seine vornembste Räthe (deren Nahmen, Digniteten vnd officia er gleichfalss zu erforschende) gegen den Hänsischen Kauffman affectionirt vnd gesinnet.

3) vnd ob woll zu hoffen, dass er, der Grossfürste, in seiner Vorfahren Fustapffen zu treten, vnd die freye Negociation nach dem alten Gebrauch, neben den alten Begnadigungen, dem Hansischen Kauffman von Newen zu bestetigen bewogen werden müchte.

4) sodann, wie der Grossfürste vnd desselben vornembste Räthe zusampt dem gemeinen Reusischen Kauffmanne mit dem hiebevor A° 95 zwischen ihme vnnd dem Kunning zu Polen vnd Schweden binnen der Narva auffgerichteten Vertrage friedig, ob der deger vnd all vollenzogen, vnd durchaus in seinen Clausulen also gehalten werde.

3. Wie er denn sonderlich befehlicht sein soll mit allem getrewen Vleiss zu inquiriren, wie es vmbs Regiment der Teutschen zu Plesskaw auff den Höfen, auch mit Handelss- vnd Wandelss-Gelegenheit daselbst geschaffen. Ob auch vnserm hiebevor zu vnterschiedlichen Mahlen an die Eltesten daselbst abgangene, ernstliche Befehliche, dass sie sich alles erbahren, zuchtigen Lebenss, aller redlichen Kauffmanschafften vnd was dem angehorich, damit keine Klage einkomme, befleissigen solten, solchem also allerseits nachgesetzet, vnd von allem dem eine getrewe Relation hinderbringen.

Инструкція гонцу (praenuntius) Ганзейскихъ городовъ, для руководства его во время пребыванія въ Москвѣ и въ другихъ мѣстахъ. 1598 года.

4. Nach Verrichtung dessen Alles, sol er sich fürderlichst an den Grossfürsten in die Muscaw, oder wo er sonsten anzutreffen, sich begeben, vnd nechst Vberreichung vnserer Creditiff Ihrer Kay: Mayt:, im Nahmen vnser vnd algemeiner Hensestädte, Kayserl: Regiment, dessen wir höchlich erfrewet, viel Glück, Heill vnd alles Gutes, sampt langem, friedfertigem, bestendigen Regiment von Gott dem Almechtigen wunschen cum oblatione officiorum; da wyr Ih: Keyserl: Mayt: viel Dienste vnd angenehme Willen zu bezeigen wüsten, dass wir dazu gantz geflissen.

5. Vnnd darauff ferner Ihrer Keyser: Mt: anzufugen, Sie würden sich Zweiffelss ohn allergnedigst noch zu erinneren wissen, was Massen nun etzliche Jahr hero die Stadt Lubeck sampt den Erb: Hänse-Stedten in grosem Verlangen gestanden, die abgestorbene Keyser: Mt: durch ihre Potschafften zu ersuchen, vnd vmb Bestettigung vnd Confirmirung ihrer vralten, daselbst habenden Begnadungen, Gewonheiten vnd Gebreuchen der gemeinen Hanthierung vnd anbefurter Handelungen anzuhalten. Worauff wir auch durch vnterschiedliche vnsere abgefertigte Diener für die künfftige Gesandten die Keyserliche Passe vnnd Geleidtsbrieffe mit dem guldenen Insiegel nicht allein, besonder auch so viel erhalten, dass vnserm Hansischen Kauffmann die verfallene Höffe zu Newgarten vnd Plesskaw wiederumb erbawet vnd repariret; auch sie ferners dess halben Zollenss auff alle Guter erlassen vnd hinfurter dess andern halben Zollenss Freylassung vertröstet worden: wie solchs Alles mit Keyserlichen Briefen zu beurkundigen vnnd darzuthun.

Ob man nun woll im Werck gestanden vnd dess Vorhabens gewesen, vnsere vnnd die Hansische Potschaffte hienein zu schicken, so trugen doch Ihrer Keyserl: Mt: gnedigst gute Wissenschafft, dass man bey den benachbarten Potentaten, durch deren Pothmessigkeiten die Gesandten nohtwendig ziehen mussen, gleiche freye Pässe vnnd Sicherheit für dieselben bissdahero nicht erlangen können; derowegen man dann also nohtwendig auch wieder vnsern Willen damit einhalten müssen.

6. Vnnd aber in dem hiebevor A° 95 zwischen Ihrer Keyser: Mt: löblichen Vorfahren vnnd dem Konige zu Polen, Schweden aufgerichteten Narvischen Friedenss-Vortrage vnter Andern vorsehen, dass im Fall jenige Legaten in kunfftig vber Meer an Ihre Mayt: in die Muscaw verschicket wurden, sie nicht gehemmet noch auffgehalten werden sollen; vnnd wir also der guten Zuversicht stunden, es würde vnsern Abgesandten nunmehr solcher freyer Durchzug nicht können abgeschlagen werden.

7. Also weren wir, Solchen nach, dess gäntzlichen Vorhabens vnsere Potschafften, zu fürderlichster Gelegenheit vnd sobaldt vns immer müglich, dahin abzufertigen; vnnd mit Ihrer Keyser: Mayt: von solchen hochwichtigen Sachen, daran Ihrer Mt: Leuten vnd Vnterthanen, sowol vnss vnd vnsern Hänsischen Kauffmann, so hoch vnnd mercklich gelegen, ferner Handlung pflegen zu lassen.

8. Vnnd bitten darauff dienstliches Vleises, Ihre Keyser: Mt: geruhen vns vnd gemeinem Hänsischen Kauffmanne, Ihrer löblichen Vorfahren Exempel nach, mit Keyserl: Gnaden vndt Wolbewogenheit zugethan sein vnd bleiben, vnnd von Newen vns mit Keyserlichen Gleidt- vnd Passbrieffen fur die kunfftige Gesanten gnedigst vorsehen, vnd ihme, dem Praenuntio, zustellen vnd aussfolgen lassen.

Auch zu mehrer der Sachen Beförderung, bey dem Konige zu Polen vnnd Schweden die gnedigste Vorsehung beschaffen zu dem Ende, dass vnser, der Hänse-Städte, Potschafften vn-

aufgehalten an Ihre Mt: mugen frey durch gestattet werden.

Solches wolten wir uns dienstlich getrösten vnd es in allewege vmb Ihre Keyser: Mt: bestes Vermugens mit Freundschafft, Dienst vnd Willen zu beschulden vnd erweitern vns angelegen sein lassen.

Wie denn den Abgefertigten dieses vnd jedess seiner Discretion nach also zu verrichten sol heimgestellet bleiben, vnd er demselben wol wirdt nachzusetzen wissen. Datum ex conventu Hanseatico A° 98.

CV.

Instructio der Stadt Lübeck vnnd anderer Hanse-Städte Gesandten an den Grossfursten in der Muscaw, dessen sie sich der Orter hin zu vorhalten.

Инструкція посламъ, отправленнымъ отъ Любека и другихъ Ганзейскихъ городовъ къ Царю Московскому. 1602 года(*).

Erstlich, nach glucklichem Auffbrechen vonhinnen auss, werden die Herren Gesanten vnterwegenss oder in Russlandt zur Plesskaw anlangende, dess jtzigen Grossfursten Regierung, Sitten und Wesens Geschaffenheit, wie vnd waser Gestalt er auffs Fuglichste anzutreffen, wie vnd mit wass Reverrentz er in der Audientz zu salutiren vnnd compelliren(**), mit Vleiss zu erkunden wissen.

2. Daselbst aber zur Plesskaw haben sie sich mit dem anwesenden Kauffmann zu bereden, vnd alle Gelegenheit der Orther, auch insonderheit dess Hausshaltens vnd Regiments, Handelss vnnd Wandelss daselbst am Hoffe vnnd was dem angehörig, gleichfalss zu erkunden; vnd da ienige Gebrechen vnd Mängel ihrerseit vorgelauffen, ihnen gebürlich vntersagen, vnnd ihrer Discretion nach, darinnen was nutz- vnnd dienstlich zu statuiren.

3. In der Muscaw, oder wo sonstén der Grossfurst mit seiner Hoffhaltung anzutreffende, haben sie vmb furderlichste Audientz anzuhalten. Vnd nach Vorstattung deren, im Nahmen vnser vnd algemeiner erb: Hänsestädte, nechst Zuentbietung vnserer Dienste vnd geneigeten Willenss, auch Gratulation dess newangefangenen Regiments, worzu Ihrer Key: Mt: wir von dem allmechtigen Gott viell Gluck, Heill vnd Wolfarth, sampt langem Leben vnd bestendigem, friedfertigen Regiment wolten gewunschet haben, Ihrer Key: Mt: diesse geringschetzige Vorehrung (welche dann damit zugleich sol vberreichet werden) mit gebührender Reverentz zu praesentiren vnd bitten, es wolten sich Ihre Mt: dieselben, alss Bezeigung eines guten, dienstlichen Willen, gnedigst gefallen lassen; vnd darauff alssdann Ihrer Mayt: verner furtragen.

4. Es wusten sich Ihre Mt: Zweifels ohne allergnedigst noch wol zu erinneren, oder wurden dessen sonsten berichtet sein, was Massen Ihrer Key: Mt: hochlöblichsten Vorfahren, die Keyser vnnd Herscher aller Reussen, deroselben Furstenthumbe, Landschaffte

(*) Cf. N° XCVIII pag. 253. sqq.

(**) l. complimentiren.

vnnd Vnterthane, mit vns, denen von Lubeck vnd den vorwandten Hensestädten, deren Oberherrn vnd Kauffleuten, in gutter, vortrewlicher Correspondentz, von vndencklichen Jahren hero, je vnnd allewege gestanden, vnd eine sonderbahre Communication der Kauffmanschafften, mit allerhand commerciis, hinc inde gehalten vnd continuiret, dergestalt, dass wir neben dem Hansischen Kauffmanne Ihrer Keyser: Mt: Leuten vnd Vnterthanen allerhandt kostbahre, dienliche Wahren vber Meer zugeführet, vnd hingegen fur andere vorbeutet vnd angenommen; durch welche mutua commercia vnd Kauffmanness Gewerbe dann Ihrer Mt: Leutte vnd Vnterthane, sowol auch vnser vnd der Hansische Kauffman, viel stattlicher Nutzbarkeiten, Gedeihen vnd Auffnehmen viel Jahr hero erspriesslich woll empfunden. Wie dann auch der Hansischer Kauffman durch Ihrer Mt: lobliche Vorfahren, mit besondern Gnaden, Immuniteten vnd Freyheit im gantzen Grossfurstenthumb: alss zu Junnogradt vnd Narva, insonderheit aber binnen Newgarten vnd Plesskaw, vorsehen; woselbst ihnen zu Newgarden ein eigener Hoff sampt einer Kirchen vnd Zubehörung, auch eine freye Residentz oder Umptor, da sie ihrer eigenen Satzungen vnd Statuten vben vnd sich vorhalten mugen, gantz mildiglich erleubet vnd vergunnet worden.

Dieweil aber nach der Zeit, auss Vorhengniss dess Almechtigen, allerhandt beschwerliche, langweilige Empörungen vnd Kriege im Grossfürstenthumb, sowol auch der Provintz Liefflandt eingefallen, dass also die Höffe abgangen, auch der gantze Handell vnd Kauffmanssgewerb der Orther hin viel gantzer Jahr fast danieder gelegen, hette man sich voriger Freyheiten vnd Commoditeten im Handel vnd Wandell also frey mehr nicht gebrauchen können, biss endtlich durch Verleyhung dess Almechtigen es wiederumb zum gewunschten Friede nunmehr gerathen.

Daselbst hetten sich die erb: Hensestädte offtmalss zusammen vorschrieben, vnd dahin gerathschlaget, wie vnnd auff was Masse, Mittel vnnd Wege die altte vortrawete Freundschafft, Hanthierung vnd Communication mit Ihrer Mt:, auch dero Vnterthanen vnd Leuten, wiederumb mochte gleich fur die Handt genommen, von Newen angerichtet vnd continuiret werden. Welchs ihr bestendigs Vorhaben sie dann zu unterschiedlichen Mahlen Ihrer Keyser: Mt: beyden verstorbenen löblichen Vorfahren, Herren Iwan Basilowitz vnd Herrn Fedorn Iwanewitz, durch ihre Abgefertigte geentbothen vnndt kundt gethan; solchs auch von Ihnen mit allen Gnaden auff- vnd angenommen, vnd vnss darauff vnderschiedliche Geleits- vnnd Passbrieffe für die in künfftig ankommende Hänsische Legaten zugeschicket worden, mit fernern gnedigen Vortrösten, dass auff Ankommen derselben der Hensische Kauffman nun hinforth mit sonderbahren Gnaden vnd Freyheiten solte vorsehen; auch zu Newgarten vnd Plesskaw auff den Höffen ihre Hantierung nach der alten Freundschafft zu treiben solten begnadiget sein; inmassen solches auch soweit nachgesetzet, dass die Höfe repariret, vnnd wir des halben Zollenss Erlegung schon vnlengst entfreyet worden.

5. Ob wir vns nun wol dessen also getrösten, auch ie vnd allwege dess Vorhabens gewesen vnd im Werck gestanden, vnsere Potschafften darauff hienein zu schicken, vnnd ferner Handlung mit Ihrer Keyser: Mayt: vornehmen zu lassen: so wurden doch Ihre Mayt: auss vorigen vnsern Entschuldigungsschreiben vnd abgeschickten Botten gnedigst wol vormercket vnnd berichtet sein, was vns bissdaher davon abgehalten, vnnd wir wegen abgeschlagenen Geleidts vnd sicher Pässe bey

den benachbarten Potentaten daran behindert worden.

6. Alldieweil aber nunmehr A° 95 ein bestendiger Friedesvertrag zwischen Ihrer Key: Mayt: löblichen Vorfahren vnd dem Könige zu Schweden vnd Polen zur Narva getroffen, welcher dem Stettinischen ewigwehrenden Friedenssvortrag gantz zuwiedern, alss darinnen vnser, deren von Lubeck sowol aller Hänsestätter habender vralten Begnadigung, Frey- vnd Gewonheiten, vnnd dero mit Ihrer Mayt: Leutten vnnd Vnterthanen so lange Jahr hero gepflogenen, freyen Handelungen nicht mit gedacht, besondern wir vnd vnser Hansischer Kauffmann davon deger vnd all aussgeschlossen sein, vnnd auff andere, so vormalss den Handel da nicht gepflogen, transferirt vnd gebracht werden wollen, indem der Stapel für alle Frembde allein zu Revell vnnd Wyborch angeordenet, vnnd dass dargegen die Schwedischen Vntersassen, aus allen Stetten in Schweden, Finlandt vnd Estland mit ihren Schiffen vnd Wahren nach der Narva segelen sollen; bey welchen aber gantz nicht betrachtet, noch in Acht genommen werden wollen, dass die Schwedischen Kauffleutte in Schweden viel kostbahre Wahren fur sich selbst haben, daran sie sich benugen lassen, vnd dess Reusischen Handelss wenig achten; jnmassen dann auch kundt vnd offenbahr, dass die Revelschen nicht dess Vermugenss sein den Handell mit den Reussen nach Noturff zu befurderen, haben auch weder Schiffe noch Schuten, damit sie die Guter zu Forthsetzunge des Handelss ab vnd zu der Narva holen vnnd bringen könten; wie dann auch die Revelschen vnd Narvischen nicht vorstatten wollen, dass die Vnsern mit dem Reusischen Kauffman selbst handeln mugen, sondern soll durch die Bürger geschehen, dass sie ein gewisses Mekelgeldt oder den Vorkauff haben mugen, Alless zu mehrer beschwerlicher Steigerung oder Auffschlag allerhand Wahren beyderseits, wie es dann gleichfalss mit Hering vnnd Saltz auch gehalten wirdt, zu augenscheinlichem Verderb vnd Vntergang aller Reusischen Handlungen, vnnd consequenter Zuschmelerung vnd Abnehmen dero vnter Ihrer Keyserl: Mt: Vnterthanen vnd vnserm Hansischen Kauffman bissdahero so loblichen vnterhaltenen Communication, Handelss vnd Wandelss Gelegenheitt.

7. Alss hetten wir, solchem Allen nach, sie, die Gesandten, dahin abfertigen wollen, vmb Ihre Mt: dessen Alles ausfürlicher zu berichten, mit hochfleissiger, dienstlicher Bitte, es muchte Ihro Mt: dieses Alles, wie hoch vnd viel Ihrer Mt: Leutten, sowoll alss vnsern Hansischen Kauffman, hieran gelegen sein will, allergnedigst erwegen vnd zu Gemuth fuhren; vnnd sich demnach gnedigst gefallen lassen, in die Fusstapffen seiner löblichen Vorfahren, der Keysere vnnd Herschere aller Reussen, zu tretten vnd alsolche in erwenthen Narvischen Vertrage vnns vnd gemeinem Hansischen Kauffmanne zum grossen Vorfange, Nachtheil vnnd Schaden mitbegriffener Puncte, wegen Ausschliessung der Vnsern vnd auff Revel vnd Wyburg allein verlegte Handlunge, dahin mildern vnnd remedijren, damit gleichwol die vorangezogene Communication vnd Handlung vnser, der Hansischen Kauffleuthe, mit Ihrer Mayt: Vnterthanen, in allerhandt Wahren vnnd gemeinen Commerciis an denen Ortheren vnd Enden, da Handelss Gelegenheit furlauffen muchte, ohne Behinderung dero von Revell vnnd Nerva freyfehlich nun hinfüro muge continuirt vnnd vnderhalten bleiben; vnnd also vns vnnd dem Hansischen Kauffman die altten Begnadigunge, Herkommen vnnd Gebreuche von Newen bestetigen vnd confirmiren.

8. In specie aber vnsern vnnd den Hansischen hantirenden Kauffman im gantzen Lande, hin vnnd herwieder, im Ein- vnnd Ausszuge mit seinen beyhabenden Wahren, in seinen Keyserl: Schutz vnnd Geleid nehmen, denselben binnen der Muscaw, zu Newgarden, Plesskaw, oder wo sie sonsten sich niederschlan vnd vorhalten werden, ohne jennige Verletzung an Leib, Hab vnnd Guetern, nach dem alten, loblichen Gebrauch, frey handeln vnnd kauffschlagen lassen.

9. Vnnd also ferner den Keyserl: Befelch ergehen lassen, dass der Reusische Kauffman mit seinen Wahren vnnd Gutern, an die gewönliche Residentz-Stadt, da der Hansische Kauffman vorhanden, seine Wahren auch zu bringen muge vorweiset, auch die Liefferung der gekaufften oder verwechselten Gütter nach altem Gebrauch muge gethan vnd gehalten werden.

10. Dass auch solche ihre Guter vber billiche vnd gewöntliche Belohnung durch die Cosacken oder andere Reusische Arbeitsleutte mit newen vnd von ihnen selbst erdachten Vnpflichten, zuwieder den alten, nicht mugen belegt, besondern desfalls ein gewiss Arbeitslohn angeordenet werden.

11. Zuforderst aber bitten vnd anhaltten, dass das Cumptor Newgerdten wiederumb auffgerichtet, die Kirch, Hoff vnnd Zubehorung den Hänsischen Kauffman wiederumb eingereumet, vnnd nach dem Alten daselbst muge gekauffschlaget werden.

12. Also dann auch der Hansische Kauffman zur Plesskaw hiebevor binnen vnd ausser der Stadt mit des Grossfursten Leuten freye Handlung getrieben, vnnd ihre Guter an Orten vnnd Enden, da sie gelegen, an einen Hauffen gebracht vnnd in Besicht oder Augenschein genommen werden, zu was Behueff sie dann binnen der Stadt einen besondern Hoff vnnd Residentz gehabt; nunmehr aber den Vnsern, wieder alt Herkommen vnnd Gebrauch, die gantze Stadt verbotten, vnd ausser der Stadt vorweiset worden, woselbst dann die Hansischen Wahren durch Ihrer Mt: Befehlhabere mehr alss einmahl eroffnet vnnd besichtiget werden, welchs vorhin nicht gewesen, zu grossen Beschwer vnd Vngelegenheit wegen Vngewitters vnd anderer Gefahr des Hansischen Kauffmannes; hingegen aber den Vnsern gar abgeschnitten wirdt, die Reusischen Wahren, wenn sie vorhandelt werden sollen, nach Notturfft zu besichtigen. Besondern wirdt ihnen nur eine Töne von allerhandt Wahren fur die Stadt hinaus gebracht, worauff der Kauff also vnter gutem Glauben, alss das die Töne den andern Wahren gleich sey, geschlossen werden muss, da doch nach beschehenen Kauff bey der Liefferung viel Falsch vnd Vnrichtigkeit darunter befunden, vnd gleichwoll die einmahl gekaufften Guter, sie sein gutt oder böss, angenommen vnnd behalten werden mussen; welchs denn vnsern Hansischen Kauffman, ohne dass es vnbillich, zu grossen Nachtheil vnnd Schaden gereichen thut. Derhalben mit allem getrewen Fleiss vmb Abschaffung dessen anzuhalten, vnd dass den Vnsern, wie von Alterss hero, ein freyer Hoff in der Stadt, damit solchem Schaden vnd Vngelegenheit vorzukommen, muge vergönnet werden.

13. Vnnd nachdem vnser Hansischer Kauffman hiebevor dess halben Zollenss entfreyet gewesen, dass sie auch dess veberigen halben vnd also dess gantzen Zollenss erlassen werden mugen.

14. Sinthemal dann fur allen Dingen nötig sein will, dass alle Vnrichtigkeit, Falsch, List, vnnd Vorkurtzung im Handell vnd Wandel muge vorhutet pleiben, welchem auch vorzukommen vnserm Kauffman diesses Orts gebur-

lich soll vntersaget vnd vermucht werden, vnnd aber grosser Vnterschleiff, Mangel vnnd Gebrechen bissdahero auff der Reusischen Seiten gespuret worden.

1) dass nemblich vnter dem Talch viel Wasser miteingemischet, vnnd gantze Klotzen Höltzer oder Stein darunter gestossen, ohne dass die Vasse so schwere von Holtze.

2) dass sie anstat 7 oder 8 Lvsspund gebuhrender Wicht, itzund 15. 16 Lvsspund an Schwere halten.

3) dass Flachs vnnd Hänff gantz vntrewlich gebunden, viel Scheve, Hede vnnd ander Vnzieffer darunter gemenget.

4) Wachss, Pelterey vnnd andere Wahren nicht dermassen aufrichtig gespuret, dass es für auffrichtig, duglich, guth, billich kan erachtet werden; alss werden vnsere Gesandten auch anzuhalten wissen, damit diessen vorzukommen vnd eine gebuhrende Masse gegeben werde.

5) Welchs nicht anderss zu geschehen, dann wenn die Wicht vnnd Wage in bessere Richtigkeit gebracht.

6) bevorab dass auff die Saltzwicht mit dem Punder ein besser Auffsicht gehalten werde, dann dieselbe Wicht viel zu hoch geschweret vnnd vnrichtig damit vmbgangen wirdt, dergestalt dass man nu auff iede Last 2 Schiffpund verlieren muss, da man vorhin darauff gewonnen hatt.

15. Vnnd dann, dass eine Wracke auff alle Reusische Guter gesetzet, keine Wahren gekaufft, vorwechselt, noch angenommen werden, si sein dann vorhin wol besichtiget vnd in Wrake bestanden.

16. Es haben sich auch vnsere Abgesanten der praesteren Gelegenheit zu erkunden, vnnd ob die den vnsern noch wie zuvoren auff dem Halsse liegen vnnd nachgehen, vnnd sofern solchs nicht geschehen noch abgeschaffet, darumb nochmalss anhalten.

17. Dess soll zu Discretion vnnd Bedencken vnserer Gesandten gestellet sein, ob nicht nach erspurter vnnd erwegter aller Sachen Gelegenheit der Engelschen Nation halber der Orter sich vorhaltend, beim Grossfursten mitzugedencken, vnnd Ihrer Mt: zu Gemuth zu fuhren, was hochschedliche Monopolia vnnd eigennutzige Kauffmanschafften sie hin vnnd wieder, vnnd fast in der gantzen weiten Welt bissdahero getrieben, zum Vorfang vnd eusersten Verderb dess gantzen Handelss in allen Landen, auch Ihrer Mten: Vnterthanen selbst; was Massen sie mit dem Turcken, dess Christlichen Nahmens Erbfeinde, in starker Vorbundniss stünden, jhme allerhand Getreidig, Krieges-Munition vnnd Notturfft, mehr zu seinem, dess Turcken, Entsatz, aber zu Vorderb vnnd Vntergang der gantzen Christenheit zufuhreten. Daher sie auch fast an allen Orttern vorhasset, auch auss Teutschlanden vorbannet vnnd mit ihren Wahren ausgeschaffet worden. Derwegen Ihrer Kayser: Mt: mechtige heimzustellende, was sie desfalss solcher Englischen Nation halber daselbst in Ihren Gebieten anzuordnen, vnnd es Deroselben Land vnnd Leuten am vortreglichsten zu sein sich wolten gefallen lassen.

18. Wann nun durch Verleihung dess Almechtigen etwas erhalten, vnd wir vnd vnser Teutscher Kauffman gebettener Weisse mit Freiheit begnadiget werden sollten, alssdann auch nach Gelegenheit vnd an Ortten vnnd Enden, da sichs schicken wolte, mitzugedencken der kostbahren Guter vnd Wahren, welche vnserm Hansischen Kauffman Ao: 73. 74. 75. zur Narva abgenommen, vnd fur den Grossfursten gekaufft, hinauff geschicket vnnd zwar der Bezahlung vertröstet worden, aber nichts bissdahero erfolget vnd sie vnbezahlet

geblieben, dass die gebürende Erstattung dagegen auch muge gefolget werden.

19. Schliesslich, jm Fall dann die Herren Gesandten vom Teutschen Kauffman zur Plesskaw oder sonsten mehr gravamina vnnd Gebrechen zuwieder dem Alten bissdahero eingerissen zu sein berichtet würden, sollen sie vmb Remedirung vnnd Abschaffung dessen anzuhalten auch hiemit befehliget sein, vnnd alless ihrer Discretion heimgestellet pleiben.

G) ИЗЪ КЁНИГСБЕРГСКАГО ТАЙНАГО АРХИВА.

CVI.

Clemens IV mandat universae ecclesiae Cisterciensis, Praemonstratensis, Praedicatorum, Minorumque fratrum ordinum, ut verbum crucis praedicant, in subsidium ordinis Theutonici contra infideles in Livonia, Curonia et Borussia. — XV calend. Maji (17 April.) an. 1265.

Булла Папы Климента IV духовенству Цистерскаго, Премонстранскаго, Доминиканскаго и Миноритскаго орденовъ о проповѣдываніи крестоваго похода въ помощь Нѣмецкому ордену противъ язычниковъ въ Ливоніи, Курляндіи и Пруссіи. 17 Апрѣля 1265.

Clemens episcopus, servus servorum Dei, venerabilibus fratribus episcopis, et dilectis filiis abbatibus Cisterciensis et Praemonstratensis, nec non provincialibus et conventualibus, prioribus et subprioribus Praedicatorum, et ministris, custodibus ac guardianis Minorum fratrum ordinum, aliisque tam eorumdem ordinum et hospitalis Sanctae Mariae Theutonicorum fratribus, quam secularium ecclesiarum praelatis, verbum crucis praedicantibus in subsidium Livoniae, Curoniae ac Prusciae, ad quos litterae istae pervenerint, salutem et apostolicam benedictionem. Gementibus olim dilectis filiis, Magistro et praeceptoribus ac fratribus universis ordinis hospitalis Sanctae Mariae Theutonicorum, quod pro fidei negotio in Livoniae, Curoniae ac Prusciae partibus, ad Dei gloriam magnifice promovendo, fere quingenti ex fratribus dicti ordinis, in eisdem partibus constitutis, prout accepimus, per manus infidelium essent crudeliter interempti, geminatio est inducta gemituum et frequens effusio lacrimarum: ob illam causam, videlicet, quamplurimi ex jam dictis fratribus praedictarum Livoniae, Curoniae et Prusciae de novo ab eisdem infidelibus crudelissime sunt occisi, neophitorum multitudine, quae in illis partibus, dampnabiliter in errorem pristinum relabente; unde fit, quod residui ex fratribus taliter interfectis, quasi omni destituti praesidio, mortis periculum habent sine intermissione prae oculis, nisi eis triumphale cito subsidium procuret apostolicae providentia pietatis. Haec siquidem fratrum ipsorum afflictio nos ideo vehementer affligit, quia nil tristius potest auribus nostris occurrere, quam quod fidem catholicam sentiamus in quibuscumque mundi partibus deperire. Digne itaque nos, circa praedictos de Livonia, Curonia et Pruscia fratres, in tantis periculis constitutos, gerentes intimae compassionis affectum, ac etiam pie volentes, quod, quantum in nobis, non pereat omnino

negotium, tanta sanguinis effusione promotum, universitati vestrae per apostolica scripta, in virtute obedientiae districte praecipiendo, mandamus ac in remissionem vobis injungimus peccatorum, quatinus in Boëmiae, Daciae, Sueciae ac Norvegiae regnis, et in Frisiae, Poloniae, Pomeraniae et Gotlandiae regionibus, nec non in Magdenburgensis, Bremensis, Moguntinensis, Coloniensis et Salisburgensis provinciis, ac in civitatibus et dioecesibus, quae in praedictarum Livoniae, Curoniae ac Prusciae subsidium a sede apostolica sunt concessa; non obstante si jam dictae sedes in eisdem regnis et regionibus ac provinciis, civitatibus et dioecesibus verbum crucis praedicari mandaverunt, in subsidium Terrae Sanctae, juxta providentiam et requisitionem, ac dispositionem dilectorum filiorum praeceptorum hospitalis praedicti, officio sanctae praedicationis assumpto, fideles dictorum regnorum ac regionum et provinciarum, nec non civitatum et dioecesium, ad nimiam caritatem, qua Christus nos dilexit et diligit, respectum habere ac ei retribuere aliquid pro omnibus, quae tribuit Ipse illis piis exhortationibus, secundum datam vobis a Deo prudentiam informetur, diligenter et sollicite petituri, ut ipsi redempti pretio glorioso, in quos tanquam viros christianos et catholicos cadere opprobria exprobantium Christo debent, se viriliter et potenter accingant, tanquam zelum Dei habentes, ad ampliandam gloriam Crucifixi, et liberandum proximos de manibus paganorum, profecturi et acturi secundum consilium praedictorum fratrum hospitalis ejusdem, ita quod ipsis praemium debeatur aeternum, et infideles non possint, quod impune Christi nomen impugnaverint, gloriari. Illos vero de regnis, regionibus ac provinciis, nec non civitatibus ac dioecesibus memoratis, qui crucis signaculo in Livoniae, Curoniae ac Prusciae subsidium insigniti, propter paupertatem seu debilitatem illuc nequeunt personaliter proficisci, a voto crucis absolvere studeatis, dummodo de bonis suis, juxta proprias facultates, congruam subventionem exhibeant, per manus eorundem fratrum dicti hospitalis in idem subsidium convertendam. Nos enim, ut quod pro nomine Redemptoris tam digne deposcitur, effectu facili compleatur, omnes dictorum regnorum et regionum ac provinciarum, nec non civitatum et dioecesium, in succursum eorundem fratrum et fidelium, suscepto propter hoc crucis signaculo, processuros, nec non eorum familiam et bona omnia, donec de ipsorum reditu vel obitu certissime cognoscatur, sub protectione ac defensione sedis apostolicae admittentes, illis ac aliis, qui juxta qualitatem et facultatem suam illuc bellatores idoneos in expensis propriis duxerint destinandos, nec non qui ad subventionem dictarum Livoniae, Curoniae ac Prusciae de bonis propriis congrue ministrarint, vel qui in alienis expensis illuc accesserint, ibidem ad minus per unius anni spatium servituri, juxta quantitatem subsidii et devotionis affectum, illam indulgentiam, idemque privilegium elargimur, quae transeuntibus et subvenientibus in Terrae Sanctae subsidium conceduntur. Praeterea, ut praefatum negotium eo magis incrementum prosperitatis optatae suscipiat, quo ipsum pluribus remediis contigerit adjuvari, praesentium vobis auctoritate concedimus, quod illis eorumdem regnorum et regionum ac provinciarum, nec non civitatum et dioecesium, qui ad vestram sollemnem praedicationem accesserint, quadraginta dies de injuncta poenitentia relaxare, ac eorum singulis, qui propter hoc crucis caractere sunt aut fuerint insigniti, et pro incendiis, injectione manuum in clericos vel alias religiosas personas, excommunicationis laqueum incurrerunt, absolutionis beneficium juxta formam ecclesiae impertiri possitis; proviso, ut passis dampna et

injurias satisfaciant competenter, illis dumtaxat exceptis, quorum excessus adeo sunt difficiles et enormes, quod merito sint ad sedem apostolicam destinandi. Hujusmodi autem praedicationis officium vestra devotio ita prudenter et laudabiliter studeat exercere, quod optata exinde, auctore Domino, perducatur utilitas, et vos apud nos et alios digni laudibus existatis. Datum Perusii, XV cal. Maji, pontificatus nostri anno primo.

E vetusto apographo chartaceo, quod in archivo secretiore Regimontano asservatur.

CVII.

Ludovicus priscus, Margravius Brandenburgensis, ordini Theutonico operam suam offert ad pacem cum Casimiro Magno, rege Poloniae, componendam, ea conditione, ut una cum rege expeditionem contra Lithuanos et Ruthenos faciant.

Грамота Лудвига старшаго, Маркграфа Бранденбургскаго, о мирномъ посредничествѣ между Нѣмецкимъ орденомъ и Польскимъ Королемъ Казимиромъ Великимъ, съ условіемъ, чтобъ орденъ, въ соединеніи съ Королемъ, предпринялъ походъ противъ Литовцевъ и Русскихъ (вѣроятно, въ Краковѣ, 1343 года).

Salutatione praemissa, benevolentiae et amicitiae quantum poterimus et favoris. Nuper cum de civitate nostra Soldin iter arripuimus, visitandi excellentem principem et dominum, dominum Kyzemirum, Poloniae regem, patrem, socerum et dominum nostrum sincere carum, ibidem ad nos venerunt quatuor commendatores vestri de ordine vestro, proponentes nobis quosdam tractatus placitorum, tangentes vos et ordinem vestrum supradictum. Quibus sane intellectis, de eis viva voce et personaliter informavimus dictum regem, dominum nostrum, quanto melius potuimus, ipsorum ipsi plenarie resecantes; quid ad tractatus ipsos nobis multum benigne respondit, sic quod omnibus et singulis, quae rationi consona fuerint, velit esse contentus. Immo in nos in meliori forma, qua fieri poterat, vult compromittere, dando nobis mandatum speciale et sufficiens, ac autoritatem et potestatem, in omnibus causis, inter ipsum et vos ac ordinem vestrum vertentibus, vos mutuo amicabiliter concordandi et finem, pacem et concordiam perpetuam, et firmam omnium ipsius et vestrorum litium et causarum omnimode faciendi. Et si vos, vestro et ordinis vestri nomine, id idem facere volueritis, scilicet, etiam in nos compromittendo, ut supra dicitur, extunc nos benivole et omni studio, quo possumus, nos de causa dicti domini nostri et vestra totaliter intromittere volumus, quod perpetuam pacem inter vos mutuo volumus facere, Domino concedente, materia discordiae et rancoris inter vos inantea minime remanente; unde litteraliter super praemissis intentionem vestram petimus nobis scribi. Ceterum, cum non lateat vos, inimicos Crucifixi Domini nostri Ihesu Christi terras praedicti domini nostri regis hostiliter, crudeliter et ferociter invasisse, inibi effundentes multipliciter sanguinem christianum, quod infideles, Sarraceni videlicet et Rutheni, de die in diem, in sua ferocitate confidentes, procedunt, fidem

Christianam, quantum poterunt, dilaniando, lacerando et penitus distruendo, nisi remediis oportunis ipsis per fideles Christi, Domini nostri, celeriter obvietur: quapropter concordavimus cum patre et domino nostro, rege praedicto, quod in praesenti aestate unam reysam et expeditionem aestivam facere volumus, sine omni dubio, cum omni potentia et fortitudine dicti domini nostri regis, nostra et omnium amicorum nostrorum et vicinorum principum et dominorum, quos ad ipsam reysam trahere et exhortari poterimus, quovismodo contra praedictos infideles Crucifixi, ferocitatem ipsorum armata manu, Dei adjutorio, propellendo. — Unde magnificentiam vestram, de qua multum confidimus, requirimus et hortamur omni studio, quo valemus et possumus, quatinus etiam vos cum omni fortitudine vestra ad hoc disponere non tardetis, quod unacum rege saepedicto et nobiscum, intuitu et contemplatione divina, et ob remunerationem perpetuam Omnipotentis Dei, Domini nostri Ihesu Christi, contra praedictos infideles nobis succurrere non negetis; pro quo libentius eo omnibus diebus nostris, vobis et vestro ordini assistere volumus consilio, auxilio et favore. Et si, quod Deus avertat, sicut de vestra providentia non confidimus, ipsum et nos contra infideles ipsos non juveritis, ista vice ex certa scientia tunc sumus experti, quod ad dilatationem et exaltationem Christianae fidei intendere non proponitis ullo modo, de quo tamen vobis gravissime condolemus. Attamen, si aliqui hospites, cujuscunque status aut praeeminentiae extiterint, proposuerunt intrare, aut intraverint per terras nostras, vos adjuvando in vestris necessitatibus; si aliquibus inantea perplexi fueritis, et ista vice discuteritis aut contempseritis dictum dominum nostrum regem et nos ad praedictam reysam et expeditionem firmiter adjuvare; si eos transeundo per terras nostras possemus in aliquo promovere nostris favoribus, benevolentiis et dilectione speciali: hoc utique propter denegationem vestri subsidii minime faceremus. Datum etc.

E codice formularum (Formular-Buch) membraneo in archivo secretiore Regimontano.

CVIII.

Der Hohemeister Konrad Zöllner vom Rotenstein meldet der Königin Margaretha im Geheimen, wie treulos Witaut an dem Orden gehandelt habe, und wie die letzten Kriegsunternehmungen in Littauen ausgefallen seien. Den 21 sten Januar 1388.

Грамота Великаго Магистра Конрада Цельнера фонъ Ротенштейнъ Королевѣ Маргаритѣ, о вѣроломномъ поступкѣ Витовта противъ ордена, и о военныхъ дѣйствіяхъ въ Литвѣ. 21 Января 1388 года.

Allirdurchluchste Furstynn, grosmechtige gnedige Frowe. Ewir Durchluchtikeit Dyner, Hannos Blome hot von Ewir wegen an vns begert, das wir Euch vorschriben solden, wie es vns hewer im Somer mit Reysen gegangen bett. Daruff, allirdurchluchste Furstyn, wisset: Alse der heilige Cristen-Glavbe in des Sachin vnsir heilige Orden von sym Anbegynne men-

lich bisher gerittert hat, vnd ab Got wil dywile her stet rittern sal, yn and(*) Widerstos vnd Vngefelle, yn and(**) selige Wolgenge gehabet hat, vnd mit Gotes Holfe noch seligen Vortgang haben mag: also ist es hewer mit im an vns dirgangen. Wan, gnedige Frowe, der ungetruwe Witawt, von deme wir Ewir Herlichkeit emols wol geschriben haben, das her sich zcu vns vnd zcu vnserm Orden getan hatte, hat sich hewer leider, von Abeleitunge des bosen Geistes vnd siner eigen Bosheit, wider von uns und von dem Christenglavben vorretlich geworfen; vnd hat sich wider zcum Vngelavben, zcum Littawen vnd zcu Reusin, wider dy her sich mechticlich gesatzt hatte, gekart und geworfen; vnd hat vns zcwu Vesten, die wir an den Gemerken vnd an den Greniczen der Vngelavbigen Lande gebuwet hatten, vorbrant vnd vorstoret. Das wir Euch, grosmechtige Frowe, vndir eym ganczen Getruwen schriben, wan wir genczlich hoffen, vnd ouch vor woren wol wissen, wenne ir horet, das vns vnd vnserm Orden vnd sunderlich dem Cristentume obel get, das euch das vnd ewerm Herczen ein Betrupnisse brenget, wan wir wol dirkennen, das euch Gotes Ere lieb ist. Idoch vor gute nuwe Mere schriben wir ouch Ewir Clarheit, das wir korczlich dornoch alze um Sent Michelstag gesandt hatten vnsern Obirsten Marschalk mit etlichen andern vnsern Gebitigern vnd mit den Nedirlendern ken Rusin mit eym Here; den is, von Gotes Gnaden, wol gegangen hat: wan sie gewonnen eine Veste, Surass genant, die demselben Witolde czvhorete, vnd vorbranten die, vnd fingen doruff wol jjj C. Menschen ader me, von Littawen vnd von Rusin, jung vnd alt, vnd gwomen von Gotes Gnaden an allen Schaden wider zcu Lande. Ouch haben wir itzunt, Gote zcu Lobe vnd vnsir liben Frowen zcu Dinste, ein Heer vsgesant vnd vsgericht ouch ken Rusin, das Got durch siner gute Wille geruhe beleiten vnd bewaren. Wie is deme irgen wirt, wenne im Got zcu Lande gehilft vnd was dovon zcu schriben tog, das wollen wir Ewir Grosmechtikeit denne gerne schriben. Vnd danken Euch, Grosmechtige Frowe, flislich vor Ewer gunstige Irbitunge vnd guten Willen, die Ir zcu vns vnd zu vnserm Orden traget, alz wir das wol an der Tat befunden haben, vnd ab Got wil noch bas befinden sollen. Vnd sunderlich vor Ewir Cleynot, alse ein gar schones Vingerlyn vnd eyn Kop, die Ir vns gesant hat vnd die vns ewir Dyner, Hannos Blom, gancz vnd gut von Ewir wegen geantwort hat, die vns ouch sundirlich anneme vnd wol zcu Dancke sin von euch, alz von vnsirer besundern guoden Frowen, vnd nemlich das gar schone Vingerlyn, das wir ouch vui Ewir Libe wille gerne halden wellen. Damite pflege Ewir der almechtige Got vnd gebiet zcu uns etc. Gegeben zcu Marienburg, an Sunt Agnetistage, im MCCCLXXXVIIIten Jare.

Ex antiquissimis Magistrorum Generalium registrandis, in archivo Regimontano secretiore asservatis.

(*) id est: ein Mal.

(**) i. e. ein ander Mal.

CIX.

Der Hohemeister beantwortet einen Neuigkeits-Brief von dem Herzoge Fridrich von Baiern durch Neuigkeiten und Geschenke aus Littauen. Den 10 Aug. 1390.

Отвѣтъ Великаго Магистра на письмо Герцога Фридриха Баварскаго о событіяхъ въ Литвѣ. 10 Августа 1390 г.

Vnsern willigen Dinst zu aller Behelicheit czuvor. Irluchter Furste, grosmechtiger lieber Here. Euwern Briff vns by Luprecht Dinger, Euwerm getruwen Gesant, hab wir wirdiclich entpfangen vnd wol vornomen, in dem wir geschreben vinden, wi das der Irluchte Furste, Herczog Steffan, Euwer allerlibeste Bruder, vnser liber Here, si mit sime Sone, Herczoge Lodewig mit Xjj C Spisen ken Welschen Landen geczogen, vnd sit hoffende, das her, ab Got wil, etwas nuttzes solle schaffen, vnd auch das her sich do bewibet habe vnd habe des irluchten Fursten Herczogen Karoli de Pace, des seligen Wig, vnd sin Son, Herczog Lodowig sine Tochter genomen. Grosmechtiger liber Herre, sulcher Botschaft vnd Mere, domete Ir vns geruchet hat czu irvrouwin vnd trosten, dancke wir Euwer grosmechtigen Irluchtikeit mit allem Flize, vnd haben sy gerne vornomen; vnd vns ist eyne sunderliche Froude vnd vnserm Herczen eyn sunderlich Trost davon enstanden; vnd frouwen vns des alle Czit, wen wir horen, das uch Euwerm Bruder vnd alle vnsirn Heren czu Beyern wol get; vnd wollen mit sampt vnserm Orden Gote, vnsern Heren, vor Euwer vnd andern vnsern Heren von Beyern Selikeit vnd Wolfar gerne bitten. Ouch, liber Here, als vns Euwer Grosmechtikeit schribet, hette wir icht Mere von der Heidenschafft, das wir uch die obirschreben; Grosmechtiger lieber Here, Euwer Grosmechtikeit thu wir czu wissen, das ist czwisschen den Littawen, Ruessen vnd vns stet als is lange gestanden hat; vnd als wir Euwer Grosmechtikeit vnd andern vnsern Heren vor etwi Dicke geschreben haben, vnd ouch nochher bas schreiben werden, das vns die Polan grosen Widros thun, vnd vns sere hindern, dormete das sie Littawen, Russen vorteydingen vnd sie sterken. Ouch, grosmechtiger lieber Here, als Ir vns schribet vmb Falcken: bescheret vns Got was uff desen Herbest, das wolle wir gerne Euwer Grosmechtikeit miteteilen. Sundirlich, liber Here, allerlibest zo sende wir Euwer Irluchtikeit bi desem selben Briffczeuger eyne heidenische Crone, die Ir, wen uch Lust czu Mittage ruen, ober das Bette sperren moget vor Mucken vnd Fligen, vnd das heise wir in vnserm Lande eyn Fligenytze. Wir senden uch ouch eynen heidenischen Hut, die sint aus Littaven komen; vnd bitten uch, das Ir is Euwer Grosmechtikeit anneme laset sin vnd czu Dancke. Vnd bitten uch ouch also vnserm besundern gnedigen Heren, das Ir uch den Orden wollet lasen befolen sin vnd in in Euwer Beschirmege vnd Schutczunge geruhet nemen. Gegeben an dem Montage vor Laurencii Martiris.

Ex antiquissimis registrandis in archivo secreto Regimontano.

CX.

Der Orden beantwortet das Schreiben der Königin von Polen, Hedwig, in Ansehung seiner Verhältnisse zu Littauen und Russland und zu Polen, vnd widerlegt das Gerücht des ihrem Schwager Karigal (Kasimir) bei Wilna angethanen schmachvollen Todes. Den 10. Januar 1391.

Отвѣтъ Нѣмецкаго ордена на письмо Польской Королевы Гедвиги, касательно сношеній его съ Литвою, Россіею и Польшею, и опроверженіе слуха о позорной смерти князя Коригайла (Казимира) подъ Вильною. 10 Января 1391.

Allirdurchluchste Furstyn, grosmechtige Frauwe. Euwern Brieff, vns nuwelichst gesant, han wir wirdiglich entpfangen vnd wol vornomen, in deme Euwer hochgeborn Durchluchtikeit schribt, wie das Euwers Richsrat czu Polan bekenne, das sie den strengen Ritter, Hern Passke von Pogorel vnd andere Edlinge, als Hern Johan von Lunczicz vnd Hern Jon von Tanczin, czu vns in Botschafft haben gesant, vnd ouch ander Fürsten vnd Heren czu vns gesant haben, vnd viel Tage mit vns gehalden haben, suchende wie in Glich vnd Recht von vns muchte gescheen etc. Do antworte wir Euwer Durchluchtikeit alse uff: Vns steet wol czu gedenken, wie das Her Paske vnd die vorgeschrebene Heren vnd ander Fursten vnd Heren etwi dicke bie vns gewest sint, vnd mit vns geredt haben von den Landen Littawen vnd Russen, wie das sie der allirdurchluchste Furste, Here Wladislaw, Konig von Polan, czugefüget habe vnd gegeben der Cronen czu Polan, vnd vndirtanig gemachet. Darauff ist vnser Antwort allewege also gewest vnd noch ist: was der Here Konig den Landen czu Polan czu gute thun welde, das were vnser Wille wol; also bescheidenlich, das der Orden dobie blebe, do her Recht czu hat, nach syner Bewisunge. Sunderlich als Euwer Durchluchtikeit schriebt, wie das der Allirdurchluchste Furste, Konig Wladislaw, Euwer allirliebster Betgenos, sie gewest uff der Grenitz czu Tage ken vnsern Homeister vnd ken deme Orden, vnd ouch dasselbe Glich vnd Recht gesucht habe, vnd das is im nicht mochte wedirfarn. Vnser Antwort ist daruff also: vns steet wol czu gedenken, das der Allirdurchluchste Furste, der Konig czu Polan, eynen Tag hilt mit vnserm Homeister, seliger Gedechtnis, vnd was zum Raczans vnd vnser Homeister czu Thoren, der Tag vnd die Tedinge werte bis an den X Tag. Vnd nach viel Reden, die sich darvndir dirlefen, so gaben die Heren von Polan beschreben ire Schelunge vnd ire Czusproche: als wir das wol moegen bewiesen mit der vorgenanten Briue. Dokegen gab vnser Homeister vnd der Orden geschreben iij Artikel. Czum ersten: sint der Cziet, das ir sprechet, das Euwer Here, der Konig, gut Christen sie, des sie wir fro vnd hoerens gerne, vnd begern von euch nicht mee, wen das ir vns wedirgebt vnsere Gefangen durch Got ader vmb ander Gefangene, ader vmb Silber vnd Golt, nach alder Gewonheit, als man sie von synem Vater pflag zu lösen. Czum andern Mole: wore wir nicht mee begernde, wen vmb eyne Sicherheit deme Cristentum vff eyn Behagen vnsers heiligen Vaters, des Pabsts, vnd des heiligen Romisschen Richs vnd syner Kuerfursten. Czum dritten Mole: ware wir begernde, das man den Orden dobie lise, do her Recht czu hat nach sy-

ner Bewisunge. Allirdurchluchste Furstyn, grosmechtige gnedige Frauwe, also als ir schrieht von deme allirdurchluchsten Fursten, Konig Lodwige von Vngern, seliger Gedechtnis, Euwerm allirliebsten Vater vnd Heren, vnd vnserm gnedigen Heren, wie das wir mit deme allewege in synen Gnaden gewest sint, das ist war. Welde Got, das der vorgeschrebene allirdurchluchste Furste noch liebte vnd lebte, so wuste wir wol, das wir wol bie Rechte bleben: want her eyn Furste was des Rechten, vnd eyn Liebhaber allir Gerechtigkeit vnd czu allen Czieten vnser gnediger Here vnd vnser Beschirmer was, wo wir des bedurfften. Dorvmb wir Got, vnsern Heren, Tag vnd Nacht bitten vor syne Seele, als is wol billichen ist vnd vns die naturliche Liebe darczu twinget. Nu schrieht vns Euwer Durchluchtikeit, das Ir vns des nicht gloybt hett vnd getruwet, das wir wedir Euwer Gnaden thun sulden vnd gethan sulden haben vnentsagt. Hochgeborne Frauwe, do antworte wir Euwer Durchluchtikeit also uff: das wir vngerne thun welden weder Euwer Gnade vnd weder Recht, vnd hoffen das wir weder Euwer Durchluchtikeit nicht gethan haben, daran noch vngerne thun welden; vnd ouch das vns eynige Entsagunge not hat gethan vnd thut ken Euwer Gnade, vmb die Sache want wir mit Littawen vnd mit Ruessen ny keynen Frede haben gehabt vnd noch nicht haben. Dorvmb wir Euwer Grosmechtikeit entsagen durfften vnd vns ken euch bewaren, want der Orden von Alders eynen offen Krig mit Littawen vnd mit Russen gehat hat bisher, vnd wir ouch noch haben vnd haben musen bis an die Cziet, bis das is entscheiden wirt czwisschen den Littawen, den Ruessen vnd vns mit Rechte ader mit Fruntschafft, nach des Ordens Bewisunge. Ouch so vynde wir geschreben in Euwerm Brieue, von deme alden Frede, der czwisschen deme Riche czu Polan vnd vnserm Orden ist gemacht, versigelt, verbrieuet vnd bestetiget, das wir den gebrochen sulden haben. Do antworte wir Euwer Durchluchtikeit also uff: das wir hoffen, das wir mit deme Riche vnd mit der Cronen czu Polan vnd mit Euwern Gnaden nicht anders wissen, wen liebe vnd gut, vnd das wir Euch gerne dynen; vnd bitten Euwer Durchluchtikeit, als vnsere gnedige Frauwe, das Ir is euch wellet annemen vnd darczu sprechen vnd Euwern Hern, den Konig, daran halden vnd Euwers Richsrat, das die Sache vnd Schelunge czu Tagen queme, die do ist czwisschen Euwern Rich czu Polan vnd vnserm Orden von des Fredes wegen, vor Fursten, vor Heren, Rittere, Knechte, Pfaffen, Leyen vnd vor diejene, die das Recht versteen: do wirt man wol verhoren, vorsteen vnd vornemen, wer den Frede gebrochen hat czwisschen deme Lande czu Polan vnd deme Orden. Gnedige Frauwe, dis nemet euch an, want Ir eyn Erbling sint czu deme Riche vnd der Cronen czu Polan; vnd wir vns wol vormuten, merken vnd dirkennen vnd vorwar wol wissen, wen is czu Tage kumpt, das is entschieden wirt czwisschen Littawen vnd Ruessen vnd deme Orden, vnd das der Orden vnd wir Euch vnd Euwerm Riche gerne dynen nach, als wir deme allirdurchsten Fursten, Euwerm allerliebsten Vater egenant, vor gethan haben, vnd ouch Konig Kazimir, seliger Gedechtnis, gethan haben. Vnd wen vns Got gehilfft, das is entscheiden wirt czwisschen Littawen, Ruessen, deme Lande czu Polan vnd vnsserm Orden, was Euch denne der Konig czufugt vnd gibt, das sal gute Frede vor vns haben. Datum Marienburg, feria tertia proxima post Epiphaniam Domini.

Cedula litterae inclusa.

Ouch allirdurchluchste Furstyn, vorneme wir us der Cedel, die Ir vns in Euwerm Brieue vorflossen habt gesant, wie das Euwer

Durchluchtikeit vnderrichtet ist von Euwern Houpluten, die czur Wille sint gewest, das man Herczoge Karigail, anders getöfft Kazimirus, sulde syn Houpt tot abgeschlagen syn. Do antworte wir Euwer Durchluchtikeit abir uff also: Weer das Euwer Grosmechtikeit also vorgebracht hat, das der der Wahrheit nicht gewusst hat, noch enweis, want wir von deme Obirsten Marschalk Dutsches Ordens vnd von andern erbarn Luten, Heren, Rittern, Knechten, die czu der Cziet mit in der Reise waren, vornomen haben, das der egeschrebene Herczog Karigail vnwissens wart dirschlagen, das in Nymand kante, vnd das stunt bis an den vunfften Tag, das do Nymand von wuste, das her dirschlagen was, so lange bis das Littawen von deme andern Huse stegen vnd flogen in vnser Heer. Dieselben sagten, das der egeschrebene Herczog Karigail were dirschlagen; also dirfure mans czum ersten, das her dirschlagen was. Vns were viel lieber vnd nutzer gewest, das her lebendig were gefangen; want vnsere Gefangene, die czu Littawen sint, grossern Trost dovon hetten gehabt, als wir Euwir Durchluchtikeit das vor wol eigentlich haben geschreben. Hirvmb, Allirdurchluchteste Furstyn, bitten wir Euwer Durchluchtikeit mit Flieze, ab Jemand sulche Rede an Euwere Grosmechtikeit brechte, das Ir der lichtlich nicht glöwbt, want dieselbe Geschicht nicht anders ist geschen, dan als vor geschreben stet; als wir wol bewiesen wellen mit viel erbarn Luten, die doselbist czu der Cziet kenwortigk waren.

(Ex antiquissimis Magistrorum generalium registrandis, in archivo Regimontano secretiore.)

CXI.

Friedensschluss des Grossfürsten von Litthauen, Witaut, mit dem Hohemeister Konrad von Jungingen. D. D. auf der Werder in der Weichsel bei dem Hause Razans, am Donnerstage in den Pfingstheiligentagen 1404.

Мирный-договоръ Великаго Князя Литовскаго Витовта съ Великимъ Магистромъ Конрадомъ фонъ Юнгингеномъ. 22 Мая 1404 г.

In dem Namen Gotes, amen. Allexander, anders Wytaut, von Gots Gnaden Grosfurste czu Littowen vnd Russen etc. Allen, czu den die Kuntschaft deses kegenwertigen Brifes kumpt, Heil vnd die Gelucke des Heiles yn allir Heilant czu begreifen. Went das Recht des Fredes, gesatzt yn dem Ewangelio, weder die, die sich vndirenander dirczornet haben, besundern Cristgloubigen vor alle Ding, by dem Fluche des Gerichtes gebutet sich zu versunen: so achten wir das wirdig, das die Geschichte, die do geschen synt vnd vmberathen vorseret, czwusschen dem erwirdigen Orden des Dutschen Huses Sente Marien von Jerusalem, nemlich dem grosmechtigen Heren Bruder Conrad von Jungingen, des egesprochen Ordens Ho-

meister vnd synen Luthen czu Prusen vnd Lyfflant von eynir Syten, vns vnd vnsern Luthen czu Littouwen vnd Russen von der andern Syten, wedir den ewigen Frede etzwen mechticlich bestetiget, nu vmb eyne luthere Vorsununge wol berathen, genczlich werde wedirbracht. Worvmbe wir, Allexander, anders Wytaut, Herczog vorgenant, noch der achtbaren Vorschreibunge des ewigen Fredes, geschen uff dem Fliesse der Memmel, yn der Jarczal des Herren Tusunt dryhundert xcviij, an Sente Michels Tage des Erzengels gehalden, off dem Werder Sallyn, czwusschen vns, vorgeschreben Teilen, obilratende dem Wedirsache des Fredes, von Orsache etlicher Vmbeheglichkeit, hin vnd her entstanden wedir den vorgedochten Orden vnd syne Luthe, von nuwes worden dirgremet, vnd sie wedir vns worvmbe den ehgesprochen Orden von der Besitczunge etlichir Lande wedir entsatzcten; vmbe des willen, mit etlichin misseuelligen Ynfellen, die hengelegte Vngestumekeit der Orloye czwusschen vns von nuwes wart dirwacket, die vns vil noch me, wen die ersten, machte Vngefrid vnd Betrubet. Sunder ratende vns dem Obirsten merer des Fredes, wir, mit dem egesprochen Orden, czu den gelossenen Gelobden des Fredes geruchten vns czu vorsunen vnd wedir czu keren; vnd von den Gnaden Gots dirmanet eynen Tag eynir andir Czusampnekomunge czwusschen vns offnemen, off der Tzobis dem Flyse, yn der Jarczal des Herren M°iiijc vnd drey, am Tage der Gebort Mariae, czu wedirheilen den vorwunten Frede, vnd alleine wir do schiden von enander vngehoft. Doch dornoch, das alle Ding wedir gemacht wurden, wir eyns wurden yn deser nochgeschreben Wyse, das alle vnd iclicher Artikel besundern gehandelt, yn den vorgesprochnen Teidingen, als sie dorynne gehalden worden, von Worte czu Worte, ewiclich vnd stete, veste bleiben sollen, als Vorgebunge allerley Leidunge hen vnd her begangen, Satzunge der Lantscheidunge vnd der Grenitzen, vnd Stiftunge des ewigen Fredes czwusschen vns vnd vnsern Landen, als Littouwen vnd Ruessen von eynir, dem egesprochen Hern Homeister vnd synen Landen, als Prusen vnd Lyfflant, von der andern Syten; vnd in welcherley Wyse sie so usgedruckt sien yn iren Artikeln. Worvmbe wir, Allexander vorgenant, als wir czu der Czit von Rathe vnd von Worte aller vnser Irluchten, die vorgesprochene Berichtunge des ewigen Fredes bewerten, lobeten vnd bestetigten, mechticlich mit Anhanunge vnsers vnd vnser Ingesegele, veste vnd stete czu halden vor vns, vnser Erben, Miterben vnd Nachkomlinge. Als uv vornuwende wir denselben Frede, by guten Truwen, ane alles Geuer, bewern, loben vnd bestetigen, vnd glouben alle Ding, als sie berurt sient yn derselbigen Berichtunge, ewiclich vnvorruckt czu halden, noch do wedir komen sollen yn eyngerley Wyse, von vns vnd von Jmands anders mit Lysten, Geschidekeit, Vornunft, mit Rathe noch mit Tate, mit Rechte noch mit Gewalt, heymlich adir offenbar, vortme die genomenen Lande, dem egenanten Orden mit Crafft desses Brifes wedirkeren demselben Orden, in ynczulassen yn alle Besitzunge vorgehabt, mechticlichin des czu eyme Geczugnisse haben wir geheissen, desse kegenwertigen Brife, czu Dutsch vnd czu Latyn gleiches Synnes, bestetigen mit Crafft vnsers grosten Yngesegils. Gegeben uff dem Fliesse der Wysel, yn dem Werder, nohe by dem Husze Raczans, yn dem Lesslowisschen Bischthume, am Donrstage yn dem Pfingstheiligentagen, yn der Jarczal vnsers Herren M°iiijc vnd yn dem vierden Jare. Des seyn Geczug die erwirdigen in Christo Vetere vnd Hern: Jacobus der Wilnisschen vnd Gregorius der Ladumirschen Kirchen Bischofe, vnd die

nochgeschreben Bayoren: Myngail, Gastolt, Brathosscha, Monowyd Houptman czur Wille, Czapurna Marschalk, Zastolt, Nemerze, Astik vnd Rambolt, mit vil andern gloubwirdigen Luten vnd Geczugen.

(E registrandis Magistrorum generalium sub litt. D. pag. 111 in archivo ordinis Theutonici, Regimontii Prussorum.)

CXII.

Der Vogt von Samaiten giebt dem Obermarschall von den jetzigen Verhältnissen Swidrigals zum Tater-Chan, zum Könige von Moskau und zum Grossfürsten Witaut Nachricht.

Отписка Самогитскаго Войта Оберъ-Маршалу о сношеніяхъ Свидригайла съ Татарскимъ Ханомъ, съ Государемъ Московскимъ и съ Великимъ Княземъ Витовтомъ (вѣроятно 1407 г.).

Unsern willigen undirtanigen Gehorsam czu allen Gecziten. Erwirdiger lieber Her Marschalk. Euwir Erwirdikeit geruhe czu wissen, das in der Gebunge deses Brifes ist bey vns gewest eyn Man von Cauwen, der hat vns worhaftik gesayt, wye das eyn Jude von Kebyn ist gewest zu Cauwen, der so genczlich hat gesprochin, das dy Thatern itczunt vor dren Wochin habin gelegin vor Kebyn unde noch do legin, unde Herczog Swittergaïl ist bey in. Och zo wisse Euwir Erwirdikeit, das der Konig von Moschkow hatte Herczoge Swittergaïl eyn Huess gegeben uf yener Syten Moschkow, wol czwenczik Myle na hatte. Herczog Wytoud ist alzo bericht mit deme von Moschkow, das her Herczog Swittergail vohen sulde, unde sulde in im entwertin alzo gefangin; do wart her gewarnet, alzo das her dovon gwam, unde ist bey den Thatern. Besundern, erwirdiger liber Her Marschalk wisset, das der Thathresche Keyser Herczoge Swittergail hat geloubit syne Tochter czu gebin, adir syner Freundynne eyner, welche her wil. Unde hat Herczoge Wytoude entpotin, is sey denne Sache, das her im nicht wedirgebe syne Vynde dakmaschin Sone dy czu im geczogin synt, so wil her im syn Lant durchczihen, dy Lenge unde dy Thweer, bys an der Dueczen Grenycz. Besundern so wisse Euwir Erwirdikeit, das Herczog Swyttirgail alzo hat entpotin Herczoge Wytoude, her habe syn vetirlich Erbe lange gnuk im Nutìze gemacht: alzo lange alz her im habe Nuttze gemacht, alzo lange wil her is im wedir vnnuttze machin, adir syn veterlich Erbe sal im wedir werdin. Och zo hat Herczog Wytoud denselbigen dakmaschin Sonen gegeben eyn Huess, das heiset Kremencz. Gegeben uf der Thabis, am Donrstage vor Pfyngesten.

Voyth czu Samayten.

Ex hypogaeo archivi secretioris № 56, quod inscriptione: Littauen und Samaiten *signatum est.*

CXIII.

Witaut erklärt sich damit zufrieden, dass der Hochmeister die vom Liefländischen Ordensmeister in Vorschlag gebrachte persönliche Zusammenkunft seinerseits abgelehnt habe. Den 25sten July 1415.

Грамота Витовта Великому Магистру Нѣмецкаго ордена, относительно личнаго свиданія, предложеннаго Магистромъ Ливонскимъ. 25 Іюля 1415.

Allexander, anders Wytawth, von Gotes Gnadin Grosfurste czu Littauwen etc.

Erwirdiger Herre Meister. Als wir no woren reytende von Kyrren, man brochte vns Euwern Briff am nesten Sonnobend noch Sinthe Jacobi, dorinne Ir schreibet, wie is Euch nicht fuget czu vorlieben czu deme freuntlichin Tage, den wir von beiden Seiten vff den nestkomenden Pfingsten gehalden suldin haben, nach deme als der Allerdurchluchste Furste, Herre Konig czu Polan etc., vnser lieber Bruder, vnd wir mit dem Herrn Meister von Leyffland czu Dracken getedinget vnd obireynskomen wurdin, als Euch das eyn Vsschrifft der Kompthur von Dunenburg brocht vnd gegeben hat etc. Hyrvmbe wellet wissen, das vns keyn Noth teth der Czusampnekomunge vnd des fruntlichen Tages mit euch czu haben, vnd wir des an Euch ny begert haben. Sinddemmole wir vnser Botschaft mit voller Macht, so wol als Ir, czu Costenitcz in dem heiligin Concilio habin legen vnd sind des begerende, vnd bettende von Tage czu Tage ab do ichtes Gutes czwisschen vns, mit Gotes Hulfe, vorbracht vnd geendet were. Vnd wir habin mit Euch noch Beyfrede von Natiuitatis Mariae nestkomende obir eyn gancz Jar. Dorvmbe is was vns keyn Notdorfft des an Euch czu suchen; sunder als der egenante Herre Meister von Lyfland czu vns qwam vnd begerte von vns, also is das in dem heiligin Concilio czwisschen vns nicht gefridt vnd gesunet wer. So sulde wir czusamptnekomen sein vnd gesucht haben, von beiden Teilen, ab wir ichsicht Gutes czu deme ewigen Frede czwisschen vns thun vnd vorbrengen muchten; gescheges abir das in dem Concilio czwisschen vns gefridt vnd gesuneth wer, gleichwol wir sulden czusampnekomen sein, vnd das, was do in deme Concilio getedinget vnd gemacht wer, deste bas frundtlichin vnder vns bestetigin vnd veste czu machen. Vnd sinddemmole Ir des nichten wellet thun, vnd halden noch deme, als is czwisschen vns getedinget vnd gemacht was, vnd vnser Briue vnd och des Meisters von Lyfland Briff dar obir aller Dinge geschrebin vnd vorsegeld woren: so achte wir och des nicht, vnd wellen dy Beyfrede bis czu dem Tage, als gemacht is, gentzlich vnd volkomelich gerne halden. Gegeben czu Littawisschen Nowogrotke, am Dinstage nest nah Sinthe Jacobi Apostoli, anno XV^{mo}.

(E registrandis Magistrorum generalium, sub lit. F. pag. 127 in archivo ordinis Theutonici, Regimontii Prussorum.)

CXIV.

Wladislaus, Poloniae rex, et Witautus, magnus dux Lithuaniae, producunt in annum inducias, ante Strasburgum cum ordine factas. d. 25 Aprilis 1418.

Договоръ Владислава, Короля Польскаго, и Витовта, Великаго Князя Литовскаго, о продолженiи на годъ срока перемирiя, заключеннаго съ орденомъ подъ Страсбургомъ. 25 Апрѣля 1418 г.

Nos Wladislaus, Dei gratia rex Poloniae, nec non terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cuyaviae, Lithvaniaeque princeps supremus, Pomeraniae, Russiaeque dominus et haeres etc. et Alexander, aliàs Witawdus, Dei gratia magnus dux Lithvaniae et Russiae etc. significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis: Quomodo inter curae nostrae sollicitudines et studia meditantes, qualiter regno nostro optatae pacis compendia hujusmodi generis, jam dudum instigante inimico propulsata, reducere valeamus, et statum ipsius tempore nostri regiminis procurare meliorem, ut exstirpatis tot malorum incentivis, quae inter fidei domesticos cum tanto dolore sunt secuta, pacis autorem, quam nobis reliquit in pignus testamenti, devotionem pacis veneremur, principum, praelatorum, baronum et procerum nostrorum usi consilio et consensu magnifici domini, Michaëlis Kochmeister, Magistri generalis ordinis Theutonicorum de Prusia et suorum nuntiorum, plenam ad hoc habentium potestatem, debitis instantiis flagitati, treugas pacis inter nos, illustrem principem Alexandrum, aliàs Witawdum, magnum ducem Lithvaniae terrarumque Russiae etc., fratrem nostrum carissimum, regnum, subditos et coadjutores nostros ab vna, et praefatum dominum Michaëlem, Magistrum generalem, ordinem, subditos et coadjutores ipsius ab alia partibus, juxta formam, modum et viam, conditiones, capitula, clausulas et sententias facta, disposita, ordinata et inita ante Strassburg fecimus, disposuimus, ordinavimus et dictavimus, inivimus, acceptavimus et prorogavimus, — facimus, ordinamus, disponimus, constituimus, dictamus, inimus, acceptamus et eas prorogamus a festo Beatae Margarethae virginis, nunc proxime instante, ad aliud festum ejusdem Beatae Margarethae virginis immediate secuturum inclusive, per circulum anni duraturas. Quas promittimus in verbo nostro regio, in omnibus punctis, capitulis, sententiis et clausulis, alias in contractu treugarum ante Strasburg editarum expressis, firmiter et inviolabiliter observare et tenere. Si quid vero hactenus et postmodum per sanctissimum in Christo patrem et dominum, dominum Martinum Papam quintum, et serenissimum principem, fratrem nostrum carissimum, dominum Sigismundum, Romanorum regem semper augustum et Hungariae regem, vel eorum alterum, ambasiatoribus nostris, expresse ad hoc consentientibus, super hujusmodi treugas pacis et eorum tentione sit pactum, ordinatum aut gestum: nolumus in aliquo per hujusmodi contractum nostrum et treugarum pacis prorogationem, ordinationem ipsorum factam vel fiendam derogare. Sed pronunc prout extunc, et protunc prout exnunc, omnibus ipsorum ordinationibus, dispositionibus, pactionibus volumus consentire atque stare. Nos quoque, Johannes senior et

Semovitus, duces Masoviae, Albertus, episcopus Cracoviensis, Donyn sedis apostolicae protonotarius, Decanus Cracoviensis; Johannes de Tarnaw Cracoviensis, Szandiwogius de Ostrorog Poznaniensis, Nicolaus de Michelaw Sandomiriensis, Jacobus de Conyeczpole Siradiensis, Mathias de Mansosche Kalisiensis, Mathias de Labyschino Brestensis, et Johannes de Cosczol Wladislaviensis, palatini, Sbigneus de Brzeze, Marschalcus regni Poloniae, Johannes de Oczechozim Castellanus Lublinensis, Albertus capitaneus Dobrinensis, nec(non?) Cracovia, Poznania, Kalis, Lublyn, Brest, juvenis Wladislavia, civitates regni Poloniae, tanquam fidejussores, promittimus et spondemus bona fide, sine dolo et fraude, pro serenissimo domino nostro praefato Wladislao, rege Poloniae etc. et illustri principe, domino Alexandro, alias Witawdo, magno duce Lithvaniae etc., quod treugas hujusmodi et prorogationem earundem sic factas, institutas, dictatas, sancitas, integre et jugi constantia observabunt et tenebunt, harum, quibus sigilla nostra sunt appensa, testimonio litterarum. Datum in Brest, feria tertia post festum Sancti Marci evangelistae, quae fuit dies XXV mensis Aprilis, Anno Domini M° CCCCXViij°.

(E registrandis Magistrorum generalium sub lit. D. pag. 34 vers. in archivo ordinis Theutonici, Regimontii Prussorum.)

CXV.

Witaut, Grossfürst von Littauen, verspricht Waffenstillstand mit dem Orden in Preussen und Liefland bis Margarethä des nächstkünftigen Jahres zu halten, wenn der Orden unterdessen den König von Polen nicht bekriege. Den 8-ten Sept. 1420.

Перемиріе Витовта, Великаго Князя Литовскаго, съ Нѣмецкимъ орденомъ подъ условіемъ, если орденъ не будетъ воевать съ Королемъ Польскимъ. 8 Сентября 1420.

Wir Allexander, andirs Wytawt, von Gotis Gnaden Grosfurste czu Lyttauwen vnd Reussen etc. Thun kunth vnd offenbar allen, den diese Schriffte werden vorbrecht, das als wir mit den vnsirn, bynnen deme freuntlichen fredlichen Tage, der czwisschen vns vnd deme erwirdigen Herren Michell Kochmeister, Hoemeister Deutsches Ordens, vff Michaelis nehistkomende was uffgenomen, als die Briefe, dorobir gegeben, das cleerlichen ausweisen, komen woren am Tage Natiuitatis Mariae, der Achtbaren Juncfrauwe, nehest vorgangen, vmblang vnsirs Hawses Weluna, vnd doch aldo czwusschen vns vnd beiden Teillen nichtes wart beslossen; so haben wir, nach eyntrechtigem Rathe vnsir Prelaten, Fursten, Herren vnd Boyarn, vnnd willen mitsampt dem nebenumpten erwirdigen Herrn Michel Kochmeister, Homeister Deutsches Ordens, denselben fruntlichen fredelichen Tag von diesem czukomenden Sinte Michaelis Tage, des Erczengels, vordan vorlenget vnd gelegit czu werende, bys vff Sinte Margarethe, der heiligen Juncfrauwen, Tage nehestkomend mete inbeslossen. Vnd geloben vor vns, vnser Fursten, Herren, Landen, Leuten vnd Vndirsossen, sowol in Lyttauwen, Samaythen vnd in

Reussen, dem obenumpten Herren Michel, seynem Orden, Landen, Luwten vnd Vndirsossen czu Preussin vnd in Lifflandt, keynen Krieg, Vnrechte, Gewalt adir Schaden czu thuen, ader lassen czuczihen; sunder den obenusgedruckten fruntlichen vorlengten Tag stete veste vnd crefftig czu halden, bey guten Truwen, ane Gefeer vnd Argelist; das sundirlich vsgenomen: were is, das der egenante Herre Homeister vnd der Orden czu Prewssin mit dem allirdurchluchtigsten Fursten, Herren Wladislaw, Konige czu Polan etc., vnsirm allerliebstem Brudere, vnnd seyme Konigreiche eynen offen Krieg bynnen der Czeit des obengeschreben Beyfredes anhuben, so sullen vnd wellen wir den obenumpten Herren Konig czu Polan vnd sein Konigreich nicht lassen, noch begeben. Vnd des czu ganczir Sicherheit haben wir vnsir Ingesigel diesem Briefe lassen anhengen, der gegeben ist bey vnsirm Huwse Weluna, an der nechsten Mitwoche nach Vnsir Frauwen Tage Natiuitatis. Im vierczenhundirsten vnd czwenczigsten Jare.

E codice C. pag. 224 in archivo ordinis Theutonici, Regimontii Prussorum.

CXVI.

Witaut verspricht den vom Papste und dem Markgrafen Friedrich unterhandelten Beifrieden zwischen dem Orden und Polen und Littauen, vom Margarethen-Tage dieses bis zum Margarethen-Tage künftigen Jahres, fest zu halten. Den 25. Juli 1421.

Условіе Витовта, Великаго Князя Литовскаго, хранить заключенное при содѣйствіи Папы и Маркграфа Фридриха перемиріе между орденомъ, Польшею и Литвою, въ теченіи года. 25 Іюля 1421 года.

Allexander, andirs Wytoudt, von Gotis Gnoden Grosfurst czu Littawen vnd czu Ruessin etc. Thuen kunt vnd offenbar Allen, den disse Schrift vorbrocht wird. Also als der allerheyligester in Gote Vater vnd vnser Herre, Martinus Pobist der Sanfte, vnd och der hochgeborner Furste, Herre Frederich, Margraff czu Brandenburg, Burgraff czu Nurenberg vnd des Heyligen Romischin Reychis Erczkemerer, vnser besunder lieber Frunt, begert, begriffen vnd gemacht haben eynen Beyfrede czwuschen dem allirdurchluchsten Fursten, Herren Wladislaw, Koning czu Polan etc., vnserm allirliebistin Bruder, vns, vnsern Landen, Lüthen vnd Vndirsossen an eyme, vnd dem erwirdigen Hern Michel Kochmeyster, Homeyster Dütsches Ordens, seynem Orden, Lande, Luethe vnd Vndirsossen am anderm Teyle, der Beyfrede von Sinthe Margarethe Tage neest vorgangen, czu anderm Sinte Margarethe Tage neest czukumpftigen: glouben wyr vor vns, vnsere Lande, Luethe vnd Vndirsossen in Litthauwen, Samagitten vnd Rüssen etc. obenbenumpten Hern Homeyster, seynen Landen, Luethen vnd Vndirsossen, sowol in Prüssen als in Lifflant, stete feste vnd creftig czu halden, vnd bynnen der Czeyt keynen Krig, Vnrecht, Gewalt addir Schaden czu thun, addir lossen czuczyhen, vnd

in aller Weyse, Punckten, Articulen vnd Clausulen, als der leczt vorgangen Beyfrede czwusschin vns, beyden vorgeschreben Teylen, wart gemocht vnd vorschrebin, bey guten Truwen, ane Gefere vnd Argelist, in Crafft disses Brifs, czu dem wyr haben lassen hangen vnser Ingesegel; der geschreben vnd gegeben ist in vnserm Houe czu Dübitz, am Tage Sinte Jacobi Apostoli, anno Domini M°CCCC°XXI°.

E codice C. pag. 224 vers. in archivo ordinis Theutonici, Regimontii Prussorum.

CXVII.

Wladislaus Jagello, rex Poloniae, queritur apud magistrum generalem de fratre suo Swidrigallo, magno duce Lithuaniae, et rogat eum partes suas suscipere. d. 17. Julii 1431.

Письмо Короля Польскаго, Владислава Ягайла, къ Великому Магистру Прусскому Русдорфу, съ жалобою на брата своего, Великаго Князя Литовскаго, Свидригайла, и съ просьбою, приступить къ союзу съ нимъ. 17 Іюля 1431 г.

Magnifico ac venerabili domino P. de Rusdorff, ordinis Beatae Mariae domus Theutonicorum de Prussia Magistro generali, amico et compatri nostro carissimo.

Wladislaus, Dei gratia rex Poloniae, Lytwaniaeque princeps supremus et haeres Russiae etc:

Magnifice et venerabilis amice et compater noster carissime. Testis est nobis Altissimus, et credimus, quod vestra agnovit amicitia, sub qua studiorum, laborum et curarum, cum germano nostro juniore Swydrigal, duce Litwaniae, quaesivimus pacem, ad quem habendam summis aspirabamus desideriis, mittentes ad eum solemnes ambasiatores nostros et regni nostri potentiores, videlicet, pontifices, palatinos, dignitarios et consiliarios nostros, plerumque invitantes eum ad prosecutionem pacis et concordiae, ad quae nequaquam consentire voluit, sed hujusmodi nostros nuntios, nescimus qua levitate nos pensans, semper vacuos, sine spe concordiae, remittebat. Quantis autem et qualibus contumeliis et opprobriis per eundem affecti, et injuriis ineffabilibus sumus lacessiti, non licet praeterire; sed amicitiae vestrae saltim compendiose exponere cum quaerela. Novit enim orbis universus, nec vobis ac ordini vestro credimus incognitum, quod nos, ex genitoris nostri, olim magni ducis Lytwaniae Olgerdi, ducum et boyarorum unanimi accedente consensu, electione, constitutione, approbatione et legitima successione, semper supremus princeps, haeres verus, legitimus et dominus naturalis magni ducatus Lytwaniae, Russiaeque terrae fuimus, imo de facto absque intermissione; sumus ipso jure, prout ducum eorundem boyarorum ac omnium terrigenarum praedicti magni ducatus juramenta et omagia fidelitatis, nobis solemniter facta et praestita, eorumque sigillis et litteris patentibus roborata et communita, evidentius protestantur. Et quamquam felicis recordationis domino Alexandro, alias Wytawdo, M. D. Lytwaniae, fratri nostro carissimo, propter merita ejus plurimaque obsequia, quae nobis tum cum gentibus armorum, tum alia, pro quibus ipsum duxeramus requi-

rendum, multipliciter(*) et continue exhibebat signanter, affecta ipsius industria circa gubernationem et ampliationem dominiorum nostrorum, ac maturitate et fidelitate probata erga majestatem nostram, concesseramus et gratiose, duntaxat ad tempora ejus vitae, contuleramus praedictum magnum ducatum, salvo jure supremi principatus nostri, ejusdemque magni ducatus devolutionem pro nobis et successoribus nostris reservantes; prout inscriptiones, super eo confectas, amicitia vestra in conventione Thorunensi, anno praeterito celebrata, legi latius audivit. Non tamen exinde orbati fuimus jure et dominio nostro haereditario, quin imo praefatus dux Witawdus, salutis et honoris suorum existens zelator persincerus, recognoscebat, nos esse supremum principem praedictarum terrarum ac dominii ejus legitimum, prout scripta et nec minus opera clare profitentur, quantas namque, ratione hujusmodi beneficii a nobis accepti, honores, reverentiam et donationes in auro, argento, pecuniis, vestimentis et equis; quantamve copiam variarum rerum pretiosarum afferebat, non est opus nos referre, ubique enim notorium existit. Etiam quotiescumque ad terras praedictas descendere dignabamur, visitandum easdem, quod tamquam legitimus dominus et haeres ad terras proprias facere tenebamur: saepedictus dux Wytawdus, stationum nostrarum militia(**) nobis copiosissime ministrabat, non minus quam caeteri capitanei nostri nobis facere consueverunt; et quod plus est insignum et efficacius testimonium, recognoscens, se a nobis eadem dominia habuisse, adhuc agens, in humanis ratione, (*sic*) compos rationis majestati nostrae, velut huic, a quo habebat praefatum magnum ducatum, terras et dominia integraliter resignavit, cessit et renuntiavit; illustremque dominam Julianam, consortem suam, cum praelatis, ducibus et boyaris, suis proceribus, eam ad nos mittens, reverenter per eosdem commendavit; humiliter supplicando nostrae majestati, ut ipsam consortem ejus in ipsius dotalitio, quod ex speciali nostro consensu donaverat, non turbare, sed potius conservare et tueri dignaremur. Demum autem de facto praefato fratre nostro M. D., vacantibus nobis circa exequias ejusdem et nullius insidias exspectantibus, sed jam tamquam in propriis et naturalibus domibus praesidentibus, praefatus dux Swidrigal, frater noster, a quo nunquam quid contrarii vel displicibilis nobis evenire credebamus, velut ab eo, quem innumeris prosequebamur favoribus, qui etiam castra nostra, civitates, terras, possessiones nomine nostro tunc tenebat, nec non multa beneficia, ut puta de zuppis nostris annuas pensiones, quorum summa se singulis annis extendebat citra quatuor milia florenorum Hungar: ac plurimas alias donationes et munera, quae singula longum esset enumerare, a nobis obtinebat, et ab adolescentia sua in manibus nostris educatus fuit et enutritus: unde certi, confidebamus, illum, reminiscentem praedictorum nostrorum beneficiorum, atque juramentorum, obligationum, inscriptionum et pollicitationum, quibus se nobis astrixerat fidem servare, nobisque et regno nostro Poloniae fideliter et constanter contra quemlibet in mundo viventem adhaerere, ab omnibus, nobis nocere machinantibus, pro posse suo nos protegere debebat. Sed hujusmodi juramentis, omagiis et inscriptionibus ipsius et praefatorum ducum et boyarorum nobis factis non obstantibus receptis, sibi adhaerentibus quibusdam complicibus, qui similiter hujusmodi juramentorum et omagiorum nobis praestitorum facti immemores, castra, civitates, thesauros, oppida et villas, possessiones-

(*) in originali cum abbreviatione: mltir.
(**) in originali item: mcia.

que caeteras et dominia Lytwaniae et Russiae terrarum violenter occupavit; nosque, dominum verum, legitimum et naturalem, ab eisdem exclusit, et quod, heu, ingessit cordi nostro intensum doloris et moeroris augmentum, non habens conscientiam, nos, fratrem suum seniorem et dominum, custodia captivitatis mancipare, et verbis indecentibus majestatem nostram, regem coronatum, plerumque pertractare in nostrum et coronae nostrae Poloniae dedecus non mediocre; consiliarios quoque, barones et clientes nostros fideles, in conspectum(*) nostrae majestatis, duris et seriosis sermonibus ac inhonestis confundere, comminationibusque mortis ipsos concutere non metuit, neque fuit veritus. Nuntios itaque nostros, cum litteris ad serenissimam principem dominam, consortem nostram carissimam, nec non praelatos et barones nostros, et ab eisdem ad nos proficiscentes, arrestabat, scripta nostra revolvens, in contemptum celsitudinis nostrae. Quae licet cum dolore tolerabamus; ac tamen volentes modis omnibus, ut terris nostris et populo christiano bona servaretur tranquillitas, et ut ab effusione sanguinis christiani manus innocuas servaremus, ad instantiam ejusdem, pacis treugas secum servaremus ad festum Assumptionis Beatae Mariae proxime affuturum duraturas, ut saltem medio tempore super suis hujusmodi exorbitantiis ipsum potuissemus reducere ad aequitatis finem. Sed, quod plus est, hujusmodi contumeliis, quibus nos afficere minime formidavit, non contentus, mala malis cumulans, de terra Podoliae, vera et legitima parte regni nostri Poloniae, quae nunquam ad ducatum Lytwaniae spectabat, sed a diu ad coronam Poloniae pertinebat et pertinet ipso jure, ausus est manu violenta se intromittere; castra, civitates, atque loca ejusdem terrae, contra Deum et justitiam occupando, nec non castra, quae nos et corona nostra de facto tenemus possessa, praefatis treugis pacis pendentibus, mandavit hostiliter invadere et ea impetuose expugnare: praesertim castrum nostrum Smotricz ipsius belligeri circumvalentes, per octo dies continuis ictibus sagittarum ac diversi generis offendiculorum expugnare non quiescebant. Quod videntes quidem, fideles nostri, ac hujusmodi violentias non volentes, absque scientia nostra direxerunt acies suas ad resistendum et repellendum eosdem ab obsidione castri praedicti. Ubi, congredientes simul, cum eisdem conflixerunt. Adjuvante vero gratia Dei nostri, non sine effusione sanguinis ipsius expugnantes, ab eodem castro pepulerunt. Cum autem de hujusmodi effusione sanguinis christiani, moeroris suscepissemus augmentum, signanter quod nostri subditi naturales, per ipsum seducti, nobis effecti rebelles, cum nostris fidelibus pugnaverunt, ad statim per scripta et nuntios curavimus ipsum avisare, inquirentes eum, cur talia fieri non prohiberet, subjungendo, quomodo, ne dum ibi in Podolia, verum etiam in terris aliis, districtibus regni, videlicet Trebeliensi, Leopoliensi et caeteris, per suos adhaerentes et nostros rebelles, videlicet de Sbarasch, Crzemyenicz et Oleszko castris, per ipsum violenter occupatis, nostri subditi depraedantur, spoliantur et gravissimis opprimuntur injuriis. Quoties autem sibi super eisdem scripsimus, aut intimavimus, petentes et requirentes, ut tales maleficos cohiberet ab hujusmodi damnis abstinere: nullum apud eum unquam effectum potuimus sortiri. Et quamvis interdum nobis respondebat, hujusmodi maleficos corripere velle, nunquam tamen hac in re apparebat. Attamen, ut nil in nobis deficeret, quod pax commoda potuisset procurari, curavimus solemnes ambasiatores nostros et regni nostri potentiores, scilicet, pontifices, praelatos, dignitarios et consi-

(*) contemptum vel despectum?

liarios nostros, ad eum destinare, requirentes et hortantes, quanto ad justitiae aequitatem inclinari, unionemque et fraternam concordiam nobiscum voluisset amplecti, modos et vias eidem competentes obtulimus. Dum eum invitavimus ad conventionem nobiscum celebrandam, in qua hujusmodi rixae et dissidiae inter nos et ipsum subortae sopirentur, praefixeramusque dies et loca pro eadem conventione perficienda, videlicet, festum Sancti Georgii, festum Ascensionis Domini, aut festum Pentecostes proxime lapsa, ubi nulla dilationis occasio licite poterat assignari, quam sincero mentis affectu aspirabamus celeriter ad breviorem terminum pro hujusmodi consumanda conventione, ne materia litium succresceret per amplius, sed quod(*) amputaretur et funditus fuisset evulsa: ipse vero, praefatos ambasiatores nostros ad id requisitus, (?) se ab eisdem totaliter, quibusdam subterfugiis, subtraxit, offerens, se per suos nuntios nobis certum dare responsum, quorum adventum satis longe postulabamur; et dum advenissent, nullum nobis finale attulerunt responsum, solummodo peroraverunt, quod illas treugas pacis ad festum Assumptionis Mariae duraturas, per ipsum et suos adhaerentes dudum et crebrius violatas, tenere voluisset. Nos vero, videntes hujusmodi oblationes nostras apud eum effectu esse frustratas, plurimum molesti fuimus. Nihilominus, quantum esset in nobis, pro conservanda pace pro extremo nostro posse operam dare volentes, praeter decreta et conclusa omnium praelatorum et baronum nostrorum, assignavimus pro conventione utrimque per nos celebranda terminum, sive diem, quatuordecim diebus post festum praedictum Pentecostis, et tum ex intentione nostra nuntios suos a nobis remiseramus, quos cum eadem intentione nostra velox ejusdem praecesserat ad eundem, et eodem tempore ambasiatores vestri in praesentia nostri aderant, videlicet, commendator Thorunensis cum aliis suis collegis, quos de omni positione nostra, cum dictis nuntiis ducis praedicti Swidrygal habita, informaveramus. Super quo etiam nobis tardissime scripta sua cum responsiva remisit in haec verba: quod si castra et civitates, quae manu tenemus in Podolia, non traderemus sibi, nequaquam nobiscum vellet convenire; subjungentes, quomodo alias non tam resultaret causa, pro qua esset tractandum in hujusmodi conventione, imo esset in vanum fatigas et impensas subire; quod attendentes turbata mente, praelatis et baronibus nostris illico insinuavimus. Quamquam autem tantis acerbati fuerimus molestiis et injuriis lacessiti, non statim ad arma consurreximus, sed cum mansuetudine et patientia, propter pacis commoda, sustinuimus tanta mala: et cum quali affectione et sollicitudine cum eo pacem quaesivimus, et in ejus conservationem quantamque aequalitatem sibi porreximus et favorem, ipsa opera fateantur, maxime ex quo cum omnibus hominibus in mundo pacem habere affectamus, quantum in nobis est, longe plus secum, cum sit frater noster germanus. Sed, ut nihil resultaret, qua nostra posset argui justitia et pura, quam in his gerebamus, intentio accusari, ecce ex singulari mansuetudine nostra pridie nobilem Luthkonem de Brzeze, aulae nostrae secretarium et nuntium nostrum fidelem, ad eundem miseramus, petendum et requirendum ipsum, quatenus praedictis injuriis nobis fieret recompensa. Nihil tamen tam frequens studium et labor reportare potuit in effectum, et quaerentes (*-tibus?*) nobis pacem, occurrere turbatio, qua praecordia nostra immensae tribulationis moerore sauciavit et fletus procuravit immensos. Videlicet, illa novitas, quae a seculo non est audita, ut imperatorum,

(*) ut?

regum, principum et aliorum cujuscunque status, conditionis aut eminentiae hominum nuntii per eos, ad quos mittuntur, verberentur, aut dehonorentur; quod in ipsa docente experientia realiter est comperta, cum praefatum Luthkonem, nostrum nuntium, ad maxilla ejus manu extensa sua caedere, ipsumque captivitatis custodia mancipare non fuit veritus, in nostrae celsitudinis, coronaeque nostri regni Poloniae dedecus pergrave et pudorem; quae nobis et coronae praedictae, tam apud sedem apostolicam, imperatores, reges principesque Christianos, ubi innumera nuntiorum confluit multitudo, quamquam etiam apud gentiles, Turcos, Tartaros, Sarracenos et alios quoscunque, nunquam in nostris nuntiis contigerunt: ubi semper nuntii nostri, qui nostrae majestatis personam repraesentant, fuerunt honorifice suscepti et reverenter pertractati, praeterquam apud ducem praedictum. Ex quibus aperte jam liquet, quod haec facta non sine horrido dispendio, quod moesto corde, Deus novit, et inviti attemptare vellemus, prout terminari, et quo tanto tempore abstinuimus; videntes tamen ipsum contemnentem et habentem majestatem nostram et oblationes nostras tam humiles in ludibrium, et ex quo in nobis tantae benignitatis devotionem, cui nos, pacis gratia, humiliter subjacemus, cum tanto vituperio despexit; cumque jam nobis pacis nulla restat fiducia, et semper ipsius nos opportet advertere insidias, nec nuntiis nostris ad ipsum libere patet transitus, cum alios verberat, alios captivat et confundit, quis nos juste valeat arguere, si nostrae cogemur (......?) necessitati (*) quibus visis, noverimus providere. Quocirca amicitiam vestram petimus et hortamur, quatenus his nostris expositionibus sinceriter receptis, quas vobis in vim dirigimus, querelarum, fidem eis placeat, tamquam veris et nullis fictionibus commixtis, adhibere, omnia veritati reputanda contraria, si quae vobis, praeter hoc, alia fuerint a quocumque inculcata vel suggesta; et nihilominus, velut pacis et justiciae zelator, velitis nobis et parti nostrae adhaerere, auxiliaque, consilia et favores sinceriter impertiri. Dirigimus autem amicitiae vestrae copiam litterae praedicti ducis Swidrigal, nobis nuper missae, de Ruthenico in Latinum translatae, praesentibus interclusam, ex qua colligere poteritis, quomodo ipse nobis significavit, quod se vobiscum, magistro Lyvoniae, et ordine vestro mutuis ligis et foederibus univit et scripsit contra quemlibet inimicum ejus, quod nos de amicitia vestra nequaquam possumus, nec hoc unquam in cor nostrum ascendere poterit; ex quo foedera pacis perpetuae, sigillis et litteris nostris patentibus firmata et communita, nullis unquam viis violata aut perturbata habeamus. In quorum prosecutionem persistere volumus et constanter permanere. Datum in loco exercituum nostrorum ante Hrodlo, Sabbatho post Beati Alexii. Anno etc. XXXI°.

Ad relationem venerabilis W. de Opperaw, praepositi sancti Floriani, R. P. Vicecancellarii.

Copia interclusa, de Ruthenico in Latinum translata.

Domine Rex, frater senior. Non sperabamus, quod magister Prussiae nobiscum personaliter voluisset convenire; unde nec ante vobis de eadem conventione scribere fuimus ausi. Sed tandem, idem magister, proprio motu, intimavit ad nos, affectans nobiscum convenire, ad quod nos gratum obtulimus. Itaque convenimus secum et cum consiliariis ejus, qui cum eo aderant, videlicet: magno commendatore et marschalko Prussiae de Elbing, Balga et Rangnith commendatoribus, ubi cum eodem ma-

(*) in originali: necitati.

gistro et consiliariis ejus, nec non cum magistro Lyvoniae et ordine universo cruciferorum, perpetuam pacem fecimus, mutuisque foederibus et ligis nos cum eis univimus, et inscripsimus ita, ut ipsorum magister cum suo ordine debeat nos contra quemlibet inimicum nostrum adjuvare; et licet magister praedictus Lyvoniae praesens nobiscum non affuit, nec nuntios suos habuit: dederat tamen magistro Prussiae plenam potestatem nobiscum concludendi praedicta. Haec autem gratiae vestrae insinuamus, quod si nobiscum vixeritis amicabiliter, magis vobis valemus prodesse, quam prius potuimus, eo quod plures jam habemus amicos nobis adhaerentes. Datum in Cawen, XX die mensis Junii, Anno etc. XXXI°.

(Haec epistola notabilis reperitur in codice C, pag. 299 seq., in archivo ordinis Theutonici, Regimontii Prussorum.)

CXVIII.

Induciae, a Swidrigalo, magno duce Lithuaniae, foederatisque ejus, magistro generali Prussiae, magistro Livoniae et principe Moldaviae, factae cum Wladislao, rege Poloniae, d. 8 Septembris 1431.

Перемиріе, заключенное Свидригайломъ, Великимъ Княземъ Литовскимъ, и его союзниками, Великимъ Магистромъ Прусскимъ, Магистромъ Ливонскимъ и господаремъ Молдавскимъ, съ Королемъ Польскимъ Владиславомъ, подъ Луцкомъ. 8 Сентября 1431 г.

Nos, Boleslaus, aliàs Swidrigal, Dei gratia magnus dux Litwaniae et Russiae etc. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis. Quomodo, cogitantes ea, quae pacis sunt et non afflictionis, cupientesque bellorum et gwerrarum, sedarum disturbia, strages ac caedes hominum et sanguinis profluvia evitare, ac duras dissentiones, displicentias, rancores et odia inter serenissimum principem Wladislaum, dominum, Dei gratia regem Poloniae etc. fratrem nostrum carissimum, principes, praelatos, barones, proceres et subditos, ac terras et dominia ipsius, et regnum ab una — (*), nosque, principes, barones, boyaros, proceres et subditos nostros, terras, dominia nostra ac magni ducatus Lytwaniae et Russiae, nec non venerabiles dominos, Paulum de Rusdorf, magistrum generalem ordinis Theutonicorum de Prussia, et Czyse de Ruthenberg, magistrum Lyvoniae, totumque ordinem, ac magnificum dominum Alexandrum, woywodum Moldaviae, ipsorumque dominia, terras et subditos, ab altera partibus suscitatas et exortas, per viam amicabilis concordiae complanare et sopire, ac in pacis dulcedine sepeliri, treugas pacis, tranquillitatem et pacem christianicam perfectam, securam et indubitatam fecimus, firmavimus, statuimus, sanximus, ac tenore praesentium firmamus ac facimus inter nos et praesentes praedictos, hinc inde a die datae praesentium usque ad festum Sancti Johannis Baptistae affuturum, et extunc ab eodem festo usque ad spatium et decursum unius anni integri, sive ad aliud festum Sancti Johannis Baptistae proxime tunc sequens duraturas, et in certo et perfecto robore absque irritatione et violatione permansuras,

(*) In apographo: «ac bona.»

sub pactis, conditionibus et clausulis infra scriptis. Videlicet: quod hujusmodi treugis pacis stantibus et durantibus, dominia terrarum Podoliae, nos hinc inde occupata, distracta et possessa, in tali ordine et decissione permanebunt, quod unaquaque pars illa possidebit, tenebit, et habebit, quae a principio occupavit, apprehendit, in suamque possessionem recepit et deduxit. Videlicet: dominus rex, frater noster praedictus, castra, civitates et districtus terris Podoliae pertinentes infra scriptas, scilicet: Camenecz, Smotricz, Szkala, Czirwonigrod cum eorum districtibus, et signanter Holczodanow et Joltuschkow, ad ipsum Kamenecz spectantes, ac villis, possessionibus, ipsorumque introitibus et utilitatibus universis tenebit, habebit et pacifice possidebit. Nosque, magnus dux praedictus, castra, civitates et districtus et terras Podoliae existentes, et ad ipsam pertinentes, et Letyczow signanter, ac oppida, loca, villas, quae modo tenuit occupata ac possessa, cum ipsorum bonorum sive districtuum introitibus et obventionibus universis, quibus etiam interum stantibus treugis pacis praedictis, utraque pars, tam praefatus dominus rex, frater noster, quam nos, quilibet in parte sua utetur libere, pacifice et quiete, absque omni resistentia et impedimento partis alterius. Ex adverso: castrum autem Bakota, nec non per praefatum dominum regem etc., neque per capitaneos, et officiales, et subditos, aut per quascunque, per eum et suos, subordinatas personas. Et similiter, ex adverso, neque per nos, neque per capitaneos, et officiales, et subditos nostros, et subordinatas personas reaedificare et reparari nullatenus, treugis pacis praedictis durantibus, poterit, nec debebit. Terrigenae autem servi districtus castri ejusdem obedientiam et servitia illi parti ex nobis facient et persolvant, cui hactenus adhaeserunt et adhaerent; kmethones vero districtus praedicti Bakotensis libertate gaudebunt et fruentur, usque ad expirationem treugarum praedictarum. Castrum autem Smotricz praedictum licitum erit domino regi praedicto etc. et capitaneis, seu officialibus suis reaedificare et reparare, pro suo beneplacito voluntatis. His itaque treugis pacis durantibus, licitum sit et erit hominibus nostris hinc inde terras et dominia praefatas, tam mercatoribus, quam aliis, cujuscumque status, conditionis, aut eminentiae existant, cum eorum bonis, rebus, mercantiis et quibusvis aliis negotiationibus ire, transire, stare, morari, redire, ac eorum negotia libere, secure, absque impedimento exercere, juxta consuetudinem, a diu observatam. Vtque eisdem treugis pacis pendentibus, ad pacis perpetuae fructum, commodum et perfectionem per partes praedictas, nosque, hinc inde, auctore pacis suffragante, devenire possit et valeat, statuimus et praesentis scripti patrocinio firmamus et promittimus, quod pro tractanda pace perpetua praelati, duces, barones et consiliarii praefati domini regis etc., duodecim in numero, in festo Purificationis Mariae proximo, in loco sive villa Colobicze dicta, cum praelatis et ducibus, baronibus, boyaris et consiliariis nostris et magni ducatus Litwaniae, in pari numero, videlicet duodenario, ad invicem conveniant, similiterque personaliter (conveniant), constituantur infallanter, dilatione ampliori amputata et rejecta. Praefatus autem dominus rex etc. in Parczaw, nos vero in Brescze, illo tunc et pro tempore praedictis, debebimus et volumus personaliter constitui, ut nobis ibi tunc de prope existentibus, barones et consiliarii nostri praedicti, vota nostra requirentes, concordiam et pacem perpetuam inter nos et dominia tam regni Poloniae, quam magni ducatus Lytwaniae, commodius valeant conservare et finire. Casu autem infirmitatis utriusque aut alterius nostrum contingente, propter quod nos in locis prae

dictis, videlicet, Parczaw et Breszcze, interesse personaliter non possumus: istis non obstantibus, barones et consiliarii utriusque nostrum in loco et die praedictis conveniant, et ad omnia, ac si nobis in locis praedictis existentibus et praesentibus, procedant et finem negotiis nihilominus imponant. Qui quidem praelati, duces, barones et consiliarii, ab utraque parte in numero praedicto deputandi, nominandi et super tractatibus pacis perpetuae, ex obligatione mutua, pro judicibus utriusque partis collocandi, antequam ad tractatus aliquos procedant, sacramento juramenti se astringent, et sub fidei et honoris onere pollicebuntur et promittent, quod in tractando pacem et concordiam hujusmodi, favore, odio, timore et spe lucri cujuscumque postposita et semotis, soloque Deo, justitia et bono communi partis utriusque prae oculis habitis, partes praedictas, ipsaque regni et magni ducatus et caetera dominia, juste et libera justitia, mentibus, memoriis et intelligentiis ipsorum diligenter impressa, et oculo interioris hominis sollicite et circumspecte intuita, judicabunt, sententiabunt et judicialiter super amfractibus, injuriis, discordiis et defectibus quibuslibet, tam regni et praefati domini regis, quam nostris et magni ducatus praedictorum, decidant et cognoscant; et signanter super proprietate et jure terrarum dominii Podoliae, cui de jure debeantur in toto, et titulo perpetuae possessionis pertineant et spectent, super eisque sententiam ipsorum pronuntiabunt et proferent, ab utrique nostri(?) emulgare, approbare, confirmare et inviolabiliter observare astringemur, ut debebit. In causa autem, quo in termino et die praedictis, aliquo impedimento interveniente, vel ex certis causis, consensu utriusque partis hoc volentes, duces, praelati, consiliarii praedicti, ad locum et diem conventionis praedictae convenientes, negotia praedicta tunc ad plenum decidere, diffinire et certo termino finire non possent: licitum erit eis ulteriorem terminum pro finiendis negotiis prorogare et differre. Et nihilominus, infra treugarum praedictarum spatium, non de ipsorum potestate et manibus negotia hujusmodi dimittenda, finemque eis praefati judices deputandi tenebuntur, et debebunt, et ipsorum pronuntiationem et sententiam imponere, ipsaque judicialiter finiare (*sic*). Praeterea pollicemur sincera et bona fide, quod Tartaros, nobis in subsidium transeuntes, redire procurabimus et faciemus juxta totum posse; ipsosque et quoscunque alios Tartaros, contra praefatum dominum regem et ejus possessiones, treugis durantibus, non debebimus, nec volumus subordinare, suscitare, seu quovismodo inducere, sub fide et honore nostris. Promittimus igitur, pollicemur et tenore praesentium spondemus verbo nostro ducali, pro nobis, principibus, praelatis, baronibus et subditis nostris, ac Prussiae et Lyvoniae magistris et woywodâ Moldaviae praedictis, ipsorum baronibus, proceribus et subditis, quod praefatas treugas pacis ac conditiones, articulos, capitula et clausulas, superius descriptas, et in eis contenta, sub fide et honore nostris, ac onere juramenti ac fidei catholicae professionis, ac poenis perjurii, fidefragii et labe infamiae ac approprietate, et quovis jure, terrarum et dominiorum praedictorum firmiter attendere, et inviolabiliter, plene et integre, absque dolo et fraude, et quibusvis ingeniis et coloribus astutiae circumscriptis et semotis, tenere et servare; neque ipsas in aliquo, publice vel occulte, directe vel indirecte, per se vel alium, seu aliquam submissam personam, quovis quaesito colore, ipsi contraire. Ipsique Prussiae et Lyvoniae magistri, ac woywoda Moldaviae, et eorum subditi, ad omnia praedicta attendent similiter, ipsaque irrefragabiliter observabunt. Illo tamen adjecto specialiter et expresso, quod si per aliquem subdi-

tum, indigenam, vel advenam, alicujus nostrum casu et eventu, treugis praedictis foret in aliquo derogatum et contraventum, utpote, ut rapinae, spolia, incendia, vastationes, praedae, vel homicidia, aut aliqua maleficiorum genera, in terris et dominiis nostris, alterutrum fuerint perpetrata et commissa, quod treugae praedictae irritari et cassari non debebunt, sed in suo robore et firmitate nihilominus permanebunt. Praedicti autem delinquentes et maleficatores, pro ipsorum excessibus, per capitaneos et officiales utriusque nostrum judicialiter punientur, et ad satisfactionem plenam et debitam arcebuntur et compellentur. Qui quidem capitanei, officiales et certi barones nostri, pro corrigendis hujusmodi excessibus et delictis, ad certa loca confinii utriusque dominii, tam regni, quam magni ducatus, se annis singulis transferent et descendent (prout ab antiquo fuit tentum et observatum), excessus et crimina hujusmodi judicaturi, correcturi et poenis debitis et congruis punituri; hoc etiam non omisso, quod, si aliquis subditorum nostrorum in flagrante et recenti crimine et excessu deprehensus fuerit, in quocumque loco dominiorum nostrorum, hinc inde fuerit supplicio judicialiter, aut poenae debitae condemnatus et adjectus: quod etiam ex hoc aliqua violatio et irritatio treugarum praedictarum ullatenus sequi debet. Quae etiam de subditis praedictorum foederatorum nostrorum, ipsorumque dominiis et terris, videlicet, Prussiae et Lyvoniae magistrorum, et Moldwani woywodae, intelligi volumus, et sub fori simile ipsos treugis hujusmodi inseri et includi. Quod autem treugarum pacis praedictarum articuli, capitula, puncta, sive clausulae et conditiones, superius descriptae et expressae, et contenta in eis, plene, integre, ac firmiter et inviolabiliter per nos, magnum ducem praedictum, principes, praelatos, barones et subditos nostros, teneantur et serventur, praesentes litteras et contenta in eis .... fecimus sigillis, nostro et principum baronumque nostrorum, quorum nomina inferius describimur, pro nobis se ipsis, ac universis et singulis nostris subditis, hoc ipsum promittentes, sigillorum appensione roborari et muniri, videlicet: illustrissimorum principum, Sigismundi Keystutowicz, Alexandri, aliás Olelconis Wlodimirowicz, Georgi Langwinowicz, Iwani Wlodomirowicz, Semconis Iwanowicz, Iwani Semenowicz, Iwani Putiatae, Wasilii Semenowicz, nec non magnificorum et nobilium: Asticonis castellani, Gedigoldi palatini Wilnensis, Kekzgal capitanei Samaïjti, Jaschkonis Moniwidowicz, Chodkonis Juriowicz, Petrashi Montigerdowicz, Jewlaschkonis Dewinotowicz, Schedebori Wolmuthowicz, Sudimundi Dorgewicz, Andreae Nieworowicz, Montoldi, Montrimi, Georgi Soldowicz, Dewgali vexilliferi Wilnensis, Jageli Gedoroskowicz, Sudwodii Wolmutowicz, Taliati Wygaylowicz, Andreae Sakowicz, Noczkonis Giniwolowicz, Waschkonis Dowonowicz, Jaschkonis Korsakowicz, Nekraschii Butwidowicz.

(E codice C, pag. 310 seq. in archivo Regimontano.)

CXIX.

Induciae, inter Wladislaum, regem Poloniae, ducem Lithuaniae, ducem Masoviae, ducem Stulpensem, Magistrum ordinis St. Johannis Hierosolimitani de Schlieben ex una parte, et P. de Rusdorf, magistrum generalem ordinis Theutonici ex altera, pactae, die 13 Septembris 1433.

Перемиріе, заключенное Королемъ Польскимъ Владиславомъ, владѣтельными Князьями Литовскимъ, Мазовецкимъ и Стольпенскимъ, и Магистромъ Іоаннитскаго ордена фонъ Шлибеномъ и другими, съ Великимъ Магистромъ Павломъ фонъ Русдорфомъ. 13 Сентября 1433 г.

Wladislaus, Dei gratia rex Poloniae etc., una cum praeclaro principe Semovito, eadem gratia duce Mazoviae, nepote nostro carissimo, ac magnificis, strenuis et nobilibus Nicolao de Michalôw, castellano Cracoviensi, Sandiwogio de Ostrorog, palatino Poznaniensi, Spitkone de Tarnow Sandomiriensi, Andrea de Domaborz Kalisiensi, Martino de Kalinowa Siradiensi, et Stiborio de Borzislawicza...., Jarando de Grabie Juniwladislaviensi, palatinis; Martino de Slawkow Poznaniensi, Petro de Bnyn Gneznensi, Johanne de Czizow Sandomiriensi, Laurentio Zaremaba de Kalinowa Siradiensi, Petro de Zirmky Kalisiensi, Dobeslao de Syenno Lublinensi, castellanis, et Johanne Glowacz de Oleschnicza, regni Poloniae marschalco. Significamus tenore praesentium, quibus expedit universis: quomodo pensantes ex intimis, quanta ex bellorum turbinibus et guerrarum amfractibus animarum discrimina, christiani nominis ignominiosa, ac execrabilia scandala, divini cultus detrimenta et horrendae calamitates imminere (proh dolor!) consueverunt; quodque pace nihil dulcius, nihil desiderabilius cunctis hominibus, quam Salvator noster sua sanctissima praedicatione edocuit, et ascendens in coelum, pacis haereditatem nobis memoriale sempiternum reliquit: ea propter bella, guerras, odia, infamationes et mala omnia, quae dudum inter nos et praeclaros principes, Sigismundum, magnum ducem Littuaniae, Samagitiae et terrarum duces Mazoviae, et Boguslaum, ducem Stulpensem, ac venerabilem dominum Balthasar de Slewen, magistrum ordinis Sancti Johannis Jerosolymitani de Lagow, nec non magnificum Elyam, woyewodum Moldaviensem, majoris Walachiae, ac strenuos, ac nobiles de Wedel, Thuczno et Falkenberg, omagiales nostros, nec non (*cum*) terris, dominiis, ac omnibus et singulis omagialibus, subditis et coadjutoribus nostris ex vna, — et venerabilem ac honorabiles religiososque viros, fratres, dominum Paulum de Rusdorf, magistrum generalem, Eberhardum de Szansheym, Almanniae, et Czizo de Ruthenberg, Lyvoniae, magistros ordinis Beatae Mariae Theutonicorum Jerosolymitani, ac totum ordinem; nec non illustrem principem, dominum Boleslaum, aliàs Swidrigelum, ducem Littuaniae, ac terras, dominia, omnesque omagiales, subditos et coadhaerentes ipsorum, partibus ex altera, inhumaniter viguerunt, — amputare, et pacis ubertate gaudere, intentis desideriis cupientes cum praefatis, magistro generali Almaniae et Lyvoniae, magistris ordinis Theutonicorum, ac illustri principe, Littuaniae duce, Swidrigello, nec non toto ordine, omnibusque subditis et coadhaerentibus, treugas pacis christianicas, fideles et stabiles inivimus, fecimus, et praesentibus assumimus ad festum Nativitatis Domini proxime venturum. Quas quidem treugas pacis promittimus, in verbo nostro regio et bona fide, ad praefixum terminum, vna cum omnibus

nostris, superius descriptis, tenere et servare inviolabiliter et absque dolo, juxta continentiam articulorum infra scriptorum. Inprimis, ex quo praesentes treugae ideo sunt initae, quod ipsis durantibus, sine dolo et fraude, debeat ad tractandum de pace perpetua attentari: inter nos praeclarosque principes, Sigismundum, magnum ducem Littuaniae, omnesque alios coadjutores et adhaerentes nostros, superius descriptos, ex una, — nec non venerabilem dominum P. de Rusdorf, magistrum generalem, et totum ordinem, omnesque adhaerentes et coadjutores ipsius, parte ex altera; ad quam conficiendam, consiliarios nostros, praelatos et barones, ad festum Sancti Andreae Apostoli, proxime nunc venturum, in civitatem nostram Brescensem, Wladislaviensis dioecesis, promittimus transmittere cum plenaria potestate. Simili modo magister et ordo suos certos consiliarios, ad diem et locum praescriptos, cum pleno mandato et potestate omnimoda, transmittere sint astricti: quibus de salvo securoque conductu illo tunc curabimus providere. Item captivi, nobiles et civitatenses, ad cautionem fidejussoriam manumitti debent ex utraque parte (pro quibus placuerit partibus hinc inde providere et fidejubere, usque ad festum Nativitatis Domini proximum), tum hi, qui in hac guerra ultima capti sunt, et quos in nostra tenemus potestate; kmethones autem et alii pauperes, qui similiter sunt detenti, qui non habent se de proprio liberare, unus pro alio dari debent. Quae autem partium harum plures habuerit, et altera pars suos subditos rehabere voluerit: quemlibet dictorum pauperum, pro duobus florenis Ungaricalibus licitum erit parti volenti liberare. Item omnes maleficatores, de regno nostro ad Prussiam, ad terras ordinis confugientes, pars offensa si fuerit insecuta quovis modo, judex vel praeceptor loci, sine omni difficultate, indilate justitiam debet ministrare. Et propter hujusmodi maleficia, per aliquem commissa, treugae subscriptae in nulla ipsarum parte debent violari. Item omnia castra, oppida, civitates in Nova Marchia, per nostros nunc expugnata et possessa, et quae omagium nobis praestarunt, possidere debemus, stantibus treugis subscriptis, et quovis modo non debent fortificari aut muniri parte ab utraque. Incolae autem, in dictis civitatibus habitare volentes, licitum sit eis, sine cujuslibet partis defensione, domicilia aedificare. Item quaelibet partium insinuare debet coadjutoribus suis has treugas pacis, quanto citius poterit et signanter, praeclaro principi, domino Sigismundo, magno duci Littuaniae, in quatuor septimanis, si fuerit in partibus Littuaniae; si vero fuerit in partibus Russiae, extunc in quinque septimanis; ad metas vero Novae Marchiae Stolpensis et Littuaniae, in octo diebus, a data praesentium computando. In cujus rei testimonium, sigillum nostrum et baronum nostrorum praesentibus sunt appensa. Actum et datum dominico die proximo ante festum Exaltationis Sanctae Crucis, in statione campestri exercituali, ante castrum Jessenicz. Anno Domini M°CCCC°XXXIII°. Quam quidem litteram treugarum pacis, sub articulis, punctis, clausulis et expressionibus, prout superius latius sunt descriptae, promittimus praescripti consiliarii domini regis Poloniae, bona fide, absque dolo et fraude, sanam et integram de verbo ad verbum, dare et reponere, feria quinta proxima, in castro Nyeschaviensi. In robur et firmitatem hujus sigilla nostra praesentibus sunt appensa. Datum die, loco, anno quibus supra.

(E codice C, pag. 365. in archivo ordinis, Regimontii Prussorum.)

CXX.

Instruction für Ludwig von Sanssheim, Gesandten an den Römischen König und Kaiser (Maximilian), um demselben das beste Mittel anzuzeigen, den Orden und besonders Liefland zum Widerstande gegen die Russen geschickt zu machen, und seine nachdrückliche Mitwirkung zu diesem Zweck nachzusuchen. Ohne Datum. (wahrscheinlich 1498).

Инструкція Людвигу фонъ Зансгейму, отправленному посланникомъ къ Римскому Королю и Императору (Максимиліану), для испрошенія содѣйствія ордену въ предстоящей войнѣ съ Русскими. (Вѣроятно, въ 1498 г.).

Nach vnderteniger Zuempietung, dise Werbung zu thun:

Allerdurchleuchtigster, grossmechtigster Konig. Als E. K. Mt, die wirdigen vnnd gestrengen Ern N. Rindsmawl etc. vnnd Tesschnitze, in dissem Jar, bey dem hochwirdigen, durchleuchten vnnd hochgebornen Fursten vnnd Herren, Hern Friderichen, Deutschs Ordens Hohmeister, Hertzogen zu Sachsenn, Landgrauen in Duringen und Marggrauen zu Meyssen, meinem gnedigen Herrn, vnnd dem gantzen loblichen Orden gehabt, mit gnediger Erbietung vnnd Vormeldung, nachdem der wolgeborn vnnd wirdig Er, Wilhelm Graff von Eisenburg, die Zceit Stathelder etc. E. K. Mt. die Widerwertigkeit, so der Ordenn zu Leyfflandt von den abgesunderten Rewssen geduldén vnd gewartten musten, zu uorstehen gegeben, vnnd vmb Rath vnnd Hulff angeruffen; so dann E. K. Mt. mit grossen Kriegen vnnd Gescheffften, E. K. Mt. erbliche Lande belangende, vnnd darauf zu trachten vnnd teglich darob zu ligen, beladen; derhalben E. K. Mt., in welchem Fall, dem Orden zu Leyfflandt zu Hulff zu komen nicht betrachten, auch auss Vngelegenheit nicht erkunden möge: derhalben auss vberflussiger Mildigkeit vnnd Tugent gesonnen, E. K. Mt. zu offenbarn, wumit vnnd in welcher Gestalt dem Orden des Orths zu Hulf zu komen sey. Vnnd so solchs E. K. M. geoffenbart, so wolde E. K. M. solchs in Betrachtung nehmen, vnnd sichs gnedigs Willens bezeigen vnd vormercken lassen, vnnd darneben angezeigt, wie E. K. M. Her Vater, mein allergnedigster Herre, seliger vnd loblicher Gedechtnis, einen newen Orden, genant Sandt Georgen-Orden, zu Widerstandt vnnd Abbruch der Vngloubigen auffgericht, vnnd noch nicht gentzlich bestettigt. Vnnd so der volkomlich befestigt, so solt vnser auch der Johanniter-Orden, sampt demselben, ein Vorstehn erlangen, damit den Vngloubigen deststatlicher Widerstandt beschen mocht; vnnd auff das E. K. Mt. angeceigten Orden bestentlicher befestigen moge: so sey E. K. M. Cronicke, Statut vnnd Regel vnsers Ordens zu wissen notturfftig. Derhalben begernde berurte Cronicken, Statut vnnd Regel E. K. M. zu vbersenden, damit E. K. Mt. genanten Sandt Georgen-Orden deststatlicher auffrichten vnnd bestettigen, gemeltem vnserm Orden auch, Sandt Johannsorden, wider die Vngloubigen scheynbarlich zu Hulfe komen moge.

So dann mein g. H. auff dasmal sich allererst in den loblichen Orden begeben vnd vmb Gelegenheit berurter Handel kein Wissen getragen, hat sich sein f. G. bewilligt seyn, eygen Botschaft, in der vnnd ander seines Ordens.

Anlygen, wie dann sein Schrifft etlichermass, E. K. M. vbergesandt, vormeldet, zu schicken. Also ists ein f. G. berurtem seinem Erbieten ein Gnuge zu thun geneigt, vnnd mich derhalben zu E. K. Mt. vorfertigt, angezceigter Henndel Berichtung zu geben.

Zum Ersten, in welcher Gestalt dem Orden in Eyfflandt zu helffen sey. Wiewol sein f. G. gruntlich Gelegenheit desselbigen Lands nicht in solcher kurtzen Zeit, als sein f. G. im Orden vnnd Lande gewest, hat erkunden mogen; aber dennoch so ist ditz offenbar, zu der Zceit, so der Orden zu Prewssen ein ander Handreychung gethan, so seyn sie allen iren Nagkburen, Feynden vnnd Widerwertigen, gemannt vnnd starck gnug gewest. Vnd so es noch dermass were, so blybe E. K. M. vnnd das gantze Reich vmb Hulff ader Forderung vnangezogen: dann die gantze Cristenheit, durch den Orden des Orts, ein Befestigung hetten, derhalben sie der Vngloubigen halben ader vor andern des Reichs Widerwertigen kein Besorgen ader Bekomern tragen dorfften; das mein g. H., E. K. Mt., als einem Liebhaber der Mutter Gots vnd der gantzen Cristenheit, vnnd besonder des Deutschen Ordens, nicht hat vorbergen wollen. Darum vndertenig anruffend, so E. K. M. durch einige Wege dem loblichen Orden zu seinere erblichen Landen wider beholffen gesein mocht, E. K. Mt. wolle genantem Orden vnd dem gantzen Reich zu gut solchs nicht vnderlassen. Als sich sein f. G. vorsihet, E. K. Mt. solchs zu thun habe, vnnd auch verpflichtet sein solle; vnnd das es E. K. Mt. zu thun habe, kan E. K. Mt. auss Gute vnnd Gezcwange erlangen: auss Gute, nachdem der Konig zu Polan E. K. Mt. vnnd das gantze Reich, in kurtz vorgangen, vmb Hulff wider die Grawsamkeit der Turcken angezcogen; so were seiner Irleuchtigkeit vorzuhalten, warumb E. K. Mt. ader das Reich ime beholffen sein solt, so doch er ein Abgunner vnd Vnderdrucker des Reichs, vnnd des Reichs Landt, wider alle Recht, in sein Gewalt gebracht — wie dann sulches weiter auszubreiten habe - vnd sunder Zweivel ichts Fruchtbarlichs derhalben dem Orden vorzuwenden vnd zu bearbeiten sey. Vnnd so solchs mit Gute nicht gehelffen kondt, das alsdann E. K. Mt. mit der Acht wider die Lande, die also wider alle Recht, vnentpunden irer Gelubde, von dem Orden vnd dem Reich getretten, procediren liess; dergleichen bey vnserm allerheyligsten Vater, dem Babst, mit dem Banne wider zuuorfarn, auch tete bearbeytten. Es hat auch wol itzundt die Gestalt, ob diss alles vnhulflich, das E. K. M. solchs mit einer leichten Gewaldt in Gehorsam des Ordens zu bringen hette; dann, meins Vorsehens, E. K. Mt. solchs zu fleyssigen vnd zu bearbeytten vorpflicht vnd schuldig sein solte, wan mit dem, das dem Orden zu Preussen entwandt, nicht das geringste Stuck des Reichs ist, vnd dem Reich auch daran vil gelegen. Wann auch etwan die Irrung, derhalben die angezceigten Land dem Orden entwandt vnnd abgefallen, im Rechten vor vnnserm allergnedigsten Herren, dem Romischen Kaiser, E. K. Mt. Vater, geswebt vnnd gehangen, vnnd mein Orden von berurter Kay. Mt. ein entlich Vrteyl erlangt, wie ich dann E. K. M. anzuczeygen in Beuelh habe, vnd alsbald nach ergangenem Vrteil dieselbigen abgefallen vnd Ko. Irlauchten zu Polen zu einem Herren angenommen; derhalben E. K. Mt. meinen Orden bey ergangenen Vrteil, als ein Glydt des Reichs zu hanthaben vorpflicht, vnnd solchs gros Vnrecht vnd Gewalt nicht gestatten solle: das E. K. Mt in Betrachtung nehmen wirdet, wie dem Orden berurte abgedrungene Lande wider beholffen sein. Vnd darneben zu Hertzen furen, mit welcher grosser Swerheit die Deutsch Nacion solch Landt in einen cristlichen Glouben vnnd

Gewalt mit grosser Blutvorgiessung gebracht habenn; vnnd dasselbig Landt zu einem Spital gantzer Deutscher Nacion gehörig gewest, vnnd keinen Vleis, solche Lande widervmb in iren alden Standt zu bringen sparen, den Lon von der Muter Gottes empfahen. So ist es mein g. H., sampt dem gantzen Orden, mit seinen gehorsamen Dinsten zu vordienen gantz willig, dann E. K. Mt. dem genanten Orden zu Eyfflandt in besserer Schickung nicht dann, wie angezceigt, beholfen gesein mag.

Die Cronicke E. K. M. zu vbersenden ist sein Gnad gantz willig; es hat aber vor diser Zeit ordentlicher Weyss nicht mogen aussgesatzt werden, vnd vfs furderlichst so dasselb beschiedt ist, sein f. G. vberbutig zu vbersenden.

Statuta vnd Regell des Ordens zu vbersenden, kan E. K. M. bey einem ytlichen Orden erlangen, dann hierinne vnd besonder in den wesenlichen Stucken nicht vnderscheit.

Allergnedigster Herre. Itzt in kutrzvorschynner Zceit hat die Ko. Wirde zu Polan ire Botschafft bey meinem g. H. gehabt, vnd seine f. G., nachdem ein Frede nach den grossen vnd swynden Kriegen zwischenn dem Reich von Polen vnd dem Orden auffgericht, Inhalts desselbigen zu seiner Kon. Wirde, kegen Peterko zu gestellen vnnd zu sweren, hat erfordern lassen; vnnd was vor beswerliche Stucke in demselbigen ewigen Fryde dem Reich, deutscher Nacion vnd dem Orden ausgedruckt, seind E. K. M. sunder Zcweivel vnvorporgen. Vnd so E. K. M. derselbten Vnderrichtung empfahen will, hab ich Bevelh E. K. M. dasselb zu offenwaren. Also hat sein f. G., ane Rat vnd Wissen E. K. M., sich hierein nicht begeben wollen; vnd mich auch derhalben zu E. K. M. vorfertigt, E. K. M. Rats zu geleben, vnnd nichts destweniger sein f. G. hat seine Bottschafft zu derselben Kon. Wirde vorfertigt, ein gutliche Anstandt vnd Vorczug zu erlangen, auff das sein f. G. Rats bey E. K. M. erlangen moge. Vnnd wiewol solcher Handel zur Zceyt bereyt an E. K. M. durch den durchlauchten, Hochgebornen Fursten vnd Hern, Herren Albrechten, Hertzog zu Sachssen etc., meines g. H. Vater, gelanget ist, vnnd E. K. M., auss besonder Gute, an de berurte K. Wirde zu Polan geschrieben, meinen gn. H. zu angezeigten Fride zu sweren nicht fordern solle; vnnd das E. K. M. sich in denselben Handel zymliche Mittel zu suchen zu vnderfahn, vnnd derwegen E. K. M. Botschafft zu vorfertigen geneigt: dasselbten gnedigen Willens ist mein g. H. ken E. K. M. fast dankbar, mit Erbittung sulches vmb E. K. M. in aller Vndertenikeid zu verdinen. Vber mein g. H. hat berurte Schrifft auss Vordacht, die sein Gnade in keine Weyss nach Gelegenheit der Hendel ditz an K. Wirde zu Polan zu vbersenden, Vordechtikeit zu erlangen, hat fugen wollen: als E. K. M. dasselb wol zu ermessen hat. Sunder was in disem Falle bescheen sal, muss auss eigenen Bewegkniss E. K. M. herflyssen, vnd ane Vormerkung m. g. H., das m. g. H. vndertenig bitt, E. K. M. geruhe dissen Handel genediglich zu Hertzen zu nemen, seinen Gnaden E. K. M. getreuwen Rath in disem Falle mitzuteylen, vnd mit Hulff, wie vor gebeten, nicht zu vorlassen.

(E registrandis sub lit. V. in archivo secretiori Regimontii Prussorum.)

CXXI.

Schreiben des Komthurs zu Königsberg, Ludwig von Sanssheim, Abgeordneten an den Römischen König und Kayser Maximilian, worin er demselben die politischen Verhältnisse zwischen Russland und dem Orden berichtet, und die weitern Anträge, laut der Instruction, wiederholt. Ohne Datum. (Wahrscheinlich 1498.)

Отписка Кёнигебергскаго Командора Людвига фонъ Зансгейма, отправленнаго къ Римскому Королю и Императору Максимиліану, о политическихъ отношеніяхъ Россіи къ ордену. (Вѣроятно, въ 1498 г.)

Allerdurchleuchtigister, grossmechtigister Kunig, allergnedigister Herre.

Als Ewr Ko. Mt., auff gnedige Verhorung meiner Verbung, so ich von meinem gnedigen Herrn, dem Hochmaister, vnd dem wirdigen Teutschen Orden an Ewr Ko. Mt. gethan hab, auss gnediger Maynung, begert hat, Ewrn Kn. Gnaden zu erkennen zu geben, welcher Gestallt dem wirdigen Teutschen Orden zu Leyfflannd zu Hilff zu komen sey, auch wy es vm dy Land Rewssen gelegen sey: gib ich Ewr Ko. Mt., von meins gnedigen Hern Hochmeisters vnd des wirdigen Ordens wegen, disen Bericht.

Zum ersten hat es in dem Lannd zu Reyssen die Gestallt, das daselbs ain allter regierender Her ist; der hat drey Sun gehabt. Vnnd als der ain Sun die Schuld menschlicher Natur mit dem Tod bezallt, hat er auch ainen Sun hinder im verlassen; mit demselben Suns Sun hat der alt Her in Rewssen die gannzen Regierung des Lands allain in seinem Gewallt, vnd will die andern zwen, sein rechten Sun, zu keiner Regierung oder Tailung des Landes komen lassen. Das dem Meister in Leyffland vnd dem wirdigen Orden an dem Ort in vil vnd mannigerlay Weg schwer vnd nachtailig ist; angesehen, das sich der Orden vor sollich grossen Macht, so die in ain Hannd vnd Gewalt stet, nit auffenthallten mug, als so das Lannd vnder die Hern getailt were.

Demnach vnnd so nu der wirdig Orden etlich seiner erblichen Lannd zu Brewssen, vom Reich zu Polen vnbillicher Weiss in Mangel steet, den Landen zu Leyfflandt des Orts kain fruchtparer Vorstandt mag gescheen. Dieweil dann mein gnediger Her Hochmaister vnnd der wirdig Orden Ewr Ko. Mt. vnd dem hailligen Reich, als Glied desselben, verwannt sein; ist von des benannten, meines gnedigen Herren Hochmaisters vnnd des ganzen Ordens wegen mein allervndertanigst Bit: Ewr Ko. Mt. wolle sollichs Alles vnnd dabey zu Hertzen nemen, was Ewr Ko. Mt. dem hailligen Reich, gemainer Teutschen Nacion vnnd gantzen Cristenheit an dem Handel gelegen sei, vnnd in kunfftig Zeyt daraus vollgen vnnd erwacsen mug; vnnd wolle darauff so gnedigklich in die Sachen sehen, furnemen vnd betrachten, damit dem Maister in Leyffland vnnd dem wirdigen Orden an dem Ort, der angezaigten Lannd halben, Rat, Hilff vnd Fürderung gethan werd, dardurch der wirdig Orden, on verre Vergewaltigung, bey dem Seynen bleiben vnd enthalten werden mug.

Zum andern: nachdem Ew. K. Mt. meinem gnedigen Hern Hochmaister geschriben vnd geboten hat, den Frieden, so sein Vorfarn mit dem Kunigreich zu Polen auffgericht haben, nit zu sweren etc: sollichem hat mein gnediger Hochmaister bisher als der Gehorsam, Volg gethan; ist auch sollichs noch zu thun erbut-

tig auss merklicher, beswerlicher Vrsachen, so sein Gnad in dem Handel befindt. Sonderlich nachdem derselb Frid vnnder anderm clarlich inn sich hellt vnnd begreyflt; das sich mein gnediger Her Hohmeister des hailligen Stuls zu Rom, auch Ewr Ko. Mt. vnnd des hailligen Romischen Reichs verzeihen vnd begeben, vnnd sich allain des Reichs zu Polen hallten solle; das meinem gnedigen Hern Hohmaister vnnd dem wirdigen Orden vnerleidenlich, auch gannz beschwerlich ist; angesehen, das mein gnediger Her Hohmaister vnd der wirdig Orden, als vorstet on Mittell vnnder Ew. Ko. Mt. vnnd das haillig Romisch Reich gehoren. Dieweil aber der Konig zu Boln, durch ernstliche Botschafft, meinen gnedigen Hern Hohmeister hoch ersucht vnd ermant hat, den obberurten Friden zu sweren vnnd Ir Mt. Huldigung vnd Pflicht zu thun; auss dem sich genntzlich zu vermutten ist, das der Konig zu Poln in sollichem nit still steen, sondern deshalben gegen meinen gnedigen Hern Hohmeister vnd dem wirdigen Orden hanndeln werd, dem doch der wirdig Orden allein Widerstannd zu thun zu schwach ist: ist von meins gnedigen Hern Hohmaisters vnd des wirdigen Ordens wegen mein allervndertanigst Bit, Ew. K. Mt. wolle, als Ro. Ko., auch als Liebhaber des wirdigen Ordens vnd des Reichs, ermessen vnnd bedennken, wie vnzimlich, vnleidenlich vnd vnbillich der obangezaigt Friden in im selber ist; auch was Ewr. Ko. Mt., dem hailligen Reich vnd teutscher Nacion daran gelegen sey, sunderlich, so dise Lannd von dem wirdigen Orden mit Hilff E. K. M. Vorfaren vnnd andern christlichen Fursten, Grafen, freyen Herren, Riddern vnnd Knechten teutscher Nacion, den Vngloubigen abgenommen vnnd zu cristlichen Glauben gepracht sein. Auch diser wirdig Orden allein auff vnnd von Teutscher vnnd sonst keiner andern Nacion furgenomen vnnd angesehen ist, das durch solch Furnemen dises Fridens dauon entzogen vnd entwant werden mocht: das wider alle Vernunfft vnd dem hailligen Romischen Reich zu mercklichen Abbruch were. Inmoss Ewr. Ko. M. mir vngezweiuelt solchs Alles bas zu erwegen waiss, dan ich davon Anzaigung thun mag; vnnd woll auff sollichs Alles Ew. K. M. in den berurten Sachen gnediglich raten, helffen vnnd furdern, wie E. Ko. Mt., nach Gelegenheit diser Sachen, vnzweiuenlich selbs zu thun waiss, vnnd die Notturfft derselben merklich vnnd grosslich eruordert.

Vnnd ob nu Ko. M. baider obgemelter Artikel halben weyter vnd mer Vnderrichtung notturfftig ist, des erbut ich mich vnderteniglich und willigklich zu thun vnnd zu geben.

Zum dritten bin ich des Boscheids vnnd Berichts, wie vnnd welchermass Ew. K. Mt. der Kaiserlichen Mt., hoichloblicher Gedechtnus, auffgerichten Sannt Jorigen-Orden, auch vnsern Teutschen vnnd der Johanniter Orden zusammen, in eine Hannthabung vnd Wesen zu ziehen vermaint sein wolt, zu diser Zeyt wol vnnd genugsam benugig.

Zum vierden vnnd letsten thun ich Ewr. K. Mt., im Namen vnd vonwegen meins gnedigen Hern Hohmaisters vnd des wirdigen Ordens, in aller Vnderthenigkeit bitten, Ew. Ko. Mt. woll meinen gnedigen Hern, Herzog Conrad auff der Masau, als Ewr. Ko. Mt. angepornen Freund, in seinen anligenden Henndeln vnnd Sachen gnedigklich vnnd treulich beuolhen haben, vnnd sich in sollichem vnnd allen vorgemelten Stucken vnd Sachen, von meins gnedigen Hern Hohmeisters vnnd des gantzen Ordens wegen, so gnediglich beweisen vnd ertzaigen, als mein gnediger Her vnd der gantz Orden vnzweiuenlich Vertrauen haben. Das sollen vnnd wollen mein gnediger Her Hohmeister vnd der gantz Orden, auch ich mit

sampt inen, vmb Ew. K. M., als vnserm allergnedigsten vnnd rechten Hern, allein verdangken vnnd mit gantzem Willen verdienen.

Ewr Ko. Mt.
gehorsamer Vnderthan, Ludwig von Sannsheim, Teutschen Ordens Comenthur zu Kunigsperg in Brewssen.

(E registrandis sub lit. V. in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXXII.

Der Hohemeister räth dem Liefländischen Meister, die vom Grossfürsten von Littauen erbetene Hülfe gegen Moskau noch nicht zuzusagen; meldet, dass der Ober-Prokurator das Bisthum Kurland erhalten habe, vnd ersucht ihn um einen künftigen bestimmten Beitrag zur Unterhaltung eines Ober-Prokurators. Den 8. Juli 1500.

Отписка Великаго Магистра Ливонскому Магистру, объ испрашиваемомъ Великимъ Княземъ Литовскимъ вспоможеніи противъ Москвы. 8 Іюля 1500 г.

Wir haben Ewr Schrifft, an vnns gethann, horen lesen, dorinne Ir awf vnnser Beger, vnnsers Ordens Procurator belangen, Antworth thwtt, dortzw, dass der Grosfürste aws Littawen durch sein merglich Botschafft ime wider den Grosfursten von Muschkaw, von welchem sein Liebe itzunt bedranget wurde, Hulf vnnd Beistand zw thun an euch gesunnen hetten; dorawf ir vnns ouch berettig zw sein bittet etc. Und nachdem wir vnns ouch in diesem vnd andern Handeln schuldig erkennen nach vnserm Vormogen zw rathen, befinden wir doch diesen Handel aws ewr Schrift nicht so clar, das wir euch einen bestendigen Rath awf dismal haben wissen zw schreiben. Anderst, wenn, wie nach gedachter Botschaft Abfertigung von euch vorgenohmen ist, ir mit der Lantschaft douon handelt, und ewr und ewir Lant Gelegenheit; ouch wie ir itzunt mit den abgesunderten Rewsen sthehet, berathschlaget. Wo ir uns alsdenn solchs, wie ir in ewr Schrift anreget, entdecken werdet, wollen wir euch unser Gutdunken vnnd Rath gernne mitteilen, vnnd das ir in mittler Czeit awfs glimpflichste, als ir zu thun wist, dis Ansynnen in Vortzog brennget. Wir fugen euch auch zu wissen, das unsers Ordens Procurator das Bischthum Cawerlandt erlanget vnnd impetrirt hot. Wie wir vnns vorsehenn, ir vormals vor dieser vnnser Schrift Wissens gehabt, derhalben vonnotten, wie wir auch vormals auch habenn geschrieben, einen andern tuchtigen, vnnsern gantzen Orden zw Eren vnnd Nutz, an desselbten stadt zu ordnen; wie wir denn dem obersten Gebiettiger Tewtscher Lanndt mit vnnser, ewr vnnd seiner Darlegenn zw thun Willens weren, auch geschrieben, in Zuvorsicht, er werde vnns solchs nicht abschlann. Und ist nochmals an euch vnnser gutlich Beger, wollet unsers Ordens Nutz in

diesem Fall bedenken vnnd vnns ein zcymliche Hulfe jerlichen dortzw thun, wenn wir alleine dermas, wie gescheen, keinen stadthaftigen nicht mogen erhaltenn. Vnnd wo vnns abermals von euch Hulfe, das wir vnns nicht vormutten wollen, abgeschlagen wirt: mussen wir vnnser Sachenn durch einen Solicitatoren, das wir nicht gerne thun, bestellenn. Geben zu Koningsperg, Sonnabend nach Kiliani, im XVc[ten].

(E registrandis ejusdem anni in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXXIII.

Foedus Alexandri, magni ducis Lithuaniae, cum Walthero de Plettenberg, archiepiscopo Rigensi, totaque Livonia, contra magnum ducem Moscoviae. D. 28 Februari 1501.

Союзъ Великаго Князя Литовскаго Александра съ Ливонскимъ Магистромъ Вальтеромъ фонъ Плеттенбергомъ, съ Архіепископомъ Рижскимъ, и со всею Ливоніею противъ Московскаго Великаго Князя. 28 Февраля 1501 года.

In nomine Sanctae et Individuae Trinitatis, amen. In omnibus naturae legibus et praeceptis ea inprimis excellentiora et utiliora sunt, quae ad humanam conjunctionem et benivolentiam pertinent: quicquid enim boni et felicitatis datum est mortalibus, ab ea societate et benivolentia emanat et profluit. Cum autem ad amicitiam, mutuamque caritatem divina institutione et praeceptis incitemur(*); cum praecipue regna et imperia conjunctione et societate non modo stabilitentur, sed etiam crescant, augeanturque in dies felicius: nihil enim imperiorum, regnorum et dominiorum conservat respublicas magis(**) quam concordia; nec easdem aliud dejecit et evertit, quam discordia, quae sola venenum est rerum publicarum et excidium. Res ea experientiam quotidianam habet. Hinc est, quo potestas orientalis crevit et aucta est; et (in) occidentales jam bello attingit observatio et custodia, concordiae, quae et pacis et b..li conservatrix et domina est. Quod nos Alexander, Dei gratia magnus dux Lithuaniae, nec non terrarum Samogithiae, Russiae, Kioviae etc. dominus et haeres, vna cum consiliaribus nostris, spiritualibus et secularibus, considerans, quia non modo reliquam partem orbis, sed et Europae maximam partem infidelium manus attriverunt et durissimo bello defatigaverunt: in cujus et Europae parte dominia nostra habemus, quae fere jam unicum obstaculum et repugnaculum sunt, tanto dominatui infidelium, ne caetera Christianorum regna attingant; sed cum illud certo sciamus, quod ea societate et benivolentia schismatici cum barbaris et paganis uniti sunt, quomodo potentiori manu et bello caetera Christianorum regna oppugnent et delere possint, omnibus hoc est studium ac suae religionis aliquod praeceptum. Quare, nobis et nostris praedictis consiliariis consultum visum est, non modo reipublicae

(*) In apographo: «imute aur.»
(**) In apographo abest.

dominiorum nostrorum, sed vicinis regnis christianis perutile, ut eandem ligam et foedera quaeramus, componamus cum principibus et dominis christianorum, quo facilius resistere valeamus potentiis et conjurato bello contra dominia et religionem christianorum, quam studio magno delere cupiunt maxime dux Moscoviensis, qui, oblitus amicitiae et jurisjurandi, confoederatus cum Tartaris, ac caeteris Mahometicae sectae principibus, non modo nostris, sed et caeteris christianorum dominiis bella parat et suggerit sacrosanctam Romanam fidem extinguere; non minus, quam aliquos Mahometicorum cupiens, qui jam inopinato bello dominia nostra cum potentiis Tartarorum aggressus est: — cupiens ergo defensione terrarum nostrarum consulere, volumus, ordinavimus, consulimusque cum consiliaribus sic nostris, spiritualibus et secularibus, episcopis, palatinis, principibus, baronibus et toto ducatu Lithuaniae, et sibi spectantibus terris, novam quandam amicitiam, foedus et ligam contrahere, firmare praesentibus, quae contrahimus et firmamus cum magnifico et venerabili domino Wolthero de Plettenberg, magistro Livoniae Ordinis Sanctae Mariae Theutonicorum, et cum reverendissimo patre domino Michaele, archiepiscopo sanctae ecclesiae Rigensis, nec non cum aliis omnibus praelatis ejusdem archiepiscopatus per Livoniam, nec non baronibus, commendatoribus et tota terra Livoniensi contra expressum ducem Moscoviensem Waschil..... cum ejus successoribus(*), et sibi adhaerentes Ruthenos, communes hostes Lithuaniae et Livoniae dominiis. Eandemque ligam et foedus belli facimus, contrahimus et praesentibus tenere et observare volumus et promittimus ad decennium, ubi tunc sub eo tempore vel ulteriorem vel perpetuam firmabimus, prout nobis et ipsi magnifico domino magistro Livoniae, aut suis successoribus, visum fuerit, et prout belli aut pacis tempus exposcit. Hujusmodi autem ligae et confoederationis belli modos et articulos hujusmodi tenere et inviolabiliter observare volumus et promittimus. Articulus autem primus est: ab eo tempore, quo primum hujusmodi liga et foedus firmatum fuerit, mutuo volumus et promittimus conditiones belli aut pacis nulla attentare cum duce expresso Moscoviensi, sine consilio et voluntate expressi magnifici domini magistri Livoniae et ipsius consiliariorum; ubi tunc contingeret nos aliquas treugas pacis cum expresso duce Moscoviae attentare, illud insimul et solidum cum voluntate et consilio expressi magnifici domini magistri Livoniae volumus et promittimus facere, per communes ex utraque parte oratores et nuntios, et eadem legatione litterisque, eadem pacta pacis, eodem vigore et tenore, aut quomodo videbitur, uniformiter firmare. Sed cum hujusmodi conditio belli mutuo confoederati incipi debeat, extunc nos expresso magnifico domino magistro aptum et possibile tempus dare et assignare volumus et debemus, pro quo et nos et expressus dominus magister copias suas ordinare et accumulare possit; ita quod sub uno et eodem tempore, ab utraque parte, ducatus Lithuaniae et Livoniae, fiat ingressus in Moscoviam vel terras suas. Si autem dux Moscoviensis citius Lithuaniam vel Livoniam invaserit, antequam hujusmodi mutuae et communes copiae congregarentur, pro tempore mutuo inter se recepto, extunc invasa et oppressa per eum terra significare celeriter debet, ubi, nulla mora facta, altera pars seu terra invadere debet et tenebitur terra Moscoviensi aut sibi adjacens; et tandem bello agere, usque invasa terra et molestata per Moscovienses hujusmodi auxilio confoederationis liberetur. Hujusmodi autem auxilia fieri debent parte ex utraque, impensis

(*) In apographo: «Waschil modernum ejus successoribus.»

propriis et, quod absit, damnis quibuscunque, fideliter et sincere. Quod si, felici Marte, favente auxilio Dei, aliqua pars hujusmodi ligae, invadens sua potentia in terram et dominia Moscoviensium, castra aliqua, aut oppida adquisiverit et obtinuerit: illa pro se usurpare et obtinere debebit; excepto tamen ubi mutua potentia, impensis a bello communi aliquid adquisitum fuerit. Tunc hujusmodi adquisita castra et dominia, secundum laborem et impensas uniuscujusque partis, sortiri, amicabilique compositione, absque praejudicio utriusque partis, debet et tenebuntur. Quod si, ante hujusmodi ligae et foederis confirmationem, aliqua partium vel forte utraque per ipsum ducem Moscoviensem attentata bello fuit, extunc prout exnunc, secundum hujusmodi articulos descriptos, utraque terrarum se regere debet, et tenebitur non aliter, quam cum consummata jam et confirmata hujusmodi confoederatione et liga jam realiter existeret et fieret. Si autem, ante consummationem hujusmodi ligae et confirmationem, aliqui, praeter hos, articuli novi et praesentibus non descripti, utrique partium tollerabiles occurrant et excogitentur: tunc hujusmodi articuli in eo vigore, quo et praesentes, conscribi et incorporari debent et tenebuntur, maxime tales articuli, qui pacem et amicitiam inter terras expressas concernerent; ita, quod hujusmodi excogitati articuli in post praesentibus non repugnent, neque articulis perpetuae pacis inter ducatum Lithuaniae et terras ordinis Prussiae et Livoniae praejudicent. Item articulus, casu interveniente, quod absit, quod infra hoc tempus belli sic mutuo confoederati contingeret, expressum magnificum et venerabilem dominum Wolterum, magistrum Livoniae, ex hac luce discedere, extunc, non impediente morte suae magnificentiae, domini praelati, dominos archiepiscopos et caeteri commendatorii, barones et tota terra Livoniae debent et obligabuntur nobis et nostro ducatui ad tenendum et observandum et effectualiter explendum omnes et singulos articulos hujusmodi praesentis ligae, et confoederationis, et amicitiae contractae. Nosque ad id praesentibus similiter obligamur. Si, divina institutione, aliquid in sanitate nostra fieri contingeret, extunc domini praelati, palatini, consiliarii nostri, principes et barones et generaliter omnes subditi ducatus nostri Lithuaniae, ad observandum hujusmodi articulos tenebuntur et praesentibus obligabuntur. Quod autem tangit granicies ducatus nostri Lithuaniae et terrae Livoniae ad limitandum, hujusmodi granicies tempore opportuniori et pacatiori, intelligentia cum expresso magnifico domino magistro Livoniae speciali desuper habita, a tempore hujusmodi limitationis granicierum, ad invicem assignato et statuto, mittemus nostros commissarios, ad hoc idoneos, legales et compositivos, prout petitum est a domino magistro, sua magnificentia. Qui commissarii, una cum suae magnificentiae ad hoc deputatis et ordinatis, amicabiliter in praemissis facient, juxta tenorem litterarum perpetuae pacis. In praescriptis tractatibus et bello confoederato contra Ruthenos, nulla pars excusare se debebit aliqua necessitate, casu vel causa retrorsum a Ruthenis manendo; excepto tamen, si fortassis aliqua insperata occasione, quod Deus avertat et quod nequaquam speratur, terrae ordinis per Prussiam, ad detrimentum terrarum praedictarum, hostiliter invaderentur: tunc, necessitate urgente, laborare opporteret, propter treugas pacis cum Ruthenis, etiam si tale negotium aliquomodo inconveniens esset, cum terrae ordinis in suis necessitatibus se invicem deserere non possint. Item ad articulos praedictos appositum est, quando aliqua castra, vel civitates in terra Moscoviensi se sponte dare et subjicere alicui partium voluerint, extunc

quod una pars, sine consensu et scitu alterius, hujusmodi castra, vel civitates non susciperet. Item si hujusmodi expressos articulos minui vel augere in suo stilo vel positione opportunum fieret, propter eorundem meliorem observantiam, extunc oratores et nuntii, qui ad consumandam et confirmandam hujusmodi ligam mutuo inter nos et expressum magnificum dominum magistrum Livoniae mittentur, extunc (quod) ipsi hujusmodi articulos in ea serie et positione et forma (eosdem articulos) ordinare possint, et valeant, prout ipsis commissum fuit et melius expedire. Hanc autem praesentem confoederationem et belli hujusmodi ligam, nos, expressus Alexander, Dei gratia magnus dux Lithuaniae etc. cum consiliariis nostris, ut praemissum est, spiritualibus et secularibus, et toto ducatu nostro, tenere et inviolabiliter observare, secundum omnes expressos articulos, volumus et promittimus, et praesentibus obligamur. In quorum omnium et singulorum fidem et robur sigillum nostrum praesentibus est impensum. Actum et datum Vilnae; feria quarta proxima post dominicam Invocavit; anno Domini millesimo quingentesimo primo.

Ex apographo ejusdem temporis in archivi secretioris registrandis sub litt. V, quae inscribuntur: Instruction und Handlung Herzog Friedrichs.

CXXIV.

Responsio serenissimi principis, domini Alexandri, magni ducis Lithuaniae ad legationem venerabilis magistri Livoniae. (1501.)

Обѣщаніе Литовскаго Великаго Князя Александра прислать въ помощь Ливонскому Магистру часть своего войска. 1501 г.

Quod venerabilis magister Livoniae, per suum nuntium, de morte fratris nostri, serenissimi domini Joannis Alberti, regis Poloniae, noviter defuncti, condolet, gratum et acceptum habemus, et illi pro hac amicitia et singulari affectione gratias referimus.

Praeterea dictus venerabilis magister intimavit nobis, quod fama communis, quod domini praelati et consiliarii regni Poloniae nos in regem et dominum eorum eligere vellent et ad coronam invitare, et ita, si nos ex ducatu Lithuaniae recederemus et transiremus ad regnum, extunc ista duo dominia, videlicet Lithuaniae et Livoniae, maximam ignominiam et jacturam consequerentur propter hostis communis potentiam et tyrannidem. Et propterea, id si voluntate divina ordinatum foret, et nos ad coronam proficisci contigerit, vellemus ita efficere, quod ducatus noster et bona defensione et bono regimine potiretur, quod exinde hostis noster, juvante Deo, confusionem et virium suarum imbecillitatem sentiret et acciperet.

At intimavit etiam nobis et optat, quod nos omnem exercitum nostrum et totam nostram potentiam ad confinia Moscowiensium, versus Pskow, mitteremus et conveniremus simul, ut eo

potentius et solidius hostis nostri dominia ingrederentur, devastarenturque. Et quamvis haec res foret conducibilis, eam tamen, pro hac vice, facere non possumus propter hostis nostri novum in dominia nostra ingressum et insidias frequentiores; propter quas repellendas gentes nostras ad eam partem mittere et locare cogimur. Attamen nos, ex speciali nostra amicitia, quam erga venerabilem magistrum et dominos praelatos et consiliarios Livonienses gerimus, mittimus in subsidium quinque millia stipendiariorum armatorum: mille equitum et quatuor peditum; quibus etiam omnes nobiles de destrictu Polocensi adjungemus, qui pro festo decollationis Sancti Johannis, cum venerabili magistro et suo exercitu, illic, ubi locus videbitur aptior, convenient. Et istis stipendiariis et nobilibus campiductores nobiles, magnificos dominos Stanislaum Hlebowetz, capitaneum Polocensem, et Cyrnn, Bohemum, praefecimus; cum quibus habita mutua intelligentia, nostro communi hosti molestias et damna, largiente Domino, inferre, ipse dominus magister poterit. Tandemque, postquam hostem nostrum, qui dominia nostra invasit, de dominiis nostris repellemus, extunc, sine aliquali procrastinatione, in subsidium suae venerabilitati omnes gentes nostras dirigemus, ut fortius noster hostis communis confundi possit. Speramus etiam imperatorem Tartarorum Zawolsky nobis in subsidium advenire, qui etiam confinia hostis nostri invadet, unde potentius confundetur.

Quantum vero attinet ad signa Ruthenorum in exercitibus consistentium, nos suis litteris capitaneum Polocensem informabimus, qualem discretionem in eis habere debebit.

Ex apographo ejusdem temporis in archivo secretiori Regimontano.

CXXV.

Der Deutschmeister verspricht die Noth, worin Liefland durch den Einfall der Russen versetzt worden, auf dem nächsten Reichstage vorzutragen. — D. 10. April 1502.

Отписка Магистра Нѣмецкаго ордена о намѣреніи предложить сейму на разсужденіе о крайности, до которой доведена Ливонія нападеніемъ Русскихъ. 10 Апрѣля 1502 года.

Erwirdigster vnnd hochgeporner Furste vnnd Herre, uzein vnderthenig willig vnd schuldig gehorsame Dinste, vnnd was ich Liebs vnd Guts vormoge Euch von mir stets zuuoran. Gnediger Herre Hoemeister. Am heyligen Grundonrstag jungst verschienen, ist mir E. G. Schriefft zukomen, der datum steet zu Konigsperg vff Montag nach dem Sontag Reminiscere. Darinn E. G. mir anfangs zu erkennen gibt, was grossen Trosts uch an dem Meister vnsers Ordens in Lyfflandt empfallen sey; denn der Grossfurste vss der Muskaw disen vorgan-

gen Wintter mit eyner mercklichen Zale Volcks in den Landen Lyfflandt vberfallen; was grossen Schaden er auch denselben Landen mit Verberung, Brandt, Totschlagk vnd Hinwegkfurung der Lewte zugefugt habe; wie dan dieselbig E. G. Schriefft ferner inn sich helt, haben ich vnd mein Gepiettiger nit mit kleyner Bewegung vnsers Gemuts vernomen. Vnd ich vnd dieselben, mein Gepiettiger, konnen wole ermessen vnnd gedenncken, das E. G. vnd vnser aller Verwandten, des Ordens Notorfft am hochsten erfordert, bey vnserm allergnedigsten Herren, dem Romischen Konig, auch andern vnsern gnedigen Herren Churfursten, Fursten vnd anderer Stennde des heiligen Rychs, Tutscher Nation, Rate vnd Hilff, inn disem schweren Zufalle vnd Anligende, wie E. G. mir dauon schreybt, zu suchen vnd zu erlangen; das doch nit wole fuglicher gescheen mocht, wan wo sichs zu eyner solichen gemeynen Versampnung schicken oder begeben wolt. Nun hat sich der Romischen Ko. Mat. vnd des heyligen Reychs Rate vnd Regiment, wie solichs gein Nurmbeeg verordent vnd eyn Zeytlang in Versampnung daselbst gewest ist, zertrennt; ich weiss auch vff disen Tag derselben Zertrennung keyn Widderzusamenkomung. Wurde sichs aber irgent zu eyner solichen Vorsampnung widdervmb schicken, so welten ich vnd mein Gepiettiger E. G. Begere an dieselbe Versampnung getrewlich vnd mit allem Vlys bringen, als die, die E. G. vnd vnsers Ordens Sache, vss Erforderung der Pillichkeyt, allenthalben ye gerne richtig vnd gut sehen. Ferner, gnediger Herre, hab ich E. G. by Hern Jorgen Druchsessen, Voyt zu Soldaw, vor diser Zeyt embotten, das ich vff E. G. Zulassung vier, von guten, erbarn Geschlechten, zu Reytterprudern vnsers Ordens annemen lassen wolt; nemlich eynen von Festenberg, eynen von Rechperg, ein Weysen von Fewerbach, und eynen von Bechtelssheim. Nun ist der gemelt Weyss, meins Wissens, nit zur Handt komen. Aber ich hoff die andern dry haben sich by E. G. also erzeigt vnnd geschickt, das sie E. G. gefellig, auch vnserm Orden vnd ine selbst erlich vnd nutzlich vffwachsen. Nun werde ich noch ferner von etlichen guten vnd achtbarn Geschlechten vfs hochst ersucht vnd gebetten, noch mer zu Orden anzunemen; der ich aber in meynem Gepiette nit zu enthalten weysse, nachdem die Hewser allenthalben Rytterpruder eyn gnugende Notorfft vnd dannoch etwas ein Vbermass haben. Wo aber E. G. lyden mocht, das ich E. G. noch ein Persone dry oder vier vngeuerlich von guten, erbarn Geschlechten vffnemen vnnd zuschicken, die ich vnd mein Gepiettiger für toglich vnnd geschickt ansehen: so solt darinn nit weniger Vlys gespart werden, wan ob ich vnd mein Gepiettiger dieselben hieraussen, in meinem Gepiette, gedechten zu behalten. Vnd was in dem Stucke E. G. Will vnd Meynung sey, das bitte ich vmb gnedig Antwort. Datum Mergentheim, am Dinstag nach dem Sontag Misericordiae Domini, anno XV^{c} secundo.

Meister Tewtschs Ordenns, in Tutschen vnd Welschen Landen.

(Ex originali in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXXVI.

Bothschaft des Königes von Polen an den Meister in Liefland wegen der Hülfe gegen den Grossfürsten von Moskau. Den 18. Aug. 1502.

Посольство Польскаго Короля къ Ливонскому Магистру, для испрошенія помощи противъ Великаго Князя Московскаго. 18. Августа 1502 г.

Dusse Werue van Ko. Ma^t^ to Polan an dem hoichwerdigen Hern Meister to Lyfflandt, geworuen Donerdages na Assumptionis, anno XV^C^ vnnd jj.

Erwerdigste vnnd groitmechtige Forste Meister, vnnd werdige Vader Vorste Ertzbischop. Des Konynges Gnade Groitforste Alexander, myn gnedigste Here, heft beuolen, Juwer Gnade vnnd allen Prelaten vnnd Reden, Juwer Gnade Reden, to seggende vmb siner langen Touynge, welckere sin G. vth menygerlei Orsacke heft moten doin, liggende in siner Gnaden Herlicheden, in der Kronen to Polen, dat gy vmb deswillen vp Ko. Mt. neyn Myssduncken nicht enhebben wante: Ko. G., vor der Tid an, als se gekomen is to siner Herlicheit, to der Kronen, beth to siner Gnaden gelucksaliges Vthtoges, grote Sake vnnd Handelunge ane Vnderlait gehat heft, vnnd Arbeit ane Row vnsprecklick vp sick genomen heft, welckere Sacke siner Gnade nicht sint ane grote Noitsamygcheit sowol des K. G. Herlicheden, alse Juwer Gnade Lande. Vnnd itzundt is sine G. allrede vth siner Herlicheit, der Kronen to Polen, getogen in siner G. vederlicke Erve, int Grotforstendom to Lettouwen, myt Godes Hulpe. So is sine Gnade personlick vp sin Pert gesetten vnnd tuth tegen Juwer Gnade beiden Viandt, tegen den Groitforsten tor Mosko; ockt sine Gewalt vnnd Macht, vndesgelicken siner Gnaden Denstvolck, alle heft he touorn hen vth gesant, beth an de Grense siner Viande, vnnd wil Gode to Hulpe nemen, vnnd he an en sine grote Rechtferdicheit tegen den Viandt, sine Vnschult, wil sine G. eine wedderstan, sin Vngelick vnnd Schaden to wrecken, so lange Godt siner G. helpen werd. Vmb deswillen Ko. G., myn genedigste Here, Juwer Erwirdicheit vnnd allen Prelaten vnnd Herren Juwes Ordens Rade begert, dat gy wolden siner G., na erem Ingan vnd Verscriuunge, genoich doin, wolden vp dusse Tid, vnuortogert tegen den gemeynen Juwer G. Viandt vnnd aller Cristenheit eyn Vorderuer, Juwer Gnade wolden sin behulplick vnnd beretlich. Ock sy yth Juwer Gnade witlick, dat de Keiser Schachmat Sawolsky, de dar was vth siner Gnaden Lande getogen mit alle siner Macht, to welkeren sine G. eyn groten Hopen gehat heft siner G. to helpen ouer sin Viandt, van dem Keyser Perekopsky Mendigere is her verslagen vnnd vth deme Velde geslagen. So is sine Gnade von dussem Jar vnnd dussem Somer kein Hulpe vom eine verboden. Ock so heft nu gesant to siner Gnade Steffanus, de Hergreue vth der Wallachie, sine Boden, vnnd hefft Ko. Mt. to wetten laten werden, dat de Turkesche Keiser grote Macht siner Lude in dat Konigrich to Polen gesant hefft, in Willen de Grentse vnnd Lande siner G. to verderuen, Slotte vnnd Stede to besittende. So dat K. Mat. verstan hefft solke Macht van Heiden, so heft he sine Lude vnnd Macht der Krone to Polen, welcker Soldener myt syner G. getogen syn tegen dem

Muskower, moste he vmmekeren tegen de Turcke: he wolde em sine Herlicheit nicht open; so dat itzundt sine G. veller Macht gemynnert ist. De Keiser Sawolsky is verslagen van deme Keiser Perekopsky, vnnd dat sine gar genomen; vnnd de Macht der Kronen to Polen sin wedder ummegekart tegen de Heiden, besunder so sint myt siner G. de Lude des Groitforstendoms to Lettouwen vnnd etlicke Soldenere; warumme sine Gnade Juwer Herlicheit, sinen leuen Nabur vnd Fronde, begert, dat gy wolden vp datmall siner G. sin behulplick, stede to Hope komen. Sine Gnade ane Juwer G. Hulpe, allene myt sinen Volke, is swarlick ene Vehede touorn tegen den twen Vianden, alse tegen den Groitforsten tor Muskow, vnnd Mendygere de Keiser Perekopsky: so Juwe G. sick suluen vnnd Iw Volk to Hoipe beholt, myt Godes Hulpe, als syck de Dinge myt Iw tegen deme Viande beginnende, wert myt Godes Hulpe eyn guit egentlick Gelick endigen; so dat desuluige vint hir namals ouer de Grentze Juwer G. Lande Schaden to donde vnnd to besitten nicht doin doer.

Ko. Mt. vnnd Groitfurste tor Lettouwen beuol Juwer G. to segen, welkere Intredinge vnnd fruntlicke Naberschaff, hir beuore beuestiget dar Breff vnnd Scrifte, to der Tidt van beden Parten geschen sint tegen allen Juwer Viande der beider Herlicheiten: to der Tid, vormiddelt Juwer G. Boden, van beden Parten ouereyngekomen, dat gy solden myt semlicker Beschermynge vp den Juwer beder gemeinen Viandt in steder Vprustunge to syn; vnnd vp enne to tenhende vth beden Landen vnnd myt aller Juwer G. Macht, myt den sulstende, de genomet weren in der Viande Lande der Plescower, to thehende vnnder sick, solden gy eyn Affscheyt maken, dat gy vp de bestemede Tid vp de gesatte Stede solden to Hope komen, de Lude myt syner G. to deme Toge vthversehen hadde, vnses Herren G. vnnd Vndersaten vnnd desgelicken sin Denstvolk, na Beuelle siner G., ane aller Vortogeringe, guitwillichlicken in deme Lande der Pleskauwer, vnnd dar wesende de Lande verderuen vnnd deden ene groten Schaden; vnnd weren sorchuoldich, deden groten Arbeit, dat se mochten komen to Juwer G. Here; vnnd vp de bestembde Tid to Juwer Volke komen so en kunden se nicht vormiddelst Boden vnnd Jegere Juwer G. Heres nicht verfaren; de Lude wusten nicht, war se henuen wenden sollen myt erer Wagenborch; ock vernemen se grot Volck vp sick vnnd hodden sick darvor; dat se nicht vndergedruckt worden, sint se vth Vianden Landen getogen; desulftigen Lude, de sick vp se versammelt hadden, se hebbet des G. Konynges vp der Grense affgejaget, vnnd hedde myt ennen ene Magelinge geholden, so dat de Lude mynes g. Heren de andern vorslogen, den ouersten Herren eres Heres vnnd ock vile ander Lude vengen vnnd forden se an Ko. Mat.

Ock tor Stundt, alse afferdigte Ko. Mat. den Houetman Herrn Tzyrmen myt deme Volke, welcker sine Gnade sande to Juwer Genade in dat Her, doseluest quemen to siner G. van der Grense Herren, worafftich gehort, wo dat de Viant Juwer G., Groitforste van der Moskow, vele vnnd grote Macht des Folks in siner G. Herlichede van genner Siden gesant heuet, in deme Willen meynende siner G. solde lanckste de Grense vnnd Gebede to verderuen. Tegen welcke eren Fyende Ko. Mat. dosuluest sande den Heren von Tracken, den Houetman von Sameiten, Heren Stenslay Jonawytz, in allen Machten der Herlicheiden to Lettouwen, in Meynunge den Vianden weddertostande vnd de Stede lancks de Grense to beschermende. De Her Houetman von Sameten myt aller Macht, von deme Anbegynne des Heruestes en

wenich myn dan den gantzen Winter, dar gewest vnnd vele meynygerlei Slachtunge vnnd Mangelunge myt den Vianden gehat; so dat Ko. Mat. Lude den gantzen Winter von den Grensen der Moskower ock ander Lude tegin de Tateren warden, de Lande siner G. konnden nicht touornkommen.

Ko. Mat. beuol Juwer Gnaden to seggen, dat itzund heuet gesant to siner G. der Keiser Perkopsky sine Bodenleit ene groten, vnd sine G. vp deme Stole sines Vaders G., dat sine G. heuet erlanget ere federlicke Erue, de Kronen to Polen; vnde hevet ock geworuen siner G., dat he gekomen is myt sinem Hern vp den Keyser Sychmat Sowolsky; vnd den Keiser heuet he vth deme Velde geiaget; vnnd sin Her heuet beholden vnnd ere Tuch heuet genomen vnnd in de Perkop gesant.

Ko. G. beuol Juwer G. to seggen, dat nicht to enemmale de Boyaren vnnd Rede des Groitforsten van der Moskow gescreuen vnnd to entboden hebben, to den Herrn siner G. Rede des Grotforstendoms to Lettouwen, dat sick de Heren darto sollen geuen, dat se Ko. Mat. myt dem Groitforsten tor Moskow vorenygden vnnd Frede maken nu to dussen Dagen to Nowgartgen; de Here lachten jjj Breue vor Ko. Mat., de an sine G. gescreuen weren von den Boiaren van der Moskow, von Jacob Sachariewyts vnnd anderen mer Boiaren vth der Moskow; in welkere Breue steit, dat de Herren des Groitforstendoms to Lettouwen solden denken an de olden Dinge, als hir beuorn gewest ist, waner se hadden Reinge edder Unmoit tuschen sick, de Groitforste van Lettouwen myt deme Groitforsten tor Moskow, so plegen sick ere Rede van beden Parten darinne to middelen; vnnd worden van beden Parten tuschen en eyn guidende, vnnd brochten sie in eyn vorege Fruntschop: darvmme ytzund, dat gy Iw darto geuen to Juwer Herren vnnd wi vnns to vnsern Herren, vnnd se darto mochten brengen, dat dat Kristenbloit nicht mehr verstort, dat se in der voringe Gunst vnnd Fruntschop weren.

Vmb derwillen Ko. Mat. Juwer G. beuol to seggen, dat gy wolden Juwer G. syn vnnd berait darvp siner G. to entbeuden, wes Juwer G. darinne guit duchte: solde sine G myt deme Keiser Perkopsky vnnd vort mit deme Groitforsten tor Muskow Frede maken offte myt geinyger Worden se afftoleggen, sine G. myt alle sinen Vianden wils neynerlee Wys Freden eder in Verdracht to geuen, sunder Juwes Rades unnd Willen wil siner Beleninge vnnd Schriften genoich doin; welker tuschen Juwer G. van beden Parten geschen sint, de wil sine Leuenlanck Juwer G. holden.

(E registrandis sub litt. V. in archivo secretiori Regimontii Prussorum.)

CXXVII.

Antwort den Bothschaftern des Königs von Polen, gegeben auf den nachgesuchten Beistand wider den Grossfürsten von Moskau. Den 20. August 1502.

Отвѣтъ Посланникамъ Польскаго Короля относительно помощи противъ Великаго Князя Московскаго. 20. Августа 1502 г.

Dusse nagescreuen Antwordt deme Badenn K. Mt. tho Palenn, amme Sonauende na Assumpcionis Marie tho Wenden gegeuen anno XV^{c}jj.

Erbarer vnde volgebariner Here Iwane. So vnde alsse gy denne myt etzwelckenn Geweruenn van dem dorchluchtigenn, hochgebarenn Forstenn vnde grotmechtigesten Herenn Koninge tho Palenn an den hochwerdigenn vnde grotmechtigenn, meynen gnedigen Herenn, Meyster tho Liffland gekamenn synt, de myns Herenn Gnade, myt temlicker Werdicheit, gutlickenn gehort vnde wol vorstan hefft.

Int erste, so gy geworven hebbenn, dat sick de hochw: myn gnedige Here, de Teuinge, dat sick Ko. Mat. so lange in der Kronen tho Palen entholden vnde sick nicht wedder bey de Hant gefoget hefft, dem Viande beyder Lande Wedderstalt tho donde, nicht vorwondere, noch in arch Vordenken neme, wente dat nicht vt kleyner, sunder vt groter mercklicher Orsake vnde menigerleye Wedderwerdicheit de Ko. M., in dem Bogynne sines koninckliken Regimentes wedderfaren vnde thogekamen sy; so dat van noden, was de entholdenge, sowol dussen Landen, alss der Krone tho Palen, tho Gode geschen muste; ensodan kann myns Herenn Gnade wol auenemen, dat syne K. Majt., sunder Wedderstalt vnde sware Bekummernisse nicht gewesen is: dat W rt K. M. nycht inne Vordacht.

So gy ock geworuen hebbenn, wo K. M. gesunt unde geluckselichliken vt der Kronen tho Palen getagenn, vnde int Vorstendom tho Lettowen gekamen sye, des myns Herenn Gnade van Herten gevrowet ys; vnde vort in egener Personen vp syn Pert geseten, vnde dem Viande beyder Lande mit aller Gewalt vnd Macht vnder Ogen getragen sye, in der Andacht denn myt Gades Hulpe vnde aller Macht tho wedderstande, dat Godt allemechtich geue vnd vorhengen mote. Vnde ys derhaluen van deme Hoch., myns Heren Gnaden, vnde allen Heren Prelatenn vnde Reden desser Lande truwlick bogerende, se nu de Vorscriuinge buntliker Vorenung vnuortogert genoch don solenn; vnde Koninklicke Mat. myt Radt vnde Hulpe Bystandt don willen dem myns Herenn Gnaden, myt sampt allen Heren Prelatenn vnde Reden dusser gemenen Landen, altydt, van Anbegynne wente nu, genoch gedan heft, also dat wol bewyslick ys; vnde dem syne Gnade vordan, myt der Hulpe Gades, vnde aller Macht noch genoch don wyl, vnde ys dar boreyt tho. Vnde twiuelt nicht an Ko. Ma., de den Saken na Gebor ok myt den synen Wolraht don sole, were deme suslange so geschenn, so were dussen Landen des groten vnvorwyntlicken Schaden, de en weddervaren, ys nicht van Noden gewesen, alss dat K. M. dorch Baden vnde Schriffte wol ervaren hefft.

Alss vorder Iwe Werue na bryngen, wo de Keyser Sawolsky, de en Vrundt vnde Hulper was K. M., van deme Keyser Perkopsky gantz vorslagen unde vndergeworpenn sy; ok nu de Wogywodde Steffanus uth de Walchia sine Baden by K. M. gehadt vnde der vormeldet hebbe, wo de Turkesche Keyser ene grote Macht syner Lude in de Krone tho Palenn gesanth hebbe, in Meninge de Lande langest de Grentse gans tho verherende, Stede vnde Slotte to besyttende: sodan horet myns Heren Gnaden vnde alle syne Reder nicht gerne, vnde ys en von Herten leth daruth georsaket ys, dat K. M. de Lude vnde grothe Macht, de em vth der Kronen tho Palenn sulden up syne Vyende gevolget hebben, hefft mothen thorugge int Konynkryke tho Palenn, dat vor den Heyden to beschermende then latenn, so dat K. M. grote, mercklicke Hulpe affgestan sy; wo doch hoipe wy tho Gade, so den Sakenn des Vorbundes genoch gedan worde, de Vyende likewol, myt der Hulpe Gades, wedderstan werden, wente myns Heren Gnade wol erfaren hefft, dat de Herenn vnde Lude vt der Kronen tho Palen K. M. doch nicht gevolgt hadden.

Als den K. M. van deme hoichw. myns Heren Gnaden, vnde allenn Herenn Prelaten vnde Reden dusser Lande bogerende ys Hulpe vnde Radt tegen denn ouerwegenen beyder Heren Viendt, vnde dat se ere Lude myt aller Macht solden senden an K. M., de myt syner Gnaden Luden an geborlicke gelegene Stede mogen thosamende kamen; wente K. M. myt den synen an de Hulpe mynes G. Herenn swerlick sy veyde tho vorende tegen de twe Vyende, als den Grotforsten tor Muskowe vnde Keiser Perkopskenn.

Ensodant, alss dat myns Heren Gnaden in egener Personen myt sampt aller Macht, myt K. M. vnde synen Luden vp boqueme bolegene Stede mogen tho Hope kamen, dar ys myns Heren Gnade myt den Synen boreyt tho, vnde hefft des lange vorwachtende vnde bogerende gewesen, so verne dat in Pleskower Lande edder vor Pleskowe geschen moge. Alss K. M., dat myns Heren Gnade gelauet, vnde ock to embaden hefft syk in egener Personen myt myns Herenn Gnade, in dem Velde bosen wolde: dar myn gnedige Here nicht ane twiuelt. Auer solde myns Heren Gnade myt syner Macht K. M. na Smolenske edder darben volgen, kan K. M wol affnemen, dat vnmogelick ys, vnde numer myt Herschilde so wyt geschen kan. Stunde idt tho donde, solde K. M. vngeweyert seyn, sunder K. M. kan myt den Synen wol van Pleskowe aff an myns Herenn Gnaden in Pleskower Landt komen, dar men denne, myt Gades Hulpe, wol wyllen boschycken solle.

Alss gy Iw hebben vorluden laten, K. M. nicht in der Meninge sy, mit den Synen in Pleskower Landt, sunder den beyden Vyenden, den Muskower vnde Perkopsken, vnder Ogen then wyllen, des hedde syk myns Herenn Gnade nicht vormodet; sunder was vorhapende syk myt K. M. vor Pleskow tho bosende, dar men wol den mesten Schaden don konde. Solde men de Vyende vnde ere Lande vor deme Wynter beschedingen vnd enen Intoch don: dat were nu de rechte Tyd gewesenn; do men dat orlige nicht anders, dan geschen ys, vortsetten wolde, were ydt beth na gebleuen, dat desse Lande ouer leyder in groten Schaden gekamen synt.

Alss gy in Iwenn Weruen medegedacht hebbenn der buntlickenn Voreninge, daruth men auerengekamen were, K. M., myt sampt myns Heren Gnaden vnde erenn Machten, enen Houettoch in Pleskower Lant don solden, in myddeler Tydt hefft K. M. myns Herenn Gnade gescreuenn, wo syn Broder, Konynk Albertus, in Godt vorstoruen, vnde syne Ko-

ninklike Maiestatt de Krone wedder to entfangenden van den gewegesten ut der Kronen geesschet were, vnde bogerde van derhaluen van myns Herenn Gnaden Radt, wo gelikewol de angevangen Saken mochten vort gestellet werden.

Darup myn gnedige Here syne Baden ilende an K. M. sande, vnde der seggen leth, he myt sampt synen Reden gerne segen syck K. M. im Vorstendom tho Lettowen so lange entholden, dat de Houettoch in Pleskower Landt erst vullentagen were. Auer so ydt jo sunder groten, merklichen Schaden nicht syn mochte, dat K. M. alssdenne gelikwol syne Houetlude, de des gehort vnde glouen hadden, myt synen Herenn vnde Luden myneme gnedigen Heren tho Hulpe schycken solde, de sik up ene Tydt in Pleskower Landt an bequeme Stadt vynden vnde drepen mochten. K. M. hefft sulver ene Tydt, als namplik up den Dach Decollationis Johannis, bostemmet vnde gesatt. Vnde up de Tydt wolde syne K. M. vor dusent Votman, dusent reyseger Denstlude vnde den Houetman van Pleskowe mit allen den Bayaren in deme Pleskower Gebede, myns Heren Gnaden tho Hulpe schiken. Vnde de Houetman van Pleskowe solde enen bekanden Man an mynen gnedigen Heren senden, de myt syner Gnaden de Stede, dar men syk vynden, auerenkomen sollde. Deme so geschah, vnde de Stede wart twe Myle nede Astro bestemet.

Deme Affschede hefft myn gnediger Here, myt sampt den Landen tho Lyfflanden, genoich gedan; vnde ys to rechtenn Tydenn an de genanten Steden, myt den Synen, erschenen, vnde darvmme lank dre Weken gelegen: wes dar geschen ys, hefft me wol erfaren. Auer men K. M. den Synen nichtes vornamen; weren de to rechten Tyden gekamen, wolden allen wyllen beschycket hebben. Vnde alss syck de Houetlude entschuldigen, wo se na Bovele K. M. in Vyende Lant getagen synt, sunder myns Heren Gnaden, mit sinen Volke, dorch Jeger vnde Baden nergen vornemen noch erfaren konde, vorwundert myns Heren Gnade, se sodant vor K. M. bryngen, deren nademe men de Dynge wol anders wet do myn g. H. myt den Synen wedder uth Vyende Lande, tah were K. M. de Synen nah tho Pleskow.

Darna do de Vyende, myt groter Gewalt vnde Macht, hyr in de Lande vyllen Screff myns Heren Gnaden, ane alle Sument, deme Houetmanne tor Ville vnd ock deme Houetmanne to Pleskowe vnd Ztyrnen, deme Velthouetman, dat se der buntlicken Vorenunge genoch don, vnde ane Sumen des Vyendes Lande wedderanwerdigen solden, dardorch disse Lande mochten gereddet werden. Dar geschach nichtes vme myn gnedige Here Screff sulke syne grote Not vnde Gedranck; ok K. M. vnde bogerde der Vorscrininge buntlike Voreninge genoch don. Vnde ydt so vor vogen wolde myt synen Heren vnde Houetluden Juwer Vorstendome tho Lettowen, dat desse bodruckeden Lande mochten entsettet werden. Ok wart K. M. van vnsen Baden tho Krakowe vmme datsuluige angelanget, dat syne K. M. tho antwerdede, idt solde ane Twiuel geschen, vnde de Lande entsat werden. Myn gn. Here gelouet wol, ydt K. M. so bestellet hefft; ouer dar wart ne en Pert vmmegesadelt. Ok vornam men nene reddinge Radt edder Hulpe: do Entschuldinge, darup gemaket wert, dunket myns H. G. vnde synen Heren Ouel-Luden, myn gn. H. twyuelt an K. M. nicht, vnde wet wol, ydt de Schult nicht en ys; sunder dengenen, den ydt beualen wart, hebben dar ouel by gevarenn, vnde mogens nummer thor eren bokant wesenn. Nademe de Lettowesche Herenn dem Vorbunt mit Segelen, vnde Eden

sowol, alss K. M. bovestet hebben; darvmme syn se vor Gode vnde der Werlt plichtig deme genoch tho donde, vnde vns vnsen Schaden tho geldende, de groth ys.

Myn g. H. schyckende in der vorgangen Vasten den erwerdigen Herenn Lantmarschalk vnde andere sine Heren vnde Lude dorch dat Gebede Rossyten in Pleskower Lant vnde darinne myt roue Morde, Brande vnde Dothslage Schaden tho donde so uele se konden; do schickede de Houetman tho Pleskowe Stentslai Glebiutz vnde Cyrne de Velthouetman enen Dener myt ener vorsegelden Kredensen an den Herenn Vaget tho Rossiten, vnde lethenn seggen, wo se erfaren hadden se in Vyande Landt then wolden, so weren se boreyt vnde gesicket darmede in tho thende, vnde bogerden eyne Tydt vnde Stede em bostemmen solde, wor se mochten thosamende kamen. Up sodanent sande de ergenante Here Lantmarschalk twe vornuftige Manne an de Houetlude tho Ploskowe. de en alle Anslege vormeldeden vnd myt eren Volke an mynes g. H. de Synen kamen solden. Do vorsakeden de Houetlude ere Werue, vnde spreken, se hadden ereme Dener ensodant nicht boualen; vt den vnde anderen Saken steyt nicht guden tho merken. Darup syk myns gn. H. de Synen entholden vnde de Tydt vorsumeden: hedden do de Houetlude ere Volk to myns g. H. den Synen gesant, solde, myt der Hulpe Gades, grote Ere, Pryss vnnd Gewyn bogan hebben, wo der buntlikenn Voreninge mochte suslange genoch geschenn; ys mach me erkennen, meyns H. G. is noch nycht vp enen Pennink Hulpe vt deme Vorstendom tho Lettowe geschen. Jodoch nu K. M. personlik tor Steden ys, twiuelt myns Herenn Gnaden nicht, der Vorscriuinge buntliken Vorenynge genoch geschen solde.

Vorder so Iwe Werue medebryngen, dat de Heren vnde Bajaren ut der Muskowe nicht to enemmall an de Heren vnde Rede des Grotforstendomes tho Lettowen gescreuen hebben, dat sich de Heren dartho geuen, vnde Ko. Ma. myt deme Grotforsten thor Muskow wedder in den Vrede voreninge solden; ock amme lasten an deme Dage tho klene Nowgarde dre Breue vor K. M. gelacht hebben, de von den Heren vnde Reden ut der Muskaw an se gescreuen syn; welker Breue inholden, dat de Heren vnde Rede des Vorstendoms tho Lettowen solden gedenken an de olden Dinge, alss ydt er gewesen hadde: wanner de beyden Heren in Vnwillen quemen, dat se plegen alss Myddeler dartuschen tho kamende, das se dem geliken ok nu syk geuen tho K. M., vnde se wedder vmme tho ereme Heren, up dat se wedder van ander getogen, vnde in Leue vnd Fruntschop voreiniget werde, up dat dat Kristeneblodt vnvorgaten bleue. Darup K. M. van mynen g. H. vnde allen Heren Prelaten, vnde Reden desser Lande bogerende ys, K. M. ere gude Meninge vnd Radt darup entbeyden solle, off K. M. myt dem Grotforsten tor Muskow vnnd deme Keyser Perkopsken Vreden, edder se myt Worden offwisen solde? vp sodant kan myns Heren Gnade vp dytmal gein egentlik Antwort geuen, wente syne Gnade de Heren Prelaten vnde Rede der Lande nycht by syk heuet, de up dytmall in deme Velde by enander syn. Sunder myn gn. Here wyll syk an de Vogen vnde Wyders Rades gebrukenn, vnde wyl alssden syne merklike Bodeschop an K. M. schicken, de des Boschet vnde Antwerdt bringen sall K. M.; myns H. G. ys nicht geneget in sineme groten Schaden so tho vredende; hadde syk vorbaget myt K. M. in deme Velde tho sende, dar men hadde, myt Gades Wyllen, na Wyllen Vreden mogenn, vnde were ok erliker vnd vorstliker gewesen, Kan K. M. enen drechliken Vrede, Water vnde

Lande weddererlangenn vnd Schadenn geduldenn krigenn, twyuelen wy nicht tho K. M. se vns dergeliken behulplik syn wyllenn.

Myns Heren Gnaden hefft ut etliken Scrifften van dem Grotforsten tor Muskow wol gesport, de an den erwerdigen Heren Bisshop to Derpte gekamen syn, so de Here Meister Vrede bogerde vnd darvmme sende den wol erlangen solde.

Alss K. M. meynen gnedigen Herenn seggenn leth, de myt deme Grotforsten tor Muskowe edder deme Keyser Perekopske nicht Vrede edder Vpruck maken wylle, buten wylle vnde weten mynes gnedigen Herenn, vnd wylle der buntliken Voreninge in allen Articulen genoch don, dar twiuelt nicht ane myns Heren Gnade.

Demgeliken wil myn gnedige Here der buntliken Vorscriuunge in allen Stuckenn, myt Gades Hulpe, genoch don, vnde myt deme Grotforsten tor Muskowe edder synen Landen geynen Frede edder Upruck maken, buten willen vnde weten K. M. tegen de syk myns Heren Gnade vpruchlich vnde geborlich an allenn hebbenn vnde holden wyll.

(E registrandis sub litt. V. in archivo secretiori Regimontii Prussorum.)

CXXVIII.

Der Meister in Liefland danket für die vom Hohemeister ihm zugeschickte, obwohl geringe, Hülfe gegen die Russen, entschuldiget sich wegen des Bündnisses mit dem Könige von Polen, bittet um Geld-Unterstützung, u. s. w. (1502).

Отписка Ливонскаго Магистра Великому Магистру, съ изъявленіемъ благодарности за помощь противъ Русскихъ, и съ извиненіемъ въ заключеніи союза съ Королемъ Польскимъ. Безъ означенія времени (1502 г.).

Erwerdighenn Herenn so vnnd alze denne vann dem hoichwerdigenn, hoichgebornn Furstenn, vnsem gnedigenn Herenn Hoemeister, mit etzwelckenn mercklichen Gheweruen her ann vnns irlanget syn, de wi mit temelicker Werdicheyt vlitigen gehort vnd ock to guder Mathe woll vorstan hebben. De denne inn erem Anfange inholden so vnnd alse wie mer, dann tho eynem Male vnses Ordens vnnd dusser armen Lande grothe Bedruck vnnd Farlicheit dar wie sust lange vnd noch hute vp dussen Dagh mede vorangstet vnnd beswert zin vnsem g. Herenn Hoemeister vormeldet; vnnd dair beneuen alle Tyd syne G. so ith de Noeth irforderde vnns vnnd dusse armen Lande sunder Hulpe vnnd Bistant nicht to vorlatende angelangt hebbenn, des syck syne Gnade altid so ith de Noeth heisschende willichlicken to donde irboden hefft: des wie vnns demodiges Flyts bedanken. Vnnd alzo vnns nu syne f. G. mit II^C Knechten vorsorgt vnnd denn vor eynen Houetman, den achtbaren Herenn Clausii vann Bachhuiss, Cumpthuir tor Balge, gegeuen mit denn Her in de Lande geschickt

hefft: de vnns anneme vnnd wolgefallen zin, desuluen ock guthlicken entfangen, vnnd na Gebore temelicker Wyse holden wyllen, vnnd bedanken vnns dersuluen hoichlickenn, vnnd willen it im gelycken, na vnser hoichstenn Macht, so et de Noeth irfordert, wedder vorschuldenn. Auer hedden eyner mercklicher Hulpe to Vote vnnd Perde in dussen vtersten Noden, glyck alze vann vnsenn Vorfederen bie denn Landenn tho Prusen geschen, is woll vorhopet. Ock heddenn vnns Perde, Ruter, na Gestalt vnser Vihande, woll drechlicker dan de Voethknechte gewesenn. Ydoch nu it vp ditmal nicht anders zin kann: dancke wie glyckewoll syner f. G. Mote wy doen, wu wie konnen, vnd gebrucken Gedeshulpe vnnd vnser egen Macht.

Alze juwe Werue vorder medebringen, wu vnns vnse gnedige Here Homester truwellicken to entboden hebbe, in der Tid, alze wie mit Ko. M. to Polen in Handell des Vorbundes weren, wu syne f. G. mit jungest vorstoruen K. M. to Polen, saliger Gedechtnisse, vp de Tyd stande, vnnde desulue Handell vann dusser Konincklicker Dorchluchticheit beth ann dusse Tid vortogen syn vnnd nicht vortragen werde: ensodan is vnns woll indechtich; auer wie weren vp datmall, na Rade aller Heren Prelaten vnnd Rede dusser Lande, so dep in Voreyninge der Buntnisse mit K. M. gekomen, so dat wie mit Eren vnd redelicker Orsacke nicht torugge mochten. Ock vorsee wy vnns gentzlick, dewyle dusse Handell durende is, dat K. M. geynen Wreuell mit syner f. G. anheuende, wormede nodigende werde: sunder so it vth dussem Orlege queme, wath denne geschenn mochte, konne wi nicht wetten, so denne K. M. de Plichticheit des Edes jo nicht vorlaten wolde, mach men to syner Tyd ander Wyse vnnd Wege irdencken, de nutte vnnd drechlick zin. Begeue it syck alze wie vorhoppen: wie mit K. M. int Velt thosamenquemen, wolde wy darvann, so veel alze mogelyck wer vnd de Tyd lyden wolde, mit syner K. M. handelen, vnnd darinne vnsen hoichsten Vlyt bewysen dat hulpe, so vell ith konde.

Alze ock juwe Werue vormelden, wo syne f. G. sich vorsee, wie syner f. G. Lande Er, Macht vnnd Gelegenheit, desuluen vnse wirdige Orde noch in Prusen hebbenn wol irfaren sin, so men denne anders vnnd keynen grotthern Trost wuste, dan up de vnnd vnnse egene Macht, und syck dairmede vormeynde, de grothe Gewalt des Muskowers to wedderstande: sy siner f. G. vnnd vnsem werdigen Ordenn swerlicken to horende. Leuenn Herenn, dairvmme wie vnns vnmechtig tegen de grote Gewalt des Muskowers irkennenn, synn wy mit Rade aller Herenn Prelaten, Rede vnnd Stede dorgh swaren vnnd groten Gedranck der vnmylden Russenn, vnnser Vihande, mit K. M. in de Vorbuntnisse getreden, up dat wi mit synem Bistande vnnd Hulpe vnnse Vihande, Gode helpende, desto beth wedderstann mochtenn: darwy ock nogh, so verne K. M. der buntlicken Enynge, beth dann alze sust lange geschenn is, genoich donn wille, nicht ane twiuelen. Wie hadden vnnse merklicke Bodeschopper dem Vorbunde nan Koninghe, Herenn, Vorsten vnnd Stede vmme Bistandt tegen vnnse Vihande irlangende gesant, vnnd worden ock vann welcken vortrost, so ith de Noth irforderde, wolden zu alsdenne vnns, vnsen Ordenn und dusse Lande nicht vorlatenn; auer zw des Not ist, vorneme wie vann numandes Hulpe. Ock alze syne f. G. begert, wie vnnser Peros, nen ton Eren, vnsem gantzen Orden to Gudevorsichtlich vnnd nützlich Handell vornemenn wyllenn, dem wy vann allem Hertten gerne so dedenn vnnd den wyllenn alze vmmers woll byllick; wer auer konnen neynerleye Wys irdenken, mit wat Wyse wie, mit Eren vnnd

Fromen, dusses Orloges mogen vorhauen zin. Buten mede Beleuinge willen vnnd wetten K. M., nadem syck de so hoge Irbuth der vorbuntlicken Voreninge in allen Articulen getruwlick ghnoich donn wille: derhaluenn wy daglicks syner Boteschop vorwachtende syn. Wes vnns denne beiegent, sall vnuerhalen blyuenn syner f. G.; vnns mochte vann K. M. ensodann beiegen, woldenn denne widers Rades plegen vnnd vp ander Wege denkenn, sunder vp ditmall steit vnns dar noch nichts inne to donde. Alze syne f. G. dem hoichgeborn Fursten vnnd Heren Hertoch Jurgen vann Sassenn, syner G. Brodere, vnse vnnd dusser Lande Besweringe hefft vormelden laten: twyuelen wy nicht; wes syne f. G. vnserem Ordenn tho Wolgefalle donn konne, werde sych syne G. guthwillich inne bewisende, vnns vnnd dusse armen Lande sunder Rat vnnd Trost nicht vorlatende dorg Bewantnisse vnnses g. Herenn Homeisters. Alz syne f. G. vann dem erwerdigen Herenn Meyster Duitscher vnnd Welscher Lande vnns Hulpe to donde ock begerende zin will, bydden wy syne G., de it mit den Dudeschen Meister zo bearbeiden vnnd vorfogen wille: wie mogen mit denn allerersten mit eyner mercklicken Sommen Geldes vortrost vnnd entsat werden, wentte des groit vann Noden synde werdt, steit vnns alle Wege in vele grotheren, wann des vann Noden is, wedder tho vorschuldende; Volck darher to schickende, is wyt vnde vngelegenn. Alsdenne ock by syner f. G. gewesen zin, de Deken vann Rige vnnd de Voget dessuluen Stichts vann wegen des allerwerdigesten in God Vater vnnd hoichwerdigen Herenn vann Righe, vnnd gebeden hebbenn vann syner f. G., de gunnen wolde in synen Landen, Kystenn vnnd Kastenn vpsetten vnnd dairinne dorch ethwen gegeuen Aflaet Gelt krigen vnnd versammelen mochten. Dat denne syne forstlicke G. woll togelaten hedde, soverne ith fruchtbarlick vnnd bequemelick hedde mogen beschein, des syne f. G. nicht hefft konnen bedencken, nademe dat Jubeliar dar kortlich gewesenn; ock sich befruchtende der Cruciaten dairvmme men itzundt vpgeschickt hefft, mochte tho vorfange synn.

Ensulkent is her gekomen vann dem allererwirdigsten Herenn vann Rige, de ein halff Jar beuorn buten vnnsen willenn vnd wetten, etlicke geistlicke Personen mit Bullen vnnd Afflatsbreuen vth in Duitzslande geschickt; vnnd vann etlichen Prelaten vnd Steden bogert hadde, sze Steden wolden se Kysten setthen vnnd Aflath vorkundigen, vnnd dardorch Gelt to Nutte dussenn ghemeynen Landen sammelen mochten vp en sodan Wort gegunt vnnd vns vormeldet, wu dar vaste Gelt toqueme. Nademe wie denne woll Geldes ytzundes behouenn, hebbenn wy darmede vorgeschreuen vnnd gebeden, tho denn sodane Boden vnnd vnse Breue quemen, se ensodant alze vorsteit dussen armen Landen to Gude gunnen vnnd ene dairinne behulplich synn wolden. Segenn noigh gerne vnse g. Here Hoemeister ensulckent gunnen vnd staden wolde, vormeynen vnns, so Got geue, de Cruciaten erlangt worde ith der nicht to vorfanghe oder entgegen syn sulde. Wordenn nu ock dan Kysten gesat, we nu geue, droffte dann nicht guuenn, rede dar ein yslick vor; ock wer dar Neymant to genodiget. Befruchtenn vnns de Cruciate lancksem ankomen sall, vnnde men werdt Geldes behouende. Bydden demodigenn vnsem gnedigen Heren Homeyster, wes nutteste is, dar dat beste wyll inne helpen raden, wy vormoden vnns syne f. G. Lande edder Numandes ensodan schedelick sy. Wy heddenn ouer dreu edder IIII Jaren gerne an pawestlicke Hyllicheit vmme de Cruciaten tho weruende geschickt, auer ith wordt vnns alle Tyd vann welcken Partten dusser Lande vorhindert, de vnns darinne ent-

gegenn werenn; so dat wy dar fust lange nicht tokomen kundenn. Alze wy ock ermals syner f. G. geschreuen hebbenn, vann K. M. tho Dennemarcken, de vele Handels mit deme Groitfursten tor Muskow, dorch syne Boden bedriue, dairinne wy vnns befruchtenden dusse Lande mit dem Bestenn nicht gemeynt werdenn; ensodann orsacket sick vth gemeynen Geruchte, wy werdenn vth Swedenn vnnd vel andern Enden gewarnet. Ock hebben welcke vann den vnsen, de hir beuorn in der Moskow gewesen zin, warhafftigenn irfarenn, wu syck K. M. to Dennemarcken mit dem Groitfurstenn tor Muskouw up Swedenrycke vnnd dusse Lande vorbunden hebben. Datsulue hefft bynnen Dantske, de up datmall gefencklick geholdenn wordt, genometh Jurgen Schryuer, vnsen mercklichen Boden, dem gestrengen vnnd vestenn Herenn Simon vann der Borch, Ritter, vnde dem achtbaren Kerstenn vonn Rosenn, de kortz was by syner f. G. openbar bekannt vnnd vormelden. Desulue Jurgen was up dattmall des Groitfursten van der Muskow Dener vnnd wordt vor enen Tolck mit synen Bodenn ann K. M. inn Dennemarcken gesant, de alle Sake mede vorhandelte; desulue Jurgen entlep den Boden, do se wedder vmmehir inth Landt to Righe quemen. Ith is vnns kortz vt Sweden vormeldet vann geloffhaftigen Personen, wer vnns anders unmoglick, wy ensodann to leggenn soldenn syner K. M. de hute up dussen Dagh syne Boden by dem Groitfursten tor Muskow hefft; Got geue, dat vnns vnnd dussen Landen nicht schedelick sye.

Erwerdigenn Herenn, vnnse, vnnser Gebediger vlitige Bede is, willenn vnsen gnedigen Heren Homeister demodigen, vann vnser wegen, bidden vnnd anlangen off syne G. mit denn synen jenige Wise irkente, dar uth vns, vnsem Orden vnnd dussen Landen Ere vnnd Fromenn enstan mochte, vns de nicht wylle vorhelen, vnde vns eren hoichsten vnd besten Rath altid mededelen wille. Steyt vns allewege, warmede wie konnen, tho vorschuldenn.

Vnse andechtige Boger is dem Herenn Homeyster, siner Gnade demodigen Danck vor dat he vnns etlicke vnses Ordenns Geselsschoppe to vorgeuende gegunt hefft. Ock vnsern demodigenn, willigenn Gehorsam to seggende sollenn ock Numande gegeuenn werdenn, dann denngennen, de des werdt, vnns vnnd vnsem Orden mutte truwe vnnd holt zynn.

(E registrandis sub litt. V. quae in archivo secretiori inscribuntur: Instruction und Handlung Herzog Friedrichs.)

CXXIX.

Alexander, König von Polen und Grossfürst von Litthauen, wünschet dem Meister in Liefland zum Siege über die Russen Glück und giebt ihm die (irrige) Nachricht vom Ableben des Grossfürsten von Moskau. (Den 8ten October) 1502.

Грамата Александра, Короля Польскаго и Великаго Князя Литовскаго, Ливонскому Магистру о побѣдѣ надъ Русскими, и объ (ошибочномъ) извѣстіи о смерти Великаго Князя Московскаго. (8 Октября) 1502.

Alexander, von Gotts Gnadenn Kung zcw Polenn, Grosfurst zcw Litawen, Reussen, Preussen, Sameythenn vnd Khyeff etc., Her vnd Erb. Vnnserenn frundlichenn Grus mit Erbietung alles Vormugenn zcuuor. Hochwurdiger Herr, besunder lieber Frundt vnd Nachbar.

Ewr Lieb Zcuschreiben mit nechst zcugesanthenn Potten habenn wir allermassenn woll vernomen vnd sindt solchs hoch vnd gros erfreudt der glückseligenn vnnd gesundthenn Widerfardt Ewrer Lieb vnd aller der Ewrenn; auch der sighaftigenn Vberwundung vnserer beydenn Feyndes, Zcersterung, Todtschlagung vnd ritterlichen Geschichtung. Vnd thun Ewr Hochwurdickeit zcw wissenn, das wir durch Schrifft vnd durch die gefangenen Moskowiter, auch die auss Moskaw endtloffenn sindt, auch durch manch Zcuentbietung vntterricht, wie derselbtig vnnser Feindt, Hertzog auss der Moskow, warlich mitt Tott verstorben sey; vnd solchs Ewr Lieb nit verhalden habenn mogenn. Auch vnns des der Warheidt weidther vnd grundtlicher erfarenn, wollenn auff solche Zceittung mit den Vnsern fleissige Rattschlagung begynnenn, was da Nutz vnd Gutz beydenn Landenn mochte darauss endtspringen, oder was vnnser Begynn oder Anschlag weidther werden sein. Auff solchs Ewr Hochwurden, durch Her Johann Hyldorp, freundtliche vnd nachbarliche Vnderrichtung thun wollen, welche wir Gott dem Hochstenn beuelhen zu langkwerender Regierung vnd Gesundthedt. Gebenn zu vnnserer Stadt Wildt, am Suntag nach Francisci, anno 1502, vnnsers Reichs im erstenn Jar.

(Ex originali in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXXX.

Glückwunsch an Plettenberg zum Siege über die Russen, nebst Anzeige, was der Hochmeister ferner in seinen Angelegenheiten gethan. (10. Octob.) 1502.

Отписка Великаго Магистра Прусскаго, который, поздравляя Плеттенберга съ побѣдою надъ Русскими, извѣщаетъ его о дальнѣйшихъ дѣйствіяхъ своихъ. (10 Октября) 1502.

Wir haben Ewr Schrift, bej kegenwertigem vnserm Diener vnd Secretarien an vnns getan, neben seiner Vnderrichtung allenthalben vornommen vnd sint der ritterlichen Thatt vnd gluckseligen Victorien höchlich erfrewt; haben auch Gotte dem Almechtigen, wie sich allwege geburt, Dangsagung lasen thun in vortrawlicher Hofnung, sein gottlich Barmherzigkeit werde euch vnd vnsern Orden nicht verlasen. Es sint des erwirdigen vnsers obersten Gebiettigers Teutscher vnnd Wellischer Landt zwen Gebiettiger itzundt bei vnns; mit denselben handeln wir, wie wir Euch vormals zugeschrieben haben. Was wir Euch vnd vnnserm Orden zum Besten mit denselbigen in Ewern anligenden Sachen bedencken vnd erlangen, wollen wir Euch auf das furderlichste nicht vorhalden, vnd auf dieselbig Zeitt des reisigen Zeugs halb, wie Ir vns ytzundt geschrieben habett, auch ein Antwort geben. In mitler Zeitt moget Ir, wo es Ewere Notdurft erfordert, vnnsere Knechte, nach Ewer vnd der Land Notdurft, gebrauchen, dan Euch gunstigen Willen zu ertzeigen. Geben zw Konigsberg am Monttage nach Dionisii im XV^CII^ten Jarenn.

Eodem die ist geschrieben dem Hauptman in Leiflandt, Ehrn Clausen von Pach. Wir schicken Euch, bej kegenwertigen vnserm Secretarien Nicolaen, Tausent Prewsisch Marg, begerende Ir wollet Euch mitsambt den Knechten, wie bisher gescheen, williglich halden vnd gebrawchen lasen bis awf vnsern weyttern Beuelh.

Dem gemeinen Rath des Reichs zu Schweden.

Eodem die:

Wir haben Euch auf Ewer Schrift, an vnns gethan, vor dieser Zeit zugeschrieben, wie Ir aws eingelegter Copy zuuornehmen habt, welche wir vornohmen etlicher Vrsach halben vorhalden ist worden, dieweil wir denn, wue wir etwas Guts Euch vnd diesenn Landen zu gut semlicher Weise thun mochten, keinen Vleiss sparen wollen. Ist an Euch vnnser gutlich Beger, wollet vnns bey kenwertigem Ewer Gemuth zuschreiben vnd ein Maelstadt anzceigen, wollen wir vnnser Geschickten Euch zu Eren vnd Guthe zu Euch verfertigen etc.

Sonntag nach Francisci:

Ist geschrieben ein Furderungsbrieff den erbarn Heinrich Weise von Fawlbach vnd Stafins von Boetmar an den Meister in Leifflandt, das er sie zu Dinst auffnehmen wolle.

(E registrandis ejusdem anni.)

CXXXI.

Der Meister in Liefland lehnt die Zusendung der vom Hohemeister für ihn geworbenen fremden Kriegsvölker, nachdem die Russen das Land verlassen, ab und beantwortet die Anfrage: wie die Hülfstruppen aus Preussen verpflegt und unterhalten werden, und wie viel Sold sie erhalten? (1502.)

Отвѣтъ Ливонскаго Магистра, который отклоняетъ отъ себя присылку наятыхъ для него Великимъ Магистромъ иностранныхъ войскъ, потому что Русскіе оставили его землю. (1502 года.)

Antwurt des hoichwirdigen Hern Homeisters Duitsches Ordens Geschicktenn, ytzo to Wolmar, vper Anbringen vnd Werue, gegeuen als hir na folgt:

Anfenglich siner f. G. guitwilligen Gehorsam mit temlicker Erbedung to seggen.

Darnegst, so sine f. G. na Schrifften vnnd Wederschrifften, Hulpe vnd Troists haluen, ylend Antwurt begert heuet, off de Hermeister to Lifflande densuluen sine f. G. schicken wurde, Kost vnd Voder besorgen wolde, dir sine f. G. Bith noch sunder Antwurt gebleuen vnd deshaluen vnbewust si, off sick de Dinge verandert haben ader men sodaner Hulpe nicht bedorue eder begere.

Antwurt hirvp: na deme de H. Heremeister to Lifflande, vp Conuersionis Pauli, alle Parthe der Lande to enen gemeynen Bespreke albir to Wolmer verscreuen hadde, vnd sick darvp mit siner G. ersamen Medegebedigern vnd anedern besprecken moiste, so ene de Boerde pr- Holdinge vnnd Bekostinge medetodragen ko-

men, will der meininge alsdann siner f. G. darvp vnd wes sus wyder vurtonemen betrachten, vnd geslotten wurde egentlicke vnd richtige Antwurt to uerwittigen, heuet sick solicks der ytztvertalten Orsaken in maten Vurss vertogen.

Ock so de H. Heremeister to Lifflande na Vitforinge siner G. Schrifften in gantzer Vursate vnd Meinung gewesen is, mit Hulpe der Lettauwen, vmb trent Anthony negstuerschennen, mit gantzer Macht eyne Reise in Rusland to donnde, vnd darvmb den irluchtigsten Hern Konig to Polenn etc. beschicket; auer bithher to noch gein Antwurt gekregen heuet, dardorch sodane vurgenomene Reise verbleuen is, vnd nicht hefft wetten mogen, war men sick to saten vnd richten mochte. Als men des deglicks vermodende was, darvp siner f. G. allenthaluen van Schickunge der Hulpe vorder richtich Bescheit to schriuen, heuet sick dar vith sodane vurgerorden Vortogering der Antwurt georsaket vnnd bogeuen.

Vnnd is deme allet na siner G. demodige vnd gehorsame Bede, sine f. G. sollichs, wu vorgemelt, mit dem besten na gewanten Saken gnodichlicken betrachten vnnd in geiner ander Menunge ader Vnguit vpnemen vnd verstain wille, als sine G. sich vith guder Touersicht to siner f. G. gentzlicken verhopett, in aller Gehorsamheit guitwillich to beschulden.

Wyder so sine f. G. dann alrcide sommige Knechte seiner G. to Hulpe to schicken vpgenomen vnd mit Vnkost holdenn, oick vmb mer Knechte bestalt haben sulle.

Hirvp duncket sine G. sambt yren Medegebedigern, siner f. G. sollichs angewanten Vlytz vnd guden Willens to Irer vnnd dusser Lannde Entsettinge, in aller demodiger Gehorsamheit gantz hoichlick, vnnde willen dergllcken altyt vngespartz Vlytz, so dat de Noit eischet, in Gehorsame vnd tosambt der Plicht guitwillich gesport werden.

Auer sine G. hebn nicht gewetten, dat sine f. G., als ytzt gemelt, alreide so frembde Knechte vpgenomen vnnd vp Vnkost geholden heuet.

Vnnd als sine G. ytzuntz beslotten heuet, so men van Hulpe der Lettauwen noch nicht vornemet, gelickewoll mit deme ersten in dusser anstanden Vasten mit Eistlande, Darpte vnd Oesel, de Narue vnd Niesloth to entsetten vnd na Noittrofft to bestellen: vnnd sovort in Ruslande toslande vnd wrake Schoden vnd Verhalinge to donde; derglicken mit Letlande vnd Stiffte van Riga bi vossiten in toslande vnd sommige Slotte, darvith dusse Lannde lange Tyt her merclich boschedigt wurden sin, vmme to werpen vnd vorder allet Schaden to doinde, so vele de Almechtige verhengen vnd vmmer moglick sin will; so vere men infallender Gebrecke darane nicht verhindert werdet.

Wan men dan sodane siner f. G. vpgenomen Knechte vurss to sollicher Reisen nicht ankrigenn, noch oick dar na tusschen dyt vnnde Johannis to Mitsommer vor vullem Grase gebruken kan.

Is siner Gnaden demodige Bede, sine f. G. desuluen Knechte oick to der vurbestemden Tyt mit dem besten se genoiglickst mach anholden vnd mit Wydervpnemung der Knechte dan alz tegen Johannis bemeisten wille, sall siner f. G. in midlen Tiden, wo sick de Sacken begeuen vnd vurgenomen werden, to guder Tyt mit aller Vmbstendicht woll verwitlicht werden.

Vnd wes sine f. G. sollicher Vnkost alreide Schaden gehat heuet vnd noch krigen wirden, is siner Gnaden gantz leit; vnd hedde gemeint, na Vermeldunge siner Gnaden lesten Schriffte, dat de Russen weder vith dussen Landen geslagenn weren, mit sodaner Vpneminge vromdes Volks vorharret solde hebben, bit sine Gnade na gestalten Saken vorder darumb ge-

schreuen hedde, vmb sodane Vnkost vermindert were wurden.

So sine f. G. begerik is to wetten, off de H. Herrmeister to Lifflande siner f. G. Geschickten mit noittrofftiger Kost vnd Voder versorgen wille?

Als dan na Gelegenheit dusser Lande nicht woill moglick is, sodanen hopen sine f. G. schicken wirden bi ein ander to bliuen vnd to spisen derglicken in Viande Lande to erer Noittrofft nafoir to heben, vnnd darumb bi sine G. vnnd ire Medegebedigere verschickt vnd geholden werden moitten, sall men desuluen mit noittrofftiger Kost vnd Foderinge irer Perde holden, gelick andern Hern Gudenmanne vnd Knechte, ein Juwelick na siner Acht, bi sinen Gnaden vnd iren Medegebedigern geholden werden.

Vnd als man int Velt tsamen komen wirdet, in Viande Landt toslande geleuet ene dan sick bi ein ander to werpen, dat eine Gestalt heb vnd nutte erkant wird; sal men mit enen mit guitlicher Vnderrichtung woll auereinkomen.

Vnd so sine f. G. begerig is to wetten, wat de Hoichw. Herrmaister to Liffland siner Gnaden Knechten hir im Lande jerlicks geue? dat sine f. G. sick derglicken mit den eren oick verwette, vnd nicht myn ader mer geue, vmb Twitracht, dar vith entspreten mochte tusschen den Knechten, to uermeiden.

So is dussen Knechten alreide hir im Lande sin, so se vp des hoichw. Hernmaisters to Lifflande Koste van Lubeck ouer alhir im Landt quemen, to erer Rustinge wat se darvp buiten Landes nicht entfangen hedden: jderem dre Gulden in de Hant, darto glyck andern vnser Dener jarlicks Noittrofft belopet sick jjjj Gulden, vnd als dat Jar vmme is no jj Gulden, belopet sick tsamen IX Gulden.

Hir enbonouen iderm noch gegeuen eynen langen grauwen Winterrock, I Par Hossen vnd I Wambois, der hefft ein ider ein Jar Densts togesacht.

Inn Sunderheit, als de hoichw. Herrmeister to Liffland van deme allerhillichsten Vader dem Paweste to Rome troistlicke Touersicht vnd Breue apostolicum vp ene Cruciaten to dusser gemeinen Lande Besten erlangt heuet, vnd de to expediren bithher versumet wurden, is sine Gnaden in Meynunge, mit deme ersten vp na Rome to schicken, sodane Cruciaten vort expediren to laten: welke Boden sine f. G. in erem vithreisen sine f. G. ansprecken vnd daraff vorder muntlicke Vnderrichtung doin sullen: vnd darynne siner f. G. vurderliche Schriffte, als sine G. der dan begern wirden medetonemen.

Item sunderliche Tidunge vith Lettauwen kan men siner f. G. noch tor Tyt nicht vorwittigen, ehe de Botschop van K. M. to Polen wederumb komen si; alsdan sie inbringen siner f. G. vnuerylt entkunden werden sall.

(Ex apographo contemporaneo in archivo secretiori Regimontii Prussorum.)

CXXXII.

Magister generalis rogat Pontificem Romanum, ut ordinem in Livonia quolibet modo adjuvare velit in bello contra Moscovitas. (D. 28 Decem.) anno 1502 (secundum nostram temporum computandorum rationem post an. 1501).

Грамата Великаго Магистра къ Папѣ о помощи Ордену въ Ливоніи, при войнѣ съ Русскими. 28 Декабря 1502. (По нашему лѣтосчисленію послѣ 1501 г.)

Beatissime pater et domine, domine clementissime. Post devota pedum oscula. Etsi non ignorem S. V. in movendo bellum adversus impios Christiani nominis hostes occupatissimam, tamen, quum superiori die litteras a magistro Livoniae mei ordinis accepissem, quibus significabat, schismaticos Ruthenos sive Muscovitas, adjuncta eis magna manu Tartarorum, Livoniam tripartito exercitu invasisse, et eam ex omni parte, qua veniunt, omni crudelitatis genere vastare, neque jam de more per incursiones rem agere; sed, uti ex captivis cognoverit, decrevisse, totam sibi Livoniam aut subjicere, aut, si propter munitiones id non possent, occisis vel abductis colonis, penitus devastare velle; jamque, fretos multitudine, usque ad medium fere terrae pervenisse, se vero, qui tantis viribus impar esset, satis resistere non posse, qui et si vicinorum auxilia implorat, tamen, quid sperare possit, non satis habeat exploratum. Haec cum cognovissem, non potui Sti V. non significare, ut et ipsa intelligeret, quo in periculo res Christiana, ab hac quoque parte, constituta sit; et pro paterna cura, vel de thesauro ecclesiae succurrere possit. Fore enim putarem, si Stas V., vel cruciatam, vel jubilaeum cum facultatibus quales adversus Turcos concessit, in hanc quoque causam concederet, quod populus, tanto periculo vicinus, praeter communem et imminentem metum, etiam ecclesiae thesauro allectus, liberalius sua conferret, unde milites conduci et subsidia tantis rebus opportuna mitti possent. Quare humillime supplico, quatenus S. V. pro paterna clementia, cura et sollicitudine, in hanc quoque partem intendere et suis terris vel de thesauro ecclesiae succurrere dignetur. In quo S. V. rem universae reipublicae Christianae pernecessariam et sua auctoritate dignissimam faciet; cui me, tamquam obedientissimum filium, commendo. Ex Monte regio etc.

(E registrandis ejusdem temporis in archivo secretiori Regimontii Prussorum.)

CXXXIII.

Plettenberg wird vom Hohemeister um die Beschaffenheit des von ihm und dem Könige von Polen mit dem Grossfürsten von Moskau geschlossenen Friedens befragt. (D. 12. Sept.) 1503.

Запросъ Великаго Магистра Плеттенбергу, на какихъ условіяхъ заключенъ имъ, обще съ Королемъ Польскимъ, миръ съ Великимъ Княземъ Московскимъ. (12 Сентября) 1503 г.

Erwirdiger, lieber oberster Gebiettiger. Uns ist ein Tzeit lang durch Kawffmans Sage mancherley furkomen, wie der Fride, der tzwisschenn euch vnnd Ko. M. von Polen eins, vnd dem Grosfursten aws der Moskow anders Teils aufgericht, mancherlei Anstoss vnnd Verhinderung gehabt hab. Ist deshalb vnser gutlich Beger, Ir wollet vnns zwschreibenn, ob derselbe Fride bestendiglich beschlossen sey, vnnd ob die Buntnuss, welch tzwisschenn Ko. M. vnd Euch widder gemelten Grosfursten gemacht ist, nach aufgerichtem Fride, in irer Crafft fur vnnd fur bleibenn soll; vnnd so der gemelt Grosfurst gemachten Fride an einem Teil brech vnnd dasselb vberfiell, ob das ander vorpflicht were, dasselb zw retthenn, Inhalts des Bunths? dan wir aws Vrsachen solichs gerne wissen woltenn. Das wollenn wir in allem Gut gen Euch gunstlich beschulden. Gebene zw Koningsperg, am Dinstag nach Nativitatis Mariae im XV^{C}III^{ten} Jarenn.

(E registrandis ejusdem anni.)

CXXXIV.

Der Hohemeister, Herzog Fridrich, verlangt vom Liefländischen Meister eine Gesandtschaft nach Breslau, wo seine Sache mit Polen verhandelt werden soll, und dass er sich ohne sein Wissen in kein Bündniss mit Polen gegen Moskau weiter einlassen möge. D. 7. December 1507.

Грамата Великаго Магистра Герцога Фридриха, желающаго, чтобъ Ливонскій Магистръ присылалъ посольство отъ себя въ Бреславль, и чтобы онъ безъ вѣдома Герцога не вступалъ ни въ какой союзъ съ Польшею противъ Москвы. 7 Декабря 1507 г.

Friderich, von Gots Gnaden, etc.

Vnnsern Grus und gunstigen Willen zuuor. Erwirdiger vnnd geistlicher lieber oberster Gebiettiger. Wir haben vnns ein Zeit lang vnd noch in unsern mercklichen Geschefften inn vnnsern vatterlichen Lannden, wie Euch bewust, enthalden. Als hat uns dy Ro. Ko. Mat., vnnser allergnedigster Herr, geschriben, und auf den Suntag Letare gen Pressla ein Tag ernant, daselbst durch S. Mat., vnd der Ko. M. zw Polan vnd vnns, zu handeln zu lassen, wie Ir aus eingeschlossenen Copeyen zu vornemen

habt. Denselben Tag seint wir durch vnnser Geschickten, als der Gehorsam, zu besuchen zu lassen willens, gutlich begerende, Ir wollet auf dieselbige Zeit. auf vnnser forder Zuschreiben, Ewr Geschickten zu den vnnsern zu Pressla auch schicken. Vnd nachdem vnns Ewern Zustanndt zu wissen auch verlanget, ist an Euch vnnser gutlich Beger, Ir wollet vnns bey Gegenwerttigen zuschreiben, wie Ir yetzund steht mit dem Grosfursten aus der Muschkaw, vnd Euch in kein weytter Vorpuntnus geben mit Ko. M. zw Polan hinder vnns, wie wir vnns gentzlich zu Euch versehen; das seint wir gunstlich vmb Euch zu beschulden geneigt. Geben zu Weysensee, Dinstag nach Sanct Niklas, im XV^{C}Vjj^{ten} Jarenn.

(E registrandis ejusdem anni in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXXXV.

Des Liefländischen Ordensgesandten Erklärung an die Regenten Preussens über die jetzigen politischen Verhältnisse Lieflands mit Moskau, Pleskau und Polen. 1508.

Объявленіе посланника Ливонскаго ордена Правителямъ Пруссіи о политическихъ отношеніяхъ Ливоніи къ Москвѣ, Пскову и Польшѣ. 1508 года.

Sonabent nach Misericordias Domini ist des Hern Meisters aus Leifflanndt Secretarius zu m. g. H. dem Grosscumpthur ankumen vnd hat volgende Meynung S. G. auf ein Credentz furgetragen, vnd etlich Brieff des Hern Meisters von Eyfflanndt, an m. g. H. von Risenburg vnd den Eifflendischen Canntzler geschriben, daneben vberantwortet; welche volgende Mitwoch Jacob von Thobeneck, neben andern Brieffen, hynawszusenden gegeben seint worden. Es hat auch der Secretarius dise Werbung schriftlich nicht wollen von sich reichen.

Werbung.

Erstlich, das er von dem gedachten Hern Meister aus Leifflandt, mit anligenden Gescheffften vnd Beuelh, gen Danntzkaw wer abgefertiget mit anhemiger Bete, S. M. wol im ein Pherd dahin zu leyhen behulflich vnd furderlich sein; wan er hette Beuelh, wan er widerumb von Dantzkaw quem, S. G. widdervmb, was er daselbst gehandelt vnd ausgericht hette, einzuprengen.

Zum andern, nachdem vnd m. g. H., Meister aus Leifflanndt, auf den koniglichen angesetzten Tag zu Pressla sein Potschafft, als den Hern Voyth von Kharchus vnd S. G. Canntzler, auf solchem Tag zu erscheinen hab verordnet, welcher Tag durch die Ko. Mat. zu Polan ist abgeschlagen worden, derhalb der erwirdig, in Got Vatter vnd Herr, Her Job, Bischoff zu Risenburgk vnd Mitregenth, dem Hern Voyth von Kharchus etlich Gewerbe an m. g. H., den Meister, in seinem Widderzuruckzyhen hat aufgeleget, als nemlich: nachdem gemelter Tag durch die Ko. M. von Polan nicht ist angenommen, das S. G. sich forder damit bekomern vnd ratschlagen, ob S. Ko. M. in disem Fall gegen dem Orden et-

was veyntlich oder geweldiglichen bedacht were furzunemen; vnd wie, vnd auf ..... Weeg man derselben Gewalt mit Gewalt vnd Macht Widderstanndt zu thun sey. Auch daneben gemelt, m. g. H. von Risenburg gegen dem offtgedachten Hern Voyth von Karchus hab lassen horen, m. g. H. Hoemeister hab etlich Hulff vnd Beystanndt aus der Schlesy Vortrostung, vnd m. g. H. den Meister lassen erinnern auf die Recess, die zu der Memmel durch m. g. H. den Hoemeister vnd den Hern Meister seint beschlossen vnd aufgericht, das S. G. darauf wol vorwart vnd dieselbige lassen eingedenck sein.

Darauf hab im S. G. beuolhen dise Meynung: der Fride zwischen den Muschkawittern vnnd der Lannd Leifflannd hab inwendig eim Jar iren Ausgangk; hab S. G. etwas Weytleufftigs zu Pleschka lassen erkhunden, ob die wieder auf ein Beyfride wern bedacht anzunemen; konten aber aus irem hohen Stolz noch zur Zeit nichts abnemen, das sy sich durch ire Botschaft oder sunst, das sich zu Fride zuge, liessen horen oder vornemen. Daraus S. G. nicht anderst kunden vermercken, dan das S. G. vnd die Lannde Leifflannd, vor Ausgangk desselbigen Frides, in aller Geretschaft musten sytzen. S. G. wer auch hiedurch vorvrsacht, das S. G. dem Lannd Leyfflandt 600 zu Pferde auf das komende Jar bestallt hette. Wu es nu, dat Got gnediglich abwende, disen Weeg sollt erlangen, hette m. g. H. der Hoemeister vnd meniglich abzunemen, mit was Hulf vnd Beystannd S. G. disem Lande Prewssen konde oder mochte zu Hulff komen. Es wer auch S. G. getrawen Rate, das man sich in der Zeit an Lannd vnd Stetten wolt erkunden, so es zu Kriege queme, vnd der Konig mit Herescrafft, dergleich mit Branth vberzug, was man sich zu Trost und Beystanndt zu ihnen vorsehen vnd vorlassen sollt: wann, wu ein Hawss inwendig begunde zu prynnen, stunde schwerlich vnd kumerlich zu leschen.

Zum dritten, so hette die Ko. M. von Polan m. g. H. den Meister vmb Hulf vnd Rate vnd Beystandt widder die Muschcawitter angesucht. Derhalb S. G., auf vorlydenn gehalden Landestag, durch die Prelaten, Gepiettiger, Lannd vnd Stete eintrechtiglich beschlossen were, das man den angenomen Fride mit den Reussen furnemen; das lissen sy geschehen. Ko. M. ist aber das nicht gesettiget; sunder zum andern Mal vmb Hulff und Rat angestrengt: dasselbig hab S. G. auf ein zukunftigen Lanndestag, auf die heilig Dreyfaltigkeit negstkomende, in ein Ratschlag vnd in ein Bedenken genomen. Hieraus ist S. G. auf zwen Weeg, die hochlich vnd nicht clein, merklich bekumert; als nemlich sol S. G. dem Reussen den zugesagten vnd gemachten Fride aufsagen, ist zu bedencken, was Vnrath vnd Nachtheil den Landen Leyfflannd daraus erwachssen vnd ervolgen will. Widerumb sal S. G. Ko. M. von Polan, auf ir vilfeltig Bete und Ansynnen, abschlahen vnd nicht wilfaren: was S. G. und die Lannd Leyffland von S. Ko. M. vnd den Landen Littawen Schadenns vnd Beysorg widdervmb musten teglich wartten vnd in Forcht sein, vnd dabey sein Wirde, als ein mitregirender Regente, gepetten S. G. hie, in disen schweren vnd mercklichen anligenden Hendeln, retlich zu sein; auf was Meinung vnd Gestalt, auf gehaltnem Tag, Ko. M. zu Polan mit Widderantwurt zu begegnen vnd geben worde, dadurch S. G. vnd den Lannden Leiffland nicht Schimpff oder Vercleinung het erwachsen. Beschlisslich S. G. gepeten, dieselbig mit vberantwurtte Brieff, yeclich an sein gepurlich Stell, da sy hin gehoren mochten, auf das schierst vberantwurt vnd zugeschickt werden.

Auch hat er sich auf das Letzte vnnder Anderm lassen horen, wo m. g. H., der aus vorn angezeigten anligenden Sachen oder Notten nicht vorhindert, wer wol des hohen Gemutes sich in eigner Person disen Lannden zu gut inns Lannd zu begeben, vnd auf das wenigst diss Lannd, nach Laut vnd Inhalt des aufgerichten Recess, nicht zu uerlassen; sunder das man Rathe gepraucht, das man an dem Strant von den Samaiten vnuorhindert vnd Beschwernus sich daraus hat ervolgt.

Hat auch weytter gemelt, das sich der jung Konig von Tenmargk mit Kon. M. von Polan Schwester wurde vormäheln, nachdem K. M. von Tenmargk mit dem Orden, als von wegen der Lannd Henigaw, Weyderlanndt, in Zweyspeldigkeit stunt, sich zu besorgen, das dem Orden durch dise furgenomene Freuntschaft manicherley Widderwerttigkeit daraus mocht entsprissen.

(E registrandis ejusdem anni in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXXXVI.

Des Römischen Kaisers Maximilian Verwendung für die Freigebung der Liefländischen Gefangenen in Moskau, nebst der Antwort des Grossfürsten Basilius. Wahr scheinlich vom Jahr 1508.

Ходатайство Римскаго Императора Максимиліана объ освобожденіи находящихся въ Москвѣ Ливонскихъ плѣнниковъ, съ отвѣтомъ Великаго Князя Василія Іоанновича. (Вѣроятно въ 1508 году.)

Instructio der Werue Jodoco von Gertingen vpgelecht, muntlich an den durchlauchtigsten Herren Grotfursten, Herscher aller Russen, to dragen.

Anfenglich syner F. G. Ro. Ko. Mst. fruntlicher Grut thu seggen mit geneigtem Willen alles Vormugens vnd sy orer Gesundheit to horen altidt begerich. Darnegest, dat R. K. Mst. de lestgedane vruntlicke Antwort und willige Irbedinge, vp ere Vorschrifte vnd Vorbede der Gefangen haluen vts Lyfflande, to sunderm hogen vnd gar vruntlichem Dancke vorstanden heft; ock nicht angenemers hadde bescheen mogen, dat syne K. Mt. dan im glicken vnd vele mererm vmb S. F. G. vnd die Ore fruntlicken vnd gnediglicken to beschulden nicht nalaten willen.

Vnd wen nu, nach Vormogen vpberorten Antworts, bemelten Gefangen vts Lyfflandt in fryer Macht vnd Gewalt R. K. Mt. sin sullen loss thu werden: so iss dem alles nach R. K. M. gar fruntlicke Bedde, S. f. G. obgemelte Gefangen, sunder alle Oren, Schaden vnd vngeschattet on lenger Vortoch, leddich vnd loss vorschaffen vnd yn ere Gewarsam frey vnd vnvorhindert beneuen, Iw to thende gnediglich vorgunnen wylle; als solchs auch vt R. K. Mt. yts gedanen Schryuen vornement wert. Auch so dan R. K. Mt. von etlichen syner Erfflande,

vnd ock des Rickes Steden vnd Vorwandten, mit Clage schwerlich vorgebracht werde, wo dy Kopmanschaft vnd Handel tusschen dem Dutschen Kopmanne vnd synen Factoren, von der Hensse in Lyffland vorckerende eins, vnd den Russen anders Teyls, nach oldem lofflicken Herkamen, miteynander to holden, durch sine f. G. vorsperret werden solle, dat beyden Deylen nicht to kleynem Schaden, Mangel vnnd Nadele recke, vnd doch alle Natien durch de gemeyne Kopmansfart vnd Handelinge notroftiger Dinge mit eynander entsettet vnd in Wolfart bestendich geholden werden. Sy Romischer Ko. Mt. derhaluen ock vnd in Sunderheit gar fruntlicke Bede, dat syne f. G. antosende dat gemeine Beste vnd allen Delen to Gude, darmit syner Ko. Mt. Erfflande vnd des hilgen Rickess Stede sick hinfur derhaluen nicht wyder to beclagen hebben, darum die Kopmanschaft tuschen beyden vpt olde fry vnd loss laten, vnd sick ye eyntecken to geneigter Fruntschaft teghen R. K. Mt. als eyn ankumende nige Furste vnd Regierer darinnen, vnd der Gefangen Vorschriuen allenthalwen to Billicheit so gnedich vnd gutwillich beweysen, vnd duser ersten Bede nicht affschlan, noch vorseggen wille. Als syne K. Mt. will R. K. Mt. vmb sine f. G. vnd die Ere, wo yt to beschulden komen muchte, allens Vormugens mit fruntlichem Willen vnd besundern Gnaden altidt vordenen vnd irkennen.

Antwort der Moschkowitter.

Basilius, Dei gratia dominus totius Russiae, et magnus dux Woldomeriae et Moskowiae, et Novogardiae, et Pleskowiae, et Otferiae, et Ingoriae, et Vetecke, et Permiae, et Bolgariae etc. Serenissimo et illustrissimo domino Maximiliano, Dei gratia regi Romanorum etc. S. Misistis ad nos nuntium vestrum, Jodocum Gartinger, cum vestra littera; et in littera vestra scripsistis de Livoniensibus captivis, qui in guerris inciderunt in manus nostris hominibus: ut nos, propter vestram Serenitatem, illos captivos, sine omni examinatione et prolongatione, vellemus dimittere. Etiam verbo nobis a vestra Se^te^ et ab Illustritia filii vestri Philippi nuntius vester Jodocus rettulit. Sed et ante hoc Serenitas vestra, etiam filius vester Philippus, scripserunt ad patrem nostrum Johannem, Dei gratia dominum totius Russiae et magnum ducem, etiam ad nos de istis captivis; et pater noster etiam nos ad vos de hoc rescripsimus, quare hoc sic factum est, et quomodo illi captivi inciderunt in manus nostris hominibus, et propter quod opus nos illos non mandamus dimittere; et hoc totum notum Serenitati vestrae. Etiam cum patre nostro Johanne, Dei gratia domino totius Russiae et magno duce, Vestra Se. fuit in conjunctione fraternae charitatis, et in amicitia, et in confoederatione, et in crucis osculatione; sed Dei voluntas facta est: pater noster Johannes, Dei gratia dominus totius Russiae ac magnus dux, vita functus est. Et super quae dominia fuit pater noster dominus, et Dei voluntate et patris nostri benedictione et gratia nunc super ista dominia nos sumus dominus. Et si voluerit v. S. nobiscum esse in conjunctione fraternae charitatis, et in amicitia, et in confoederatione, et in crucis osculatione, eodem modo, sicut fuistis cum patre nostro, et nos vobiscum in conjunctione fraternae charitatis et in amicitia esse volumus eodem modo, sicut fuistis cum patre nostro. Et quando v. S. erit nobiscum in conjunctione fraternae charitatis, et in amicitia, et in confoederatione, et in crucis osculatione, eodem modo, sicut fuit cum patre nostro Johanne, Dei gratia domino totius Russiae, et magno duce: et Magister Livoniensis, et Archiepiscopus et Episcopi, ac tota terra Livoniensis a nostro inimico Lituano recederent,

et mitterent cum capitis inclinatione in patrimonium nostrum, in magnam Novogardiam, ad nostros capitaneos Novogardienses, et ad nostrum patrimonium, in magnam Novogardiam et Pleskoviam, in omnibus; et nos, respiciendo secundum eorum capitis inclinationem et rectificationem, et propter vestram Serenitatem, tunc mandabimus nostris capitaneis Novogardiensibus, ut ipsi nostris patrimoniis, magno Novogardiae et Plescoviae, juberent cum Livoniensibus pacem accipere, sicut erit conveniens; et istos captivos Livonienses tunc volumus liberos facere. Scriptum in Muskovia, mensis Octobris, decima octava die.

Praecedit subsequens observatio:

«Eodem die (Mondtags nach Visitationis Mariae 1508) hat der Eyflendische Canczler volgend Anbrengen vonwegen Ro. Ko. Mat. an Moskowitter getragen vnd Antwort darauf empfangen, vberantwort auf Meynung, ab abermals, wy men sich beerbet, eyn Potschaft von Keyserlicher Mat. in die Mosska geschickt wurd, das man alsdann dieselbigen Geschickten solcher beschehnen Handlung erinnern mucht, damit sy also vyl destatlicher dem Handel zcum Besten sich darnach mit anbrengen vnd Antwort muchten haben zurichten.»

(E registrandis, sub litt. D. d., annorum 1508 et 1509, in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXXXVII.

Antwort der Regenten Preussens auf die Erklärung des Liefländischen Gesandten, 1508.

Отвѣтъ Прусскихъ Правителей на объявленіе Ливонскаго Посланника. 1508 г.

Dinstags nach dem Sontage Exaudi hat der Secretarius aus Leyfflanndt, m. g. H. dem Grosscumpthur, lauts seins Anprengens vom Sonabent nach Misericordias Domini, vormeldet, das er zu Danntzke etlich Bereytschafft einen Monch, welcher den Verbannten, ge yst in Reusslanndt, willens wer ledig zu machen, ausgericht hette; welcher also, dem Beuelh nach, so im mitgeben, mit sich nach Leyfflandt furete. Nach solcher Vnnderricht ist im auf sein vorig Anprengen vom Sonnabent nach Misericordias Domini geantwurt, das m. g. H., der Grosscumpthur, wohl wissen trug, das der Beyfride zwischen dem Hern Meister den Lannden Leifflandt an einem, vnd dem Muschkawitter annders Teils, nicht lenger, dan diss Jar weren wurde, vnd das dem Hern Meister schwer were, disen Lannden, wo sie die Not bestricken wurde, wie er gerne vnd willig tette, fruchtparlich, dem Beslus zur Memmel nach, zu Hulff zu kommen; sunderlich dieweil S. G. durch sein Kuntschafft vnd ander Anzeigung nicht het konnen oder mogen erfarn, das die Muschkawitter weyttern Fride zu

machen oder anzunemen begirig weren; vnd S. G. vnd die Lannd Leyfflanndt derhalb stets in Fahr, Rustung vnd Warnung sytzen musten. Nachdem aber, der Sachen halb, weyttern Fride zu erlangen dem Canntzler aus Leifflandt von S. G. bey Ro. Ko. Mat. zu bearbeiten beuolhen vnd furder alhier bis an m. g. H. beschlossen were worden; so versehe sich m. g. H., der Grosscumpthur, es wurde angereygetem Beuelh vnd Beslus nach gehandelt werden, damit m. g. H., der Meister, disen Lannden furchtparlich vnd, wie man wuste, S. G. gerne thet, wo es die Not erfordert, zu Hulff komen mochte; vnd das vor der Zeit zu mermaln der Lanndtschafft auf gemeynen Tagfertten furgehalten were worden. Wiewol man hofft, das die Irrungen zwischen der Cron vnd dem wirdigen Orden zu bequemer Ablemung vnd Endtschafft komen mochten; so wer dennocht auch sich zu besorgen, das es zu Krieg mocht reichen. Vnd darauf gefraget, wo es darzu quem, wess sy zu tun gesint wern? darauff sie alle Zeit eintrechtig geantwurt hetten, es gieng vnd waltzte (*sic*) die Sache in welchen Ort oder Wegk sy wollt, so gedechten sy bey m. g. H. vnd dem wirdigen Orden, als getrawen Vnterthan vnd Biderleuthe, zu hanndeln.

Item das m. g. H., der Grosscumpthur, m. g. H. dem Meister nicht anders wust zu ratten, dan dem endlichen Beslus nach, zur Memmel nach weysslicher Betrachtung gemacht, das S. G. sich mit Ko. Irt. zu Polan in keinem Wegk widder die Reussen verpunde, ader den Beyfride breche; sunder das S. G. Koe. M. mit Bequemkeit vnd gelympfft, wie S. G. wol wust zu finden, an etlichen Abslag oder Zusage vorzoge, biss man erfaren möchte, was der Sachen halben den Reuschen Beyfride, wie angezeigt, auch die polnischen Hanndel belangende, durch m. g. H. daussen gehandelt were worden. Wann m. g. H. Grosscumpthur liess sich bedunken, es were den Landen Eyfflanndt vnd dem Hern Meister schimpflich, angezeigten Beyfride zu brechen, daraus auch die Rewsen ein merklich ewig Misstrawen widder den Orden gewynnen mochten, zu gross Schaden der Lannd Eyfflanndt; vnd das sich m. g. H., der Grosscumpthur, teglich m. g. H. Hoemeisters Botschafft vorsehe, welche vngezweifelt, was in der Sachen daussen gehandelt, wissen werden: mit demselben welde S. G. hanndeln vnd was S. G. erfuhr, wollte S. G. m. g. H. dem Meister aufs furderlichst zu wissen thun.

Item m. g. H. Grosscumpthur hat sich bedannckt des Erbieten vnd Zuneygung, das m. g. H. der Meister dem Orden zum Pesten vnd disen Lannden zu Rettung sich in eigner Person zu bemuhen willens were; vnd wo es darzu queme, so wurde man allen muglichen Vleyss vorwenden, der Samaiten ir Furnemen am Strannt, wie sy in Vortzeiten gevbet, zu hyndern; vnd das S. G. angezeigte Werbung vnd Bedenncken, m. g. H. des Meisters, durch in als ein Secretarium eroffent, m. g. H. dem Hoemeister zuzuschreiben nicht hett vnderlassen.

Item das m. g. H. Grosscumpthurs Bete were, was m. g. H. der Meister vor newer Zeytungen erfuhr, der Littawischen, Rewsischen vnnd Schwedischen Hanndelung halben, das er solchs S. G. zuempieten wolde; dergleichen wolde S. G. auch thun.

(E registrandis ejusdem anni in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXXXVIII.

Wolter von Plettenberg benachrichtiget den Hohemeister, dass der König von Polen mit dem Grossfürsten von Moskau Friede geschlossen haben solle und nun ein Angriff auf Preussen und Liefland zu befürchten sey. Nachricht vom Tode des Ehstländischen Bischofs Nicolaus und von der Erwählung seines Nachfolgers Gottschalk Hagen; auch von der schweren Krankheit des Erzbischofs von Riga. Neue Zeitungen. (Den 10ten Februar) 1509.

Отписки Вальтера фонъ Плеттенберга Великому Магистру о заключеніи Королемъ Польскимъ съ Великимъ Княземъ Московскимъ мира, послѣ котораго должно опасаться нападенія на Пруссію и Ливонію; также о разныхъ другихъ извѣстіяхъ. (10 Февраля) 1509 г.

Hochwirdige vnd irluchte, hochgeborn Furst. Vnsen gutwilligen schuldigen Gehorsam vnd alles Vormogens dinstliche Erbidunge Juwen furstlichen Gnaden vmmer voran bereit. Gnedige leue Her. Wat Tydung vns hyr beuorn van nyer Affredung Ku^n Durchl. tho Polen mit deme Musskowitter bygekomen, vnd darvt vnses Bedenckens weder to besorgen vnd vom Noeden sy, hebben Juwe f. G., vnder andern, vith vnsem lesten Schriuenden vngetwifelt wol vorstanden; vnd schicken demna J. f. G. ingelechte Auerschrift: derselben Tydunge halben vns uw kort vpt nwyn ton Handen gekomen. Als Juwe f. G. sehen mogen darvth, wy vnd ihe lang ihe meer der Ding Beswerung krigen besorgend, vnsem Orden nichts Gudes togedacht werde, dar Juwen f. G., mit vnuorwylder ryper Betrachtung, Rades vnd Bystandes im besten mede op vordacht to syn gancz von Noeden syn will. So wy vns hoichlich befruchten, dat wy na sodaner Gestalt, mit dussen vnses Ordens vnd ganczen Landen to Lyfflande, gar swerlich to eynem dreglycken Byfrede, ymme Juwe f. G. vnd vnses Ordens Landen to Pruissen ofs Noyt geborde Entsettunge to donde, mit dem Musskowitter komen sullen. God vnd Maria wollen vnses Ordens beste vorseen. In Sunderheit voegen wy Juwer f. G. demudiges Vlytes to weten, dat die Erwirdige in God Vader vnd Her, Her Nicolaus, Bischof der Kercken to Reuall, korcz hastigen in Got vorschiden is, der Zelen die almechtige Got gnedig vnd barmhertigh irschynen wille; vnd sall eyn ander, Gosschalcus Hagen genomet, so wy vorstan, doch ane alle vnse Weten vnd Consent, gekoren, vnd in Meynung syn, alspalde na der Confirmacion vp na Rome to trecken. Vnd wan wy vns nu doran mit Widerwillen nicht wol keren mögen, so dat durch vnse Vorvader in Pruissischen Orlege auergelaten vnd vorbreuet is, moten wy dat gescheen laten. Konde ader wuste aber Juwer f. G. solchs in ander Wege vmmetodriuen, mochten wy wol leyden vnd segens gerne. Och licht der allererwirdigste Her Erzcbischof to Riga in schwerer Ckranckheit, der sy Vaderlickeit vlyllichte nicht genesen wert; darby wy och gehen gehore, na vyler Muhe vnd angewandtem Vlyte, Juwen f. G. to gefallen hebben mogen heersackend des Habitbriues halben; vnd sunderlich dat von babstlicker Hyllickeit mv vpt nye dat Capittel to Riga Bestedigung ires fryen Kores erlanget hebben sullen: dat wy Juwen f. G. gehorsames Vlytes vnd in allem Guden nicht hebben mogen vnuormelt laten willem, hochlich bittende, vnsen Vorordenten in den Afflatsgescheften wo suss lange gnedige Forderung vpp ere Ansucken

doen wille, angeseen wat swaren angstlicken Bedruckes vnsem ganczen Orden vnd sunderlichs dussen Landen Lyfflande vorsteit. Dat syn wy gehorsames Vlytes wyllich, dinstlich vnd alles Vormogens to uorschulden vmb diesulue. Juwe f. G. Gode almechtich in glucksaligem Regimente lange, frolich vnd gesunt to gefristen beuolen. Gegeuen in Leyfflant, vp vnses Ordens Huisse Wenden, am Sunabend na Appoloniae, anno XV^{c}IX.

Wolter von Plettenberg, Meyster to Lyfflande Duitsches Ordens.

Dem hochwirdigen, irlauchten, hochgebornen Fursten vnd Hern; Herrn Friderichen, Teutschs Ordens Hoemeister vnd Coadiutor der Erczbischofflichen Kirchen zw Magdeburg, vnsem gnedigen leuen Hern vnd Ouersten

Zceitung.

Herman Lippolt schreibt dem Compthur von Duneborg nachvolgende Czeitung vnder Datum den Tag Conversionis Pauli:

Item wy die Moschkowitter Botschaft, am Freitag nach Conversionis Pauli, eyn ewig Frid gemacht mit dem Kunig von Polan, den hat der Kunig aufs Ewangelium geschworen; dessgleichen auch die Botschaft aws der Moschka daruber seyn Brief geben zcweer Ellen lang und 1½ Elen breit, mit aller Hern Sigel vorsigelt; vnd was Eyn angeht sal den Andern auch angehen, vnd Eyner sal dem Andern zu Hulf komen mit aller Macht.

Item der Grossfurst in der Mosska hat Herczog Michel zcwu Stet eingereumet vnd wyl im eyn Weip geben.

Item Gastolt siczt gefangen vnd muss seyn Kopp lossen mit funfftausent Gulden.

Item der andern Hern XV siczen auch gefangen.

Item des Kunigs Potscharbi siczt gefangen vnd wirt schwerlich loss.

Item der Kuntschafter hoft die Littawschen Hern werden alle nicht loss; dadurch werd man wunderlich Czeitung horen. Item der Kunig wirt in Xjjjj Tagen von der Wylde czihen. Item es wirt eyn Botschaft in Eyfflandt geschickt werden; als ich hor, Nottich Nargotewicz vnd Meyster Adam. Item die Moskowitisch Botschaft wirt morgen von hier cziehen; sie haben auch eyn gut Antwert erlanget, vnd prassen frey auf den Frid, dan sie haben iren Willen behalten: der Kunig hat in vorschriben, was sie gewolt haben.

Compthur zcu Duneborg schreibt dem Herrn Meyster in Eyfflandt, vnder Datum am Tag Purificationis:

S. G. wolle vorgeschribene newe Czeitung, welche im von der Wylde kurczlich zwkomen vnd er dergleichen Vnderricht von Merten Schwarcz empfangen, in Gnaden annemen etc.

Zcedell.

Item er schreibt auch, wy am negsten die Jeger von der Moska gejagt weren zcum Kunig von Polan, vnd bald abgefertigt. Dorab zu uormutten sey, das sie iren Willen vber Leyfflant erlanget haben.

Sunabends nach Antonii hat Herman Lippolt dem Compthur von Duneborg geschriben, das grosse Zcwitracht zcwischen den Littawschen Herren sey, vnd das sie auf hewt den Gastolt gefangen haben; vnd Herczog Michel Schwesterman vnd ander Herren, der ist auch wol X, die sie auch haben vmb Herczog Michels willen gefangen, dor ist keyn Macht an. Dy Moschkowitisch Botschaft ist gen der Wylde komen, auf Sant Antonii Tag, mit Vjj^{c} Pferden vnd jjj^{c} Kauflewten.

Item der Kunig wyl eyn ewigen Zcol aufseczen, den sal man geben zw Zcol das X Ey, das X Hun, das X Fuder Holz, den X Ochssen vnd das X von allerley; das wyl eyn

schwerer Zcol werden. Vnd er wyl auch seyn Zcolner legen gen Pleczkaw, die sollen als das aufkaufen, das von Rige vnd von Danczke kumpt; sie meynen, es werde nichts doraws.

Item es seyn, die Botschaft aws der Walachey komen vnd seyn schir vorhungert, so gancz ist das Land vorheret vnd vorbrant.

(E registrandis sub littera D. d., annorum 1508 et 1509 in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXXXIX.

Der Meister in Liefland giebt den Regenten in Preussen von einer vom Könige von Polen erhaltenen Besendung und seiner darauf gegebenen Antwort Nachricht, mit Beilegung der Kopien. Diese betreffen den vom Könige von Polen mit dem Grossfürsten von Moskau geschlossenen Frieden und die Beilegung der Streitigkeiten mit Liefland an der Litthauenschen und Samaitenschen Grenze. D. 9. März 1509.

Грамота Ливонскаго Магистра Вальтера фонъ Плеттенберга Правителямъ Пруссіи о заключеніи Польскимъ Королемъ мира съ Московскимъ Великимъ Княземъ и прекращеніи распрей между Ливонскимъ орденомъ и Польшею. 9 Марта 1509 г.

Unsern fruntlichen Grus mit Erbittung alles Gutten zuuorn. Erwirdiger in Got Vater, wirdigen edlen, wolgebornen vnd geistlichen liben Herren, besunder gunstigen gutten Frunde. Nach langem Beyten seyn, am vorgangen Sunnabent, Ko^r Durcht. von Polan Bothen bey vns zu Wenden erschynen mit loszem Gewerben; dorauf sy von vns Antwort gekrigen haben, als E. L. aus eyngelegter Abschrift allenthalben zu uornemen haben vnd demnach mit Vleysse wol betrachten mogen, was seyner Ko^e Durcht. Gescheffte auf ander Irer Herlickeit Grenczen ausszurichten seyn werden; darczu nach unsern manchfaldigen Warnungen vordacht vnd geschickt zv seyn, als wir daran keyn Zcweifel haben; so wir auch nicht dan Frevel in allen Dingen spuren kunnen. Wes auch in vnserm Vormugen seyn will, sall nach Gelegenheit zcu seiner Czeit keyn Mangel gespurt werden, vnd was vns furder begegnet vnuorhalden bleyben. Ewer L. Got dem Almechtig in frolicher Gesuntheit zu fristen befolhen. Geschriben in Leyffland, auf unsers Ordens Hawse Wendenn, am Freitag nach Reminiscere, anno XV^cIX.

Walter von Plettenberg, Meyster
zcw Leyffland, deutschs Ordens.

Den erwirdigen, wirdigen, edlen wolgebornen vnd geistlichen Herrn, Herrn Günthern, der Kirchen Samlant Bischof, Symon von Drahe, Groscompthur, Wilhelm Graff zw Eysenburg, obersten Marschalch, sampt iren Mitregenten deutschs Ordens, unsern liben Herrn vnd besundern gutten Frunden.

Die Botschaft zw Vorsten Walter, Meister zw Leyflant, bey dem Marschalk Hern Albrecht von Narbotowitz vnd Seruiere Hern Adam, Thumhern zur Wille, des achten Tags Februarii, der XII Indiction.

Vnser gnedigster Her Konig vnd Grosfurst, Sein Gnade Siegmund let Ewer Wirde, Furst Meister, vnd alle ewerm Orden sagen durch manchfeltige Botschaft vnd Besendung viler Jeger Bothen S. G., vormittelst welchen von der Tzeit an, als er erst erlangt den Stul seyns veterlichen Erbs, des Grosfurstentumbs zw Littawen, vnser g. H. hat Ewer Wirden mit all Ewern Orden willig vermanet vnd zu erkennen gegeben, als irem Freunde vnd lieben Nockparn, das der Grosfurst von der Moschkaw so balt nach dem Awsgang von dieser Weelt, loblicher Gedechtnus, in den Tzeitten Konigs vnd Grosfursten Alexanders, S. G. Bruder, hat vorlasen den sechsjerigen Beifride, vnd hat eyn merglich Schar Volks vorsammelt vnd gesant in S. G. Lande an den Grenitzen; welche Lewthe seyn eyngefallen vnd haben merglichen Schaden in S. G. Herlickeit begunt zw thun, den Vnderthanen S. G. Schlosser zw gewynnen, die Gebiete zu uorterben mit Fewer, etzlich zw besitzen, vnd die Lewthe gefenglichen wegzwfuren vnd vnawssprechen zu ermorden.

Konigliche Mt. hat aufgemerkt den Vndergang seyner Vndertban an den Grenitzen in der Tzeit des Beyfrids, auch nicht voreylen dergleichen ein Schar Volks vorsammelen zw senden in seyn Herlickeit, dergleichen Schaden zw thun in seynen Landen. Besonder hat mit merglicher Botschaft den Grosfursten zur Moschkaw gesant, vnd hat in lasen vormanen des Beyfrids vnd der Eyde, die do gescheen seynt bey dem Leben loblicher Gedechtnus Konigs Alexanders vnd Grosfursten Iwans zur Moschkaw, vnd auch demselben Grosfursten, das er zalde halten den Beyfride die zwgesagte Jare. Der Grosfurste aws der Moschkaw hat Ko^{n} M^{t} auf die Botschaft anders kein Antwort gegeben, wen so vil: wir haben mit Konig Siegmunt keynen Beyfride aufgenomen; dorvber hat er ein gros Volck versammelt, S. G. Lant an Vnderlasz zu uorterben.

Vnser g. H. Konig vnd Grosfurst hat gemerckt, des Grosfursten aws Moschkaw seyn Vorvolgenheit des obengenanten sechsjerigen Beifrids hat an Aufhorende, vormittelst seyner merglichen Botschaft vnd vil Jeger Bothen, E. W. vnd al ewern Orden lassen wissen, das der Grosfurst zur Moschkaw den Beifride, den da semptlichen auf die beide Herlickeit mit ime vorhandelt, nicht halten wil, vnd begert E. W., als eynen Freundt vnd lieben Nackpar, das Ir dem Verpuntnus vnd Vorschreybung nach, die da gescheen seynt tzwischen dem Konig vnd Grosfursten Alexander, loblicher Gedechtnus, S. G. Bruder vnd E. W., alzo nicht mynner tzwisschen der achtparn Herlickeit, des Grosfurstentumbs zw Littawen vnd den Landen Leyfflant, salten Seiner G. auf den gemeynen in der Tzeit Veynde helfen, vnd der Vorschreybung Ewer Liebe genug gethan, in welchen in der Tzeit der Befestigung des Beyfrids beschriben steet. Wer is sach, das der Grosfurst aws der Moschkaw welchem Part dem Beifriden nicht halten wulde, so solde das Part seyn Schaden wissen vorweren, als seynem Freunde, von welchem manne alzdan solt Rat vnd Hulfe haben, an eynnherley Vorsewmnus schuldig seyn zw halten.

Ko^{n} Ma^{t} hat von E. W. auf die manchfeltige Botschaft keyn Antwort von furbenanten S. G. Boten nicht vorsteen konnen, dan zo vil, das Ir wollet von dem gemeynen Lantstag, der gescheen ist zw Riga auf den Tag der heiligen Dreyfaltigkeit, durch Ewern Boten vmb alle der Sachen willen, die sich da treffen wurden, volkomende Hulf vnd Antwort thun, als ey-

nem getrewen Freunde vnd Nackpar gezymet, in welchem S. G. nicht hat getzweyffelt. So ist doch uw die Vorhoffnung vorwandelt wurden.

Die Boten, die da weren bey S. G. zw Schmalentzky nach E. W. Befel, werben zw S. G., wie dasz Maximilian, Ro[r] Konig, Schrift zw E. W. Ir Mandat, befehlende, das an seyn Wissen vnd Befel E. W. mit dem Grosfursten in der Moszkaw keynen Fede begunde; darzw haben dieselben Ewer Boten unserm g. H. abgesagt keyne Hulf zw thun für dem Awsgang des sechsjerigen Beifrieds.

Vnser g. H. Konig vnd Grosfurst, desgleichen die Prelaten vnd Hern des Grosfurstentumbs zu Littawen, sich gros vorwundert, das E. W. mit sambt den Prelaten vnd Hern der Lande zw Leyfflant, auf dem gemeynen gehalten Landstag, der so gescheen ist in diesem Somer auf der heyligen Dreyfaltigkeit zw Riga, ob Ir vorgessen hettet ader nicht gedencken wolt der Vorbuntnus vnd Vorschreybung, die da gescheen vnd vormacht seynt tzwisschen den beiden Herschaften, in welcher Masz, als wir hieeben in dieser Botschaft wider vermelt haben, in welcher Weyse das eyne Herschaft der andern, wen die von den Veynden bedrangt wurden, solt Hulf vnd Rettung thun in den Tzeitten, als diese freuntliche Vorschreibung gemacht vnd bereit was.

Do hat E. W., desgleichen die Rethe der Lande zw Leyflant, unsers g. H. seynem Bruder, Konig Alexander, auch S. G. Rethe von dem Romischen Konig auch seyner Mandat nyrgen eingedacht; sunder an allerley Entschuldigung solde ein Herschaft der andern hulflich seyn, in welchem Lande is were, bissolang die Veynde aws dem Lande weren, das der erste beschedigt wurd. Vnd wiewol das vnserm g. H. nicht bescheen ist, so hat doch S. G. Got zw Hulf genomen vnd seyne Rechtfertigkeit; alzo das Geruchte komen ist den weltigen vnd hastigen Anzcug seyner Veynde in die Lande des Grosfurstentumbs, hat er sich eylende erhaben aws ferner gelegener Stete vnd aws seyner Herlickeit der Kron zw Polan, in kurtzer Tzeit mit seynem Volck ist er komen gen Schmalentzke: der Veynde Versamlung wurden aws S. G. Lande mit schwerer Nyderlage vnd Blutvorgissung merglicher Lewthe awsgeschlagen. Vnd darvber haben S. G. Lewthe vil Reysen gethan in des Moschkawer Lant mit vntzeliger Name wider in seiner G. Herlickeit an allen Schaden wider gekart. Furter hat E. W. geschriben dem Konig, das E. W. furkomen sey, das vnser g. H. Konig welle mit Grosfursten zur Moschkaw eyn newe Voreynigung des Frids auf diese Tzeit machen; auch schreybet E. W. in Ewerm Brif, das ir habt eyn Aufmerckung beider Halbung der freuntlichen Voreynigung, an ewern Wissen vnd Willen, Ko. Mt. nicht thun solde.

Vnser g. H. lest Ewer W. darauf antworten, das S. G. diesen Somer, von Pasca an begunt bis an den rechten Wintertzeit, das er von keynem Part seyner Freunde Hulff hett, alleyn mit seynem Volcke, das er in eylender Tzeit vorsammeln kunde; vnd hat alle den Seinen genug getan gegen dem gewaltigen Veynde, vnd hat sein Sach, mit Gots Hulf, verczogen, als die Wintertag zo ankomen, das sich die Lewthe in dem Felde Komers halben nicht lenger enthalden kunden. Vnd wolt S. G. an eygentlich Ende mit dem Veynde von dannen nicht aufbrechen, hat angesehen merer Sachen halben in ander S. G. Herlickeiten, vmb des willen, das S. G. auf den Somer alda auf die weyte gelegenen Grenitzen musten mit Beschwerheit komen.

Vmbe des willen hat S. G., angesehen die vorigen Rede und auch des Grosfursten zus Moschkaw Zweneigung etliche Schlos vnd Gebiete, die

seyn Vater lessiglich hat, bey vnsers g. H. Bruders Gezeiten, Konigs Alexander, hat er S. G. wider vbergeben vnd hat mit ime aufgenomen eynen ewigen Fride. Doch was sich dar tref in Ewer Herlickeit der Lande zw Leyfflant, mit wasserley Weysze der Grosfurst in der Moschkaw in den Sachen vnser Bothen durch seinen Bajeren besucht, vnd wasserley geburlich Antwort vnsers Hern Boten theten, wils E. W. haben, zo wil ichs verczelen.

Desgleichen lest E. W. vormittelst demselben Bothen zw Schmalentzky Ko. Mt. sagen, das S. G., auf Verlidung der heyligen drei Konig Tag, von seiner Seite, seyns veterlichen Erbs des Grosfurstentumbs zw Littawen, awsfertigen etliche Hern Rethe S. G., vmb die Grenitzen richtig zw machen tzwischen beiden Herlickeiten.

Ko^r Gnade hette das also gerne getan vmb E. W. Vermanung willen, desgleichen vmb viler Clag vnd Heligung der Vndersassen S. G. an den Grenitzen. E. W. wol wissenlich ist, das Ko^r G. aws dem Felde spath geczogen ist von dieser hewtigen grosen Tagfart zur Wille, die S. G. mit seynen Prelaten, Hern Rethe seiner G. Grosfurstentumbs, vmb manchfeltiger Sachen halben, lange vorczogen hat: derhalben kunten die Hern Rethe S. G., die da waren auf der Grenitz bestympt, von dem Tage nicht aufbrechen. Vmbe des willen begert vnser g. H. Konig, E. W. wolle den Awszcug von beiden Parten abstellen aufs ander ansteende Jar, auf den Tag der dreier Konige zcwtkomende; auf welchen Tag, an eynicherley Vorczug, sollen aws den Grosfurstentumb awszcihen die Prelaten, Hern Rethe des Grosfurstentumbs, die da bestympt seynt.

Czw Gedechtnus welche Hern, die da sollen kommen aws dem Grosfurstentumb auf die Grenitzen: der Woywoyde von Tracken, Her Niclas Nicoloyewitz, der Woywoyde von Pleschkaw. Her Stanislaus Schlebowitz, vnd der Stathelter zur Wese, zw Peirlen vnd Jasweyn, Her Albrecht Narbutewitz; auch der Marschalk vnd Secretarius, Stathelter zw Vitebecke vnd Breszlaw, Her Jahn Sopeha.

Vnnd auf die Samaytschen Grenitzen: der Bischof von Samayten, Her Merten, vnd der Her von Tracken, Hewptman zw Samayten, Her Stanislaus Janewitz vnd der Kochmeister vnd Stathalter zw Skersnomen, Her Peter Olechnewitz.

Darzw alle Hern, welche an den Grenitzen ire Gutter haben, sollen mit den obbeschriebenen Hern awsreiten.

Antwort des Herrn Meysters in Leyfflandt, Ko^r Durch^t zw Polen Botschaft, nach Inhalt irer Werbung; gegeben zcu Wenden, Mitwoch nach Reminiscere, anno IX.

Anfenglich aldo Ko. Durcht. hab im Jar, alsz man schrib VII, am Dornstag in den Ostern heyligen Tagen, durch iren Bothen den edlen Hern Johannes Sawisicz, an Seyn Gnad zcu Riga werben lassen vnd Vrsache furgeben, die S. G. woll verstanden vnd auch auffgegrundet haben, wo vnd wordurch sey Ko. D. bewegt worden vnd bedacht were, mit vortroster Hulff, der Taterschen Keyszere Peyrkossky vnd von Kasanien den Muszkowitter zu bevehende vnd Krig mit im anzuheben, mit Beger Hulff vnd Beystand von S. G. vnd diesen Landen Leyffland, nach irer samender Vorbuntnuss, alsz E. L. aws denselben Gewerben vnd diesen Schrifften, ob man der nicht gedenken ader wissen wolde, vorsten mugen; dorauf aldo, nach Vorhaldung der Werbung vnd Gelegenheit, beschlisslich geantwort ist.

Nachdem S. G. in gleichem Falh vnd Anmuthen Ko. Alexanders hirbevorn, mit reyf-

sem Rath aller Part dieser Lande, alreith Antwort gegeben vnd mit vylen beweglichen Reden, durch Seyner Gnaden Bothen, zcvm Gutten bewegen vsgelegt hat, kunde ader wuste S. G. darin baven dy Dinge alleyn nicht zu uorandern. Nicht destweniger wolde Ko. D. zcu gefallen dorab allen Parten dieser Lande, so erst geseyn muchte, nachmals gerne vorgeben vnd wes derhalben wider im Rat gefunden wurd, Seyner Ko. D., durch eigene Botschaft ader Schrift zu wissen lassen.

Solch Vorgeben vnd Beratschlagen ist von allen Parthen vorgerurt gescheen vnd des nach Beschlusz Ko. D. von Wolmer, am Dinstag vor Panthaleonis, anno VII eigentlich besteht Rat vnd gutte Meynung m. g. H. vnd aller Parthe vorgerurt, mit manchfeldiger duplichen Betrachtung, allenthalben schrifftlich zugeschickt vnd vormeldet worden, al seynen des nach gewanten Sachen, zcur Eren vnd nach Cristenlicher Pflicht, vor bebstlicher Heyl., Romisch Keyserlicher Mt. vnd allen Cristen, Hern vnd Fursten, bekant seyn muchte. Nichts distemyrid ist Ko. D., wywol man desgleich S. Ko. D. Bruder, Alexander, milder Gedechtnusz, vorhoffet, was doran vngefertigt gebliben und alles mit andern schriftlichen newen angeczogen Vrsachen der ersten Botschaft vnd Vorkundigung vngleich vmb Rat vnd Hulff, als das die freuntliche Eynigung vormugen solde, kegen den Muszkowitter, durch Botschaft vnd Schrift gefordert. Nemlich Albertus Janewicz, Hawptman zu Gawen, dem auch nach vorgerurter Meynung vnd nach duplichter Antwort gegeben ist Ermelt, von Ro. K. Mt. Mandat iczt gewist hat, doraws man spuren mag, was m. g. H. Andacht und vleissige Bethe, nach als vor, gewesen sy, solch gethane Antwort recht ansehen vnd in Acht nemen wold.

Nichts destmynder hat S. G. doselbst, Ko. D. zcu Gefallen, vorwilligen derhalben nach eynen Landstag zu uorschreiben, wider hiruff zu ratschlagen; wes nach beyden Herlickeiten in diesen Dingen nutte vnd gut seyn muchte. Als auf Trinitatis nechst vorgangen aber nicht anders, dan biebevorn, nuczers duglichers nach treglichers im Rath finden mugen, dan den Beyfride awszcuhalden vnd alsdan mit eynander nach samender Eynigung zcu handeln vnd vbereynzcukomen; do Ko. D., durch m. g. H. Botschaft, am letzten zcu Schmalenszke vnd andere, wol vorstanden hat mit Vormeldung Ro. K. Mt. Mandat do ersten ankomen, das S. G. nach Vorwantnisse thun musten, nicht hat mit vorschweigen mugen.

Vnd das sich solchen Vorgebens des Mandats halben Ro. Ko. Mt. K. D. mit iren Herren in Sunderheit vorwunder, mit Vorschweygung aller ander Vrsachen, vnd das man auf solchen Tag Trinitatis gehalden die Vorbundnisz anczusehend vnd Hulff zu tun villeicht vorgessen, vnd nicht gedacht hab: solch Verwundern vnd Czulegung kumpt S. G. vnd aller Parth dieser Land doch aws der Buntnysse vnd sammen angefangen Orlege mit dem Muszkowitter in eynen Beyfride getreten sey; vnd also diese Lande doch nicht, als dy freuntliche Eynigung vermoch besorget, sunder zum untreglichen Beyfride uber trostliche Zusage Schadens nachzukomen, notigk gedrenget hab.

Welche Beifride, von S. G. sowol, als von der ander Seyten, mit eden Creuczkussung, Sigel und Brifen, by schwerer Vormaledeiung, befestiget, festiglich zu halden ufgenomen, vnd das zcu mermalen den Rewschen Bothen zcum Ende ausgelobet sey, das seyne Gnad vnd diese Lande uw ane Not, Gedrangk und redliche Vrsach, in Vorgessung Trew, Er vnd Gelupde, mutwillig davon getreten seyn solden, Ko. D. vnuerpflicht Hulff zu tun, haben sy in irem Rathe y thun zu seyn nicht finden kunnen vnd das sie das czum eren vmmer bekannt

seyn vnd vorantworten muchten, als men aws iren Antwerten, nach als vor, allewege so man wolde, wol zuuorstehen hat.

Aber so ir werbend vormeynen, villeichte, doraws Vrsache der Hulffe zu nemen, das in dem Beyfride stehen solle, wer es sach, das der Groszfurst von der Muszkaw welchem Part den Beyfride nicht halden wolde, so solde das Part iren Schaden vorweislichen als iren Frunden, von welkeren man alsdan solde Rat vnd Hulf haben an allerley Vorseumnysse etc.: disz kan sich m. g. H. nicht genug vorwundern solch Ding vorzugeben, dar doch in dem Beyfride an dieser Seyten gancz nicht von berurt wirt, als auch hievorn in des Hawtmans zcw Cawen Antwort angezogen sey; vnd das m. g. H. solchs gern gewust hat, wy man sich in solchem Falh kegen malckander in dem Beyfride halden solde. So darvon in dem Vorbuntnisz nicht auszgedruckt stunde, hat S. G. Ko. Alexander seliger, mit merglicher Botschaft beschickt gehat vnd des Berichtung bitten laszen, hat S. G. dorauf keyn Antwort erlangen mugen, aws was Meynung mag Got bekannt seyn. Aber an dieser Seyten het man sich gern eigentlich vorwissen in allen Dingen, vnd auch nach Ausgange des Beyfrides, richtig zu halden, als das nicht anders befunden vnd mit Reden zwr Warheit nachgebracht worden; solle das gebrechen an dieser Seyten, derhalben als hiebeuorn an Ewer Seyten yhe gewesen ist.

Furder als E. L. vormeldet hat, wy Ko. D. nach Willens Beschaffung vnd Reden vorgerurt, in Anmerkung des Grosfursten zcur Moszkaw Zcuneygung auch ander Gescheffthalben, auf andern Ortern, Irer Herlickeit Grenczen, auszzurichten eynen ewigen Fride mit im gemacht hab, vnd doch m. g. H. so lang vnuormut vorhalden, vnd nichts von Verwyslickeit darein zu consentiren vnd samptlich mith zcufriden; des S. G. sich nummer vorhoft hat, vnd ab nw solchs vnd dergleichen mehr mit Krieg vnd Orlege selbmuttig, an Willen vnd Wissen des andern Parts, anzuheben die freuntliche Eynigung vnd Vorbuntnusz, zwischen beyden Herschafften gemacht, beschworen vnd vorsigelt, inhald vnd vormuge mag man erkennen: ader ab S. G. vnd diese Lande das vmb Ko. D. vnd das Grosfurstenthum zw Littawen, in seynen schweren anligenden Noten, hierbeuor vorschult vnd vordient haben.

Das auch Ko. D. bestalt vnd Herren bestympt hab dy Grenitz auf der heyligen drey Kunig Tag nestkomende zw rechtfertigen helffen, hort m. g. H. von Herczen gerne, mit demutiger Bethe, solchs an lengern Vorczug nach Ausfurung des ewigen Frids, als das in der vorgerurten freuntlichen Eynigung vnd Buntnusz belobet vnd auszgedruckt ist, freuntlicher Weysze, durch vnparteysche, rechtferdige, fridsame Lewthe von gutter Conscienz gescheen mag vyl Arges, Clag vnd Gewalt auf den Grenczen zu uorhutten, vnd eyn jeden zcu dem seynen kumen, des gebrauchen vnd ruglich darbey bleiben muchte. Alsz Seine Gnade vnd Seyner Gnaden Vorfarn das lange her vnd manchmal, mit vylgehabter Muhe, bogert vnd gebeten haben, aber bisher zw nicht zukomen mugen; nachmals bittend Ko. D. mit den Iren vorschaffen wolle, dy vber dy rechten, wisslichen, alden Grenitze gebawet haben, mit dem Iren abzuweichen, so man durch Vorczug die Grenicz zu richten lang genug, zw grosem Schaden, darmit geduldet hat vnd nicht wol lenger treglich vnd zw leyden seyn will, so man sich daraws villeichte in dy lenge Besiczs beruffen mucht.

Muchte auch nach m. g. H. leczt gethaner, demuttiger Bett vnd Vorderung der ewige Fride von Ko. D. beschworen vnd vordan in allen Puncten aufrichtig aufs Alde gehalden werden : sehn S. G., nebst demutiger Bethe, gancz gerne.

(E registrandis sub litt. D. d., annorum 1508 et 1509, in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXL.

Wolter von Plettenberg benachrichtiget die Regenten in Preussen, dass er von dem Grossfürsten von Moskau die Verlängerung des Friedens auf 14 Jahre erlangt habe, jedoch diesem Frieden nicht viel vertrauen könne. Den 6ten Juny 1509.

Грамота Лявонскаго Магистра Вальтера фонъ Плеттенберга Правителямъ Пруссіи, о заключеніи имъ съ Московскимъ Великимъ Княземъ перемирія еще на 14 лѣтъ. 6 Іюня 1509 г.

Unsern freuntlichen etc. Wir haben Ewern Brif, gegeben zw Tapiaw Dinstags nach Exaudi, vnns zwgeschickt bey Ewerm Diener, mit manichfeltigen einvorslossenen Artikeln vnd newen Tzeittungen, am Dage dato disz Brifs entpfangen, vberlesende zw gutter Masze wol vorstanden; welcher vnns zwgeschickten newen Tzeittungen wir Euch gutlich vnd mit Vleis bedancken schriftlich, berurende, so vns etwas von newen Tzeittungen, vnd wie wir mit dem Grosfursten zur Moszkaw steen, furgefallen, euch mit begerte mitzwteylen: dorauf wir euch freuntlich thun wissen, nach manchfeltiger Betrachtung vnd vleissigen Bewagen aller Herren Prelaten, Hern vnd Parten der Lande zw Leyfflant aws getrewem Rate volbort vnd Consente derselbigen, vnser vorordenten und volmechtigen Boten, vmbe eynen lengern vnd dreglichen Beifride der Landen inzwlegende vmb Anthony nestvorgangen, an den Moszkowitter von vns haben abgesendiget: Dyselbigen geschickten Boten, kortz fur dato disz Brifs, Got sey Lob, Ere vnd Dang, widdervmb an vns gelanget seyn; den Landen eynen Fride zw XIIII Jaren haben eingelacht vnd beramet. Wiewol demselbigen Fride mit den Russen doch awsin sorglichem Anxte vnd Forchten aufs vterste nicht ist zu uortrawen, besonder ires freuelichen Gemuts mit vnredelichem Vornemende ires Vberfals an vnd auf den Grenitzen vns tegelich mussen befurchtenn: hirvmbe wir mit den Landen, vnsern Gebittigern vnd Vndersassen, als nach in steter Aufrustigung bereit vnd geschickt mussen seyn, nach Vormogen Widerstant zw thuende; wolden vorhin aws denselbigen berampten Fride mit vnsern Schriften Euch haben Vorwisslickeit, sonder is vorbleuen vnd vortucket nicht sonder Vrsache. Nachdem wir von vnsern geschickten Baden eigentliche Berichtung entpfangen, habenn die Newgardesken vnd Plesskouwessken semptlichen Boten, vmb XIIII Ja-

ren Beifride zw follenzciehende vnd nach dem Alten zw befestigende, an vns auf komenden Wegen seyn sollen, das wir ewer Ankunft deglichs seyn vberwachten. Alsdan, nach Irer Afferdinge van vns, sein wir in Willen vnd Meynung in diesen vnd meher andern teglich in vnd auf den Littawschen Grenitzen vorfallenden Sachen, die sich mit Raube, Morde, Vberbewegunge vnd Entforinge des Volcks vns vnd vnserm Orden zw grosem Nachteyle, Vorderben vnd Schaden gantz freuelicken anstellen, dem hochwirdigsten etc. Hern Hoemeister etc., vnserm gnedigen Hern, vnd Euch sembtlichen alle Bescheth bey vnserm beschwornen, trewen, muntlichen vnd schriftlichen Berichtung zu thuende; das wir euch in gutem Wolmeynungen, sambt andern Hern vnd Reten der Lande, nicht haben mogen vorhalten. Gegeben zw Leiflant zw Rugen, Mitwochen nach Trinitatis.

Walther von Plettenberg,
Meister zw Leyfflandt D. O.

Czedula.

In Sonderheit, in dato disz Brifs, haben wir abermals E. W. togeschickten Brif, mit vnsers g. H., des Hoemeisters, ingeschlossen Brif, sembtlichen entpfangen, einhaltende, S. f. G. sein Willens vnd Meynung sich auf den Reichstag gen Wormis zu uerfugen; Key^r Mt., sambt andern Hern Fursten, Curfursten, vnser vnd vnsers Ordens Sache aufs vleissigste furzwsetzen: Got gebe zw Gedeyn vnd Profitte vns und vnser Orden furten. So E. W. Schrifte vormelten, Ko. M. zw Polan, sambt iren Hern, zw Marienburg einen Tag sal berambt haben, ist hoch geraten, ir, sambt andern Hern vnnde Regenten, des Tags in seynem Awsgange mit Vleis Acht haben; auch ab E. W. von Ankunft wederigen ins Lant zw Preussen, von vnserm g. H. Hoemeister etc. jenige Tydinge vornemen vns sonder Sewmen, mit andern Zeittungen, vns vnd vnsern Orden belangende, wolle zuschicken. Seynt wir stets gegen E. W. zu erkennen gewilligt. Datum am Tag Corporis Christi etc.

(E registrandis sub litt. D. d., annorum 1508 et 1509, in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXLI.

Nachricht von dem Erfolg der Unterhandlung mit dem Herzog Michaël (Fürsten von Glinski) zur Hinderung des Bündnisses des Königs von Polen mit den Russen und Tataren gegen den Orden. Den 14. April 1511.

Извѣстіе объ успѣхѣ переговоровъ съ Герцогомъ Михаиломъ (Княземъ Глинскимъ), для воспрепятствованія союзу Польскаго Короля съ Русскими и Татарами противъ Ордена. 14 Апрѣля 1511 года.

Montags nach Palmarum ist Cristoff von Schleynitz der Handlung halben, so sich tzwischen ime vnd dem Hewptman in Samayten begeben, zw Labiaw ankomen; dorauf in alsbalt, vnd dornach abermals, m. g. H. der Groscomptur besuchen hat lassen zu erlernen, wie

sich solcher Handel ergangen vnnd sonderlich waser Befehel ime der Her Marschalck an Hertzog Michel mitgeben hette, vnd was er für Briffe vnd Antwort wider dorauf entpfangen. Dorauf er diss Antwort geben: der Her Marschalk hette ime, neben andern, diesen Befehel, denselben an Hertzog Michel gelangen zw lasen, mitgeben. Nachdem Ko[e] Ir[t] von Polann Willenns vnd gesynnet were sich mit dem Moschkowitter in Verbuntnus zw geben vnd mit den Tatern zu uoreynigen, den ritterlichen, loblichen teutschen Orden vnd sonderlich die Lande Leyfflandt vnnd Prewssen zu uortilgen, vnd der teutschen Nacion abzwdringen, mit Hulff der Vngelowbigen, das cristlich Blut voreren, were des Hern Marschalks dinstlich Bet, dieweil er eyn cristlicher Furst were, er wolde den Moschkowitter dahin vormogen, das er sich mit koniglicher M. in keyne Vorbuntnus, wider den Orden vnd der gantzen Cristenheit zw Nachteil, begeben wolle. Welchs er alzo an Hertzog Michel getragen hette, der ime derwegen diss Antwort gethan: Er truge gut wissen, wasserley Gestalt sich der Hendel tzwisschen Ko[r] Ir[t] vnnd dem Orden erhielten, vnnd sonderlich, dass der Ordenn gemeynt vnnd Willens were freuntliche vnnd gutliche Handelungen in solchen Sachen furzwnemen, in Zuuorsicht dadurch die abgedrungenen Lande wiedervmb zu erlangen. Nw wuste er, das nichtis doraws wurde, sonderlich bey dem itzigen Konige vnd Tyran, dieweil man in der Gutte, bey Konig Alexanders seynes Hern Gezeiten, in der Gutte nichts hette mogen bey der Cron erlangen. Vnnd wiewol in Aufrur vnd Krig sich der Moschkowitter mit Ko[r] Ir[t] schon in Verbuntnus gegeben; doch hoffte er solch Vorbuntnus wurde nicht lange weren, vnd welde doran seyn, das der Konigk den Orden diss Jar vnbekrigt wol muste lassenn, wan er wolde im Anhatz genug bestellenn; vnnd sonderlich, das der Tater an tzweyen Ortern in die Cron fallen solle, 60,000 stark; dergleichen wurde der Moschkowitter vnd er in Littauen fallen, vnd das Landt vmbekeren. Kunde in mitler Zeit der Orden in seynen Sachen etwas guts treyben, das sege er gerne. Wo aber der Orden krigen wolde, so weren andere Wege vnd Voreynung zu suchenn, alzo das der Konig keynen Fride mit dem Moschkowitter vnd Tater ymmer meher bekomen mochte.

Item er hat gesagt, das ime Hertzog Michel eynen Briff an Hern Marschalk gegeben hette, als ein Credentz, lawtende ime seyns Widereynbrengens auf gescheenes Antragen, von wegen seyner Wirden an S. G. gescheen, geben solde; welcher Briff, neben andern, durch die Samayten am Strande entpfremdet were.

(E registrandis Magistrorum generalium in archivo secretiori Regimontii Prussorum.)

CXLII.

Der Hohemeister meldet dem Meister in Liefland, dass er in Königsberg angekommen sey, sein Bruder Kasimir aber nach Petrikau zur Unterhandlung mit dem Könige von Polen sich begeben habe. Den 25sten November 1512.

Demnächst folgen: 1) ein Danksagungsschreiben an denselben für mitgetheilte neue Zeitung den 30. Januar 1513. 2) Ein Schreiben an die Abgeordneten in Liefland in Bezug auf dieselbe. 3) Vorläufige Nachricht an den Meister in Liefland, dass der König von Polen Hülfe vom Orden wider die Moskowiter suchen wolle. Den 16ten Februar 1513.

Грамота Великаго Магистра Магистру Ливонскому о прибытіи своемъ въ Кенигсбергъ, объ отъѣздѣ брата его Казимира въ Петриковъ, для переговоровъ съ Польскимъ Королемъ. (25 Ноября) 1512 года.

За тѣмъ слѣдуютъ: 1) благодарственное письмо къ Ливонскому Магистру, за сообщенныя новости. 30. Января 1513 г. 2) Письмо къ посланникамъ Ливонскимъ о томъ же. 3) Предварительное извѣстіе Ливонскому Магистру о томъ, что Король Польскій намѣренъ просить помощи отъ Ордена противъ Москвитянъ. 16 Февр. 1513.

Nochdem E. M. vor der Zceit vorstendiget, wie wir Willens vnsern Weg von anheyms nach Preussen zw nemen, auch durch Bethe den hochgebornen Fursten, vnssern lieben Bruder, Marggraue Kazimir, der angesatzten Tag zw Peterkaw perschonlich zw besuchen vormugen, fuge wir E. W. wissen, das wir soliche vnser vorgenomen Reisse an nestvorschynem Montag vollendet vnd alhier zw Konigssperg, in vnsser Ordens Land, ankomen seyn; do wir auss manchfeldigen Frolockenn vnd williger gehorsamer, vndertheniger Ertzeignis vnser Prelaten, Gebittiger vnd Glider vnsers Ordens, auch aller Stende, vnsser vnd vnssers Ordens Vorwanten vnd Vnderthan, die wir in Gesuntheit vnd Wolfart gefunden, gnugsam vormarckt, das sie solicher vnsser Zwkunfft begirig vnd erfrewet gewessenn. Derwegen wir Gote dancken vnd Lob sagen, hoffende vnd bittende, Er wolle durch seyne Almechtigkeit vns in vnser Regirung Gnade verleyen, das wir dieselbige alzo begynnen vnd volfuren mugen, dorab Er gelobet auch heyligen Cristenheit, vns vnd vnserm Orden, vnd dissen Landen Merung, Rum, Ere vnd Nutz ersprissen vnd zukommen muge. Vnd nochdem wir, wie angetzeigt, berurthen vnsern lieben Bruder, Marggrauen Cazimir, vns vnd vnserm Orden zw Eren vnd Besten, sich mit vns von Anspach zu erheben vnd den Weg nach Polan mit vns zwgleich bis kegen Possnaw zw nemen vormocht, ist seyn Liebe doselbist von vns sich vorder kegen Peterkaw zw begeben geschidenn; do wir dan, noch vorgehaldenem Rat mit vnsern Hern vnd Freunden, entlich vnd beschlislich mit seyner Liebe vorlossen, das S. L. zw Peterkaw mit Rat E. W., auch des Erwirden vnsers lieben Obersten Gebietigers Teutzscher Lande etc. vnd hier aus Preussen geschicktenn, vnd anderer von wegen vnser Hern Ohem vnd Freunde der Churfursten vnnd Fursten Rethe, alda versamlet, auff nichts anders handlen, auch nicht weither, dan auff furder vnsser Bewilligung vnd Gfallen, mit Konig[r] Ir[t] vnd der Crone zw Polan, auff Meynung beigelegter Artikel, beschlissen solde, gutlich begerend vnd biettende, das E. W. weld solich Vorschlege vnd Artickell in geheym vnd engem Rathe, wie E. W. abzwnemen der Hendel Nottorfft erfordert, halten; vnd was furder in dissen schweren Sachen vorzwnemen vnserm Orden zwm Besten, wie E.

W. trewhertzig altzeit gethan, vns E. W. Radt mittetheylen. Dergleichen wir auch altzeit thun wollen, vnd E. W., was vns auch allenthalben furder begegenen wird, vnuorzuglich in keynem Weg bergen; welichs wir E. W., domit sich E. W. vnsers glugseligenn Zustandis mit vns frawen vnd vnsers Ordens Sachenn Gelegenheit wissen mugen, nicht wollen vorhalten, dan derselbig E. W. etc. Gegeben am Tage Katherinae, im 1512ten Jar.

Eodem derselbig, die ist dem Meister in Leifflandt die Antwort, so mein gnediger Her Marggraf Casimir etc., wie dan seinen Genaden auf dem angesatzten Tag zu Peterkaw begegnet ist, zugeschickt worden; darneben geschrieben, das er ime wol des Ordens Sachen, Landt vnd Leut beuolhen haben, auch was hierinnen vnnsern genedigen Heren weyter begegnet, sall Seiner Erwird nicht verhalten pleybenn etc.

Sontag nach Conuersionis Pauli ist dem Hern Meister volgende Meynung geschrieben.

Wir haben ewer Zceittung, zo Ir vns schrifftlichen vberschickt, in dato diss Tags entpfangen. Thun vns derselben hochlich bedancken, gutlich begern vnd bittende, was euch weyter der vnd andern halbenn begegnen vnd zwkomen, vns dieselben an Vorczug mitzwteylenn. Dergleichen wir auch, zo balde vnns erkeyne behendet, euch ferner zu erkennen zw gebenn vnd zwzwschreibenn nicht vnderlassenn wollenn.

Nota. Diss volgende Meynung ist dem Vogt von Soldaw vnd Hern Jorgen von Polentz, dem Licenciath, als Geschickten in Leyfflant zwgeschriben.

Es ist vnns in Dato ein Schrifft von dem erwirdigen Hern etc., Meyster aws Leifflannd, zwkomen, davon wir euch ein Copey eingeschlossenn, die ir lesende habt zu uornemen, thun vbersenden. Vnd nachdem vns vnd vnserm Orden hiran nicht wenig gelegen vnd nicht wissen konnen, in welcherley Gestalt sich disse newe Tzeittung begehen mochten, ist an euch vnser Beger, ir wollet mit dem Hern Meister, als vor ewer Person vnd nicht aws Befehel, reden, dergestalt, das er disser Sachenn mit seynen Gebietigern wol bedechtlich nachtrachten wolle vnd sich nicht voreylen; auch bedenken, in was Ferligkeit wir, mitsampt vnserm Orden, diss Orts steen; wie ir solchs fuglicher Weysse nach Gelegenheit disser Zceittung wol zu thun wysset.

Nota. Nachuolgende Meynung ist dem Meister zu Eyfflandt Mitwochs, nach dem Suntag Invocavit, geschrieben.

Vns kombt glaubliche Warnung fur, wie das vns Ko^e^ Wirde zw Polenn itzunder in seinen obligenden Notten wider den Musskowitter zu helffen ansuchen wil; welichs wir euch notturfftiger Wolmeynung im Besten nicht haben wissen zu bergen. Derwegen vnnser gutlich begerlich Bethe, wolt solichs ewern Gebietigern eroffnen vnd mit inen beradtschlagen, wo solich Ansuchen von seiner Ko^n^ W., die wir euch auffs eylendts nicht verhalten wollten, gescheen, was vns vnd vnserm Orden hierinnen thwlich, ewern Radt mitteteylenn; das wollen wir, etc.

(E registrandis Magistrorum generalium in archivo secreto, Regimontii-Prussorum.)

CXLIII.

Der Hohemeister benachrichtiget den nach Liefland abgeschickten Komthur zu Memel ins Geheim, wie er erfahren habe, dass der Meister in Liefland Willens sey, sich mit dem Könige von Polen gegen den Grossfürsten von Moskau zu verbinden, und verlangt darüber aufs Schleunigste sichere Nachricht. Den 6. December 1513.

Отписка Великаго Магистра посланному въ Ливонію Мемельскому Командору, о намѣреніи Ливонскаго Магистра соединиться съ Польскимъ Королемъ противъ Великаго Князя Московскаго. 6 Декабря 1513 г.

Wir geben euch yngeheym zu erkennen, wie vns glaublich ist furkomen, das der Meister aws Leifflant Willens ist sich mit Ko^{r}. Ir^{t} von Polan als fur eynen Mahn zw steen gegen den Moschkowitter, vehdlich Krig furzwnemen, zw vorbinden. Dieweil wir dan nicht eigentlich wissen ob dem alzo, haben wir demselben, sonderlich nachdem vns gedachter Her Meister, dergleichen ir auch, nichtis dovon vormelt ader zwgeschriben, keynen Glauben geben wollen. Ist darvmb vnser gutlich Beger, ir wollet aufs geheymst, zo ir mogt, gut vnd eigentlich Erfarung vnd Kuntschafft geben, vnd haben solchs alles vnd sonderlich, was des Meisters Botschafft mit Ko^{r} Ir^{t}, vnd widervmb was inen allenthalben fur Antwort von beyden Teylen begegent, vnd was derwegen beschlossenn, zu erfaren; dergleichen was der Meister vnd der Konig mit den Landen Littawen aufs Jar gegen dem Moschkowitter furzwnemen Willens. Vnd was euch hierinne allenthalben begegent vnd ir in Erfarung komet, vns dasselbe eigentlichen aufs erst bey der Stunden, Tag vnd Nacht, dieweil vnserm Orden merglich, wie wir euch, wils Got, so ir widerkomet, berichten wollen, gelegen zwschreiben vnd keynen Vleis hirinne sparen. Gegeben am Tage Nicolai im 1513ten Jare.

(E registrandis in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXLIV.

Instruction der Preussischen Gesandten nach Dänemark wegen des vom Kaiser beschlossenen Bündnisses mit Moskau, Dänemark und Preussen gegen Polen. Im Oktober 1514.

Инструкція Прусскимъ посланникамъ въ Данію, касательно преднамѣреваемаго Императоромъ союза съ Москвою, Даніею и Пруссіею противъ Польши. Въ Октябрѣ 1514 г.

Abfertigung vnser lieben andechtigen Heren Hanssen von Gabelentz, Vogt zw Soldaw, vnd Hern Heynrichen von Miltitz, Pfleger zw Neidenburg, an Konig^n^ Hoff kegen Denemarg, vnd ine mitgegeben.

Item eyn Credentz an konigliche Irlauchtigkeit zw Denemarg.

Item eyn Credentz an den Kurfursten zw Brandenburg.

Item Credentz an die Geschickten des Hauses zw Sachsenn vnnd Brandenburg.

Item eyn Vollemacht, wie die hiernach begriffen ist, yne auch mittegegebenn.

Instruction.

Noch geburlichem Zwentpitten vnd Vberantwortung der Credentz ist volgend Meynung an Konig^r Ir^t zu Denemargk zw tragen.

Durchlauchtiger Furst, grossmechtiger Konig, gnedigster Her. Nochdem der allerdurchlauchtigste Furst, vnvberwindlichste Kaysser vnd Her, Her Maximilian etc.; vnser allergnedigster Her, Gothe zw Lobe vnd Merung seyner gotlichen Dinst, auch zw Trost gemeyner Cristenheit vnd zw Unterhaltung des heyligen Reichs Oberkeitt, freuntlich Voreynigung vnd Vorbuntnus zwischen Seyner Kay^n Ma^t, Ewer Konig^n Ir^t, andern Churfursten vnd Fursten zw machen vorgenomen, dortzw Sein Kay^n Ma^t den hochwirdigsten etc. Fursten vnd Hern, Herren Albrechten, Teutzsch Ordens Hoemeister, Marggrauen zw Brandenburg etc., vnsern gnedigsten Hern, von wegen des ritterlichen Teutzschen Ordens in Preussen vnd Leifflanden, auch gefurdert: dieweyl dan genanter vnser gnedigster Her sich Kay^r M^t, in aller Vnderthenigkeit, Gehorsam zu leisten schuldig erkennt, haben S. f. G. vns derhalben zw Ewr Konig^n Ir^t solche Vorbuntnus, nach nottorftiger Abrede, Ewr Konigli^n Ir^t, Kay^r May^t, ander Kurfursten vnd Fursten Geschickten, die einzwgehen vnd helffen aufzwrichten abgeferfiget; wie solichs Ewr Konig^n Ir^t auss dissem vnserm Machtbrife gnediglich haben zuuornemen; czw solichem wir vns, nach Gefallen Ewr Konig^n Ir^t, vnsers Vormogens dinstlichen erbittenn.

Item solich Antragen sollen vnser Geschickten, erstmals Kay^n Ma^t Geschickten, auch vnsers Hern Vaters, Bruders vnd Vettern Geschickten anczeigenn, vnd wo von Nottenn noch irem Radt andern, mynnern ader mehren.

Item Acht zw geben, so vil muglich, das in Artickeln dem Vorbuntnus mit dem Moscowitter vnser Orden aus Vrsachen, wie euch bewust, vorschonet werde.

Item die Voreynigung vnd Vorbuntnus zw fleissigen, das Got vnd seyner werden Mutter Marien zw Lob vnd Ere, auch zw Vnderhaltung des heyligen Reichs, Gerechtigkeit vnnd

Vberkeitt erstmals mit stadtlicher Zwthuung aller Buntsvorwanten, die Lande, so vnserm Orden zw merclichen Schaden gemeynem Adel von der Cron Polan abgedrungen, wir wider eröbernn mochten; domit wir hirnachmals so vil dester stadtlicher vnsern Buntsvorwanthen in iren Anliegen auch helffen konden.

Item beschlisslich zw trachten, wo sichs begebe, Irrungen zwischen den Buntsverwanthen, die nicht durch die Rethe vortragen worden, wie soliche ausgetragen solten werden.

Item das Hertzog Georg von Sachsen in der Buntnus nicht vbergangen, das bey sein Lieb gestellt wurd, ab sein Lieb auch dorin sein wolt.

Nachdem auch das Haus Pomern vormals mit in Puntnussen der Cron Denemarg vnd des Ordens gewest, czw gedenken, ab es gutt sein solt, das es itzunt auch mitte eyngenomen; domit nicht Vrsache geben werde, das es sich, in Vorbuntnus mit der Cron Polan vnnd andern, diser Voreynigung zu entkegenn geben dorfte.

Item auf was Zceit, auch auf was Macht die Buntnus gestalt gutt Acht zw geben.

Item die Vnderthanen der Buntsvorwanten frey vnd sicher durch eynander zw handlen.

Item gutte Justitia an allen Ortern vorgenomen vnnd gehaltenn werd.

Item Ordnung zw machen, woe sich Schyeffbruche begeben, das es zwgleich mit den Vnderthanen der Buntsvorwanthen gehalten werde, vnd wie mans mit fremder Herschafften Vnderthan in solichen halten sall.

Item fleissiglich zw trachten, das nachvolgender Artikel in die Vorbuntnus gebracht: wo sich begebe, das der Buntsvorwanthen eyner mit Gewalt vbertzogen wurd, so sollen die andern, ob die Zcall wie vorstehet, mit aller Macht den zw entsetzen vnd zw retten, an allen Vortzug, als nemlich so yne solichs vormelt in N. Monden zu czihen.

Item zw gedencken, ob es nutz vnd gut sein solt, das alle Jar die Buntsvorwanthen, auf eyner benumpten Zceitt vnd Stelle, ire treffliche Botschafft oder Rethe zwsamen schickten, von nottorfftigen Dingen der Buntsvorwanthen handlethen; wo auch mergliche Gebrechen vnder den Vnderthanen entstunden, das solichs alsdan, noch Vorhore vnd Billickeitt, hingelegt wurd.

Vollemacht der Geschickten kegenn Dennemargk.

Wir Albrecht, von Gots Gnadenn des Ordens der Bruder des Hospitals Sancta Marie des Teutzschen Hausses von Jerosalem Hoemeister, Marggraue zw Brandenburg etc., bekennen vnd thun kont vffentlich mit dissem Brife. Nochdem der allerdurchlauchtigste grossmechtigste Furst vnd Her, Her Maximilian Romischer Kayser, zw allen Zceithen Mehrer des Reichs, czw Hungern, Dalmacien, Croatien etc. Konig, Ertzherzog zw Osterreich, Hertzog zw Burgundy, zw Brabandt vnd Pfaltzgraue, unser allergnedigster Her, Gott dem Almechtigen zw Lobe, gemeyner Cristenheit zw Trost vnd dem heyligen Romischen Reich zw Aufnemen vnd Merung, freuntliche Voreynigung vnnd Vorbuntnus mit etzlichen Konigen vnd Fursten aufzwrichten Willens ist, dorin vns seyne Kay[e] Ma[t] auch haben will, zw welicher Buntnus wir vnsere Rethe vnd Geschickten zw Irer Kay[n] Ma[t] verordneten, vnd anderer Fursten Bottschafften in Denemarg, mit voller Macht vnd Gewalt, abfertigen sollen: demnach haben wir mit Radt, Wissen vnd Willen vnser Prelaten vnd Rads Gebietiger von wegen des gantzen Ordens, die erbaren vnd geistlichen vnser Rethe vnd lieben, andechtigenn Herren Hansen von der Gablentz, Vogt zw Soldaw, in soliche Buntnus, wie die beschlossen vnd aufgericht wurd, von vnsern wegen vnd in vnserm

Namen zw bewilligenn; dieselbigen neben vnd mit den andern Konigen vnd Fursten Botschafft sich in unserm Namen mit ine zuuorschreiben, geloben vnd besigeln, Macht vnd Gewalt in Crafft diss Brifes haben sollen, dasselbig stet vnd vest vnd vnuorbruchlichen halten vnd voltzihen wollen, in aller Form vnd Mass, als ob wir in eigener Perschon entkegen vnd bey diser Buntnus weren. Vnd ab die gemelten, vnsere Rethe vnd Geschickten, in diser Handlung mehr Gewalts bedorfften, wollen wir ine den, itzunt als dan vnd dan als itzunt, volkomelich auch hiemit gegeben haben, in der allerbesten Form vnd Mass, wie sich zu rechte geburt, als ab es den hirin mit besundern Worten ausgedruckt were, in vnd mit Crafft diss Brifes, den wir zw Vrkundt vnd mehren Sicherheit mit vnserm grossen Majestat anhangenden Ingesigel haben befestigen lassen. Geben zw Hollandt etc.

(E registrandis Magistrorum generalium ejusdem anni, in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXLV.

Markgraf Albrecht bittet den Herzog Fridrich, Kurfürsten und den Herzog Johann von Sachsen, die Irrungen zwischen dem Bischof von Meissen und dem päpstlichen Kommissar Bomhawer, wegen der Kruciate für Liefland gegen die Russen beizulegen. D. 3. Februar 1514.

Грамота Маркграфа Альбрехта Герцогу Фридриху, Курфирсту и Герцогу Іоанну Саксонскому о прекращеніи несогласій, происшедшихъ между Епископомъ Мейсенскимъ и Папскимъ Комисаромъ Бомгаверомъ, въ разсужденіи похода противъ Русскихъ. 3 Февраля 1514 года.

Wir werden bericht, das sich bey Zeit vnd Regirung des hochwirdigsten, hochgepornen Fursten, vnsers lieben Ohem vnd Vorfars, Hern Friderichs, vnsers Ordens Hoemeisters, Hertzogen zw Sachsen etc., etzliche Irrungen vnd Gebrechen von wegen der Gracia Cruciaten vnd Gnaden so durch Babst^{e} Hay^{t} vnd dem heyligen Stul zw Roma vnserm Orden, den Landen Leifflandt zw Gut, vnd gemeyner Cristenheit zw Trost zwischen dem Erwirdigen etc. Hern Johansen, Bischoff zu Meissen, welicher soliche Cruciaten in seynem Stifft nicht hat wollen zwlassen, vnd dem hochgelarten etc., Hernn Cristian Bomhawer etc., Thumhern vnd Babst^{r} Hay^{t} Commissarien, vnd vnsern Orden erhalten haben; welich dan bis auff dissen Tag gestanden vnd keyne Entschafft gewonnen, wie dan E. L. von kegewertigem Hern Herman Roneburg, Cantzler zw Leiflant vornemen werden: derhalben E. L. freuntlich bitten, dieselbigen wollen inen gnediglich horen, vnd auf das vilberurte Gebrechen dister stadlicher zw gutlicher Handlung vnd Entschafft reichen mogen, ime, vnsern Orden zwm Besten, gutte Forderung ertzeigen vnd gnediglich beuolen haben. Vnd wen dieselbigen entscheiden vnd vortragen, dasgenig, so an Gelde vnserm Orden zustendig noch vorhanden, ane Vorhinderung gutwillig volgen lassen. Das wollen etc. Gegeben am Tag Blasy im 1514ten Jahre.

(E registrandis Magistrorum generalium ejusdem anni, in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXLVI.

Eine Nachricht von der Einnahme von Schmolensko durch die Russen im Jahre 1514. Diese Nachricht ist an den Komthur zu Memel geschrieben und von diesem dem Hohemeister mitgetheilt. Den 3ten September 1514.

Извѣстіе о взятіи Русскими Смоленска въ 1514 году, писанное къ Мемельскому Командору и отъ него сообщенное Великому Магистру. 3-го Сентября 1514 г.

Mein willige Dienste zuuoren hochsten Vormogens. Wirdiger, bsondern gonstiger Herr Comptur. Ich het itczundt langist E. W. eczliche newe Zceitunge geschriben; so ich dan die nicht fur war habe kunnen erfaren, habe ich der nicht von mir wollen schreibenn. So den sulche Zceitunge worhafftigk vormeldt vnd geschriben sein worden, derhalben ich die E. W. auch zur Handt fur eine Warheit schreibenn magk. Der Moschkowiter ist mit groser Macht vor Schmolenczk gekomen vnd doselbst von Buchssen mechtigk Geschos gehabt hat; domit hot er das Slos Schmolenczk an einer Seiten zumal zere durcharbeit vnd zudrondt, also das die vfim Slosse fernir Enthaldunge nicht wol haben mogen fugen; vnd haben zcu Moschkowiter geschickt, er sulde komen vnnd sein Slos einnehmen: dan Schmolencz wirt nymandts alleine Got vnd sein; hot der Moschkowiter bforcht Vorreterei vnd hot nicht thun hinauff reiten. Also ist Herczog Michell, am Tage ad vincula Petri, vf einen Morgen frwe hinauff mit tawsent Pferden geritten; vnd zobaldt er hinauff kommen ist, so sein die auffim Slosse ehm das Slos vnd alles das im Slosse gewesen ist eingerewmet vnd apgetreten. So ist Herczog Michel etliche Tage vfm Slosse gewesen, vnd doselbst alle Dingk coordiniret vnd bsaczt; vnd ist widder zcu Moschkowiter komen, vnd hot gesprochen also: Gnediger Grosfurste aus der Moschkaw, hewthe schenke ich dir das Slos zu Schmolencz, das du lange begert hast; was schenkstu mir? So hot gesprochen der Moschkowiter mit grosen Frewden: So du mir das schenkest, zo schenke ich dir das Furstenthum yn Littawen, vnd gelobe dir, das mein Hewpt nicht zu Ruh setczen wollen, ich brenge dich an die Orthir. Mit diesen Worten sein sie auffs Slos zu Smolencz eingeritten; vnd zobalde der Moschkowitter einkomen ist, ist er vor alle Dingk in die Kirche vnser lieben Frawen eingegangen, vnd doselbst yn groser Andacht vnnd Dangsagunge sein Opffer gethan hat; vnd doselbst zum andern mael Herczogk Micheln gelobt hat in Littawen yn zu setzcen. Dornoch hat der Moschkowiter alle ym Slosse, die zuuornn das Slos eingehabt haben, vnd iren Hewptman frei loes vnd ledigk mit alle irer Habe vom Slosse laessen zcyhen. Wer do hat wollen dienen, dem hot er Dienst vnnd Solt gegeben. So ist yr Hewtman von danne geczogen, den hot Herczog Michel etliche Meilen geleyt vnnd ist zcum Konige gekomen. Nu hot der Konigk, wie man spricht, XII tausent Man fremdes Volks, vnd sal noch komen V tausent; vnd hat sunst auch vil Volk: Littawen, Russen, Thatern, Samaiten vnd ander Volk. Was der Her Konigk im Willen ist, nacht kein Gehoer hiuon; sunder alle Tage stehen new Zceitunge zu uorhoffen.

(Ab originali in archivo secretiori Regimontii Prussorum.)

CXLVII.

Rescriptum regis Poloniae ad Magistrum generalem, Marchionem Albrechtum, respectu rumoris de consilio Marchionis foedus cum Magno duce Moscoviensi contra eum paciscendi. D. 25 Septembris 1514.

Отвѣтъ Польскаго Короля Великому Магистру, Маркграфу Альбрехту, въ разсужденіи слуха о намѣреніи Маркграфа вступить противъ него въ союзъ съ Великимъ Княземъ Московскимъ. 25 Сентября 1514 г.

Sigismundus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithuaniae, Russiae Prussiaeque etc. dominus et haeres.

Illustrissime princeps et domine, nepos carissime. Excusat litteris suis vestra I. innocentiam suam, quod, videlicet, adversus nos cum hoste nostro, magno duce Moscoviensi, nulla confoederatione usa sit, nec ad ipsum ob eam rem oratores unquam miserit, petens nos, ut de eadem hanc suspicionem non habeamus, neque delationibus credamus. Illustris domine nepos, cum in optatis nostris semper existat, ut nobis tam de vestra I., quam etiam de quibuslibet nobis cognatione seu sanguine junctis, nihil aliud quam ea, quae amoris et benivolentiae sunt, persuadeamus; tamenque non solum vulgo, sed etiam a captivis hostilibus, satis palam ferebatur, vestram I. nonnihil adversus nos, cum eodem nostro hoste, intelligentiae constituisse: quamobrem potius mirati sumus, quam quod credendum putaremus, reputabamus itaque nobiscum, id non satis esse possibile et credibile, tum quia vestra I. nobis arcto vinculo sanguinis juncta est, tum etiam, quod contra suam professionem et catholicae fidei statum faceret; suspenso itaque animo, eam rem ferebamus. Quoniam tamen vestra I. ea excusatione, quam ad nos perscripserit, suspicionem a nobis removere nitatur, sumus contenti, non credere. Quocirca vestra I. debitum amorem erga nos gerat et conservet, et etiam effectu prae se ferat, et ita nostrum innatum in se amorem firmabit et praesertim cum vestra I. nobis adhaeserit, regnoque nostro et nobis debitam reverentiam fecerit, nec dubitet, quod statui suo et ordinis sui incremento utiliter consulet. Quam feliciter valere desideramus. Datum Vilnae, die vigesima quinta Septembris, anno Domini millesimo quingentesimo quartodecimo.

Commissio propria Regiae Majestatis.

(Ab originali in archivo secretiori Regimontii Prussorum.)

CXLVIII.

Duo scripta Sigismundi, regis Poloniae, ad Marchionem Albrechtum, Magistrum generalem, de victoriis in Ruthenos, d. 14 Septembris et 29 Octobris 1514.

Двѣ грамоты Польскаго Короля Сигизмунда Великому Магистру, Маркграфу Альбрехту, о побѣдахъ надъ Русскими. 14 Сентября и 29 Октября 1514 г.

Sigismundus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lituaniae, Russiae Prussiaeque etc. dominus et haeres.

Illustris princeps, nepos noster carissime. Deo optimo maximo adjuvante, qui in se sperantes nunquam deserit et confundit manus filiorum alienorum, exercitus noster, quod nobis dominiisque nostris et rei Christianae felix faustumque sit, die Nativitatis Mariae proxime praeterito, octoginta millia Moscovitarum una acie fudit fugavitque, quorum triginta millia sunt caesa, octo summi et praecipui eorum Voyewodae et consiliarii, triginta septem duces, barones et officiales cum aliis supra mille quingentis nobilibus viris capti. Haec tam illustris ac multis seculis memoranda victoria, quemadmodum hostilem audaciam et improbos conatus fregit ac vehementer contudit, ita nobis attulit plurimum consolationis, et communem omnium tristitiam in amplissimum gaudium convertit, quam vestrae I., pro nostra in eam singulari benivolentia, significandam censuimus et significamus. Pro comperto namque habemus, quod vestra I. eandem ipsam victoriam, pro suo in nos et res nostras affectu, laetissimo et gratissimo animo est acceptura. Et affectamus vestram I. velit his nostris et rei Christianae tam laetis successibus, una cum praeceptoribus, consiliariis et subditis suis, laetari et gratias Domino Deo agere, qui conversus erexit brachium Christi sui, et consolari nos et dominia nostra pro sua summa pietate dignatus est. Jam arcem Dambrowno de manibus eorundem hostium eripuimus speramusque fore, quod brevi et Smolensko et reliquas arces nostras, dudum amissas, recuperabimus, et injurias, nobis et subditis nostris illatas, ulciscemur. Urgere enim et bello persequi hostem nostrum, auctore Domino Deo, decrevimus, et ne respirare quidem ipsum, aut vires colligere patiemur, qui, desperans jam de rebus suis, post acceptam tam magnam suorum cladem, et Smolensco, paucis admodum illic praesidiis relictis, in Moscowiam fugisse dicitur. Bene valeat vestra I. Datum in castris apud Borissow, die Exaltationis Sanctae Crucis, anno Domini millesimo quingentesimo quarto decimo, regni nostri anno octavo.

Commissio propria Regiae Majestatis.

Sigismundus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Litwaniae, Russiae, Prussiae, Samogitiaeque etc. dominus et haeres.

Salutem et felicitatem, illustris princeps et venerabilis domine, amice sororiusque noster carissime. Cum constat, rerum humanarum bonos eventus tanto esse jocundiores, quanto latius inter amicos communicentur divulgenturque: ea de re de his, quae apud nos hisce temporibus, Deo auspice, post hunc conflictum Moskwytarum contigerunt, voluimus I. V. significare. Nam campiductores nostri duas

arces, Mscyslaw et Kryczow, quas ipse hostis noster, dux Moscoviensis, injuste possederat, ipsi oppugnando invaserunt et pristinae ditioni nostrae viceversa subjugaverunt. Unde et uberiorem nobis fortunam, Deo propicio, futuram speramus; pro qua in nos hujusmodi speciali gratia divina, ipse semper sit Deus benedictus etc. etc. Et cum his bene feliciterque I. V diu valere desideramus. Datum Vilnae, die Dominico ante festum omnium Sanctorum, anno Domini millesimo quingentesimo decimo quarto; regni vero nostri anno octavo.

Dominus Rex per se.

(Ab originalibus in archivo secretiori Regimontii Prussorum.)

CXLIX.

Der Hohemeister dankt dem Erzbischof von Riga für den überschickten Hengst und ersuchet ihn, den Frieden mit dem Grossfürsten von Russland zu erhalten, weil die Zwietracht mit demselben den Unterhandlungen des Kaisers zum Besten des Ordens schädlich seyn würde. Den 5. März 1515.

Грамота Великаго Магистра къ Архіепископу Рижскому, о сохраненіи мира съ Русскимъ Великимъ Княземъ, въ отвращеніе вреда переговорамъ Императора въ пользу ордена. 5 Марта 1515 года.

Wir haben E. L. Schreyben, bey Zaiger dits Brieffs, sambt dem jungen Hengst, damit vns E. L. vorerenn thutt, alles Inhalts vornomen; auch denselbigen Hengst gantz freuntlicher Maynung von E. L. empfangen vnnd angenomen: wollen den alzo von E. L. wegen gebrauchen; bedancken vns diesser E. L. Vorerung gantz hochlich vnd freuntlich mit Erbiettung, solchs vmb dieselb in dem vnd anderm zu uorgleichen. Vnnd nachdem vns E. L. in solcher Schrifft, vff vorig vnser Schreybenn, der Hielff halben wider Konigkliche Irleuchtigkeit von Polenn zu laisten, Anthwort gibt, welche wir zu gutter Mass auch vornomen; ist vns derhalbenn E. L. Stiefft vnnd Kirchen Widerwertigkeit nicht lieb: mochten leiden, das E. L. derselbigen vberig weren. Dieweyl aber E. L. wyssen, in was Handlung Romische Kayserliche Maiestat, vnser allergnedigster Herr, mit konigklicher Irleuchtigkeit von Polenn vnnd dem Grossfursten der Reussen steet: welche Handlung vielleicht vns vnd vnserm Orden zum Besten furgenomen ist; derwegen Key^{e} Ma^{t} dieselbige Handlung geren beylegen wolt. Wo solchs geschee, wie wir noch hoffen, mocht solchs vnns vnd E. L. in Diessem vnd Anderm auch erspriesslich erscheinen; darin wir vns dan bey Kay^{r} Majestatt, wie wir vns hieuor erbotten, E. L. zu gutt, befleissigen wollenn, damit solche Zwitracht zwischen E. L. vnnd dem Grossfursten der Reussen, dieses Bawss halbenn, auch auffgehaben mocht werden. Darvmb wir E. L., wie neher vnnser Schreyben mitbrengt, gantz freuntlich bitten, E. L. wollen hirin vnser vnd vnsers Ordens Sachen behertzigen, vnnd noch-

mals mit gedachtem Baw stiel steen, vnnd in diesser Zeyt gegen dem Grossfursten der Reussen, sovil sich E. L. des enthalten kann, zu Ruhe geben, bits so lang diesse vnsere grosse tapffere Sach zu Ruhe vnd Ainigkeit kumbt. Dan E. L. zu bedencken haben, wo dieselb itzo was gegen dem Grossfursten der Reussen mit der Thatt furnemen wurdt, diesser Sach, so Kaysserliche Maiestat vor hatt, ain grosse Zerruttungk brengen; welchs wir dan vielleicht gegen Kayserliche Ma^{t} im andern Wege entgelten musten. Solchs geben wir E. L. hiemit im besten vnnd gantz freuntlicher Maynung zu uorsteen; welchs E. L. nicht anderst, dan trawhertzigk Maynung von vnns gescheen, vornemen woll, vns auch mit Hielff, wo es ey nicht anderst sein wolt, welchs wir nochmals ganz freuntlich bietten, nicht vorlassen. Wollen wir hinwiderumb gegen E. L. vnnd derselbigen Stiefft vnsers Vormogens gleichmass furnemen vnd dartzu gantz freuntlich vergleichen vnd beschulden. Gegeben am Montag nach Reminiscere im 1515ten Jare.

(E registrandis ejusdem anni in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CL.

Der Hohemeister benachrichtiget den Meister in Liefland, dass die von Moskau zurückkehrenden Gesandten des Kaisers das sichere Geleit vom Hauptmann auf Marienburg erhalten haben, und überschickt ihm auf ihr Anrathen ein Schreiben an den Grossfürsten zur weitern Beförderung. Den 16. März 1515.

Извѣщеніе Великаго Магистра Магистру Ливонскому о назначенной для возвращающихся изъ Москвы Императорскихъ посланниковъ охранной стражѣ отъ Маріенбургскаго Капитана, и объ отправленіи къ нему, по ихъ совѣту, граматы для пересылки ся къ Великому Князю. 16 Марта 1515 года.

Wir fugen euch zu wissen, das Röm. Kaiserliche Majestat Botschafft, vnsers allergnedigsten Herren, zu vns aus Vrsachen, das sie kein Gelaidt von Houptman vf Marienburg haben bekomen mogen, verhart; doch vffs leczt sind sie, vff vnser Ansuchen, mit genugsamen Gelaidt versehen worden, vnnd vff heut dato von vns iren Abschidt genomen. Dieweil Ir nu zum Tail wist an welichem Ortte sie gewessen, haben sie vnns erinnert vnd angezeigt, das nicht unschicklich sein solt, das wir dem Grosfursten inn Reussen durch vnser Schrifft ersuchen liessen; welichs wir zu thun bedacht sein. Haben derhalben diesen Brieff hiebey an den gedachten Grosfursten fertigen lassen, welichen wir euch, lauts diser hierinn verwartten Copey, was wir an ime geschriben, hiemitt zuschicken. Vnnd nachdem wir zu diser Zeitt bey vns Nymants haben, der sich an solichem Ende bereden kan, sein wir verursacht worden euch denselbigen Brief zuzuschicken. Begern derwegen, gar gutlich bittend, ir wollet solichen Brieff bey euer Dyner vnd Dolcken aynen in die Musca, vnd denselbigen Brief dem

Grossfursten vberantworten lassen, mit disem Bevelhe, woe man denselbigen euern Geschickten Antwort geben wurdt, das er dieselbigen vff Teutzschs ader Lateinischs fordert. Vnnd ab Ir was van neuer Zeittigung, die dem Grosfursten zu wissen notdurfftig weren, weste, wollet ime die daneben zuschreiben vnd euch diese Muhe vnd Beschwerung nicht bekomern lassen; wollen wir hinwiderumb euch gancz genediglich vnd gunstlich erkennen vnd vergleichen. Gegeben am Freitag nach dem Sontag Oculi, im 1515ten Jare.

(E registrandis in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CLI.

Walther von Plettenberg benachrichtiget den Hohemeister: 1) dass er die Antwort vom Vogte zu Sonnenburg wegen des bestellten Kalks nicht früher erhalten habe, weil der grosse Sund erst vor Kurzem fest mit Eis belegt sey; 2) dass der Schaden zweyer Edelleute an der Grenze mit Litthauen durch beiderseitige Commissarien werde untersucht, dabei aber zwei oder drei Gebietiger mit ohngefähr 200 Pferden von seiner Seite an die Grenze geschickt werden; 3) dass die Tattaren mit den Russen im Kriege begriffen, zwischen Polen und den Russen aber keine Feindseligkeiten vorfallen. Den 23. Januar 1517.

Отписка Вальтера фонъ Плеттенберга Великому Магистру, о томъ, что Татары находятся въ войнѣ съ Русскими, а между Польшею и Россiею не происходитъ никакихъ непрiязненныхъ дѣйствiй. 23 Января 1517 года.

Hochwirdigeste, durchleuchtige, hochgeboren Furste, vnssernn pflichtigenn Gehorsam, willige vnd geflissene Dienste myth all vnssers Vormogens Irbetung seynn Euwern f. G. stetz vorann boreith. Gnediger Herre vnnd Oberste. Wyr seynn teglichs Anthwort vann deme Vogede zcu der Szoneborg warthenn gewessenn, vnnd dasselbe nye bis ann dissze Tzeidt bekommenn kunnenn, angesehenn der grosse Szunth die tzwu Meile breith ist nyn vaste bolacht, das menn hette sicher, ehr dann itz vor kurtzenn Tagenn, mugen darvber kumenn vnnd tragenn der eynuorslosszenn Anthwordt, wy Euwer f. G. habenn zu vornemenn grusse Beswerung; nichte weniger wu Euwer f. G. sulchenn Kalk auff ansteendenn Summer gebranth haben, wollenn wir, sso bald wyr Anthwordt vann Euwrenn f. G. irlangeth, zcu boredenn gehorssamlich bostellenn lasszenn. Euwer f. G. habenn vngetzweiuelth vur disszer Tzeidt gehort, wy tzwey vann vnnssernn Lehenleuthen, auff der Litteschenn Grennsse gesesssenn, etzlichenn Schadenn habenn genummenn. Derhalbenn wir balde vnnsser Botzschafft ann Ko. Ir[t] zcu Pollenn gefertigeth, ghebetenn vnnd boghert, sulcher Schade mocht geguldenn vnnd botzalth werdenn; vnnd habens myth grosser Swerheit dohynn gebracht,

Seyne K. Ir[t] itz auff der Grensse haben wyll; donebenn wyr de Vnssernn auch habenn wollenn, vnnd seynn bodacht tzwei ader drey vnnsser Gebietiger vngeferlich myth II[C] Pferdenn auff die Molstatt zcu fertigenn. Was weither darauss gedeyeth, mussenn wyr gewarthenn; wysszenn Euwrenn f. G. sunderlichs vur Tzeittunghe nicht czu schreibenn, dann der Tather dem Reusszenn trefflichenn grossenn Schadenn, wy wir boricht, gethonn hoth. Menn hort sunderlichs vonn Ko. Ir[t] zu Pollenn vnnd dem Reussenn nychts; ist zcu vormercken, vonn bedenn Theilenn gherne Vridde hettenn. Was wir weither irfarenn, wissenn wyr Eurnn f. G., de wir Godt dem Almechtigenn inn hogheim Regiment zcu Auffkummynge vnnssers Ordenns zcu gefristenn befellenn, vndertheniger Menunge gehorssamlich nicht zcu vorhalten. Gegeben zu Wenden, Freitags nach Vicentii, anno XV[C] vnnd XVjj.

Walther vann Plettenberch,
Meister Teutzsches Ordenns
zcu Leyfflandt.

(Ab originali in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CLII.

Instruction für den Melchior Rabensteiner, Gesandten nach Liefland zur Empfangung der Bothschaft aus Moskau nebst einem Auszug aus dem Schreiben des Bischofs von Reval an den Hohemeister, in Betreff der vom Könige von Polen dem päpstlichen Stuhl gemachten Anzeige, dass der Hohemeister sich mit dem Grossfürsten von Moskau gegen ihn verbunden habe. Den 7. November 1517.

Инструкція Мельхіору Рабенштейнеру, посланному въ Ливонію, для пріема посольства изъ Москвы, съ присовокупленіемъ выписки изъ письма Ревельскаго Епископа къ Великому Магистру, касательно сдѣланнаго Польскимъ Королемъ Папскому двору объявленія, о вступленіи Великаго Магистра въ союзъ съ Великимъ Княземъ Московскимъ противъ Польши. 7 Ноября 1517 года.

Instruction wes sich Melchior Rabenstainer inn Eifflandt, bey der Botschaft auss Reussen auch dem Maister aus Eifflanndt, haltenn vnnd werbenn soll; gestellt zu Marienburgk am Sonnabennt nach Allerheiligenn Tag, anno etc. XVII°.

Erstlich soll er sich gein Konigspergk begebenn; daselbst soll ime vnnser Rentmeister I[C] Mark nach Vermogen dieses Brieffs ausstrichten, die er also zu Zerung annemenn soll. Vnnd sich alssdann vff das bequembst befleissigenn vnnd auffmachen, damit er sicher bits gegen Riga komen moge; daselbst er vff die Reussisch Botschafft Acht haben vnd derselbigen alda gewartenn soll. Vnnd so er bey sich kumbt, soll er der Botschaft vermeldenn: wie ine m. g. H. bis gegen Riga abgefertigt, solicher Botschafft warzunemen, damit sie nicht vergebenns ire Reiss nemen thet, auss Vrsachen ine anzuzaigen; nachdem solicher Botschafft

vnzweifenlich bewust, wes des Tags halben, so Ro. Kay. Mt in diesen Gebrechenn sich vndernomen, in Handlung stundt. Damit nu solicher Tag zu ainem Ende gedeyen mocht vnd der Handell abrunstig oder zunichten zu machen, het sich mein genedigister Her zu seinen Brudern, Herrenn vnd Freunden ausser Landts gethan, demselbigenn sein Entschafft zu geben: derhalben het ine m. g. H. zu solcher Botschaft verfertigt, sie zu Riga anzunemen vnd bey ir zu pleyben bits m. g. H. widerumb anhamisch komme, welichs vff schirst Weyhenachten geschen sal; zu bitten, dieses keinen Misfallen zu tragen, dan m. g. H. solche Raise dieser Sach zum Besten furgenomen. Wo sie nu nicht verziehen noch warten wollten, wer doch meins gnedigsten Herren gantz gutlichs Gesynnen, sie, die Botschafft, wolt, wes sie anzubringen hetten, ime, dem Schicker, schrifftlich nach Vermogen der Wort vnd Buchstaben latteinisch behendigen vnd vberantworten; das also durch ine widerumb an m. g. H. gelangen solt. Vnd wes alsdann fur Antwort darauff zu geben von Notten, solt solchs eylent widerumb gescheen.

Wo sie auch fragenn wurdenn, wenn solich Tag sein Entschafft erreichen mocht, sol geantwort werden: m. g. H. versehe sich vngeferlich in jj Monatten vnd verhoff sich nicht lengers Vffzugs.

Ob sie auch ansuchen thetten, ob mein g. H. ainiche Entborung hie in Landen, alss den Braunspergk vnd Bischburg, furgenomen het, sol gesagt werden: sein f. G. haben solichs vorgehabt; dieweyl aber seyn f. G. souil befunden, das er solichs on schwere Schlege erobern moge, ist er desselbigen, wie gemelt, zu sich zu kriegen on schwere Schlege mechtig.

Dem Maister auss Eifflandt zu sagen:

Das sich mein genedigster Her, der Hohemaister, bedacht vnd furgenomen hab sich zu seinen Herren vnd Freunden, als den Marggraf Casimir vnd den Teutschen Maister zu begeben; was aber die Vrsach, vnd warumb solichs geschee, hab er, der Maister, abzunemen vnd zu achten, vnd sey derhalben sein f. G. am Montag nach aller Heiligen Tag von Konigsperk soliche Sachen zu uolbringen aussgezogen. Dieweyl sich nu in solicher Sach Schrifften oder Botschafften von m. g. H. dem Hohemaister, oder aber ime, dem Maister, abzufertigen begeben mochten, damit nu dieselbigen nicht vergeblich oder lang vffgehalten werden, — wolt ime m. g. H. solichs nicht bergen, sich darnach habe zu achten: dann sein f. G., mit der Hulff Gots, vff schirsten Weyhenachten widervmb anheimsch sein wollen; auch ime, dem Maister, in solcher Obkunfft, Landt vnd Leut beuolhen haben, das s. f. G. bit dieselbigen ime also beuolhen lassen zu sein, das wol mein g. H. in gleichem Fall auch gern willig geseen werden.

Volgende Maynung ist sumarie auss der Schrifft, so mein gnediger Her vonn Ruscell ytzundt meinem genedigisten Hernn dem Hohemaister gethan, gezogen, vnd dem Geschickten m. g. H. von Eifflanth, wie volgt, eroffnet.

Das Ko. Irleuchtigkeit vonn Polenn irer Secretarien ainen zu bebstlicher Heyligkeyt mit viel Brieffen vorfertigt, die gedachte b. H. berichtenn lassenn, wie sich mein gnedigster Her der Hohemaister mit den Abgesunderten des Cristlichen Glaubens, zu Widerwertigkeyt gegen Ko. Ir., in Buntnus gegebenn; welichs durch den Procurator genugsamlich vor b. H. vorantwort, an welicher Antwort b. H. vast genugig; auss welichem abzunemen, das Ko. Ir. m. g. H. vnd den Orden gegen b. H. gerne vervnglimpffen thet. Dan sich derselbig Secre-

tarius het horen lassen: dieweyl m. g. H. vnd der Orden hie in Preussen vnd in Eiflandt dem Konig wider die Vnglaubigen nicht hulffen, kont Ko. Ir. von Polen nicht anderss gedenken, dan das der Orden in Buntnus mit den Vnglaubigen wer; das dan auch mit gutem Fug verantwort. Darauff der gemelt Secretarius gebeten, das b. H. m. g. H., dem Hohemaister, gebietten wolt, den ewigen Frid zu schweren; welichs m. g. H. von Reuel noch bitzher vorkomen, das b. H. darein nicht hat willigen wollenn: dieses ist vast die Meynung auss dem langen Schreyben des Procurators gezogen.

(Ex originali conceptu in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CXLIII.

Bittschreiben des Hohemeisters an den Meister in Liefland, ihn mit der nachgesuchten Geldhülfe nicht zu verlassen, um das Dienst-Volk besolden zu können, bis das Geld aus Russland ankommen würde. Den 25 Februar 1520.

Грамота Великаго Магистра къ Магистру Ливонскому о денежномъ вспоможеніи для выдачи жалованья войску, пока не привезутъ денегъ изъ Россіи. 25 Февраля 1520 г.

Lieber oberster Gebietiger vnd Bruder. Wir haben von dem erbarn vnd geistlichen Herrn Eberharten von Freyberg, Pfleger zur Tils, inn Schriefften, auch durch muntlichen Bericht, angehört, was er von E. L. vff vnser Gewerbe, so derselbig von vnsernt wegen an E. L. gethan, fur Antwort erlanget, Innhalts nach der Lenge verlesen vnd angehort. Dieweil wir aber aus solcher Antwort vormercken, das vnser gethane Bieth vff dasmal, bey E. L. vnd derselbigen Gebittigern, kein Stat oder Ansehen hat haben wollen, vnd vns itzt die grosse merckliche Not, wo wir anders nicht des Landes verjagt oder ein grössern Schaden zu leyden, E. L. widderumb derwegen anzulangen darzu dringet, vnd sonderlich, das wir die gemelt Hülff des Gelts inn keinen Weg entperen konnen; dann wo Herr Eberhart solch Gelt mit sich gebracht, wolten wir ein grossen Schaden damit vorkomen haben, wie wir dann E. L. mit der Zeeit nicht bergen wollen; hoffen auch nicht, das vns E. L. einichen Schaden inn dem oder anderm zu leyden vergönnen werden, oder darinn Gefallens tragen. Dieweil wir dan noch inn der Bedrengnus, darumb wir Herrn Eberharten zu E. L. gefertigt, sitzen vnd vmbgeben sind, und vns dieselb Hulff des Geldes, so wir die itzund hetten, viel grosser deucht, dann so vns E. L. die gantze Summa vnd nach ein Grossers: so biethen wir E. L. vff das allerhochst vnd inn aller bruderlichen Lieb, dieselb wollen vns je vff dismal mit offt gebetener Summa Gelts nicht lassen, damit wir die Knecht, so wir itzt bey vns haben, gutwillig behalten mögen, so lang bis uns das Geldt aus Reusslanth, wie vnzweiffelich numehr E. L. vornomen, zukomen thut. So aber je E. L. ein Misduncken oder sunst ein Mistrawen inn

vnser Person setzen theten, so ist vnser Bieth, E. L. wollen vns dieselbig Summa Gelts, vff bequeme Zceit widerumb zu geben, furstrecken vnd leyhen: dann es je zu erbarmen, das wir mit einer solchen cleinen Summa Gelts sollen zu Schaden gedeien. Dann wir E. L., so es in vnserm Vermogen vnd die Sach dermassen ein Gestalt, das wir E. L. mit dem oder anderm zu Hülff kommen konten, wolten wir Leib vnd Gut nicht ansehen, sonder dasselbig bey E. L. darsetzen. E. L. sollen auch, was anlangend ist Hargen vnd Wenerland, dessgleichen den Orden in Leifflant, bey irem alten Herkomen pleiben zu lassen kein Zweiffel tragen. Dann wir E. L. vnnd die Gebietiger inn solchem dermassen versorgen wollen, das E. L. vnnd sie keinen Mangel spüren sollen; sonder ob solchen Leib vnd Gut neben E. L. vnd ine lassen, gentzlicher Hoffnung, E. L. vnd die Gebietiger werden sich gutwillig ertzeigen vnd das Gellt vffs erst herausfertigen, damit wir ein wenig aus dieser Bekommernus kommen mögen, vnd villeicht durch solchs vnsern Nutz vnd Fromen E. L. vnd vns allen zum Pesten schaffen; das wollen wir vmb E. L. auch die Gebietiger mit Willen freuntlich beschulden vnd vorgleichen. Bitten E. L. eylende Antwort. Gegeben am Sonnabenth nach Cathedra Petri, anno 1520.

(E registrandis litt. R. annorum 1520 ad 1524, in archivo secreto, Regimontii Prussorum.)

CLIV.

Instruction für den Hauskomthur Michael von Drahe, Abgeordneten an den Meister in Liefland, um die baldige Zusendung von Reitern, Proviant und Geld, und die sichere Geleitung der Russischen Bothschafter bis Memel zu begehren, auch die Krankheit des Hohemeisters anzuzeigen. Den 29. März 1520.

Инструкція Командору Михаилу фонъ Драге, посланному къ Лифляндскому Магистру, для истребованія присылки рейтаровъ, провіанта и денегъ, и для безопаснаго препровожденія Русскихъ пословъ до Мемеля. 29 Марта 1520 г.

Erstlich soll er seiner Lieb vnsern Grus vnd alles Guts etc. sagen, und nachfolgent anzaigen, das wir seyther der nehern Botschaft, so sein Lieb bey vns gehabt, zwo Schrifften, vonn derselbigen ausgegangen, empfangen haben, die wir auch wiederumb seiner Lieb durch unser Schreyben verantwort. Sonder Zweifels sein Lieb hab, was darauff vnser Gemut und Bericht gewesen, genugsamlich verstanden. Dieweyl wir dann nochmals des Gemuts, was wir hievor seiner Lieb durch ir Botschafft auch nachfolgent schrifftlich haben anzaigen lassen, solichs zu volstrecken, wollen wir dasselbig hiemit durch gegenwertige vnser Botschafft auch zugesagt und becrefftiget haben, mit angehefften Bethe, sein Lieb wollen vns vffs erst

mit dem raisigen Zeug, wie hievor gesonnen und gebetten, zu Hilff komen. Vnd wiewol wir kainen Zweifell tragen, sein Lieb hab dieselbigen algeraidt verordent, so vrsacht vns doch solichs zu furdern, dieweyl wir yn vnser Veindt gern abbrechen wolten, das wir derselbigen seiner Lieb Reutter gern bey vns wissen wolten: dan wir gentzlich Hoffnung, so wir dieselbigen bekommen vnd erlangen, mit der Hilff des Almechtigen Gots, merern Sig und Er einzubringen, dan zum Melsack gescheen; wie wir dan seiner Lieb solichs in unsern Schrifften hievor auch vermeldt haben. Darvmb so bitten wir sein Lieb dits vilfeltigen Ansuchen nicht zu Vnwillen vffzunemen; sondern der Betrangung, so vns vnd vnserm Orden von den Veinden geschicht, beyzumessen.

Zum andern, so bitten wir sein Lieb, dieselb wollen vnns vff das allererst die zugesagte Profiant, an Bernau liegende, zu Schieffen zuschicken; dan wir bey vns kain Schieff von hie aus wissen wegkzufertigen, die an das gemelt Ort lauffen wollen. Nachdem vns dan in dieser vnser obliegenden Not an dergleichen Profiant gross gelegen, bitten wir, wie obgemelt, sein Lieb wollen vns solche Profiant durch die Schieff in Eifflant zubringen laszen, vnd diesem vnserm Geschickten hilfflich erscheinen, das wir dieselbigen vff das erst bekomen.

Zum dritten, wiewoll wir gut Wissens tragen, wie es mit der Vberantwortung der andern Helfft des Gelts soll gehalten werden, welichs wir auch also zu halten gedencken, dieweyl es aber yzundt in dieser Zeyt nicht ain claine Somma Gelts vff gemelte krigische Handlung gegangen, also das wir vast all vnser Ampt, alsz Schlosz vnd Stet, mit baren Gelt haben verlegen mussen, dardurch wir denn ainer guten Somme Gelts queit geworden; domit wir es aber noch ferner vnd so lang, wie bisher geschehen, ersezen mochten bits vns vnsere Hilff aus Teutschen Landen ankumbt, der wir dann alle Stundt warttendt sind; desgleichen der Hilff des Gelts ausz der Muschka, wie vns dan der Grosfurst bey vnserm Botten yzundt geschrieben, solichs vffs schleunigst bey Melchior Rabensteiner zu vberschicken: bitten wir vffs hochste, sein Lieb wollen vns, ausz oberzelten anliegenden Vrsachen, die ander Helfft des Gelts yzundt zu vberschicken kein Beschwernus tragen: dan was yzundt gegeben, darff hernachmalsz nicht gescheen; domit wir mit solicher Hilff dasjhenig, so wir noch haben, retten vnd bezalen mogen; dan wir vns hier gegen seiner Lieb erbieten, alles dasjhenig, so wir seiner Lieb vnd seinen Gebiettigern, hievor zuempotten, stet vest vnd on alle Var zu halten, mit diesem Anhang zusampt demselbigen sein Lieb mit Leyb vnd Gut widerumb nicht zu uerlassen.

Zum viertten, dieweyl vns dan, wie hiemit angezaigt, der Grosfurst zugeschrieben, das Gelt bey Melchior Rabensteiner vffs erst zuzufertigen, haben wir diesen gegenwertigen vnsern Botschaffter, vff den gemelten Rabensteiner, eins andern aus der Muschka bey E. L. zu erwarten, abgefertigt, denselbigen mit E. L. Hilff vnd Gelait bits gen der Mymel zu bringen; auch diesen Muschkawitter, welicher mit dem edeln vnd geistlichen Hern, Freihern zu Haideck, T. O. Oberkompan, hieuor, wie E. L. bewust, herauszgekomen, wiederumb von vns gefertigt, dem Grosfursten aller Reussen anzuzaigen vnd zu sagen, wes wir vns gegen den Konig von Polen beweisen, vnd wie in solichem alle Sachen ein Gestalt gewinnen, dodurch das Gelt dester zeitler abgefertigt wurdt. Derhalben so bitten wir sein Lieb, dieselb wollen vnsern Botschaffter, Hern Michel vonn Drahe, hilfflich erscheinen, das soliche Botschaffter ausz der Muschka hin vnd wider gefordert werden; das sein wir allezeyt zu beschulden genaigt.

Zum funfftenn, so konnen wir seiner Lieb nicht bergen, das wir yzundt in kurz vergangen Tagen durch ain eylent hizig Fiber mit Krangkheyt vmbgeben worden sindt; weliche Krangkheyt vns dan etwas vast geschwecht, also das wir in solicher Krangkheyt allerley bewogen, so vns Got der Almechtig von diesem Jamertal fordern wurdt, welichs wir in sein gotlichen Willen gestallt, das wir seiner Lieb dits vnser Landt, solichs zu handthaben vnd zu beschuzen, gebetten wollen haben; dann dasselbig mit seiner Lieb Rat dermassen mit ainem Haupt versorgt, dardurch dasselbig mit Hilff vnd Beystandt nicht vorlassen wirdt. Welichs wir dan hiermit, so sich ainicher Fal an vns begeben thet, gentzlich vor andern also in seiner Lieb darin das Beste zu handeln gestelt wollen haben; dan wir vns ye vnd allewegen zu seiner Lieb alles guten Willens getrost vnd noch getrosten thon. Doch so hoffen wir, Got der Almechtig soll soliche Krangkheyt dermassen ordnen, wie wir dan algeraidt Besserung befinden, das es noch zur Zeyt diese Weg nicht erraichen soll; sondern wolten viel lieber, so es der Wil des almechtigen Gots, von Danzigk vnser Plut sturzen, dan also erfunden zu werden. Doch so stellen wir solichs Alles in die Gnad vnsers Seligkmachers, Bitten derhalben, sein Lieb wollen dits vnser treuherzig Bedenken nicht anderst, dan im Besten von vns gescheen, vermercken, vnd vns ye in dieser eussersten Not mit der Hilff des raisigen Zeugs, des Gelts vnd Profiant nicht verlassen: das wollen wir vmb seiner Lieb zu aller Zeyt, auch die Gebiettiger, freuntlich verdienen vnd beschulden. Wie es auch yzundt vnd vor der Zeyt mit dem krigeschen Angriff ain Gestalt, wurdt sein Lieb allenthalben vom Botschäffter, der zum Tayl dabey gewesen, gute Bericht einnemen.

Gedechtnus-Zettel, dem Herrn Hauszkompthur von Konigspergk mitgegeben.

Item m. g. H. von Stund an wissen zu lassen, vff welichen Tag die Eifflender zur Mymel ankommen werden.

Item zu Riga bey den Kaufleutten Vleis zu haben, ob m. g. H. ain Zentner Pley oder j^c vmb das Gelt bekomen mocht; auch ain Pfundt Saffran oder XXX, wie der Rentmeister mit ime geredt.

Item m. g. H. kumbt zu uernemen, das die Dantzker etliche Guter zu Riga ligende haben, weliche die von Riga, alsz fur ire Guter, denen von Danzigk zufertigen wollen; bey dem Maister souil zu uerschaffen, das dieselbigen Guter in keinem Wegk abhendig, sondern m. g. H. zu gut vffgehalten werden.

Item m. g. H. hat der gefangenen Polen ainen, welicher kolbet ist, nach der Mymel verordnet, der sein Gnad dem Muschkawitter geschenckt, daran zu sein, das derselbig dem Geschickten ausz der Muschka, als Hern Basilio Alexandri, vberantwort werdt, denselbigen mit sich zu nemen etc.

(Ab originali conceptu in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CLV.

Antwort des Meisters in Liefland auf die Anträge des Hauskomthurs Michael von Drahe, wegen Zusendung der Reiter, des Proviants und Geldes, Abwartung und Geleitung der Russischen Bothschafter u. s. w. Den 25. April 1520.

Отвѣтъ Ливонскаго Магистра на предложенія Командора Михаила фонъ Драге, касательно присылки рейтаровъ, провіанта и денегъ, пріема и препровожденія Русскихъ пословъ, и т. д. 25 Апрѣля 1520 г.

Es haben irstlich meynn gnediger Her das freuntlich vnnd genedichlich Zuentbieten, szo durch bomelten Hernn Hauskumpthur, anstadt meyns gnedigsten Hern Hoemeisters, angetzeigth, gehorszamlich angehorth, eingenomenn, vnnd darauff dem Botzschaffter gutlich Will irmanth vnnd gebetenn habenn, seinen hochwirdigesten vnd furstlichen Gnaden widderumb den geflisszen Gehorszam myns g. H. des Meisters vnd willige Denste der erwirdigen vnnd wirdigen Hernn Gebietiger anzuzeigen, mit hertziger Bogirunghe, wo es in allenn seinen ff. G. obliggendenn Gescheffte̅nn vnnd sunderlichen Boswernissen irer ff. G. Kranckheit sich zu Besserunge geenderth, dasselbige zu irfarenn gentzlich irfreuth.

Volgende hoth meyn g. H. vormercketh, wy das sidder der gehabten seiner G. Botzschafft, das nemptlich Hernn Pawell vom Steen, Vogth zu Wesenberghe, vnnd Ludwigen, Secretarien, zcwo Schrifft vonn dem hochwirdigsten, meinem gnedigsten Herren dem Hoemeister, meynen g. H. zughekummen, worinne seiner ff. G. Gemuthe zu vormerckenn geweszenn; welchs dann noch seine Hochwirdigste vnnd f. G. mith kegenwertigem Botzschaffter wyll bokrefftiget vnnd zugesaigth habenn, myth angeheffter Bethe, meyn g. H. seinen hochwirdigsten ff. G. mith dem reiszigen Getzeuge in disszer seiner f. G. bodrencklichenn Noeth nicht zu vorloszenn etc.

Hyrauff wyll sich meynn g. H. der zuentpotenn Vorsicherunge seiner G., Gebiettiger des Ordens im Lifflande, alte Herkumpft vnnd Gerechticheit bolangenn, gehorszamliche vnnd de erwirdigenn vnnd wirdigen Hernn Gebiettiger dienstligk bodanckt habenn. Vnnd wiewoll sich meyn g. H. gentzlich, auch die erw. vnnd w. Hernn Gebietiger getrostlich vorseen hettenn, sulche Bokrefftigunge vnder einem geburlichenn Scheyn myth voriger myns g. H. oder kegenwortigen Botschafft solthe inn zukummenn seyn, wollenn dennoch seine G. vnde die Herrn Gebittiger dusszeren Vortzugk seiner f. G. Schwechunghe vnde angstlicher Widderstalt beygemesszenn habenn, in vngetzweiffelter Hoffenunge, Irc f. G., szo balth es Stadt vnd Fuge habenn mughe, sulches noch gnedichlichenn zu gedencken. Das aber meyn g. H. seine f. G. mit deme reisigenn Getzeughe nicht vorlasszenn, tzweiuelt seine G. nicht, das meyn gnedigster Herr Hoemeister, durch die newlichsten meyns g. H. Botschafft gnugkszam vorstendigeth; wurdurch seine G. vorursacht die vorordenthenn Gewopenn widderumb zurugge hat musszen zihen losszenn. Und dennselbigenn villfeltigenn Orsachenn nach, ist meyn g. H. seiner G. Gebittiger sulche reisige Getzeugk seynenn f. G. zcu schicken tzu disser Zceit noch vmmuglich. Es ist auch seinen f. G. vngetzweinelth vnuorborgen, inn welcher Gestalth die Samaythenn denn Stranth vor-

macht, alszo das der reiszighe Getzeugk des Orts nichts boschaffenn khann; wie nu dissze Lande mith Leuttenn zu Fussze geschicketh, haben diejeninghe, szo seine ff. G. in Botzschafften aus vnnd eyn gebraucht, auch kegenwordiger Her Hauszkumpthur woll geszeen; wo aber jenniger Wegk vortzunemen, szo seiner f. G. Krigesfolck zcur Mymmell, wy dann darvonn Gereth ankeme, mith Zutadt etzlicher Irer ff. G. Gepaur, ausz deme Gebitt Mymmel, mith Geschuitz vnnd seiner f. G. Gewalth der Stranth mochte geoffenth werdenn, das Gras vnnd Futter mytteller Tzeidt ankeme, der reiszige Tzeugk vorthkhummenn konth, vnnd Ire f. G. vonn Irer Freuntschafft, wie dann auch vill darvonn geschribenn vnnd gehandelth, Hilff vnnd Trosth irlangde; was dann meyn g. H. uber die Zusage des Gelts alreith geschicktenn Hilff nach Vormugenn thuen vnnd ausz disszen Landenn entberenn kunnenn, wollen seine G. sich gehorszamlich vnnd die Gebittiger guthwillich irtzeigenn. Das aber seine G. vnnd die Gebittiger etzwes mith Gewalth über den ewigenn bosworenn Fride kegenn die Littouwenn vornemenn vnnd ubenn solthenn, habenn seine ff. G. alle meyns g. H. vnnd der Herren Gebittiger anliggende Boschwerunge vur diesszer Tzeitt zcu mhermolenn geborth vnnd Boricht entpfangenn; vnnd hofft meynn g. H., czo Ire ff. G. die Vorantwurdunge dusszesArtikels gnedichlich bohertzigeth, darinne nicht anders bofyndenn, dann meyns g. H. notorfftige, redliche vnnd erliche Entschuldigung, die seinenn G. vnnd denn Herrn Gebittigernn auch nicht zcu vorandernn mugelich.

Es thuenn auch seine hochwirdigeste vnnd f. G. nochmals bittenn meyn g. H. seinenn ff. G. die Profiande, szo zcur Pernow liggende, auff das irste seinen f. G. zuzuschickenn.

Meyn g. H. habenn vonn dem wirdigenn Botschaffter Boricht, wie seine W. zcu Ryga etzliche vnnd sunderlich Tyllmann Hertzfelt, der seinen f. G. kundich vmb Schiff gesprochen, wasz er vor Anthwordt bekummenn, wirth seinenn f. G. vngetzweiuelth nicht geborgenn. Das aber meyn g. H. zcu Reuell ader Pernow Hollandissche Schiff bokummenn, sich solch Getrede genn der Mymmel zcu forenn vndersteen, ist meynem g. H. nicht muglich; dann die Schiffer des Orts nicht kundich, auch nicht alleyne die Bofaringe der habenn(?); dann auch ires Schiffes, Leibes vnnd Gutts inn sulcher Gestalth vur die vonn Dantzigk vnnd ander Irer ff. G. Vheinde inn Fare setzenn musszenn. Vnnd wu meyn g. H. je muglich geweszenn, wolten sich seine G. seines Ordens Besthe vor langes hirinne erinnerth habenn, das seine G. auch, wo es seiner G. muglich, noch billich theth.

Zcum drittenn, wiewoll meyn gnedigester Her der Hohemeister, wy es mith der Vberanthwordinge der ander Helffte der zugesagten Summe Gelts vorblibenn, guth Wisszen tragenn; dennoch inn Anszehunge in dusszer Tzeit seinenn hochwirdigen vnnd ff. G. nicht aine cleine Summa Gelts auff die Krigesshendell gegangenn, derwegen meynn g. H. sulche Summe vberzcuschicken keine Boschwerunghe tragen wolle.

Aus disszerenn itzigen Artikell habenn meynn g. H. vnnd seiner G. Gebittiger, der doch auff disz woll wenigk bey einander vorschriebenn, gar nichtes kunnenn Ditrichs von Schönenbergs villfeltige, weitleufftige vnnd geschwinde Hendell bodenckenn, dennselbigenn Volgen gescheen ader noch gescheen solle, in Ansehunge gemelther Ditrich sich vonn groszer Hilff vnnd Zcusage doch die eine Zeitt sich vorgesszen, auff dem die ander uff einem anderenn Grunde gestanden, sich sulcher vmbestendiger Hendell kegenn meynenn g. H. hath horenn lasszen; daraus noch zcur Zceitt wenigk Gutts gedigenn. Dieweill nu bey Jdermennichlich ruchtig, gar

kundich vnnd eyn gemeyn Geschrey, Ditrich villeicht eine treffentliche Summe Gelts ausz dem Lande gefureth, vnnd szo man sageth anqweith gewordenn; vnnd sunderlich dieweill der Vorlosz vonn allenn Radts vnnd gemeinenn Gebittigerenn, das allerersth szo mein gnedigster Her der Hoemeister vber die Weiszell tzihenn wurde, vnnd seiner G. Hilff vnnd Kreigesfolck angekomen, das Gelt geliberth vnnd auszgericht sulle werdenn, wisszen meyn g. Her vnnd die Gebittiger auf diszmoell bey einander, ane Mithwisszen der anderenn Gebittiger, nicht zu uoranderenn, ader sich ergenn inne weither zcu vorwilligenn; vnnd bittenn meynn g. H. seine ff. G. wollenn seinenn G. vnnd die Gebittiger auff diszmoll alhir gnedichlich entschuldigeth habenn.

Zcum vierdenn, nachdem meynem gnedigsten Herren dem Hoemeister vom Moschkowitter geschriebenn, das Gelt vffs irsth bey dem Rabensteiner seinenn f. G. zcu fertigen, vnnd derhalbenn dem wirdigenn Herren Hauskumpthur in Bouell gegebenn, auff den Rabensteiner ader eines anderenn ausz der Musschow zu warten, zcu meynem g. H. gefertigeth, welchenn meyn g. H. myth Geläidt vnnd Hilff szampth denn Reusszen schickenn vnnd bis zcur Mymmell geleithenn lasszen. Es wollen meinn g. H. nicht tzweiuelenn, meynem gnedigsten Herrenn Hoemeister wissentlich, was die erwirdigenn vnnd wirdigenn Herrenn Gebittiger mith meynem g. Herren der Furderunge der Reusszenn halbenn entschlosszenn, vnnd was Mysszfallens die erwirdigenn Herrenn Prelathenn, Ritterschafft vnnd Stende disszer gemeinenn Lande desselbigenn tragen. Es wollen nichts deweiniger meyn g. H., szo der Rabensteiner mith den Reusszen ankummenn wirth, szo vyll seynenn G. muglich, vorhelffenn, sie vber Wasszer gebrocht vnnd vorsicherth werdenn. Das aber der Herr Hauskumpthur alhie darauf vorharrenn solthe, habenn meyn g. H. nicht vor gut angesehenn, dieweyll menn des Rabensteiners Ankumpth vngewisz; auch habenn die Lyttenn vnnd Samaytenn ire Kauffleuthe inn dusszern Landen, die heimlich vyll Dinges vnuormercketh auszhorenn, nachdeme es wu mith dem Hernn Hauszkumpthur vyll Auffszehens vur meynem g. H. nicht anders, dann inn Besthenn, gescheenn, vormercken wolle.

Tzum vunfftenn, habenn meynn g. H. gar swermodich angehort, meynn gnedigster Herre der Hoemeister mith eynem eylendenn hittzigen Feber mith Kranckheith ymbgebenn wordenn, vnnd das seine ff. G. inn sulcher Kranckheith allerley bewogen, vnnd so Godt, der Almechtig, seinenn ff. G. vonn disszen Jamertall furderen wurde, das Godt doch abwende, das meynn g. H. alszdann seiner ff. G. Landt zcu hanthabenn vnnd zcu beschuttzenn, darmith dasselbige mith Radth meyns g. H., dermoszenn mith einem Houpth vorsorgeth, dardurch dasselbige mith Beistandt nicht wurdt verloszenn etc.

Es habenn meynn g. H. entlich inn Boslisz disszes Artikels, Godt lob, bofundenn, das sulche Kranckheith sich in Besszerunge geenderth, Godt vnnd seyne kewsche Gebererynne wollenn noch seinen f. G. vnszerm Ordenn vnnd den Landenn zcu Troste langkwerich gefristenn. Vnnd wo dann, dieweill wir alle sterblich, sich einiger Fall ann seynenn ff. G. dermaszenn begebenn, woltenn meynn g. Herr alles Vormugens, seyner f. G. Bogerthenn nach, gerne in sulchem sich boweiszeth vnnd des Ordens Beste wie seyne G. pflichtig gewusth. Es wollenn aber meynn g. H. dem Botzschaffter gebethenn vnnd irmaneth habenn, seyne W. Hochbonenten meynem gnedigesten Herrnn Hoemeister, vonn wegenn meyns g. H., getrostenn

seyne f. G. eynn frisch Gemueth inn disszer frisschenn, frolichen Zceitt sich wolle schaffenn, alle Swermodicheith hinter sich losszenn, alle Sachenn inn Raedt seiner ff. G. Herrnn, Ritterschafft vnde Stete setze, denn die Sachenn mith botreffenn vnnd auch ausz musszenn furenn helffenn.

(Ab originali in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CLVI.

Instruction für den Abgeordneten des Hohemeisters an den Meister in Liefland (Hauskomthur zu Königsberg, Michael von Drahe) um zur Kriegsrüstung gegen Polen Geld und Proviant zu begehren, auch sich der freien und schnellen Communication mit Russland zu versichern. Den 11. May 1520.

Инструкція посланному отъ Великаго Магистра къ Магистру Ливонскому (Кёнигсбергскому Командору Михаилу фонъ Драге) на истребованіе денегъ и провіанта къ войнѣ противъ Польши, и на обезпеченіе свободнаго и скораго сообщенія съ Россіею. 11 Маія 1520 года.

Nach gewonnlicher Zuembiettung etc. soll Her Michell von Drahe meinem gnedigen Herren von Eifflant eroffnenn vnnd anzaigen, das mein genedigister Her der Hohemaister inn kainen Zweifell setzt, er, der vonn Eifflandt, het numer vonn iren Secretarien, Ludwigenn Gratzaw, angehort vnnd eingenomen, was im m. g. H. der Hohemaister vff solich sein Anbringenn, zu Brandenburgk gescheen, für Antwort gegeben. Dieweyl nu inn solicher Antwort vonn Artigkeln zu Artigkeln zu uernemen, warauf mein genedigester Her der Hohemaister berut nicht weitter oder hoher erclerenn, dann wie ain ydes an im selbst; dieweyl aber ye sein f. G. diese Hilff vnd Sachenn nicht hoher ader weitter bringenn mogenn, die doch nicht anderst dann gemainem ritterlichenn Teutschenn Ordenn, auch den Landen Leifflannd zu Gutem angestalt vnd furgenomen: so mussenn sein f. G. dasjhenig wie bewilligt, wiewol sich die gehorsamen Glider inn Eifflanndt bas zu bedencken hetten, seins Worts pleibenn lassenn; vnnd so es ye nicht besser wil werdenn, zu Got vnd seiner Gebererin, der diese Sach mitgegeben vnd anhengig vertrauen, sein f. G. vnd seinen Ordenn in solichenn Furnemenn nicht zu uerlassenn; sonder dasjhenig also anhebenn vnd mit der Hilff Gots vollenden, domit gemainen ritterlichenn Teutschenn Ordenn Rumb, Nutz, Er vnd Lob daraus entsteen vnnd erwachssenn soll. Damit aber mein g. H. vonn Eifflandt weitter vorstendigt werdt, worauff entlich m. g. H. des Hohemeisters Gemut inn diesenn seiner Gnadenn Sachenn berut, so wil mein genedigister Her der Hohemaister dem vonn Eifflanndt nicht bergenn, vnd wil sich nicht anderst versehenn, dann so sich Littauen in ainiche Entborung wider den Ordenn begebenn wolt. Es werdenn m. g. H. vonn Eifflanndt bedenn-

ckenn, was sie dem Orden pflichtig, vnd sich nicht vberredenn lassenn, wo man sie oder gemainen Ordenn beschedigt, das sie Frid zu haltenn schuldig.

Die Reussen betreffennt, ist nicht weniger m. g. H. der Hohemaister allewegen gerenn gewolt het, das nymants Frembdts des Ordenns Landts Gelegenheit vorstenndigt wurdt. Dieweyl aber der Muschkawitter dieser Zeyt zu dieser Expedicion, mer dann ymants anderst, helfenn thet, wie auch mit der Warheyt vnnd zum Augenschein soll befundenn werdenn, hat m. g. H. der Hohemaister nicht mogen vnderlassenn, Botschafften hin vnd wider zu schickenn vnnd zu sich zu nemenn, die des Ordenns Lanndt inn Eifflanndt nicht habenn vmbgeen mogenn. Derwegenn m g. H. der Hohemaister synnen vnnd begerenn thut, wie hieuor allewegen gescheen, mein g. H. vonn Eifflandt wollen sich nichts beschwerenn lassenn, Botschafftenn, weliche auss der Muschka gefertigt werdenn, zu passiren lassenn vnnd furter an sein furstlich Gnad zu bringen: dieweyl numer am Muschkawitter vil gelegen sein, dan vormalss, auch derselbig zum Fridt vnnd nicht zum Krigk in Eifflanndt genaigt; dann er sich am Jungstenn hat horenn lassenn, so der Frid an ime gesucht, wol er denselbigen zu erstrecken oder zu beschliessen nicht abschlagenn.

So nu mein genedigster Her seinen Krigk auss betrenngklicher Not vnnd auss kainem Mutwillen anfahenn muss, dann sich das Gegentayl von allen Seyttenn thut versameln, in Maynung sein furstlich Gnad zu vbereylenn; so habenn sein f. G. beschlossenn vnnd furgesatzt: vffserst, seinenn f. Gnadenn moglich inns Feldt zu zyhenn vnnd sein Veindt zu suchenn, darzu der Almechtig wol Gluck vnnd Hayll gebenn; darauff mein genedigster Her der Hohemaister meinen genedigenn Herrenn vonn Eifflanndt alss ainen Gehorsamenn des Ordens vnd Brudern wil angesonnenn habenn, seins Ordens Lanndt, die Leifflanndt vnnd wo es not, inn gutem Beuelich vnnd Acht zu habenn, vnnd alss die Notdurfft erfordert ains Kriegs wider Littauenn, so sich dieselbigenn dieser Sach wider denn Ordenn annemenn wurdenn; des sich doch sein f. G. nicht versehenn wollenn, wie m. g. H. vonn Eifflanndt solichs auss gutem Verstannd bey sich selbst vonn Nottenn zu sein ermessen werdenn.

Dieweyl nu mein genediger Her vonn Eifflanndt, auss ytzt erzeltenn Vrsachenn, angehort, auss was betrenngklicher Not mein genedigister Her der Hohemaister seinen Krigk zeittigenn muss, wollen sein f. G. hiemit genedigklich gesonnen vnd begert habenn, mein genediger Her vonn Eifflanndt wolten ime, dem Botschaffter, die Helfft der hundert tausent Hornguldenn yzundt vberantworten vnnd mitgebenn lassenn; auch die Helfft der Profiannt, vff Petri vnnd Pauli, nach der Mymell ader gein der Balge inn der baider Tieff ains verordnenn vnnd bestellenn; vnnd sonderlich die hundert Ronen yzunndt auch mit ime, dem Botschaffter, herauss verfertigen, vnnd die ander Helfft des Gelts vnd Profiant, so mein genedigister Her der Hohemaister vber die Weichsell zyhenn wurdt, auch ordnenn vnd vberschickenn. Vnnd wiewol der Profiant der Sehe halbenn nicht zu uertrauen, sonnder hierinn was misslich vnd geuerlich, das man nicht allewegenn zu ainer bestimbten Zeyt an denen Ortenn, do man gerenn wer, komen kan; so wil mein genedigister Her der Hohemaister, dieser Vrsach halbenn, auch gesonnen vnd begert habenn, die ganntz Somma der Profiant vff ainmal, vff genente Zeyt Petri vnnd Pauli, nach der Mymell oder Balge inn der baider Thieff ains zu uerschaffenn; domit sich sein f. G. dester bass inn diese Sachenn zu schicken het. Wie dann

mein g. H. der Hohemaister ganntz kainen Zweifell in mein g. H. vonn Eifflannt vnd die Gebiettiger setzenn thut, sein f. G. inn dem vnnd merern nicht zu uerlassenn: das wollenn sein f. G., alss derjhenig, der ye seins Ordenns Bestes gerenn ertrachten wolt, vmb mein genedigenn Hern vonn Eifflant vnd die Glieder vnnd Stendt desselbigen Ordenns, inn allem Gutem, zu uergleichen vnnd zu beschuldenn, auch in Gnadenn zu erkennen in kain Vergessenn stellenn.

Es zweifelt auch mein genedigster Her der Hohemaister nicht, mein genediger Her vonn Eifflandt werdt sich mit der Hilff der hundert Pferdt mit den Ordenns-Herrenn der Gebur wol wissen zu halten.

Es soll auch der Botschaffter an mein g. H. vonn Eifflant gelangen lassen, nachdem ime m. g. H. der Hohemaister bey nechster Bost geschrieben, die Post zwischen der Reussischen Grenitz vnd Eifflandt bits gein der Mymel, in acht Tagen, die Brieff hin vnd wider zu vberantworten, zu bestellen. Dieweyl nu an solicher Post nicht wenig wil gelegen sein, dan teglichs numer Brieff vff vnd ab verfertigt mussen werden; wil mein g. H. nochmolss gesonnen vnd begert haben, dieses Thons kain Beschwerung tragenn, sondern die Post also vffs erst vnnd furderlichts ordnenn vnd bestellen lassen; auch was für Brieff ankomen, seinen Gnaden eylents vberschickenn.

Vnnd ob dem Botschaffter bejegenen wurde, das mein genedigister Her von Eifflant in solichem Synnen vnd Begeren andre Wege furzunemen gedechtenn, alss wenn mein genedigister Her der Hohemaister im Feldt, alssdann das Gelt zu schickenn, mag zum Gegenwurff geantwort werdenn: Dieweyl die Hilff auss Eifflant mit Gelt vnnd nicht mit Leutten geschee, wer Not, das m. g. H. das Gelt zeytlich inn der Handt het, domit sein f. G. die Dienstleut dester zeitlicher regig machen kont. Vnd ob die Eifflender vff der Bann ligenn woltenn, sie weren gesint ain Bezaler mitzuschickenn, der die Leut besoldenn solt, wer nicht not, meinem g. H. ainich Regiment zustellen; so doch sein f. G. ain ainmuttige Regirung in allenn seiner Gnaden Ordens Sachenn, seinem Orden zum Bestenn, furnemb.

Item mit Bastiann vonn der Linden vnd Jorgen Sack zu handeln vnd andern, die Pferdt zu uerkauffenn habenn, das sie m. g. H. ain zehen Pferdt herauss bringen wolten; die wolt m. g. H. besehenn vnd alssdan bezolenn.

Item Maister Jacobenn, dem alten Buchssenmaister, vnd Heinrichen vonn Swichell, dem Buchssengisser, anzusagen, das sie sich vffs furderlichs zu m. g. G. begeben wolten.

(Ab originali conceptu in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

CLVII.

Georg von Klingenbeck, Gesandter an den Grossfürsten in Moskau, klaget dem Hohemeister, wie schlecht es ihm in Pleskau ergehe. Den 12. August 1520.

Жалоба Великому Магистру Георга фонъ Клингенбека, посланнаго къ Великому Князю Московскому, на дурное обхожденіе съ нимъ во Псковѣ. 12 Августа 1520 г.

Hochwirdigster, durchleuchter, hochgeborner Furst, genedigster Herr. E. f. G. sein mein vntherthenig Gehorsam vnd gantz gevlissen willig Dinst in albeg zuuorn. Fug auch E. f. G. wissent, wie das ich vf an Donerstag Sand Margarithen-Abent, vs der Muska, sambt Kay[r] Ma[t] Geschickten Athanasio Moclocog, alher gein Plessko zu raysen abgeuertiget, vnd alhie Dinstags Sand Jacobs Abent ankomen, mich verhoffet, gemelter Geschickter soll mir des andern Tags alher geuolget haben; welicher aber erst Mitwochen spät vincula Petri ankomen. Ich hab auch abschidlich in der Muska vil angehalten, dieweil Kay[e] Ma[t] den Steffan, aus aigener Bewegung vnd nich meinem Anhalten, von mir gefertiget, damit doch vfs wenigst dem Potschafter oder mir ein Tolka, ob vns vnderwegen was zuestunde, der Handlung gemess, zu reden zuefiele, verschaffen; weliches aber in der Musca abgeschlagen vnd versagt. Ich hab auch, alspald ich hieher zu Plessko gekomen, stetes vmb ainen gebeten vnd angehalten, damit, so mir was zuestünde, denselben zu den Herrn hin vnd her wider hette zu gebrauchen: das mir aber stetes vfgezogen. Summarie so bestimbter Geschickter alhie ankomen, hab ich ine erstlich anzaigen lassen, ich hette vil mit ime zu reden, dy Handlung Kay. Ma[t] vnd E. f. G. berurent: derhalb mein Bethe bey den Herrn vmb ainen Tolka zu bestehen etc., welches er mir zugesagt, aber stetes, bis vf an Dinstag nac Oswaldi, vfgezogen. Dann sy wollen meinen Jungen kaineswegs versten, wo ich was reden lasse, daruf sy antworten sollen. Also hab ich so uil und nicht mer bey dem Athanasyo erfragen kund, das er alhie vnd dasjhenig, so ine Kay. Ma[t] abgefertiget, alles bey ime hab: welchs E. f. G. aus vorigem meinem Schreyben derselben bey Steffan zu gethan nachlengs vernomen; vnd so dyjhenen alhie ankomen, er die mit den Augen ersehe, wulle er sich mit mir erheben den nechsten E. f. G. sambt dem Gelde zuzeraysen. Ich hab ime auch erzelt, was mir E. f. G. bey Kay. Mat. auszerichten zugeschrieben, — welichs Schreyben Freitags post Visitationis Mariae zu Königsperg vsgangen, wie mir derselben Brif verfurt, vnd in der Musca vfgebrochen, dy mir auch erst Sontags spat post Steffani Invencionis alhie geliuert, — vnd gebeten, mir nicht zu uerhalten was ime Kay. Ma[t] daruf geschriben. Dan so wir bed vs der Musca geraist, sey Kay. M[t] nicht anders bericht gewest, dan das E. f.

G. noch bey Kon. Irl. sey. So sich aber die Handlung verendert, so verhof ich sein erster Beuelich solle sich auch anders streckhen, ime so uil mir muglich erzelen lassen. Daruf sein Antwort: ime were kein Schreyben der Handlung halben nicht zuekomen; allein dem ersten Beuelch nach, ine von Kay. Maᵗ gegeben, must er sich halten. Kan auch wol versten, das sich dy Handlung schwerlich anders andern wirdet, wie ich dan E. f. G., im ersten meinem Schreyben zu erkennen geben; dann dy Leut steckchen voller Argwonss: es ist nicht moglich, das man den Ochsen in ainen Trab bringen kan. Derhalben wollen E. f. G. nicht zeumben, mir ins erste, wes ich mich verrer halden solle, zuzuschreyben. Ich hab auch erfaren, das derzeit vnd ich alhir gelegen anders Brif von E. f. G. alhie ankomen, dy auch in dy Musca geschickt. Es ist aber nicht moglich, das ich dy, so mir zuesteen, dauon krigen kunde; dann sie mussen vorhin in der Musca vfgebrochen vnd verlesen werden. Wann mir die zukomen, kann ich nicht wissen. Mir hat jungst Steffan, von Plesko aus, bey seinem Prestabel, Johan Carlano Bruder, ainen Brif zugeschriben, darin nichts sonders; noch must mir derhalb zu Naugarten vfgebrochen werden. Ich hab mein Leben lang dergleichen Manir nicht erfarn, wie alhir gemein ist. Genedigister Fürst vnd Herr, ich hab auch E. f. G. vil zu schreyben, wie spotlich mirs alhie zuestet. Ich lieg in einem Munichs Hoff vnd seint nicht mer als zwen teutsch Kaufgesellen alhier; noch muss kainer zu mir geen. Got hab Lob, ich leb wie ein gefangen Man vnd wie ein Claussner. Got geb, das sichs Wether verklare, alsost ader wem ichs klag, dy sagen mir, es sey inen nicht verpoten, — vnd kan doch kainen zu mir bringen; dann es ist vber in den Gassen bestelt: wo sy ir ainer der Teutschen sehen lest, lauffen all Pauern vnd Burger vss den Heusern mit Prugeln zue vnd weren; darumb kan ich mich nicht besynnen, wem solichs gleich sieht. Ich hab niemant von mir zu den Herrn zu schicken; den ich hette, den wollens nicht versten. Dauon ich noch E. f. G. vil ze schreyben hette, weliches ich aber Leng halben vnderlass, Got vnd der Zeit bevelhen muss. Wiewol mich meiner Person halben soliches nicht sere muet, allein der Hon, Spot vnd Nachtheil, so E. f. G. daraus erstet, das ich auch mit dem oder andern E. Gn. Sachen nicht gantz, wiewol von nöthen, ausrichten kann, verhindert wirde; weliches Alles ich E. f. G., der ich mich auch hiemit vntherthenigs, demutigs, dinstlichs vnd hochs Vleis beuelhen thue, gehorsamer schuldiger Maynung nicht bergen wolte; dann E. f. G. wollen mich nicht verlassen, wie ich dan kain Zweifel in dieselb nicht setze. Datum in Eyl zu Plesko, Dinstags post Oswaldi, anno 20.

E. f. G.

vnthertheniger vnd gehorsamer Diner

J. Klingenbekh.

Hochwirdigister, durchleuchter, hochgeborner Furst, genedigister Herr. Mein vntherthenig, diemutig, sonder Gevlissen, gantz willig gehorsam Dinst in albeg zuuorn. Genedigister Furst vnd Herr. Ich hab E. f. G. Brif, so dieselb kurtz uerruckhter Tage zu zweyen Malen der Kay. Maᵗ daneben mir zugefertigt, vnthertheniger Weyse, wie sich des ze thun geburt, zu Handen genomen; fug aber E. f. G. zu wissen, das mir dy ersten, so Freitags post Visitationis Mariae zu

Konigsperg ausgangen, allererst Sontags spat nach Steffani Invencionis, vnd dye, so Sontags nach Margarithe zu Konigsperg abgeuertiget, Sontags post Laurentij zu Plesko geantwort sein worden. Dann dieselben vorhin in die Musca gefurt vnd vfgebrochen: solicher Gestalt sy mir auch zu Handen komen; wiewol mir dann dieselben Brif alhie vnd zwischen der Musca zuzekomen durch mein Prestabel angesagt, vnd ich alzeit gesagt; ich wisse warlich vnd gewisslich Brif dabey zu haben, das mir aber vs dem Lichte in dy Vinster gewant. Nachdem ich dann am Abent Margarithae spat vs der Musca, sambt Kay. Ma^t Geschickten Athanasio Moclocog, von Kay. Ma^t oder derselben Rethen alher gein Plesko ze reysen abgeuertiget, vnd aldo am Abent Sancti Jacobi ankomen; so hab ich dem oder andern E. f. G. Beuelich layder nicht nachleben konnen, wie dieselb E. f. G. vss angesehener Vrsach zu erkennen. Ich hab auch in der Musca, nach vil geubter Muhe, kainen andern Trost oder Abschiede erlangen mogen, dann mit genantem Potschafter alher sambt der Erfullung der ersten Summa, wie E. f. G. bewust, ze raysen, vnd der beder Pothen so aldaussen bey E. f. G. alhie Ankunft zu erwarthen; also so dieselben der Athanasij mit Augen ansehe, alsdann sich mit mir sambt der ersten Hulf vnd Erfullung Summa zu erheben, E. f. G. den nechsten ze suchen. Ich hab auch durch den so mir an heut dato von dem Herrn alhie dy Brif gelifert vermerckht, wie das der Kayser aller Rewsen E. f. G. hir uf angezeigte Schreyben denselben Antwort vnd Gemut schriftlichen entdeckhet; kan derhalben nicht wissen, wes daselbig Schreyben fur Frucht bey sich hat. Allain das ich sorg, es sey das alt (Ach hulf mich Layd) etc.; aus welichem aber vngezweifelt E. f. G. den Grundt versten werden. Es geth leyder langsam zue. Ich besorg mich vfs hochst, das E. f. G., durch solichen langharrigen Verzug, vnd auch der Kaiser aller Rewssen in Merem vnuberwintlichen Schaden, Hon vnd Spot gefurt werden, welichem doch sein Kay. Ma^t leichtlich vorkomen; das vngezweifelt seiner Kay. Ma^t noch zukunftigen Tagen zu Rew komen mochte, das sich dieselb so lang in der Handlung vnd Sachen lassen vfziehen. Welicher Verzug, auch meines Achtens, aus nichts anderm darfleust, dann zu besorgen, das sich Kay. Ma^t fremb, vngegrundt, valsch vnd betriglich Kuntschaften, so von E. f. G. vnd Kay. Ma^t Widersachern vnd Veinden herkomen, sere verfuren lest. Weliche Poss, Lyst vnd Einfurung Seiner Ma^t vnd E. f. G. Puntnuss vnd Handlung zu entgehen oder zue Hinderung am meysten bey dem Gegentayl gedacht vnnd betracht werden; dann vngezweifelt so dieselben dauon soliche Kuntschaft vnd Verhinderung herfleust.

Ich schrib auch E. f. G. gern new Zeitung, wie es Kay. Ma^t Volkh in Lythawen zuestet: so kann ich alhie nichts erfaren. Ich wils aber dahin setzen, wo dasselb Krigsuolkh was Ernstlichs oder Fruchtpars oder Nachtayligs gegen ainander furnemen oder vsrichten theten, es were alhie vnuerporgen, sonder lantmerig genug sein.

Genedigister Furst vnd Herr. Ich hab mein Leben lang an allen Orten, so uerrn ich gewandert, auch von Andern, so uil weiter gezogen, erhort, das frembde Brif vfgebrechen vnd gelesen vfs hochst verboten sein solle; weliches meines Versehens albie nicht ist. Vnd het mir numer gedacht, das solichs alhie so gemein were gewest; yedoch ye weiter ainer wandert, ye mer sieht vnd erlernt er.

Wie ich alhie vnd vnderwegen der Musca here ze raysen gehalden, dauon hett ich E. f.

G. vil ze schreyben, weliches ich der Leng halben erlassen, yedoch Got vnd der Zeit beuelhen thue. Aintweders ich bin halb gepunden vnd gefangen, oder ich wirde fur ainen Cleussner geacht; dann es sein nicht mer als zwenn teutschs Kaufgesellen alhie, noch mussen mich dieselben nicht besuchen. Wiewol ich den Herrn in dem vnd andern kain Schuld zuemessen, dann vngezweifeld dy Verstendigen wurden E. f. G. den Hon vnd Spot, darinn ich anstat vnd von Wegen E. f. G. alhie liege, nicht gonne. Auch bin ich gentzlicher Hofnung, der Kayser aller Rewsen werde solches nicht beuolhen, auch gar klein Gefallen haben, so anders sein Kay. Ma' das oder grundes Bericht, als ob Got wil beschehen soll. Dann ich von seiner Kay. Ma' gar vil erlicher vnd pass gehalden, wenn alhie beschicht. Aber solichem geb ich nicht anders Schuld, dann das ich etwo Vorbitter bey den Herrn habe, dy mich verreterlich vnd dieblich bey inen dargeben: villeicht vmb des willen, das ich ir einem oder merern ire pose, betrigliche Stuckh mit mir zu gebrauchen nicht gestatten hab wollen; oder wer weyss, wannen das herfleuss. Allein ich hab keinen Tolken bey mir, den ich yeweilen in meiner Notturft zu den Herrn schickhet; das ist der meyst Veel. Ich hab auch bishero meiner Ankunft alhir keinen Tolken bekommen konnen, weder der Kayserliche Botschafter Athanasy, noch ich, als mir durch inen zu erkennen geben wirdt, damit wir vns bede der Handlung oder Schickhung zu gut vnd nach der Notturft bereden mochten. Deshalben wollen E. f. G. keinsweges erlassen, mich ins aller erst mit einem verstendigen Tolmetschen zu uersorgen, damit doch E. f. G. vnd mein Beswerung destatlicher mochten vsgericht werden. Welicher ich, für mein Person, kleine Befrembdung tragen wolt; allein der Nachteyl, so daraus eruolget, wirdt E. f. G. zugemessen. Solichs alles vnd yedes wolt ich E. f. G., der ich mich auch hiemit vnterthenigs, dinstlichs, demutigs Vleis beuelhen thue, sich dieselb dest pas darnach haben in albeg zu richten, schuldiger Pflicht vnd gehorsamer Weise nicht bergen. Datum in Eyl zu Plesko, Sontags post Laurentij, anno etc. vicesimo.

E. f. G.

vntherthæniger vnd gehorsamer Diner
Jorg Klingenbekh.

(Duo scripta originalia, quae in archivo secreto, Regimontii Prussorum, conservantur.)

CLVIII et CLIX.

1) Empfehlungs-Schreiben für den nach Moskau abgeschickten Albrecht von Schlieben. Den 2. December 1520.

1) Рекомендательное письмо объ Альбрехтѣ фонъ Шлибенѣ, посланномъ въ Москву. 2 Декабря 1520 г.

Wir haben gegenwertigen vnsern Rath vnd lieben andechtigen, den wirdigen vnd geistlichen Herrn Albrechten von Schlieben inn die Musca an den Keyser aller Reussen abgefertigt. Dieweil dan denselbigen zu solchem seinem Zug E. L. Hulff notdürftig sein wirt, ist vnser freuntlich Bieth, E. L. wollen den gemelten Herrn Albrechten von Schlieben, vff sein Ansuchen, fürderlich vnd hulfflich erscheinen lassen, damit er desto eylender hin vnd widder komen mag; sich auch in der andern Sach, darumb wir den Voigt von Rauschka zu E. L. gefertigt, — wie disser Herr Albrecht E. L. auch biethen vnnd ansuchen wirt, dem E. L., als vns selbst, auff dismal Glauben geben wolten, — freuntlich vnd gutwillig erzeigen. Wie wir vns dann vor allen andern höchlich zu E. L. vertrösten thun, das wollen wir vmb dieselb E. L. mit Willen freuntlich beschulden vnd vergleichen. Gegeben am Sontag nach Andreä, anno 1520.

---

2) Bittschreiben an den Meister in Liefland, die Schiffe, womit Sigmund von Sicha aus Dänemark angekommen, nicht absegeln zu lassen, auch das eigene Schiff des von Sicha zu Pernau mit Getreide beladen zu lassen, und an den Hohemeister abzuschicken. Den 15. December 1520.

2) Просьба Ливонскому Магистру о недозволеніи кораблямъ, на которыхъ прибылъ изъ Даніи Сигизмундъ фонъ Зиха, отплывать изъ гавани, и о нагрузкѣ хлѣбомъ находящагося въ Перновѣ собственнаго судна фонъ Зиха. 15 Декабря 1520 г.

Wir haben an dem gestrengen vnserm Hauptman vnd lieben getreuen Sigmunth von Sicha etc. angehort, was ime E. L. fur gutte Furderung gepfflogen, welchs wir vns hiemit gegen E. L. freuntlich thun bedancken. Nachdem vns aber der gemelt von Sicha, vnder Andern, angezceigt, das vns konigliche Irleuchtigkeit von Denmarcken zugelassen, dieselbigen Schieff vffgehalten werden vnd mit nichten ablauffen, dan wir noch etliche Zusprüch zu denselbigen haben; dessgleichen so biethen wir E. L., nachdem der von Sicha ein eigen Schieff ime

zustendig inn E. L. Gewarsam zu Riga gelassen, Dieselb wollen vns so viel zu Willen sein, vnd dasselbig Schiff mit dem Getreid zu Bernaw beladen lassen, vnd vns dasselbig, vff vnser Costen, mit Steur vnd Possleuten zufertigen, vnd vns je diese vnser Bieth nicht abschlagen. Das wollen wir mit Willen gantz freuntlich beschulden vnd vergleichen. Wir wissen auch E. L. nicht zu bergen, das wir mit vnserm Volck heute dato für Heilsperg ankomen, dasselbig berennet; hoffen, Got der Allmechtig werde vns hülfflich erscheinen, das wir dasselbig erobern: dann die Polen bey tausent stark darinn liegen. Gegeben in vnserm Feltlager vor Heilsperg am Sonnabent nach Luciae, anno 1520.

(E registrandis sub litt. R. annorum 1520 — 1524 in archivo secretiori, Regimontii Prussorum.)

APPENDIX.

G) ДОПОЛНЕНІЕ КЪ БУМАГАМЪ АНТОНІЯ ПОССЕВИНА, ИЗЪ ВАТИКАНСКАГО АРХИВА.

CLX.

Literae Antonii Possevini ad regem Poloniae Stephanum Batorium, de adventu suo in Mosquam. D. 18 Februarii, an. 1582.

Письмо Антонія Поссевина къ Польскому Королю Стефану Баторію, о прибытіи въ Москву. 18 Февраля 1582 г.

Serenissime Rex.

Ex literis iis, quas hodie Magnifico Domino Cancellario scripsi, Majestas Vestra intelliget, quid post adventum huc meum, qui Deo miserante ante triduum fuit, actum sit cum Magno hoc Domino, quo salutato Vestrae Majestatis nomine, eoque cum universo procerum consessu ad Vestrae Majestatis nomen assurgente, a meque de ipsius valetudine quaerente, ejus animum sic ad pacem sincere servandam esse propensum audivi, ut et hodie mandaverit mihi significari, velle se, ut verbum suum omnino in rem conferatur, etiamsi sanctum Crucis osculum non fuisset interpositum. Itaque et de tradendis tormentis, quae Ostroviae erant, ac de suis puniendis, qui aliquid commeruissent, certum nobilem ire Plescoviam magnis itineribus jussit, una cum iis litteris, quarum exemplum Magnifico Domino Cancellario mitto. Ex quibus ut Vestra Majestas integram Magni hujus Domini fidem cognoscet, ita Majestatem Vestram, quam possum, demisse rogo, ut paribus officiis, vel in continendis in officio militibus suis ac rebus injuste post pacem coeptis, si quid ejusmodi accidisset, vel in dimittendis captivis, cum ad id venietur, non sinat se vinci. Ego,

Deo adjuvante, cum norim astutias satanae, qui tantam pacem iniquissimo animo ferat, non desistam, omni conatu, quaecunque interciderint amovere, ut ea et coalescat, et ad utriusque amplitudinem amplificandam in Dei gloriam quam diutissime servetur. Vestrae interim Majestati uberrima e coelis dona gratiae atque salutis precor ex animo. Moscoviae, die xviii Februarii, 1582.

Serenissimae Majestatis Vestrae Regiae perpetuus in Christo servitor, Ant. Possevinus.

Ex autographis literis P. Ant. Possevini, quae adservantur in collectione autographorum Bibliothecae Imperialis Publicae, № 200. In aversa folii parte legitur: Sacrae ac Serenissimae Regiae Majestati etc. etc. etc. Domino Domino suo in Christo clementissimo.

CLXI.

Literae Antonii Possevini ad Supremum regni Poloniae Cancellarium et Capitaneum generalem Joannem Zamojscium, de iis, quae post adventum legati in Mosquam evenerunt. D. 18. Februarii, an. 1582. (*)

Письмо Антонія Поссевина къ Польскому Гетману Яну Замойскому, о дѣйствіяхъ его послѣ прибытія въ Москву. 18 Февраля 1582.

Magnifice et illustrissime D. D. in Christo observantissime.

Cùm quintadecima hujus mensis die, ad Magnum Dominum salvi pervenissemus([1]), redditae mihi sunt ab Andrea Solcanovio, ejus Cancellario, literae, quas ultima Januarii V. Illma D. mihi scripsit. Ex iis autem omnia, quae Ostroviae atque alibi adversus regios milites contigissent, Magnus Dominus([2]) et([3]) Senatores ipsius([4]) cognovêre. Cum autem tum de iis, tum de aliis rebus, fusius cum ipsis egerim, existimavit ejus Serenitas (me proponente) sibi faciendum, ut quamprimum Plescoviam nobilem cum literis suis allegaret, ex quarum exemplo, quod his erit adjunctum, intelliget, quantopere ei cordi sit, non solum ut pax, divina ope sancita, non violetur, verum etiam ut et tormenta, Ostroviae jussu V. D. Ill^{mae} relicta, in regiam ditionem statim deducantur, ac([5]) qui e Moscis fuerunt in noxa, qua digni fuerint, poena plectantur. Verumtamen, quoniam et multa post pacem a militibus regiis in Magno Smolenscensi([6]) Ducatu commissa fuisse, conquestus est Magnus Dominus([7]), quae tamen putat, culpa Serenissimi Regis, aut V. D. Ill^{mae} non accidisse, aequissimum est, ut par pari re-

(*) In «Moscovia», ed. Vilnae, apud Joan. Velicensem, a. 1586, fol. 251 — 253, epistolae hujus textus sequentibus distinguitur varietatibus:

([1]) Ad magnum Ducem Moscoviae venissemus. ([2]) Dux. ([3]) et ejus. ([4]) h. v. deest. ([5]) ac vero. ([6]) Smolescensi. ([7]) ambae voces desunt.

feratur; nempe, si quis ex arcibus ipsius abductus est, illico liberetur, resque aliae, quoad ejus fieri poterit, restituantur; deque iis, qui ista commiserint, id statuatur, quod pro pietate Christiana justissimum esse judicabitur (1). Eam ob rem, Magnus Dominus(2), petenti mihi, schedam earum querelarum tradi jussit, quam Serenissimo Regi V. que D. Ill^{mae} mitto; a quibus non dubito, ut (3) id responsum re ipsa citissime detur (4), quod scio ex regio animo (5) et fraterno erga Magnum Dominum (6) amore profecturum. Quoniam vero inter illa, quae mihi Regia Majestas, cum Magno Domino (7) tractanda mandaverat, alterum erat negotium(8) Tartaricum (9), alterum autem, ut Matthias Przevorski libere remitteretur: hunc quidem jam esse non ita multo ante remissum, hodie mihi Senatores retulêre. Illud autem de(10) Tartaris(11), etsi nondum omnino(12) concoctum est, optimum(13) tamen exitum habiturum spero: cum pro sua sapientia Magnus Dominus (14) intelligat, quam perfida sit atque venalis gens illa, ac(15) quantopere praestet pecuniam Moscis contra(16) Tartaros(17), quam(18) Tartaris(19) adversus (20) Christianos tradere; quibus nihil antiquius est, quam opibus Christianorum Christi fidem delere, lateque omnia, quae ad ejus nomen pertinent, vastare atque incendere, cum ad omnem proditionis auram illi facillime accurrant(21). Rem itaque totam sic urgebo, ut non desperem, sic ab utroque Principe suscipi (22) posse, ut et gens illa ab utriusque finibus longius arceatur, et id perpetuae paci inter utrumque Principem fovendae magnopere sit commodaturum. Jam de mercatoribus, qui hic detenebantur (23), egi, praesertim de Vilnensibus, de quibus in conventu legatorum itidem, me praesente, actum est. Ac etsi Magnus Dominus hac de re nondum omnino (24) mihi respondit (quod hoc ipsum ei hodie tantum proposuerim) (25): haud tamen vereor, quin statim dimittantur, cum ii ad bellum non attinuerint, nullamque ob noxam diutius hic haeserint. Sed et cum id fiet, confido, fore, ut Regia Majestas non sinat se humanitatis (26) officiis in liberandis captivis facile vinci. Quorum liberationem aliquorum cum mihi (27) in castris dignata esset polliceri, jam sperandum est, pace confecta, restitutisque invicem arcibus, facilius effectum id negotium iri, ne expectato quidem legatorum adventu, in quem rejecta ea tractatio erat: quod quidem ut fiat per D. V. Ill^{mam}, enixe contendo. Ceterum, quoniam eo in literarum fasciculo, qui ad me a Reverendo Domino Petrovio missus est, literae Reverendissimi D. Nuncii erant, quas V. Ill^{mae} D. scribebat, eas, quales accepi, remitto, negotiumque Leopolitanum de Archiepiscopo quamprimum deligendo, altero eorum, de quibus egimus in castris, V. D. Ill^{mae}, id percupiente Summo Pontifice, commendo(28). Cetera, Deo volente, quae spectant ad pietatem propagandam, cum Rege Serenissimo non multo post acturus(29). Literas interim, quas ad Reverendissimum D. Nuncium scribo, cum senas hic uno die ab eo acceperim, rogo V. D. Ill^{mam}, ut citissime ad eum perferri curet. Erit (30) enim Summo Pontifici pergratum(31) cognoscere, me jam iterum ad Magnum Dominum (32) rediisse, atque ab eo non solum perhonorifice, verum etiam benigne, cum ad

(1) deque iis — judicabitur, hae dictiones omissae. (2) Dux. (3) h. v. deest. (4) dabitur. (5) h. v. deest. (6) Ducem. (7) Duce. (8) add. N. N. (9) h. v. deest. (10) add. N. N. (11) h. v. deest. (12) h. v. deest. (13) aliquem. (14) Dux. (15) quam — ac, hae dictiones desunt. (16) add. N. N. (17) h. v. deest. (18) add. N. N. (19) h. v. deest. (20) contra. (21) cum ad omnem — accurrant, hae dictiones omissae. (22) suscipe. (23) detinebantur. (24) h. v. deest. (25) proposui. (26) istis. (27) Ex quibus cum aliquorum mihi liberationem. (28) Ceterum quoniam — — commendo, haec periodus tota deest. (29) post me acturum, spero. (30) Neque. (31) erit ingratum. (32) Ducem.

publicum convivium, tum ad colloquia de pace servanda aliisque hisce rebus, admissum fuisse. De([1]) reliquiis autem D. Nicolai, quas per me a Summo Pontifice V. Illma D. petit, id ejus Sanctitati([2]), ut et de illis([3]) D. Thomae, nunc([4]) scribo Romam([5]). Quod si frustulum reliquiarum D. Nicolai, quod apud me habeo, ex Moscovia extulero, non denegabo([6]), ut reliqua omnia, Vestrae Dominationi Illustrissimae, cui a Deo Optimo Maximo felicissima omnia precor. Moscoviae, die 18 Febr. 1582.

Illustrissimae Magnificentiae Vestrae verus in Christo servitor, Ant. Possevinus([7]).

Ex autographis literis P. Ant. Possevini, quae adservantur in collectione autographorum Bibliothecae Imperialis Publicae, № 200. In aversa folii parte legitur: Magnifico et illustrissimo D. D. Joanni Zamoiskj, Regni Poloniae Supremo Capitaneo et Campiductori generali, Domino suo in Christo observantissimo.

CLXII.

Literae Antonii Possevini, presbyteri Societatis Jesu, ad R. P. Generalem ejusdem societatis, de actis ejus missionis in Moschoviam.

Письмо Антонія Поссевина къ Начальнику ордена Iезуитовъ, о дѣйствіяхъ во время посольства въ Москву. 28 Апрѣля 1582 г.

Admodum Reverende in Christo Pater. Pax Christi.

Annus elapsus est, cum in Moschoviam missi, atque in Moschi ditione octo circiter menses variis in locis commorati, aliquoties Vestrae Paternitati Rev. scripsimus: sed cum ignorem, an nullae literae nostrae ad manus ejus pervenerint, pertinet ad obedientiam et officii nostri rationem, ut, cum in Livoniam incolumes ad Poloniae Regem paucos ante dies venerimus, summatim annuae nostrae peregrinationis atque per varias provincias periodi capita hac epistola perstringam.

Et P. quidem Paulus Campanus primi itine-

---

[1]) add. sanctis. ([2]) hae tres voces desunt. ([3]) alteris. ([4]) h. v. deest. ([5]) Romanis. ([6]) negabo. ([7]) Illustrissimae — Possevinus, hae extremae dictiones omissae.

ris nostri ad Moschum, uberioribus ad Vestram Paternitatem literis persequutus est, quae partim nobis contingerant. Cum tamen illa non attigisset, quae, antequam in Austriam venissemus, nobis acciderant; verumtamen, cum mihi incertum sit, illac ne Romam ob ejus affectam valetudinem novamque provinciae aditionem fuerint missae, — tum illius, tum alterius nostrae ad Moschum profectionis, postquam is Pater in suam provinciam se contulit, eventus adscribam.

Roma cum internuntio Moschi discedentes, mandatoque Pontificis Maximi ab omnibus Apostolicae Sedis ditionis magistratibus peramanter excepti, de rebus, quae ad pietatem pertinebant, cum iis non incommode locuti sumus, ac quid in scholis de Christiana doctrina, quidque in publicis custodiis aut alibi effici posset, quantum satis videbatur, sic egimus, ut omnes eo libentius consilia et pios libros admitterent: quod utrumque ut majori cum auctoritate fieri posset, id nomine Pontificis Maximi, sed quasi paterna et amantissima admonitione fiebat. Nam in urbe, ejus humanitate consulta id fuerat deliberatum, quae praeter itineris tanti viaticum, pecuniam nobis liberaliter suppeditarit, et ad pios libros disseminandos, et ad inchoandas quasdam pauperum scholasticorum domus, ne tempus eundo omnino frustra tereremus. Sic igitur cum legatis quoque duobus, Piceni et Bononiensi, qui Cardinales erant, cumque Episcopis et aliis de rebus iisdem locuti, ad Ducem Venetorum, ad quem primo mittebamur, appulimus. Ter cum eo ad secretum Reipublicae consilium admissi, deque fide adversus perfidos Christi hostes propaganda, et de instituti nostri ratione, ac societatis nostrae minimae fructibus, nacti opportunam occasionem, verba fecimus. Denique complanatis animis aliquorum, qui Sedis Apostolicae optimam in morum instauratione curam minus intelligebant, discessuris nobis, ea Respublica primarium senatorem misit, testantem, tertio consilium a Serenissimo Duce, Decemviris et continentis sapientibus initum fuisse (¹), ne aliquo munere nos indonatos abire sinerent, sed veritos, ne id acciperem, praemisisse senatorem, qui nos ea de re rogaret. Quod si pecuniam, aut sacras vestes nollemus, bibliothecam saltem acciperemus, se ad centum annos, ajentes, ea non oblituros, quae in Senatu proposita fuerant. Sed cum ad ea respondissem, quaenam esset instituti nostri ratio, nullum vero in hac profectione, quae magnis periculis non carebat, posse nobis contingere gratius donum, quàm si Ducis Veneti Serenitas procuraret, ut in locis piis, in quibus tot Orientalium sanctissimae reliquiae, orationibus seriò commendaremur, — humanissime ille se id praestiturum pollicitus est. Tum literis ad civitatum Praetores omnes datis, ut nobis duces itineris et lautia praeberent, ad Carinthiae fines pervenimus, non sine aliquo fructu, qui ex colloquio librisque piis iisdem Praetoribus distributis perceptus est. Et erat apud Moschi Internuncium Italus interpres, e Moschovia deductus, quem in itinere bis sacramentis expiandum curaveramus, cum iidem Moschi, paulo, postquam (²) ab iis Grecium ad Carolum Archiducem Serenissimum, jubente Pontifice, digressi sumus, eum interfecere, sic tamen, ut tertio (quemadmodum audivimus), antequam moreretur, sacramentis munitus ad Deum migraverit, magno alioquin in salutis discrimine versaturus, nisi illum Divina Providentia toto eo in Italico itinere ad pietatis studium revocasset. Grecii ubi fui-

(¹) in cod. ms. *fuissent.* (²) in cod. ms. cum signo abbreviationis.

mus, aurea rosa Archiducissae in publico templo oblata, quam a Summo Pontifice attuleramus; cum ipso vero Archiduce iis de rebus agentes, quae nobis ad Dei gloriam nominis mandata fuerant, cum dona respuissemus, quae rosam afferentibus tradi solent, pecuniam Apostolico Nuncio, Pontificis Maximi nomine, ad pauperes scholasticos dedimus juvandos, et puerum, quem tanquam Carinthiae primitias, eo venire ex itinere daremus operam. Cum Villaco transiremus, qua in civitate, haeretica tota et tanquam haeresum Carinthiae penu, — cum unus tamen sacerdos, unus item medicus, et una vetula catholici essent, — iis pecuniam ad pauperes aliquos colligendos et catholice instituendos, libros item pios ac quibus grassantes illic haereses praecipue extinguerentur, reliqueramus. Apostolicum vero Nuncium, Rev. P. Germanicum Malaspinam, ad bona omnia propensum, facile fuit non solum animare, ut curam pauperum quorundam scholasticorum Greci susciperet, verum etiam plures suis sumptibus ad se Catholicos libros, Germanicos et Latinos afferri cuperet, quos in Styria atque Carinthia haereticis, alioquin scriptis suis omnia replentibus, distribueret. Itaque ubi Viennam Austriae pervenimus, eodem quo vecti eramus curru, quotquot ea in civitate libros colligere potuimus, omnes confestim ad eum misimus, una cum ratione, qua scholae, item([1]) parochi, monasteria utiliter uti singulis ([2]) possent. Viennae autem evocato Bruna P. Paulo Campano, duobusque fratribus aliis, Andrea Modestino et Michaele Morieno, assumpto item P. Stephano Drenoczio, iisque rebus de Austria juvanda cum Archiduce Ernesto actis, quas Pontifex Maximus datis ad eum literis nobis injunxerat, traditis, denique Viennensis Collegii Rectori ducentis coronatis, ac totidem Patri Austriae Provinciali pro Ollomucensis Collegii Rectore relictis, ad Saxones([3]) caeterosque pauperes scholasticos ab haereticis scholis ad nostras avertendos, Pragam discessimus. Ubi redditis Caesari ab ejus Sanctitate literis, aliisque ab eo ad Moschum acceptis, quae magno nobis ob ejus commendationem usui fuere; Patris item Pauli Campani professione, jussu ac nomine Paternitatis Vestrae excepta (quam Reverendissimus Nuncius Apostolicus, et novus Archiepiscopus Pragensis, et Philippi Regis Catholici orator illustrissimus Joannes Borgia, pransi nobiscum, reddere jucundiorem), relicta novae domui pauperum scholasticorum pecunia, quos jam praeter eos Bohemos, quos in pontificio seminario alunt, ad quinquaginta collectos esse audivimus, post aliquas Imperatrici conciones habitas, dum necessario literas a Caesare expectaremus, in viam nos Vratislaviam dedimus. Qua in civitate et primorum nostrorum duorum Patrum fundamenta jaci magno cum solatio vidimus, et eorum statu explorato, uti nos Pater Provincialis Austriae rogaverat, animatos illos reliquimus. Cum autem, ubi eo pervenimus, Episcopus Vratislaviensis, quinquaginta inde passuum millibus distans, ad nos invisendos occurrerit; cui acriter instanti, ut ejus alumnorum seminario aliqui de Societate praeessent, cum ostensum esset, ubi nostra non essent collegia id nulla ratione effici posse, abiit perversus, ut sex e melioribus suis alumnis in pontificio seminario Viennensi aleret ipse, quorum opera non ita multo post esset usurus in reliquis alumnis, eamdem ad normam et ordinem instituendis. Optimi digni viri Andreae Forini, Vratislaviensis Praepositi, nepote accepto, quem ad Olomucense Pontificis Maximi seminarium mitti curatum est, et seminariis omnibus pon-

([1]) in cod. ms. *autem*. ([2]) scl. libris. ([3]) in cod. ms. *Saxones et*.

tificiis, quae extra urbem sunt, confirmationis in quindecim futuros annos literis missis (quae confirmatio in secundo ex Gothia reditu nostro ab ejus Sanctitate per illustrissimum Cardinalem Comensem, earum creatum protectorem fuerat impetrata). Apparuere literae Poloniae Regis, quibus nobis fidem publicam mittebat, qua libere per ejus Regnum Internuncium Moschi deducere, nobilique nobis adjuncto victum gratis habere possemus. Sed eae literae minus necessariae fuerunt, quod Internuncius Praga Lubecam discesserat, inde mari Balthico trajecturus in Livoniam atque ad Principem suum iturus. Varsoviam itaque profecti, et Poloniae Regina salutata, cui a Pontifice Maximo tum de aliis, tum de Sueticibus rebus literas afferebamus, sacerdotem invenimus, qui expectabat aquae motum, nec erat, qui eum mitteret in piscinam; hic quia Vilnae Apostolicus Nuncius erat, in currus nostros ascendere et per iter institui; ac demum, ubi Vilnae fuimus, generali ejus confessione a Patre Paolo Campana audita, et aliquo, quo erat implicitus, nodo ab eodem Apostolico Nuncio in foro fori solutus, in Samogitiam, quae necdum integre Christo nomen dedit, et ubi summa penuria sacerdotum est, ad canonicum, virum pium, id efflagitantem missus est. Vilnae autem cum Rege non semel est actum de rebus iis, de quibus inprimis a Pontifice Maximo mittebamur. Sed cum ejus Majestati videretur, nostram ad Moschum missionem de pace inter utrumque Principem conciliânda mutilam ac mancam (uti ipse Rex ajebat) esse futuram, quod jam Livonia Moschum cessurum certo existimabat, quamvis ille nihil minus cogitans, ea arte ad eximendum bello idoneum tempus uteretur; cumque ii, quos minime omnium decebat, pluribus rationibus deterrere a profectione nos in Moschoviam conarentur: spes tamen ex tanta animorum contentione concepta est eo melior, quod astu satanae fieri poterat, ut minus attente sanctas Divinae Providentiae vias cogitarent, qui humanis affectibus ducti, aut non aequissimo animo ferrent externis hujus Regni eam demandatam esse provinciam, aut certe non altius intelligerent, quae ad Christianos Principes pacificandos et ad fidei negotium procurandum deliberatio a Sede Apostolica solet iniri et per ordinatam obedientiam dirigi, eam de Christi pectore prodire potius esse existimandum. Itaque abjectis terriculamentis, Regique Pontificis Maximi animo ac divino consilio sic satis pro ejus temporis ratione declarato (quod postea, re ipsa utilissimum optimus Princeps agnovit), Patre autem Simone Nicoviâ in Suetiam eum ad regem cum pontificiis literis misso, qui et libris disseminandis munitus fuit, ac fide bona plenus in Patris Simonis Visocii locum, Vestrae Paternitatis jussu proficiscebatur; impetrata denique a Poloniae Rege quatuor Hungarorum militum vita, quos Pater Stephanus Drenoczius (¹), capite jam plectendos et sacramentis expiaverat, et ut eis ignosceretur impetraverat; hominique non infimae sortis suadentes, ut quam per multos annos habuerat concubinam, eam in uxorem duceret, sicut fecit, praesente Apostolico Nuncio et nobis, et eos Patre Scarga in matrimonium jungente; duobus denique Ruthonis interpretibus adscitis, quoniam nemo erat ex nostris, qui nobis Vilnae tradi potuisset, — Dizisnam (²) secuti sumus Regem, eo castra moventem, idque ut faceremus, nos praemonentem. Id oppidum est arx (³), ex Polocensis civitatis olim a Moscho expugnatae reliquiis, ante quindecim annos, in

(¹) in cod. ms. *Brenoczius* (²) i. e. *Disnam.* (³) in cod ms. *Ostarx.*

Alba Russia ad Dhvinam(1) et Dhisnam fluvios exstructum(2), ac Vilna circiter quinque dierum itinere distat. Quod quidem iter cum Poloniae Regni Cancellario et exercitus Regii Imperatore Joanne Zamojscio, qui nos perhumaniter accepit, non inutiliter factum est.

Dzisnae vero, cum suum Internuncium ex Moschovia Rex expectaret, aliquot dies ejus Majestatis hortatu substitimus, quibus concionando, et aliis rebus de more Societatis, sed majori luci(3) de Moschoviae statu ab homine earum rerum peritissimo hauriendae, Episcopoque Vilnensi illustrissimo episcopatus sui bene gerendi rationem aliquam petenti, tempus impensum. Quo in loco, sicut et Polociae, ac demum in castris, Pater Martinus Lanterna, Societatis nostrae, ac Regius ordinarius concionator, egregiam divina ope diligentiam, ubere cum fructu, multis ad fidem convertendis et ad pietatem accendendis adhibebat. Dzisnâ Polociam eunte Rege, ibi ab eo dimissi et versus Moschoviam profecti cum centurione nobis attributo, qui nos tuto deduceret; is ut a Ruthono schismate ad fidei Catholicae unitatem transiret, curatum est. Quod cùm ille cum sacerdote Ruthonice noscente se in rem collaturum ostendisset (ubi ad Moschoviae fines venimus), atque in itinere illo idem cum aliis, ac praesertim cum ducis cujusdam filiis procuratum fuisset, ubi ad Moschoviae fines venimus, biduum in maximo vitae discrimine versati sumus. Nam et Regii milites, qui nos deducebant, mediis in sylvis ob Moschorum excursiones ac metum nos deseruêre, et Cosaci (quod genus militum perpetuo excursionibus et praedationibus vacat), varios bestiarum ululatus et mugitus edentes, ut convenirent, non minimum nobis timorem incussere: sed nobis, nos Divinae dexterae commendantibus, multis ignibus accensis, et in tentoriolis, quae ferebamus, ara excitata, ubi omnes sacrum fecimus (sicuti fere quotidie toto itinere fiebat), majorem illis comitatum nostrum esse forsan existimantibus, divina ope incolumes evasimus. Supervenere interim a Moscho tabellarius cum fidei publicae literis, quae antea per epistolam ab eo petitae erant, ac postridie nobiles aliqui, cum bonis equis ab eo Principe missis, qui nos deducerent victumque suppeditarent. Tertia vero die post ingressum in ejus ditionem, quadringenti vestibus aureis et holosericis induti equites nobis obviam venêre, nomine Magni Ducis de salute Pontificis Maximi felicique itinere nostro quaerentes. Ac tum in civitatem Smolenscium adducti per arcem (in quam nemo ab externis Principibus, ne a Caesare quidem, Moschi amico, admitti solitus est), ad hospitium nostrum, in suburbio situm, per pontem fluvio Borysthen(4) impositum, deducti sumus, magna militum utrinque serie disposita, et minoribus ac majoribus tormentis compluribus in laetitiae et honoris signum persaepe(5) displosis. Ac tamen statim ita custodibus circumquaque cincti fuimus, ne ad aquandum equi quidem educi e domo possent. Postera die Smolenscensis Episcopus nos monet, paratum se esse, ut propter nos faceret sacrum: id sibi a Principe fuisse mandatum, itaque exspectaturum, ut ad templum in arcem proficiscamur. Nos non ad sacrum, sed ad prandium cogitantes invitari, quod eadem ferme vox Ruthenica utrumque designet, nos quidem adituros ad eum, ubi sacrum nostrum fecissemus, diximus; sed frequentissimo populo, quem item ad speciem (ut solent) ex finitimis pagis convocarant, in arcem introducti, ac deinde in templum ingredi pene coacti

(1) in cod. ms. *Dhunam.* (2) in cod. ms. *extractum.* (3) in cod. ms. *luce.* (4) in cod. ms. *Borysthomi.* (5) in cod. ms. *praesepe.*

(quamvis ut accuratissime omnia indagaremus, Pontifex Maximus mandasset). Saepe procurantem Episcopum, ut ad se accederem ejusque manus oscularer, admonui, ne id quaereret: non solere, nec debere nos id facere, qui a Summo Pontifice mitteremur et Catholici essemus. Itaque et hunc scopulum sine strepitu praeterlapsi, extra templum sic satis cum eo loquuti sumus. In viam nos dedimus ad Moschum, Stariciae commorantem, quae arx quadringentis passuum millibus Smolenscio distat ad flumen Volgam, quod longissimo tractu 72 ostiis in mare Caspium influit. Sed octiduum, antequam eo pervenimus, alterum nobilem Magnus Dux, cum aliis quindecim nobilibus, obviam nobis misit, qui nos ad se deduceret necessariaque ministrari curaret. Appropinquantes Stariciae, a trecentis equitibus honorificentius quam voluissemus[1] accepti, cum item Princeps equum, cui insiderem (ut in ejusmodi rebus cum principum legatis facere solitus est) praemisisset, ad hospitium adducti sumus, illicoque plurima fercula nobis misit, attributis 60-nis hominibus, quorum pars Bojarii nobiles erant, qui et nobis inservirent, ac omnia simul, quae ageremus, observarent, nec vero nostrum aliquem egredi, aut exterorum[2] intrare ad nos permitterent. Tandem biduo post ad Principis conspectum admissi, ubi de salute Pontificis Maximi assurgens quaesivit, petiit imprimis, ecquid donorum afferebamus. Quae cum illi obtulissemus, una cum Pontificis Maximi, Caesaris et aliorum Principum literis, paululum consedere jussi, mandavit, ut demum ea, quae ad missionem nostram pertinebant, cum senatoribus egissem; eadem die cum eo et[3] centum circiter proceribus, ut fecimus, pranderemus. Quo in prandio perhonorifice locutus de Pontifice Maximo, saepeque cum Patre Paulo Campano et aliis; ac mihi fercula et potum mittebat de sua mensa, non procul a nostra, et cui solus ipse cum filio assidebat. Porro mensem apud eum commorati, quo domi cum iis, qui nobis ministrabant, de pietate, cum Principe vero et Senatoribus saepe de pace, deque Christianorum Principum foedere conferebatur. Cùm tamen iis, quae attinebant ad Catholicam religionem in Moschoviam insinuandam, Moschus ne aperire quidem aures vellet, et interpretes suos, quae ejus tenoris scripto tradebamus, verti prohiberet: id saltem obtentum est, ut cum ad eum ex castris, quae ad Plescoviam Rex fuerat castrametatus[4], rediissem, aliquid ea de re Pontifici Maximo, cum et hoc renueret, responderet; interea vero Patrem Stephanum Dronoczium una cum Michaële Morieno, fratre nostro, tantisper apud se retineret, dum reverterer. Quod etsi ille faciebat, ut eos[5] tanquam obsides nostri in tractanda pace officii potius haberet, quam ut quidquid per eos effici pro Societatis instituto vellet (licet abeuntibus nobis, libertatem majorem eis pollicitus esset): dissimulandum tamen erat, ut interim si quid aliud non assequerentur, ii certe statum earum rerum diligentius ediscerent, quae ad Moschorum salutem suo tempore spectare potuissent; sensim vero assuescerent Moschi videndis et audiendis hominibus catholicis, et iis praesertim, qui a Sancta Sede Apostolica mitterentur. Digressi Staricia, Plescoviam[6] tendimus per ingentes planities[7], sylvas et lacus, comitatu Moschorum et Tartarorum addito, cibis etiam non solum ad iter, verum etiam ad castra, ne quid nobis deesset, abunde traditis. Sexcentum quinquagintorum plus minus passuum millibus ea erat via. Sed ante-

(1) in cod. ms. *volissemus.* (2) in cod. ms. *externorum.* (3) h. v. in cod. ms. desideratur. (4) in cod. ms. *castramentatus.* (5) in cod. ms. *utros:* (6) in cod. ms. *Ploscoviam.* (7) in cod. ms. *planicies.*

quam in castra veniremus, quae quoquoversum utriusque militis manus latissime discurrebant, praemonitus per hominem e nostris Rex, alam equitum ad quinquaginta passuum millia praemisit, qui nos tuto deducerent. Quod dum exspectabamus, Commentarius ille primus, jubente ejus Sanctitate, conscriptus est, quem de religione Moschorum deque ratione Catholicae fidei in eam insinuandae istuc misimus; et unius, qui cum Moschis veniebat, generali confessione a Patre Paulo audita, eique secreto Eucharistia ministrata est. Apud Regem, ubi fuimus, cum is nobis lautia tradi jussisset, duos menses commorati, quibus et in senatu de pacis ratione ac saepe cum Rege ipso de optimis rebus, praeter publicas aliquas conciones loqui, ac pacem inter dissidentes milites componere, et aegrotorum tentoria invisere licuit. Misimus alterum ex interpretibus nostris, annuente Rege, ad Moschum, qui tum erat Slobodeae Alexandri, quae arx(1) ad sexaginta millium passuum ipsa Moschovia distat. Moschus autem admonitus, si legatos integra cum facultate ad propinquiorem castris locum mitteret, fore, ut a Rege idem efficeretur; a quo idem fuerat procuratum, primo tabellarium, deinde paucos post dies Internuncium cum literis ad Regem atque ad me misit, quibus legatos suos sese jam daturos in viam(2) significavit, nosque ad omnis diligentiae et officii rationem hortabatur, ut pax sanciretur. Et unde bonitate Divinae gratiae ageretur, quod in Moschi ditione — illuc Moschis et Scythis ac schismatitorum referta civitate Plescovia(3), cujus ad septem millia passuum circuitus est, hinc in castris variarum haeresum tanta colluvie, ut magna tentoria quotidie Calvinianos et Lutheranos ministros audientium replerentur, — Pontificis tamen Maximi atque Apostolicae Sedis nomen late personaret, ac per pauperes et paucos quidem de Societate Jesu tantum negotium promoveretur: cum interim omnes mirarentur, Regem et Moschum, ipsosque adeo catholicos atque haereticos Palatinos, opera Societatis tam confidenter eo in negotio et unanimes uti. Quam ob rem et plures ad cor redibant, deque fide Catholica, quae vera sunt, sentiebant; nec deerant, qui se sacramentis expiandos traderent cum nostris, et praecipue Patre Martino Lanterna, tum sacerdotibus iis, quos Rex et Cancellarius, imperator exercitus, secum adduxerant. Atque et centurio, qui multos annos haereticis se adjunxerat, cum globo e civitate disploso tibiam perdidisset, ut vero aeternam salutem amitteret, Calvinianus minister summo conatu curaret, putans, se aut obsequium Deo facere, aut in tanti exercitus conspectu, si ille moriens ad Catholicam ecclesiam rediret, magnopere haereseos suae existimationem imminutam iri, — adiimus ad centurionem, qui denique resipuit, sacramentisque omnibus munitus, ac denique Primariis persequentibus elatus et catholice sepultus est.

Sed et captivis Moschis necessaria suppeditabantur a nobis, quorum tentorium licet Germani et Lutherani quotidie cibos petitum adibant, et eorum minister deinde nobis fassus est, se quicquid ageret, id agere in spem Lutherani concionatoris, erubescentem publicam notam, si publice converteretur, caeterum vero Catholicam fidem corde credentem.

Porro a Moscho noster interpres, qui Andreas Apollonius vocabatur, cum ejus Internuncio rediens, et Legatos propediem ad locum conventui assignatum affuturos indicans, fecit, ut acrius urgentes Regem, ne quem suorum legatorum haereticum eo mitteret, licet magna Catholicorum inopia premeretur, id tamen ab optimo Principe consequeremur. Nostro

(1) in cod. ms. *ars*. (2) in cod. ms. *in via*. (3) in cod. ms. *Ploscovia*.

autem illo interprete paulo post in morbum incidente, qui omnibus sacramentis communitus, probus juvenis, sancte ad Deum migravit, praemium reportaturus itineris sui, bis ab eo de pace propter nos suscepti, cum ante aliquos annos de eadem quoque pace (sed re infecta) cum Regiis legatis profectus fuisset. Centum millibus passuum a castris obviam Moschis venientibus ivimus. Cum per exesa (1) hominum cadavera necatosque homines identidemque vecti, agentes animam ex fame, desertis in domibus pueros reperimus, quorum unus in currum nostrum biduo deportatus, tandem in ipso curru expiravit; alter vero ab altero interprete nostro Basilio Zamascio, quem Novoguardiam miseramus, de parentis manu, qui jamjam expirabat, a regiis (2) interfectus, acceptus esset, et ab eodem parente sibi commendatus, cum illius animum spiritualibus monitis interpres satis pie monuisset. Globis autem ferreis pluribus appetiti fuimus a praesidiariis Moschi (3), qui arcem Ploscoviam tuebantur, prope quam cum necessario esset transeundum, publicis Moschi literis fidem habere noluerunt, sibi per Polonos tendi insidias suspicati.

Itaque cum regiis et Moschis centum alia passuum millia emensi, duos menses in Kiverova Horka (4) nomine, exiguo pago, prope jamum Zapolteie, substitimus, duobus inde Germanicis milliaribus a legatis regiis hospitio altero accepto, unde ad nos persaepe veniebant. Eo igitur tempore pluribus sessionibus, quae in tuguriolo nostro per integrum diem, atque interdum per totam noctem habebantur, cum utriusque Principis legati, suis Principibus mandantibus convenissent, ut ei conventui moderando totique pacis tractationi perficiendae nomine Summi Pontificis praeessemus. Pax tandem unius ipsius Dei ope ad decennium confecta, Livoniaque tota illa, quam Moschus habebat in manibus, restituta est, redditis tamen vicissim a Rege arcibus quibusdam, quas in Moschi ditione superiori biennio expugnarat. Tractata vero ea res erat, partim armis, partim mutuis legationibus, triginta totos annos, quibus in irritum cesserat, donec ipsa re comprobatum est, ejus opera componendam esse pacem, cui (5) Christus Dominus et veram pacem legavit, et dixit, «ut fratres suos confirmaret.» Sed et in ipsa tractatione tam multa occurrebant incommoda, tot utrinque querelae, ut cum saepe a regiis Moschi legati dimitterentur, modo nobis curandum esset, utrosque retinere, modo in castra, centum inde passuum millibus, aut ad Moschum, fere alia septingenta circiter ultra passuum millia, atque ad ipsum Regem, qui Vilnam abierat (et eodem quidem ipso tempore), tabellarii de media nocte, ipsis mensibus Decembre et Januario, inclementissimo coelo et horridissimo gelu, maximis itineribus essent mittendi, per quos res ipsae aut complanarentur, aut certe eo usque sustinerentur, donec ad exitum, Deo aspirante, perduci possent. Accedebat locus ipse, ubi haerebamus, circumquaque vastatus militum excursionibus summaque rerum inopia pressus, ut et putris tamen aqua esset ebibenda, licet in dies Moschi legati, qui cum ducentis equitibus apud nos erant, cibi potusque aliquam partem, quam secum adduxerant, nomine Principis sui suppeditarent. Et cubiculum ipsum fuligine atraque caligine sic erat oppletum, ut nec tam cito ad quietem componi possemus, quin statim in oculos et faciem ea decidens, a nobis somnum omnino averteret, nosque fere quasi carbonarios redderet. Nam Moschi (quod et in Lithuania non infrequens est) in ligneis cubiculis fornaces aedificant, quibus ita ad locum calefaciendum

(1) in cod. ms. *exasa.* (2) i. e. militibus. (3) in cod. ms *Moschae* (4) in cod. ms. *Kiverova Orca:* (5) in cod. ms *cujus.*

utuntur, ut qui inde fumus erumpit, per fenestrellas et ostium ([1]) cubiculi evadens, quamdiu ligna concremantur, totum locum impleat, quo tempore habitari cubicula nequeunt, nisi aut incurvi, aut prostrati incolae jaceant. Quae tamen incommoda leviora reddebat spes quaedam interius concepta, fore, ut si nervos omnes ac vitam denique ipsam in eam rem impendissemus ([2]), non frustra opera poneretur: quippe unius aut alterius mors tot millibus aliorum caedibus erat praeferenda. Et vere, cum ad literas de pace scribendas, Crucisque osculo firmandam a legatis pacem ventum fuisset, apparuit benignitas Dei Salvatoris nostri, quae superiorum dierum tristitiam omnem detersit. Sic enim eae literae publice perlectae testimonium, praesentibus pluribus catholicis, schismaticis et haereticis, gravissimum reddebant, pacem illam Pontificis Maximi pietate ac studiis fuisse compositam, ut, quinam Christianorum Pastor, et Pastor Principum a Christo Domino constitutus esset in terris, facto ipso intelligeretur. Caeterum, cum Moschi suam in pace firmanda Crucem osculari voluissent, legati tamen regii ad aram, quae erat in cubiculo illo seu tuguriolo nostro, accessere, Crucem nostram, suppositis de pace literis, et Evangelio superposito osculantes; quem vero Ruthenici schismatis tertium ([3]) habebant secum, qui decies ad Moschum legatione perfunctus fuerat, licet Moschi ad suam Crucem deosculandam avocare enixe contenderent, ad nostram tamen ut veniret, Moschis haud mediocriter confusis, adegimus. Sed et illico cessatum est per trecenta passuum millia utroque in exercitu a stragibus, rapinis facinoribusque aliis pluribus, quae tantum bellum invexerant, et fovebant. Quae res magno iis solatio erat, quicquid in eo negotio laboris impenderant. Attamen restabat ea non levis difficultas et paci turbandae lubrica satis occasio, quod milites regii, in ipsis oculis Moschorum, qui apud nos erant, praeda, pueros, mulieres, rusticos, quos justo in bello ceperant, in Lithuaniam abducebant; et Moschi non adeo poterant se continere, quin etiam in regios innoxios pugnis et calcibus involarent, eorum latera baculis et flagellis tunderent, atque arctissimis vinculis constringerent. Sic utrique conquestum ad nos saepe venientes, quasi nos utrique parti jus diceremus, aut abductos Moschos aliquando ipsa quoque pecunia redimebamus, ut eorum Princeps hoc item officium in ejus gratiam haud praetermissum a nobis fuisse intelligeret, ac interim Moschi beneficio mitescerent, aut Polonos et Lithuanos milites ab injuria Moschorum vindicabamus. Re absoluta, cum qua die in Moschoviam cum legatis Moschi iter incepimus, ea optimus arte sua et anima auriga noster, sacramentis saepe munitus, decessisset, Porchoviam ([4]) primo, unde universus populus ad nos salutandos deque pace gratulandos se effudit ([5]), Novogardiam Magnam post octiduum pervenimus. Est ea civitas lignea, at arx tamen sic satis magna, circumdata muro, et novis ex cespite et humo aggesta propugnaculis rursus communita, in qua paucae quaedam sunt casulae ligneae atque aedes ipsa ex latere constructa, ubi Archiepiscopus cum suis ritu illo religionem colit; circumquaque vero ad lacum Ilmeum multa monachorum coenobia eam civitatem magis conspicuam reddunt. In ea igitur excepti frequenti populo, quem item propinquis ex pagis majorem ad speciem evocarunt, ubi ad hospitium venimus, ab Archiepiscopo salutati per suos, ac multis ferculis (quod eo biduo quoque

---

([1]) in cod. ms. *hostium.* ([2]) in cod. ms. *impendessemus.* ([3]) *perilexis haec innuit de legato regio Mich. Haraburda.* Vid. supra p. 75. ([4]) in cod. ms. *Procoviam.* ([5]) in cod. ms. *effuditur.*

non semel factum est) donati fuimus. Tum postera quàm veneramus die, cum saepe invitati ab eo essemus, ut ejus sacro vellemus interesse, qui diceret, id Màgnum Ducem jussisse, ut honorificentius acciperemur; nos vero, cum aliis rationibus allatis eam molestiam avertissemus, ac tamen instare pergeret, respondissemus: «quamdiu Moschi nostra sacra respuerent, nec ab eo capite penderet Archiepiscopus, quod Ecclesiae Christus Dominus praefecerat, ne miraretur, nisi ejus sacris nobis interesse liceret.» At cum petiisset, ut saltem laudibus et psalmis decantandis adessemus, quo augustam aliquam, ut putant, religionis speciem nostris oculis objicerent, neque vero hoc quoque nobis licere dixissemus, adjecimus: «si templum velit nobis ostendere, thecasque aperire(1) corporum eorum, quos habent pro Sanctis, id utique cernam.» Cupiebamus enim, ut Summi Pontificis mandato obtemperaremus, sic omnia inspicere, ut aliquando fucum(*) ei populo factum detegere possemus, et ad sincerissimum Dei cultum et verorum Sanctorum venerationem ipsum convertere. Tum Archiepiscopus, magnis facibus per ecclesiam totam accensis, cum etiàm locum nobis aulaeis instratum parari jussisset, quo tamen in loco esse noluimus in templo, infulatus et cum mitra unionibus ornata obviam nobis venit; quibus salutatis, manum ut ei deoscularemur, quod Princeps ipse quoque facit, porrexit: sed, osculatione illa declinata, ut promissa praestaret petentes, adducti ad varia sepulcra fuimus. Ibi enim jacentem ajunt Voldimerum illum, qui primus quingentos ante annos fidem Christianam complexus est.

Loculo autem altero ferreo aperto, ubi quendam e suis Nicephorum(2), miracula plurima edentem ac integro corpore esse dicebant, conversus ad me Archiepiscopus inquit: «si quem tecum habes non — christianum (Lutheranos intelligens), eum abire jube.» Cui cum dixissem, non solere catholicos et qui a Pontifice Maximo mitterentur, adducere secum haereticos, jussit, ut, ablegatis aliis omnibus, solus vellem Nicephori faciem inspicere. Quod cum recusassem, cuperem autem ea occasione, frequente populo, qui tum aderat, aliquid publice loqui, quò schismatici errorem agnoscere inciperent, locuti per interpretem sumus de Pontificis Maximi pietate deque veris Christianis: quandoquidem se solos ipsos veros Christianos Moschi existimant, et Archiepiscopus satis elate id de suis pronunciasset. Sermo itaque interpretis nostri, qui jam validis catholicorum rationibus imbutus erat et aliquot ante menses Ruthenicum schisma, ipse quoque Ruthenus, Vilnae apud nostros beneficio divino deseruerat, cum ipse magno animo ac fide plenus aliquid item de suo adderet, attente exceptus est. Tum Archiepiscopo (ut ea gens, jugo captivitatis a puero assueta, metu potius quam(3) rationibus et blanditiis cogi vult) cum dixissem, ut caveret, ne Principis sui, qui a Summo Pontifice tantae pacis beneficium exorarat, indignationem subiret, qui veram et catholicam religionem ita morderet; is vero quasi esset altior factus, «aperiendum tibi caput est, inquit, si vis sanctas istas reliquias intueri.» Quin tu quoque, inquam, mitram istam depone(4). Deponam, respondit. Qua deposita, ei quasi respondens vicem, paululum apertum caput iterum texi, ignotum et .... corpus haud veneratus. Tum ille aureum

---

(1) in cod. ms. *operire*. (2) in cod. ms. nomen hoc falso scriptum: sine dubio, sermo habetur de reliquiis s. Nicetae episcopi. (3) in cod. ms. cum signo abbreviationis. (4) in cod. ms. *deponere*.

(*) Lector benevolus ne obliviscatur, authorem hujus epistolae esse zelotypum ecclesiae Occidentalis asseclam et concionatorem, imo legatum singulàrem a latere pontificis Romani.

pannum sensim ex demortui corporis capite ita sustulit, ut faciei solius partem per obliquum ostenderet atque illico id ipsum tegeret.

Abeuntes autem, miseram gentis conditionem commiserati eo amplius sumus, quod tantà erga istiusmodi res pietate ferretur(*), ut si catholici essent, nihil ad summam religionem eo in genere videri posset desiderandum.

Inde tertiodecimo die Moschoviam magnis itineribus venientes, et perhonorifice, plus etiam quàm voluissemus, excepti, cum ad trecentos equites et vehiculum magna, alba ursina pelle instratum una cum equo nobis praemisisset(¹); bis iterum ab eo convivio excepti eo tempore sumus, quo per integrum mensem, saepe cum eo, fusius vero cum Senatoribus, illo mandante, de pace servanda, de eodem Christianorum Principum foedere, de captivis liberandis, de legato ad Pontificem Maximum mittendo, sicuti nobis visum fuerat, ac potissimum de religione egimus. Quae omnia quoniam longum esset exponere, et haec propriis scriptis, ubi tutiora erunt itinera, vel partim cum hac epistola mittentur isthuc, vel si Deo placuerit, afferentur. Uberiore ascriptione supersessa, ea nunc satis fuerit attingere; quod patentes, quas vocant, ab eo literas, sicuti antea, iterum obtinuimus, quibus sacerdotes cum externis mercatoribus in Moschoviam ire, ibi libere commorari atque inde redire, in domibus autem sacramenta suis ministrare modò permittit. Alias vero literas dedit, quibus iis omnibus, quos ad se, vel in Persiam Pontifex Maximus allegaret, ut per omnes ejus ditiones tuto venire ac transire, ejusdem Moschi sumptibus atque itineris ducibus liceat. Legatum autem suum cum aliis novem hominibus Moschis ad Pontificem Maximum de magnis rebus, deque amicitia (ut ille scribit) arctius firmanda cum Sede Apostolica mittit, quem nobiscum adducemus. Ad reliquos vero Christianos Principes, Regem Poloniae primum, deinde ad Caesarem et Archiduces Carolum et Ernestum, atque ad Venetos, praeter ipsas, quas suo legato una cum donis ad Summum Pontificem dedit literas, scribit non sine testificatione ejus officii, quod de Societatis hominibus sibi gratum accidisse commemorat. Sed quod ad Catholicam religionem attinet, cum altissimas ille suo in schismate radices egerit (a quo Graeci, unde Moschi illud hauserunt, quaterdecies ad ecclesiam redeuntes, ad vomitum etiam quaterdecies reversi sunt), septem episcopis una cum eorum Metropolita collectis mandaverat, antequam ad eum rediremus, ut quae ad schismatis sui defendendi rationes spectarent, ea diligentissime perquirerent. Ut vero sibi extra Pontificis Maximi authoritatem a Christo delatam quidam Anabaptista, ejus medicus, suppetias ferret, ab eo petierat: qui tamen, nescio, quo zelo, an forsan veritatis vi impulsus, nobis clam indicari curavit, ne in malam partem acciperemus, si quid ob metum adversus nos proferret, ubi ad disputationes publicas veniretur, quas jam vel conceperat, vel futuras nostro in reditu timuerat Moschus. Accessere mercatores Angli, qui in ea civitate commercia continenter exercent, a vectigalibus ea lege immunes, ut semper eorum duodecim in Moschovia vivant. Hi igitur (ne forsan et mulieri, quam habent pro Angliae Regina, et ecclesiae Anglicanae (si Deo placet) caput esse blasphemant, aliquid imminueretur, vel putantes se Principi obsequium praestituros) librum ei obtulere, quo author conabatur ostendere, Pontificem Maximum esse Antichristum. Quas ob res, et cum,

(¹) i. e. Magnus Dux.

(*) lege notam supra, pag. 397.

mandante Pontifice, perrumpenda erat qualicumque ratione haec glacies, ubi de religione cum Moscho ter, praesentibus centum Proceribus, ac cum Senatoribus frequentius loquuti fuimus, ipse autem Princeps in magna platea, quae quinque millibus hominum erat referta, qui ad spectaculum convenerant, ex palatio descendisset, ut nos suum in templum atque ad sua sacra admitteret, libere restitimus: quemadmodum ex adjuncto ea de re scripto Paternitas Vestra cognoscere poterit, quod eidem ex Latino Ruthenice versum publice tradidimus, de iis, quae ad discrimen inter Catholicam, et praesentem Graecam et Ruthenicam Ecclesiam pertinent. Id enim ut faceremus, a nobis per Senatores quaesiverat. Quae cum ille sic legisset, ut minutissima quaeque sibi exponi et a nostris per suos amanuenses declarari aut scribi curasset, eo consilio, ut a suis episcopis vel ab ipso aliquid contradiceretur: factum est, ut cum nihil solidi, quod opponerent, haberent, altum denique de religione silentium facerent; eo tamen a nobis obtento, quod de catholicis sacerdotibus una cum mercatoribus mittendis diximus, atque haerente in senatorum animo scrupulo de ritibus et erroribus suis. Cancellarius autem Moschi, qui res pene omnes administrat, reliquias a nobis secreto et enixe petiit, nec alienum is se, quod etiam plerique alii fecere, a nostris rationibus ostendit. Quae quidem rationes, cum ex aliqua authorum Graecorum lectione, et aliàs, et vero ipso eo in itinere peterentur, ex iis item sunt desumptae, quae Pater Franciscus Turrianus in D. Clementis Constitutiones Apostolicas et adversus Magdeburgenses scripsit, quaeque Pater Robertus Bellarminus de Pontificis pietate atque Ecclesia isthic praelegit: quae certe maximum habuisse et habitura momentum adversus Graecorum errores(*), re ipsa experiemur. Itaque et plura, quae ad eam rem faciebant, inde collegimus et Ruthenice versa ipsi Principi dedimus, ac Vilnae, si Deo placuerit, descripta ad Ruthenos juvandos relinquentur. Ceterum, cum in Pontificis Maximi atque Catholici Regis gratiam, quatuordecim Italos et Hispanos petentibus nobis Princeps concessisset, cum ii per Tanaim prope Asoph arcem ex captivitate Turcica in Moschi ditionem Vologodem, quingentis passuum millibus supra Moschoviam venientibus distantem aufugissent, eaque de re secreto admoniti fuissemus; triginta item Lithuanos mercatores, quorum primarius erat quidam Vilnensis, obtinuimus. Denique, quoniam in itinere nobis aliqui mortui erant, precatus Moschum, ut e captivis duos alios mihi concederet, ii impetrati sunt, cum etiam centum et octoginta Polonos et Lithuanos, et aliquos Livonos nobiles ex ferreis compedibus teterrimoque ac foedissimo carcere eximi et per civium domos liberius disponi curatum est: quorum bonam partem Princeps ut nobis gratificaretur, ad hospitium nostrum adduci et nobis sisti, ut a Pontifice Maximo post Dei bonitatem id benificium agnoscerent, jussit. Nemo tum ita ferus fuisset, qui lacrymae obortae non essent: cernebamus enim squallentes vultus, virosque nobiles pannis obsitos et prae esurie hiantes, ac capillis in moeroris signum ex diuturno carcere ad humeros fluentibus, ad terram sese prosternentes, et capite humum de more Moschorum percutientes, in summae demissionis argumentum. Qua item indicabant, se passos acerbissima, jam avidissime sitire libertatem, nec post Deum, homines praeter catholicos quosdam, vel Lutheranos, vel schismaticos, unius Summi Pontificis charitati confidere. Quam ob rem eos cohortati, ut causam

(*) lege notam, supra pag. 397.

quisque suam, quam istis aerumnis dedisset, in Domino pensarent, ad spem melioris vitae, animatos, quod paulo post ad Regem rediturus, permutationem omnium captivorum essem diligenter curaturus; potu etiam refectos, pecuniâ unumquemque donavimus. Sed et Graeci atque Armeni, una cum nobili Turca Aconiato, quem Graeci ob dignitatem vocant Kelebi, magnificum, cum ob illud triennii bellum, in Moschovia quasi captivi detinerentur, omnesque elabendi vias tentassent, rebus vero suis illata non mediocris esset jactura: ubi jam libere excessissent et Constantinopolin peterent, ingentes nobis in itinere gratias egerunt, quod Pontificis Maximi opera libertatem essent assecuti, idem ipsi (¹) aliis Turcis et Graecis atque Armenis testaturi. Atque longiores essemus, si ea adderemus, quae nobis clanculum ab omnibus externis literae variis de rebus, quas perpetiebantur, ac de desiderio libertatis scribebantur: pro quibus tamen sic egimus, ut Princeps intelligeret, cùm ea ratione, qua ille utitur, apud omnes Christianos Principes advenae haud vivere, seque minime nomini suo ac saluti aeternae consulere, nisi cum illis liberalius agatur. Inter eos erat nobilis Saxo, qui cùm exire cum sua familia in Germaniam nobiscum expetiisset, nec tamen id assequi potuisset, cubitalem argenteam et deauratam thecam Eucharistiae deferendae nobis misit, precatus, ut dum inter catholicos essem, eam Divino cultui restituerem, quam ille circiter centum aureos redemisset. Nos eum solati ac bono animo esse jussi tantisper, dum redirem ad Caesarem, ut per ejus Majestatem novam ei commendationem ad Moschum (ut faciam) procurarem; interim vero hortatus, ut Lutheranam haeresim prorsus desereret. Moschoviae eum reliquae futurum aliquando, nisi nos animus fallit, non minimum in Saxonia instrumentum Sanctae Sedis Apostolicae; quoniam (²) Princeps ille etiam erga haereticos subditos suos charitatem agnoscat.

Rebus cum Principe confectis, cum jam hyems praecipitaret magnumque immineret periculum ab inundationibus, si gelu (ut incipiebat) mitesceret, cum trecentis nobilibus, honoris gratia, per quatuor passuum millia, noctem diemque currendo, Smolenscium pervenimus. Quo in loco sex dies morati, legatumque Moschi ad Pontificem Maximum expectantes, cùm quotidie nobis ab Episcopo fercula multa mitterentur, eumque vehiculo, quod Magnus Dux nobis dono dederat, donavissemus (quod Principi futurum id esse aedificationi audiveramus), in viam nos dedimus. Prosequuti nos sunt praeter eos, qui nobiscum Moschovia venerunt, centum quinquaginta, tum equites, tum pedites, ut ad fines tutius iremus, ex quibus Orsam, in Alba Russia sitam, inde Vitepscium venimus, quae arx, ad flumen Dvinam posita, Palatinum a Rege Poloniae catholicum habet. Praeter arcem oppidum est non exiguum, in quo Rutheni schisma, Lutherani et Calviniani suas haereses docent, Catholici quoque ibi suum templum habent. Cum primum igitur huc venimus, affertur nobis nuncium, parochum octuagenarium, solum in universa illa sylvestri vastitate sacerdotem jam emori, rogare nos, ut aliquis nostrum ad se accederet. Fuit pater Stephanus Drenoczius, cujus confessione audita eique monstrata diluculo posterae diei Eucharistia, cum ille interrogasset, quinam essemus, petierat autem, an facultatem a Sancta Sede Apostolica ad omnia peccata absolvenda haberemus, manum nobis saepissime deosculatus ac magna de Dei providentia fiducia accepta, non ita multo post migravit ad Deum, ad id usque tempus spiritum nisus retinuisse, donec aliquis eum sacramentis

(¹) in cod. ms. *ipsis*. (²) in cod. ms. *quos*.

munitum extra hanc vallem miseriarum dimitteret. Cum vero Sanctae hebdomadae dies instaret, populum catholicum sine pastore tanto Paschatis festo miserati, et vero Palatini quoque precibus adducti, eundem patrem Stephanum Drenoczium cum fratre nostro Michaele Morieno, quousque canonici Vilnenses parochum alterum mitterent, et per Dunam, soluta glacie, Rigam nostri possent descendere una cum impedimentis Moschorum et nostris, reliquimus. Sic Polociam postea profecti, reviximus ex conspectu nostrorum patrum ibique nostris animabus opera data. Cum ea die, quae erat Dominica Palmarum, divinam misericordiam precati fuissemus, ut palmam aliquam adversus sathanam nobis concederet, juvenis amanuensis regius, varias linguas noscens, quemque eo consilio adduxeramus in Moschoviam, ut, cum nobis quidem utilem, sibi vero pernecessariam in scribendo operam praestaret, cum ei describenda potissimum illa taciti traderemus, unde ad Catholicae fidei lumen hauriendum facilius disponeretur, dedit tandem veritati dexteram, et sacramentis munitus magno nos solatio affecit. Sit benedictus Deus, amen.

Polocensis porro episcopus schismaticus ad nos de pace venit gratulatum, ac deinceps ubi monitus est, cum nostris ut amicitiam coleret; pollicitus autem esset, se ea lecturum, quae Ruthenice scripta adversus schismam, non ita multo post ei ex itinere, Deo adjuvante, mittemus: benedictionem ut sibi a Pontifice Maximo impetraremus (1), rogavit. Patribus, a quibus ea, quae non sine fructu a nostris gerebantur in Suetia, laeti cognovissemus, et vase argenteo aliisque ad novum templum ornandum Polociae relictis, plena spe, quod jam centum novella germina puerorum Ruthenorum apud nostros affutura, sobolis spiritualis uberem messem maxima cum laetitia ibi cerneremus, quos parentes, licet schismatici, tradunt nostris instituendos, Dzisnam discessimus. Ibi excepti a paucis quibusdam catholicis, et ut sacrum faceremus rogati, quando catholicum nullum sacerdotem haberent, eos, ne posthac sacerdoti Rutheno schismatico traderent filios baptizandos, hortati sumus; duobus autem nobilibus, conjugi et uxori, benedictione publice impertita, qui a Rutheno sacerdote matrimonio conjuncti, ut catholice jungerentur, a nobis quaesivere; veste item sacra et antependio ad ornandum eorum altare dono data, quando ii spe futuri sacerdotis calicem jam coëmerant, cum sartorem nostrum, ne otiaretur, varias vestes sacras Moschoviae parari curavissemus. Eorum apud Regem postea causam egimus, ut sacerdos redditus, templumque in tutelam adversus haereticum magistratum a Rege Episcopo Vilnensi attribueretur. Duneburgum inde atque hinc, quod est Curlandiae, in oppidum Julluxense (2), die Sabbati Sancti venimus. Erat omnino eo die dies Paschatis celebrandus, et nonnihil quiescendum ob equorum et adeo nostram lassitudinem, quibus non semel in mediis sylvis, ac quidem sub die erat pernoctandum. At cum provincia illa tota haeresibus scateat, nec Catholicum templum, nec Catholici alicujus domus esset, ac vero nobis in Lutherani pastoris, uti opulentioris, domo datum esset hospitium: ibi aram, quam et ipse tacitus et mirabundus spectabat, excitavimus bisque sacrum fecimus, eo lucro, ut primarius ejusdem (3) loci nobilis Lutheranus filium, tamquam Curlandiae primitias, traderet, quem vel Braunsbergam vel Olomucium mittemus,

---

(1) in cod. ms. *impetraremur.* (2) i. e. Illuxt. (3) in cod. ms. cum signo abbreviationis.

qui Latinè nonnihil, sed Germanice recte, et Gotice, quae lingua communis Livoniae est, Polonicè quoque ac Ruthenice et Moschoviticè jam novit. Duos alios ejus fratres exspectamus, quos ejus pater adducturum se promisit ex decem, quos legitime suscepit. Pastor autem ipse Lutheranus filium suum nobiscum abducendum (si voluissemus) obtulit. Ex Illuxeño per aliquot dies, ingentibus aquis superatis, cum equi non semel ephippiis ablatis natare, ita ut tantummodo caput eorum exstaret, cogerentur, nos autem exiguis cymbis, unica ex arbore excavatis, singuli, non exiguo periculo, lata flumina et torrentes rapidos trajiceremus, Rigam denique, Livoniae metropolim, venimus: cum Rex (quae ejus benignitas est!) suos ante id biduum currus praemisisset, jussisset autem nobilibus aulicis, ut e civitate eo consilio obviam venirent, ut Moschi legatus et ipsi Rigenses cives Lutherani cernerent, quo in honore vel pusillos homines a Pontifice Maximo missos haberet. Sed quod nobis in Domino gaudium attulit, id fuit, quod paulo post Romanas literas accepimus, quibus ejus Sanctitas significari mandarat, se nostrae petitioni annuisse de seminario Ruthenorum et Moschorum Vilnae instituendo, cui mille ducentorum coronatorum pensionem annuam, uti ante biennium Olomucensi ac Braunsbergensi per Suetiam et Gotiam fecerat, attribuebat. Benedictus iterum in aeternum sit Deus, amen.

Neque vero frustra itineris labor susceptus esse visus est, cum Divina Providentia per Vicarium suum media haec, primo quidem quae non omnibus videri possint magna, maxima vero paulo post futura benigne suppeditaverit. Porro ingenti etiam cum gaudio, ex tam longo sylvestri tractu quasi novam in lucem editi, tres nostrae Societatis patres, P. Scargam, P. Martinum Lanternam, Georgium Vicerium hic invenimus, qui tangente Regis corde, ut victoriae trophaeum aliquod Christianum hic erigeret, sicut in Transylvania et Polociae fecerat, in civitate hac non minima, eaque satis frequenti propter flumina et mare Balthicum, unde variae nationes huc confluunt, Catholicae fidei fundamenta, quae diu hinc exulaverat, jaciebant, templo augusto ac divo Jacobo sacro, quod cupro contectum paulo antea cives nihil minus cogitantes instauraverant, Societati nostrae, altero item templo Divae Magdalenae dicato, ubi tres solae antiquae virgines ordinis Sancti Benedicti, perseverantiae denique suae fructum reportantes vivebant, parocho Copio, qui Collegii Germanici fuit alumnus, denique assignantes ([1]). Jam vero non desunt, qui ad nostrorum confluant sacra, spe majoris incrementi, si in tempore affuerint operarii, atque isthic([2]) fuerit indicatum, idque onus a Societate suscipi posse.

Nos interim cum Rege de tota Livonia juvanda, Episcopoque alio designando, ac de pace cum Moscho conservanda deque captivis utrinque commutandis egimus, agnoscente et adeo urgente hoc beneficium rerumque suarum restitutionem nobilitate Livonica, quae una cum his actibus ad nostrum hospitium, ob Pontificis Maximi nomen et auctoritatem, tamquam ad sacram anchoram, singulis penè horis accurrit. Quae res occasionem nobis haud mediocrem praebuit ad memoriam eorum revocandi, qui status erat Livoniae florens, cum ipsa sub obedientia Pontificis Maximi avita religio staret, ac qui nunc sit, cum ob haeresim

(¹) in cod. ms. *assignantis*. (²) in cod. ms. *histic*.

fides, libertas et omnia bona pessum iverint. Ac quoniam is tenor in nostris peregrinationibus fere adhibitus fuit, ut aliquos, tamquam futuros obsides, religionis Orthodoxae filios ex provinciis haereticis ad seminarium emanaremus, bibliopolas autem saltem ob spem questus initio incitaremus, ut catholicos et antiquos libros comportari curarent, nos vero alios, aliis ex locis collectos, pios libros disseminaremus: id quoque ibidem factum est, unde et illos educere, et hosce non multo ita post allatum iri speramus. Ad regem vero Sueciae (quum[1] ejus Sanctitati negotia ipsius et dignitas semper cordi fuere, idque nobis Romae fuit serio mandatum), quod quidem ad Zapolscium Jamum in conventu legatorum et alibi procuratum est, a Poloniae Rege obtinuimus, ut de amicitia conservanda (uti nos etiam Regina Poloniae per literas admonuit) hinc ablegaretur[2] Christophorus Varsevicius eques, P. Stanislai nostri Varsevicii frater, qui se jam parat ad iter, et sic negotia propter prudentiam suam ac pietatem tractabit, ut omnia sit relaturus ad Divinam gloriam propagandam et ad Suetiam et Gothiam in fide promovendam.

His rebus confectis, quandoquidem post hasce literas hucusque exaratas, supervenere Vitepscio nostri, una cum octo ex illis Italis et Hispanis, quos e mare Nigro, Turcica ex captivitate elapsos, Moschus se liberaturum nobis pollicitus fuerat, reliquis eos jam assecuturis, Vilnam post triduum, Deo concedente, proficiscemur, ubi seminarii domo inspecta, et quibusdam Ruthenis ac Moschis relictis, pecunia item ad Ruthenicos[3] typos coëmendos nostris data, ut Canisii Catechismus et alia ejusmodi, quae verti in eam linguam curavimus, edantur in lucem, ex Lithuania in Poloniam et Germaniam, atque inde in Italiam, Deo duce veniemus. Rogamus interea Vestram Paternitatem Rev., ut a divina bonitate impetrari curet, ut cum ejus benificio, postquam ex ipsa civitate Moschorum excessimus, tertiam itineris partem incolumes absolverimus, haec, quae reliqua sunt, duo adhuc millium passuum millia ita perficiamus, ut et in itinere aliquid ad Christi honorem efficere, aut certe pati possimus, et serio (quod omnium missionum caput est) ad nos ipsos ire incipiamus. Deus benedictus Vestrae Paternitatis et totius Societatis piis conatibus adsit. Amen. Rigae in Livonia, die 28 Aprilis, anno 1582.

Ex codice manuscripto chartaceo, qui in Bibliotheca Musei Imperatoris Augustissimi asservatur (№ 96, armario 1, pluteo 2), fol. 2 — 24. Hic codex manuscriptus Serenissimo Magnae Russiae Duci Paulo, anno 1782, ex Roma discedenti, in reverentiae signum oblatus est a P. A.

Ciampi in opere suo «Bibliografia Critica» *(Firenze, 1834) de his Possevini literis nullam fecit mentionem.*

---

(1) in cod. ms. *quem.* (2) in cod. ms. *allegaretur.* (3) in cod. ms. *Ruthenico.*

И) ИЗЪ БИБЛІОТЕКИ ГРАФА ДЕЛАГАРДІЯ.

CLXIII.

Notae legatorum Regni Poloniae et magni ducatûs Lithvaniae, legatis Moscouiticis datae in conventibus, an. 1608 et 1615.

Отвѣты пословъ Польскихъ и Великаго Княжества Литовскаго, данные Московскимъ царскимъ посламъ, на съѣздахъ 1608 и 1615 г.

Najaśnieyszego y wielkiego hospodarza, Zygmunta trzeciego, Bożą miłością króla Polskiego y wielkiego xiążęcia Litewskiego, Ruskiego, Pruskiego, Zmudzkiego, Mazowieckiego, Kijowskiego, Wołyńskiego, Podolskiego, Podlaskiego, Liflantskiego, Estonskiego y innych, y dziedzycznego króla Szwedzkiego, Gottskiego, Wandalskiego, xiążęcia Finlandskiego y innych, od nas panów rad y urzędników, a na ten czas wielkich posłów korony Polskiey y wielkiego xięstwa Litewskiego: od xiędza Chrysztopha Kazimirskiego, z Bożey łaski biskupa Kijowskiego; od Jana Karola Chodkiewicza, hrabie z Szkłowa y Myszy na Bychowie, starosty y generała ziemie Zmudzkiey y Derptskiego, hetmana nayważszego W° X^a Litt°, komisarza generalnego ziemię Inflantskiey; od Alexandra Korwina Gąsiewskiego, referendarza y pisarza W° X^a Litt°, starosty Wieliżskiego y Kupiszskiego(¹); od księcia Bogdana Ogińskiego, podkomorżego Trockiego, starosty Dorsuniszskiego y Kormiałowskiego; od Samuela Hornostaja, podkomorżego Kijowskiego; Chrysztopha Charlińskiego, Jana Hrydzicza, sekretarzów y dworżan iego królewskiey mości, od nas samych y od towarzyszów, których tu na ten czas niemasz, odpowiedź wielkiego Moskiewskiego hospodarstwa wielkim posłom, bojarom y dworżanom, y przykaznym ludziom: bojarzynu y namiestniku Kazańskiemu kniaziu Iwaniu Michajłowiczu Worotynskiemu; bojarzynu y namiestniku Nizogrodskiemu kniaziu Olexieiu Jurjewiczu Sickiemu-Jarosławskiemu; okolniczemu y namiestniku Kałużskiemu Artemiju Wasilewiczu Izmajłowu; Moskiewskiego hospodarstwa dworżanom: Siemionu Hawryłowiczu Korobinu y Euphimiju Hrehorowiczu Telepniewu; Moskiewskiego hospodarstwa dyakom: Iwanu Iwanowemu synu Bołotnikowu y Olexieju Witowtowu, na ich mowe y piśme, co nam oni od bojar y wszelakich

(¹) in textu Ruthen. (vid. Сборникъ кн. Оболенскаго 1838, № 10) add. арендатора Ковюховскаго.

stanów ludzi Moskiewskiego hospodarstwa na poselstwie swoim mówili, na zjezdzie naszym poselskim, pierwszy raz z nami zjechawszy się, w teraznieyszym od Narodzenia Chrystusowego tysiąc sześc set pietnastym roku, miesiąca Nowembra 27 dnia.

Iż co bojarowie y wszytka rzecz pospolita Moskiewskiego hospodarstwa pisali y przysyłali do ich mościów panów rad y urzędników, y wszytkich stanów Korony Polskiey y W° X^a Litt° duchownych y swieckich, gonców y posłanników swoych, a osobliwie najaśnieyszy y wielki hospodar Cesarz i. m. Chrześciański, Rzymski, Czeszski, Niemiecki y Węgerski król Mathiasz, po przysyłaniu y prozbie tychże bojar y wszelakich stanów ludzi Moskiewskich, zsyłał się z najaśnieyszym y wielkim hospodarem Zygmuntem, królem iego mością Polskim y wielkim xiążem Litewskim, panem naszym, radząc y przemyslaiąc o pokoiu chrześciańskim, żeby panom radom rzeczy pospolitey korony Polskiey y W° X^a Litewskiego z bojary y wszelakich stanów Moskiewskiego hospodarstwa ludźmi zesłać się przez wielkie posły, y za łaską Bożą dobrze dzieło udziałać, rozlanie krwie uiąć, pokoy y uciszenie przywrócić, y między obiema wielkimi państwy y narody chrześciańskimi zgodę y przyiazń nienaruszoną uczynić, jakoby za zgodą w chrześciaństwie, moc chrześciańska wyszyła się, a busurmańska, iako iest krzyżowi swiętemu przeciwna, poniżona była. I ich mośc panowie rada y wszytkie stany korony Polskiey y W° X^a Lit° bili czołem o tym królowi i. m. panu naszemu, y za pozwoleniem iego królewskiey mości, mówiwszy y naradziwszy z sobą, namówili y zlecili nam braciey swoiey, korony Polskiey y W° X^a Lit° wielkim posłom, z wami Moskiewskiego hospodarstwa wielkimi posły na zjazd zjechać się, y o tych dobrych dzielech, które należą ku wszytkiemu dobremu y ku pokoiu chrześciańskiemu, a oboim wielkim chrześciańskim państwom, narodom naszym y waszym, odłożywszy wszelaką niechęć, przyiść do zjednoczenia, y być z sobą w przyiaźni y miłości braterskiey prawdziwey na czasy wieczne. I my wielcy posłowie dawno-chmy się na zjazd dla tego dobrego dzieła pospieszyli, a wy wielcy posłowie zamieszkali się, y przeszkoda dobremu dziełu z waszey strony stała się: wszytek... (1) dni zwlekliście letni; a w tym krew chrześciańska prelewa się, y o tym nie tylko wam posłom wielkim, ale y wszelkiemu chrześciańskiemu człowiekowi przystoi żałować. A teraz my wielcy posłowie na zjazd zjechawszy się z wami wielkimi posły, radzi zdrowie wasze widziemy, y o dobrych dzielech, iak przystoyno będzie, za łaską(2) wszechmogącego w swiętey Troycy iedynego(3) Boga, mówić y stanowić chcemy. A napierwey, waszych rzeczey, coście nam od braci swoiey bojar y wszytkich stanów ludzi hospodarstwa Moskiewskiego na poselstwie swoim mówili, wysłuchawszy, ten respons nasz wam daiem, a przy tym krzywdy y obidy wielkie(4); które z waszey strony roznymi czasy mimo przysięgę poczynione, według zlecenia braciey naszey ich mości panów rad y wszytkiey rzeczy pospolitey, wam objawiamy y czytamy. A jako nam nie miło słuchać w mowie waszey słów nieuczciwych y nieprzystoynych, tak y sami w naszych mowach y pismach nie radzi bychmy ich .... (5), przeciw waszych słów także wam odpowiedź dać musiemy.

Napierwey, mówiliście y przypomnieli, zadaiąc to królowi iego mości panu naszemu,

---

(1) in textu Ruthen. весь часъ погодный. (2) ibid. add. и благословенію. (3) ib. славнаго (4) ib. многіе и великіе. (5) ib. употреблятн, но нынѣ et caet.

panom radom y wszytkiemu zacznemu narodowi naszemu korony Polskiey y W° X.ª Litewskiego, niewinnie y niesprawiedliwie, jakoby to król i. m. pan nasz, przymierze z Borysem Fiedorowiczem Hodunowym, przeszłym hospodarem waszym Moskiewskim, na dwadzieścia lat uczynione, złamać y wszytkiego złego przyczyną być miał, które w Moskiewskim państwie pierwey od Dymitra, którego wy nazywacie Hryszkiem Otrepiewym([1]), po tym od innych wielu-zdrayców stało się, iako oni nazywaiąc się synmi hospodarskimi y państwa Moskiewskiego dostępuiąc, cerkwie Boże spustoszyli([2]), krew przelewali y ziemię Moskiewską pustoszyli. O czym już przed tym było wiele mowy y pisma w przeszłym od Narodzenia Pana Chrystusowego tysiąc sześć seth ósmym roku, na ten czas, kiedy po zabiciu na Moskwie tego Dymitra, hospodarza waszego, usiadł na hospodarstwie Moskiewskim bojarzyn kniaź Wasiley Iwanowicz Szuyski, y była namowa posłów ([3]) króla iego mości, pana Mikołaia Oleśnickiego, na on czas casztellana Małogoskiego, a teraz Radomskiego, y mnie Alexandra Korwina Gąsiewskiego, na on czas starosty Wieliższkiego, a teraz referendarza y pisarza W° X.ª Litewskiego, y posłanników, pana Stanisława Witowskiego, na on czas woyskiego Parczowskiego, a teraz wielkorządcy Krakowskiego y chorążego Lęczyckiego, y ks. Iana Druckiego Sokolińskiego, w on czas sekretarza, a teraz pisarza wielkiego księstwa Litewskiego, starosty Daugowskiego, Przełayskiego y Orlińskiego, z bojary hospodarstwa Moskiewskiego: z bojarzynem y namiestnikiem Wołohodskim, z tobą księciu Iwanu Michałowiczu Worotyński, z okolniczym y namiestnikiem Halickim Iwanem Fiedorowiczem Kołyczowym([4]), z dworzaninem dumnym([5]) y namiestnikiem Wołockim Wasilem Borysowiczom Sukinym, y z dyaki Moskiewskiemi, dumnym Wasilem Telepniewym y z Andrzeiem Iwanowym. Y już posłowie y posłannicy iego królewskiey mości na te wszytkie rzeczy([6]), w czym wy króla i. m. pana naszego, panów rad y rzecz pospolitą niewinnie y niesprawiedliwie winuiecie y nieprawdziwie pomawiacie([7]), — bojarom Moskiewskim dostateczny respons w on czas uczynili, y niewinność króla iego mości pana naszego, y panów rad y wszytkiey rzeczy pospolitey dosyć jaśnie y prawdziwie pokazali. A przy tym y nieprawdy Borysowie, w czym on chrzestne swoie całowanie przestąpił, y przymierze z królem iego mością, które na posłach iego królewskiey mości gwałtem na dwadzieścia lat wymogł, sam wielą sposobów y nieprawdami swemi złamał, także bojar y wszytkich ludzi Moskiewskiego hospodarstwa nieprawdy y złe zamysły, — co oni wespoł z książęciem Wasilem Szuyskim, przeszłym hospodarem swoim, wiele ludzi iego królewskiey mości Polskich y Litewskich, od Dymitra, hospodara waszego, y od was samych na wesele wezwanych y obezpieczonych, niewinnie na śmierć okrutnie pomordowali, innych do roznych zamków do więzienia rozesłali, skarby y maiętności ich niemałe pobrali; a posłów iego królewskiey mości, pana Oleśnickiego y mnie Gąsiewskiego, za gleytem przysłanych, nad prawo y zwyczay wszytkich Panów Chrześciańskich y busurmańskich, przez długi czas zatrzymali, — y inne krzywdy y wrazy wielkie wyczytali, objawili, y pismo im na to wszytko dali. Na które bojarowie, na rozmowę wysłany, obiecawszy posłom y posłannikom dać respons, przez niedziel trzy nad tym siedzieli; y wi-

([1]) in textu Ruth. add. dictio ростригою. ([2]) ib. разоряли. ([3]) ib. haec vox omissa. ([4]) ib. pericope «z okolniczym — Kołyczowym» desideratur. Conf. infra. ([5]) ib. съ околничимъ. ([6]) ib. статьи. ([7]) ib. наговърываете и упрекаете.

dząc to, co im posłowie y posłanniki o niewinności króla iego mości, pana naszego, panów rad y rzeczy pospolitey jasny, słuszny y sprawiedliwy odpor dali, y krzywdy królowi iego mości y państwom iego królewskiey mości z waszey strony Moskiewskiey poczynione, prawdziwie przełożyli, — responsu nijakiego potym im ne dali, a odpowiedzieli, że te wszytkie dzieła, które za Borysa y Szuyskiego, hospodarów waszych, do miesiąca Julia, w roku 1608 (kiedy przy Szuyskim, posłom y posłannikom króla iego mości z bojary Moskiewskiemi namowa o za-tanowieniu pokoiu między iego królewską mością y między kniaziem Wasilem Szuyskim, według iego woli gwałtem stała się), na sąd Boży odłożyli, y więcey o nich na on czas nie mówiąc, o mirnym postanowieniu namowę czynili. I my temu dziwuiemy się, że wy te dawne rzeczy, które Borys zamyslał y działał, y w grob z sobą poniosł, y które przy kniaziu Wasilu, hospodaru waszym, namową zawarte były, teraz wznawiacie y przypominacie, co już w zamilczeniu być miało. O którym responsie posłów y posłanników króla iego mości, przy kniaziu Szuyskim bojarom danym, ieżeli to wy nie wiecie, alboli też nie pamiętaiecie, y my wielcy posłowie korony Polskiey y W° X^{a} Litewskiego wam wielkim posłom Moskiewskiego hospodarstwa, na te waszy rzeczy teraz odpowiedaiąc, to pismo y respons, przez posłów y posłanników króla iego mości, za Szuyskiego, bojarom dany y zawarty, teraz przeczytać y na piśmie dać roskazaliśmy. Który od słowa do słowa tak się w sobie ma:

Respons bojarom dumnym Moskiewskim, na mowach w Mąskwie podany.

Najaśnieyszegò y wielkiego hospodarza Zygmunta III, z Bożey łaski króla Polskiego y wielkiego xiążęcia Litewskiego, Ruskiego, Pruskiego y innych, y dziedzycznego króla Swedzkiego y innych, od posłów y posłanników, od Mikołaia Oleśnickiego z Olesznicy, kasztellana Małogoskiego; Alexandra Korwina Gąsiewskiego, starosty Wieliżskiego; Stanisława Witowskiego, woyskiego Parczowskiego; xięcia Iana z Drucka Sokolińskiego, sekretarzów y dworżan iego królewskiey mości:

Bożą miłością wielkiego hospodarza y wielkiego xiążęcia Wasila Iwanowicza, Władzimierskiego, Nowogrodzkiego, Kazańskiego, Aztrachańskiego y innych bojarom, boiarynu y namiestniku Wolohodskiemu kn. Iwanu Michaiłowiczu Worotyńskiemu; okolniczemu y namiestniku Halickiemu Iwanu Fiedorowiczu Kolyczowu; dumnemu dworżaninu y namiestniku Wolotckiemu Wasilu Borysowiczu Sukinu, y dyakom, dumnemu Wasilu Telepniewu y Andrzeiu Iwanowu, respons na mowy y pisma, któreście nam dali:

Wiele rzeczy iest takowych, które między ludźmi miłośc wzrywać y ich do niezgody przywodzić zwykły; ale te mianowicie naprzednieysze, kiedy jeden drugiego w duszę, uczciwość, albo w dobrą sławę ruszą. A tym więcey zwykło to obchodzić tych, którzy są na wyższe mieysca od pana Boga podniesieni: bo jako między mnieyszemi stany wiele złego nieprzyiazń czyni, tak między królmi y pany niezgoda wiele ludzi y całe szerokie państwa do ostatniey zguby przywodzi. Wasz wielki hospodarz y narod wasz mało na tym maiąc, że wiele ludzi Polskich y Litewskich poddanych króla iego mości, którzy pokoiem, miłością y braterstwem ubezpieczeni, za weswaniem ks. Dymitra Iwanowicza, na ten czas hospodarza waszego, y was samych, za listami opasnymi tu do Moskwy przyiechali, y przez waszego posła Moskiewskiego wprowadzonych, żałośnie pomordowano, maiętności ich pobrano, nas posłów króla iego mości nad prawo wszytkich narodów, zadzierżano, a drugich ludzi króla iego mości, ja-

koby więzniów jakich po zamkach rozesłano, y nie tylko w turmy posadzano, ale ieszcze chcąc się z tego chytrością wynieść, przez posłanników swoich, kniazia Wołchonskiego y Andrzeia Iwanowa, dyaka, zadaiecie takowe rzeczy królowi iego mości panu naszemu, panom radom y wszystkiemu zacnemu narodowi naszemu, które sumnienie y dobrą sławę zachodzą w tym, jakoby król iego mość przymierze uczynione z Borysem złamać, y tego złego, które się tu stało, przyczyną być miał. Toście y pierwey przed nami posłami, którzyśmy przy tym niewinnym krwie rozlaniu byli, działali. Co wszytko chociaż nie pomału króla iego mości pana naszego obchodzi: będąc iednak królem y panem chrześciańskim, za łaską Bożą wolą ([1]) iego pełniącym, nie obrócił się do tych ostrych sposobów, których inszy panowie w takim znieważieniu y krzywdzie zażywać zwykli; nie pospieszył się na rozlanie krwie, ale sposobów chrześciańskich zażyć chciał, że wprzod nas posłanników swoich do waszego wielkiego hospodara przysłał, ukazuiąc w tym wszytkim niewinność swoię y narodu naszego, potym napominaiąc wielkiego hospodara waszego, żeby w tak wielkiey krzywdzie y nieustanowieniu ([2]) wywiodł się królowi iego mości panu naszemu y narodom naszym, jako o tym słowa poselstwa naszego szerszey y dostalniey wymawiaią. Ale to dobre ([3]) dzieło, ku dobremu od króla iego mości pana chrześciańskiego podane, nie iest przez hospodarza waszego przyięte, ale jakoby pogardzone: bo żalu do żalu przydaiąc, znowu króla iego mości, panów rad y narod nasz niesłusznie y niewinnie winować y znieważać nie przestaiecie, jako się to z pisma, któreście nam dali, pokazuie, w którym y słów uszczypliwych y górnych wiele nieprzystoynie nad miarę nakładliście. Przetoż my ostrzegaiąc tego, żeby to niesłuszne y niewinne pomawianie y słowa wasze na królu iego mości y na narodach naszych Polskich y Litewskich nie zostawały, a też rzecz, która się na poselstwie mówiła, szerszy objaśniaiąc, na wszytko pismo od was podane prawdziwy respons wam daiemy, takiemi słowy, jakie naywiększa cierpliwość nasza na takie wasze grubę y przykre słowa znosić mogła: z którego responsu możecie wy niewinność, żal y krzywdę króla iego mości y narodu naszego, a nieprawdy y krzywdy z waszey strony poczynione ([4]) poznać.

1. Piszecie tam ([5]) w piśmie swoim, dziwuiąc się, że król iego mość przez teraznieysze posłanie swoie daie sprawę, że hospodara waszego Dymitra, który tu u was na hospodarstwie Moskiewskiem siedział, którego wy teraz nazywacie Hryszkiem Otrepiewym, nie wspomagał na dostąpienie tego hospodarstwa, y chcecie pokazać jakby niewinność swoię, a ludzi króla iego mości winuiąc w tym naypierwiey, że ten Dymitr hospodarz wasz w odzieniu czernieckim do granicy króla iego mości przyszedł, y tam odzienie czernieckie zrzuciwzy, jakoby to Rzymskiey wiary został; potym szedł do ks. Adama Wiszniewieckiego, potym do ks. Constantego, y tam nazwał się Dymitrem; a Moskwy z nim nie było, tylko czernców dwa, a potym nichto do niego nie przyieżdżał y nie wyświadczał go prawdziwym Dymitrem, synem ks. Iwana Wasilewicza. Pisano z Ukrainy, że to iest impostor, y oni temu nie wierżyli, a jakoby to tylko niejakiemu Piotrowskiemu, a chłopcu pana woiewody Sendomirskiego, którzy go być Dymitrem wyświadczali, uwierżywszy, y uradowaw-

---

([1]) in textu Ruthen. позволѣние. ([2]) ib. нечесть. ([3]) ib. dictio haec deest. ([4]) ib. constructio verborum in num. singulari facta. ([5]) ib. то.

szy się na to, że on zamyślał na rozerwanie (1) wiary waszey Ruśkiey y hospodarstwa Moskiewskiego, y dla korżyści y obietnic iego nazwali y objawili go Dymitrem, synem x. Iwana (2); y obiecali mu króla iego mości y panów radnych Polskich y Litewskich do tego przywodzić, żeby go nazwali hospodarskim synem, y ludźmi y skarbami iemu pomogli; a król iego mość, jakoby nie pamiętaiąc przymiernego postanowienia y przysięgi, a zamyślaiąc o spustoszeniu państwa Moskiewskiego, uwierżył temu człowieku, y woiewodzie Sendomirskiemu y Wiszniewieckiemu przyiąć go kazał, y uczcił go jako syna hospodarskiego, y jakoby to łańcuch z siebie zdiął u na niego włożył, y wielkie dary jakoby na spustoszenie państwa Moskiewskiego dał; a panowie rada jakoby to także jemu pomagali y skarb wielki dali. *Na to taki respons:* W podziwieniu to wielkim u nas być musi, a nie tylko u nas, ale u wszytkich narodów y ludzi na świecie, jako wy tym nieszczyrym podziwieniem swoim rozumiejąc y wiedząc inaczey być samą rzecz, a niżeli piszecie, chcecie tym naciągnąć, że jakoby król iego mość miał tego Dymitra posadzić na hospodarstwie Moskiewskim; y czego sama Moskwa szukała, a nalazłszy czyniła, to na króla iego mość wskładacie. Była ta wiadomość w państwach króla iego mości, pana naszego miłościwego, że po wielkim hospodarzu waszym księciu Iwanu Wasilewiczu został był syn Dymitr Iwanowicz w dziecinnych leciech, y udział iemu dany był na Ugleczu; była też y ta wieść, jakoby to onego Borys Hodunow, dla dostąpienia sobie hospodarstwa Moskiewskiego, z tego swiata zgładzić miał: czego naród nasz, jako ludzie chrześciańscy, na ten czas żałowali (3). A potym ten człowiek Moskwicin, o którym teraz między nami y wami mowa iest, wyszedszy z państwa Moskiewskiego, wszedł w państwo iego królewskiey mości y żył w monastyrach y w inszych mieyscach czas niemały, a nie zaraz się objawił y uznać się dał, kto by on był y dla czego wyszedł z waszey ziemie. Aż potym przyszedł do ks. Adama Wiszniewieckiego, powiadaiąc się bydź kniaziem Dymitrem Iwanowiczem Ugleckim, synem wielkiego kniazia Iwana Wasilewicza. A za nim nie tylko czerncy, ale inszych ludzi Moskiewskich niemało zaraz przybywszy, twierdzili, iż to własny Dymitr kniaź Vhlecki, syn wielkiego kniazia Iwana Wasilewicza, hospodara Moskiewskiego, y ogłosili to przed wszystkiemi ludźmi w tamtey ukrajnie. A w tym czasie od księcia Adama do ks. Konstantyna Wiszniewieckiego przeprowadził się ten Dymitr, do którego potym rożnych czasów inszey Moskwy z ukrainnych miast y zamków nie mało, przyiechawszy, toż powiedali; y ten sam Dymitr dawał sprawę, y oni o nim świadczyli, że dla tyranstwa Borysowego, z porady tych, którzy go od takiey śmierci uchronili, chodził w odzieniu czernieckiem, y czerncem się być mianował, y inszym imieniem, nie swoim, ale czudzym nazywał się, y tegoż tyranstwa Borysowego uchodząc, do granic Polskich uiść musiał; y dawał sprawę, że Borys, chcąc osieść y osiągnąć hospodarstwo Moskiewskie, chciał go zamordować; y ci, którzy byli posłani na ten okrutny uczynek, inszego kogo wmiasto iego stracili, a iego, taiemnie, żywa niektóry nauczyciel iego uchował, jako on y ci ludzie Moskiewscy o tym szerżey powiedali i to wywodzili: czegoście się wy sami potym wyuczywszy (4) dobrze, poświadczyli tym, że znalazszy onego przyprowadzili go do Moskwy,

(1) in textu Ruthen. разореніе. (2) ib. hae tres dictiones desiderantur. (3) ib. add. много. (4) ib. хватившися.

a przyiąwszy y posadzili (1) go tu wrychle hospodarem, który nad wami rok panował. A naszy ludzie iego nie zazywali (2), y twierdzić go za Dymitra nie mogli: bo onego, jako Moskwicina czudzoziemca, nigdy przed tym nie znali. A co by miał zostać Rzymskiey wiary, to niesłuszna mowa: bo y tam, przyszedszy do hospodarstwa króla iego mości, on w manastyrach Ruśkich między czerncami (co y wy sami w tym piśmie y w mowach swoich przyznawacie), y u ks. Adama, który sam Ruśkiey wiary iest, y u inszych u Rusi żył; a tu, będąc hospodarem waszym, przez wszytek czas swoią przyrodzoną Ruśką wiarę dzierżał, co wszystkim w Moskwie wiadomo: i tak na te niesłuszne słowa y odpowiadać szeroko nie potrzeba. Na ten czas, kiedy ten Dymitr był przy ks. Wiszniewieckim, było z Ukrajny, jakoście wspomnieli, kilka listów, z roskazania samego Borysa pod imieniem woiewod pisanych y przysyłanych na naszę Ukrajnę: ale y w tych listach uczynił takie niezgodne porożnięnie Borys, hospodar wasz, y iego dyacy, że upatrzywszy y rozsądziwszy wszystko co w nich napisano, kożdy łatwie mógł z tychże listów widzieć, iż y w tych listach było więcey słów na pomoc temu człowiekowi, na ukazanie onegó tym, czym się być mianował, to iest, prawdziwym kniaziem Dymitrem Uhleckim, aniżli do przeciwnego uznąnią. Bo napierwey pisano pod imieniem kn. Michayła Kaszyna-Oboleńskiego, woiewody Czernichowskiego, do starosty Osterskiego (3), do Ostrza, dwa listy, a do tego samego kn. Dymitra trzeci list, pod datoiu roku od stworzenia swiata 7112; a napisano w tych liściech, jakoby to kn. Dymitr, w Ugleczu, na czarną niemoc chorzeiąc, sam siebie nożem zabić miał: czemu jakoby już na ten czas było lat 16. to iest, jakoby się to stało w roku 7096; y pochowano ciało iego na Uhleczu, w cerkwi soborney Panny Maryi. A ten czerniec jakoby z Czudowa monastyra uciekszy, do granic Polskich w roku 7101 wyiść y potym niesłusznie Dymitrem nazwać się miał. A ludzie Moskiewscy, którzy przy nim byli, przeciwnym obyczaiem, wielkiemi słusznościami pokazowali; że na mieyscu Dymitrowym z naprawy Borysowey zabito insze dziecię w roku 7099, a nie w roku 7096; y pochowano go w cierkwi s. Spasa soborney, a nie w Panny Maryi, którey tam niemasz. A w Polskie granice przyszedł on do Kijowa y do Pieczerskiego monastyra w roku 7109, a nie w roku 7101, jako z Ukrainy do Moskwy pisano; a to już kiedy on przyszedł, nie tylko Moskwie, ale y naszym ludziom duchownym Ruśkim y swieckim niektórym tamecznym, u których on zaraz z Moskwy wyszedszy mieszkał, jawno y wiadomo było. A w ostatniem liście, we sto trzynastym roku na Łubną przysłanym, napisano, że jakoby to kniazia Dymitra na Uhleczu nie stało, temu lat 13; y matka iego, y bracia iey rodzeni, Nagich familii, y stryjowie i teraz żywi. Potym w tymże roku we sto trzynastym były przysłany listy od kn. Tatiewa (4) z Czernichowa, a pisano w nich, jakoby to temu na on czas lat 14, jako kn. Dymitr na Uhleczu, czarną niemocą chorzeiąc, sam się do śmierci przekłoł. A nad to, w tychże niektórych Moskiewskich liściech y tego dokładano: chociaż by ten czerniec y prawdziwym kn. Dymitrem był, y on nie od ślubniey żony (5), y nie należało jemu, ani podobno było takowego wielkiego hospodarstwa dostępować. A ludzie Moskiewscy, którzy na zastawach po granicach od Borysa rozsadzeni byli, także y ci gońcy, któ-

(1) in textu Ruth. посадивши. (2) ib. не называли. (3) ib. falsò Остроскаго. (4) ib. hoc nomen patronymicum desideratur. (5) ib. не отъ законной, седмой жены.

rych z temi listami posyłano, powiedali ludziom iego królewskiey mości, że te listy od samego Borysa przywożone (1) do Czernihowa y na granicę do starszych nad zastawami (2), a kazano ich wojewodom rozsyłać na granice Polskie; a woiewodowie, ostrzegaiąc zdrowia (3) swego, musieli iego wolą pełnić: bo Borys, od tego czasu jako usiadł na hospodarstwie, przez wszytek czas, choć kto mało w państwie Moskiewskim tego księcia Dymitra wspomniał, y on tych wszystkich kazał męczyć, ścinać, na koł rozsadzać, a inszych do dalekich zamków w Sibir rozsyłać na więzienie, y wiele a bez liczby krwie dla tego przelał y strach na wszytko państwo puścił; a zastawy nie tylko na granicach, ale y we srodku państwa między zamkami postawił, żeby ludziom Moskiewskim, zamkowi z zamkiem nie wolno było się naradzać y pomocy księciu Dymitru czynić. A to im w Moskwie wiadomo, że to prawdziwy kn. Dymitr Iwanowicz, hospodar ich przyrodzony; y Bog miłościwy onego zachował od tego złego zwierza, od Borysa. A przy takich mowach Moskiewskich, y sam ten (4), y ludzie Moskiewscy, ci którzy na ten czas przy nim byli, z tychże listów w Moskwie za roskazaniem Borysowym pisanych, a od wojewod Moskiewskich w granice Polskie przysyłanych, niezgodę y poroznienie przed ludźmi narodu naszego, na Ukrajnie (gdzie na ten czas y ten Dymitr był), ukazuiąc nieprawdę y złość Borysową dokazowali, a swoią prawdę utwierdzali. Za czym ks. Wiszniewiecki, w którego oyczyźnie, na Ukrajnie, ten człowiek księciem Dymitrem się objawił y mieszkał czas niemały, za takimi jasnemi y znacznemi dowody y podobieństwy, od samey Moskwy czynionemi, a nie za świadectwem jednego Piotrowskiego y chłopca pana woiewodzinego, y nie dla rozerwania wiary (bo na oyczyznach książąt Wiszniowieckich, iako w Wiszniowcu, w Brahinie, w Manaczynie y indziey po miastach y siołach ich, monastyrów y cerkwi Ruskich z wielkim nadaniem iest siła) (5), y nie gwoli jakim obietnicom y korzyściom (jakoście to bez wstydu napisali), ale nie śmieiąc tego na sobie sam jako rzeczy tak wielkiey dzierzeć, poprowadził z Ukrajny tego człowieka do króla iego mości, y po drodze wstąpił do pana wojewody Sendomirskiego, cieścia swoiego; a pan wojewoda pod tenże czas w inszych sprawach jachał do króla iego mości, do Krakowa; y jak przyjachali do Krakowa, ten człowiek y Moskwa przy nim będąca, także jako y pierwey, udawali y twierdzili onego być prawdziwym kniaziem Dymitrem Uhleckim, synem W° kn. Iwana Wasilewicza, że od srogiey śmierci uchroniony dla okrucieństwa Borysowego, unosząc zdrowię swoie, z Moskwy do państw iego królewskiey mości uszedł. A pod ten czas, kiedy przyjachali do Krakowa, przyjachało zaraz tegoż czasu do Krakowa, do tegoż Dymitra, Moskwy (6) do kilkunastu człowieka synów bojarskich, imieniem Iwan Poroszyn (7) z towarzyszmi, a po tych zaraz tamże do niego przyjachali posłowie od kozaków Moskiewskich Dońskich, na imie Andrzey Korelo y Michajło Mieżakow z towarzyszmi; a między niemi jeden był, który Dymitra iesz cze małym dziecięciem znał. I tak ci wszyści ludzie waszy Moskiewscy, znaki na cielie tego Dymitra oglądawszy, y z drugą Moskwą przy nim będącą zniosłszy się, y dobrze mu się przypatrzywszy y uznawszy, upadali przed nim, twierdząc go być własnym prawdziwym księciem Dymitrem Iwanowiczem, przyrodzonym panem swoim; a od inszych ludzi (8) z

(1) in textu Ruth. add. изъ Москвы. (2) ib на рубежъ къ заставнымъ головамъ. (3) ib. безголовья. (4) ib. add. Дмитрей. (5) ib. есть много: ambae phrases sensu identicae. (6) i. e. Moscovitae (7) ib. Бороннинъ. (8) ib. add. именитыхъ.

Moskwy y listy do tego Dymitra pisane iego królewskiey mości pokazowali. A iego królewska mośc, pan nasz, słysząc o tym pierwey, jakoby Dymitr hospodarewicz na Uhleczu od Borysa Hodunowa z tego swiata zgładzony być miał, a z drugiey strony podobieństwa takie o tym człowieku u siebie uważaiąc, a do tego wiedząc, iż na kożdego człeka, a pogotowiu na dzieci wielkich hospodarów, w małym wieku pozostałyie, rozmaite przygody y niebezpieczeństwa, za zdradą ludzi do panowania łakomych, zwykli przypadać, a Bog miłościwy takowych dziwnie y czudownie bronić y zachowywać, a nad rozumienie tych samych, którzy ich zamordować chcieli, cało y zdrowo ochraniać, a potym do państw oyczyzny ich przywracać zwykł (czego wielkie przykłady dawnych y teraznieyszych czasów z rożnych dzeiów pokazuią się): z tych miar, podziwowawszy się tylko król iego mośc tym mowom y swiadectwom, które były o tym człowieku, a jako w rzeczy niepewney y niewiadomey wiary temu nie dawszy, puścił to na rozsądek Boży (przed którym niemasz nic skrytego y taiemnego), aby tego człowieka, ieśli prawdziwie wolą Bożą sprawę swoię prowadził, w niey błogosławić, a ieśli nieprawdziwie, objawić y pokarać raczył. Karać też tego człowieka na śmierć albo więzieniem, iego królewskiey mości jako panu chrześciańskiemu nie przystało: bo nie tylko nie powinen był król iego mośc z niejakiey przeciw Borysa przyjaźni tego czynić, ale nakoniec y od Borysa, przed tym y na ten czas, kiedy on do Krakowa przyjachał, y poki w państwach iego królewskiey mości był, przysyłania żadnego nie było. Nichto iego nie oskarzał, oprocz tych kilku listów z Ukrainy: które chociaż w jedney rzeczy y z jednego mieysca, a jeden drugiemu przeciwny byli, y tym u wszytkich ludzi większą wiarę y pomoc iemu cziniły, anyż szkodziły: iednakże iego królewska mośc pan nasz, y ichmość panowie rada, jakośmy wam nie raz o tym mówili, wszystkiemu temu, co ten człowiek pospołu y z Moskwą przy nim będącą powiedał, prawdziwie ni w czym nie uwierżywszy, nie tylko dla niego woyny z Borysem nie wszczynać y pomocy do dostąpienia państwa Moskiewskiego iemu czynić nie raczył, y cześci takiey, jaka należy hospodarskiemu synu, iemu nie uczynił, ale y na dworze swoim królewskim mieszkać mu nie pozwolił. — Skarbu nijakiego król iego mośc na pustoszenie państwa Moskiewskiego temu Dymitru nie dawał, ani panowie rada także; y pan wojewoda przychodów z starostwa swego, które królowi iego mości dawać powinien, na pomoc temu Dymitru (jakoście to w piśmie swoim niesłusznie napisali), nie dawał: bo wszystko to, co w ten czas powinien był, ieszcze przed tym czasem do skarbu iego królewskiey mości zapłacił. A jeżeli co małego, względem jałmużny, imieniem iego kr. mości y od kogolikolwiek w państwie króla i. m. iemu dano, żeby się miął czym z Moskwą, która przy nim była, ratować(¹) y co ieść: tym państwa Moskiewskiego zpustoszyć nie mogł. A ieśli to wy w państwie swoim czynicie, że cudzych zabiegców, łotrów, nie tylko z rubieża, ale od posłów króla i. m., kiedy zdradziwszy y zaszkodziwszy od nich przedaią się, przyjmuiecie y daiecie im pieniądze, suknie y żałowanie od hospodarza swoiego: dla czegoż niema być wolno królowi i. m. y ludziom iego królewskiey mości, pana naszego, przychodniom narodu Moskiewskiego poratowania y wyżywienia (²), albo jałmużny dawać? — Łańcuch też złoty aby i. m. król z siebie zdiaw-

(¹) in tex Ruth. олѣть. (²) ib. пожалованья и хлѣбокормленья.

szy[1], na tego człeka sam włożyć miał, toście nieprawdziwie napisali: bo nie tylko przeciw tego człeka cudzoziemca, którego król i. m. synem hospodarskim być nie rozumiał y iemu w tym prawdziwie nie uwierzył, nie zeszło się iego królewskiey mości podług swych królewskich dawnych postępków[2] tak uczynić, y samemu łańcuch z siebie zdeymuiąc na niego kłaść, y iemu tym uczciwość wyrządzać, ale y znaiomym synom hospodarskim y wszytkim innym cudzoziemcom, którzy na iego królewskim dworze bywaią, chociaż król i. m., jako pan szczodrobliwy, ma w zwyczaiu wielkie żałowanie dawać (bo to iest własny zwyczay wielkich panów y monarchów chrześciańskich; a cudzoziemcy, dary z ich pańskiego żałowania otrzymawszy, ich pańskie imię, łaskę y szczodrobliwośc w cudzych ziemiach wynoszą y wysławiaią), ale takowe dary z roskazaniem iego królewskiey mości bywaią dawane przez urzędniki i. królewsk. m. skarbowe, a nie przez króla i. m. samego. A wy bojarowie piszecie, jakoby spraw pańskich nieznaiąc, y u nas to w podziwieniu iest. A choćby temu człowieku cudzoziemcu, według tego, jako iest obyczay u wielkich panów, y dano łańcuch jaki na dworze króla i. m. pana naszego (o czym my dostatecznie nie wiemy): i toli to iest wyrządzenie czci, jako przystoi, hospodarskiemu synowi, co pospolicie cudzoziemcom równego stanu od panów chrześciańskich dawać w zwyczaiu iest, i toli to pomoc na spustoszenie państwa Moskiewskiego? Przystałoby się wam znać na sprawach, a co do sprawy nie należy, tego by nie mówić y nie pisać niepotrzebnie. — Y tak ten człowiek Dymitr Iwanowicz prędko z Krakowa odjachawszy, udał się bez wiadomości króla i. m. bliżey ku Ukrainie Moskiewskiey, zkąd łatwey z wami Moskwą, przez tę Moskwę przy nim będącą zsyłać się y porozumiewać mogł. A pan wojewoda Sędomirski, chociaż iest senatorem, jakoście napisali, y ks. Wiszniewiecki, króla iego mości do prowadzenia tego człeka na państwo Moskiewskie y do woyny przywodzić nie mogli: bo król i. m., oprocz nagłego wtargnienia jakiego nieprzyiacielskiego w państwo i. królewsk. m. (dla czego zawżdy gotowośc pod sprawą hetmanów swoich mieć raczy), przeciw kożdemu inszemu nieprzyiacielu bez seymu walnego y pozwolenia wszystkich panów rad y stanów korony Polskiey y w. xięstwa Litewskiego woyny nie podnośi; y ieśliby się woyna jaka na ten czas przeciw Borysa toczyć miała, był by na to pierwey seym, a y za uchwałą seymową, działano by to nie przez pana woiewodę Sędomirskiego, ani przez ks. Wiszniowieckiego, którzy urzędów woiennych na ten czas na sobie nie mieli y teraz nie maią, ale prowadzona by była woyna przez hetmany korony Polskiey y w. xięstwa Litewskiego, y rycerstwo[3] y inszych ludzi woiennych, z wiadomością króla i. m. y wszytkiey rzeczy pospolitey posłanych. Czego wszystkiego, jako pomocy nijakiey ludźmi, tak y skarbami nie było, a szła ta wszystka sprawa waszemi Moskiewskiemi ludźmi, z początku tak, jako wyszey napisano, a potym prowadzona y kończona wami samymi y waszym narodem Moskiewskim, tak jako w każdey rzeczy niżey na swoim mieyscu przystoinie napisano iest.

2. Napisaliście y to, jakoby pan woiewoda Sendomirski z wiadomością króla i. m. y panów rad, zmowić miał córkę swoią za tego Dymitra, a ten Dymitr córce iego jakoby zapisać miał dwoie xięstwa, Nowogrod y Pskow, a do tego samemu panu woiewodzie jakoby to obiecał Smolensk y Siewier ze wszytkimi powiatami, y trzykroć sto tysięcy rubli; a sam ten Dymitr jakoby to

---

(1) in tex. Ruth. вилявши. (2) ib. чину. (3) ib. черезъ жолнеровъ.

usiadszy na hospodarstwie Moskiewskiem, przemyślać o tym miał, żeby wszytkich ludzi od wiary Greckiego zakonu odwieść y do Rzymskiey przywieść, cerkwi Ruskie popsować, a Rzymskie budować, y jakoby to na to woiewodzie y przysiągł. *Na to taki respons:* Iego królewska mość w ten czas o tych rzeczach, o zmowinach y stanowieniach y o zapisach, ieśli jakie z panem woiewodą ten Dymitr miał, nie wiedział: nie iest bowiem zwyczay do prywatnych osob contraktów łączić się królom y panom wielkim; czego też y iego królewska mość w osobie swey przestrzega, ani się w takie rzeczy wdaie, które iemu nie należą; panowie rada też w takowe dzieła nie zwykli się wdawać, które w czym nie zachodzą wszytkiey rzeczy pospolitey; y my o zapisach między panem woiewodą a tym Dymitrem, żeby jakie być miały, nie wiemy. Ale, chociażby ich pan woiewoda *privatim* y odzierzał, nie byłoby się temu czemu dziwić: bo za takiemi świadectwy Moskiewskiemi y wszelakiemi wyszey y niżey napisanemi sposobami(¹), rozumieiąc go być prawdziwym xięciem Dymitrem, y przyzwoliwszy za iego proźbą dać mu za małżonkę córkę swoią (na ten czas, kiedyby na to była wola wszystkiey ziemie Moskiewskiey), mogł y z pierwszego razu namowę jaką mieć, y rzeczy córki swoiey warować, jako naylepiey rozumiał, z tą nadzieją, że pierwey na to bojarowie y ziemia przyzwolić miała. A bez przyzwolenia waszego, nie tylko namów jakich szukać, albo zawierać(²), ale y córki swey iemu za małżonkę dać pan woiewoda nie chciał y nie myślił, y nie dał by był, choć on już na hospodarstwie siedział, kiedyby od was, od duchownego y świeckiego stanu przysyłania, pisania(³) y przyzwolenia nie było, jako o tym niżey mianowicie napisano. W tym jednak, z strony Nowogroda, Pskowa, Smoleńska y Siewiera, rzecz niepodobna się nam widzi, żeby na to córce swoiey y sobie prawa, zapisy jakie otrzymać miał; bo nie tylko pan woiewoda, ale y młodszy ludzie w państwach iego królewskiey mości y w hospodarstwie Moskiewskiem wszyscy wiedzą, że te ziemie y zamki są własne rzeczy pospolitey naszey, a pod czasem przymierza doprzysiężonego przez wielkich xiążęciów Moskiewskich, mimo przysięgę, nieprawdą pobrany y od państw i. kr. m. niesprawiedliwie oderwane. O co jako się zawżdy posłowie y posłannicy królów ich mościow, panów naszych, opowiadali, tak y my teraz opowiadamy się. A na niebaczne pisanie wasze z strony jakoby rozerwania wiary y cerkwi Ruskich, o czym nię w iednym mieyscu nieprawdziwie napisano: tedy z jednego niżey na to respons macie.

3. Iest i to napisano w tym piśmie waszym, jakoby to pan woiewoda y ks. Wiszniewiecki mieli posyłać listy do rożnych państw od tego Dymitra, mianuiąc go synem hospodarskim, y na Don do kozaków Dońskich jakoby posyłać mieli Swirskiego, pod iego imienem, y pisali do nich, jakoby to król iego mość y panowie rada doszli tego, że on hospodarski syn. *I na to respons:* Już wam y wyszey powiedziano, że iego królewska mość y panowie rada temu nie wierzyli, żeby ten człowiek miał być prawdziwym Dymitrem: zaczym pan woiewoda y ks. Wiszniewiecki nie mogli o nim listów nijakich do państw rożnych y na Don rozsyłać; y owszem przeciwnym sposobem było, że kozacy Dońscy posłów swoich, jako się wyszey napisało, do tego Dymitra posyłali. Potym mogł też tenże Dymitr posyłać do kozaków Dońskich z ich posłami, wyświadczaiąc się, nie królem iego mością, panem naszym, ani panem woiewodą y ks. Wiszniowieckim, którzy go przed tym nigdy nie znali y wyświadczać nie mogli,

(¹) in tex. Ruth. мѣрами. (²) ib. или отъ себе сполнять. (³) ib. грамотъ.

ale tymi samemi posłami kozaków Dońskich y inszą Moskwą, którzy go ieszcze w dziecinnych leciech znali. A choćby też ten Dymitr, mimo wiadomość iego królewskiey mości, szluczy do kozaków Dońskich Moskiewskich z ich posły, y dołożył w swoim liście, jakoby to król i. m. y panowie rada przyznawać go mieli prawdziwym Dymitrem Uhleckim; tedy dla tego, króla i. m. y panów rad winować nie możecie: bo jemu wolno było pisać co chciał, a król i. m. y panowie rada o tym nie wiedzieli.

4. A coście napisali, że jakoby do Borysa, hospodara waszego, car Krymski Kazygierey pisał, jakoby król i. m. pan nasz onego podwodził y z nim się o tym zsyłał, żeby on wciągnął w hospodarstwo Moskiewskie. *Na to respons:* To się nam widzi niepodobna rzecz, aby Kazygierey do Borysa to pisać y nakazować miał, y wierżyć temu nie możemy: bo iego królewska mość do niego o tym nic nie pisał, ani się z nim o tym nie zsyłał y nie naymował go na hospodarstwo Moskiewskie. A jeśliby pisał, albo wskazał Kazygierey, to by on zmyślił rzecz niebyłą y niesprawiedliwą, jako poganin: y wam by się nie godziło tak zacnego króla chrześciańskiego w tym sławić, co się nigdy prawdą pokazać nie może; y owszem przeciwnym sposobem to się ukazać może, że ten poganin chciał być wiecznym sługą króla iego mości, y podeymował się sam królowi i. m. y rzeczy pospolitey przed tym jeszcze służyć przeciw narodowi waszemu, przez tego posłannika swoiego, którego wy mianuiecie być posłańcem króla i. m., a to tak nie iest. Bo ten Antoni Czerkaz, człowiek Krymskiego([1]), y nie raz u króla i. m. sw. pamięci Stephana y u teraznieyszego króla i. m. przed tym bywał od hospodara swoiego: ale król i. m., jako pan chrześciański, nie chciał z tym poganinem sprawy([2]) mieć. A posłannik od Krymskiego Kazygiereia, Siewer Kazy-Derwiszow, o którymeście napisali, w poselstwie do króla i. m., o tym czasie, jako się ten Dymitr zjawił, nie przyiezdżał: jakoż to ma bydź prawda, coście napisali? Y owszem, na hospódara waszego Borysa y na was się to pokaże, że Borys, hospodar wasz, z wami, tego poganina na państwa iego królewskiey mości nakupował, y ludzi swoich na Ukrainę króla iego mości z Krymskimi([3]) woiennym obyczaiem posyłał; y ludzie iego królewskiey mości gromili ich y wiele więzniów Tatarskich dostali, którzy na Borysa y na was świadczyli, żeście Krymskiego naymowali([4]) na państwa króla iego mości. Toż y wiele waszych Moskiewskich ludzi powiedało. A nad to, kiedy w długim czasie po odjechaniu Posnika, Borysowego posłannika, niedawnego czasu był człowiek Krymskiego w przysyłce u króla iego mości, y pytano go: ieśli Krymski o tym pisał do Borysa, nie maiąc o tym do króla i. m. nijakiego przysłania y wskazania? od siebie([5]) on dawał sprawę, że car iego o tym, jako o rzeczy niebyłey nie pisał, ani nakazował do Borysa: ale na ten czas od Borysa pisano do Kazygiereia, daiąc mu wielką dań, żeby woiennym sposobem do państw iego królewskiey mości szedł. A wy takowe Borysowy y swoie dzieła na króla i. m. wskładacie; y temu waszemu bezzakoniu jakoby niejakiemu, że wy sami poganów na chrześcian nakupuiecie, y swego hospodara Borysa y swoie nieprzystoyne sprawy niesłusznie na króla i. m. wskładacie, wszyscy panowie chreściańscy, którzy o tym zwiedzą, dziwować się będą.

5. A coście napisali, jakoby za pozwoleniem([6]) króla i. m. y panów rad, pan woiewoda

---

([1]) in tex. Ruth. omissa dictio «хана». ([2]) ib. справъ. ([3]) i. e. татарами. ([4]) ib. накуповали. ([5]) ib. falsò до себе. ([6]) ib. за повелѣньомъ.

Sędomirski, z synem swoim y z inszemi, do tego Dymitra, zobrawszy wiele Polskich y Litewskich ludzi y Zaporożskich kozaków ([1]), poszli z nim w hospodarstwo Moskiewskie, na rozlanie krwie chrześciańskiey. *Respons na to:* Króla iego mości y panów rad rozkazania o tym żadnego nie było, y wy, bojarowie, cokolwiek mowicie y piszecie o tym, to nie prawdziwie się dzieie; a działo się to sądem Bożym przez was samych, tym obyczaiem: gdy ten Dymitr, odjechawszy z Krakowa, w kraiu Ruskim, bliżey ku granice Moskiewskiey, y z tą Moskwą, która przy nim była, czas długi mieszkał, y sławą o nim między ludźmi u nas y tu u was szerżyła się; y wy wszyscy przypominaiąc sobie tyrańistwo Borysowe, radziście to w tyie czasy słyszeli: bo wszytkiemu hospodarstwu Moskiewskiemu tyrańistwo Borysowe iest wiadomo, którę on tak administratorem, jako potym y hospodarem będąc, nad wami działał. Co Borys uczynił oycu kn. Fiedora Iwanowicza Mścisławskiego, który we wszytkim hospodarstwie Moskiewskiem mieyscem y bojarstwem pierwszy po hospodaru był? wziąwszy go gwałtem daleko zasłał, w czerncy gwałtem postrzyć kazał y umorzył. A kn. Iwana Piotrowicza Szujskiego, y kn. Andrzeia Iwanowicza Szuyskiego, brata rodzonego teraznieyszego hospodara waszego, y inszych książąt Szuyskich, także Mikiticzów y inszych wielu przednieyszych bojar, książąt y dworżan zacznieyszych rodów okrutnie na śmierć pomordował, krew ich niewinną przelał. Nad teraznieyszymi książętami Szuyskimi, nad tobą samym ks. Worotyński, y nad wami wszytkiemi y nad waszą inszą bracią wiele złego czynił, y Boga zapamiętawszy, wszytkie zaczne y przednieysze familie znieść y wygubić zamyślał, żeby y korzeń ich nie został, chcąc tym snadnieysze y bezpiecznieysze panowanie synowi swemu po śmierci swoiey utwierdzić. A y samemu sławney pamięci wielkiemu xiążęciu Fiedoru Iwanowiczu, hospodaru waszemu, jakim przemysłem śmierć przyszła? wy sami więcey ieszcze aniżeli my słyszeli y więcey możecie wiedzić. A w państwie iego królewskiey mości od waszych że wielu ludzi o takich Borysowych sprawach, ieszcze y za iego żywota, słyszeć było, y nie tayne to sprawy; y sami bojarowie dumni jak po tey smucie z nami posłami na rozmówach zasiadali, toż wszytko zle o Borysie w namowie przypominali. A pierwey y sam wielki hospodar wasz teraznieyszy przez posłanników swoich do króla iego mości, pana naszego, o tyrańistwie Borysowym nakazował, że była myśl Borysowa znieść y śmierć zadać książęciu Dymitru na Uhleczu, y wszytek korzeń hospodarski wywieść. Z tych tedy miar kniaziowie, bojarowie y przednieyszi ludzie Moskiewskiego hospodarstwa w niemałey liczbie Borysu źmienili y dobrego nic nie życzyli, y żądaiąc tego, żeby Borysa z siebie zrzucić, jako tyrana, a samym by żywym zostać, zarazeście usłyszawszy, uwierzyli, że to prawdziwy książe Dymitr Iwanowicz, a Bog go uchronił y obronił od tyrańistwa Borysowego; y wiele ich do niego ieszcze za granicę przybiegało, a od inszych tuteyszych ludzi y taiemne listy przynosili; a we wszytkich liściech go pisali prawdziwym hospodarem swoim, przyrodzonym książęciem Dymitrem Iwanowiczem Uhleckim, synem wielkiego książęcia Iwana Wasilewicza; y dawali mu często wiadomośc o wszytkich radach y zamysłach Borysowych, y sami go wzywali y prożbami swemi usiłowali, żeby on nie mieszkaiąc szedł do granic Moskiewskich, upewniaiąc, że go wszędzie z chlebem y z solą potykać mieli, y bez wszelakiey trudności obiecowali

([1]) in tex. Ruth. Черкасовъ.

iemu dostąpić hospodarstwa Moskiewskiego. O co Borys, hospodarz wasz, wielu ludzi znacznych tuteyszych ustawicznemi pytkami, mękami y na gardle karał, a inszych na dalekie zamki do więzienia zasyłał, a inszych skarbami y podarkami([1]) od tego odwieść chciał: ale nic tym wszytkim nie poradził([2]), y was od tego żadnymi sposobami odwieść nie mogł. A ten Dymitr tych ludzi Moskiewskich, którzy do niego z rożnych zamków przyiezdżali y których już około dwóch seth ludźi przy nim było, przed ludźmi narodu naszego stawił, y listy do niego pisane ukazował, y wieści takie o zamysłach waszych w Moskwie([3]) tąż Moskwą([4]) y listami Moskiewskimi poświadczał, y tym wszytkim siebie y rzecz swoię ukrzepiał([5]), a Borysa y iego złe sprawy potępiał. A tak wszytko na stronę iego przez wszytek czas zgodnie od ludzi Moskiewskich szło, że w namnieyszey rzeczy poroznienia nijakiego nie było. A z Borysowey strony cokolwiek działano, to wszytko iedno drugiemu przeciwno. A do tego, y to temu Dymitru na wielkiey pomocy było, że po objawieniu y ogłoszeniu iego, przez tak długi czas nijakiego przysyłania od Borysa do króla iego mości z strony tego nie było; zaczym ludzie, którzy z Moskwy do tego człeka przychodzili, powiadali, że y to działo się tymi, którzy u Borysa sprawy odprawowali, iż oni taiemnie życząc dobrego temu Dymitru, dla tego chytrością odwodzili sami Borysa od tego, żeby nie posyłał do króla iego mości. Y prze toż niektórzy z ludzi iego królewskiey mości, uważaiąc to wszytko u siebie, a tak z tych wyszey pomienionych listów, pod imieniem woiewod ukrainnych Moskiewskich za rozkazaniem Borysowym pisanych, jako y z inszych wszytkich miar takowych (jakoście wyszey słyszeli), widzieli to, że Borys, nie maiąc po sobie sprawiedliwości, takim tylko udawaniem onego potłumić chciał, że jakoby to Dymitr sam się na Uhleczu, czarną niemocą chorżeiąc, zakłoć miał: co u każdego rozumnego w podeyrzeniu y w niedowiarstwie być musiało; bo wielkich hospodarów dzieci w dostatkach, a tym więcey pod czas wielkiey choroby, w wielkiey ostrożności chowaią. A choćby Dymitr y żyw był, tedy jakoby to on nie od ślubney żony. A to y w państwach iego królewskiey mości, ieszcze za wielkiego książęcia Iwana Wasilewicza, jawno y wiadomo było, że miał syna Dymitra, z ślubną żoną, wielką kneinią Marią, z familiiey Nagich, zpłodzonego, y po śmierci swoiey dwóch synów zostawił, Fiedora y Dymitra, dziedziczami w hospodarstwie Moskiewskim: co y wy sami z hospodarem swym także teraz przyznawacie. Y dla takowych wszytkich sposobów, a nie za świadectwem Piotrowskiego, y dwu czernców, y chłopca pana woiewodzinego (jakoście napisali), skłoniwszy się wiarę dać temu, że to prawdziwy książe Dymitr był, jałmużny, jako ludzie chrześciańscy, na pożywienie, a nie na woynę, jemu jako czudzoziemcu dawali. A ci ludzie narodu waszego Moskiewskiego, z rożnych zamków do niego przybywaiący, jako sami onego w państwie iego królewskiey mości szukali, a znalazszy poznali([6]), y poznawszy chrest mu całowali, y z listami od niego do Moskwy, a od Moskwy do niego jeździli y chodzili, tak y samiż iego, za upewnieniem inszey Moskwy na zamkach będącey, do granicy, jako na pewną gotową rzecz, prowadzili. Do których też pan wojewoda Sędomirski, jako człowiek cnotliwy, szczery, dawszy im w tym wiarę, a przy nim syn iego pan sta-

---

([1]) in tex. Ruth. жалованьемъ. ([2]) ib. не придумалъ. ([3]) i. e. in urbe Moscovia. ([4]) i. e. incolis Ruthenis. ([5]) ib. оправдывалъ. ([6]) ib. позиавали.

rosta Sanocki, y pan starosta Osterski y inszi niektórzy ludzie, w małey liczbie (za użyciem y upewnieniem ludzi Moskiewskich w tym, że jemu zamki y miasta, jako przyrodzonemu panu swemu, dobrowolnie poddawać się mieli), przyłączyli się byli, bez wiadomości y rozkazania króla iego mości y panów rad, y do granic z nim iechali, pod tą kondycyą, iż gdzie by Moskwa onego dobrowolnie przyięli, tam by go spokoynie, a nie woiennym obyczaiem prowadzili; gdzie by też Moskwa nie chcieli onego dobrowolnie, według obietnic swych, za hospodarza swoiego przyiąć, rozjechać się od niego mieli, jako to potym od Nowogrodka Siewierskiego uczynili. A tak, skoro do granicy Siewierskiey przychodził Dymitr, tedy go zaraz w Muromsku, w Czernichowie, z chlebem a z solą potykali, z radością przyięli y chrest całowali, y zamki podali, y żadnego krwie rozlania nie było; y woyska już na ten czas nie małą liczbę z samey Moskwy maiąc (y na ich więcey potęgę się spodziewaiąc, niż na trzech Polaków, którzy przy nim byli y za upewnieniem Moskiewskim iego na spokoyne państwo, a nie na woynę prowadzili), postąpił daley w ziemię Siewierską.

6. A coście napisali, że jako się w Moskwie wiadomośc stała, że pan woiewoda y inszi ludzie Polscy y Litewscy poszli z tym człowiekiem do Siewiera, y już się taka zła sprawa zaczyna jakoby z strony króla iego mości, nad przysięgę; y bojarowie posyłali do panów rad gońca Smirnego Otrepijowa, który iemu był rodzony stryj, y wskazali panom radòm mówić, żeby go z tym człowiekiem, który się Dymitrem nazywał, oko na oko postawili, a on jego oszukanie pokazać miał; a patryarcha Moskiewski y wszytek stan duchowny posyłali z swoim listem do kn. Wasila Ostrożskiego gońca Ophanasieja Pałczykowa, y pisali z świadectwem, że to zdrayca, Boga odstępnik, żeby go wam wydano, y byłby według kanonów sobornych([1]) za iego złodzieyskie sprawy karany: czemu wszytkiemu panowie rada jakoby nie uwierżyli, y tego człowieka oko na oko z Smirnym nie postawili, a kn. Wasiley Ostrożski patryarchowego gońca u siebie zatrzymał([2]) y nie odpuścił. *I na to respons:* Przez Smirnego pisali bojarowie w iednym liście do nieboszczyka sławney pamięci i. m. pana woiewody Wileńskiego, y do i. m. pana kanclerza wielkiego xięstwa Litewskiego, jakoby o niewyjechanie sędziów z strony króla iego mości y o grabieży y krzywdy jakoby pograniczne z rożnych mieysc; a w drugim liście pisali, jakoby to na ludźiach Moskiewskich kupieckich, nad zwyczay dawnego cła, nowe pobory brać miano. A nad to, w tych liściech o tey sprawie, o którey wy teraz piszecie, nie tylko y iednego słowa nie było, ale y o samym Smirnym, że go gońcem posyłali, według zwyczaju nie napisano: bo po staremu, tak się wiedzie y u nas y u was, że posyłaiąc do kogokolwiek, y napoślednieyszego człowieka, piszą w liście mianowicie, kogo posyłaią posłem, posłannikiem, albo gońcem, y żeby go nie zatrzymawszy odpuszczono; a w tych liściech przez Smirnego y tego przepomniano, y w samym pierwszym większym liście nie przypomniano y imienia Smirnego: grzech li to Borysow tak([3]) zawadzał, czyli też pisarze([4]) iego zdradzali, możecie wy sami lepiey wiedzieć y znać. A jakże by to mogło być, żeby Smirny, z takiemi listami y o co inszego będąc posłanym, miał się tego domagać u panów rad, żeby mu ten Dymitr, którego wy jego brata synem być powiedacie, oko na oko był postawiony? A chociażby się tego domagał, jakże iemu

---

([1]) in tex. Ruth. по Уложенію соборному. ([2]) ib. посадилъ. ([3]) ib. haec dictio deest. ([4]) ib. дьяки.

w tym wiarę dać mieli, kiedy o tym w liściech nic nie pisano, y oprocz tych listów inszego wierżącego listu żadnego nie miał? A nad to, wy sami w teraznieyszym piśmie swoim wyszey piszecie, że ten Dymitr, y wojewoda, y inszi ludzie poszli w Siewier, y bojarowie, o tym słysząc, słali Smirnego do panów rad: tedy (1), kiedy on według was samych powieści poszedł był w Siewier, przystało li szukać iego z Smirnym w czudzym państwie? Ale, tylko byście wy sami chcieli na ten czas szczerże (2) dobrego życzyć Borysowi: tedy było radzić dobrze, y w czas, jako skoro wieść poszła o takiey sprawie, Borysu, hospodaru waszemu, z królem iego mością, lubo też bojarom z ich mościami pany senatory zosłać się, y mianowicie o tym pisać, y świadectwo jawne uczynić; a to y nie rychło Smirny w inszey sprawie posłan, y w tych liściech o małych sprawach pogranicznych, co za kilka rubli stało, to mianowicie popisano, a o takiey wielkiey sprawie słowa iednego nie napisano. Możecie sami z tego y innych wielu sposobów widzieć, jako ci, którzy na ten czas u Borysa te sprawy odprawowali, wiele li mu dobrego życzyli; a cokolwiek w tym z strony Borysowey działali, to miasto wywodu (3) bardziey go potępiali, y jakiego mu końca życzyli, na taki go sami y przywiedli. A do ks. Wasila Ostrożskiego, pana woiewody Kyjowskiego, aby goniec takowy, jakoście napisali, być miał, niczegośmy nie słyszeli: to jednak wiemy y twierdziemy, że w narodzie naszym pilno tego strzegą, żeby y naymnieyszego posłańca nie zatrzymano. O tym też słyszeliśmy, że y do Kyjowa czerńcy y inszi ludzie Moskiewscy przychodząc, twierdzili tam tego człowieka być kn. Dymitrem Iwanowiczem, a nie Otrepijowym: to y ten goniec, ieżeli był posłan, miasto dowodu, za prawdziwego Dymitra go przyznać y przy nim zostać mogł: u nas go mocą nie zatrzymano; bo się to u nas nie zachowuie (4), wolno każdemu przyiechać y odjechać.

7. Przy tym napisaliście, że pan woiewoda, y syn iego, y starosta Osterski y inszi ludzie, w ten czas kiedy przyszli do Siewiera, jakoby to poczęli oszukywać y straszyć Moskiewskich . . . (5) królewskim imieniem, jakoby król iego mość y panowie ráda pewnie tego doszli, że on (6) prawdziwy syn hospodarsky, y stać przy nim chcą wszytka Polska y Litwa, y jakoby to oni z nim szli za królewskim y panów rad rozkazaniem. *I na to respons:* Takowymi słowami waszymi jawno niewinnośc iego królewskiey mości y panów rad y wszytkiey rzeczy pospolitey samiż ukazuiecie (7): bo piszecie, iż pan woiewoda y inszi, wszedszy z nim do Siewiera, poczęli oszukaniem ustraszać Siewierżan królewskim imieniem; to po wasże samych powieści, nie woiennym obyczaiem w Siewier weszli, y nie woyną ani mocą zamki brali, ani za rozkazaniem iego królewskiey mości, ale samym tylko strachem, że zlekli się samego tylko imienia królewskiego, żeby miał potym z wielką mocą następować, zamki y miasta poddawaly się. Radzi to od was słyszemy, czegośmy przed tym nie wiedzieli, że u waszego narodu imie króla iego mości y narodu naszego Polskiego y Litewskiego iest tak straszne, że zaraz na to imie y postrach, zamki y miasta poddaią się. Za czym by już nie króla iego mości pana naszego winować, ale tych ludzi swoich, którzy imienia króla iego mości tak prętko się zlekli y zamki Dymitru podali. Pan woiewoda też tego człowieka na ten czas za prawdziwego księcia Dymitra Iwanowicza przed

(1) in tex. Ruth. ино. (2) ib. прямить. (3) ib. вмѣсто оправдавья. (4) ib. не ведется. (5) in vacuo hic adscribenda dictio «севруковъ.» (6) i. e. pseudo-Demetrius. (7) ib. add. и оправдываете.

Moskwą udawać nie mogł: bo pan woiewoda będąc sam Polakiem, onego Moskwicina nigdy przed tym nie znał; y tak nie pan woiewoda Moskwie, ale Moskwa panu woiewodzie y wszytkim inszym ludziom narodu naszego iego prawdziwym księciem Dymitrem być wyznawali (1). Y potym, jako już y pana woiewody przy tym Dymitrze nie było, sami Moskwa, żeby temu wszyscy tym więcey wierżyli, odyskali niejakiego Hryszka Otrepjewa, Moskwicina, którego imieniem Borys, hospodar wasz, tego Dymitra nazywał, y stawili go w Putywlu przed wszytkiemi, jawno pokazuiąc w tym nieprawdę Borysową, a tego Dymitra prawdę wywodząc; a czynili to Moskwa, nie Polacy, y z Moskwy tam tego Hryszka, a nie z Polski przyprowadzili.

8. A coście napisali, że kiedy jakoby pan woiewoda z tym Dymitrem Czernichowskich y inszych ludzi zwiodł, bojarowie z półków pisali do pana woiewody, z świadectwem, żeby on iemu nie wierżył y między państwy zadoru(2) nie czynił, przysięgi nie naruszał y krwie chrześciańskiey nie rozlewał; a pan woiewoda jakoby to bojarom y wszytkiemu woysku nie uwierżył y wiele krwie przelał. *I na to respons:* Już wam wyszey odpowiedziano, jakim obyczaiem pan woiewoda z tym Dymitrem y Moskwą przy nim będącą do Siewiera wszedł, y jako Moskwa za granicą Dymitra z Moskwą potykała, y z Czernichowa daley samiż onego prowadzili; a sprawa wszytka była (3) nie przy panu woiewodzie, ale przy tym samym Dymitrze y przy ludźiach Moskiewskich. I gdy się woysko od Borysa posłane u Nowogrodka oparli, y jakoby to za Borysa stać poczęli, a listy pod imieniem bojarskim panu woiewodzie oddano; tedy, chociaż Moskwa przy tym Dymitrze będąca y ci którzy swieżo z półków do niego przeieżdzali, powiadali to, że te listy za rozkazaniem Borysowym, mimo wiadomośc y wolą bojar pisano, y nie przystało by im wierżyć: pan woiewoda iednak, nie słuchaiąc y tego, co Moskwa mówiła, począł się nazad w drogę wybierać; a w tym skoro go list doszedł króla iego mości, w którym iemu y wszytkim ludziom inszym swoim król iego mośc srogo przykazował, aby przy tym człowieku nie byli, y za niego by przeciw Borysowi y ludziom iego nie stojali y przymierza by nie naruszali. A zatym pan woiewoda sam z synem y ze wszytkimi ludźmi swemi przecz od tego Dymitra odeszli, a po nich wrychle y pan starosta Osterski (4) toż uczynił. A został ten Dymitr w Siewierze tylko z Moskiewskimi ludźmi y z kozakami Zaporożskimi: być może, że nie wiele y Polaków ludzi młodszych przy nim swą wolą zostało, ale jak pierwsi, tak pogotowiu y ci za woysko poczytani być nie mogli. A krew ludźi Moskiewskich jako było panu woiewodzie rozlewać? ponieważ woysko Borysowe tak wielkie było, że mało licząc, na każdego iednego Polaka po stu człeka Moskiewskich woiennych mogło być. Iednakże, ieśli on widział się wam być jakożkolwiek silny przy panu woiewodzie: tedy za odjechaniem iego, prawie, słabym y ze wszytkiego obnażonym w waszey ziemi został, którego łatwie na ten czas nie tylko bić, ale y żywo wziąć y Borysowi oddać tak wielkie woysko mogło. Ale znać, że w tym miał folgę od tak wielkiego woyska Borysowego, że tego nad nim nie uczynili, co uczynić mogli: ale wmiasto tego, zamek y miasto wielkie Putywl y innych wiele zamków y miast sami dobrowolnie onego za hospodara przyjmowali; księciowie, woiewodowie y dworżanie do niego przyieżdza-

(1) in tex. Ruth. add. удавали и свидителствовали: Москва Москвитина лутчи сами знали, и сами передъ собою и передъ людми народу нашого его прямымъ кн. Дмитромъ быть вызнавали. (2) ib. ссоры. (3) ib. справа и все дѣло было. (4) ib. falsò Острозскій.

li y wiernie mu służyli. Za czym jawnie się to pokazuie, że nie pan woiewoda, który już był od niego odjechał, ale też woyska y narod Moskiewski iemu do tego pomogli, że on na tym hospodarstwie usiadł.

9. A coście napisali, że gdy ten Dymitr, jakoby to z rozkazania króla iego mości y panów rad, z panem woiewodą Sędomirskim, z panem starostą Sanockim y z inszymi ludźmi króla iego mości przyszedł do Siewierza, Borys dowiedziawszy się o tym, że jakoby to z strony króla iego mości takowe złe dzieło wszczyna się, posyłał umyślnie dla tego do króla iego mości posłannika swego Posnika Ogarewa, y to (¹) nakazował: ieśli król i. m. dzierży z nim przymierze? (²) a król i. m. z panami radami jakoby się zaparł, a odpuściwszy Posnika, ieszcze więcey (³) temu Dymitru pomagał; y niżey napisaliście, jakoby król i. m. po pana woiewodę y po inszych ludzi, żeby temu człeku nie pomagali, nie posyłał, y oni odeszli nie za królewskim pisaniem, albo rozkazaniem, ale dla pomocy Dymitru. *Na to respons:* W liście Borysowym, przez Posniką Ogarewa do króla iego mości pisanym, naymnieyszey zmianki o panu woiewodzie Sędomirskim y o panu starostie Sanockim, y o tym, aby z woyskiem do Siewiera wniyśc mieli, nie było: ale pisał Borys jakoby o niewyiechanie sędziów na rok w liściech przymierznych opisany, y o krzywdy pograniczne; a przy tym pisał o tym, że do niego wiadomośc przyszła, jakoby w państwach iego królewskiey mości Hryszka Otrepjew, czerniec, nazywa się kniaziem Dymitrem Uhleckim, y listy pod swoim imieniem do zamków y miast ukrainnych y do kozaków Dońskich posyła; y o to, co Dońscy kozacy syna bojarskiego Piotra Chruszczowa pojmali y jakoby do Litwy odesłali, a Zaporożscy (⁴) kozacy jakoby synów bojarskich, Iwana Reutowa y Ofanasieia Suchoczowa z towarżyszmi pogromili, y z Ostra jakoby rozboy y łupieżstwo (⁵) ludziom Moskiewskim działać się miało. Przypominał też ks. Wiszniowieckich y pana Ratomskiego, także y o tym, że jakoby kniaź Dymitr Uhlecki, czarną niemocą chorzeiąc, sam się zakołoć miał; a chociaż by też ten czerniec y prawdziwy Dymitr, tedy on nie od ślubney żony. Przy tym pisał o Krymskim (⁶), y ieśli król iego mość dzierży przymierze. Nad to pisał, żeby król iego mośc pan nasz tego człowieka y pomoczników iego w państwie swoim zkarać kazał. Tedy na to, co na ten czas Borys pisał, iego królewska mośc pan nasz do Borysa prawdziwie odpisał y wskazał; a to pismo Borysowe zgadza li się z teraznieyszą mową y pismem waszym, wy sami przypatrzycie się. Zapierać się też król i. m. nie raczył: bo się z strony iego królewskiey mości y za wiadomością króla i. m., tak jako Borys pisał, nie działo; a od was takie grube y uszczypliwe słowa (⁷) przeciw króla i. m. pana naszego, pomazańca Bożego, napisane, tylko by to według was samych rozumienia: u was taki obyczay bowiem iest, że hospodar udziaławszy co takiego, może się zaprzeć, a u nas się to nie zachowuie. Ale dołożono y tego na ten czas w responsie króla iego mości Posniku, iż przyszła wiadomośc do króla i. m., że ten człowiek, który się zwał kniaziem Dymitrem Uhleckim, poszedł z kozakami Dońskimi y Zaporożskimi w Moskiewskie hospodarstwo: y tam by go wam łatwiey w Moskwie dostać. Ażno wrychle po zwroceniu posłannikowym, wmiasto dostania y karania onego, wy wszyscy iednostaynie na hospodarstwie (⁸) go, jako przyrodzonego hospodara swego posadzili. A jakoż to król i. m. po odprawie Posnikowey iemu pomagać

(¹) in tex. Ruth. и о томъ. (²) ib. in hac pericope textus corruptus: короля — держать. (³) ib. add зо всихъ мѣръ. (⁴) ib. Черкасы. (⁵) ib. грабежи. (⁶) i. e. ханъ. Conf. supra. (⁷) ib. такое слово грубо и высоко. (⁸) ib. на господарство.

miał, kiedy wy mało nie tegoż czasu po zwroceniu Posnikowym, jemuście się pokłonili ([1]), poddaństwo dobrowolnie oddali y przysięgli? Jak u was, bojarowie, y wstydu niemasz, takie rzeczy z prawdą się nie zgożaiące ([2]) mówić y pisać? A to, cośmy posłannicy hospodaru waszemu mówili, że król i. m. w tenże czas rozkazać raczył, listy swoie królewskie wydać do ludzi swoich, żeby tam temu człeku nikto nie pomagał, y żeby postanowienia przymierznego nie naruszali, — tedy to prawdziwie, tak, a nie inaczey było, y sama rzecz to oświadcza: bo pan woiewoda y inszi ludzi, którzy bez pozwolenia iego królewskiey mości z tym Dymitrem od Moskwy do Siewiera wyprowadzeni byli, zaraz od niego przecz odeszli, jako się wyszey napisało; y pan woiewoda w tenże czas po odpuszczeniu Posnikowym, zaraz przyiechał do Warszawy, y tam posłannika ([3]) ieszcze był zastał, y nie wracał się do ziemie Moskiewskiey, do tego Dymitra, y nijakich ludzi iemu na pomoc nie posyłał, y nie widział go, odjechawszy od niego, aż tu na hospodarstwie, kiedy do niego przez posła waszego Moskiewskiego przyprowadzony był.

10. A coście napisali, że patryarcha Moskiewski y wszytek stan duchowny posyłali do ich mościów panów rad duchownych gońca swego Andrzeia Bunakowa, żeby temu człeku nie wierżyli y przymierznego zastanowienia nie naruszali: y xiądz biskup Wileński tego gońca zadzierżał, y do patryarchy nie odpisał. *I na to respons:* Po przyieździe tego gońca Bunakowa do Orszy, ledwie kilka niedziel spuściwszy, Borysa Hudonowa nie stało, a potym wrychle wszyscyście tego Dymitra za pana przyrodzonego pryięli: xiądz biskup Wileński, iednak, o tym posłaniu do ich mościów panów rad duchownych, którzy na roznych mieyscach w koronie Polskiey y wielkiem xiężstwie Litewskiem daleko mieszkaią, dał wiadomośc, a gońcowi na respons kazał poczekać; y goniec ten usłyszawszy to, że ten Dymitr na hospodarstwie ([4]) usiadł, sam go hospodarem swoim przyznawał, y responsu do patryarchy sam brać nie chciał; a odpuszczono y odprowadzono go na granicę uczciwie, bez zatrzymania. W czymże było piśmu patryarchy wierżyć, kiedyście posadzeniem tego Dymitra na hospodarstwo wszytką ziemią, onego być prawdziwym wyznali? y jako było gońcu gwałtem respons dawać, kiedy on sam nie chciał brać? y wy to sami widzicie, że posyłanie tego gońca na żadney pomocy wam nie iest, a tak y nadaremno mówicie y piszecie.

11. A coście napisali, jakoby ten Dymitr z Putywla do Polski chciał uciecz, ale maiąc obietnicę y pisanie od pana woiewody Sędomirskiego, od xiążęciów Wiszniowieckich y od pana starosty Osterskiego, jakoby za rozkazaniem króla iego mości y panów rad, szli ku niemu z woyskiem: y on w tym nadzieię maiąc, począł mieszkać w Putywlu; a z ukrainnych zamków króla iego mości do zamków Moskiewskich jakoby pisano do ludzi Moskiewskich, twierdząc go być Dymitrem y obiecuiąc mu pomoc, udaiąc, jakoby król i. m. y drudzy za niego stać mieli, y Ratomski jakoby z wielkim ludem Polskim y Litewskim do niego do Putywla przyszedł. *I na to respons:* Nie pokażecie tego nijakim sprawiedliwym pismem, żeby pan woiewoda y drudzy pisać mieli, od króla iego mości pomoc obiecuiąc, jako sami świadczycie, że pan woiewoda choć obiecał, ale nie był: czemużeście go wy w ten czas w Putywlu nie dostali? Z ukrainnych też zamków króla iego mości do zamków ukrainnych Moskiewskich nikt nie pisał, wyświadcza-

([1]) in tex. Ruth. falsò поплѣпилися, legendum поклонилися. ([2]) ib. рѣчи къ дѣлу и правдѣ несхожіе, vel rectius незгожіе. ([3]) ib. Посника. ([4]) ib. на господарство.

iąc go Dymitrem y pomoc mu obiecuiąc. Wielkie słowo królewskie, jako prawda istotna (1): inaczey być (2) nie może; y już wam na to y wyszey odpisano, y owszem przeciwnym sposobem. Z Putywla słał ten Dymitr do króla iego mości posła swego, xięcia Iwana Andrzeiowicza Tatiewa-Starodubskiego, woiewodę Czernichowskiego, hospodarstwo swoie na xiężstwie Siewierskiem obwieszczaiąc y to oznajmuiąc, że się spodziewał wrychle stolicy Moskiewskiey przodków swoich za waszym wszytkich pozwoleniem dostąpić, y żeby oko na oko z Posnikiem, posłannikiem Borysowym, ten poseł iego stanąwszy, nieprawdę Borysową objawił. Y chociaż po obyczaiem, jakie się u wielkich hospodarów wodzą, od tego człowieka, który już na xiężstwie Siewierskiem hospodarem był y o granicę z państwy iego królewskiey mości siła (3) zamków trzymał, godziło się posła od niego przyiąć y słuchać: przecież iego królewska mość tego uczynić nie raczył, y poseł ten iego do króla i. m. przypuszczony nie był, aż w ten czas, kiedy Borysa nie stało, y iemu się wszytka Moskwa poddała y za hospodara swego przyięła. Był też y drugi poseł u króla i. m. od kniaziów y bojar, od zamków y miast, jako od Putywla y inszych, od duchownych y świeckich ludzi Moskiewskich, Szulesz Bułhakow, z pisaniem, który także aż na ten czas do króla i. m. przypuszczony był; a w tym liście do króla i. m. pisanym wszyscy wyznawali iego kniaziem Dymitrem Uhleckim, synem wielkiego kniazia Iwana Wasilewicza. I to nie król i. m., ani żaden z poddanych iego królewskiey mości Moskwie (4) (jako wy bez wstydu o tym w pismach swoich napisali), ale ludzi narodu waszego Moskwa, z początku y przez wszytek czas, roznymi czasy, królowi iego mości y narodowi naszemu onego, jako Moskwicina, którego dobrze znać mogli, wyświadczali być prawdziwie tym, czym się on być mianował: na co są y pisma za pieczęciami ich. A Ratomski, odjechawszy od niego, długi czas przy nim nie był, y nie mogł on mimo zakazania króla i. m., za granicę (5) na pomoc woyną jachać; a potym, jako się mu już wszyscy ludzie Moskiewskie zdawali, y Ratomski do niego przyszedł, nie woyną, y odtąd onże hospodarz wasz y Moskwa sama chcieli, żeby go Ratomski prowadził do Moskwy: y Ratomski według waszey woli uczynił, a z Moskwy wrychle odjechał, y nie bywał w Moskwie, aż pod tenże czas, kiedy ludzi iego królewskiey mości inszi za posłem y za gleytami Moskiewskimi tu przyjechali, y on przyjechał, mianowicie z rozkazania iego królewskiey mości, dla tego, że ten hospodar wasz pisał do iego królewskiey mości, mianuiąc krzywdę ludziom swoim od Ratomskiego, a Ratomski na nich także skarżył o swoię krzywdę; y iego królewska mość przykazać raczył, żeby o to przed nami posły z obu stron inquizicyą (6) uczynić: y Ratomski za takiem sposobem do nas posłów należał. A wy y tego ze wszytkich dostatków y czeladzi (7) obrawszy, samego daleko, jako y inszych, z Moskwy zesłali, czego się nie godziło czynić.

12. A coście napisali, iż jako już Borysa nie stało, a z półków wiele bojar y dworżan na pogrzeb iego do Moskwy odjechało, a zostało tam nie wiele bojar y z nimi tylko woienni ludzie Siewierskich zamków, strzelcy, kozacy y pospolstwo (8); y ci usłyszawszy o śmierci Borysowey, y uwierżywszy temu, jakoby król i. m. z pany radami chciał stać za tego Dymitra, żal (9) w półkach uczynili; y bojarowie y woie-

(1) ib. contextus hujus periodi nimis obscuratus: вишому слову королевскому лише правды истинное. (2) ib. add. никакъ. (3) ib. много. (4) i. e. Moscovitis. (5) ib. add. до него. (6) ib. обыскъ. (7) ib. со всихъ животовъ и скарбовъ. (8) ib. чорные люди, i. e. plebs. (9) ib. смуту.

wodowie, którzy tam byli, widząc takowy żal, zjechali do Moskwy, a którzy nie zbiegli, tych powiązali y odesłali do Putywla ku Dymitrowi; a wszytko to jakoby się stało zamysłami y pomocą króla i. m. pana naszego; a tylko by król i. m. y panowie rada iemu nie pomogli, y iemu jako było na takową rzecz y pomyślić? A jak w półkach y Siewierskich zamkach strzełcy żal uczynili, ten Dymitr jakoby pisał do inszych zamków swoie listy: y w tych zamkach pospolstwo ([1]), patrząc na Siewierskie zamki, poczęli przedawać się, bojar y woiewod zamkowych bić y po turmam wsadzać, a inszych do tego Dymitra odsyłać, a on ich zabijał y w dalekie zamki odsyłał. *I na to respons:* Sami swoimi mowami y pismy przeciw sobie świadczycie, niewinnośc iego królewskiey mości y narodu naszego wywodzicie, a nieprawdę y winy z swoiey strony pokazuiecie tymi sposobami. Sami dobrze wiedajecie y pomnicie, żeście wszytkim hospodarstwem Moskiewskim, od starszego do młodszego, całowali chrest Borysowi, hospodaru swemu, iego żonie, synu y córce, y zapis swoy daliście na to, że wam y waszym dzieciom ich samych y dzieci ich, pokulby iedno ich korżenia hospodarskiego stawalo ([2]), mieć było za hospodarów przyrodzonych swoich. Ale, iak Borysa nie stało, to wam wszytkim było stać przy synu iego, jako przy hospodarzu swoim, y lepiey było z półków nie odjezdżaiąc stać przeciw nieprzyiacielowi hospodara swoiego, pobić y zniesć iego, y na hospodarstwo nie dopuścić: a to znać, że wszyści ieszczę za Borysa, dla tych wyszey pomienionych przyczyn, a mianowicie, tyraństwa Borysowego nie mogąc y nie chcąc dłużey znosić y więcey cierpieć, już samemu Dymitrowi, a nie Borysu przychylni byli. Bo skoro Borysa nie stało, y księciowie y bojarowie z półków do Moskwy, znać, że nie dla pogrzebu Borysowego jechali, ale dla tego, żeby temu hospodaru swemu księciu Dymitru oczyścili y sprawili spokoyne przyiechanie na stolicę Moskiewskie; gdyż z półków przyjechawszy, niektórzy z nich żonę Borysową z tego świata zgładzić, a synowi Borysowemu, wielkiemu książęciu Fiedorowi Borysowiczu, który po waszemu chrestnomu całowaniu hospodarem waszym był, także śmierć zadać, albo do więzienia zasłać go kazali ([3]), y tak, żeby żadną przeszkodą Dymitrowi nie byli, nie tylko ich, ale y powinnych ich znieśli ([4]). A na ten czas ni Polaków, ni Litwy, nikogo w Moskwie nie było: sami Moskwa z swoiey dobrey woli to wszytko działali. A tylko by syna Borysowego, hospodara swego, na ten czas nie oddalili ([5]) . . . . , możno byłoby iemu takim wielkim woyskiem, jakie po oycu iego w półkach y na Moskwie w gromadzie ([6]) zostało, dać odpor temu Dymitrowi, y nie dopuścić na hospodarstwo wchodzić. A z półków, jakoście pomienili, nikogo związawszy do Putywla nie przywożono, jako o tym od waszychże ludzi wiemy: potrzeba by się wam Boga bać ([7]), a prawdę znać. A wszak naypierwey ks. Iwan Goliczyn z inszymi księciami, woiewodami y dworżany, w tysiącu człeka, do Putywla przyjechali, y imieniem wszytkiego woyska, od większych y do mnieyszych, iego za przyrodzonego pana swoiego przyznawszy, czołem uderżyli, posłuszeństwo oddali y chrest całowali, prosząc, żeby na koronowanie tyarą hospodarską do Moskwy pospieszył. Potym, w drodze, Michayło Sołtyków-Morozowych y Piotr Basmanow, obadwa senatorowie, maiąc z sobą ze dwieście człowieka, a po nich

---

([1]) vid. supra. ([2]) ib. falsò ставило. ([3]) ib. велѣли. ([4]) ib. falsò отдѣлали, legendum отдалили. ([5]) ib. add. и вѣрни быти хотѣли. ([6]) ib. въ зборѣ. ([7]) ib. бояться.

potym kn. Wasiley Goliczyn y Szeremetow, także senatorowie, z wielu inszych ludzi, a potym y wszytko woysko dobrowolnie iemu, jako własnemu dziedzycznemu panu swemu chrest całowali; a iednego tylko Iwana Hodunowa, nazywaiąc go takimże zdraycą, jak y Borysa, wmiasto więźnia oddali. Wszyscy insi ze wszytkich zamków y miast szli do niego dobrowolnie, a nie przymuszeni ni od kogo; y pospolstwo([1]) na zamkach nikogo z bojarów wiązać y do Dymitra odsyłać nie mogli: bo pospolstwu za Borysa, niż za pierwszych hospodarów lepiey było, y oni iemu przychylni byli([2]); a inszych wiele w pogranicznych wielu zamkach y włościach y teraz Borysa żałuią. A ciężko było za Borysa bojarom, szlachcie: ci dla tego iemu samemu, żonie y dzieciom iego życzliwymi być nie chcieli; y nie potrzeba ich było nikomu wiązać, y sami radzi Dymitru z zamkami się pokłonili. A tylko by tak było, jakoście wy napisali, żeby nad powinnym([3]) Borysowym gdzie to uczynili: y to mogli udziałać, patrząc na starszych bojar y słysząc, co oni w Moskwie nad żoną y synem Borysowymi uczynili; a cokolwiek działali, to czynili Moskwa, a nie Polacy, ani Litwa: wam ich y teraz za to karać wolno.

13. A coście napisali: jak blizko Moskwy był ten Dymitr, jakoby pospolstwo Moskiewskie bojar y dworżan y przednieyszych ludzi bili, a drugich imali, y w Moskwie zamieszanie([4]) uczynili. *I na to taki respons:* Ci książęciowie, bojarowie, woiewodowie y dworżanie wszyscy, którzy w półkach były, posławszy do niego do Putywla tych, o których wyszey napisano, prosząc, żeby do Moskwy na koronowanie pospieszył się, y wyjechawszy z nim z Putywla, przyprowadzili go do Orła, gdzie na ten czas wszytkie półki byli; ztąd do Tuły wszyścy z nim jechali (a do Tuły sto ośmdziesiąt warst od Moskwy). Tam przyjechali ku niemu z Moskwy: hospodar wasz teraznieyszy kn. Wasiley Iwanowicz, kn. Dymitrey y kn. Iwan Iwanowiczowie Szuysci, bracia iego rodzeni, kn. Fiedor Iwanowicz Mścisławski, ty sam kn. Worotyński, y wszyścy insi przednieyszi bojarowie y przednieyszi ludzie([5]), z wielą ludzi swoich, sami, dobrowolnie, a nie powiązani do niego przyjechali; szaty, dostatki, ochędoztwa y potrzeby wszelakie, które do spraw hospodarskich należą, z skarbu Moskiewskiego tam przywieźli, y tam ze wszytkimi woiewodami woiennymi([6]) y ze wszytkimi półkami, które nie po zamkach daleko, ale w gromadzie([7]) (jak wielce ieno ze wszytkiego państwa być mogło) byli; y złączywszy się wszyscy, zgodnie, tam go za własnego dziedzycznego pana swego przyięli. A było tam wszytkiego woyska waszego więcey sta tysięcy, oprocz bojar dumnych, książąt y dworżan: a ludzi narodu naszego, licząc w to y chłopięta, nie było więcey kilku sét: czemuż wy na ten czas, tylko byście go uznali być nieprawdziwym Dymitrem, zaraz nie uznali([8]), nie poymali y nie skarali? ale wmiasto tego, wy przednieyszi ludzie, samiście słówy swoimi onego prawdziwym([9]) książęciem Dymitrem Iwanowiczem, panem swoim przyrodzonym wyznawali, y wszytkim inszym ludziom, nie tylko tey troście naszych ludzi, ale y Moskiewskim onego wyświadczyli, a Borysa zdraycą nazywali. Jakże to tak być mogło według waszey powieści, żeby pospolstwo([10]) na Moskwie bojar wiązać miało, kiedyście wszyści do niego do Tuły dobrowolnie wyjechali? y owszem tak było, że pospolstwo, na was bojar przedniey-

([1]) in tex. Ruth. чорные мужики. ([2]) ib. прямили. ([3]) ib. ближнимъ, i. e. propinquo ob consangvinitatem. ([4]) ib. смуту. ([5]) ib. болшіе бояре и лутчіе люди. ([6]) ib. ратными ([7]) ib. въ зборѣ. ([8]) ib. не обличили. ([9]) ib. add. истиннымъ. ([10]) миръ, i. e. coetus populi.

szych patrząc, toż czyniło, coście y wy czynili; a iego za prawdziwego hospodara przyznawszy, na ten czas, gdyście go do Moskwy przyprowadzili, wszyści z popami y ze wszytkim stanem duchownym, z krzyżami, z chlebem y z solą potykali, miasto y bramy odemknęli, y wszyści z radością jako przyrodzonego hospodara swego przyięli.

14. A coście napisali, jakoby przyszedszy do Moskwy, a wiedząc oszukanie (1) swoię, y boiąc się, żeby nie był poznany od patryarchy y duchownego stanu y inszych, wielu przednieyszych bojar pobił na ten czas, a inszych do różnych dalekich zamków rozesłał. *I na to respons:* Słyszeliśmy o tym, że tego patryarchę, który był za Borysa, wy z tym hospodarem swoim z patryarchowstwa złożyli, a inszego posadzili; a dla czego to uczyniono, nie wiedzieliśmy, a wy powiadacie, jakoby dla tego, żeby go nie uznał y nie wydał (2). A to działo się przed koronacią iego. Na ten czas wam było oprzeć się z patryarchą, ieśli to tak iest jako powiadacie, żeby go nie wydał. Ale ta przyczyna tego być nie mogła: bo on nie wyszedł by był z tego, żeby go nie miał do wszytkiego hospodarstwa udać za nieprawdziwego; y przetoż złożenie iego z patryarchowstwa nie może się inaczey rozumieć, tylko, że to się stało z zwierchności tego, który na ten czas był hospodarem waszym, y z przyzwoleniem bojar, jako y teraznieyszy hospodar wasz uczynił, że zrzuciwszy tego Greka (3), inszego na iego mieyscu posadził. A ieśli to tak być miało, żeby go ten patryarcha y inszi przednieyszi bojarowie ucznać mieli: nie pozwalać mu było koronować się na majestacie hospodarskim. Co łacno by mogli uczynić, ale niczego tego nie słyszać było, żeby który z was przednieyszych bojar, z tym patryarchą, przeciw tego jawnie się ozwać miał; y owszem ku temuście go wiedli, żeby jako nayprędzey koronował się. Ale on nie źkwapiał się do tey swey koronaciey, a chciał pierwey posłać po kniehynią Marią, żonę wielkiego kniazia Iwana Wasilewicza, którą on matką swoią mianował; y posłał po nią kn. Michayła Wasilewicza Szuyskiego-Skopina y inszych zacznych ludzi, y czekał przyiazdu iey na Moskwie. A na ten czas nikt z was bojar nie uznawał onego, y nie bronili mu po matkę swoię posłać. I jak ta kniehynia do Moskwy przyiezdżała, on sam, y wy dumni bojarowie, y wszyscy ludzie przednieyszi przeciw niey wyjezdżali, którą on jako matkę z wielką uczciwością, a ona iego jako syna z radością przyięła. A kiedyby ona od niego się miała zapierać (4) y za syna swego nieprzyznać: on by po nią nie posyłał, która na ten czas daleko w monasterze była, kilka seth warst (5) od Moskwy, a koronacyią bez niey by odprawił: ale on przed koronacyią chciał to pierwey pokazać, że synem iey był. A tylko by on na nią y na was samych nadzieię nie miał, odłożył by to na inszy czas, widzieć się z tą kniehynią Marią; a umocniwszy się pierwey koronacyią na Moskwie, na ten czas by myślił, jako tę kniehynią do tego przywieść, żeby go za syna przyznała: ale iż onę przy koronacyiey miał, znać, nadzieię miał, że się go ona zaprzeć nie miała; a wy choć byście w ten czas w naymnieyszey rzeczy postrzegli iego być nieprawdziwym. Nie iest to u nas rzecz podobna, abyście go za hospodara przyiąć mieli, y hospodarską koroną koronować się mu dopuścili: maiąc go już w rękach swoich, nie ścierpieli byście go, ale byście to zaraz nad nim uczynili, coście potym uczynili. A w ten czas mogli byście to udziałać, y nikt by wam za zle nie poczytał, kiedy ieszcze on nie był

(1) ib. воровство. (2) не обличилъ. (3) i. e. Ignatium. (4) ib. отпиратьсл. (5) ib. верстъ.

koronowany na majestacie hospodarskiem. Ale powiedacie, że on wielką kniehynią Marią gwałtem do tego przywiodł, aby go za syna przyznała; y mowicie, że w namiecie sam tylko z nią będąc, o tym się namawiał: ale według przyrodzenia mowiąc, niesłychana y niepodobna to rzecz na świecie, żeby matka cudze dziecię, wiedząc y znaiąc go być cudzym, za swoię przyznać miała; y nieme bestyie nie łacno się do tego dadzą przywieść, żeby cudze dzieci za swoie przyjmowali. A wspomniawszy na te dwie niewiasty, które kiedy sądzili się o dziecię przed królem Salomonem, poznać tam było prawdziwą matkę, którey to dziecie było; a z tych biorąc przykład, czy nie mogliście poznać, z jaką chęcią macierzyńską przyięła tego Dymitra? Naszi ludzie, którzy na to patrzyli, powiedali nam, że się go nie mogła namiłować, panu Bogu zawsze chwałę daiąc, że iey syna przywrócił. A y w namiecie jak się to mogło stać, żeby w tak krótkim czasie miał to na kniehyni Maryi wygrozić, albo wyprósić, żeby go za prawdziwego syna przyięła? A ieżeliby tego dobrowolnie uczynić nie chciała, y wy powiedacie, że ią zabić chciał: to po waszey mówie nijako być nie może; bo kiedyby ią on za to, żeby go prawdziwym synem przyznać nie chciała, zabić rozkazał: tym by się sam wydał, że nie prawdziwym, ale zmyślonym Dymitrem był; y niktoby inaczey rozumieć nie mogł, tylko, że dla tego zabić ią kazał, że go za własnego syna przyiąc nie chciała. Przetoż, z tych takowych miar jawnie się to pokazuie, że y matka za prawdziwego syna, y wy za prawdziwego hospodara y dziedzycza onego-ście na ten czas być rozumieli y przyięli. A my tak szeroko napisaliśmy z tey przyczyny, żeby wam pokazać, iżeście wy sami go za prawdziwego Dymitra przyięli y mieli, a ne król iego mość, ani ludzie króla iego mości Dymitrem go nazwali y na hospodarstwo wsadzili.

15 (*). A coście napisali, iż będąc tu w Moskwie ten Dymitr, hospodar wasz, jakoby dał wolą Polakom y Litwie na wszielkie zbrodnie, żeby onymi na Moskiewskie państwo strach uczynił, a około siebie we wszelakich sprawach jakoby Polskich y Litewskich ludzi przystawił, y jakoby bez przestania z królem iego mością y z panami radami na zniszczenie Moskiewskiego hospodarstwa y wiary Ruśkicy zsyłał się; a pisali te listy u niego y jeździli z nimi Buczyńscy y inszi takież. A bojarowie, dworżanie y przednieyszi ludzie, którzy byli na Moskwie, jakoby boiąc się od niego ubicią y zasłania, do czasu cierpieli, dla tego, że jakoby wiele bojar y dworżan przednieyszych ludzi byli w dalszych hospodarstwach. A wszytko to zamieszanie w Moskwie jakoby stać się miało z strony króla iego mości pana naszego; a tylko by król iego mość y panowie rada tego nie wszczynali, y iego hospodarskim synem nie nazywali, y pomocy mu nie dali: tedy jakoby tego niczego w Moskwie nie miało być. I *na to respons:* Dymitr ten, hospodar wasz, będąc na ten czas od was wszytkich zgodnie na hospodarstwo przyięty y koronowany, niczego złego od was się nie spodziewał; y przetoż nie cudzoziemcami, ale wami Moskwą, według pierwszych zwyczaiów, około siebie do wszelakich spraw obstawiał się, y wam samym, ufaiąc waszemu chrestnemu całowaniu, zdrowia swego powierzał; a Polakami y Litwą nie było kim iemu obstawiać się: wszytkich było przyszło do Moskwy tylko z kilka set, którzy się wszyści w jednym dworze poselskim, gdzie my teraz stoiemy, zmieszczali; y ci zaraz, wrychle przez was samych supplikowali hospodaru wa-

(*) in textu Ruthen. articulus hic totus desideratur.

szemu, żeby ich wszytkich do Polski odpuścił: y jakoby ich odpuścił, oni by odjechali; a to za waszą̇ wolą y wiadomością, zostało ich na służbie wszytkich a wszytkich (y masztalerzów w to licząc) około sta y kilku dźiesiąt człeka: y tymi li się było iemu obstawiać, albo strach na Moskwę puszczać? Nie rowno więcey było w ten czas, iak my posłowie y pan woiewoda Sędomirski z ynszymi tu przyiechali; a przecież nie oglądaiąc się na ten strach, ludzi iego królewskiey mości spiących y pokoiem ubezpieczonych pomordowano: tedy, ieśliby wam byli straszni ci ludzie, których nie wiele, jako się pomieniło, tu było; y wam ich było w Polskie y Litewskie granice odpuścić; a nie chcieli by oni jechać, mogliście ich w iednym dworze, iak pospołu stali, obtoczyć y także pobić. — Listy kto u hospodara waszego pisał, nam do tego nic. To iednak wszytkiey Moskwię y wszelakim cudzoziemcom, którzy tu bywali, wiadomo iest, że kiedy ten Dymitr, hospodarz wasz, będąc na hospodarstwie, po dwa razy słuchał poselstwa jawnie od króla iego mości hospodarza naszego; także kiedy y posłów Tatarskich przyjmował, y insze wszelakie sprawy odprawował: tedy nie Polacy y Litwa, ale ks. Mścisławski, ks. Szuyscy, Trubieccy, Rostowscy, Oboleńscy, ty ks. Worotyńsky, ks. Galiczynowie, Mikiticz Romanowicz, Nagyie, Masalscy, Tatiewy, Sołtykowy, wy sami, którzy teraz o tym z nami mówicie, y inszi przednieyszych familiy Moskiewskich bojarowie y dworżanie w radzie przy boku iego siedzieli, y dyacy dumni, y mnieyszi Moskwa, y przystawowie Moskwa, y na potykanie przeciw posłom wyiezdżała półkami wielkimi Moskwa, do zamku prowadziła Moskwa, y strzełcy po obustrón w ulicy, począwszy od poselskiego dwora aż do pałaców stawali; Moskwa wszytko a wszytko odprawowała, czyniła y radziła Moskwa, y do iego królewskiey mości trzy razy od niego przyiezdżali w gońcach y posłannikach Moskwa. A chociaż y przez Polaków trafiło się kiedy, raz abo dwa pisać iemu do króla iego mości o dobrych (a nie o takich, jako wy nieprawdziwie mianuiecie) dzielech: y to co za dziw? między wszytkiemi wielkiemi chrześciańskiemi hospodarami zachowuie się to. Pisywa król iego mośc przez Niemców y Węgrów do Cesarza, przez Hiszpanów do króla Hiszpańskiego y do inszych; a oni też pisuią do króla iego mości przez Polaków y Litwą; a z tego wszystko dobrze, a nie zle bywa. Cożby z tego za ubytek, chociażby y z hospodarami Moskiewskimi tak się wiodło, jako między wszytkiemi hospodarami chrześciańskiemi wiedzie się? A Buczyńskich tych nadaremno tak często w mowach y pismach swych przypominacie: sami wiecie, że oni obadwa nie byli z tym Dymitrem, jakoście wy go tu na hospodarstwo wprowadzili; a już po koronacyey iego długi czas tu byli, y tylko raz ieden z nich, Jan Buczyńsky, do Polski do domu odjezdżał, a drugi nie bywał z Moskwy. A wy powiadacie, jakoby Buczyńskich do króla iego mości posyłał: jak się wam godziło takie widomie y jawnie niebyłe słowa pisać? A nad to wszytko y to chcicie widzieć y rozsądzić u siebie: tylko wam na ten czas nie miło było to, żeby kto z Polski, albo z Litwy do hospodara waszego przyjezdżali y nazad odjezdżali; y wam było kazać nie puszczać y tych Buczyńskich y innych w ziemię Moskiewską. A wszakże wojewodami na zamkach ukraínnych y blizkich wasza bracia, ludzie służebni, y strełcy Moskwa także bywała: mogli nie przepuszczać ich do Moskwy y przystawów nie dawać; a gwałtem by nikt w cudze państwo jechać nie mogł. A to prawdziwie nam y wam samym wiadomo, że bojarowie, książęciowie, dworżanie y wszyscy rycerscy ludzie Moskiewskie, przednieyszi y zacznieyszi, wszyściscie byli nie w dalekich prowincyiach,

ale tu, w Moskwie, z iednego w gromadzie, gdieście tu tego Dymitra przyprowadzili y koronowali, jako o tym wyszey serszey macie (a to nie iest tak, jakoście napisali); a ieżeli których młodszych nie było, y nam co na tym? Ieśliście śmieli y tak silni byli, y sami go za pana przyiąć mogliście: y lepieyby było zaraz, z pierwszego razu, nie osławiaiąc go być hospodarem swoim, to udziałać, coście potym uczynili. A nad to, nie tylko bojar y ludzi woiennych, ale y pospolstwa mogliście za taki czas długi (ponieważ wam przez cały rok był hospodarem) zgromadzić, y onego uznawszy skarać, a krwie niewinney ludzi króla iego mości takim oszukaniem nie przelewać. Iuż to wam szeroko rozwiedziano y rozpowiedziano, że król i. m., ani żaden z narodu naszego, onego hospodarskim synem nie nazywał y pomocy woienniey iemu nie dawał: on sam Dymitrem hospodarskim synem być powiedział się; Moskwa go w tym wyświadczała, y wy sami onego hospodarem przyjmowali y koronowali; wami Moskwą y tym Moskwicinem poczęło się, wami y kończyło się, y narod nasz z początku y do końca od was oszukany. A ieszcze takimi sposobami y słowami, z waszey strony, niesłusznymi y nieprawdziwymi więcey na naszę stronę krzywdy y żalu przydawacie, nieynaczey ieno, jakoby to w przyszły czas większego zawaśnienia y niechęci między państwy żądaiąc.

16(*). A z strony wiary, iżeście nie tylko w tym, ale y na wielu inszych mieyscach napisali dosyć przestrzeżonym sumieniem, jakoby król iego mośc przez tego człowieka chcąc w Moskwie wiarę Ruśką rozerwać, a Rzymską wnieść, dla tego go Dymitrem nazwać y pomagać mu miał; y niżey napisaliście, że ten Dymitr usiadszy na hospodarstwie, chciał z Polakami y z Litwą patryarchę, metropolitów, archiepiskopów, władyków y wszytkich duchownych pobić, ołtarze y cerkwie rozrzucić, a Rzymskie postawić. *I na to respons:* W tym wszytkim iego królewskiey mości panu naszemu miłościwemu, hospodarzu chrześciańskiemu, w świątobliwości y pobożności żyiącemu, y wszytkiemu zacznemu narodowi naszemu chreściańskiemu wielka się krzywda od hospodara waszego y od was samych dzieie. Król iego mość nie tylko żeby w Moskwie, w cudzym państwie, miał chcieć wygładzić wiarę Ruśką, ale y w swoich wielkich państwach nie tylko tę wiarę, która według układu ss. Apostołów y kanonów świętych Oyców zdawna iedna iest, uważa y wielkiemi jałmużnami rozmnaża, y sam pewnego czasu w cerkwiach na nabożeństwie bywa; y w państwach iego królewskiey mości nayprzednieyszy, zdawna, od przyięcia chrztu świętego, archiepiskop Kijowski, Halicki y wszytkiey Rusi, y innych archiepiskopów y władykow, czerńców zakonnych y wszelakiego stanu duchownego Ruśkiego Greckiego obrzędu wiele iest. Cerkwi Ruśkie po wszytkim państwie iego królewskiey mości, w miastach króla iego mości y w pańskich y szlacheckich wiele iest y całe. Niektóre książęciowie hospodarstwa, (których wszyscy ludzie Ruśkiey wiary zażywaią), a nad to y w radzie iego królewskiey mości wiele iest panów senatorów Ruśkiey wiary, którzy wszyscy nabożeństwa swego wolno zażywaią, cerkwi y monastyry buduią, naymnieyszey w tym przeszkody nie maiąc. Y toż samo przed Bogiem y przed ludźmi król i. m. pan nasz y wszytek narod nasz wyświadcza, że niesłusznie y nieprawdziwie z strony hospodara waszego y od was w tym przymowkę mamy: bo my znamy się dobrze na wiare Ruśkiey, y umiemy o niey rozumieć y dobrze

(*) in textu Ruthen. totus hic articulus deest.

mówić; a rozrywać ją, jako wy zadawacie, nie myślemy y umieć nie chcemy. Ukazalibyśmy wam y to przy tym, że archiepiskopowie, władykowie y inszi duchowni Ruskiego obrzędu w większym poszanowaniu u króla iego mości pana naszego, y u narodu naszego, a niżli u was samych są: chociaż o tym tak często mówicie y jakoby świątobliwośc swoią nam w mowach y pismach swych pokazuiecie. U nas jako który metropolitem, archiepiskopem, episkopem zostanie, nie zkładaią go do samey śmierci z iego urzędu, y król iego mośc w ich duchowne sprawy nie wdawa się; a u was y samemu patryarsze takiego poszanowania niemasz. Za Borysa był (¹), y tego zrzucono, a posadzono na patryarchowstwie Ignacyusza, Greka; potym, za teraznieyszego hospodara, Greka tego zrzucono, a posadzono na patryarchowstwie Fiedora Mikiticza, jako o tym bojarowie dumni, po onym zamieszaniu, w pałacach otwietnych nam posłom sami powiedali, mianuiąc, że po .... (²) Dymitrowey, do Uhlecza posłano patryarchę Fiedora Mikiticza; a mówił te słowa Michajło Tatiszczow przy wszytkich bojarach. Potym w kilka niedziel y tego zrzucono, y uczyniliście patryarchą Hermogena. I tak teraz żywych patryarchów na Moskwie czterech macie. Co u króla iego mości pana naszego, dla uczciwości y poszanowania wiary Ruskiey nie zachowuie się: ale nam nic do tego, choćby u was y dziesięć razem patryarchów było. Mybyśmi tego nie radzi mówili y pisali: ale iż tak nieuczciwie rzucacie na króla i. m. pana naszego, Chrystusa miłującego y przemądrego chrześciańskiego króla, czyniąc mu w tym wielką krzywdę; gdyż nie tylko wszechmogącemu miłościwemu Bogu, przed którym niemasz nic taynego, wiadomo to iest, ale y naymnieyszemu człowiekowi, który ieno iego królewską mośc pana naszego zna, alboli też o nim słychał, o iego świątobliwym królewskim życiu, jako to on hospodarz duchownych Ruskych y wiarę Greckiego Ruskiego zakonu poważa, może każdy wiedzieć, znać y u siebie rozsądzić; y że w myśli y na iego królewskim czystym sercu nigdy to nie było, coście napisali. I dla tegoż, za takim daniem przyczyny od was, chociaż bychmy mogli wiele przykrych rzeczy przeciwko wam przypomnieć y napisać: ale, iż my zasiadaiąc z wami w otwiecie, życzemy y szukamy pokoiu między hospodarmi naszymi y hospodarstw ich dobre, a nie złe; tedy wszelakich rzeczy przykrych na ten czas zaniechawszy, tę tylko samę rzecz przypomnieliśmy wam, żebyście według Ewangelii, iako chrześcianie działali, a pierwey w swoim oku bierzmo, a niżli w cudzym proch widzieć chcięli, y potym z nami w takie ostre y nieuczciwe mowy nie wdawali się. Bo ieśli będziecie o to rozerwanie wiary niewinnie y nieprawdziwie na króla iego mośc pana naszego tak ostro mówić, y narodom naszym chrześciańskim tym więcey niesprawiedliwie żalu przydawać: przywiedlibyście nas do tego, żebyśmy więcey nad to odpowiadać przeciw hospodara waszego y was samych musieli, czegobyście wy nie radzi słyszeli. Poważamy my cześc hospodarza waszego: poważaycież wy też cześc y króla i. m. pana naszego, tak między nami wprzód lepiey będzie; a takimi ostremi y przykremi słowy, ieśli ich y daley zażywać będziecie chcieli, nic by się dobrego nie uczyniło.

17 (*). A iżeście w tym piśmie swoim na inszym mieyscu napisali ze strony nayświętszego oyca papieża Rzymskiego, jakoby pisał sam, y

(¹) i. e. Jobus. (²) in apographo hic loci vacuum.

(*) In textu Ruthen. totus hic articulus itidem deficit.

legaci iego, y xiądz kardynał do tego Dymitra o rozerwanie wiary Ruskiey: tedy z iednego czyniemy wam *y na tę rzeez respons*: Takich listów, żeby nayświętszy ociec papież Rzymski y drudzy Grecką Ruską wiarę y cerkwie znieść chcieli, nie pokażecie: niepodobna to nam rzecz do wierzenia. Czy nie wiecie wy, kiedy w Grecyi, za Cesarzów y patryarchów Carogrodzkich, heretyków, powstało było tu obrazoborstwo wielkie y prześladowanie prawowiernych chrześcian: tedy siła Greków, czernców y ludzi świeckych, do nayświętszego oyca papieża, jako naywyższego pasterza cierkwie Bożey, uchodzili, y on, jako pasterz owce, jako ociec syny duchowne przyjmował, monastyrzy im budował y nadawał. I po dzisieyszy dzień, w samym Rzymie y w ziemie Włoskiey, pod władzą nayświętszego oyca papieża wielka liczba monastyrzów Greckich, które y teraz nie Lacińskim, ale Greckim obyczaiem y porządkiem, bez naymnieyszey odmiany, żyią y nabożeństwo swoię odprawuią. A ieśli nayświętszy ociec papież w swoiey ziemi y władzy ma monastyrzy, y czernce, y duchowne Greckie, y Collegium fundowane na Greki, y patryarchi przy nim Greki: jakże w Moskiewskim, cudzym państwie miał chcieć rozerwać wiarę Grecką? Byłoby to wielkie podziwienie y śmiechowisko takim mowam waszym, kiedyby to przyszło do wiadomości inszych panów y narodów chrześciańskich. A ieśliby byli listy od nayświętszego oyca papieża do tego Dymitra, hospodara waszego (że on jako naywyższy pasterz owiec Chrystusowych, z powinności swoiey postępował, żeby w wierze y we wszytkim zgoda y braterstwo było między pany y państwy chrześciańskiemi): to on czynił świątobliwie y pobożnie, y za to nie nagany, ale pochwał godzien wszytkich. Czynili to y pierwszi nayświętszi oycowie papieżowie, y niedawno sw. ociec papież Grzegorz XIII zsyłał się z wielkim książem Iwanem Wasilewiczem, hospodarem waszym, y za żądaniem iego poiednał go z królem świętey pamięci Stephanem, panem naszym, przez posła swego Possewina, y krwie chrześciańskiey rozlanie uiął. Nie nowe to dzieło między tak wielkiemi pany: iednak w ten czas y sami Moskwa nie ganili tego świętemu oycu papieżowi, y nie łżyli tak, jako wy teraz czynicie. A nad to y tego dokładamy: tylko według waszego porozumienia, nie podoba się wam co od świętego oyca papieża Rzymskiego, y wy o tym z nim zsyłaycie się; a my tu w poselstwie iesteśmy od króla iego mości pana naszego, a nie od inszych panów.

18(*). Napisaliście też o Ophanaseju Właśjewu, dumnym dyaku y posłanniku do króla iego mości, mianuiąc, że ten wor y sekretarz Dymitrow taiemnie ztąd jachał, y że listy taiemne do króla iego mości y do panów rad woził; a Ophanasey ieździł w ten czas, jak już jakoby Dymitr z Polakami moc y władzą podniosł; y czemu gońcom Borysowym nie wierżono, a temu człowiekowi wierżono. Ku temu y to powiedacie, iż kiedy za tego Dymitra w Krakowie pan woiewoda Sędomirski córkę zaręczał, król iego mośc sam tam u woiewody na zrękowinach był z królewiczem iego mością synem swoim, y z królewną iey mością siostrą swoią, y wszyscy panowie rada, którzy na ten czas przy króle iego mości byli, tamże u woiewody byli; a to jako się mogło stać, żeby pan woiewoda Sędomirski zaręczał za tego Dymitra córkę swoią bez pozwolenia króla iego mości? *I na to respons*: To poselstwo było prawdziwie przez Ophanaseia Właśjewa, y wszyscy ludzie Moskiewscy duchownego y świeckiego stanu przednieyszi o nim wiedzieli, y pierwey o tym

(*) In textu Ruthen. ista etiam sectio plane omissa.

bojarowie y wszyscy dumni ludzie z hospodarem swoim w dumie radzili; a tayno to być nie mogło, dla tego, że szło o zjednoczenie tak wielkich państw: wy to sami dobrze znacie. I ktoż by tego nie znał, żeby to rzecz była podobna, nam chrześcianom z sobą być w zjednoczeniu y przeciw busurmanom z iednego stać? Nie przystoi takich się spraw zapierać y niewiadomością tego zbywać. A posłannik ten Ophanasey nie był wor, y za pierwszego hospodara waszego był sławnym człowiekiem, dyakiem większym dumnym poselskim, y w wielu państwach cudzych on wiadomy y znaiomy iest. A kiedy z posły iego królewskiey mości dohowor czyniono za Borysa, on z ks. Fiedorem Iwanowiczem Mścisławskim y z drugimi przednieyszymi dumnymi bojarami w radzie, jako dumny człowiek, a nie jako wor zasiadał; tenże dla dokończenia przymierza, z Sołtykowym y z Pleszczejowym u króla iego mości był; tenże u Cesarza iego mości chrześciańskiego y do inszych państw posłem nieraz od hospodara waszego bywał; a tym samym y wiele przy nim dworżan y ludzi bywało. Pisał y opowiedał o nim z Smoleńska do Orszy dwa razy (podług zwyczaiu, jako się zdawna zachowuie) bojarzyn dumny, woiewoda y namiestnik Smoleńsky ks. Iwan Semienowicz Kurakin, tenże, który od teraznieyszego hospodara waszego posłanników, ks. Gregorza Wołkońskiego y dyaka Andrzeia Iwanowa opowiedział; y za takim obwieszczeniem ks. Kurakinowym, było potykanie Ophanaseia, y dano samemu y dworzanom przystawa y żywność na trzysta y kilka dziesiąt ludzi, według zwyczaiu. Y nie godziło się iego samego, dworzan y ludzi, którzy z nim byli, także y tego, kto o nim z Smolenska opowiedział, za worów poczytać: bo tylko to wszyscy worowie po waszym rozumieniu; to trudno rozumieć, kto u was dobry człowiek, y nie wiedzieć komu wierżyć. Ale ktożkolwiek ten Ophanasey był, tylko kiedy nie tayno y zwyczaiem pierwszych y inszych posłów przyiechał, y ku temu już drugi raz był posłem u króla iego mości, nie należało o tym królowi i. m. pytać się, ktoby on był: ale, gdy pokazał list wierzący z pieczęcią hospodarstwa Moskiewskiego, nie mogł inaczey król i. m. y panowie rada rozumieć, tylko, że on posłem był od tego, który na hospodarstwie siedział. A kiedy by król i. m. temu wiary nie dał, to by była rzecz nowa, y przyszło by było pierwey tu posła posyłać od króla iego mości, pytaiąc się: kto iest, y ieśli od prawdziwego hospodara? y nie wiedzieć, do kogo by tu miał posyłać, pytaiąc się o tym: bo on nie tylko od hospodara Moskiewskiego, ale y od was (*) wszytkich, jako iest zwyczay, z pewną iemu zleconą rzeczą poselstwo sprawował. I nie wiedzie się między hospodarmi y między wszytkiemi narodami pytać się: kto posłem, y od kogo? y jako kto na hospodarstwie siedzi, dosyć na tym maią królowie y panowie, gdy wiedzą, że ten hospodar, od którego poseł idzie, był koronowany y przez poddanych swoich zgodnie ogłoszony za ich hospodara. Do tego wiemy to, że kiedy ten Ophanasey był posłem u Cesarza chrześciańskiego y u inszych panów od Borysa, nie mieliście go na ten czas za wora; tedy jako Cesarz i. m. przyiął go za posła od Borysa, także y inszi hospodarowie, dla tego tylko, iż miał list wierżacy z tąż pieczęcią hospodarską Moskiewską; tak też król i. m. pierwey od Borysa, a potym od tego Dymitra, za takimże listom wierżącym przyiął go za posłannika. Ale przystało by wam przestać takich waszych mów,

---

(*) in textu Ruth. pag. 51–54, tota pars reliqua hujus articuli, usque ad finem (але и отъ васъ — выше написало), impressa est non in suo loco, sed falsò relata ad 14 sectionem.

ieśli chcecie, żeby hospodarowie, a osobliwie król i. m. pan nasz, kiedy do niego posłów y posłanników posyłacie, wiarę dawał, iż od prawdziwego hospodara y prawdziwemi posłami są. O posłanniku y gońcach, za Borysa, o wszytkich mianowicie, już wam wyszey dobry respons dano. Możecie z tego responsu widzieć, że y wasza teraznieysza mowa z tymi hramotami, za Borysa, z strony księcia Dymitra Uhleckiego pysanymi, ni w czym się nie zgadza; a to nie tylko słowy, ale y pismem z naszey strony ukazać się wam może. A nad to, y to by potrzeba wam u siebie rozsądzić: iedni z was, jako się ten Dymitr źjawił, powiedali, że prawdziwy hospodar, a inszi, co Borysową stronę trzymali, powinni iego, mówili, że nieprawdziwy Dymitr; a jak Borysa nie stało, y wy wszyscy prawdziwym książem Dymitrem onego-ście nazywali y za hospodara przyięli, a teraz ([1]), zabiwszy, powiedacie, że nieprawdziwy, y wszytkiego się zapieracie. A ludziom dobrym, cnotliwym co się raz podoba, przy tym już statecznie trwać powinni; a za takimi waszymi teraznieyszymi sposobami, nie zgadać, komu z was y kiedy napotym wiarę dać. A o Polaków y Litwę, że tu przy Dymitrze władzy nijakiey nie mieli, a władnieli y sprawowaliście przy nim wszytkim wy Moskwa, już wam to y wyszey ukazano. Córkę też u pana woiewody Sendomirskiego że hospodar wasz za żonę poiąć miał, wszyscyście wiedzieli: bo Ophanasey, posłannik wasz, przy odprawowaniu poselstwa czynił prożbę do króla iego mości od hospodara y od wielkiey kniehyni Maryi, matki hospodarskiey, żeby przyzwolił panu woiewodzie Sędomirskiemu dać córkę swoią za żonę hospodarowi waszemu; y przy tym powiedział ich mości panom senatorom iego królewskiey mości, że patryarcha, mitropolitowie, władykowie y wszytek duchowny stan, także bojarowie, kniaziowie, okolniczy, dworzanie y wszytka ziemia wiedzą y radzi temu, y Boga proszą, żeby się hospodarz ich ożenił w Polszcze, y żeby dał Bog wieczny pokoy, y stać by z iednego przeciw pogan. A do pana woiewody Sendomirskiego były listy także od hospodara, a osobliwie y przez inszego posłannika od patryarchy, od duchownych y od bojar o tymże dziele, żeby za przyrodzonym hospodarem waszym, za książem Dymitrem Iwanowiczem, córce pana woiewodziney być w małżeństwie; y nie było to tayno wszytkiey ziemi, a gotował się hospodarz y wy wszyszy na radość, y mosty ([2]) pogotowane na drodze były wszędzie. Królu iego mości insza było wiedzieć o tey żenitwie hospodara waszego, gdy o to Ophanasey poselstwo odprawował y mówił w Krakowie; a insza to chcieć y mieć po tym Dymitrze, żeby on córkę u woiewody poymował, alboli to woiewodzie rozkazować: i przetoż panu woiewodzie iego królewska mość tego nie rozkazował; bo tego u iego królewskiey mości, jako u pana chrześciańskiego, y u nas w wolnym narodzie, aby córki według rozkazania królewskiego zamąż dawać, nigdy się nie zachowuie. I dla tegoż iego królewska mość Ophanaseia posłannika Moskiewskiego w tey sprawie do pana woiewody odesłał, y iemu to na wolą dał, aby on pan woiewoda, według prawa Bożego y ziemskiego y swoiego przyrodzonego, z swoim dziecięciem postępował w tym, co według swey woli z lepszym córki swey być rozumiał. A jako pan woiewoda przyzwolił, a zrękowiny y ślub odprawowany były zwyczaiem panów chrześciańskich: i iego królewska mość, czyniąc to na prożbę hospodara waszego y na wasze czołobicie, które imieniem waszym posłan-

([1]) in tex. Ruth. потомъ. ([2]) ib. станы.

nik wasz czynił, y sam osobą swą królewską, z królewiczem iego mością Władysławem, synem swoim, y z królewną ièy mością siostrą swoią, być przy tym raczył, uczciwośc tym wam y hospodarstwu waszemu wyrządzaiąc. A to dzieło nie nowe: wiedzie się to u wszytkich chrześciańskich panów; y przed tym między przodkami króla iego mości i hospodarami Moskiewskiemi od początku([1]) wiodło się, że nie tylko przez posły, ale y sami u siebie na weselach bywali, jako mianowicie wielki książe Moskiewski Wasiley u wielkiego książa Litewskiego Witolta sam w Łucku był. I wy za to teraz nie ganić, ale dziękować([2]) królu iego mości mielibyście: bo to iego królewska mośc uczynił dla waszey większey uczciwości, jako się o tym wyszey napisało.

19. Napisaliście y to, jakoby my posłowie mieli tu przyjechać nie po poselsku, ale z kopyjami we zbrojach; y z hospodarem tuteszným, który na ten czas był, jakobyśmy mieli taiemnie, nie poselskim obyczaiem mówić; iż ieden panu woiewodzie Sędomirskiemu powinny([3]), a drugi już drugi raz posłem. *Na to respons:* Iest czemu wielom rzeczam niebyłym, od was nienależno napisanym podziwić się: ale temu nad to wielcey([4]) się dziwuiemy, żeście w tak widomey y jasney sprawie, pod imieniem tak wielkiego hospodarza swego, ważyliście się napisać tak jawną, widomą y wielką nieprawdą, czego y w pomiśleniu naszym poselskim nie było. Chociaż iest zwyczay, że posłowie iego królewskiey mości y waszy Moskiewscy z obu strón chodzą zdawna w wielkiey liczbie ludzi: lecz, iż tu w Moskwie podłemi y małemi gospodami([5]), także niedostatkiem kormu niektórych czasów uciśnioni będąc, do króla iego mości donosili; y iego królewska mośc rozkazał z tych miar nam, abyśmy w małey liczbie sług y koni jechali, y z bojarmi w otwiecie y o tym rozmówili, żeby napotym posłowie z obu strón w małey liczbie ludzi y koni chodzili, tak jako się to u wszytkich inszych hospodarów zachowuie. Y my czyniąc w tym rozkazanie iego królewskiey mości, jechaliśmy w małym poczcie. Przy Ophanaseiu, posłanniku waszym, przy iednym, gdy do króla iego mości chodził, było tak wiele ludzi y koni jako przy nas obydwóch posłach, a inszych sług y koni wiele z granicy z Smoleńska nazad wrócili. Kopiy ani zbroy y niczego takiego, woieńskim dziełom należącego, oprocz zwykłego oręża, z sobą nie mieliśmy; y w tym możemy się słać na przystawów y na inszych ludzi tutecznych, którzy nas potykali w drodze y tu do miasta wprowadzali: ci wszyscy, ieśli naymniey prawdy y boiaźni Bożey w sobie maią, mogą nas przed wami wyświadczyć, że to nie iest tak, jakoście napisali. Wiadomo iest samemu panu Bogu, że iego królewska mośc pan nasz, maiąc przysyłkę od hospodara waszego, posłał nas tu o dobrych ziemskich dzielech, y my tu przyjechali po poselsku; a pisano było o nas z strony naszey, obwieszczaiąc z Orszy do Smoleńska, według zwyczaiu([6]); y z Smoleńska odpisał bojarzyn y woiewoda, książe Iwan Siemionowicz Kurakin, oznaymuiąc, że potykanie, korm y przystawowie gotowi według zwyczaiu. I my zatym, obyczaiem poselskim, jako zdawna obyczay([7]), jechali do Smoleńska. Z Smoleńska wyiezdżał potykać([8]) woiewoda książe Wasiley Andrzejowicz Zwienigrodski, tenże, który y za Borysa posłów króla iego mości potykał. Dano przystawa, y prowadzono nas do Moskwy; y jechaliśmy sami, swoią poselską

([1]) in tex. Ruth. сконий вѣка. ([2]) ib. чолобитье дѣлать. ([3]) ib. свой, i. e. consanguineus. ([4]) ib. взвыше велице, i. e. magis magisque. ([5]) i. e. diversoriis. ([6]) ib. по звыклому, i. e. обычаю. ([7]) ib. здавна въ обычаю. ([8]) ib. на стрѣчь.

sprawą (1), z swoimi tylko ludźmi poselskimi, spokoynie, po poselsku. Tu w Moskwie potykąłi nas książe Gregory Wołkonsky, y ty Andrzeiu Iwanow, prowadziliście nas do dwora poselskiego, y byli u nas przystawami; hramotę, darów naszych poselskich y dworżańskich przystawowie od nas wzięli y dyaku poselskiemu odnieśli. Według zwyczaiu, sprawowaliśmy poselstwo od króla iego mości, pana naszego, w pałacie większey, gdzie y przed tym wielcy posłowie poselstwo odprawowali, y dary poselskie y dworżańskie oddali jawnie, przy wielkim zgromadzeniu bojar dumnych y ludzi Moskiewskich. Hospodarz, tak jako y terazniey-szy siada, siedział w korónie, sceptrum w swoiey ręcę dzierżąc po zwykłemu. W radzie (2) siedzieli na ten czas przy nim terazniejszy hospodarz wasz z bracią y z towarzyszmi po iedney stronie, książe Mścisławski z towarzyszmi po drugiey stronie, a prawie, wszytka Moskwa, przednieyszi ludzie przy tym byli: y to ieżeli tayno, a jak więcey nad to mogło być jawnie? Potym, w otwiecie, na rozmowie o ziemskich sprawach siadali z nami bojarowie, książe Dymitr Iwanowicz Szuyski z towarzyszmi. A chociaż mianowicie ja Oleśnicki byłem u żony iego, która tego po mnie potrzebowała dla niektórych rozmów, do których y sam Dymitr był przyszedł przywatnie: nie powinniśmy się wam tego sprawować. Wie król i. m. y rzecz pospolita, kogo w poselstwie posyła, a ufa czci y wierze (3), która u niego y u wszytkiey rzeczy pospolitey nie iest podeyrzana. A do tego, u wszytkich innych panów chrześciańskich zachowuie się ten obyczay, że posłowie u tych hospodarów, do których przyjezdżaią, y ieden po iednym (4) bywaią; a z tego nie tylko nijakie złe hospodarom y hospodarstwom nie stawa się, ale ieszcze tym więcey dobra, miłości y nadziei między nimi przybywa. A między naszymi y waszymi hospodarzmi dawnych wieków także się zachowywało, a dobrze na ten czas było, przyjaciel od przyjaciela oszukania się nie bał (5). Y wy to sami wiecie y znacie, a nie maiąc czego inszego lepszego, niepotrzebne słowa mówicie y piszecie. A o tym, że ja Oleśnicki panu woiewodzie powinny, to y ja sam przyznawam, że z panem woiewodą krewne zpowinowaczenie (6) mnie iest: a coż na tym? Chociażby y rodzony brat pana woiewodzin, a drugi chociażby y dziesięć razów w poselstwie przyjachał: przecie posła wszelakiego iednaka poselska sprawa (7). A do tego, sami po wiele razy mówiliście, y od hospodara swego napisali, że jakoby my posłowie nie waszym hospodarem, ale dla króla iego mości tu-chmy zamieszkali (8), dla tego, że nie przypisawszy przez posłanników waszych odpuszczenie nas (9), ale odezwawszy się na swego posłannika, potym nie rychło posłał; a tylko by nie to, tedyby dawno nas odpuszczono, jako się godzi posłom wielkiego hospodara. Y tak iednego hospodarza swego mową swoią omawiacie (10), jakoby to on hospodarz posłom gwałtu nie uczynił (11): acz tymi wyszey napisanemi słowy sami ukazuiecie, że y posłów mocą zadzierżał, y przymierze tym nie mniey naruszył. A za przeszłych hospodarów, y od prawdy, bywało wiele zbroy u ludzi poselskich, y waszy ludzie onych (12) za soboli nabywali u nich, a przecie y naymnieyszym słowem przymowki posłom nie czyniono, y ieszcze to za wielką miłósc (13) przyjmowano. A teraz takim od was nadaremnie pisanym słowam, które ze wszytkich miar więcey szkodzą, niż pomagaią, iest się czemu podziwować.

(1) in tex. Ruth. путемъ. (2) ib въ Думѣ. (3) ib. add. нашой. (4) ib. единъ на-одинъ. (5) ib. оманы не обавялся, i. e. не боялся. (6) ib. кровное племенство. (7) ib. послу всякому однакая посолская статья. (8) ib. add. долго. (9) ib. отпускъ нашъ. (10) ib. оправдываете. (11) ib. add. права посолского, которое вси народы крѣпко держатъ, не нарушилъ. (12) ib. dictio haec deest. (13) ib. любовь.

20. Napisaliście y to w piśmie waszym, że nie przyjmuiecie tego od króla iego mości, który nam to na poselstwie mówić rozkazał, iż w tym, co na was przyszło, nie tylko króla i. m. hospodara naszego miłościwego y ludzi iego, ale y samey Moskwie szkoda winować: gdyż nie czyia insza, ale wszechmogącego Boga ręka to sprawiła, że narod wasz Moskiewsky tego, który był na hospodarstwie, nie poznali, y owszem, przyzwawszy go na hospodarstwo, chrzest mu całowali, a przecie odstąpiwszy tego, aby to sądem Bożym stać się miało, wszytką winę na króla i. m. y na narod nasz wzkładacie. *Na to respons:* Coście wy za narod, od Hospoda Boga tak umiłowany, żeby was pan Bog, jak zwykł insze narody y ludzi, za grzech nie miał karać, iż(1) tey sprawy, która się wami samymi stała z nawiedzenia Bożego, nie chcecie przyznać Bogu? Czy rozumiecie to o sobie, że wasza moc y siła nie tylko ludziom, ale y samemu Bogu odpor dać może? Boycie się Boga, przeciw któremu tak hardzie y pyszno postępuiecie: gdyż on hardych y pysznych poniża, a pokornych podwysza(2) y błogosławieństwo daie(3). Lepieyby wszytko pokładać na miłościwego(4) Boga, bez którego woli nie tylko tak wielkiemu, ale y naymnieyszemu dziełu stać się niepodobno.

21. A coście napisali, iż kiedy ja Gąsiewsky byłem od króla iego mości posłannikiem, jakoby-m mówić miał, jakoby to on Dymitr miał się uczynić hospodarem na Moskiewskim hospodarstwie pomocą króla iego mości; także, gdy do króla i. m. od niego był posłannikiem Ophanasey Własjew, na poselstwo Ophanaseiowe i. m. pan kanclerz wielkiego xiężstwa Litewskiego czyniąc respons, toż miał mówić w responsie y na rozmowie z panami radami, na to od króla i. m. wysadzonemi. Mówił on Ophanasey o cesarskim tytułowaniu: na co iemu panowie rada jakoby tak odpowiedzić mieli, że on domaga się większego tytułu od króla iego mości, a tego nie pomni, że od króla i. m. y panów rad na hospodarstwie Moskiewskim iest posadzony; a on za to królowi iego mości y panom radom nic nie zadziałał, y tego nie uczynił, co sw. oycu papieżowi Rzymskiemu, królowi i. m. y panom radam obiecał y chrzest całował. Do tego, wspominacie nas posłów iego królewskiey mości, Oleśnickiego, kastellana Małogoskiego, y Gąsiewskiego, starostę Wieliżskiego (którzyśmy tu byli przyjechali do tego co na hospodarstwie siedział), jakbyśmy także na poselstwie mówić mieli, że króla i. m. y ludzi iego królewskiey mości pomocą na tym hospodarstwie usiadł. Nakoniec y listów siła(5), które do niego pisywano od sw. oyca papieża, y od legata iego z Polski, także od kardynała, pod ich pieczęciami y podpisami; także te listy, które on do Polski y Litwy posyłał, jakoby to wyświadczać mieli, iż król i. m. y panowie rada wszytkimi zamysłami na hospodarstwo Moskiewskie y na rozerwanie(6) waszey Ruśkiey wiary pomagali. *Na to respons:* Sami to dobrze wiecie, y tak się to y u was zachowuie, że posyłaiąc posła o dziele do cudzey ziemi, y wypisawszy większe dzieła w nakazie (czego już poseł odstąpić nie może), w inszych mnieyszych dzielech iego rozumowi poruczaią, żeby przypatruiąc się tamecznym dziełom, gdzie go szlą, postępował. Y przetoż, kiedy ja Gąsiewski posłannikiem od króla iego mości w ziemię Moskiewską wjechał, kniaziowie, bojarowie, dworżanie Moskiewscy, jako u Rżowy Włodzimierowey y u Zubcowa, półkami przyjezdżaiąc do mnie umyślnie, dziękowanie(7) czynili, wysławuiąc króla i. m. pana naszego, że hospodarz ich przyrodzony, ks.

(1) in tex. Ruth. falsò и ужь. (2) ib. verbum hoc omissum. (3) ib. благодать дасть. (4) ib. на милость. (5) ib. много, conf. supra. (6) ib. разоренье. (7) ib. falsò умышленыя дякованыя.

Dymitr Iwanowicz, w państwach iego królewskiey mości przez niektóry czas będąc, nasilstwa nijakiego nie ucierpiał y zdrowo do Moskwy przyiechał, stolicę przodków swoich dostąpił y na niey usiadł: o co pytaycie przystawów, którzy na ten czas byli, y samych Rżowian y Zubcowian. W Moskwie też wiele bojar czyniło. Za czym po waszych mowach przypodobaiąc się wam w tym, co wam na ten czas wdzięczno było, y tym gruntownieyszey zgody między narodem naszym y waszym życząc, rzekło się, przy odprawowaniu poselstwa, że hospodarz wasz ks. Dymitr znał wdzięczność po królu i. m. y po narodzie naszym, tak wiele, jako wiele na ten czas, pod przymierzem, królowi i. m. słuszność pozwalała. Spytać mnie było na on czas: o czym odpowiedziałby-m, iż iemu y Moskwie przy nim będącey, braci waszey, do dwu set człekom, z początku, jak się objawił Dymitr, y przez czas pewny chleba, soli od ludzi w państwie iego królewskiey mości nie broniono, krzywdy y gwałtu nijakiego nie udziałano, a krótko mówiąc, to po króle i. m. y po ludziach iego królewskiey mości ten Dymitr znał y odnosił (jakośmy wam wyszey wytłumaczyli): ale tym wszytkim nie tylko hospodarstwa Moskiewskiego dostąpić podobieństwa nijakiego nie miał, ale y na granicy szkody naymnieyszey [1] uczynić nie mogł, kiedyby od samey Moskwy pomocy nie miał. Ophanaseiu też, gdy do króla i. m. posłany był [2], respons czyniono nie przeciwiaiąc się iego poselstwu: bo nie wiedzie się to między ludzi, a tym więcey między wielkiemi hospodarami, iż kiedy im kto co przypisuie ku ich czci y ozdobie, aby w tym mieli jaky spor dzierżeć. Ale y na ten czas, w poselstwie Ophanaseiowym, y w responsie, który mu od króla i. m. iest dany, toż się zamyka, co wam wyszey od nas powiedziano y napisano iest. Kiedy też ten Ophanasey z ich mościami panami senatorami w otwiecie zasiadał, prawda to iest, że się on domagał, żeby tego Dymitra hospodara waszego cesarzem, carem y samodzierżawcą od króla iego mości tytułowano y pisano: ale mu na to nie tym respons czyniono, jakoście wy teraz napisali, ale odpowiedziano mu tak, że tych tytułów król i. m. onemu mianować y pisać nie każe, dla tego, iż od przodków króla iego mości przodkom iego, wielkim książęciom Moskiewskim tych tytułów nigdy nie przymówiano [3] y nie pisano; a kazał król i. m. takowe tytuły iemu pisać, jakie przed tym hospodarom Moskiewskim pisywano. — Obietnic, postanowienia y chrzestnego całowania nijakiego ich mość panowie senatorowie na ten czas nie przypominali: bo tego przed tym z tym Dymitrem nie czyniono. A kiedyby ten Dymitr miał jaką namowę [4] y chrzestne całowanie z królem iego mością, tedyby y hramoty dogoworne na to dane być musiały; y wy byście ich naszli w kancellaryiey waszey, którąście (po zabiciu tego Dymitra, jako sami powiedacie) ze wszytkiemi sprawami wzięli, a tegoście tam pewnie nie znalezli: za czym tego gołego y nierozsądnego mowienia swego [5] dowieść nie możecie, aby król i. m. miał tego Dymitra na hospodarstwie Moskiewskym sadzać. — My potym [6] posłowie obadwa gdychmy do hospodara waszego Dymitra poselstwo sprawowali, mowa nasza jaka była, naydziecie w piśmie naszym poselskim Ruśkim, któręśmy na on czas, przy sprawowaniu poselstwa, według obyczaiu, dyakowi poselskiemu dali (przy czym także y wszyscy bojarowie byli); a tych słów, które

(1) in tex. Ruth. школы пахудшое. (2) ib. пословалъ. (3) ib. не признавано (4) ib. логоворъ. (5) ib. mendosè typis expressum, неподѣльного мовою своею. (6) ib. опять.

nam żadaiecie, tam nie znaydziecie. A ze strony hramot od oyca św. papieża Rzymskiego y od legata iego, ze strony jakoby rozerwania wiary waszey, już wam wyszey o sw. oycu papieżu respons uczyniono. A o wszelakie insze listy y spiski, któremi swoię winę wymawiacie, a na króla i. m. y na panów rad iego królewskiey mości wszytko złożyć chcecie: my waszym mowam nie wierżemy; a ieżeli co takowego ukażecie, respons wam słuszny radzi damy (1). To prawdziwie wiemy y twierdziemy, że nijakiego listu od króla iego mości, pana naszego, do tego (2) Dymitra, dokąd on od was na hospodarstwo przyięty nie był, nie pokażecie. A mimo list króla iego mości, ieśliby od kogo, albo od tego samego Dymitra do kogo listy jakie były (czego my nie wiemy), także y przy poselstwie y osobno mowy jakie z wami chociażby mówiono na ten czas, kiedy ten Dymitr siedział na hospodarstwie; y wy byście z tego słowa sobie cokolwiek na pomoc naciągnąć chcieli (3): tedy to świadectwem żadnym wam być nie może, dla tego, że insza to sprawa była, kiedy on już siedział na hospodarstwie, koronowany y u was wszytkich bojar (4) za prawdziwego księcia Dymitra wyświadczony y ogłoszony; a insza, daleko rozniey (5), przed tym, pokiście zgodnie wszyscy za przyrodzonego hospodara swego onego nie przyięli. Bo mówa nasza teraznieysza o tym, co przed osiągnieniem stolicy y przed koronacią iego było, to iest, że król i. m. nie sadzał go na hospodarstwie, y przymierza y chrzestnego całowania nie wzruszał z strony swey. Y tak się ta sprawa sądem Bożym, a samą Moskwą prowadziła, jako o tym wyszey rozpowiedziano (6) iest. A wy samą istną prawdą, przed tym czasem, pokiście tego Dymitra zgodnie za hospodara swego przyięli, ni w czym (7) nie pokażecie tego, żeby król i. m. woynę z wami prowadzić y przymierze y chrzestne całowanie poruszać miał. Y ieśliby to tak na ten czas chciał król i. m. udziałać, tedy nie ieden pan woiewoda Sędomirski, a ni ta garść (8) ludzi, co z Dymitrem zrazu do Siewiera przyszli, sposobem wyszey mianowanym do Moskwy wprowadzeni byli (9): ale szli by do Moskwy hetmani z woyski wielkimi y rożnymi mieyscami, jak iest obyczay prowadzenia woyny. A to tylko z iednego kąta (10) Ukrainy ten sam Dymitr, wprowadzony od Moskwy, w granicą Siewierską wszedł, a ze wszytkich inszych stron był pokoy. A wy y sami powiedacie, że hospodarstwo Moskiewskie wielkie y ludzi w nim woiennych barzo wiele, y my tak rozumiemy. A z iednego kąta (11) granicy, tak małey garści ludzi odeprzeć y pobić ieście nie chcieli; a dzieło y moc w tym ludziom króla iego mości przypisuiąc, hospodarstwo swoie niepotrzebnie (12) sromocicie; a tego jakoby widzieć y u siebie rozsądzić nie chciecie, że kiedyby raz wziął się był król i. m. w ten czas o krzywdę Dymitrowę y sadził go na hospodarstwiech: pewnie y teraz mścił by się krzywdy iego, a łatwiey by mogł; bo sama Moskwa, która to już około dwu lat z nami (13) woynę prowadziła (14), biła o to czołem królowi iego mości; ale y tu król i. m., jako przed tym, tak y teraz, nie biorąc się za krzywdę Dymitrową, ani Moskwie waszey w tym naymnieyszey wiary nie daiąc, posłał nas posłanników swoich do hospodara waszego o niewinnę pomordowanie ludzi swoich, o zatrzymanie tych co żywo zostali, y o pobranie skarbów y

(1) in tex. Ruth. falsò радимъ, pro дадимъ. (2) ib. dictio haec deficit. (3) ib. add. въ томъ, жебы король е. м. и народъ нашъ на господарство Димитра посадити мѣли. (4) ib. dictio haec deest. (5) ib. falsò а и вы далеко розное. (6) ib. розчитано. (7) ib. ничимъ. (8) ib. жменя, ambae voces notione identicae. (9) ib. contextus orationis corruptus. (10) ib. кута. (11) ib. falsò годного кута. (12) ib. напрасно. (13) ib. falsò въ вами. (14) ib. ведетъ.

maiętności ich, żeby się w tym hospodar wasz y wy usprawiedliwili y pogodzili w to, jakoby o to do większego rozlania krwie chrześciańskiey nie przychodziło, a poganie żeby się z tego nie cieszyli. Tedy y to samo znakomicie, przed wszytkim światem, niewinność iego królewskiey mości pana naszego, a nieprawdę z waszey strony wyświadcza.

22. A coście napisali, że choćby ten człowiek y prawdziwym książem Dymitrem był, tedy królowi iego mości nie godziło się iemu pomagać, mimo przymierze z Borysem postanowione. *Na to respons:* O tym, ieśliby się prawdziwemu Dymitru dostąpienia oyczyzny iego godziło pomagać, albo nie, my z wami nie mówiemy, dla tego, że król i. m. Dymitru, pokiście wy go za hospodara nie przyięli, wiary prawdziwey, żeby miał być prawdziwym Dymitrem, nie dał, y na dostąpienie hospodarstwa Moskiewskiego nie pomagał. Ale y bez naszey mówy, wy sami to widzicie, że Borys dostąpił hospodarstwa Moskiewskiego tym samym, że udał wszytkim ludziom, że Fiedor y Dymitr, ostatni potomkowie hospodarów przyrodzonych Moskiewskich, bez potomstwa się zwiedli y korżenia ich hospodarskiego nie zostało; y za tym wy iemu wszytką ziemią chrzest ieście całowali, mieć go hospodarem. Y kiedyby mimo iego udanie, nie tylko Dymitr, ale który inszy własny, prawdziwy potomek, syn albo wnuk wielkiego książęcia Iwana Wasilewicza żyw być pokazał się, y wy byście go poznali: tedyby chrzestne całowanie wasze y wszytkiey ziemi, Borysu uczynione, przed Borysem y przed wszytkiem światem niczego nie ważyło; y wy byście powinnieyszi więcey życzyć przyrodzonemu hospodaru swemu, niż Borysu y dzieciom iego, nie patrząc na chrzestne całowanie, przez niego oszukaniem otrzymane: jakoście to y uczynili, rozumieiąc y przyznawaiąc być prawdziwym Dymitrem tego człeka. A co w tey mierze o swoim chrzestnym całowaniu rozumiecie, toż y o przymierzach z hospodarmi uczynionych rozumieć się godzi; y ukazało by się to wam wielą przykładów, że hospodar hospodarskim ukrzywdzonym dzieciom, przeciw zmienników ich, o dostąpienie oyczyzny, nad przymierze, oszukaniem otrzymane, pomoc dawał. Ale, iż temu Dymitru, jako się wyszey pomieniło, król i. m. nie wierzył y pomocy nie dawał, tedy też tym bawić nie chcemy.

23. A coście napisali, jakoby pan woiewoda przed bojarami powiadać miał, że po wszytkie strony ten Dymitr czynił z rozkazania króla iego mości y panów rad. *Na to respons:* To u nas rzecz nie iest podobna, żeby pan woiewoda Sędomirski, będąc wielkim y znacznym człowiekiem y senatorem, królowi iego mości y nam w uczciwości y postępkach swoich dobrze wiadomy, to dzieło na króla i. m., czego w prawdzie samey nie było, wskładać miał: ale, choćby za przymuszeniem waszym y mówił co po waszey woli, a coż to za świadectwo? Wy go teraz w rękach swoich maiąc, w więzieniu trzymacie y czynicie co chcecie z nim, czegoby się nie godziło; y on wasze rozkazanie gwałtem przymuszony powieda (¹). Ale prawdziwie, jaką miarą pan woiewoda z tym Dymitrem hospodarem waszym do granicy Siewierskiey szedł, wyszey wam odpowiedziano y pokazano, że król i. m. y panowie rada do tego nijakim rozkazaniem nie przykładali się.

24. A coście napisali, że pan woiewoda przyiechał tu z wielą ludzi, jakoby dla zpustoszenia państwa waszego y wiary Ruśkiey, woiennym obyczaiem, z kopijami, w zbrojach, y chciał wszytek stan duchowny y bojary pobić.

(¹) in tex. Ruth. правитъ.

Na to respons: Pan woiewoda tu z córką poślubioną, małżonką hospodara waszego, y z przyiacioły swymi, dla uczciwości hospodara waszego y was samych, przyiechał, y przez posła waszego Ophanaseia Własjewa y przez listy wasze Moskiewscy przyprowadzony nie na woynę, ale na radość, z żonami, z pannami y z dźiatkami, nie woienno, ale drogo-kosztownie, we złocie, w kleynotach, w srebrze y w koniach drogich, a hospodarstwa waszego posiadać nie myślił: y samo dzieło to ukazuie. Daiąc córkę swoią za żonę hospodarowi waszemu, jak samemu hospodaru y córce swoiey, tak y wam wszytkim nie upadku, ale dobrego pomnożenia życzył. — O rozerwanie(1) wiary także się o nim ma rozumieć, iżby on był odmiany w wierze nie życzył: bo to mogłoby przynieść Dymitrowi, hospodarowi waszemu, y córce iego(2) wielkie niebezpieczeństwo. Być może, że o kościół katholicki dla niey starał się(3), y mogł o tym postanowić(4), aby ona w wierze swey katholickiey trwała, y kościoł dla nabożeństwa swego y ludzi tych, którzy przy niey dla posługi byli, miała: ale to odmiany w wierze we wszytkiem hospodarstwie przynieść nie mogło. Gdyż też Alexander, król Polski y wielki książe Litewski, poiął był Heleną córkę wielkiego książęcia Iwana Wasilewicza, ten także sobie utwierdził, aby córka iego dla nabożeństwa swego cerkwie Ruśkie miała: jakoż nie tylko w Litwie byli cerkwie, ale y w Polszcze, w zamku stolecznym w Krakowie, przy głownym kathedralnym kościele zrobiono kaplicę, przegrodzenie(5) dla niey, obyczaiem Ruśkim; y ona tam nabożeństwa swego z popami swymi po Ruśku(6) używała. Y do tych czasów ta kaplica Ruśka w Krakowie iest, a wszyści ludzie wKrakowie y kościoły katholickie Rzymskiego obrzędu. A iednak, tym odmiana w wierze y w ceremonijach, y w ludziech zamieszanie nijakie nie stało się. A nad to, to wszytko, y pozwolić y nie pozwolić, przy waszey woli było. — Z kopijami nie było ledwo sto y kilka dźiesiąt człowieka, którzy tu pryiechali dla ozdoby, dla igrzysk y gonitew, jako zwykło u nas y u inszych narodów przy takich radościach bywać. A strzełców też mogli mieć pan woiewoda y iego przyiacieli także około sta y kilku dźiesiąt, dla posługi y bezpieczeństwa przy woziech, których z skarbami y z drogiemi rzeczami niemało było: a tymiż by to ludźmi tak wielkie państwo wasze spustoszyć, bojary y insze ludzie wybić? także białą płeć(7) y dźiatki małe czy braliby z sobą, kiedyby się jakiego krwie rozlania spodziewać mieli? A o których to powiadacie, że tu przyiechali posiadać hospodarstwo: pan Tarło tylko tu był sam przyiechał z żoną, ale on, jako y inszi, odjechał w oyczyznę matki y dziatek swoich(8), dla których, pewnie, y kochaiąc się w wolności swoiey (którey w oyczyznie naszey zażywamy), tu by mieszkać(9) nie zostali, y zaraz po weselu(10) wszyści nazad do domu odjechać mieli(11). A insze białe głowy(12) były wdowy y panienki uczciwe: a jakoż te hospodarstwo miały zasiadać? y sromota, że takowe płonne rzeczy(13) powiedacie, którym nikt wierżyć nie będzie, bo do wiary podobne nie są. A tu przyiechawszy, ieśliby tak porozno(14) po dworach y stanowiskach przyiacioł y sług swoich panu woiewodzie(15) stanowić pozwolili: czy tak by się rozgościli y ubiezpieczyli? Musicie y sami, wspomniawszy na Boga, o panu woiewodzie tak rozumieć, że on, jako czło-

(1) in tex. Ruth. розоренъѣ. (2) i. e. palatini. (3) ib. печаловался. (4) ib. приговорить. (5) ib. предѣлъ. (6) ib. add. по-своему. (7) ib. женщинъ: dictiones Russ. et Polon. ambae identicae. (8) ib. constructio verborum cum casu accusativo falsò facta. (9) ib. на житье. (10) ib. по радости, i. e. post nuptias. (11) ib. ambae dictiones deficiunt. (12) i. e. matronae. (13) ib. falsò, полные дѣла. (14) ib. нарозно. (15) ib. false, панъ воевода.

wiek cnotliwy, szczery, Boga się boiący, jak wam y hospodarstwu waszemu niczego złego nie myślił, tak też y od was, spodziewaiąc się na chrestne całowanie wasze, któreście hospodarowi swoiemu uczynili, takiego oszukania [1] nie spodziewał się, y dla tegoź od was tak oszukany w szczerości swey został. Kiedyście tak rozumieli, że tu na spustoszenie hospodarstwa waszego y wiary waszey miał iechać, czemużeście go przez naymnieysze pismo swoię y przez posłańca swego nie upomnieli na granicy, żeby nie iechał? y on by prawdziwie wrócił się. A kiedyby się nie wrócił, y wy by na ten czas mieli przyczynę to o nim rozumieć. Ale, wmiasto upomnienia, wyiechali na granicę przeciw iego Michayło Nahij, brat wielkiey kniehyni Maryi, y kniaź Wasiley Masalski, obadwa senatorowie, maiąc przy sobie daleko więcey kniaziów, dworżan y inszych woiennych ludzi Moskiewskich, aniż było ludzi z panom woiewodą: y oni kiedyby to rozumieli, że pan woiewoda iedzie na spustoszenie hospodarstwa y wiary waszey, mogliby go za granicę nie puszczać, ieśliby on tego dobrowolnie uczynić nie chciał. Ale znać, że ci tego o nim nie rozumieli, co wy teraz o nim powiedacie y piszecie; prowadzili pana woiewodę y z córką aż do Moskwy, wszyscy iednostaynie książęciem Dymitrem Iwanowiczem, hospodarem swoim przyrodzonym iego wyznawaiąc. Y prawdziwie, kniaziowie, bojarowie y wiele ludzi Moskiewskich tegoż pana woiewodę potykali, y iemu uczciwośc wszelaką wyrządzaiąc, dziękowali, że hospodaru ich, gdy on przed tyraństwem Borysowym zdrowie swoię zachował [2] w państwach iego królewskiey mości, wdzięcznośc pokazował [3], y że on córkę swoią za hospodara waszego Dymitra dawał. A wielka kniehynia Maryia córkę pana woiewody, skoro przyjechała, do swoich pałaców przyięła, y aż do wesela onę przy sobie miała, synową swoią onę nazywała, y wszelaką miłośc y łaską rodzicielską, jako matka dziecięciu swemu, pokazowała. A wesele podług obyczaiu waszego Moskiewskiego odprawiwszy, potym ieście tego hospodara swego, który nie Polakom, ani Litwie, ale wam samym zdrowia swego powierzał się, zabili, a po nim y wiele ludzi króla iego mości, pokoiem ubezpieczonych, spiących, okrutnie pomordowali.

25. A co wy powiedacie, jakoby ci ludzie, z panem woiewodą do Moskwy przyjechawszy, cerkwi pomazali [4], obrazom urąganie czynili, do cerkwi Rzymianie y Lutrowie z orężem chodzili, krzyże do pasów powiązawszy nosili, karczmy w cerkwiach czynili [5], a ludziom Moskiewskim gwałty, wydzierstwa y inne grubości czynili, żony od mężów y córki od oyców brali, y jakoby dla tego ich pobito. *Na to respons:* Obrazy, cerkwie y świątobliwe krzyże w takiey uczciwości y powadze w narodzie naszym, jako w prawomyślnym chrześciaństwie [6], u wszytkich nas są, jako ani wam, ani inszym wszytkim chrześcianom przed sobą [7] w tey mierze przodkować [8] nie damy; a zatym pomazanie y urąganie nijakie się im od narodu naszego nie stało. Karczmy żeby mieli w cerkwiach waszych czynić, to szczera nieprawda. Lutrowie żeby tu z narodu naszego być y do cerkwiey waszych z orężem chodzić mieli, o tym nie wiemy: to iednak prawdziwie wiemy, że tu u was iest wiele Lutrów, y bożnice swoie w hospodarstwie Moskiewskym maią; ieśli ci waszy Moskiewscy Lutrowie do cerkwiey waszych chodzili, wam ich było wolno y pierwey y teraz pokarać: nam

(1) in textu Ruth. омааны. (2) ib. уносилъ. (3) ib. показалъ. (4) ib. осквернили. (5) ib. держали. (6) ib. въ православномъ хрестiянскомъ. (7) ib. впередъ себе. (8) ib. hoc verbum deest

do tego nic. A ludziom katholickiey Rzymskiey wiary ieśli którym trafiło się wchodzić do cerkwi z orężem, nie wiedząc tuteyszego zwyczaiu, y to stało się nie na urąganie, po temu (1), iż we wszytkich inszych chrześciańskich hospodarstwach zachowuie się (2) to; a wy ieśli tego nie radzi widzicie, tedy było zakazać y ogłosić to: tedy by nichto tego nie uczynił. Bo ludzie narodu naszego, którzy wszędy po wielu hospodarstwach iezdzą, wiedzą to, że w cudze hospodarstwo nie z obyczaymi, ale do obyczaiów przyiezdżaią; a po temu by rady waszey (3) starszi raczey usłuchali y ludziom swoim młodszym przykazali: a dla tego nie było za co ich zabijać y krwie niewinney chrześciańskiey przelewać. Krzywd też pogotowiu od ludzi króla i. m. ludziom Moskiewskim nijakich nie było; y sama krótkość czasu od przybycia do Moskwy każdego wymawia, y ludzie zaczni (4) byli: nie ich to dzieło, worowstwa y krzywdy jakie czynić; a ieśliby z młodych y podłych (5) ludzi bez wiadomości starszych y stała się jaka krzywda: tedy tego zyskanie y wynalazek (6) był (7). A tak pan woiewoda, jako y kożdy przyiaciel iego, będąc ludźmi zaczemi, złemu winowatemu nijakim sposobem y sami by nie ścierpieli, a wzwyszey, y my posłowie iego królewskiey mości, tylkoby nas od bojar dumnych, albo od kogokolwiek, chociażby naymnieyszym słowem o krzywdach, od ludzi iego królewskiey mości w Moskwie podziałanych, wiedzieć doszło: doyrzeli byśmy tego imieniem króla iego mości, żeby przędkie zyskanie y odprawę na winnym udziałano, y gardłem (8) by kożdego winnego wydano: ale niczego takiego nie było, y wszytkie niebyłe y niepotrzebne (9) dzieła na pana woiewodę y na ludzi iego królewskiey mości popisano. A w ten czas kiedy tego Dymytra ubito, nie tylko nikt z narodu naszego za niego nie stał, ale y nikogo tam przy nim nie było: wszyscy po gospodach pokoiem ubezpieczeni stoiali.

26. A coście napisali, że na poselskim dworze nikogo nie zabito, y szkody nijakiey nie uczyniono, y wasz wielki hospodarz kiedyby nas od śmierci nie bronił, wszyscy byśmy na ten czas poginęli. *Na to respons:* Prawda to iest, y sami przyznawamy, że nam na poselskim dworze nikogo nie ubito y szkody nijakiey nie uczyniono. Ale tego dnia, rano, zwykłym obyczaiem, w targ wyszło zkilkanaście człowieka ludzi naszych poselskich y kupieckich z dwora poselskiego, nie wiedząc o tym co się stać miało (z tego możecie rozumieć, żeśmy ni o czym złym nie myślili), z których ubito na śmierć sześci człeków naszych, pieniędzy nie mało y to wszytko co przy sobie mieli, im pobrano; a drugich, nagich, obelżonych (10), pobitych, pobrawszy u nich także pieniądze, w dwor przywiedziono. A hospodarz wasz że nas posłów od śmierci bronił, za to nie tylko od was samych, ale y od wszytkich narodów pochwały godzien: bo kiedyby y nas posłów pobito, tedyby, napotym, tym większe złe na hospodarstwo Moskiewskie nawiedziono, y wszytkim byście się narodom ohydzili; bo posłowie y ludzie ich prawem y pokoiem u wszytkich narodów nie tylko chrześciańskich, ale y pogańskich, którzy y Boga naymniey nie znaią, są obwarowani. A pobiwszy posłów, nie zostawała by już żadna nadzieia w przyszły czas ku dobremu, y nie można by było się już z królem iego mością y rzeczą pospolitą korony Polskiey y wielkiego xięstwa Litewskiego zsyłać; y potrzeba by było wam zaraz nie

(1) in tex. Ruth. falsò, потомъ. (2) ib. ведется. (3) ib. mendose, васъ. (4) ib. честные. (5) ib. худыхъ. (6) ib. сыскъ и управа (7) ib. verbum hoc deficit. (8) ib. шiею. (9) ib. негожiе. (10) безчестованыхъ.

tylko z królem iego mością, hospodarem naszym, y z iego królewskimi szerokiemi państwy, ale y z wielą inszych hospodarstw woynę prowadzić: bo krzywda poselska iest krzywda wszytkich narodów, y wszyscy za tę krzywdę stoią, jak się to z dawnych wieków (1) na świecie zachowuie, czego wiele przykładów poświadczą w rocznych dziejach (2). Posła ukrzywdziwszy niemasz wymowy, y nikt wywodu (3) nie przyjmie. Tylko temu hospodarowi, do którego poseł cudzy przyjdzie, będzie się zdało, że on nie poselskim obyczaiem postępuie (4), to mu rozkaże tegoż czasu z swego hospodarstwa precz jechać, y o tym do pana (5) iego napisać; a uznawszy winę, hospodar tego posła uczyni mu nakazanie y karanie. A kiedyby cudzemu hospodaru, albo ludźiem iego wola miała być nad cudzym posłem: to by nie potrzeba (6) y posłem bywać między hospodarami; y przetoż y za poselskie głowy waszym by głowom przyszło odpowiedać. A temu iż wielki hospodarz wasz (jako y sami powiedacie) zabiegł swoim mądrym pieczołowaniem, y wy za to samo powinni być macie iemu, hospodarzu waszemu, czołem bić y wiernie służyć. A jako posłów króla iego mości hospodarz wasz od śmierci obronił, znać, że maiąc to w mocy swoiey, mogł y drugich ludzi króla iego mości od śmierci ubronić: y pochwala by mu y za to wielka była od wszytkich ludzi.

27. A coście napisali, iżeście ludzi króla i. m. w panstwa iego królewskiey mości wypuścili. *Na to respons:* Wiemy, że niektórzy z nich wypuszczeni są, ale odarci y obłupieni będąc ze wszytkiey maiętności swey, którzy tu w jakich dostatkach, konno, ochędożnie y kostownie (7) przyjechali, wyście się sami tego napatrzyli (8), a ztąd nago, w rogożkach, ludzie szlacheckiego stanu obelżeni, pieszo od was wyszli, a drugich ieście tu niesłusznie zatrzymali y z ubogimi (9) niewiastami, z uczciwemi panienkami y dziatkami.

28. Przypominaliście y to w mowach y piśmie swoim mianuiąc, że jakobyś my posłowie, Mikołay y Alexander, zamieszkali w tuteyszym Moskiewskim hospodarstwie królem iego mością, hospodarem naszym, że pisał iego królewska mość przez posłanników hospodara waszego, iż swoich posłanników miał posłać, a nie posłał wrychle. *Na to respons:* Tym ze strony hospodara waszego y was, niemasz czym się usprawiedliwiać: bo sami wiecie prawo y zwyczay wszytkich narodów, że posłowi y przyjechać y odjechać nazad, wszędzie droga wolna, a wolno mu y odprawy w ten czas nie biorąc (10) odjechać, kiedy to z lepszym hospodara swego rozumie. Y my posłowie, podług tey wolności poselskiey, zaraz po tey tuteyszey mieszaninie (11), chcieliśmy do króla iego mości odjechać, y zasiadaiąc w otwiecie z bojarami, tegośmy się domawiali y prosili, żeby nam, jako posłom, wolno odjechać nie broniono. I bojarowie powiedzili, że hospodarz z nimi (12) namówił, iż nam mieszkać po poselsku w Moskwie dotąd, poki posłannikowie iego od króla iego mości się zwrocą; a jako się ci zwrocą, na ten czas gdy przykaże król i. m. nam posłom o dzielech swoich mówić, lub też nie przykaże, tegoż czasu odpuszczenie uczciwe y prędke nam być miało, jako się godzi posłom wielkiego hospodarza chrześciańskiego. Na tym nam słowo hospodarskie y ręce swoie dali przednieyszi bojarowie. Y potym, jako posłannicy hospodarza waszego byli u króla iego mości, y tam im naypierwey przed wszytkim mówiono o nas posłach iego królewskiey mości,

(1) in tex. Ruth. скони вѣка. (2) ib. въ лѣтописцахъ. (3) ib. оправданья. (4) ib. false, дѣлаете. (5) ib. до господара. (6) ib. не мошно, i. e. fieri non potest. (7) ib. красно и дорого. (8) ib. нагладѣлись. (9) ib. побѣдными, i. e. miseris. (10) ib add. завсегды. (11) ib. смутѣ. (12) ib. add. съ боярми.

że nas hospodarz wasz niesłusznie gwałtem zatrzymał, a to się nie tylko u chrześciańskich, ale y u busurmańskich [1] hospodarów we wszytkim świecie nie zachowuie, y że król iego mość z panami radami y ze wszytką ziemią chce o tym mocno radzić y za to stać, iż takie krzywdy z waszey strony niesłusznie podziałane. A posłannikowie hospodarza waszego o nas posłach odpowiedzieli, że posłowie poselskim sposobem [2] w Moskwie żyią, we wszelakiey poselskiey uczciwości, jako y przed tym; y skoro by się oni zwrocili, y nas posłów zaraz odpuścić miano. A gdy posłannikowie waszy zwrocili się . . . . (³).

(*). A coście mówili, jakoby król i. m., pan nasz miłościwy, to przymierze, które było na trzy lata y na jedenaście miesięcy, z bywszym hospodarem waszym z książęciem Wasilem Iwanowiczem Szuyskim, przez posły y posłanniki, pana Mikołaja Oleśnickiego, kastellana Małogoskiego z towarzyszmy, postanowiono, naruszyć y złamać miał, przez to, że pan Oleśnicki, kastellan Małogoski, y pan woiewoda Sędomirski z córką, rzekomo, sami dobrowolnie, mimo hramotę przymierną, do wora na Tuszyn z drogi odjechali; a król i. m. sam osobą swą pańską z woyskami pod Smolensk przyszedł, jakoby na spustoszenie hospodarstwa, w przymierny lata, mimo chrestne całowanie posłów y posłanników swoich. *Na to respons*: Przymierze to chociaż bywszy hospodarz wasz książe Wasiley Iwanowicz Szuyski gwałtem na posłach y posłannikach iego królewskiey mości wymogł; bo posłów blizko trzech lat, a posłanników więcey roku nasiłstwem w Moskwie trzymał y odpuścić ich nie chciał, aż na takie przymierze, jakie on sam y bojarowie iego chcieli, y na takie zapisy dohoworne, jakie sami napisali, pozwolić musili: jednak ze strony iego królewskiey mości y rzeczy pospolitey, żadna przyczyna do naruszenia przymierza nie stała się. Bo chociaż król i. m. przymierza z Szuyskim tylko na jeden rok pozwolił y kazał był zastanowić; a ieśliby na dalsze lata ks. Szuyski chciał przymierze stanowić, tedy aby on rozkazał swym posłom, szluczy ich do króla iego mości, o tym mówić, a król i. m., dla pokoju chrześciańskiego, nie był by od tego, y uczynił by to był co było przystoino. I hospodarz wasz, ks. Wasiley Szuyski, mimo nakaz iego królewskiey mości, wymogszy gwałtem przymierze na trzy lata, nad to ieszcze w zapis dohoworny iedenaście miesięcy także przez mus przyczynił; tytułu króla i. m. dziedzicznego królewstwa Szwiedzkiego w hramotach przymiernych pisać nie dopuścił; włośc Wieliżską od zamku króla i. m. Wieliżskiego, mimo wolą posęlską, w swoię stronę niesłusznie y niesprawiedliwie napisać kazał. Nad to wszytko, o ks. Rużyńskim y o insze Polskie y Litewskie ludzie, którzy mimo

(¹) in tex. Ruth. мусулманскихъ. (²) ib посольскою мѣрою. (³) in originali hujus articuli ultima pars penitùs deficit, in textu autem Ruthen. sic sonat: «А кгды послаппикове ваши звернулися, мы послы слова господара вашого и боярского про отпускъ свой упоминалисе; и вы въ ту пору нашую мѣру замыслили, што до присылки королевское жити намъ здѣсь, и такъ держали есте насъ што вязневъ якихъ. Вжо то до двухъ годовъ доходитъ, сѣдимъ заперты въ одномъ дворѣ, въ вони, яко въ турмѣ; только надъ собою кусокъ неба, а подъ собою шматокъ земли видимъ. Многихъ людей нашихъ (отъ) насъ перемовлено, которые въ вони и въ нужи такой стошнившисе, намъ изнѣвили, и, окрадши, утекають отъ господара, а ихъ пріймуютъ и жалованье даютъ. И съ такихъ мѣръ можно вамъ видѣть самимъ и розсудить у себе, што тымъ такимъ насилнымъ задержаньемъ посолскимъ, не только право и звычай всихъ пародовъ, але и перемирье, которое сами часто припоминаете, зъ вашое стороны порушаете; а таки якъ вся иншіе неэгожіе свои дѣла, такъ и тую вину на короля его милость, господара нашого, невиннѣ вскладаете.»

(*) In textu Ruthen. articulus iste, qui infra sequitur, omnino desideratur: sed loco unius, sex etiam aliae sectiones, varii argumenti, ibi extant. Vid. Сборн. кн. Оболенскаго, pag. 75 — 85. Hic autem articulus ultimus, seu potius fragmentum, sine dubio, referendus est ad legatorum conventum posteriorem, qui denuo fuit an. 1615.

wiadomości iego królewskiey mości y rzeczy pospolitey (będąc uwiedzeni żalem braciey swey ludzi Polskich y Litewskich, niewinne iednych na śmierć okrutnie w stolicy Moskiewskiey pomordowanych, a drugich w więzieniu zatrzymanych), do tego Dymitra Tuszyńskiego y do ludzi Moskiewskich przy nim będących przyłączyli się byli, y spolnie z nimi hospodarstwo Moskiewskie woiowali, — posłowie y posłannikowie iego królewskiey mości pierwey przy traktatach bojarom, a potym y samemu hospodarowi mówili, że listy y sami oni od siebie do nich radzi chcą pisać, y iego królewska mość, pan nasz, listy swe zaraz wyszle. A gdy by kniaziowie y inszi ludzie Polscy y Litewscy ich poselskich listów y samego króla i. m. rozkazania z uporu swego nie usłuchali y precz z ziemi Moskiewskiey nie wyszli: tedy iego królewska mość, według praw koronnych y wielkiego xięstwa Litewskiego, na seymie czci ich odsądzić y wszytkie ich oyczyzny na siebie hospodara y na rzecz pospolitą odebrać, a samych, gdyby potym w Polszcze y w Litwie przyścigniono, na gardłę karać rozkazać raczy; lubo w Moskwie hospodarowi waszemu ich wszytkich pobić, abo poymać, y jako chcąc karać ich pozwalali, y w tymże król i. m. y rzecz pospolita za onych jako za swowolników stać nie mieli. Posłowie y posłannikowie przyrzekali, y w hramotach przymiernych mianowicie o tym tak napisać kazali. Lecz hospodarz wasz ks. Wasiley tego nie przyjmuiąc, na posłach y posłannikach to wymawiał, czego samą rzeczą nie było jako spełnić, nie ważywszy na to kosztu y woyska: gdyż w hospodarstwach króla i. m. pana naszego, w Koronie Polskiey y wielkim Xięstwie Litewskim, według praw y wolności naszych, panowię y rycerstwo szlachta z oyczyzn swoich na woynę ieździć niepowinni, oprocz pospolitego ruszenia, za zgodą wszytkich stanów na wielkim walnym seymie uchwalonego, y to ażby na samą wielką gwałtowną potrzebę rzeczy pospolitey; a insze woyny odprawowane bywaią żołnierżmi za pieniądze naiętemi. A tak tych ludzi z Tuszyna, za nieposłuszeństwem ich, gdyby przyszło iego królewskiey mości woyną znosić, kto na woysko na żołnierże naiem da? gdyż iego królewska mość, nie będąc z Moskiewskim hospodarem y z hospodarstwem w wiecznym dokończeniu, a owszem maiąc z dawnych czasów wielkie krzywdy, w zabraniu niesprawiedliwym od państw iego królewskiey mości przez hospodarów Moskiewskich pod chrestnym całowaniem całych xięstw, zamków y włości, a osobliwie, maiąc od samego książęcia Wasila nową sobie zadaną krzywdę, niepowinen był go swym kosztem bronić y hospodarstwa iego od nieprzyjacioł oczyszczać. A ks. Wasili Szuyski, mimo tę przestrogę y napominanie posłów y posłanników iego królewskiey mości, upornie kazał przecie po swey woli pisać w hramotach przymiernych, Rużyńskiego, Wiszniewieckiego y inszych Polskich y Litewskich ludzi, królowi i. m. panu naszemu z ziemi Moskiewskiey zarazem wywieść. W którym uporze gdy hospodarz wasz zostawał, tedy posłowie y posłannikowie iego królewskiey mości o takie y inne gwałty po wiele razy, a osobliwie przy chrestnym całowaniu opowiedali się, y szerokimi słowy to wywodzili, że tak hospodarów wielkich z posłami postępować nie godziło się, y wszelkie przymierze na posłach gwałtem otrzymane nic nie ważą; y mianowali w ten czas zaraz przykład niedawny między hospodarmi wielkiemi, naszym sławney pamięci królem i. m. Stephanem, a waszym wielkim książęciem Iwanem Wasilewiczem: jako hospodarz wasz Iwan na posłach królewskich, mimo nakaz, gwałtem dohowor wymogł, a król i. m. Stephan tego nie ścierpiał, hramotę przymierną nazad odesłał y woyną szedł, a wszechmogący Bóg sprawie-

dliwości y krzywdzie pomoc dał. A to wszytko mawiał na on czas hospodarowi Moskiewskiemu książęciu Wasilu Iwanowiczu ja Alexander Korwin-Gąsiewski, Ruśkimi słowy, wsłuch, przy wszytkich bojarach, okolniczych, dyakach y dworżanach; a wy sami tamżeście byli y w uszy swe słyszeli. A ks. Wasili Szuyski, przecie, na to nic nie dbaiąc, czynił co mu się podobało; a posłowie y posłannikowie pragnąc wyswobodzenia swego od niego, jakoż Egyptskiey niewoli, y z przymuszeniem całowawszy chrest na przymiernych hramotach, wiedząc y rozumieiąc to dobrze, że chrestne całowanie z samym Bogiem sprawa iest, pilno tego ostrzegali, jakoby z swey strony chrestnego całowania nie naruszyć; a to co nasilstwem ks. Wasili na nich wymogł, rozumieli, że za przyjazdem do iego królewskiey mości, pana naszego, hospodara waszego posłów, umową poselską bez krwie naprawić się mogło. I dla tego czyniąc według wszytkich tych przymiernych hramot, naprzód dali listy za pieczęciami y rękami swymi do książąt Rużyńskiego y Wiszniowieckiego y do inszych Polskich y Litewskich ludzi, objawiaiąc im namowę swoię y przymierze z ks. Szuyskim uczynione, y rozkazuiąc im imieniem iego królewskiey mości y rzeczy pospolitey, żeby oni zaraz z Moskwy precz wyszli. A drugie listy do zamków iego królewskiey mości ukrainnych Litewskich y Inflantskich, także za pieczęciami y rękami swymi bojarom dali, żeby o przymierzu wiedząc, sami z pogranicznemi Moskiewskimi ludźmi spokoynie się zachowali, y tych, którzy by na Tuszyn do wora znowu szli, nie przepuszczali y swowolnych karali. A wyjechawszy z Moskwy, gońca, pana Domarackiego, podstolego Lwowskiego, zaraz do króla iego mości odprawili, y o przymierzu postanowionym wypisali; którego ludzie Moskiewscy worowscy na Szukopie z przystawy iego poymawszy ze wszytkiego obrali, y ledwie go y przystawów potym posłowie żywo odratowali, y aż go z granicy Wieliżskiey drugi raz do króla i. m. odprawili, y ludzi wielu, którzy tamże swą wolą, jako y pierwszi, na Tuszyn ku impostorżowi szli, nazad wrócili. A kastellan Małogosky y woiewoda Sędomirsky iż sami swoim chceniem, jako wy udajecie, ku impostorżowi na Tuszyn przyjechali, tedy w tym król i. m. y iego hospodarstwa winowane być nie mogą, bo o tym nie wiedzieli. Ale hospodarowi waszemu przynależało było za tym prędzey posłów swych do iego królewskiey mości słać y na onych skarżyć się. I kiedy by ks. Szuyski z skargą na nich przysłał, był by o tym sąd y nakazanie, zwłaszcza, że drugi poseł y posłannikowie moczno swoię chrestne całowanie trzymaiąc, do granicy Wieliżskiey przybywszy, przystawa swego Iędrzeia Dziedzioszyna y sto dworżan Smoleńskich y inszych uszanowawszy, przez włość Wieliżską na granicę Smoleńską przeprowadzili, y przez nich do ks. Dymitra Szuyskiego, brata hospodarskiego, o tym odpisali, że oni hramoty przymierną y dohoworną z sobą do króla iego mości powieźli; a ks. Dymitr Szuyski do tegoby brata swego wiodł, żeby posłów swoich co naprędzey do króla iego mości posyłał, y onym zupełną moc dał, żeby z ich mościami panami radami iego królewskiey mości umawiali się, jakby to dobre dzieło zkończyć, a oboie wielkie hospodarstwa, nasze y wasze, ku pokoju przywieśc y worów wywieśc. A do Krakowa przybywszy do króla iego mości, hramoty przymierną y dohoworną królowi i. m. oddali y o wszytkim tym postanowieniu swoim prawdziwą relacią uczynili; y król i. m., pan nasz, dla pokoiu chrześciańskiego, te nasilstwa y gwałty Szuyskiego, posłom y posłannikom swym uczynione, cierpliwie znosząc, na posły iego oczekywał, y z iego posłami panom ra-

dam swym o tym wszytkim namowę czynić rozkazać chciał. Y zaraz po przybyciu do siebie posłów y posłanników swych, listy swe po ukrainnych zamkach rozesłać rozkazał, żeby z ludźmi Moskiewskimi żadney zaczepki nie czynili, y ludzi woiennych ku impostorżowi Tuszyńskiemu nie przepuszczali; a drugie listy do ks. Romana Rużyńskiego, do ks. Wiszniewieckiego y do wszytkich Polskich y Litewskich ludzi, którzy z nimi swowolnie przy impostorże Tuszyńskim byli, pisać rozkazać raczył, żeby oni według namowy y pierwszych listów poselskich, od impostora z ziemi Moskiewskiey precz wyszli y krwie nie przelewali. Ale hospodarz wasz posłów swych do utwierdzenia tego przymierza, do króla i. m. nie przysyłał: którym ieśli zwykłą poselską drogę impostor Tuszyński zastąpił był, tedy inszą drogą, na Nowgorod Wielki, do hospodarstw iego królewskiey mości łatwie było przyiechać. A według przymierney hramoty y swoiego chrestnego całowania, ludzi króla i. m. wszytkich zatrzymanych, y z ich maiętnościami, z hospodarstwa swego, miesiąca . . . .([1]) po 28 dzień roku 7117, nie wypuścił, y owszem w dalsze więzienie pana Ratomskiego, starostę Ostrskiego, p. Matyasza Domarackiego, p. Swirskiego, p. Korytka, p. Dworżyckiego y inszych wielu zasłał, a p. Buczyńskiego y inszych w ciężkim okrutnym więzieniu na śmierć zamordował; mnichów tez Karmelitów, których przy chrestnym całowaniu posłowie y posłannikowie mianowali, także nie wypuścił, y jako o insze sprawy, tak mianowicie o rzeczy y maiętności i. m. pana Wolskiego, marszałka koronnego, w Moskwie zabrane, przez posłów swoich nie usprawiedliwił się y dosyć nie uczynił. A nad to wszytko, napisano w dohowornym hospodarza waszego zapisie, między inszemi punktami te słowa: «a kto wam wielkiemu hospodaru Zygmuntowi, z Bożey miłości królowi Polskiemu y wielkiemu książęciu Litewskiemu, koronie Polskiey y wielkiemu xięstwu Litewskiemu nieprzyjacielem będzie; y nam wielkiemu hospodaru y wielkiemu kniaziu Wasilju Iwanowiczu y naszym hospodarstwom, przeciw was hospodara y przeciw korony Polskiey y wielkiego xięstwa Litewskiego, wszelkiego waszego nieprzyjaciela w te przymierne lata ludźmi y skarbem nie wspomagać, według tey przymierney hramoty». Y tak w przymierney hramocie napisawszy y chrestnym całowaniem umocniwszy, a posłów y posłanników jego królewskiey mości z Moskwy w miesiącu Auguście odpuściwszy, prędko potym zapomniawszy swego swieżego chrestnego całowania, o tymże czasie jako posłów z Moskwy odpuścił, posłał do Szwecyiey, do Karolusa księcia Sudermańskiego, źmiennika y nieprzyjaciela wielkiego iego królewskiey mości y rzeczy pospolitey, namawiając Karolusa, żeby z nim stał przeciw iego królewskiey mości, pana naszego. Y Karolus, za przysyłaniem iego y proszeniem, przysłał do Wyborgu z zupełną mocą woiewod swoich, Jerzego Boja z towarzyszmi, z którymi hospodara waszego posłowie, stolnik y woiewoda Siemion Wasilewicz Holowin y Sydawny Wasiljew dyak dokończenie wieczne, mianowicie przeciw króla i. m. pana naszego miłościwego y przeciw państw iego królewskiey mości, korony Polskiey y wielkiego xięstwa Litewskiego uczynili y skończyli, w miesiącu Lutym, we cztery miesiące potym jako posłowie iego królewskiey mości na granicy Litewskiey stanęli. A w tym dokończeniu z Karolusem Sudermańskim napisano: «być im na Zygmunta króla i. m. pana naszego miłościwego, y na potomki iego, y na

([1]) in apographo vetusto hic loci vacuum.

iego hospodarstwo, wielkie xięstwo Litewskie zajedno, y iednemu bez drugiego, Szuyskiemu bez Karła, a Karłowi bez Szuyskiego nie jednać się.» I za to książe Wasili Szuyski zamek Korellę z ujazdami Karłowi postąpił. A przy tym y państwa iego królewskiey mości hospodara naszego między sobą dzielili: Szuyski ziemię Liflantskie Karolusowi postępował, a na siebie Połock brał, y w tych dokończonych zapisach wielkim książęciem Połockim napisał się. A dokończenie od ks. Wasila Szuyskiego, hospodara waszego, Siemion Wasilewicz Holowin y dyak Sydawny Wasilow, z Karolusowymi woiewodami, z Jerżem Bojem, y z Thenisem Juriewym, y z Arweiem Tenisowym, y z Otohełmerem Jarmernierem y z dyakiem Irykiem Ilwestem, w Wyborze, roku 7117, Februarza miesiąca postanowili, y zapisami y chrestnym całowaniem utwierdzili. A potym bojarżyn ks. Michajło Wasilewicz Szuyski Iakubowi Pontusowi, w Nowgorodzie Wielkiem na toż dokończenie swoy zapis za pieczęcią Nowogrodzkiego hospodarstwa y z podpisem ręki swey, tegoż roku 7117, miesiąca Kwietnia dał, y znowu w Kolazynie y w Alexandrowey Słobodzie na toż insze zapisy y potwierdzenie swoie dawał. A potym to wieczne dokończenie z Karolusem y sam kn. Wasili Szuyski, hospodarz wasz, swymi napisami y chrestnym całowaniem na Moskwie utwierdził. I my tego wszytkiego dowodziemy waszymi własnemi poselskimi Moskiewskimi księgami, w których wszytkie te dokończenia poselskie, z obu stron zapisy y potwierdzenia ich, wprzód od kn. Szuyskiego Skopina, a potym od samego hospodara waszego uczynione y dane, słowo w słowo są napisane. A w tychże księgach y regiestr postanowienia pieniężney zapłaty, którąście Niemcom swoim dobrochotnym, nakupuiąc ich na króla i. m. pana naszego y na iego państwa, po dwa kroć sto tysięcy talerów na miesiąc dawali. Y nad ten terązniejszy dowod nasz, co większego y jaśnieyszego na pokazanie chrestnego przestąpienia hospodara waszego być może? A Karolus od hospodara waszego pieniądze wziąwszy, y ludzi rożnych cudzoziemców za to naiąwszy, na zamki króla i. m. Liflantskie, y na mię Iana Karola Chodkiewicza, hetmana wielkiego xięstwa Litewskiego, y na woyska iego królewskiey mości przychodził, y wprzód pod Pernawą, a potym pod Dyamentem, niedaleko Rygi, w tymże roku 7117, w którym przymierze z posły y posłanniki iego królewskiey mości Szuyski uczynił, ze mną hetmanem y ludźmi króla i. m., żołnierżmi cudzoziemskimi za pieniądze Szuyskiego naiętymi bitwę złaczał; y za łaską Bożą, a szczęściem iego królewskiey mości, Szuyskiego y Karolusowie woyska przez mię hetmana y ludzi króla i. m. na głowę pobite y pogromione są. A przed tymi bitwami, ieszcze w miesiącu Wrześniu, poki posłowie y posłannikowie króla i. m. z Moskwy nie wrocili się, y ieszcze w drodze w Moskiewskiey ziemi byli, wiele języków z woyska Karolusowego do mnie hetmana przywodzono, a inszi, co sami się przedawali, wszyścy jednostaynie powiedali, że kn. Michajło Wasilewicz Szuyski z Nowogroda Wielkiego z Karolusem y z iego wielkimi woiewodami zsyłał się y na to przywodził, żeby byli w dokończeniu z Szuyskim hospodarem Moskiewskim y szli woyną na króla i. m. pana naszego y na iego wielkie hospodarstwa. A ja hetman w ten czas o tym królowi i. m. z Inflantskiey ziemi pisał y nieprawdy Szuyskiego objawił. A po bitwach, gdy za łaską Bożą y szczęściem króla i. m. woysko Karolusowe, za pieniądze Szuyskiego naięte, zbito y większych woiewod więźniami wzięto: y ci woiewodowie dostatecznie powiedali, jako Szuyski z Karolusem zsyłał się, y jako posły Szuyskiego z Karolusowymi w Wyborże namówili się y chrestnym całowaniem

z obu stron umocnili się. Y potym sam ja hetman do króla i. m. przybywszy do Wilna, o tych wszytkych nieprawdach hospodarza waszego Szuyskiego królowi i. m. powiadał; a iego królewska mość, jako chrześciański wielki y pobożny hospodarz, za takimi jawnemi nieprawdami Szuyskiego na krew chrześciańską nie skwapiał się, ale chciał to wszytko zsyłaniem się y namową ku dobremu końcowi przywodzić. Jakoż naprzód, za pozwoleniem króla i. m., ja starosta Wieliżski pisałem w Smolensk do woiewody Michajla Borysowicza Szeyna trzy kroć, żeby on na granicę dla spolnych hospodarskich spraw sam ze mną zjechał się; a mnie było z nim o tym mówić, żeby on do hospodara swego odpisał: ieżeli jeno dla Tuszyńskiego impostora, posłom iego do króla i. m. nielzia przeiść, tedy żeby Szeynowi dał zupełny nakaz ze mną króla i. m. posłem namówić się, y w tym co gwałtem na posłach y posłannikach iego królewskiey mości w Moskwie wymogł, sprawić się, y o tym też namowę uczynić y umocnić się, jako by impostora Tuszyńskiego y z nim Polskich y Litewskich ludzi, swowolnych y nieposłusznych, spolnemi siłami znieść y pokarać, a hospodarstwo Moskiewskie od nich naprędzey oczyścić. I Michajło Szeyn pisał do mnie wprzód, że chciał ze mną zjechać, a potym, boiąc się tego, żeby kto nań zdrady jakiey nie rozumiał y winnym go nie uczynił, y do hospodara nie oskarżył (jako tego za Borysa y Szuyskiego wiele u was było, y poki u was hospodarski syn na stolicy hospodarskiey nie siadzie, poty y teraz zausznicy nie wywiodzą się), odpisał do mnie Szeyn, że onemu samemu nie zeydzie się ze mną zjechać, a chce on wysłać dworżan. Ale mnie z dworżany o tak wielkiem dziele hospodarskim nie zeszło się zjazdu mieć; y tak ta sprawa potrzebna w ten czas nie skończyła się z waszey strony. Zaczym już iego królewska mość wiedząc z iedney strony tak jawne nieprawdy Szuyskiego, a z drugiey strony widząc nieposłuszeństwo ludzi Polskich y Litewskich, którzy stali przy Tuszyńskim impostorze, y żałuiąc chrześciańskiey krwie, a jako hospodarz mądry, w czas, a nie po czasie, większemu złemu zabiegaiąc y bezpieczeństwo sobie y swym od Bóga powierżonym państwom waruiąc, sam osobą swą hospodarską przyszedł pod Smolensk, oyczyznę swą, rok cały y cztery miesiące potym jako Szuyski w stolicy na posłach iego królewskiey mości przymierną hramotę wziął. A jadąc pod Smolensk, król i. m. pisał y posyłał listy swe do Smolenska, do wszytkych Smolnian, że król i. m. będąc wielkim hospodarem chrześciańskim, y maiąc w przodkach swych krewność y spowinowaczenie z przeszłymi wielkimi hospodarami Moskiewskimi, sławney pamięci z wielkim hospodarem y wielkim książęciem Iwanem Wasilewiczem, y z synem iego wielkim ks. Fiedorem Iwanowiczem, y użaliwszy się od worów złych ludzi spustoszenia Moskiewskiego hospodarstwa, uczynił pochod swoy hospodarski dla tego, aby krew chrześciańską ujął, a ludźiom pokoy y uciszenie przywrocił; y oniby o tym wiedząc, nie bali się y szkod sobie żadnych nie czynili. Ale Smolnianie dobrotliwością y łaską króla i. m. pogardzili, Smoleński posad sami wypalili, w zamku zamknęli się, y wielkimi grubościami swymi naprzód Boży, a potym króla i. m., pomazańca Bożego, gniew na się poruszyli y upamiętać się nie chcieli; a za to sprawiedliwym sądem Bożym do upadku swego przyszli: co im stało się samym od siebie, a nie od króla iego mości. A chrześcian poddanych na włości, za rozkazaniem króla i. m., hetmany y wszytko woysko ostrzegali, że przez wszytek czas sami z żonami swymi y dziećmi w do-

miech swoich byli cali. A nad to, w ten czas ich mość panowie rada, którzy przy króle i. m. byli, zabiegaiąc krwie chrześciańskiey rozlaniu, za przyzwoleniem iego królewskiey mości, wysłali z listem dworżanina pana Stromiłowskiego do kn. Michajła Wasilewicza Szuyskiego o tym, żeby on kn. Wasila Iwanowicza, hospodarza y wuja swego upomniał y na to przywodził, jakoby iemu y innym bojarom pozwolił z ich mościami panami radami o dobrym dziele y pokoju chrześciańskim zesłać się; a rozkazano panu Stromiłowskiemu iechać na Toropiec, y ja starosta Wieliżski pisał o tym na ten czas do Toropca, do woiewody Alexandra Czohłokowa, który odpisał, że on posłał do kn. Michaiła, w Kolazyn, dla dokładu; a pan Stromiłowski, oczekiwaiąc we wsi Wieliżskiey w Uszorczowie, pod granicą Toropiecką, cztery niedziele, a nie mogąc do kn. Michaiła przyiechać, dla tego, że go Moskiewscy ludzie przepuścić nie chcieli, wrócił się pod Smolensk. Potym wrychle z tymże listem wysłali panowie rada w stolicę do bojar drugiego dworżanina p. Alexandra Sliźnia; y kn. Wasili Szuyski, hospodarz wasz, y tego do Moskwy przepuścić nie kazał, y hardzie odpowiedzić mu kazał, jakoby to p. Slizień na oszukanie, dla smuty, posłany być miał; przetoż bojarowie go słuchać nie chcieli, y p. Slizień także nazad z drogi wrócił się pod Smolensk. A potym iego królewska mość posłał wielkich posłów swoich, pana Stanisława Stadnickiego, kastellana Przemyślskiego, y ks. Krystopha Zbarażskiego z towarzyszmi, ludzi swoich Polskich y Litewskich od impostorza odwodzić; y w ten czas trzeciego mnie posłał y Iana Hrydicza, sekretarza swego iego królewska mość od siebie do hospodarza waszego o dobrym dziele, o pokoju y o uciszeniu posyłał. Y ja z Tuszyna, oznaymiwszy wprzód o sobie do stolicy, pod Drzewiany zamek w wiliią Bożego Narodzenia podjezdżał, y dworżanom, którzy z stolicy do mnie wysłani byli, list króla i. m. ukazował y ustnie im mówił, że od hospodara swego króla i. m. posłany iestem do hospodarza waszego o dobrych dzielech, żeby mię hospodarz wasz puścił do siebie y poselstwa słuchał. Y dworżanie nazad w stolicę pojechali, a potym wyjechawszy z stolicy, odpowiedzieli mi: «dziś święto, wielki hospodar y bojarowie Bogu się modlą, puścić cie nie kazali»; y ja za tym precz odjachał y do iego królewskiey mości pana swego pod Smolensk wrócił się. A jako za bytności posłów iego królewskiey mości na Tuszynie, z woyskiem wielkim przysłanych, ludzie Polscy y Litewscy y wiele starszych Moskiewskich od impostorza odstąpili, y impostor od stolicy odbieżał, a stolica od tak wielkiego obleżenia, za łaską Bożą, a króla i. m. przemysłem y staraniem wolna została, y wiele zamków Moskiewskich, którzy za impostorza byli, powrócili się ku stolicy: tedy Szuyski, nie przyznawaiąc tego wszechmogącemu Bogu, który to przez króla i. m. pomazańca swego sprawił, ale wszytką nadzieią swą y ufanie na Karolusa Sudermańskiego, nieprzyjaciela króla i. m., y na ludzi Niemieckich położywszy, z królem i. m. zsyłać się nie chciał, y woysko niemałe z woiewodami, z kn. Chowańskim, z kn. Jakowom Boratyńskim y z Edwardem Gornem, hetmanem, pod Białą na mię Alexandra Gąsiewskiego y na ludzie króla i. m. posyłał. A gdy z tamtąd, za łaską Bożą, a szczęściem iego królewskiey mości, woysko to rozgromione y rozegnane od nas, y prędko potym wszytkie woyska Moskiewskie, Tatarskie y naiemne Niemieckie do iedney gromady zgromadziwszy na króla i. m., w przednich półkach kn. Jeleckiego z Wołuiewym,

a z większymi półkami brata swego kn. Dymitra Szuyskiego, z kn. Andrzeiem Holiczynym, y innych wiele woiewod Ruskich, także z woiewodami Niemieckimi naiemnymi, z Jakubem Pontusem y z Edwardem Gornem y z ich towarzyszmi y z naiemnymi woyski wysłał, y rozumiał już wszytkiem hospodarza naszego zkruszyć, a swoy tyrański umysł nasycić, hardość y upor swoy umocnić. Ale wszechmogący w Troycy jedyny Bóg, który na taiemnicę serc ludzkich patrzy, widząc to w sercu pana naszego króla i. m., pomazannika swego, że on hospodar prawdziwie, dla uięcia krwie chrześciańskiey, y dla uczynienia pokoiu y uciszenia wszytkich głową swą przyszedł, — dał królowi i. m. nad tym hospodarskim nieprzyiacielem zwycięstwo, że przez i. m. pana Żołkiewskiego, hetmana, y brata iego z towarzyszmi y wszytko rycerstwo Moskiewskie, Tatarskie y Niemieckie na głowę zbito y rozegnano, a ostatni iego królewskiey mości y panu hetmanowi czołem uderżyli; a woiewodowie, kn. Jelecki y Wołuiew, co w Carowem Zaymiszczu w ostrowku siedzieli, za ich proźbą od hetmana gardłem darowani, y wszyscy za chrestnym całowaniem swoim, do hetmana iego królewskiey mości koronnego pana Żołkiewskiego y do woysk iego królewskiey mości przyłączyli się. A w te czasy wor Kałuższki, Dymitr nazwany, maiąc woysko wielkie Moskiewskie (a niektórych y naszych ludzi, którzy się byli do niego po zbieżeniu iego z Tuszyna w Kaługą swowolnie przyłączyli), do pana hetmana przysyłał, zdaiąc się na łaskę iego królewskiey mości y chcąc królowi i. m. służyć krwią swą y siłą przeciw narodu Moskiewskiego postępować. Toż latwiey było, y w on czas król i. m. spustoszenie wszytkiey ziemie Moskiewskiey mogłby uczynić y w poddaństwo ją sobie przywieść: ale król i. m., według swey pańskiey łaskawości czyniąc, wora Kałużskiego do służb swoich nie przyiął, a hetmanowi swemu z wami bojarami złączywszy się kazał o tym przemyślać, jakoby od wora Moskiewskie hospodarstwo oczyścić. Y nad Szuyskim za to, że on będąc z przodków swoich poddanym hospodarów Moskiewskich, na przestoł hospodarski, mimo hospodarskich królewskich dźieci, a krewnych zeszłych wielkich Moskiewskich hospodarów, nie po swey mierże wzniosł się, tenże we wszytkich władnący Bóg, przez was samych bojar y wszytkich ludzi Moskiewskich hospodarskich, sprawiedliwy wyrok swoy dał, na przykład wszytkim takim, żeby wprzód nie ważyli się nad swoie powołanie carskiego stopnia dostępować.

Y przetoż wam by wielkim posłom te wszytkie słowa nasze dobrze uważywszy y rozsądziwszy u siebie prawdziwym chrześciańskim sercem (jakoście y sami dobrze wiadomi, że to nie inaczey, ieno tak iest jako to wam mówim y piszem), te wszytkie wmyślenia y nieprawdy Borysa Hodunowa y ks. Wasila Szuyskiego precz odstawić, y o nich, y o ich przymierzech więcey nie mówić (bo ich sprawy z nimi w grob położone, a nam y wam ni na coż nie zeydą się); a iego królewską mośc, hospodarza naszego, jako prawdziwego, chrześciańskiego pobożnego pana, y rzeczy pospolitey Korony Polskiey y wielkiego xiężstwa Litewskiego, Borysowymi y Szuyskiego sprawami obłudnymi y nieprawdziwemi niewinnie nie winować y nie pomawiac, y więcey takimi nieprzystoynemi mowy y piśmy waszymi żalu nam nie czynić.

A co się dotycze namowy y dokończenia z obu stron, z naszey, od hetmana koronnego p. Stanisława Żołkiewskiego y pułkow-

ników y rotmistrzów, którzy przy nim byli, a z waszey, od wszytkich bojar y wszelkich stanów ludzi wszytkiego Moskiewskiego hospodarstwa, zapisami y chrestnym całowaniem utwierdzonego, które do tych czasów przewłokło się: tedy to dzieło między nami y wami iest naywiększe do gruntownego y na wieki nieporuszonego naszego y waszego y wielkich hospodarów y narodów naszych y waszych pokoiu y uciszenia, y ku wszelkiemu dobremu y pożytkowi wszytkiego chrześciaństwa. Y o tym z wielkimi posły Moskiewskiego hospodarstwa chętnie będziemy na źjeździe mówić, y to tak wielkie, sławne y wszytkiemu chrześciańslwu pożądane y potrzebne dzieło chcemy w dokończenie przywodzić.

Apographum hujus acti extractum est e vetusto manuscripto, quod asservatur in bibliotheca Comitis de la Gardie, in castello ejus feudali, Leberede dicto. Titulus Notae signatus Polonice:
Respons ich mościów pp. posłów wielkich Korony Polskiey y w. xiężstwa Litewskiego, dany wielkim posłom hospodarstwa Moskiewskiego.

Г) ИЗЪ ГАЛИЦКО-РУССКИХЪ АРХИВОВЪ.

CLXIV.

Breve Pontificis Romani Urbani VI, Magistro Ordinis fratrum Praedicatorum, quo tribuitur ei atque vicario ejus plena auctoritas instituendi tres Inquisitores, unum in Armenia et Georgia, alterum in Graecia et Tartaria, tertiumve in Russia et Valachia, annexâ hic formula juramenti. An. 1381.

Грамота Папы Урбана VI Начальнику Ордена Доминиканцевъ, о предоставленіи ему и намѣстнику его власти опредѣлять трехъ Инквизиторовъ, въ Арменіи и Грузіи, въ Греціи и Татаріи, въ Руси и Валахіи, съ присоединеніемъ формы присяги для избираемыхъ. 1381 г.

Urbanus episcopus, servus servorum Dei, dilecto filio, magistro Ordinis fratrum Praedicatorum, salutem et apostolicam benedictionem. Ad ea, quae Catholicae fidei augmentum respiciunt, libenter, prout tenemur, ex debito pastoralis officii intendimus, ac ut Christi fideles in fide perseuerare, et a fidei tramite deviantes redire valeant, sollicitudinis nostrae partes liberaliter adhibemus. Sane, cum ad exstirpandos errores seminandamque Orthodoxae fidei veritatem, sint in ultramarinis partibus, quae per infideles occupantur, quamplures personae necessariae ac etiam opportunae, et sicut accepimus, quondam Joannes de Gallo, tui Ordinis Praedicatorum professor, qui in partibus praedictis, per felicis recordationis Gregorium papam XI, praedecessorem nostrum, Inquisitor hereticae pravitatis extiterat deputatus, in partibus illis fuerit vita functus, sintque ad hujusmodi inquisitionis officium opportuni aliqui: nos volentes in praemissis, quantum cum Deo possumus, providere, ac de discretione tua gerentes in his et aliis fiduciam in Domino specialem, tibi et vicario tuo, in illis partibus pro tempore deputato in posterumque deputando, instituendi authoritate apostolica tres personas, idoneas et discretas: unam, videlicet, in Armenia et Georgia, et alium in Graecia et Tartaria, ac alium in Russia et Valachia Majori et Minori Inquisitores pravitatis praedictae, et eis ut omnia, quae ad hujusmodi inquisitionis officium pertinent, libere exercere valeant, licentiam concedendi, contradictores quoslibet et rebelles auctoritate apostolica compescendo, non obstantibus constitutionibus Apostolicis, statutis et consuetudinibus praedicti Ordinis contrariis quibuscunque, tenore praesentium concedimus facultatem. Volumus autem, quod

iidem Inquisitores, cum deputati fuerint, ut praefertur, in manibus tuis, aut vicarii praedicti praestare teneantur in forma, quae sequitur, juramentum. Forma autem juramenti huiusmodi talis est: «Ego Inquisitor ab hac hora in antea fidelis ero Beato Petro sanctaeque Romanae Ecclesiae, ac Domino meo D. Urbano Papae VI, suisque successoribus canonice intrantibus; non ero in consilio, consensu vel facto, ut vitam perdant aut membrum, aut capiantur mala captione. Consilium vero quod per se, vel per nuntium, aut per literas mihi credituri sunt, signo, verbo, vel nutu, me sciente, ad eorum damnum nemini pandam. Si damna eorum tractari scivero, pro posse me impediam, ne fiat: quod si per me impedire non possem, per nuntium, aut litteras eis significare curabo, vel illi, per quem citius ad eorum notitiam deducatur. Officium inquisitionis mihi commissum fideliter geram et sollicite exercebo; prece vel pretio, favore vel odio a justitia non recedam, etiam poenas seu poenitentias injungendo, vel relaxando, seu aliàs dispensando, dona, munera seu exerzia, aut obligationem seu promissionem super illis, per me vel per alium seu alios, a personis coram me causas habentibus, seu ab aliis pro ejsdem pro poenitentiis impositis, vel imponendis, nec aliàs mihi vel meo officio applicando non recipiam; quinimo omnes officiales meos cum diligentia, qua potero, ab his faciam abstinere, et ad hoc obstringam eos eorum proprio juramento. Sic me Deus adjuvet et haec sancta Dei evangelia!» Datum Romae, apud S. Petrum, Kalendis ... (*), pontificatûs nostri anno tertio.

Apographum ex archivo Dominicanorum Leopoliensium relatum est Collegio Archaeographico a Correspondente D. Zubrycki. Conf. Опис. Кіевской Іерархіи, *pag. 90 et 94, in notis 51 atque 54.*

CLXV.

Privilegium Regis Poloniae Vladislai II, presbytero Michaëli ejusque haeredibus, de jure possidendi omnia funda, quaecunque ad templum s. Deiparae in villa Torlecensi antiquitùs a Ducibus Ruthenis sunt condonata. Domin. 4 post festum Paschae, an. 1415.

Жалованная подтвердительная грамота Польскаго короля Владислава-Ягайла Терлецкому священнику Михаилу и наслѣдникамъ его, на право владѣнія угодьями, наданными тамошней Рождество-Богородицкой церкви отъ прежнихъ Русскихъ князей. 1415 г. Апрѣля 28.

In nomine Domini, amen. Nos Vladislaus, Rex Poloniae ac Lithvaniae, Russiae et aliarum plurimarum terrarum Dominus, manifestum facimus his nostris literis, omnibus et singulis, quibus expedit, praesentibus et futuris. Quia reliquimus et relinquimus poponem Michaë-

(*) Mensis nomen in apographo omissum.

lem, ac liberos et haeredes ipsius circa synagogam Nativitatis Matris Dei in bonis Terło, circa totum id, quidquid pertinebat ab antiquo ad ecclesiam s. Nativitatis monasterii Terlecensis, cum omnibus utilitatibus, sylvis, melificiis, pratis, piscinis et arvis torrentibus, et ita relinquimus eum, ut tempore Ducis Leonis erat et tempore Ruthenorum Ducum aliorum; et hoc per neminem debet violari perpetuis temporibus. Et in robur his nostris literis fecimus appendi nostrum sigillum. In nostra curiâ Miedica, dominica quartą post festum Paschae, sub annis Nativitatis Domini millesimo quadringentesimo et quintodecimo. Et circa hoc testes erant: dominus archiepiscopus Leopoliensis (*); dominus Moszenka de Dombrowa; Domarath de Cobylani, castellanus Bicensis; dominus Petrus Szabinowicz, dapifer Sandomiriensis; dominus Bartholomeus Skarbynowicz, succamerarius Sandomiriensis; dominus Waszko Tepkowicz, dominus Wołczek Rohatynski, dominus Waszko Mosenczycz. — Datae hae literae per manus venerabilis Nicolai Dunin, vicecancellarii regni Poloniae, praepositi S. Floriani ante Cracoviam, de mandato nostro regio.

Apographum ex archivo Leopoliensis monasterii s. Onuphrii relatum est a Correspondente d. Zubrycki. Privilegium hoc denuo confirmatum a Rege Poloniae Sigismundo I, an. 1519.

CLXVI.

Privilegium Regis Poloniae Casimiri praelatis, nobilibus, militibus et caeteris terrarum Russiae incolis, confirmans omnia pristina eorum jura ac libertates, accessis novis etiam articulis de causis forensibus, cmetonibus, theloneis et caet. fer. 6 post und. mil. Virginum, an. 1456.

Жалованная подтвердительная грамота Польскаго короля Казимира Галицко-Русскому духовенству, дворянству, рыцарству и прочимъ жителямъ, на всѣ прежнія права и вольности ихъ, съ добавленіемъ новыхъ узаконеній о судебной расправѣ, волостныхъ людяхъ, мытахъ и пр. 1456 г. Октября 22.

In nomine Domini, amen. Ad perpetuam rei memoriam. Nos Kasimirus, Dei gratia Rex Poloniae, nec non terrarum Cracoviae, Sandomiriae, Siradiae, Lanciciae, Cujaviae, magnus dux Lithvaniae, Pomeraniae, Russiae Prussiaeque dominus et haeres, significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis praesentibus et futuris, harum notitiam habituris. Quomodo recensentes et animo resolventes, quanta puritatis affectione et fidei integrae constantia praelati, comites, barones, milites, et nobiles spirituales et seculares terrarum Russiae, sincere fidelesque nostri dilecti, personam nostram venerati sunt atque dilexerunt: eapropter duximus in ipsos incolas terrarum Russiae oculos pietatis nostrae apperire, et eis hanc gratiam, quam actu et opere, veluti attlethae fideles, contra tyranidem infidelium

(*) Joannes Rzeszowskj Vid. *Kron. miasta Lwowa*, pag. 81.

Thartarorum dietenùs pugnando comprobaverunt et exhibuerunt sinceritatis constantiâ, uti decet, gratitudine compensare. Ex certa nostra scientia et de consilio nostrorum consiliariorum, ipsis praelatis, baronibus, militibus et nobilibus terrarum Russiae omnia jura, privilegia, libertates et munimenta, quae a divae memoriae Regibus et principibus Poloniae, praedecessoribus nostris, regni Poloniae veris et legitimis haeredibus, super quibuscunque bonis et libertatibus habere dignoscuntur, rite, juste et legitime emanatas, quas hic volumus habere pro insertis, in eorum omnibus punctis, conditionibus, clausulis, capitulis et articulis universis approbamus, innovamus, ratificamus et confirmamus, temporibus perpetuis et aeviternis duraturas. Et quia nonnulla jura praedecessorum nostrorum sunt diminuta, quae pro conservatione ipsarum terrarum indigent reformatione ac additione, ideo articulos infrascriptos praesentibus duximus confirmandos, approbandos et ratificandos.

Inprimis, quod in rebus et negotiis, quae concernunt et tangunt terras Russiae, nihil faciemus, nisi consiliariorum earundem terrarum consilio communicato et accepto, et hoc temporum qualitate et necessitate exigentibus.

Praeterea, dum se nobis feliciter transitus per terras Russiae obtulerit, non faciemus, nec committemus, causas per aliquos judices aut terrigenas forenses seu extraneos alterius terrae judicare, sed solùm per judices et officiales illarum terrarum, prout in aliis terris regni nostri, tempore nostri adventûs, consuetum et solitum est circa talia judicia fieri et observari, judicandas committemus. Causas vero pendentes, indecisas, nobis de ipsis terris recedentibus, dignitariis et judicibus terrarum ipsarum committemus in mandatis terminandas et decidendas, ubi causa vertitur, sed non aliarum terrarum regni nostri, uti praefertur consvetudine et observantia.

Insuper statuimus, quod *cmethones* terrigenarum per capitaneos ac officiales ipsorum aliosque violenter non recipiantur in servitutem, vulgariter *mordinice* hoc expresso, nisi prius villicus, aliàs *thywon* seu *wathaman* cum omnibus cmethonibus possessionatis super eo juraverint, quod sit de eorum genere et servitute, et quod ignoraverunt eum per tantum tempus, per quod defuit.

Praeterea eximimus et liberamus omnes et singulos nobiles et terrigenas a solutione theloneorum, ut nulla thelonea a rebus ipsorum, duntaxat a piscibus, quos de eorum piscinis vel pretio emptis vel arendatis conduxerint vel vendiderint, solvere debebunt, nec sint adstricti, removentes et auferentes omnem *daciam*, quae ab olim de piscibus nobilium terrigenarum tollebantur et exigebantur.

Insuper statuimus, ut cmethones, dum accusantur de furtis per capitaneos aut eorum officiales, sine voluntate haeredum non captiventur: sed ut in aliis terris regni practicatur estque consuetum, ita observari de eisdem volumus.

Decernimus etiam, quod omnes et singuli mercatores viis solitis et consuetis cum eorum bonis et mercantiis deambulent, nec illorum bona quisque ad vias insolitas divertere audeat quoque modo.

Insuper statuimus, ut quicumque terrigena instituit nova thelonea sine nostra aut praedecessorum nostrorum voluntate et auctoritate, ipso facto bona sua perpetua amissione amittet.

Quos quidem articulos suprascriptos firmiter et inviolabiliter observare et tenere promittimus et pollicemur praesentium per tenorem, et sigillo nostrae majestatis, quamprimum sculptum et elaboratum fuerit, communire et sigillare. Harum, quibus sigillum nostrum prae-

sentibus est subappensum, testimonio litterarum. Actum in conventione Novae civitatis Corczyn, feriâ sexta post undecim millia Virginum, anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo sexto. Praesentibus reverendis in Christo patribus, dominis Gregorio archiepiscopo Leopoliensi, Thoma episcopo; magnificisque et generosis: Johanne de Czyszow, castellano et capitaneo; Johanne de Thenczyn Cracoviensi, Johanne de Olesznycza Sandomiriensi, Andrea Odrowąż de Sprowa Leopoliensi palatinis; Predborio de Koniecpole Sandomiriensi, Czesłao de Curoszwynky Lublinensi, Nicolao de Zabrzow Vislicensi, Gregorio de Branicza Radomiensi castellanis, et aliis quàm pluribus circa praemissa. — Datum per manus venerabilis Johannis Luthconis de Brzeszcz, utriusque juris doctoris, Sedis Apostolicae protonotarii et ejusdem sacri Palatii causarum auditoris, archidiaconi Gnesnensis et regni Poloniae Vicecancellarii, nobis sincere dilecti. — Relatio ejusdem venerabilis Johannis de Brzeszcz, utriusque juris doctoris, archidiaconi Gnesnensis, R. P. Vicecancellarii.

Originale membraneum asservatur in archivo Capituli Leopoliensis, ritûs Latini, loculamento № 29. Apographum hujus privilegii relatum est a Correspondente d. Zubrycki.

CLXVII.

Decretum Regis Poloniae Sigismundi I, quo interdictum est, ne cives Leopolienses Russi, ritus Graeci, possideant domos extra ipsorum plateas, nec ad aliqua contubernia et artificia admittantur, cauponas teneant, pannumque vendant et caet. Feria 6 post festum s. Valentini, an. 1525.

Судная грамота Польскаго короля Сигизмунда I, съ воспрещеніемъ Львовскимъ православнымъ Русинамъ строить домы не въ своей улицѣ, также записываться въ цехи и заниматься ремеслами, торговать напитками, сукнами и пр. 1525 г. Февраля 17.

Sigismundus, Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae et caet., significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis. Quia cum questi essent coram nobis, cum anno praeterito Leopoli essemus, cives ejusdem civitatis nostrae Leopoliensis, ritûs Ruthenici, quorum ibi non exigua pars est, quod qui cum in eodem jure residerent, et ipsi, qui aequaliter cum aliis civibus eandem civitatem incolentibus onera civilia ferant, per proconsulem et consules praedictae civitatis domos extra eorum plateas sitas emere et comparare, cauponiamque exercere, seu vinum et cerevisiam ac alias res poculentas vendere et propinare, et pannum ulnatim incidere prohibentur, ac etiam ab artificiis eorumque usu et contuberniis prohiberentur, ad eaque nón admitterentur, non absque magno ipsorum praejudicio damnoque et contemptu. Et ex adverso, ipsi consules et cives ritûs Catholici seu Romani suas legitimas causas et validas rationes, quare id facerent, abunde explicassent. Nos de eadem controversia, majoribus alioquin curis et negotiis districti, illicomodò cognoscere et definire

non valentes, suspenderamus et retuleramus eam ipsam controversiam ad hunc generalem regni nostri conventum, et partibus praedictis in eodem conventu coram nobis comparendi certum terminum praefixeramus. Quo adveniente, comparentibus coram nobis ipsis partibus praedictis, et querelas ac rationes suas alias denuo referentibus, nos unâ cum consiliariis nostris, in ipso conventu congregatis, mature et debite expensis eisdem querelis et rationibus praedictarum partium, et aliis, quae per illas tam Leopoli, quàm etiam in ipso conventu coram nobis fuerunt prolocutae et allegatae, ac longum tempus retroactum, per quod nihil unquam per nostros praedecessores in praemissis, pro parte praedictorum civium Leopoliensium ritûs Graeci seu Ruthenici, immutatum aut innovatum esse comperimus, sentientes, de consilio ipsorum consiliariorum nostrorum, decrevimus ac praesentibus literis nostris decernimus: quod ipsi cives Leopolienses ritûs Graeci seu Ruthenici sint contenti finibus suis et plateis, ab antiquo tempore illis pro eorum domibus et habitationibus illic Leopoli designatis; ad alias vero domos, in aliis locis et plateis consitas, in quibus antehac ipsi, vel eorum praedecessores habitare non solebant, emendas et comparandas ac possidendas sese ingerere omnino non debeant, nec possint. Quos etiam pari modo, circa antiquas consvetudines et prohibitiones, in dicta civitate nostra Leopoliensi hactenus observatas, ne videlicet ad aliqua contubernia et artificia suscipiantur, aut admittantur, nec aliquem potum propinent, sed et neque pannum ulnatim incidant et vendant, perpetue relinquimus; verùm reliquis suis negotiationibus, dudum eis permissis, sibi libere victum et incrementum rei suae familiaris quaerant. Consules vero ipsi, et alii cives Leopolienses ritus Catholici nullum in hoc et in aliis eorum consvetudinibus antiquis illis gravamen, aut praejudicium inferant, sed ipsos, vicina charitate et benevolentia (uti par est) causa reservanda, mutua pace et concordia complectantur, hoc decreto mediante. Harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Actum et datum in conventu generali regni Petricoviensi, feriâ sexta proxima post festum s. Valentini, anno Domini 1525, regni vero nostri anno 19. — «Petrus episcopus et vicecancellarius.» — Relatio reverendi in Christo patris, domini Petri, Cracoviensis et Posnaniensis episcopi, et regni Poloniae vicecancellarii.

Authenticum asservatur in archivo magistratus Leopoliensis, fasciculo № 219, cujus exemplar relatum est a d. Zubrycki. Conf. eiusdem Kroniká miasta Lwowa, *pag. 148.*

CLXVIII.

Litterae Alexandri palatini Moldaviae ad regem Poloniae Sigismundum Augustum, quibus deprecatur, ut opem ferret orthodoxis civibus Leopoliensibus ad ecclesiam suam finitùs aedificandam. An. 1558.

Письмо Молдавскаго господаря Александра къ Польскому королю Сигизмунду Августу, коимъ проситъ его содѣйствовать Львовскимъ православнымъ гражданамъ въ построеніи церкви. 1558 г. Августа 25.

Nayaśnieyszij oświeczony Króliu, panie a panie przyiaczeliu, szosiedzie nam osobliwie łaskawy! Alexander, z łaski Bożyi woiewoda hospodar ziem Mołdawskich, zdrowie waszey królewskiey mości them pisaniem naszym nawiedzamy. Oznaymuiemy w. k. m., iże przed them czasem umyślili poddani w. k. m., miesczanie Lwowsczi z Bożą pomoczą czerkiew budowacz w mieszczie Lwowskim: o czo thesz y nasz żadali, abychmy z storony naszey dali ym czo ku spomożeniu na budowanie they czerkwie Bożyi. My, yako tho zwyklichmy dawno czynicz wedli chresczijanstwa, posłalichmy ym skarbu naszego kilka seth złothych, a ku themu wołow y ynych reczij, y mamy tham przy them budowaniu służebnika naszego. Kthorey czerkwie, nayaśnieyszij oświeczony kroliu, mogliby jusz przędko dobudowacz: iedno że miecz nie mogą matherey i karamidy, a snad, nie chczą ym za pieniądze panowie Lwowsczi thego postąpicz. O czo my w. k. m. yako pana a przyiaczielia a sąsyada, nam osobliwie łaskawego, pilnie żądamy, aby w. k. m. raczył dla prośby naszey tho uczynicz, a listh w. k. m. roskazacz dacz do radziecz Lwowskich, aby ym za pieniądze na jednym mieysczu matherey y karamidy postąpili: Bo tesz, nayaśnieyszij oświeczony kroliu, w they czerkwie Bożyi y o w. k. mosczi bogomodlie będzie. Przy them pilnie zaleczamy się w łaskawą przyiaźn w. k. m. Dan z Husow, w dzien s. Barthlomeya, anno Domini 1558.

In diphtera epistolae inscriptio tituli regii sequens: Najaśnieyszemu oświeczonemu Sigmunthu Awgustowi, z łaski Bożyi królewi Polskiemu, xiężęciu wielkiemu Lithewskiemu, Ruskiemu, Pruskiemu, Mazowieczkiemu, Zmuyskiemu et c., panu a przyiaczeliu y sosyadowi nam osobliwie łaskawemu. *Originale asservatur in archiuo Stauropygiali Leopoliensi, cujus apographum relatum est a Correspondente Zubrycki.*

CLXIX — CLXXVI.

Edicta regis Poloniae Sigismundi Augusti et alia documenta, spectantia ad controversiam inter episcopos Leopolienses, Gregorium s. Gedeonem Bołaban et Joannem Łopatka exortam, de utriusque juribus in episcopatum. An. 1569 — 1576.

Грамоты Польскаго короля Сигизмунда Августа и другіе судебные акты, относящіеся къ тяжебному дѣлу между Львовскими епископами, Григоріемъ или Гедеономъ Болабаномъ и Іоанномъ Лопаткою, о правахъ ихъ обоихъ на оную епископію. 1569 — 1576 г.

1.— Sigismundus Augustus, Dei gratia Rex Poloniae, magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Mazoviae, Samogitiae dominus et haeres, generosis Andreae Barzy, secretario nostro et capitaneatus Leopoliensis surrogato, Mathiae Włodek Camenecensi, et Hieronymo Sieniawsky Haliciensi capitaneis nostris, in absentia vero ipsorum vicecapitaneis, fidelibus nobis dilectis, gratiam nostram regiam. Generosi, fideliter nobis dilecti! Permiseramus non ita pridem venerabili olim Marco Bałaban, vładicatûs Leopoliensis possessori, nuper vita functo, eum ipsum vładicatum filio ipsius, nobili Gregorio Bałaban resignare, certaque monasteria ad vładicatum eundem pertinentia, quae in capitaneatibus vestris consistunt, in possessionem ipsius tradere. Sed quum certo edocti simus, reverendissimum in Christo patrem d. Stanislaum Schlomowski, archiepiscopum Leopoliensem, sincere nobis dilectum, conferendi vładicatûs Leopoliensis pro hac vice jus et potestatem habere, vigore cujus juris, honorabilem Iwanum Łopatka Ostałowsky, utpote idoneam personam in ordineque presbiterii existentem, ad vładicatum praedictum praesentare decrevit: proinde nos paternitatem suam in jure suo conservare volentes, fidelitatibus vestris serio mandamus, ut postea quàm praefatus reverendissimus archiepiscopus Leopoliensis vładicatum ipsum dicto Iwano Łopatka contulerit, hunc et neminem alium in possessionem illius, nec non monasteriorum in capitaneatibus vestris consistentium inducatis, eorundemque realem possessionem ipsi tradatis, ac a Gregorio Bałaban, cui ipsum vładicatum per ignorantiam juris praefati archiepiscopi Leopoliensis contuleramus, adimatis. Secus non faciatis, pro officii sui debito et gratia nostra. Datum Lublini, in conventione regni generali, die 16 Junii, anno Domini 1569, regni vero nostri 40. — «Franciscus Krasinski, regni Poloniae Vicecancellarius.»

2.— Actum in castro inferiori Leopoliensi, feriâ secunda ante festum sanctae Margarethae virginis proxima, anno Domini millesimo quingentesimo sexagesimo nono. — Coram Officio actisque praesentibus Leopoliensibus personaliter stans providus Jacobus Żurowski de Leopoli, ministerialis totius regni generalis, habens penes se nobiles, Felicem Strepelowski et Iwan Lastowski, publice et per expressum, in vim relationis suae libere recognovit: Quia die hesterna, videlicet, die Dominico ante festum sanctae Margarethae proximo, in praesentia ipsius ministerialis et nobilium praedictorum, generosus Balthazar Ożga, vicecapitaneus Leopoliensis, satisfaciendo mandato sacrae regiae majestatis, eidem vicecapitaneo per venerabilem Iwanum Łopatka-Ostałowski dato,

eundem venerabilem Iwanum Łopatka-Ostałowski in władicatum Leopoliensem et monasterium sive ecclesiam rithûs Graeci, fundationis sancti Georgii, ante civitatem Leopoliensem consistentem, ac in omnia bona ad praefatam ecclesiam pertinentia, vigore juris ipsius donatorii a reverendissimo in Christo patre Stanislao Szlomowski, Dei gratia archiepiscopo Leopoliensi, nec non et confirmationis per sacram regiam majestatem ejusdem juris habiti, intromisit ac in sedem władicatus ibidem in praefata ecclesia locavit, possessionemque ejusdem władicatus realem ipsi Iwano Łopatka tradidit et porrexit. Ac tandem post hujusmodi intromissionem porrectam, praedictus generosus Balthazar Ożga vicecapitaneus, praecustodiendo, ne aliquod damnum in praefata ecclesia per intromissionem praedictam inferatur, in praesentia religiosorum, Jacobi Can ... (*), seu locum tenentis, dicti *namiesnik*, ac Zachariae *kryłoszanina*, Inventarium rerum omnium mobilium, in praefata ecclesia existentium, debito ordine numeravit et conscripsit. Cujus inventarii tenor sequitur et est talis: «Nayprzód laska, w której cztery srebrne sztuki; item krzyż srebrny, item krzyż z łańcuchem srebrny; item kielich, patyna, łyżka y gwiazda srebrne; item dwie czapke biskupie z perłami; item trzy komże płocienne; item komża aksamitna; item komża z adamaszku czarnego, item komża z adamaszku białego, item z kamki; item homofor z adamaszku; item komża wiotcha z adamaszku; item koszul spodnich cztery; item homofor z adamaszku, stary; item potrachil z kamki; item paramany dwa; item policza, item policza stara; item homofor z pułhatłasu czerwonego; item potrachil dziky z pułhatłasu; item trzy ręczniki; item orar dyakoński; item pas jedwabny; item listów jedenaście pargaminowych, nie wiedzieć co na nich, w skrzynce; item ksiąg pięćdziesiąt w sklepie, item w kościele szesnaście, ewangelia siedmnasta; item w kościele dwoie ryzy, y stychar, y potrachil y trzy wozduchy, które ustawicznie w kościelie dła służby Bożey stoią; item kielich cynowy y patyna.» — Ad quae praemissa omnia ipsi praefati, Jacobus *namiesnik* et Zacharias *kryłoszanin* libere consenserant. Cui quidem intromissioni nullus hominum contradixit, nec eandem praepedivit. Quod sibi ibidem ipse praedictus ministerialis, ex parte praefati Iwan Łopatka protestatum esse recognovit, nobilesque praefati relationem ipsius ministerialis in toto sic, et non aliter fieri, suis personalibus recognitionibus attestati sunt. Super quod memoriale Officio est solutum.

In fine hujus documenti notatum: Ex actis castrensibus capitaneatus Leopoliensis extraditum. «Correxi Grabowski.» «Legi cum actis Popiel, m. p.» *Sigillum appositum. In averso folii argumentum acti sic designatum:* venerabilis Iwan Łopatka-Ostałowski in władicatum Leopoliensem et monasterium sive ecclesiam s. Georgii intromissus. *Accedit datum.*

3.— Sigismundus Augustus, Dei gratia rex Poloniae, magnus dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae dominus et haeres, generoso Hieronymo Sieniawski, castellano Camenecensi, Haliciensi et Kołomiensi nostro capitaneo, gratiam nostram regiam, ac in absentia eius vicecapitaneo Haliciensi. Generose, fideliter nobis dilecte! Quoniam reverendissimus archiepiscopus Leopoliensis circa jus nostrum, quod ipsi eotunc dedimus, dedit władicatum Leopoliensem et instituit in illum reverendum Iwanum Łopatka Ostałowski: mandavimus per priores literas nostras, tam capitaneo Leopoliensi, quàm et fidelitati vestrae, ut in

(*) in origin. haec dictio sic scripta.

bona et jurisdictionem ad eundem władicatum spectantem, quilibet in suo capitaneatu eundem reverendum Iwanum intromitteret et in actualem possessionem introduceret: quod Officium capitaneale Leopoliense juxta mandata nostra diligenter executum est. Sed de fidelitate vestra significatum est, quod quamvis pro intromissione in bona in capitaneatu Haliciensi jacentia officium mittebas: at quia Hrycko Bałaban intromissionem non admisit, ulterius procedere noluisti. Proinde dictus Bałaban quoniam contra jus et voluntatem nostram, praefata bona et jurisdictionem tenere non potest, quae et juxta jus et voluntatem nostram praesentato władicae conveniunt: proinde iteratò hisce literis nostris fidelitati vestrae mandamus, volentes id habere, ut ex officio fidelitatis vestrae, ejusmodi bona, quaecunque in capitaneatu vestro Haliciensi ad władicatum spectant, praedictus Bałaban spontè et liberè dimittat, et ut reverendo Iwano Łopatka-Ostałowski, tanquam officiose electo et praesentato władicae, ex eodem officio vestro in actualem possessionem ea omnia unà cum jurisdictione sine mora tradantur; pro gratia nostra et sub poenis contra inobedientes capitaneos sancitis, si aliter esset. Datum Lublini, in conventione regni generali, die 1 Augusti, anno Domini 1569. — «Ad mandatum sacrae regiae majestatis, Franciscus Krasinski, regni Poloniae vicecancellarius.»

4.— Actum in castro Haliciensi, feriâ quinta proxima post festum Assumptionis in coelum beatae Virginis Mariae, aliàs decimaoctava mensis Augusti, anno Domini 1569, coram generoso Michaële Jankowski, judice terrestri Haliciensi, in locum Officii castrensis Haliciensis, quoad recognitionem inferius descriptam suscipiendam, per magnificum Hieronymum Sieniawski, castellanum Camenecensem Podoliae, Haliciensem Kołomiensemque capitaneum subdelegato, praesentibus, ut in actis.

Generosus Hieronymus Bobowski, vicecapitaneus Haliciensis, unà cum nobilibus, Martino Dobrżanski de Rozborz (nunc vero in Chorostkow manente, ministeriali terrestri terrarum Russiae, de cujus legalitate Officio praesenti constat), Bernardo Kraslinski, Hieronymo Zaleski, personaliter comparens, in vim recognitionis ac relationis suae ubicunque faciendae, publicè liberè recognovit: Quia die hesterno condescendebat ad villam et monasterium ibidem consistens, dictum Kryłos, in capitaneatu Haliciensi situm, ad requisitionem nobilis Iwanis Łopatka-Ostałowski, ex debito officii castrensis Haliciensis, vigore litterarum mandati suae regiae majestatis, die 1ma mensis Augusti emanatarum, ex parte ipsius Iwanis Łopatka, magnifico Hieronymo de Sieniawa, castellano Camenecensi Podoliae, Haliciensi Kołomiensique capitaneo, ac officio actisque castrensibus Haliciensibus feriâ tertia proxime praeterita oblatarum, ipse vicecapitaneus per eundem ministerialem terrestrem ac nobiles praefatos intromittebat ad realem possessionem in władicatu Leopoliensi seu Haliciensi ac in omnia et singula bona ac possessiones, quaecunque in capitaneatu Haliciensi consistunt, ad praefatum władicatum Haliciensem concernentia, unà et jurisdictionem ejusdem władicatûs eidem Iwano Łopatka-Ostałowski dabat et tradebat, et poponibus ibidem in Kryłos ac extra ubilibet existentibus, nec non et omnibus subditis ad praedictum władicatum concernentibus praecipiebat et injungebat, ut eidem Iwano Łopatka-Ostałowski, tanquam suo vero ac legitimo władicae reverentiam et obedientiam debitam exhibeant ac praestent; et claves monasterii praefati, apud quem sint, requisivit, ut eidem Iwano Łopatka-Ostałowski władicae ad manus tradantur ac reddantur. Ubi in instanti nobilis

Hrehorius Bałaban vładicam prioris donationis ac provisionis, per sacram regiam majestatem eidem concessae, se ipsum esse nominavit ac protestatus est, ejusdem vładicatûs legitimum possessorem ultra tres annos existere. Quam suam possessionem legitimam ac pacificam usufruitionem ejusdem vładicatus, ab illo tempore hucusque, authentico documento ex actis castrensibus Haliciensibus, tam donationis et provisionis suae per sacram regiam majestatem praefati vładicatus Haliciensis, quàm etiam et possessionis legitimae, eidem per officium castrense Haliciense datae, probare velle in foro competenti allegavit. Insuper literas mandati suae regiae majestatis, nunc recenter ex Cancellaria maiori ejus majestatis regiae die 6ta mensis Augusti obtentas, et feriâ tertiâ proxime praeterita officio et actis praesentibus castrensibus Haliciensibus oblatas esse dicebat: quibus sua sacra regia majestas eundem Hrehorium Bałaban in pacifica possessione et usufructu ejusdem vładicatus, vigore donationis et provisionis suae prioris, a tanto tempore habitae, et neminem alium reservari, mandare dignata est. Ratione quorum, eandem intromissionem et possessionem in hunc ipsum vładicatum ac omnia bona ad eundem concernentia, idem Hrehorius Bałaban non admisit, imo denegavit, petens, ne sibi aliqua violentia per officium inferatur. Et quoniam utraeque partes, vigore earundem literarum utrorumque mandatorum suae regiae majestatis, in possessione se velle . . . . partes: ipse vicecapitaneus Haliciensis, ratione mandatorum praefatorum, pro judicio et decisione ad sacram regiam majestatem, cum toto ipsius effectu remisit; cum officium castrense, praefatorum mandatorum occasione suae regiae majestatis, discernere non debet, nec eidem convenit, tantum sacrae regiae majestati. Quae omnia ita acta esse, et eidem ministeriali cum nobilibus praefatis ibidem protestatum, ipse vicecapitaneus recognovit, et praedictus ministerialis cum nobilibus praefatis ita actum, atque eis per ipsum vicecapitaneum Haliciensem ibidem protestatum esse, attestaverunt, et ad acta praesentia retulerunt, personaliter recognoscentes. — «Hieronim Bobowski, podstarości Halicki.» «Jacobus Przeborowski, notarius castrensis Haliciensis.»

5.— Actum in castro inferiori Leopoliensi, feriâ tertia ante festum Ascensionis Domini in coelum proxima, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo. - Coram Officio actisque praesentibus castrensibus Leopoliensibus personaliter stans providus Jacobus Zurowski de Leopoli, ministerialis terrestris Leopoliensis, habens penes se nobiles, Petrum Suchorabski, Joannem Sadłowski et Albertum Ratowski, publice et per expressum, in vim relationis suae libere recognovit: Quia ipse unà cum praedictis nobilibus in ecclesia fundationis sancti Georgii, ritus Graeci, ante civitatem Leopoliensem consistenti praesens aderat, dum et quando die dominico festi sancti Adalberti proxime nuperrime praeterito, ad affectationem venerabilis Iwan Łopatka, vładicae Leopoliensis, per querelam ad magnificum Nicolaum Herburt de Fulsztyn, succamerarium Premisliensem et capitaneum Leopoliensem factam, idem magnificus Nicolaus Herburt eundem venerabilem Iwan Łopatka vładicam in hunc ipsum vładicatum, de quo violenter tempore proxime praeterito per nobilem Hrycko Bałaban et complices ipsius expulsus erat, denuo vigore literarum sacrae regiae majestatis, praedicto capitaneo per eundem ministerialem porrectarum, continuando priorem intromissionem et possessionem ipsius Iwan Łopatka, in praesentia reverendissimi in Christo patris Stanislai Szlomowski, Dei gratia archiepiscopi Leopoliensis, ac generosorum, Stanislai Bniński, ju-

dicis terrestris Posnaniensis, Stanislai Wengleński et Balthasari Ożga, vicecapitanei Leopoliensis et aliorum multorum circa actum praesentem existentium, una cum obedientia subditorum inibidem ecclesiae porrecta, in sedem władicatus praedicti reintromisit. Post quam assignationem possessionis traditionemque et apprehensionem intromissionis praefatae, praedictus Hrycko, unà cum complicibus suis, ibidem in ecclesia praefata Ruthenicali, in praefatum Iwan Łopatka władicam, in praesentia eorundem, reverendissimi et magnifici generosorumque, verbis inhonestis irruit. Tandem ad affectationem ejusdem Iwan Łopatka, praefatus magnificus capitaneus Leopoliensis claves, per praefatum Bałaban, a testitudine ejusdem ecclesiae violenter sacerdotibus ecclesiae praefatae receptos, recipere voluit: quos ipse Bałaban dandos denegavit, neque eosdem dare voluit. Quam tamen testitudinem praefatus magnificus ferri fabro reserare seu aperire mandavit. In qua testitudine ipse ministerialis existens, ad eandem cum praefatis nobilibus missus, nihil rerum ecclesiasticarum, ad laudem divinam pertinentium, antea, circa apprehensionem possessionis ejusdem Iwan Łopatka, per officium praesens castrense Leopoliense conscriptarum (prout regestrum in actis praesentibus eorundem in se latius obloquitur), praevenisse, recognovit, exceptis libris variis in numero quinquaginta quatuor, quos se vidisse ipse ministerialis recognovit. Quae praemissa omnia et singula praeexpressa ibidem, ex parte praefati Iwan Łopatka władicae, in praesentia omnium supra expressorum, contra praefatum Hrycko Bałaban ipse ministerialis protestata esse, praemissamque desertationem ecclesiae praefatae se debite conspexisse et obductum esse, libere recognovit; nobilesque praefati relationem ipsius ministerialis in toto sic et non aliter fieri, suis personalibus recognitionibus attestati sunt. Super quod memoriale officio est solutum. — Ex actis castrensibus capitaneatus Leopoliensis extraditum. «Correxi. Putkowski.» «Legi cum actis. Borzym.»

6.— Sigismundus Augustus, Dei gratia Rex Poloniae, magnus Dux Lithwaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae etc. dominus et haeres, universis et singulis cujuscunque statûs et dignitatis hominibus, praecipuè incolis terrae Russiae significamus. Quia nos et dignitatem nostram non parum id offendit, quod honorabilem Łopatka-Ostałowski, władicam Leopoliensem, multi, nescitur qua de causa, pro władica suo Leopoliensi nosse et ejus jurisdictioni debite obedire nolunt; praeterea poponibus suis, quos in bonis propriis habent, obedientiam debitam ipsi praestare non admittunt: qui władica sicut a nobis est pro ejusmodi officio et dignitate praesentatus, ita circa hanc nostram praesentationem, et a metropolita Vilnensi juxta praxim et morem christianum, legitime pro ejusmodi władicatu est consecratus. Quam ob rem, non grato animo tantam inobedientiam, quae majestatem nostram laedit contemptumque officio ecclesiastico facit, patimur, mandantes serio omnibus et singulis, ut praefatum Łopatka-Ostałowski, quemadmodum pro ejusmodi władicatu a nobis praesentatum et a metropolita consecratum, pro actuali suo władica habeatis, et ejus superioritati, tam in spiritualibus, quàm in temporalibus ad officium ejus spectantibus obediatis, persolvendo illi de pleno illos proventus, quique ab antiquo władicae Leopoliensi persolvi consueverant. Et praecipue illis, qui poponibus suis obedire superioritati ejusdem władicae prohibent, signanter, verè et seriò mandamus, ut poponibus suis, juxta competentiam christianam, altefatum Łopatka pro władica suo legitimo habere, illique obedientiam praestare non impediant, se-

cus pro gratia nostra. Datum Varsaviae, die 15 Augusti, anno Domini 1570, regni vero nostri 41. — «Sigismundus Augustus rex.» — Quarum literarum in castro Leopoliensi feriâ tertia in vigilia s. Adalberti, anno 1572 oblata:

7.— Sigismundus Augustus, Dei gratia Rex Poloniae, magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae etc. dominus et haeres, generoso Nicolao Herburt de Fulstyn, capitaneo nostro Leopoliensi fideli, nobis dilecto, gratiam nostram regiam. Generose, fidelis nobis dilecte! Relatum est nobis ex parte reverendissimi in Christo patris, domini Stanislai Slomowski, archiepiscopi Leopoliensis, quod nobiles Hrycko et Wasko Bałabanowie violenter praepediunt in pacifica possessione et tenuta venerabilem Iwanum Łopatka-Ostałowski, władycam nostrum Leopoliensem, ita, quod vładicatum praefatum in quieta et pacifica possessione tenere et possidere, ac in ecclesia vładicatus praefati sancti Georgii, in subcastro superiori Leopoliensi, sola officia divina propter eorundem Bałabanorum violentiam celebrare minime possit. Quamvis autem nos antea dederamus mandatum nostrum generale ad generosum olim Petrum Barzy, castellanum Premisliensem, capitaneum nostrum Leopoliensem tunc temporis existentem, ut eundem Łopatka, władycam nostrum, ab eorum impetitione et violentia omni tueatur ac defendat: tamen cùm is praefatus Petrus Barzy jam de hac luce decessit, idcirco fidelitati tuae, velut moderno capitaneo nostro Leopoliensi mandamus, omnino habere volentes, ut quamprimùm fidelitas tua per praefatum archiepiscopum Leopoliensem, aut per dictum venerabilem Iwan Łopatka vładycam nostrum requisita fuerit, eundem vładycam, pro autoritate officii sui, ita tueatur et defendat, ut possit vładicatum praefatum pacifice et quiete tenere et possidere, atque sacramenta in ecclesia praefata secure et tranquille administrare, omniaque divina officia peragere, sub gratia nostra ac debito officii sui aliter non factura. Datum Varsaviae, die XV mensis Augusti, anno Domini MDLXX, regni vero nostri anno XLI. — «Franciscus Krasinski, regni Poloniae vicecancellarius.»

8.— Actum in castro Haliciensi, feriâ quarta post festum sanctae Dorotheae virginis proxima, anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto. — Coram generoso Joanne Dzibłowski, judice castrensi Haliciensi, praesentibus nobilibus, Martino Popławnicki, Floriano Hubicki, Joanne Suski, Vascone Suszycki ac aliis quamplurimis, providus Mathias Cebulski, Haliciae manens, ministerialis terrarum Russiae generalis, unacùm nobilibus Joanne Zdzieszek et Mathia Koryczyński, coram Officio et actis praesentibus castrensibus Haliciensibus personaliter comparens, in vim suae relationis ubique locorum faciens et peragens, palam, publice et per expressum recognovit: Quia die hodierna, in bonis monasterii Kryłos, in terra et districtu Haliciensi consistentibus, cum ipsis nobilibus praefatis, in evidentius testimonium eorum omnium infrascriptorum, per honorabilem Hrehorium Bałaban, vładycam modernum Leopoliensem secum receptis et vocatis interfuit praesensque aderat. Ac eadem die hodierna, in praesentia sui et eorundem nobilium suprascriptorum sibi adinventorum caeterorumque aliorum nobilium et hominum fide dignorum, circa ea omnia existentium, Officium praesens castrense Haliciense, videlicet, generosus Joannes Dzibłowski, judex castrensis Haliciensis, pronunc in officio vicecapitaneatus castrensis Haliciensis relictus et constitutus, ex mandato proprio magnifici Hieronymi a Sieniawa, castellani Camenecensis, Haliciensis et Kolomyensis capitanei, praenominatum Hreho-

rium Bałaban, tanquam verum et legitimum vładicam Leopoliensem, omniumque districtuum ad hunc vładicatum Leopoliensem adjacentium, inhaerendo literis privilegii divae memoriae olim Sigismundi Augusti, regis Poloniae, consensûsque super resignationem ejusdem vładicatus Leopoliensis in personam ejusdem Hrehorii Bałaban, moderni vładicae, per parentem ejus honorabilem olim Marcum Bałaban, quondam etiam vładicam Leopoliensem praestiti, tum quoque et aliis literis confirmationis ejusdemque consensûs resignationis, morte ejusdem olim Marci Bałaban, per eundem divae memoriae Sigismundum Augustum regem Poloniae concessis, ... in eundem vładicatum Leopoliensem districtûs Haliciensis omnesque ejus adjacentias, morte honorabilis olim Iwani Łopatka, antea vładicae Leopoliensis vacantes (cum quo Iwano Łopatka causa ipsius Hrehorii Bałaban, vładicae Leopoliensis, occasione ejusdem vładicatus Leopoliensis instituta, steterat indecisa), intromissit et investivit, obedientiamque omnium poponum in Kryłos commanentium, ac subditorum ipsius ibidem habitantium, ipsi honorabili Hrehorio Bałaban, moderno vładicae praestandam injunxit et praecepit, nec non et claves ejusdem ecclesiae seu monasterii Kryłosiensis circa eandem intromissionem et acceptam possessionem ipsi vładicae tradidit. Quam intromissionem et possessionis acceptationem nemo denegabat, nec quisque eidem vładicae et possessioni ejus eo more acceptae contradicebat. Quod sic et non aliter fieri, ipse ministerialis recognovit, praesentesque nobiles personalibus suis recognitionibus id ipsum attestati sunt. — Ex actis castrensibus capitaneatûs Haliciensis extraditum. «Correxi Grodzicki.» «Lectum cum actis per Bilinski.»

Octo haec documenta, ex archivis Capitulorum Leopoliensium, ritus Latini et Graeco-unitorum deprompta relataque sunt a Correspondente d. Zubrycki.

CLXXVII.

Privilegium regis Poloniae Sigismundi Augusti civibus Kijoviensibus, quo liberantur a vectigalibus solvendis per omnes et regni et ducatûs Lithvaniae regiones. Julii 15 d. 1569 an.

Жалованная грамота Польскаго короля Сигизмунда Августа Кіевскимъ гражданамъ, объ освобожденіи ихъ отъ платежа мыта по всѣмъ мѣстамъ Польши и Литвы. 1569 г. Іюля 15.

Zigmunt August, z Bożey łaski król Polski, wielki xiądz Litewski, Kijowski, Ruski, Wołynski, Pruski, Mazowiecki, Podlaski, Zmudzki, Inflantski i inych. Oznaymuiemy tym listem naszym wszem wobiecz y każdemu zosobna, komu to wiedzieć należy, ysz maiącz pewną wiadomoscz, yako poddani naszi miesczanie y wszisczi obywatele miasta naszego Kijowskiego, bendąc pod sprawą y zwierzchnoscią wielkiego xięstwa Litewskiego, za przywilejmi szwemi, które od przodków naszych, a zwłascza od Alexandra strya, y od Zygmunta oycza naszego,

królów Polskich maią y które przed nami pokazali byli, ysz szą wolni od płaczenia wszelakiego myta wszędzie po wielkim xięstwie Litewskim; a terasz, gdychmy nie tylko miasto, ale tesz y wszystko xięstwo Kijowskie koronie Polskiey, do którey przed tym należało, przywroczili y jako członek do szwego własznego cziała przyłączili, bacząсz rzecz bydź przystoyną, aby przerzeczeni mieszczanie Kijowsczi, bendącz pod zwierzchnością korony naszey, niemnieyszą y owszem tym sczodrzeyszą y hoynieyszą ku szobie laskę naszę znali, dla tego nie tylkośmy ych przy wolnosczi pierwszey, od płaczenia wszelakich myt wszędzie po wielkim xięstwie Litewskim zachowali, ale tesz y takąsz wolnoscz od myt w koronie naszey od wszelakich rzeczy y towarów y kupny, tak suchą drogą jako y wodą, z oszobliwey łaski naszey ym nadaiemy y nadalichmy tym listem naszim, tak, ysz ych wiecznemi czasy na każdym miestczu po koronie naszey y państwach ku niey należaczych płaczicz nie bendą powinni, nowe tylko nasze czło pograniczne wyiąwszy, które nam y potomkom naszim wczale zachowuiemy. Czo wszytkim woiewodom, kastellanom, kniaziom, starostom, dzierżawczom, namiestnikom y wszytkim inym którегokolwiek dostoieństwa, urzędu y stanu ludziom poddanym naszim, do korony naszey Polskiey y państw wszech ku niey należaczych obywatelom, a zwłascza mytnikom naszim na którychkolwiek miesczach po koronie y państwach ku niey należaczych postanowionym, tak teraznieyszym, jako y napotym bendączym oznaymuiemy, roskazuiącz wszem wobecz y kożdemu z nich zosobna, abyścze miesczan naszich Kijowskich wszitkich y każdego z nich, którykolwiek przepisz thego listu za pieczęczią miesczką Kijowską ukaże, w tey wolnosczi od myt, z łaski naszey sczodrobliwey ym daney, tak jako wyszey napisano iest, we wszem zachowali y zachowacz roskazali, pod łaską naszą. Ku którey rzeczi szwiadectwu, ten list ręką naszą podpiszaliszmi y pieczęcz nasze koronną zawieszić do niego roskazali. Dan w Lublinie, na seymie walnym koronnym, dnia pietnastego mieszięcza Lipcza, roku pułtora tysziacznego szesczdzieszięthego dziewiatego, królowania naszego czterdziestego. — «Sigismundus Augustus rex.»

Extractum ex privilegio confirmativo, a rege Poloniae Stephano Batorio civibus Kijoviensibus, 13 d. Julii 1576 an. dato, cujus apographum vetustum, corruptelis tamen depravatum, concessum est a Correspondente d. Zubrycki.

CLXXVIII.

Edictum regis Poloniae Stephani proconsuli et consulibus Leopoliensibus, quo interdictum est, ne Armeni caeterique ritus Graeci incolae, festivis diebus secundùm reformati Calendarii cursum, operas et artificia sua excercerent, aut merces venderent. 9 d. Januarii 1584.

Грамота Польскаго короля Стефана Львовскимъ бургомистру и радцамъ, о запрещеніи тамошнимъ православнымъ Русинамъ и Армянамъ заниматься работами, ремеслами и торговлею въ праздники, означенные въ новоисправленномъ Календарѣ. 1584 г. Января 9.

Stephanus, Dei gratia Rex Poloniae, M. Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae etc., princeps Transilvaniae, famatis proconsuli et consulibus, caeterisque magistratûs civitatis nostrae Leopoliensis, fidelibus nobis dilectis, gratiam nostram regiam.

Famati, fideles nobis dilecti! Intelleximus, Armenos et ritus Graeci homines, civitatis Leopoliensis incolas, pertinaciter in retinendo veteri calendario permanere, neque quidquam datis a nobis antehac ad se hujus rei interdictis commoveri. Quapropter volumus et fidelitati vestrae mandamus, ut omnibus istius ritus et religionis hominibus seriò pro officio suo edicant, ne religionem suam, aut veteris calendarii usum observando, incidentia ecclesiae Catholicae festa profanare aut violare audeant. Quod si reperti fuerint aliqui, qui festivis secundum cursum reformati calendarii diebus aut operas et artificia exercere, aut merces venundare et institas aperire ausi fuerint, eos tam mercium, quàm elaboratarum rerum privatione nullo alicujus respectu puniant. Neque secus fidelitates vestrae faciant, pro officio suo gratiaque nostra. Datum Grodnae, die IX mensis Januarii, anno Domini 1584, regni vero nostri octavo. — «Stephanus rex.»

Originale edictum asservatur in archivo Magistratus Leopoliensis, cujus apographum relatum est a Correspondente d. Zubrycki. Conf. opus ipsius: Kron. miasta Lwowa, *pag. 209.*

CLXXIX.

Litterae ducis Constantini Ostrogiensis, palatini Kijoviensis, Societati stauropygiali Leopoliensi, quibus hortatur, ut ex parte fratrum ejusdem societatis mitteretur procurator, qui praesto sit in conventu ipsius cum episcope Gedeone, ad causam illorum decidendam. 25 d. Martii an. 1588.

Письмо Кіевскаго воеводы, князя Константина Острожскаго Львовскому православному Братству, о присылкѣ къ нему повѣреннаго, для переговоровъ съ Львовскимъ епископомъ Гедеономъ, по извѣстному ихъ дѣлу. 1588 г. Марта 25.

Moi miłyi panowie, miesczanie Lwowskie! W tych sprawach, w których wasza mośc do mnie pisać y zposrzodku siebie braciey swey przysłać raczyli, wyrozumiałem dostatecznie, że w. m. nie udaiąc się do inszych religii ludzi, nie ogłaszaiąc tych rozruchów swoich między inymi, ale przez mię człowieka tego, kthóry pomnożenia w takowych świętobliwych rzeczach życze, aiżeście sprawować zaczęli, bardzo-m wdzięczen temu. Ja też y owszem do wszystkich dobrych rzeczy, kthóre się do polepszenia dusze ściągaią, z w. m. wespół o nich pomnożycielem być chcę. Rozumiem też to y o iego mości oycu władyce Lwowskim, jako o człowieku bacznym, y kthóry jako pasterz będąc, o wszytkim dobrym z urzędu swego pasterzskiego starać się powinien, że przeciw tego nie będzie, ale iescze do tego jako do dobrego pomoże, jakożem do iego mości pisał, prosząc, aby u mnie po Wielkiey nocy we trzy niedziele, gdzie na ten czas w imieniu swym będę, być raczył. Co też y w. m. którego brata swego przysłać raczcie, jakobyśmy to, co z błogosławieństwem Bożym do skutku przywiedli, między waszmościami w pokoju zastanowili: jakoż początek mówienia naszego o tych rze-

czach od braciey swey, przez których do w. m. wskazuię, wiadomośc w. m. mieć będziecie raczyli. Za tym się łaskawey przyiaźni w. m. polecam. Pisan w Zwiechlu, roku Pańskiego 88, miesiąca Marca 25. — «W. m. życzliwy przyiaciel, Konstantin książe Ostrogskie, woiewoda Kijewsky, marszałek ziemie Wołyńskiey.»

Apographum hujus epistolae, ex archivo Stauropygii Leopoliensis, relatum est a d. Zubrycki.

CLXXX — CLXXXI.

Litterae duae palatini Moldaviensis Petri: a) ad regem Poloniae Sigismundum III, quibus precatur, ut civibus Leopoliensibus patrocinium suum praeberet ad ecclesiam Deiparae novam aedificandam. et b) ad cives Leopolienses, se subsidium nummarium Societati in ea re praestare. 14 et 15 d. Decembris 1590 an.

Два письма Молдавскаго Господаря Петра: а) къ Польскому королю Сигизмунду, о дозволенія Львовскимъ православнымъ гражданамъ построить новую Успенскую церковь, на мѣсто сгорѣвшей, и б) Львовскому Братству, о назначенія денежнаго вспоможенія на возобновленіе ихъ храма. 1590 г. Декабря 14 и 15.

1.— Nayaśneyszemu panu, panu Sigmunthowi III, z łaski Bożej królowi Polskiemu y naznaczonemu Szwiedskiemu, wielkiemu xiążęciu Litewskiemu, Ruskiemu, Pruskiemu, Mazowieczkiemu, Żmudzkiemu y Inflandskiemu etc., wielkiego xięstwa Finlandskiego dziedziczowi, panu przyjacielowi y sąsiadowi naszemu, nam miłościwie łaskawemu.— Nayaśneyszy, a nam miłościwie łaskawy kroliu! Przyjacielskie y sąsiedskie chęczi nasze w miłosciwą łaskę waszey królewskiey mości pilnie zaleczamy, życząc waszey królewskiey mości od Bogha wszechmogączego dobrego zdrowia y sczęszliwego na wszem powodzenia. Ysz wiemy, że kosczieł zakonu Greczkiego Wniebowzęcia panny Maryey we Lwowie w miescze, naywięczey za staraniem y pomoczą Alexandra woiewody, sławney pamięczi przodka naszego, fundowan y założon yest, y obiwatele yego sukcessorów woiewod państwa Mołdawskiego zawżdy za opiekuni miewały. Chcącz przykładem ych dobrey sławie y powinnosczi swey chrzesczianśkiey doszycz uczynicz, aby y ony z weselem w łascze miłego Bogha odpocziwacz mogły, opatrowaliśmy go aż dotąd wszelakiemi dostatki y do kończa go opatrowacz nie zaniechamy. Ale, ysz zdawna od ognia zgorzał y theraz upada, a miesczanie tameszny Rusczi, bracztwo czerkwi they, kthorych y my z łaski naszey wzpomagacz chczemy, znowu go murowacz uradzili y umiszlili, aby w thym chrzesczianskim przedsiewzęciu swoim od kogo nie były przenagabany, łaski naszey używali. Za kothoremi do waszey królewskiey mości piszemy, uprzeymie w. kr. m. prosząc, aby tho w. kr. m. ym miłosczîwie dozwolicz y dopusczicz raczył, y listem swoim od wszelakich krzywd ych thesz obronicz. W czym ysz ony chwały miłego Bogha szukaią, nie wątpiemy, ze tho w. k. m. częścią za proszbą naszą, częścią thesz z przyrodzoney łaski swey będziesz raczył uczynicz. Odnieszesz w. k. m. za tho

wieczne błogosławienstwo od Bogha wszechmogączego, a my zosobna za tho w. k. m. dziękowacz y powinni bycz chczemy. Z thym się łascze w. k. m. pilnie zaleczamy. Dan z Jas, 14 Decembris, 1590. — «W. k. m. życzliwy przyiacioł y sąsiad, Piotr woiewoda ziemie Mołdawskiey.»

2.— Utczciwym i sławetnym panom bratczstwu sw. kosczioła Ruskiego Wniebowzięczia Panny Mariey we Lwowie, przyjacziołom naszym, Piotr z Bożey łaski hospodar i dziedzicz ziemi Mołdawskiey. Utczciwi i sławetni przyjaczielie! Prożbie waszey mości dogadzaiąc, abyszmi przy sławie przodków naszich sławney pamięczi (o czo szie z pilnosczią w każdey rzeczy staramy) zostali, czyniliszmi tho naywienczey z powinnosczi naszey chrzesczyiańskiey, i piszaliszmi do króla iego mości, w potrzebie kosczioła swiętego, kthory sławney pamięczi Alexander woiewoda założyć rączył. K temu na wspomożenie tegosz kosczioła, odpuscziliszmi od mytha posłanczom waszym do nasz, czo by ym przyszło było płaczić do skarbu naszego 50 talerow, mniey albo wienczey. Nie wątpiemy, że tho pisanie nasze u iego królewskiey mości ważne bendzie, y w. m. thesz przyjmieczie the łaskę naszę za wdzięczne, kthorą z każdey miary y na potomne czasy w. m. y koscziołowi sw. pokazować chczemi. Z thym żądamy w. m. bycz dobrze zdrowych. Z Jas, die 15 Decembris, roku 1590. — Z własznego roskazania hospodara iego mości.

Ambarum epistolarum apographa relata sunt a d. Zubrycki, ex archivo stauropygii Leopoliensis, in fasciculis № 374 — 386. Conf. Kron. miasta Lwowa, *pag. 218.*

CLXXXII — CLXXXIV.

Edictum Gedeonis Bałaban, episcopi Leopoliensis, ad Halicienses proconsulem et consules, de concivibus illorum nonnullis, qui ab Ecclesiae communione et piorum societate sunt repulsi, accessis protestationibus ex parte excommunicatorum. 1591 — 1594 an.

Грамота Львовскаго епископа Гедеона Балабана Галицкимъ бургомистру и радцамъ, объ отлученіи нѣкоторыхъ согражданъ ихъ отъ церковнаго общенія, и Дпѣ судебныя явки преданныхъ анаѳемѣ лицъ. 1591 — 1594 г.

1.— Sławetnym panom, burmistrowi y rayczam, także wszystkiemu pospolstwu w Haliczu, zdrowia dobrego y łasky Bożey w. mościam na wieki długie wiernie zyczę. Przy tym w. m. oznaimuię swowolieństwo miesczan Haliczkich, sąsiad w. m., na ymie Steczko Berezczicz y z towarzystwem iego, Karpo kramarz, y Włachow zieńcz Hryczko kramarz, Steczko kramarz, ktorzi wdaią się w takowe sprawy duchowne, czo yem nie iest zleczono od Boga y od urzędu żadnego, nowy sekty ustawuiancz, pastirzów swych posłuszni bycz nie chcą, obrazy z czerkwie wymiatuią: za ktore swowolieństwo są w kaźny czerkiewney, w kliatwie. A

yż są tak uporny, że w tym nikczemnym przedsiewzięcziu obaczycz sie nie chczą, posłuszenstwa żadnego czynicz nie chczą, o kliatwie nie dbaią: przeto to do wiadomości y do urzędu w. m. swieczkiego oddaię, żeby w. m. uważywszy u siebie upor tych liudzy y swowolieństwo, takowych liudzy z urzędu swego pohamowaly y skaraly, żeby z ich swowolienstwa między pospolitemi liudzmi większego czo złego nie urosło. K temu też w. m. sie uskarzam na sąsiady w. m. mieszczany Haliczky, a mienowiczie na Miszka Horbaczewicza, yż mi gwałtem, nie maiącz prawa żadnego do tego, sianożenczy czerkiewny manastira Pietrowa orze, sieye, kosi; także też y inszy, ktorzi łazi koszą na gronczie czerkiewnim koło Pietrza, nie chczą płaczicz wiedlie zwyczaia starodawnego od tych łazow: o ktorych czasu ynszego w. m. na reiestru podam. A tak w. m. proszę o sprawiedliwoscz ze wszytkich tech, żeby mi w. m. raczily uczynicz, w czym nicz nie wątpię, że pisanie moie do w. m. daremnie nie będzie. A z tym sie w. m. łaskawey przyiaźni zaleczam. Data u Halicza, 29 dnia . . . (*), roku pańskiego 1591.

In fine originalis documenti subscriptio episcopi sequens: W. m. życzliwy przyiacziol, Hedeon Balaban, episkop Lwowsky, Haliczky y Kamienieczky, ręką własną. *Sphragis episcopalis apposita, in qua exculpta est imago Assumptionis Deiparae in coelum, cum Ruthenica inscriptione:* Гедеонъ Болобанъ . . . Галицкій, Лвовскій . . . *In aversa autem folii parte notamen coaetaneum:* Владычій листъ до радецъ Галицкихъ.

2.— Działo szie w rathuszu Haliczkim, przy bytnosczy burmistrza y radziecz miasta Halicza, isz wyznali sławethni miesczanie Haliczczy, parafianie kosczioła Bożego Narodzenia dobrowolnie, a nie z przymuszenia, przed urzędom naszym, isz oczięcz władyka Lwowski Hedeon Bałaban roskazał nam z urzędu y zwirzchnosczi swey, abyśmy wyganiali z kosczioła, mianowiczie popa Semiona będączego y służączego przy tym kościele, jako heretica odłączonego, z pomoczniki iego, tho iest: Stephana Bereszczycza, Iwaszka zięczia Włachowa, Karpa Hordostupowicza, Stephana y Hryczka kramarze, miesczany y parafiany thegosz kosczioła Bożego Narodzenia, za tymi przyczynami, iże nie szwięczili paschy y obraz napisany czielesznie Boga Oycza w czerkwi trzymacz nie chcieli. Dla tych dwoch przyczyn, oczięcz władyka do kosczioła ych przypusczacz y yeszcz z nimi ani picz roskazał, y owszem za wzgardzone y heretiki ych miecz kazał. Czego potwierdzaiącz, koscziol znowu sam przyiechawszy poszwiączał, y then obraz poświęcziwszy, nad insze obrazy wyszey postawicz kazał, y sam słowo Boże powiedaiąc, za herethiki ych miecz kazał. Które wyznanie thak uczynione przed urzędem naszym radzieczkim, na żądanie przerzeczonego Semiona popa Rożestwenskiego y tych, którzy z nim przestaią, podaiemy do sądu duchòwnego kosczioła Greczkiego synodu Brzesczia Litewskiego, blizko przyszłego, pod pieczęczią mieysczką radzieczką. Działo szie y dan iesth w dzień szwiętego Jurii, wedle starego kalendarza, roku Pańskiego 1591.

Ad calcem protestationis originalis sigillum appositum, in quo tamen caelaturae prorsus attritae. Ibidem que, pro chirographis proconsulis et consulum, manu notarii facta est consignatio sequens: Burmistrz y Raycze miasta Halicza. *In aversa folii parte notatum:* Вызнаня пръшое мѣстское отъ радецъ.

3.— Actum in castro Haliciensi, feriâ tertia post festum sanctissimae et individuae Trinitatis proximâ, anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo quarto. — Stanąwszy oblicznie przed urzędom y księgami tutecznymi

(*) in orig. nomen mensis omissum.

grodzkimi Haliczkimi sławetni miesczanie miasta Halicza, na imie Stecz Beresczycz, Karpa Hordostupowicz, Steczko kramarz, protestowali się na wielebnego Gedeona Bałabana, władyku Lwowskiego y Haliczkiego y Kamienca Podolskiego, iż on ych na heretyczką wiarę przywodzi y przymusza y szlubuie wszelakim sposobem swoim, tho iest: naprzód obraz Boga Oyca niewidomego bostwa widomie wierzycz uczy y . . . . w cerkwi: który obraz archiepiskop metropolit Kiiewsky, Haliczky y wzytkiey Russii ociecz Michail roskazał, będącz w Rohatinie, przy bytności wladyky Lwowskiego, Semionowi popowi ich cerkwi Narodzenia Pana naszego Isusa Christusa y nam miesczanom, pod klątwą, aby ten obraz nie dzierzecz, ale z cerkwi wystawicz, a na tym mieszczu obraz wczłowieczenstwa Syna Bożego wyfigurowacz. Który obraz pop zziął, y oni . . . . go . . . . Ale ociec Gedeon władyka przeklął tego popa naszego y onych, y od cerkwie wygnał (thak iako listy y protestacyie świadczą), y cerkiew znowu sam poświęcał, y ten obraz znowu postawiwszy w cerkwi, podpisał tymi słowy: «Wetchiy deńmi.» O co się y na Synodzie skarzyli. Który to obraz heretyczky y dziś w cerkwi z tego przymuszenia władyczniego stoi, który nas przymusza na rozmaite stari herezie swoie, nad roskazanie: czego oni dowiescz gotowi u każdego sądu, według niewinności ich, ze wszytkimi prawowiernymi popy y prawdziwymi chrzescziany wiary świętey Greczkiey naszey. Który to obraz wyszey wszytkich obrazów w cerkwi Narodzenia Chrystusowego wozny opatrszny, na imie Procop, generał z Belszowca y szlachetny Sebestian Torsky, dnia tego w akcie pomienionego, z podpisem Ruskich liter «Wetchiy deńmi», widzieli. Które świadecztwo prawdziwe urząd przyiął y do akth wpisać dozwolił: co tak, a nie inaczey przerzeczony wozny y szlachta przed księgami zeznali.

Ad calcem hujus protestationis subscriptio sequens: Caspar Kamienieczki, vicecapitaneus castrensis Haliciensis. *Sigillum appositum in cera rubrica, illius tamen signaculum minus evidens. Inferius notatum:* Ex actis castrensibus Haliciensibus rescriptum et correctum.

Tria haec documenta concessa sunt a Correspondente d. Zubrycki.

CLXXXV.

Universale regis Poloniae Sigismundi III, de jure concesso nobili Joanni Bałaban ad succedendum Leopoliensem et Haliciensem episcopatum. 5 d. Aprilis 1595 an.

Окружная грамота Польскаго короля Сигизмунда православному духовенству и мірянамъ, о предоставленіи дворянину Ивану Балабану права быть преемникомъ Львовской и Галицкой епископіи. 1595 г. Апрѣля 5.

Zigmunt trzeczi, z Bożey łaski król Polski, wielkie xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Inflantskie, y Szwedzki, Gottski, Wandalski dziedziczny król, wszystkim wobecz y każdemu zosobna, komu tho wiedziecz należy, mitropolitowi, władykom,

archimandrytom, protopopom, kryłoszanom y wszystkiemu duchowieństwu zakonu Greczkiego, w Bodze nam miłym, tak też wszystkim obywatelom przełożonym w państwie naszem Koronie Polskiey y w wielkiem xięstwie Litewskiem swieczkiego stanu ludziom, uprzeymie wiernie nam miłym, laskę naszą królewską. Wielebni y uprzeymie wiernie nam mili! Iż za pozwoleniem wielebnego Hedeona Bałabana, episkopa Lwowskiego, Haliczkiego y Kamienieczkiego y wszytkich kryłosow episkopij tych, przyięliśmy urodzonego Iwana Bałabana, własnego y prawdziwego coadjutora, pomocnika y nastempczę na episkopię Lwowską, Haliczką y Kamienieczką: o czem osobliwyj list nasz szyrzey y dostateczniey w sobie obmawia. Co do wiadomosczi uprzeymosczi y wiernosczi waszey donoszącz, rozkazuiemy, aby uprzeymoscz y wiernoscz wasza przerzeczonego urodzonego Iwana Bałabana za własnego y prawdziwego coadjutora, pomocnika y nastempczę episkopii Lwowskiey, Haliczkiey y Kamienieczkiey przyznawszy, uczciwoscz y posłuszeństwo wszelakie iemu należące zupełnie oddawali y oddawać rozkazali, koniecznie, inaczey nie czyniącz, dla łaski naszey królewskiey y powinnosczi swey. Datum w Krakowie, roku od narodzenia Syna Bożego tysiącz pięczseth dziewięćdziesiąth piątego, miesiącza Aprila piątego dnia, a panowania królestw naszich, Polskiego ośmego, a Szwedzkiego wtórego roku. — «Na własne rozkazanie iego królewsk. mości, Zacharias Jalowiczky.»

Extractum ex actis castrensibus Leopoliensibus originale, datum coadjutori Joanni Balaban, an. 1595, feriâ sexta in crastino festi s. Thomae Apostoli, asservatur in archivo stauropygii Leopoliensis. Ad calcem illius extant subscriptiones sequentes: Stanislaus Poradowski, judex castrensis Leopoliensis. Excerpsit Zaborski. *Sub sigillo apposito. Apographum relatum est a Correspondente d. Zubrycki. Conf.* Kron. miasta Lwowa, *pag. 238.*

CLXXXVI.

Litterae Hypatii Pociey, metropolitae Kijoviensis Uniti, ad Provincialem Ordinis Dominicanorum, in quibus objurgat, episcopum Leopoliensem Gedeonem Bałaban durum se et implacabilem praestare ad Unionem. 14 d. Januarii 1601.

Письмо Кіевскаго Уніятскаго митрополита Ипатія Потѣя провинціялу Доминиканскаго Ордена, о непреклонности Львовскаго епископа Гедеона Балабана къ Унів. 1601 г. Января 14.

Admodum reverendissime pater provincialis, frater in Christo charissime! Żeś mię w. mośc pisaniem swoim y pocieszył y nawiedził, za osobliwy znak miłości braterskiey to u siebie poczytuiąc, w. m. wielce dziękuię. Wiedząc też o tym, że w. m. do Rzymu masz wolą iechać, wiernie bym sobie tego życzył, abym się *ante discessum* z tych kraiów, mogł się z waszą

mością widzieć y o niektórych rzeczach pilnych namówić. Ale, iż podobno do tego przyisć nie może, posyłam w. mości list *ad illustrissimum cardinalem Baronium*, który, tak rozumiem, u niego będzie wdzięczny y w. mości nie zawadzi. — Władyki Lwowskiego apostasia nie dziw, że się przy tey iedności świętey nie ostał: bo ią był zaczął *non sincero corde*, ani dla chwały Bożey, ale więcey dla prywaty swoiey, iż nań byli ciężcy patryarchowie za bractwo Lwowskie: czego y sami braciszkowie Lwowscy poświadczaią. Nawet y sam iegomość xiądz arcybiskup Lwowski mógł by to powiedzieć, iż władyka Lwowski przyieżdżał do iegomości, do Dunaiowa, prosząc y z płaczem upadaiąc do nóg, aby go z niewoli patryarchów Constantinopolskich wyzwolił, obiecuiąc bydź pod posłuszeństwiem Papieża Rzymskiego. Ale, ieśli kto tak smiały, że go obmawia, niechże mu raczey poradzą, aby władyke Łuckiego pozwał o to: który nań gotow *evidentissimis testimoniis* pokazać, że nie kto inszy, iedno on naprzód tę iedność był zaczął y patryarchów odstąpił. Teraz lepak apostasia iego dobrze mu się płaci na tym świecie: bo wszyscy niemal z metropolii i ze wszystkich władyctw, które nie są *in unione*, udali się do niego. Mogł by już woyłaki z włosów chłopskich robić, co ich tak wiele strzyże na popowstwo: ale *pereat* y z pożytkiem swoym. Temu się tylko dziwuię, iż będąc synodem wyklęty y od iego królewskiey mości uniwersałem obwołany, że już biskupem nie iest, a śmie przedsię nietylko w diecezyi swoiey, ale y w cudzych sprawy duchowne odprawować y sierp swoy w cudze żniwo wpuszczać: czego mu ja już daley cierpieć nie będę, bo mam do niego dwoiakie prawo. Pierwsze, że iest sługą y namiestnikem metropolita Kijowskiego: bo nie na swey, ale na metropoliey stolicy siedzi; drugą: są zapisy przodków iego w skarbie metropolitalnym, w których znaią się bydź sługami y namiestnikami metropolita Kijowskiego, któremu y dań nie małą z pożytków Ruskich kraiów dawali, y ledwie to dopiero czwarty władyka Lwowski, *cùm antea* nie był tam władyka nigdy, iedno metropolitowa juryzdykcya na wszystkie iego diecezye ściągała się. I pewny-m tego, iż nie długo ten niezbożny człowiek będzie na cudzym kokoszył; gdyż y w Rzymie już wiadomo o tym, y była agitowana ta *causa*, y iego królewska mość iest na tym, tylkoby poprzeć tey cauzy trzeba: ponieważ przodkowie iego zdradzili pana swego metropolita y podkupili się, wyłamawszy z namiestnictwa y uprosiwszy sobie władyctwo nowe Lwowskie, które przed tym nigdy nie bywało, ale to zawżdy była, jako Halicz, tak Lwow y Kamieniec diecezya metropolitowa. To-m dla tego do waszmości wypisał, abyś w. m. wiedział, jakie *responsa* dawać temu-tam bałwanowi y fautorom iego. I to nie mnieysza, iż wszyscy władykowie *a metropolita Kijoviensi dependent*, y od niego sacrą swoią przyjmować powinni: co y *summus pontifex perpetuis temporibus* stwierdził. O toż, chociażby ten Zuzanin starzec y do śmierci został na tym, wierz że w. mość temu, że drugiego po nim Lwow nie doczeka: bo nie będzie tak głupy metropolita Kijowski, którykolwiek tego doczeka, aby miał *in praejudicium jurisdictionis suae*, władykę tam stawić, a zwłaszcza maiąc takie *documenta*, że on nie mogł być *absolutus episcopus*, tylko jako sługa metropolii. To wszytko w. mość na pamięci maiąc, możesz y z iego mością xiądzem kardinałem Baroniuszem, jako protectorem naszych Ruskich kraiów rozmówić. Gdyż y ja byłebym troche tych trudności swoich uprzątnął, tedy się nie zaniecham zawinąć po tey sprawie, aźaliż Pan Bóg y insze przeszkody uprzątnie, które nam do dobrego rządu drogę zawaliły. Kongregacya ich, o którey mi w. mość pisać

raczysz, y mnie iest *suspecta;* wszakże ja naymniey nie dbam o to: bo by y tu nie na skąpego trafił, gdzieby którego z czym diabeł przyniosł. Iednak, a co wiedzieć, azali się nie obaczą? Iakoż już by się dawno skłonili, by tylko panowie katholicy nie dopuszczali im tak barzdo wirzgać. Począł ci był, nieźle pan starosta Przemyślsky z swoim, a nie wiem, przecież osłabiał; y blizko już do tego było, że się już chciał pokłonić: ale pospolita przypowieść: «popuść złodzieiowi sidła na palec, przybędzie mu ięzyka na piędź.» Nieszczęście moie, że się w tamte Ruskie kraie do ichmości panów katholików zawinąć nie mogę: pokazał bym ja taką drogę, żeby ci daley nie brykali. A mniemam, że też to na mnie należy; ponieważ-em iest metropolitanem *totius Russiae ritus Graeci.* Przy tym proszę, abyście w. mośc nam pomagali *verbo et opere,* tey świętey iedności promowować, a ludziom oczy zamydlone otwierać, aby poznali upor swoy: ponieważ, jako mam pewną wiadomośc od senatora wielkiego, że y sami patryarchowie szukaią tey zgody, y xiądz legat co do mnie pisał o Cyrillu, w. mości przepis tego posyłam. Ale, podobno, by y patryarchowie do iedności świętey przystąpili; tedyby podobno owieczki ich, albo koziołkowie na to nie pozwolili: bo ten syzmatycki narod ma w sobie niejakoś *innatam pertinaciam:* czego przykład mamy z Florentskiego synodu. Ale teraz azaliby im niewola dokuczała, kiedy by iedno chcieli swego Greka Besariona Dogmatikę czytać, ieśliże się nie własnie proroctwo iego nad tym nieszczęsnym narodem wypełniło. Daley niechcę w. mości pisaniem moim zabawiac. Proszę, abyś mię w. mośc w łasce y w miłości swey braterskiey chowaiąc, w modlitwach świętych swoich przepominać nie raczył. Datum Vladimiriae, die 14 Januarii, anno 1601. — «Waszey mości wszego dobra życzliwy brat y sługa Hypatius Pociey, Dei et Apostolicae sedis gratiâ archiepiscopus metropolita Kijowiensis, episcopus Władomiriensis, ręką własną.»

Apographum ex archivo Dominicanorum Leopoliensium relatum est a Correspondente d. Zubrycki.

CLXXXVII.

Protestatio presbyteri Gregorii Negrebecki, vicegerentis episcopatûs Leopoliensis, de violentia hegumeni Unioviensis Ezaiae Bałaban, qua appropriavit sibi omnia illius episcopatus bona, post Gedeonis episcopi mortem. fer. 3 post dom. Laetare, an. 1607.

Судебная явка намѣстника Львовской епископіи Григорія Негребецкаго, о насильственномъ присвоенія епархіяльнаго достоянія Уневскимъ игуменомъ Исаіею Балабаномъ, по кончинѣ епископа Гедеона. 1607 г. Марта 17.

Actum in castro inferiori Leopoliensi, feriâ tertia post dominicam Laetare quadragesimalem proximâ, anno Domini millesimo sexcentesimo septimo. — Do urzędu y ksiąg ninieyszych grodzkich surrogatorskich Lwowskich oblicznie przyszedszy wielebni, Hrehory Niehrebeczky,

namiestnik episkopii Lwowskiey, Jędrzey Litińsky Woskrzeszenskij, Joann Popiel Piatnicky prezbiterowie y kliroszanie episkopii przerzeczoney, którzy imieniem swoim y imieniem wszystkiego onego duchowieństwa, także y innych obywatelów episcopii Lwowskiey, świadczyli się y żałobliwie opowiedali przeciwko wielebnemu Izajaszowi Bałabanowi, ihumienowi Uniowskiemu, iż ten-to wielebny Izajasz Bałaban, ihumen Uniowski, w kilka niedziel po śmierczi wielebnego oyca Hedeona Bałabana, władyki naszego Lwowskiego, naiechawszy na dobra cerkwi stołeczney Lwowskiey należącze, które były w ręku y dispozicyi wielebnych kliroszan wszystkich, według praw y przywilegiów od oyców świętey pamięci władyk, metropolitów y wszystkiego duchowieństwa łaskawie im nadanych y od królów panów naszych potwierdzonych; y odiąwszy tak dobra, jako regiment y gubernacią cerkiewną, przeciw prawu pospolitemu y przywilegiom zwyszmianowanym, nie oglądaiąc się na prawo y pokoy pospolity, nie będącz wolnie y porządnie według praw y przywilegiów obrany, y owszem gwałtownie wjechawszy, nie tak jako duchowney osobie należy, ale drapieżnie tamte dobra opanowawszy, szkody wielkie czyni, chwałę Bożą miesza, ludzi podeyzrzanych wedle woliey swey na urzędy przekłada, starożytnych ludzi duchownych gwałtem zmiatuie, czynsz y podatki poniewolnie wybiera y wyczisku; nawet kłodki y zamek do cerkwi mianowaney kazawszy odbić (co woznym y szlachtą iest oświadczono), zarazem wszytkie apparaty cerkiewne, tak w srebrze y złocie jako y w ornaciech będące, ku zniszczeniu teyto cerkwie y ubliżeniu chwały Bożey, do siebie pobrał, y tam gdzie chciał, obrocił. Przeto kapituła, alias kliroszanie naprzód Panu Bogu, a potym urzędowi ninieyszemu grodzkiemu Lwowskiemu o takowe gwałty praw y łamania wolnosczi ych, y niewolą, y szkody, y uciążenia, oświadczaią się y opowiadaią się, tam gdzie temu bendzie mieysce, z tymto Izajaszem Bałabanem, ihumieniem Uniowskim prawem czynicz. Czego dowodzącz, stawili przed urzędem ninieyszym woznego generała koronnego, opatrznego Jana Dworskiego wespoł z szlachetnemi Błażeiem Komnowskim y Hrehorem Horodniczkim: którzi yawnie y dobrowolnie zeznali, yż dnią trzynastego Februarii, w roku teraznieyszym, byli za przydaniem urzędowym wielebnym kliroszanom zwyszpomienionym, w cerkwi swiętego Juria stoliczney Lwowskiey przed mury, y widzieli pierwsze drzwi do cerkwi dwoiste obuchem potłuczone y skuble powyrywane; daley, drugie drzwi u samey teyże cerkwi także potłuczone y skubl złamany. Tamże pomieniony ihumen, gdy go pytano, powiedział: «kto niema klucza zwykłego, tedy y Piotrow dobry». — Quae omnia sic, et non aliter gesta actaque fuisse, suis personalibus recognitionibus attestati sunt. — «Stanislaus Poradowski, surrogator capit. Leopol.» — Ex actis castrensibus Leopoliensibus extraditum. «Correxit Łaszowski.»

Apographum ex archivo staúropygii Leopoliensis (fasc. № 422) relatum est a Correspondente d. Zubrycki. Conf. Kron. miasta Lwowa, *pag. 238.*

CLXXXVIII.

Protestatio archimandritae Unioviensis Ezaiae Bałaban, de praestito illi jure ad obtinendum Leopoliensem episcopatum. Sabb. post festum Paschae, an. 1607.

Судебная явка Уневскаго архимандрита Исаіи Балабана, о правахъ его на преемство Львовской епархіи, по кончинѣ епископа Гедеона. 1607 г. Апрѣля 11.

Actum in castro Haliciensi, sabbatho post festa solennia Paschae, anno Domini millesimo sexcentesimo septimo. — Do urzędu y ksiąg grodzkich Halickich oblicznie przyszedszy wielebny ociec w Chrystusie Izajasz Bałaban, archimandryta Uniowski y następca episcopii Lwowskiey, Halickiey y Kamienieckiey, za prawem, które ma od króla iego mości, opowiadał się y wszystkim do wiadomości przywodził, iż on będąc danym od króla iego mości pomocnikiem, za żądaniem niegdy wielebnego Gedeona Bałabana, władyki Lwowskiego, Halickiego y Kamienieckiego y kapituły albo kryłosów iego cerkwie nabożeństwa według zwyczaiu kościoła wschodniego Greckiego, za tymże prawem króla iego mości iest następcą po pomienionym władyce Lwowskim, za consensem przełożonych duchowieństwa tego. Który urząd ieszcze za żywota nieboszczyka władyki sprawował ratunkiem y wszelaką pomocą, y wszelaka moc y władza na niego się już wlała. A do podawania władyki, aby się kto nie wybił, nie należy nikt inszy, iedno osoba króla iego mości, jako inszych biskupstw w kościele Rzymskim iego królewskiey mości iest podawanie. Zabroniono bowiem prawem pospolitym, aby nikt podawania w dobrach króla iego mości sobie nie iednał: iedno, aby była na dostoieństwo kościelne osoba duchowna od króla iego mości podawana. Prawa te za świętey pamięci Olbrachta y Alexandra, królów Polskich są postanowione, y wielkie winy na te, którzy by podawanie królowi iego mości należące sobie przywłaszczali, założone, jako utracenie poczciwości, wywołanie z korony, zabranie dobr na krola iego mości y insze. Drugim prawem świętey pamięci króla Zygmunta Augusta podawania, które sobie xięża wyprawuią, są cassowane y zepsowane. A tak nikt sobie nie może przywłaszczać tego podawania, y dozorcą nikt nie może bydź ludzi y spraw, iedno teyże religiey przełożeni. Jako pospolity człowiek, przed fundowaniem episkopiey Lwowskiey, uiednał sobie był prawo niekiedy arcybiskup Lwowski na podawanie namiestnika tu we Lwowie: ale tego nigdy nie było w używaniu prawa; bo zarazem świętey pamięci król Zygmunt pierwszy Polski fundował władyctwo Lwowskie, Halickie y Kamienieckie, y dał ię niejakiemu Makaremu Tuczapskiemu, który był przed tym namiestnikiem, y na którym xiądz arcybiskup Lwowski wygrał podawanie namiestnika. Ale, iż namiestnik nie mogł odprawować powinności episkopa, iedno władyka: dla tego do inszych władyk ztąd musieli się tak duchowny jako pospolity człowiek udawać, mianowicie do Wołoch. Dla tego król iego mośc na mieysce namiesnikowstwa fundował władyctwo: czem jako rzecz zniesiona, tak y podawanie ustało namiestnika. Zawsze królowie ichmości podawali władyki. Nieboszczyk władyka y przed nim inszy byli podani od królów Polskich. Przed tym też nieboszczyk sławney pamięci Ian Dymitr Sulikowski, arcy-

biskup Lwowski, przywłaszczaiąc sobie juryzdikcyą nad nieboszczykiem oycem władyką Lwowskim, gdy nastał kalendarz nowy, y chcąc, aby święta święcone byli w cerkwiach Ruskich podług nowego kalendarza, popieczętował był tu cerkwie we Lwowie. Za czym nastąpili byli z obu stron przeciwko sobie oświadczenia, y zaburzenie wielkie się stało. Ale potym na seymie w Warszawie przez srzódki zacnych ludzi iest uspokoiono, y tego dołożono, iż żadnego impedimentu w obchodzeniu świąt, w używaniu nabożeństwa, ceremoniy y dzwonieniu, ani w żadnych jurisdikcyiach bydź nie miało od arcybiskupa Lwowskiego, do zgody patryarchów kościoła Wschodniego z oycem papieżem Rzymskim, ale we wszystkim nabożeństwa y ceremoniy swych obiedwie strony używać maią, podług starodawnego zwyczaiu: które postanowienie iest wpisane w księgi grodzkie Warszawskie, jako nigdy nie mieli ichmośc arcybiskupi Lwowscy jurisdikcyey nad władyką y cerkwią Ruską. Pokazuie się z tey ugody nieboszczyka xiędza arcybiskupa, iż dla zachowania pokoju między ludźmi rożney religii, nastąpiło prawo, aby w religii nie był nikt turbowan: było by turbowanie, gdyby się ieden w rząd drugiego wdawał. Kiedy by nieboszczyk xiądz arcybiskup miał był władzą nad władyką Lwowskim za pomienionym podawaniem, rozkazał by mu był kalendarz nowy trzymać, albo by go był z władyctwa zrzucił, a takiego by był podał, który by mu był posłuszny. Aby tedy nikt nie rozumiał, że cerkiew Ruska nie miała prawa na władyctwo Lwowskie, Halickie y Kamienieckie, do wiadomości wszystkich przywodzi ociec archimandryta y następca na władyctwo, y dla tego, aby człowiek pospolity nie trudził się, ani wątpił o prawie iego, wszystkim ono tu do wiadomości przywodzi. A iż iest szlachcicem urodzonym y osobą duchowną, tedy rozumie się bydź sposobnym na tę episkopią dozorstwa duchowieństwa y na odprawowanie inszych powinności. I gdyby mu co kto zarzucić chciał, zwłaszcza ten, komu by się to godziło wedle praw duchownych, gotów się w prawie swoim oczyścić przed sędzią, któremu by to należało: ale co do tego czasu nic mu takiego nie zarzucono, y owszem powinnośc swoią, za tym prawem króla iegomości y błogosławieństwem zwierchniego swoiego, tak duchowną jako y tego dozoru bez przygany odprawuie. — «Izajasz Bałaban, następca władyctwa Lwowskiego y archimandryt Uniowski.» — Które oświadczenie za prośbą iego y wiele ludzi religii Greckiey, obywatelów ziemi Ruskiey, tu do ksiąg iest wpisane. – Ex actis castrensibus capitaneatus Haliciensis extraditum.

Apographum ex archivo stauropygii Leopoliensis (fasc. № 422) relatum est a Correspondente d. Zubrycki. Conf. Kron. miasta Lwowa, *pag. 238 – 239.*

CLXXXIX — CXCII.

Litterae quatuor Moldaviensium palatinorum civibus Leopoliensibus orthodoxis, de subsidiis societati illorum praestandis ad exaedificandam ecclesiam novam, in s. Deiparae honorem. 1611 — 1614 an.

Четыре письма Молдавскихъ господарей и господарынь къ Львовскимъ православнымъ гражданамъ, о пособіяхъ на построеніе новой Братской Успенской церкви. 1611 — 1614 г.

1.— Constanty Mohiła, z łaski Bożey hospodar y woiewoda ziem Mołdawskich. Wszem wobecz y każdemu, komu wiedzieć należy, oznaymuiemy tym pisaniem naszym, iż jaśniewielmożna miłościwa pani Elżbieta Mohilina, woiewodzina y hospodarini ziem Mołdawskich, pani matka y dobrodzieyka nasza, z pobożności y czci przeciw panu Bogu y Bożey Rodzicielce matce iego, na cerkiew we Lwowie w murze, pod imieniem Wniebowzięcia panny Mariey, na budowanie iey, z szczodrobliwości swoiey złotych szesćset Polskiey monety y liczby daie, oddaie i daruie, którą pomienioną summę, według cerographu swoiego własną ręką pisanego, winien jaśniewielmożney miłościwey paniey sławetny pan Łukasz Ormienin y kupiec z Kamieńca, daiąc wszelaką moc sławetnym panom, Iwanowi Krasowskiemu y Mikołaiowi Dobrzanskiemu, obiema spolnie y każdemu zosobna, czyniąc ich mocnymi plenipotentami w tey rosprawie do podniesienia długu tego y z niego kwitowania. Ieśliby według cerographowey obligacyey dosyć nie czynił, daie wolnosc wszelaką, wlewaiąc wszystko prawo swoie, jaśniewielmożna miłościwa pani tego długu na panu Łukaszu pomienionym panom dochodzenia y oczyszczenia, do prawa pozywania, wszystko z nim według prawnego obyczaiu postępuiąc, dotąd poki się im skuteczna we wszystkiey summie zupełnie nie stanie zapłata. Dla lepszey wiary y pewności, pieczęć nasze przyłożyć rozkazaliśmy i reką własną podpisaliśmy się. W Jasiech, 27 Lipca, roku 1611. — «Constantinus princeps.»

2.— Constanty Mohiła, z Bożey łaski hospodar y woiewoda ziemi Mołdawskiey, Elizabeth Mohilina, hospodarini ziem Mołdawskich. Wiadomo czyniemy urzędnikom y arendarzom naszym Uścieckim, iż pozwoliliśmy i roskazuiemy dawać z prowentów z dzierzawy naszey Uścieckiey, na zmurowanie cerkwi Lwowskiey bratckiey Wniebowzięcia panny Mariey, na każdy rok po sześciuseth złotych, aż do zmurowania tey cerkwi: ktorą-to summę od nas naznaczoną każdy urzędnik, lub też arendarz na ten czas od nas będączy, nagotowawszy, powinien ią oddać we Lwowie, na świętho świętey Agnieszki, jarmark Lwowsky, do bractwa Wniebowzięcia panny Mariey. No co się swą reką podpisuiemy, y pieczęci nasze przycisnąć roskazaliśmy. Dan z Jas, dnia 30 Iulii, roku 1611. — «Constantinus princeps.»

3.— Elizabeth Mohyłowa, hospodarini ziem Mołdawskich, opatrznym y sławetnym mężom bracztwa Uspienia Bohorodicy, zdrowia dobrego od pana Boga winszuiemy. Jak z pisania w. m., tak też y od posłanca zrozumieliśmy z strony pieniędzy na robote do czerkwie Lwowskey. O czym czyniliśmy pilne staranie, y zleciliśmy to paniey postelnikowey, siestrze na-

szey, że ie ma odesłać z Kamieńca przez Dyne Bałszothe. O czym szerzey posłaniec w. mości da w. m. sprawę. Z tym w. m. Panu Bogu oddaię. Data w Uściu, 7 d. Junia, an. 1613. — «Na własne roskazanie Domny iejmości, J. Withult, łogofet.»

4.— Margaryta Mohilina, woiewodzina Wołoska. Nam wielce łaskawi panowie bracstwo! oddaiemy uprzeymości nasze pilnie do łaski w. m. Wedle pisania w. m., aby się na oczy prawda y nieprawda pokazała świesczenników w. m. y uczyciela synów naszych, posyłamy go do Lwowa, aby przed waszmościami y przed kim co należeć będzie, dał o sobie sprawę. A w. m. nam raczcie oznaymić, jaki koniec ta sprawa wezmie. Z tym się łasce y przyiaźni w. m. oddaiemy. Z Dziedziłowa, 7 Augusta, an. 1614. — «W. m. uprzeymie życzliwa Margaryta Mohilina, woiewodzina Wołoska.»

Hae quatuor litterae, in aphographis, ex archivo stauropygii Leopoliensis (fasc № 374 — 386) *relatae sunt a Correspondente d. Zubrycki.*

CXCIII.

Litterae pontificis Romani Urbani VIII ad regem Poloniae Sigismundum, quibus exhortatur, ut ob Unionem opitulandam contra Cosacorum vires, ferro igneque illos coërceret, imo Ruthenos episcopos, qui turbas inter eos movent, suppliciis vindicaret. 10 d. Februarii, an. 1624.

Письмо Папы Урбана къ Польскому королю Сигизмунду, которымъ убѣждаетъ его, для охраненія Уніи преслѣдуемой Козаками, истребить сей народъ, также наказать строго Русскихъ православныхъ Епископовъ, участвующихъ въ козацкихъ замыслахъ. 1624 г. Февраля 10.

Sigismundo III, regi Poloniae, Urbanus papa VIII.

Inimici nostri non dormiunt, et dies noctesque discordiarum pater zizania serit, ut in Ecclesiae vinea pro frumento oriantur tribuli et pro hordeo spinae. Par est nos non minori diligentia venenatas stirpes evellere et inutiles ramos amputare. Silvescerent alioquin omnes regiones, et quae paradisus Domini esse debent, fierent paulatim seminaria venenorum et pascua draconum. Id autem quàm facile in Russia contingere possit, praesentes miseriae docent. Inde enim infensa Catholicae religionis hostis, schismatica haeresis, impiorum dogmatum monstra in finitimas provincias immittit, et nuper in Cosacorum concilia subdolè irrepens, fortissimorum militum viribus armata, propugnare audet causam sathanae, et orthodoxae veritati excidium minitari. Exsurge, Rex, Turcarum cladibus et impiorum odiis clarissime, apprehende arma et scutum, et si publica salus id exigat, serpentem hujus pestilentiae contagionem ferro etiam atque igne coërce. Quae vero a Spiritu Sancto protecta, a Romano Pontifice comprobata Unio Ruthenorum tum insidiis, tum viribus oppugnatur, extollat tandem, te defendente, caput coelo gratum, sentiatque, in Septemtrione potentissimum regem

constitutum a Deo, piae causae defensorem. Schismaticorum sodalitia illic institui, novas leges identidem contra Unitos sanciri accepimus: regia auctoritas, quae fidei praesidium esse debet, sacrilegam hanc temeritatem infringat. Et quoniam minas poenis non armatas negligere solet impietas, quae coeli fulmina et inferorum cruciatus non timet; curet Majestas tua, ut pseudo-episcopi Rutheni, qui turbas movere et in Cosacorum comitiis dominari conantur, dignum tam audaci facinore supplicium ferant. Tum ille seditionum fax et facinosorum dux, patriarcha Hierozolymitanus, regalis irae vim experiatur, suaque calamitate caeterorum coërceat audaciam. Quod etsi difficile factu videtur, quod tandem non expugnabit pietas, quam Coelum tueatur et regia auctoritas armet? Certe, Nicephorus ille Graecus, qui factus armiger diaboli et signifer seditionum, tot contra Ruthenos Unitos procellas in illis provinciis, non ita pridem, sedente Clemente VIII, excitavit, tandem deformatus aerumnis, et perpetuis vinculis mancipatus, docuit, non modò quàm atrox, sed quàm misera res scelus sit. Ejusmodi exempla si crebrò schismatica temeritas intueatur, non ita animos tollet, et ultionum dominum formidare discet. Proinde rogamus Majestatem tuam, ut causam hanc omni, quo potest, studio atque potentia tueatur. Id autem facile incipere potest, si regali patrocinio Unitos episcopos muniverit, iisque faciles aditus ad aulam et consilia patere jusserit, curaveritque, ne episcopalis sacerdotii dignitas in iis minori cultu, quàm in caeteris praesulibus collatur. Disserenti tam grave negotium venerabili fratri, Joanni Baptistae, episcopo Nolano, nuntio nostro, perinde ac nobis credere poterit Majestas tua, cujus perspecta pietas hoc Ruthenis periclitantibus praesidium, nobisque moerentibus solatium pollicetur. Eique Apostolicam benedictionem impertimur. Romae, 10 Februarii, 1624, pontificatus nostri anno 1°.

Apographum harum litterarum relatum est Collegio Archaeographico a Correspondente Leopoliensi d Zubrycki. Conf. Specimen Ecclesiae Ruthenicae, edit. Kulczynski, Romae 1734 an.

CXCIV — CXCV.

Litterae duae: a) Pontificis Urbani ad Poloniae regem Sigismundum, quibus stimulat, ne cives Vitebscii sinerentur impuniti, ob interfectum archiepiscopum Polocensem Joasaphatem; b) Metropolitae Josephi ad Cardinalem Bandinum, in quibus denumerat carnificia aliasque poenas, quales iidem cives perpessi sunt ob commissum facinus. 10 et 11 d. Februarii, 1624.

Два письма: а) Папы Урбана Польскому королю Сигизмунду, съ убѣжденіемъ, не оставить безъ наказанія Витебскихъ жителей за умерщвленіе Полоцкаго Уніятскаго архіепископа Іоасафата Кунцевича, и б) Митрополита Іосифа Рутскаго Кардиналу Бандину, о разныхъ наказаніяхъ присужденныхъ Витеблянамъ за содѣянное преступленіе. 1624 г. Февраля 10 и 11.

1.— Sigismundo III, Regi Poloniae, Urbanus papa VIII.

Quis dabit oculis nostris fontem lacrimarum, ut schismaticorum crudelitatem, et Polocensis archiepiscopi mortem lamentari possimus? En, quo progreditur impietatis barbaries, quam non

satiat innocentium fletus, nisi sacrilegam sitim expleat sanguine sacerdotum! Sacrum Antistitem, non infulis modò, sed etiam moribus venerabilem, in propriis aedibus a facinoroso clerico et saeviente populo isthic trucidatum esse, non obscurum est Divinae ultionis documentum in eos populos. O rem visu foedam, auditu miserandam! Corpus illud, quod Spiritus sancti templum fuit, ferocientium manibus per civitatis compita tractum esse accepimus; et cui plaudentes Angeli credendi sunt martyrii coronam detulisse, schismatici, scelus anhelantes, per summum humanae ferocitatis dedecus illusisse barbarum in morem dicuntur. Nos quidem praetiosam hanc mortem, qua coelestis principatus haereditas additur, optimo antistiti gratulari Ecclesiam posse, censemus. At enim impunitam esse nefas est sicariorum crudelitatem. Ubi tam atrox facinus Divinae ultionis flagella implorat, maledictus homo, qui prohibet gladium suum a sanguine. Ferro igitur atque igne abstinere, Rex potentissime, non debes. Sentiat haeresis, non deesse cruentis sceleribus supplicia. In tam detestando facinore misericordia pro saevitia est habenda. Quare moras omnes rumpat Majestas tua, et pia indignatione exardescens, moerentis religionis lacrimas impiorum poenis consoletur. Disserenti negotium hoc venerabili fratri Joanni, episcopo Nolano, nuntio nostro, perinde ac nobis ipsis credere poterit Majestas tua, cui Apostolicam benedictionem impertimur. Romae, apud s. Petrum, 10 Februarii, 1624, pontificatus nostri anno 1mo.

2.— Cardinali Bandino, Protectori, Josephus metropolita Russiae.

Post occisum tam immaniter archiepiscopum Polocensem nostrum, qua de re alias fusius Em. vestrae scripseram, serenissimus Rex noster, motus indignitate rei, ut averteret ab universo regno justam vindictam Dei pro effuso sanguine Antistitis, misit commissarios ad istam civitatem(*), tanto scelere obstrictam: qui habentes secum satis validum praesidium in equitatu et peditatu (timebantur enim periculum a Cosacis, ad quos pro patrocinio confugerat illa civitas), usi celerilate et dexteritate, triduo judicium et executionem peregerunt. Consules duos civitatis illius et octodecim alia cum illis capita truncarunt, bonaque ipsorum fisco adjudicarunt. Centum alios circiter cives, qui ante adventum commissariorum in diversa profugerunt, capite damnarunt et proscripserunt, bona ipsorum itidem fisco cesserunt. Privilegia Regum Poloniae ab antiquo huic civitati data abstulerunt, et praetorium, omnibus videntibus ac magis hoc damnum, quàm decollationem concivium suorum deflentibus, diruerunt; campanas, quaecunque contra episcopum pulsatae fuerant, ab omnibus ecclesiis abstulerunt; duas synagogas schismaticorum disjecerunt; ulteriores poenas arbitrio regis reliquerunt. Magnus hinc terror invasit omnes schismaticos, et intelligere coeperunt, quod, quando senatores jussa regia exsequi volunt, non movent illos terrores potentiae Cosacorum. Interea humillima mea obsequia Em. vestrae etiam atque etiam commendo. Bitenii, 11 Februarii, an. 1624.

Ambarum litterarum apographa relata sunt a Correspondente d. Zubrycki. Conf. Specim. Eccl. Ruthenicae, edit. Kulczynski, Romae, an. 1734.

(*) i. e. ad Vitebscum. Conf. infra.

CXCVI.

Litterae Pontificis Urbani ad regem Poloniae Sigismundum, quem laudibus canit, ob justitiam in Polocensis archiepiscopi interfectores. 11 d. Maji, an 1624.

Письмо Папы Урбана Польскому королю Сигизмунду, въ которомъ восхваляетъ его за наказаніе убійцъ Полоцкаго архіепископа Іоасафата. 1624 г. Мая 11.

Sigismundo III, Regi Poloniae, Urbanus papa VIII.

Mallemus equidem rationibus, quàm vulneribus medicabilia esse haereticorum ingenia: charitatem enim nostram delectaret magis gladius vagina tectus, quàm infectus sanguine. Tamen insanabilia membra ferro indigent, ne pestilentium partium contagione universum corpus contabescat. Hinc par est curatores publicae salutis, non semper clementiae reminisci, sed etiam aliquando severitatis: impiorum enim supplicia exterrent eorum audaciam, qui iniquitatem sicut aquam bibunt, nec tantum praedâ, quantum scelere delectantur. In ejusmodi verbis agnoscere potest laudes Majestas tua, cujus iram ac justitiam experti nuper sunt immanes Polocensis archiepiscopi interfectores. Vitebscum enim, quod facinoris tam execrandi exemplum praebuit, dicitur nunc documentum Divinae ultionis et regiae pietatis. Qui enim civitatis illius scelus commemorabit, conqueri certe non poterit, impunitate nutritam fuisse sacrilegam schismaticorum saevientium crudelitatem. Propugnaculum in iis regionibus videris extruisse, quod Ruthenae Unionis causam tuebitur, et eorum compescet audaciam, quos Catholicae religionis miseriae delectant. Consilium Majestatis tuae cùm gratissimum fuisse Coelo arbitremur, meritò Apostolicarum literarum voce laudatur. Nos vero orabimus Patrem misericordiarum, ne regem, juvandis subditis natum, ad acerbam hanc necessitatem adduci sinat, sed potius eam mentem det Polonis, ut regalem magis beneficientiam, quàm indignationem promereantur. Romae, apud s. Petrum, 11 Maji 1624, pontificatus nostri anno 1mo.

Apographum relatum a Correspondente d. Zubrycki. Conf. Specim. Eccl. Ruthenicae, edit. Kulczynski, Romae, an. 1734.

CXCVII — CXCVIII.

Litterae duae palatini Moldaviensis Myronis Bernavski ad orthodoxos Leopolienses cives, de subsidiis illorum societati ad exaedificandam ecclesiam novam, in s. Deiparae honorem. Maji 12, 1627 et Jul. 21, an. 1629.

Два письма Молдавскаго господаря Мурона Бернавскаго Львовскому православному Братству, о пособіяхъ на построеніе новой Успенской церкви. 1627 г. Мая 12, и 1629 г. Іюля 21.

1.— Miron Bernawski, z łaski Bożey woiewoda y hospodar dziedziczny ziem Mołdawskich, nam łaskawym panom miesczanom Lwowskim, starszym bractwa Ruskiego, zdrowia dobrego od pana Bóga życzemy. Pisanie waszmościów iest nam przez pana Michała Greczyna oddane, w którym wyrozumiawszy affekt waszmościów pobożny y usilne ze strony dokończenia tego tam zaczętego na chwałę nayświętszey Panny Bogorodzicielki domu Bożego staranie, chętnie się do tego żądania waszmościów skłaniamy, aby tym prędzey to świątobliwe dzieło dla oddania chwały Naywyższemu y czci przystoyney Matki iego dokończone było. A iż też nam przypominacie sławney pamięci Jeremiego y Semiona woiewodów, antecessorów y krew naszą, którzy w tey mierze znaczne spezy(*) y pomocy swe tam pokazywali: tych my torem y przykładem idącz, równie tegoż zażyć chcemy. A iż w prawdzie na rózne strony wielkie na ten czas mamy rozchody, za czym niesnadnie nam pieniądzmi gotowemi na to wygodzić przychodzi, saletrę tedy obracamy, przy którey abyście w. m. którego z posrodka siebie na to obrawszy, sami obecznie trzymali: że gdy do Sniatyna będzie stawiona, onę potym śpieniężywszy, te pieniądze na robotnika tego mieysca świętego obracano. A zwrociwszy się zaś, da Bóg, z tey Cesarza iego mości Tureckiego usługi, y gotowemi zaś dopomoć nie zapomniemy. Za tym się przyjaźni waszmościów oddaię. W Jasiech, 12 Maia, anno 1627. — «Waszmościom wszego dobra życzliwy, Io. Міронъ, воевода.»

2.— Miron Bernawski, z łaski Bożey woiewoda y hospodar dziedziczny ziem Mołdawskich. Panowie bractwo miasta Lwowskiego! Pisanie wasze, któreście do mnie posłali przez brata swego Odrzechowskiego, tu mię zastało w Chocimie, gdzie-m świeżo dla pewnych przyczyn przybył, z łaski Bożey w dobrym zdrowiu. Troszeczkie się teraz państwo moie zamieszało: iednak ja przedsiewzięciu memu w tym świętobliwym budynku chcę za pomocą Bożą uczynić dosyć, y to co-m pobożnie zaczął, skutecznie dokończyć, by iedno pan Bóg dał mi te tam hałasy w państwie mym uspokoić: o co gorąco pana Bóga wszyscy proście. Dalsze rzeczy zleciłem wam ustnie odnieść temusz bratu waszemu Odrzechowskiemu. Zyczę wam przy tym dobrego od pana Boga zdrowia. W Chocimiu, 21 Iulii, 1629. — «Wam wszystkiego dobrego życzliwy, Міронъ Бърновскій, воевода.

Apographa ambarum litterarum relata sunt a d. Zubrycki, ex archivo Stauropygii Leopoliensis (fasc. № 374 — 386). *Conf. opus ejusdem,* Kron. miasta Lwowa, *pag. 272.*

(*) dictio Italica, quae significat expensum, Polon. koszt.

CXCIX.

Edictum regis Poloniae Sigismundi III, Magistratui Leopoliensi, de conventu episcoporum Orthodoxorum nec non Unitorum, Leopoli eventuro. 31 d. Maji 1629.

Грамота Польскаго короля Сигизмунда Львовскому Магистрату, о назначеніи въ Львовѣ общаго съѣзда для Православныхъ и Уніятскихъ властей. 1629 г. Мая 31.

Sigismundus tertius, Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithvaniae, Russiae, Prussiae, Masoviae, Samogitiae, Livoniae et caet., nec non Suecorum, Gothorum Vandalorumque haereditarius Rex. Spectabiles et famati, fideliter nobis dilecti! Za spolnem do zgody oboiey strony Rusi, tak zunijowaney, jako niezunijowaney nakłonieniem y żądaniem nas o naznaczenie sobie na to generalnego synodu, złożyliśmy go onym dnia 28° miesiąca Oktobra roku teraznieyszego, w mieście naszym Lwowie (*). Pod czas którego aktu odprawowania, abyście wierności wasze wszelakie około bezpieczeństwa osobom wszystkim Ruskiey religii, porządku na ten czas w mieście y buntów wszelkich naywięcey przestrzegaiąc, y we wszystkiem się z posłem naszym, którego na ten synod posyłamy, znosząc, pilne o tem czynili staranie. Także wielebnemu w Bogu oycu metropolicie Kijowskiemu, w czem by tylko wierności waszych żądał, pomocni byli, y onemuż z wielebnemi władykami unitami y ze wszystkim duchowieństwem Ruskim, tak zunijowanym, jako niezunijowanym, y wszystkim ludziom, zwłaszcza religii Ruskiey, na ten synod zgromadzonym, wczesne gospody naznaczyli y stanowiska opatrzyli. Co my od wierności waszych między inszemi przysługami rachować będziemy: którem na ten czas dobrego od pana Boga życzemy zdrowia. Dan w Warszawie, dnia 31 miesiąca Maja, roku Pańskiego 1629, panowania królestw naszych, Polskiego 42, Szwedzkiego 26 roku. – «Sigismundus rex.» – Spectabilibus et famatis consulibus, proconsulibus totique magistratui civitatis nostrae Leopoliensis, fideliter nobis dilectis.

Originale asservatur in archivo Magistratûs Leopoliensis, unde apographum relatum est a d. Zubrycki. Conf. Kron. miasta Lwowa, *pag. 268.*

(*) Vid. supra, pag. 157 — 159.

CC.

Litterae palatini Moldaviensis Basilii ad Societatis Leopoliensis fratres, quos rogat grammata plumbea refundere pro ipsius typographia. 12 Januarii, 1641.

Письмо Молдавскаго господаря Василія Львовскому Братству, съ просьбою отлить для типографіи его новыя печатныя литеры, 1641 г. Января 12.

Wasilij woiewoda, z Bożey łaski ziem Mołdawskich hospodar y dziedzicz, wszystkiey w kupie braciey, miesczanom Lwowskim, naszym wielce łaskawym panom, zdrowia dobrego y wszelkiego błogosławieństwa Bożego w długie lata żądamy y winszuiemy. Oddane nam iest pisanie waszmościów, w którym się w. m. oświadczać raczycie, iż nie bronicie odlać liter do drukarni naszey, jako y żadney rzeczy z drukarni swoiey na potrzebę naszę odmówić nie chcecie. Co my wdzięcznie od waszmościów przyjmuiąc, gotowi iesteśmy za okazyią podaiącą się zawdzięczać; y torem antecessorów naszych idąc, cerkwi też waszmościów (jako to y inszym czyniemy), na potrzeby iey z szczodrobliwości naszey udzielać, gdy nam w. m. reiestr potrzebnych rzeczy do iey ozdoby przyszlecie. Teraz posyłaiąc już dla tych liter, prosiemy, abyście w. m. z łaski swey ofiarowaney, oycu temu, który dla nich tam y z wameszem naszym iedzie, we wszystkim, w czym by pomocy waszmościów potrzebował według informacyi naszey, oney nie odmawiali, y pieniądzmi, gdzieby im nie dostawało (lubo przez nich na te potrzeby dwieście talerów posyłamy), wygodzili, upewniaiąc się w tym, że też nam w dobrey to pamięci będzie, abyśmy to wzaiemnymi naszemi życzliwemi chęciami przeciwko waszmościom zadziaływali: które y na ten czas waszmościom ofiaruiemy y zalecamy. Dan w Jasiech, dnia 12 miesiąca Stycznia, roku 1641. — «Waszmościów naszych łaskawych y uprzeymych panów przyjaciel y sąsiad, Io. Василей воевода.»

Chirographum epistolae relatum est a d. Zubrycki, ex archivo Stauropygii Leopoliensis (fasc. № 374 – 386).

CCI — CCII.

Rescripta duo, regis Poloniae Joannis Casimiri, et conjugis ejus, reginae Mariae Ludovicae ad Arsenium episcopum Leopoliensem orthodoxum, quem adhortantur, ut cum supremo Cosacorum capitaneo de pace ageret. 6 et 7 d. Septembris, 1658.

Два письма, Польскаго короля Яна Казимира, и супруги его королевы Маріи Людовики, Львовскому епископу Арсенію Желиборскому, о убѣжденіи Запорожскаго гетмана Выговскаго къ примиренію. 1658 г. Сентября 6 и 7.

1.— Jan Kazimierz, z Bożey łaski król Polski, wielkie xiąże Litewskie, Ruskie, Pruskie, Mazowieckie, Zmudzkie, Inflantskie, Smoleńskie, Czerniechowskie, a Szwedzki, Gotski, Wandalski dziedziczny król. Wielebny, uprzeymie nam miły! Ukontentowani zostaiemy z tey confidenticy, którą z uprzeymością waszą zawierać poczyna urodzony hetman Zaporożski (*), odzywaiąc się przez uprzeymość waszą z swoią do uspokoienia całey Ukrainy skłonnością. Toż samo y z strony naszey iest *intentum* y życzliwość, abyśmy ze wszech strón, osobliwie iednak od Ukrainy uspokoioną za czasów panowania naszego obaczyć mogli oyczyznę: jakoż już nie na gorsze są tego początki, które z naszey strony żadna przewłoka nie przedłuży, gdyż już y commissarze nasi, powagą seymu teraznieyszego do urodzonego hetmana wyprawieni, dotąd z nim swoią maią conferentią, zupełną *instructi potestate*, aby we wszystkim, cokolwiek do gruntownego uspokoienia należy tamtey strony, z nim postanowili *authoritate publica.* Gwoli temuż, seym nie zadługo mieć chcemy, który nam na teraznieyszym seymie rzecz pospolita w moc dała, aby to wszystko *robur suum* nieodwłocznie wzięło, cokolwiek commissarze z tamtą postanowią stroną. Cokolwiek za czym y uprzeymość wasza w tym *praestare* możesz oyczyznie, nie chciey *ex parte sua deesse*, wiodąc do tego urodzonego hetmana, aby zaczęte dzieło kończył, upewniony wszelakim od nas zawdzięczeniem, przy nieśmiertelney sławie, którą sobie ziedna tą oyczyznie przysługą. — Co z strony pretensyey uprzeymości waszey, względem wsiey Perehińska; damy to chętnie przyczynie urodzonego hetmana, że w niey uprzeymość wasza, *mediante justitia*, będziesz miał ukontentowanie. Cokolwiek y napotem do ozdob uprzeymości waszey przyczynienia należeć będzie, nie ubliżymy w tym w podanych okazyjach łaski naszey uprzeymości waszey, którą tym snadniey sobie uprzeymość wasza pozyskasz, gdy w tey okazyey takiego starania przyłożyć nie poniechasz, które by skutek pożądany w uspokoieniu oyczyzny przynieść mogło. Życzemy za tym uprzeymości waszey dobrego od pana Boga zdrowia. Dan w Nieporęce, dnia VII miesiąca Septembra, roku MDCLVIII, panowania królestw naszych Polskiego X, a Szwedzkiego XI roku. — «Jan Kazimierz, król.

In tegumento rescripti regii inscriptio sequens: Wielebnemu Arseniemu Żeliborskiemu, episko-

(*) i. e. Vygovski. Conf. supra pag. 211.

powi Lwowskiemu, Halickiemu y Kamienieckiemu, archymandrycie Uniowskiemu, uprzeymie nam miłemu. *Sigillum appositum majus*.

2.— Ludwika Marya, z Bożey łaski królowa Polska y Szwedzka, wielka xiężna Lithewska, Ruska, Pruska, Mazowiecka i t. d., urodzona Mantuańska, Montferatska y Niwerska dziedziczna. Wielebny, wiernie nam miły! Wiedząc dowodnie, jak wiele tey oyczyznie należy na zupełnym y gruntownym woyska Zaporożskiego uięciu, przed wszystkiemi inszemi rzeczy pospotitey sprawami, tośmy zawsze z osobliwym staraniem promowowali dzieło, jako by gruntowne z pomienionem woyskiem y stanami koronnemi wynaleść się mogły, po tak długim rozerwaniu, uspokoienia srodki. W czym żeś się wielebność wasza zgadzaiąc z nami zawsze przykładał affektem y usiłowaniem, nie możem, tylko szczególney w. w. przypisawszy to życzliwosci, i teraz wdzięcznie przyjmować, żeś na instancyą naszą, przez swoie pisanie y posłańca, na te, które od urodzonego hetmana Zaporożskiego odbieramy, wyciągnoł go deklaracye. Około których zleciwszy zayść się z wielebnością waszą urodzonemu p. Adamowi Żeliborskiemu, rodzonemu w. w., którego *zelum* y miłosc ku Panu y oyczyznie nie wyrodną od tey, która się nayduie w osobie wielebności waszey, *cum dexteritate* upatrzywszy, żazyliśmy go, że się podiął teraznieyszey na Ukrainę drogi. Więc, że nie tylko całośc tey rzeczy pospolitey, ale i domu wielebności waszey interessuie się reputacya, ażeby to dzieło bez dalszych przewłok y dilaty, które po te czasy z tamtey zachodziły strony, skutecznie się dokończyć mogło, pilnie, gorąco żądamy po w. w., ażebyś wszystkie industrie y staranie swoie na to obrocił, jakoby ta rzecz *conatu et sedulitate* w. w. skutecznie dokończona bydź mogła. Będzie to nie tylko *gloriosum* domowi w. w., ale y tak pożyteczne, że nie tylko w tey sprawie, która *concernit* Perehinską wioskę, ale w każdey inszey okazyey nie opuścimy wyświadczyć tego, cokolwiek naleśc się będzie mogło do ukontentowania prac y starania w. w. O czem szyrzey znieś się ustnie z rodzonym w. w. Zyczemy w. w. dobrego od pana Boga zdrowia. Dan w Nieporęcie, dnia VI miesiąca Września, roku Pańskiego MDCLVIII. — «Ludowika Marya, królowa.»

In tegumento litterarum reginae inscriptio sequens: Wielebnemu Arseniemu Zeliborskiemu, episkopowi Lwowskiemu, Halickiemu y Kamienca Podolskiego, archymandrycie Uniowskiemu, wiernie nam miłemu.

Ambo apographa relata sunt a d. Zubrycki, ex archivo capituli Leopoliensium Unitorum.

CCIII.

Decretum Tribunalis Lublinensis, respectu protestationis e parte metropolitae Kijoviensis Antonii Vinnicki in Leopoliensem episcopum Josephum Szumlanski, de latrociniis et rapinis, in monasterio s. Georgii perpetratis. 29 d. Junii, 1668.

Приговоръ Люблинскаго Трибунальнаго Суда, по поводу жалобы Кіевскаго митрополита Антонія Винницкаго, на епископа Львовскаго Іосифа Шумлянскаго, о разбоѣ и грабежѣ въ монастырѣ св. Георгія. 1668 г. Іюня 29.

Actum Lublini, in Judiciis ordinariis generalibus Tribunalis Regni, feriâ sexta, ipso die festi sanctorum Petri et Pauli Apostolorum, anno Domini millesimo sexcentesimo sexagesimo octavo. — W sprawie przed sądem ninieyszym głownym Trybunalskim koronnym Lubelskim odprawuiącey się, między Instigatorem sądowym y delatorami: jaśnieprzewielebnym w Bogu i. m. oycem Antonim Winnickim, archiepiskopem metropolitą Kijowskim, exarchą Konstantynopola, administratorem władyctwa Lwowskiego, Halickiego y Kamienca Podolskiego; przewielebnym w Bogu oycem Wiktorem Kamienieckim, archymandrytą Derażyckim; wielebnymi Ianem Nieronowiczem, Sebastyanem Nizankowskim, Wasianem Romanowiczem, Alexandrem Dobrosławiczem Tustanowskim, namiestnikiem kathedralnym, Sarnickim pisarzem kapitulnym; także pobożnymi, Athanasią z Sachowa Dziwyszanką, Anastazyą Horodińską, mniszkami monastera Smolnickiego *regulae sancti Basilii;* także urodzonymi ichmościami pany, Jordanem Czernickim, Jakubem Kopystyńskim, Alexandrą z Lachowa Klesczowską, niegdy i. m. pana Bazylego Klesczowskiego pozostałą małżonką, Jakubem Kierdyowiczem Dziuszą, y szlachetnymi, Jerzem Terleckim, Pawłem Kowieckim, także urodzonymi Jacynthem Winnickim, Andrzeiem Truskolaskim, Michałem Powierskim, Piotrem Kopystyńskim, Dmitrem Radyłowskim, Stefanem Kozłowskim, Andrzeiem Niewęgłowskim, Janem Rowkowiczem, Jungierem Burzyńskim, Jerzem Burzynskim, powodową stroną. A między wielebnym oycem Jozephem Szumlańskim, niżeymianowanych róznych gwałtów, nayścia na kathedrę episkopiey Lwowskiey y innych violencyj *primarium motorem et authorem,* z urodzonymi Kazimirzem Zamoyskim, obersztерleytnantem iego królewskiey mości na *praesidium* zamku wyszszego Lwowskiego ordynowanym, spolnie z ludźmi iego do służby rzeczy pospolitey obowiązanymi, tychże gwałtów comprincipałami, y promotorem Alexandrem Szumlańskim, czesnikiem Podolskim, Mikołaiem Szumlańskim, Pierzchowskim, Theodorem Żurakowskim, Alexandrem Holyńskim, Doroszyckim, Basilem Hoszowskim, Bakiewiczem, Gostwickim, Theodorem Grabowieckim y czeladzią iego, iemu z przezwisk y z imion lepiey znaiomą, comprincipałami, szlachetnymi Mikołaiem Hoszowskim, Suchodolskim, Garnyszem y innemi na ten czas z imion niewiadomymi, Hoszowskimi dwiema, także Czaykowskiemi dwiema, Theodorem Hoszowskim, y uczściwymi Turskim, Mikołaiem Ordowskim, Janem Romankiewiczem, Gostymińskim, Jerzem Jaksmanickim, Ihnatem Czay-

kowskim, Janem Kisielem, Korożkiewiczem, sługami tegoż pomienionego oyca Szumlańskiego; czestnymi oycami, Jozephem Lesczyńskim ihumenem monastera Hoszowskiego, Laurentem ihumenem Zaderewskim, Josephem Komarzewskim, Theodorem kapellanem tegoż oyca Szumlańskiego, Ezechielem ihumenem Krzeszowskim, Herasimem Piatnickim, Iwanem Woskresenskim, popami przedmieyskiemi Lwowskiemi; także sławetnymi y uczściwemi: Alexandrem Domowiczem miesczaninem Podhaieckim, Piotrem Afendykiem, Jerzem Giergiewiczem, Theodorem Matuszewiczem, Stephanem hawtarzem, Mikołaiem Luczkiewiczem, aliàs Podohrobkiem, także czeladzią y młynarzykami iego, iemu z imion lepiey znaiomymi, Stefanem Lambuckim kusznierzem, Pawłem Bożskim, Ihnatem stolarzem, Fedorem hrebiennikiem, Basilem Rewakim, Iwanem introligatorem, Mikołaiem Purpura, Hrehorym Żyła, Ferensem Kusczakim, Wasilem Kozackim, Fedorem Przepysznym, Pawłem Chowancem, Onysczakim piekarzem, Pawłem dyakiem, Stephanem stolarzem, Iwanem zięciem Onysczakowey, Pawłem Mocarzem dyakiem, Wasilem hawtarzem, Piotrem piekarzem, także Iacynthem krewnym Podohrobka, Pawłem Pusczakim, z sługami y komornikami iego, iemu lepiey znaiomymi, Janem Turczynem wytrykuszem, Hrehorym Nisczem, Hrehorym Berezowickim, Iwanem Joszewką piekarzem, Łukaszem Olakim barasznikiem końskim, Wasilem Czarnym, Stephanem Turczynem, Siemionem Władyką, Antonim dyakiem, Hrehorym rybarzem, Jurkiem kusznierzem, Siemionem piekarzem, Lukaszem piekarzem, Andrzeiem krawcem, Harbuszem, Hawryłem sitarzem, Pawłem Daniowskim, miesczanami y przedmiesczanami przedmieść Lwowskich; także ludźmi woyskowymi pomienionego i. m. pana Zamoyskiego officerami y żołnierzami: Olbrychtem Braxterem porucznikiem, także porucznikiem pana Jaworskiego z imienia y nazwiska nieznaiomym, Sławińskim chorążym, Hansem wachmistrzem, Goleńskim Luxem, Kazimierzem Guleńskim, Woyciechem Rożkowskim, Umieskim, Janem Trzebińskim dardzistą, Woyciechem Staromieyskim, Stanisławem Charzowskim, Piotrem Woyciechowskim, Janem Krzeszowskim, Lukaszem Sudyńskim, Woyciechem Zabłockim, Hryckiem kaprałem, Olbrychtem Raykowskim kaprałem, Janem-Piotrem Strzeleckim, Łukaszem Chwalęczykiem, Iwonem Wolskim, Janem Jaworskim, Marcinem Jabłońskim, Piotrem Kozebowskim y innymi wielą do dwóchset człowieka, lubo teraz z imion y przezwisk nieznaiomymi, pod commendą pomienionego pana Zamoyskiego zostaiącemi ludźmi, z osob y dobr ich wszelakich, osobliwie urodzonego Zamoyskiego żołnierzami, tak iego, jako y innymi pozwanymi, o to: Iż oni zapomniawszy surowości artykułów woiennych, z których iem *praesidium* zamku Lwowskiego od rzeczy pospolitey powierzonego pilnować y przestrzegać, a nie do żadnych prywatnych usług, tumultów y violencyj interessować się należało; wielmożność zaś ich przeciwnym sposobem, mimo powinność swoię, sił swoich (kosztem rzeczy pospolitey na usługę oyczyzny, a nie na infestacyą ludzi spokoynych y o żadnych utarczkach niemyślących) zmocnionych, godło wyszpomienionym y innym do sześciuset ludzi zebranym comprincipałom swoim dawszy, y woienną swoią experiencyą w nieomylnym umysłu swego y uczynku niżeyopisanego skutku zmocniwszy, przodkowanie w każdey okazyey przyrzekszy, pierwsi na wszelakie gwałty targneli się. Wielebny zaś Szumlański (zapomniawszy) professyey swoiey duchowney, podług którey spokoynie żyć y nikomu ni w czym nie szkodzić należało, tak przerzeczonych

żołnierzów, jako y wszystkich innych comprincipałów do popełnienia violencyj niżey mianowanych instinktem y informacyą swoią przywiodł, y sam obecnością swoią pomagać ich nie wzdrygał się: jakoż *de facto*, tak z tymi, o których się namieniło, jako y z innemi lepiey iemu wiadomymi, *feriâ tertia post dominicam Misericordiae proximè praeteritam proximâ*, to iest, ze wtorku na srodę, o godzinie pierwszey z połnocy, na zegarze całym o godzinie szostey (gdy pomieniony przewielebny i. m. ociec metropolita, pokoiem pospolitym ubezpieczony, *ad aedes divi Georgii, Leopoli ab antiquo erectas pacificè quiesceret*) z hukiem y strzelaniem, przez szturmy dobywaniem, *tumultuose* nastąpili; wystrzelawszy bramy, parkany, okna wysiekli; zakonników, prezbiterów, szlachtę y czeladz porabowali y pozabijali, jako o tym obdukcyie poczynione świadczą; drudzy zaś uchodząc śmierci, ledwie oknami pouchodzili; innych pozabijali, mieysca swięte *multo sanguine consperserunt*; y żeby taiemnie ich niesłuszny postępek mogli pokryć, ciała pobitych zatrzymali y nie wiedzić gdzie zachowali, jako-to szlachetnych, Hrehorego y Jana Matkowskich, Theodora Ilnickiego, Stephana Krzeczkowskiego, Semiona Wysoczańskiego, Gabryela Łopuszańskiego, Smolnickiego, Jacyntego Strzeleckiego. Inszych w prywatnym więzieniu trzymali, jako-to: przewielebnego Wiktoryna Kamienieckiego archimandrytę, Sebastiana Nizankowskiego dyakona Uniowskiego; wielebnego zaś Alexandra Dobrosławicza Tustanowskiego, namiestnika katedralnego Lwowskiego dotąd w ciężkim więzieniu trzymaią; przerzeczone zakonnice nieznosnemi calumnijami zelżone w więzieniu trzymali; ludzi ich z podwodami będących pozabijali y ciała ich pokryli. *Tandem*, między innymi, urodzony czesnik Podolski, jako *primarius tumultûs exequutor*, drzwi do celi i. m. oyca metropolity wybijaiąc y strzelaiąc, na zabicie tegoż i. m. oyca metropolity pomocników swoich pobudzał. Łukiewicz zaś żeby prędzey zachęcił kogo, *pretium* pięćdziesiąt tysięcy złożyć obiecował: jakoż *de facto*, gdyby był *saluti consulendo*, nie spuścił się z okna, nie uszedł by był śmierci. *Nihilo minus*, y tak już uchodzącego, ieden z pośrzodka ich, dogoniwszy, uderzył tak ciężko, że aż kość spadać się musiała; drudzy zaś doganiaiący iednostaynym głosem «bii, zabii!» wołali, y *sine dubio* zabili by byli, gdyby był łańcuch z szyię złoty zdiowszy nie odkupił się, a potym się pod drzewa nie schronił. Rzeczy rożne, przywileia, munimenta, srebra y inne apparaty, które regestrami osobliwymi pokazane będą, między siebie rozebrali; violencyj, gwałtów, contemptów wiele (protestacyiami *eo nomine* uczynionymi, w których y ten pozew teraznieyszy *in toto* sciąga się) popełnili. Przez co żołnierze przeciwko artykułom woyskowym opisanym na swowolników, inni zaś przeciwko wszelakiemu prawu y słuszności wykroczyli: winy na takowych gwałtowników prawem opisane popadli, do których na nich wskazania pozwani są, aby się stawili, y na to co im sądownie zadano będzie, odpowiedzieli, jako o tym wszystkim szyrzey sam w sobie pozew opiewa. Na terminie tedy ninieyszym, z pomienionego pozwu, słusznie w tey sprawie przypadłym, strony obiedwie, powodowa, to iest, przewielebny wielmożny i. m. ociec Winnicki, metropolita Kijowski, swoim y innych actorów imieniem *personaliter*, pozwana zaś, wielebny ociec Szumlański, episkop Lwowski, swoim y innych także pozwanych imieniem *personaliter* u sądu ninieyszego stanowili się, y w tey sprawie rosprawę prawną między sobą maiąc controwertowali. A ponieważ controwersyj zobopolnych, zobopolnie w tey sprawie przed sądem ninieyszym użytych, *intra triduum*, jako prawo y

zwyczay pospolity niesie, *ad acticandum*, strony obiedwie nie podali: dla tego z strony urodzonego pisarza sądu tegoż, o niepodanie tychże kontrowersyj nastąpiła protestacya. Tedy sąd ninieyszy głowny Trybunalski koronny Lubelski, wysłuchawszy obżałowania powodowey, a oraz y obwinioney strony obrony: ponieważ w tey sprawie controwersia o rozeznanie przywileiów, z okazyi których zadane violencye nastąpić by miały, a przy tym, komuby słusznie episkopia Lwowska z concurruiących do niey należała, zachodzi; tedy sąd ninieyszy tę sprawę *cum toto ipsius effectu* na seym walny Warszawski szczęśliwie przyszły, *ad ordines regni* odsyła, y termin stronom obiema między remissami według prawa tamże zachowuie. — «Felix Szaniawski, notarius Tribunalis.» «Correxit Hański.» «Legit Thwornicki.»

Apographum ex archivo Leopoliensi relatum est a d. Zubrycki. Conf. ejusdem Kron. miasta Lwowa, *pag. 418.*

CCIV.

Litterae palatini Moldaviensis Ducae ad Leopoliensis Societatis fratres, quos rogat de imprimendis libris Psalmorum et Concionum, sermone Valachorum, alphabeto autem Slavonico, pro usu vulgari. 26 d. Januarii, 1671.

Письмо Молдавскаго господаря Дуки Львовскому Братству, объ отпечатанiи Псалтыри и Поученiй на Валахскомъ языкѣ, но буквами Славянскими, для простаго народа. 1671 г. Января 26.

Mnie wielce miłościwi panowie, bractwo miasta Lwowa cerkwie mieyskiey Nayświątszey Panny, moi miłościwi panowie y przyjaciele! Przy powinszowaniu zdrowia dobrego, z sąsiedzką ozywam się przyjaźnią w. m. panom, y pomyślnych onymże życzę szczęśliwości. A iż xięgami świątemi prawosławna wiara *propagatur*, y z onych dla nauki y institucie y cerkiew Boża bierze ozdobę: tedy żądam w. m. miłościwych moich panów, abyście mi podług tey xięgi, Słowienskimi literami a jazykiem Wołoskim pisaney, czetyrysta Psałterzów we Lwowie wydrukować rozkazali, dla prędszego poięcia pospolstwu, które Słowienskiego ięzyka nie rozumie. Także iednę xiążkę Kazania, pytania y odpowiadania, po Wołosku pisaną, w. m. moim miłościwym panom posyłam, abyście takowych ksiąg dwieście wydrukować rozkazali. A co się przyjdzie od drukowania, od księgi Psałterza y Kazania (a żeby dobrego papieru były y ze wszystkim gotowe), y co iedna xięga będzie kosztowała, proszę, rzetelnie o tym wszystkim jako nayprędzey rzczcie mi w. m. oznaymić, y jak prędko tę xięgi mogą się wygotować. A ia podług declaracyey w. m. moich miłościwych panów,

jaka będzie ugoda, pieniądze do Lwowa poszlę. Podięta w tey mierze praca w. m. nie tylko po mnie winney będzie wyciągała wdzięczności, ale y u pana Boga będzie miała *meritum*: gdy do tey nauki chrześcian, a pomnożenia chwały Bożey tym samym powodem będziecie. Łasce się za tym y przyiaźni w. m. moich miłościwych panów zalecam. Z Jass, dnia 26 Ianuarii, 1671. — «Waszmościow życzliwy przyiaciel i służyć gotowy, Duka woiewoda y hospodar ziem Mołdawskich. Io. Дука, воевода.»

Apographum epistolae relatum est a Correspondente d. Zubrycki, ex archivo Stauropygii Leopoliensis (fasc. № 374 — 386).

CCV.

Pacta conventa inter legatos regis Poloniae Joannis Sobieski, et bojaros Cari Mosquensis Theodori, de sancita pace. 17 d. Augusti, an. 1678.

Договорная грамота Польскаго короля Іоанна III-го съ Московскимъ Царемъ Θеодоромъ Алексіевичемъ, о мирѣ на пятнадцать лѣтъ. 1678 г. Августа 17.

Instrumentum armistitii, przez ich mośc panów posłów iego królewskiey mości y rzeczy pospolitey, 17 Augusti 1678 r. zawartego. — Najaśnieyszego y wielkiego hospodara Jana trzeciego, z Bożey łaski króla Polskiego, wielkiego xiążęcia Litewskiego, Ruskiego y innych iego królewskiey mości państw, pana naszego miłościwego y wszytkich Rzeczy pospolitey stanów duchownych y świeckich oboyga narodów, Korony Polskiey y W. Xięstwa Litewskiego, wielcy y pełnomocni posłowie: Michał na Klewaniu xiąże Czartoryskie, woiewoda Wołynski, Czartowiecki etc. starosta; Kazimierz Ian Sapieha, hrabia na Bychowie, Dąbrownie y Zasławiu, woiewoda Połocki, Borysowski etc. starosta; Hieronim Komar, sędzia ziemski Orszanski, sekretarz poselstwa. Z drugiey strony: Bożą miłością wielkiego hospodara Cara y wielkiego kniazia Theodora Alexiewicza, wszytkiey Wielkiey, Małey y Białey Rusi samoderżca, y mnogich hospodarstw y ziem wostocznych y zapadnych y siewernych otczycza y dziedzicza, naślednika, hospodara y obładatela, iego wieliczestwa bliżni bojarowie y dumni ludzie, jaśniewielmożny bliżni bojarzyn y namiestnik Nowohorodski kniaz i. m. Mikita Iwanowicz Odoiewski; bliżni bojarzyn y namiestnik Odoiowski Wasili Siemionowicz Wołynski; okolniczy y namiestnik Cebolowski(*) Iwan Affanasiewicz Pronczyszczeff; poselscy dziakowie, dumny diak Larion Iwanow, Wasilij Babinin y Omelian Ukraincow.

(*) in autographo corresp. ista dictio sic scripta, sed minus rectè.

Po odprawieniu od wielkiego hospodara i. kr. m. pana naszego miłościwego do wielkiego hospodara iego carskiey mości poselstwa swego, y po oddaniu i. k. m. wieruszczey pełnomoczney hramoty, także od wszytkich stanów Rzeczy pospolitey plenipotenciey nam daney, będąc na mnogich rozgoworach, mówiliśmy o otrzymaniu między oboyma wielkiemi hospodarami, wielkim hospodarem naszym iego królewską moścą y wielkim hospodarem iego carską moścą y ich hospodarstwami braterskiey przyiaźni y miłości, y czynili starania między niemi obiema hospodarami y ich obiema państwami, a naprzód o wiecznym pokoiu, a potem pierwszych Andruszowskich y poselskich dohoworów o zaszłych trudnościach, które temi przeszłemi dohoworami odłożone do teraznieyszego poselstwa, także o innych nowych zachodzących trudnościach. Y chociaż między niemi obiema wielkiemi hospodarami do wiecznego pokoiu y do uspokoienia tych trudności y na teraznieyszych naszych rozgoworach za mnogiemi trudnościami przyiśc nie mogło: iednakże widząc ich wielkich obudwu hospodarów do wiecznego pokoiu chrześciańskie żądanie, y stosuiąc się do pierwszych Andruszowskich dohoworów punktu 12, żeby to wszytkiemu światu pokazało się, że wielki hospodar nasz król i. m. do wielkiego hospodara iego carskiego wieliczestwa nieodmiennie swoią hospodarską braterską miłośc y do wiecznego pokoiu chrześciańskiego żądanie ma, — mówiliśmy o przedłużenie lat przymiernych, które za pomocą Bożą y za wolą obudwu wielkich hospodarów naszych, my iego królewskiey mości wielcy y pełnomocni posłowie, y iego carskiey mości bliżni bojarowie y dumni ludzie, w nadzieie wiecznego pokoiu, żeby napotym, w tey prorogacyi lat przymiernych między niemi obiema wielkiemi hospodarami y ich wielkiemi hospodarstwami y do wiecznego pokoiu trwałego przyiśc mogło; y dla tego te punkta na dwudziestym piątym rozgoworze naszym, to iest, 18 Iulii, umowiliśmy spolnie y zgodnie postanowiliśmy:

1°. Oba wielcy hospodarowie, wielki hospodar iego królewskie wieliczestwo y Rzecz pospolita, y wielki hospodar iego carskie wieliczestwo, dla gruntownego y pewnego dotrzymania ich hospodarskiey braterskiey przyiaźni y miłości, pierwsze troie Andruszowskie dohowory y dwoie na Moskwie postanowienia trzymać zezwalaią y na dalsze czasy, chcąc między niemi obiema wielkiemi hospodarami nie tylko doczesnego, ale y wiecznego pokoiu. I my, iego królewskiey mości wielcy y pełnomocni posłowie, y iego carskiego wieliczestwa bliżni bojarowie y dumni ludzie przykładali staranie, czyniąc dosyć tego pierwszego Andruszowskiego dohoworu punktowi 12, w nadzieie między obiema wielkiemi hospodarami y ich hospodarstwy braterskiey miłości y wiecznego pokoiu chrześciańskiego na przymierne lata, w Andruszowskim przymiernym dohoworze opisane, umówiliśmy y postanowiliśmy, że bądź przymierze między niemi wielkiemi hospodarami, wielkim hospodarem iego królewską mością y Rzeczą pospolitą Korony Polskiey y wielkiego xięstwa Litewskiego, także y wielkim hospodarem iego carskim wieliczestwom y państwami iego, y napotym na 15 lat po sobie idących, rachuiąc, to iest, do Narodzenia Syna Bożego 1693 miesiąca Iunii, a od stworzenia świata 7202 r. A w tych przymiernych latach, podług Andruszowskiego pierwszego dohoworu, a podług tego teraznieyszego naszego, iego królewskiey mości y Rzeczy pospolitey wielkich y pełnomocnych posłów, y iego carskiego wieliczestwa bliżnich bojarów y dumnych ludzi postanowienia, w nadzieie wiecznego pokoiu, do woyny y rozlewu krwi y do spustoszenia obudwu hospodarstw, wszelkim jawnym y taie-

mnym przemysłem, z obudwu stron nie dopuszczać, y owszem trzymać chrześciańskim staraniem w pokoiu, y za żadne wszczynaiące postępki woyny nie wszczynać, y żadnemu druhowi nad druhem ani taiemney, ani jawney nieprzyiaźni, ani sam przez się, ani przez żadnego nie zamyślać y nie czynić, y owszem iego królewska mośc y iego carskie wieliczestwo także między sobą we wszytkim dobra spolnego chcieć, y brat bratu lepszego wynaydować, y owszem prawdziwie między sobą postępować. A ponieważ wielki hospodar, w nadzieie wiecznego pokoiu między niemi oboymi wielkiemi hospodarami y ich oboyma wielkiemi państwami, z braterskiey przyiaźni y miłości ku wielkiemu hospodarowi, iego królewskiey mości, z zwoiowanych hospodarstw y ziem, które w stronie wielkiego hospodara iego carskiego wieliczestwa zostaią, względem tego przymierza, ustępuie w stronę iego królewskiey mości y Rzeczy pospolitey Newla, Siebieża y Wieliża z uiazdami do nich przynależącemi, okrom Krasnogrodu y uiazdu iego; przy tym wielki hospodar iego carskie wieliczestwo pewną summę pieniędzy, za też przymierne lata, podług pierwszego postanowienia, to iest, milion spełna, co uczyni dwakroć sto tysięcy rubli Moskiewskich, wyliczyć Rzeczy pospolitey y oddać zezwala: tedy z wyszmianowanych horodów, Newel y Wieliż przez ... (*) niedziel, od daty postanowienia tego, to iest, od Narodzenia Syna Bożego 1678 Septembra 30 die, a od stworzenia świata 7187 Septembra 30 die, przysłani od iego carskiego wieliczestwa dworzanie, przysłanym iego królewskiey mości dworzanom, za uniwersałami iego królewskiey mości, wielcy y pełnomocni posłowie oddadzą y ze wszytkiemi dawnemi, które tam były przed woyną, działami, amunicyą y innemi wszelkiemi orężami. A z tey summy, dwukroć sto tysięcy rubli, iego carskie wieliczestwo połowę summy sto tysięcy rubli oddać na ten czas rozkaże. A horod Siebież y drugą połowę summy sto tysięcy rubli iego carskie wieliczestwo oddać na ten czas rozkaże, kiedy iego królewska mośc pierwszy y ten teraznieyszy przymierny dohowor na potwierdzoney iego carskiego wieliczestwa hramocie, przed świętą Ewangelią, przy iego carskiego wieliczestwą wielkim pełnomocnym posłu swą królewską przysięgą utwierdzi. Na ten czas iego carskiego wieliczestwa wielcy y pełnomocni posłowie poszlą do tego horoda Siebieża dworzanów, y ten horod y pieniądze przysłanym iego królewskiey mości dworzanom oddać rozkażą. A z tych ustąpionych wyżey namienionych horodów, Newla, Siebieża y Wieliża przybyłe działa, y amunicye, y wszelkie oręża, y pieniądze, y prowianty, y co po wzięciu tych horodów z carstwujuszczego wielkiego horoda Moskwy i innych horodów przywiezione woyskowych y wszelakich stanów obywatele y przybyły ludzie Ruscy iego carskiego wieliczestwa, do pogranicznych horodów, na podwodach, do granicę tych uiazdów wywiezieni bydź maią bez wszelkiego zatrzymania y przeszkody. A dotąd ludzie iego carskiego wieliczestwa w tych będący fortecach, do wyjścia swego z tych fortec y miast, we wszelakim bezpieczeństwie od iego królewskiego wieliczestwa zostawać będą. A dawnieysze tych horodów działa y amunicye y oręża, które teraz są w tych horodach, także mieszkaiący tameczni ludzie y szlachta w swych siedliskach, przy ustąpieniu tych horodów, zostawieni bydź maią bez żadney krzywdy od ludzi iego królewskiey mości. Poddani także tameczni do ustąpienia y przeniesienia się za granicę iego carskiego wielicze-

(*) in apographo nota arithmetica «sex» omissa.

stwa przyniewalani bydź nie maią, y żadnego nie maią odnosić ukrzywdzenia, bez żadnych dawania podatków. Podwody zaś te, na których te ludzie iego carskiego wieliczestwa do granicę odprowadzeni bydź maią, maią się bez krzywdy ze wszytkim powrocić. A szlachta tameczna, która teraz na woynie, albo na inszey usłudze iego carskiego wieliczestwa zostaie, powrociwszy się z tey usługi y woyny, którzy zechcą, uwolnieni y wypuszczeni ze wszytkim w stronę iego królewskiego wieliczestwa będą. Siebież także, który w stronie iego carskiego wieliczestwa do przysięgi iego królewskiego wieliczestwa zostawać będzie, także y wszyscy do niego należący poddani żadnych krzywd, pogotowiu, y spustoszenia uznawać nie maią. A tym teraznieyszym mocnym przymiernym postanowieniem między wielkim hospodarem iego carskim wieliczestwom y wielkim hospodarem iego królewskim wieliczestwom, y między ich obiema wielkiemi państwami, ziemiami y horodami, które w którey stronie podług pierwszych Andruszowskich pakt y dogoworów, y podług tego teraznieyszego między niemi obiema hospodarami naszego przymiernego postanowienia zostały się, y między poddanymi ludźmi obu stron, tey odnowioney, utwierdzoney y nieporuszoney przyiaźni bydź podług teraznieyszego utwierdzenia, które bez naruszenia wszelkiego w tych wyżey pomienionych przymiernych leciech dotrzymane bydź ma mocno, y tego przymiernego dohoworu dla żadnych przyczyn . . . . (*).

2°. A że w niektórych Andruszowskich dohoworach y poselskich, na szczęśliwie postanowionych punktach zaszły trudności, jako to: w punktach wtorego Andruszowskiego, a Moskiewskiego wtorego postanowienia, 1672 podług nowego kalendarza roku, a podług starego an. 7180, artykułu 18, o mianowaniu tytułów hospodarskich, y Andruszowskiego przymiernego traktatu w siodmym, a wtorego Moskiewskiego postanowienia w czwartym punktach o Kijowie; także we wszystkim czwarty punkt Andruszowski y Moskiewskie pierwsze postanowienie punktu pierwszego, y drugiego Moskiewskiego traktatu punktów piątego y siodmego o Convenciey an. 70, oprocz conjunctiey o inszych posiłkach woyskom; przy tym tegoż postanowienia Moskiewskiego pierwszego, punktu pierwszego, o niezawieraniu traktatów iednemu narodowi bez drugiego z Sółtanem Turskim y z Hanem Krymskim: tedy te wszystkie punkta y trudności, które w przeszłym czasie do teraznieyszego postanowienia stały się, odkładamy do Commissyey przyszłey z mediatorami. Którey commissyey czas y mieysce wielkiego hospodara iego carskiego wieliczestwa wielcy posłowie, będący dla odebrania przysięgi u wielkiego hospodara iego królewskiey mości, po wykonaniu tey przysięgi umowią y postanowią, tak iednak, żeby ta *cum mediatoribus* commissia nadaley w tych dwoch schodzących dawnego przymierza leciech odprawowana koniecznie była. A ieżeliby ten ziazd z posrednikami w dokończeniu pokoiu wiecznego y w zatrudnionych punktach skutku nie otrzymał: tedy oboim wielkim y pełnomocnym posłom y commissarzom mediatorów z uczściwością odprawić; a sami w teraznieyszych nowo postanowionych przymiernych leciech napotem o commissyey umowią y postanowią czas y mieysce, w tę nadzieię, jako o tym brzmi pierwszego Andruszowskiego dohoworu punkt 12. A tego teraznieyszego przymierza nie dla jakich przyczyn nie zerwać.

3°. Także umówiliśmy y postanowili, że

(*) Zdaie się, że tu parę słów niedostaie. *Nota correspondentis.*

obydwu wielkich hospodarów naszych, tak wielkiego hospodara iego królewską mość, jako y wielkiego hospodara iego carskie wieliczestwo, w tych hospodarskich mianowaniach y tytułach, w ich hospodarskich hramotach y wszelakich pismach, między niemi wielkimi hospodarami na obie pisać stronie, tak jako o tem napisano przymiernego pierwszego Andruszowskiego dohoworu w drugim punkcie. A z horodów y miast, z obu stron, pisać mianowania y tytuły obydwu wielkich hospodarów z powinności poselskiego uczynionego na Moskwie postanowienia r. 1672 według nowego, a według starego kalendarza 7180 roku, 18 punktu.

4°. Także postanowiliśmy y umówili, że wielki hospodar iego carskie wieliczestwo pozwala tym ludziom, którzy w stronie iego carskiego wieliczestwa zostaią y zostawać będą w wierze Rzymskiey, nabożeństwa swego w domach swych zażywać, y za granicę do Polskich swych kościołów bez wszelkiego zatrudnienia iezdzić, y do wiary Greckiey przymuszani bydź nie maią. Y nawzaiem, wielki hospodar nasz o znanie się z wiarą Grecką nikomu na łasce iego królewskiey mości szkodzić nie ma, y królewska mość tym cerkwiom y monastyrom, w których znayduie się wiary Greckiey zażywanie, które w horodach Newlu, Siebieżu y Wieliżu zostaią y teraz swieżo postąpione są w stronę iego królewskiego wieliczestwa, także y wszytkim ludziom wiary Greckiey, podług teraznieyszego przymiernego postanowienia, żadnego uciśnienia, do wiary Rzymskiey y do Uniey przymuszenia czynić nie każe, y niema to bydź: ale podług dawnych praw, we wszystkim bezpieczeństwie z zażywaniem nabożeństwa swego zostawać będą, y o znanie się z wiarą Grecką nikomu na łasce iego królewskiey mości szkodzić nie ma.

5°. A żeśmy iego królewskiey mości wielcy y pełnomocni posłowie, y iego carskiego wieliczestwa bliżni bojarowie y dumni ludzie mieli między sobą rozgowory o uwolnienie więźniów z obu stron szlacheckiego y woyskowego stanu, jako o tym wyraznie postanowiono Andruszowskim dohoworem w 11[m] punkcie: co ze strony wielkiego hospodara iego carskiego wieliczestwa spełniono. Iednakże napotym ieśli się którzy mogą naleśc w obudwu stronach, y tych według Andruszowskiego postanowienia y dohoworu, oboy wielcy hospodarowie uwolnić rozkażą.

6°. A cośmy iego królewskiey mości pełnomocni posłowie mówili iego carskiego wieliczestwa bliżnim bojarom y dumnym ludziom o drzewie Krzyża świętego, także y o kościelnych cerkiewnych apparatach, y o dzwonach, y o pismach, y o księgach grodzkich y o innych sprawach: y o tym z strony wielkiego hospodara iego carskiego wieliczestwa podług dohoworu dosyć uczyniono.

7°. Przy tym wielki hospodar iego carskie wieliczestwo, po braterskiey miłości y przyiaźni przeciwko wielkiemu hospodarowi naszemu iego królewskiey mości, rozkazuie o uwolnieniu mieszczan korony Polskiey y wielkiego xięstwa Litewskiego uczynić podług dohoworu królewskiego wieliczestwa wielkich posłów, uczynionego na Moskwie w roku 1672 według nowego kalendarza, a według starego 7180, jako o tym postanowiono tego dohoworu w punkcie 11, oprocz paszennych ludzi. A którzy by y z tych mieszczan chcieli zostać w stronie u hospodara iego carskiego wieliczestwa, tedy im zostać wolno. A o mieszczan, którzy w bojarskich y wszelkich stanów dworach żyią, na przyszłey Commissyey dohowor uczyniony bydź ma.

8°. A w teraznieyszym od Narodzenia Syna Bożego 1678, a od stworzenia swiata 7186 roku, expiruie termin wolnego kupcom z obu

strón handlowania: tedy w nadzieie obudwu wielkich hospodarów naszych ich braterskiey miłości y przyiaźni, umówiliśmy y postanowili, że obudwu wielkich hospodarów naszych kupieckim ludziom, oprocz żydów, podług pierwszych dohoworów poselskich y teraznieyszego naszego dohoworu, przez wszystkie lata przymierne wolno ieździć na obie strony z wszelkimi towarami niezakazanemi, za paszportem, tak w strone wielkiego hospodara iego królewskiey mości, do stolecznych miast, Krakowa, Warszawy y Wilna, jako y w strone wielkiego hospodara iego carskiego wieliczestwa, do carstwujuszczego wielkiego horoda Moskwy. A myta od towarów płacić podług ustawy obudwu państw; a nad ustawę, ubytków(*) kupcom y żadney grabieży nie czynić y tym ich nie odganiać, y towary nie zatrzymować, ale wolnego handlowania we wszytkim obudwu narodów kupcom zachować. Także y Dzwiną rzeką do Rygi, y z Rygi do Smoleńska kupcom Smoleńskim y innym w przemysłach y w przejazdach z towarami y bez towarów mieć drogę wolną, bez wszelkiego zatrudnienia płacenia postanowionego myta; a nad ustawę, ubytków y przeszkod nie czynić y tym ich nie odganiać, a żadnych grabieży, jako do tego czasu nie było, nie czynić y towarów nie zatrzymować, ale we wszelkiey swobodzie targowe przemysły na obie strony zachować.

9°. A że sędziowie pograniczni, podług dohoworu Andruszowskiego, podług punktu 13, także y podług poselskiego postanowienia, rozgraniczenia granic y sprawiedliwości w pogranicznych miastach nie uczynili: tedy od obudwu wielkich hospodarów, podług pełnomocnych hospodarskich hramot, pograniczni y wszelkich spraw sędziowie, nie odkładaiąc, zjechać się maią w roku 1679, a od stworzenia świata 7187, na granice. A przed zjechaniem się, o czasie y mieyscu przez obsyłki między sobą obesławszy się, zjadą się, y dzieła o rozgraniczeniu granic y o długach y zaboystwach między obywatelami pogranicznemi rozsądzić, uspokaiać, czyniąc dosyć postanowionym dohoworom, maią.

10°. A że przez nas iego królewskiego wieliczestwa wielkich y pełnomocnych posłów przysłana teraz iego królewskiey mości potwierdzona hramota na pierwsze Andruszowskie przymierne dohowory y Moskiewskie postanowienia, nie podług pierwszego zwyczaiu, tylko z iedną pieczęcią iego królewskiey mości koronną, a wielkiego xięstwa Litewskiego pieczęci u tey potwierdzoney hramoty niemasz; także y przy plenipotencyi nam wielkim y pełnomocnym posłom daney, przy podpisach senatorskich rąk, ich pieczęci nie przyciśnione: o czym iego carskiego wieliczestwa bliżni bojarowie y dumni ludzie nam wielkim y pełnomocnym posłom mówili o dosyć uczynieniu temu. Y dla tego, iego carskiego wieliczestwa bliżnich bojarów y dumnych ludzi my iego królewskiey mości y Rzeczy pospolitey wielcy y pełnomocni posłowie słowem swoim poselskim assecurowali y tym postanowieniem utwierdzili, że kiedy od wielkiego hospodara iego carskiego wieliczestwa z potwierdzoną iego carskiego wieliczestwa hramotą przysłani będą do wielkiego hospodara naszego, iego królewska mośc do tey swoiey hramoty wielkiego xięstwa Litewskiego pieczęć przyłożyć rozkaże bez wszelkiey contradictiey. A w plenipotencyi nam królewskiego wieliczestwa wielkim y pełnomocnym posłom od Rzeczy pospolitey daney nieprzyłożenie senatorskich pieczęciey temu naszemu dohoworowi za naruszenie y przeszkodę nie ma bydź poczytano,

(*) in apographo falsò «użytków».

ale za mocną y niewątpliwą plenipotencyą te senatorskie podpisy rąk temu dohoworowi służą y napotem służyć będą, bez wszelkiego tłumaczenia y wątpliwości, w obydwu stronach. A napotem w przykładaniu pieczęci podług dawnego zwyczaiu zachować powinno.

11. Także zgodnie umówiliśmy y postanowili, że wszystkie pierwsze Andruszowskie tranzakcye, dohowory, y dwojakie Moskiewskie postanowienia, y ten teraznieyszy Moskiewski przymierny dohowor, za wszystkie przymierne przedłużone lata, wielki hospodar iego carskie wieliczestwo, przed świętą Ewangelią, na potwierdzoney wielkiego hospodara hramocie y na tym przymiernym zapisie, przy bytności nas, iego królewskiego wieliczestwa y Rzeczy pospolitey wielkich y pełnomocnych posłów ztwierdzi. Co wzaiem y wielki hospodar iego królewska mość, pan nasz miłościwy, wszytkie pierwsze trojakie Andruszowskie dohowory, y dwojakie Moskiewskie postanowienia, y ten teraznieyszy przymierny dohowor Moskiewski, y te wszytkie przymierne lata przedłużone, na potwierdzoney wielkiego hospodara hramocie, przy wielkich posłach iego carskiego wieliczestwa, którzy do iego królewskiego wieliczestwa z potwierdzoną hramotą przysłani będą, po przyięciu tey hramoty, ztwierdzi y przysięgę na s. Ewangelii wykona; y po wykonaniu tey przysięgi, tych iego carskiego wieliczestwa wielkich posłów dzieł wysłuchać iego królewska mośc rozkaże. O których wielkich posłach, według zwyczaiu, przez gońca obsyłka uczyniona będzie.

12°. A dla większego y dostatecznego gruntownego ubezpieczenia się, wszytko, co tu między nimi iego królewskiego wieliczestwa y Rzeczy pospolitey wielkiemi y pełnomocnemi posłami, y iego carskiego wieliczestwa bliżnimi bojarami y dumnemi ludźmi uczyniono, umówiono, postanowiono y dokończono iest, od wielkiego hospodara nayiaśnieyszego Iana trzeciego, z Bożey łaski króla Polskiego, wielkiego xięcia Litewskiego, Ruskiego y innych iego królewskiey mości państw, y od następców iego, także od wszytkich stanów Rzeczy pospolitey duchownych y świeckich, oboyga narodów, korony Polskiey y wielkiego xięstwa Litewskiego, także y od wielkiego hospodara, Bożą miłością cara y wielkiego kniazia Theodora Alexiewicza, wszytkiey Wielkiey, Małey y Białey Rusi samoderżca y mnogich hosudarstw y ziem wostocznych y zapadnych y siewiernych otczycza, dziedzicza, naślednika, hosudara y obładatela, od iego carskiego wieliczestwa y od nasledników iego strzymano będzię, y to teraznieysze dokończenie mocne y nienaruszone bydź ma.

Do którego postanowienia y zapisu my, iego królewskiey mości y Rzeczy pospolitey wielcy y pełnomocni posłowie rękami swemi podpisaliśmy się y pieczęci nasze przyciśneliśmy, a przy tym przysięgą naszą spolną z obudwu stron utwierdzili, y tymi przymiernemi zapisami z iego carskiego wieliczestwa bliżnimi bojarami y dumnymi ludźmi rozmienilismy. Pisanie to utwierdzone w carstwujusczym wielkiego hospodara iego carskiego wieliczestwa w wielkim horodzie w Moskwie, roku od Narodzenia Syna Bożego 1678, miesiąca Augusta dnia 17, a od stworzenia świata 7186.

Rota przysięgi i. m. panów posłów iego królewskiey mości y Rzeczy pospolitey.

Wielkiego hospodara naszego, iego królewskiey mości y rzeczy pospolitey wielcy y pełnomocni posłowie, obwieszczamy to panu Bogu Wszechmogącemu, przed tą świętą Ewangelią, podług przykazania iego, iż to wszystko, cokolwiek tak w przedłużonych przymiernych leciech, jako y w teraznieyszych zapisach w wyrażonych punktach przez nas postanowiono, od

wielkiego hospodara naszego iego królewskiey mości y od następców iego, także y od wszytkich stanów rzeczy pospolitey duchownych y świeckich, oboyga narodów, korony Polskiey y wielkiego xięstwa Litewskiego, spełniono y nienaruszono y we wszytkiem dotrzymano bez przeciwnego tłumaczenia będzie, tak jako my przed tą s. Ewangelią obwieszczamy się.»

«Bożą miłością my wielki hosudar Car y wielki Kniaź Theodor Alexiewicz, wszytkiey Wielkiey, Małey y Białey Rusi Samoderżec, y mnogich hosudarstw y ziem wostocznych, zapadnych y siewiernych otczycz y dziedzicz, nasledoik, hosudar y obładatel, obwieszczam się panu Bogu Wszechmogącemu, przed tą s. Ewangelią, podług przykazania iego, na tym, iż za pomocą y modlitwami nadziei naszey chrześciańskiey, przenayświętszey Bogorodzicy, niepokalaney dziewicy Maryi, z bratem naszym, wielkim hospodarem Ianem trzecim, Bożą miłością królem Polskim, wielkim xięciem Litewskim, Ruskim y innych iego królewskiey mości państw, y rzeczy pospolitey wszytkimi stanami duchownymi y świeckimi, oboyga narodów, korony Polskiey y w. xięstwa Litewskiego, na poselskich zjazdach z obu stron, przez wielkich y pełnomocnych posłów troie Andruszowskie dohowory y dwoie poselskie na Moskwie postanowienia, y co w teraznieyszym 7186, a podług nowego kalendarza 1678 roku, z naszymi carskiego wieliczestwa bliżnimi bojary y dumnemi ludzmi, przez iego królewskiego wieliczestwa wielkich y pełnomocnych posłów uczyniono na Moskwie przymierze, dotrzymano będzie bez przeciwnego tłumaczenia, tak jako my wielki hosudar przed tą s. Ewangelią obwieszczamy się.»

Extractum e Codice manuscripto (Сборникъ), *qui asservatur in bibliotheca Instituti Leopoliensis* (№ 53, fol. 37 sq.), *relatumque a Correspondente d. Zubrycki.*

CCVI.

Litterae palatini Moldaviensis Constantini Ducae ad Societatis Leopoliensis fratres, quibus taleros centenos mittit, pro animabus defunctorum parentum cognatorumque suorum expiandis. 24. d. Februarii, an. 1694.

Письмо Молдавскаго господаря Константина Дуки Львовскому Братству, при коемъ посылаетъ сто левковыхъ талеровъ; на поминовеніе умершихъ своихъ сродниковъ въ братской церкви. 1694 г. Февраля 24.

Sławetnie urodzone bractwo Stauropigialne Lwowskie, moi miłościwi panowie y przyjaciele! Z należytym affektem y wszelką wdzięcznością odebrałem od w. m. moich miłościwych panów list, do mnie ordynowany, z którego-m osobliwy dowod uprzeymey ku

mnie wyświadczoney przyjaźni uznał, której wielce z całą familią domu mego iestem wdzięczen. Ażeście w. m. moi miłościwi panowie, dosyć czyniąc intencyi y expostulacyi moiey, *ex zelo et opere pietatis*, raczyli zacne relikwie ciała św. pamięci zeszłego rodzica mego, przy wielkiey ozdobie y przy znacznej pobożnych kapłanów assistencyi y oraz gromadney bractw frequencyi, z miasta Lwowa wyprowadzić: tedy za te dobrote y życzliwy w tym pokazany affekt, spolnie z ieymością panią rodzicielką moią, dziękuię w. m. moim miłościwym panom. Za którą dobroczynnośc y pobożne *zelum* niech pan Bóg wieczną będzie odpłatą. Ia zaś ten uprzeymych wotów *candor* wzaiemną przyjaźni moiey obserwancyą w nayszczęśliwszych y pogodnieyszych okazyiach *gratificari et rependere* waszmościom zawsze obiecuię. Także za congratulacyą mnie *imperii gubernum* y tegoż państwa direkcyą y urzędu, osobliwe *refero gratias* waszmościom. Teraz na dowod tey życzliwości, posyłam w. m. sto lewkowych bitych przez i. m. pana Mikołaia w. m. kollegę, które-m temi czasy cerkwi Bożey synów prawosławnych Успенія Nayświętszey panny Maryi ofiarował; co chcieycie w. m. odemnie *grato* przyiąć *animo*. Upraszam przy tym w. m. miłościwych panów, *ratione* tego katalogu, w którym specyfikowawszy św. pamięci rodziców moich, y miłych rodzonych, y ukochanych siostr, y inszych familiey domu naszego krewnych imiona tudzież posyłam, abyście też raczyli one w Pómiennik swoy roskazać wpisać: y to osobliwym uprzeymości faworem nadgrodzić waszmościom *summoperè* rad zechcę. A teraz dobrego zdrowia y pomyślnych fortunnych od Pana Bóga progressów uprzeymie życzę. W Iasiech, dnia 24 Februarii, an. 1694. — «W. m. moich miłościwych panów uprzeymie życzliwy przyjaciel, Konstantyn Ducas, woiewoda.»

Apographum epistolae, ex archivo Stauropygii Leopoliensis (fasc. sub № 374 — 386), *relatum est a Correspondente d. Zubrycki.*

CCVII.

Edictum regis Poloniae Joannis III, Magistratui Leopoliensi, quo jussum est, ut scholae Ruthenicae ejusque tironibus securitatem praestaret. 24 d. Aprilis, an. 1694.

Наказная грамота Польскаго короля Іоанна III-го Львовскому Магистрату, объ охраненіи городской православной школы. 1694 г. Апрѣля 24.

Jan trzeci, z Bożey łaski król Polski, wielki xiężę Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Inflantski, Wołhyński, Podolski, Podlaski, Kijowski, Smolenski, Siewerski y Czerniechowski. Nobiles et spectabiles, fideliter nobis dilecti! Nie bez osobliwego podziwienia doszła nas wiadomośc *de illicito ausu et progressu* szkoły y studentów przy kościele

farskim Lwowskim zostaiących, którzy, nie wiedzieć pod jakim pretextem, z rozkazania iednak swego seniora, na szkołę Ruską Lwowską, przy cerkwi Wniebowzięcia nayświętszey panny Maryi będącą, *tumultuariè* przed kilku dni napadszy, ważyli się nie tylko małym dzieciom książki odeymować y wydzierać, ale też y ich inspectorów *insolentius aggredi*, tak dalece, że gdyby było *huic incursioni* przez cmentarza zamknięcie *providè* nie zabieżono, *res in tumultum* niechibnie *excrevisset*. Więć, że *ritûs Graeci jura et immunitates*, y od nayiaśnieyszych antecessorów naszych y od nas samych *sacrosanctè* obwarowane y utwierdzone, co większa, *ab ipsis incunabulis* miasta naszego stolecznego Lwowa *simul et semper* pomnożone, powinne bydź w całości swoiey nienaruszenie zachowane; ten zaś exces nie tylko pod bokiem naszym, ale w oczach *externi ministri* (któremu nie trudno, owszem zwykła rzecz iest, *ex musca elephantem* utworzyć y uformować) stał się, *cum notabili scandalo populi* religiey Ruskiey, *et contra publicam loci securitatem:* nie zdało się nam puszczać go *per conniventiam*. A pre to pilnie zlecamy wiernościam waszym, ażebyście *ex vi muneris sui*, tak nieprzystoynym zabiegaiąc początkom, *et nociviores praecidendo sequelas*, uspokoić to i ułacnić *licitis modis et mediis* zechcieli: pomienionego seniora, ieżeli iest *laica persona et jurisdictioni civili obnoxia*, w sądach swoich *justa animadversione et cum complicibus facti* upomnieli, *et in posterum similia patrare*, *rigorosè* zakazali, *omnemque securitatem* cerkiewnemu mieyscu, szkole i ubogim studentom Ruskiey religiey, *pro officio suo*, *in perpetuum* obwarowali, *liberum exercitium literarum non impediendo*. Uczynicie to wierność wasza dla łaski naszey, y swoiey *propter pacem internam* powinności: którem dobrego od pana Boga życzymy zdrowia. Dan w Zołkwi, dnia 27 miesiąca Kwietnia, roku pańskiego MDCXCIV, panowania naszego XX. — «Jan król.»

In tegmine edicti regii inscriptio sequens: Nobilibus et spectabilibus proconsuli, consulibus totique magistratui civitatis nostrae Leopoliensis, fideliter nobis dilectis. *Sigillum appositum. — Apographum ex archivo Magistratûs Leopoliensis relatum est a d. Zubrycki. Conf.* Kron. miasta Lwowa, *pag. 442.*

CCVIII.

Oblata ex parte Societatis Leopoliensis, regii decreti, quo interdictum, ne episcopus Josephus Szumlanski orthodoxos cives ullo modo in Unionem suam adigeret. Fer. 6 post festum Visitationis B. V. Mariae, an. 1700.

Судебная явка Львовскаго Братства, съ прописаніемъ королевской грамоты, данной тамошнему епископу Іосифу Шумлянскому, о томъ, чтобы онъ не принуждалъ къ Уніи православныхъ гражданъ. 1700 г. Іюля 6.

Actum in castro inferiori Leopoliensi, feriâ sexta post festum Visitationis beatissimae Virginis Mariae proximâ, anno Domini millesimo septingentesimo. — Ad Officium et acta praesentia venientes honorati, Nicolaus Michalewicz, Petrus Semionowicz et Stephanus Laskowski, cives Leopolienses, suis et totius confraternitatis ecclesiae ritûs Graeci, hic Leopoli, intra moenia civitatis, sub titulo Assumptionis in coelum gloriosissimae Virginis Mariae, existentis, nominibus, obtulerunt officio praesenti et ad acticandum porrexerunt literas sacrae regiae majestatis, ad illustrissimum et reverendissimum Josephum Szumlański, episcopum ritus Graeci Leopoliensem, Haliciensem et Camenecensem Podoliae ordinatas, manu ejusdem sacrae regiae majestatis et generosi M. V. Kiciński subscriptas, et sigillo cubiculari regni communitas, tenoris talis:

«August wtory, z Bożey łaski król Polski, wielki xiąże Litewski, Ruski, Pruski, Mazowiecki, Zmudzki, Kijowski, Wołhyński, Podolski, Podlaski, Inflantski, Smoleński, Siewierski y Czerniechowski, dziedziczny xiąże Saski y elektor, wielebnemu Jozefowi Szumlańskiemu, episkopowi Lwowskiemu, Halickiemu y Kamienca Podolskiego, wiernie nam miłemu, łaska nasza królewska. Wielebny, wiernie nam miły! Kiedy wielebnośc twoia pod *initum et subsequutum senatûs consilium*, do społeczności kościoła swiętego Rzymskiego, z chwałą pana Boga naszego, *liberè accessisti;* a bractwo Lwowskie *ritûs Graeci*, nie w Uniey będące, *binarum ecclesiarum, sub titulis, unius* Wniebowzięcia nayświętszey Panny Maryi, mieyskiey, *alterius, monasterii sancti Onophrii eremitae, in tutela et patrocinio ejusdem existentium, tutando se juribus, privilegiis et immunitatibus*, od nayjaśnieyszych antecessorów naszych królów Polskich nadanych, y od nas samych na szczęśliwey koronacyei naszey łaskawie konfirmowanych, nie chcąc cale *iisdem* iśc *vestigiis*, trzymaią się oraz starożytnego od cerkwie swiętey nieodmiennego postanowienia y porządków: prze to, stosuiąc się do ichże suppliki, y żadnego nie chcąc do takowego dzieła *vi et violenter attrahere*, chętnieśmy się do tego skłonili, y wielebności waszey zlecić umyśliliśmy (jakoż ninieyszym zlecamy listem), abyś jak sam *sanctam* dobrowolnie *amplexus unionem*, tak *e converso*, pomienione bractwo stauropigialne *ritûs Graeci* Lwowskie do Uniey gwałtem nie przymuszał, ale przy dawnych ich prawach, obrzędach, ceremonijach, zwyczajach, funduszach, y przy pismach ręką własną wielebności waszey podpisanych y pieczęcią stwierdzonych, jako *et ab antecedaneis ritûs ejusdem episcopis* nadanych, cale y niena-

czajach, funduszach, y przy pismach ręką własną wielebności waszey podpisanych y pieczęcią stwierdzonych, jako *et ab antecedaneis ritûs ejusdem episcopis* nadanych, cale y nienaruszenie zachował y nieodmiennie conserwował. Waruiemy przy tym wszelkie *praedictarum ecclesiarum*, duchownych tamże rezyduiących y osob ich bezpieczeństwo, ażeby *sub omni securitate et protectione nostra* zawsze *permaneant*, mieć chcemy : inaczey nie czyniąc, dla łaski naszey królewskiey. Na co się, dla tym większey wagi y pewności, ręką własną podpisawszy, pieczęć przycisnąć roskazaliśmy. Dan w Warszawie, dnia XXI miesiąca Czerwca, roku pańskiego MDCC, panowania naszego III r. — «Augustus rex.» — «M. W. Kiciński, pieczęci pokoiewey iego królewskiey mości sekretarz.» *Locus sigilli cubicularis regii.*

Post quarum literarum ingrassationem, originale eorumdem iidem offerentes ad se receperunt, et de receptis Officium quietarunt. — «Ex actis castrensibus capitaneatûs Leopoliensis extraditum. «Correxit Korendowicz». *Sigillum appositum.*

Originale asservatur in archivo Stauropygii Leopoliensis (fasc. sub № 147), *cujus apographum relatum est a Correspondente d. Zubrycki. Conf.* Kron. miasta Lwowa, *pag. 447.*

К) ИЗЪ ФАМИЛЬНАГО АРХИВА ГГ. СЕНЯВСКИХЪ ВЪ ГАЛИЦІИ.

CCIX.

Privilegium Mariae, Reginae Hungariae, Sanocensi Russo Josepho Olaho, competens in eum cum haeredibus jus possidendi villam Cuntzendorf, exemptis omnibus servitiis scultetiae, praeter unicum munus militare. 10 calend. Mart. an. 1383.

Жалованная грамота Венгерской королевы Маріи Саноцкому (въ Галиціи) Русину Іосифу Олаху, на право владѣнія купленнымъ селомъ, съ освобожденіемъ его отъ войтовскихъ повинностей и обязательствомъ отправлять ратную службу. 1383 г. Февраля 20.

Maria Dei gratia Hungariae, Dalmatiae, Croatiae, Rasciae, Serviae, Galliciae, Lodomeriae, Comaniae Bulgariaeque Regina, Princeps Salernitana, ac montis sancti Angeli domina, omnibus Christi fidelibus, tam praesentibus quàm futuris, praesentium continentiam audituris, salutem in omnium Salvatore. Decet equidem regiae majestati subditorum fidelia servitia perspicere, ipsosque ob respectum eorundem servitiorum, beneficiis competentibus reddere consolatos. Proinde ad universorum notitiam harum serie volumus pervenire: quomodo serenissimo Principe domino Lodovico, eâdem Dei gratia illustrissimo Rege Hungariae, Poloniae, Dalmatiae et caet., glorioso laudandae recordationis genitore nostro carissimo, volente Domino coeli (cujus nutu omnia reguntur et disponuntur), absque prole masculina de medio sublato, nobisque jure successorio et ordine geniturae coronam et solium regni Hungariae ac sceptra regiminis ipsius genitoris nostri feliciter adeptis, fidelis noster Joseph Olahus, filius Petri, de regno nostro Rusciae ad nostrae serenitatis praesentiam accedendo, propositis suis fidelibus et fidelium servitiorum suorum meritis, nostrae humiliter declarauit majestati, quod ipse ab haeredibus quondam providi viri Conradii dicti, Rusciae sculteti, quamdam villam novam, quae vulgariter Cuntzendorph nominatur, centum et duodecim mansos franconicos

continentem, in silva vulgariter dicta Poras, sub jure theutonico, videlicet Maydeburgensi, quo gaudet civitas nostra Sanok, sitam et locatam, emisset et comparasset pro certa sumpta pecuniae quantitate, et a dictae emptionis tempore in ejusdem villae pacifico dominio perstitisset et staret de praesenti, supplicans exinde nostrae humiliter majestati, ut praelibatam villam a servitio scultetiae eximere sibi, item Mathiae fratri, et dominae Mussatâ appellatae filiae suis, novae donationis nostrae titulo dare et conferre dignaremur. Nos itaque praemissis humillimis supplicationibus praefati Joseph reginali pietate exauditis, consideratisque ejus fidelibus servitiis, quibus ipse praedicto domino Lodovico, genitori nostro et demum nobis in cunctis expeditionibus ejusdem atque nostris, diversis fortunae casibus se submittendo, pro utilitate et ampliatione dicti regni nostri Rusciae studuit, et adhuc eâdem fultus fidelitate studet complacere, praelibatam novam villam, in memorata silva Poras adjacentem, vulgariter Cuntzendorph nominatam, cum omnibus suis utilitatibus et pertinentiis sub suis veris limitibus, prout eadem ab antiquo per suos priores possessores habita extitit et possessa, eidem Joseph, filio Petri, et per eum dictis Mathiae fratri et Mussatae filiae suis, ipsorumque haeredibus et successoribus universis dedimus, donavimus et contulimus, immo damus, donamus et conferimus, jure perpetuo et irrevocabiliter possidendam, tenendam pariter et habendam, eximentes eandem ab omni servitute scultetiae praenotatae, ita tamen, ut idem Joseph, Mathias et domina Mussata, ipsorumque haeredes nobis et nostris haeredibus ac successoribus, regibus Hungariae, secundum morem et consvetudinem praedicti regni nostri Rusciae, cum una hasta decenter expediti servire sint astricti. In cujus rei memoriam firmitatemque perpetuam, praesentes concessimus literas nostras privilegiales, pendentis authentici sigilli nostri duplicis munimine roboratas. Datum per manus reverendissimi in Christo patris et domini domini Demetrii, miseratione divina Sanctorum Quatuorcoronatorum sacrosanctae Romanae ecclesiae presbyteri Cardinalis, sanctae Strigoniensis ecclesiae gubernatoris perpetui, locique ejusdem Comitis similiter perpetùi, et aulae nostrae fidelis Cancellarii, annō Domini MCCC octuagesimo tertio, decimo kalendas mensis Martii, regni autem nostri anno secundo, praesentibus (*) reverendissimis et venerabilibus in Christo patribus: eodem domino Demetrio gubernatore ecclesiae Strigoniensis perpetuo, Lodovico Colocensi, Ugulino Spalatensi et Ugone Ragusiensi archyepiscopis; Emerico Agriensis, Paulo Zagrabiensis, Gublino Transylvaniensis, Valentino Quinque ecclesiarum decretorum doctore, Johanne Waradiensis, Guillelmo Jauriensis, Benedicto Wesprimiensis, Johanne Chanadiensis, Georgio Boznensis, Petro Wachyensis, Johanne Sirimiensis, fratre Dominico Nitriensis, Paulo Tyniniensis, Demetrio Nonensis, Chrysogono Traguriensis, Matheo Sibinicensis, Stephano Pharensis, Jacobo Macarensis, Michaële Scodraniensis et Thoma Seniensis ecclesiarum episcopis, ecclesias Dei feliciter gubernantibus, Corbaviensi sede vacante; magnificis viris: Nicolao de Gara regni nostri palatino et judice Comanorum, Ladislao woywoda Transyluano et comite de Zonuk, comite Nicolao de Zeech judice curiae nostrae, Stephano de Ludna totius regni Sclavoniae, Emerico Bebeek dicto Dalmatiae et Croatiae, ac Stephano filio Philippi de Mathon banis; Nicolao dicto Zambou Taveranicorum, et Blasio dicto Forgach pincernarum, Nicolao filio Nicolai de Telegd

(*) in apographo corresp. dictio haec omissa.

janitorum, Ladislao filio Nicolai de Wessen dapiferorum, et Stephano filio quondam domini Dyonysii woywodae, agazonum nostrorum magistris, praedicto Nicolao Zambeu comite Posoniensi aliisque quamplurimis, regni nostri comitatus tenentibus et honores.

Originale scriptum in charta membranea. Sigillum pensile avulsum. Apographum hujus diplomatis relatum est Collegio Archaeographico a Correspondente Varsoviensi W. A. Maciejowski.

CCX.

Homagium Ducis Lucensis Theodori Lubarti Vladislao Poloniae regi et conjugi illius Hedvigi reginae, quibus promittit, se promptum fore ad praestandum obstagium revenire, quando accersetur. Fer. 3 post dom. Cantate, an. 1386.

Присяжная грамота Луцкаго князя Ѳеодора Любарта Польскому королю Владиславу-Ягайлу и супругѣ его королевѣ Ядвигѣ, съ обязательствомъ явиться въ заложники, по первому ихъ востребованiю. 1386 г. Мая 15.

Feodor Lubhard, Dei gratia dux Luczensis, recognoscimus praesentibus, quibus expedit, universis, nos praetextu et ratione cujusdam contractûs inter serenissimum Principem dominum Wladislaum, Regem Poloniae, ab una, et inclitam Principem dominam Hedvigem, Reginam Poloniae, et nobiles barones totius regni Poloniae praedicti, parte ab altera facti, obstagium(*) eidem illustri dominae Reginae Poloniae promisisse, ut omnia et singula promissa, prout eadem in aliis nostris literis, desuper confectis et sigillo nostro roboratis clarius continentur, debeant ad integrum consummari: sed nunc, quadam causâ rationabili, eisdem serenissimis Principibus, Wladislao regi et Hedvigi reginae Poloniae, et nobis in terra Lithvaniae occurrente, nos in dictam terram destinare et dirigere decreverunt, promissionibus tamen nostris, ratione dicti obstagii, praefatae dominae reginae per nos factis firmis permanentibus atque fixis. Sed, dum et quando per ejusdem dominae Hedvigis reginae, aut dominorum baronum Poloniae praedictorum literas, aut nuntios, ad praestandum nostrum obstagium evocati et moniti fuerimus: extunc promittimus et spondemus nostra fide et honore, dolo, occasione et qualibet difficultate semotis, ad locum, ubi ipsis expediens fore videbitur, ad complendum saepefatum obstagium revenire. Promittimus insuper sub eisdem nostris fide et honore, serenissimo Principi domino Władislao regi Poloniae et cet., cum omnibus nostris thezauris, hominibus, terris, et quibusvis nostris bonis, castris, fortalitiis ac aliis nostris facultatibus, quocunque nominari possent nomine, nullis penitùs exclusis, obe-

(*) in originali dictio haec bis scripta. *Nota correspondentis.*

dire et servire juxta ejus beneplaciti voluntatem. In cujus rei testimonium, sigillum nostrum praesentibus est appensum. Datum Sandomiriae, feria tertia post dominicam Cantate, anno Domini millesimo CCC-simo LXXX sexto.

Originale scriptum in chartula pergamenea. Sigillum pensile avulsum, cujus restat unicum strophium membraneum. Apographum relatum est a Correspondente W. A. Maciejowski.

CCXI.

Homagium Ducis Kijoviensis Vladimiri fratri suo Vladislao, regi Poloniae, et conjugi illius Heduigi reginae, quibus promittit, se ab ipsis, neque a regno unquam recessurum. 9 d. Junii an. 1388.

Присяжная грамота Кіевскаго князя Владиміра Ольгердовича брату его, Польскому королю Владиславу-Ягайлу и его супругѣ, королевѣ Ядвигѣ, съ обѣщаніемъ быть неотступнымъ отъ Польской державы.

Wlodimirus Dei gratia Dux Kyoviensis et cet., significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, quod cupientes se in fidelitate, quam erga serenissimos Principes, dominum Wladislaum regem et dominam Hedvigim ejus consortem reginam, ac coronam regni Poloniae gerimus, constantius ac magis fideliter exercere, et prout justum est, ipsos facere certiores, eisdem domino Wladislao regi et dominae Hedvigi ejus consorti reginae, eorumque liberis, ac coronae regni Poloniae memoratae, velut(*) versus omagialis, perpetuo, cum omnibus terris, castris, fortalitiis ac hominibus nobis subjectis tenere firmiter pollicemur fidelitatem omnimodam subjectionemque debitam atque puram, tenore praesentium promittentes, praedictos Principes, dominum Wladislaum regem et dominam Hedvigim reginam, ejus consortem, eorumque liberos et coronam regni Poloniae nunquam deserere, aliumque dominum praeter ipsos quaerere, seu aliis exquisitis coloribus adhaerere, sed eos toto posse et viribus adjuvare ac ab omnibus hostium insultibus consilio et auxilio fideliter praemunire. Harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio literarum. Datum in Łuczko, in vigilia beatae Margarethae, anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo octavo.

Authenticum diploma scriptum in chartula membranea. Sigillum pensile avulsum, cujus unicum strophium pergameneum restat. Apographum relatum est a Correspondente W. A. Maciejowski.

(*) in origin. «veludo». Hic loci, in contextu, verbum unum aliquod desiderari videtur.

CCXII.

Homagium Ducis Vladimiriensis Theodori Lubarti Poloniae regi Vladislao et conjugi illius Hedvigi reginae, quibus pollicetur, concessum sibi in feudum ducatum Severiensem administraturum, saluâ fidelitate, nec non obsequio regi, reginae eorumque regno. Fer. 6 post oct. Ascens. an. 1393.

Присяжная грамота Владимиро-Волынскаго князя Θеодора Любарта Польскому королю Владиславу-Ягайлу и супругѣ его, королевѣ Ядвигѣ, съ обѣщаніемъ управлять Сѣверскимъ княжествомъ въ нераздѣльномъ союзѣ съ ними и съ Польскою державою. 1393 г. Мая 23.

Feodorus Dei gratia dux Vlodimiriensis. Significamus universis, quibus expedit, praesentium notitiam habituris, quod serenissimus Princeps dominus Vladislaus, eâdem gratia rex Poloniae Lithvaniaeque princeps supremus, et haeres Russiae et cet., dominus et frater noster gratiosissimus, de suae plenitudine majestatis, cupiens nos specialis gratiae prosequi munificentia, ut eidem domino regi et excellentissimae principi dominae Hedvigi reginae, ejus consorti praeclarissimae suisque posteris, ac regno eorum Poloniae, principatui Lithvaniae et dominio Russiae, perseverantis constantiae studiis reddamur inantea promptiores, terram suam Severiensem cum omnibus castris, fortalitiis, oppidis, villis, praediis, allodiis ac aliis appendiis, pertinentiis, proventibus, redditibus, obventionibus, utilitatibus quibuscumque ad dictam terram Severiensem quo modo libet spectantibus, nobis utifruendam, tenendam et fideliter gubernandam gratiose contulit, ad suae regalis dumtaxat beneplacitum voluntatis. Nos igitur hujusmodi consolati praerogativâ, dictam terram Severiensem, cum suis adjacentiis per praefatum dominum regem nobis concessam, fore taliter ut praemittitur, recognoscentes, eandem terram Severiensem cum suis pertinentiis fideliter, sine dolo et fraude, juxta honorem nostrum ducalem tenere, gubernare, tueri, et omnimode pro nostris viribus defendere ab adversis, harum tenore promittimus, et spondemus pollicemurque praefatis, domino regi, reginae, et eorum regno, principatui et dominio memoratis, nullam eorum partem adversam, verbo vel opere, publicè, aut occultè, per nos vel interpositas personas fovere, neque alicui adversae ipsorum parti cum terra Severiensi praedicta vel ejus pertinentiis in ipsorum contemptum adhaerere, sed ipsis semper auxilio assistere, consilio et favore, dum et quotiens loca et tempora ad hoc affuerint opportuna, harum nostrarum, quas appensione sigilli nostri communiri fecimus, testimonio literarum. Actum et datum Visliciae, feriâ sexta proxima post octâvam Ascensionis Domini, anno ejusdem M° CCC° nonagesimo tertio.

Originale scriptum in charta membranea. Signetum pensile avulsum. Apographum relatum est a Correspondente W. A. Maciejowski.

CCXIII.

Litterae Vladislai Poloniae regis Semovitho Masoviae duci excusatoriae, contra detrectatores, qui arguerunt illum, acsi nummos polonicos in ducatu suo clandestinè cudere procurasset. 25 Julii, an. 1413.

Грамота Польскаго короля Владислава Мазовецкому князю Семовиту, съ оправданіемъ во взведенной на него клеветѣ, будто онъ участвовалъ въ поддѣлкѣ Польской монеты. 1413 г. Іюля 25.

Wladislaus Dei gratia Rex Poloniae Lithvaniaeque Princeps supremus et haeres Russiae et cet., significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis. Quomodo dum illustris princeps dominus Semovithus dux Mazoviae, frater noster carissimus, per quosdam famae suae detrectatores, apud nos, praelatos et barones regni nostri delatoriè fuisset accusatus pro moneta nostra majori, qualiter ipsam absque consensu et voluntate nostra in terra ducatûs sui clandestinè cudere procurasset; et hujusmodi rumor delationis ad aures et notitiam ejus pervenisset: nolens famam propriam negligere, ne forte ignominiae indicetur subjacere, mox nostram personaliter accedens praesentiam, coram nobis et praefatis praelatis et baronibus nostris evidentissimis testimoniis et claris probationibus demonstravit, nunquam hujusmodi monetae cusionem propria auctoritate in terris ducatûs sui cuipiam commisisse, mandasse, vel consensum cusioni ipsius praebuisse. Quibus quidem testimoniis et probationibus visis, conspectis, auscultatis, et veris ac sufficientibus compertis, ipsum de consilio praelatorum et baronum regni nostri praedictorum, qui nobiscum probationes et testimonia ipsius praedicta debito rigore examinis probaverunt, ab hujusmodi crimine et ejus suspicione excusamus, tenore praesentium mediante. Harum, quibus sigillum nostrum appensum est, testimonio literarum. Datum in Inovlodz, feriâ tertia ipso die sancti Jacobi Apostoli, anno Domini millesimo quadringentesimo tredecimo.—Relatio domini Dunyn, praepositi sancti Floriani Cracoviensis, regni Poloniae vicecancellarii.

Originale scriptum in folio membraneo. Ad calcem diplomatis, in strophio pergameneo suspensum sigillum regium minus, in cera rubra exsculptum, cum effigie aquilae equitisque loricati, accessa circa inscriptione tali: Vladislaus Dei gracia rex polonie et cet. *Apographum relatum est a Correspondente Varsoviensi W. A. Maciejowski.*

CCXIV.

Diploma Vladislai regis Poloniae, et Witowdi M. Ducis Lithuaniae Magistris Ordinis Teutonicorum in Prussia Cochmeister ac in Liuonia Lander, de salvo conductu ad Conventum Velunensem cum illorum comitatibus. Fer. 5 post festum Exalt. s. Crucis, an. 1416.

Опасная грамота Польскаго короля Владислава и Литовскаго великаго князя Витовта Магистрамъ Тевтонскаго Ордена, Прусскому Кохмейстеру и Лифонскаго Ландеру, о свободномъ проѣздѣ на Велунскій съѣздъ съ сопутниками. 1416 г. Сентября 17.

Nos Wladislaus, Dei gratia rex Poloniae Lithvaniaeque princeps supremus, et haeres Russiae etc., et Alexander, aliàs Witovdus, eadem gratia magnus dux Lithvaniae et Russiae etc., significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis. Quod cum inter nos, regnum Poloniae, Lithvaniae, Russiae et Samagitarum terras, subditos, coadjutores et adhaerentes nostros, ab una, et venerabiles ac religiosos dominos, Michaëlem Cochmeister, Ordinis beatae Mariae Theutonicorum in Prussia Magistrum generalem, ac Zifridum Lander in Livonia, ejusdem Ordinis Magistrum Ordinemque praedictum, terras Prussiae et Livoniae, ac eorum subditos, coadjutores et adhaerentes, partibus, ab altera, pro et super sopiendis amfractibus, dissensionibus, displicentiis, odiis et rancorum materiis, quae inter nos alterutrim, terras, subditos, coadjutores et adhaerentes nostros hincinde quo modo libet emerserunt, conventio quatuordecim diebus post festum sancti Michaëlis nunc proxime venturum, ex electione et consensu partis utriusque debeat celebrari: nos praefati, Wladislaus rex Poloniae, et Alexander, aliàs Witowdus, magnus dux Lithvaniae, praedictis dominis Michaëli Cochmeister in Prussia, et Zifrido Lander in Livonia Magistris, nec non reverendo in Christo patri domino Johanni episcopo Pomezaniensi, venerabilibusque et religiosis, Paulo Rusdorf magno Commendatori, Martino de Kempnet supremo marschalko, et generaliter omnibus aliis praedicti Ordinis praeceptoribus, fratribus, militibus, clientibus, civibus universisque tam spiritualibus, quàm secularibus personis, cujuscumque statûs, conditionis, dignitatis, aut eminentiae extiterint, et omni ipsorum, quam secum adduxerint comitivae, securitatem Christianicam, indubitatam, veram et perfectam, ac saluum conductum, ad locum, vel loca castro Veluna inferiora, per terram, aut per aquam, in equis vel in navibus veniendi, in eodemque et in eis, in longum et in latum circa siluam venturis, in littore fluvii Nemen, aut in insula vel insulis juxta, quomodo ipsorum placuerit voluntati, standi, stationes erigendi, morandi, et abinde ad locum pro tractatibus hujusmodi conventionis inter nos observandis aptum, quem utraque pars eliget, ambulandi, in eodemque singula, quae fuerint opportuna, negotia disponendi, concludendi et tractandi, quamdiu negotiorum hujusmodi qualitas requiret et exposcet; indeque dispositis, vel non dispositis hujusmodi negotiis, saluis rebus et personis, in

Prussiam et Livoniam redeundi, damus, concedimus tenore praesentium et largimur, pollicentes, sine dolo et fraude, praedictos Michaëlem Cochmeister de Prussia, et Zifridum Lander de Livonia Magistros, cum omni ipsorum comitiva, ab omni nostro et nostrorum subditorum, coadjutorum et adhaerentium, tam in regno Poloniae, quàm in terris Lithvaniae et Russiae existentium, et signanter Samagitarum dampno, laesione, offensa et injuria saluos, illaesos et indempnes conservare. Harum, quibus sigilla nostra appensa sunt, testimonio litterarum. Datum in loco venationum nostrarum prope villam Kelczovice, feria quinta post festum Exaltationis Sanctae Crucis, anno Domini millesimo quadrigentesimo sextodecimo. – «Ad mandatum domini Regis, Sbigneus de Oleschnicza, Scolasticus Sandomiriensis, antè regius Prothonotarius.»

Originale scriptum in folio membraneo. Ad calcem diplomatis, in strophis pergameneis appensa duo sigilla, in cera rubra exsculpta. In sigillo regio expressa est effigies aquilae equitisque loricati, cum inscriptione tali: Vladislaus dei gracia rex polonie et c. *Sigillum vero alterum magni ducis Lithvaniae repraesentat virum equestris ordinis, tenentem in dextera ensem, accessa circumscriptione:* sigillum Alexandri, alias Wytowdi, dei gracia mag. duc. Litv. *Apographum ejus relatum est a Correspondente W. A. Maciejowski.*

CCXV.

Litterae obligatoriae Vladislai regis Poloniae, de receptis a magno duce Vitoldo mutuò quingentis monetae Lithuanicae argenteis siclis. 25 Novembris, an. 1417.

Заемное письмо Польскаго короля Владислава-Ягайла, данное великому князю Витовту, о взятыхъ у него взаймы 500 рубляхъ серебряною Литовскою монетою. 1417 г. Ноября 25.

Wladislaus Dei gratia rex Poloniae Lithvaniaeque princeps supremus et haeres Russiae etc. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis, nos a magnifico et praeclaro principe domino Alexandro, aliàs Witawdo, Dei gratia magno Duce Lithvaniae, fratre nostro carissimo, quingentos siclos, aliàs ruble argenti puri, ponderis et conflaturae Lithvanicalium, nobis per Nicolaum Czebulka, secretarium suum, ex parte ipsius praesentatos mutuò recepisse: quos quingentos siclos, vel pro eis mille marcas latorum grossorum Pragensium, numeri Polonicalis, soluere volumus, debemus et vigore praesentium promittimus, sine dolo et contradictione, dum per ipsum fratrem nostrum praedictum pro eisdem admoniti fuerimus et requisiti. Harum, quibus sigillum nostrum appensum est, testimonio litterarum.

Datum Cracoviae, feriâ quinta ipso die sanctae Katherinae virginis, anno Domini millesimo quadringentesimo decimo septimo. — Relatio venerabilis domini Dunyn, sedis Apostolicae prothonotarii, decani et praepositi Cracoviensis, regni Poloniae vicecancellarii.

Authenticum scriptum in chartula membranea. Sphragis pensilis avulsa. Apographum relatum est a Correspondente W. A. Maciejowski.

CCXVI.

Litterae arbitrales Magni ducis Lithvaniae Alexandri Vitoldi inter regem Poloniae Vladislaum et Masoviae ducem Semovitum seniorem, quibus posterior absolvitur ab inculpato crimine, acsi mortem Vladislao molitus fuisset, itemque monetam regiam adulterinam permisisset excudendi. In vig. Epiphaniae, an. 1422.

Судная третейская грамота Литовскаго великаго князя Витовта, съ оправданіемъ Мазовецкаго князя Семовита во взведенной на него клеветѣ, будто онъ участвовалъ въ заговорѣ на жизнь короля Владислава, и дозволялъ чеканить фальшивую Польскую монету. 1422 г. Января 5.

Nos Alexander, aliàs Witoldus, Dei gratia magnus dux Lythvaniae etc., tanquam judex electus et assumptus per serenissimum principem dominum Wladislaum, Dei gratia regem Poloniae etc., fratrem nostrum carissimum, et per illustrem principem dominum Semovitum seniorem, ducem Mazoviae, generum et amicum nostrum carissimum. Significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis: quomodo praefatus dominus rex dictum dominum ducem Semovitum de quibusdam causis inhonestis inculpaverat, puta, de falsificatione monetae, quomodo ipse in terra sua monetam domini regis praedicti falsificare permisisset et falsificantes non punivisset. Secundo, quomodo quidam Pawłowsky, terrigena et familiaris ejusdem ducis Semoviti, in mortem domini regis coram quibusdam fuisset machinatus: pro quo crimine vindicando, idem dux Semovitus, per dominum regem amicabiliter requisitus, remissus fuisset atque tardus. Nos vero unà cum quibusdam domini regis et nostris consiliariis, propositione et quaestione dicti domini regis, responsioneque et justificatione saepefati domini Semoviti attente exauditis, maturaque super eo consilii nostri habita informatione, ipsum ducem Semovitum in omnibus articulis, pro quibus per ipsum dominum regem coram nobis fuerat inculpatus, justum invenimus, et praesentibus justum per omnia judicialiter pronunciamus, ita, quod idem dux Semovitus de omnibus supradictis articulis, qui sibi per dictum dominum regem objecti sunt, se justo jure et realiter expurgavit et justificavit. Harum, quibus sigillum nostrum appensum est, testimonio litterarum. Datum in Vilna, in vi-

gilia Epiphaniae Domini, anno ejusdem M° CCCC° XXII°. Praesentibus strenuis, Mathia de Vscze Kalissiensi, Monivido Vilnensi, Javnio Trocensi palatinis; Cristino, aliàs Ostik Vilnensi, Sbigneo Bank Rosp . . . . (*), Domaratho Beczensi castellanis, aliisque pluribus fide dignis, fidelibus nostris dilectis.

Authenticum in folio membraneo scriptum. Ad calcem diplomatis, in strophio pergameneo appensum sigillum ducale minus, in cera rubra expressum, cum effigie equitis loricati, ensem in dextra tenentis, addita in circuitu inscriptione tali: sigillum Alexandri aliàs Wytowdy, dei gracia m. ducis lyttw.

Apographum relatum est a Correspondente W. A. Maciejowski.

CCXVII.

Foedus magni Lithvaniae Ducis Sigismundi cum Vladislao Poloniae Rege, addito jurejurando, se firmiter perstiturum in fidelitate subjectioneque regem erga ac regnum. Fer. 4, die s. Heduigis, an. 1432 (**).

Договорная грамота Литовскаго Великаго князя Сигизмунда Кестутьевича съ Польскимъ королемъ Владиславомъ-Ягайломъ, съ обѣщаніемъ сохранять вѣрность и союзъ съ нимъ и Польскою державою. 1432 г. Октября 15.

In nomine Domini, amen. Ad perpetuam rei memoriam. Quia tunc multis errorum et dubiorum prudenter occurrimus incommodis, dum gesta aetatis nostrae litterarum apicibus et testium annotatione perhennamus: proinde nos Sigismundus, Dei gratia Magnus Dux Lythvaniae, Russiae etc., ad universorum notitiam tam praesentium quàm futurorum per haec scripta deducimus. Quomodo eo tempore, quo principes, praelati, nobiles et regnicolae regni Poloniae serenissimum principem dominum Vladislaum, regem Poloniae, dominum nostrum et fratrem carissimum, ad regnum Poloniae invitantes, in regem Poloniae assumpserunt, et eum nutu divino et almi Spiritûs inspiratione de gentilitatis tenebris educentes, ad fidei catholicae gremium per regenerationem baptismatis attulerunt, eidem domino Vladislao regi Coronaeque et regno ac regnicolis ipsius regni Poloniae, pura mente et irrevocabili animo, firmaque ac inviolabili sponsione, ex certa nostra scientia, matura deliberatione voluntateque ultronea, non compulsi, nec coacti, seu aliquo errore seducti, promisimus et litteris nostris firmavimus, quod ipsum dominum nostrum(1) Vladislaum regem, regnum et

---

(*) dictio haec in origin. scripta cum abbreviatura minus usitata.

(**) Diplomatis hujus extant duo etiam exemplaria, quorum prius scriptum an. 1433 in Trocis, fer. 3, ipso die beatorum Fabiani et Sebastiani martyrum (i. e. Januar. 20 d.), alterum vero an. 1434 in Grodno, sabbato ante dominicam Oculi (i. e. Februar. 27 d). (Vid. Mart. Cromeri *Inventarium publ. litter. regni Pol.* Ms.). Ex ambobus istis variationes textûs praecipuae auctoritatis hic allegantur:

(1) *dictio haec deest 2.*

Coronam ac regnicolas ipsius regni Poloniae non debemus deserere, sed eis toto posse et viribus constanter assistere, et eos contra insultus quorumlibet hominum viventium, cujuscumque statûs, conditionis, gradus vel eminentiae fuerint, adjuvare (1). Nos quoque et successores nostri non debebimus dominum regem et suos successores, ratione hujusmodi subsidii pro quibuscumque dampnis admonere (2), exceptis victualibus et equorum pabulis necessariis et opportunis. Demum, quia idem serenissimus princeps dominus Vladislaus, rex Poloniae praenotatus, nos in partem sollicitudinis suae assumpsit, magnumque ducatum terrarum suarum Lythvaniae et Russiae ceterorumque dominiorum ducatus praedicti, et sua bona paterna, videlicet, Vylnam et alia bona ad ipsius patrimonium spectantia, de manu sua (deliberatione circa nostram electionem principum, praelatorum, baronum et nobilium utrorumque dominiorum, videlicet, regni Poloniae et magni ducatus Lythvaniae habita), juxta continentiam litterarum super electione hujusmodi fienda confectarum, nobis dedit et contulit ad tempora vitae nostrae, tytulo supremi principatûs Lythvaniae, quo uti consuevit, pro se et suis successoribus reservato, cum omnibus terris, civitatibus (3), castris, districtibus, curiis, villis, et cum omnibus utilitatibus ad ea spectantibus, firmiter et irrevocabiliter, et sub eisdem limitibus (4) et gradibus, sicut eundem piae memoriae dominus Alexander magnus Dux tenebat. Et si inter subditos super hujusmodi graniciis vel aliis causis regni Poloniae aut magni ducatûs Lythvaniae aliqua quaestio seu dubietas oriretur (quemadmodum in vita praefati Ducis fuerunt exortae): ad litteras et legitima documenta ex utraque parte producenda recurratur, et secundum illarum determinationem finis praedictis quaestionibus et dubiis inponatur. Nos autem debemus et promittimus serenitatem suam (5) tenere et honorare sicut dominum et fratrem nostrum seniorem (6). Pro quo, etiam ipsum, Coronam, regnum et regnicolas regni Poloniae (7) praedicti constantiori fiducia prosequi cupientes, et prout justum est, reddere certiores, promittimus, pollicemur et spondemus domino Vladislao regi (8) et inclitis natis suis, Vladislao et Kazimiro, Coronae, regno ac regnicolis regni Poloniae, sub fide et honore, absque dolo et fraude, et sub onere praestiti juramenti corporalis, stabilem assistentiam extunc, prout exnunc, et exnunc prout extunc, tenere firma fide, ita, quod post decessum nostrum, Ducatus magnus Lythvaniae cum terris et dominiis omnibus, etiam Russiae quibuscumque nunc (9) subjectis et virtute nostra subiciendis, ad ipsum dominum Vladislaum regem et inclitos (10) natos suos, scilicet, Vladislaum et Kazimirum, ac suos successores, et ad Coronam et regnum (11) Poloniae debent vera et haereditaria successione devolui (quemadmodum patentibus prioribus litteris desuper confectis est firmatum, quarum tenorem hic habere volumus pro inserto), exceptis nostris bonis paternis, videlicet, Troky (12) et aliis bonis ad praedictum patrimonium nostrum spectantibus, quae post nostrum decessum ad filium nostrum ducem Michaëlem, seu ad alios filios legitimos et futuros devolventur: de quibus nihilominus praefatus (13) dux Michaël et alii filii (14) futuri ipsi domino Vladislao regi, filiis suis et eorum

---

(1) firmiter adjuvare 2. (2) *ib.* monere. (3) *add.* oppidis 1 et 2. (4) *dictio haec omissa* 1. (5) *add.* 1: et successores suos, reges Poloniae (6) *add.* 1 et 2: in terris magni ducatûs Lithvaniae. (7) *dictio haec deest* 2. (8) *add.* Poloniae 2. (9) nobis 2. (10) *ibid. dictio haec omissa.* (11) *ib.* ad coronam regni. (12) *add.* 1: nec non civitatibus, castris, districtibus, oppidis, villis, curiis *et sic ulterius.* 2 *latius*: nec non civitatibus, castris, districtibus, oppidis, villis, curiis et aliis bonis, plene et ex integro, cum omnibus suis limitibus *et s. ult.* (13) *dictio haec deest* 1. (14) *add.* 2 nostri.

successoribus, ac Coronae et regno Poloniae, cum suis succedaneis, temporibus perpetuis, prout ceteri principes terrarum Lythvaniae et Russiae, seu Duci magno per utramque partem pro tempore eligendo, obsequi, obedire, subjici tenebuntur et servire. Quos si non habita prole ab hac luce decedere contigerit, extunc praedicta bona paterna ad praefatum dominum regem, natos et successores suos et ad Coronam regni Poloniae devoluentur. Praeterea tenore praesentium profitemur, quod terra Podoliae cum omnibus civitatibus, castris, oppidis, villis, districtibus, plene et ex integro, in omnibus suis limitibus, sicut ab antiquo spectat et pertinet, spectabat et pertinebat, spectareque debet et pertineret ad regnum Poloniae perpetuò et in aevum. Neque deinceps per nos aut successores nostros, seu per Ducatûs magni incolas regnum aut Corona impetetur pro eadem terra [1], quibuscumque modis aut coloribus exquisitis. Item, quia stantibus inter nos tractatibus hujusmodi, castrum Oleschko, de quo dampna plurima hostiliter regno et ipsius subditis inferebantur, per gentes regias est vallatum [2]: in casu, quo ad manus regias per devictionem aut aliis quibuscumque modis devolueretur, ipsum castrum cum bonis [3] ad ipsum spectantibus praefatus dominus rex et Corona tenebit et possidebit pacificè et quietè, nisi nobis illud dare, vel pro se retinere [4] vellet: quod stabit in sua libera voluntate. Alia vero, sicut Luczsko, Vladimiria et alia castra, civitates et districtus [5] ad ipsa spectantia, quae frater noster, bonae memoriae dominus Alexander, aliàs Wytawdus, olim magnus Dux Lythvaniae possidebat, praeter castra ad terram Podoliae spectantia, etiamsi medio tempore [6], ad possessionem domini regis aut Coronae devenerint, nobis ad tempora vitae nostrae tenenda et possedenda dari debent et assignari. Quae quidem castra nulli ad tenendum dare promittimus, nisi priùs in manibus nostris [7] corporale praestet juramentum, et suis litteris patentibus se inscribat, quod [8] pro nobis tenebit fideliter, et post decessum nostrum nulli ea alteri, nisi praefato fratri nostro, domino regi, aut filiis suis, vel Coronae regni Poloniae resignabit. Item Rathno, Wethle, Lopaczyn, cum bonis ad praedictos districtus spectantibus, dominus rex et Corona perpetuo [9] possidebit. Praeterea, sub fide et honore, absque dolo et fraude, et sub onere praestiti juramenti, omnes ligas, inscriptiones, uniones, si quas umquam in dampnum, periculum, aut contemptum fecimus [10] ejusdem domini regis, filiorum suorum, et regni et quorumvis suorum dominiorum, aut cum cujuscumque status ac [11] conditionis hominibus fecissemus, et specialiter ligas et inscriptiones per impressionem et importunitatem ducis Switrigall, per nos, principes, boyaros et nobiles cum Cruciferis de Prussia et Lyvonia factas et firmatas [12] abolentes et in nihilum redigentes, promittimus et spondemus, quod nullum hominum, cum quibus foederati sumus et uniti favoribus, subsidiis et quibuscumque praerogatiuis, suae majestati, filiis suis, aut Coronae praeferre volumus, nec umquam contra ipsos esse, quinimò ipsum, filios suos ac Coronam ejus [13], supra et ultra, et contra omnes, et specialiter contra praefatos Cruciferos de Prussia et Lyvonia [14], nostris auxiliis, consiliis et favoribus et quibus-

---

(1) *add.* 2. Podoliae. (2) *add. ib.* et manu forti acquisitum. (3) *ib. add.* aliis. (4) *ib.* servare. (5) *ib. add.* oppida, villae, curiae, in suis limitibus plenè et integrè *et s. ult.* (6) *ib. add.* quocumque modo. (7) *ib. add.* et illorum, quos ipse dominus rex sive sui successores ad hoc deputaverint, *et s. ult.* (8) *ib. add.* ea, *i. e.* castra seu oppida. (9) *dictio haec deest* 1; *add.* 2 et in aevum. (10) *verbum hoc desideratur* 2. (11) *item deest ibid.* (12) factis et firmatis, *falsò* 2. (13) *ibid. seciùs:* filios suos et ipsorum successores et coronam regni Poloniae *et s. ult.* (14) *ib. add.* atque contra ducem Switrigal.

vis subsidiis, vita et rebus, etiam quotiescumque et contra quoscumque inimicos oportunum fuerit, cum nostra potentia et viribus, perpetuò cumque nostris subditis adjuuare, et ad haec firmiter obligamur, nec umquam ipsum dominum regem Poloniae, filios suos, aut Coronam aliquibus exquisitis coloribus volumus deserere et aliis adhaerere, sed secum stare in prosperis et adversis, et eum, filios suos (1) et Coronam ab omnibus adversitatibus et periculis purè, constanter et fideliter praemunire. Item promittimus, pollicemur et spondemus, ut supra, quod nos, aut nostri successores praedictum magnum Ducatum tenentes, ut praefertur, non aspirabimus ad cujuscumque suggestionem seu inductionem ad recipiendum regale fastigium, videlicet, Coronam, contra praefati domini regis, successorum suorum et Coronae (2) Poloniae scientiam, voluntatem et consensum. Et ut haec omnia praemissa et singula superiùs contenta majorem (3) obtineant roboris firmitatem, nos Mathias Wylnensis, Andreas Luczeoriensis episcopi; Alexander et Iwan Wolodimirowiczy, Symeon Iwanowicz, Fedor Koributhowicz duces, Hostyk castellanus Wylnensis, Michaël, aliàs Keszgayl capitaneus Samogitiae, Johannes, aliàs Jownus palatinus Troczensis, Zynowey Brathoschicz Rombolth marchalcus; Petrascius Montigirdowicz, Gastolth, Schedibor, Radiwił, Hostikowicz, Gudigird, Jurga, Nacrus Gyniwiłowicz, Olechno Dowoynowicz, Sak, Dorgal vexillifer, Goylimir Nadobowicz (4), praelati, duces, boyari et nobiles (5) terrarum Lythvaniae et Russiae, de certa scientia, voluntate, mandato, ratihabitione et consensu aliorum omnium fratrum, amicorum et consangvineorum nostrorum, praelatorum, boyarorum et nobilium (6), promittimus pura fide, absque dolo et fraude, et sub onere corporaliter super ligno Crucis vivificae praestiti juramenti, quod praefatus dominus Sigismundus, magnus Dux Lythwaniae, dominus noster gratiosus, tenebit, attendet et seruabit (7), nosque cum ipso (8) tenebimus et seruabimus inviolabiliter, ipsumque et successores suos, dominos nostros, magnos duces Lythvaniae futuros, inducemus ad tenendum et seruandum fideliter et constanter suprascripta, harum, quibus sigilla nostrum et praelatorum, ducum, boyarorum et nobilium (9) suprascriptorum sunt appensa, testimonio litterarum. Actum et datum in Grodno, feriâ quarta ipso die sanctae Hedvigis, anno domini millesimo quadringentesimo trigesimo secundo.

Originale scriptum in folio pergameneo. Ad calcem diplomatis appensa sunt in chordis sericis, rubicundi caeruleique coloris, viginti sigilla exculpta in cera, inter quae duo majora pertinent, unum magno duci Sigismundo, alterum episcopo Vilnensi. In sphragide ducali depinctus eques loricatus, cum inscriptione in circulo tali: sigil. Sigismundi Dei gra. magni ducis Lithv. et caet.; *sigillum vero episcopale repraesentat altare Gothicum, et prope illud praesulem infulatum, accessa itidem inscriptione:* sigillum Mathie Dei gracia episc. Viln. *Caetera sigilla minora habent varia insignia ducum et nobilium Lithvanorum, qui in conventu, adeoque testificando hoc diplomate interfuerant. Apographum relatum est a Correspondente W. A. Maciejowski.*

---

(1) *add.* 2 et ipsorum successores. (2) *ibid. add.* regni. (3) majoris 1 et 2. (4) *in ambobus posterioribus diplomatibus nomina patronymica testium plerumque varia occurrunt, inter quos notatu digniores sunt:* dux Michaël, Sigismundi mag. ducis Lithvaniae filius, dux Andreas Vładimirovicz, minus notus genealogis, Dawgerd palatinus Vilnensis, Golimyn capitaneus Samogitiae et caet. (5) et milites 2. (6) *ibid. add.* totusque magnus ducatus Lithvaniae. (7) *ibid. add.* ejusque successores tenebunt, attendent et servabunt. (8) *ibid. add.* et cum ipsis. (9) *ibid.* militum.

CCXVIII.

Litterae ducis Sanguszconis Vladislao Poloniae regi obligatoriae, se intensurum, ut patrimonia regis Rathno ac Crosniczyn cum districtibus, quae recepit ipse in tenutam, ad collationem et reformationem meliorem redigi possent, saluis caeterorum capitaneorum juribus. Fer. 6 infra oct. Assumptionis B. V. Mariae, an. 1433.

Грамота князя Сангушка Польскому королю Владиславу, о взятіи королевскихъ отчинъ Ратна и Кросничина съ волостями въ державу, съ обязательствомъ населять ихъ и улучшать, по примѣру другихъ старостъ. 1433 г. Августа 21.

Nos dux Sanguszko recognoscimus tenore praesentium, quibus expedit, universis, quod bona Rathno cum ipsius districtu a serenissimo principe domino Vladislao, Dei gratia rege Poloniae etc., domino nostro gratioso, recepimus in tenutam: quae quidem bona Rathno cum districtu ipsius hominibus collocare, reformare et ad meliorem conditionem reducere, tenereque ad placitum praefati domini regis Poloniae debemus; postquam autem erit pax atque quies in partibus illis, et ipsam tenutam nostrám frequentia hominum collocabimus: extunc medietatem de medone ex eadem tenuta proveniente praefato domino regi annis singulis dare tenebimur cum effectu, et alias consvetudines ceterorum capitaneorum ipsius domini regis in ministrationibus stationum servabimus. Verùm praefatus dominus rex, considerato, quod Rathno cum suo districtu ad praesens est dampnificatum et destructum, ut eo melius ipsius reformationi et collationi possemus intendere, bona Crosnyczyn, quae sunt filiorum olim ducis Hurconis, nepotum nostrorum, de favore speciali adjunxit nobis in tenutam: quae etiam reformare et hominibus collocare, ac tenere et possidere ad beneplacitum ejusdem domini regis debemus. Harum, quibus sigillum nostrum est appensum, testimonio literarúm. Datum in Brodnya, feriâ sexta infra octauas Assumptionis Mariae, anno Domini M° CCCC° tricesimo tertio.

Authenticum scriptum in chartula pergamenea. In hujusmodi strophio, ad calcem diplomatis appensum est ducale sigillum, in cera coloris viridis expressum, cum effigie cujusdam personae, alis galeaque ornatae. Titulus ducis in signeto minus perspicuus. Apographum relatum est a Correspondente W. A. Maciejowski.

CCXIX.

Litterae Casimiri Poloniae regis, quibus pro dominiis matri suae Sophiae reginae destinatis jure dotis ac dotalicii, alia secernit territoria regalia in ipsius tenutam, cum conditione, ut post mortem ejus ad regem reverterentur. Sabb. ante dom. Invocavit, an. 1454.

Грамота Польскаго короля Казимира матери своей, вдовствующей королевѣ Софіи, о предоставленіи ей пожизненнаго права на владѣніе вновь данными королевскими отчинами, въ замѣнъ тѣхъ, кои записаны были въ пользу ея отъ умершаго супруга Владислава-Ягайла, вмѣсто вѣна. 1454 г. Марта 9.

Kazimirus Dei gratia rex Poloniae et magnus dux Lythvaniae, ac haeres Russiae etc., significamus tenore praesentium, quibus expedit, universis. Qualiter etsi serenissima princeps, genitrix nostra amantissima, domina Zophia, Dei gratia regina Poloniae, votis et precibus nostris affectione caritateque materna condescendens, ac publicam necessitatem et commodum regni nostri Poloniae solito zelo et favore instincta efficere, et procurare, et supplere, privato suo incommodo minime pensato satagens, castrum et oppidum Nyeschova cum omnibus villis, molendinis, navigio, censibus et quibuscumque introitibus ad illa spectantibus, quae sibi per clarissimum genitorem nostrum, dominum Vladislaum, regem Poloniae, jure dotis et dotalicii possidebat inscripta, potestati et dispositioni nostrae resignasset, et de castro oppidoque Nyeschova, villis ad ipsa spectantibus ac navigio eorumque introitibus, ut nostra, terris Prussiae, et signanter civitate Thorunensi, ad corpus regni Poloniae et in ditionem, potestatem ac regimen nostrum redeuntibus, detollendo oppido Nyeschova, ne suo vicinio civitati Thorunensi officeret, ac data pollicitatio effectualiter impleretur, cessit omni juri, proprietati et titulo, quod sibi in eisdem castro et oppido Nyeschova ac navigio, nec non villis, videlicet, antiqua Nyeschova, Nyeschowka, Kozybor, Rodek, Staw et Kosorzyn, et introitibus ad illa quo modo libet pertinentibus competebat et debebat, renuntiando. Ne tamen in posterum aliqua quaestio, dubitatio vel ambiguitas quocumque colore, ingenio vel calumpnia movenda consurgat, jus dotis et dotalicii praefatae genitricis nostrae, dominae Zophiae reginae, renuntiatione et cessione hujusmodi in toto, vel in parte fuisse infirmatum, violatum et ruptum: declaramus, decernimus et profitemur, quod cessio et resignatio praefati castri et oppidi Nyeschova, navigii villarumque et introituum ad ipsa spectantium, in jure dotis et dotalicii, in toto et parte, praefatae dominae Zophiae reginae nullam potest aut debet laesuram, infirmitatem, offensam, violationem, rupturam vel praejudicium inferre; sed jus literarum dotis et dotalicii, in toto et in parte, praefatae dominae Zophiae providè salvum, integrum et illibatum, cum praelatis et baronibus nostris de jure esse decernimus, conservamusque in suo robore, et confirmamus per praesentes. Et ut praefata serenissima genitrix

nostra, domina Zophia regina pro praedictorum bonorum liberali cessione vicissitudinem recipiat et recompensam, cum indignum ejus facultatibus et fortunis, in sortem praesertim publicam et necessitatem collatis, censemus aliquid adimendo detrahere, quod pari vel altiori talione non debeamus instaurando ablata compensare : castrum et oppidum Pyssdry cum eorundem theloneis, navigio et suburbiis ac villis, videlicet, Dlussko et Rathaye, non-obligatis ac obligatis, puta, Nova wieś, Sokolnyky, Lyssow, Grabow et Rayecz, item thelonea nostra regalia, terrenum in Radzieyow ac aquaticum in Przypusth, ac omnes eorumdem castri et oppidi Pyssdry, nec non theloneorum et villarum census, redditus et quoscumque introitus, qui sibi actenùs (*) sunt, vel in posterum quocumque ingenio vel arte esse poterint, cessionem et resignationem de castro et oppido Nyeschova factam compensando, damus, donamus, inscribimus et largimur per ipsam dominam Zophiam reginam, titulo dotis et dotalicii, cum omnibus et singulis eorundem castri et oppidi Pyssdry, theloneorum, navigii et villarum molendinis, agris pratis, praediis, silvis, nemoribus, gaiis, pascuis, mellificiis, exactionibus ejusdem oppidi Pyssdry, magnis et parvis stationibus, collationibus quorumcumque beneficiorum et dignitatum ecclesiasticarum et saecularium, lacubus, fluviis, piscinis, emolumentis et obventionibus universis, et cum omni jure regali, prout soli tenuimus, possedimus et habuimus, nichil (**) nobis juris proprietatis aut alicujus dominii in eisdem castro, oppido et villis reservando vel excipiendo, ad vitae suae duntaxat tempora, tenendum, possidendum, regendum, gubernandum et pro beneplacito ac usibus suis convertendum. Postquam autem ipsam dominam Zophiam reginam feliciter de hac vita migrare contigerit, praefatorum castri, oppidi, theloneorum et villarum praedictarum possessio, proprietas dominiumque integrum ad nos et successores nostros, reges Poloniae, debet cadere et devolvi. Insuper, in castrum et oppidum Pyssdry, thelonea, navigium et villas introitusque ad ipsa pertinentes, nec non in thelonea, terrenum Radziejoviense ac aquaticum Przypustense ipsi dominae Zophiae reginae jam realem et effectualem damus intromissionem. Eximimus insuper praefatum oppidum Pyssdry et villas ad ipsum pertinentes, ac eorum incolas ab omni omnium palatinorum, castellanorum, capitaneorum, et praesertim Majoris Poloniae, pro tempore existentium, nec non judicum, subjudicum et quorumcumque dignitariorum et officialium regni nostri, immo et nostrorum, potestate, ditione, statione, procuratione, gubernatione et jurisdictione, ac ab ministratione podwodorum, ut etiam coram ipsis et ad praesentiam eorum citati comparere minime teneantur, decernentes de jure, ut cives et oppidani Pyssdrenses et villarum inhabitatores, ad castrum ac oppidum praefatum pertinentes, nulli subsint, nulli pareant, nisi ipsi dominae reginae Zophiae, nec aliquem alium in procurationibus, stationibus, impensis, jurisdictionibus et ministrandis seu dandis podwodis, praeter dominam Zophiam reginam recognoscant. Item promittimus, quod infra hinc, ad unius anni decursum, villas superius expressas, videlicet, Nova wieś, Sokolnyky, Lyssow, Grabow et Rayecz, in certis summis obligatas et inscriptas, de hujusmodi obligationibus et inscriptionibus eliberabimus et redimemus : quibus liberatis et redemptis, in potestatem et tenutam ejusdem matris no-

(*) *pro* hactenus.
(**) *pro* nihil.

strae dominae Zophiae reginae assignabimus et effectualiter trademus; alias autem, praeter has superius nominatas villas, ad castrum et oppidum Pyssdry ex antiquo spectantes et in hactenus obligatas ipsa mater nostra domina Zophia regina, dum placuerit sibi, poterit eximere et eliberare, et jure consimili, prout et castrum oppidumque Pyssdry, tenere, possidere et habere. In quorum omnium fidem et testimonium sigillum nostrum praesentibus est appensum. Actum Cracoviae, sabbato ante dominicam Invocavit, anno Domini millesimo quadringentesimo quinquagesimo quarto, praesentibus ibidem reverendissimo reverendisque in Christo patribus: dominis, Sbigneo titulari sanctae Priscae sanctae Romanae ecclesiae presbitero Cardinali et Cracoviensi, Johanne Vladislaviensi, Andrea Poznaniensi, Dei gratia episcopis; nec non magnificis, generosis et strenuis: Johanne de Czyszow castellano, et capitaneo Johanne de Thanczin Cracoviensibus; Luca de Gorka Poznaniensi, Johanne de Oleschnycza Sandomiriensi, Stanislao de Ostrorog Calissiensi, Nicolao de Opporow Lanciciensi, Andrea Odrovonsch de Sprova Leopoliensi palatinis; Petro de Schamothuly Poznaniensi, Petro Scora de Gay Calissiensi, Hincza de Rogow Siradiensi et regni Poloniae vicethezaurario, Jacobo de Cobylany Gneznensi, Crzeslao de Curozwanky Lublinensi, Petro de Curow Sandeczensi castellanis; Nicolao de Brzezie regni Poloniae marschalco, Nicolao de Zakrzow Wysliczensi, et Johanne de Bnyn Myedzirzeczensi castellanis. Datum per manus magnificorum, Johannis de Conyeczpole cancellarii, et Petri de Sczekoczini vicecancellarii regni Poloniae, sincere nobis dilectorum. – Ad relationem ejusdem magnifici Johannis de Conyeczpole, R. P. cancellarii.

Authenticum scriptum in folio membraneo. Ad diplomatis calcem, in chorda bombycina tricolori appensum est sigillum regium ceratum, in quo exsculptae effigies equitis loricati, aquilae et caput bizontis, annulum in naribus tenentis. In circuitu signeti inscriptio tituli regii eminet talis: Kazimirus Dei gratia rex polonie, magnus dux lythwanie et heres russie. *Apographum relatum est a Correspondente W. A. Maciejowski.*

F I N I S.

REPERTORIUM ACTORUM,

IN HOC CONTENTORUM VOLUMINE.

I.

ИЗЪ ВАТИКАНСКАГО АРХИВА,

БУМАГИ АНТОНІЯ ПОССЕВИНА,

1581 — 1582 г.

1581.		Pag.
1.— *Apr. 25.* Relatio A. Possevini, de subsidiis, a Turcarum imperatore Regi Poloniae Stephano oblatis contra M. Ducem Moscoviae aliosque ipsius hostes.	Записка Поссевина, о пособіяхъ обѣщанныхъ Турецкимъ Султаномъ Польскому королю Стефану, для продолженія войны съ Россіею и другими Державами.	1.
2.— *Sine dato.* Memoriale Possevini, in quo designat Hierarchiae Livoniensis fata, innuitque, praestò esse opportunam occasionem restaurandae inibi Catholicae religionis, praecipuè, quod Rex Poloniae cupit etiam orthodoxos Lithuanos ac aliarum provinciarum Russiae incolas ad illam alligare.	Записка Поссевина, о состояніи Ливонской Іерархіи, и о предстоящей возможности возстановить въ томъ краѣ вѣру католическую, тѣмъ удобнѣе, что Польскій король Стефанъ намѣренъ ввести ее и въ Русско-Литовскихъ областяхъ, ему подвластныхъ	2.
3.— *Jun. 29.* Litterae M. Ducis Moscoviae Joannis ad Regem Poloniae Stephanum: de captivis vicissim permutandis arcibusque restituendis, de pace feriunda, et de juribus pristinis dominii ipsius in Livoniam.	Посланіе Московскаго Царя Іоанна Васильевича къ Польскому королю Стефану, о взаимномъ размѣнѣ плѣнниковъ, возвращеніи завоеванныхъ крѣпостей, заключеніи мира и о правахъ его на обладаніе Ливоніею.	—
4.— *Septembr.* Summa litterarum M. Ducis Moscoviae ad pontificem Gregorium XIII, quibus nunciat, legatum Romanum jam Mosquam advenisse, simulac queritur, regem Poloniae nolle a bello contra Moscovitas cessare.	Выписка изъ посланія Царя Іоанна Васильевича къ папѣ Григорію, коимъ увѣдомляя его о пріѣздѣ въ Москву Римскаго посла, жалуется, что Польскій король не хочетъ прекратить войны съ Русскими	6.
5.— *Septembr.* Synopsis litterarum filii M. Ducis Moscoviae ad Romanum pontificem Gregorium, de foedere a M. Duce Moscoviae, parente ejus, cum ipso pontifice, nec non Romanorum Imperatore feriundo.	Выписка изъ письма Московскаго Царевича къ папѣ Григорію, о готовности Московскаго Государя, отца его, вступить въ союзъ съ самимъ папою и съ Римскимъ Императоромъ	7.

		Pag.
6.— *Sine dato.* Relatio Possevini, M. Ducem Moscoviae paratum esse in commercii foedus ineundi cum Venetis, legatosque illorum expectare.	Записка Поссевина, о томъ, что Московскій Государь желаетъ заключить торговый союзъ съ Венеціянами и ожидаетъ ихъ посольства	7.
7.— *Septembr.* Litterae M. Ducis Moscoviae legatis et mercatoribus Venetis, quibus salvus conductus in ipsius ditiones concessus.	Выписка изъ Царской опасной грамоты Венеціянскимъ посламъ и купцамъ, о свободномъ пріѣздѣ имъ въ Россійскія области.	8.
8.— *Septembr. 13.* Litterae Regis Poloniae Stephani ad pontificem Gregorium XIII, de Plescovia a Polonis oppugnata.	Письмо Польскаго короля Стефана Баторія къ папѣ Григорію, объ осадѣ Поляками Пскова	—
9.— *Septembr. 14.* Instructio Antonii Possevini ad patrem Stephanum Drenocium, dum ille M. Ducis Moscoviae nomine, ex oppido Staricia rediret Poloniae Regem, Plescoviam civitatem oppugnantem, ut ageret jussu pontificis Gregorii XIII, de mutua inter eos Principes pace, pater vero Stephanus in Moscovia relinqueretur.	Наказъ Антонія Поссевина, данный Езуиту Стефану Древоцкому, при оставленіи его въ Москвѣ, въ то время, когда Поссевинъ отъ имени Московскаго Государя ѣздилъ изъ Старицы въ лагерь Польскаго короля Стефана, подъ Псковъ, чтобы въ слѣдствіе повелѣнія папы Григорія, склонить его къ примиренію съ Царемъ Іоанномъ Васильевичемъ.	9.
10.— *Sine dato.* Memoriale de fontibus, e quibus Possevinus suum Commentarium hausit.	Записка о матеріялахъ, которыми Поссевинъ пользовался при сочиненіи своей книги: Commentarius de rebus Moscoviticis	20.
11.— *Sine dato.* De rebus Moscoviticis, ad Religionem spectantibus Commentarius.	Записки Поссевина о Московскихъ дѣлахъ относительно Вѣры	22.
12.— *Sine dato.* Possevini allocutio ad M. Moscoviae Ducem, de commercio inter Venetos et Moscovitas ditiones instituenda.	Докладная записка, поданная Поссевиномъ Царю Іоанну Васильевичу, объ учрежденіи торговыхъ сношеній между Россіею и Венеціянскою республикою	41.
13.— *Septembr.* Litterae M. Moscoviae Ducis ad Imperatorem Rudolphum, de foedere contra Turcas, rogatu pontificis ineundo.	Грамота Царя Іоанна Васильевича къ Императору Рудольфу, о союзѣ противъ Турковъ, въ слѣдствіе ходатайства Папы	43.
14.— *Octobr. 19.* Litterae Possevini Joanni III°, Regi Sueciae, de pace ineunda cum M. Moscoviae Duce.	Письмо Поссевина къ Шведскому Королю Іоанну III, съ убѣжденіемъ его заключить миръ съ Московскимъ Государемъ.	44.
15.— *Octobr. 21.* Litterae Possevini ad M. Moscoviae Ducem, de aditu suo ad castra Regis Poloniae, et de impedimentis in ordiunda cum illo pacis tractatione.	Письмо Поссевина къ Московскому Государю, о пріѣздѣ его въ лагерь Польскаго короля, и о предстоящихъ затрудненіяхъ къ начатію мирныхъ съ нимъ переговоровъ.	47.
16.— *Octobr. 23.* Litterae Magni Ducis Moscoviae ad Possevinum, de legatis suis missis ad conventum, ratione pacis, mediante illo, cum Poloniae Rege statuendae.	Письмо Царя Іоанна Васильевича къ Поссевину, объ отправленіи уполномоченныхъ на съѣздъ, для заключенія мира съ Польскимъ Королемъ, при его посредствѣ.	49.
17.— *Novembr. 9.* Litterae Possevini ad Cardinalem di Como, secretarium Status, de conatibus suis in pace, Principes inter Moscoviae, Poloniae ac Sueciae constituenda.	Письмо Поссевина къ Папскому Статсъ-Секретарю, Кардиналу di Como, о посольскихъ его дѣйствіяхъ къ примиренію Московскаго, Польскаго и Шведскаго Государей	51.
18.— *Novembr. 14.* Litterae Poloniae Regis Stephani ad Magnum Moscoviae Ducem, de legatis suis missis ad conventum, ratione pacis cum illo statuendae.	Письмо Польскаго Короля Стефана Баторія къ Царю Іоанну Васильевичу, объ отправленіи уполномоченныхъ своихъ на съѣздъ, для мирныхъ переговоровъ. . . .	—
19.— *Novembr. 16.* Litterae Possevini ad Magnum Moscoviae Ducem responsoriae, de legatis ab ipso Duce citius mittendis, ad pacem cum Poloniae Rege statuendam.	Отвѣтное письмо Поссевина Московскому Государю, объ ожиданіи его пословъ, для открытія переговоровъ о мирѣ съ Польскимъ Королемъ	53.

			Pag.
20.	— *Novembr. 20.* Litterae Possevini ad Cardinalem di Como, secretarium Statûs, de actionibus in munere legationis suae praestandis, de Peczara coenobio Moscovitico a Polonis oppugnato, et caet.	Письмо Поссевина къ Папскому Статсъ-Секретарю, Кардиналу di Como, о посольскихъ его дѣйствіяхъ, объ осадѣ Поляками Псково-Печерскаго монастыря и проч.	54.
21.	— *Novembr. 28.* Litterae Possevini ad Cardinalem di Como, secretarium Statûs, de legatorum Magni Moscoviae Ducis ac Poloniae Regis congressu, ad pacem, ipso mediante, statuendam.	Письмо Поссевина къ Папскому Статсъ-Секретарю, Кардиналу di Como, о съѣздѣ Московскихъ и Польскихъ пословъ, для открытія, при его посредствѣ, мирныхъ переговоровъ	56.
22.	— *Decembr. 7.* Litterae Possevini ad Magnum Moscoviae Ducem, quibus de caussis Poloniae Rex a bello cum eo se abstinere nequit.	Письмо Поссевина къ Царю Іоанну Васильевичу, съ объясненіемъ, по какимъ причинамъ Польскій Король не хочетъ прекратить войны съ Русскими	57.
23.	— *Decembr. 11.* Litterae Possevini ad Stephanum Poloniae Regem, de colloquio habito cum legatis Magni Ducis Moscoviae.	Письмо Поссевина къ Польскому Королю Стефану Баторію, о сношеніяхъ его съ Московскими послами .	59.
24.	— *Decembr. 12.* Litterae Possevini ad Cardinalem di Como, Secretarium Statûs, de studiis suis in munere legationis praestandis.	Письмо Поссевина къ Папскому Статсъ-Секретарю, Кардиналу di Como, о посольскихъ его дѣйствіяхъ .	61.
25.	— *Decembr. 13.* Litterae Possevini ad Stephanum Poloniae Regem, de colloquio cum legatis Magni Moscoviae Ducis.	Письмо Поссевина къ Польскому Королю Стефану Баторію, о совѣщаніяхъ его съ Московскими послами .	62.
26.	— *Decembr. 15.* Litterae Possevini Zamojscio, supremo regni Poloniae Cancellario et Capitaneo generali, de colloquiis legatorum Magni Moscoviae Ducis cum Poloniae Regis legatis.	Письмо Поссевина къ Польскому Канцлеру и Гетману Замойскому, о совѣщаніяхъ Московскихъ и Польскихъ пословъ	65.
27.	— *Decembr. 17.* Litterae Possevini ad Stephanum Poloniae Regem, de mutuis in conventu controversiis legatos inter regios et Moscoviticos.	Письмо Поссевина къ Польскому Королю Стефану, о взаимныхъ прѣніяхъ между королевскими и Московскими послами на съѣздѣ	68.
	1582.		
28.	— *Januar. 6.* Litterae Possevini ad Stephanum Poloniae Regem, de conditionibus statuendae pacis cum Magno Moscoviae Duce, de consensu illius ad Livoniae arces cedendas, et caet.	Письмо Поссевина Польскому Королю Стефану, о постановленіи на посольскомъ съѣздѣ условій, для заключенія мира съ Московскимъ Государемъ, о готовности его къ уступкѣ Ливонскихъ городовъ и пр. . .	70.
29.	— *Januar. 6.* Litterae Possevini ad Cardinalem di Como, Statûs secretarium, de pace in promptu facienda Magnum inter Moscoviae Ducem et Regem Poloniae.	Письмо Поссевина Папскому Статсъ-Секретарю, Кардиналу di Como, о предстоящемъ мирѣ между Государями Московскимъ и Польскимъ	71.
30.	— *Januar. 15.* Litterae Possevini ad Cardinalem di Como, Statûs secretarium, de pace inita ad decennium inter Magnum Moscoviae Ducem et Poloniae Regem; de Collegio Ruthenorum Romae fundando; de filii ejusdem Ducis obitu, et caet.	Письмо Поссевина Папскому Статсъ-Секретарю, Кардиналу di Como, о заключеніи мира между Государями Московскимъ и Польскимъ на десять лѣтъ; о предначертаніи учредить въ Римѣ Русскую Коллегію; о кончинѣ Царевича Іоанна Іоанновича и пр.	72.
31.	— *Januar. 23.* Litterae Possevini ad Reginam Poloniae, de ratione, qua Suecorum Rex in tractatione pacis Principes inter Poloniae ac Moscoviae admitti possit.	Письмо Поссевина Польской Королевѣ, о мѣрахъ къ принятію Шведскаго Короля въ союзъ, при мирномъ договорѣ между Государями Московскимъ и Польскимъ.	73.
32.	— *Januar. et antea.* Acta in Conventu legatorum serenissimi Poloniae Regis Stephani Bathorii, et Joannis Basilii, Magni Moscoviae Ducis, praesente Antonio Possevino de Societate Jesu, nomine Gregorii XIII, Pontificis maximi.	Дневникъ мирныхъ переговоровъ между Русскими и Польскими уполномоченными, происходившихъ, при содѣйствіи Папскаго легата Антонія Поссевина, въ Запольскомъ яму, въ Декабрѣ 1581 и въ Январѣ 1582 г.	74.

		Pag.
33.— *Febr. 21.* Antonii Possevini de Societate Jesu publicum Colloquium (primum), de Religione catholica, habitum cum Joanne Basilii, Magno Duce Moscoviae, in ejus Regia, senatoribus ac centum aliis proceribus praesentibus.	Бесѣда первая о каѳолической Вѣрѣ, Iезуита Антонія Поссевина съ Московскимъ Царемъ Iоанномъ Васильевичемъ, въ его Дворцѣ, въ присутствіи бояръ и сановниковъ	100.
34.— *Febr. 23.* Alterum Colloquium de Religione Antonii Possevini cum Magno Moscoviae Duce et cum senatoribus ejus.	Вторая бесѣда о Вѣрѣ Антонія Поссевина съ Московскимъ Государемъ и боярами его	106.
35.— *Mart. 4.* Tertium de Religione Colloquium Magni Moscoviae Ducis cum Antonio Possevino, eodem in procerum concessu, senatoribus autem adstantibus.	Третія бесѣда о Вѣрѣ Антонія Поссевина съ Московскимъ Государемъ, въ присутствіи бояръ	108.
36.— *Mart.* Capita, quibus Graeci et Rutheni a Latinis in re fidei dissenserunt, ubi ab Ecclesia Catholica Graeci sese praeciderunt, tradita ab Antonio Possevino, in magno concessu procerum, Ioanni Basilii Magno Moscoviae Duci, Mosquae.	Изложеніе спорныхъ пунктовъ о Вѣрѣ между Греками и Латинами послѣ раздѣленія Церквей, поданное Московскому Царю Iоанну Васильевичу Антоніемъ Поссевиномъ, въ присутствіи бояръ, въ Москвѣ	111.
37.— *Sine dato.* Errores Ruthenorum, qui Graecorum fidem sequuntur, postquam illi ab Ecclesia sese absciderunt.	О нѣкоторыхъ установленіяхъ Восточной и Россійской Церкви, несогласныхъ съ Церковію Римскою . .	120.

II.

ИЗЪ ТОРУНСКАГО ГОРОДСКАГО АРХИВА.

38.— *1320.* Privilegium Andreae Georgii Ducis Vladimiriae et Russiae Magistratui et civibus Thorunensibus, de jure concesso hospitibus seu negotiatoribus, mercaturam liberam et a vectigalibus immunem in ejus regionibus exercendi.	Грамота Владимірскаго и Галицкаго Князя Андрея Георгіевича Торунскому магистрату и гражданамъ, о предоставленіи тамошнимъ купцамъ свободной и безпошлинной торговли въ его областяхъ	126.

III.

ИЗЪ ГАЛИЦКО-РУССКИХЪ АРХИВОВЪ.

39.— *1378 Januar. 28.* Breve Gregorii XI Papae, in quo declaratur, qui Conventus Dominicanorum in Russia et Valachia pertinere debent ad societatem fratrum peregrinantium.	Грамота Папы Григорія XI, съ означеніемъ, какіе именно Доминиканскіе монастыри въ Галицкой Руси и Валахіи должны принадлежать странствующей братіи сего ордена	127.
40.— *1379 Januar. 13.* Diploma Ladislai Ducis Opoliensis universis Russiae incolis, absolvens illos ab hommagio erga ipsum praestito.	Грамота Опольскаго Князя Владислава жителямъ Галицкой Руси, объ освобожденіи ихъ отъ данной ему присяги	128.
41.— *1379.* Schreiben des Fürsten Demetrius von Luzk und Wladimir an den Rath und die Bürger der	Грамота Луцкаго и Владимірскаго Князя Димитрія жителямъ города Львова, о недозволеніи Польскимъ и	

		Pag.
Stadt Lemberg, um den Polnischen und Deutschen Kaufleuten den Durchzug mit Waaren durchsein Gebieth in die Tatarischen Länder zu verbieten.	Нѣмецкимъ купцамъ проѣзжать съ товарами въ Татарскія земли чрезъ Львовъ, Луцкъ и Владиміръ . .	128.
42.— *1379 Maji 9.* Privilegium Ludovici Hungariae et Poloniae Regis civitati Leopoliensi, confirmans pristina jura ac libertates, praecipueque jus transitûs et depositorii mercium exterarum.	Жалованная грамота Венгерскаго и Польскаго Короля Лудовика городу Львову, съ подтвержденіемъ прежнихъ торговыхъ правъ, также права на складку иноземныхъ товаровъ	129.
43.— *1387. Febr 6.* Litterae admonitoriae Ladislai Ducis Opoliensis incolis Russiae, ut salvam praestantes fidelitatem reginae Hungaricae Mariae ejusque matri, non sese praecipitarent sub Polonorum potestatem.	Грамота Владислава Князя Опольскаго жителямъ Галицкой Руси, съ убѣжденіемъ ихъ сохранять вѣрность Венгерской королевѣ Маріи и ея матери, и не предаваться во власть королевѣ Польской Ядвигѣ	130.
44.— *1387 Mart. 1.* Litterae salvi conductûs, consulibus Leopoliensibus a Hedvigi Poloniae regina datae.	Опасная грамота Польской королевы Ядвиги Львовскимъ градскимъ сановникамъ.	131.
45.— *1387 Mart. 8.* Privilegium Hedvigis Reginae Poloniae civibus Leopoliensibus, confirmans omnia pristina illorum jura, ab ipsius antecessoribus concessa, suggestis novis, imo plerisque libertatibus.	Жалованная грамота Польской Королевы Ядвиги Львовскимъ гражданамъ, съ подтвержденіемъ прежнихъ правъ и вольностей, дарованныхъ имъ дѣдомъ и отцемъ ея, и съ предоставленіемъ новыхъ	132.
46.— *1390. Sine dato.* Excerptum e bulla Pontificis Bonifatii IX, de statu et reditibus Ecclesiae Haliciensis.	Выписка изъ буллы Папы Бонифатія IX, о состояніи и доходахъ Галицкой Латинской церкви	133.
47.— *1406. Maji 7.* Litterae testimoniales Matthiae episcopi Premisliensis, de decimis in Premisliensi et Haliciensi dioecesibus Latinis.	Грамота Перемышльскаго бискупа Матѳея, о десятинахъ въ Перемышльской и Галицкой епархіяхъ . . .	—
48.— *1408 Mart. 26.* Litterae pactitiae Stanislai de Chodecz, capitanei Haliciensis, de collato tutorio villarum ad cathedram metropolitanam in districtu Haliciensi pertinentium, cum earum proventibus cumque jure ecclesiastico.	Договорная запись Галицкаго старосты Станислава Ходеча, объ отдачѣ на откупъ митрополичьихъ отчинныхъ селъ, въ тамошнемъ округѣ, съ угодьями и доходами и съ правомъ суда духовнаго	134.
49.— *1425.* Hommagium civium Leopoliensium, de fidelitate praestanda Vladislao Poloniae Regi genitisque ab ipso haeredibus, nec non illorum tutoribus, reginae Sophiae et Alexandro-Vitoldo magno Duci Lithvaniae.	Присяжная запись Львовскихъ граждань Польскому Королю Владиславу и его наслѣдникамъ, также опекунамъ ихъ, Королевѣ Софіи и Великому Князю Литовскому Александру-Витовту	136.
50.— *1509 April. 15.* Decretum Regis Poloniae Sigismundi I capitaneis Podoliae et aliis in Russiae terris, de jure concesso archiepiscopis Leopoliensibus Latinis, constituendi in Haliciensi metropolia vicegerentes ritûs Ruthenici.	Наказная грамота Польскаго Короля Сигизмунда I старостамъ Подольскому и Галицко-Русскихъ городовъ, о предоставленіи Львовскому Латинскому архіепископу Бернарду Вильчку и его преемникамъ права опредѣлять Намѣстниковъ въ Галицкой митрополіи	137.
51.— *1522 Mart. 21.* Privilegium Regis Poloniae Sigismundi I nobili Jackoni Gdaszyckj, largiens illi officium vicegerentiae, i. e. namiestnictwo, in metropolia Haliciensi.	Привилегія Польскаго Короля Сигизмунда I дворянину Іоакиму Гдашицкому, о назначеніи его намѣстникомъ Галицкой митрополіи, съ подчиненіемъ ему православнаго духовенства въ округахъ: Львовскомъ, Галицкомъ, Коломыйскомъ, Каменецкомъ и Снятинскомъ.	138.
52.— *1522 Septembr. 1.* Privilegium Regis Poloniae Sigismundi I nobili Jackoni Gdaszycki, quo datur illi dignitas archimandritae, accesso jure Officialis seu vicegerentis Haliciensis Metropolitae in Russiae districtibus.	Привилегія Польскаго Короля Сигизмунда I дворянину Іоакиму Гдашицкому на санъ архимандрита Львовскаго, Галицкаго, Коломыйскаго, Каменецкаго, Снятинскаго и Жидачевскаго, съ правами намѣстника Галицкой митрополіи	139.
53.— *1535 August. 1.* Privilegium Regis Poloniae Sigismundi I Macario Tuczapski, civi Leopoliensi, ar-	Привилегія Польскаго Короля Сигизмунда I Львовскому гражданину Макарію Тучапскому, о пожалованіи	

		Pag.
giens illi officium vicegerentis Haliciensis Metropolitae in Russiae et Podoliae districtibus, concessâ simul futura successione ad archimandritatum s. Georgii in Leopoli, post fata praedecessoris.	его намѣстникомъ Галицкой митрополіи, съ предоставленіемъ ему, по смерти предмѣстника Гдашицкаго, и Львовской архимандріи	140.
54.— *1537 Mart. 7.* Litterae regni Poloniae Cancellarii ad Archiepiscopum Leopoliensem Bernhardum, quibus svadet, rege ipso annuente, ut manifestaret privilegium, de jure patronatûs metropoliae Haliciensi sibi concessum, simulque renuntiat, vicegerenti illius Sykorae officium abrogatum.	Письмо Польскаго Канцлера Львовскому Архіепископу Бернарду Вильчку, коимъ требуетъ, по волѣ Короля, доставить привилегію на то, что ему предоставлено право верховной власти въ Галицкой митрополіи, и при томъ даетъ знать объ отрѣшеніи намѣстника Сикоры.	141.
55.— *1539 Octobr. 23.* Privilegium Sigismundi I Regis Poloniae, de instituenda dioecesi Leopoliensi, Haliciensi et Camenecensi, ritûs Graeci, et consecrando in dignitatem episcopi Macario Tuczapski.	Привилегія Польскаго Короля Сигизмунда I, о учрежденіи православной епархіи въ Галицкой Руси и Подоліи, и о посвященіи въ санъ епископа Макарія Тучапскаго	142.
56.— *1539. Sine dato.* Litterae nobilis Straszii ad Bernhardum Archiepiscopum Leopoliensem, quibus nunciat ei, inefficacem se defensorem fuisse apud Regem et senatores Poloniae, de retinendo jure patronatûs illius in Metropolia Haliciensi.	Письмо дворянина Страша Львовскому Архіепископу Бернарду Вильчку, о безуспѣшномъ ходатайствѣ своемъ при Королевскомъ Дворѣ за права власти его въ Галицкой митрополіи	144.
57.— *1540 Febr. 22.* Hommagium, a Macario Tuczapski Haliciensis Russiae et Podoliae episcopo ritus Graeci, Metropolitae Kijoviensi praestitum.	Присяжная грамота православнаго Галицко-Русскаго и Подольскаго Епископа Макарія Тучапскаго Кіевскому Митрополиту	145
58.— *1549 April. 23.* Rescriptum Sigismundi Augusti Regis Poloniae ad Archiepiscopum Leopoliensem Petrum Starzechovski, de jure concesso nobili Marco Balabano in vladicatum ritûs Graeci Leopoliensem.	Грамота Польскаго Короля Сигизмунда Августа Львовскому Архіепископу Петру Старжеховскому, о предоставленіи тамошнему дворянину Марку Балабану православной епископіи въ Львовѣ	147.
59.— *1584 Febr. 14.* Protestatio Gedeonis Balabani, Episcopi orthodoxi Leopoliensis, contra catholicum archiepiscopum Joannem Demetrium Sulikowski, ob interclusas, jussu ejus, per vim ac furorem, ritus Graeci ecclesias, Leopoli et in suburbio.	Явка Львовскаго православнаго Епископа Гедеона Балабана, о насильственномъ запечатаніи православныхъ церквей въ Львовѣ, по повелѣнію тамошняго Римско-католическаго Архіепископа Іоанна Суликовскаго.	148.
60.— *1588 Jun.* Edictum Hieremiae Patriarchae Constantinopolitani clero ac consulibus Leopolis, Cameneciae et Haliciae, de execrando illorum Episcopo, nisi in pristinam concordiam et gratiam cum Meglaeniae Episcopo redeat.	Грамота Константинопольскаго Патріарха Іеремія Львовскому, Каменецкому и Галицкому духовенству и градоначальникамъ, объ отлученіи тамошняго Епископа Гедеона Балабана, если онъ не примирится съ Меглинскимъ Епископомъ	150.
61 — 62.— *1592 Decembr.* Protestationes Fraternitatis Leopoliensis ritûs Graeci, de vulneribus studiosis adolescentibus illatis a scholaribus catholicis.	Двѣ жалобы Львовскаго православнаго Братства, о побояхъ причиненныхъ его ученикамъ католическими школьниками	151.
63.— *1595 init. Maji.* Protestatio ducum Adami Visznjoviecki et Cyrilli Ružynski cum collegis, de multis variisque oppressionibus, illatis orthodoxis civibus Leopoliensibus in fidei officiis, a concivibus eorum papistis.	Явка князей Адама Вишневецкаго и Кирилла Ружинскаго съ товарищами, о многоразличныхъ притѣсненіяхъ въ Вѣрѣ, чинимыхъ православнымъ Львовскимъ жителямъ согражданами ихъ папистами	153.
64 — 65.— *1596 — 1598.* Litterae Pontificis Clementis VIII ad ducem Constantinum Ostrogiensem, palatinum Kijoviensem, quibus exhortatur, ut adjutorem se praestaret in Ecclesiarum unione, et Responsum ejus ad Pontificem.	Грамота Папы Климента VIII Кіевскому воеводѣ князю Константину Острожскому, съ убѣжденіемъ содѣйствовать ему въ соединеніи Церквей, и Отвѣтъ его Папѣ	155.

		Pag.
66.— *1629 Novembr.* Diarium cujusdam Anonymi, de congressu Unitorum episcoporum Leopoli.	Дневникъ о съѣздѣ въ Львовѣ Униатскихъ властей .	157.
67.— *1632 Novembr. 1.* Puncta assecurationis incolis Poloniae Lithvaniaeque, nec non Russiae, ritûs Graeci, in libera ac integra orthodoxae fidei confessione.	Договорныя статьи, о предоставленіи православнымъ жителямъ Польши, Руси и Литвы свободнаго исповѣданія Вѣры	160.
68.— *1633 Febr. 28, Mart. 1 et 2.* Fragmentum Diarii legati cujusdam in Conventu generali Varsaviensi, de controversiis inter magnates ortis, respectu Transactionis, qua concessa est a Vladislao Rege libera Orthodoxae fidei confessio Russis.	Отрывокъ изъ Дневника депутата бывшаго на Варшавскомъ Сеймѣ, о спорахъ возникшихъ по поводу дарованной Королемъ Владиславомъ IV Русинамъ свободы въ исповѣданіи православной Вѣры	163.
69.— *1633 Mart. 14.* Diploma Vladislai IV Regis Poloniae, confirmans electum Petrum Mohiła in dignitate Metropolitae Kijoviensis, imo tres alias pro orthodoxis Episcopis cathedras, in Luceoria, Premyslia et Mohilovia, collatis etiam illis annuis stipendiis.	Грамота Польскаго Короля Владислава IV, о утвержденіи Петра Могилы въ санѣ Кіевскаго Митрополита, съ предоставленіемъ Православнымъ епископскихъ каѳедръ въ Луцкѣ, Перемышлѣ и Могилевѣ. . . .	169.
70.— *1636. Mart.* Decretum regiorum Commissariorum, de avulsis duabus ecclesiis ritûs Graeci Belzensibus, in favorem Unitorum, quorum quidem nemo unus inibi vivebat.	Приговоръ Королевскихъ Коммиссаровъ, объ отдачѣ двухъ православныхъ церквей въ городѣ Бельзѣ Уніятамъ, которыхъ вовсе не было тамъ на жительствѣ .	171.
71.— *1636 in fine Mart.* Decretum Regis Poloniae Vladislai IV, adjudicans Unitis jus possidendi orthodoxas ecclesias Belzenses.	Королевская грамота, объ отсужденіи Уніятамъ православныхъ церквей, находящихся въ городѣ Бельзѣ.	172.
72.— *1636 Septembr. 5.* Universale Vladislai IV Regis Poloniae, quo incolae Russiae Lithvaniaeque Uniti ac Disuniti commonentur, ut inirent mutuum inter se consensum, atque ideo possent habere Patriarcham proprium, secuti exemplum Moscovitarum.	Окружная грамота Польскаго Короля Владислава IV, о приглашеніи православныхъ жителей Руси и Литвы вступить въ союзъ съ Уніятами и избрать, по примѣру Москвитянъ, особаго Патріарха	174.
73.— *1648 — 1649.* Litterae et alia documenta, spectantia ad res bellicas, a Bogdano Chmelnicki ejusque Cozacis gestas contra Polonos.	Письма и другіе Акты, относящіеся къ войнѣ Богдана Хмельницкаго и Запорожскихъ Козаковъ съ Поляками	176.
74.— *1650 Januar. 12.* Privilegium Regis Poloniae Joannis Casimiri, de concessa incolis Poloniae, Lithvaniae Russiaeque, ritûs Graeci, libera orthodoxae religionis confessione.	Жалованная грамота Польскаго Короля Іоанна Казиміра православнымъ жителямъ Польши, Литвы и Руси, о предоставленіи имъ свободнаго вѣроисповѣданія .	190.
75.— *1655. Octobr. et Novembr.* Diarium civis Leopoliensis, autoris anonymi, testis vero oculati, de obsidione Leopolis a Chmelnicki, cum exercitu Cozacorum et Moscovitarum.	Дневникъ Львовскаго жителя, современника и очевидца, объ осадѣ Хмѣльницкимъ Львова съ Московскимъ и Запорожскимъ войскомъ	193.
76.— *1659 Maji 30.* Edictum universale Joannis Casimiri Poloniae Regis, prohibens, ne clero parochiali, aeque ac monastico, ritûs Graeci, ullae injuriae aut oppressiones inferrentur.	Окружная грамота Польскаго Короля Іоанна Казиміра, о непритѣсненіи православнаго духовенства . .	211.
77.— *1669 Octobr. 29.* Privilegium Michaëlis Regis Poloniae civibus Camenecensibus Russis, quo confirmantur pristinae omnes libertates eorum ac plebiscita, concessis simul praerogativis Juris, sic dicti Ruthenici.	Жалованная подтвердительная грамота Польскаго Короля Михаила Русскимъ жителямъ Каменца Подольскаго, на права и вольности дарованныя имъ прежними Государями, съ предоставленіемъ расправы и суда по Праву Русскому	212.
78 — 79.— *1681 Mart. 18 et 31.* Declaratio regiorum	Объявленіе Королевскихъ коммиссаровъ, о состояв-	

		Pag.
delegatorum, qua promulgantur puncta complanationis inter clerum Russorum Orthodoxorum Unitorumve factae, et Diploma Regis Poloniae, hancce complanationem affirmans.	шемся Актѣ примиренія между Русскимъ Православнымъ и Унитскимъ духовенствомъ, и Королевская подтвердительная грамота о томъ же	215.
80.— *1701 Januar. 25.* Litterae episcopi Leopoliensis Josephi Szumlanski ad supremum exercituum regiorum Capitaneum Joannem Jabłonovski, quibus nunciat, se ad unionem cum Romana Ecclesiae accessisse, simulque patrocinium ab illo deprecatur pro sacerdote, qui jussu capitanei, dirissime baculis caesus.	Письмо Львовскаго Епископа Іосифа Шумлянскаго Коронному Гетману Яну Яблоновскому, съ извѣщеніемъ о принятіи имъ Уніи и испрошеніемъ предстательства его за священника, наказаннаго жестоко палками, по приказу Борецкаго старосты Даниловича	220.
81.— *1717. Sine dato.* Projectum de delenda funditùs religione orthodoxa, nec non unita, in Russiae provinciis, regno Poloniae subditis.	Проэктъ о уничтоженіи Православной и Уніятской вѣры въ Русскихъ областяхъ, подвластныхъ Польшѣ.	221.
82.— *1764. Sine dato.* Supplicium ad Reipublicae Polonicae Status cleri Ruthenici, de annihilanda constitutione, qua filii parochorum orthodoxorum unitorumve coacti fuerunt ad eligendum statum subditatûs.	Прошеніе Русскаго духовенства Чинамъ Польской Рѣчи Посполитой, объ отмѣнѣ конституціи, по силѣ которой сыновья священниковъ православныхъ и уніятскихъ принуждены были вступать въ крѣпостное состояніе	226.

IV.

ИЗЪ ВИСМАРСКАГО ГОРОДОВАГО АРХИВА.

83.— *1422 Maji 31.* Schreiben zu Lübeck versammelten Hansestädte an die Stadt Narwa, wegen Uebertretung des Verbots mit den Deutschen Kaufleuten und Russen zu handeln.	Письмо собранныхъ въ Любекѣ депутатовъ Ганзейскихъ городовъ къ жителямъ города Нарвы, по случаю нарушеннаго ими запрещенія торговать съ Нѣмецкими и Русскими купцами.	230.
84.— *1422. Sine dato.* Die Ursachen des entstandenen Zwiespaltes der Hansestädte mit den Russen in Nowgorod.	Выписка изъ Ганзейскаго мирнаго соглашенія (Recessus) въ Любекѣ, объясняющая причины происшедшаго между Ганзейскими городами и Новгородомъ несогласія	—

V.

ИЗЪ БРЕМЕНСКАГО АРХИВА.

85.— *1558 Septembr. 8.* Prywiliy vnnd Begnadynnge dess Grottforstenn ahnn de Stätt Dorptt.	Жалованная грамота Московскаго Царя Іоанна Васильевича городу Дерпту	233.
86.— *1579 Decembr. 10.* Copey des Konigl: Mayst: von Dennemark Schreiben von Einstellung der Narvafarth auf ein Jar lang.	Грамота Датскаго Короля Фридриха II Ганзейскимъ городамъ, чтобъ они на годъ запретили купцамъ своимъ ѣздить въ Нарву и другіе Русскіе города	236.
87.— *1593 Jul. 13.* Der Rahdt zu Revell ad Senatum Lubecensem.	Отписка Ревельскаго Совѣта въ Любекъ, объ упадкѣ во Псковѣ Ганзейской торговли, и о перенесеніи торговаго порта изъ Нарвы въ Ревель	238.

		Pag.
88.— *1593 Novembr.* Des Muscowiters Schreibenn wegenn des Zollenn.	Грамота Московскаго Царя Θеодора Іоанновича Ганзейскимъ купцамъ, объ уступкѣ имъ половины пошлинъ съ товаровъ и о другихъ дарованныхъ льготахъ . .	239.
89.— *1593, vel serius. Sine dato.* Ahnn Herrn Foedaro Iwanowitz, Keiser vnnd Herrscher aller Reussen.	Благодарственное письмо Царю Θеодору Іоанновичу Ганзейскихъ купцовъ за пожалованную имъ грамоту .	241.
90.— *1594 April. 6.* Copia der Lübschenn, auff Russlanndt handtierenden Kauffleute Schreiben.	Письмо торгующихъ въ Россіи Любскихъ купцовъ, съ жалобою о взиманіи съ нихъ во Псковѣ непомѣрныхъ пошлинъ	242.
91.— *1595 Maji 18.* Extract dess Reussischen vnd Schwedischen Friedensvortrags, belangendt den Stapell vnd Kauffhandel in Schweden vnd der Muscauw.	Выписка изъ мирнаго договора между Русскими и Шведами, касательно торговли.	—
92.— *Prope 1595. Sine dato.* Kurtzer Bericht vnnd Information der Hansischen, von Alters hero auff Lifflandt vnnd Reusslandt gebrauchten Sigelation, Gewerbe vnnd Handtierung.	Записка городскаго Любскаго Совѣта Императорскому Посланнику фонъ Микквицу, по предмету Ганзейскаго торговаго мореплаванія въ Ливонію и Россію .	244.
93.— *Prope 1595. Sine dato.* Auff dero von Lübeck vermeinten Bericht vnnd Information, so sie wegen der Hansischen, vor Alters hero auff Reussland vnnd Liffland gebrauchten Sigelation, Gewerbe vnnd Handtierungen der Römischen Keyserlichen Maytt: Abgesante nach Reusslandt zugestellet, wahrhafftiger Bericht.	Записка Ревельскаго Совѣта, въ которой опровергаются предположенія Любскаго купеческаго сословія о торговомъ мореплаваніи въ Ливонію и Россію . .	246.
94.— *1596 Octobr. 13.* An den Raht zu Lübeck.	Отписка Ревельскаго Совѣта въ Любекъ, съ жалобою на упадокъ торговли съ Россіею и Ливоніею, и на то, что торговый портъ по прежнему находится въ Нарвѣ	248.
95.— *1600 Mart.* Geleidtsbriff naher Muskouw.	Проѣзжая грамота Царя Бориса Θеодоровича Любскимъ Посламъ въ Москву	250.
96.— *1600 Mart.* Antwort dess jungen Kaiser vnnd Fürsten Fedor Boryssowytz.	Грамота Царевича Θеодора Борисовича Любскому городовому Совѣту, касательно просьбы отцу его о проѣзжей грамотѣ для пословъ	251
97.— *1602 Febr. 26.* Formula der Volmacht der Legation in Moscoviam, super confirmandis privilegiis.	Полномочная грамота Ганзейскимъ посламъ, отправленнымъ въ Москву, для исходатайствованія отъ Царя подтвердительныхъ привилегій	252.
98.— *1602 Decembr. 13.* Instruction vnnd Bevehlich an die Legation zum Grossfürsten Boryss Fedorowitz.	Наказъ Ганзейскимъ посламъ, отправленнымъ къ Московскому Государю Борису Θеодоровичу	253.
99.— *1603 April 10.* Resolutio Magni Ducis Moscoviae Boris Foedorovitz legatis Hanseaticis.	Рѣшеніе Царя Бориса Θеодоровича, объявленное посламъ Ганзейскимъ на ихъ челобитную	258.
100.— *1605 Octobr. 3.* Den erbaren vnnd wohlweisen Hr: Bürgermeister vnnd Rath der Stadt Brehmen, vnsern besonders günstigen, guten Freunden. Der Privileg: Musc: confirm: gratulationem, legationem ad magnum Ducem betreff.	Отписка Любскаго Совѣта въ Бременъ, объ отправленіи посольства къ первому Лже-Димитрію, и о смерти Царя Бориса и его семейства	264.
101.— *1618 Octobr. 25.* Die Herrn Staten ahn den Grossfürsten von der Moskow, pro Hansa.	Грамота Нидерландскихъ Генеральныхъ штатовъ Царю Михаилу Θеодоровичу, съ ходатайствомъ въ пользу Ганзейской торговли	266.
102.— *1619 Jul. 13.* Die erb: Hanse-Stette ahn den Grossfürsten von der Moskouw. Handel vnd Freyheit betreff:	Грамота Ганзейскихъ городовъ Царю Михаилу Θеодоровичу, съ просьбою о возобновленіи прежнихъ торговыхъ привилегій	267.

Pag.

103.— *1619, vel antea.* Extract der Hansischen Recesse, per Johannem ab Offelen, Capitaneum Bremensem. Dem Comptoir zu Novogrod vnd Handel auf Russland betreffend.

Выписка, составленная Іоанномъ Оффеленомъ изъ Ганзейскихъ мирныхъ соглашеній (Recessus), касательно торговли съ Русскими въ 14-мъ, 15-мъ, 16-мъ и 17-мъ столѣтіяхъ . . . . 269.

VI.

ИЗЪ ГАМБУРГСКАГО АРХИВА.

104.— *1598.* Instruction, darnach sich allgemeiner erb: Hansa-Stedte praenuntius oder Vorbotte in der Muscaw, auch sonst des Orts zu vorhalten haben soll.

Наказъ повѣренному Ганзейскихъ городовъ, для руководства его во время пребыванія въ Москвѣ и въ другихъ мѣстахъ . . . . 275.

105.— *1602.* Instructio der Stadt Lübeck vnnd anderer Hanse-Städte Gesandten an den Grossfursten in der Muscaw, dessen sie sich der Orter hin zu vorhalten.

Наказъ посламъ, отправленнымъ отъ Любека и другихъ Ганзейскихъ городовъ къ Государю Московскому. 277.

VII.

ИЗЪ КЁНИГСБЕРГСКАГО ТАЙНАГО АРХИВА.

106.— *1265 April. 17.* Clemens IV mandat universis praelatis Cisterciensis, Praemonstratensis, Praedicatorum, Minorumque fratrum ordinum, ut verbum Crucis praedicant, in subsidium Ordinis Theutonici contra infideles in Livonia, Curonia et Borussia.

Булла Папы Климента IV духовенству Цистерскаго, Премонстрантскаго, Доминиканскаго и Миноритскаго Орденовъ, о проповѣдываніи крестоваго похода въ помощь Нѣмецкому Ордену противъ язычниковъ въ Ливоніи, Курляндіи и Пруссіи. . . . . 283.

107.— *Circa 1343. Sine dato.* Ludovicus Priscus, Margravius Brandenburgensis, Ordini Theutonico operam suam offert ad pacem cum Casimiro Magno, rege Poloniae, componendam, ea conditione, ut una cum rege expeditionem contra Lithuanos et Ruthenos faciant.

Грамота Лудвига Стараго, Маркграфа Бранденбургскаго, о посредничествѣ его въ мирномъ союзѣ между Нѣмецкимъ Орденомъ и Польскимъ Королемъ Казимиромъ Великимъ, съ тѣмъ условіемъ, чтобы Орденъ, въ соединеніи съ Королемъ, предпринялъ походъ противъ Литовцевъ и Русскихъ . . . . 285.

108.— *1388 Januar. 21.* Der Hohemeister Konrad Zöllner vom Rotenstein meldet der Königin Margaretha im Geheimen, wie treulos Witaut an dem Orden gehandelt habe, und wie die letzten Kriegsunternehmungen in Littawen ausgefallen seien.

Грамота Великаго Магистра Прусскаго Конрада Цёльнера фонъ Ротенштейнъ Королевѣ Маргаритѣ, о вѣроломномъ поступкѣ Литовскаго Великаго князя Витовта противъ Ордена, и о военныхъ дѣйствіяхъ въ Литвѣ. 286.

109.— *1390 Aug. 10.* Der Hohemeister beantwortet einen Neuigkeits-Brief von dem Herzoge Fridrich von Baiern durch Neuigkeiten und Geschenke aus Littauen.

Отвѣтъ Великаго Магистра на письмо Герцога Фридриха Баварскаго, о событіяхъ въ Литвѣ . . . . 288.

110.— *1391 Januar. 10.* Der Orden beantwortet das Schreiben der Königin von Polen, Hedwig, in Ansehung seiner Verhältnisse zu Littauen und Russland

Отвѣтъ Нѣмецкаго Ордена на письмо Польской Королевы Гедвиги, касательно сношеній его съ Литвою, Россіею и Польшею, съ опроверженіемъ слуха о по-

			Pag.
	und zu Polen, und widerlegt das Gerücht des ihrem Schwager Korigal (Kasimir) bei Wilna angethanen schmachvollen Todes.	зорной смерти шурина ея, князя Коригайла (Казимира) подъ Вильною	289.
111.—	*1404 Maji 22.* Friedensschluss des Grossfürsten von Litthauen, Witaut, mit dem Hohemeister Konrad von Jungingen. D. D. auf der Werder in der Weichsel bei dem Hause Razans.	Мирный договоръ Великаго Князя Литовскаго Витовта съ Великимъ Магистромъ Прусскимъ Конрадомъ фонъ Юнгингеномъ.	291.
112.—	*1407. Sine dato.* Der Vogt von Samaiten giebt dem Obermarschall von den jetzigen Verhältnissen Swidrigals zum Tater-Chan, zum Könige von Moskau und zum Grossfürsten Witaut Nachricht.	Отписка Самогитскаго Войта Оберъ-Маршалу, о сношеніяхъ князя Свидригайла съ Татарскимъ Ханомъ, съ Государемъ Московскимъ и съ Великимъ Княземъ Литовскимъ Витовтомъ	293.
113.—	*1415 Jul. 25.* Witaut erklärt sich damit zufrieden, dass der Hohemeister die vom Liefländischen Ordensmeister in Vorschlag gebrachte persönliche Zusammenkunft seinerseits abgelehnt habe.	Грамота Литовскаго Великаго князя Витовта Прусскому Гросмейстеру, относительно личнаго свиданія, предложеннаго Магистромъ Ливонскимъ	294.
114.—	*1418 April. 25.* Wladislaus, Poloniae rex, et Witautus, magnus dux Lithuaniae, producunt in annum inducias, ante Strasburgum cum Ordine Theutonico factas.	Договоръ Польскаго Короля Владислава и Великаго Князя Литовскаго Витовта, о продолженіи еще на годъ срока перемирія, заключеннаго съ Прусскимъ орденомъ подъ Страсбургомъ	295.
115.—	*1420 Septembr. 8.* Witaut, Grossfürst von Littauen, verspricht Waffenstillstand mit dem Orden in Preussen und Liefland bis Margarethä des nächstkünftigen Jahres zu halten, wenn der Orden unterdessen den König von Polen nicht bekriege.	Перемиріе Витовта, Великаго Князя Литовскагѣ, съ Орденомъ, подъ условіемъ, если онъ не станетъ воевать съ Королемъ Польскимъ	296.
116.—	*1421 Jul. 25.* Witaut verspricht den vom Papste und dem Markgrafen Friedrich unterhandelten Beifrieden zwischen dem Orden und Polen und Littauen, vom Margarethen-Tage dieses bis zum Margarethen-Tage künftigen Jahres, fest zu halten.	Договорная грамота Литовскаго Великаго Князя Витовта, съ обѣщаніемъ хранить заключенное при содѣйствіи Папы и Маркграфа Фридриха перемиріе между Орденомъ, Польшею и Литвою, въ теченіи года . .	297.
117.—	*1431 Jul. 21.* Wladislaus Jagello, rex Poloniae, queritur apud magistrum generalem de fratre suo Swidrigallo, magno duce Lithuaniae, et rogat eum partes suas suscipere.	Письмо Короля Польскаго Владислава Ягайла къ Великому Магистру Прусскому Русдорфу, съ жалобою на брата своего, Великаго Князя Литовскаго Свидригайла, и съ просьбою приступить къ союзу съ нимъ.	298.
118.—	*1431. Sine dato.* Induciae, a Swidrigaylo, magno duce Lithuaniae, foederatisque ejus, magistro generali Prussiae, magistro Livoniae et principe Moldaviae, factae cum Wladislao, rege Poloniae.	Перемиріе, заключенное Свидригайломъ, Великимъ Княземъ Литовскимъ, и его союзниками, Магистрами Прусскимъ и Ливонскимъ и господаремъ Молдавскимъ, съ Королемъ Польскимъ Владиславомъ, подъ Луцкомъ.	303.
119.—	*1435 Septembr. 13.* Induciae, inter Wladislaum, regem Poloniae, magnum ducem Lithuaniae Sigismundum, ducem Masoviae, ducem Stulpensem, Magistrum ordinis St. Johannis Hierosolymitani de Schlieben et Eliam palatinum Moldaviae, ex una, nec non inter Paulum de Rusdorf, Magistrum generalem ordinis Theutonici ejusque socios ex altera parte, sancitae.	Перемиріе, заключенное Королемъ Польскимъ Владиславомъ, Великимъ Княземъ Литовскимъ Сигизмундомъ, Князьями Мазовецкимъ и Столпенскимъ, Магистромъ Іоаннитскаго ордена фонъ Шлибеномъ и Молдавскимъ господаремъ Иліею, съ Великимъ Магистромъ Павломъ фонъ Русдорфомъ и его союзниками. . .	307.
120.—	*1498. Sine dato.* Instruction für Ludwig von Sannsheim, Gesandten an den Römischen König und Kaiser (Maximilian), um demselben das beste Mittel anzuzeigen, den Orden und besonders Liefland zum Widerstande gegen die Russen geschickt zu machen,	Наказъ Людвигу фонъ Зансгейму, отправленному посланникомъ къ Римскому Королю и Императору Максимиліану, для испрошенія содѣйствія Ордену въ предстоящей войнѣ съ Русскими	309.

		Pag.
und seine nachdrückliche Mitwirkung zu diesem Zweck nachzusuchen.		
121.— *1498. Sine dato.* Schreiben des Kompthurs zu Königsberg, Ludwig von Sanssheim, Abgeordneten an den Römischen König und Kayser Maximilian, worin er demselben die politischen Verhältnisse zwischen Russland und dem Orden berichtet, und die weitern Anträge, laut der Instruction, wiederholt.	Отписка Кёнигсбергскаго Коммандора Людвига фонъ Зансгейма, отправленнаго къ Римскому Королю и Императору Максимиліану, о политическихъ отношеніяхъ Россіи къ Ордену	312.
122.— *1500 Jul. 8.* Der Hohemeister räth dem Liefländischen Meister, die vom Grossfürsten von Littauen erbetene Hülfe gegen Moskau noch nicht zuzusagen; meldet, dass der Ober-Prokurator das Bisthum Kurland erhalten habe, vnd ersucht ihn um einen künftigen bestimmten Beitrag zur Unterhaltung eines Ober-Prokurators.	Отписка Великаго Магистра Прусскаго Фридриха Ливонскому Магистру Вальтеру Плеттенбергу, объ испрашиваемомъ Великимъ Княземъ Литовскимъ Александромъ вспоможеніи въ войнѣ съ Русскими . . .	314.
123.— *1501 Febr. 28.* Foedus Alexandri, magni ducis Lithuaniae, cum Walthero de Plettenberg, archiepiscopo Rigensi totaque Livonia, contra magnum ducem Moscoviae.	Договорная грамота Великаго Князя Литовскаго Александра съ Ливонскимъ Магистромъ Вальтеромъ фонъ Плеттенбергомъ, съ Архіепископомъ Рижскимъ и со всею Ливоніею, о союзѣ противъ Московскаго Великаго Князя.	315.
124.— *1501. Sine dato.* Responsio Alexandri, magni ducis Lithuaniae, ad Magistri Livoniae legatum, de cohortibus subsidiariis contra Moscovitas.	Посольскія рѣчи Литовскаго Великаго Князя Александра Ливонскому Магистру, съ обѣщаніемъ прислать ему вспомогательное войско, для продолженія войны съ Русскими	318.
125.— *1502.* Der Deutschmeister verspricht die Noth, worin Liefland durch den Einfall der Russen versetzt worden, auf dem nächsten Reichstage vorzutragen.	Отписка Магистра Нѣмецкаго ордена, о намѣреніи предложить сейму на разсужденіе о крайности, до которой доведена Ливонія нападеніями Русскихъ . .	319.
126.— *1502.* Bothschaft des Königes von Polen an den Meister in Liefland wegen der Hülfe gegen den Grossfürsten von Moskau.	Посольство Польскаго Короля Александра къ Ливонскому Магистру Плеттенбергу, для испрошенія помощи противъ Великаго Князя Московскаго	321.
127.— *1502 Aug. 20.* Antwort den Bothschaftern des Königs von Polen, gegeben auf dem nachgesuchten Beistand wider den Grossfürsten von Moskau.	Отвѣтъ Посланникамъ Польскаго Короля Александра, относительно испрашиваемой ими помощи въ войнѣ съ Великимъ Княземъ Московскимъ	324.
128.— *1502. Sine dato.* Der Meister in Liefland danket für die vom Hohemeister ihm zugeschickte, obwohl geringe, Hülfe gegen die Russen, entschuldiget sich wegen des Bündnisses mit dem Könige von Polen, bittet um Geld-Unterstützung, u. s. w.	Отписка Ливонскаго Магистра Великому Магистру Прусскому Алберту, съ изъявленіемъ благодарности за помощь противъ Русскихъ, и съ извиненіемъ въ заключеніи союза съ Королемъ Польскимъ	328.
129.— *1502.* Alexander, König von Polen und Grossfürst von Litthauen, wünschet dem Meister in Liefland zum Siege über die Russen Glück und giebt ihm die (irrige) Nachricht vom Ableben des Grossfürsten von Moskau.	Письмо Александра, Короля Польскаго и Великаго Князя Литовскаго, Ливонскому Магистру, о побѣдѣ надъ Русскими, и объ (ложномъ) извѣстіи о смерти Великаго Князя Московскаго	331.
130.— *1502 Octobr. 9.* Glückwunsch an Plettenberg zum Siege über die Russen, nebst Anzeige, was der Hochmeister ferner in seinen Angelegenheiten gethan.	Отписка Великаго Магистра Прусскаго Ливонскому Магистру Плеттенбергу, въ которой поздравляя его съ побѣдою надъ Русскими, извѣщаетъ о дальнѣйшихъ дѣйствіяхъ своихъ	332.
131.— *1502. Sine dato.* Der Meister in Liefland lehnt die Zusendung der vom Hohemeister für ihn geworbenen fremden Kriegsvölker, nachdem die Russen das Land verlassen, ab und beantwortet die Anfrage: wie	Отвѣтъ Ливонскаго Магистра, которымъ отклоняетъ отъ себя присылку нанятаго для него Великимъ Магистромъ иностраннаго войска; потому что Русскіе оставили уже его землю	333.

Pag.

die Hülfstruppen aus Preussen verpflegt und unterhalten werden, und wie viel Sold sie erhalten?

132.— *1502 Decembr. 28.* Magister generalis rogat Pontificem Romanum, ut Ordinem in Livonia quolibet modo adjuvare velit in bello contra Moscovitas. — Грамота Великаго Магистра къ Римскому Папѣ Александру VI, о помощи Ордену въ Ливоніи, при войнѣ съ Русскими . . . . 336.

133.— *1503 Septembr. 12.* Plettenberg wird vom Hohemeister um die Beschaffenheit des von ihm und dem Könige von Polen mit dem Grossfürsten von Moskau geschlossenen Friedens befragt. — Запросъ Великаго Магистра Плеттенбергу, на какихъ условіяхъ заключенъ имъ, обще съ Королемъ Польскимъ, миръ съ Великимъ Княземъ Московскимъ? 337.

134.— *1507 Decembr. 7.* Der Hohemeister, Herzog Fridrich, verlangt vom Liefländischen Meister eine Gesandschaft nach Breslau, wo seine Sache mit Polen verhandelt werden soll, und dass er sich ohne sein Wissen in kein Bündniss mit Polen gegen Moskau weiter einlassen möge. — Грамота Великаго Магистра Герцога Фридриха, съ изъявленіемъ желанія, чтобъ Ливонскій Магистръ прислалъ посольство отъ себя въ Бреславль, и чтобы онъ безъ вѣдома Герцога не вступалъ ни въ какой союзъ съ Польшею противъ Московскаго Государя . . . —

135.— *1508. Sine dato.* Des Liefländischen Ordensgesandten Erklärung an die Regenten Preussens über die jetzigen politischen Verhältnisse Lieflands mit Moskau, Pleskau und Polen. — Декларація посланника Ливонскаго ордена Прусскимъ орденскимъ сановникамъ, о политическихъ отношеніяхъ Ливоніи къ Москвѣ, Пскову и Польшѣ . . . . 338.

136.— *1508. Sine dato et Oct. 18.* Des Römischen Kaisers Maximilian Verwendung für die Freigebung der Liefländischen Gefangenen in Moskau, nebst der Antwort des Grossfürsten Basilius. — а) Наказъ Римскаго Императора Максимиліана послу Іодоку Гартингеру, объ исходатайствованіи свободы находящимся въ Москвѣ Ливонскимъ плѣнникамъ, и б) Отвѣтъ Московскаго Великаго Князя Василія Іоанновича Императору . . . . 340.

137.— *1508. Sine dato.* Antwort der Regenten Preussens auf die Erklärung des Liefländischen Gesandten. — Отвѣтъ Прусскихъ орденскихъ сановниковъ на декларацію Ливонскаго Посланника . . . . 342.

138.— *1509 Febr. 10 et serius.* Wolter von Plettenberg benachrichtiget den Hohemeister, dass der König von Polen mit dem Grossfürsten von Moskau Friede geschlossen haben solle und nun ein Angriff auf Preussen und Liefland zu befürchten sey. Nachricht vom Tode des Ehstländischen Bischofs Nicolaus und von der Erwählung seines Nachfolgers Gottschalk Hagen; auch von der schweren Krankheit des Erzbischofs von Riga. Neue Zeitungen. — Отписки Ливонскаго Магистра Вальтера фонъ Плеттенберга Великому Магистру, о заключеніи Королемъ Польскимъ съ Великимъ Княземъ Московскимъ мира, послѣ котораго должно опасаться нападенія на Пруссію и Ливонію, съ присоединеніемъ разныхъ современныхъ извѣстій . . . . 344.

139.— *1509 Mart. 9.* Der Meister in Liefland giebt den Regenten in Preussen von einer vom Könige von Polen erhaltenen Besendung und seiner darauf gegebenen Antwort Nachricht, mit Beilegung der Kopien. Diese betreffen den vom Könige von Polen mit dem Grossfürsten von Moskau geschlossenen Frieden und die Beilegung der Streitigkeiten mit Liefland an der Litthauenschen und Samaitenschen Grenze. — Отписка Ливонскаго Магистра Вальтера фонъ Плеттенберга Прусскимъ орденскимъ сановникамъ, о заключеніи Польскимъ Королемъ Сигизмундомъ I мира съ Московскимъ Великимъ Княземъ и прекращеніи распрей между Ливонскимъ Орденомъ и Польшею . . . . 346.

140.— *1509 Jun. 6.* Wolter von Plettenberg benachrichtiget die Regenten in Preussen, dass er von dem Grossfürsten von Moskau die Verlängerung des Friedens auf 14 Jahre erlangt habe, jedoch diesem Frieden nicht viel vertrauen könne. — Отписка Ливонскаго Магистра Вальтера фонъ Плеттенберга Прусскимъ орденскимъ сановникамъ, о заключеніи имъ съ Московскимъ Великимъ Княземъ перемирія еще на 14 лѣтъ . . . . 352.

141.— *1511 April. 14.* Nachricht von dem Erfolg der Unterhandlung mit dem Herzog Michaël (Fürsten von — Извѣстіе объ успѣхѣ переговоровъ съ Герцогомъ Михаиломъ (Княземъ Глинскимъ), для воспрепятство-

Pag.

Glinski) zur Hinderung des Bündnisses des Königs von Polen mit den Russen und Tataren gegen den Orden.

ванія союзу Польскаго Короля съ Русскими и Татарами противъ Ордена . . . . 353.

142.— *1512—1513.* Der Hohemeister meldet dem Meister in Liefland, dass er in Königsberg angekommen sey, sein Bruder aber nach Petrikau zur Unterhandlung mit dem Könige von Polen sich begeben habe. Demnächst folgen: 1) ein Danksagungsschreiben an denselben für mitgetheilte neue Zeitung. 2) Ein Schreiben für die Abgeordneten in Liefland in Bezug auf dieselbe. 3) Vorläufige Nachricht an den Meister in Liefland, dass der König von Polen Hülfe vom Orden wider die Moskowiter suchen wolle.

Четыре письма Гросмейстера: 1) Магистру Ливонскому, о прибытіи своемъ въ Кёнигсбергъ и объ отъѣздѣ брата его Казиміра въ Петриковъ, для переговоровъ съ Польскимъ Королемъ. 2) ему же благодарственное за сообщенныя новости. 3) къ посланникамъ Ливонскимъ о томъ же, и 4) Ливонскому Магистру съ предварительнымъ извѣстіемъ о томъ, что Король Польскій Сигизмундъ намѣренъ просить помощи отъ Ордена противъ Москвитянъ . . . . . 355.

143.— *1513 Decembr. 6.* Der Hohemeister benachrichtiget den nach Liefland abgeschickten Komthur zu Memel ins Geheim, wie er erfahren habe, dass der Meister in Liefland Willens sey, sich mit dem Könige von Polen gegen den Grossfürsten von Moskau zu verbinden, und verlangt darüber aufs Schleunigste sichere Nachricht.

Отписка Великаго Магистра посланному въ Ливонію Мемельскому Коммандору, о намѣреніи Ливонскаго Магистра соединиться съ Польскимъ Королемъ противъ Великаго Князя Московскаго . . . . 356.

144.— *1514. Sine dato.* Instruction der Preussischen Gesandten nach Dänemark wegen des vom Kaiser beschlossenen Bündnisses mit Moskau, Dänemark und Preussen gegen Polen.

Наказъ Прусскимъ посланникамъ, отправленнымъ въ Данію, касательно преднамѣреваемаго Императоромъ союза съ Россіею, Даніею и Пруссіею противъ Польши, и грамота Гросмейстера Албрехта Датскому королю Христіерну . . . . 358.

145.— *1514 Februar. 3.* Markgraf Albrecht bittet den Herzog Fridrich, Kurfürsten und den Herzog Johann von Sachsen, die Irrungen zwischen dem Bischof von Meissen und dem päpstlichen Kommissar Bomhawer, wegen der Kruciate für Liefland gegen die Russen beizulegen.

Грамота Маркграфа Альбрехта Герцогу Фридриху, Курфирсту и Герцогу Саксонскому Іоанну, о прекращеніи несогласій, происшедшихъ между Епископомъ Мейсенскимъ и Папскимъ Повѣреннымъ Бомгаверомъ, въ разсужденіи крестоваго похода противъ Русскихъ . 360.

146.— *1514 Septembr. 3.* Eine Nachricht von der Einnahme von Schmolensko durch die Russen. Diese Nachricht ist an den Komthur zu Memel geschrieben und von diesem dem Hohemeister mitgetheilt.

Извѣстіе о взятіи Русскими Смоленска, писанное къ Мемельскому Коммандору и отъ него сообщенное Великому Магистру . . . . 361.

147.— *1514 Septembr. 25.* Rescriptum regis Poloniae ad Magistrum generalem, Marchionem Albrechtum, respectu rumoris de consilio Marchionis foedus cum Magno duce Moscoviensi contra eum paciscendi.

Отвѣтное письмо Польскаго Короля Сигизмунда Великому Магистру, Маркграфу Альбрехту, въ которомъ онъ изъявляетъ готовность не вѣрить слуху, будто онъ Альбрехтъ намѣренъ вступить противъ него въ союзъ съ Великимъ Княземъ Московскимъ . . . . . . 362.

148.— *1514 Sept. et Octobr. 29.* Duo scripta Sigismundi, regis Poloniae, ad Marchionem Albrechtum, Magistrum generalem, de victoriis in Ruthenos.

Два письма Польскаго короля Сигизмунда Великому Магистру, Маркграфу Альбрехту, о побѣдахъ его надъ Русскими. . . . . 363.

149.— *1515 Mart. 5.* Der Hohemeister dankt dem Erzbischof von Riga für den überschickten Hengst und ersuchet ihn, den Frieden mit dem Grossfürsten von Russland zu erhalten, weil die Zwietracht mit demselben den Unterhandlungen des Kaisers zum Besten des Ordens schädlich seyn würden.

Письмо Великаго Магистра къ Архіепископу Рижскому, о необходимости сохранить миръ съ Московскимъ Великимъ Княземъ, для лучшаго содѣйствія переговорамъ Императора въ пользу Ливонскаго Ордена . . 364.

150.— *1515 Mart. 16.* Der Hohemeister benachrichtiget den Meister in Liefland, dass die von Moskau

Извѣщеніе Великаго Магистра Магистру Ливонскому, о назначенной для возвращающихся изъ Москвы

Pag.

zurückkehrenden Gesandten des Kaisers das sichere Geleit vom Hauptmann auf Marienburg erhalten haben und überschickt ihm auf ihr Anrathen ein Schreiben an den Grossfürsten zur weitern Beförderung.

Императорскихъ посланниковъ охранной стражѣ отъ Маріенбургскаго Капитана, и объ отправленіи къ нему, по ихъ совѣту, грамоты, для пересылки къ великому князю Московскому . . . . 365.

151.— *1517 Januar. 23.* Walther von Plettenberg benachrichtiget den Hohemeister: 1) dass er die Antwort vom Vogte zu Sonnenburg wegen des bestellten Kalks nicht früher erhalten habe, weil der grosse Sund erst vor Kurzem fest mit Eis belegt sey; 2) dass der Schaden zweyer Edelleute an der Grenze mit Litthauen durch beiderseitige Commissarien werde untersucht, dabei aber zwei oder drei Gebietiger mit ohngefähr 200 Pferden von seiner Seite an die Grenze geschickt werden; 3) dass die Tattaren mit den Russen im Kriege begriffen, zwischen Polen und den Russen aber keine Feindseligkeiten vorfallen.

Письмо Ливонскаго Магистра Вальтера фонъ Плеттенберга Великому Магистру, о томъ, что Татары находятся въ войнѣ съ Русскими, а между Польшею и Россіею не происходитъ никакихъ непріязненныхъ дѣйствій и проч. . . . . 366.

152.— *1517 Novembr. 7.* Instruction für den Melchior Rabensteiner, Gesandten nach Liefland zur Empfangung der Botschaft aus Moskau nebst einem Auszug aus dem Schreiben des Bischofs von Reval an den Hohemeister, in Betreff der vom Könige von Polen dem päpstlichen Stuhl gemachten Anzeige, dass der Hohemeister sich mit dem Grossfürsten von Moskau gegen ihn verbunden habe.

Наказъ Мельхіору Рабенштейнеру, посланному въ Ливонію, для пріема посольства изъ Москвы, съ присовокупленіемъ выписки изъ письма Ревельскаго Епископа къ Великому Магистру, касательно сдѣланнаго Польскимъ Королемъ Папскому двору объявленія, о вступленіи Великаго Магистра въ союзъ съ Великимъ Княземъ Московскимъ противъ Польши . . . . 367.

153.— *1520 Februar. 25.* Bittschreiben des Hohemeisters an den Meister in Liefland, ihn mit der nachgesuchten Geldhülfe nicht zu verlassen, um das Dienst-Volk besolden zu können, bis das Geld aus Russland ankommen würde

Письмо Великаго Магистра къ Магистру Ливонскому, о денежномъ вспоможеніи, для выдачи жалованья войску, пока не привезутъ денегъ изъ Россіи. . . . 369.

154.— *1520 Mart. 29.* Instruction für den Hauskomthur Michael von Drahe, Abgeordneten an den Meister in Liefland, um die baldige Zusendung von Reitern, Proviant und Geld, und die sichere Geleitung der Russischen Bothschafter bis Memel zu begehren, auch die Krankheit des Hohemeisters anzuzeigen.

Наказъ Кенигсбергскому Коммандору Михаилу фонъ Драге, посланному къ Ливонскому Магистру, для истребованія отъ него присылки ратныхъ людей, провіанта и денегъ, и для безопаснаго препровожденія Русскихъ пословъ до Мемеля . . . . 370.

155.— *1520 April. 25.* Antwort des Meisters in Liefland auf die Anträge des Hauskompthurs Michael von Drahe, wegen Zusendung der Reiter, des Proviants und Geldes, Abwartung und Geleitung der Russischen Botschafter u. s. w.

Отвѣтъ Ливонскаго Магистра на предложенія Коммандора Михаила фонъ Драге, касательно требуемой отъ него присылки ратныхъ людей, провіанта и денегъ, пріема и препровожденія Русскихъ пословъ и проч. . 373.

156.— *1520 Maji 11.* Instruction für den Abgeordneten des Hohemeisters an den Meister in Liefland (Hauskompthur zu Königsberg, Michael von Drahe) um zur Kriegsrüstung gegen Polen Geld und Proviant zu begehren, auch sich der freien und schnellen Communication mit Russland zu versichern.

Наказъ Коммандору Михаилу фонъ Драге, посланному отъ Великаго Магистра къ Магистру Ливонскому, объ истребованіи отъ него денегъ и провіанта къ войнѣ противъ Польши и обезпеченіи свободнаго сообщенія съ Россіею . . . . 376.

157.— *1520 August. 12.* Georg von Klingenbeck, Gesandter an den Grossfürsten in Moskau, klaget dem Hohemeister, wie schlecht es ihm in Pleskau ergehe.

Жалоба Великому Магистру Георга фонъ Клингенбека, посланнаго къ Великому Князю Московскому, на дурное обхожденіе съ нимъ во Псковѣ . . . . 379.

Pag.

158.— *1520 Decembr. 2.* Empfehlungs-Schreiben für den nach Moskau abgeschickten Albrecht von Schlieben. — Рекомендательное письмо объ Альбрехтѣ фонъ Шлибенѣ, посланномъ въ Москву . . . . 383.

159.— *1520 Decembr. 15.* Bittschreiben an den Meister in Liefland, die Schiffe, womit Sigmund von Sicha aus Dänemark angekommen, nicht absegeln zu lassen, auch das eigene Schiff des von Sicha zu Pernau mit Getreide beladen zu lassen, und an den Hohemeister abzuschicken. — Просьба Ливонскому Магистру, о недозволеніи кораблямъ, на которыхъ прибылъ изъ Даніи Сигизмундъ фонъ Зиха, отплывать изъ гавани, и о нагрузкѣ хлѣбомъ находящагося въ Перновѣ собственнаго судна фонъ Зиха . . . . —

APPENDIX.

VIII.

ДОПОЛНЕНІЕ КЪ БУМАГАМЪ АНТОНІЯ ПОССЕВИНА, ИЗЪ ВАТИКАНСКАГО АРХИВА.

160.— *1582 Februar. 18.* Litterae Antonii Possevini ad regem Poloniae Stephanum Batorium, de adventu suo in Mosquam. — Письмо Антонія Поссевина къ Польскому Королю Стефану Баторію, о прибытіи въ Москву . . . . 385.

161.— *1582 Februar. 18.* Litterae Antonii Possevini ad supremum regni Poloniae Cancellarium et Capitaneum generalem Joannem Zamojscium, de iis, quae post adventum legati in Mosquam evenerunt. — Письмо Антонія Поссевина къ Польскому Гетману Яну Замойскому, о дѣйствіяхъ его послѣ прибытія въ Москву . . . . 386.

162.— *1582 April. 28.* Litterae Antonii Possevini, presbyteri Societatis Jesu, ad R. P. Generalem ejusdem societatis, de actis ejus missionis in Moschoviam. — Письмо Антонія Поссевина къ Начальнику ордена Іезуитовъ, о дѣйствіяхъ его во время посольства въ Москву . . . . 388.

IX.

ИЗЪ БИБЛІОТЕКИ ГРАФА ДЕЛАГАРДІЯ.

163.— *1608 et 1615.* Notae legatorum Regni Poloniae et magni ducatûs Lithvaniae, legatis Moscoviticis datae in conventibus. — Отвѣты пословъ Польскихъ и Великаго Княжества Литовскаго, данные Московскимъ Царскимъ посламъ, на съѣздахъ . . . . 404.

X.

ИЗЪ ГАЛИЦКО-РУССКИХЪ АРХИВОВЪ.

		Pag.
164.— *1381.* Breve Pontificis Romani Urbani VI, Magistro Ordinis fratrum Praedicatorum, quo tribuitur ei atque vicario ejus plena auctoritas instituendi tres Inquisitores, unum in Armenia et Georgia, alterum in Graecia et Tartaria, tertiumve in Russia et Valachia, annexâ hic formula juramenti.	Грамота Папы Урбана VI Начальнику Ордена Доминиканцевъ, о предоставленіи ему и намѣстнику его власти опредѣлять трехъ Инквизиторовъ, въ Арменіи и Грузіи, въ Греціи и Татаріи, въ Руси и Валахіи, съ присоединеніемъ формы присяги для набираемыхъ .	453.
165.— *1415 April. 28.* Privilegium Regis Poloniae Vladislai II, presbytero Michaëli ejusque haeredibus, de jure possidendi omnia funda, quaecunque ad templum s. Deiparae in villa Terlecensi antiquitùs a Ducibus Ruthenis sunt condonata.	Жалованная подтвердительная грамота Польскаго короля Владислава-Ягайла Терлецкому священнику Михаилу и наслѣдникамъ его, на право владѣнія угодьями, наданными тамошней Рождество-Богородицкой церкви отъ прежнихъ Русскихъ князей	454.
166.— *1456 Octobr. 22.* Privilegium Regis Poloniae Casimiri praelatis, nobilibus, militibus et caeteris terrarum Russiae incolis, confirmans omnia pristina eorum jura ac libertates, accessis novis etiam articulis de causis forensibus, cmetonibus, theloneis et caet.	Жалованная подтвердительная грамота Польскаго короля Казимира Галицко-Русскому духовенству, дворянству, рыцарству и прочимъ жителямъ, на всѣ прежнія права и вольности ихъ, съ добавленіемъ новыхъ узаконеній о судебной расправѣ, волостныхъ людяхъ, мытахъ и пр.	455.
167.— *1525 Febr. 17.* Decretum Regis Poloniae Sigismundi I, quo interdictum est, ne cives Leopolienses Russi, ritus Graeci, possideant domos extra ipsorum plateas, nec ad aliqua contubernia et artificia admittantur, cauponas teneant, pannumque vendant et caet.	Судная грамота Польскаго короля Сигизмунда I, съ воспрещеніемъ Львовскимъ православнымъ Русинамъ строить домы не въ своей улицѣ, также записываться въ цехи и заниматься ремеслами, торговать напитками, суквами и пр.	457.
168.— *1558 August. 25.* Litterae Alexandri palatini Moldaviensis ad regem Poloniae Sigismundum Augustum, quibus deprecatur, ut opem ferret orthodoxis civibus Leopoliensibus ad ecclesiam suam finitùs aedificandam.	Письмо Молдавскаго господаря Александра къ Польскому королю Сигизмунду Августу, коимъ проситъ его содѣйствовать Львовскимъ православнымъ гражданамъ въ построеніи церкви	459.
169—176.— *1569—1576.* Edicta regis Poloniae Sigismundi Augusti et alia documenta, spectantia ad controversiam inter episcopos Leopolienses, Gregorium s. Gedeonem Bałaban et Joannem Łopatka exortam, de utriusque juribus in episcopatum.	Грамоты Польскаго короля Сигизмунда Августа и другіе судебные акты, относящіеся къ тяжебному дѣлу между Львовскими епископами, Григоріемъ или Гедеономъ Болабаномъ и Іоанномъ Лопаткою, о правахъ ихъ обоихъ на оную епископію	460.
177.— *1569 Jul. 15.* Privilegium regis Poloniae Sigismundi Augusti civibus Kijoviensibus, quo liberantur a vectigalibus solvendis per omnes et regni et ducatûs Lithvaniae regiones.	Жалованная грамота Польскаго короля Сигизмунда Августа Кіевскимъ гражданамъ, объ освобожденіи ихъ отъ платежа мыта по всѣмъ мѣстамъ Польши и Литвы.	466.
178.— *1584 Januar. 9.* Edictum regis Poloniae Stephani proconsuli et consulibus Leopoliensibus, quo interdictum est, ne Armeni caeterique ritus Graeci incolae, festivis diebus secundùm reformati calendarii cursum, operas et artificia sua exercerent, aut merces venderent.	Грамота Польскаго короля Стефана Львовскимъ бургомистру и радцамъ, о запрещеніи тамошнимъ православнымъ Русинамъ и Армянамъ заниматься работами, ремеслами и торговлею въ праздники, означенные въ новоисправленномъ Календарѣ	467.
179.— *1588 Mart. 25.* Litterae ducis Constantini Ostrogiensis, palatini Kijoviensis, Societati stauropygiali	Письмо Кіевскаго воеводы, князя Константина Острожскаго Львовскому православному Братству, о	

		Pag.
Leopoliensi, quibus hortatur, ut ex parte fratrum ejusdem societatis mitteretur procurator, qui praesto sit in conventu ipsius cum episcopo Gedeone, ad causam illorum decidendam.	присылкѣ къ нему повѣреннаго, для переговоровъ съ Львовскимъ епископомъ Гедеономъ, по извѣстному ихъ дѣлу	468.
180—181.— *1590 Decembr. 14 et 15.* Litterae duae palatini Moldaviensis Petri: a) ad regem Poloniae Sigismundum III, quibus precatur, ut civibus Leopoliensibus patrocinium suum praeberet ad ecclesiam Deiparae novam aedificandam, et b) ad cives Leopolienses, se subsidium nummarium Societati in ea re praestare.	Два письма Молдавскаго Господаря Петра: а) къ Польскому королю Сигизмунду, о дозволеніи Львовскимъ православнымъ гражданамъ построить новую Успенскую церковь, на мѣсто сгорѣвшей, и б) Львовскому Братству, о назначеніи денежнаго вспоможенія на возобновленіе ихъ храма	469.
182—184.— *1591—1594.* Edictum Gedeonis Bałaban, episcopi Leopoliensis, ad Halicienses proconsulem et consules, de concivibus illorum nonnullis, qui ab Ecclesiae communione et piorum societate sunt repulsi, accessis protestationibus ex parte excommunicatorum.	Грамота Львовскаго епископа Гедеона Балабана Галицкимъ бургомистру и радцамъ, объ отлученіи нѣкоторыхъ согражданъ ихъ отъ церковнаго общенія, и Двѣ судебныя явки преданныхъ анаѳемѣ лицъ . . .	470.
185.— *1595 April. 5.* Universale regis Poloniae Sigismundi III, de jure concesso nobili Joanni Bałaban ad succedendum Leopoliensem et Haliciensem episcopatum.	Окружная грамота Польскаго короля Сигизмунда православному духовенству и мірянамъ, о предоставленіи дворянину Ивану Балабану права быть преемникомъ Львовской и Галицкой епископіи	472.
186.— *1601 Januar. 14.* Litterae Hypatii Pociey, metropolitae Kijoviensis Uniti, ad Provincialem Ordinis Dominicanorum, in quibus objurgat, episcopum Leopoliensem Gedeonem Bałaban durum se et implacabilem praestare ad Unionem.	Письмо Кіевскаго Уніятскаго митрополита Ипатія Потѣя провинціялу Доминиканскаго Ордена, о непреклонности Львовскаго епископа Гедеона Балабана къ Уніи	473.
187.— *1607 Mart. 17.* Protestatio presbyteri Gregorii Negrebecki, vicegerentis episcopatûs Leopoliensis, de violentia hegumeni Unioviensis Ezaiae Bałaban, qua appropriavit sibi omnia illius episcopatus bona, post Gedeonis episcopi mortem.	Судебная явка намѣстника Львовской епископіи Григорія Негребецкаго, о насильственномъ присвоеніи епархіяльнаго достоянія Уневскимъ игуменомъ Исаіею Балабаномъ, по кончинѣ епископа Гедеона . . .	475.
188.— *1607 April. 11.* Protestatio archimandritae Unioviensis Ezaiae Bałaban, de praestito illi jure ad obtinendum Leopoliensem episcopatum.	Судебная явка Уневскаго архимандрита Исаія Балабана, о правахъ его на преемство Львовской епархіи, по кончинѣ епископа Гедеона	477.
189—192 — *1611—1614.* Litterae quatuor Moldaviensium palatinorum civibus Leopoliensibus orthodoxis, de subsidiis societati illorum praestandis ad exaedificandam ecclesiam novam, in s. Deiparae honorem.	Четыре письма Молдавскихъ господарей и господарынь къ Львовскимъ православнымъ гражданамъ, о пособіяхъ на построеніе новой Братской Успенской церкви.	479.
193.— *1624 Februar. 10.* Litterae Pontificis Romani Urbani VIII ad regem Poloniae Sigismundum, quibus exhortatur, ut ob Unionem opitulandam contra Cosacorum vires, ferro igneque illos coërceret, imo Ruthenos episcopos, qui turbas inter eos movent, suppliciis vindicaret.	Письмо Папы Урбана къ Польскому королю Сигизмунду, которымъ убѣждаетъ его, для охраненія Уніи преслѣдуемой Козаками, истребить сей народъ, также наказать строго Русскихъ православныхъ Епископовъ, участвующихъ въ козацкихъ замыслахъ	480.
194—195.— *1624 Februar. 10 et 11.* Litterae duae: a) Pontificis Urbani ad Poloniae regem Sigismundum, quibus stimulat, ne cives Vitebscii sinerentur impuniti, ob interfectum archiepiscopum Polocensem Joasaphatem; b) Metropolitae Josephi ad Cardinalem Bandinum, in quibus denumerat carnificia aliasque poenas, quales iidem cives perpessi sunt ob commissum facinus.	Два письма: а) Папы Урбана Польскому королю Сигизмунду, съ убѣжденіемъ, не оставить безъ наказанія Витебскихъ жителей за умерщвленіе Полоцкаго Уніятскаго архіепископа Іоасафата Кунцевича, и б) Митрополита Іосифа Рутскаго Кардиналу Бандину, о разныхъ наказаніяхъ присужденныхъ Витеблянамъ за содѣянное преступленіе	481.

		Pag.
196.— *1624 Maji 11.* Litterae Pontificis Urbani ad regem Poloniae Sigismundum, quem laudibus canit, ob justitiam in Polocensis archiepiscopi interfectores.	Письмо Папы Урбана Польскому королю Сигизмунду, въ которомъ восхваляетъ его за наказаніе убійцъ Полоцкаго архіепископа Іоасафата	483.
197—198.— *1627 et 1629.* Litterae duae palatini Moldaviensis Myronis Bernavski ad orthodoxos Leopolienses cives, de subsidiis illorum societati ad exaedificandam ecclesiam novam, in s. Deiparae honorem.	Два письма Молдавскаго господаря Мурона Бернавскаго Львовскому православному Братству о пособіяхъ на построеніе новой Успенской церкви	484.
199.— *1629 Maji 31.* Edictum regis Poloniae Sigismundi III, Magistratui Leopoliensi, de conventu episcoporum Orthodoxorum nec non Unitorum, Leopoli eventuro.	Грамота Польскаго короля Сигизмунда Львовскому Магистрату, о назначеніи въ Львовѣ общаго съѣзда для православныхъ и Уніятскихъ властей. . . .	485.
200.— *1641 Januar. 12.* Litterae palatini Moldaviensis Basilii ad Societatis Leopoliensis fratres, quos rogat grammata plumbea refundere pro ipsius typographia.	Письмо Молдавскаго господаря Василія Львовскому Братству, съ просьбою отлить для типографіи его новыя печатныя литеры	486.
201—202.— *1658 Septembr. 6 et 7.* Rescripta duo, regis Poloniae Joannis Casimiri, et conjugis ejus, reginae Mariae Ludovicae ad Arsenium episcopum Leopoliensem orthodoxum, quem adhortantur, ut cum supremo Cosacorum capitaneo de pace ageret.	Два письма, Польскаго короля Яна Казимира, и супруги его королевы Маріи Людовики, Львовскому епископу Арсенію Желиборскому, о убѣжденіи Запорожскаго гетмана Выговскаго къ примиренію. . . .	487.
203.— *1668 Jun. 29.* Decretum Tribunalis Lublinensis, respectu protestationis e parte metropolitae Kijoviensis Antonii Vinnicki in Leopoliensem episcopum Josephum Szumlanski, de latrociniis et rapinis, in monasterio s. Georgii perpetratis.	Приговоръ Люблинскаго Трибунальнаго Суда, по поводу жалобы Кіевскаго митрополита Антонія Винницкаго, на епископа Львовскаго Іосифа Шумлянскаго, о разбоѣ и грабежѣ въ монастырѣ св. Георгія. . .	489.
204.— *1671 Januar. 26.* Litterae palatini Moldaviensis Ducae ad Leopoliensis Societatis fratres, quos rogat de imprimendis libris Psalmorum et Concionum, sermone Valachorum, alphabeto autem Slavonico, pro usu vulgari.	Письмо Молдавскаго господаря Дуки Львовскому Братству, объ отпечатаніи Псалтыри и Поученій на Валахскомъ языкѣ, но буквами Славянскими, для простаго народа	492.
205.— *1678 August. 17.* Pacta conventa inter legatos regis Poloniae Joannis Sobieski, et bojaros Cari Mosquensis Theodori; de sancita pace.	Договорная грамота Польскаго короля Іоанна III-го съ Московскимъ Царемъ Өеодоромъ Алексіевичемъ, о мирѣ на пятнадцать лѣтъ	493.
206.— *1694 Februar. 24.* Litterae palatini Moldaviensis Constantini Ducae ad Societatis Leopoliensis fratres, quibus taleros centenos mittit, pro animabus defunctorum parentum cognatorumque suorum expiandis.	Письмо Молдавскаго господаря Константина Дуки Львовскому Братству, при коемъ посылаетъ сто левковыхъ талеровъ, на поминовеніе умершихъ своихъ сродниковъ въ братской церкви	500.
207.— *1694 April. 24.* Edictum regis Poloniae Joannis III, Magistratui Leopoliensi, quo jussum est, ut scholae Ruthenicae ejusque tironibus securitatem praestaret.	Наказная грамота Польскаго короля Іоанна III-го Львовскому Магистрату, объ охраненіи городской православной школы	501.
208.— *1700 Jul. 6.* Oblata ex parte Societatis Leopoliensis, regii decreti, quo interdictum, ne episcopus Josephus Szumlanski orthodoxos cives ullo modo in Unionem suam adigeret.	Судебная явка Львовскаго Братства, съ прописаніемъ королевской грамоты, данной тамошнему епископу Іосифу Шумлянскому, о томъ, чтобы онъ не принуждалъ къ Уніи православныхъ гражданъ	503.

XI.

ИЗЪ ФАМИЛЬНАГО АРХИВА ГГ. СЕНЯВСКИХЪ ВЪ ГАЛИЦІИ.

209.— *1383 Februar. 20.* Privilegium Mariae, Reginae Hungariae, Sanocensi Russo Josepho Olaho, competens in eum cum haeredibus jus possidendi villam Cuntzen-	Жалованная грамота Венгерской королевы Маріи Саноцкому (въ Галиціи) Русину Іосифу Олаху, на право владѣнія купленнымъ селомъ, съ освобожденіемъ его	

		Pag.
dorf, exemptis omnibus servitiis sculteticae, praeter unicum munus militare.	отъ войтовскихъ повинностей и съ обязательствомъ отправлять ратную службу	505.
210.— *1386 Maj. 15.* Homagium Ducis Lucensis Theodori Lubarti Vladislao Poloniae regi et conjugi illius Hedvigi reginae, quibus promittit, se promptum fore ad praestandum obstagium revenire, quando accersetur.	Присяжная грамота Луцкаго князя Θеодора Любарта Польскому королю Владиславу-Ягайлу и супругѣ его королевѣ Ядвигѣ, съ обязательствомъ явиться въ заложники, по первому ихъ востребованію	507.
211.— *1388 Jun. 9.* Homagium Ducis Kijoviensis Vladimiri fratri suo Vladislao, regi Poloniae, et conjugi illius Hedvigi reginae, quibus promittit, se ab ipsis, neque a regno unquam recessurum.	Присяжная грамота Кіевскаго князя Владиміра Ольгердовича брату его, Польскому королю Владиславу-Ягайлу и его супругѣ, королевѣ Ядвигѣ, съ обѣщаніемъ быть неотступнымъ отъ Польской державы .	508.
212.— *1393 Maj. 23.* Homagium Ducis Vladimiriensis Theodori Lubarti Poloniae regi Vladislao et conjugi illius Hedvigi reginae, quibus pollicetur, concessum sibi in feudum ducatum Severiensem administraturum, salvâ fidelitate, nec non obsequio regi, reginae eorumque regno.	Присяжная грамота Владиміро-Волынскаго князя Θеодора Любарта Польскому королю Владиславу-Ягайлу и супругѣ его королевѣ Ядвигѣ, съ обѣщаніемъ управлять Сѣверскимъ-княжествомъ въ нераздѣльномъ союзѣ съ ними и Польскою державою	509.
213.— *1413 Jul. 25.* Litterae Vladislai Poloniae regis Semovitho Moscoviae duci excusatoriae, contra detrectatores, qui arguerunt illum, acsi nummos polonicos in ducatu suo clandestinè cudere procurasset.	Грамота Польскаго короля Владислава Мазовецкому князю Семовиту, съ оправданіемъ во взведенной на него клеветѣ, будто онъ участвовалъ въ поддѣлкѣ Польской монеты	510.
214.— *1416 Sept. 17.* Diploma Vladislai regis Poloniae, et Witowdi M. Ducis Lithuaniae Magistris ordinis Teutonicorum in Prussia Cochmeister ac in Livonia Lander, de salvo conductu ad Conventum Velunensem cum illorum comitatibus.	Опасная грамота Польскаго короля Владислава и Литовскаго великаго князя Витовта Магистрамъ Тевтонскаго Ордена, Прусскому Кохмейстеру и Ливонскаго Ландеру, о свободномъ проѣздѣ на Велунскій съѣздъ съ спутниками	511.
215.— *1417 Novembr. 25.* Litterae obligatoriae Vladislai regis Poloniae, de receptis a magno duce Vitoldo mutuò quingentis monetae Lithuanicae argenteis siclis.	Заемное письмо Польскаго короля Владислава-Ягайла, данное великому князю Витовту, о взятыхъ у него взаймы 500 рубляхъ серебряною Литовскою монетою .	512.
216.— *1422 Januar. 5.* Litterae arbitrales magni ducis Lithvaniae Alexandri Vitoldi inter regem Poloniae Vladislaum et Masoviae ducem Semovitum seniorem, quibus posterior absolvitur ab inculpato crimine, acsi mortem Vladislao molitus fuisset, itemque monetam regiam adulterinam permisisset excudendi.	Судная третейская грамота Литовскаго великаго князя Витовта, съ оправданіемъ Мазовецкаго князя Семовита во взведенной на него клеветѣ, будто онъ участвовалъ въ заговорѣ на жизнь короля Владислава, и дозволялъ чеканить фальшивую Польскую монету .	513.
217.— *1432 Octobr. 15.* Foedus magni Lithvaniae Ducis Sigismundi cum Vladislao Poloniae Rege, addito jurejurando, se firmiter persistiturum in fidelitate subjectioneque regem erga ac regnum.	Договорная грамота Литовскаго великаго князя Сигизмунда Кестутьевича съ Польскимъ королемъ Владиславомъ-Ягайломъ, съ обѣщаніемъ сохранять вѣрность и союзъ съ нимъ и Польскою державою	514.
218.— *1433 August. 21.* Litterae ducis Sanguszconis Vladislao Poloniae regi obligatoriae, se intensurum, ut patrimonia regis Rathno ac Crosniczyn cum districtibus, quae recepit ipse in tenutam, ad collationem et reformationem meliorem redigi possent, saluis caeterorum capitaneorum juribus.	Грамота князя Сангушка Польскому королю Владиславу, о взятіи королевскихъ отчинъ Ратна и Кросничина съ волостями въ державу, съ обязательствомъ населять ихъ и улучшать, по примѣру другихъ старостъ.	518.
219.— *1454 Mart. 9.* Litterae Casimiri Poloniae regis, quibus pro dominiis matri suae Sophiae reginae destinatis jure dotis ac dotalicii, alia secernit territoria regalia in ipsius tenutam, cum conditione, ut post mortem ejus ad regem reverterentur.	Грамота Польскаго короля Казиміра матери своей, вдовствующей королевѣ Софіи, о предоставленіи ей пожизненнаго права на владѣніе вновь данными королевскими отчинами, въ замѣнъ тѣхъ, кои записаны были въ пользу ея отъ умершаго супруга Владислава-Ягайла, вмѣсто вѣна	519.

ERRATA.

Pag. 7	*col.* ...	*lin.* 18	*impress.* IV . . .	*leg.*	VI.
— 14	— 2	— 37	. . . Sancti		Sanctis.
— 129	— 2	— 21	. . . das		des.
— 150	— 2	— 33	. . . πρὸς ῥτὸν ηθέντα		πρὸς τὸν ῥηθέντα.
— 173	— 1	— 37	. . . wziętą		wzięta.
— 201	— 2	— 8	. . . słow o . . .		słowo.
— 229	— 2	— 4	. . . służacych . .		służących.
— 298	— 1	— 10	. . . d. 17 Julii . .		d. 21 Julii.
— 301	— 2	— 38	. . . occurrere . .		occurrit.
— 303	— 1	— 13	. . . 8 Septembris .		d. 24 Junii, seu 29 Augusti.
— 307	— 1	— 17	. . . Zaremaba . .		Zaremba.
— 331	— 1	— 32	. . . 8-ten October .		d. 24 Julii.
— 332	— 1	— 18	. . . 10 Octobr. . .		d. 9 Octobr.
— 369	— ...	— 8	. . . *conceptu* . . .		*reservato* (conf. pag. 372 et 378)
— 448	— 2	— 15	. . . złaczał . . .		ztaczał.
— 454	— 1	— 16	. . . ne fint . . .		fiant.